
ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԲ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴԻ

**ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

ԳԻՐՔ ՊԱՆՈՑ

Աշխատասիրությամբ ԿԻՄ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

ՅՏԴ
 ԳՄԴ
 Բ -

Հրատարակության պատրաստեց՝ ԳՈՒՐԳԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԸ
 Խմբագիր՝ ԳԵՎՈՐԳ ՏԵՐ-ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Բ - *ԳԻՐՔ ՊԱՅՈՑ* /Աշխատասիրությամբ՝ Կիմ Մուրադյանի: -Ս.
 Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2008, 520 էջ:

Ս. Բարսեղ Կեսարացու (329-379) «Պահոց գիրքը» Հայոց թարգմանական մատենագրության երևելի գործերից է. ձեռագրերում, երբեմն էլ՝ տպագիր գրականության մեջ մերթ կոչվում է Վասն պահոց, հաճախ էլ՝ պարզապես Պահոց: Այն բովանդակում է հեղինակի հիմնականում ճառական-մեկնողական ոչ բոլոր գործերը, ինչպես նաև որոշ թղթեր և դավանական բնույթի հարցումներ (ընդհանուր հաշվով 33 բնագիր):

ԳՄԴ

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿԻ

Երբ Մանուկ Աբեղյանի անվան Գրականությունների ակադեմիայի անվան Մուրադյանին ատենախոսության թեմա ընտրելու հնարավորություն տրվեց, նրա գիտական ղեկավար պրոֆ. Խորեն Սարգսյանը խորհրդակցել էր առ ով անկ է, և գիտական շրջանակին հասկանալի «գեղեցիկ գրականություն» ավանդույթը խախտող մի առաջադրանք էր հղացել, որ էր եկեղեցու «Երեք մեծ կապաղովկացիներ» սուրբ Հայրերից Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական ժառանգության հայերեն թարգմանությունների ուսումնասիրությունը:

Անցյալ դարի 70-ական թվականներին հայագետներից շատերի ականջը սովոր չէր «Հայրախօսություն» բառն իսկ լսելու, մինչդեռ գիտական ղեկավարն ու նրա խորհրդատուները մասնավորեցնում էին «Յաղագս վեցօրեայ արարչություն» երկի հին հայերեն թարգմանությունը: Խնդիրը, հարկավ, դուրս էր ասպիրանտի համալսարանական պատրաստությունից և այն հաղթահարելու համար ի նորո պետք էր գրաբար ու ձեռագրագիտություն սովորել, այբուբենից սկսել հին հունարենի ուսումնառությունը և բազում այլ «օժանդակ» առարկաներ: Եվ Կիմ Մուրադյանը չընկրկեց առաջադրանքի անսովորության առաջ:

Այն տարիներին Մատենադարանի ձեռագրերի սրահը (այժմ ակադ. Լևոն Խաչիկյանի անվան) աշխատում էր մինչև երեկոյան 10 կամ 11-ը, և մեր ասպիրանտը օրն ի բուն այնտեղ էր՝ ձեռագրերի ու մատենագրությունների աշխարհում, Հ. Անասյանի, Վ. Հակոբյանի և ուրիշ հեղինակություններին «սեղանակից»: Նրանցից մեկը հետո նրա ատենախոսության գնահատող-ընդգիծախոսը դարձավ (Վ. Հակոբյան), իսկ մյուսը՝ երկրից մեկնելուց առաջ ունեցած գրագրությունների «գաղտնիքներ» վստահողը (Հ. Անասյան):

Կիմ Մուրադյանը ժամանակին ավարտեց ու պաշտպանեց ատենախոսությունը, իսկ 1976-ին հրատարակեց «Բարսեղ Կեսարացին և նրա «Վեցօրեան» հայ մատենագրության մեջ» մենագրությունը, ուր հայերենն ու հունարենը ոչ միայն համեմատված ու բնութագրված են, այլ այդ երկի հետքերն են գտնված այլ մատենագիրների գործերում (Եզնիկ, Շիրակացի, Օձնեցի...) և փոխադարձաբար սրբագրված: Քննությունը այնքան ծանրակշիռ էր, որ Լ. Խաչիկյանը չվարանեց նրան հանձնարարել «Վեցօրեայի» գիտական բնագրի պատրաստությունը (լույս տեսավ 1984 թ. «Հայ հնագույն թարգմանական հուշարձաններ», ցավոք, այժմ ընդհատված մատենաշարով, հատ. Բ):

Մեկ տարի առաջ՝ 1983 թ., հայագետների սեղանին դրվեց Կիմ Մուրադյանի նոր մենագրությունը՝ «Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրության մեջ», շարադրված նախորդի պես ձեռագրերի հիման վրա և հարցահարուցումների նույն համակողմանիությամբ: Ի դեպ, հեղինակը վարանում էր այդ եկեղեցու հոր ժառանգության ուսումնասիրությունը դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ներկայացնել: Գտնվեցին նրան համոզողներ, և Մոսկվայի Ատեստացիոն հանձնաժողովը, ի զարմանս հեղինակի, շատ արագ հաստատեց:

Այլևս պարզ էր, որ ուսումնասիրության հերթը երրորդ Մեծ կապաղովկացուն պիտի հասներ՝ Գրիգոր Նյուսացուն: Նախորդ երկուսի համեմատությամբ այս մեկը կարծես ավելի համեստ էր իր վաստակով, բայց անհրաժեշտ էր պահպանել հարցադրումների ավանդականությունը, դետին ստեղծելով երկերի ապագա հրատարակության համար: Կիմ Մուրադյանը այդ էլ կատարեց, բայց ավաղ՝ չսպասեց հրատարակությունը տեսնելուն. 1991 թ. հոկտեմբերի 1-4 ղեկուցումով մասնակցեց Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմութեան» 1500-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովին («Սկզբնաղբյուրների դիմելու Խորենացու ինքնատիպության շուրջ»), Խորենացու «Ողբ»-ում կապաղովկացիներից եկող տասնյակից ավելի մեծ ու փոքր միավորներ բացահայտեց, նախանձ շարժող համակրություն չահեց և օրվա ավարտին գնաց վիրահատության... Հոկտեմբերի 8-ին Կիմ Մուրադյանը այլևս ոչ ևս էր...

Նա արդեն ավարտել էր Լ. Խաչիկյանի հանձնարարած «Պահոց գրքի» հրատարակության պատրաստումը և Դավիթ Քոբայրեցու ժառանգությունն էր պրպտում:

Ժամանակները փոխվեցին, և Բարսեղ Կեսարացու ճառերի ու խրատականների այս ժողովածուն քսան տարի հրատարակության սպասեց՝ և այդ բախտին արժանացավ Ս. Էջմիածնի հրատարակչական խորհրդի բարի կամեցողությամբ: Աննախադեպ և անուրանալի է նախախնամական մտքի հղացումով հայագիտության պատմությունը հարստացնող մերօրյա էջմիածնական մատենաշարի ստեղծումը. պատիվ և երախտագիտություն այն հոգացողներին:

Իսկ Կիմ Մուրադյանի վաստակն ամփոփենք իր իսկ տապանի գրություններով՝

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Պարույր Մուրադյան
30.09.2008

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Բարսեղ Կեսարացու (329-379) «Պահոց գիրքը» հայոց թարգմանական մատենագրության երևելի գործերից է. ձեռագրերում, երբեմն էլ տպագիր գրականության մեջ, մերթ կոչվում է Վասն պահոց, հաճախ էլ՝ պարզապես Պահոց¹: Այն բովանդակում է հեղինակի հիմնականում ճառական-մեկնողական գործերը (ոչ բոլոր), ինչպես նաև որոշ թղթեր և դավանական բնույթի հարցումներ (ընդհանուր հաշվով 33 բնագիր)²: Ժողովածուի կազմության ժամանակի ու հանգամանքների, նյութերի ընտրության ու դասդասման մասին որևէ ուղղակի հիշատակարան-հիշատակագրություն չի պահպանվել: Ենթադրվում է, որ ժողովածուի «խմբագրությունը 650-660 թուականին վերջը պետք է կատարուած ըլլայ»³: Հասկանալի է, որ եթե ոչ բոլոր, ապա գոնե ժողովածուի նյութերի զգալի մասը մինչ այդ պետք է թարգմանված լիներ հայերենի, որպեսզի է. դ. այն խմբագրելու, ընդհանուր տեսքի բերելու խնդիր առաջանար: Ընդհանուր առմամբ, ինչպես Գրիգոր Նազիանզացու չորս գիրք-ժողովածուների համար խորագրեր են սահմանվել ըստ համապատասխան առաջին ճառերի սկզբածրների, Բ. Կեսարացու աշխատանքն էլ «Պահոց գիրք» է կոչվել ըստ առաջագիր «Յաղագս պահոց» ճառի: Պահպանվել է միջնադարյան համապատասխան ձևակերպում. «Եւ բովանդակ գիրքս Պահոց կոչի, զի սա գլուխ է, և կենդանին ի գլխոյն ճանաչի»⁴:

Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանությունները մշտապես գտնվել են հայագիտության ուղղագրության ոլորտում:

¹ Սանահնի Քոթուկի հիշատակարանում այն կոչվում է «Յաղագս ճգնաւորաց». «գՄիմէան քաջ քարտաղարն Սանահնու, որ սրբուհոյ Աստուածածնիս հիմնարկութեանն եւ աւարտմանն ականատես էր եղեալ, որ ի ժամուն յայնմիկ գրել զգիրս Բարսղի Կեսարացոյ Յաղագս ճրգԱստրաց եւ նորուն յիշատակարանի գրեալ այսպէս» (ձեռ. № 3031, էջ 19բ): Հիշատակարանի հրատարակությունը տե՛ս Ս. Ջալալեանց, Ճանապարհորդությունն ի մեծն Հայաստան, Ա., Տփլիսի, 1842, էջ 42-3, «Արարատ», 1901, էջ 272, Գարեգին Ա. Կաթողիկոս, Յիշատակարանք ձեռագրաց, Ա., Անթիլիաս, 1951, էջ 125-6, Կարո Ղաֆադարյան, Սանահնի վանքը եւ նրա արձանագրությունները, Երևան, 1957, էջ 15, Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ե-ժԲ. դդ., աշխատասիրությունք Ա. Ս. Մաթևոսյանի, Երևան, 1988, էջ 60-61:

² «Սրբոյն Բարսղի ուղղափառի եւ Ապողինարի հերձուածողի Հարցմունք եւ պատասխանիք» խորագիրը կրող աշխատանքի հեղինակային պատկանելության շուրջ հայագիտության մեջ ժամանակին կասկած է հայտնվել, ուստի Պահոցի բովանդակությանն անդրադառնալիս հայագետները երբեմն հիշատակում են 32 անուն գործ: Այսպես, օրինակ՝ Հ. Ն. Ակինյանը գրում է. «Պահոց գիրք որ 32 ճառէ կը բաղկանայ խօսուած քառասնորդաց պահոց մէջ...» (տե՛ս նրա «Մատենագրական հետազոտություններ, հ. Ա., Վիեննա, 1922, էջ 64):

³ Դավիթ Քորայրեցու հաղորդման համաձայն՝ Բարսեղը «Պահոց գիրքը» ասաց յաւուրս աղուհացիցն» (ձեռ. № 1879, էջ 242):

⁴ Ձեռ. № 1480, էջ 242ա հմմտ. «Լ ի հարկ բանին սպասաւորաց խաւսեցաւ զճառս Պահոց, ուստի եւ ճանաչի բովանդակ գիրք՝ որպէս կենդանի ի գլխոյն եւ ի դիմաց» (ձեռ. № 437, էջ 117բ):

Տարբեր առիթներով արձանագրվել է պահպանված հայերեն թարգմանական բնագրերի ընդհանուր արևելագիտական կարևորությունը, նրանց քննական-համեմատական հրատարակության անհրաժեշտությունը: Ասվածը հավասարապես վերաբերվել է նաև «Պահոց գրքին»: Այսպես, օրինակ, վերջինիս հրատարակության կարևորությունը ժամանակին ձևակերպվել է հետևյալ կերպ. «Այդ ճառերը դժբախտաբար կը մնան տակաւին մատենադարանաց խորշերուն մէջ՝ անտիպ և անմատչելի շատերուն, հակառակ որ անոնցմէ ոմանք՝ իրենց ոճին և իմաստներուն գեղեցկութեամբ՝ կը մրցին Վեցօրէից ճառերուն հետ, և ոչ նուազ հրաշակերտներ են պերճախօսութեան՝ իրենց կենդանի նկարագիրներով, իմաստասիրական խորունկ տեսութիւններով, վսեմ բարոյականով և գործնական օգտակար խրատներով»¹:

Դատելով առկա ձեռագրացուցակների տվյալներով, գիտությունը հայտնի են «Պահոց գրքի» հիսունից ավելի ամբողջական և թերի ընդօրինակություններ: Զեռագրական հավաքածոներից ամենահարուստը Մաշտոցյան Մատենադարանն է, ուր պահվում են Պահոցի երեսուն գրչագրեր: Այս հավաքածոյի գրչագրերը առանձնանում են նաև ամբողջականության առումով: «Պահոց գրքի» ընդօրինակություններ կան նաև Վենետիկի, Երուսաղեմի, Վիեննայի, Նոր Զուղայի և այլ ձեռագրատներում (ընդհանուր հաշվով 22 ձեռագիր): Մխիթարյան միաբանության Վենետիկի մատենադարանում է պահվում «Պահոց գրքի» հայագիտությանը հայտնի հնագույն ձեռագիրը (№ 251, 1172 թ.): Երուսաղեմի վեց ձեռագրերն էլ, դատելով Հ. Ն. Պողարյանի Մայր ցուցակից, պահպանել են ժողովածուի միայն առաջին ճառը:

Սույն հրատարակության հիմքում ընկած են Մաշտոցյան Մատենադարանի բոլոր ձեռագրերը, ինչպես նաև Վենետիկի նշված հնագույն երկաթագիրը: Միաժամանակ նկատելու է, որ Վենետիկի և Վիեննայի գրչագրերին հետևել ենք Հ. Պ. Տեր-Պողոսյանի և Հ. Պ. Անանյանի² մասնակի հրատարակությունները համեմատելու եղանակով:

«Պահոց գրքի» համադրում-դասդասումը ցույց տվեց, որ միջնադարում, հավանաբար որոշակի միջավայրի ու անհրաժեշտության թելադրանքով, ժողովածուի առանձին բնագրեր³ խմբագրական նկատելի միջամտություններ են կրել և այդ իսկ պատճառով այնքան են հեռացել իրենց նախնական վիճակից, որ առկա տեսքով օտար բնագրի տպավորություն են թողնում: Ուսումնասիրության ընթացքում համոզվեցինք, որ ճիշտը ոչ թե այդ փոփոխված տարբե-

¹ Յ. Վ. Թորոսեան, Համեմատություն մը Յովհ. Մանգակունեոյ «Վասն փոխոց եւ վաշխից» եւ Ս. Բարսղի «Ընդդէմ վաշխոց» ճառերուն («Բազմավէպ», 1927, էջ 66):

² «Հանդէս ամսօրեայ», 1968, № 10-12, էջ 419-38, Պօղոս Վ. Անանեան, Դաւիթ Տարօնացի, թարգման. Ս. Բարսեղ Հայրապետի «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին, Վենետիկ, 1982, էջ 5-51:

³ Նկատի ունենք «Յաղագս պահոց» (Ա.) «Ի սուրբ նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս» (ԻԸ.) «Խաւսք յորդորականք ի Մկրտութիւն» (ԼԱ.) ճառերն ու «Տեսութիւն... Բարսղի եւ Ապողինարի» (ԺԹ.) հարցումը:

րակաները ինչ-որ եղանակով հիմնական բնագրին նմանեցնելն է, այլ՝ դրանք պահպանված տեսքով, առանց էական միջամտության հրապարակելը, որը հնարավորություն կտա որոշ պատկերացում կազմելու միջնադարում կատարված միջամտության բնույթի, ծավալի ու ոլորտի մասին:

Առաջարկվող քննական-համեմատական հրատարակության առաջաբանում հիմնականում անդրադարձել ենք «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության պահպանված ձևագրերին, մասնակի (առանձին ճառերի) հրատարակություններին, ամենասեղմ եղանակով նկարագրելով դրանք և մանավանդ հուշարձանիս հայոց միջնադարյան գրականության վրա թողած հետքերի բացահայտմանը: Թարգմանության բնույթին, ժամանակին ու թարգմանիչների ինքնությունը վերաբերող ձևագրական, մատենագրական նոր կուլաններ չեն հայտնաբերվել, ուստի եղած թարգմանական վկայություններին կրկին անդրադառնալն ավելորդ համարեցինք: Սակայն նկատենք, որ Պահոցի թարգմանության ժամանակին և թարգմանիչներին վերաբերող նախկինում¹ շրջանառության մեջ դրած մեր փաստական նյութը հնարավորություն է տալիս դիտելու նոր հայկազյան բառարանագիրների ընդհանրացումը. «այս ամենայն ընդհանրապես են թարգմանութիւնք ի Զ. և ի Է. դարս տարապայման հելլենաբանութեամբ, զոր յայտ առնեն վկայութիւնք յառաջ բերեալք ըստ բառից»²:

Հրատարակվող ժողովածուն, ասվեց, բովանդակում է 33 թարգմանական բնագիր (ճառ, թուղթ, մեկնություն, հարցում): Բոլոր նյութերը (բացառությամբ Ի., ԻԲ., ԻԸ., ԼԳ. ճառերի, որոնց հուն. բնագրերը մեզ չհաջողվեց գտնել, համեմատել ենք հունարեն նախօրինակի, անհրաժեշտության դեպքում նաև հին վրացերեն թարգմանության հետ և բաժանել համապատասխան պարբերությունների: Համեմատության համար ձեռքի տակ ունեցել ենք *Patrologia Graeca* մատենաշարի (t. 29-32, Paris, 1857), ինչպես նաև Բարսեղի թղթերի (*Saint Basile, Lettres, t. I, Paris, 1957, t. II, Paris, 1961*) Փարիզի եռահատոր հրատարակությունները:

Պահպանել ենք «Վեցալրեայի» քննական բնագրի առիթով կիրառած «հրատարակության սկզբունքները», ուստի ավելորդ կրկնությունից խուսափելու նպատակով բավարարվենք սկզբունքների հղումով միայն³:

Այսպիսով, գրեթե ամբողջանում, ավարտի է բերվում Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանությունների հրատարակու-

¹ Կ. Մ. Մուրադյան, Բարսեղ Կեսարացիի եւ նրա «Վեցօրեան» հայ մատենագրության մեջ, Երևան, 1976, էջ 174-81: Իբրև մասնակի լրացում ասվածին պիտի ավելացնել նաև Սահակ Պարթևի եւ Մովսես Խորենացու թղթերում Պահոցի հայերեն թարգմանության հետքերի առկայությունը, որը կրկին խոսում է հուշարձանիս՝ հին թարգմանություն լինելու օգտին:

² ՆՀԲ, Առաջաբան, էջ 10:

³ Բարսեղ Կեսարացի, Յաղագս Վեցալրեայ արարչութեան, աշխատասիրությունք Կիմ Մուրադյանի, Երևան, 1984, էջ Խ-ԽԱ.:

թյան գործը մեզանում¹: Ասում ենք գրեթե, որովհետև հայերեն թարգմանությամբ պահպանվել են որոշ թղթեր և ճառեր, որոնք երբևէ բյուզանդական մատենագրի գրքերի կամ ժողովածուների մաս չեն կազմել²:

¹ Կեսարացու «Հարցողաց գիրքը» հրատարակության է պատրաստել իտալաբնակ հայագետ Գաբրիելա Ուլուհյանը. որքան մեզ հայտնի է՝ այն խմբագրման ընթացքի մեջ է և շուտով կհանձնվի հրատարակության*:

* **ԾԱՅ. հրատ.** - Տպագրուած է. Basilio di Cesarea, *Il libro delle Domande (Le Regole)*, Edito da Gabriella Uluhogian, Lovanii, In aedibus E. Peters, 1993.- CSCO, Vol. 536, *Scriptores Armeniaci, Tomus 19, LXIV, 311 p.*, CSCO, Vol. 537, *Scriptores Armeniaci, Tomus 20, Tradotto da Gabriella Uluhogian, Lovanii, In aedibus E. Peters, 1993, 1993. XXIX, 233 p.*

² **ԾԱՅ. հրատ.** - Կ. Մուրադյանի պատրաստած բնագրում տարբերությունները նշանակված են ըստ տողերի: Տպագրության պատրաստելիս հղումները կատարվեցին հիմնաբառի համարակալմամբ: Ընդ սմին՝ տարբերությունի ցուցիչին հաջորդում է նախընտրելի ընթերցումը, ապա գրվում է այլընթացում ընկալվող միավորը: Այսպիսով՝ պիտի կարդալ. *A ձեռագրում բնագրական ընթերցումի փոխարեն ունենք այսինչ ոչ նախընտրելի միավորը:*

Այդ բնութի թարգմանական բնագրերը նույնպես պատրաստ են հրատարակության և ապագայում լույս կտեսնեն գիտական հրատարակումների տեսքով:

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«ՊԱՀՈՑ ԳՐՔԻ» ՀԵՏՔԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Երեք մեծ կապաղովկացիների» մատենագրական վաստակի Հայերեն «Թարգմանությունները մեր հարուստ ու բազմաժանր թարգմանական գրականության մեջ որոշակիորեն առանձնանում են ո՛չ միայն Հնություն ու տարածվածությամբ, ընտիր ընդօրինակությունների առատությամբ ու միջնադարյան պատճառ-լուծմունքներով, այլև Հայոց ինքնուրույն գրականության վրա թողած ազդեցությամբ: Այս իմաստով աչքի են ընկնում Հայերեն թարգմանությամբ պահպանված՝ Բարսեղ Կեսարացու գրեթե բոլոր գործերը: Դժվար է ցույց տալ բյուզանդացի մատենագրի մի գործ, որի հետքերը չնշմարվեն Հայոց՝ սկզբնավորման շրջանի և հետագա ինքնուրույն գրականության հուշարձաններում:

Հայագիտության մեջ տարբեր առիթներով արձանագրվել է այն իրողությունը, որ Բարսեղ Կեսարացու ծիսական-արարողական ժանրի գործերի Հայերեն թարգմանություններից օգտվել են Ագաթանգեղոսը, Փավստոս Բուզանդը եւ այլք: Այսպես, օրինակ, Ռ. Թոմսոնը նկատել է, որ Ագաթանգեղոսը, ավելի ճիշտ՝ նրա Պատմության «Վարդապետության» հեղինակը, ի թիվս այլոց, ծանոթ է եղել նաև Բ. Կեսարացու մատենագրական ժառանգությանը¹: Անվանի Հայագետ Բարսեղ Սարգսյանը ժամանակին արձանագրել է. «Ի Մեծի Վարդավառին տաւնի աղաւթք սրբոյն Բարսղի Կապաղովկացւոյ» խորագրով Կեսարացու ճառական աղոթքը «Իբրև աղբիւր ծառայած է Ագաթանգեղոսի, Եղնկայ, Բուզանդայ եւ Եղիշէի»²: Այլևս Հայագիտության մեջ արձանագրված իրողություն է, որ Բարսեղ Կեսարացու կանոնների Հայերեն թարգմանությունից օգտվել են Մովսես Կաղանկատվացի³, Անանիա Մոկացի⁴,

¹ The Teaching of Saint Gregory, An Early Armenian Catechism. Translation and Commentary by Robert W. Thomson, Cambridge, Massachusetts, 1970, p. 31-32.

² «Որում յոյն բնագիրն անյայտացած է վաղուց»,- նկատում է վաստակաշատ Հայագետը (տե՛ս «Մայր ցուցակ Հայերէն ձեռագրաց մատենագրանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ. Հ. Գ. Մաշտոց - Գիրք ձեռնագրութեանց, Յօրինեցին Հ. Բ. Սարգսեան եւ Հ. Գ. Սարգսեան, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1966, էջ 53-4):

³ Մովսէս Կաղանկատուացի, Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, քննական բնագիրը և ներածությունը՝ Վարագ Առաքելյանի, Երևան, 1983, էջ 314:

⁴ Տե՛ս «Արարատ», 1897, հավելված, էջ 282, հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Բ., աշխատասիրությամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1971, էջ XVIII:

Մխիթար Գոշը¹ և «Կանոնագիրք Հայոցի» կազմողները²: Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանություններից հետազոտողների ուշադրության ոլորտում թերևս ամենից շատ գտնվել է նրա «Վեցալրեայ» երկասիրությունը: Վերջինիս հայերեն թարգմանության հետքերը, մասնավորապես Եզնիկ Կողբացու³, Հովհան Մանգակունու⁴, Անանիա Շիրակացու⁵ և առհասարակ Հայոց ինքնուրույն գրականության վրա թողած ազդեցության խնդիրը զբաղեցրել է շատերին⁶:

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Բարսեղ Կեսարացու «Վեցալրեայ» երկասիրությունից հետո հայ իրականության մեջ առավել ուսանելի են եղել բյուզանդական մատենագրի ճառերը, թղթերը, մեկնություններն ու հարցումները, որոնք, ասվեց, ի մի են հավաքվել «Պահոց գիրք» ընդհանուր խորագրի տակ: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության հետքեր կան Ե.-ԺԳ. դդ. հայոց ինքնուրույն գրականության մի շարք երկերի բնագրերում:

Արդ, փորձենք ժամանակագրական հաջորդականությամբ հետևել «Պահոց գրքի»՝ Հայ միջնադարյան գրականության երկերում թողած հետքերին:

Սրբույն Բարսեղի ուղղափառի եւ Ապողինարի
հարձուածողի Հարցմունք եւ պատասխանիք⁷
(այսուհետեւ՝ Հարցմունք եւ պատասխանիք)

Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ մեծի
թարգմանչի՝ Ընդդէմ երկարակայաց Աեստորականացն (տե՛ս «Գիրք Թղթոց»,
Թիֆլիս, 1901, էջ 413-482)

Ուղղափառ... եւ որպէս հարկաւոր է Եւ սքանչելին Բարսեղ Կեսարու ընդբնութեամբ զմարդկային մարմինս յԱղէմ Ապողինարի ասէ. մարմինն բնութամայ ի մարմնոյն, եւ յարենէն ունել թեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբն զբնութիւնն, նոյնպէս հարկաւոր է աստուածային, քանզի աստուածացաւ զմարդկային անձն գոյ: Եւ դարձեալ միաւորութեամբն Աստուծոյ Բանին:

¹ «Մխիթարայ Գօշի Դատաստանագիրք Հայոց», իրաւաբանական հետազոտութիւնք հանդերձ ծանօթութեամբք՝ Վահան Ժ. վարդապետի Բաստամեանց, Վաղարշապատ, 1880, էջ 85, 88, 181, 187, Յ. Թօփմեան, Յուլյակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, Վենետիկ, 1962, էջ 98:

² Տե՛ս «Կանոնագիրք Հայոց», Բ., էջ LXV-LXIX:

³ Յ. Թորոսեան, Եզնիկ եւ իւր երկասիրութիւնն («Բազմավէպ», 1889, էջ 14-20, 313-8):

⁴ «Բազմավէպ», 1927, էջ 65-73:

⁵ Յ. Թորոսեան, Ս. Բարսեղ Կեսարացի իր «Վեցորեայ» ճառերը եւ հայ թարգմանութիւնը, («Բազմավէպ», 1934, էջ 412-422), Կ. Ս. Մորաթեան, Ընդհանուր հատվածներ ու սրբագրություններ Կեսարացու եւ Շիրակացու գործերում (տե՛ս «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1975, № 1, էջ 55-72: Այսուհետեւ՝ ԼՀԳ). նույնի՝ «Կեսարացու «Վեցորեան Շիրակացու տիեզերագիտական աշխատությունների աղբյուր» (տե՛ս ԼՀԳ, 1975, № 3, էջ 95-114):

⁶ Բարսեղ Կեսարացի, Յաղագս Վեցալրեայ արարչութեան, Երևան, 1984, էջ Զ-Ի.:

⁷ Սույն եւ հետագա բոլոր քաղումները կատարել ենք «Պահոց գրքի» մեր կազմած համեմատական բնագրից. առաջարկվող իջանչումները հիմք գրչագրերին են (տե՛ս ստորև՝ բնագրի մեջ): Սահակի թղթի և Բարսեղի Հարցումի ընդհանրության մասին տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9 էջ 283:

ասեմ՝ զոր աւրինակ մարմինն բնութեամբ եւ արդ զիա՞րդ յաստուածացեալ մարդկային եւ միաւորութեամբն տնաւրէ- միտսն հնար է մարդկային կամաց նութեանն աստուածային, սոյնպէս եւ լինել (էջ 448):
 միտքն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկը տնաւրէնութեանն միաւորութեամբն աստուածային միտք (էջ 369):

Ձոր աւրինակ սպիտակութիւն ասուի Վասն որոյ դարձեալ ասէ Բարսեղ ներկեալ գունով ծիրանեալ ոչ երկգոյն առ Ապողինար, թէ որպէս ասը ներ- է, այլ մի: Նոյնպէս եւ միտքն՝ պայծա- կեալ ծիրանեալ ոչ երկգոյնս է, այլ ռացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, եւ միագոյն, սոյնպէս եւ միտքի պայծա- ոչ երկուս առաջնորդականք: Քանզի ռացեալ, ոչ եւս երկու իշխանական, ոչ այլ ինչ կամին միտքն եւ այլ ինչ՝ այլ մի, զի փոխանակ գործոյ մարդ- Բանն, այլ որպէս երաժշտական գոր- կային մտաւքն վարէր Բանն Աս- ծին ոչ երկու երաժշտականք, սոյնպէս տուած (էջ 449):

Աստուածն Բանն եւ միտքն մարդկա- յին ոչ երկու իշխանականք: Քանզի փոխանակ գործոյ մարդկային մտաւք վարէր Բանն (էջ 371):

Մի լիցի: Այլ Աստուած կամելով երեւել՝ միացոյց ինքեան մարմին զանկարելին երեւել եւ կամաւ զչարհարելին միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր զկարելին չարհարել՝ ոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքիւնութեանն միաւորեալ, եւ ոչ ի մարդոյ պարզաբար ի Մարիա- մայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբեալ, եւ յայնժամ ի նմանէ ընկալաւ Աստուած Բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց ին- քեան ըստ տնաւրէնութեանն հոգեւոր մարմնոյն՝ ոչ է առանց միութեան մարմին, որպէս զի գոլ զմի եւ զնոյն Բանին, զի գոյացեալ զնա միու- Աստուած եւ մարդ (էջ 369աբ):

Ըստ որում եւ Բարսեղ Կեսարու ասէ առ Ապողինար. ոչ փոփոխելի էր Քրիստոս, մի լիցի, զի մի մեղանչու ի ներս մտցէ յանմեղանչելին, թէ կարասցես գտանել անձնաւոր մարմին յառաջա- գոյն գոյացեալ եւ [յայնժամ ըստ առա- քիւնութեան] միաւորեալ ընդ Բանին թէ գոյութիւն մարմնոյն՝ ոչ է առանց միութեան Բանին, զի գոյացեալ զնա միու- թեամբ Բանին, ծանեա... (էջ 453):

Ինչպէս տեսնուած ենք, Սահակ Պարթևի անունով պահպանված «Ընդդէմ եր- կաբնակաց» թղթում երիցս դիմում կա Բարսեղ Կեսարացու «Հարցմունք և պատասխանիք»՝ դավանական խնդիրներ արծարծող երկասիրությանը: Քա- ղումներին առաջին երկուսում ունենք բառացի նմանության օրինակներ, իսկ երկրորդը ավելի շուտ ընդհանրական եզրեր է պարունակում, ասելիքի նույ- նության շրջանակներում միայն: Բառացի նմանության օրինակներում կան փոխադարձ սրբագրելի տեղիներ: Այսպես օրինակ, «մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորականութեամբն տնաւրէնութեանն աստուածային» Հարց- մունքի միտքը Սահակի թղթում պահպանվել է առանց ընդգծված տնաւրէնու- թեանն բառի, որը աւելորդ է դիտվել Հարցումի հայերեն թարգմանության ձե-

ուագրերից միայն երկուսում: Հասկանալի է, որ գրչագրերի միօրինակությունը հիմքը բնագրի համապատասխան ընթերցումն է, ուր «տնալրէնութեանն աստուածային» կապակցությունը դիմաց ունենք «οἰκονομία Θεοῦ»¹: Ընդ որում, այստեղ և նույն բնագրի մյուս հատվածներում հունարեն կապակցությունն մշտապես հանդիպում է համապատասխան կապի մեջ, հասկանալի է, ըստ պահանջվող հոլովական կիրառություն: Բնականաբար պիտի ենթադրել, որ «տնալրէնութիւն» (= οἰκονομία) բառի բացակայությունը Սահակի թղթի համապատասխան հատվածում արդյունք է այն ձեռագրերի օգտագործման, որոնցում երբևէ օտարվել է նշված բառը, առանց որի, ինչպես տեսնում ենք, խաթարվում է միտքը: Սակայն իբրև թղթի սկզբնաղբյուր վկայակոչված Հարցումի հայերեն թարգմանություն ձեռագրերի մի մասը և բնագիրը հիմք են տալիս սրբագրված տեսքով վերընթերցելու թղթի նշված հատվածը. «մարմինն բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորականութեամբն տաւրէնութեանն աստուածային»:

Կեսարացու Հարցումի և Սահակ Պարթևի թղթի վկայակոչված հաջորդ ընդհանրական հատվածում կարելի է ցույց տալ փոխադարձ սրբագրության օրինակներ:

Հարցումի հայերեն թարգմանության «ոչ երկուս առաջնորդականք»² միտքը ձեռագրական ընթերցումներում այլ տարբերակով չի պահպանվել: Մինչդեռ քննվող թղթում այն ներկայանում է մի փոքր այլ տեսքով՝ «ոչ եւս երկու իշխանական»: Նկատելու է, որ ընդգծված եւս-ը գրչական ճանապարհով է հայտնվել, ուստի եւ այն հիմնավորելու, հաստատելու որեւէ անհրաժեշտություն չենք տեսնում: Ասվածը հաստատվում է Հարցումի բնագրով, ուր «ոչ երկու իշխանականք» կապակցության դիմաց ունենք «οὐ δὺο ἡγεμονικά»³ առանց եւս ընդմիջարկություն:

Նույն Հարցումի հետևությունում հավանաբար պիտի վերանայել Սահակի թղթի ավարտամասը ևս, ուր վերջընթեր Աստուած ընթերցումը չի պատճառաբանվում հիմք աղբյուրով և հետագա ընդմիջարկության տպավորություն է թողնում:

Վերոբերյալ երրորդ ընդհանրությունը, ինչպես ասվեց, ավելի շուտ իմաստային նմանություն օրինակ է: Այդուհանդերձ, այս դեպքում ևս Հարցումի հայերեն թարգմանությունն օգնում է վերականգնելու Սահակի թղթի հրատարակության հիմք ձեռագրով չպահպանված (դատելով հրատարակությունից՝ անընթեռնելի) լայնժամ ըստ առաքիճութեան միտքը: Առաջարկվող լրացում-ճշգրտումով միանգամայն ամբողջանում, հասկանալի է դառնում նշված

¹ PG, t. 28, էջ 1253:

² Հարցումի բնագրի նույն բառը այս ոչ մեծ հատվածում նախ թարգմանվել է առաջնորդականք ասպա՝ իշխանականք: Սահակի թղթի քաղվածքում առկա է երկրորդ կիրառությունը:

³ PG, t. 28, էջ 1257:

Թղթի համապատասխան հատվածը: Որ Սահակ Պարթևի թղթում ենթադրվող վերականգնելիքը հիշյալ ընդգծված միտքը պիտի լինի, երևում է համադրվող հատվածների վերականգնող մտքին նախորդող և հաջորդող բառական նույնությունների օրինակներից ևս: Առաջարկվող ճշգրտման ստուգությունը հավաստվում է հայերեն թարգմանության ձեռարկերով և հունարեն բնագրով, ուր յայնժամ ըստ առաքիանության կապակցության դիմաց ունենք՝ τότε κατ' αρετήν¹: Ասվածը հնարավորություն է տալիս Սահակի թղթում «գոյացեալ և... միաւորեալ» պակասավոր հատվածը վերընթերցելու հետևյալ լրացված տեսքով. «գոյացեալ և յայնժամ ըստ առաքիանության միաւորեալ»:

Բարսեղ Կեսարացու Հարցումի հայերեն թարգմանությանը, դատելով ընդհանրության մի օրինակից, ծանոթ է եղել նաև Մովսես Խորենացին: Նրա անվամբ հայտնի դավանաբանական խնդիրներ արժարժող մի թղթում իբրև նմանության օրինակ կարելի է վկայակոչել հետևյալ հատվածը.

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Երանելի մեծի քերթողաճարն Մովսէսի Խորենացի, եպիսկոպոսի (տէ՛ս «Գիրք թղթոց», Թիֆլիս, 1901)

Ապողիմար, ուրեմն երկու կատարեալք: Ուղղափառ. երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողինար. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:

Ուղղափառ. առ մարդկան արդեալք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի (էջ 369բ-370ա):

.....
Ուղղափառ. քանզի երկոքին՝ միտքն և բանն, ասի Քրիստոս: Եւ այսպէս զմիտ մարդկային ասեմք, յորում էր Բանն... մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնարեւութեամբ Աստուծոյ (էջ 369բ):

Ընդէ՞ր իսկ կրճատել սիրէք կիսով հաղորդութեամբդ որպէս թէ երկու կատարեալք, ոչ կարէ մի կատարեալ լինել. զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն և առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց Բասիլիոս՝ յամաւթ առնելով զժպիրհ ախոյեանն, և կատարեալ անշփոթ տնաւրէնութեանն աստուծոյն և մարդոյ մի բնութիւն ասել զնոյն զմի գտնարիմակաւ եղելութիւն² (էջ 25-26):

Համադրվող քաղվածքներում, ինչպես տեսնում ենք, նմանության օրինակները հայտնի, բանաձևային տեսք ստացած ձևակերպումներ են, որոնք կարելի էր նաև ընդհանրության օրինակներ չդիտել, եթե չլինեք Խորենացու հիմնավորում-հավաստիացումը Բարսեղի խոսքի արժանահավատության շուրջ՝ «զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն և առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց

¹ PG, t. 28, էջ 1252:
² Հմմտ. «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 282:

Բասիլիոս...»: Երկու ընդհանրական ձևակերպումներն էլ Հարցումի բնագրում կան: Այսպես օրինակ. «Երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին» միտքը թարգմանություն է բնագրի համապատասխան «Δύο τελείων ἐν τέλειον οὐ γίνεται»¹ ձևակերպման: Մյուս, ավելի շուտ իմաստային նմանություն հիմքը նույնպես չի խախտում բնագիր-թարգմանություն հարաբերությունը. «մարդկային բնությունք եւ տնաւրէնութեամք Աստուծոյ» միտքն ունի իր համապատասխան հունարեն հիմքը. «ἀνθρώπινον τῆ φύσει, τῆ δὲ οἰκονομίᾳ Θεοῦ»²: Բնագրի և թարգմանության կապի անմիջականությունը հնարավորություն է տալիս միաժամանակ պնդելու, որ Հարցումի հետքերը կրկին կապվում են նույնի հայերեն թարգմանության հետ, այսինքն՝ թղթի հեղինակը ծանոթ է Հարցումի հայերեն թարգմանությանը և օգտվում է նրանից:

«Պահոց գրքի» հայոց մատենագրության վրա թողած հետքերին անդրադառնալիս, մասնավորապես Բարսեղ-Մանդակունի առնչակցությունը քննելիս առաջին հերթին պիտի հիշատակել անվանի բանասեր Հ. Թորոսյանի մի քննությունը³: Հ. Մանդակունու «Վասն փոխոց եւ վաշխից» խորագրով հայտնի ճառը գրվել է ոչ թե Բարսեղի «ԳՎաշխոց» ճառի հայերեն թարգմանության ազդեցության տակ, այլ, ավելի ճիշտ կլինի ասել, կապադովկացի մատենագրի նշված ճառը տեղ-տեղ վերապատմելու, հաճախ էլ մեծ ու փոքր հատվածներ նույնությամբ վերաբնակեցնելու ճանապարհով: Միջնադարյան գրականության համար միանգամայն ընդունելի և տարածված այս գրական եղանակը այսօր քննելի է առնչակցության բնույթի և պատմաբանասիրական խնդիրներ արծարծելու առումով: Ստորև վկայակոչվող հատվածները ընդհանրական այն մասերից են, որոնցում Հ. Մանդակունին սկզբնաղբյուրը վերապատմելու եղանակով է մատուցում իր ասելիքը:

Ահա այդ հատվածները.

Տեսան Յովհաննու Մանդակունոյ Հայոց
հայրապետի ճառք, ի Վենետիկ, 1860

ԶՎաշխոց

Վասն փոխոց եւ վաշխից

Այլ յաճախագոյն խնդրէ. թէ երդնու ոչ եւ ոչ երդմանն հաւատալ մաղթողին, ոչ հաւատալ, այլ երդնով պահանջէ: խոնարհի յաջաղանս վարանեցելոյն: Յուզէ ի ներքս գվաճառ քո, հատա- գաւտէ, եթէ արտաքս գաս ի դրացն ձգէ, ...Քննէ եթէ զինչ ինչք նորա իցեն առ ինքն քարչէ, եթէ ի ներքս գքեզ նմա արժանի, հետագոտէ՝ թէ ուր թաքուցանես՝ կա ի գաւիթն, զգուռնն տարեալ թագուցանէ, արտաքոյ գորուրս

¹ PG, t. 28, էջ 1253:

² PG, t. 28, էջ 1253:

³ Տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 65-73: Այդ հոդվածի առկայության պայմաններում թերևս կարելի էր նաև չանդրադառնալ նշված խնդրին: Սակայն Պահոցի հետքերը ամբողջական տեսքով ներկայացնելու նպատակով վկայակոչում ենք ընդհանրության երկու օրինակ:

բախելով առաջի կնոջն թշնամանէ, առաջի պահէ, ի մէջ բազմութեանն թշնամա- սիրելեացն ամաչեցուցանէ, ի հրապարակս նէ ի սիրելիսն ամաչեցուցանէ ի հրապարակս խեղդէ... (էջ 76ա):

Ձի եթէ մրջիմ կարէ ոչ մուրանալով եւ Ձի եթէ մրջիմն չնչին ինչ զեռուն է՝ ոչ ի վարձու առնլով կերակրիլ, եւ մեզինքն կարէ կերակրել, եւ մեղուքն զուք զնշխարս իւրեանց կերակրոյն թազաւորաց եւս շնորհեմ, որոց ոչ ձեռս եւ ազաւորաց եւս շնորհեմ, որք ոչ ձեռս եւ ոչ գործիս արուեստ բնութիւնս ետ, իսկ զու գիւրուեստից ունին ստացեալ, իսկ քեզ ընդհար կենդանի մարդ մի յամենեւեւ ետ Աստուած ձեռս եւ գործիս եւ ցունց հնարիցն ո՞չ գտանես առ ի կեամիտս ամենահնարս, անմեղութեամբ ցաղոյս սնունդ (էջ 78բ):

րակսն խեղդէ (էջ 66):

հաւասարեալ զսնունդ կեանքոյս (էջ 69-70):

Վկայակոչված օրինակներից առաջինում որևէ սրբագրական միջամտության անհրաժեշտություն չենք տեսնում: Փոխադարձ ճշգրտման հնարավորություն է տալիս ընդհանրության երկրորդ օրինակը, ուր Բարսեղի «որոց ոչ ձեռս և արուեստ բնութիւնս ետ» մտքի դիմաց Մանդակունու ճառում ունենք «որք ոչ ձեռս եւ ոչ գործիս արուեստից ունին»՝ մասամբ տարբերվող ընթերցումը: «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության սույն հատվածը հիմնականում համընթաց է հունարենի հետ. «οἷς οὐτε χεῖρας οὐτε τέχνας ἢ φύσις ἔδωκεν»¹: Արդ, որոց և որք ձեռքից ո՞րն է ճիշտը: Բարսեղի ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերը ուրիշ ընթերցում չեն պահպանել: Նույն հոգնակի տրական հոլովով է տրված նաև հունարեն նախօրինակը: Անհրաժեշտ քերականական համաձայնությունն ինքնին նշված հոլովական կիրառությունն է պահանջում: Ուստի ասվածը ի նկատի առնելուց հետո Մանդակունու հատվածի որք-ը պիտի վերընթերցել որոց և համապատասխան արտահայտությունը կարգալ՝ «որոց ոչ ձեռս...»:

Հաջորդ քննարկելիքը արուեստ բնութիւնս և գործիս արուեստից ընթերցումների տարբերությունն է վերաբերում: Բարսեղի թարգմանիչը, ինչպես տեսնում ենք, բնագրի «τέχνας ἢ φύσις»-ը բառացի թարգմանությունը է փոխանցում հայերենի, մինչդեռ Մանդակունին նույն հիմքի վրա մասնավորեցնում է ասելիքը՝ գործիս արուեստից²:

Ինչպես և սպասելի էր, Հ. Մանդակունու ճառն էլ իր հերթին հնարավորություն է տալիս որոշ սրբագրություն առաջադրելու Բ. Կեսարացու համապատասխան հատվածի համար: Խոսքը «որոց ոչ ձեռս եւ արուեստ...» կապակցություն մասին է, ուր կա որոշակի անհարթություն: Հայերեն թարգմանության

¹ PG, t. 29, էջ 276:
² Հունարեն τέχνη-ն искусство, ремесло, профессия նշանակություններից բացի ունի նաև мастерство, умение, хитрость, уловка, способ, средство, произведение, издание իմաստները (տե՛ս ДГ-РС, II, էջ 1622):

ձեռագրերը արտահայտությունն այլ տարբերակ չեն պահպանել, մինչդեռ Հ. Մանդակունու քաղվածքում ունենք շատ ավելի հստակ ձևակերպում՝ «որք (=որոց) ոչ ձեռս եւ ոչ գործիս...»: Սույն ընդգծված տարբերությունն ստուգությունը հաստատվում է «գՎաշխոցաց» ճառի հունարեն նախօրինակով՝ οὐτε τέχνας¹: Ուստի Հ. Մանդակունու ճառի հետևությունները «գՎաշխոցաց»-ի հայերեն թարգմանությունում ևս պիտի կարգալ՝ «եւ ոչ արուեստ...», մի բան, որ, ասվեց, հաստատվում է նաև վերջինիս հունարեն բնագրով:

Հովհան Օձնեցի² ծանոթ է և բավական ընդարձակ քաղումներ է կատարում Բարսեղ Կեսարացու «Հարցմունք և պատասխանիք» գործից, ինչպես նաև «Յաղագս գոհութեան» ճառից: Հասկանալի պատճառով Հ. Օձնեցին շատ ավելի հաճախ է դիմում Հարցումի հայերեն թարգմանությանը, քան, ասենք, նշված ճառին: Բյուզանդական մատենագրի Հարցումից փոխանցված հատվածներն էլ հիմնականում աստվածաշնչական անվանումներին ու հասկացություններին (Քրիստոս, Աստված, Մարիամ, Սուրբ Հոգի և այլն) վերաբերող բանաձևային ձևակերպումներն են, որոնք պահպանվել են գրեթե առանց միջամտության, ուստի և փոխադարձ սրբագրությունների հնարավորություն չեն տալիս: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցության օրինակները.

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Յովհաննու Իմաստասիրի Աւանցոյ
Մատենագրութիւնք, Վեներտիկ 1953

Ընդդէմ երեւութականաց

Քանզի նոյն է մարմին մարդկային
ունել Քրիստոսի, եւ բնութիւն մարդկային. եւ զի Քրիստոս առանց միաւորութեանն ոչ ասի Քրիստոս Յիսուս,

Ուղղափառ. միացուցեալ Ինքեան զկարելին չարչարել մարմին, որպէս զի գոյ զչարչարանս տնաւրէնութեանն եւ ոչ բնութեանն Բանին: Զոր աւրինակ՝ վաստակեցաւ յուղեգնացութեանն՝ ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն... (էջ 369բ):

այլ Աստուած Բան: Որպէս սուրբն Բասիղիոս ասէ. «Զի թէ ասիցէ որ գմարմինն բնութիւն Բանին եւ գԲանն բնութիւնն մարմնոյն, ամպարչտութեամբ լի է այսպէս ասացեալքն» (էջ 66):

Այլ կատարեալ՝ ըստ երկաքանչիւրոցն դիտելով գերկուսն, ըստ միաւորութեան՝ մի կատարեալ, մի դէմ, եւ մի Որդի աստուծոյ խոստովանելով. որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ. «Երկուց

Ապողիմար. ուրեմն երկու կատարեալք:

¹ PG, t. 29, էջ 276:

² Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցության մասին տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 287, Կ. Մ. Մուրադյան, Հովհան Օձնեցու մեկ սկզբնաղբիւրի մասին (տե՛ս ԼՀԳ, 1989, № 3, էջ 85-8):

Ուղղափառ. երկուց գոյությունց կատարելոց գոյացությունց կատարելոց միատրու-
միատրություն (էջ 369բ):

Ապողիմար. *Աստուած էր բանն, որ Քանգի «զգոնութիւն մարմնոյն՝ միատրու-
ծնաւ ի Մարիամայ:*

Ուղղափառ. ծնեալն ի Մարիամայ էութիւն ի Բանգի «զգոնութիւն մարմնոյն՝ միատրու-
նորա բնութեանն, ոչ էր Աստուած բնաբար, թեանք Բանին ծանեալ, *ասաց ոմն ի
սրբոցն. եւ այսպէս ասի* մի դէմ, եւ մի
բնութիւն, *բանին մարմնացելոյ* (էջ
69):

Ապողիմար. *եւ գիտօրդ՝ «աւրհնեալ Որպէս սուրբ Բասիլիոս ասէ. «Ծնեալն
պտուղ որովայնի քո» ասի:*

Ուղղափառ. վասն զի, որ ի բնութեանն Հար Որպէս սուրբ Բասիլիոս ասէ. «Ծնեալն
էր Աստուած Բան, ի բնութեանն Մարիամայ նորա բնութեանն՝ մարմնոյն՝ միատրու-
տրութեանն, ոչ էր Աստուած (էջ 69) բնաբար, այլ միա-
տրութեանն տնօրէնութեանն. ծան գի որ
տո զպատկեր ծառայի եւ ձեռով գտաւ իբրեւ ի բնութեանն *Հօր էր Աստուած Բանն, ի
բնութեանն Մարիամայ էառ զպատկեր
ծառայի, եւ* պտուղ որովայնի նորա
գտաւ *եղեալ.* (էջ 70):

Ուղղափառ. եւս եւ զթաղումն մարմնոյն եւ Եւ զթաղումն մարմնոյն եւ զգետս նորա ա-
զգետս նորա ասեմ Բանին ոչ բնութեանք Աս- սեմ Բանին ոչ բնութեանք (էջ 72) սս-
տուածութեանն, այլ միատրութեանք տնօրէ- տուածութեանն: Նոյնպէս զձայնս զանձ-
նութեանն: Նոյնպէս զձայնս զանձնականս եւ նականս, եւ զչարչարանս զանձնականս,
զչարչարանս զանձնականս եւ զտրտմութիւն զտրտմութիւնն եւ զգոփալն Աստուծոյ Բա-
եւ [զ]գոփալն, *եւ որքան ասի վասն նորա* գին ասեմ, ոչ բնութեանք Աստուածու-
յԱւետարանին՝ Աստուծոյ Բանին ասեմ, ոչ թեանն, այլ միատրութեանք տնօրէնու-
բնութեանք Աստուածութեանն, այլ միատրու- թեանն (էջ 73):
թեանք տնօրէնութեանն (էջ 373բ):

Յաղագս գոհութեան

*Արդ, որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն Որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ յառ
Տէրն, Հաստատուն կերակուրն շնչե- Գոհութեան ծառի՝ ասելով. «Արդ որ-
ցեալ ի մանէ եւ զծարակեալն իրաւա- պէս ընկալաւ զքաղցնուլն տէր՝ Հաս-
ցոյց խոնաւութեանն ծախեցելոց, որ ի տատուն կերակուրն շնչեցեալ ի
մարմնին եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ նմանէ, եւ զծարակելն իրաւացոյց
Ղլացն յուղէգնացութեանն յաւէտ ձգե- խոնաւութեանն ծախեցելոյ, որ ի
ցելոց. ոչ աստուածութեանն աշխատու- մարմին. եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ
թեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի Ղլացն յուղէգնացութեանն ձգեցելոյ.
բնութեանն յարմարագոյն էր՝ զպատա- թեամբ տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն
հումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զպատա- թեանն յարմարագոյն է՝
հումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զար- որ ի բնութեանն յարմարագոյն է՝
տաւարն իրաւացոյց զբնական ի մարմ- զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ
նի լինել զպատահումն թողացոյց, որ եւ զարտօսրն իրաւացոյց, զբնական լի-
հանգիպի յորժամ խորագոյն խելապա- նել ի մարմնի զպատահումն թողա-
տիկն, որ ի տրամութեանն գոլորշիքն են, ցոյց» (էջ 89):
լնուցուն իբրեւ ի ձեռն առուաց ոմանց, Յորժամ ըստ բնութեան ինչ բարբա-*

որք յաչսն գնացք են, խոնաւագոյնք որք յաչսն գնացք են, խոնաւագոյնք

ուել հասանէր, համարձակապէս գեր- կաքանչիւրցն յիշէին զհասարակա- կանսն. ոչ առ ի բաժանել զմին Որդի յերկուս որդիս, կամ յերկուս դէմս, այլ միայն յորոց էինն՝ ազգեալ նշանա- կէին ասելով սրբոյն Բարսղի. Վաստա- կեաց յուղեորութեանն՝ մարմնոյն եւ ջղացն յուղեգնացութենէն յաւէտ ձգեցելոց. ոչ աստուածութեանն աշ- խատութեամբ տաժանել, այլ մարմ- նոյն որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր՝ զպատահումնսն ընկալեալ (էջ 72)

Ինչպէս տեսնում ենք, վերոբերյալ բոլոր քաղովմները կատարվել են Օձնեցու «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառի առիթով: Հարցումի հայերեն թարգմա- նությունից վերցված օրինակների բնույթի մասին խոսվեց վերևում: Սակայն ուշագրավ իրողություն ենք տեսնում «Յաղագս գոհութեան» ճառի հետքե- րին անդրադառնալիս: Բյուզանդական մատենագրի նշված գործի միևնույն միտքը վկայակոչվել է Հ. Օձնեցու ճառի տարբեր հատվածներում, երկու դեպ- քում էլ հիշատակվում է «սրբոյն Բարսղի» անունը: Բարսեղ-Օձնեցի առնչակ- ցության «վաստակեաց... զպատահումն» օրինակը կարևոր է գուտ աղբյուրա- գիտական-տեքստաբանական առումով. Բ. Կեսարացու երկի հայերեն թարգ- մանությունից քաղված նույն օրինակը Հ. Օձնեցու ճառի տարբեր հատված- ներում ներկայանում է ոչ միօրինակ, այլ առանձին տարբերությունների տես- քով: Այսպէս, օրինակ.

Բ. Կեսարացի, Յաղագս գոհութեան

Հ. Օձնեցի, Ընդդէմ երեւութականաց

ջղացն (էջ 201ա)	– ջղացն (էջ 89)	– ջղացն (էջ 72)
յաւէտ ձգեցելոց	– ձգեցելոյ	– յաւետ ձգեցելոց
աստուածութենէն	– աստուածութեանն	– աստուածութեան
տաժանեալ	– տաժանեցելոյ	– տաժանեալ
յարմարագոյն էր	– յարմարագոյն է	– յարմարագոյն էր

Ջլացն-ջղացն տարբերությունների մասին հատուկ բացատրության անհրաժեշ- տություն թերևս չկա, քանի որ դրանք նույն բառերն են, գրությունների ընդունե- լի երկու տարբեր ձևերով: Պարզապես պիտի նկատել, որ մատենագրությամբ ավանդվածը ջիլ-ն է (νεύρον), ուստի և գերադասելի է վերջինիս նմանությամբ Օձնեցու ճառում նույնպես կարգալ ջլացն:

Յաւէտ ձգեցելոց արտահայտությունը Բ. Կեսարացու ճառում առաջացել է հունարեն «ὄπερταθέντων»¹-ը թարգմանելու եղանակով, ուստի պիտի ենթադ- րել, որ Հ. Օձնեցու հատվածում առկա ձգեցելոյ կիրառությունը վկայակոչված

¹ PG, t. 31, էջ 228, հմմտ. ДГ-PC, II, էջ 1680:

կապակցությունն միջամտված տարբերակն է, որը ըստ Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանությունը պիտի ուղղել լաւէտ ձգեցելոց, մի բան, որ հաստատվում է նաև Հ. Օձնեցու իսկ համանուն կիրառությունը (յուղեգնացությունն էլ լաւէտ ձգեցելոց):

Աստուածութեան ընթերցումը Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերում պահպանվել է ևս երկու տարբերակով՝ աստուածութեամբն և աստուածութիւնն, որոնք ավելի մոտ են Հ. Օձնեցու օրինակներին: Հունարենում ոչ աստուածութեան արտահայտության դիմաց ունենք «οὐ τῆς θεότητος»¹ սեռական հոլովածը: Առկա ընթերցումների համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Հ. Օձնեցու ճառում պահպանվել է արտահայտության քերականորեն ավելի ստույգ ձևը: Սակայն չի կարելի մերժել նաև հնագույն գրչագրերով ավանդված աստուածութեան տարբերակը, որը հայտնի է փոխանուն սեռական ձևակերպմամբ, մի բան, որ հանդիպում է Պահոցի մյուս նյութերում նույնպես:

Աշխատությանը տաժանեալ արտահայտության հիմքը հունարեն «τῶ καμῶτω δομαζομένη»² կապակցությունն է, ուր բնագիր-թարգմանություն հարաբերությունը վերանայման անհրաժեշտություն չի պարտադրում, ուստի Հ. Օձնեցու տաժանեցելոցն նույնպես պիտի վերընթերցել տաժանեալ, որը միաժամանակ հաստատվում է «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառի հարակից վկայություններով (աշխատությունը տաժանեալ): Ճիշտ նույն հիմքերը կան Հ. Օձնեցու լարմարագոյն է ձևակերպումը վերընթերցելու լարմարագոյն էր³:

Ը. դարի նշանավոր մատենագիր Ստեփանոս Սյունեցու պատրաստության, մանավանդ թարգմանական գործունեության մասին դրվատանքով է խոսվել տակավին միջնադարում⁴: Ինչպես նկատել ենք այլ առիթով⁵, նա ծանոթ է եղել «երեք մեծ կապադովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանություններին և օգտվել է դրանցից: Այս իմաստով առաջին հերթին հիշատակելու են Բարսեղ Կեսարացու Պահոցի այն նյութերը, որոնցում գերազանցապես դավանական խնդիրներ են արծարծվում: Տվյալ պարագայում համեմատության հնարավորություն են ընձեռում «Հարցմունք եւ պատասխանիք»-ի և «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանությունները: Սյունեցին բավարարվում է մերթ հեղինակի՝ «երանելին Բարսեղ ասէ», երբեմն էլ բուն գործի խորագիրը հիշատակելով (ասէ ընդդէմ Ապողինարի, ասէ ի ձառի Ծննդեանն): Ահա այսպիսի տեսք ունեն մեր ձեռքի տակ եղած ընդհանրության օրինակները:

¹ PG, t. 31, էջ 228:

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում:

⁴ Տե՛ս «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» արարեալ Ստեփանոսի Օրբելեան արքեպիսկոպոսի Սիւնեաց, Թիֆլիս, 1910, էջ 130-135:

⁵ Տե՛ս Կ. Մ. Մուրադյան, Գրիգոր Նազիանզացիի հայ մատենագրության մեջ, 1983, էջ 148-9: Այնուհետև Բարսեղ Կեսարացի-Ստեփանոս Սյունեցի առնչակցության խնդրին անդրադարձել ենք առանձին հոդվածով (տե՛ս «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1989, № 1, էջ 133-136):

րութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրու-
թեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող: Թեամբ եւ զբոլորն լնու ընդունող:
Ըստ այսմ եւ աստուածային բանն ոչ Ըստ այսմ եւ աստուածային բաննն ոչ
շարժի յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ: Եւ շարժեալ յիւրմէ եւ բնակեաց ի մեզ:
ոչ յեղումն կրեաց (էջ 145բ) «եւ բանն եւ ոչ յեղումն ինչ կրեաց եւ բանն մար-
մարմինն եղեւ...» (Յ՝ՎԸ՝ Ա՝ 14): Եւ մինն եղև: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմ-
զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական տկա-
րութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն: տուած Բան: Ասեն, եւ թէ եւ ոչ հոյս յեր-
Ասենք՝ թէ եւ ոչ հոյս ի յատկութեանցն եր-
կաթոյ առնու ինչ: Սեաւ եւ երկաթ եւ ցուրտ,
կաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ զհրոյ կերպա-
բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կեր-
բան զգենուս եւ ինքն պայծառանա-
պարանս զգենուս, եւ ինքն պայծառա-
լով ոչ սեւացուցանէ զհուր, (էջ 305ա),
նալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ քանզի եւ ոչ ստեղծականի այսմ հրոյ
ցրտանալով ոչ ցրտացուցանէ զբոցն: Հանգիտաբար տայցես ազգել աս-
Այսպէս եւ մարմինն հաղորդելով աս-
տուածութեանն (էջ 305բ):
տուածութեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի
նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ոչ
ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտա-
բար տայցես ազգել աստուածու-
թեանն... (էջ 146ա):

Համեմատութեան նպատակով վկայակոչված Ստ. Սյունեցու թղթում կարե-
լի է ցույց տալ Պահոցի հետ ունեցած առնչակցութեան այլ օրինակներ ևս,
մանավանդ Հարցումի այս կամ այն միտքը վերապատմող հատվածների
հայտնաբերումը հական դժվարություն չի ներկայացնում: Սակայն համադր-
վող երկու դրվագներն էլ բավական ընդարձակ քաղումներ են, դավանական
որոշակի հարցադրման են պատասխանում և բառ առ բառ համընթաց են
սկզբնաղբյուրի հետ: Սույն համադրութեամբ այլևս պարզ է դառնում, որ
Հարցումից քաղված հատվածի առաջին կեսը նույնութեամբ կա Մ. Խորենա-
ցու և Հ. Օձնեցու ընդհանրություն օրինակներում, իսկ սույն դրվագի երկ-
րորդ կեսը (որպես կուսիս ծնանեալ...) հետագա քննությունը կարգվի, որ վկա-
յակոչվել է նաև Ստ. Ասողիկի կողմից: Միաժամանակ պիտի նկատել, որ հայ
մատենագիրների քաղումներում եղած նույնական օրինակների հիմքը «Պա-
հոց գրքի» հայերեն թարգմանությունն է:

Վերոբերյալ օրինակներից պարզորոշ երևում է, որ Ստ. Սյունեցին առանց
հական միջամտության հետևում է սկզբնաղբյուրին, վերջինիս այս կամ այն
դրվագը փոխանցում իր շարադրանքի մեջ: Ասվածը տվյալ դեպքում վերաբե-
րում է հատկապես Հարցումից կատարված քաղումին: «Ի ծնունդն Փրկչին»
ճառի հետ Ստ. Սյունեցու թղթի առնչակցությունը նույնպես բառացի է, սա-
կայն, ի տարբերություն նախորդ ընդհանրության, լրացուցիչ բացատրու-

թյան հնարավորություն է ընձեռում: Նախ՝ համեմատությունից պարզ երևում է, որ Ստ. Սյունեցին որոշ խմբագրական աշխատանք է կատարել՝ կրճատել, դուրս է թողել սկզբնաղբյուրի երկու փոքր հատված՝ առանց խաթարելու Բ. Կեսարացու բուն ստեղծքը: Ստ. Սյունեցու թղթի ընդօրինակությունների համեմատությունից պարզվում է, որ այն ժամանակին, հավանաբար գրիչների ձեռքով, որոշ փոփոխություններ է կրել: Մինչդեռ Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերը և բնագիրը հնարավորություն են տալիս սրբագրելու Ստ. Սյունեցու թղթի ենթադրվող աղավաղումները: Այսպես, օրինակ, Բ. Կեսարացու ճառի «ի մարմնում աստուածութիւնն» կապակցությունը դիմաց, որը միակն է պահպանված ընդօրինակություններում, Ստ. Սյունեցու թղթում ունենք «ի մարմնում աստուածութեանն»: Բուն հատվածի ուղղորդ քննությունը ցույց է տալիս, որ ընդգծված բառի երկրորդ կիրառությունը ճիշտ է, և որ այն պիտի սրբագրվի Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության օրինակով: Ասվածը հաստատվում է նաև բյուզանդական մատենագրի հունարեն նախօրինակով, ուր վկայակոչված արտահայտության դիմաց ունենք «έν σαρκί ή θεότης»¹, որի ճիշտ համապատասխանությունն է հայերեն թարգմանությունը (θεότης – божественность)²: Ուստի, ասվեց, սկզբնաղբյուրի բնագրի և թարգմանության հետևությունը Ստ. Սյունեցու թղթում ևս պիտի ընթերցել աստուածութիւնն: Ճիշտ նույն եղանակով ու համապատասխան հիմնավորմամբ Ստ. Սյունեցու թղթի արտաքուր պիտի վերընթերցել արտաքուր, տեղոջ-ը՝ տեղոջ, շարժեալ-ը՝ շարժի, յեղումն ինչ-ը՝ յեղումն և այլն³:

Սակայն վերոբերյալ համադրվող հատվածների ավարտամասում կա մի միտք, որին անհրաժեշտ է մի փոքր ավելի հանգամանորեն անդրադառնալ:

Բ. Կեսարացի

Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանն Ասեմ, եւ թէ եւ ոչ հուր յերկաթոյ երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ եւ ցուրտ...

Ստ. Սյունեցի

ցուրտ...

Հունարենը. «φαιμέν, ὡς οὐδὲ τὸ πῦρ τῶν τοῦ σιδήρου ιδιωμάτων μεταλαμβάνει. Μέλας ὁ σιδήρος καὶ ψυχρός»⁴

Նախ պիտի նկատել, որ Բ. Կեսարացու միտքը հիմնականում այս նույն տեսքով է պահպանվել բոլոր ձեռագրական ընդօրինակություններում: Բացի այդ՝ այն համընթաց է հունարեն նախօրինակի հետ, ուստի նույնի հետքերին

¹ PG, t. 31, էջ 1460:

² ДГ-РС, I, 778:

³ Առաջարկվող սրբագրությունների հունարեն համապատասխանությունները տե՛ս PG, t. 31, էջ 1460-1461:

⁴ PG, t. 31, էջ 1461:

անդրադառնալիս ելակետը պիտի լինի բյուզանդական մատենագրի ճառի հայերեն թարգմանությունը և բնագրի համընթացությունը:

Ստ. Սյունեցու քաղվածքում «ասեմ և թէ» կապակցությունը գրչական պատահական սխալի արդյունք է, ուստի և բոլորովին չարգարացված: Դրանում կարելի է համոզվել նույնիսկ առանց այլադրյուր օրինակի: Ստ. Սյունեցու համապատասխան հատվածն ինքնին այդ հնարավորությունը տալիս է: Այդուհանդերձ՝ ավելորդ է նկատել, որ հիշյալ շղկապի ընդմիջարկություն լինելը միաժամանակ հաստատվում է սկզբնաղբյուրի և՛ բնագրով, և՛ թարգմանությունամբ: Ասվածից հետևում է, թե նշված արտահայտությունը պիտի ընթերցել «ասեմ, թէ և ոչ» ավանդված տեսքով: Շարունակություն «հուր ի յատկություննցն երկաթոյ առնու ինչ» միտքը որևէ միջամտության անհրաժեշտություն չունի: Մինչդեռ Ստ. Սյունեցու հատվածում ինչ-ինչ պատճառով օտարվել է «ի յատկություննցն» կարևոր մասնավորեցումը և այդ իսկ պատճառով միտքը աղավաղվել է, և ասելիքը դարձել է թերի: Մի բան պարզ է, որ կատարվածը խմբագրական միջամտության հետ որևէ առնչություն չունի: Սակայն Ստ. Սյունեցու անխաթար պահպանված սկզբնաղբյուրը հնարավորություն է տալիս «ի յատկություննցն» (բնագիր՝ τὸν ἰδιωματόων-ἰδίωμα - οσοθεν-ность, своеобразие)¹ արտահայտությունը վերականգնել նաև քննվող թղթում և ընդհանուր կապակցությունը Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության նմանությամբ կարգալ՝ «հուր ի յատկություննցն յերկաթոյ առնու ինչ»:

Վերջին սրբագրությունը վերաբերում է Ստ. Սյունեցու «սեալ է երկաթ եւ ցուրտ...» կապակցությանը, ուր դժվար է նկատել, որ առաջին եւր իր տեղում է, թերևս որի պատճառով էլ չկա ստորոգում, ուրեմն և ասելիքը մնում է անհասկանալի: Մինչդեռ Բ. Կեսարացու ճառի «սեալ է երկաթ» ձևակերպումը պարզորոշ հուշում է նման ընթերցում նաև Ստ. Սյունեցու թղթում, մանավանդ որ հունարենում էլ ունենք «μέλας ὁ σίδηρος»² ճիշտ նույն մասնավորեցումը: Հնարավոր է ենթադրել, որ գործ ունենք է՝ և գրչական պատահական չփոթի հետ, այլապես առանց սկզբնաղբյուրների վկայության էլ դժվար է նկատել, որ, ասվեց, Ստ. Սյունեցու թղթում նույնպէս պահանջվում է «սեալ է երկաթ» հասկանալի ձևը:

«Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունը կապվում է նաև Գրիգոր Նարեկացու անվան հետ: «Ի սուրբ նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս» ճառի հայերեն թարգմանության և Գր. Նարեկացու «Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի» առնչակցությունը իրողությունը առաջին անգամ արձանագրվել է Պ. Տեր-Պողոսյանի կողմից³: Ստորև համադրվող հատվածների ուսումնասի-

¹ ДГ-РС, I, 811:

² PG, t. 31, էջ 1461:

³ Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 6-7, էջ 289-90:

րուծյունը ցույց է տալիս, որ Գր. Նարեկացին Բ. Կեսարացու հիշյալ ճառից վերցրել է մի բավական ընդարձակ հատված, ընթացքում դուրս թողնելով մեկ նախադասություն: Իսկ երկրորդ համադրվող օրինակում նման տեղերը, ավելի ստույգ՝ Գր. Նարեկացու փոխառությունները առանձին արտահայտություններ են և ոչ թե հատվածներ: Սակայն երկու դեպքում էլ «Բասիլիոս վկայէ», «ասէ Բասիլ» եղանակով հիշատակվում է բյուզանդական մատենագիրը, առանց վկայակոչելու ճառի անունը: Իբրև նմանություն օրինակ մատուցվող հատվածներն ու արտահայտությունները հական սրբագրելիք-ուղղելիք չունեն: Առկա տարբերությունները զուտ գրչական բնույթի տարբերություններ են կամ նույն բառերի հոլովական տարբեր կիրառություններ (որդույ-որդուց, անխախտակամ-անխախտելի, ուրախութեամ-ուրախութեամբ և այլն): Թեև Բ. Կեսարացու ճառի հունարենը ձեռքի տակ ունենալու դեպքում (այն չի պահպանվել) կարելի էր մինչև վերջ հետևել այս կամ այն կիրառություն ստույգ ձևին, նախընտրելի ուղղագրական տարբերակներին ու եղանակներին: Բ. Կեսարացի - Գր. Նարեկացի նմանություն մեր ձեռքի տակ եղած օրինակները հետևյալ հատվածներն են:

Ի սուրբ անասական Քրիստոսի Ստեփանոս Արքայն հօրն մերոյ Գրիգոր Նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնք, Վեներտիկ, 1840

Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի

Նոյնպէս եւ ճշմարիտ մայրս ձեր եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն հանազանդ եւ կամարար որդւոյ զհաւատացելոցդ ասեմ զժողովրդոցդ՝ ի պատրաստութիւն ընդունելութեան հաւացելոցդ ասեմ զժողովոց: Եւ յառաջ երտոյ յուսոյ սիրոյ: Քանզի սիրուն թեալ, ասէ «Քանզի սիրուն հօր եւ Հաւր եւ հաւատացեալ Մաւր, այսինքն՝ Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոլով որդիք, սէր անխախտական առ Հայրն ձեր պահեցէք Աստուած եւ նայեցեալք ի սրբոցն ժողովս, որ են գանձք ձերոյ մաւրն եկեղեցւոյ բերկրեալք՝ յուսով ուրախութեամբ ցնծացէք, որպէս զի թեան ցնծացէք, որպէս զի շնորհքն, շնորհքն՝ որ զնոսայն լուսաւորեցին, որ զնոսայն լուսաւորեցին, եւ զձեզ եւ զձեզ արժանի արասցեն հասանել ի արժանիս արասցէ, հասանել վիճակի մասն վիճակի ժառանգութեանց սրբոցն (էջ 218բ):

Իսկ ուրանար հոգին սուրբ, սպասաւորութիւն արդեաւք պարտ էր առնուլ եւ ոչ սպասաւորել մի՛ լիցի, քանզի այս սուրբիկ հոգւոյն հալածիչք են եւ ոչ հաւաքու

Չսոյն եւ Բասիլիոս վկայէ ասելովն. «Նոյնպէս եւ ճշմարիտ մայրս ձեր եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն հանազանդ եւ կամարար որդւոց, զհաւատացելոցդ ասեմ զժողովոց: Եւ յառաջ երտոյ սիրոյ: Քանզի սիրուն թեալ, ասէ «Քանզի սիրուն հօր եւ Հաւր եւ հաւատացեալ մօր, այսինքն՝ Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոլով որդիք, սէր անխախտելի առ Հայրն ձեր պահեցէք. եւ նայեցեալք ի սրբոցն ժողովս, որ են գանձք ձերոյ մօր եկեղեցւոյ, բերկրեալք յուսով ուրախութեամբ ցնծացէք, որպէս զի թեան ցնծացէք, որպէս զի շնորհքն, շնորհքն՝ որ զնոսայն լուսաւորեցին, որ զնոսայն լուսաւորեցին, եւ զձեզ արժանի արասցեն հասանել ի արժանիս արասցէ, հասանել վիճակի մասն վիճակի ժառանգութեանց սրբոցն ի լոյս» (էջ 336):

Արդ յայտ է, որպէս Բասիլ ասէ, թէ՛ Ուրանօր հոգին սուրբ, անդ հայր եւ որդի ճանաչի բնակեալ. որպէս ասէ մարգարէիւն, թէ՛ «բնակեցայց ի նոսա

ցիչք: Աղաչեմ յայսմ վայրի առաւել եւ գնացից ի նոսա»: Արդ սենեակ եւ ունկնդրութիւն ստացարուք, զի աստուծոն՝ Հարսնն եղև փեսային. եւ է ճատանաւր յորովակի սրբոյ Երրորդու- նապարհ ի տունն յայն՝ խոնարհութեան ցուցանի միասնականութիւնն... թիւն. եւ որ ոչն է խոնարհ, հոգույն (էջ 219ա):

սրբոյ հալածիչ է, եւ ոչ հաճուցիչ. որպէս ասէ Բասիլ (էջ 352):

Սակայն, նշված մատենագիրների գործերի համեմատության եզրերը վկայակոչված օրինակներով չեն ավարտվում: Համադրությունը շարունակելու դեպքում կարելի է ընդհանրության առանձին նշմարներ մատնացուցել նաև բյուզանդական մատենագրի «Յաղագս սուրբ Երրորդութեան» ճառի և Գր. Նարեկացու հռչակավոր «Մատեան ողբերգութեան» երկի միջև: Անշուշտ, պիտի նկատել, որ այս դեպքում նմանությունները ոչ թե հատվածների, այլ ընդամենը նույնատոմ Բառ-արտահայտությունների տեսքով են ներկայանում: Այսպես, օրինակ.

Յաղագս Սուրբ Երրորդութեան

Մատեան ողբերգութեան. Երևան, 1985

...զպարակցութիւնս հրեշտակաց, զհրեշտակապետացն վերակացութիւնս, զփառս տերութեանցն... (էջ 136ա):

Թէ ընդ հրեշտակսն պարակցութեան, յորմէ տրոհեցայ թէ ընդ արդա՞րսն մասնակցութեան, յորոց ճեղքեցայ (Բան ԻԴ., Ա.)

...լոյս անմերձենալի, զարութիւնս անճանելի, մեծութիւնս անսահմանելի, փառս առաւել փայլեալս, բարութիւնս ցանկալի, գեղեցկութիւնս անհնարելի... (էջ 136աբ):

Իսկութիւն անբաւելի, զարութիւնս անճանելի, կամք ամենաբարի, տէրութիւնս անսահմանելի, մեծութիւնս անչափելի, բարձրութիւնս անբովանդակելի... (Բան ԻԸ., Լ.)

Պիտի նկատել, որ իբրև նմանության օրինակ վկայակոչված բոլոր ընդգծված արտահայտություններն էլ բնագրային հիմք ունեն. «զպարակցութիւնս հրեշտակաց»-ը թարգմանությունն է հունարեն «χοροστασίας ἀγγέλων»¹ կապակցության, «զաւրութիւնս անճանելի»-ն՝ «δύναμιν ἄφρατον»²-ի, «մեծութիւնս անսահմանելի»-ն՝ «μέγαθος ἀπερίοριστον»³-ի:

Ասվեց, վկայակոչված օրինակները նմանության հեռավոր նշմարներ են միայն: Սակայն բառացի ընդհանրության, առանձին արտահայտությունների միօրինակության մեկ-երկու փաստից անկախ պիտի նկատել, որ բյուզանդական մատենագրի «Յաղագս սուրբ Երրորդութեանն» ճառի հայերեն թարգմանության ընդհանուր շունչը, ոգին, հոմանիշ-համադրությունների տարափի

¹ PG, t. 31, էջ 465:

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում:

Հետքերը թերևս այնքան էլ դժվար չէ տեսնել Գր. Նարեկացու գլուխգործոցի առանձին դրվագների վրա¹:

Ստ. Ասողիկի Պատմության և «Պահոց գրքի» առնչակցության իրողությունը, առանց որևէ քննություն փորձի, առաջին անգամ արձանագրվել է Լ. Տեր-Պողոսյանի կողմից²: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Ստ. Ասողիկը հիրավի ծանոթ է եղել «Պահոց գրքին», ձեռքի տակ ունեցել է «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի, ինչպես նաև Հարցմունքի հայերեն թարգմանությունները և օգտվել է դրանցից: Ահա այսպիսի տեսք ունեն մեր ունեցած նմանության օրինակները:

Ի ծնունդ Փրկչին

Ստեփանոսի Տարոնցոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական
(Պետերբուրգ, 1885)

Աստուած ի մարմնում, ոչ առուածոյ Եւ սուրբն Բարսեղ ի ճառի գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, ալ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ, վնասակարն: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում Աստուածաւոր, ի ձեռն միոյ յամենեսեան եկն վնասակարն: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում Աստուածութիւնն՝ որպէս հոլր երկաթում, ոչ փոխարկաբար, ալ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքս ինչ յիւրմէ հոլր իրկաթում, ոչ փոխարկաբար, ալ ընթանայ հոլր առ երկաթ, ալ մնափոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքս ինչ յիւրմէ ընթանայ հոլր առ իրկաթ, ալ մնալով յըստ բնութեանն ոչ տեղւոջ՝ փոխատրէ ի ան յիւրմէ զաւրութեանն, որ ոչ անազէ փոխատրութեամբ, եւ ընթանայ, որ ոչ անազէ փոխատրութեամբ, եւ զբոլորն լնու զընդունողն: Ըստ ընթանայ, որ ոչ անազէ փոխատրութեամբ, եւ զբոլորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ Աստուածայինն Բանն ոչ շարժի յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ, եւ ոչ յեղումն կրեաց, եւ Բանն մարմին չարժի յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ: Եւ եղեւ: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնաւոր յեղումն կրեաց (էջ 145բ), «եւ կան տկարութենէ ոչ լցաւ Աստուած

¹ Գր. Նարեկացու մատենագրական վաստակի եւ «Երեք մեծ կապաղովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանությունների առնչակցությանը անդրադառնալու ենք առանձին քննությունում, ուստի այստեղ սահմանափակվում ենք ասվածով:

² Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 6-7, էջ 290-91: Ասողիկի Պատմության վրա Բարսեղ Կեսարացու ճառերի թողած հետքերին վերաբերող մեր սույն քննությունը հրատարակվել է առանձին հոդվածով (տե՛ս «Պատմա-բանասիրական հանդէս», 1989, № 1, էջ 137-40):

³ Բ. Կեսարացի—Ստ. Սյունեցի ընդհանրության առիթով աստուածությունն հիմքի վրա առաջադրված սրբագրությունը հավասարապես վերաբերում է նաև Ստ. Ասողիկի համապատասխան աստուածությունն ընթերցմանը:

Բանն մարմին եղեւ» (ՅՊՀՆՆ. Ա. 14)... եւ Բան. ասեմ՝ եթէ ոչ հուրն ի յատկուզիւ՞րդ, ասեն, ի մարմնական տկարութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն: Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ՝ ցանէ զհուր. մանզի եւ ոչ ստեղծագործանալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ ցրտանալով ոչ ցրտացուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ մարմինն հաղորդելով Աստուածութեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ո՞չ ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտաբար տացես ազդել Աստուածութեանն... (էջ 146ա):

Բան. ասեմ՝ եթէ ոչ հուրն ի յատկութենէ երկաթոյն առնու ինչ. խեաւ է երկաթ եւ ցուրտ. բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյ կերպարան զգենու. եւ ինքն պայծառանալով՝ ոչ սեւացուցանէ զհուր. մանզի եւ ոչ ստեղծագործանալով ոչ սեւացուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ մարմինն հաղորդելով Աստուածութեանն (էջ 212):

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Ուղղափառ. երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողիմար. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:

Ուղղափառ. առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի:

Ապողիմար. զիւ՞րդ կարելի:

Ուղղափառ. որպէս Կուսէն ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դարձնալ փակելով մարմինն թանձրամասն մտանել, ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ այնք (369բ-370ա):

Եւ դարձեալ Ապողիմարէս՝ եթէ «երկու կատարեալ ի մի կատարեալ կենդանի լինել ոչ կարէ»:

Եւ դարձեալ սուրբն Բարսեղ՝ «Ի մարդկանէ անկարելի, իսկ առ ի յԱստուծոյ կարելի. որպէս ի Կուսէն ծնանելն, եւ ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դարձնալ փակելով մարմինն թանձրամասն, հաստատեալ ի մտոյ եւ յոսկերաց՝ մտանելն: Արդ զոր օրինակ այս կարելի է Աստուծոյ՝ նոյնպէս եւ այն. քանզի Աստուծոյ է եւ աստուածային է ամենայն բնութիւն եւ կիրք եւ ներգործութիւն եւ կամք (էջ 214-215):

Ստ. Սյունեցու առիթով նկատեցինք, որ Հարցումից կատարած նրա իսկ քաղումի «որպէս կուսին ծնեալն...» սկսվածքով հատվածը նույնանում է Ստ. Ասողիկի համապատասխան քաղվածքի հետ: Ասվածին պիտի ավելացնել, որ Բ. Կեսարացու «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանությունից կատարած Ստ. Սյունեցու և Ստ. Ասողիկի ոչ միայն ընտրած հատվածն է նույնը, այլև նմանություն կետերն էլ ճշգրիտ եղանակով կրկնվում են. երկու դեպքում էլ դուրս են թողնվել բյուզանդական մատենագրի ճառի ճիշտ նույն հատվածները: Առաջին հայացքից այն տպավորությունն է ստացվում, որ Ստ. Ասողիկը օգտվում է ոչ թե բուն սկզբնաղբյուրից, այլ Ստ. Սյունեցու համապատասխան նմանություն օրինակից: Բայց դա իրականում այդպես չէ:

Միանգամայն տեղին է նկատել, որ «Պահոց գրքից» կատարվող հայ մատենագիրների փոխառությունների կրկնվող օրինակները ծագում են ոչ թե միմյանցից, այլ ընդհանուր սկզբնաղբյուրից: Ասվածը հաստատող տարբեր բնույթի օրինակներ կարելի է վկայակոչել: Ահա դրանցից մեկը. Ստ. Սյունեցուց օգտվելու դեպքում երկու մատենագիրների օրինակներում էլ (Սյունեցի-Ասողիկ) վրիպում-անճշտությունների նույն ցանկը պիտի ունենայինք, մինչդեռ դրանք բոլորովին տարբեր են: Համադրենք մի ոչ մեծ հատված.

Բ. Կեսարացի Ի ծնունդ Փրկչին Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ (էջ 146ա):	Ստ. Սիմեցի Հակաճառութիւն Ասեմք, եւ թէ եւ ոչ հուր յերկաթոյ առնու ինչ (էջ 305բ):	Ստ. Ասողիկ Պատմութիւն... Ասեմ՝ եթէ ոչ հուրն ի յատկութեանէ երկաթոյ առնու ինչ (էջ 212):
--	--	---

Համեմատության նպատակով առաջադրված օրինակից դժվար չէ նկատել, որ Սյունեցու և Ասողիկի հատվածները Բ. Կեսարացու ճառի հետ կապող իրենց ուրույն ճանապարհն ունեն, ուստի և Ստ. Սյունեցու «Հակաճառությունը...» չէ Ստ. Ասողիկի Պատմության սկզբնաղբյուրը: Ստ. Սյունեցու առիթով անդրադարձել ենք Բարսեղի սույն հատվածի բնագիր-թարգմանություն խնդրին: Այժմ մի քանի խոսք «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանության օգնությամբ Ստ. Ասողիկի պատմության համար առաջադրվող մեր սրբագրությունների մասին: Նոր հայկազյան բառարանագիրները առած և առուած բառերի բացատրության առիթով երկու դեպքում էլ վկայակոչում են Բարսեղ Կեսարացու «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի համադրության նպատակով վերևում բերված հատվածի սկզբնամասը, որը պահպանվել է Ստ. Ասողիկի Պատմության համապատասխան դրվագում:

ա. «Աստուած ի մարմնում, ոչ առածոյ գործովք՝ որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ բուսակից ինքեան և գմիաորեալ կացուցանելով մարմին» (ՆՀԲ, Ա. 282):

բ. «Աստուած ի մարմնում ոչ առուածոյ (կամ առածոյ) գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ՝ բուսակից ինքեան և միաորեալ անկալացուցանելով գմարդն» (ՆՀԲ, Ա. 312, երկու դեպքում էլ ընդգծումները մերն են):

Ստ. Ասողիկի Պատմության բնագրի հրատարակիչ Ստ. Մալխասյանցը և ռուսերեն թարգմանության իրացնող Մ. Էմինը տեղյակ են, որ Ասողիկի սկզբնաղբյուրը Բ. Կեսարացու հիշյալ ճառի հայերեն թարգմանությունն է (բնագիրը այդ հնարավորությունը տալիս է) և որ, ըստ Մ. Էմինի, այն անհասկանալի է: «Աստուած ի մարմնում...» սկզբածքով հատվածի կապակցությունը Մ. Էմինը գրել է. «За этими словами следует место совершенно непонят-

ное, которое мы опустили»¹: Հենց սկզբից նկատենք, որ մեր ձեռքի տակ եղած Պահոցի գրչագրերը պահպանել են բառարանագիրների վկայած երկրորդ օրինակը: Մյուս՝ առաջին վկայությունը մեզ անձանոթ գրչական տարբերակ է: Առկա օրինակներում երկու քննարկելիք կա. ա) առուած-առուած ընթերցումների հարցը, բ) միատրեալ Աերկայացուցանելով գմարդն և գմիատրեալն կացուցանելով մարմինն կապակցությունների փոխհարաբերություն խնդիրը: Առուած-առուած բառերին անդրադառնալիս պիտի նկատել, որ «ոչ առուածոյ» արտահայտությունը դիմաց հունարենում ունենք «οὐκ ἐκ διαλειμμάτων»² ուր διαλειμματα-ն ունի ընդհատություն, միջոց, տարածություն, ընդմիջում³ նշանակությունները: Վերոբերյալ հատվածի համար շատ ավելի ընտանի են առուած բառի նշված իմաստները, քան առուած տարբերակի նշանակություններից որևէ մեկը, թեև հիշյալ երկրորդ օրինակում բառարանագիրները տվյալ կիրառության համար այդ ընթերցումները մի պահ նույնացվում են: Ասվածից հետևում է, թե Ասողիկի Պատմության «ոչ առածոյ»-ը նույնպես պիտի վերբերվի «ոչ առուածոյ»⁴: Ինչ վերաբերում է հիշյալ կապակցությունների տարբերությանը, ապա, ասվեց, ձեռագրական այլ տարբերակ չի պահպանվել և կրկին պիտի առաջնորդվել բյուզանդական մատենագրի ճառի բնագրի և թարգմանության փոխհարաբերությամբ: Խնդրո առարկա «միաւորեալ ներկայացուցանելով գմարդն» կապակցության դիմաց հունարեն նախօրինակում ունենք «συμφυῆ ἕαυτω τὴν ἀνθρωπότητα»⁵, ուր խօսքը մարդկային էությունը Աերկայացուցանելու մասին է և ոչ թե մարմինը կացուցանելու: Այս իրողությունն էլ հիմք է տալիս մտածելու, որ «գմիաւորեալն կացուցանելով մարմին» տարբերակը վկայակոչելիս բառարանագիրները հավանաբար ընտրություն-համեմատության հնարավորություն չեն ունեցել: Ուստի և Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանությունում և նրա ազդեցությամբ Ստ. Ասողիկի Պատմության համապատասխան հատվածում «միաւորեալ ներկայացուցանելով գմարդն» կապակցությունը բնագրային հիմնավորում ունի և պատահական չէ, որ այն ավելորդ չի նկատվել ապա. Ստ. Մալխասյանցի կողմից: Ասվածից հետևում է, թե նշված արտահայտությունը պիտի վերականգնվի նաև Ստ. Ասողիկի Պատմության ռուսերեն թարգմանությունում:

¹ Всеобщая История Степаноса Таронского Асохика, переведена с армянского и объяснена Н. Эминим, Москва, 1864, էջ 150, ծան. 24, հմմտ. «Զհատուածը գայդ սկսեալ ի բառիցս «Աստուած ի մարմնում»՝ ամենեւին արտաքս ընկենու ի թարգմանութենէն Մ. էմին, քանզի ասէ թէ ոչ կարաց ամենեւին վերահասու գոլ իմաստի նորին» (տե՛ս Ստ. Ասողիկ, Պատմութիւն... էջ 383, ծան. 118):

² PG, t. 31, էջ 1460:

³ Տե՛ս ДГ-РС, I, 375:

⁴ Ճիշտ նույն հիմքի վրա Ստ. Ասողիկի Պատմության ի մնա-ն պիտի ընթերցել ի Աս ոչ Աուագ է կապակցությունը՝ ոչ Աուագ է (οὐτε ἔλαττοντα, PG, t. 31, էջ 1460) և այլն:

⁵ PG, t. 31, էջ 1460:

ԺԲ-ԺԳ. դդ. մատենագիր Վարդան Այգեկցին նույնպս ծանոթ է «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունը, մասնավորապես Հարցմունք և պատասխանիք երկից բավական ընդարձակ քաղվածքներ է կատարում իր «Համառատ հաւաքումն սրբոց վարդապետաց» կամ ինչպես ընդունված է կոչել, «Արմատ հաւատոյ»¹ երկը շարագրելիս²: Այգեկցին Բարսեղ Կեսարացու Հարցմունքը հիշատակում է «Ընդդէմ Ապողինարի» պայմանական խորագրի տակ և, ի տարբերություն այս գործից օգտվող մեր մյուս մատենագիրների, վկայակոչում է նաև Ապողինարի մի դիտարկումը, մնացած ամբողջ ընդհանրությունը կառուցված է Բարսեղ Կեսարացու հիմնական բացատրությունների վրա: Կան բառացի քաղումներ, երբեմն էլ, նկատելի է՝ հոգեհարազատությունը, արտահայտությունների կրկնության եղանակով վերապատմում է սկզբնաղբյուրի այս կամ այն բացատրությունը: Առանձին դեպքերում էլ վերաշարագրում է առկա միտքը՝ որոշակի եղանակով լրացնելով այն, քննվող խնդրի շուրջ տալով իր դիտարկումը: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Հարցումի և «Արմատ հաւատոյ» ժողովածուի մեր ունեցած ընդհանրության օրինակները:

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Մեծափառ վարդապետին Վարդանայ արարեալ համնօտ հաւաքումն սրբոց վարդապետաց³: Ձեռ. 3295 («Ժողովածու», ԺԼ. դ., էջ 339ա-383բ):

Բարսղի ընդդէմ երկաբնակացն վկայութիւնք Ի. եւ Գ. Սաղմոսին մեկնութենէն: Կարողակից արար զմարմինն Աստուածութեանն եւ ի մի զօրութիւն

Ուղղափառ. ... եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր զօրացոյց:

աւրինակ մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբ տնայրեանութեանն աստուածային... (էջ 369բ):

Նորին մարմինն բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբն աստուածային եղև: Նորին՝ բանն որ ասէ, թէ ողջոյն մի տայք ի ճանապարհի կարծեմ, թէ վասն հերձուածողացն ասէ, որք երկու բնութիւն ասեն զՔրիստոս եւ ջրով եւ այլ խառնուածքով ապականեն զսուրբ խորհուրդն (էջ 349ա):

Ուղղափառ. զոր աւրինակ սպիտակութիւն ասուի ներկեալ գունով ծիրասն երկեալ ծիրանի անհետ լինի նեաւ ոչ երկգոյն է, այլ մի: Նոյնպէս սպիտակութիւնն, զի մի երկգոյն տե-

Նորին ընդդէմ Ապողինարի՝ որպէս ասը ներկեալ ծիրանի անհետ լինի նեաւ ոչ երկգոյն է, այլ մի:

¹ Վ. Այգեկցու եւ նրա հիշյալ աշխատանքի մասին տե՛ս Հ. Ս. Անապլան, Վարդան Այգեկցին որպէս համերաշխության գաղափարախոս («Էջմիածին», 1969, է-Ը, էջ 52-55, նույնի՝ «Վարդան Այգեկցին իր նորահայտ երկերի լոյսի տակ», Վենետիկ, 1969):

² Այգեկցու երկի կազմության, ժամանակի, բնույթի ու անհրաժեշտության խնդիրներին անդրադարձել ենք «Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրության մեջ» աշխատությունում (Երևան, 1983, էջ 157-158):

³ Յաղագս դաւանութեան ամենասուրբ Երրորդութեանն ընդդէմ հերձուածողաց հակաճառությունը:

եւ միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստղացն երևես(ց)ի, այլ միագոյն ծիտուածացեալք՝ մի է, եւ ոչ եւ երկուս ըանի, սոյնպէս եւ մարդկային միտք առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ ինչ եւ մարմին խառնեալ եւ ներկեալ ասկամին միտքն եւ այլ ինչ կամին տուածային բնութեամբն չէ հնար միտքն եւ այլ ինչ բանն, այլ որպէս զնա երկատեսակ իմանալ կամ երկուս երաժշտական գործին ոչ երկու երաժշտականք, սոյնպէս Աստուածն թեր միմեանց եւ ի բաց բարձեալ ի Բանն եւ միտք մարդկայինք ոչ երկու նմանէ ամենայն մարդկային անձն իշխանականք: Քանզի փոխանակ իշխան կամք:

գործոյ մարդկային մտաւք վարէր Բանն (էջ 371):

Ապողիճար. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:

Ուղղափառ. առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի:

Ապողիճար. ապա զիա՞րդ կարելի:

Ուղղափառ. որպէս Կուսիճ ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաքն փակելովք մարմինն թանձրամասն մտանել, ի մարմնոյ եւ լուսկերաց հաստատեալ:

Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ այնք (էջ 369բ-370ա):

Ուղղափառ. թէ անկարելի էր նմա մարդ լինել, լինելով ի մարդ եւ անկարելի էր նմա մարմին լինել, լինելով ի մարմնի: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ՝ մարդ ասի լեալ՝ ոչ փոփոխելով ի մարդ (էջ 373ա):

Ապողիճար ասէ. Անկարելի է երկուցն մի գոյ կատարելութեամբ:

Բարսեղ ասէ. թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ [բայց Աստուծոյ կարելի], որպէս Կուսիճ ծնեալն, ի վերայ ծովուն գնալն եւ դրոքն փակելովք մարմինն թանձրամասն ի մտալ ի լուսկերաց հաստատեալ:

Նորին՝ բանն մարմին եղեալ եւ մարմնացաւ, նոյնպէս մարմինն աստուածացեալ եւ ոչ փոփոխեալ յանմարմնութիւն (էջ 349բ):

Ի հակառակելն Ապողինարի ասէ Բարսեղ. ես զծնունդն, զսնունդն, զկերակրելն, զչարչարանս Աստուծոյ ասեմ, եւ Աստուած հեռի է յապականութեանց:

Նորին յետ սակաւուց. ոչ փոփոխելի էր Քրիստոս, մի լիցի զի մի մեղանչումն ի ներքս մտցէ անմեղանչելին, իսկ թէ ապականութիւն կամ փոփոխումն էր նմայ, ապա հարկ է նախ մեղացն լինել, որ մայր է սոցա, չար է քան զսատանայ եւ զհրէայսն, որ այսպէս խորհի:

Նորին՝ զոր օրինակ մարմինն Քրիստոսի ոչ ետես զապականութիւն, նոյնպէս եւ ոչ միտք նորա իմացան զմեղս (էջ 357բ):

Համադրվող հատվածների սկզբնամասում «մարմինն... աստուածային» նմանության օրինակում, ինչպես ցույց ենք տվել Սահակ Պարթևի «Ընդդէմ երկաբնակաց» թղթի առնչակցությունը քննելիս, Հարցումի բնագրի ու թարգմանության հենքի վրա Վ. Այգեկցու հատվածում ևս պիտի կարդալ «միաւորութեամբն տնայրէնութեանն աստուածային», որով միտքը զառնում է ամբողջական ու ավարտուն:

Հաջորդ միջամտելի կետը վերաբերում է Վ. Այգեկցու «Թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ» կապակցութեանը, որ վկայակոչվում է իբրև Բարսեղ Կեսարացու միտք: Սակայն համեմատութիւնը ցույց է տալիս, որ այն թերի է, առկա տեսքով՝ անհասկանալի: Շարունակութիւնից դուրս է մնացել «բայց Աստուծոյ կարելի» լրացումը, որը թարգմանութիւնն է հունարեն «παρὰ» Θεῷ δυνάτουν»¹ կապակցութեան: Ուստի Բարսեղի բնագրի և թարգմանութեան հենքի վրա Վ. Այգեկցու վերոբերյալ միտքը պիտի կարգալ լրացված տեսքով. «Թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ, բայց Աստուծոյ կարելի»:

Համեմատովոյ հատվածների շարունակութիւնն ավելի շուտ մտքի, նույն խնդրի շուրջ ասելիքի ընդհանրութեան օրինակ է, ուր Վարդան Այգեկցին անհրաժեշտ է նկատում հիշատակել թե՛ Բարսեղ Կեսարացուն և թե՛ նրա հիշյալ աշխատանքը:

Վանական վարդապետ Տավուչեցին կամ, ինչպես ընդունված է կոչել, Վանական վարդապետը (1181-1251) իր «Պատճառք վասն առաջաւորաց պահոցն...»² աշխատութիւնը շարադրելիս ձեռքի տակ ունեցել է հայ ինքնուրույն և թարգմանական մատենագրութեան այլևայլ գործեր, այդ թվում է Բ. Կեսարացու Պահոցի «Յաղագս պահոց» ճառի հայերեն թարգմանութիւնը: Առկա սկզբնաղբյուրներին անդրադառնալիս Վանական վարդապետը մշտապես հիշատակում է համապատասխան աշխատանքի խորագիրն ու հեղինակը: Նրա ընտրած բոլոր կարգի քաղուամները, կարելի է ասել, առանձին արտահայտութիւններ են, երբեմն էլ վերապատմելու ճանապարհով առաջացած նմանութեան օրինակներ: Ընդհանուր առմամբ՝ Վանականը այս կամ այն մատենագրական հուշարձանին ու հեղինակութեանը դիմում է իր ասելիքը ավելի ստույգ ու վերջնական տեսքով ներկայացնելու միտումով միայն:

Բ. Կեսարացու «Յաղագս պահոց» ճառի հետ Վանական վարդապետի հիշյալ աշխատանքի առնչակցութեան մեր ունեցած օրինակում կա և՛ բառացի նման արտահայտութիւն, և՛ վերապատմելու օրինակ: Հիշատակվում է և՛ գործը, և՛ հեղինակը: Ահա այսպիսի տեսք ունեն նշված մատենագիրների ընդհանուր տեղիները:

Երանելոյն արքայն Բարսղի եպիսկոպոսի
Կեսարոյ Կապադովկացոյ՝ Յաղագս պահոց

Պատճառք վասն առաջաւորաց պահոցն, ասացեալ Վանական վարդապետի, վասն հակառակացն և այսպանողացն զՍուրբ Պահսն

Ամաչեա՛ ի ձերութենէ պահոցն: Հա- Երանելի Բարսեղ ասէ, թէ Պահքն անի ի սակակից է մարդկութեանս: Պահք ի դրախտին օրինադրեցաւ և հասակակից է դրախտին արինադրեցան: Զառաքիճն պահախաճօրն Աղամայ: Պահոց պատուի-

¹ PG, t. 26, էջ 1253:

² Հրատարակութիւնը տե՛ս Լ. Մ. Մելիքսեթ-Բեկ, Հովհաննես վանական Տավուչեցու անտիպ երկերից («Էջմիածին», 1959, Զ, էջ 35-41):

տուիրան էտ Ադամ: Ի փայտէն ճանա-
րանք եղ չուտել ի ծառոյն գիտութեան,
չելոյ զբարի եւ զչար ոչ ուտել: Պահոց զոր ոչ պահեաց, գողացեալ հեշտու-
է ժուժկալութեան արէնադրութիւնս: Թեամբ եւ մերկացեալ անկաւ ի հաւա-
նեթէ պահեալ էր ի փայտէն Եւայի, ոչ սարութիւն անասնոց եւ ի համարս
արդեաւք այնոցիկ այժմ կարաւտա-
մեռելոց (էջ 41):
նայք պահոց (էջ 2բ):

Եւ ամենայն անդրանիկքն պահէին Ե.
որ ի վախճանել հարցն, ի Սեթայ
սկսեալ եւ հայր որդւոյ աւանդելով,
որպէս ասէ Բարսեղ, թէ եկեալ եհաս
մինչ ի Մովսէս: Եւ նա կարգեաց ի
պահս վասն իւ-օրեայ առեալ տախտա-
կին (էջ 42):

Հովհաննես Երզնկացին լավածանութ է «Երեք մեծ կապաղովկացիները»
գործերի հայերեն թարգմանություններին և օգտվում է դրանցից¹: Ինչ վերա-
բերում է «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության հետ ունեցած ծանոթու-
թյանը, ապա պիտի նկատել, որ Հ. Երզնկացին իր «Ի բան մարգարէին Դաւ-
թի» գործի առիթով իբրև սկզբնաղբյուր հիշատակում է հիմնականում երկու
աշխատանք՝ Հարցմունք և պատասխանիք, «Ի ծնունդն Փրկչին»: Համեմատե-
լի եզրերը առանձնապես շատ չեն, իսկ ուղղակի նմանությունները
ընդամենը առանձին արտահայտություններ են, երբեմն էլ միջանկյալ
ընդհանրությամբ նախադասություններ: Նկատելի է վերապատմելու, սկզբնաղբ-
յուրի այս կամ այն միտքը ցանկալի լրացում-հավելումով ներկայացնելու մի-
տում: Յուրաքանչյուր քաղվածք-վկայակոչություն ուղեկցվում է «սուրբն
Բարսեղ ասէ» հիշատակագրությամբ: Ե՛վ Հարցումի, և՛ «Ի ծնունդ
Փրկչին» ճառի նմանության օրինակները հանդիպում են նախորդ մատենագիրների
(Ստ. Սյունեցի, Ստ. Ասողիկ) ընդհանրական հատվածներում: Սակայն համե-
մատությունը ցույց է տալիս, որ երկու դեպքում էլ Հ. Երզնկացու անմիջա-
կան սկզբնաղբյուրը «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունն է: Ահա այս-
պիսի տեսք ունեն Բ. Կեսարացի – Հ. Երզնկացի առնչակցություն մեր ձեռքի
տակ եղած օրինակները:

¹ Գ. Նազիրանցացի – Հ. Երզնկացի ընդհանրության մասին տե՛ս «Գրիգոր Նազիրանցացին հայ
մատենագրության մեջ» աշխատանքում (Երևան, 1983, էջ 161-165):

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Յոհանէս վարդապետի Երզնկայեցոյ՝ ի բան մարգարէից Դատթի Ձեռ. 2173 («Ժողովածու», ԺԴ. դ., էջ 101ա-131բ)

Եւ սուրբն Բարսեղ ասէ՛ մարմնոյն, որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր պատահումն թուլացոյց (էջ 120ա): Որպէս սուրբն Բարսեղ ասէ՛ եկեր Տէրն եւ արբ ոչ այնոցիկ կարօտեալ, այլ զի քեզ չափս եւ սահմանս հարկաւորացն անձին ախտից թողցէ: Սոյնպէս եւ արտասուեաց, զի զսգացելոցն զսաստկացեալ ախտան նուաստացուցեալ ուղղեսցէ եւ զի ոչ ախտաւոր արտօսին Տեառն, այլ վարդապետութիւն, զի եւ ոչ սգայր, զոր եւ յարուցանելոց էր անդէն (էջ 121ա):

Ուղղափառ... եւ որպէս հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկայից մարմինս, յԱղամայ ի մարմնոյն, եւ յարենէն ունել զբնութիւնն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն գոլ: Եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր աւրինակ մարմինն բնութեամբ մարդկայից եւ միաւորութեամբն տնայրեանութեանն աստուածային, սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկ տնայրէնութեանն միաւորութեամբն աստուածային միտք (էջ 369բ):

Զի բնութեամբ Բանն զանտեսանելին ունի եւ զանշօշափելին, որպէս եւ սուրբն Բարսեղ ասէ՛ բնութեամբ է մարմինն Քրիստոսի մարդկային, իսկ միաւորութեամբ տնայրեանն՝ աստուածային: Ըստ սմին օրինակի իմասցի, զի բնութեամբ է փրկչական մարմինն չարչարելի եւ մահկանացու, իսկ միաւորութեամբ տնայրեանն՝ անչարչարելի եւ անմահ: Եւ ըստ այսմ յեղանակի ասի Անմահին՝ մահ եւ մահկանացու մարմնոյն՝ անմահութիւն (էջ 126ա):

Ի Ծնունդն Փրկչին

Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում Աստուածութիւնն՝ որպէս հուր երկայթում, ոչ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ ինչ յիւրմէն ընթանայ, հուր առ երկաթ, այլ մնալով յըստ բնութեանն տեղւոջ՝ փոխատրէ ի հրոյն փոխադրի որակութիւնս եւ ոչ ի նա յիւրմէ զաւրութենէն, որ ոչ զիւրսն, այլ զնորայն ներգործէ զոնուագէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորութիւնսն: Իսկ բնութիւն հրոյն ոչ լորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ շփոթի կամ ի բաց դնէ զծայրս որաստուածայինն Բան ոչ շարժի յիւր-

Որպէս սուրբն Բարսեղ եւ Դիոնեսիոս ցուցանեն մեզ՝ զի որպէս երկայթ ընդ հրոյ միաբանեալ ընդունի զհուրն ոչ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար՝ զիւրն բնական որակութիւնսն ի բաց դնելով յըստ բնութեանն տեղւոջ՝ փոխատրէ ի հրոյն փոխադրի որակութիւնս եւ ոչ ի նա յիւրմէ զաւրութենէն, որ ոչ զիւրսն, այլ զնորայն ներգործէ զոնուագէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորութիւնսն: Իսկ բնութիւն հրոյն ոչ լորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ շփոթի կամ ի բաց դնէ զծայրս որաստուածայինն Բան ոչ շարժի յիւր-

մէ, եւ բնակեաց ի մեզ (էջ 145բ):

փոխութիւն ի միաւորելն ընդ երկաթոյն՝ զնորայն փոխազրէ՝ յիւրն որակութիւն ոչ ինչ կրելով ի նոր այնցն որակութեանց, այլ պարզեալ ձգէ ի ծայրս որակութեան իւրոյն բնութեանն (էջ 130ա):

Այսպիսով, եթե ընդհանրացնենք «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանութեան հետքերի առաջարկվող քննութիւնը, ապա առաջին հերթին պիտի նկատել, որ սույն առաջաբանի նպատակից դուրս է եղել Պահոցի հետքերի լիակատար մատենագիտութիւն կազմելը¹, մանավանդ որ հրատարակվող նյութերը որոշակի պատկերացում են տալիս այդ գրական հուշարձանի միջնադարյան թարգմանութեան դերի ու նշանակութեան, ազդեցութեան բնույթի ու ոլորտի մասին: Ուստի կատարված ուսումնասիրութեան շրջանակներում կարելի է անել որոշ եզրակացութիւններ:

1. «Պահոց գրքի» հետքեր կան Ե-ԺԳ. դդ. հայոց ինքնուրույն գրականութեան մի շարք անվանի հեղինակների, մասնավորապես Սահակ Պարթևի, Մովսես Խորենացու, Հովհան Մանգակունու, Հովհան Օձնեցու, Ստեփանոս Սյունեցու, Գրիգոր Նարեկացու, Ստեփանոս Ասողիկի, Վարդան Այգեկցու, Վանական Տավուշեցու, Հովհաննես Երզնկացու և այլոց դավանական խնդիրներ արծարծող թղթերում ու ճառերում: Նույնօրինակ ընդհանրութիւնների դասդասումից հետո կարելի է ասել, որ գոնե Ե-Ժ. դդ. ժամանակահատվածում դավանական խնդիրներ արծարծելիս հայ մատենագիրները միմյանցից բոլորովին անկախ ընտրել են «Հարցմունք և պատասխանիք» գործի ճիշտ նույն հատվածները:

¹ Վկայակոչված համադրութիւններով չեն ավարտվում «Պահոց գրքի» հետքերը հայոց միջնադարյան գրականութեան վրա: Համաբնույթ օրինակներ կան նաև Թեոդորոս Քոթեմալորի (Է. դ.) «Ընդգէմ Մայրագոմեցոյն» ճառում (տե՛ս «Յովհաննու Իմաստասիրի Աւձնեցոյ Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1953, էջ 180), Ստեփանոս Սյունեցու «Առ Գերմանոս...» թղթում (տե՛ս «Գիրք թղթոց», էջ 380), Խոսրովիկ Թարգմանչի գործերում (տե՛ս Գարեգին վ. Յովսեփեան, Խոսրովիկ Թարգմանչի (Ը. դ.), պատմա-մատենագրական ուսումնասիրութիւն», Վարդապատ, 1899, էջ 121, 125, 158, 170), հմմտ. «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 289, Խաչիկ կաթողիկոսի (973-993) «Բան խոստովանութեան» ճառում (տե՛ս «Գիրք թղթոց», էջ 315), Ստ. Ասողիկի Պատմութեան էջերում (տե՛ս Ստեփանոսի Տարօնեցոյ Ասողկան պատմութիւն Տիեզերական, Պետերբուրգ, 1885, էջ 218), Անանիա Սանահնեցու (ԺԱ. դ.) Հակաճառութեան մեջ (տե՛ս «Անանիայի հայոց վարդապետի [Յաղագս] լուծման եւ մաքառման երկաթնակացն», ձեռ. № 2174, էջ 185ա-196ա), Ստ. Օրբելյանի Պատմութեան էջերում (տե՛ս «Պատմութիւն նահանգին Սրսական», Թիֆլիս, 1910, էջ 125-126), Գեորգ փիլիսոփայի մի թղթում (տե՛ս «Գիրք թղթոց», էջ 354-355), «Խրատ առ ուղղափառ հաւատացեալսն» անանուն բնագրում (տե՛ս ձեռ. № 571, էջ 163բ, 181բ, 182աբ), Մաշտոցի անվան Մատենադարանի № 500 գրչագրում («Ժողովածու», 1293-1305 թթ., էջ 285բ, 286ա, 320ա), նույն Մատենադարանի № 563 ձեռագրում («Ժողովածու», 1691 թ., էջ 326) եւ այլուր:

2. Բացահայտված ընդհանրությունների օրինակների հիման վրա կարելի է ասել, որ հայ մատենագիրների քաղումները գերազանցապես կատարվել են դավանական հարցադրումներ-լուծումներ պարունակող «Հարցմունք և պատասխանիք», «գՎաշխողաց», «Յաղագս գոհութեան», «Ի ծնունդ Փրկչին», «Ի սուրբ նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս», «Յաղագս սուրբ Երրորդութեան», «Յաղագս պահոց» ճառերից: Գրեթե միշտ, չնչին բացառությամբ, հիշատակվում են սկզբնաղբյուրի խորագիրն ու հեղինակը:

3. Բարսեղ Կեսարացին հիշատակվում է ամենահակիրճ եղանակով՝ երանելի Արսեսի ասէ, Բասիլիոս վկայէ, ասէ Բասիլ, Սուրբն Բարսեղ ասէ և նման ձևակերպումներով: Խորենացու թղթում պահպանված «զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն և առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց Բասիլիոս...» սկզբածքով բնորոշումը պահպանված միակ ընդարձակ գնահատական ձևակերպումն է:

4. Քաղումները հիմնականում, հատկապես բառացի նմանությունները տեսքով վկայակոչված օրինակները, սոսկ մեքենական վերաբնակեցումներ չեն, այլ սերտորեն միահյուսված են ընկալող մատենագրության շարադրանքի հետ:

5. Ամենահաճախադեպ հիշատակվող գործը «Հարցմունք և պատասխանիք» երկասիրությունն է (օգտվել են Ս. Պարթևը, Մ. Խորենացին, Հ. Օձնեցին, Ստ. Սյունեցին, Ստ. Ասողիկը, Վ. Այգեկցին, Հ. Երզնկացին), մանավանդ դավանական հարցերի շուրջ վերջինիս բանաձևային բացատրությունները բառացի քաղումների օրինակներ են:

6. «Պահոց գրքի» հետքերը առաջին հերթին ընկալելի են իբրև հայ մատենագիրների աշխարհայացքի բնորոշ դրսևորումներ: Ընկալող մատենագրական հուշարձաններից դժվար չէ նկատել, որ քաղումները պայմանավորված են առաջին հերթին տեղական հոգևոր-եկեղեցական խնդիրներին համապատասխան պատասխան-լուծում առաջադրելու անհրաժեշտությամբ:

7. Ինչպես պարզվեց բուն քննության ընթացքում, «Հարցմունք և պատասխանիք» (Մ. Խորենացի-Հ. Օձնեցի-Ստ. Սյունեցի-Ստ. Ասողիկ), ինչպես նաև «Ի ծնունդ Փրկչին» (Ստ. Սյունեցի-Ստ. Ասողիկ-Երզնկացի) երկերից հայ մատենագիրների քաղած նույնական հատվածների բնագրագիտական-աղբյուրագիտական նշանակությունը տարբեր է:

8. Առաջին անգամ համեմատության եղանակով շրջանառության մեջ դրվող հատվածների զուտ աղբյուրագիտական նշանակությունը հիրավի կարևոր է, մանավանդ որ խնդրո առարկա հայ մատենագիրների գործերի զգալի մասը կամ անտիպ է, կամ էլ մեկ-երկու ձեռագրի վրա կատարված հրատարակություն: Առաջարկվող համադրությունները հաճախ բնագրերի պահպանված վիճակը փոխադարձ հսկելու, երբեմն էլ սրբագրելու հնարավորություն են տալիս:

«ՊԱՀՈՑ ԳՐՔԻ» ԶԵՌԱԳՐԵՐԸ

1. Զեռագիր № 822 = A («Պահոց գիրք» 1285 թ.), գրիչ՝ Եղեկիել Սարկավազ, ստացող՝ Հովհաննես վարդապետ, թերթ՝ 270, թուղթ՝ 16, 7x12, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 23-25: Բովանդակում է 33 բնագիր: Գրչագրի առանձնահատկություններից արձանագրելի են հետևյալները. ա և ո ձայնավորներից հետո լ կիսաձայնը պահպանելու հարցում գրիչը հետևողական է: Միաժամանակ կողք-կողքի հանդիպում են լեալ և լիեալ ձևերը: Զայնավորից առաջ լ-ը մերթ պահվում է նույնությամբ, հաճախ էլ փոխանցվում է ու-ի (օրինակ՝ գին-ւոր>գինուորեցիր, պատւասէր>պատուասէր և այլն): Այս երկբարբառը պահպանելու ձգտումն այնքան նկատելի է, որ այն երբեմն տարածվում է նաև ու-ի վրա: Արև, լուսին, աշխարհ հասկացությունների համար գրիչը հազվադեպ է օգտագործում պատկերանշաններ: «Նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ապողինարի հերձուածողի՝ Տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին» (ԺԹ. բնագիր) Հարցումի մեջ գրիչը մի քանի անգամ Բարսղի փոխարեն Բասիլ կամ Բասիղ է օգտագործում: Գրչագրի սկզբնամասերում, թանաքի թափվածութեան պատճառով կան բազմաթիվ անընթեռնելի բառեր և արտահայտություններ:

№ 822 գրչագիրն ընդօրինակվելուց հետո հավանաբար համեմատվել է այլ ձեռագրերի հետ և նույն ձեռքով ու գրչությամբ լուսանցքներում ու բուն տեքստում որոշ ուղղումներ են կատարվել: Առանձին դեպքերում այդ բառական լրացում-ճշգրտումները ուղղակի քերվել հանվել են: Գրչագրում կան մի շարք հիշատակարան-հիշատակագրություններ.

ա) «Քրիստոս Աստուած, ողորմեա՛ աշխարհի եւ աշխատեցելոց ի բարի. ամէն» (էջ 155բ):

բ) «Դաւիթ թարգման Տարաւնացի զճառս զայս յետոյ դարձոյց ի յունէն ի հայ բարբառ՝ ի Դամասկացոց քաղաքին՝ հրամանաւ Համագասպա կորսպաղատի Մամիկոնէնից տեառն. եւ եղիցի արհնութիւն Տեառնն ի վերայ անցին»¹ (էջ 156ա):

գ) «Եւ այսմ արիանակ Կոռնելի Է հարիւրապետն» (էջ 270ա):

դ) «Կատարեցաւ պայման գրոցս այսոցիկ ասացածք սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կապողկացոց՝ ի ձեռն Ստեփանոսի քահանայի և լետին կրաւնաւորի» (էջ 270բ):

ե) «Կատարեցաւ վարդապետական խրատս սրբոյն Բարսղի յամի, յորում կա թւականն 21 Դ. (1285 - Կ. Մ.), էր ամսեանն Արաց Իէ.: Ես բազմամեղս Եղեկիէլ գրեցի զսա, բայց ոչ զբաւանդակս, այլ զկէսն, քանզի այլն գրած էր, և զպակասն մեք կատարեցաք հրամանաւ բազմերջանիկ և սրբազան Յոհաննի-

¹ Սույն հիշատակարանին անդրադարձած Հայագետների ցանկը տե՛ս Կ. Մ. Մուրադյան, Բարսեղ Կեսարացին եւ նրա «Վեցաւրեան» հայ մատենագրութեան մեջ, Երևան, 1976, էջ 174: Հիշատակարանիս վերջին հրատարակությունը պատկանում է անվանի Հայագետ Հ. Պողոս Անանյանին (տե՛ս նրա «Դաւիթ Տարօնացի թարգման Ս. Բարսեղ Հայրապետի «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին», Վենետիկ, 1982, էջ 50, Հմմտ. Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ե-ժԲ., աշխատասիրութեամբ Ա. Ս. Մաթևոսյանի, Երևան, 1988, էջ 16:

սի վարդապետաց վարժապետի՝ ի վաելուամն անձին իւրոյ մաքրափայլի և յետ ելից իւրոյ յիշատակ հոգոյ իւրոյ անջնջելի ի պէտս մանկանցն որ Սիոնի:

Ես յերես անկեալ ամէնի՝
 Զբժշկութիւն խնդրեմ վիրի,
 Զի յոյժ խոցեալ նետիւք չարի
 Եւ հեծեծեմ յամէն ժամի՝
 Յորժամ ճաշիք յայսմ սեղանի
 Եւ տայք ալլոց, ում արժանի:
 Դուք յիշեսջիք զիս ի բարի
 Եւ ասասջիք՝ Տէր ողորմի
 Եղեկիէլ [Սարկաւ]ազի,
 Եւ ձեզ նոյնն հատուցի»¹ (էջ 270բ):

2. Ձեռագիր № 251 = A_1 («Հաւաքումն ճառից Ս. Բարսղի», Մխիթարյան միաբանության Վենետիկի մատենադարանի ԺԱ-ԺԲ. դ.), Հաղբատ, գրիչ՝ Սարգիս, թերթ՝ 262, թուղթ՝ 37,5x28, երկայուն, միջին երկաթագիր, տող՝ 25: Պարունակում է 33 ճառ և թուղթ: Ինչպես նկատել է Հայագետ Բ. Սարգիսյանը, գրչագիրս զժվարընթեռնելի է, «բայց անվրէպ ուղղագրութեամբ»², կան թափված թերթեր: Հայագետը ենթադրում է, որ «Գրիչն ընդօրինակելէն ետքը կ'երևի թէ բաղդատեր է նախագաղափարին հետ»³: Գրչագրիս հիմնական հիշատակարանին անդրադառնալիս Բ. Սարգիսյանը գրում է. «որովհետև Բարսեղ եպիսկոպոս Անոյ յիշատակում է, ուրեմն ձեռագիրս ևս այդ ժամանակամիջոցին, այն է՝ 1169-1180 գրուած ըլլալու է»⁴: Մաշտոցի անվան Մատենադարանում պահվող «Պահոց գրքի» հնագույն ձեռագրերից (ձեռ. №№ 822, 5595, 1500) հարյուր տարով հին այս ձեռագիրը ևս պատկանում է Պահոցի մեր ձեռքի տակ եղած ամբողջական ձեռագրերի խմբին և, վստահ կարե-

¹ Սույն հատվածը եւս արձակ է շարադրված, նպատակահարմար գտանք այն հրատարակել չափածոյի տեսքով:

² «Մայր ցուցակ Հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ» հ. Բ., Յօրինեց Բարսեղ վ. Սարգիսեան, Վենետիկ, 1924, էջ 1258:

³ Նույն տեղում:

⁴ Նույն տեղում: Վենետիկի երկաթագրի եւ առհասարակ Բարսեղի գործերի հայերէն թարգմանությունների գրչագրերի հանգամանալից նկարագրություն ունի Ի. Գրիեսենը. տե՛ս **Driessen I. W.** Les recueils manuscrits arméniens de Saint Basile. "Le Muséon", Louvain, 1953, t. LXVI, 1-2, p. 65-95. Հմմտ. հայերէն թարգմանությունը՝ Իննովկենտիոս Տրիասեն Ս. Բարսղի հայ ձեռագիրներու հաւաքածոն («Բազմավէպ», 1954, էջ 6-10, 65-70, 237-242, 281-287): «Պահոց գրքի» Վենետիկի երկաթագրի հիշատակարանին անդրադարձել են Գ. Զարբնաւալյանը (տե՛ս «Մատենադարան հայկական թարգմանութեանց նախնեաց», Վենետիկ, 1889, էջ 339-341), Լ. Թորոսյանը («Համեմատութիւն մը Յովհ. Մանդակունւոյ «Վասն փոխոց եւ վաշխից» եւ Ս. Բարսղի «Ընդդէմ վաշխողաց» ճառերուն», տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 66), Գ. Հովսէփյանը (տե՛ս «Յիշատակարանք ձեռագրաց», Ա. Անթիլիաս, 1951, էջ 407-410):

լի է ասել, ընդօրինակվել է նույն ձեռագիր հիմք օրինակից: Նման ընդհանրացման համար կան բավարար կովաններ.

ա) Այս դեպքում ևս յուրաքանչյուր ճառի խորագրի համառոտ տարբերակը մատնացուցվում է նաև ճառի վերջնամասում.

բ) Նույնությամբ և նույն տեղում ունենք «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին կից, թարգմանության ժամանակ ցուցող հիշատակարանը.

գ) Առկա տարբերությունները բացառապես գրչական-ուղղագրական բնույթի են. այլահիմք մայր օրինակ ենթադրող ընթերցումներ չկան¹:

3. Զեռագիր № 5595 = B («Բարսեղ Կեսարացի՝ Մատենագրութիւնք», 1279 թ.), Եղիազարու վանք, գրիչ՝ Ստեփանոս, Եսայի, ստացող՝ Ներսես վարդապետ, թերթ՝ 400, թուղթ՝ 17x12, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 27: «Պահոց գիրքը» գրադեցնում է գրչագրի 229ա-400բ էջերը: Պակասում են Զ., ԻԸ., ԼԳ. ճառերը: Գրչագիրս ունի թափված թերթեր, ինչպես նաև թերթերի խառը դասավորության մի քանի օրինակներ (տե՛ս էջ 273ա, 282բ, 385ա-388ա, 395ա-398բ և այլն): Թերթերի թափվածության մասին համապատասխան նշում կա 242ա էջում՝ բան է պակաս: Գրչագիրս ունի լուսանցագիր ճշգրտումներ, լրացումներ, ուղղումներ, ինչպես նաև խմբագրական բնույթի առանձին գրառումներ: Ահա «Պահոց գրքի» ավարտին հարող հիշատակարանը² «Կատա[րեցալ]... գրոցս այսոցիկ՝ ճառք երեսուն և մի՝ ասացուածք սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարեայ Կապաղովկացոց: Զմեղապարտ գրիչս Եսայի (°) յիշել յաղաւթս աղ[աչեմ] և զստացող սորին զՆերսէս վարդապետ և զնորին եղանիկ ըբբունն զուսուցիչ և զվարժապետ, զմաքուր անձն և զպայծառ հոգի՝ զհոգիապատում և զճշմարտախաւսն բանին կենաց [...] գրոցս զվարդապետս Ներսէս, և զծնողքն նորա՝ զամենայն զարմն յիշեսջիբ յաղաւթս ձեր սրտի մտաւք, որք աւգտիք ի սմանէ՝ [առ]հասարակ ամենեցուն ողորմեսցի յիշատակեցելոցս և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն» (էջ 400աբ): Կան նաև ընդհանուր բնույթի հիշատակութիւններ՝ «Աստուած աւգնէ վարդապետին Ներսէս... զգիրքս հրամ[ա]յեաց, որ կարդ[ա]ցաք և ոչ առնենք» (էջ 400բ): Հետագայի գրառում «[Ըն]թերձող զՅովաննէս յիշել աղաչեմ և Քրիստոս զձեզ» (էջ 400բ):

¹ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի տնօրինության խնդրանքով Վենետիկի Մխիթարյան միաբանութիւնից ստացել ենք հիշյալ գրչագրի մանրաժապավենը, որի համար շնորհակալութիւն ենք հայտնում և՛ Մատենադարանի տնօրինութիւնը, և՛ Մխիթարյան միաբանութիւնը: Միաժամանակ նկատենք, որ Նյու Յորքի Կոլումբիա համալսարանի պրոֆեսորի ասիստենտ Պիտեր Քաուլին սիրով մեզ տրամադրեց Վենետիկի նույն երկաթագրի ԺԲ., ԺԳ., ԻԱ., ԻԲ., ԻԳ., ԻԴ., ԻԵ., ԼԱ., ԼԲ. ճառերի իր իսկ ընդօրինակութիւնները, որի համար հայտնում ենք շնորհակալութիւն:

² № 5595 գրչագրի հիմնական հիշատակարանին (էջ 228բ) անդրադարձել է Գ. Հովսեփյանը (տե՛ս նրա «Խաղբակեանք կամ Պոռչեանք Հայոց պատմութեան մէջ, Անթիլիաս-Լիբանան, 1966, էջ 375):

4. Ձեռագիր № 1500 = C («Ճառընտիր», 1283 թ.), Գեղարդա վանք, գրիչ-ստացող՝ Մխիթար Այրիվանեցի, թերթ՝ 1189, թուղթ՝ 25,7x26,5, երկսյուն, բուրգեր, տող՝ 52-59: «Պահոց գիրքը» ընդգրկում է գրչագրի 879ա-936ա էջերը: Պակասում են ԻԸ. և ԼԳ. ճառերը: Այրիվանեցու ճառընտրի մեզ հետաքրքրող բնագիրը № 822 ձեռագրի նման ունի ճառերի և թղթերի հերթակարգը սահմանող համարակալում: «Տեսութիւն... Բարսղի եւ Գրիգորի» Հարցումի մեջ գրիչը ընդամենը 1-2 անգամ է կիրառում ասէ դիմաւոր բայաձևը: Սույն գրչագրին հատուկ են ձայնեղների խլացման դեպքերը (դ>տ, գ>կ), և և և ձայնավորների սղման օրինակները հաճախադեպ են (երթել, անկել, լել, պատմել, զկենան, գործօնայք, հրաշալաւքն, կարծաւք, թաքայց և այլն): Գրիչը հետևողականորեն ու-ի փոխարեն չէ օգտագործում (անկելի, դժւարալոյծ, պատւոյն, յաւելւած, թշւառական, ստացւած, սպառւած և այլն): Ամենուր չկիրսաձայնը օտարվում է: Պահպանվել են Պահոցին վերաբերող հետևյալ հիշատակագրությունները: «Յաղագս Սուրբ Երրորդութեանն» ճառի ԺԶ. ավարտամասում կարգում ենք. «Գ. ճառ Սուրբ Հոգոյն և Ա. կուսութեան, և այլ բազում ճառք այլ կան ասացեալ սրբոցս» (էջ 907): «Պահոց գրքի» վերջնամասում «Յիշեա՛ Տէր, զՏէր միովդ» (էջ 936ա):

5. Ձեռագիր № 2549 = D («Ժողովածու», ԺԴ. դար), գրիչ՝ Յոհան Եղնկացի, թերթ՝ 313, թուղթ՝ 17,3x12,3, միասյուն, բուրգեր, տող՝ 22-28: «Պահոց գիրքը» ընդգրկում է գրչագրի 72ա-254բ էջերը, պակասում են ԻԸ. և ԼԳ. ճառերը: Բավարար հիմքեր կան պնդելու, որ գրչագիրս ընդօրինակվել է № 5595 ձեռագրից: Այս դեպքում էլ ունենք «Պահոց գրքի» ձեռագրերին հատուկ նյութերի դասդասման և համարակալման նույն կարգը: Գրչագիրս ընդօրինակվելուց հետո համեմատվել է այլ օրինակի հետ և օտար ձեռքով ու գրչությամբ ընդունելի միջամտություններ, լրացումներ են կատարվել: Կան նման բառերի չփոփ հետ կապված բացթողումներ: Ի տարբերություն № 822, № 1500 գրչագրերի, սույն ձեռագիրը № 5595-ի նմանությամբ չունի նյութերի ավարտին հարող խորագրի որևէ տարբերակ: «Պահոց գրքի» շրջանակներում երկու հիշատակագրություն կա: Առաջինը վերաբերում է Բարսեղի և Ապողինարի Հարցումին, իսկ երկրորդը առհասարակ որևէ առնչություն չունի Պահոցի հետ: Ահա այդ հիշատակագրությունները. ա. «զճառս այս այլոց ոմանց փառամոլաց է Հարցումն եւ պատասխանի եւ ոչ Բարսղի սրբոյ եւ Աստուածաբանի, եւ սակս¹ ընդունելութեան սոցա անուամբ եմ վերագրեալ» (էջ 183բ): բ. «Ի թվիս Հայոց ՋԺԳ., ապրիլ ամսոյ ԻԲ. եղև վերափոխումն Տէր Ներսէս եպիսկոպոսիս Անկուրիոյ. էր սա յերկրէն Ղրիմեայ, աշակերտ Սարգիս վարդապետի, որ արեգակն փայլէր յերկրին Հոռմանց, բազումք երկրորդ Տէր Ներսէս կոչէին եւ...» (էջ 255ա):

¹ Գրչագրում՝ սակս:

6. Ձեռագիր № 436 = E («Ժողովածու», 1790 թ.), Կ. Պոլիս, էջմիածին, գրիչ՝ Բրաբրոն, Գեորգ, ստացող՝ Գեորգ վարդապետ, թերթ՝ 390, թուղթ՝ 28x20,5, երկսյուն, նոտրգիր, տող՝ 45: «Պահոց գիրքը» զբաղեցնում է գրչագրի 127ա-204բ էջերը: Գրչագիրս ընդհանուր առմամբ խնամյալ ընդօրինակություն է: Այս դեպքում ևս ունենք համառոտ և ընդարձակ խորագրեր: Ի տարբերություն նախորդ գրչագրերի, «Պահոց գրքի» սույն ընդօրինակությունն է մուծվել ևս երկու ճառ, որոնք ոչ միայն կապ չունեն սույն ժողովածուի հետ, այլև դրանց՝ Բարսեղ Կեսարացու գրչին պատկանելը կասկածելի է: ա) «Սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Ի գալուստ Տեսնն ի տաճարն...» – «Ջամենայն տօնախմբութիւնս պարտ է մեզ կատարել Սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ, եւ դպրութեամբք ընթերցուածոցն» (էջ 138ա-141բ): բ) «Նորին Բարսղի սրբոյ Ի մալր որդոցն Ձեբեթայ» – «Վկայիցն մեզ տօն ժամանեաց եւ Քրիստոսի սէրն, եւ շնորհն ժողովեաց զմեզ» (էջ 206բ-209բ): Սույն գրչագրի մյուս նկատելի առանձնահատկությունն այն է, որ Ա. եւ ԻԹ. ճառերը իրենց նախնական վիճակից այնքան են հեռացել, որ, կարելի է ասել, տարբերակի տպավորություն են թողնում: Ամենուր երկիր, արև, լուսին, աստղ եւ նման հասկացությունների համար օգտագործվել են համապատասխան պատկերանշաններ: Կան բազմաթիվ լուսանցագրություններ, որոնք հաճախ լրացնում են բուն տեքստը, երբեմն էլ տարբերակի տեսքով են ներկայանում:

Ահա «Պահոց գրքին» վերաբերող միակ հիշատակարանը. «Գաղափարեցաւ ի ՌՄԼԹ. թուականիս մերոյ Յունիսի 12, ի Սուքիսս վարդապետէ ի սուրբ Երուսաղէմ՝ զծագրեցեալ հնագոյն օրինակէ, ի վայելումս սրբոյ Էջմիածնի բնիկ միաբան վարժապետ Մինաս աստուածաբան վարդապետի հոգևոր որդի Գեորգ վարդապետին՝ ի Կոստանդնուպալիս՝ ձեռամբ Մատթէոս Աուստ տպագրչի՝ քոյր Բրաբրոն Աուարիս» (էջ 206բ):

7. Ձեռագիր № 948 = F («Ժողովածու», 1190 թ.), գրիչ՝ Յովհաննէս (որդի Սարգիս բշկի), թերթ՝ 298, թուղթ՝ 26x17, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 24: Սույն գրչագրում ընդօրինակվել են «Պահոց գրքի» Ա. (էջ 250բ-261ա) և ԻԹ. (էջ 261ա-270ա) ճառերը: Նշված բնագրերը, Վենետիկի հիշյալ գրչագրից հետո, մեզանում պահպանվող Պահոցի ամենահին ընդօրինակություններն են: Գրչագիրս ընդհանուր առմամբ՝ խնամյալ ընդօրինակություն է: Ի տարբերություն նույն Ա. և ԻԹ. ճառերը պարունակող նախորդ գրչագրերի, սույն ձեռագիրը գրեթե գերծ է լուսանցագիր և բուն տեքստում տրվող լրացումներից:

8. Ձեռագիր № 1525 = G («Ճառքնտիր», ԺԳ. դ.), գրիչ՝ Յովաննես, Գեորգ, ստացող՝ Յովանես (գրիչը), թերթ՝ 523, թուղթ՝ 47x33,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33-36: Պարունակում է առաջին (էջ 205ա-211բ) և հինգերորդ (էջ 299ա-303ա) ճառերը: Նշված ճառերի հետ կապված որևէ գրառում-հիշատակագրություն չի պահպանվել:

9. Ձեռագիր № 3710 = H («Ժողովածու», ԺԳ. դ.), գրիչ՝ Հովհաննես Արքանդեայր, Թորոս, Ստեփաննոս Վահկացի, ստացող՝ Հովհաննես Արքանդեայր, թերթ՝ 383, թուղթ՝ 25x16, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 23-32: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԺԹ. (էջ 368բ-374բ) և Ի. ճառերը (363ա-368բ): «Բարսեղ ասէ», «Ապողինար ասէ» ընդունված ձևերը օգտագործում է առանց «ասէ» բայական կիրառության: Բացառությամբ սկզբնամասի մեկ-երկու դեպքի, ամենուր «Բարսեղի» փոխարեն օգտագործվում է «ուղղափառ», «ուղղափառն» ձևերը: № 436 գրչագրի նմանությամբ, սույն ձևազերծը ևս էապես տարբերվում է մեր ունեցած հիմնական տեքստից: Գրիչը առանձնապես հետևողական չէ ուղղագրության միօրինակության հարցում: Այսպես, օրինակ՝ միաժամանակ հանդիպում են Ապաղիմար-Ապողիմար, արդեաք-արդեք ձևերը: Թվում է, Հարցումի սույն տարբերակի վերջնամասի մի ընդարձակ հատված («Ամէն»-ից հետո) գրչի մտահղացման արդյունք է՝ գրված բուն նյութի ոգով ու գնահատության ցանկությամբ:

10. Ձեռագիր № 3787 = I («Ճառընտիր», ԺԴ. դ.), գրիչ՝ Գրիգոր քահանա, Սոսթենես, Աւագ, ստացող՝ Պարոն Տուած, Ռայիս Պարոնիկ, Յակոբ, թերթ՝ 688, թուղթ՝ 47x28, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 43: Ընդօրինակվել է միայն ԻԹ. ճառը (էջ 232բ-237ա): Որոշակի ընդհանրության եզրեր ունի №№ 436, 1500 և 993 գրչագրերի հետ: Սույն ճառի վերջնամասը ինչ-ինչ պատճառով շատ է հեռացած բուն բնագրից (տե՛ս № 300 ծանոթությունը):

11. Ձեռագիր № 3782 = J («Ճառընտիր», ԺԴ. դ.), գրիչ՝ Գրիգոր, ստացող՝ Հովհաննես քահանա, թերթ՝ 267, թուղթ՝ 46x32, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 46: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն ԻԸ. ճառը: Սույն ճառի հետ կապված որևէ հիշատակագրություն-հիշատակարան չի պահպանվել: Գրչագիրս ինքնատիպ ընթերցումներով որոշակիորեն տարբերվում է նույն ճառի մյուս ընդօրինակություններից: «Դրուատ ի սուրբն Ստեփանոս Նախավկայ Քրիստոսի» խորագրի տակ (էջ 242բ-244ա) պահպանվել է նույն ԻԸ. ճառի № 6228 գրչագրում ընդօրինակված տարբերակը (տե՛ս № 290 ծանոթագրությունը):

12. Ձեռագիր № 7443 = K («Ճառընտիր», 1352-1353 թթ.), Քիմճակ (Ղրիմ, Ա), Իլով (Բ), գրիչ՝ Անտոն քահանա, Մելքիսեդ (Ա), Յովհաննես (Բ), ստացող՝ Քրիստոսատուր քահանա (Ա), Ամիր Սեթ (1377 թ.), թերթ՝ 609, թուղթ՝ 38x26, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 40-60: Սույն գրչագրում ընդօրինակված ենք գտնում «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 91ա-95բ): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրության եզրեր ունի № 4070 ձևազերծի հետ: Ահա «Յաղագս պահոց» ճառին վերաբերող միակ հիշատակագրությունը. «գրիստոսատուր արեղայն յիշեսչիք ի Քրիստոս, պատուական ընթերցողք» (էջ 95բ):

13. Զեռագիր № 2786 = L («ժողովածու», ժ.թ. դ.), թերթ՝ 208, թուղթ՝ 24, 8x19,5, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 30-32: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն ժ.Ը. ճառը (էջ 41բ-43բ): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրություն ունի № 5244, ինչպես նաև №№ 1500, 436, 996 ձեռագրերի հետ: Ճառի վերջնամասը բացակայում է ոչ թե թերթերի թափվածություն, այլ պարզապես համառոտելու (օտարելու) պատճառով:

14. Զեռագիր № 996 = M («Ճառընտիր», 1442 թ.), Սերկևիլի գյուղ, գրիչ, ծաղկող՝ Ոհաննես միայնակեաց, ստացող՝ պարոն Շալու, թերթ՝ 568, թուղթ՝ 30, 3x20,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33: Գրչագիրս ունի «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 319ա-327ա) և ժ.Ը. (էջ 61բ-68բ) ճառերը: Առկա լուսանցագիր նշումները հիմք են տալիս մտածելու, որ սույն ձեռագիրը համեմատվել է այլ ընդօրինակությունների հետ և կատարվել են լրացումներ: Այդ մասին գրիչը մասնակի նշում է կատարել՝ «չալ ձեռագիր էր, որ ինչ» (էջ 319ա): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրական եզրեր ունի №№ 5595, 1500, 2549, 436 և 5244 ձեռագրերի հետ: Կան ճառերի ավարտամասերին կցված մեկական հիշատակագրություններ:

ա) «Ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած ստացողի սորա՝ պարոն Ծալուին և բարեպաշտ, և հաւատարիմ Ասիսնեաց իրոց, և խակակոտոր եղբար իրոյ՝ պարոն Գրիգորին: Փրկեա՛ յաիտեանական տանջանացն և յանշէջ հրոյն, արժանի արա՛ անմահ կեանացո, և երկնից արքայութեանո, և զՅակոբ կրանատր, և զԼարիպ գրագիրս, և անա փառք յաիտեանս» (էջ 327բ):

բ) «Տէր Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ ստացողի սորա՝ պարոն Ծալուին, պարոն Գրիգորին և ծնողաց սոցին՝ պարոն Սարգսին, պարոն Թամսին և Քեզ փառք յաիտեանս» (էջ 68բ):

15. Զեռագիր № 993 = N («Ճառընտիր», 1456 թ.), Վերին Նորավան, գրիչ՝ Մատթեոս, ծաղկող՝ Եսայի, ստացող՝ Թագեոս, Ստեփանոս եղբարք, թերթ՝ 769, թուղթ՝ 34x25,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 44: Գրչագիրս պարունակում է «Պահոց գրքի» Ա. (264ա-267ա), Բ. (301բ-302բ), ժ.Ը. (24բ-25ա), ԻԸ. (693ա-695բ), ԻԹ. (356բ-358բ) ճառերը: Կան խորագրային որոշ տարբերություններ. այսպես օրինակ՝ երկրորդ ճառի այլուր հայտնի խորագրի դիմաց ունենք՝ «Սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ասացեալ Յաղագս պահոց»: Ճառերի վերջնամասերում կան հատվածական տարբերություններ: Օտար բացատրություններ կան «Ի ծնունդն Փրկչին» ճառի այս տարբերակում: «Ի սուրբ անհատական Քրիստոսի Ստեփանոս» ճառը մասամբ խմբագրման է ենթարկվել: Թերթերի թափվածության պատճառով ճառի սկզբնամասը բացակայում է: Պահոցին վերաբերող միակ հիշատակագրությունը հետևյալն է. «Կարդայ՛ և գեղեղի ծողոս յիշեա՛ ի սուրբ յաղոթս քո» (էջ 358բ):

16. Ձեռագիր № 4822 = O («Ճառընտիր», 1491 թ.), Արծկե, գրիչ՝ Յակոբ, Մովսես, ստացող՝ Խալիֆ, թերթ՝ 473, թուղթ՝ 31x21, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին ճառը (էջ 236ա-241ա): Սակայն նույն գրչագրում ընդօրինակվել է առաջին ճառի մեկ այլ՝ խմբագրված տարբերակ ևս (տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը): Կա մեզ հետաքրքրող երկու հիշատակագրություն:

ա) «Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ ստացողի գրոցս Խալիֆիս¹ և ծնողաց նորին՝ Գորգուն և Սալչուկին և կնոջն Բէկուն և գրչի» (էջ 241ա):

բ) «Քրիստոս ողորմեա՛ և մեղաց թողութիւն շնորհեա՛ Գուլիջանին, հօրն Յոհաննիսին և սօրն Մարգարտին՝ Բէկիջանին, հօրն Կիրակոսին և Հասրաթին. ամէն» (էջ 241ա):

17. Ձեռագիր № 4774 = P («Ճառընտիր», մինչև 1425 թ.), գրիչ՝ Գրիգոր աբեղա, ստացող՝ Յոհաննես աբեղա, Յովաննես փիլիսոփոս, թերթ՝ 497, թուղթ՝ 27,5x18, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 27-33²: Ընդօրինակվել է «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 210ա-213ա): Ձեռագրի գրչությունը միօրինակ չէ, հետագա միջամտություններ ու գրառումներ չկան:

18. Ձեռագիր № 4070 = Q («Ժողովածու» 1553 թ.), Իլով, գրիչ՝ Վարդան կրօնավոր, թերթ՝ 355, թուղթ՝ 20,5x14,5, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 25: Ունի «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 191ա-198բ), որի հետ կապված որևէ գրառում-հիշատակագրություն չկա: Կան նման բառերի հետ կապված առանձին բացթողումներ:

19. Ձեռագիր № 1924 = R («Ժողովածու», 1653 թ.), գրիչ՝ Ավետ, Աբրահամ, թերթ՝ 351, թուղթ՝ 25x19,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 25: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 127ա-134ա) և երկրորդ (էջ 134ա-137բ) ճառերը: Սակայն, ի տարբերություն ոչ ամբողջական մյուս ճառընտիր-գրչագրերի, սույն ձեռագրի ընդօրինակությունը «Պահոց գրքի» համար նախատեսված մասում ընդհատվել է. այդ են վկայում ազատ մնացած թերթերը: Նշված ճառերում կան նման բառերի շփոթով պայմանավորված բացթողումներ: Ահա գրչի մեզ հետաքրքրող միակ հիշատակարանը. «Օրհնեալ է Աստուած յամենայն ժամ: Գիտութեամբ ընդ Հրէիցն քաղաքաց եւ անգիտութեամբ ընդ Սողոմոնացիսն, որոց ինձէն յոյժ վկայէի անձին իմոյ բիրապատիկ առնույ հատուցումն, թէ արդարութեամբ դատեցայց, այլ փրկեցայց ողորմութեամբք: Այլ ակն ունելով յուսով սպասեմ սուրբ ընթերցողացդ աղօթից յիշել զիս անարժան Աւետ գրիչս, ընդ նմին եւ զծնողսն իմ, եւ զյիշողքդ յիշեալ յիշիք ի քաղցր ձայնին, որ ասէ, եթէ՛ Եկայք արհմեալք հօր իմոյ ժառանգել անզրաւ յուրախութեան տեղին. ամէն» (էջ 138բ-139ա):

¹ Անվանս վերևում ավելացված է՝ Մարտիրոսին:

² Այս ձեռագրի մասին տե՛ս Սեդա Մարաբյան, Գրիգոր Խլաթեցու ձեռագրական ժառանգությունը («Բանբեր Մատենադարանի», № 15, Երևան, 1986, էջ 181):

20. Ձեռագիր № 3239 = S («Ժողովածու», 1671-1675 թթ.), Ս. Գեորգ վանք, գրիչ, ստացող՝ Զաքարիա՞ երեց, թերթ՝ 276, թուղթ՝ 15,5x10,6, միասյուն, նոտրգիր, բոլորգիր, տող՝ 19: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 4ա-10ա):

21. Ձեռագիր № 5244 = T («Ճառքներ», ԺԸ. դ.), ստացող՝ Պատրոս Հռոմկ-լայեցի, թերթ՝ 259, թուղթ՝ 16,5x8, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 18: Ունի միայն ԺԸ. Ճառը (էջ 31ա-39ա), որը ընդհատվում է № 822 գրչագրի 151բ էջի «եւ վասն...» կապակցութեամբ սկսվող հատվածով: Կան բազմաթիվ բացթողումներ, խմբագրական բնույթի միջամտություններ, որոնք, թվում է, արվել են որոշակի նպատակով: Երբեմն հանդիպում են Ս. Գրքի հղման դեպքեր, կան մի քանի հետագա գրառումներ: Գրիչը իբրև ԺԸ. ճառի ավարտ թողել է հետևյալ գրառումը. «Ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր, ընդ մոգուցն երկրպագեսցուք, ընդ հովիվսն փառաորեսցուք, ընդ հրեշտակսն պարեսցուք, զի եհաս մեզ այսօր Փրկիչ, որ է օրհնեալ Տէր ի քաղաքի, որում վայել է փառք, պատիւ եւ երկրպագութիւն յաիտեանս յաիտեանից. ամէն» (էջ 39ա):

22. Ձեռագիր № 8420 = U («Ժողովածու», ԺԸ. դ.), Կ. Պոլիս, գրիչ՝ Կարապետ Բերիացի, ստացող՝ Կարապետ Բիւզանդացի, թերթ՝ 112, թուղթ՝ 17,4x11,4, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 25-26: Ունի միայն ԻԸ. Ճառը (էջ 102ա-104բ), պատկանում է №№ 436, 993 ձեռագրախմբին: Մեզ հետաքրքրող ճառի ավարտամասում ընդօրինակվել է հետևյալ չափածո հիշակագրությունը.

«Մտաց նըրբից կարօտի բանդ երջանիկ,
Որոց ևս է գննելն ըստոյգ մեծ ջանիկ.
Ով սուրբ Բարսեղ մեծ ըաբունի անջանիկ
Զայս հիւսեցեր պսակին թագ երջանիկ» (էջ 105ա):

23. Ձեռագիր № 1330 = V («Ժողովածու», 1711 թ.), Շօռթ, գրիչ՝ Սարգիս, ստացող՝ Պետրոս Աստապատցի, թերթ՝ 239, թուղթ՝ 28,5x22, երկսյուն, բոլորգիր, տող 29: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 230ա-234բ) և երկրորդ (էջ 234բ-237բ) ճառերը: Ամեն ինչով հիշեցնում է № 1924 գրչագիրը: Պահոցի ճառերին վերաբերող հիշատակագրություններ չեն պահպանվել:

24. Ձեռագիր № 659 = W («Կանոնագիրք Հայոց», 1368 թ.), Կաֆա, գրիչ, ստացող՝ Մաղաքիա, թերթ՝ 320, թուղթ՝ 17x12,3, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 21: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԻԴ. (էջ 208բ-214բ) և ԻԵ. (էջ 198ա-204ա) թղթերը, որոնք համապատասխան փոփոխություններով օգտագործվել են Կանոնագրքում: ԻԴ. Ճառի «զի ոչ է պարտ...» սկսվածքով պատվիրանները առանձնացվում են ոչ թե այբբենական կարգով, այլ լուսանցագիր աստղանի-

չերով: ԻՆ. Թղթի սուլյն գրչագրի տարբերակը հրատարակել է պրոֆ. Վ. Հակոբյանը (տե՛ս «Կանոնագիրք Հայոց», Ա., Երևան, 1964, էջ 620-621):

25. Ձեռագիր № 3956 = X («Ժողովածու», ԺԸ. դ.), թերթ 24, թուղթ 21x17, երկսյուն, նոտրգիր, տող՝ 28: Պարունակում է միայն առաջին ճառը (էջ 8ա-11բ): Անխնամ ընդօրինակություն է, կան մասնակի ուղղում-լրացումներ: Միակ հիշատակագրությունը հետևյալ կարճառոտ վկայությունն է. «Վայ ինձ բիր բերան» (էջ 11բ):

26. Ձեռագիր № 497 = Y («Ժողովածու», 1671 թ.), գրիչ՝ Սահակ, ստացող՝ Խաչատուր վարդապետ, թերթ 529, թուղթ 24.5x18.5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 22-30: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԺԹ. (էջ 463բ-470ա) և Ի. (էջ 458ա-463բ) ճառերը: Երկու բնագրերն էլ չունեն էական, ընդգծված առանձնացումներ, առկա տարբերությունները ընդօրինակման ճանապարհով առաջացած գրչական տարբերություններ են:

27. Ձեռագիր № 1330 = Z («Ժողովածու», 1771 թ.), էջմիածին, գրիչ՝ Պետրոս կրոնավոր, թերթ 331, թուղթ 20,8x16,2, երկսյուն, նոտրգիր, տող՝ 29-30: Ունի միայն ԻԸ. ճառը (էջ 171ա- 173ա): Ճառիս վերջնամասի փոխարեն № 822 ձեռագրի 221բ էջի «անյիշաչարութեամբ վարդապետին» արտահայտությունից հետո, նույն ձեռքով ու գրչությամբ, իբրև շարունակություն, ընդօրինակվել է մի օտար հատված, հետևյալ սկսվածքով՝ «և արդ թէպէտ ընդունելի վկայքն ամենեքեան և ցանկալի յիշատակ մարտի անցա, բայց առաւել նախամարտիկն և հօր զհնորն, որ առաջին կոխեսաց զպատերազմն զկնի թագաւորին...» (էջ 172բ): Ընդհանրության առումով սուլյն ձեռագիրը ավելի մոտ է №№ 436, 993, 8420 ձեռագրերին:

«ՊԱՀՈՑ ԳՐՔԻ» ՄԱՍԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

«Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության քննական-համեմատական բնագիրը լույս է տեսնում առաջին անգամ, ուստի «Հրատարակություններ» հասկացությունը տվյալ դեպքում վերաբերում է տարբեր ժամանակներում, այլևայլ առիթներով լույս տեսած առանձին ճառերին միայն: Դրանք հիմնականում մեկ-երկու ձեռագրի հիման վրա կատարված հավուր պատշաճի հրատարակումներ են: Այս իմաստով բացառություն պիտի համարել «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի Հ. Պ. Անանյանի հրատարակումը, որը կատարվել է չորս գրչագրի, ինչպես նաև հունարեն բնագրի համեմատության եղանակով: Մեզ ծանոթ են առանձին ճառերի և թղթերի հետևյալ ամբողջական և հատվածական հրատարակությունները:

1. «Նորիմ սրբոյն Սեբերիանոսի ի հրաւիրեալս ի Մկրտութիւն» (տե՛ս Սեբերիանոսի Եմեսացւոյ Գաբաղացւոց եպիսկոպոսի ճառք ժԵ., Վենետիկ, 1830, էջ 183-197): Հրատարակիչը սույն ճառի առիթով ծանուցում է. «Այս ճառը կայ և ի կարգս մատենիցն սրբոյն Բարսղի» (էջ 183): Նա նույն կարգի վերապահություն ունի նաև նշված հրատարակության առաջաբանում՝ «և տասներորդն սրբոյն Բարսղի կարծեցեալ և այնպէս ի նորայսն ածեալ»: Սակայն համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Սեբերիանոսի անվամբ հրատարակվածը բոլորովին օտար խմբագրություն է և որ «Պահոց գրքի» ձեռագրերի հետ ընդհանուր եզրեր ունի միայն: Այդ իսկ պատճառով մեր ունեցած տեքստի և Սեբերիանոսի անվամբ հրատարակվածի տարբերությունները արտացոլելու համար իսկ հարկ կլինի տպագիրը թերևս ամբողջությամբ վերարտադրել տարբերությունների բաժնում, որի անհրաժեշտությունը չկա:

2. «Սրբոյն Բարսղի, եպիսկոպոսի Կեսարու Կապուտկացոց՝ Յաղագս սուրբ Երրորդութեանն» = Z_1 (տե՛ս «Կնիք հաւատոյ» էջմիածին, 1914, էջ 78-83):

3. «Բարսղի եպիսկոպոսի ուղղափառի եւ Ապօղիմարի հերձուածողի վիճաբանութիւն» = Z_4 (տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 84-98): Սույն հրատարակությունը շատ մոտ է Մաշտոցյան Մատենադարանի №№ 3710, 436 և 497 գրչագրերի համանուն տեքստի հետ: Առկա մասնակի տարբերությունները զուտ գրչական բնույթի են, բացառությամբ վերջընթեր հիշատակարանաբնույթ եզրակացության, որը, անկասկած, նշված ձեռագրի գրչի ստեղծածն է և հասկանալի պատճառով բացակայում է տպագրում:

4. «Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու, ի բանէն՝ Յաղագս գոհութեանն» (տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 259-260): Տպագրվածը համանուն ճառի միջնամասից մեկ պարբերություն է, ընդամենը ինը տող (տե՛ս ծանոթություն № 264):

5. «Երանելոյն Բարսղի, եպիսկոպոսի Կեսարու, ի բանէն եթէ՝ Ոչ է պատճառ չարեաց Աստուած» (տե՛ս «Կնիք Հաւատոյ», էջ 287): *Տպագրվածը համանուն ճառի միջնամասից յոթ տողանոց մի հատված է (տե՛ս ծանոթություն № 334):*

6. «Նորին, որ ի վկայն Յուդիտեայ» (տե՛ս «Կնիք Հաւատոյ», էջ 349): *Տպագրվածը վեց տող է¹ (տե՛ս ծանոթություն № 283):*

7. «Բարսղի եպիսկոպոսի՝ Դեոդորայ երիցու Ամսիոքու» (տե՛ս «Կանոնագիրք Հայոց», Ա., աշխատասիրություններ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1964, էջ 620-621): Պրոֆ. Վ. Հակոբյանը սույն թողութիւնը հրատարակել է, ասվեց, ըստ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի № 659 ձեռագրի («Կանոնագիրք Հայոց», 1368 թ.): *Հրատարակչին, ցավոք, ծանոթ չեն եղել նույն Մատենադարանում պահվող թղթիս ավելի հին ու անաղարտ գրչագրերը (ձեռ. №№ 5595, 1500, 822, 2549), ուստի նա հնարավորություն չի ունեցել սրբագրելու հրատարակվող բնագրում տեղ գտած ձեռագրական աղավաղումներն ու կասկածելի ընթերցումները: Համեմատության առնելու համար նպատակահարմար գտանք հրատարակության հիմք ձեռագիրը: Տպագրի և ձեռագրի տեքստերի բացատրություն պահանջող առանձին տարբերություններին անդրադարձել ենք ծանոթագրությունների բաժնում:*

8. «Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապաղովկացոյ ասացեալ Ի ծնունդն Քրիստոսի» = Z_2 (տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1968, № 10-12, էջ 419-438): *Սույն հրատարակումը իրացվել է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության մատենադարանի №№ 217 և 808 գրչագրերի հիմքի վրա, հայագետ Հ. Պ. Տեր-Պողոսյանի աշխատասիրությամբ:*

9. «Դատիթ Տարոնացի թարգման Ա. Բարսեղ Հայրապետի «Ի ծնունդն Փրկչին» ճանին» = Z_3 , յառաջաբան, քննական հրատարակութիւն հայ բնագրի և աշխարհաբար թարգմանութիւն, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1982, 52 էջ: *Հրատարակությունը կատարվել է Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության մատենադարանի №№ 251 (1173 թ.), 1913, 463 (ԺԳ. դ.), 1352 (1824 թ.) գրչագրերի և հունարեն բնագրի համեմատությամբ, վաստակաչատ հայագետ Հ. Պողոս Անանյանի աշխատասիրությամբ: Սա, կարելի է ասել, միակ հրատարակությունն է, որն օժտված է բնագրագիտական անհրաժեշտ ծանոթագրություններով, մասնավորապես հմտալից ներածական ուսումնասիրությամբ:*

10. Три гомилии Василия Кесарийского в древнеармянском переводе. Այս խորագրի տակ հրատարակել ենք Բարսեղ Կեսարացու «Առ ընչեղան», «ԳՎաշխողաց», «ԳԱրբեցողաց» ճառերը (տե՛ս «Кавказ и Византия», выпуск I, Ереван,

¹ Այս բնութի կարճատև 4-5 տողանոց տպագիր քաղվածքներ կան նաև այլուր (տե՛ս Տիմոթևոսի եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրեայ Հակածառութիւն առ սահմանեայն ի ժողովոյն Քաղկեդոնի. Ի լոյս ընծայեալ աշխատութեամբ Կարապետ վարդապետի եւ Երուանդ վարդապետի, Ս. էջմիածին, 1908, էջ 21-22, 88, 143, 159, 191-192, 254-255):

1979, էջ 200-230): Սուլյն հրատարակման համար հիմք ենք ընդունել Մաշտոցի անվան Մատենադարանի №№ 5595 (1279 թ.) և 2549 (ժ.Դ. դ.) գրչագրերը:

11. Древнеармянские переводы гомилий Василия Кесарийского վերնագրի տակ հրատարակել ենք «Պահոց գրքի» «գԲարկացողաց», «գՄախանաց» և «Յաղագս գոհուլթեան» ճառերը (տե՛ս “Кавказ и Византия”, выпуск 3, Ереван, 1982, էջ 180-215): Հրատարակությունը իրացվել է Մաշտոցյան Մատենադարանի №№ 5575 (1279 թ.), 1500 (1283 թ.), 822 (1285 թ.) և 2549 (ժ.Դ. դ.) ձեռագրերի հենքի վրա:

12. «Բարսեղ Կեսարացու երեք թուղթ» խորագրի ներքո հրատարակել ենք հետևյալ թղթերը. «Բասիղիոս եպիսկոպոս՝ առ Եւսեբու եպիսկոպոսի», «Թուղթ առ Սուրբն Գրիգոր Աստուածաբան՝ եպիսկոպոս Նագիա[ն]զու՝ Յաղագս վարուց», «Թուղթ առ Սուրբն Գրիգոր Աստուածաբան՝ եպիսկոպոս Նագիա[ն]զու՝ Յաղագս կրանաւորական վարուց»: Ձեռքի տակ ունեցել ենք նույն Մատենադարանի հետևյալ ձեռագրերը. №№ 822 (1285 թ.), 1500 (1283 թ.), 5595 (1279 թ.), 2549 (ժ.Դ. դ.), 436 (1790 թ.), 659 (1368 թ.) (տե՛ս «Էջմիածին», 1988, էջ 104-118): Մեր այս և նախորդ հրատարակությունները ունենին նախնական բնույթ:

«Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունը հրատարակության պատրաստելիս օգտվել ենք բյուզանդական մատենագրի ճառերի և թղթերի հետևյալ հրատարակություններից:

Mingne J.-P. Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca, Tomus 29-32.

Saint Basile. Lettres, tome I, texte établi et traduit par Yves Coutonne, professeur à la Faculté libre des Lettres de Paris, Paris, 1957; Saint Basile. Lettres, tome II, texte établi et traduit par Yves Coutonne, professeur à la Faculté libre des Lettres de Paris, Paris, 1961.

Բարսեղ Կեսարացու թղթերի երեք հատորանոց նշված հրատարակությունը առայժմ համարվում է լավագույնը: Թղթերի հունարեն բնագրերին զուգահեռ տրվում են դրանց ֆրանսերեն թարգմանությունները: Ձեռագրական տարբերակները որոշակի պատկերացում են տալիս հրատարակության հիմք գրչագրերի մասին: Հրատարակության համառոտ առաջաբանում անհրաժեշտ տեղեկություններ են տրվում Բարսեղ Կեսարացու կյանքի ու գործունեության, ինչպես նաև նրա թղթերի բնույթի ու մատենագրական նշանակության մասին:

ბასილი კესარიელის “სწავლათა” ევთვიმე ათონელისეული თარგმანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ც. ქურციკიძემ, თბილისი, 1983, 72, 277 გვ.

«Պահոց գրքի» վրացերեն հրատարակությունն ընդգրկում է 21 ճառ: Հրատարակությունը կատարվել է երեք ձեռագրի հիման վրա. ձեռագրերից հնագույնը 977 թվականի ընդօրինակություն է: Թարգմանիչն է վրաց միջնադարյան գրականության անվանի ներկայացուցիչ եվթիմիոս Աթոնացին (ժ-ժԱ.

դդ.): Թարգմանչի ինքնագիրը չի պահպանվել: Հրատարակությունն ունի ընդարձակ առաջաբան, ուր հանգամանորեն քննվում են թարգմանության ձեռագրերի, տեղի, ժամանակի, լեզվական օրինաչափությունների, բառաքերականական ինքնատիպությունների, ինչպես նաև բնագիր-թարգմանություն առնչակցություն ալլազան հարցեր: Կից բացատրական բառարանը կազմված է համաբարբառի սկզբունքով և լիարժեք պատկերացում է տալիս ժողովածուի բառակազմի մասին: Աշխատասիրողը բանասիրական գիտությունների դոկտոր Յ. Քուրցիկիձեն է:

ጥራትና ክብር

1 Ա.² |1ա| ԿԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ
ՍՐԲՈՅՆ² ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՒ-
ՍԻ³ ԿԵՍԱՐՈՅ⁴ ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑ-
ԻՈՅ⁵ ՅԱՂԱԳՍ⁶ ՊԱՀՈՅ⁷

1 Փողեցէք⁸,⁹ ասէ¹⁰, ի նոր ամսեան¹¹ փողով¹² ի¹³ բարենշան յաւուրս¹⁴ տաւնի¹⁵ մերոյ (Հմբ. Սղ. 2.

¹ C երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապադոկացու (կապադոկեցոյ D) զպահոց F տեսուն Բարսղի Կեսարու կապադոկացոյ եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս պահոց պնդութեան ի սկզբան քառասնորդացն G բարեկենդանին ի սկզբան քառասնորդացն ասացուած Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կապադոկացոց Յաղագս պահոց KQ առաջին կիրակին բուն բարեկենդանին քառասնորդաց պահոց սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Յաղագս պահոց M առաջին կիրակին բարեկենդանին բուն քառասնորդաց պահոց սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետին Կեսարու կապադոկացոց Յաղագս պահոց N առաջին կիրակին բուն բարեկենդանին սրբոյն Բարսղի Կեսարացոյ կապադոկացոց եպիսկոպոսի ասացեալ Յաղագս պահոց պնդութեան ի սկզբան քառասնորդացն մեծի պահոցն O բուն բարեկենդանին Բարսղի երանելոյ ճայրապետին ասացեալ վասն պահոց P բուն բարեկենդանաց կիրակին սրբոյն Բարսղի Կեսարացու ասացեալ վասն պահոց S բուն բարեկենդանաց կիրակին սրբոյն Բարսղի կեսացեալ ացեալ վասն պահոց քառասնորդաց X սրբոյն Բարսղի Կեսարու կապադոկացոց

² ADVR սրբոյն]

³ R արհիեպիսկոպոսի

⁴ R Կեսարոյ]

⁵ A Կապադոկացոյ] R կապադոկացոց R + ասացեալ

⁶ B յաղագս]

⁷ B զպահոց

⁸ B փողեցէք] ոգեցէք Q փողհարէք

⁹ S ասէ ի նոր ամսեան] ի բարձրաբարբառ

¹⁰ P ասէ]

¹¹ C ամսէն P ամսեանս

¹² PS փողովք

¹³ C ի]

¹⁴ O աւուր RVX յաւուր

¹⁵ O տաւնիս

4): Այս¹⁶ հրաման մարգարէական¹⁷: Մեզ քան¹⁸ զամենայն փող մեծածայնագոյն¹⁹ եւ զործի երաժշտական²⁰ բարենշանագոյն²¹,²² որ ածելով²³ զկացորդն²⁴ նշանակէ ընթերցեալս²⁵: Քանզի ծանէաք²⁶ զպահոցն շահ²⁷ Եսայեայ²⁸, զհրէական պահոց²⁹ ի բաց մերժելով, եւ զճշմարիտ պահսն ի մեզ ցուցանելով³⁰: «Մի՛ ի դատաստանս եւ ի³¹ կոիս պահէք³², այլ լուծէք զամենայն հաւանութեանս³³» (Հմբ. Ես. ԾԼ. 4-6): Եւ Տէրն՝ մի՛ լինիք³⁴ տխուր³⁵, այլ աւծ³⁶ զքո զերեսս³⁷, լիցուք³⁸ այսուհետեւ որպէս եւ³⁹

¹⁶ RV այս]

¹⁷ A մարգարեական] մարգարէ

¹⁸ BCDGFKMNOPQXSX եւ] + քան զամենայն R + քան

¹⁹ V եւ... բարենշանագոյն]

²⁰ Q երաժշտականագոյն

²¹ Q բարենշանագոյն]

²² X որ... ընթերցեալս]

²³ Q ածէ

²⁴ CDGKMOPQRSVX զկացուրդն N զկացուրդսն KQ + եւ

²⁵ M ընթերցեալ Q զընթերցեալն N զասացեալսն

²⁶ C ծանայք MQ ուսաք

²⁷ CDFGVX շահն] շնորհ MOQ շնորհս N շնորհսն

²⁸ CD յեսաես

²⁹ A պահոց] պահոցոց BCMNOPRV + կարգ G + կարգի Q + կարգացն

³⁰ OPS ցուցցուք

³¹ V ի]

³² RV պահէք] + ասէ

³³ CFNX անիրաւութեան] + եւ տրտնջման G + տրտնջման եւ առ KMQ տէրն] BD տրտնջման OPS + ասէ

³⁴ OPQ լինիք

³⁵ BCFRVX տխուրք

³⁶ BD աւծ] լուաւ CP լւա KMNQRSV լուա

³⁷ C զերեսս NOPS զերեսս

³⁸ S լիցուք] լուիցուք

³⁹ OPS որպէս եւ] որ ինչ: DFGKQ եւ]

վարդապետեցաքն (Ամհ. Մ. 9. 16, 17): ¹Մի՛ ի վայր անկեալք ²լքի յառաջիկայ ³յառուրսն ⁴, այլ զուարճանալով ⁵ նոսայ ⁶, որպէս վայել է սրբոց, ուսցուք ⁷: Ոչ ոք տրտմեալ ⁸ պսակի, եւ |1բ| ոչ ոք տխրեալ ⁹ յաղթութիւն ¹⁰ հաստատէ ¹¹: Մի՛ տրտմեսցիս՝ բժշկեալ ¹² լինելով ¹³: Անտեղի է ոչ խնդալ ի բժշկութիւն ¹⁴ անձին ¹⁵, այլ տրտմել ¹⁶ յաղագս ի ¹⁷ կերակրոցն ¹⁸ վճարմանէ ¹⁹ եւ ²⁰ առաւել շնորհ ²¹ երեւի չտալ ²² հեշտութիւն որովայնի ²³, ²⁴ քան թէ խնամարկութիւն ²⁵ անձին: Վասն զի ²⁶ յուզումն առ ²⁷ որովայն ²⁸

զշնորհն ²⁹ հաստատէ, իսկ պահքն յողին ³⁰ վերացուցանեն ³¹ զշահն ³²: Բարգաւաճ ³³ լե՛ր, զի քեզ տուաւ ի բժշկել ³⁴ դեղ, որ զմեղս ի բաց դառնայ: Զի, զոր աւրինակ, յորովայնի ³⁵ մանկանցն կենդանածնեալ ճճիք ³⁶ դեղովք ոմամբք ³⁷ դաժանաւք ³⁸ ապականին ³⁹, նոյնպէս ⁴⁰ եւ ⁴¹ զմեղս հաստատայք ⁴² ի խորոջ ⁴³ սպանանեն ⁴⁴ ի վերայ եկեալ պահք ⁴⁵: Այսորիկ՝ որպէս ⁴⁶ ճշմարտաբար առնուանս այսորիկ արժան ⁴⁷ է:

2 Ա՛ւծ զքո՞ն ⁴⁸ գլուխդ ⁴⁹, եւ ⁵⁰ լուա՞ն ⁵¹ զերեսս ⁵² (Մ. 9. 17): Ի խորհուրդ զքեզ կոչէ բանս ⁵³: Ի-

¹ X մի... եկեալ]
² S անկեալք ւքի] BDFKMOPQ տխրեալք CRV տխրեալք ի
³ BD յառաջին
⁴ MORV առուրս RV + պահց
⁵ BFKGQRS զուարճանալով] + առ O + ի
⁶ P նոսայ] եւ OS + եւ
⁷ BCD ուսցուք] մերձեսցուք RV մերձեսցուք ի պահսն
⁸ KMQ տրտմեալ] տխրեալ
⁹ QS ոք: KMQ տխրեալ] տրտմեալ
¹⁰ S հաղթութիւն
¹¹ RV հաստատէ] գործէ
¹² R բժշկել V բժիշկ լինելով
¹³ K լեալ
¹⁴ FGO բժշկութեան
¹⁵ QR անձին] + եւ յառաւել շնորհէ
¹⁶ F տրտմեալ
¹⁷ QR ի]
¹⁸ M կերակրոյն
¹⁹ KMQ վճարման Q + մարմնոյ
²⁰ KQ առաւել շնորհէ երեւի]
²¹ COPS շնորհս M շնորհէ
²² BCDFKMNOPARSV տալ
²³ V հեշտութեան յորովայնի
²⁴ V քան... որովայն]
²⁵ KQMOPQ խնամարկութիւն] խնամակալութիւն
²⁶ FGNR վասն զի] քանզի
²⁷ BDRS առ]
²⁸ DR որովայնի OR յորովայնն

²⁹ CR զշնորհսն D շնորհս FN զշահն MS + ոչ
³⁰ C յողինսն
³¹ N վերացուցանէ Q կեցուցանեն R հաստատեն RV + ի
³² FKN զշահն] զշնորհն Q շնորհն
³³ PS բարգաւաճ] ուրախ
³⁴ BCMQ բժշկել FKNOPRSV բժշկէն
³⁵ A յորովայնի] յերովայնի
³⁶ R ճիճիք V ճիճիք
³⁷ BC ոմանք
³⁸ BDNQ դաժանեալք CV դաժանաւք M դաժանեալք OPS դաժանիւք
³⁹ OV ապականեն
⁴⁰ V նոյնպէս] նմանապէս
⁴¹ OPS եւ]
⁴² BDMQ հաստատեալս C հաստատելո FGNOPRSV հաստատեալ
⁴³ A ի խորոջ]
⁴⁴ R սպանանեն] ապականեն
⁴⁵ B այսորիկ] պահք DO պահքն FKGMN QRSVX իմա BCDP + իմա
⁴⁶ Q որպէս] որ
⁴⁷ BNX արժանի
⁴⁸ BCDGN զքոն]
⁴⁹ QV գլուխ V + քո
⁵⁰ BOS եւ]
⁵¹ GOPS լուայ] +զքո
⁵² OP զերեսդ
⁵³ CGNX բանն

ղեալն¹ աւծանի, եւ² լուացեալն³ ի բաց⁴ մաքրի: Ի⁵ ներքոյ առցես անդամացն⁶ զաւրինադրութիւնն⁷: Ի բաց լուա զանձն⁸ ի⁹ մեղացն: Իւղեա՛ զգլուխդ իւղով սրբով¹⁰, զի մերձաւոր լիցես¹¹ Քրիստոսի¹² եւ այնպէս մատիցես ի պահսն¹³: Մի՛ ապականիցես¹⁴ զդէմսն որպէ՛|2ա|ս¹⁵ կեղծաւորսն¹⁶: Խանդարին երեսք յորժամ ի ներքոյ խորհուրդքն¹⁷ ի¹⁸ վերայ ստեղծանելով զձեւն¹⁹ արտաքուստ խաւարեցուցանեն՝ իբր²⁰ ընդ²¹ վարագուրաւ ստուլթեանն²² ծածկի²³: Կեղծաւոր է, որ ի տեսլարանս²⁴ աւտար դիմաւք²⁵ եկեալ²⁶ ծառայիցն²⁷ բազում անգամ տեսուն դիմաւք երե-

1 A իւղեալն] CG եղելն
 2 C եւ] այդպէս
 3 C լուացելն
 4 P ի բաց]
 5 R ի]
 6 BD անդամոյն CGOPSV անդամոցն KMNQX անդամոցդ
 7 M աւրինադրութիւն Q զօրինադրութիւնդ
 8 FMQS զանձդ C + Քրիստոսի BD + քո
 9 C ի]
 10 X սրբով] KQ + որպէս
 11 BDGNOPQRSV լիցիս
 12 C Քրիստոսի] աստուծոյ
 13 R պահքն OPS + քո
 14 QRV ապականեսցես
 15 FQN որպէս] իբրեւ
 16 ACNQ զկեղծօրսն M կեղծաւորք RV զկեղծաւորսն CGKMOV ներքս
 17 KQ խորհուրդն
 18 V ի]
 19 A զձեւս
 20 FS իբրեւ
 21 Q ընդ]
 22 RV ստուլթիւնն OP նստեալ
 23 Q ծածկեալ V ծածկեն
 24 BD տեսարանս M կերպարանս OP տեսարանն S տեսարանն
 25 Q աւտար դիմաւք]
 26 F եկեալ] երեւեալ
 27 A ծառայիցն BCDEGMNRSV ծառայիցէ KQ ծառայեսցէ OPS + եւ

ւեալ եւ ռամիկ՝ թագաւորին²⁸: Սոյնպէս²⁹ եւ յայսմ³⁰ կեանս³¹ իբրեւ ի կաքաւս զիւրեանց³² կեանս³⁴ յոլովք³⁵ ցուցանեն³⁶, ³⁷այլ իմն ի³⁸ սիրտն³⁹ բերելով, եւ այլ⁴⁰ էր⁴¹ եւ⁴² ելեալք⁴³ ⁴⁴մարդկան ցուցանելով: Մի՛ ապականէք զերեսդ: Որպէս⁴⁵ եսդ նոյնպէս⁴⁶ երեւեցիր: Մի՛ ձեւացուցանելով զքեզ առ տրտմութիւնն⁴⁷ կարծեալք⁴⁸ ժուժկալեալ⁴⁹ ⁵⁰փառաւորս⁵¹ ասցես⁵²: Քանզի⁵³ եւ⁵⁴ ոչ բարերարութեան⁵⁵ փող հարելոյ աւզուտ է եւ ի պահ⁵⁶ հրապարակայտ⁵⁷ ե-

28 RV թագաւորին] եւ թագաւոր ձեւանա F թագաւորի
 29 C սոյնպէս] այնպէս PS նոյնպէս
 30 CM յայս MQ + ի
 31 C կեանս] կենա M կեանսս
 32 V իբրեւ... զիւրեանց] R իբրեւ... կեանս] S իբրեւ... ցուցանեն]
 33 GN զիւրեանսն
 34 GN կեանս]
 35 KMQ յոլովք]
 36 Q ցուցանեն] անցուցանեն
 37 X այլ... ելեալք]
 38 S ի]
 39 DGMQS սրտին
 40 BDFG այլ] + իմն
 41 S էր]
 42 KPRSV եւ] N + իմն
 43 DEKMVQV ելեալք] երեւելեօք OPRS երեւօք
 44 X մարդկան... երեւեցիր]
 45 BP որպէս] + եւ
 46 BCD նոյնպէս] սոյնպէս Q այնպէս
 47 P տրտմութիւնն] + եւ
 48 GNX կարծեալք M երեւեցիս
 49 BCDGMNOPQRSVX ժուժկան BCDGM OPQRSVX + գոլ
 50 KQRX փառս որսայցես V փառս որսացես
 51 G փառս G + որ
 52 BCFNOPS ասցես] այցես
 53 BD քանզի] զի
 54 KQR եւ]
 55 S բարերարութենէ V բարերութիւն
 56 C պահոցս DFKMOPQRSVX պահոց
 57 FOP հրապարակաց յայտ V հրապարակաւ յայտ

դելոյ¹ շահ ոչ է²: Զի ի ցոյցսն³ լեալ⁴ ոչ առ յաւիտենական հանդերձեալսն⁵ զպտուղն⁶ յերկարէ, այլ⁷ ի մարդկան⁸ գովութիւնս⁹ կործանին¹⁰: Ընթասցես¹¹ այսուհետեւ զուարճանալով առ¹² պարգեւս նոցա¹³: Սկզբնաշնորհ¹⁴ պահք. ոչ հնանալով եւ¹⁵ ծերանալով¹⁶, այլ նորոգել¹⁷ միշտ եւ յառագել¹⁸ |2բ| ծաղկեալ¹⁹:

3 Թուի²⁰ ինձ սկիզբն լինելութեանն պահոց աւրինաւք դնել²¹, եւ քան զաւրէնսն՝ երիցագոյնք²² պահք²³: 24 Եթէ²⁵ փոքր ինչ համբերեսցես²⁶, գտցես զբանիս ճշմարտութիւն: Մի՛ կարծէր զմեղս²⁷ քա-

1 Q եղելոյ] G եղոյ
 2 B ոչ ինչ D ինչ] ոչ ինք R ինչ ոչ է] ոչինչ է
 3 OPQS ցոյց
 4 C լինել A լեալ] BC + ի Q + իրս
 5 Q Հանդերձեալ S Հանդերձեալն NX կեանսն
 6 B զպտուղն] Q զնա
 7 V ալլ]
 8 A մարդկան]
 9 BNOP գովութիւն
 10 BCFGMOP կործանի Q կործանէ
 11 KMQ ընթացեալ N ընթացցիս PS ընթացիր
 12 KQ առ] ի
 13 BCDGKMQPQRSX նոցա] պահոց
 14 BD սկզբնաշնորհն CMNS սկզբնաշնորհք G սկզբնաշնորհ
 15 COS եւ] + ոչ
 16 M ծերանալով]
 17 FKMNOPQSV նորոգեալ G նորոգելով
 18 B յառովգութիւնն CKMNOPQSV յառովգութիւնն DFGX յառովգութիւնն
 19 C ծաղկել
 20 CD թւի
 21 O աւրինադրել PS աւրինադրեալ
 22 CDGMOPQS երիցագոյն KP երիցագոյնք
 23 OPS պահս N եւ
 24 X եթէ... ճշմարտութիւն]
 25 C եթէ] ալլ
 26 OS համբերես
 27 DGKMOPQ զմեղս] զմերս S + հրամայեալ

ւութեան²⁸ զհրամայեալն²⁹ Իսրայելի³⁰ յեւթներորդում³¹ ամսեան³² ի³³ տասն աւուր ամսոյն³⁴ (Հմհ. Գէ-դ. ԻԳ. 27)՝ զայն գոլ պահոց³⁵ սկիզբն³⁶: Եկ ի ձեռն պատմութեան³⁷ երթալ խուզեսցուք³⁸ զսկիզբն լինելութեան պահոց³⁹: Զի ոչ մանկագոյն գիւտ ի հարցն է⁴⁰ գանձն այս⁴¹, քան⁴² զամենայն⁴³ սկզբունս⁴⁴ զանազանեալ⁴⁵ պատկառելի⁴⁶ է⁴⁷: Ամաչեա⁴⁸ ի ծերութենէ պահոցն⁴⁹: Հասակակից է մարդկութեան⁵⁰: Պահք⁵¹ ի դրախտին աւրինադրեցան⁵²: Զառաջինն⁵³ պատուիրան⁵⁴ էառ⁵⁵ Ա-

28 MS քաւութիւն FX զմեղսքաւութեանն
 29 S զհրամայելն] C զհրամայելսն GMQRVX զհրամայեալսն
 30 M Իսրայելի] + ի
 31 CDFGNX յեւթներորդ MQ յեւթներորդում OR յեւթն P յեւթն
 32 C ամսեանն OPS ամսեանն
 33 MO ի]
 34 V ամսուն
 35 M պահոց]
 36 P սկիզբն] + պահոց
 37 MQ պատմութեան] պահոց
 38 KQ խուզեսցուք] խնդրեսցուք
 39 OPS պահոցս
 40 M հարցն է] հարցանէ
 41 OP այս] + ալլ
 42 FMNOPQS քանզի
 43 P զամենայն]
 44 C սկզբունս OQ սկզբունս P զսկզբունս
 45 FMNQX զանազանեալս
 46 BD պատկառեալ C պատկառես
 47 BCD է]
 48 C ամաչես R ամաչեսց
 49 C պահոցս FGQX պահոց O + զի
 50 C մարդկութեան
 51 OPS պահս
 52 KOPQRSV օրինադրեցաւ
 53 BDFN առաջին
 54 A պատուիրանէ
 55 O առ

դամ¹: Ի փայտէն ճանաչելոյ² զբարի եւ զչար՝ ոչ ուտել³: Պահոց է ժուժկալութեան⁴ աւրէնսդրութիւնս⁵: Եթէ պահեալ⁶ էր ի փայտէն Եւայի, ոչ արդեաւք⁷ 8 այնոցիկ⁹ այժմ կարաւտանայք¹⁰ պահոց: «Քանզի ոչ¹¹ պէտս¹² ունիմ զաւրաւորք բժշկի, այլ ճիւղանք» (Հմմտ. Մ. Գ. Թ. 12) ախտացաք¹³ մեղաւք, զի¹⁴ կեցցուք պահովք¹⁵: Ապաշխարութիւն առանց պահոց դատարկ է¹⁶: «Նզովեալ¹⁷ երկիր», «փուշ եւ տատասկ բուսուցէ¹⁸ քեզ» (Ծ. Գ. 18): Տրտմել¹⁹ հրամայեցար²⁰ |Յա| եւ ոչ փափկանալ: Պահովք²¹ վճարեա՛ Աստուծոյ: Այլ եւ ի դրախտին կեանք, պահոցս են²² կերպարանք, ²³ ոչ միայն ըստ որում²⁴ հրեշտակաց համասնունդ էր մարդն ի ձեռն սա-

¹ K Ադամ]
² C ճանաչելոյ] չճաշակելո K ճաշակելո
³ RV ուտելոյ N գիտելոյ
⁴ CNX ժուժկալութիւն
⁵ CDOPS աւրէնսդրութիւնս] օրինադրութիւնս NX աւրինսդրութեանս
⁶ R պահել
⁷ C արդօք
⁸ KQ այնոցիկ այժմ]
⁹ CDFPRSVX այնոցիկ] այսոցիկ
¹⁰ B կարաւտեալք C կարտեալք FPSX կարաւտեալ BCFOPSX + էաք
¹¹ KQ ոչ] + արդեաւք
¹² N պէտս] C պետք
¹³ BDKQ ախտացեալք
¹⁴ S զի]
¹⁵ AGM պահաւք] C պահովքն S պահօքս VX պահօք
¹⁶ N է] են
¹⁷ OPS նզովեալ] անիծեալ
¹⁸ B բուսուցէ RV բուսոյց Q + ի
¹⁹ FV տրտմեալ OPS տրտմիլ
²⁰ V հրամայեցար
²¹ AM պահովք] X պահօք
²² CFGMNQRV են] էին
²³ X ոչ... մարդկայինս]
²⁴ V որում] + եւ

կաւպիտութեանն²⁵ առ նոսա զնմանութիւնն յարմարելով²⁶, այլ զի, որ²⁷ 28 զկնի²⁹ խորհուրդք մարդկայինս³⁰ ոչ եւս³¹ ի դրախտին կերակուրք³² խնդրեալ³³ էին³⁴ ո՛չ գիներբուք³⁵, ո՛չ կենդանեաց զենմունք³⁶, ո՛չ որ³⁷ զսիրտսն³⁸ պղտորեն զմարդկայինս³⁹:

4 Վասն զի ոչ պահեցաք, արտաքս անկաք ի դրախտէն: Պահեցուք այժմ, զի ի նոյն⁴⁰ վերստին երթիցուք: Ո՛չ⁴¹ տեսանես զՂազարոս⁴², զի՞ արդ⁴³ ի⁴⁴ 45 ձեռն պահոց եմուտ ի դրախտն: Մի⁴⁶ նմանեցես⁴⁷ Եւայի ստունդանելոյն⁴⁸, մի՛ դարձեալ⁴⁹ խորհր-

²⁵ CFGKMNOPQS սակաւապիտութեանն V սակաւապետութեանն R անպիտութեանն
²⁶ C յարմարելով] բերելով
²⁷ CFGKPQS որք
²⁸ S զկնի... էին] զկնի դրախտին խորհուրդք մարդկան գտին եւ ոչ եւս դրախտին կերակուրք իմացեալ էին
²⁹ OP զկնի] + դրախտին
³⁰ BCDKMNOPQV մարդկայինս] մարդկան BCDKOPQV + գտին M + գտանին
³¹ KQ եւս]
³² X կերակուրք] կերպարանք
³³ KQ խնդրեալ] BCDFGMNOPRVX իմացեալ
³⁴ Q էին] + եւ
³⁵ KGMPQV գինարբուք
³⁶ OPS զենմունք] + եւ
³⁷ BCDGOPX որք
³⁸ BCDFGKMOPQSV զսիրտսն] զմիտս
³⁹ Q զմարդկայինս] O բնութեանս եւ P + եւ
⁴⁰ X ի նոյն] զնոյն N + դարձեալ
⁴¹ OS ոչ]
⁴² OPS զՂազարոս] + թէ
⁴³ MQ զիարդ] զի
⁴⁴ P ի]
⁴⁵ S ձեռն պահոց] ձեռն... եմուտ]
⁴⁶ PS մի] եւ
⁴⁷ C նմանիցես FKOPQSVX նմանեցիս
⁴⁸ CN ստունդանեցելոյն KPQ + եւ
⁴⁹ Q դարձեալ]

դակից ընկալցիս աւճն, խնայեա¹
 ի մարմին² զկերակուրն³ դնելով⁴։
 Մի՛ պատճառէր⁵ հիւանդութիւն⁶
 մարմնոյ⁷ եւ⁸ զանկարութիւն⁹,
 քանզի ոչ ինձ¹⁰ պատճառսն¹¹, այլ
 գիտողին ասես¹²։ Պահել¹³ ո՞չ կա-
 րես¹⁴։ Իսկ յագենալ¹⁵ յամենայնի¹⁶
 կեանս քում¹⁷ եւ ջախջախել¹⁸
 զմարմինդ¹⁹ ծանրութեամբ կերա-
 կրոցն կարիցե՞ս²⁰։ Եւ²¹ սակայն հի-
 ւանդաց ոչ կերակրոցն²² զանա-
 զանութիւնս, այլ անսուադու-
 թիւն²³ եւ կարատ|Յբ|ութիւն գի-
 տեմ բժիշկս հրամայեալ²⁴։²⁵ Եւ
 զիա՞րդ, որ²⁶ զայդոսիկ²⁸ կարես,
 զայն²⁹ պատճառիս³⁰ ոչ կարել³¹։

¹ V խնայեաց
² GMNPX մարմինդ S մարմինք
³ BC զկերակուրսն
⁴ Q դնելով] + եւ
⁵ S պատճառել
⁶ C զհիւանդութիւնս
⁷ KQX մարմնոյդ
⁸ K եւ] իւղ
⁹ BGKMOP զանկարութիւն
¹⁰ OP ինձ] ինչ
¹¹ BCF զպատճառն K զպատճառսդ Q + դա-
 սես
¹² Q ասես]
¹³ Q պահել
¹⁴ MOPQ կարես
¹⁵ A յագենալ] B + ի
¹⁶ B յամենայնի] KPS յամենայն D ի
¹⁷ BCDKMNQX քում] քո
¹⁸ MRV ջախջախել]
¹⁹ AFGK զմարմինդ]
²⁰ Q կարիցես] կարող ես
²¹ Q եւ]
²² CG կերակրոցն P զկերակրոց Q կերակրոց
²³ G անսուադութիւնս GNOQSX անսրւադու-
 թիւն
²⁴ CO հրամայել MQ հրամայելով
²⁵ X եւ... արար]
²⁶ B որ]
²⁷ Q կարես եւ զայսոսիկ
²⁸ K զայդոսիկ] զայսոսիկ M զայնոսիկ
²⁹ S զայն] զայդ

Զի՞նչ դիւրագոյն որովայնի՛ պար-
 տաբար ուտելով անցուցանել զի-
 շերն³², թէ՞³³ առատութեամբ³³ կե-
 րակրոց³⁴ ծանրացեալ³⁵ կամ³⁶ մա-
 նաւանդ³⁷ ոչ կալ³⁸, այլ ստէպ
 ստէպ բերեալ³⁹ լինելով⁴⁰ փոփոխ-
 մամբք եւ⁴¹ հառաչելով⁴²։ Եթէ ոչ⁴³
 արդեաւք եւ⁴⁴ որք⁴⁵ զնաւան⁴⁶ ու-
 ղիղ⁴⁷ ասիցես⁴⁸, զծանրացեալն⁴⁹ բե-
 ուամբք⁵⁰ նաւքն⁵¹ ոչ⁵² դիւրագոյն
 է⁵³ ապրեցուցանել, քան զդիւր
 ամփոփելին եւ զթեթեւն։ Քանզի
 զվանեալն⁵⁴ բազմութեամբ⁵⁵ ծան-
 րութեան ալեացն ի վերայ յա-
 րուցմունք ի վայր⁵⁶ ընկղմեն⁵⁷։

³⁰ KMOPQS պատճառես
³¹ KMQ ոչ կարել] չկարել
³² S զգիշերն]
³³ K առատութեամբ] կարկամութեամբ MQ
 կարատութեամբ
³⁴ C կերակրոյն DGM կերակրոցն
³⁵ O ծանրանալ
³⁶ BDFGMNOQ կամ] կալ PS կեալ
³⁷ BCDGMQ մանաւանդ] + եթէ KN + թէ
³⁸ BD կալ] կայ OPS կեալ
³⁹ RV բերել
⁴⁰ Q լինի
⁴¹ Q եւ]
⁴² AQ հառաչելով]
⁴³ D ոչ]
⁴⁴ COQS եւ]
⁴⁵ FRSV որ
⁴⁶ GOP նաւան NQ զնաւան
⁴⁷ S զնաւան ուղղեն FGOPV ուղղեն K ուղղի-
 ցեն
⁴⁸ KMQ ասիցեն OPS ասացեն M + ոչ
⁴⁹ BD ծանրացեալք M ծանրագոյն
⁵⁰ KMQ բեռամբք]
⁵¹ AS նաւքն ոչ] KMQ նաւան
⁵² FGMNOPS ոչ]
⁵³ M է]
⁵⁴ KQ զվանեալն] զվտանկեալն M վարեալն
 PS վնասեալն
⁵⁵ RV բազմութեամբ] BCFKMNQ բազմու-
 թեան
⁵⁶ Q վայր] վեր
⁵⁷ KQ ընկղմեալ

Իսկ որ չափաւորապէս զբեռն¹ ունի՝ դիւրաւ² ամբարձեալ³ լինի յալեացն՝⁴ ոչ⁵ ուրուք խափան նմա բարձրութեանն⁶ լեալ⁷: Եւ մարդկային⁸ մարմին⁹ ստէպ ստէպ¹⁰ յագեցութեամբ¹¹ ծանրացեալն¹² զդիւրաւ¹³ ընկղմելի¹⁴ ի հիւանդութիւն¹⁵ լինի¹⁶, իսկ բարուք¹⁷ զսպեալն եւ թեթեւ կերակրովք¹⁸ վարեցեալ¹⁹ եւ²⁰ զյուսացեալ²¹ ի հիւանդութեանէ²², զչարն իբրեւ²³ զձմերայնոյ²⁴ ի վերայ եկելոց՝, ի բաց փախչի²⁶ եւ զառժամանակեայ²⁷ նեղութիւնսն²⁸ որպէս ուրուք²⁹ խստութեան |4ա| ի վերայ

եկելոյ ընդդէմ բախէ, ³⁰թէ ուրուք³¹ եւ հանդարտելն քեզ, քան եթէ³² ընթանալն, վտանգաւոր իցէ³³ եւ³⁴ մարտնչելն³⁵՝ քան զխաղաղանալն: Եւ փափկանալն քան զպարզաբար³⁶ սնանիլն³⁷ հիւանդացն ատելի³⁸ գոլ³⁹ յարմարագոյն, քանզի⁴⁰ տնաւրինելով⁴¹ կենդանին⁴² ի նա⁴³ զաւրութիւնս⁴⁴, զբաւականութիւնն⁴⁵ եւ զհարթութիւնն⁴⁶ դիւրաւ⁴⁷ գործեաց⁴⁸ եւ ընտանեցոյց կերակրեցելոցն⁴⁹: Իսկ զբազմապատիկ կատարումն եւ զանազանութիւնն⁵⁰ կերակրոցն առեալ⁵¹ եւ ապա հանդուրժեալ⁵² իսպառ⁵³ ոչ կարաց⁵⁴

¹ KMPQS բեռն
² K դիւրեաւ
³ QS համբարձեալ
⁴ S ոչ... լեալ]
⁵ OP ուրուք... լեալ]
⁶ M բարձու
⁷ A լեալ] B լիալ C լինել
⁸ PS մարդկայինս
⁹ V մարմնի
¹⁰ M ստէպ] ստէք
¹¹ P յագեցմամբ
¹² B ծանրացեալդ CG ծանրացեալք MOPQS ծանրացեալ
¹³ DGMOPSV դիւրաւ N դիւրեաւ Q դիւր
¹⁴ C ընկղմելք DNRV ընկղմեալ OPS ընկղմի Q ընկղմել
¹⁵ CDMN հիւանդութիւնսն GKOS հիւանդութիւնս
¹⁶ OPS լինի] C լինին
¹⁷ CFGMNQRV բարիք S բարեք
¹⁸ G կերակրովն Q կերակրով
¹⁹ C վարեցելք GMNQRV վարեցեալն S վարեալ
²⁰ R եւ]
²¹ M զյուսացեան
²² M հիւանդութեանն
²³ R իբր GM + ի
²⁴ CDKMOQRV զձմերայնոյ G ձմերայլընոյ
²⁵ BDGKMNQRV եկելոյ C եկելո PS եկեալ
²⁶ C փաղչի
²⁷ BCDEGMNOPQS զառժամայն]
²⁸ CG նեղութիւնն
²⁹ BCDEN ուրուք] իրիք OPS ոք OP + ի

³⁰ N թէ... արար]
³¹ BCFOP ուրեք MS ուրէք
³² KM եթէ]
³³ K իցէ] M է
³⁴ BCDG խաղաղանալն քան զմարտնչելն (D մարտնչիլն)
³⁵ OS մարտնչելն] մատչելն
³⁶ V զպարզաբար] զպարապար
³⁷ BD սնանիլն] անկանել CFS սնանել P սնանելն
³⁸ F ատելի] ասեն KMOP ասեմ
³⁹ V գոլ]
⁴⁰ F քանզի]
⁴¹ ABC տնաւրինելով] անաւրինելով QV տնօրինելով
⁴² RGO զկենդանի KMQ զկենդանիս
⁴³ KQ զաւրութիւնս... եւ]
⁴⁴ CM զօրութիւն GKOPRSV զաւրութիւնս
⁴⁵ G զբաւականութիւնն] զբարկութիւնն M զբարութիւն
⁴⁶ D զհարթութիւն] զյաղթութիւնն
⁴⁷ QS դիւրաւ]
⁴⁸ MRV դիւրագործեաց
⁴⁹ M կերակրելոցն OPRSV կերակրեցելոյն
⁵⁰ DO զզանազանութիւն KQ զաւրութիւն
⁵¹ M եւ ապա հանդուրժեալ]
⁵² DOP հանդուրժել Q հանտարտել
⁵³ KQ իսպառ]
⁵⁴ BDFGKMOQRSV կարացեալ C կարացել Q + գի

զանազան ազգս¹ ցաւոց² արար³:

5 Այլ ի պատմութիւնն⁴ բանս երթայ⁵ զսկիզբն⁶ պահոցն ցուցանելով⁷, թէ զիա⁸րդ ամենեքեան սուրբքն, որպէս ժառանգութիւն⁸ իմն հայրենի⁹ ընկալեալ¹⁰, այնպէս պահեցին՝ հայր որդւոյ աւանդելով, ուստի եւ ի¹¹ մեզ կարգաւորութիւն¹² փոփոխմանս¹³ պահեցաւ ստացուածոյս¹⁴: Ո՛չ էր¹⁵ դրախտին գինի¹⁶, ո՛չ կենդանեաց զէնմունք¹⁷, ո՛չ մսակերութիւն¹⁸: Զկնի ջրհեղեղին¹⁹ գինի, յետ ջրհեղեղին կերիջիք զամենայն իբրեւ զբանջար²⁰ (Հմմտ. Են. Թ. 3) |Էբ| խոտոյ³: Յորժամ ի բաց ծանուցաւ²¹ կատարելութիւն, յայնժամ²² թուլացաւ²³ վայելումն: ²⁴Աւրինակ գինւոյ²⁵ անփորձութեան²⁶ Նոյ ան-

1 BD ազգ
2 BCD ցաւոցն
3 M արարեալ
4 V պատմութիւնն] + ի
5 B երթայր D + ի
6 D սկիզբն
7 BCDS ցուցանելով] անցանելով
8 DOPS զժառանգութիւն
9 KQ հայրենի]
10 KQS ընկալեալ] կալեալ
11 KOPRV ի]
12 KQ կարգաւորութեամբ KQ + իմն
13 O փոփոխման Q փոփոխմամբ
14 C ստացուածո KMOPQS ստացուածս BCD-KOPQS + այս
15 FKMORSէր] + ի
16 Q գինի] + եւ
17 BDKQ զէնունք
18 Q մսակերութիւն] + բայց
19 OPS ջրհեղեղին] + միս
20 D զբանջար] զբարջար
21 FX ծանուցաւ] բարձաւ
22 M յայնժամ] + բաց
23 OPQRSVX թողացաւ] թուլացաւ
24 X ավրինակ... պարկեշտութիւն]
25 A գինւոյ]

գիտանալով զգինւոյ պէտս, քանզի ոչ²⁷ եւս²⁸ ի կենցաղս²⁹ էր եկեալ, եւ ոչ կրթեալ³⁰ սովորութեամբ մարդկան, ³¹այլ³² եւ ոչ ³³երբէք ³⁴զայլ ³⁵ոք ³⁶էր տեսեալ, եւ ոչ³⁷ իւր³⁸ զփորձ առեալ՝ գինւոյն³⁹ վնասու անկաւ անպահպանաբար⁴⁰: Քանզի տնկեաց այգի Նոյ եւ արբ ի պտղոյն⁴¹, եւ արբեցաւ (Հմմտ. Են. Թ. 20-21) ոչ⁴² գինեսէր, այլ անփորձ չափոյ⁴³ ընդունելութեանն: Այսպէս մանկագոյն, քան զդրախտն⁴⁴, գինիդ⁴⁵ գինիւմպութեանն⁴⁶ եւ⁴⁷ այսպէս սկզբնազոյն պահոցն պարկեշտութիւն: Այլ⁴⁸ եւ զՄովսէս⁴⁹ պահովք⁵⁰ ծա-

26 M անփորձութիւն
27 Q ոչ]
28 KQ եւս] իսկ
29 A կենցաղս] եղս S կենցաղս էր] կենցաղասէր
30 V կրթել
31 AF այլ... տեսեալ]
32 AGNORV այլ]
33 N երբէք... ոչ]
34 BCKOS զայլ ոք էր]
35 P ոք էր]
36 M ոք] Q ոչ
37 O եւ ոչ]
38 G իւր] երբեք N զիւր
39 K գինուն
40 M պահապանաբար
41 NOP պտղոյն] գինւոյն KQ գինոյն
42 KMNOQRSV ոչ] + էր
43 BD չափոցն CKMQ չափոյն RV չափու
44 O զդրախտն] + գիւտ
45 BCFGN գինիդ] KMPQS գիւտ F + եւ գիւտ RV + եւ
46 BDF գինիւմպութիւն CGQ գինիւմպութիւն M գինիւմպութիւնն FOP գինիւմպութեան
47 BN եւ] + գիւտ գինիւմպութեան C + գիւտ գինիւմպութեանէ
48 K այլ] այսպէս
49 C զՄովսէս BC + ի
50 BCD պահոցն

նէաք¹ մերձեցեալք² ի լեռնն³, վասն զի ոչ համարձակեցաւ⁴ ծխեցելոյ⁵ գագաթանն⁶ եւ ոչ իշխեաց⁷ մտանել ի մէզն, եթէ ոչ պահովք⁸ գինեցաւ⁹: Ի ձեռն պահոց պատուիրանն¹⁰ ընկալաւ՝ մատամբ¹¹ Աստուծոյ¹² գրեալ ի տախտակսն: Եւ¹³ ի վեր պահքն աւրինադրութեանն¹⁴ նախասպնջական¹⁵ լինէին: Իսկ ի խոնարհ որովայնամուլութիւն զկուսապաշտութիւնն զուշակէր¹⁶: «Քանզի նստաւ¹⁷ ժողովուրդն յուտել¹⁸ եւ յըմպել եւ յար|Յա|եան¹⁹ ի խաղալ»: Զքառասուն աւուրց²⁰ (Հմմտ. Եւթ ԻԿ. 18) սպասաւորութիւն²¹ պահողին եւ²² մաղթողի ծառային²³ անպիտանացոյց²⁴ մի գինէկիզութիւն: Քանզի զոր պահք առին²⁵ մատամբն²⁶ Աս-

տուծոյ գրեալ²⁷, զայնոսիկ արբեցութիւնն խորտակեաց՝ ոչ արժանի դատեցեալ²⁸ մարգարէին²⁹ զարբեալ ժողովուրդն աւրինադրի³⁰ Աստուծոյ³²: Ի մի³³ ժամանակ³⁴, ի վայրկենի³⁵ որովայնամուլութեամբ³⁶ ժողովուրդն³⁷ այն³⁸ (Հմմտ. Եւթ ԼԲ. 6), որ Աստուծոյ³⁹ 40 մեծամեծ նշանաւք⁴¹ վարդապետեալք, յեզրիպտական կուսմուլութիւն⁴², թաւալեցան⁴³. 44 Իրեարս⁴⁵ զի՛ր զերկաքանչիւրսն⁴⁶, զի՞ արդ պահք ածեն առ Աստուած եւ ո՞րպէս⁴⁷ փափկութիւն զփրկութիւնն մատնէ⁴⁸: 49 Է՛ջ ճանապարհաւ գնացեալ ի խոնարհագոյն⁵⁰:

6 Զի՞նչ⁵¹ զեսաւ զարշեցոյց եւ ծառայարանի¹ է՛ եղբաւրն, ո՞չ կե-

1 C ծանայք
 2 FGNVX մերձեցեալ KOPQS մերձենալ
 3 C լեռնն MOV լեալնն
 4 KMQ համարձակեցաւ] + ի
 5 C ծխելոյ Q ծխոյ
 6 CGKMNOPRV գագաթանն KQ գագաթ եւ լանել
 7 C իշխեց
 8 M պահաւքն OSX պահաւք
 9 N գինեալ M + եւ
 10 C պատուիրանն OPS + աստուծոյ
 11 CGMOV մատամբն
 12 OP աստուծոյ]
 13 KOPQS եւ]
 14 KQ աւրինադրութեան
 15 FX ասպնջական Q նախասպնջականսն
 16 Q գուշակէր] գործէր
 17 Q նստան OS + ասէ
 18 K ուտել
 19 M յարեան] յարեաւ
 20 CGOQRVX աւուրց D աւուրս
 21 KQ սպասաւորութիւն]
 22 R մաղթողի ծառային]
 23 CV ծառայի N + աստուծոյ
 24 B անհիտանեցոյց
 25 BCDFOPS առին] + գտախտակսն
 26 X աստուծոյ գրեալ] գրեալ գտախտակսն

27 M գրեաց
 28 BCD դատեցաւ G դատեալ NX համարեալ KQ վարկեալ
 29 BCDX մարգարէն
 30 CDGKOPQSX աւրինադրել M աւրինադրեալ
 31 P աստուծոյ... կուսմուլութիւնն]
 32 Q աստուծոյ] զի
 33 RX մի]
 34 KQ ժամանակէ
 35 KQ վարկեան ժամանակի
 36 M որովայնամուլ
 37 C ժողովուրդեանն
 38 C այն]
 39 CKX յաստուծոյ O զաստուած S + առ
 40 O մեծանշանաւք S մեծամեծ... թաւալեցան]
 41 D նշանիւք M նշանիւքն
 42 KQ կուսմուլութիւնն] խաւարն
 43 P թաւալեցան] առ BCDGKMNQR + առ
 44 X իւրեարս... գոյն]
 45 RV իրարս
 46 O զերկաքանչիւրսն P զերկոսեան S զերկոյսեանն OPS + թէ
 47 PS որպէս]
 48 PS մատնէ] մերժէ յաստուծոյ
 49 PS էջ... խոնարհագոյն]
 50 CFN խոնարհագոյնսն
 51 M զինչ]

կերակուր մի՛ յաղագս³ որոյ ի բաց եղ⁴ զանդրանկութիւնն (ՀԿԳ. ԾՆ. ԻԽ. 31): Իսկ զՍամուէլ⁵ ո՞չ⁶ պահք⁷ աղաւթիւք⁸ շնորհեցին մաւրն: ⁹Մեծարին զի՞նչ¹⁰ զՍամփսովն¹¹ անմարտնչելի¹² գործեաց. ո՞չ¹³ պահքն, ընդ¹⁴ որում¹⁵ յորովայնի մաւրն¹⁶ յղացաւ¹⁷ եղեւ: Պահք զնա յղացան, պահք զնա սնուցին, պահք զնա այրացուցին, զոր հրեշտակն կարգեաց¹⁹ մաւրն, որ²⁰ 21 արտաքս²² ելանէ²³ յայգւոյ²⁴ |5բ| ոչ ուտել եւ զինի եւ ցքի ոչ ըմպել (ՀԿԳ. Ը. ԹԳ. Ը. 14): Պահք զմարգարէս ծնանին²⁵, զգաւրաւորս ուժգ-

նացուցանեն²⁶: ²⁷Պահք զաւրաւորս²⁸ իմաստնացուցանեն²⁹: Անձին բարւոյ³⁰ պահք³¹ մարմնոյ տնակիցք³⁴ են³⁵, ամուր զէն այրեաց³⁶ զըմբիշս կրթեն³⁷: ³⁸Սոքա³⁹ զփորձութիւնս ի բաց հալածեն⁴⁰, ⁴¹սոքա⁴² աւծանեն⁴³ առ բարեպաշտութիւնն⁴⁴, զգաստութեան⁴⁵ տնակիցք⁴⁶, ողջախոհութեան⁴⁷ գործանեայք⁴⁸: Ի պատերազմունս՝ քաջութիւնք⁴⁹, ի խաղաղութեան

¹ BCDGMOPQSVX ծառայարանի] ծառայարար
² BCDGMOQVX է]
³ N յաղագս]
⁴ OP ետ
⁵ C զՍամուէլ
⁶ S ոչ]
⁷ COX պահք KMOPRV պահք MN + եւ
⁸ FX աղօթքն PS աղօթքն պահք
⁹ MV զինչ զմեծ արին BCDKOPQSVX զինչ զմեծն (KS եւ) զարին Սամսոն (D զՍամբսոն)
¹⁰ NR զինչ] G + զմեծն զարին
¹¹ G Սամփսոն MRV զՍամսոն
¹² FNX անմարտնչելիս D անմատչելի P անյաղթ
¹³ OPS ոչ] + ապաքէն
¹⁴ C ընդ] ըստ
¹⁵ M յորում
¹⁶ R մաւրն]
¹⁷ M յղացաւ... պահք]
¹⁸ OS յղացուցին P յղացեալ P + եղեւ
¹⁹ O կարգեաց] ազդեաց
²⁰ FGN որ] զինչ
²¹ PS որ արտաքս ելանէ] զբերս
²² KQ արտաքոյ
²³ O ելեալ NX ելանել
²⁴ Q յայգւոյ S այգոյ
²⁵ P ծնանին] + պահք

²⁶ O ուժգնացուցանեն] իմաստնացուցանեն PS ուժգին արասցեն
²⁷ BD պահք... իմաստնացուցանեն]
²⁸ CEGNPQRSVX զաւրաւորս] զաւրինաղիւր O զօրինաղիւրսն M զաւրինաւորս
²⁹ O իմաստնացուցանեն] P + պահք
³⁰ R բարւոյ] C բարի MS բարոյ MOPS + պահպան
³¹ S պահք... կրթեն] պահք եւ աղօթք զաստուած առ մարդիկ խոնարհեցուցանեն
³² C պահք] պահպանք A ջանք Q պահպանեն R պահպան
³³ X մարմնոյ... կատարեն]
³⁴ MQ տնակիցք] տնակից
³⁵ ACKMQV են] OP պահք
³⁶ RV այրեաց] արեաց NOP + պահք
³⁷ OP կրթեն] + պահք եւ աղօթք զաստուած առ մարդիկ խոնարհեցուցանեն
³⁸ S սոքա... քաջութիւնք]
³⁹ NQ սոքա] PS պահք եւ աղօթք
⁴⁰ O հալածեն] + ի բաց
⁴¹ N սոքա աւծանեն առ] պահք ծունանեն ի
⁴² PS սոքա] պահք եւ աղօթք
⁴³ OP աւծանեն] ածեն
⁴⁴ C բարեպաշտութեանէ M բարեպաշտութեանն N + սա O + սոքա P + պահք եւ աղաւթք RV + պահք
⁴⁵ CKQ սգաստութեան RV զգաստութիւն
⁴⁶ A տնակիցք] նա կիցք DM տնակիցք NQ տնակից P պահք եւ աղօթք
⁴⁷ V ողջախոհութիւն
⁴⁸ A գործանեայք] N գործանեայ Q գործոնեայ
⁴⁹ CFOP քաջութիւնք] քաջարութիւնք G քաջալիւրութիւնք KQ արութիւն N քաջարութիւն

զհանդարտութիւն վարդապետեն¹:
 Զնազարացին², զուխտաւորն³
 սրբեն, զքահանայն կատարեն⁴,
 քանզի ոչ է կարելի առանց պա-
 ճոց⁵ ի քահանայագործութիւն⁶
 համարձակել⁷ ոչ միայն ի խորհր-
 դականսն⁹ այժմ¹⁰ եւ ի ճշմարիտ
 պաշտաւնս¹¹, այլ եւ ի տպաւորա-
 կանն¹² ըստ¹³ աւրինացն ածեալ:
 Սոքա¹⁴ տեսող արարին¹⁵ մեծի¹⁷
 տեսութեանն¹⁸ զՀեղիաս, ¹⁹վասն
 զի²⁰ ի քառասուն աւուր²¹ պա-
 ճովք²² զանձն⁴ մաքրելով, այնպէս
 յայրին²³ ի²⁴ Քորէբ²⁵ տեսանել²⁶
 արժանի եղեւ²⁷ զՏէրն²⁸ 29 որպէս³⁰

¹ RV վարդապետին
² OP զնազարացին] C զնազարեցի KQ զնա-
 զաւրացի R զնա զօրացի
³ CF զուխտաւորսն KQ ուխտաւորս M զուխ-
 տաւոր
⁴ P կատարեն] պատւեն S պատուեն
⁵ K ի... այժմ եւ]
⁶ Q քահանայութիւն
⁷ KQ համարձակել] + եւ
⁸ PS ոչ... ածեալ]
⁹ Q ի խորհրդականսն]
¹⁰ O այժմ] այլ Q այժմ եւ]
¹¹ C պաշտօն G տաւն
¹² CO տպաւորականն] սպասատրականն
¹³ C ըստ] ընդ
¹⁴ PS սոքա] պաճք եւ աղաւթք
¹⁵ PS արարին] + աստուծոյ
¹⁶ S մեծի տեսութեանն զՀեղիաս] մեծն Եղիա
¹⁷ P զմեծն
¹⁸ Q տեսութեանն] երանութեան
¹⁹ P վասն... զտէր] S վասն... եղեալ] պաճք
 զաւրաւոր երեւեալ Եղիա
²⁰ X վասն զի] քանզի
²¹ DFQRX աւորս K աւուրքք Q աւուրք
²² A պաճովք] MO պաճաւք
²³ KQ յայրին] D յայրեն
²⁴ M ի]
²⁵ AKMQRV փորէբ D քորոբ O քորեբայ
²⁶ O տեսանել] M տեսանելով
²⁷ O եղեւ] + տեսանել
²⁸ KNO զտէրն] զաստուած
²⁹ M որպէս... զՏէր]

կարելի է տեսանել մարդոյ զՏէր:
³¹ Պահել³² ո|ճա|չ³³ ետ³⁴ այրոյն³⁵
 զմանուկն³⁶ զաւրաւոր եղեալ³⁷
 ընդդէմ մահու պաճովքն³⁸: Ի պա-
 ճողի բերանոյ³⁹ 40 ճայն արտաքսել
 եւ փակեաց⁴¹ անաւրինի⁴² ժողովր-
 դեանն⁴³ զերիս ամս⁴⁴ եւ ամիսս⁴⁵
 զվեց⁴⁶: ⁴⁷Զի կակղացէ⁴⁸ 49 զանհ-
 նազանդութիւն⁵ խստապարանո-
 ցացն⁵⁰, ընտրեաց եւ զինքն չար
 ախտակցութիւն⁵¹ դատապար-
 տեալ⁵²: Յաղագս այսորիկ⁵³ կեն-
 դանի է Տէր, թէ լիցի⁵⁴ ջուր⁵⁵ ի վե-
 րայ երկրի՝ եթէ ոչ⁵⁶ բերանով⁵⁷ ի-

³⁰ V որպէս]
³¹ CFGOP պահել ոչ] պաճովք
³² DKMQRV պահելով X պաճօք
³³ BKGN ոչ]
³⁴ Q ետ]
³⁵ GKQ այրոյն
³⁶ FNPX զմանուկն] + պաճաւք
³⁷ BGMNOPVX եղեալ] երեւեալ
³⁸ A պաճաւքն BCKGNOPQS պաճող
³⁹ Q բերան
⁴⁰ PS ճայն արտաքսել] եւ չրաման
⁴¹ PS փակեաց] + զերկինս RV + զերկին
⁴² GNP անաւրէն
⁴³ BFGMX ժողովրդեանն] + զերկին CDKNQ
 + զերկինս
⁴⁴ D ամս] զամիսս
⁴⁵ N ամիսս] ամս S ամիս N + եւ
⁴⁶ N զվեց] + ամիս
⁴⁷ P զի... մահացուն] նա եւ Եղիսէ վայրի բան-
 ջարով եւ սակաւ պլիւրով զհետոն պատուէր
 եւ աղօթիւք պաճողին տկարացաւ մահացուն
 եւ ոչ միասեաց կերողացն
⁴⁸ BCKQ կակղացուցէ
⁴⁹ M զանհնազանդութիւն] զանհաւատու-
 թիւն CN + սրտի M + սրտից
⁵⁰ X խստապարանոցացն] սրտի պարանո-
 ցացն
⁵¹ BDFKNORV ախտակցութեամբն C ախ-
 տակցութեամբն X ախտակցութեամբ
⁵² GNV դատապարտել
⁵³ CDFN այսորիկ] այնորիկ NR + ասէ
⁵⁴ CQ լիցի
⁵⁵ N ջուր] անձրեւ
⁵⁶ N ոչ] + բանիւ
⁵⁷ C բերանով] բանիւ

մով (ՀԺԳ. Գ. ԹԳ. ԺԼ. 1): Եւս¹ ածի² ժողովրդեանն (ՀԺԳ. Գ. ԹԳ. Գ. 43-4) զպահան սովովն³, ⁴որպէսզի ի փափկութենէն⁵ եւ ի⁶ թուլացեալ⁷ կենաց զհարուժիւնն վերստին ուղղեաց⁸: Եղիսէ որպիսի⁹ կեանք էին, զի⁹ արդ առ Սոմնացւոյն⁹ զհիւրասիրութեանն¹⁰ վայելէր եւ ո⁹րպէս ինքն զմարգարէսն ընդունէր: Ո՞չ բանջարք¹¹ վայրենիք եւ ալիւր¹² զհիւրասիրութիւնն¹³ լնոյր (ՀԺԳ. Գ. ԹԳ. Գ. 39-41): Յորժամ¹⁴ ի տրտմութենէն¹⁵ ըմբռնեալք¹⁶ ¹⁷վշտանալ¹⁸ հանդերձեալ¹⁹ էին մերձանալովն՝ եթէ ոչ աղաւթիւք պահողին տկարացաւ մահացուն: ²⁰Եւ միանգամայն²¹ պարզաբար գտցէ²² եւ զպահան զամենայն

¹ BCDFO եւս] եւ GKNQRV եւ
² BCDFM ած GKNQRV էած BCFKMN QRS + ամենայն
³ CX սովոյն
⁴ X որպէսզի... աւժանդակեալս]
⁵ B փափկութենէն] փափկութեան եւ
⁶ R ի]
⁷ N թուլացեալ] թողացեալ
⁸ BCDGFKMOQR ուղղեացէ
⁹ A սոմնացւոյն] B սովմնացին CDFNQ սոմնացին
¹⁰ CGO զհիւրասիրութեանն] զհիւրութիւնն K զհիւանդութիւնն M զհիւրընկալութիւնն
¹¹ NO բանջար N + էր
¹² B ալեաւր D ալեւրք FR ալեւր M ալեւրք O ալուր BCDGMOQ + սակաւ N + եւ
¹³ Q զհիւրասիրութիւնն] զհիւրութիւն
¹⁴ BC յորժամ] + եւ
¹⁵ BC տրտմութենէն] սրտմտութենէն M տրտմութեանն
¹⁶ Q ըմբռնեալ
¹⁷ A վշտանալ... ոչ]
¹⁸ M վշտանային
¹⁹ N հանդերձեալք
²⁰ P եւ... կոչեն]
²¹ C միանգամայն] + գիտես
²² BDFGKOQRV գտցես

սուրբսն ըստ Աստուծոյ քաղա|6բ|քականութեանն ձեռն աւժանդակելս²³: Քանզի է²⁴ բնութիւն ²⁵սաղմն²⁶, ծով²⁷ մին²⁸ կենդանի է մարմնոյ²⁹, զոր կոչեն անարատ³⁰, ³¹անծախելի³² հրոյ, ³³որ ի բոց անկեալ³⁴ կալով կայծանալ³⁵ թուի³⁶ արտաքս առեալ³⁷ ի հրոյն՝ որպէս ջրով փայլեալ³⁸ մաքրագոյն լինի: ³⁹Այսոքիկ էին երից. մանկանց ⁴⁰այնոցիկ⁴¹ մարմինք ի⁴² Բաբելովնի⁴³ ի պահոց ունելով զանարատութիւնն: Քանզի ի մեծ⁴⁴ բոց⁴⁵ հնոցին, որպէս ոսկիք⁴⁶ բնութեամբ լեալք⁴⁷, այնպէս լաւա-

²³ O աւժընդակեալ V + ի վերա
²⁴ G է]
²⁵ BCDGFKMNOQ սաղմն... է] X սաղմն... մարմնոյ]
²⁶ ARV սաղմն] սալամանդր
²⁷ RV ծովային
²⁸ RV մին... մարմնոյ]
²⁹ KQ մարմնոյ] մարդոյ
³⁰ P անարատ] V + եւ
³¹ P անծախելի... լինի]
³² BD անծախելի] + ի
³³ BDM որ... հրոյն]
³⁴ P անկեալ] արկեալ
³⁵ NRVX կայծանալ] կայծակնանալ Q կայծականալ
³⁶ O թուի] + եւ
³⁷ C առեալ] եղել
³⁸ RV փայլեալ] եփեալ
³⁹ P այսոքիկ էին] իսկ
⁴⁰ P այնոցիկ... սնուցանելոյն] մարմին ի բոցոյն միջի կայծանալ թըլի եւ ի հրոյն ելեալ որպէս ջրով փայլեալ մաքրագոյն լինի ի պահոցն ունելով զանարատութիւն յայտնեցան ի Բաբելոնի
⁴¹ QR այնոցիկ]
⁴² C ի]
⁴³ CFOVX Բաբելոնի N բաբելոնի R բաբելոն
⁴⁴ KQ մեծ] մեջ
⁴⁵ KQ բոց]
⁴⁶ MQ ոսկի
⁴⁷ A լիեալք M + եւ

զոյնք¹ քան զհրոյն² ցուցեալ³ լինէին անվնասս⁴: Մանաւանդ թէ եւ⁵ քան զոսկի զաւրաւորագոյնք երեւեցան: Քանզի⁶ ոչ ձուլեաց զնոսա⁷ հուրն, այլ պահեաց⁸ զնոսա⁹ անարատս¹⁰: Եւ¹¹ սակայն ոչ ինչ այնմ¹² բոցոյ յայնժամ¹³ ժուժեաց՝ էր նաւթ եւ ձիւթ եւ որթ՝ շրջելով իբրեւ¹⁴ քառասուն¹⁵ կանգուն զհնոցաւն ցնդեալ¹⁶ եւ¹⁷ շուրջ ինքեամբ ճարակելով զբազումս ի Քաղղեացոցն¹⁸ ծախէր¹⁹ զայն: Հրայրեցութիւն²⁰ հանդերձ պահովքն²¹ մտեալ կոխէին²² մանկունքն իբրեւ²³ զանաւսր²⁴ աւդ²⁵ եւ զցաւաւոր²⁶, աւրհնելով ի սաստիկ հուլաւորն մերձեցեալք, վասն զի²⁷ ոչ երիցն այնոցիկ այ-

նոցիկ հուրն պատերազմեցաւ (Հհհդ. Գ.ա. Գ. 24-30) յաղագս պահովք²⁸ զինքեանս սնուցանելոյն²⁹: 7 Դանիէլ «այրցանկուլթեանց³⁰», որ երիս³¹ եւթներեկս³² 33 հաց ոչ եկեր եւ ջուր ոչ արբ եւ զառիւծսն³⁴ պահեւ³⁵ ուսոյց (Հհհդ. Գ.ա. Ժ. 2-3), մտանելով³⁶ ի գուրն: ³⁷Զի որպէս ի քարէ կամ ի պղնձոյ³⁸, կամ յայլ իմեքէ³⁹ կարծր նիւթոյ հաստատեալ արականել⁴⁰ ոչ ունէին⁴¹ զատամուկնսն առիւծքն⁴²: Որպէս մուխ երկաթոյ՝ այնպէս⁴³ զմարմին⁴⁴ առնն⁴⁵ 46 պահքն⁴⁷ 48 սրեցին⁴⁹ անվնասելի առնելով առիւծուցն⁵⁰, քանզի ոչ բանային⁵¹ հակառակ⁵² սրբոյն⁵³ զբերանսն⁵⁴:

1 KOQ լաւագոյն
 2 C զհրոյն] զբոցն D զհնոցն K զհուրն Q զհուր
 3 C ցուցելք FGKNOQ ցուցեալք
 4 D անվնասս] զվարս B զվնասս CMNQ անվնասք
 5 M եւ]
 6 O քանզի] զի
 7 BDO զնոսա]
 8 C պահեցան
 9 CKQX զնոսա]
 10 C անարատս] արատս
 11 BD եւ]
 12 M այնմ]
 13 MQ յայնժամ]
 14 K իբրեւ]
 15 KNV զքառասուն BCFGOX + եւ ինն
 16 KQ ցնդելով
 17 K եւ]
 18 C քաղղեացոցն
 19 X զայն... սնուցանելոյն]
 20 R հրայրեցութիւն] երիցութիւն V երէ ցուլթիւն
 21 AFGR պահեալք
 22 D կոխէին] կորզէին O կոխեցին
 23 G իբր Q որ K որպէս
 24 Q զանօսրութիւն
 25 Q աւդ]
 26 V զցոլաւորս
 27 F վասն զի] քանզի

28 AOR պահեալք CQ պահովքն M պահոցն
 29 KM սնուցանելով
 30 DKQ ցանկալի OP ցանկալին
 31 OP երիս] զերից
 32 C եւթներեկս] եւնեկս DKQ երեակս MNR եւթներեկս O եւթներեկս
 33 P հաց... մտանելով] ծոմով պահեաց
 34 B զառիւծսն GNOR զառիւծսն
 35 X պահեալ
 36 B մտանով
 37 P զի... հաստատեալ]
 38 RV պղնձոյ] + եւ
 39 D իմեքէ] ումեքէ K իմէ V իմեք
 40 R արկանեալ
 41 FX ունէին] կարէին K ունին
 42 B առիւծքն GNOV առիւծքն Q յառեալծքն
 43 C այնպէս] այսպէս M նոյնպէս M + եւ
 44 CGN մարմին M զմարմինս
 45 O առնն] առ R + պահեցին
 46 M պահքն... առիւծուցն] որ ել անուանելի առնել առիւծուցն
 47 G պահքն] R + եւ սրեցին
 48 BCDFGKNQX սրեցին անվնասելի] սրեցին անվնասելի
 49 O սրեցին] պնդեցին
 50 C առիւծուց
 51 A բանաին
 52 G հակառակ]
 53 CMX սրբոյն
 54 C զբերանսն KN զբերանսն O + իւրեանց

¹Պահճքն շիջուցին զգաւրութիւն
 չրոյ², խցին զբերանս առիւծոց³
 (Հմմտ. Պան. Չ. 16-22): Պահճք⁴ ա-
 դաւթք⁵ յերկինս⁷ առաքեն՝ իբրեւ
 թռչունս⁸ արարեալ⁹ առ¹⁰ ի¹¹ վե-
 րին գնացսն: Պահճք¹² տանց ա-
 ճումն¹³, ողջախոհութեան¹⁴ մայր¹⁵,
 մանկութեան¹⁶ դաստիարակ¹⁷,
 զարդ ծերոց¹⁸, բարի ճանապարհա-
 կից ուղեգնացաց¹⁹, ²⁰ամուր խո-
 րանակից, որք²¹ ի տունսն²² են:
²³Ոչ կարծէ ամուսնութենէ²⁴
 դրժանս այր՝ զպահսն տեսանելով
 կնոջն²⁵ կենակիցս²⁶: ²⁷Ոչ ²⁸հայր²⁹
 մախ|7բ|անաւ³⁰ կին³¹ զայրն³² տե-

սանելով պահոց ընդունակ³³: ³⁴Ո՞
 գիւր տուն սղացոյց ի պահս:
 Թուեալ³⁵ այսաւր, զի³⁶ ներքսն³⁷
 եւ զկնի այնորիկ³⁸ ³⁹ոչ ինչ⁴⁰ պա-
 կասեսցի⁴¹, որ ի տանն է⁴²: Ոչ⁴³
 կենդանի զգայ⁴⁴ զմահ⁴⁵, ոչ⁴⁶ ու-
 րեք արիւն, ոչ ուրեք հրաման
 յանհրաժեշտ որովայնէ⁴⁷ բերեալ
 լինի, հակառակ կենդանութեանց⁴⁸:
 Դադարէ խահարարացն⁴⁹ ձեռն,
 սեղանն շատանայ ինքնաբե-
 րաւքն: ⁵⁰Շաբաթ⁵¹ տուաւ հրէիցն,
 զի հանգիցէ, ասէ⁵², զրաստ քո
⁵³եւ ծառայ քո⁵⁴ (Հմմտ. Եւզ. Ի. 10): Լի-
 ցին⁵⁵ պահք հանգիստ ի խիտ⁵⁶ եւ
 ի հոծ⁵⁷ աշխատութեանցն, ⁵⁸որոց⁵⁹

¹ M պահճքն... առիւծուց]
² OP չրոյ] + պահճք
³ B առեւծոց GN առեւծուց
⁴ O պահճք] + եւ
⁵ C գաղօթս D գաղօթք
⁶ P յերկինս առաքեն]
⁷ Q յերկինս] + վեր
⁸ P թռչունս] զհաւ
⁹ N արարեալ] երագեալ X արագեալ
¹⁰ O առ]
¹¹ Q ի]
¹² M տան յաճումն
¹³ O աճումն] + պահճք
¹⁴ C ողջութեանց
¹⁵ OP մայր] + պահճք
¹⁶ NOP մանկանց
¹⁷ OP դաստիարակ] + պահճք
¹⁸ OP ծերոց] + պահճք
¹⁹ CP ուղեգնացից OP + պահճք
²⁰ X ամուր... ինքնաբերաւքն]
²¹ K որ
²² C տունս
²³ OP ոչ... ինքնաբերաւքն]
²⁴ BCMDQVRV ամուսնութեան
²⁵ KQ կնոջն] A կնոջն
²⁶ KM կենակիցս] տնկակիցս N կենակից
²⁷ N ոչ... ընդունակ]
²⁸ F հայր մախանաւ] մախանաւք հայր
²⁹ KMQ հայր] հայրին B + ի
³⁰ BDGKM մախանաւք CQR մախանօք R + ի
³¹ V կին] + եւ կինն
³² D գայր KQ + իւր

³³ RV ընդունակ] + ոչ երկմտութիւն կրէ
³⁴ Q ո... ինքնաբերաւքն]
³⁵ C Թուեա
³⁶ K զի]
³⁷ K զներքին M ներքինսն
³⁸ M այնորիկ] այնորիկ
³⁹ M ոչ ինչ պակասեսցի] պահաւք V պա-
 հեսցի
⁴⁰ CDFK ինչ] + պահովք
⁴¹ BCDFGN պակասեսցէ
⁴² BCDK է] են
⁴³ A ոչ] DV + մի
⁴⁴ CK զգայ] սգա
⁴⁵ D զմահն
⁴⁶ A ոչ]
⁴⁷ R յորովայնէ
⁴⁸ C կենդանեց DGN կենդանեացն KMN կեն-
 դանեաց
⁴⁹ N խահարարացն] խարարաց R խախարա-
 րացն
⁵⁰ Q շաբաթ... զվարդապետութիւնն]
⁵¹ P շաբաթ] + պահճք
⁵² BCKO ասէ]
⁵³ O եւ ծառայ] P + եզն քո եւ գործաւոր քո
⁵⁴ OX քո]
⁵⁵ C լինի M լինիցի M + ի O + եւ
⁵⁶ FPX խիտ] խիտս
⁵⁷ F հոծ
⁵⁸ OP որոց... ծառայիցն]
⁵⁹ M որոյ

ի տարւոջն¹ ամենայնի արբանեակ² են³ ծառայիցն: Հանգո՛ղքո՛⁴ խահարարն⁵, տո՛ւր դատարկութիւն⁶ սեղանակազմին⁷, դադարեցո՛ եւ⁸ զձեռն⁹ մատուակին¹⁰,¹¹ Հանգիցէ¹² եւ¹³ որ զզանազան Հացսն¹⁴ պատրաստեն¹⁵, խաղաղասցի երբեմն եւ տունն ի¹⁶ բիւր ամբոխիցն եւ¹⁷ ճենճերոյ¹⁸ եւ¹⁹ ի վեր եւ ի վայր²⁰ ընթացողացն²¹,²² եւ²³ որպէս անյագ տիկնոջ որովայնին պաշտաւն²⁴ տանելով: Ամենայն իրաւք եւ²⁵ հարկաժողովքն երբեմն ընդ ձեռամբ անկելոցն²⁶ փոքր մի²⁷ ազատութիւն հրամայես|ծալցեն²⁸: Տացէ²⁹ բարե-

¹ CDVX տարոջն
² G արբանեակ են] արբանեկին K արբանեկէ V արբանեկէն
³ M են] է
⁴ A զքո] զբո
⁵ M խոհարարն O խոհարարն P + եւ
⁶ V դատարկութիւն] + ի
⁷ A սեղանակազմին] սեղանին
⁸ BNX եւ]
⁹ MR զձեռս
¹⁰ A մատուակի OP + քո
¹¹ X Հանգիցէ... նմանաբար]
¹² M Հանգոյ BCDFOF + երբեմն
¹³ N որ... խաղաղասցի]
¹⁴ C Հացն
¹⁵ CMRV պատրաստ է FKGOP պատրաստ էր
¹⁶ G բիւր ամբոխիցն] բազմամբոխիցն BCDGKMR + ի ծխոյ
¹⁷ CFGNOR եւ] + ի P + ի ծխոցն V + ի ծխոյ
¹⁸ P ճենճերացն
¹⁹ CM եւ]
²⁰ BCDGKMNQ ի վայր] խոնարհ
²¹ N ընթացողացն] + խաղաղասցի երբեմն եւ որ զզանազան Հացսն պատրաստէր
²² O եւ... իրաւք] P եւ... տացէ]
²³ K եւ] զի
²⁴ N պաշտաւն] խնամ
²⁵ N եւ... հրամայեսցեն]
²⁶ KM անկելոյն
²⁷ BCD փոքր մի] O երբեմն
²⁸ A հրամայեսցեն C + փոքր մի
²⁹ O տացէ]

ժամանութիւն³⁰ ինչ³¹ եւ որովայն բերանոյ³², նուիրեցէ՛ք³³ ³⁴զհինգաւրեայ³⁵ դաշինս մեզ, որ միշտ պահանջեն³⁶ եւ ոչ երբէք յանգեցուցանէ³⁷ առնելով³⁸ այսաւր եւ վաղիւ մոռանայ: Յորժամ լցեալ լինի՝ յաղագս ժուժկալութեան իմաստասիրէ, իսկ յորժամ ունայնանա՝ մոռանա զվարդապետութիւնն:

8 Պահք³⁹ զփոփոխատրութեանն բնութիւնն ոչ գիտեն, ոչ ժողովէ տոկոսիս⁴⁰ սեղան պահողի⁴¹, ⁴² ոչ խեղդեն⁴³ գորբ⁴⁴ պահողի զմանուկ⁴⁵ ⁴⁶վաշխը⁴⁷ հայրենիք⁴⁸ շարամանեալք⁴⁹ իբրեւ⁵⁰ զաւճս: Եւ⁵¹ այլ ազգ պատճառք⁵² ուրախութեան⁵³ են⁵⁴ պահելն⁵⁵, ⁵⁶ զի որպէս

³⁰ BCOP բարեժամութիւն
³¹ O ինչ]
³² MP բերանոյն M + տացէ
³³ M նուիրեցէ OP տացէ R + եւ
³⁴ OP զհինգաւրեայ... զվարդապետութիւնն]
³⁵ M հինգաւուրցն R զվեցորեա
³⁶ BFN պահանջեն] պաշտեն C պաշտելի է
³⁷ K յանգեցուցանէ M յանգեցուցանելով
³⁸ M առնելովն M + իսկ
³⁹ OP զփոխադրութիւն բնութեան
⁴⁰ O տոկոսիս] + ի
⁴¹ M պահողի]
⁴² OP ոչ... նմանաբար]
⁴³ KQ խեղդէ
⁴⁴ A գորբ] գոր C գորք
⁴⁵ FMQ մանուկ
⁴⁶ Q վաշխը... զաւճս]
⁴⁷ CDKMRV վաշխք F վաշխ
⁴⁸ N հայրենեաց
⁴⁹ N շարամանեալ
⁵⁰ BDN իբրեւ] որպէս
⁵¹ Q այլ ազգ] եւ այլ ամենայն ազգ
⁵² CN պատճառ
⁵³ N ուրախութեան
⁵⁴ BCDGN են] է
⁵⁵ KMQ պահք
⁵⁶ Q զի... փոփոխումն]

ծարաւ հեշտ զըմպելին¹ պատրաստեն եւ սով յառաջագոյն լեալ² ախորժելի կազմէ զսեղանն³, նոյնպէս⁴ եւ զկերակրոյն⁵ վայելուչ⁶ պահք պայծառացուցանեն: Քանզի⁷ ի մեր⁸ զինքեանս եղեալ եւ զսովորական⁹ փափկութիւնն յերկուս հատանելով՝ տենչալ¹⁰ քեզ զընդունելութիւնն¹¹ 12 եւ¹³ զզնացեալն¹⁴ որպէս թէ կամեսցիս¹⁵. մեզ փափագելի պատրաստել զսեղանն ընկալ¹⁶ 17 զի¹⁸ պահոց փոփոխումն: Իսկ դու ի յոյս փախելութենէն¹⁹ պաշարեալ²⁰ մոռանալով²¹ զքեզ²² ինքեան՝ ժանդացուցանես զփափկութիւնն²³ եւ հեշտասիրութեամբ զցանկութիւնն ապականես: Վասն զի ոչ²⁴ այնպէս բաղձալի²⁵ որպէս

թէ մի ստէպ ստէպ վայելմամբ²⁶ 27 արհամարհելի լինել: Զի որոց յամբ²⁸ է ստացումնն²⁹, 30 փութալի է վայելումնն: Այսպէս³¹ եւ³² որ ստացաւն զմեզ ի ձեռն ըստ³³ կենցաղոյս³⁴ փոփոխման մնալ ի մեզ³⁵ զչնորհն³⁶ պարզեւեցելոյ³⁷ հնարեցաւ: 38 Ո՞չ տեսանես՝ զի եւ³⁹ արեզակն զուարճագոյն զկնի զիչերոյն, եւ արթնութիւն՝ կամակ⁴⁰ յետ քնոյն⁴¹, եւ ողջութիւն՝ տենչալի⁴² զկնի փորձութեան ընդդիմակին: Եւ սեղան շնորհաւոր զկնի պահոց, նմանապէս եւ⁴³ ընչեղաց, աղքատաց⁴⁴. եւ⁴⁵ առատ սեղանոց⁴⁶, նմանաբար⁴⁷ 48 եւ⁴⁹ հարթից եւ ինքնապատրաստից⁵⁰ կերակրոց⁶:

1 G հեշտըմպելիս
 2 A լեալ]
 3 C սեղանն
 4 BCDFK նոյնպէս] սոյնպէս GN այնպէս
 5 BCDFGKMN զկերակրոցն
 6 FG վայելուչ] վայելումնն
 7 V ի մեր]
 8 CDFKRN մեր] մեջ
 9 CG սովորական
 10 CGKMRV տենչալ] + ի
 11 BCDFKRV զընդունելութիւնն] + արացէ երեւելի (երեւեալ F) իբրեւ (իբր B) M + արացէ երեւելի
 12 N եւ... եւ]
 13 FMR եւ]
 14 C զզնացելն
 15 C կամեսցի V կամիցիս
 16 R ընկալցի
 17 GKM զի պահոց] զպահոցն
 18 R զի] ի V + ի
 19 BCDG փափկութենէ M փափկութենէդ
 20 CV պաշարել
 21 F մոռանալով] + զպահսն
 22 CKV քեզ
 23 V զփափկութիւնն] զբարկութիւն
 24 G ոչ] ոչինչ
 25 KQ բաղձալի] + է ինչ

26 D վայելմամբ D վայելումն Q վայելմամբն
 27 KQ արհամարհեալ լինի
 28 V համար
 29 D ստացումնն] ստիպումն
 30 RV փութալի է վայելումնն]
 31 V այսպէս] սոյնպէս
 32 D եւ]
 33 F ըստ]
 34 C կենցաղոյն
 35 C մեզ] + ի
 36 DK շնորհն
 37 BC պարզեւեցելոց G պարզեւեցելոցն
 38 Q ոչ... նմանաբար]
 39 D եւ]
 40 G կամակ] պսակ
 41 C քնո DG քնոյ
 42 M տենչալի] փութալի
 43 D եւ]
 44 MN աղքատաց] CFGKN առատասեղանաց
 45 KM եւ]
 46 BCFK առատ սեղանոց]
 47 K նմանաբար] CM նմանապէս
 48 K եւ... կերակրոց] Q եւ... կարացեալ] OPX եւ... դործեն]
 49 D եւ]
 50 FR ինքնապատրաստ M ինքն պատրաստից

9 Երկիր յաւրինակէ ընչեղին, քանզի զնա մատնեաց հրոյն հանապազորդեան փափկութիւնն: Զի¹ ոչ յաղագս զրկման², այլ³ ի փափկակերութենէն⁴ մեղադրեալ⁶ տապակեալ լինէր ի բոց⁷ հնոցին⁸: Արդ,⁹ որպէս¹⁰ զի շիջուցուք զայն հուր՝ ջրոյ պէտք են: Եւ ոչ ի հանդ[9ա]երծեալսն միայն են աւգտակար պահքն,¹¹ այլ եւ¹² նմին մարմնոյ¹³ լաւագոյն: Քանզի¹⁴ ի ծայր քաջողջութիւնք դարձս ունին¹⁵ եւ¹⁶ անկմունս¹⁷ ջախջախելով¹⁸ բնութիւնս¹⁹ եւ բերել²⁰ ծանրութիւն²¹ քաջողջութեանն²² ոչ կարացեալ: Արդ, տես մի ի բաց թքանելով²³ զջուրս²⁴ զկնի կաթոյն²⁵ փափագեսցես²⁶ որպէս

եւ²⁷ ընչեղն: Ո՛չ ոք²⁸ արբեցաւ ի ջրոյ: Ո՛չ ուրուք գլուխ ցաւեաց²⁹ երբէք³⁰ ջրով ծանրացեալ³¹: Ո՛չ³² ոք այլոց ոտոց³³ կարաւտացաւ³⁴ ջրըմպութեամբ կեցեալ (Հմմտ. Ղ. Կ. Ժ. 24): Ո՛չ ուրուք կապեցան³⁵ ոտք, ո՛չ ուրուք ձեռք անպիտանացան³⁶ ջրով³⁷ ոռոգեալք³⁸: Քանզի հալմանն սխալումն, որոց փափկանանն³⁹, հարկաւորաբար զհետ երթա, այնոքիկ եւ սաստիկ հիւանդութիւնս⁴⁰ մարմնոյ գործեն: Պահողի պարկեշտագոյն⁴¹,⁴² ոչ շառագունեալ⁴³ անամաւթ ծաղկելով, այլ դեղնութեամբ ողջախոհիւ կազմեալ՝ ակն ցած, ամփոփեալ զնացք,⁴⁴ երեսք մտախորհք⁴⁵, պակշոտեալք⁴⁶ ծաղղու⁴⁷ ոչ թշնամանի⁴⁹, չափաւորութիւն բա-

¹ C զի] քանզի
² RV զրկման] + կամ պոռնկութեան
³ N այլ] առ
⁴ C փափկութենէն RV փափկակերութեան
⁵ C մեղադրեալ տապակեալ] դատապարտելի լինէր
⁶ M մեղադրեալք
⁷ KM բոցոյ
⁸ FG հնոցին] հրոյն
⁹ N որպէսզի... եւ]
¹⁰ B որպէս
¹¹ K այլ... լաւագոյն]
¹² M եւ]
¹³ M մարմնոյ] + են
¹⁴ K քանզի] վասն զի
¹⁵ N եւ... գործեն]
¹⁶ B եւ] + ի
¹⁷ R անկումն F տնկմունք
¹⁸ BD ջախելով
¹⁹ K զբնութիւնն
²⁰ FG բերեալ
²¹ D ծանրութիւն] զծայրութիւն
²² V քաջութեան
²³ Q թքանել
²⁴ BDGQ զջուրն
²⁵ K կաթոցն
²⁶ BD փափագէս FK փափագիցես

²⁷ Q եւ]
²⁸ C ոք]
²⁹ C ցաւեց K ցաւեցաւ
³⁰ V երբէք] + ի
³¹ BD ծանրացեալք
³² D ոք... ոչ]
³³ CFMRV ոտոց] ոտից
³⁴ B կարաւտեցաւ
³⁵ DM կապեցաւ
³⁶ B անպիտանեցան
³⁷ V ջրովք
³⁸ C ոռոգանելք K առոգեալք V ոռոգեալ
³⁹ BCFG փափկանան
⁴⁰ F հիւանդութիւնս] RV հիւանդութիւնք
⁴¹ N պարկեշտագոյն] գոյն պարկեշտ V պարկեշտ գործոյն O + երեսք P + էր
⁴² F ոչ... ծաղկելով] ոչ անամաւթ շառագունեալ անամաւթ ծաղկելով
⁴³ DRV շառագունեալ
⁴⁴ OP երեսք մտախորհք] X երեսք... սրտի]
⁴⁵ BCDN մտախորհք M տղուրք K + ոչ
⁴⁶ BDKNOPV պակշոտեալ C պակշոտել
⁴⁷ P ծաղղ պարկեշտ ոչ թշնամի
⁴⁸ O ծաղղ
⁴⁹ KQ թշնամանեալ

նի, մաքրութիւն սրտի¹: Յիշեա
 զյաւիտենից սուրբսն², «որոց ոչ
 էր³ արժանի աշխարհս», որք
 «չըջեցան⁴ մաշկ|թ|աւք⁵ այծից⁶,
 մորթովք, նուազեալք⁷, նեղեալք».
 նոցա նմանեաց⁸ գնացիցն՝⁹ եթէ
 խնդրեսցես¹⁰ զնոցա մասնն¹¹ (Հմմտ.
 Եֆր. ԺԼ. 36, 37):¹² Զրոնչ զՂազար
 րոս¹³ Հանգոյն¹⁴ ի գոգն Աբրահա-
 մու¹⁵ (Հմմտ. Ղ. Գ. Ժ. 23), ո՛չ¹⁶ պահք:
 Յովաննու¹⁷ կեանքն միայն¹⁸
 պահք էին, որ ո՛չ մահիճս ունէր¹⁹
 կամ²⁰ սեղան (Հմմտ. Մ. Գ. Գ. 4),²¹ ո՛չ
 երկիր արաւրադրեալ²², ո՛չ արաւ-
 րածիգ եղն, ո՛չ ցորեան²³, ո՛չ հաց
 արար, ո՛չ այլ ինչ է, որ²⁴ ի կեն-

ցաղումս²⁵ (Հմմտ. Բ. Կրնթ. ԺԼ. 27): Յա-
 ղազս այնորիկ²⁶ մեծի²⁷ ծնունդս
 կանանց ոչ ոք է²⁸, քան զՅովան-
 նէս²⁹ 30 Մկրտիչ⁷: Պաւղոսի³¹ Հան-
 դերձ այլովքն³² եւ³³ պահք³⁴ էին՝
 35 յաղազս նեղութեանց³⁶ պարծա-
 նացն թուեալ³⁷ (Հմմտ. Մ. Գ. Գ. 2),
 վասն³⁸ որոյ⁸ եւ³⁹ յերրորդ⁴⁰ զնա
 եհան յերկինս⁴¹: Գլուխ ի վերայ⁴²
 ասացելոցս, Տէր⁴³ մեր⁴⁴ պահովք
 45 զմարմինն, զոր յաղազս մեր⁴⁶
 էառ, ամրացոյց: Այսպէս⁴⁷ նո-
 քաւք⁴⁸ զբանսարկուին⁴⁹ զընդդի-
 մակացութիւնսն կալաւ⁵⁰ զմեզ
 խրատելով⁵¹ պահովք⁵² աւծանել

1 GPV սրտի] ստի
 2 M գսուրբսն
 3 Q էր] է
 4 P չըջեցան] + լեշկ
 5 N մաշկովք O լեշկամաշկօք OPRV + եւ
 6 C այծէից
 7 QV նուազեալք] նուազեալք
 8 BCDNOP նմանեա
 9 KQ եթէ խնդրեսցես]
 10 BDFOP խնդրես
 11 KQ մասնն] M նմանն
 12 P զինչ... պահք]
 13 M զ Ղազար
 14 B Հանգոյն] եհանգ D եհան
 15 Q Աբրահամու] + եթէ
 16 O ոչ] + ապաքէն
 17 Q կեանքն միայն] ոչ ամենեան
 18 BOP միայն] մի K ոչ ամենեւին M ոչ
 19 K ունէր] առնէր V + եւ
 20 KMOP կամ] եւ ոչ
 21 P ոչ երկիր... Մկրտիչ] վասն որոյ ի Քրիս-
 տոսէ գովեցաւ եւ մեծի ծնունդս կանանց
 կոչեցաւ
 22 BC արաւրադրեալ] արաւրելի DO արօրա-
 լի KQ արաւրադիր M արաւրադրեալք
 QRV + եւ
 23 KNO ցորեան] + եւ
 24 M որ]

25 DM կենցաղումս
 26 MO այնորիկ] այսորիկ
 27 M մեծի] ի
 28 M է] մեծ
 29 O զՅովաննէս]
 30 BDO Մկրտիչ]
 31 K Պաւղոս
 32 M եւ պահք]
 33 X պահք էին] պահէին
 34 CDO պահքն
 35 P յաղազս... թուեալ] պարծանաց պատճառ
 36 CGOX նեղութեանցն M նեղութեան
 37 K թուեալքն X թուեալք
 38 V որոյ]
 39 M եւ]
 40 N յերրորդ] յերկրորդ
 41 D յերկին
 42 M ի վերայ] ամենայն KQ + ամենայն
 43 CFGQN տէրն
 44 B պահովք զմարմինն]
 45 D զմարմինն... էառ] զմարմինն էառ պա-
 հօք
 46 B մեր] + զմարմինն էառ պահաւք
 47 D այսպէս] այնպէս RV սոյնպէս
 48 N նոքաւք] նովաւ
 49 CO բանսարկուին M զբանսարկուին NX
 բանսարկուին
 50 BCFNX կալաւ] ընկալաւ
 51 X պահովք... կարաւտութեամբն]
 52 AO պահաւք

եւ մանկավարժել զմեզ¹ առ² ի³ փորձութեան⁴ նախատակութիւնս⁵, եւ⁶ դիմամարտի⁷ կարաւտութեամբն⁹ որպէս ըմբռնումն թուլացոյց: Քանզի զմատեղի¹¹ էր¹² նմա յաղագս բարձրագոյն Աստուած¹⁰ութեանն, եթէ ոչ էր կարաւտութեամբն¹³ խոնարհեալ առ մարդկայինսն¹⁴: Ի վեր երթալով յերկինս՝ ի կերակուր¹⁵ մերձեցալ՝ զբնութիւն յարուցելոյ¹⁶ մարմնոյն հաւատարմացուցեալ¹⁷: Իսկ դու առաւել պարարելով զքեզ եւ¹⁸ մարմնացուցանելով¹⁹ ո՞չ վերանաս²⁰, հալեալ²¹ զմիտսդ²² անկերակրութեամբն²³ փրկու-

թեանցն²⁴ եւ կենարար²⁵ վարդապետութեանց²⁶ ո՞չ²⁷ զմի բան առնես²⁹: Եթէ անգիտանաս, ³⁰զի³¹ զոր աւրինակ ի պատերազմի ընկերոյն³² կռուակցութիւն պարտութիւն առնէ³³ միւսոյն³⁴, սոյնպէս³⁵ որ³⁶ մարմնոյ³⁷ առդնէ³⁸ զոգին³⁹ լքուցանէ, եւ որ առ հոգին կարգին⁴⁰ ծառայեցուցանէ զմարմինն (Հմմտ. Գ. Դ. Ե. 17): Որպէս թէ կամիցիս զաւրաւորս⁴¹ առնել զմիտսդ, հալեալ⁴² զմարմինդ պահովք⁴³: Քանզի⁴⁴ զայս⁴⁵ ասէ առաքեալն, թէ՛ որքան արտաքին⁴⁶ մարդս մեր⁴⁷ ապականի, այնքան⁴⁸ ներքինն⁴⁹ նորոգի⁵⁰ (Հմմտ. Ի. Կ. Ե. Գ. Գ.)

¹ K զմեզ]
² CD զառ
³ O ի]
⁴ G փորձութեանն
⁵ O նախատակութիւնս
⁶ A եւ]
⁷ O դիմամարտիւն
⁸ Q կարաւտութեամբն... ոչ էր]
⁹ BD կարաւտութեամբն] + յաղթեալ
¹⁰ K որպէս... կարաւտութեամբն]
¹¹ BDFMN անմատեղի CRV անմատեղի
¹² N էր] է
¹³ X խոնարհեալ... առնես]
¹⁴ B մարդկայինս KN մարդկայինս
¹⁵ KQ կերակուրս
¹⁶ C յարուցել
¹⁷ RV հաւատարմացոյց Q համար ամբացուցեալ
¹⁸ M եւ]
¹⁹ M մարմնացուցանելով] O ամբացուցանելով
²⁰ N վերանաս] երանաս
²¹ DK հալել M հաստատելով O հաշեալ Q հայել
²² Q անկերակրութեամբն... կենարար] կրթութեամբ փրկութեան եւ կենդանարար
²³ CG անկերակրութեամբ K կրթութեամբ M անկարաւտութեամբ

²⁴ M փրկութեանցն] K փրկութեանն
²⁵ BDK կենարար] կենդանարար
²⁶ M վարդապետութեանն
²⁷ KQ ոչ զմի բան առնես]
²⁸ O զմի բան] միաբան
²⁹ N առնես] + եւ
³⁰ O զի... շնորհին]
³¹ X զի]
³² CFNX ընկերին M ընկերացն
³³ R առնէ] առն
³⁴ CM միւսումն
³⁵ D սոյնպէս] նոյնպէս KX + եւ
³⁶ M որ] եւ
³⁷ CDGMX մարմնոյն
³⁸ GV առդնէ] առնէ M աւգնէ CFNX դնի
³⁹ D ոգին FQ զհոգին
⁴⁰ BKN կարգէ
⁴¹ X զօրաւոր
⁴² BD հալեալ] մըղեա CFMNRX մղեա G մղղեա
⁴³ A պահովք
⁴⁴ Q քանզի] վասն զի K քանզի] վասն զի
⁴⁵ M զայս] զայսոսիկ
⁴⁶ B արտաքին]
⁴⁷ BD մեր]
⁴⁸ KQ այնքան] այլ V + եւ
⁴⁹ BCD ներքինս X + մարդն
⁵⁰ M նորոգի] + աւր ըստ աւրէ

16): Եւ յորժամ տկարանամ¹, յայն-
 ժամ² զաւրաւորեմ³ (Հմմտ. Ի. Կրնք.
 ԺԻ. 10): Եթէ ո՞չ արհամարհեսցես
 զապականացու կերակուրսն⁴, ո՞չ
 բաղձանս առցես⁵ յարքայու-
 թեանն սեղանոյ⁶, |10բ| զոր ամե-
 նեւին պահք նախակազմեն⁷: Ան-
 գիտանա՞ս⁸ անչափութեամբ յա-
 զեցուցութեանն՝ ստուար քեզ
 զտանջողն⁹ պատրաստելով¹⁰
 զորդն¹¹: ¹²Քանզի ո՞ր¹³ առատ
 փափկութեամբ եւ յանապազոր-
 դեան¹⁴ կերակրով¹⁵ անդ¹⁶ ընկա-
 լաւ¹⁷ ինչ զհաւասարութիւն հոգե-
 ւոր¹⁸ շնորհին: Մովսէս¹⁹, զերկ-
 րորդն առնելով զաւրինադրու-
 թիւնն²⁰, երկրորդ²¹ ի²² պահոց կա-

րաւտացաւ²³: ²⁴Նինուէացւոցն²⁵ ե-
 թէ ո՞չ եւ²⁶ անբանքն պահակիցք²⁷
 եղեալ²⁸ էին²⁹, ո՞չ արդեաւք³⁰
 փախչէին ի սպառնալեաց կոր-
 ծանմանն³¹: Ո՞յց³² անկան ոս-
 կերքն³³ յանապատին³⁴ (Հմմտ. Եբ.
 17), ո՞չ մսակերութեան տենչո-
 դացն³⁵: Նոքա, մինչդեռ շատանա-
 յին³⁶ մանանախն³⁷ եւ ի վիմէ³⁸
 ջրովն, եգիպտացւոցն³⁹ յաղթե-
 ցին⁴⁰, ընդ ծովն ճանապարհոր-
 դէին⁴¹: «Ոչ էր ի ցեղս⁴² նոցա հի-
 ւանդ», իսկ⁴³ իբրեւ⁴⁴ յիշեցին
 զմիսն կաթսայի⁴⁵ եւ դարձան⁴⁶
 յեգիպտոս ցանկութեամբք⁴⁷, ոչ
 տեսին զերկիրն⁴⁸ աւետեաց⁴⁹ (Հմմտ.
 Եւ. Գ. 17): Ո՞չ երկիցես յաւրինա-

¹ X տկարանայ
² K յայնժամ] յայն
³ X զաւրաւորեմ] CDFKMN զօրանամ Q +
 եւ
⁴ BCDFGN կերակուրս M կերակուր Q կերա-
 կուրն
⁵ D առցես] + ի
⁶ C սեղանո X սեղանոյ
⁷ KQ կազմեն Q + մի
⁸ Q անգիտանար Q + զի
⁹ Q տանջող
¹⁰ MQ պատրաստես
¹¹ G զորդն] B զորդներն MNQ զորդն
¹² K քանզի ո] վասն զի ով Q վասն զով K +
 արդեւք
¹³ B ո] սա M ով
¹⁴ ABDFMQV հանապազորդեան C հանապա-
 զորդեանն
¹⁵ DKQ կերակրովք
¹⁶ KQ անդ]
¹⁷ KQ ընկալաւ] կալաւ
¹⁸ BCDFKMNQ հոգեւոր] հոգեւորական
¹⁹ C Մովսէս
²⁰ CFOX օրինադրութիւն D օրինադրութիւնն
 KQ աւրէնս
²¹ BCDKQ երկրորդից O երկրորդին
²² BCDO ի]

²³ Q կարաւտացաւ] արժանաւորեցաւ
²⁴ N նինուէացւոցն... կործանմանն]
²⁵ AO նինուէացւոցն X նինուացոց
²⁶ MF եւ] C էին
²⁷ MOQX պահակից
²⁸ O լեալ RV եղեալք
²⁹ C էին]
³⁰ C արդօք
³¹ A կործանման KRXV կործանմանէն M սա-
 տակմանէն
³² M ոյց] որոց O գիարդ
³³ A ոսկերք
³⁴ O յանապատին] + եթէ
³⁵ RV տենչողացն] նեղչողացն
³⁶ A շատանախն
³⁷ B մանանախն
³⁸ CX վիմէն
³⁹ AN եգիպտացոցն
⁴⁰ BCDGNOQX յաղթէին
⁴¹ O ճանապահորդէին] + եւ
⁴² M ցեղ O ցեղի
⁴³ O իսկ] + յորժամ
⁴⁴ F իբրեւ] յորժամ
⁴⁵ AX կատսայիցն BCDGKMNO կաթսայիցն
⁴⁶ KQ դարձան] + սրտիւք իւրեանց
⁴⁷ Q ցանկութեամբք] նա
⁴⁸ V երկիրն
⁴⁹ CD աւետեացն Q + եւ եթէ դու

կէն, ո՞չ սարսուսցիս¹ ի՞շ շատկե-
 րութենէն³: Մի՛ երբէք⁴ զքեզ⁵ յու-
 սացելոց բարեացն⁶ ի բաց փակի-
 ցես⁷: Այլ եւ ոչ իմաստունն Դա-
 նիէլ զտեսութիւնն ետես, եթէ ոչ
 պահքն ճառագայթածեւ⁸ արարին⁹
 զոգին¹⁰: Քան|11ա|զի ի ստուար
 անձնէ¹¹ որպէս եւ¹² բաղատեսիլք¹³
 զոլորշիք ի վեր առաքեալք¹⁴
 զաւրէն¹⁵ խիտ¹⁶ ամպոց, զի¹⁷
 Սրբոյ¹⁸ Հոգւոյն լեալ¹⁹ ճառա-
 գայթս²⁰ ի՞մ միտսն²² ի բաց հատա-
 նեն²³: Եւ եթէ հրեշտակացն է²⁴
 ինչ կերակուր հաց, ասէ որպէս²⁵
 մարգարէն²⁶, զհաց հրեշտակաց ե-

կեր²⁷ (Հմմտ. Սղմ. ՀԼ. 25), ո՞չ միսք²⁸,
 ո՞չ գինի²⁹, ո՞չ այնքան³⁰ ծառայք
 որովայնի փութացեալք: Պահք
 զէն են առ³¹ ի³² յընդդէմ աներե-
 ւոյթ³³ զնդին³⁴, քանզիս այդ³⁵
 ազգ ոչ³⁶ իւրք³⁷ ելանէ³⁸, եթէ ոչ³⁹
 աղաւթիւք եւ պահո՞վք⁴⁰» (Սղմ. Թ. 28):
 41 Եւ պահոց բարիք այսքան⁴²,
 իսկ յագեցութիւն թշնամանաց
 սկիզբն: 43 Վասն զի վաղվաղակի
 անկանի ընդ փափկութեան⁴⁴ եւ⁴⁵
 արբեցութեան⁴⁶ եւ ամենածախ
 գլխածանրութեան⁴⁷ 48 ամենայն
 տեսակ⁴⁹ արաւտական⁵⁰ վաւաչո-
 տութեան: Անտի⁵¹ ձիք⁵² ի ամոլք⁵³

1 C սարսուսցես KV սարսուսցիս N սարսուս-
 ցես
 2 D ի]
 3 O շատ ուտելոյ
 4 K երբէք] արդեւք
 5 CKX զքեզ] + ի
 6 KQ բարութեանցն
 7 D փակիցես] փափկեցես GO փափկիցես M
 փակիցես
 8 C ճառագայթածեւս
 9 B արար
 10 Q զոգիս
 11 M անձնէ] + է
 12 BMNO եւ]
 13 BDO բաղատեսիլք] մաղատեսիլք GQ բա-
 ղատեսիլ K բաղատեսիլ N բաղատեսակ R
 բաղատեսիլք
 14 GQX առաքեալ
 15 B զաւրէն] զամէն
 16 F խիտ] խիտ RV խիթ
 17 OQ զի]
 18 O զսուրբ Q զսրբոց V զսրբոյ
 19 KOQ լեալ] C լեւ
 20 AGMRV ճառագայթս C զճառագայթսն K
 ճառագայթն
 21 G ի]
 22 G միտսն] C նմին M մտաց KQN մտացն
 23 M հատանեն] հալածեն Q հաստատեն
 24 FNX է]
 25 N որպէս] RV + եւ
 26 GM մարգարէն] + ասէ

27 N եկեր] կերան մարդիկ CDFGKMOX +
 մարդ Q մարդկան
 28 CMOQ միս MR + եւ
 29 R գինի] + եւ
 30 D այնքանք
 31 M առ] C սարին
 32 BCDM ի]
 33 BCDFOX աներեւոյթ] զիւացն G աներե-
 ւութիցն KMQ + զաւրացն
 34 GKOQ զնդի
 35 KQ այդ] այլ M այս
 36 M ոչ] + այլ
 37 BCDFNX իւրք]
 38 Q ելանէ] + ասաց տէրն
 39 M ոչ] + պահք եւ
 40 AX պահաւք
 41 N եւ... այսքան]
 42 M այսքան] այսք են
 43 O վասն... խնդրելով]
 44 M փափկութեան] փորձութեան
 45 MQ եւ] V + ընդ
 46 N եւ... գլխածանրութեան]
 47 K գլխածանրութիւն BD + անկեալք
 48 GX ամենայն տեսակ] ամենատեսակ KMQ
 ամենայն... վաւաչոտութեան]
 49 F տեսակ]
 50 R արաւտական] կարաւտական
 51 A անդի M անդ
 52 ABC ձիք
 53 ABC գամոլք FGN գամոլ

մարդիկ՝ յաղագս ի փափկութե-
 նէն¹ աւիւն² լեալ³ առանձինն⁴ առ
 արբեցեալսն⁵ բնութեանս⁶ փոփո-
 խումն⁷ յարուին⁸ զէգն⁹ եւ յիգին¹⁰
 զարուն¹¹ խնդրելով (Հմգ. Երմ. Ե. 18):
 Իսկ¹² պահք¹³ 14 եւ¹⁵ զամուսնակա-
 նաց գործոց¹⁶ զչափ ճանաչեն, եւ
 զյաւրինացն¹⁷ թուլացեալն¹⁸ զան-
 չափութիւնն տանջեն¹⁹, ճայնակ-
 ցութեան պարապումն²⁰ առնեն,
 զի մե|11բ|րձ մնասցեն յաղաւթսն²¹:
 10 Ոչ միայն ի բացն²² կալ ի
 կերակրոյ²⁴ պահոց²⁵ բարիքն²⁶
 սահմանին²⁷: Քանզի պահք
 ճշմարիտք²⁸ են²⁹ չարեացն աւ-

տարութիւն³⁰: «Լո՛յծ զամենայն³¹
 կնճիռն անիրաւութեան»: Թո՛ղ³²
 ընկերին զտրտմութիւնն³³, թո՛ղ
 նմա զպարտսն: Մի՛ ի դատաս-
 տանս եւ ի կռիւս պահէք³⁴: Զմիս
 ոչ ուտես³⁵, այլ³⁶ ուտես զեղ-
 բայրն³⁷: Ի՞նչ³⁸ գինւոյ ի բաց կաս,
 այլ ի թշնամանաց ոչ ժուծկայես³⁹:
 40 Զցերեկն⁴¹ համբերես⁴² ճաշակել⁴³,
 այլ վատնես զաւրն⁴⁴ յատեանս⁴⁵:
 Վասն⁴⁶ որք⁴⁷ արբենան՝ եւ ոչ⁴⁸
 գինւով⁴⁹: Սրտմութիւն⁵⁰ արբեցու-
 թիւն է⁵¹ ոգւոյ⁵² խելագարեալ⁵³
 զնա⁵⁴ առնել⁵⁵ իբրեւ⁵⁶ գինւով⁵⁷:
 Տրտմութիւն արբեցութիւն է, եւ

1 N փափկութենէ
 2 M աւիւն] KQX արիւն N առեւծ V առին
 3 A լիեալ M լեալք
 4 N առանձինն] FMQX անձինն M յանձին
 5 KQ արբեալն BD + բալատեսիլ
 6 C բնութիւնս FX բնութեանս
 7 FNX փոփոխումն]
 8 BDGX յարուսն N արուսն
 9 G զէգսն
 10 NPQ իգին
 11 BCDMNX զարուն
 12 O իսկ]
 13 CM պահքն
 14 N եւ զամուսնականաց... տանջեն]
 15 O եւ]
 16 M գործոց]
 17 CFGMORV զօրինացն
 18 CO թուլացեալն] թողացելն F թողացեալ
 M թողացուցեալ Q թուլացեալս
 19 M տանջեն]
 20 B պարապումնս
 21 Q աղօթսն KQ + եւ
 22 O ոչ... աւտարութիւն]
 23 C բաց
 24 BCDQFN կերակրոցն GMR կերակրոց Q +
 բայց
 25 BD պահոցն
 26 B բարք CDNQX բարիք M բարիք
 27 Q սահմանին] սերմանեն X սահմանեն
 28 C ճշմարիտ G ճշմարիտք Q ճշմարտէն
 29 Q են] ի

30 NX աւտարութիւն] դիմակցութիւնք
 31 M զամենայն]
 32 C թող]
 33 C զտրտմութիւնն] զստմութիւնն G
 զսրտմութիւն M զսրտմութիւնն
 34 BD պահեցուք
 35 NO ուտես] + զմիս
 36 O այլ] եւ
 37 N զեղբաւրն O եղաւր O + անյագ
 38 N ի]
 39 D ժուծկայեալ NQ ժուծես
 40 O զցերեկն... յատեանս]
 41 B զցերեկն] յերեկն CK ցերեկն M ցերեկն
 Q ցերեկ
 42 M համբերէ M + ոչ
 43 DKQX չճաշակել
 44 M զաւրէնսն
 45 M յատեանս] KQ յաւիտեան
 46 BKO վասն] վայ
 47 FOX որ
 48 M ոչ] + ի
 49 ACOR գինով KFMNO գինւոյ M + որ
 50 M սրտմութիւն] տրտմութիւն
 51 DM ոգւոց... է]
 52 BV ոգւոյ C հոգո GNR հոգւոյ
 53 KN խելագարեալ] խելագար առնելով Q
 խելագար RV խելագարս առնել
 54 Q զնա]
 55 N առնել] B յառնելով CFKOQ առնելով
 56 Q իբրեւ] որպէս
 57 BCG զգինի KQ գինեաւ

այս¹ ի վայր² ընկղմէ զխորհուրդն: ³Երկիրդ այլ արբեցութիւն⁴ յոր-
 ժամ յոր⁵ ոչ է պարտ լինել⁶, քան-
 զի յերկիրդէ⁷ ասէ՝ փրկեա՛ զանձն
 իմ: ⁸Եւ բնաւին իւրաքանչիւր ոք ⁹ախտիցն¹⁰ արտաքս կացումն ի¹¹
 խորհրդոցն գտանէ¹²: ¹³Արբեցու-
 թիւն¹⁴ յիրաւի¹⁵ արդեաւք¹⁶ ա-
 նուանեսցէ¹⁷ ոք¹⁸: Իմա ինձ զբար-
 կացեալն¹⁹ զի²⁰ արբենայ²¹ յախ-
 տիւն²²: Ոչ է ինքն իւր տէր, ան-
 գիտանայ զինքն, անգիտանայ
 զմերձաւորն²³, զոր²⁴ աւրինակ²⁵ ի
 գիշերամարտի²⁶ յամենեսեան հպի,
 առ ամենեսեան սխ|12ա|ալէ²⁷,

թշնամանէ, հարկանէ²⁸, սպառնա,
 երդնու, ²⁹աղաղակէ, երգիծանի³⁰:
 Փախի՛ր³¹ յայնմ³² ³³արբեցու-
 թենէ³⁴, ³⁵եւ մի զգինւոյն առ
 ընկալցիս³⁶: Մի՛ առցես³⁷ զի-
 նըմպութիւն³⁸ ³⁹զջուրն ըմպել:
 Մի՛ ի⁴⁰ խորհուրդ ածցէ⁴¹ զքեզ ի
 պահսն արբեցութիւն⁴²: Ոչ է⁴³ ար-
 բեցութեամբ⁴⁴ մուտ⁴⁵ ի պահսն⁴⁶
 Տեառն⁴⁷, ⁴⁸զի⁴⁹ եւ⁵⁰ ոչ աւելաստա-
 ցութեամբ՝ յարդարութիւն, եւ⁵¹ ոչ
 վաւաշոտութեամբ⁵² յողջախոհու-
 թիւն⁵³, եւ ոչ⁵⁴ միանգամայն ասել
 չարութեամբ՝ յառաքինութիւն:
⁵⁵Այլ է դուռն ի պահսն⁵⁶: Արբե-

¹ X այս] ընդ BD + եւս
² M ի վայր]
³ O երկիրդ այլ] այլ եւ երկիրդ Q երկիրդ...
 ոք] X երկիրդ... գտանէ]
⁴ FKOR արբեցութիւն] + է
⁵ V յոր] MO յորս
⁶ BCDGNO լինի
⁷ BCDO յերկեղէ
⁸ O եւ... ոք]
⁹ M ախտից արտաքոյ
¹⁰ BK յախտիցն
¹¹ BD ի]
¹² BCFGKMN գտանի BD + եւ զայստսիկ
¹³ N արբեցութիւն... զմերձաւորն]
¹⁴ K արբեցութիւն] + զոր
¹⁵ M յիրաւի] + ոք
¹⁶ C արդօք
¹⁷ C անուանեսցէ MV անուանեսցի R անուա-
 նեսցի
¹⁸ BM ոք]
¹⁹ Q զբարկանալն
²⁰ BDFGKOQX զի] զիարդ C զարդ
²¹ D արբենայ] բարկանա
²² C յախտէն M ախտովն Q + զի
²³ CKORV զմերձաւորսն
²⁴ R զոր]
²⁵ R աւրինակ]
²⁶ B գիշերամարտիկ KMQ գիշերամարտից O
 գիշերամարտսն
²⁷ GKN սղալէ BDFGMNRQ + անշտեմարանս
 իսաւի դժոխքնկեալ է OX + անշտեմարանս
 իսաւի

²⁸ D հարկանէ]
²⁹ G աղաղակէ երգիծանի]
³⁰ CQ երգիծանի
³¹ RV փախիւր] + որդեակ
³² N յայնմ] + ամենայնէ
³³ N արբեցութենէ... տեառն]
³⁴ FX արբեցութենէ] յամենայնէ
³⁵ X եւ... պակշտութիւն]
³⁶ A ընկալցես
³⁷ O առնիցես
³⁸ R զգինիւրմպութեան
³⁹ O զջուրն... արբեցութիւն]
⁴⁰ BQ ի]
⁴¹ BD ածցէ] առցէ
⁴² M արբեցութիւն] D արբեցութեան Q ար-
 բեցութեամբ
⁴³ BC է] K + բարւոք Q + բարիոք V + պատ-
 րաստ
⁴⁴ C արբեցութեամբ] + է
⁴⁵ M եմուտ KQR մտանել
⁴⁶ C պահս D պահքն
⁴⁷ BCDFMQV տեառն]
⁴⁸ Q զի եւ] որպէս M զի եւ ոչ] քան
⁴⁹ BCDFGNORV զի] քանզի
⁵⁰ BDN եւ]
⁵¹ M եւ]
⁵² O վաւաշոտ O + ցանկութեամբ
⁵³ R ողջախոհութիւն
⁵⁴ CKQ ոչ]
⁵⁵ N այլ... պակշտութիւն]
⁵⁶ RV պահսն] + ինքնաբաւութիւն

ցուծիւն ի պակշոտուծիւն¹ ² ածէ³ գքեզ, իսկ ի պահքն⁴ ⁵ ինքնաբաւուծիւն⁹: Որ⁶ նահատակին, նախ ժուծկալ⁷ ⁸ է⁹: ¹⁰ Մի՛ իբրեւ վրէժ¹¹ ¹² առնլով զաւուրցն, մի¹³ իբրեւ¹⁴ խաբելով¹⁵ զԱւրինադիրն¹⁶, Հինգ¹⁷ աւուրցն¹⁸ զարբեցուծիւնն յառաջագոյն դիցես: Քանզի¹⁹ անմտուծիւն առնես²⁰, զմարմինդ խորտակելով եւ ոչ միսիծարելով զկարաւտուծիւնն: Անհաւատ²¹ շտեմարանն²² ի ծակ կարաս կրես, վասն զի գինին²³ ցնդի զիւր ճանապարհն ի²⁴ բաց²⁵ ընթացեալ, իսկ մեղքն մնան²⁶: Ծառայ փախչի զՏէրն²⁷ Հարեալ, եւ դու²⁸ մնաս ի

գինուղ²⁹ հանապազաւր³⁰ զգլուխդ Հարկանողի: Չափ բարւոք³¹ գինուոյն³² պիտոյից պէտք [12բ] մարմնոյն: Իսկ եթէ արտաքոյ սահմանացն լիցիս³³, եկեսցես ի³⁴ վաղիւն գլխածանրեալ³⁵ յաւրանչելով³⁶, ձգտելով, ապականեցելով³⁷ գինեաւն³⁸ նեխեալ³⁹ ⁴⁰ ամենայն⁴¹ շուրջ⁴² բերեալ լինի, ամենայն քեզ Հնչեալ⁴³ թուի⁴⁴: Արբեցուծիւն⁴⁵ քուն ի վերայ ածէ՝ զեղբայրն մահու, եւ⁴⁶ յարթնուծիւն⁴⁷ երազոց⁴⁸ նմանեալ⁴⁹:

11 Գիտիցե՞ս⁵⁰ արդեաւք⁵¹ ո՞ր⁵² է⁵³ զոր⁵⁴ ընդունելն հանդերձեալ ես, զոր խոստացեալն⁵⁵ է⁵⁶ ⁵⁷ մեզ, եթէ

¹ N պակշոտուծիւն] + զի
² X ածէ... նմանեալ]
³ N ածէ... ինքնաբաւուծիւն]
⁴ A պահս
⁵ K յինքնաբարուծիւն Q ինքնաբարուծիւն V ի սրբուծիւն
⁶ KQ որք
⁷ M ժուծալի
⁸ N է նմանեալ]
⁹ KQ է] լինին
¹⁰ O մի... զկարաւտուծիւնն] արբեցուծիւն
¹¹ C վրէժս
¹² KQ առնուլ աւուրցն
¹³ M մի] որ
¹⁴ BCDKQ իբրեւ] որպէս F ի
¹⁵ V զխաբելով
¹⁶ V զաւրինադիրն] զօրէնսդիրն
¹⁷ R Հինգ] է
¹⁸ KQ աւուր
¹⁹ BD քանզի] + եւ
²⁰ M առնելով
²¹ F անհաւատ] + է
²² A շտեմարան RV + է որովայնն
²³ C գինի
²⁴ K ի]
²⁵ KM բաց]
²⁶ M մնան] ընթանան
²⁷ D գտէր
²⁸ D դու]

²⁹ CD գինուղ
³⁰ C հանապազաւր] + արդ
³¹ BDF բարիւք C բարո
³² A գինոյն C գինո
³³ BD լինիցիս CG լիցես RV լինիցի
³⁴ MQ ի]
³⁵ C գլխածանրեալ
³⁶ KMQV յորանչելով O + եւ
³⁷ B ապականեցով OQ ապականելով
³⁸ C գինեւն D գինով MO գինովն
³⁹ KQ նեխելով
⁴⁰ O ամենայն... թուի]
⁴¹ BCDKM ամենայն] + քեզ
⁴² G շուրջ] զլուրջ
⁴³ MQ Հնչեցեալ RV Հնչել
⁴⁴ C թուի
⁴⁵ M արբեցուծիւն] + քեզ
⁴⁶ O եւ] մատնէ
⁴⁷ CQ արթնուծիւն DF յարթնուծեան
⁴⁸ DVO երազոյ
⁴⁹ V նմանել F + լինի
⁵⁰ B գիտիցես] գտցես
⁵¹ B արդեաւք] C արդաւք
⁵² O ո] ով
⁵³ KQ է] իցէ
⁵⁴ BD զոր] NX որ
⁵⁵ D զխոստացեալն G խոստացեալ
⁵⁶ BD է]
⁵⁷ M մեզ... եկեսցուք]

Ես եւ¹ Հայր² եկեցողք «եւ աւթեւանս առ նմա արասցուք» (Յ․վճ․ ԺԳ․ 23):³ Արդ, զի⁴ յառաջագոյն առնուս⁵ զարբեցութիւնն⁶ եւ փակես զտէրունեան⁷ մուտն, ⁸զի⁹ յորդորես զթշնամին նախ ունելով⁹ զքո¹⁰ ամբութիւնն¹¹: Արբեցութիւն¹² զՏէրն ո՛չ ընդունի¹³: Արբեցութիւն¹⁴ զՀոգին Սուրբ ի բաց¹⁵ Հալածէ: Քանզի ծուխ փախուցանէ զմեղուս, եւ զչնորհս հոգեւորականս ի բաց Հալածէ արբեցութիւն: ¹⁶Պահք քաղաքի¹⁷ բարեձեւութիւնք¹⁸, գոհհից բարեկեցութիւնք¹⁹, տանց խաղաղութիւնք²⁰, փրկութիւն գոյիցն: ²¹Կամի²² ս պահոց տեսանել զպարկեշտութիւն: Բաղդատեա՛ զայսր աւուր²²

երեկոյն²³ եւ զվաղուեան²⁴, եւ տես զքաղաքս ի խռովութենէ²⁵, եւ ի վրդովմանէ²⁶ ի խոր²⁷ խաղաղութիւն փոփոխեալ²⁸: Մաղթես²⁹ եւ զայսր³⁰ աւուրս³¹ քան զվաղուանն³²: Մի՛ |13ա| ինչ պայծառութեամբ³³ այսաւր³⁴ նուազանալ³⁵: Եւ որ էածն զմեզ ի ճանապարհ³⁶ ժամանակիս³⁷ Տէր տացէ մեզ³⁸, իբրեւ³⁹ նահատակաց⁴⁰, ի հանդէս⁴¹ յայտոսիկ⁴², զհաստատութիւն եւ զզաւրութիւն սրտի⁴³ ցուցանելով, ժամանել եւ ի տիրական⁴⁴ Զատկին⁴⁵ Պասեքացն⁴⁶ աւր⁴⁷. այժմ յիշատակաւ⁴⁸ փրկաւետ չարչարանացն եւ ի⁴⁹

¹ X եւ]
² O Հայր] + առ նա KQ + իմ առ նայ X + իմ
³ N արդ... ամբութիւնն] տեսէր զպահացողն բայց
⁴ FX զի] ընդէր
⁵ V առնուս] առ նոսա
⁶ Q արբեցութիւն V զարբեցութիւնդ
⁷ CX զտէրունական
⁸ X զի... ամբութիւն]
⁹ BD ունել
¹⁰ B զքո] զի
¹¹ BD ամբութիւնն] մաքրութիւն Q ամբութիւնդ
¹² N արբեցութիւն] գեխութիւն Q + եւ կերողութիւն
¹³ V ընդունի] ունի
¹⁴ N արբեցութիւն] եւ
¹⁵ BO ի բաց]
¹⁶ N պահք... գոյիցն]
¹⁷ KMQ քաղաքաց
¹⁸ MQ բարեձեւութիւն Q + է
¹⁹ MX բարեկեցութիւն
²⁰ MX խաղաղութիւն
²¹ X կամի... ամէն]
²² R աւուր] + եւ

²³ D երեկուն N գերիկուն M գերեկուն O երիկոյն R գերեկոյինս V երեկոյինս
²⁴ AO զվաղեան C վաղորդեան M զվաղին
²⁵ V խռովութեան
²⁶ O վրդովմանց
²⁷ M խորին
²⁸ M խաղաղութեանն: M փոփոխեալ]
²⁹ BDFKMNQRV մաղթեմ C մաղթի
³⁰ K եւ]: C զայս
³¹ Q աւուր
³² AO զվաղեանն C զվաղեանն
³³ N պայծառութենէն
³⁴ O այսու
³⁵ C նուազանալ M նուազեալ O նըւազանալ
³⁶ KQ ճանապարհիս
³⁷ KQ ժամանակիս] R ժամանակի
³⁸ K մեզ]
³⁹ BCDNFN իբրու
⁴⁰ O նահատակաց
⁴¹ FOQ հանդէսս
⁴² R յայտոսիկ] այտորիկ
⁴³ KQ սրտի]
⁴⁴ MO ի:]M տիրական] զտիրական
⁴⁵ BCDFGKMNOQ գատկին]
⁴⁶ BCK պասեքացն] պսակացն D պասեկացն OQ պսակաց
⁴⁷ O աւուրն
⁴⁸ K յիշատակաւք
⁴⁹ CDKMQ ի]

Հանդերձեալ յաւիտենին¹ Հատուցման² տենչալեացն մեզ յարդարադատութեանն³ Քրիստոսի,

⁴ զի⁵ Նմա⁶ փառք⁷ յաւիտեանս⁸ յաւիտենից¹⁰. ամէն¹⁰:

¹ D յաւիտէին Q յաւիտենիցն
² O Հատուցմանցն V Հատուցումն
³ C արդարադատութեանն KOQ յարդար դատաւորութեանն V յարդարութեանն

⁴ O զի... ամէն] աստուծոյ մերոյ որ է աւրհանեալ յաւիտեանս ամէն
⁵ M զի]
⁶ Q նմա] վայել է KRV + վայել է
⁷ KQ փառք] իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ
⁸ CR յաւիտեան]
⁹ BCDFGMV յաւիտենից] K յաւիտեան Q աւիտենից N յաւիտենիցս
¹⁰ CDKNV ամէն] Q ամէնն

Բ. Ի ՊԱՀՍՆ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴՍ⁴¹

1 Մխիթարեցէք, ասէ՛, քահանայք՝, զժողովուրդն՝, խաւսեցարուք յականջս Երուսաղէմի (Հմմտ. Եւ. Խ. 1): Բաւական է՛ բան՝ ի՛ բնութիւն զառաքինեացն՝ յարձակմունս՝ վեր ձգել՝ եւ զպղերգիցն՝¹² եւ զհեղգացելոցն՝¹¹ յարուցանել զյառաջմտութիւն՝¹²: Ուստի զաւրավարք, ի՛¹³ պատերազմ զզաւրն՝¹⁴ կացուցանելով՝, ողորական բանիւ՛¹⁶ նախ քան զհանդէսսն՝¹⁷ վարին եւ այնքան ունի զաւրութիւն՝¹⁸ խրատն, մինչ՝¹⁹ զի՛²⁰ եւ մահու բազում անգամ քամահանս առնել՝ |13բ| վարժիչք՝²¹ եւ մանկամարդք՝¹³ զայնոսիկ, զոր՝²³

յասպարիսացն՝²⁴ նահատակութիւնս՝²⁵ հանդիսանան՝ յառաջ ածելով՝²⁶ յոլովակի, եթէ պարտ է աշխատիլ՝²⁷ յաղագս պսակացն հրամայեն՝²⁸, որպէս զի հաւանեալք բազումք առ ի յաղթութեանն՝²⁹ պատուասիրութիւն՝³⁰ եւ զմարմինս՝³¹ անտեսեն՝³²: Եւ՝³³ այժմ ինձ՝³⁴, զՔրիստոսի զաւրականս այլ՝³⁵ ընդդէմ՝³⁶ աներեւոյթ թշնամեացն՝³⁷ պատերազմ կարգելով եւ զըմբիչն՝³⁸ բարեպաշտութեան յարդարութեան պսակն՝³⁹ ի ձեռն ժուծկալութեան պատրաստելով՝⁴⁰, հարկաւոր է բան մխիթարութեանս՝⁴¹: Արդ, զի՛⁴² ասեմք, եղբա՛րք, զի որք զկականս՝⁴² վարժին՝⁴³ եւ զմարտականս՝⁴⁴ աշխա-

¹ D ի պահան] + նորին սրբոյն Բարսղի E տեսուն Բարսղի յաղագս պահոց եւ բարեկենդանի N սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս պահոց RV նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի պահան քառասնորդացն ասացեալ
² RV ասէ]
³ N քահանայն
⁴ E զժողովուրդս N ցժողովուրդն RV + եւ
⁵ RV բաւական է]
⁶ C բանին
⁷ C ի]
⁸ C զառաքինեց
⁹ E յարձակմունսն N զյարձակմունսն V + ի
¹⁰ CE վերաձգել V ձգեալ
¹¹ N զհեղգացն
¹² N յառաջադիմութիւնսն V զառաջմտութիւնսն
¹³ C ի]
¹⁴ E պատերազմն զօրսն
¹⁵ N պատերազմունս զզաւրսն կացուցանեն
¹⁶ CEN բանիւք
¹⁷ CDERV զհանդէսն
¹⁸ E զաւրութիւն] + ունի
¹⁹ EN մինչ]
²⁰ E զի]
²¹ N վարժիչք] վարժչք
²² C մանկամարդք N մանկամարդքն

²³ C զոր] զորոց N զորս R զորս
²⁴ C ասպարիս D յասպարիսաց
²⁵ N նահատակսն R + հանդերձ են
²⁶ N ածել
²⁷ N աշխատիլ] աշակերտել
²⁸ A հրամանն
²⁹ N յաղթութեանն]
³⁰ E զպատուասիրութիւնսն R պատուասիրութեան
³¹ N մարմինսն N + եւ ս
³² A անտեսեն] ERV անտես առնեն N անտես առնել
³³ A եւ]
³⁴ C այժմ ինձ] արդ զինչ
³⁵ DENPV այլ] առ ի
³⁶ ADN յընդդէմ
³⁷ N աներեւոյթ թշնամեացն] E թշնամոյն
³⁸ BV զըմպիչս CNR զըմբիչս
³⁹ E պսակս
⁴⁰ N պատրաստելով] BD պատրաստեալ
⁴¹ E մխիթարութեանս
⁴² A զկական] CN զկարգականսն E զքաղաքականսն R զաշխարհականսն V զաշխարհականս
⁴³ N վարժին] զուարճին
⁴⁴ DNV զմարտականսն

տին, է¹ կարգաւոր² յառաքինութիւնս³ կերակրով⁴ քաջամարմինս զինքեանս առնել⁵, որպէս զի⁶ զուժգնագոյն⁷ առաքինութեանցն բուռն հարկանիցեն: Իսկ որոց «ոչ է⁸ մարտ առ մարմին⁹ եւ արիւն, այլ առ իշխանութիւնս եւ¹⁰ պետութիւնս եւ առ¹¹ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ¹², առ հոգեկանս չարութեան» (Հմմտ. Եփ. .9. 12) այսոց, ի ձեռն ժուժկալութեան եւ¹³ պահոց հարկաւոր է¹⁴ ի նահատակութիւնսն¹⁵ կրթել: Քանզի իւղ¹⁶ պարարէ¹⁷ զըմբիչս, իսկ պահք զկրաւնաւոր¹⁸ ի [14ա] բարեպաշտութեան¹⁹ զաւրացուցանեն՝ որպէս թէ որքան ի բաց²⁰ բառնաս²¹ ի մարմնոյդ, այնքան արասցես²² հոգեւոր քաջառողջութեամբ զհոգիդ²³ փայլեալ²⁴: Վասն

զի մարմնական²⁵ ուժովք²⁶, այլ²⁷ զաւրութեամբ հոգւոյն²⁸ եւ առ նեղութիւնս²⁹ համբերութեամբ³⁰ աներեւոյթ թշնամեացն³¹ զեր ի վերոյ լինի³² զաւրութիւն³³:

2 Արդ, էն յամենայն ժամանակի³⁴ պահք³⁵ աւգտակար³⁶ ցանկացողացն³⁷ իւրոց, քանզի եւ ոչ փորձութիւն³⁸ դիւաց համարձակին ի պահողս, եւ³⁹ պահապանք կենաց մերոց հրեշտակք անաշխատասիրագոյնք⁴⁰ մնան եւ⁴¹ որք⁴² պահովքն⁴³ են մաքրեալք: Իսկ որ⁴⁴ առաւել եւս այժմ՝ յորժամ⁴⁵ յամենայն աշխարհի⁴⁶ պատուի⁴⁷ քարոզութիւնն, եւ⁴⁸ ո՛չ կղզիք⁴⁹ կամ⁵⁰ ցամաք⁵¹ կամ քա-

1 R է]
 2 N կարգաւորութիւն R երկրաւոր
 3 BDN յառաքինութիւնս] յառատութիւնս
 4 R] կերակրով B կերակրոյ D կերակրոյն EN կերակրոց
 5 N առնեն
 6 N զի]
 7 E զուժգնագոյն] զլաւճագանցն V ուժգնագոյն
 8 N որոց ոչ է] որոյ չիցէ
 9 E մարմինն
 10 BCE եւ] + առ
 11 E առ]
 12 C այսոց] այնոցիկ EN այսոցիկ
 13 RV եւ]
 14 DN է] + առ
 15 C նահատակութիւն
 16 A իւղ] եւ
 17 A զպարարէ V պարտ է
 18 CD զկրօնօրն EN զկրօնաւորս
 19 DN բարեպաշտութեամբ RV բարեպաշտութիւն
 20 A բաց] բար
 21 C բառնան
 22 N արասցես] կարասցես
 23 BCEV զոգիդ N զհոգեւոր քաջառողջութիւն հոգոյդ
 24 N փայլել

25 BD մարմնաւոր
 26 EN ուժով
 27 N այլ] + եւ
 28 B հոգիոյն
 29 E առ նեղութիւնս] առնէ ուղղութիւնս
 30 N նեղութիւն համբերութեան
 31 E թշնամոյն R թշնամոյն
 32 N լինել
 33 C զաւրութիւնն NR զօրութեան
 34 N ժամ
 35 N պահք]
 36 C աւգտակարք ERV օգտակարք N աւգնական
 37 N ցանկացողացն] + պահք
 38 BDER փորձութիւնք N ցանկութիւնք
 39 RV եւ] N այլ
 40 BDN անաշխատագոյնք E անաշխատ. հոնարէնում՝ φιλοπονώτερον՝ աշխատասիրագոյն
 41 N եւ]
 42 N որ
 43 C պահովքն] պահողքն N պահապանքն
 44 E որ] D որչափ
 45 N յորժամ]
 46 CEN աշխարհս
 47 BDN պատուի] պատուիրի C պատուիրի
 48 E եւ]
 49 A կղզիք
 50 N կամ] եւ
 51 E ցամաքք

դաք¹, ո՛չ ազգ² եւ³ ո՛չ եղերք ան-
լուր են քարոզութեանն⁴: Այլ ե՛ւ⁵
զաւրականք, ե՛ւ⁶ ուղեգնացք, ե՛ւ
նաւորդք, ե՛ւ վաճառականք՝ ամե-
նեքեան նմանաբար եւ⁷ լսեն պա-
տուհրանիս⁸ եւ խնդութեամբ ըն-
դունին: Որպէս եթէ⁹ մի՛ ոք
զինքն արտաքոյ արասցէ ընտրու-
թեան¹⁰ պահողացն¹¹: Յորժամ¹² ա-
մենայն ազգք¹³ եւ¹⁴ ամենայն հա-
սակք եւ¹⁵ արժանաւորացն ամե-
նայն¹⁶ զանազանութիւնք հա-
շուեալք¹⁷ են: Հրեշտակք¹⁸ են¹⁹, որ
ըստ²⁰ ամենայն եկեղեցւոյ²¹ գրեն
[14բ] զպահողսն: Տես մի՛ յաղագս
փոքր հեշտութեան²² կերակրոյն
տուժեսցիս²³ զգիր²⁴ հրեշտակին²⁵
եւ դատապարտեալ զքեզ ինքն ի
դասալքութիւն²⁶ գրեսցես²⁷, եթէ

զաւրավարին ընդդէմ կացցես:
Ոչ²⁸ փոքր է վտանգն²⁹ ասպարըն-
կէցն լինել, ի պատերազմի³⁰ յան-
դիմանիլ³¹ ոք³² կամ եթէ ոք զմեծ³³
զէնն զպահս ի բացընկեց³⁴ երե-
ւեսցի³⁵: Ընչե՞ղ ես՝ մի՛ թշնամա-
նեսցես³⁶ զպահսն առնուլ³⁷ զնա³⁸
սեղանակից եւ մի՛ ընտանու-
թեամբ քով անպատիւ ի բաց եր-
թիցես ի բարաւրութիւն³⁹ ի հեշ-
տութենէն: Մի՛ երբէք պատմիցէ⁴⁰
զքո՞ զայն⁴², որ ի պահոցն⁴³ եւ
բազմապատիկ քեզ դատապար-
տութիւն ածցէ զկարաւտութիւնն
կամ ի հիւանդութենէ⁴⁴ մարմնոյ
կամ յայլմէ իմեքէ խորամանկ⁴⁵
անխռովութեանց⁴⁶: Աղքատն մի՛
պատճառեսցի⁴⁷ առ պահս⁴⁸ կան-

1 N քաղաք] E + եւ
2 CEN ազգք N + եւ ոչ քաղաքք
3 RV եւ] + ոչ ազինք ոչ միջոցք եւ
4 CD քարոզութեանս
5 RV եւ]
6 E եւ]
7 DRV եւ] N իսկ
8 A պատուհրանիս EN պատուհրանին
9 E եթէ] զի
10 BD ընտրութեան] դպրութեանցն
11 N պահողացն] պահոցն
12 R յորժամ] որում
13 BR ազգ
14 B եւ] + ազինք
15 R եւ]
16 N ամենայն]
17 C հաշուեալք] հաշվել V հաշտեալք
18 N հրեշտակաւք
19 NV են]
20 N ըստ] ընդ
21 A եկեղեցոյ B եկեղեցիոյ N եկեղեցիս
22 N հեշտութեան]
23 C տուժեսցիս N տուժեսցես
24 RV զգիր] ի գրոյ
25 C հրեշտակին D հրեշտակապետին
26 R դասալքութիւն] դաս V դասութիւն

27 N գրեսցիս
28 BD ոչ]
29 EV վտանկ
30 E պատերազմին
31 C յանդիմանիլք
32 C ոք] E եւ N քո
33 BDV զմեծ] զմէն
34 BDN բացընկեցեալ
35 N երեւեսցիս RV + գինչ լինիցի նմա
36 N թշնամանէր
37 N առնել
38 NRV զնա] + քեզ
39 N բարաւրութիւն] բարեկեցութենէն RV
բարութեան
40 BD պատմիցէ] պատրիցէ N պատրաստե-
ցէ
41 N զքո] զքեզ
42 C զայն] զէն N այն
43 E պահոցն] + է
44 N հիւանդութիւն PV հիւանդութեան
45 E խորամանկ] ի տրտմական NR տրտմա-
կան
46 DV խորամանկ անխռովութեանց] ի
տրտմական խռովութեանց
47 ENRV պատճառեսցէ
48 CDNRV պահսն

խագոյն եւս տնակից¹ զնա² եւ սննդակից կալեալ³: Իսկ⁴ կանանց, զոր աւրինակ⁵ վերաշնչեւն⁶, սոյնպէս⁷ եւ պահելն ընտանի է եւ⁸ ըստ բնութեանն⁹: Մանկունք, որպէս տնկոցն¹⁰ 11 քաջագուարճք¹⁴, պահոցն ջրով ոռոգեսցին¹²: Մերոց թեթեւագոյն առնէ զաշխատութիւնն ի վաղուստ առ նոսա զընտանութիւնն¹³, քանզի աշխատութիւնք, ի |15ա| հեռուստ ընդելութեամբ¹⁴ վարժեալք¹⁵, անտրտմագոյնք անկանին կրթեցելոցն¹⁶: Ուղեգնացացդ¹⁷ դիւրահանգ ուշն¹⁸ են ճանապարհից¹⁹ պահքն²⁰: Վասն զի²¹, զոր աւրինակ, փափկութիւն²² բեռնակրել զնոսա հարկեցուցանէ²³ գլղփու-

¹ N տնակից] սննդակից N + զնա A + եւ տնակից
² RV զնա]
³ N կալեալ] D առն լեալ
⁴ N իսկ] նոյնպէս եւ
⁵ V զօրինակ
⁶ R վերաշնչեալն V վերաշնչեալն
⁷ DERV սոյնպէս] այնպէս
⁸ CV եւ]
⁹ N բնութեանն]
¹⁰ N տնկոյ
¹¹ C քաջագուարճք
¹² C ջրովք առոգեսցին
¹³ N ի վաղուստ... զընտանութիւնն] E զընտանութիւնն] RV + ունելով
¹⁴ E ընդելութեամբ] ընտանութեամբ R ընտրելութեամբ
¹⁵ N վարժեալք] զուարճացեալք
¹⁶ N կրթեցելոցն] երթալոյն
¹⁷ N ուղեգնացիցն
¹⁸ E դիւրահանգ ուշն] բարեհանգուշն N դիւրաուշն
¹⁹ BEN ճանապարհակից C ճանապարհակիցք
²⁰ C պահք
²¹ E վասն զի] քանզի
²² N փափկութիւն] + ի
²³ N հարկեցուցանէ] հաւանեցուցանէ նոցա

թիւնսն²⁴ բերելով, սոյնպէս²⁵ թեթեւս զնոսա եւ քաջագուարիս¹⁵ պատրաստեն պահքն²⁶: Զի, եթէ զաւրականք²⁷ արտաքս քան զսահմանն²⁸ գտեալ, զհարկաւորսն²⁹ եւ ոչ զառ ի փափկութիւնս զկերակուրսն³⁰ բերեն³¹: Իսկ զմեզ, առ ի յընդդէմ աներեւութից³² պատերազմ հանելով³³ եւ զկնի այնորիկ³⁴ յաղթութեան³⁵ առ³⁶ ի վերին գաւառսն³⁷ ճեպեալս³⁸, ո՞չ մանաւանդ յաճախագոյն պատշաճի³⁹ որպէս զաւրականք⁴⁰ կերակրովքն⁴¹ իւրեանց՝ շատացեալք հարկաւորաւքն⁴²:

3 «Չարչարեցիր իբրեւ զբարիոք զի-նոր» եւ նահատակեցիր⁴³ աւրինաւք, որպէս զի պսակեսցիս⁴⁴, զայն գիտելով⁴⁵, զի «ասեմայն⁴⁶ անհատակեալ լսմեմայնի ժուժկալ է» (ՀԵԿՊ. 10:12)

²⁴ D գղփութիւնսն
²⁵ E սոյնպէս] նոյնպէս RV + եւ
²⁶ E պահքն]
²⁷ BCD զաւրականս E զօրական N զզաւրականս
²⁸ BCD զսահմանս CEN + իւր
²⁹ N զհարկաւորութիւնսն
³⁰ E զկերակուրն N զկերակուր
³¹ E բերէ
³² N աներեւութից] + ի
³³ N հանելով] վանելով
³⁴ N այնորիկ] այսորիկ
³⁵ N յաղթութեան] փութան
³⁶ N առ] E զառ
³⁷ B գաւառսն
³⁸ N ճեպել
³⁹ EN պատշաճի] ճեպի
⁴⁰ E զաւրականք] + իւրեանց
⁴¹ CE կերակրովն
⁴² E հարկաւորքն]
⁴³ E նահատակես N նահատակեաց
⁴⁴ N պսակեսցիս] + մի
⁴⁵ N զայն գիտելով] զանգիտելով
⁴⁶ E զի ամենայն]

Ա. Կրնի. Թ. 25): Եւ որ ինչ եկն¹ այժմ
 ասել՝ արժան է ոչ տնտեսել², զի
 որք ըստ աշխարհիս են զի-
 նուորք³, ըստ աշխատութեանց⁴
 հաւասարութեան⁵ կերակրաւքն⁶
 աճեն⁷: Իսկ հոգեւոր զինուորաց⁸
 փոքրագոյն ունելով զկերակուրն⁹
 մեծ ունի¹⁰ զարժանաւոր¹⁵ թու-
 թիւնն: Քանզի¹¹, զոր աւրինակ,
 սաղաւարտն¹² մեր փոփոխեաց
 զընտելութիւնն առ¹³ անապականա-
 ցուն¹⁴, վասն զի նոցա ի նիւթոյ¹⁵
 է¹⁶ պղինձն¹⁷, իսկ մեր ի յուսոյ
 փրկութեան (Հմմտ. Ա. Թ. Կ. Ե. 8) կազ-
 մեցաւ, եւ վահանն¹⁸ նոցա ի փայ-
 տէ եւ ի կաշոյ¹⁹ արարաւ, իսկ
 մերն²⁰ ի հաւատոյ²¹ է²² զգեստ²³,
 եւ զրահիւք²⁴ մեք²⁵ արդարու-

թեանն²⁶ վառիմք²⁷: Իսկ նոքա
 պաճուճանս²⁸ իմն²⁹ քաշկագործս¹⁶
 բերեն³⁰, եւ սուսեր մեզ³¹ Հոգւոյն³²
 Սրբոյ (Հմմտ. Ե. Կ. Գ. 17) է³³ առ ի³⁴
 աւգնականութիւն³⁵, իսկ նոքա³⁶
 յերկաթոյ յառաջ արկանեն³⁷:
 Սոյնպէս³⁸ յայտ է, թէ եւ³⁹ կերա-
 կուրք ոչ նոյնք երկաքանչիւ-
 րոցն⁴⁰ ոյժս⁴¹ առնեն⁴², այլ ի մեզ
 զաւանդս բարեպաշտութեանն
 զաւրացուցանեն, իսկ նոցա յա-
 գումն⁴³ որովայնի⁴⁴ հարկաւոր⁴⁵
 է⁴⁶: Արդ, վասն զի էած⁴⁷ մեզ⁴⁸
 շուրջ ընթանալով ժամանակս
 զբազմատենչալիս¹⁷ զայսոսիկ ա-
 ւուրց⁴⁹, որպէս զվաղուց⁵⁰ դա-

¹ N է... եկն] են ինձ որ եկն
² CDRV տնտեսել] անտեսել EN անտես առ-
 նել
³ C զինուորք
⁴ CE աշխատութեանցն
⁵ E հաւասարութեան] E + եւ
⁶ BCDEV կերակուրքն
⁷ BD աճեն] + եւ ս
⁸ C զինուորաց
⁹ RV զկերակուրսն
¹⁰ ունի] + եւ
¹¹ N քանզի] զի
¹² R սաղաւարտն] սաղաւարտն
¹³ CEN առ]
¹⁴ N անապականացուն] C ապականացուն E
 ապականացու
¹⁵ D նիւթոյն N նիւթն
¹⁶ E ի նիւթոյ է] նիւթն մի է
¹⁷ E պղինձի N պղինձոյ
¹⁸ E վահան
¹⁹ AN կաշոյ
²⁰ E մեր
²¹ C հաւատոյ
²² EV է]
²³ C սգեստ
²⁴ N զրահք
²⁵ N մեք] մեր

²⁶ A արդարութեան N արդարութեամբ
²⁷ N վառեալ
²⁸ BCD պաճուճանս] պատմուճան E պաճու-
 ճան N պատմութիւն
²⁹ C քաշկագործես D քաշկագործ EN քարշա-
 գործ
³⁰ N բերեալ
³¹ RV մեզ] մեր E + ի
³² A հոգոյն C զհոգոյն
³³ CE է]
³⁴ N առ ի]
³⁵ A յաւգնականութիւն
³⁶ C նոքա] + ի
³⁷ N յառաջ արկանեն] R արկելոյ
³⁸ N սոյնպէս] + եւ
³⁹ N եւ] R + ոչ
⁴⁰ V երկաքանչիւրոցն] իւրաքանչիւրոցն
⁴¹ N այժմս] այժմ
⁴² N առնին
⁴³ C յագումն] յանցումն
⁴⁴ R որովայնի]
⁴⁵ C հարկաւորք N հարկաւ
⁴⁶ CN է]
⁴⁷ N էած] ետ
⁴⁸ N մեզ] + աստուած
⁴⁹ ABDE աւուրս N զաւուրսս R զաւուրս V
 աւուրս
⁵⁰ R վաղուց

յեակս¹, խնդութեամբ ամենեքեան² ընկալցուք, որովք³ սնոյց զմեզ Եկեղեցի ի⁴ բարեպաշտութիւնն⁵: Հանդերձեալ այսուհետեւ պահել⁶ մի՛ տիրեսցիս⁷ հրեապէս⁸, այլ աւետարանաբեր զքեզ ինքն⁹ զուարճացո՛ մի սգալով¹⁰ զորովայնիդ կարգաւորութիւն¹¹, [16ա] այլ ուրախակից անձամբ հոգեւոր¹² վայելիցն¹³ լինելով (ՀմԳ. ՄԳԲ. Գ. 16. 17): Քանզի գիտեմ ես¹⁴ եթէ «մարմին բաղձա՛ ընդդէմ հոգւոյ, եւ հոգի¹⁶ ընդդէմ մարմնոյ»: Արդ, «պստքիկ հակառակ կան միմեանց¹⁷» (Գ. Է. Ե. 17), ի բա՛ց¹⁸ բարձ ի մարմնոյդ¹⁹ զբարեկրութիւնն²⁰ եւ աճեցո՛ զոգւոյդ²¹ ոյժ²², զի²³ ի ձեռն պահոցն ընդդէմ ախտիցն առեալ²⁴ զյաղթանակն²⁵, զժուժկա-

լութեան²⁶ պսակն ի վերայ կապեսցուք²⁷:

4 Արդէն իսկ զքեզ արժանաւոր պատրաստեա՛ պարկեշտութեան²⁹ պահոցն, մի՛ այսր աւուր արբեցութիւնն զվաղուեանն³⁰ ապականեսցէ կրաւնաւորութիւն: Չար խորհուրդ, չար մտածութիւն³¹: Վասն զի³² հինգ աւուրց պահք մեզ քարոզեցան³³, այսաւր զմեզ զարբեցութեամբ ընկղմիցեմք: Ոչ ոք, կին պարկեշտ աւրինաւք հարսանեաց ածել³⁴ հանդերձեալ³⁵, հարճս եւ³⁶ բողոս նախ³⁷ առեալ³⁸ ընտանենայ³⁹: Քանզի ոչ համբերէ աւրինաւորն ընդ⁴⁰ ապականեալսն զտնակցութիւնն⁴¹: Մի՛ եւ դու այսուհետեւ նախ քան զյուսացեալ⁴² պահան ի ներքս ունիցիս⁴³ զարբեցութիւնն՝ զամենայայտ պոռնիկն, զանամաւթու-

1 A դահակս
 2 C ամենիքէն
 3 R որով
 4 N ի]
 5 C բարեպաշտութեանն E բարեպաշտութիւնս N բարեպաշտութեամբ
 6 R պահել
 7 E տրտմեսցիս RV տիրեսցուք
 8 N հրէաբար
 9 N ինքնին
 10 C սգով R զգալով
 11 C կարգաւորութիւն] կարաւորութիւնդ DERV կարօտութիւն
 12 E հոգեւորաց N հոգեւորացն
 13 N վայելիցն]
 14 N ես]
 15 N բաղձայ] ցանկայ
 16 RV հոգին
 17 EN միմեանց] իրերաց
 18 E բաց] բայց
 19 N բարձցես զմարմնոյդ
 20 N զբարեկրութիւնն] բարեկամութիւնդ
 21 N զհոգւոյդ
 22 R ուժ
 23 E զի]
 24 B առնեալ N վառել

25 C զյաղթութիւն
 26 N զժուժկալութեան] զնահատակութեան
 27 R կապեսցիս V կապեսցես
 28 V պատրաստեաց
 29 C պարկեշտութեան] պատրաստութեան EN պարկեշտութեամբ
 30 A զվաղուեանն C զվաղուենն
 31 N մտածութիւնքն
 32 D զի]
 33 NRV քարոզեցաւ N + մի
 34 N ածեալ
 35 N հանդերձեալ] եւ զկնի բերել
 36 D եւ]
 37 D բողոս նախ]
 38 E առեալ]
 39 N նախ առեալ ընտանենայ] մախառել ընդ իւր
 40 E ընդ]
 41 E զապականեալսն տնակցութեամբ
 42 RV զյուսացեալ] զասացեալ
 43 BD ունիցիս] ունիս CN ածցես E ածիցես

թեանն մայր, զծաղրասէրն¹, զմո-
լեգանն, զառ ամենայն [16բ] տե-
սակս ամալթոյ զղիւրագոյնն²:
Վասն զի ոչ մտանեն³ պահք եւ
պաղատանք յանձն աղտեղի⁴ յար-
բեցութենէն⁵: Զպահողն⁶ ի ներ-
քոյ⁷ քահանայական պարսպացն⁸
ընդունի⁹ Քրիստոս¹⁰, զարբեալն¹¹
իբրեւ զպիղծ եւ զտրամեցուցիչ
ոչ¹² յառաջ կոչէ: Արդ, եթէ եկես-
ցես¹³ ի¹⁴ վաղիւն ներեալ զինեալ¹⁵
եւ նովիմբ ապականեալ, զի¹⁶ արդ ի
պահսն քո¹⁶ զարբեցութիւնն¹⁷ հա-
մարեցայց: Մի՛. զի ոչ¹⁸ առ ժա-
մայն¹⁹ հեղէր ի քեզ զանապակն,
այլ զի ոչ²⁰ մաքուր ես²¹ ի²² գին-
ւոյ²³, զա՛յն վարկիր: Ո՞ւր զքեզ
կարգեցից, ընդ արբեալսն²⁴, եթէ¹⁶
ընդ պահողսն: Քանզի անցեալ

հինեկիզութիւնն առ ինքն ձգէ, եւ
մերձաւոր²⁵ կարաւտութիւնն
զպահսն²⁶ վկայէ: Երկբայելի²⁷ ես
յարբեցութենէ²⁸ իբրեւ²⁹ ստրուկ³⁰
եւ ոչ թողացուցանէ³¹ զքեզ յիրա-
ւի է³², յայտնապէս զապացոյց ծա-
ռայութեանն տուեալ զհոտ³³ գին-
ւոյն³⁴ որպէս յամանի մնացեալ:
Վաղվաղակի առաջին պահոցն
անբաւութիւն³⁵ քեզ լինիցի³⁶, յա-
ղագս կալն³⁷ ի քեզ արբեցու-
թեանն նշխարք³⁸, զի որոց
սկիզբն անփորձ³⁹ եւ ամենայնի⁴⁰
բացընկեն լի⁴¹ յայտնի է: Զի ար-
բեցողք «գարբայութիւնն⁴² Աստուծոյ ոչ
ժառանգեմ⁴³» (Լ. Կրնթ. 9. 10): [17ա] Ե-
թէ արբեալ եկիր⁴⁴ ի պահսն՝ զի¹⁶ ոչ
քեզ աւգուտ, քանզի ի բաց փակէ
զքեզ յարքայութենէն⁴⁵ արբեցու-
թիւնն⁴⁶, ո՞ւր քեզ ապա պիտա-

¹ V զծաղրասէրն] + եւ

² N զիւրագոյնն

³ RV մտան

⁴ C աղտեղել C + ի

⁵ EN աղտեղեալ յարբեցութենէ V արբեցու-
թենէ

⁶ N զպահողսն

⁷ E ներքոյ] ներս R + պարսպացն

⁸ C պարսպաց N պատարագացն

⁹ D ընդունի] ունի

¹⁰ V Քրիստոս] + եւ

¹¹ N զարբեալսն

¹² E ոչ]

¹³ E եկեսցէ

¹⁴ CDENR ի]

¹⁵ C գինեւ E գինեալ

¹⁶ E զքո

¹⁷ EN զարբեցութիւնն

¹⁸ E զի ոչ]

¹⁹ E ժամայն] + զի ոչ

²⁰ E զի ոչ] զինչ

²¹ E մաքուր ես] մաքրես

²² DRV ի]

²³ A գինոյ

²⁴ EN արբեցողսն

²⁵ N մերձ N + առ

²⁶ R զպահսն N զպահողսն V պահքն

²⁷ A երկբայելի

²⁸ R արբեցութեան

²⁹ E իբրեւ] D + ի

³⁰ NRV գստրուկ

³¹ E ստրուկ ոչ թողացուցանէ]

³² C է] E ապա

³³ N զհոտ] ըստ

³⁴ A գինոյն

³⁵ BD անբաւութիւն] անբանութիւն E ան-
բանութեան

³⁶ E լինիցի

³⁷ BD կալոյն C կալո E կալ

³⁸ N որպէս... նշխարք]

³⁹ N անփորձ] անփոյթ է

⁴⁰ D ամենայնիւ

⁴¹ N լի] + է

⁴² A զարբաւութիւնն

⁴³ N ժառանգեն] + զի

⁴⁴ CN եկիր] երկիր V մտեր

⁴⁵ A Հարքաւութենէն

⁴⁶ R արբեցութիւնն

նացու է¹ պահելն²: Ո՞չ տեսանես³,
 զի եւ⁴ ձիոցն հրահանգիչքն
 հմտագոյնք⁵ ձիավարժք⁶ հանդի-
 սին յուսացելոյ⁷ ի ձեռն կարա-
 տութեան նախ պատրաստեն: Իսկ
 դու կամաւք զքեզ ճմլես⁸ արբե-
 ցութեամբ⁹, այսքան զորովայնա-
 մոլութիւն եւ զանբանութիւն¹⁰
 վարես¹¹: Ծանրացեալ որովայն ոչ
 որպէս¹² թէ¹³ առ ընթացն¹⁴, այլ
 եւ ոչ առ¹⁵ քուն¹⁶ յարմարագոյն է,
 քանզի նեղեալ յաճախութեամբն
 եւ ոչ հանդարտեալ¹⁷ թուլանայ¹⁸,
 այլ հարկաւորն¹⁹ բազումս²⁰ առ-
 նէ²¹ շրջադարձս յերկաքանչիւրսն:

5 Պահք զտղայս պահեն²²,
 ողջախոհացուցանեն զերիտա-
 սարդն²³, պարկեշտ առնեն զծերն²⁴,

¹ RV է] + քեզ
² CE պահել
³ R տեսանես] տես նոսա
⁴ E եւ] RV + ի
⁵ E հմտագոյնք] C հմտագոյնքն DRV
 հմտագոյն
⁶ E ձիավարժք]
⁷ C յուսացելոցն E յուսուցանելոյ R յարուցե-
 լո՞
⁸ C ճմլես] ճողես
⁹ N ուր... արբեցութեամբ] E արբեցութեամբ
] յազեցութեամբ
¹⁰ R զանբանութիւն] անբաւութիւն
¹¹ E վարես] եւս
¹² RV որպէս]
¹³ E որպէս թէ] միայն
¹⁴ E ընթացն
¹⁵ RV առ] + ի
¹⁶ E քունն RV քունս
¹⁷ BD հանդարտել
¹⁸ BD թուլանայ] թողանա
¹⁹ CE հարկաւորի
²⁰ E բազում
²¹ C առնեն E առնել
²² B պահեն] + եւ
²³ CRV զերիտասարդս
²⁴ C զծերսն RV + եւ

պատկառելի գալիս²⁵ պահք կազ-
 մեալք²⁶: Կանանց զարդ²⁷ յարմա-
 րագոյնք²⁸, զարգացելոցն սանձք,
 ամուսնութեան պահպանակ²⁹, կու-
 սութեան սնուցիչ³⁰: Այսոքիկ ըստ
 իւրաքանչիւր տան³¹ պահոց³²
 խնամք, իսկ հասարակաց զի՞արդ
 կեանք մեր առաքինանան: Զամե-
 նայն միանգամայն զքաղաքն³³ եւ
 զամենայն բազմութիւնն յա[17բ]ր-
 մարեցուցանէ ի բարեկարգութիւն
 մղէ զաղաղակն, ի բաց սահմանէ
 զկուրն զթշնամանսն լուեցուցա-
 նէ: Վարդապետի ուրումն³⁴ մեր-
 ձաւորութիւն զմանկանցն ամբոխ
 ո՞չ³⁵ այսպէս³⁶ յանկարծաւրէն
 զնստուցանէ³⁷ որպէս պահք³⁸ երե-
 ւեալք³⁹ զխռովութիւն քաղաքի
 զսպեն: Ո՞ր⁴⁰ ոք ասաց⁴¹ ոչ⁴² ի
 պահքս⁴³ յառաջ եկն, ո՞ր⁴⁴ պար-
 կեշտութեան⁴⁵ ի պահոց կարգե-

²⁵ CERV գալիսն
²⁶ RV կազմել
²⁷ C զարդք
²⁸ EV յարմարագոյն
²⁹ E պահպանակ] պահպանակ
³⁰ N այսքան... սնուցիչ]
³¹ E տանց
³² E պահոց] D պահոցն
³³ R զքաղաքն] + զգեւղ V + զգեօղ
³⁴ BCERV ուրումն] ուրումք
³⁵ E ոչ]
³⁶ D այսպէս] այնպէս
³⁷ B զնստուցանէ] զընդոստուցանէ
³⁸ E պահք] մահք
³⁹ V երեւել
⁴⁰ E ո] ով
⁴¹ RV ասաց]
⁴² E ասաց ոչ] ցուցցեսցի BCDRV ոչ]
⁴³ B պահս C պահքն DE պահսն
⁴⁴ E որ] ուր
⁴⁵ BE պարկեշտութեան] պարկտութեան RV
 պարկեշտութիւն

ցաւ: Փափուկ ծաղր¹, երգք² պոռնկականք¹⁸ եւ կաքաւք մոլեկանք յանկարծաւրէն ի քաղաքէս արտաքս գնան³, զոր աւրինակ ի դատաւորէ իմեքէ⁴ ի դաժանէ⁵ ի⁶ պահոց⁷ ի բաց⁸ փախչի⁹: Եւ եթէ ամենեքեան զնա յաղագս գործոց¹⁰ խորհրդակից առնուին¹¹, ո՛չ ինչ խափան լինէր խորին խաղաղութիւն¹² գոյ յամենայն աշխարհի՝ ո՛չ ազգաց ի վերայ յառնել իրերաց, ո՛չ զաւրականաց պատերազմունք: Ո՛չ արդեաւք գործեալ լինէր¹³ գէնք¹⁴ պահոց¹⁵ զաւրացելոց, ո՛չ¹⁶ ատեան¹⁷ ընդունելի լինէր¹⁸, ո՛չ բնակէին ոմանք ի բանտս եւ ո՛չ բոլորովին ունէին անապատք զչարագործս¹⁹, եւ ո՛չ²⁰ քաղաքք զգրպարտողսն²¹, եւ ո՛չ զի²² վայրընկղմիչսն²³ ծով: Եթէ

1 CE ծաղր] + եւ
 2 D երգ
 3 RV գնաց
 4 E իմեքէ] ոմանք
 5 E դաժանի
 6 E ի]
 7 DE պահոցն
 8 E ի բաց]
 9 C փաղչի E փախչին
 10 E գործոցն
 11 C առնոււն E ունին RV առնուաք
 12 ERV խաղաղութեան
 13 V լինէր] լինէի R + ի
 14 BCE գէն
 15 E պահոցն
 16 E ոչ] եւ
 17 E ատեանն
 18 E լինէր] էր E + այլեւ
 19 E զչարագործսն V զչար գործս
 20 R ոչ]
 21 V զգրպարտութիւն
 22 RV զի]
 23 RV վայրընկղմիչսն] + ի

ամենեքեան էին աշակերտք²⁴ պահոց, ոչ լուեալ²⁵ |18ա| լինէր բնաւին²⁶, ըստ Յովբայ բանին, ճայն²⁷ հարկաժողովի (դէ՛՛ն Յ՞՛ք Գ՞. 18), եւ ոչ այնպէս²⁸ էր կենցաղս մեր բազմահառաչ եւ տխրականաւք²⁹ լի³⁰ եթէ³¹ պահք³² զկեանս³³ մեր տնաւրինէին: Քանզի յայտ է, թէ վարդապետէին³⁴ արդեաւք³⁵ ոչ զկերակրոցն³⁶ միայն ժուժկալութիւն³⁷, այլ եւ զարծաթսիրութեան, եւ զագահութեան, եւ զամենայն չարութեան ամենեւին փախուստ եւ զաւտարութիւն³⁸, որոց³⁹ արտաքս բարձեցելոց⁴⁰ ոչ ինչ⁴¹ արգելոյր ի խոր⁴² խաղաղութեան եւ⁴³ յանխռովութեան⁴⁴ անձանց զկեանս մեր անցուցանել:

6 Իսկ այժմ ոմանք զպահսն ի բաց առաքելով եւ զփափկութեանն⁴⁵ որպէս զերանութեան⁴⁶

24 D աշակերտ
 25 C լւել
 26 E բնաւին]
 27 E բանն զճայն
 28 CE այնպէս] այսպէս
 29 C տխրականաւք] մախանաւք R + ի
 30 B լի] + եւ
 31 D եթէ] եւ թէ
 32 R պահք]
 33 D զկեանքս
 34 E վարդապետին E էին]
 35 C արդաւք
 36 E զկերակրոյն
 37 EV զժուժկալութիւն
 38 RV օտարութիւն
 39 V յորոց
 40 E բարձեցելոց
 41 C զինչ
 42 E խոր]
 43 R եւ]
 44 RV յանխռովութեան]
 45 RV զփափկութիւն
 46 C երանութեան RV զերանութիւն

կենաց զհետ երթալով, բազում¹ այնոցիկ չարեացն սովորութիւն ի ներքս ածին² եւ զիւրեանց ապահանեն զմարմինս: Պահեա՛ ինձ զերեսացն զանազանութիւն³, զայսաւր⁴ քեզ երկունս⁵ երեւեալսն եւ զվաղուին⁶: Այսաւր⁷ այտուցեալք⁸ շառագունեն⁹ անաւր քրտամբ¹⁰ խոնաւացեալք¹¹, աչք զիջագոյնք յառաջ վագեն, զհաստատութիւն զգայութեան¹² ի ներքուստ խաւարին¹³ ի բաց բարձեալ¹⁴, իսկ վաղիւն¹⁵ հանդարտագոյնք¹⁶ բնութեամբ զգոյնն առնուն՝ մտ|18բ|աւք¹⁷ լցեալք¹⁸ եւ ամենայն զգայութեամբք¹⁹ հաստատնով²⁰ եւ ոչ միով²¹ ի ներքուստ պատճառի բնական²² ներգործութեանցն խաւարեցելոց²³:

1 E զբազումս
 2 C ածեն E ածեալ
 3 E զանազանութիւնք
 4 R զայս աւր] զայս այսօր V զայս
 5 E երեկունն
 6 V քեզ... զվաղուին] C զվաղւէն DE զվաղիւն
 7 R քեզ... այսաւր]
 8 E այտուցեալք] + եւ
 9 ERV շառագունեալք
 10 CER քրտամբք
 11 D խոնաւացեալ D + եւ
 12 ABD զգենուն եւ] C զգայութիւնն
 13 RV խաւարեցուցեալք
 14 RV ի բաց բարձեալ]
 15 D վաղիւ
 16 CRV հանդարտագոյն
 17 N այսոքիկ... մտաւք]
 18 E լցեալ
 19 A զգաութեամբ C սգայութեամբ D զգայութեամբ
 20 E հաստատեալ R հաստնով V հաս
 21 E միայն
 22 B բնականաց C բնական D բնական E բնականացն
 23 R խաւարեցելոյ E ներգործութեանց խաւարեցելոցն

Պահք հրեշտակաց նմանութիւն, արդարոց՝ խորանակից, կենցաղոյս ողջախոհութիւն: Սոքա²⁴ յաւրէնսդիր²⁵ արարին²⁶ զՄովսէս, պահոց է²⁷ պտուղ Սամուէլ²⁸: Պահելով մաղթեց²⁹ Աննա³⁰ զԱստուած³¹: «Ադոնայի³² Տէր. Ելոյէ³³ Սաբաուվթ³⁴. եթէ հալելով³⁵ հալեսցիս յաղախիմ³⁶ քո եւ տասցես ինձ զաւակ³⁷ առն, տաց քեզ³⁸ զնա³⁹ առաջի քո տուեալ⁴⁰: Քանզի գիմի եւ⁴¹ ցքի ոչ արբեց⁴² մինչեւ յար⁴³ մահուան⁴⁴ իրոյ» (Հմբ. Լ. Թգ. Լ. 11): Սոքա զմեծն Սամփոսն⁴⁵ դաստիարակեցին եւ, մինչեւ⁴⁶ ցորքան մերձ էին⁴⁷ յայրն⁴⁸, ըստ հազարաց անկանէին պատերազմողքն, եւ դրունք քաղաքաց խլեալք⁴⁹ լինէին⁵⁰, առիւծք⁵¹ զձեռացն զաւ-

24 RV սոքա] պահքն
 25 B աւրինսդիր RV օրինադիր
 26 RV արար
 27 E է] եւ
 28 A սամուէլ C սամուիել
 29 A մաղթեացան E մաղթեաց
 30 E նա]
 31 E զԱստուած] + Աննա
 32 BD Ադոնիայ
 33 CE ելոյէ] ելովե
 34 C Սաբաուվթ D Սաբաուդ RV Սաբաուվթ
 35 V հայեսցի
 36 R աղախին
 37 RV զաւակ առն] արու զաւակ
 38 E քեզ]
 39 E զնա] + նուէր
 40 E տուեալ]
 41 V եւ]
 42 V արբեցէ] արցէ
 43 CDE յաւր] ցօր
 44 B մահուն
 45 B սամփոսն CRV Սամսոն
 46 ER մինչեւ
 47 R էին] էր առ ինքն V էր
 48 R յայրն] V առ ինքն
 49 C խլել
 50 E լինէին] + եւ
 51 BV առիւծք

ըռութիւն¹ ոչ ժուժկալէին²: Իսկ յորժամ արբեցութիւն եւ պոռնկութիւն զնա³ առին⁴, ըմբռնեալ⁵ լինէր ի թշնամեացն եւ, յաչացն պակասեալ, խաղ⁶ առաջի մանկանցն կայր⁷ այլազգեացն⁸ (𐎠𐎼𐎡𐎴 𐎠𐎹𐎡𐎴 𐎠𐎹𐎡𐎴): Պահելով Եղիաս⁹ փակեաց գերկինս գերիս¹⁰ ամս եւ յամիս¹¹ վեց (𐎠𐎺𐎠𐎵 𐎠𐎹 𐎠𐎹𐎡𐎴 𐎠𐎹𐎡𐎴 1): Քանզի ետես ի¹² բազում յագեցութենէն¹³ ծնեալ թշնամութիւն¹⁴, հարկաւորաբ[19ա]ար նոցա¹⁵ զակամա[յ]¹⁶ սովոյն¹⁷ զպահսն ի վերայ էած, որով յանչափս¹⁸ նոցա խնդացեալս¹⁹ զմեղսն արգել՝ որպէս խարանաւ իւրք կամ հատմամբ պահովքն²⁰ զառաւելութիւն յառաջ եկելոյ չարին կտրեաց:

7 Ընկալարուք զպահս, ²¹եղբարք¹⁹, զտնակիցն ձեր²² եւ զհամասեղան²³: Ծառա՛յք²⁴, զհան-

¹ E գօրութեան
² E ժուժէին
³ C զնա] զնոսա
⁴ E առին] ըմբռնեցին
⁵ E ըմբռնեալ] տկարացեալ
⁶ E խաղալիկ E + լինէր
⁷ E կայր]
⁸ E այլազգացն
⁹ E Եղիաս] Հեղիաս R Եղիա V Եղիայ
¹⁰ BD երիս
¹¹ CR զվեց ամիս BDV ամս] ամիսս
¹² R ի]
¹³ E յագեցմանէն
¹⁴ E զթշնամութիւնն
¹⁵ RV նոցա]
¹⁶ E զակամայ] + ի
¹⁷ R սովն
¹⁸ CDE յանչափ V անչափս
¹⁹ D խնդացեալ] E խնդացեալ
²⁰ A պահաւքն C պահովք E պահոցն
²¹ E եղբարք] աղբատք
²² RV ձեր] ձեզ
²³ E զհամասեղանն RV համասեղան

զիստն հանապազորդն սպասաւորութեանցն²⁵ աշխատութեանց: Փարթա՛մք, որ բժշկեն զձեզ²⁶ ի յագեցութենէ վնասուց եւ փոփոխումն վայելչական²⁷ առնեն ի սովորութեանց արհամարհանաց: Հիււա՛նդք, զառողջութեանն մայր²⁸: Առո՛ղջք, զքաջողջութեանն ձերոյ զպահպանութիւն²⁹: Հա՛րց³⁰ բժիշկս, եւ պատմեսցեն քեզ³¹, եթէ գեղխագոյն է ամենեցուն ի³² ծայր քաջողջութիւնն³³: Յաղագս ոգոյ ի ձեռն պահոց բերեն զառաւելեալն հմտագոյնքն³⁴, որպէս զի մի՛ ծանրութեամբ³⁵ բազմամտութեանն խորտակեսցի զաւրութիւնն: Քանզի նմին իրի կարատութեամբ³⁶ քակեն զանչափութիւնն, ընդարձակութիւն իմն եւ զնացս³⁷ եւ սկիզբն³⁸ երկրորդ ամանն սննդական³⁹ ուժոյն պատրաստեն: Այնպէս⁴⁰ ամենայն գործոց⁴¹, ամենայն մարմնոյ լիցի⁴²

²⁴ E ծառայքդ
²⁵ B սպասաւորութեանցն] սպաւորութեանցն CRV + եւ
²⁶ BDERV զձեզ] + ի
²⁷ D վայելչական
²⁸ R մայրս
²⁹ B պահպանութիւն
³⁰ RV հարցէք
³¹ V քեզ] ձեզ
³² CE ի]
³³ CD քաջողջութեանն V քաջութիւն D + ոչ են
³⁴ C հմտագոյնքն] համագոյնք
³⁵ R ծանրութեան
³⁶ E կարօտութեամբն
³⁷ E եւ]
³⁸ R դնաց
³⁹ C սկիւբն
⁴⁰ C սննդական D սննդակիցն
⁴¹ C այնպէս] սոյնպէս
⁴² E գործոյ ER + եւ

պահոց աւգտակարագոյն¹ պատահումն [19բ] եւ ամենեցուն նմանաբար հրամայէ², տանց, վաճառաց, ի գիշերի եւ ի տուրնջեան³, անապատաց⁴, քաղաքաց⁵: Արդ, որ այսքան մեզ յինքենէ⁶ բարիս շնորհէ, գուրճաբար⁷ ընկալցուք ըստ Տեառն⁸ բանին, մի տխրեալք իբրեւ զկեղծաւորս⁹ (Հմմտ. Մարթ. Զ. 16), այլ գուարճութիւն անձին յարմարութեամբ ցուցանելով: Եւ ոչ այսքան ինձ¹⁰ պարտ գոյ հանդիսի¹¹ կարծես¹² յաղագս պահոց զմխիթարութիւնն¹³, որքան ոչ այսաւր զոք չարեաւք¹⁴ արբեցութեանն անկանել: Քանզի զպահսն եւ յաղագս¹⁵ սովորութեանն¹⁶ առ իրեարս պատկառանաց¹⁷ բազումք ընդունին: Այլ երկնչիմ յարբեցութենէն, զոր, իբրեւ ժառանգութիւն իմն հայրենի¹⁸, գինեսէրքն պահեն: Վասն զի, զոր աւրինակ¹⁹,

զհեռարձակ²⁰ ուղեգնացութիւնսն առնեն, սոյնպէս²¹ ոմանք յանմտաց²² այսաւր²³ առ ի հինգ²⁴ պահոցն²⁵ աւուրս²⁶ գինենան²⁷: Ո՞ր²⁸ ոք այնպէս²⁹ անմիտ՝ որպէս թէ նախքան սկսանելն ըմպել զարբեցողացն խելագարս³⁰: Ո՞չ գիտես, թէ որովայնդ³¹ զաւանդսն³² ոչ ապրեցուցանէ³³: Որովայն³⁴ վաճառակից³⁵ է անհաւատ, շտեմարան³⁶ առանց պահպանութեան, բազմաց եղելոց ի նմա զվնասն ունի, իսկ զեղեալն ոչ պահէ: [20ա] Տե՛ս մի եւ քեզ վաղիւ եկելոյ այժմու ընթերցեալս ասասցի³⁷: «Ոչ զայնպիսի³⁸ պահս ընտրեցի» (Եւ. Եւ. 5), ասէ Տէր: Զի՞ իսառնես զանխառնելիսն³⁹: Զի՞նչ հաղորդութիւն է⁴⁰ պահոց ընդ արբեցութեան⁴¹, զի՞նչ հաւա-

1 E [իցի] + ի
 2 RV օգտակարութիւն
 3 A հրամայէ
 4 A տւնջեան C տւնջեն
 5 N [ցեալք... քաղաքաց] RV քաղաքաց] + գեղեցիկ եւ ազարակաց
 6 E յինքենէ]
 7 RV գուարճութեամբ RV + եւ ուրախութեամբ
 8 E Տեառն]
 9 E զկեղծաւորսն
 10 CE ինձ] ինչ
 11 C հանդիսի] հանգիստ
 12 E կարծես
 13 E մխիթարութեանն
 14 C չարաւք E զչարիւ
 15 E եւ յաղագս]
 16 E սովորութեանն] + եւ
 17 E պատկառանօք
 18 E հայրենի]
 19 CE աւրինակ] + որք

20 C զհեռարձակ] զհամարձակ
 21 C սոյնպէս] + եւ
 22 CD անմտաց E յանմտացն
 23 E այսաւր] C անայսաւր
 24 ABCE հինգ] հին AC + եւ BDE եւ]
 25 C պահոց
 26 C աւուրս]
 27 BD գինանան
 28 B ո] ով
 29 E այնպէս] այնքան
 30 N արդ... խելագարս] V եւ... խելագարս] CE խելագարի
 31 EN որովայն
 32 ENRV զաւանդն
 33 RV ապրեցուցանէ] պահէ
 34 V որովոյն] + անչահ
 35 N վաճառական
 36 N շտեմարան] + է
 37 E ասասցի] ստասցի
 38 E զայնպիսի] զայն
 39 N բազմաց... զանխառնելիսն] V անխառնելիսն
 40 N է]
 41 C արբեցութեան] ժուժկալութեան RV + եւ կամ

սարութիւն¹ գինեկիզուլթեան² առ³ ժուծկալուլթիւն⁴: «Զի՞նչ դրակցութիւն⁵ տաճարի Աստուծոյ եւ⁶ կոոց» (Հմգ. Բ. Կրնք. 9. 16), քանզի տաճար⁷ Աստուծոյ են⁸, յորս⁹ Հոգին¹⁰ Աստուծոյ¹¹ բնակէ¹² (Հմգ. Ե. Կրնք. 9. 16), եւ տաճար կոոց¹³, որք¹⁴ արբեցուլթեամբ խառնափնդորեալք¹⁵ զվաւաշոտուլթիւնն¹⁶ ընդունին: Այսր աւուր¹⁷ աւրս¹⁷ նախադուռն է պահոց: Ոչ ոք ուրեք¹⁸ ի նախադուռնս պղծեալ արժանաւոր¹⁹ է մտանել ի սրբուլթիւնսն: Եւ ոչ ոք ծառայ Հաշտեցուցանել կամելով զիւր տէրն թշնամեալ²⁰ նորա վերակացուաւ եւ²¹ Հաշտեցուցանողաւ²² վարեացի²³: Արբեցուլթիւն

թշնամի²⁴ է²⁵ յԱստուած²⁶, եւ պահք՝ սկիզբն ապաշխարութեան: Եթէ կամիցիս խոստովանութեամբ երթալ առ Աստուած, փախի՛ր յարբեցուլթենէն, մի՛ երբէք զդժնդակագոյն գործիցէ²⁷ զազատուլթիւնն²⁸: Բայց ոչ էր²⁹ բաւական ըստ ինքեան ի բաց արգելումն կերակրոցն³⁰ առ ի գովելի պահան, այլ³¹ պահեսցուք զպահան³² ընդունելիս³³ հաճոյս Աստուծոյ: Ճշմարիտ պահք՝ չարին աւտարուլթիւն, կրաւ|20բ|նաւորուլթիւն լեզուի³⁴, սրտմտութեան արգելումն, ցանկութեան մերժումն³⁵, չարախաւսութեան³⁶, ստուլթեան³⁷, երդմնահարութեան. սոցա կարաւ-

¹ N հաւաքարութիւն] + է
² R գինեկիզութեան] է որովայնամոլութեան V որովոյնամոլութեան
³ ENRV առ] ընդ
⁴ C գինչ... ժուծկալութիւն] NRV ժուծկալութեան E + եւ
⁵ N դրակցութիւն] նմանութիւն NRV + է
⁶ C եւ] ընդ
⁷ N տաճար] + է
⁸ N են]
⁹ V յորս]
¹⁰ R Հոգին] +սուրբ
¹¹ V աստուծոյ] մեր V + յոր
¹² R Հոգիք մեր որ բնակէ N բնակէ] բնակեալ է V + Հոգին սուրբ աստուծոյ
¹³ RV կոոց] + է
¹⁴ RV որք] որ որովայնամոլութեամբ եւ մտակերութեամբ եւ
¹⁵ A խառնաբնդորեալք
¹⁶ D զվաւաշոտութիւնն
¹⁷ C աւրս] որս
¹⁸ E ուրեք]
¹⁹ E արժանաւորի
²⁰ C թշնամեաց
²¹ E եւ]
²² E Հաշտեցուցանել
²³ N այսր... վարեացի] E վարեացի] վարկցի

²⁴ N թշնամութիւն
²⁵ N է] + առ
²⁶ E աստուծոյ N աստուած
²⁷ BD գործիցի E գործեացիս
²⁸ E զազատութիւնն] յօտարութիւնն
²⁹ CE էր] է
³⁰ E կերակրոյն
³¹ N եթէ... այլ] պահելով Եդիսայ փակեաց զերկինս զերիս ամս եւ զվեց ամիս քանզի ետես ի բազում յագեցութենէ ծնեալ զթշնամութիւնն Հարկաւորաբար նոցա զահամ պահս սովոյն ի վերայ ածէր որով զանչափ խառնակեալ զմեղս նոցա արգել որպէս խարանաւք իւրք կամ հատմամբ սրոյ. պահաւքն զառուելութիւն առաջակայ չարեացն կարեաց Պահք հրեշտակաց նմանութիւն արդարոց խորանակից կենցաղոյս ողջախոհութիւնն
³² N զպահս
³³ CN ընդունելիս] + եւ
³⁴ A լեզուի BD լեզուոյ
³⁵ N ցանկութեան մերժումն]
³⁶ N չարախաւսութեան] + եւ
³⁷ N ստուլթեան] + խափանումն եւ ամենայն բարեգործութեանց տիրապէս յառաջդիմութեամբ կատարումն

տուժիւն¹ պահք են² ճշմարիտք³:
Յայտասիկ պահք բարիոք⁴ են⁵:

8 Փափկասցուք⁶ ի նոսա⁷ բանի
հոգւոյն⁸ եւ ի⁹ վերստին առնուլ
փրկութեանցն աւրինաւորաց¹⁰ եւ¹¹
յամենայն ուղղութիւն¹² անձանց
մերոց աւանդիցն: Իսկ ի ծածուկ
զպահսն պահեսցուք¹³, յաղագս ու-
րոյ եւ մարգարէն աղաչէ ասելով՝
«ոչ սովամահ առնէ Տէր գանձինս արդարոց¹⁴» (Ը֊Կ֊ Ժ֊ 3), ոչ տեսի զար-
դարն լքեալ եւ ոչ զաւակ¹⁵ նորա
մուրանալ հաց (Հ֊Կ֊ Ս֊Գ֊ 1, Գ֊ 35):
Քանզի ոչ յաղագս զգալոյ¹⁶ ասաց
հացի, որ գիտէր¹⁷ զմանկունսն¹⁸
հայրապետին մերոյ Յակոբայ հա-
ցի աղագաւ իջեալ¹⁹ յԵգիպտոս,
այլ յաղագս հոգեւորին ասէ կե-
րակրոյ, ըստ որում ի ներքս մեր
մարդն²⁰ կատարի: Մի՛ եկեսցէ ի
վերայ մեր հրէիցն սպառնացեալ
պահքն: «Քանզի ասա աւուրք

¹ C կարօտութեան
² E են]
³ D ճշմիտք E ճշմարիտ
⁴ N երբմնահարութեան... բարիոք] E բարւոք
⁵ E են] է
⁶ D փափկասցուք] + Տեառն
⁷ BD նոսա] նուագս C նւագս
⁸ A հոգոյն
⁹ E ի]
¹⁰ D օրինաւորացս
¹¹ BD եւ]
¹² E ուղղութիւնս
¹³ N են... պահեսցուք]
¹⁴ C արդարոց] + եւ
¹⁵ E զզաւակ
¹⁶ B զգալոյ C սգալո E զգալի հացի
¹⁷ B գիտերն
¹⁸ E զմանկունս
¹⁹ E իջելոյ
²⁰ D մարդկան

զան, ասէ, Տէր, եւ ածից ի վերայ
երկրի զայն սով, «ո՛չ սով հացի եւ ո՛չ
ծարաւ ջրոյ, այլ սով լսելոյ զբանն Աս-
տուծոյ²¹» (Ը֊Կ֊ Ը֊ 11), զոր²² յաղագս
այնորիկ²³ ած²⁴ արդար Դատա-
ւորն, վասն զի տեսանէր զնոցա
միտսն անկերակրութամբ ճշմա-
րի|21ա|տ աւանդիցն սովահեղ-
ձոյցս²⁵ եւ առաւել զիրացեալ նո-
ցա եւ մարմնացեալ²⁶ զարտաքին
մարդն: Արդ, զամենայնի կարգի
զաւուրս²⁷ կերակրեսցէ զմեզ Հո-
գին Սուրբ առաւատնովք²⁸ եւ ե-
րեկորնովք²⁹ բարեկեցութեամբք:
Մի՛ ոք կամաւորապէս վերջացի
ի հոգեւոր բարեկեցութենէն: Ամե-
նեքեան ճաշակեսցուք ի զուար-
թալից խառնելեացն, զոր իմաս-
տութիւնն խառնեալ³⁰ եղ մեզ զու-
գութեամբ, որքան է տանել իւրա-
քանչիւր ումեք լցցէ: Քանզի
խառնեաց յիւր խառնարանն, եւ
«եղեն իւր զենլիս³¹»: Այս է զկա-
տարելոցն զկերակուրն, «ի ձեռն
որոյ ունակութեան³² զգայու-
թիւնքն³³ կրթել յընդունելու-
թիւնն³⁴ առ ի յորոշումն³⁴ բարւոյ¹

²¹ BDE Աստուծոյ] Տեառն
²² E զոր]
²³ E այնորիկ] որոյ
²⁴ CE էած
²⁵ D մարմնացեալ
²⁶ A զաւաւրս
²⁷ E առաւատնօք
²⁸ E երեկորնօք
²⁹ BCDE խառնեալ] + առաջի
³⁰ E զենլին
³¹ E ունակութիւնն
³² A զգաութիւնքն
³³ C յընդունելութեանն
³⁴ N յաղագս... յորոշումն]

ւոյ¹ եւ չարի»։ Յոր² առատապէս
բերեալ³ գտցուք արժանաւորք
եւ հարսանեացն ուրախութեան

Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տերամբ մե-
րով, որում փառք եւ զաւրութիւն
յաւիտեանս. ամէն⁴։

¹ E բարոյ

² E յորս

³ CE բերեալք

⁴ N բարւոյ... ամէն] եւ Քրիստոսի Աստուծոյ
մերոյ փառք յաւիտեանս յաւիտենից C յա-
ւիտեանս ամէն] E ամէն] Հասանել շնոր-
հօք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի որում վայել են փառք
իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ

1 Շարժէ² զիս բանս երեկոր-
նեայք³ տեսութիւնք⁴ եւ արգելու⁵
զիմ դարձեալ զյորդորումն, եւ
բլշեցուցանէ⁶ զաւժարութիւնս⁷
նախ առեալ աշխատութեանցն
անպտղութիւն: Քանզի⁸ երկրա-
գործ, յառաջագոյն նմա սերմա-
նեաց⁹ ոչ բուսուցելոց, դանդաղ-
կոտ լինի առ¹⁰ երկրորդ¹¹ անգամ ի
նոյն անդս դարձեալ արկանել
զսերմանսն: Վասն զի այսքան¹²
խրատուց¹³ յառաջ առելոց¹⁴ ժա-
մանակաւ մաղթել ոչ նուազեցաք,
եւ ըստ կարգի յէաւթն¹⁵ յայտուիկ
յէաւթն երեկս պահոց ի գիշերի եւ
ի տուէ ձեզ վկայելով զԱւետա-
րանն շնորհին¹⁶ ոչ դադարեցաք¹⁷.
ոչի՞նչ եղեւ աւգուտ: Յորպիսի¹⁸
յոյսս խաւսեցարուք այսաւր,
ո՞րքան գիշերս սնտտիս հսկեցիք¹⁸,
քանի՞ աւուրս ունայն ժողովե-

¹ D զարբեցողաց] նորին զարբեցողաց E նո-
րին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսին ընդդէմ
արբեցողաց
² D շարժէ] արժէ
³ C երեկորայք
⁴ E տեսութիւն
⁵ C արգելումն
⁶ E բլշացուցանէ
⁷ B գլտարութիւնս
⁸ CE քանզի] + եւ
⁹ B սերմանց CE սերմանցն
¹⁰ C առ] + ի
¹¹ E յերկրորդ
¹² E յայսքան
¹³ C խրատուցն
¹⁴ AE առելոց
¹⁵ E յեօթն
¹⁶ E շնորհին C + Աստուծոյ
¹⁷ B դադարեցաք] + ասել եւ
¹⁸ A հսկեցի E հսկիցի

ցայք, եթէ՝ ընդունայն: Քանզի
յառաջատութեան¹⁹ լեալ բարեաց
գործոց, ապա զկնի ընթանայ առ
ի սկզբանէն սովորութիւն, ոչ
միայն զաշխատութեան²⁰ վարձ
տուգանեցաւ, այլ եւ ծանրագունի
արժանի լինի դատապարտու-
թեան: Զի որ ճաշակեաց զբար-
ւոք²¹ Աստուծոյ բանն եւ ծանաւ-
թութեան խորհրդոցն արժանի ե-
ղեւ²², զամենայն մատնեաց՝ հեշ-
տութեան սակաւ ի մոլորեալ:
«Քանզի փոքրագոյնն ներելի է ո-
ղորմութեան, զաւրաւորք²³», ա-
սէ²⁴, «զարաւորաբար խուզե[ս]ցիս»
(Հմմտ. Իմմ. Գ. 6): Մի գիշեր եւ մի ա-
ռաջարկութիւն թշնամոյն զամե-
նայն զաշխատութիւնն զայն ե-
լոյծ: Ո՞ր յաւժարութիւն այժմ բա-
նի: Որպէս |22ա| թէ լուէի²⁵, քա՛ջ
գիտասջիք, եթէ ոչ երկնչէի յարա-
ցուցէն Երեմիայի, զոր, առ ժողո-
վուրդն անհաւան խաւսել ոչ կա-
մելով²⁶, կրեաց զայն, զոր ինքն
պատմեաց, եթէ եղեւ նա հուր ի
փորի²⁷ եւ լքեալ լինէր ամենայն²⁸
ուստեք, եւ ոչ կարէ բերել (Հմմտ. Լեւմ.
Ի. 9): Կանայք շուայլեալք, մոռա-
նալով զերկիւղն Աստուծոյ, զհուրն
յաւիտենական քամահեցին, յա-

¹⁹ C յառաջատութեանն
²⁰ CD զաշխատութեանն
²¹ C զբարիոք
²² C ողոն
²³ BC զաւրաւորք] զոր առակքն
²⁴ D ասէ] + զօրաւորք
²⁵ C լուեսի
²⁶ C կամելով] կարելով
²⁷ C փորի] փայտի
²⁸ E լինիւր յամենայն

ւուր յայնպիսում¹, յորժամ նոցա պարտ էր յաղագս յիշատակի Յարութեան² նստել ի տունս եւ մտածութիւն առնուլ զԱւուրն այնորիկ, յորում³ բանայցեն երկինք եւ երեւեսցի մեզ Դատաւորն երկնից եւ փողք Աստուծոյ եւ յարութիւն մեռելոց եւ դատաստան արդարութեան եւ հատուցումն⁴ իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոյ իւրում: Փոխանակ զայսոսիկ ունել ի խորհուրդս եւ մաքրել զիւրեանց սիրտս⁵ ի չարեաց մտածութեանց եւ ջնջել արտասուաւք զյառաջ⁶ մեղուցեալսն⁷ եւ պատրաստ լինել ի հանդիպումն Քրիստոսի մեծի Աւուրն յայտնութեան⁸ նորա՝ ի բաց սասանեցուցեալ⁹ զլուծ ծառայութեանն Քրիստոսի, ընկենլով ի գլխոյ¹⁰ զբարեձեւութեան¹¹ ծածկոյթս, արհամարհել¹² զհրեշտակսն զնոսին, անամաւթեցան յամենայն դէմս արուի՝ հարթուցանելով զվարսս, քարշելով զպատմուծանս եւ «նտիւքն միսնգամայն խաղալով» (Հմբ. Ե. Գ. 16), պակշոտեալ ակամբ, հեղեալ ծաղու առ ի կաքաւսն մոլո-

րեցան¹², զամենայն երիտասարդացն անարգութիւնդ¹³ յինքեանս կոչէին, յառաջին քաղաքին մասունսս պարս կացուցեալ, գործարան ընտանի իւրեանց անամաւթութեան¹⁴ զսրբեալ տեղիսն արարին: Պղծեցին զաւդ երգովքն¹⁵ պոռնկութեան²³, գարշեցուցին զերկիր անմաքուր ոտիւքն¹⁶ ի կաքաւսն, կալան տեսարան ինքեանց զերիտասարդացն բազմութիւն կացուցանելով, զհարթութեան կացուցանելով, զհարթութեան արդարեւ խելագարեալս¹⁷ ի մոլորութենէ¹⁸ եւ ոչ ի մի առաւելութիւն նուազեալք: Զայսոսիկ¹⁹ զի՞արդ լուցից եւ զի՞արդ ըստ արժանւոյն²⁰ ողբացից: Գինի մեզ անձանց այսպիսի²¹ տոյժս արար, գինի՝ յԱստուծոյ շնորհ²² ի մխիթարութիւն տկարաց տուեալ՝ ողջախոհից²³ զէն, այժմ լեալ²⁴ շռայլութեան պակշոտելոցն:

2 Արբեցութիւն՝ ինքնայորդոր դեւ²⁵ ի ցանկութենէ յոգիս [23ա] անկեալ, արբեցութիւն՝ չարութեան մայր, առաքինութեան ընդ-

¹ A յայնպիսում] յայնպիսում E յայսպիսում

² CE յարութեանն

³ C յորում] յորժամ

⁴ C հատուցումն] + ըստ

⁵ C սիրտս] միտսն

⁶ C զյառաջ] զառաջին

⁷ C զմեղուցեալսն

⁸ E յայտնութեանն

⁹ E սասանեցեալ

¹⁰ D գլխոյ] գլխոյ

¹¹ A զբարեձեւութեանն

¹² C մոլորեցան] + եւ

¹³ E անարգելութիւն C անարգութիւնս

¹⁴ A անամաւթութեանն

¹⁵ C երգովն E երգօքն

¹⁶ CE ոտիւք

¹⁷ CE խելագարեալս] + ամենեկին

¹⁸ E մոլութեան

¹⁹ E յայսոսիկ

²⁰ A արժանոյն

²¹ E զայնպիսի

²² C շնորհ] + ի

²³ E ողջախոհիցն

²⁴ A լիալ B լիեալ

²⁵ C դեւ] եւ

դիմակ, զարին երկչոտ ցուցանէ¹, զողջախոհն՝ պակչոտեալ, զարդարութիւնն ոչ գիտէ, զիմաստութիւնն² ի բաց բառնայ: Քանզի, զոր աւրինակ, ջուր պատերազմող է հրոյ, սոյնպէս անչափութիւն գինւոյ³ զխորհուրդսն⁴ շիջուցանէ: Յաղագս որոյ դանդաղելի է ասել զարբեցութենէն⁵ ոչ իբրեւ⁶ զփոքրէ⁷ իմեքէ չարէ քամահել արժանւոյ⁸, այլ որպէս ոչ ինչ աւգուտ տալով բանիս: Քանզի որ արբենայն խելագարի⁹, ցնորի, ընդունայն երգէ, զայրանալով ոչ լսողացն: Արդ, ո՞ւմ խաւսեսցուք, զի որ պէտս ունի խրատուս ոչ լսէ զասացեալսս, իսկ ողջախոհն եւ արթունն ոչ ինչ կարաւտանայ բանիս աւգնականութեան մաքրել յախտէն: Զի՞նչ եւս պէտս արարից մերձաւորաց, թէպէտեւ բանս՝ անպիտան, եւ լուութիւն՝ տարակուսելի: Անտեսե՞մք զինամս¹⁰: Այլ վտանգաւոր է ծուլութիւնն: Իսկ բարբառեսցո՞ւք զինչ¹¹ արբեցելոցն¹²: Այլ ի մեռեալ լսելիս հնչեմք: Մի՛ երբէք իբր ի ժանդախտականացն հիւանդութեանց

մարմնոցն¹³ բժիշկ¹⁴ զառողջսն նախ|23բ|ապահպանութեան¹⁵ աւգնականութեամբք ամրացուցանեն, իսկ յըմբռնեալսն յախտէն ոչ ձեռնարկեն¹⁶: Այսպէս եւ մեզ՝ կէս¹⁷ ունիցի¹⁸ բանս զպիտանացուն, պահպանութիւնս ցուցանելով ախտիցն, ոչ ի բաց զվճարումն եւ բժշկութիւն յախտէ ըմբռնեցելոցն:

3 Ի՞նչ զանազանեցար յանբանիցն, ո՛վ մարդ. ո՞չ շնորհիւ բանիդ, զոր առեալ ի Ստացողէն զքեզ¹⁹, իշխան եւ տէր եղէր ամենայն ստացուածոց, զոր այժմ ի բաց բառնալով զքո միտս ի ձեռն արբեցութեանն, «յար աԱկար աԱրաւնից²⁰, աԱմսոից եւ աԱնէցար աոցիս» (Հմմտ. Սղ. ԽԷ. 13): Մանաւանդ թէ քան զարաւտականսն ասեմ եւս անբանագոյնս գոլ, որք յարբեցութեան են: Զի²¹ չորքոտանիք ամենայն գազանք կարգեալ ունին գառ խառնակութեանցն յարձակմունս²², իսկ որք յարբեցութեանէն գանձն մոլորեցուցին²³ եւ զմարմին յանբնական ջերմութենէ²⁴ լցեալք, զամենայն ժամա-

¹ E երկչոտ ցուցանէ] երկչոտեցուցանէ
² C զիմաստութիւնն] զիմաստն
³ A գինոյ
⁴ C զխորհուրդն E զխորհուրդս
⁵ C զարբեցութեանն
⁶ A իբր
⁷ A զփոքրէ
⁸ C արժանո
⁹ E խելագարի] + եւ
¹⁰ E զինամսն
¹¹ E զինչ]
¹² CE զարբեցելոցն

¹³ C մարմնոյն B + որ ոչ զաւրէ դէլ
¹⁴ C բժիշկք
¹⁵ C նախապահպանութեանն
¹⁶ B ձեռնարկեն] ձեռն արկանեն
¹⁷ E կէս] կէտ
¹⁸ A ունիցի] + ի
¹⁹ C զքեզ]
²⁰ E անբանից]
²¹ CD զի] + թէ E եթէ
²² E յարձակմունսն
²³ E մոլորեցուցին] մոլեցուցին
²⁴ C ջերմութենէն

նակս եւ զամենայն ժամ առ¹ յանմաքուրս եւ յանամաւթ խառնակութիւնս վարին²: Եւ ոչ զայս միայն զանբանութիւն³ ի նոսա առնէ, այլ եւ զգայութեանն⁴ փոփոխումն վատթարագոյն⁵ քան զամենայն անասնոյ⁶ ցուցանէ զարբեալն: Քանզի ո՞ր արաւտական այնպէս թերատեսէ եւ այնպէս⁷ թե|24ա|րալսէ⁸, որպէս արբեալն: Ո՞չ անգիտանան զընտանեգոյնն⁹ եւ ընթանան բազում անգամ առ աւտարս՝ իբր¹⁰ առ սովորս: Ո՞չ ի ստուերս¹¹ վազեն յուղակի՝ որպէս ի խոռոչս¹² կամ ի ձորս: Հնչմամբ նոցա եւ շաչմամբ, իբր¹³ ծովու¹⁴ ալէկոծեցելոյ¹⁵, ականջք լցեալ են, իսկ երկիր ուղղորդ կանգնեալ կարծի եւ լերինք ընթանալ շուրջ: Նոքա երբեմն ծիծաղին անդադար¹⁶, երբեմն վտանգեալք լան անմխիթարապէս: Այժմ յանդգունք¹⁷ եւ աներկիւղք¹⁸, եւ այժմ դարձեալ

զարհու|24բ|րեալք եւ երկչոտք¹⁹: Նոցա քունք ծանունք եւ դժուարաբերելիք եւ հեղձուցանողք եւ արդարեւ մահու դրացի²⁰, իսկ արթնութիւնք²¹ նոցա անզգայունք²²: Քանզի երազ է նոցա²³ կենցաղս, եւ որք հանդերձ ոչ ունին եւ զինչ ուտիցեն ի վաղիւն, թագաւորաց եւ զաւրուց իշխանաց յարբեցութենէն, եւ քաղաքաց տնաւրիներն եւ²⁴ ինչս բաժանեն: Այսպիսեալք²⁵ երեւութիւք եւ խաբեութեամբ այսպիսեալ եւ ուացեալ գինին գսիրտն նոցա լնու: Եւ այլք յընդդիմակն ածեալք լինին ախտ²⁶: Դժոխայոյսք են, ե՛ւ տրտումք, ե՛ւ ցաւոտք, ե՛ւ արտասուլաք լի, ե՛ւ երկչոտք զարհուրեալք, ե՛ւ դիւրասարսելիք: Նոյն գինի՝ ի զանազանս²⁷ մարմնոցն²⁸ ունակութիւնս ազգի ազգի ախտս ոգւոցն²⁹ գործելով: Քանզի ոմանց հեղումն արեանն առնէ առ ի վեր երեւութիւնն ծաղկեցուցանելով՝ զուարթս եւ հեշտալիս եւ ուրախացեալս զնոսա ցուցանելով, իսկ ոմանց ծանրութեամբ լցուցեալս, զունակութիւնսն ժողովելով նոցա եւ ի

¹ E առ] + ի
² C վարին] վատենն
³ C զանբանութիւն] զանազանութիւն
⁴ C զգայութեանն] սգայութեանցն
⁵ C վատարագոյն
⁶ C անասնոց
⁷ A այնպէս]
⁸ C թերի լսէ
⁹ C զընդանեգոյնսն
¹⁰ CE իբրեւ
¹¹ A ստուերս
¹² D խորոջս
¹³ CE իբրեւ
¹⁴ C ծով
¹⁵ E ալէկոծելոց
¹⁶ C անդադար] + եւ
¹⁷ C յանդգն
¹⁸ A աներկիւղք C աներկեղք

¹⁹ E երկչոտք
²⁰ CE դրացիք
²¹ C արթունքն
²² C անսգայունք
²³ E նոցա] քնոյն
²⁴ C եւ]
²⁵ C այսպիսեալք
²⁶ CE ախտք
²⁷ E զանազան
²⁸ C մարմնոյն
²⁹ C ոգոցն

վայր զսպելով զարիւնն, ի հակառակս¹ նոցա ածէ տրամադրութիւն: Եւ զի՞նչ պարտ է ասել զայլոց ախտիցն զհոյս, զգոհարութիւնս բարուցն, զգիւրազայրացո՞ղս, շոգմոգութիւնս, զսրտմտութիւնս ոգւոցն, զաղաղա՞կն, զամբոխն առ ամենայն խաբէութիւնս դիւրածումն, առ ի յարձակմունսն անշտեմարանեա՞լս:

4 Առ ի հեշտութիւնսն անարգելս² յայտնապէս իբր³ յաղբերէ⁴ ի գինոյն բերեալ լինի եւ անկանի անապակաւն⁵ վաւաշոտութեան⁶ ախտն՝ զամենայն արաւտականացն զմոլութիւն⁷ յէգն⁸ երկրորդս արբեցողացս⁹ թշնամանս¹⁰ երեւեցուցեալս¹¹: Զի եթէ անբանքն ճանաչեն զսահման¹² բնութեանն, իսկ արբեալքն յարուին¹³ զէգն¹⁴ եւ յիգին զարուսն խուզեն: Եւ ոչ անցանել բանիւ է դիւրագոյն ամենեցուն զարբեցութենէն¹⁵ դժնդակութիւնս: |25ա| Զի որք ի ժանդախտէ վնասք ժամանակաւ¹⁶

լինին մարդկան, սղաբար յաւդոյդ¹⁷ յինքենէ ապականութիւն ընդունին ի մարմինսն, իսկ ի գինոյն անկանին վաղվաղակի: Այնպէս զանձն կորուսեալք՝ որպէս յամենայն ախտէ¹⁸ գոլ խայտաբղէտք եւ եւս զնոյն ինքն զարմնոյն ունակութիւն ապականեն եւ, ոչ միայն առաւելութեամբ հեշտութեանցն¹⁹ ցաւեցելոցն²⁰ ի վաւաշոտութիւնս²¹ հաւելեալք եւ ցնդեալք, այլ նովին իսկ ծանրութեամբ լցեալք եւ հակեալք²², կենդանական ոլոր²³ լուծեալ մարմին բերեալ լինի: Նոցա կապուտակ աչք, դեղնեալ վերերեւութիւն²⁴, շունչ առաջի կացեալ, լեզու լքեալ եւ բարբառ աննշան, ծայրագեղծք²⁵ ոտք որպէս մանկանցն²⁶ ինքն ինքեան իբրեւ յանշնչաց²⁷ հոսելով²⁸: Ողորմելիք փափկութենէն, ողորմագոյնք քան, որք ի խորսն²⁹ ձմեռնանան, զորս այլք այլոց³⁰ ընդունելով եւ ընկղմելով ալիքն ի վեր գալ ոչ հրամայեն խռովու-

¹ E հակառակ
² B անարգելս
³ E իբրեւ
⁴ C յաղբերէ
⁵ C անապական
⁶ A վաւաշոտութեանն
⁷ C մոլութիւն
⁸ C յեգսն
⁹ A արբեցողացն
¹⁰ BCD թշնամութիւնս
¹¹ E երեւեցուցեալ
¹² E զսահման
¹³ E զարուն
¹⁴ C յեգն
¹⁵ C յարբեցութենէ
¹⁶ C ժամանակսն

¹⁷ E յոգոյն
¹⁸ E ախտէ] ախտոյ
¹⁹ A հեշտութեան C հեշտութեանց
²⁰ A ցաւեցելոցն] աւեցելոցն C նայեցելոցն
²¹ C վաւաշոտութիւն
²² C հակեալք] հարկեալք
²³ C ոլոր] բոլոր
²⁴ C վերերեւութիւնն
²⁵ C ծայրագեղծք E ծայրաղեղծք
²⁶ C մանկանցն] + արտաքս դատումն աւելորդացն
²⁷ A յանշնչաց BE յանշնչոց C յանշնչո յանշնչոցն
²⁸ C հոսելով] հասելո
²⁹ C խորս
³⁰ յայլոց

թիւնքն: Այսպէս եւ նոցա ան-
ձինքն ընդ խորովք բերեալք¹ լի-
նելով ընկղմին ի գինւոյն: Յա-
ղագս որոյ իբրեւ ձմեռնացեալք
նաւք², յորժամ ի վեր³ քան
զՂուրսն⁴ լինին, հարկաւորապէս
արտաքս ընկեցելով զբեռն թեթե-
ւանան: Սոյնպէս են նոքա ի հար-
կէ զծանրութիւնն |25բ| ի բաց
դնեն: Քանզի փսխելով եւ ժայթ-
քելով⁵ հագիւ⁶ ազատանան⁷ ի
ծանրութենէն: Այսքան դժոխա-
նայ նաւարկութիւնս ողորմելիքն,
որքան որք զհոգմն եւ զծովն եւ
զարտաքոյցն⁸ վտանգս պատճա-
ռեն: Նոքա ինքնակամ ձգեն յին-
քեանս յարբեցութենէն⁹
զձմեռնն¹⁰: Որ դիւրահարն¹¹ է¹², ո-
ղորմելի է, իսկ որ արբենայն,
զնոյն ախտ¹³ ախտանալով, ոչ է ո-
ղորմութեան արժանի՝ ինքնակամ
դիւրի¹⁴ կռուելով¹⁵: Եւ որք զարբե-
ցութեանն եղին զգէղս¹⁶, ոչ ախ-
տանալ ինչ¹⁷ դժնդակագոյն¹⁸ ի

գինւոյն, այլ ոչ նուազել արբե-
նալ¹⁹ հնարին: Վասն զի փոքր է
նոցա տիւն եւ փոքր՝ գիշեր²⁰, եւ
ոչ²¹ ձմեռնային տեղոյն ժամա-
նակք: Եւ վախճան ոչ է²² չարին:
Քանզի զինքն գինին յառաւելու-
թիւն ածէ: Զի ոչ զպէտսն մխիթա-
րէ, այլ²³ զմիւսոյն²⁴ եւս արբեցու-
թեան զպէտսն անհրաժարելիս²⁵
առնէ՝ այրելով զարբեալսն եւ
միշտ յառաւելութեան ցանկու-
թիւնս²⁶ կոչելով: Առանց լիու-
թեան ըմբռնելոյն²⁷ տենչանս ու-
նելով իմացեալք, զընդդիմական²⁸
ախտանան յաւժարելով, զի խտու-
թեամբ փափկութեանն զգայու-
թիւնք²⁹ թառամեն: Քանզի որպէս
յոյժ ճառագայթք ստուերացուցա-
նեն³⁰ զտեսանելիս³¹ եւ, զոր աւրի-
նակ³², սաստիկ հնչմունս ընդ-
|26ա|դիմաբախեալք անչափու-
թեամբ³³ ճայթմանն յոչ լսել ամե-
նեւին ածին, այսպէս եւ մոռա-
ցեալքն³⁴ զինքեանս³⁵ ի յաւէտ
հեշտասիրութեանցն զտենչանս

¹ C բերել

² E նաւքն

³ B վեր] վերայ

⁴ E զՂուրն

⁵ A ժայտքելով

⁶ E հագիւ] + հագ

⁷ D ազատանս

⁸ A զարտաքոյցն

⁹ A զարբեցութենէն C զարբեցութեանն E
զյարբեցութեան

¹⁰ E ձմեռն

¹¹ C որ դիւրահարն է] որպէս դիւրահարի

¹² CE է]

¹³ E ախտ]

¹⁴ E դիւրի

¹⁵ B կռելով E կռվելով

¹⁶ A զգէղն

¹⁷ C ինչ] ինձ

¹⁸ C դժնդակագոյնս

¹⁹ C արբելն

²⁰ E գիշերն

²¹ CE ոչ]

²² A է]

²³ E այլ] + եւ

²⁴ E միւսոյն

²⁵ E անհրաժարելի

²⁶ C յառաւելութիւն ցանկութեան

²⁷ A ըմբռնելոյն] զըմպելոյն C զըմպելով

²⁸ C զընդդիմակս

²⁹ C սգայութեամբք E զգայութիւնքն

³⁰ A ստուերացուցանեն

³¹ C զտեսանելիսն

³² C աւրինակ] + ի

³³ D անչափութեանն

³⁴ E մոռացեալք

³⁵ A զինքեանս] + ի

կորուսանեն: Վասն զի անարարող նոցա ջրի գինին, թէպէտեւ անապակ եւ գաղջ եւ զովագոյն: Ընդունելու թիւն թէպէտեւ¹ ծայրայտագոյն² իցէ՝ ձի շիջուցանել³ զի ներքս: Նոցա անչափութեան գինւոյն, զխաչմանն բոց ոչ կարացեալ: «Ո՞ւմ վայ, ո՞ւմ ամբոխ, ո՞ւմ դատաստան, ո՞ւմ ցաւք, ո՞ւմ բարբառանք⁴, ո՞ւմ ջախջախանք վայրապարք, ո՞ւր⁵ կապուտակ աչք, ոչ յամեցողացն⁶ ի գինւոջ, որք⁷ դիտեմ ուր գիներբոք⁸ լինին» (Հմտ. Լուս. ԻԳ. 29-30): Վայ ողբական է ձայն, եւ ողբոց արժանի⁹ են արբեալքն, յաղագս որոյ արբեցողք¹⁰ «գարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեմ» (Լ. Կրն. Զ. 10) իսկ ամբոխ վասն ի գինւոյն¹¹ խոռովութենէ¹² լեալ¹³ ի¹⁴ խորհուրդսն¹⁵ եւ ցաւք յաղագս դառնութեամբ ըմպել զհեշտութեանն վերատրու թիւնս: Քանզի այնպիսեացն կապին ոտք, կապին ձեռք ի վեր անկելոց նոցա յարբեցութենէն¹⁶ հոսմանց: Այլ եւ յառաջ քան զայսո-

սիկ ախտս՝ մերձ ի նոյն ինքն ժամանակ ըմպելոյն խելագարացն ի նոսա անկանի ախտ: Վասն զի յորժամ լցեալ պարուտական¹⁷ լինի|26բ|ին ածամբ¹⁸, զոր գինին ի վեր գոլորչացեալ¹⁹ բերէ, անկանին ցաւք անբերելիք ի գլուխն եւ կալ ուղղորդ²⁰ ի վերայ ուսոցն ոչ կարացեալք, այլ երբեմն ի վայր²¹ անկանի այլոյ²² պարանոց²³ ողանց²⁴ գայթակղելով: Եւ բարբանջանս²⁵ ասէ զանչափ ի հանգանակսն եւ զյաղթասիրող խաւսսն²⁶: Ջախջախանք ընդունայնք լինին գինեալ²⁷ կիզեցելոցն՝ ոչ կարացելոց ուղղիլ յարբեցութենէն, քանզի գայթակղեցուցանէ յամենայն գլորմանց ձեւս²⁸ որպէս եթէ հարկաւոր է նոցա²⁹ մարմինս ջախջախանս ընդունել³⁰ ընդունայնս:

5 Այլ ո՞ր³¹ ասաց զայս գինեմուլացն, քանզի ծանրագլխեն յարբեցութենէն, նիրհեն³², յաւրանջեն³³,

¹ A թէպէտեւ
² C ծայրայտագոյն] ծայրանա յայտնագոյն
³ E շիջուցանելով
⁴ DE բարբանջանք
⁵ C ուր] որ
⁶ E յամեցողացն] + է
⁷ C որք] որ
⁸ D գիներբոք
⁹ E արժան
¹⁰ C արբեցողքն
¹¹ A գինոյն
¹² E խոռովութենէն
¹³ A լեալ
¹⁴ C ի]
¹⁵ C խորհուրդսն
¹⁶ D յարբեցութեան

¹⁷ A պարուտական] պարունական E պարուտակն
¹⁸ A ածեամբն
¹⁹ E գոլորչացեալ
²⁰ E ուղղորդ] ուղղութիւն
²¹ C վայր] վերա E + այլոյ
²² E այլոյ]
²³ C պարանոցացն
²⁴ A ողանաց
²⁵ A բարբանջանս C բարբանջ
²⁶ CE խաւսսն] + եւ
²⁷ C գինեալ E գինւով
²⁸ C ձեւս] ձեռս
²⁹ A նոցա] + ի
³⁰ E ընդունել] ունել
³¹ ABCD այլ ո] այո
³² E նիրհին
³³ A յաւրանջեն B յաւրանջին

մառախուղ¹ տեսանեն, որ² ծան: Յաղագս այնորիկ ոչ լսեն վարդապետացն բազում ուստեք³ նոցա բարբառեցելոցն. «Մի՛ արբեմաք գիւնով⁴, յորում է վաւաշոտութիւն⁵» (Հմմտ. Եւ. 18): Եւ դարձեալ՝ «պակշոտեալ գիւնի եւ թշնամանող արբեցութիւն» (Հմմտ. Եւ. 10, Ի. 1), որոց ոչ⁶ լսելով⁷ աստուստ ունին զպտուղս արբեցութեանն: Վասն զի այտնուն ծանրութեամբ, աչք՝ գիշագոյնք, բերան՝ ցամաքեալ եւ պապակեալ: Զի, որպէս վիհք ինչ, ցորքան ի վերայ նոցա հոսին հեղեղք, լի⁸ գոլ կարծին, իսկ անցելոց հոսմանցն⁹ ցամաք|27ա|անան, սոյնպէս եւ գինևով կիզեցելոցն բերանք, մաւրացելոյ¹⁰ գինևոյն¹¹ լի, իմն է եւ խոնաւագոյն, փոքր ինչ անցեալ ցամաք եւ անտամուկ յանդիմանի: Քարչեալ միշտ եւ հեղեալ անչափութեամբ գինևոյն եւ զկենդանական խոնաւութիւն ի բաց ընկենու¹²: Քանզի զի¹³ զհազմութիւն է մարդոյ այնպէս զաւրաւոր, որպէս թէ¹³ արբեցութեան չարեացն հանդուժել: Եւ

զի¹⁴ նչ հնարք միշտ ջեռնլով¹⁴ եւ միշտ խոնաւագոյն լինելով գինևովն¹⁵ մարմին, եթէ ոչ ողողեալ¹⁶ եւ տկարացեալ եւ լուծեալ¹⁷ լինել: Աստուստ դողդոջմունք եւ հիւլանդութիւնք, խզեցելոցն¹⁸ ի նոսա շնչականին ի յանչափութենէ գինևոյն եւ ջլացն¹⁹ լուծելոց ի զաւրութենէն, դողումն ամենայն ծանրութեան²⁰ մարմնոյն լինի: Ընդէ՞ր զնզովսն Կայէնի ի քեզ ինքն ձգես դողացեալ եւ դանդաչեալ²¹ յարածամ ի կենցաղումս: Քանզի ոչ ունի մարմին ի բնութեանէն հաստատութիւն, հարկաւորապէս ամբոխի եւ շարժի:

6 Մինչեւ յե՞րբ գինի, մինչեւ յե՞րբ արբեցութիւն: Վտանգիս այնուհետեւ տիղմ գոլ²² փոխանակ մարդոյ, այնպէս²³ խառնեցար ընդ գինին²⁴ եւ ապականեցեր²⁵ ընդ նմին՝ ի հանապազորդեան արբեցութենէ |27բ| գինևոյն նեխեալ, եւ նորին ապականութեամբ՝ որպէս անաւթոցն²⁶ անպիտանք: Զայնպիսիսն Եսայի ողբաց: «Վայ յարուցելոցն այգոյն²⁷ եւ

¹ E մառախուղս

² E որ] յոր

³ C ուստեք] անկամ

⁴ C գին եւ

⁵ A վաւաշոտութիւն] + է

⁶ AE ոչ]

⁷ E լսելով] անլսելով

⁸ E լի] լիք

⁹ C հոսմանն

¹⁰ A մաւրացելոյ

¹¹ C գինեւ E գինեաւ

¹² E ընկենու

¹³ A թէ]

¹⁴ A ջեռնելով

¹⁵ C գինեւ E գինեաւ

¹⁶ C ողողեալ] + ողորմել

¹⁷ E լուծեալ] ցնդեալ

¹⁸ A խզեցելոյ E խզեցելոց

¹⁹ BE ջլացն] զղացն

²⁰ E ծանրութիւն

²¹ A դանդաչել

²² C գոլ] գալ

²³ C այնպէս] + ամենեւին

²⁴ C գինի

²⁵ CE ապականեցար

²⁶ E անթթ

²⁷ BCD այգուն E այգւոյն

զցքոյն¹ զհետ երթալոցն, որք մնան ցե-
րեկոյն: Քանզի գիհին զնոսա այրէ՝ զի
քնարաւ եւ փողովք² զգիհին ըմպեմ եւ ի
գործս Տեառն ոչ հային եւ զգործս ձեռաց
Նորա ոչ իմանան» (Հմգ. Ե. Ե. 11-12):
Յքի զամենայն, որ կարէ արբե-
ցութիւն³ առնել ըմպելի⁴, եբրա-
յեցւոցն⁵ անուանել⁶ սովորութիւն
է: Արդ, ի սկզբան ակունքն դիտե-
լով, ուր գինեբբութիւն⁷ լինին (Հմգ.
Ը. Կ. Ի. 30) եւ գինւոյ վաճառք,
եւ կրպակք ժողովեալք, եւ զի-
րեարս յըմպել առնելով⁸, եւ զամե-
նայն անձին հոգս այնպիսի խոր-
հուրդս ծախեն. այնոքիկ ի մար-
գարեհն ողբացեալք լինին, որպէս
զի ամանակ⁹ եւ ոչ մի¹⁰ ինքեանց
առ ի սքանչելեացն Աստուծոյ ի-
մացմունս թողացուցանեն: Քան-
զի ոչ ածեն ի պարապումն զաչս
իւրեանց վերագնել յերկինս եւ զի
նմա գեղեցկութիւնն ուսանել եւ
զամենայն էիցն զարդարանս խու-
զել, որպէս զի ի սոցա բարեկար-
գութենէն զԱրարիչն է իմանալ:
Այլ վաղվաղակի սկսեալ ակուն
կազմեն ինքեանց¹¹ զհանգանակն
զանագան շատրուանաւք եւ¹²

¹ E ցքւոյն
² C փողով
³ C արբեցութիւնս
⁴ C ըմպելի] + է
⁵ C եբրայեցոցն
⁶ A անուանել
⁷ E գինարբութիւն
⁸ C առնուն
⁹ C ամանակ] ժամանակք
¹⁰ C մի] մինչ
¹¹ B ինքեանց] իւրեանց
¹² C եւ]

ծաղկեցելովք¹³ առագաստիւք,
զփոյթսն¹⁴ եւ [28ա] զխնամս ի կոր-
ծանմանցն պատրաստութիւն ցու-
ցանելով, թակոյկս եւ խառնա-
րանս եւ տաշտս, իբր¹⁵ ի տունս
ինչ եւ ի կացուրդս եղեալ¹⁶, որ-
պէս զի ամանոցն¹⁷ զանագանու-
թիւն զյագումնն նոցա գողանալ-
ցէ¹⁸ եւ ի կործանմանէն վճարումն
եւ փոփոխումն սնտոի¹⁹ ի նոսա
զըմպելն յերկարագոյն²⁰ առնիցէ²¹:
Հանգանակապետք ի վերայ ասո-
ցիկ եւ մատուակապետք²² եւ տա-
ճարապետք էլ կարգք յանկարգու-
թեան եւ դրութիւնք անզարդ իրի
իմացեալք, զի, զոր ակրինակ յիշ-
խանութիւնս յարտաքոյսն²³ ի
պաշտպանացն ի պարկեշտութիւն
ածէ²⁴, սոյնպէս եւ յարբեցութենէ²⁵
գինին²⁶ թագուհոյ²⁷ ումեմն սպա-
սաւորութիւն շուրջ կացուցեալ
զթշնամանելին, որ առաւելու-
թիւն²⁸ փութով զսպեն: Պսակք ի
վերայ այնոցիկ եւ ծաղիկք եւ

¹³ E ծաղկեցելոք
¹⁴ C զփոյթն
¹⁵ E իբրեւ
¹⁶ E կացուրդ եղեալս
¹⁷ C ամանոցն] զամենայն
¹⁸ E գողանայցէ] + բազմելոց
¹⁹ AE սնտոի]
²⁰ E յերկարագոյնս
²¹ C առնիցէ] արացէ
²² A մատուակապետք
²³ C յարտաքոյսն] արտաքնոցն E արտա-
քոյցն
²⁴ E ածէ] ածէ
²⁵ E յարբեցութեան
²⁶ C գինի
²⁷ A թագուհոյ E թագուհւոյ
²⁸ E յառաւելութիւնս

իւղք անուշուռնք եւ խունկք¹ եւ բիւրք² ոմանք արտաքուստ հեշտամտութիւնք, առաւել զանպարապութիւն կորուսելոցն կազմեն: Եւ ապա՝ ի հեռուստ յառաջ եկեալ գիներբուացն³, հակառակութիւնք յազազս յղովագունի եւ յաղթասիրութիւնք եւ հանդէսք առաւել արկան|28բ|էին⁴ պատուասիրացն⁵ առ միմեանս յարբեցութեանն, եւ որ նահատակադրէ նոցա⁶ բանսարկուն, իսկ մրցանակ յաղթութեանն՝ մեղք: Քանզի, որ⁷ առաւել հեղու զանապակն⁸, յինքն նա բերէ յայլոցն⁹ զյաղթարանն²⁴: Այսպէս¹⁰ «փառք լամարոյն իւրեանց» (Փլա. Գ. 19): Վասն զի¹¹ յաղթասիրեն¹² առ իրեարս¹³ աւգնելով ինքեանց¹⁴: Ո՞ր բան¹⁵ զագրութեան¹⁶ հասանել եղելոցն¹⁷ կարէ: Ամենայն անբանութեամբ¹⁸ լի, ամենայն խառնակութեամբ պարտեալքն արբենան¹⁹, յաղթողքն

¹ D խունք

² D բերք

³ A գիներբուացն

⁴ E արկանեն

⁵ A պատուասիրացն

⁶ E նոցա] + է

⁷ A որ]

⁸ C զանապակն] + յինքն բերէ յայլոցն DE + յինքնաբերէ յայլոցն

⁹ A զյաղթարանն]

¹⁰ E այսպէս] սոյնպէս

¹¹ A վասն զի]

¹² BCE յաղթասէր են

¹³ E իրեարս] միմեանս

¹⁴ C ինքեանց] իւրեանց

¹⁵ C որ բան] որքան

¹⁶ E զագրութեանն

¹⁷ C եղելոցն]

¹⁸ C անբանութեամբ] անբաւութեան

¹⁹ BD արբենան]

արբենան, սպասաւորք ծաղր առնեն: Ձեռնն հրաժարէ, բերանն չընդունի²⁰, որովայն պատառի²¹, եւ զչարն ոչ թողուն: Հէք մարմինն, ի²² բնական պնդութենէն լուծեալ²³ եւ²⁴ ցնդեալ է²⁵ ամենայն ուստէք, զանչափութեանն բռնութիւն համբերէ:

7 Ողորմելի՛ տեսութիւն քրիստոնէիցն աչաց. այր յարբուստ հասակի, պնդեալ մարմնով, զինուորական²⁶ ընտրութեամբ, վայելչացեալք, բառնալեալք²⁷ ի տուն բերեալ լինի, ոչ կարելով ուղղիլ²⁸ եւ ոչ իւրովք ոտիւք գնալ: Այր, ահաւոր գոլ պատերազմողաց, ծաղու է պատճառք ի հրապարակս մանկանց, առանց երկաթոյ է անկեալ, ²⁹ թարց²⁵ պատերազմողացն սպանաւ: Այր զինուոր³⁰, ինքեան³¹ հասակին ունելով զծաղիկն, ի գինուոյ եղեւ ծախեալ եւ |29ա| պատրաստ կրել³² ի թշնամեացն՝ որքան³³ կամեսցին³⁴: Արբեցութիւն՝ խորհրդոց սատակումն³⁵,

²⁰ CE չընդունի] ոչ ընդունի

²¹ C որովայնն պատառէ

²² E ի]

²³ E լուծանի

²⁴ BD եւ]

²⁵ C է]

²⁶ A զինուորական

²⁷ C բառնալեք

²⁸ E ուղղել

²⁹ BC թարց] առանց

³⁰ A զինուոր

³¹ A յինքեան

³² E կրեալ

³³ E որքան]

³⁴ E կամեսցին

³⁵ E սատակում

ծերութիւն¹ անժամ, սակաւժամանակեայ² մահ³: Քանզի զի^ոնչ այլ իցեն արբեցեալքն, եթէ ոչ կուռք⁴ հեթանոսաց: «Աչս ունիս եւ ոչ տեսանեմ, ականջս⁵ ունիս եւ ոչ լսեմ» (Սւ. ճ. Գ. 5, 6). ձեռք լքեալք⁶ եւ ոտք մեռեալք: Ո՞ զայս դրժեաց, ո՞ այսպիսի չարեաց պատճառք, ո՞ զմոլութեանն⁷ ձերոյ դեղ խառնեաց: Ո՞վ մարդ, պատերազմ արարեր⁸ զգիներբուսն: Արտաքս հանես զերիտասարդսն ձեռին աւժանդակելով՝ որպէս վիրաւորս⁹ ի պատերազմէ, սպանէր զարբուսնս հասակի մանկութեանն գինւովն¹⁰: Ըմպել սկսանին եւ ըմպեն անասնոց աւրինակաւ, եւ¹¹ կոչես իբրեւ սիրելի յընթիրսն, արտաքս հանես մեռեալ, գինւովն¹² զկեանսն նորա շիջուցանելով: Յորժամ թուեսցին յագեալք գոլ¹³ գինւովն¹⁴, յայնժամ ըմպել սկսանին եւ ըմպեն անասնական կարգաւ յաղբերէ մերձաւորութեամբ՝ ըստ թուոց բազմացելոցն առաստակս արձակեն: Վասն զի յառաջանալով գինարբուքն, ի ներքս գայ ոմն նոցա ե-

րիտասարդ՝ առոյգ¹⁵ մարմնով, չեւեւ արբեցեալ՝ տաշտ |29բ| բերելով¹⁶ մեծ գինեաւ¹⁷ լցեալ, որ զմատուռակն նոցա ի բաց մղելով կացեալ¹⁸ ի մէջ պատուածովք¹⁹ ակնճափողացն²⁰, զոյգ ըմպակցացն բաժանէ զգինին նորագոյն: Այս անչափութեան չափ, որպէս զի զուգամասնութեամբն միմեանց արբչութեանն կցորդք լինին, ոչինչ յոլովելով յըմպելն, քան զընկերն²¹: Դարձուցանելով զհոսանսն եւ առ ինքեանս իւրաքանչիւր ոք զդարձուցեալն ընդունելով, որպէս յիմեքէ անաւթոց²² առանց շունչ կլանելոյ²³, ըմպեն իբրեւ զարջառս²⁴, այնքան ձգեն ճեպեալք որկորիւքն²⁵, որքան նոցա ի վերուստ²⁶ առաստակն²⁷ արծաթեղէն²⁷ խուղակաւք²⁸ թուլացուցանէ²⁸: Ի վայր խոնարհեցո՛ զքեզ առ թշուառական որովայնդ եւ ուսի՛ր զընդունողի ամանոցդ²⁹ զմեծութիւն, զի

¹ A ձերութիւն] թերութիւն
² A սակաւժամանակեա C ժամանակ են
³ A մահու
⁴ A ոչ կուռք]
⁵ D ախաջս
⁶ BCE լքեալք] լուծեալք
⁷ A զմոլութեանն] զմոլորութեանն
⁸ C արարեր] հանէր D արեր
⁹ C զվիրաւորս
¹⁰ E գինուովն
¹¹ C եւ]
¹² C գինովն
¹³ C գոլ] գալ
¹⁴ C գինեւն

¹⁵ C առոյգ] առողջ
¹⁶ C բերելով] բելով
¹⁷ C գինով
¹⁸ BCD որ զմատուռակն նոցա ի բաց մղելով կացեալ]
¹⁹ C պատուածովքն E պատուածօք
²⁰ C ակնընջափողացն
²¹ C քանզի յնկերն
²² D յանօթոց E յանօթոյ
²³ C ընդունելով... կլանելոյ]
²⁴ D զարջառս] զաջառս
²⁵ C որկորիւքն
²⁶ C վերուսն
²⁷ A խուղակաւք C խուղակովք DE խուղովակօք
²⁸ C թողացուցանէ
²⁹ A ամանոյգ

միոյ ճաշակի ունի¹ զխորութիւն²: Մի՛ ի ³գինամանն²⁹ հայիր, թէ երբ ունայնացուցէ, այլ առ քոյին ուրովայնդ, զի վաղագոյն եւս լցաւ: Յաղագս այսորիկ՝ «վա՛յ յարուցելոցն վաղորդայնն եւ գցքւոյն գհետ եղելոց», որք մնան յերեկոյն⁴ գցերեկն յարբեցութեան, որպէս զի ոչ մի ժամանակ ինքեանց տալ ի գործս Տեառն, հայելով եւ զգործս ձեռաց Նորա տեսան|30ա|ել (ܐܘܪܝܢ. Ե. Ե. 11-2): «Քանզի գինին զնոսա այրէ», զի որ ի գինւոյն ջերմութիւն՝ լինի ի մարմին՝ լուցկիք⁵ լինին⁶ հրացելոց նետից թշնամոյն: Վասն զի զխորհուրդսն եւ զմիտսն գինին ընկղմէ, իսկ զախտս եւ գհեշտութիւնս իբր⁷ զպարս ինչ մեղուաց⁸ յարուցանէ⁹: Քանզի ո՞ր կառք ձիոց այսպէս¹⁰ անկարգաբար բերիցին¹¹ ի բաց ընկենելով գերեսանակակալսն¹², եւ ո՞ր նաւ՝ առանց ուղղութեան յալեացն¹³, եթէ դիպիցի բերիլ¹⁴, ոչ զգուշագոյն է, քան զարբեալն:

¹ C ճաշակ ունի] ճաշակումն ի

² C խորութիւն

³ A գինեմանն

⁴ C երեկոյն

⁵ C լուցկիկ E լուցկին

⁶ E լինի

⁷ E իբրեւ

⁸ A մեղուաց C մեղուցանէ

⁹ C յարուցանէ]

¹⁰ E այսպէս] սոյնպէս

¹¹ A բերիցին]

¹² CE գերեսանակալսն

¹³ E ալեացն

¹⁴ E բերել

8 Յայնպիսի չարեաց արք¹⁵ եւ կանայք հասարակ կացուցանելով պարս, դիւի չարի զանձինս մատնեցին¹⁶, զիրեարս սլաքաւք ախտիցն խոցոտէին: Ծիծաղելով երկաքանչիւրոցն՝ երգք¹⁷ ամալթալիք¹⁸, ձեւք պոռնկականք, գրգռէին առ ի վաւաշոտութիւն: Ծիծաղի՞ս, ասա՛ ինձ, եւ զուարճանաս ի հրճուանս պակշոտութեան. արտասուել¹⁹ էր պարտ եւ²⁰ հառաչել ի վերայ եղելոցն: Երգք պոռնկութեան հնչեցեալ՝ ի բաց հանին զՍաղմոսս եւ զաւրհնութիւնս²¹, զոր ուսար: Շարժե՞ս զոտս եւ վագե՞ս²² մոլեգնաբար²³ եւ պարե՞ս զանպարելին. պարտ էր զարժանն առնել, զծունկս²⁴ կրկնել առ²⁵ ի²⁶ յաղաւթս: Զո՞րս ողբացից՝ գաղջկունսն անփորձ ամուսնութեա՞ն, եթէ՞ որք ընդ լծով |30բ| ամուսնութեան էին կալեալք²⁷: Քանզի ոմանք երթեալ գնացին զկուսութիւն ոչ ունելով, եւ ոմանք զպարկեշտութիւն արանցն ոչ դարձուցին: Վասն զի ուր ուրեք եթէ²⁸ մարմնով ի մե-

¹⁵ C արք] որք

¹⁶ C մատնելով D մատուցիցն

¹⁷ E երգք

¹⁸ C ամալթալիցք

¹⁹ A արտասուել

²⁰ AD եւ]

²¹ E զՍաղմոսս եւ զօրհնութիւն

²² C վագես] գնաս

²³ E մոլեկանաբար

²⁴ B զծունկս

²⁵ C առ ի]

²⁶ E ի]

²⁷ C կալեալք] կապեալք

²⁸ E եթէ] եւ եթ

ղացն փախեան, այլ ամենեւին ողուովք զապականութիւնն ընկալան: Այս ինձ¹ եւ յաղագս արուացն² ասասցի: Ետես չարաչար, տեսաւ չարաչար: «Ո հայեցաւ ի կիճ առ ի ցանկանալոյ, աճդէն շնացաւ» (Հմմտ. Մ. Բ. 28): Եթէ որք³ յինքնակամ պատահմանցն⁴ վարկպարազի դիտեն, այսքնան ունին վտանգս, որ ըստ⁵ գործոց են դիպուածք, որպէս եթէ տեսանել⁶ կանայս անամաւթացեալս յարեցութենէն եւ ձեւացեալս առ ի⁷ կատարումն, եւ նուազ հնչեցեալ երգոյ⁸, կարելով եւ միայն ի լսելն զամենայնիւն⁹ հեշտութեան առնել ի պակշտեալսն, զի՞նչ ասասցեն¹⁰, զի՞նչ վճարեսցեն¹¹ յայնպիսի տեսութեանց բիւր սովորութիւն չարեաց ժողովեալք: Ո՞չ յաղագս այնորիկ հայեցան¹², զի զցանկութիւնսն յարուսցեն¹³: Ապա ուրեմն՝ դատապարտեալք են ըստ անհրաժարելոյ հրամանին Տեառն դատաստանի շնութեանն: Զի՞արդ զձեզ յիսներորդ ընկալցի¹⁴ այսպէս Զատիկն թշնամա-

նեալս: Յիսներորդն զՀոգւոյն կալաւ զՍրբոյ յայտնապէս ամենեցուն ծանաւթութեամբ |31ա| զգալուստն: Իսկ դու նախ առեալ զքեզ ինքն¹⁵ բնակութիւն ընդդիմակին¹⁶ արարեր Հոգւոյն եւ եղեր¹⁷ տաճար կռոց՝ փոխանակ լինելոյն քեզ տաճար¹⁸ Աստուծոյ ի ձեռն բնակութեան Հոգւոյն Սրբոյ (Հմմտ. Հմմ. Բ. 11): Զգեցեր զնզովս մարգարէին, որ ասէր յերեսաց Աստուծոյ՝ եթէ¹⁹ «դարձուցից գտաւնս անցա ի սուգ» (Հմմտ. Ե. Բ. 10): Զի՞արդ ծառայիցն²⁰ իշխեսջիք դուք՝ ծառայ լինելով ցանկութեանց անմտաց²¹ եւ վնասակարաց իբրեւ ստրուկք: Զի՞արդ զմանկունսն իւրատեսջիք անմտադրեալ²² կեանս²³ եւ²⁴ անառակս կելով²⁵: Եւ արդ՝ զի՞նչ յայսոսիկ զձեզ թողից: Այլ երկնչիմ, մի՛ երբէք, որ անկարգն է, յանդգնագոյն²⁶ լինիցի²⁷, իսկ զղջացեալն յառաւելութենէ տրտմութեանն ընկղմեսցի²⁸ (Հմմտ. Բ. Կ. Բ. 7): Քանզի բժշկութիւն, ասէ, «դարձուցանէ²⁹ զմեղս մեծամեծս»

¹ A այս ինձ] C ինձ] ինչ
² E արուաց
³ E որ
⁴ E պատահմանց
⁵ C ըստ] ընդ
⁶ C տեսանեն
⁷ D ի]
⁸ C երգոց
⁹ C յամենայն E զամենայն օթեւանիւն
¹⁰ C ասիցեն
¹¹ C վճարեսցեն] վնասիցեն
¹² B մոլորեցան D մոլեցան
¹³ C յարուցին
¹⁴ E ընկալցի] կալցի

¹⁵ C ինքնին
¹⁶ B ընդդիմակին
¹⁷ C եղեր] լինել E լինելոյ
¹⁸ D կռոց... տաճար]
¹⁹ E եթէ]
²⁰ BCD ծառայելով
²¹ C ցանկութեանցն մտաց
²² E անմտադրել
²³ C կեանս] կանայսն
²⁴ C եւ]
²⁵ C անառակս կելով] անառակելով
²⁶ A յանդգնագոյնին
²⁷ A լիցի
²⁸ C ընկղմիցի
²⁹ A դարձուցանէ] դադարեցուցանէ

(Ժ. 4): Պահք զարբեցութիւն բժշկեսցեն, սաղմոս՝ զգարչելի նուագերգութիւնն¹, արտաւար լիցի ծաղուն² բժշկութիւն, փոխանակ կաքաւիցն ծունր կրկնեսցի, փոխանակ³ բաբախման ձեռացն կուրծքն հարցին, փոխանակ⁴ զարդու հանդերձիցն խոնարհութիւնն⁵: Ի վերայ ամենայնի ողորմութիւն գնեսցէ զքեզ ի մեղացն (Հմմտ. Գ. 24): «Քանզի փրկանք առն առանձինն⁶ իր ընչեղութիւնն» (Հմմտ. Լ. 4: Ժ. 8): Զբազումս գործաւնեայ⁷ կալցիս քեզ ի նեղելոցն ի հաւասարութիւն աղաւթիցն, թերեւս |31բ| արդեաւք⁸ թողցին քեզ խորհուրդք չարին: Յորժամ «Աստու ժողովորդն ուտել⁹ եւ ըմպել եւ յարեան ի խաղալ» (Եւ. 1. 6) (իսկ խաղն նոցա կուպաշտութիւն էր), յայնժամ Ղեւտացիքն, ընդդէմ եղբարցն զինքեանս զինելով, ի քահանայութիւն¹⁰ զձեռս իւրեանց փարատեցին¹¹: Եւ ձեզ այսուհետեւ եւ երկիւղածաց Տեառն, որք այժմ տրտմեցարուք յանձեւութիւն ստգտելոցն¹², զայն հրամայեմք:

Եթէ տեսանիցէք ապաշաւեալս¹³ զաղտեղի իրսն¹⁴, ցաւակի՛ց լեւրուք՝ որպէս ընտանեաց անդամոց հիւանդացելոց: Իսկ եթէ խորխտացեալս եւ արհամարհոտս զձեր ի նոսա տրտմութիւնն, զգուշասջի՛ք¹⁵, «եղէ՛ք ի միջոյ նոցա եւ ի բացորոշեցարո՛ւք եւ ի պիղծս¹⁶ մի՛ մերձենայք»։ զի այսպէս եւ նոքա պատկառեալք¹⁷ ի գիտութիւն եկեսցեն ընտանի չարին, եւ դուք նախանձուն Փենեէսի զվարձն¹⁸ ընկալջիք (Հմմտ. Թ. 1: Ի. 11) արդար¹⁹ դատաւորութեամբն²⁰ Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Որում²¹ փառք եւ²² զաւրութիւն յաւիտեանս²³ յաւիտենից. ամէն²⁴:

¹ A նուագերգութիւնն

² C լինիցի ծաղոյն

³ B կաքաւիցն... փոխանակ] E փոխանակ] փոփոխման

⁴ C փոխանակ... հանդերձիցն]

⁵ C խոնարհութեամբ

⁶ D առանձինն] անձինն

⁷ C գործաւնեայ] աւգնականս

⁸ A արդեւք C արդօք

⁹ CE յուտել

¹⁰ A քահանայութիւն

¹¹ D փարատեցին] տարածեցին

¹² C յանձեւութիւն ստգտելոցն] ձայներգութիւնս ըստ գտեցելոց E ստգտեցելոցն

¹³ A ապաշաւեալս

¹⁴ E իրս

¹⁵ C սգուշասջիք

¹⁶ D պիղծս

¹⁷ BCD պատկառեալք] պատառեալք

¹⁸ A զվարձս

¹⁹ E արդարութեանն

²⁰ E դատաւորութեամբն]

²¹ B որով

²² BCD եւ] + յաւիտեանս

²³ D յաւիտեանս] + յաւիտենից

²⁴ AB ամէն]

Դ. ՀԱՅԵԱՍ¹ Ի ՔԵԶ³⁰

1 Բանիւ ետ մեզ զպէտան ստա-
ցողն² մեր Աստուած, որպէս զի
զխորհուրդս սրտից միմեանց
յայտնիցեմք եւ³ ի ձեռն հասարա-
կաց բնութեանց⁴ |32ա| իւրաքան-
չիւր ոք մերձաւորին փոխանորդ,
իցեմք, իբր յիմեքէ⁵ շտեմարանաց՝
ի սրտէն զծածկեալսն յառաջ բե-
րելով զխորհուրդս⁶: Քանզի եթէ
մերկ հոգևով կայաք⁷, վաղվաղա-
կի արդեաւք⁸ իմաստիւքն⁹ առ ի-
րեարս մերձ լինէաք, այլ վասն զի
վարագորաւ մարմնովն¹⁰ ծած-
կեալ անձն մեր զիմաստն գործէ,
բայից¹¹ կարաւտանայ եւ ա-
նուանց¹² առ ի յայտնեալ¹³, զի
խորուջ¹⁴ կայսն: Արդ, վասն զի
երբեմն առէք¹⁵ զձայն ի նշանակս
միտք մեր, որպէս մակոյկ¹⁶ իրիք ի
վերայ ելեալ անցանէ ընդ աւդդ՝
յասողէն¹⁷ փոփոխեալ առ լսողն¹⁸:

¹ C Հայեաց] նորին Հայեաց D նորին սրբոյն
Բարսղի Հայեա E նորին սրբոյ Բարսղի ե-
պիսկոպոսի ի Հայեաց
² A ստացաւդն
³ E եւ] իբրեւ
⁴ E բնութեան
⁵ C յիմեքէ] յիմ ի մեք
⁶ C զխորհուրդ
⁷ BDE կայաք] կեաք
⁸ C արդաւք
⁹ D իմաստեօքն E + իսկ
¹⁰ BCDE մարմնովս
¹¹ C բայից] բանից D բայիցն E բանիցն
¹² D անուան E անուանցն
¹³ DE յայտնեալ
¹⁴ BD խորուջ] խորհրդոջ
¹⁵ E առէք
¹⁶ ACDE մակուկի
¹⁷ A ասաղէն
¹⁸ A լսաւդն

եւ եթէ գտցէ խոր խաղաղութիւն
եւ հանդարտութիւն՝ որպէս ի նա-
ւահանգիստսն ի ջերինս եւ յանձ-
մեռան¹⁹, ի լսելիս ուսողացն¹⁹
բանս դիմեալ հանգչի: Իսկ եթէ
այլէկոծութիւնս ինչ խորշս²⁰, որ ի
լսողացն²¹ ամբոխն²² է, ընդդէմ
չնչիցէ ի մէջ աւդոյդ, լուծեալ
նաւաբեկեցաւ: Արդ, արարէ՛ք այ-
սուհետեւ խաղաղութիւն բանիս ի
ձեռն լուութեան: Քանզի ամենայն
իրաւք երեւեսցի պիտանացուն²³,
եւ ընտանեգոյն ընդունողաց
դժոխ²⁴ որսալի է: Ըշմարտու-
թեանն բան դիւրաւ կարէ փախչել
յայնցանէ, որք ոչն զգուշանան,
սոյնպէս²⁵ եւ Հոգւոյն շինողի²⁶
սերմանեալն է դուզնաքեայ, այլ
զբազում ինչ ի սակաւուցն²⁷
յայտնէ, |32բ| որպէս զի ի ձեռն
կարճառաւտութեանն դիւրին
գոլ²⁸ գյիշատակսն ընդունել:
Քանզի բնական առաքինութիւն
բանի մի՛ անյայտութեամբ թա-
գուցանել²⁹ զնշանակեալն եւ մի՛
աւելորդ ինչ եւ ընդունայն վայ-
րապար զիրաւքն ցնդել: Որպիսի է
եւ որ այժմ մեզ ի Մովսէսեան³⁰

¹⁹ C ուսողացն] լսողացն
²⁰ C խորշս] խոշորս
²¹ A լսաւդացն
²² D ամբոխէ
²³ CDE պիտանացու
²⁴ E դժոխ] դժուար
²⁵ C սոյնպէս] նոյնպէս
²⁶ A շինաւդի
²⁷ BCD սակաւումն
²⁸ A գոլ]
²⁹ C թաքուցանել
³⁰ C Մովսէսէն DE Մովսիսեան

Գրոցն¹ ընթերցեալ, զոր յիշիցէք² ամենայն իրաւք աշխատասէրքդ: Բայց եթէ ոչ արդեաւք³ յաղագս սղութեանն ընթերցեալ էանց զձերովք⁴ լսելովքդ⁵: Արդ, ունի բանս⁶ այսպիսի ինչ: «Հայեա՜ ի քեզ, մի՛ երբէք լիցի բան ծածուկ ի սրտի քում անաւրէն»: Դիւրինք եմք ըստ մտացն մեղանչել մարդիկ⁸, վասն որոյ «Ստեղծողն⁹ միայն սրտից մերոց» գիտելով, եթէ բազում ինչ մեղացն յարձակմամբ կատարի ըստ յաւժարութեանն (Հմմտ. Ա. Գ. 11), յիշխանականին¹⁰ զմաքրութիւնն նախ առաջին դասեաց: Քանզի որով մանաւանդ առ ձեռն պատրաստ մեղանչեմք, զսոյն առաւել պահպանութեան եւ խնամոց¹¹ արժանի արար: Վասն զի, զոր ակրինակ, մարմնոցն¹² զտկարագոյնս նախահոգակ¹³ բժիշկքն¹⁴ պահպանութեան զգուշութեանս¹⁵ ի բացուստ դնելով ամրացուցեն¹⁶, սոյնպէս եւ բարիոք¹⁷ խնամողն եւ ճշմար

րիտ ոգւոցն¹⁸ Բժիշկ¹⁹, որ մանաւանդ գիտէ զմեզ առ ի յանցանսն²⁰ կործանողս²¹, զայսոսիկ զաւրաւոր |33ա| պահպանութեամբ ամրացոյց: Վասն զի ի ձեռն մարմնոյ գործք եւ ժամանակի կարաւտանան եւ յաջողութեանց եւ աշխատութեանց եւ գործակցաց եւ այլոց մատակարարութեանց: Իսկ մտացս շարժմունք առանց ժամանակի գործին, անաշխատաբար կատարին, առանց իրաց հաստատին, զամենայն ժամանակ պատրաստ ունին: Եւ թերեւս ոք ի վերայ յաւնիցն²² եւ հպարտացելոցն ի պարկեշտութիւն, որոց ստեղծական ողջախոհութիւն արտաքուստ կայցէ՝ ի մէջ նստելով բազում անգամ, որք յառաքինութիւնս²³ զնա երանիցենն, ընթացաւ²⁴ մտաւքն առ ի մեղացն տեղի աներեւելի սրտին շարժմամբ: Ետես աչաւք զփութալին, տպաւորեաց իմն խաւսս ոչ վայելուչս, բոլորովին ծածկաբար ի սրտին գործարանի, յայտնապէս յինքեան զհեշտութիւնսն կենդանագրեաց, անվկայ ի ներքս զմեղան գործեաց, անճանաչելի ամենեցուն մինչեւ եկեսցէ, որ յայտնեն²⁵ զծածկեալսն ի խաւարի եւ

1 E գրոցս
 2 D յիշեցաք E յիշեցեք
 3 C արդաւք D արդիւք
 4 D զձերով E զձերօք
 5 BC լսելեաւքդ DE լսելեօքդ
 6 BCD բանս] բառս
 7 CE հայեաց
 8 D մարդիկք
 9 A ստեղծաւղն
 10 D յիշխանականին] յաշխարհականին
 11 BD խնամոյ
 12 E մարմնոյ
 13 BD նախահոգակքն
 14 D բժիշկքն] B բժիշկ C բժիշքն
 15 CE զգուշութիւնս
 16 C ամրացուցանելով DE ամրացուցանեն
 17 E բարւոք

18 C ոգոց D հոգւոց
 19 C բժիշկն
 20 E յանցանս
 21 C կործանելս
 22 CD ի վերայ յաւնիցն] վայրայօնիցն
 23 E յառաքինութիւնսն
 24 C ընթացեալ
 25 E յայտնէ

երեւեցուցանէ զխորհուրդս սրտիցն (Հմմտ. Լ. Կրնթ. Գ. 5): Արդ պահեա՛, «մի՛ երբէք լիցի բան ի սրտի քում ծածուկ անաւրէն»:¹ Քանզի որ հայեցաւ ի կին առ ի ցանկալոյ, ի սրտի՛ իւրում առժամայն շնացաւ (Հմմտ. Մտթ. Լ. 28): Վասն որոյ մարմնոյս գործք |33բ| ի բազմաց խափանին, իսկ որ ըստ առաջադրութեանն² մեղանչեն, արագութեամբ իմաստիցն կատարեալ ունին զմեղսն: Քանզի ուրանաւր սուր յանցանքն, արագագոյն տուեալ է մեզ պահպանութիւնն: Յաղագս որոյ վկայէ՝ «Մի՛ երբէք լիցի բան ծածուկ ի սրտի քում անաւրէն», մանաւանդ եթէ նոյն³ ի սկիզբն⁴ բանիս ընթասցուք:

2 «Հայեա՛ց⁵», ասէ, «ի քեզ»:⁶ Կենդանեացն իւրաքանչիւր ոք յամենեցունց պատրաստողէն⁶ Աստուծոյ ընտանեգոյն ունի զպատճառս պահպանութեան իւրում գոյացութեանն: Եւ գտցես, արդեաւք⁷, թէ ունիցիս խնամաբար անբանիցն⁸ զբազումս առանց⁹ վարդապետութեան ունելով առ վնասակարսն ընդդիմութիւն¹⁰, եւ բնական իւրիք դարձեալ շարժ-

մամբ¹¹ առ ի¹² յաւգտակար վայելս ճեպեալ¹³: Վասն որոյ եւ եմք, որ խրատեն զմեզ. Աստուած զմեծ զայս զպատուիրան¹⁴ ետ, որպէս զի, որ ինչ նոցա ի բնութենէն, սոյնպէս¹⁵ մեզ ի բանէս աւզնականութիւն լինիցի: Եւ որ ինչ ուղղի անբանիցն առանց վերակացութեան, այս մեզ խնամեսցի ի ձեռն հայելոյս եւ յաճախաբար խորհրդոց¹⁶ վերակացութեամբ եւ պահպանացեալ¹⁷ հաստատութեամբ¹⁸ յԱստուծոյ տուեցելոցն¹⁹ պատճառաց. փախուցեալք ի մեղացն, որ|34ա|պէս անբանքն փախչին²⁰ ի մահաբեր կերակրոցն, զհետ երթալով²¹ արդարութեանն, որպէս նոքա զբանջարացն²² զկնի երթան կերակրողացն²³: Արդ, «հայեաց ի քեզ», որպէս զի իցես կարող որոշել զվնասակարսն²⁴ ի²⁵ յապրեցուցանողէն: Եւ վասն զի կրկին է հայելն, մին²⁶ մարմնոյս աչաւք նշմարել գտեսանելիսս, իսկ միւսն՝ զիմանալի զոգւոյս²⁷ զաւրութիւն ի

¹ CD սրտին
² C յառաջադրութեանն
³ C նոյն] + ինքն
⁴ C սկիսբն
⁵ B հայեա
⁶ A պատրաստողէն
⁷ C արդաւք
⁸ ABCD անբանիցն] բանիցն
⁹ C առանց] առ
¹⁰ E ընդդիմութիւն] ընդ գիտութիւն

¹¹ E շարժմամբ] լուծմամբ
¹² E ի]
¹³ C ճեպեալ D ճեպեալսն
¹⁴ BD պատուիրան C զպատուեր
¹⁵ DE սոյն
¹⁶ E խորհրդոյ
¹⁷ C պահպանեաց
¹⁸ ABD հաստատութեամբ] + ի
¹⁹ C տուելոցն C + մեզ
²⁰ C փաղչին
²¹ BD երթալով] + մեզ
²² BCE զբանջարոցն
²³ A կերակրողացն] + եւ
²⁴ C զվնասակարն
²⁵ CE ի]
²⁶ C մին] մի D մինն
²⁷ C ոգոյս

վերայ արկանել անմարմնական տեսութեանցն¹: Եթէ յաղազս աւ-
 չացս ներգործութեանց կացեալս ասիցեմք զպատուիրանն², վաղ-
 վաղակի ի սոցունց³ անկարութենէ յանդիմանիմք: Քանզի որպէ՞ս
 արդեաւք⁴ բովանդակ զինքն⁵ ա-
 կամբ ըմբռնէ⁶, զի եւ ոչ զինքն
 զինքն ակն վարի տեսողութեամբ,
 ոչ ի գազաթն հասանէ եւ ոչ զթի-
 կունս գիտէ⁷ եւ⁸ ոչ զդէմսն, ոչ զի
 խորուջ զփորոտեացն⁹ զդիրս¹⁰:
 Անբարչտուութիւն է եւ ասելն ան-
 կարելի գոլ Հոգւոյն զպատուի-
 րանս¹¹: Կարգաւոր ուրեմն է ըստ
 մտացն գործակցութեան զհրամա-
 յեալսս¹² լսել: «Հայեա՛ց ի քեզ».
 այս է՝ ամենայն¹³ ուստեք քեզ դի-
 տեա՛: Անքուն կալ առ քոյին
 պահպանութիւն գոգւոյդ ակն: «Ի
 մէջ որոգայթից շրջիս»: Թաքու-
 ցեալք հաղբք ի թշնամոյն¹⁴ բա-
 զում ուստեք հաստատեց|34բ|աւ¹⁵:
 Զամենայն դիտեա՛, «որպէս զի ապ-
 րեցիս¹⁶ որպէս զայծեամն¹⁷ ի հաղբից եւ

¹ E տեսութեանց C + եւ
² BDE զպատուիրանս C զպատուիրանս
³ C սոցունց] նոցունց
⁴ C արդաւք D արդիւք
⁵ BD զինքն] զնոյն E ինքն
⁶ D ըմբռնեցէ
⁷ E գիտէ] գիտէ
⁸ DE եւ]
⁹ E բորոտեացն
¹⁰ D դիրս
¹¹ A զպատուիրանս
¹² CD զհրամայեալսն
¹³ E յամենայն
¹⁴ AC թշնամոյն
¹⁵ BCDE հաստատեցան
¹⁶ BD ապրեցես C ապրիցիս
¹⁷ B զայծեմն C զայծ իմն

որպէս զհաւ յորոգայթէ¹⁸» (Հմմտ. Լուկ. 9.
 5): Քանզի այծեամն¹⁹ անըմբռնելի
 է հաղբից սրութեամբ տեսանե-
 լեացն, ուստի եւ յարանուն է իւ-
 րով սրատեսութեամբն: Իսկ հաւ
 թեթեւագոյն թեւով բարձրացեալ
 ի դաւաճանութենէ որսողացն, յոր-
 ժամ կամիցի, լինի: Արդ տե՛ս, մի՛
 վատթար երեւեսցիս քան զան-
 բանսն²⁰ առ ի քո պահպանու-
 թիւնն²¹, մի՛ երբէք յորոգայթիցն
 ըմբռնեալ, որոյ²² լինիցիս բանսար-
 կուին²³ «գերեալ ի անանգն²⁴ ի անրա²⁵
 կանսն²⁶» (Հմմտ. Բ. Տ. Գ. Բ. 26):

3 «Հայեա՛ց ի քեզ». այս է՝ մի՛
 քոյոցդ²⁷ եւ մի՛, որ զքեւ է: Այլ
 քեզ միայնոյ հայեա՛: Քանզի այլ
 եմք եւ այլ է մերն²⁸, եւ այլ է, որ
 զմեւքն: Մեք եմք անձն եւ միտք,
 որով ըստ կերպարանի Ստացո-
 ղին²⁹ եղեաք³⁰, մեր է մարմինս եւ
 սորին զգայութիւնքս, իսկ զմեւք³¹
 ինչք, արուեստք եւ այլ կենցա-
 ղոյս պատրաստութիւնք: Արդ,
 զի՞նչ ասէ բանս, մի՛ մարմնոյ հա-
 յիցիս³² եւ մի՛ սորա³³ բարւոյն³⁴ ա-

¹⁸ C յորոգայթից
¹⁹ B այծեմն C այծեամնն
²⁰ D զանբանս
²¹ C պահպանութիւն
²² BCDE որոյ] որս
²³ A բանսարկուին
²⁴ CE նմանէ
²⁵ CD նորին
²⁶ DE կամս
²⁷ C քոյոցդ
²⁸ DE զմեւքն
²⁹ A ստացողին] ստեղծաւորին D ստեղծողին
³⁰ C եղաք
³¹ E զմեւք
³² BCE հայեցիս
³³ C սորա] նորա
³⁴ ACE բարոյն

մենայն իրաւք զհետ երթայցես¹ առողջութեան եւ գեղեցկութեան² եւ երկայնակեցութեան³ եւ մի՛ ընդ ինչս եւ ընդ փառս եւ ընդ զաւրութիւն զարմասցիս եւ մի՛ որ ինչ, որ⁴ քեզ յառ⁵ ժամանակեայ կենացս⁶ մեծամեծս⁷ կարծեսցես եւ |35ա| յաղագս յայս⁸ փութոյ զտիրական քո կեանսդ անխնամեսցես⁹: Արդ, «Հայեա՛ց ի քեզ»¹⁰. այս է՝ յանձնդ¹¹ քո: Զդա՛ զարդարեա եւ զդո՛յն խնամեա, որպէս զի, որ ի չարութենէն¹² լինի, այս աղտ¹³ բացատնաւրինեսցի ի ձեռն Հայելոյն եւ ամենայն¹⁴ ի վատթարութենէ¹⁵ զազրութիւն ի բաց մաքրեսցի, ամենայն առաքիւնի գեղեցկութեամբ¹⁶ զարդարել զքեզ ինքն եւ պայծառացուցանել: Քննեա՛ զքեզ՝ զի՞նչ ես, ծանի՛ր զքո բնութիւնդ, զի մահկանացու է մարմինդ եւ անմահ՝ անձդ: Եւ զի կրկին իմն են մեր կեանքս¹⁷

¹ CE երթիցես
² C գեղեցկութեան] + եւ հեշտ ցանկութեանց
³ E երկայնակեցութեան] + եւ հեշտ ցանկութեանց
⁴ C որ]
⁵ CDE առ
⁶ C կենացս] + զսպասաւորութիւնս ընտզայս
⁷ C մեծամեծ
⁸ B այր
⁹ E անխնամեսցիս
¹⁰ ABC Հայեա
¹¹ CD յանձն
¹² D որ ի չարութենէն] ամենայն նոր ինչ արութեան են լինին աղտք
¹³ D ախտ
¹⁴ C յամենայն D յամենայնի
¹⁵ C վատթարութենէ] + եւ
¹⁶ E գեղեցկութեամբք
¹⁷ D կեանք

մինս¹⁸ ընտանի¹⁹ մարմնոյ, արագանցանէ, իսկ ազգակից հոգւոյս²⁰ ոչ ընդունի զբովանդակութիւն: Արդ, «Հայեա՛ց ի քեզ»²¹. մի՛²² մահկանացուիդ որպէս ի²³ յաւիտենականի²⁴ մնայցես եւ մի՛ զյաւիտենականդ իբրեւ զանցաւոր արհամարհեսցես²⁵: Անտե՛ս արա զմարմինդ, քանզի անցական է, խնամեա՛ զոգւոյդ իրս զանմահականս²⁶: Ի վերայ կայցես²⁷ ամենայն ճշմարտութեամբք²⁸ քեզ, որպէս զի գիտիցես բաժանել երկաքանչիւրոցն զյարմարագոյնս, մարմնոյ՝ կերակուրս եւ զգեստս²⁹, իսկ հոգւոյդ³⁰ աւրէնս բարեպաշտութեան³¹, նահատակութիւնս. սուրբս առաքիւնութիւնս, |35բ| ճգնաւորս, յաղտիցն ուղղութիւնս: Մի՛ պարարելով մարմինդ³² եւ մի՛ առաւել³³ նեղութիւնս մարմնոյդ փութալով: Վասն զի «մարմինս ցանկալ ընդդէմ հոգւոյ եւ հոգի՛ ընդդէմ³⁴ մարմնոյ: Սոքա միմեանց հակառակ կան» (Գ. շ. Ե. 17). տե՛ս, մի՛ երբէք³⁴,

¹⁸ B մինս] միս C մի E մին
¹⁹ C ընտանի] կենդանի
²⁰ C հոգւոյս
²¹ C մի] + ի
²² C ի]
²³ B յաւիտենակի
²⁴ D արհամարհեսցես] համարեսցես
²⁵ C զոգւոյդ իրսդ զանմահականսդ
²⁶ D կայցես BDE + հանդերձ
²⁷ D ճշմարտութեամբք
²⁸ E զսպաստս
²⁹ C ոգւոյդ
³⁰ AB բարեպաշտութենէ
³¹ CDE զմարմինդ
³² C յառաւել
³³ B ընդէմ
³⁴ C երբէք] + հակառակ

առդնելով¹ մարմնոյ, բազում զաւրուծիւնս տացես վատթարին²: Քանզի որպէս ի մէտս կշռոցն, եթէ գմինն ծանրացուցանիցես³ զնժարն, թեթեւագոյն ամենայն իրաւք զընդդիմակացն⁴ առնես, սոյնպէս⁵ ի վերայ մարմնոյ եւ անձին³² միոյն առաւելուծիւն հարկաւորապէս առնէ նուազութիւն միւսումն: Վասն զի մարմնոյ բարեկրեցելոյ եւ բազմամտութեամբ ծանրացելոյ ի⁶ հարկէ տկար եւ անզաւր լինի առ ի ընտանի⁷ ներգործութիւնս միտան⁸, իսկ Հոգի քաջողջութեամբ⁹ եւ ի¹⁰ ձեռն բարեաց հրահանգից առ ի յիւր մեծութիւնսն բարձրացեալ կարգաւորաբար մարմնոյս ունակութիւնք թառամեն¹¹:

4 Սոյն պատուիրան¹² եւ տկարացն է պիտնացու եւ զաւրաւորացն յարմարագոյնս, քանզի եւ ի հիւանդութիւնս բժիշկք ախտացելոցն¹³ երաշխաւոր¹⁴ լինին հայել¹⁵ յինքեանս, եւ մի՛ ինչ, որ ի բժշկութիւնսն երթան անխնամել:

¹ E առ դնելով] օգնելով

² C վատթարին

³ C ծանրացուցանես

⁴ BD զդիմակայն

⁵ C սոյնպէս] + եւ

⁶ CDE ի]

⁷ AB ընտանի C ընդանի

⁸ CE միտքն

⁹ D առողջութեամբ

¹⁰ E ի]

¹¹ D թառամին

¹² A պատուիրան

¹³ C բժիշկ ախտացելոյն

¹⁴ E երաշխաւորք

¹⁵ E հայելով

Սոյնպէս¹⁶ եւ բժիշկ անձանց մերոց բան, որք ի մեղացն [36ա] են չարչարեալք հոգիք ի ձեռն փոքուս¹⁷ այսորիկ աւզնականութեան¹⁸ բժշկէ: Արդ, «հայեա՛ց ի քեզ», որպէս զի հաւասարութեան յանցանացն եւ ի բժշկութեանէս զաւզնականութիւն¹⁹ ընկալցիս: Մեծ են եւ դժնդակ մեղքն, բազում պէտք են խոստովանութեան եւ դառն արտասուաց²⁰, պնդագոյն արթնութեան²¹ եւ²² անսպառ պահոց: Թեթեւ²³ ըմբերելի³³ յանցանքն, զուգեսցի եւ ապաշխարութիւնն: Միայն «ի քե՛զ հայեաց²⁴», որպէս զի ծանիցես զանձինդ առողջութիւն եւ զհիւանդութիւն: Քանզի բազումք ի սաստկութենէ ախտիցն²⁵ մեծամեծս եւ անբժշկելիս հիւանդացեալք եւ ոչ զնոյն ինքն զայն գիտեն, թէ հիւանդանայցեն: Արդ, մեծ է ի պատուիրանէս²⁶ աւգուտ եւ զաւրաւորացն ի գործ՝ որպէս եւ²⁷ սոյն ինքն եւ զհիւանդացեալն²⁸ բժշկէ եւ զառողջս²⁹ կատարեալս առնէ: Քանզի իւրա-

¹⁶ D սոյն

¹⁷ C փոքուս

¹⁸ C աւզնականութեամբ DE օգնականութեան

¹⁹ C զաւզնականութիւնս

²⁰ A արտասուաց

²¹ C արթնոյն

²² CE եւ]

²³ C ըմբերելի] զսպելի

²⁴ ABCD հայեաց

²⁵ C ախտիցն]

²⁶ A պատուիրանէս

²⁷ C եւ]

²⁸ C զհիւանդացեալսն

²⁹ BCDE զառողջսն

քանչիւր ոք ի մէնջ աշակերտեալ բանիս միոյ իրիք է¹ գործոյ² սպասաւոր³ ըստ Աւետարանին կարգելոյ մեզ: Վասն զի ի մեծի տան⁴ յեկեղեցւոյս յայսմիկ ոչ միայն եւ անաւթք ամենածախք⁵, ոսկեղէնք եւ արծաթեղէնք⁶, այլ եւ փայտեղէնք եւ խեցեղէնք (Բ․ ՏՊ․ Բ․ 20) եւ արուեստք ամենապատիկք: Արդ, ունի տունս այս⁶, «որ է եկեղեցի Աստուծոյ (Հմմտ․ Ը․ ՏՊ․ Գ․ 15) կեանդանոյ⁷», որս|36բ|որդս⁸, ուղեգնացս, ճարտարապետս, շինողս⁹, երկրագործս, հովիւս, զաւրականս: Ամենեցունց¹⁰ սոցա պատշաճի¹¹ փոքրս¹² այս բանի¹³ իւրաքանչիւր ուրուք հաւաստեալ¹⁴ գործոցն¹⁵ եւ փութով յաւժարութեամբ առնելոյն¹⁶: Որսորդս¹⁷ ես, առաքեալ ի Տեառնէն, որ ասէրն¹⁸ ահա ես առաքեմ բազում որսորդս եւ որսասցին¹⁹ զնոսա ի վերայ ամենայն լերին (Հմմտ․ Երմ․ Ժ․ 9․ 16): Հայեա՛ց խնամաբար. մի՛ ու-

րեք փախիցէ ի քէն որսն, որպէս զի ըմբռնեալ²⁰ բանիւ²¹ ճշմարտութեանն, զի չարութենէ որսացեալսն ածցես կենդանոյն²²: Ուղեգնաց²³ ես, նմանող լե՛ր մաղթողին: «Ձգնացս իմ ուղի՛ղ արս» (Ուշմ․ ՆԺԸ․ 133): Հայեա՛ց ի քեզ. մի՛ սխալեսցես²⁴ ի ճանապարհէն, մի՛ խոտորեսցիս²⁵ յաջ եւ կամ²⁶ յահակ, զճանապարհ արքունի գնացես: Ճարտարապետն զգուշաբար զհիմնն արկցի²⁷ հաւատոյն, որ է Յիսուս Քրիստոս (Հմմտ․ Ը․ Կրնի․ Գ․ 11): Շինողն²⁸ հայեսցի զիարդ շինեսցէ²⁹, մի՛ փայտ, մի՛ խոտ, մի՛ ցողուն, այլ ոսկի, արծաթ, քարինս պատուականս: Հովիւ՛, հայեա՛ց³⁰, մի՛ ինչ³¹ զքեւանցցէ³², որ անկանիցի ընդ³³ հովուականան³⁴: Այսոքիկ են զի՞նչ. զմոլորեալն դարձո՛, զխորտակեալն կաղանդեա՛³⁵, զհիւանդացեալն բժշկեա՛: Երկրագործ, շո՛ւրջ բրեա զանպտուղ թղենին (Հմմտ․ Գլ․ ԺԳ․ 18) եւ ի վերայ արկ զառ ի քէ|37ա|նն ի յաւգնականութիւն³⁶ պտղածնութեանն: Զի-

¹ E է]
² C գործոյ]
³ E սպասաւոր] սպասէ որ
⁴ C տան]
⁵ BD եւ արծաթեղէնք]
⁶ C այս] աստուծոյ
⁷ E կենդանոյ
⁸ D որսորդ
⁹ A շինաւղս
¹⁰ AE ամենեցուն
¹¹ D պատշաճ
¹² D փոքր E պատշաճի փոքրս] պատճառ փոքր
¹³ ACE բան
¹⁴ C հաւաստե
¹⁵ E գործոյն
¹⁶ C առնելո D առնելոյ
¹⁷ BD որսորդ
¹⁸ CE ասէր
¹⁹ C որսասցեն

²⁰ D ըմբռնել
²¹ C բանիւ
²² AC կենդանոյն
²³ A ուղեղ
²⁴ A սղալեսցես C սխալեսցես E սխալեսցիս
²⁵ C խոտորեսցիս] + մի
²⁶ BCDE կամ] մի
²⁷ C զհիմն արկցէ
²⁸ A շինաւղն
²⁹ CDE շինէ
³⁰ ABCD հայեա
³¹ C մի ինչ] միինչ
³² D զանցցէ
³³ C ընդ]
³⁴ A հովականան C զհովականովն
³⁵ B կաղանդեա] կաշկանդեա
³⁶ C աւգնականութիւն

նուտոր¹, «չարչարակի՛ց լեր Աւետարա-
նիս» (Հմմտ. Բ. ՏՊԵ. Ը. 8), գինուորեցիր
զգեղեցիկ գինուորութիւնն (Ը. ՏՊԵ. Ը. 18) ընդդէմ հոգւոյն² չարու-
թեան, հակառակ ախտիցն մարմ-
նոյ, առցես զամենայն սպառազի-
նութիւն³ 4 հոգւոյն³⁵, մի՛ շարա-
մանեսցիս «ընդ կենցաղոյս իրս»,
որպէս զի զաւրաւարին հաճոյաս-
ցիս⁵: Մարդի՛կ, «հայեա՛ց ի քեզ»,
մի՛ ուրեք⁶ զանցցես⁷ զըմբշական
իրաւքն⁸: Քանզի ոչ պսակի, եթէ
ոչ աւրինաւք⁹ մարտիցէ: Նմա-
նեա՛ Պաւղոսի, որ ընթանայրն եւ
նավէրն եւ մարտնչէրն (Հմմտ. Եփ. Գ. 12):
Եւ դու, որպէս զբարի
բռնամարտիկ³⁶, անզբա՛ւս¹⁰ կալ
զհայեցուածս¹¹, ծածկեա՛ զկարե-
ւորսն յարկանել ձեռացդ¹², յա-
ռեալ¹³ ակն առ ի հակառակա-
մարտն լինիցիս (Հմմտ. Եփ. Գ. 13):
Յընթացսն յառաջադէմ¹⁴ ձգի-
ցես¹⁵: Այնպէս ընթայ, որպէս զի
հասանիցես¹⁶: Ի կռիւսն աներե-
ւութիցն նահատակեցիր: Այսպիսի
զքեզ գոլ յամենայն կենցաղում¹⁷

բանս կամի, մի՛ ընկողմանեալ¹⁸,
մի՛ ի քուն, այլ զուարթութեամբ
եւ արթնաբար քեզ առաջի կալով:

5 Նուազեսցի¹⁹ աւրս պատմել
ինձ զիրս գործակցաց Աւետարա-
նին Քրիստոսի եւ զաւրութիւն
հրամայեցելոյն²⁰ որպէս յարմա-
րագոյնս ունի առ ամենայն²¹ (Հմմտ.
Ը. Կրն. Խ. 24): «Հայեա՛ց ի քեզ»,
սթա՛փ լեր, խոհեմ, մաւտակա-
յիցն²² պահապան, նախահոգակ³⁷
հա|37բ|նդերձելոցն: Մի՛ զմերձա-
ւորն²³ ահա պղերզութեամբ մատ-
նիցես²⁴ եւ ոչ էիցն եւ ոչ լինե-
լոցն, որպէս ի ձեռն գոյիցն, զվա-
յելսն դիցես: Կամ եթէ՛ ո՞չ բնու-
թեամբ իցէ ախտս այս մանկանց²⁵,
թեթեւագոյն բարս ունելով ի ձե-
ռին կարծեն զյուսացեալսն: Քան-
զի յորժամ խաղաղութիւն առցեն
եւ հանդարտութիւն գիշերային,
ստեղծանեն յինքեանս անհաստա-
տուն երեւմունս՝ դիւրութեամբ
մտացն յամենայն ինչ բերեալք,
դնելով ամբարտաւանութիւնս,
հարսանիս պայծառս, բարեման-
կութիւնս³⁸, ծերութիւնս խորինս,
յամենեցունց պատիւս: Եւ ապա ոչ
ուրեք կալ յուսոցն²⁶ կարացեալ,
առ ի մեծն ի մարդկանէ փքանան:
Տունս ստանան զեղեցիկս եւ մե-
ծամեծս՝ լցեալ զնոսա ամենա-

1 A գինուոր
2 C հոգոյն D հոգւոցն
3 C սպառազինութիւն] + մարմնոյն
4 C հոգով
5 A որպէս զի զաւրաւարին հաճոյասցիս]
6 C ուրեք] + ինչ
7 C զանցցիս
8 C իրաւք
9 C քանզի... աւրինաւք] E օրինօքն
10 C անզբաւս] անգօր
11 A զհայեցածս
12 C ձեռացն
13 D յառել
14 C լինիցիս... յառաջադէմ]
15 BDE ձգիցիս C ձգեսցիս
16 B հասանիցես] Հասարկանիցես
17 CE կենցաղումս

18 D ընկողմանել
19 A նուազեսցի C նազեսցի
20 E հրամայեցելոցն
21 E ամենեսան
22 A մաւտակայցն C մաւտականացն
23 D զմերձաւորս
24 D մատնեսցես
25 E մանկանց] անկմանց
26 E յուսոյն

ծախ³⁹ գանձիւք¹, գերկիրն արկանեն, որչափ իւրեանց ընդունայնութիւն խորհրդոց ի բովանդակ² ստացուածոցն բաշխէ: Եւ դարձեալ ի սոցանէ փարթամութիւնս զսնտտի³ շտեմարանս փակեն⁴: Յաւելուն ի նոյնս արաւտականս, ծառայից բազմութիւնս⁵ ըստ թուին, առաւելեալս, իշխանութիւնս քաղաքականս, ճոխութիւնս ազգաց, զաւրավարութիւնս, պատերազմունս, յաղթութիւն⁶, զթագաւորութիւնն ինքնակալ⁷: Խորհրդովքն ստեղծանեն երթ³⁸ալովն յոյժ անմտութեամբ, վայելել⁸ վարկանին զյուսացեալսն՝ որպէս թէ առ ժամայն մերձ իցէ եւ առ ոտս կայցէ ինքեանց: Յատուկ առանձինն ախտս այս⁹ դատարկ եւ խոյլ անձին՝ երազ տեսանելով արթուն մարմնով: Արդ զայսպիսի թուութիւն մտաց եւ զայտումն խորհրդոց ճնշելով¹⁰ բանս եւ, որպէս սանձիւք իւրիք¹¹ ընդդէմ բախելով զխորհրդոցն անհաստատութիւն, պատուիրէ¹² զմեծս զայս եւ զիմաստուն պատուիրան¹³ ի

¹ BD գանձուք
² C բաւրնդակ
³ C զսնտտիս
⁴ C փակեն] քակեն
⁵ E բազմութիւնսն
⁶ A պատերազմունս յաղթութիւն E պատերազմաց յաղթութիւնս
⁷ A անինքնակալ CE ինքն անկեալ
⁸ D վայելեալ
⁹ C այս]
¹⁰ C ճնշելով] ճանաչելով
¹¹ C իւրիք]
¹² A պատուիրէ
¹³ D պատուիրանս

քեզ, ասելով, հայեաց¹⁴. մի՛ ընթադրելով¹⁵ գանգոյսն¹⁶, այլ զմերձակայսն¹⁷ առ ի յաւգուտ դնելով: Կարծեմ՝ եւ զայն ախտ ի բաց բառնալ զսովորութեանս¹⁸ այսու վարելով խրատու աւերինադիրն¹⁹: Վասն զի դիւրին է իւրաքանչիւր ումեք ի մէնջ բազմահոգանալ⁴⁰ զաւտարոտիսն, քան եթէ²⁰ զընտանի²¹ իւր դիտել, որպէս զի մի՛ զայն²² ախտանայցեմք, դադարեա²³, ասէ, զայս²⁴ անուան զչարիսն քննելով, մի՛ տայցես տեղի խորհրդոցն զայլոցն²⁵ խուզելով հիւանդութիւնս, այլ ի քեզ հայեաց, այս է²⁶, յընտանի²⁷ քննութիւնս դարձո զակն²⁸ ոգւոյդ: Քանզի բազումք²⁹, ըստ բանին Տեառն, զշիւղ³⁰ յական եղբաւրն նշմարեն³¹ եւ յիւրում ականն զգերանն ոչ տեսանեն (Ըմբ. Մքթ. Է. 3): Արդ մի՛ դադարեսցես քննելով զքեզ, եթէ քեզ ըստ պա³⁸տուտուիրանին կեանք յառաջեալ ի-

¹⁴ E հայեաց
¹⁵ B ընթադրելով] ենթադրելով
¹⁶ C գանգոյսն] գյաղումն
¹⁷ D զմերձակայս
¹⁸ C բառնալով զսովորութիւնս E զսովորութեանց
¹⁹ C աւերինադիրն
²⁰ B եթէ
²¹ C զընտանի] զնմանի
²² BCD զայս E զայն
²³ E դադարեաց
²⁴ BD զայրար
²⁵ CD զայլոյն
²⁶ ABD այս է]
²⁷ A յնտանի
²⁸ C զակնդ
²⁹ C բազում
³⁰ A զշիւղ E զշիւղն
³¹ AB նշմարեն] մարեն

ցեն, այլ մի՛ զարտաքոյսն դիտեսցես¹, եթէ երբէք զուրուք² արատս ինչ գտանել կարացես, ըստ Փարիսեցւոյն³ ծանուն⁴¹ այնորիկ եւ հպարտացելոյ⁴, կայր զինքն արդարացուցանելով եւ զմաքսաւորն խոտելով (Հմմտ. Գ. Ժ. 11): Այլ զքեզ դատել մի՛ նուազեսցէ⁵, մի՛ ըստ խորհրդոց⁶ մեղար, եւ մի՛ ինչ լեզուդ գայթակղեաց զմտաւքդ գանցանելով, մի՛ ի գործս ձեռացդ գործեցաւ ինչ յանխոհեացն⁷: Եթէ գտցես ի կեանս քո բազում մեղս (քանզի գտցես ամենայն իրաւք մարդ գոյով⁸), ասա՛ զմաքսաւորին «Աստուած, քսուեա՛ զիս մեղատու» (Գ. Ժ. 13): Արդ, հայեաց ի քեզ: Այս քեզ բայ⁹ եւ պայծառաբար բարեկեցելում երբէք եւ ամենայն կենաց¹⁰ քոց կատարումն բերէ¹¹, պիտանացուցանելով, որպէս ոք բարի խորհրդակիրց յիշատակարան բերել¹² մարդկայնուոցն¹³: Եւ¹⁴ եթէ յամբոխիցն փորձեսցիս ի ժամանակի լինիցի ի սրտիդ երգեցեալ, որպէս զի մի՛ մոլորութեամբ առ ի յամբարտա-

ւանութիւնն¹⁵ առաւել ծանրացեալ ամբառնայցեն, եւ մի՛ անծանաւթութեամբ առ վատթարագգի տրտմութիւն¹⁶ անկանիցես: Ընչեղութեամբ կատակելով¹⁷ եւ նախածնողաւք մեծամեծս ի՞նչ [39ա] խորհիցես, եւ պատուեալ գաւառսս գեղեցկութեամբ մարմնոյ, եւ յամենեցունց պատուովք¹⁸: Հայեաց¹⁹ ի քեզ, զի մահկանացուես, «վասն զի հող ես եւ ի հող երթիցես» (Հմմտ. Ի. Գ. 19): Շո՛ւրջ հայեաց յայնոսիկ, որ յառաջ քան զքեզ յիւրեանց²¹ անբարհաւաճութեան քննեցան: Ո՞ւր, որ զքաղաքական գաւրութիւնսն էին զգեցեալ²², ո՞ւր²³ դժուարակուիւ ճարտասանքն, ո՞ւր, որք զկացորդսն կարգեցին, պայծառ ձիաբոյծքն, զաւրավարքն, իշխանքն, գոռոզքն: Ո՞չ ամենայն փոշի, ո՞չ ամենայն առասպելք²⁴: Ո՞չ ի դուզնաքեայ ոսկերս յիշատակ²⁵ կենացն իւրեանց: Յառիցես²⁶ ի գերեզմանսն, եթէ կարացես որոշել ո՞ է ծառայն եւ ո՞ է տէրն, ո՞ աղքատն եւ ո՞ ընչեղն: Զատո՛, եթէ քո իցէ գաւրութիւն, զկալանաւորն²⁷ ի թագաւորէն, զքաջավայելուչն՝ ի դժո-

¹ C դիտեսցես] գիտիցես

² B զորուք

³ AD փարիսեցոյն C փարիսացոյն

⁴ C հպարտացելոյն

⁵ BCD նուազեսցէ CE + ինչ

⁶ E խորհրդոյ

⁷ E յանխորհեացն

⁸ ACE մարդ գոյով] մարդելով

⁹ ACE բայ] բաց

¹⁰ C կենացդ

¹¹ E բերէ] բարէ

¹² D բերեալ C + ի

¹³ CD մարդկայնոցն E մարդկայնոյս

¹⁴ D եւ]

¹⁵ BCDE յամբարտաւանութիւնս

¹⁶ C տրտմութիւնս

¹⁷ D կատարելով

¹⁸ A պատուովք C պատուք

¹⁹ AC հայեաց] պահեա BD հայե

²⁰ C եւ երթիցես]

²¹ C զիւրեանց

²² C սգեցեալ E զգեցեալք

²³ CE ուր] որ

²⁴ ABCD առասպելք

²⁵ C յիշատակք

²⁶ B յառեցիս

²⁷ ACDE զկալանաւորն] զկապանաւորն

խատեսակէն⁴², զգաւրաւորն՝ ի տկարէն: Արդ, յիշելով զբնութեանդ, ոչ ամբարիցես¹ երբէք եւ յիշեսցես զքեզ, եթէ հայեսցիս ի քեզ:

6 Դարձեալ, դժոխագգի² ես եւ անփառ, աղքատ յաղքատաց³, անտուն, անքաղաք, տկար, առաւրեայ պարենիցն կարաւտեալ, դողալով ի հզաւրիցն⁴, յամենեցունց երկուցեալ⁵ յաղագս նուաստագոյն կենաց քոց: «Քանզի աղքատն», |39բ| ասէ, «ոչ հաւնորժէ սպառնալեաց» (Հմմտ. Լուս. ԺԳ. 8): Արդ, մի՛ բացածանաւթասցիս ի քէն եւ մի՛ զի ոչ ինչ նախանձելի ի մերձաւորս⁶ առ⁷ քեզ առկայցէ, զամենաբարի⁸ ի բաց ընկեսցես զյոյսսն⁹, այլ ի վե՛ր ած զքո զանձդ¹⁰ առ ի մտաւորագոյնսն քո¹¹ յԱստուծոյ բարիս (Հմմտ. Են. Բ. 7) եւ առ ի խոստացեալսն յապագայսն¹² համբարեալս¹³: Նախ առաջին, զի մարդ ես՝ միայն ի կենդանեացն աստուածաստեղծեալ: Արդեաւք¹⁴ ո՞չ բաւական իցէ այս՝ ողջախոհաբար մտածութեամբ առ ի բարեմտութիւն վերնագունիցն

ի նոցունց, իսկ ի ձեռացն Աստուծոյ զամենայն ինչ գոյացուցանողացն ստեղծանիլ, եւ ապա՝ զի ըստ կերպարանի¹⁵ լեալ¹⁶ Ստացողին զքեզ, կարելի գոլ ի հրեշտակաց նմանութիւն ի ձեռն բարի առաքինութեան ընթանալ հասանել: Ոգի առէր իմանող, որով զԱստուած իմանաս, զէիցն բնութիւն մաքուր խորհրդով իմաստութեան¹⁷, հնձես պտուղս ախորժելիս: Ամենայն քեզ ցամաքային¹⁸ կենդանիք, ընդելք¹⁹ եւ վայրենիք, բովանդակ²⁰ ջրայինք կերակրելիք²¹ եւ որք յաւրս թռչին, այդոքիկ ծառայք են ընդ ձեռամբ անկեալ քեզ: Ո՞չ դու զարուեստսն²² գտեր եւ զքաղաքս հաստատեցեր եւ որ ինչ հարկաւորք են առ փափկ|40ա|ութիւնսն իմացար: Ո՞չ գնալի է քեզ խորք ի ձեռն բանի²³: Ո՞չ երկիր եւ ծով սպասաւորեն կենաց քոց: Ո՞չ աւդ եւ երկին հանդերձ աստեղացն պարուք²⁴ քեզ զիւրեանցն²⁵ ցուցանեն զյարմարութիւնս: Արդ, զի²⁶ փոքրամտես⁴³, զի ճի քո ոչ իցէ արծաթասանձ: Այլ զարեգակն ունիս արագագոյն ընթացիւք զա-

¹ BDE ամբարիցիս] ամբարձցիս
² E դժոխագգի] + ոք
³ A յախքատաց
⁴ BD հզաւրացն C հզօրացն
⁵ D յերկուացեալ
⁶ BC մերձաւորս
⁷ C առ]
⁸ E զամենայն բարի
⁹ CDE զյոյսն
¹⁰ DE զանձնդ
¹¹ D քո]
¹² BCE յապագայսն] յապայսն
¹³ B համբարեալս] համբերեալս
¹⁴ C արդօք

¹⁵ D կերպարանի] պատկերի
¹⁶ B լեալ
¹⁷ B իմաստութենէ CE իմաստութեան
¹⁸ C ցամաքային] + եւ
¹⁹ C կենդանիք ընդելք] E ընտելք
²⁰ C բօրնդակ
²¹ BCE կերակրողք E կերակրողք
²² C զարուեստն
²³ C բանին
²⁴ BCDE պարուց
²⁵ C զիւրեանց
²⁶ D փոքրամտես] փոքրամիտ ես

մենայն ակուն ջահընկալ¹ քեզ ճառագայթիւք: Ո՞չ ունիս արծաթի² եւ ոսկի զամբար³, այլ զլուսին ունիս բիւրապատիկ զքեզ⁴ իւրով լուսովն պայծառացուցանել: Ո՞չ երբէք ելէր ի վերայ կառաց⁵ ոսկետախտակաց⁴⁴, այլ ոստոս ունիս ընտանի կառոս եւ բնակիցս քեզ: Արդ, զի՞ երանես, որոց զստուար⁶ քսակն⁷ է ստացեալ եւ այլոց ոտիւքն փոփոխիլ⁸ կարաւտացեալս⁹: Ո՞չ քուն ես ի գահոյս փղոսկրեայս¹⁰, այլ ունիս զերկիրն բազում փղոսկրեացն¹¹ պատուականագոյն¹², քաղցր ի վերայ նորին զհանգիստն, արագագոյն զքունն եւ ի հոգւոց¹³ ի բաց վճարեալ: Ո՞չ ընկողմանիս ընդ ոսկեճաճանչ¹⁴ ձեղուամբ⁴⁵, այլ զերկին ունիս¹⁵ անճառելի աստեղացն գեղեցկութեամբ փայլեալս (Հմմտ. Եբր. Բ. 4): Եւ այսոքիկ մարդկայինք, իսկ զեւս¹⁶ մեծագոյնսն¹⁷: Յաղագս քո Աստուած մարդացեալ, Հոգւոյն¹⁸ Սրբոյ բաշխումն, մահու

լու|40բ|ծումն, յարութեան յոյս, աստուածային¹⁹ պատուիրանք կատարեն զքո կեանս²⁰, զնացք առ Աստուած ի ձեռն պատուիրանացն²¹, արքայութիւնն երկնից քաջավայելուչն²² (Հմմտ. Մար. ԻԵ. 34), պսակք²³ արդարութեան (Հմմտ. Բ. Տար. Գ. 8) պատրաստք յաղագս առաքինութեան վաստակոց ոչ ի բաց ընթանան ինչ:

7 Եթէ հայեսցիս ի քեզ, այսոքիկ²⁴, եւս առաւել քան զսոյն գտցես ի քեզ եւ զվայելումն մերձակայիցն²⁵: Արդ, ոչ փոքրամտեսցես⁴⁶ առ ի կատարել²⁶ կարաւտագոյնսն: Ամենայն ուստեք քեզ յարկացեալ²⁷ պատուիրան²⁸ զմեծն²⁹ տացէ աւգնականութիւն: Որպիսի՞ ինչ բարկութիւն կալաւ զքո խորհուրդս, եւ բերեալ լինիս³⁰ ցասամբ առ բանս ոչ վայելուչս եւ գործս դժնդակս³¹ եւ գազանայինս: Եթէ հայեսցիս ի քեզ, ցածուցանես զզայրացումնն՝ որպէս զձի ինչ⁴⁷ անհաւան եւ դժոխերասան՝ տանջանացն բանիւն³² որպէս մտրակաւ³³ մերձեցեալ:

¹ C ընկալ] անկեալ
² E արծաթ
³ A զամբար] լամպար
⁴ D քեզ
⁵ E կառ
⁶ C զստուար] ստացւած
⁷ C քսակն] + քո ակն
⁸ E փոփոխել
⁹ E կարօտացեալքն
¹⁰ C փղոսկրայս
¹¹ A փղոսկրեայցն C փղոսկրայն
¹² A պատուականագոյն
¹³ C հոգոցն D հոգոց E հոգւոյն
¹⁴ A ձեղւամբ
¹⁵ C ընդ... ունիս]
¹⁶ BD զեւսն
¹⁷ C մեծագոյն
¹⁸ C հոգոյն

¹⁹ E աստուածայինք
²⁰ E կեանսն
²¹ A պատուիրանացն
²² CE քաջավայելուչ
²³ D պսակ
²⁴ E այսքիկ] + եւ
²⁵ C մերձակայիցս
²⁶ DE ի կատարել] C կատարելագոյնսն
²⁷ C յարկացեալ] + քեզ
²⁸ A պատուիրան
²⁹ C զմեծ
³⁰ D լինիցիս E լիցիս
³¹ A դժնդակս
³² DE բանիւ
³³ ABD մտրակաւ

Արդեւցես զլեզուդ, եւ զձեռսդ ոչ թողացուցանես¹ ի զայրացուցանողն: Դարձեալ ցանկութիւնք չարք ցաւեցուցին զոգիդ, յարձակմունս անարգելս եւ շռայլեալս արկանիցեն (Հմմտ. Լեռ. Կ. 9. 24): Եթէ հայեսցիս ի քեզ եւ յիշեսցես, զի² այսոցիկ³ մաւտաւոր հեշտութեանցս դառն գտանի վախճան⁴, եւ որ այժմ |41ա| ի ցանկութենէս մերում մարմնոցս լեալ մարմաջմունք՝ սա ծնանի զթունաբեր որդն անմահ տանջող մեզ ի գեհեանին, եւ ջերմութիւն մարմնոյս մայր լինի յաւիտենական հրոյն (Հմմտ. Մրհ. Թ. 43-47), վաղվազակի մերժեսցին փախուցեալ ցանկութիւնքն⁵, սքանչելի իմն ի ներքս խաղաղութիւն յոգւոջդ⁶ եւ հանդարտութիւն լինիցի (Հմմտ. Մրհ. Ի. 41), որպէս աղախնաց⁷ յայրատեսցելոց⁸ ամբոխիւք լինի տիկնոջ⁹ ուրուք ողջախոհի մերձ¹⁰ գոլոյ¹¹: Արդ, «հայեա՛ց¹² ի քեզ» եւ ծանի՛ր, զի միտ¹³ բնական¹⁴ է եւ իմանալի հոգի¹⁵, եւ միումդ բնութեամբ իշխելն գոյանայ, իսկ միւ-

սումն լսել բանի եւ հաւանել¹⁶: Արդ, մի՛ երբէք թողացուցես¹⁶ ստրկանալ զմիտսդ՝ ծառայ լինելով ախտիցն եւ մի՛ դարձեալ հրամայեսցես¹⁷ ախտիցն ընդդէմ կալ բանի, եւ յինքն զաւրութիւն անձին ցուցանել¹⁸: Բոլորովին դու հաւաստեալ զքեզ իմացիս՝ բաւական¹⁹ տացէ աւգնականութիւն առ ի խորհուրդսն Աստուած: Քանզի եթէ²⁰ հայեսցիս ի քեզ, ոչինչ կարաւտացիս²¹ բոլորեցուն²² կազմուածոց²³ զԱրարիչն իմանալ, այլ եւ ի քոյինդ, իսկ՝ որպիսի ես. փոքր իւրք աշխարհաւ զմեծն տեսցես Ստացողին քո զիմաստութիւն²⁴: Անմարմին իմանաս զԱստուած ի գոյացելոյդ²⁵ քում|41բ|մէ ոգւոյդ անմարմնոց, ոչ բովանդակեալ ընդ տեղեալ²⁶, որպէս եւ ոչ²⁷ միտքդ նախասկզբնաբար²⁸ ունի զանտեղւոջ²⁹ զգնացսն, այլ ի ձեռն մարմնոյս մտաւորութիւն³⁰ ի տեղւոջ³¹ լինի: Անտեսանելի զԱստուած հաւատաս, զքո անձդ³²

1 E թողացուցես
 2 C զի] եթէ
 3 E զի այսոցիկ] զայսոցիկ
 4 C գտան վաղջան
 5 BE ցանկութիւնքն] + եւ
 6 C յոգոջդ
 7 E յաղախնաց
 8 D յարատեսցելոց
 9 A տիկնոջ
 10 C մերձ] մեջ
 11 ABD գոլոյ] գալոյ C դնելով
 12 E հայեաց
 13 CDE միտք
 14 D բնական] բանական
 15 BC հոգիդ C + իսկ միւսն թագաւորական բան DE իսկ միւսդ աղախնական եւ անբան

16 E թողացուցանես
 17 C դարձեալ հրամայեսցես]
 18 C ցուցանել] կացուցանել
 19 C բաւական] բանական
 20 C եթէ]
 21 B կարաւտացիս] + ի
 22 C բոլորեցունց
 23 A կազմածոց BCD կազմածո
 24 C իմաստութիւն
 25 D գոյացելոյդ
 26 C տեղե
 27 C ոչ] + քո
 28 A նախսկզբնաբար
 29 BD յանտեղւոջ C յանտեղոջ
 30 BE մտաւորութեան C միաւորութեան
 31 C տեղոջ
 32 B անձնդ

իմանալով, վասն զի¹ եւ դա² մարմնական³ աչաց անըմբռնելի է⁴: Քանզի⁵ ոչ գունեալ եւ ոչ մարմնաւոր⁶ պատկեր ընկալեալ, այլ ի ձեռն ներգործութեանցն ճանաչի միայն: Որպէս զի մի՛ զԱստուած խնդրեսցես աչաւք տեսանել, այլ մտաւքդ⁷ առնելով զիմանալի հաւատն, ընկալցիս յաղագս նորա ըմբռնմանն⁸: Աքանչացի՛ր ընդ Արուեստաւորն⁹, զոգւոյդ¹⁰ քո զաւրութիւն ընդ մարմնոյդ¹¹ կապեաց, որպէս մինչեւ ի սպառուած¹² դորին հասանելով, զբազում ինչ բաժանեալ անդամոցդ առ ի նոյն միաբանութիւն եւ հաւանութեամբ էած: Դիտեա՛¹³ զի՞նչ է¹⁴ յոգւոյդ¹⁵ տուեալ մարմնոյդ զաւրութիւն եւ զի՞նչ է մարմնոյդ յոգիդ¹⁶ վեր ելեալ ախտակցութիւն¹⁷: Զի՞արդ ընդունի զկեանս¹⁸ յոգւոյդ¹⁹ մարմինդ²⁰ եւ ընդունի ցաւս ի մարմնոյ ոգիդ, որպիսի²¹

¹ C վասն զի] քանզի
² C դա] դու
³ C անմարմնական
⁴ C է] ես
⁵ C քանզի] վասն զի
⁶ E մարմնական
⁷ C մտօք
⁸ BD անըմբռնմանն
⁹ C արւեստաւորն C + զիարդ
¹⁰ C զոգոյդ
¹¹ BCE մարմնովդ D մարմնով
¹² C սպառուած
¹³ E դիտեա] դիտեա
¹⁴ C է] ի
¹⁵ C յոգոյդ
¹⁶ C յոգիդ] + ի
¹⁷ D ախտակցութիւն] + եւ
¹⁸ A զկեանս C զկեանս
¹⁹ C յոգոյդ
²⁰ C մարմնոյդ
²¹ E որպէսզի

չտեմարանս ուսմանց ունի, ընդէ՞ր ոչ ստուերանայ գիտութեամբ նախառելովքն եւ կամ զկնի եղելովքն յաւ[42ա]ուածովք²², այլ անխառնակ եւ դիւրապատելի²³ յիշատակքն²⁴ են, որպէս ի պղնձոջ²⁵ իմիք արձանի²⁶ յիշխանականի ոգւոջդ գծեալ²⁷ պահին: Զի՞արդ առ ի մարմնոյ զայթակղելով ախտն զընտանին իւր կորուսանէ զգեղեցկութիւն եւ որպէս զի չարութեան²⁸ ընդդիմախզութիւն²⁹ ի բաց մաքրէ ի ձեռն առաքինութեան, առ նմանութիւն ընթանայ Ստացողին²⁹:

8 Հայեա՛ց, եթէ թուի քեզ, հանդերձ ոգւոյդ տեսութեամբ եւ ի մարմնոյդ կազմուած³⁰, եւ սքանչացի՛ր՝ զիարդ վայելուչ զնա վարածումն⁵⁰ բանական հոգւոյդ քաջարուեստ³¹ գործեաց: Ուղղորդ քեզ եստեղծ միայն ի կենդանեացն³², որպէս զի³³ նովիմբ իսկ ձեռովդ տեսցես, թէ վերնագունացն ազգակից են կեանքդ քո: Քանզի չորքոտանիքն ամենայն⁵¹ առ որովայնն հային, իսկ մարդոյ ի վեր է պատրաստ յերկինս հայե-

²² E յաւելուածօք
²³ BD դիւրապատելի] դիւրաւ դատելի
²⁴ E յիշատակք
²⁵ DE պղնձոջ
²⁶ E արձան
²⁷ E գծեալ] գործեալ
²⁸ ABCD ընդդիմախզութիւն] դարձեալ մախզութիւն
²⁹ A ստացաւդին
³⁰ A կազմուած
³¹ A քաջարուեստ D քաջարուեստն
³² D կենդանացեացն
³³ B զի] եւ E + եւ

ցուածք¹, որպէս զի մի՛ պարապես-
ցէ² որովայնի եւ մի՛ ընդ որովայ-
նիւ ախտիցն, այլ զբովանդակ ու-
նիցի զյարձակումնն առ ի վերին
գնացսն: Եւ ապա զգլուխն ի վե-
րայ բարձրագունիցն եղեալ, ի
նմին զբազումս արժանապէս
զգայութեանցն հաստատութեանց:
Ունի տեսանելիս եւ լսելիս³, եւ
ճաշակելիս եւ հոտոտելիս՝ ամենե-
քեան առ [42բ] իրեարս մերձ բնա-
կեալք: Եւ այսպէս ի դուզնաքեայ
տեղւոջն եղեալք, ոչ ինչ իւրա-
քանչիւր ոք խափանի ի ներգոր-
ծութենէ զրացւոյն⁴: Աչք բարձ-
րագոյն⁵ դիտաւորութիւնն ըմբո-
նեցին, որպէս զի մի՛ ինչ նոցա
մարմնոյն մասունք ի վերայ առ-
դիցին, այլ սուղ յառաջ ակամբ⁶
յաւնացն ի ներքոյ նստեալ, ի վե-
րուստ զբարձրագոյնսն առ ի⁷
յուզղութիւնսն ձգեսցեն: Դար-
ձեալ լսելիք ոչ ուղղակի են բա-
ցեալք, այլ մանուածով⁸ գնա-
ցիւքն յաւդոյդ զհնչումն ընդու-
նին: Իմաստութեան եւ այս նեղա-
գունի, որպէս զի ձայնն անխա-
փան անցուցանել⁹, թէպէտեւ ա-
ռաւել եւս հնչիցի¹⁰, շուրջ բե-

¹ A հայեցածք
² D պարապեսցի
³ ABCD եւ լսելիս]
⁴ D դրացոյն
⁵ D զբարձրագոյն
⁶ BDE յառաջակամբ] յառաջ անկամբ
⁷ E ի]
⁸ A մանուածով D մանուածովք
⁹ D անցուցանել] անցանել
¹⁰ E հնչի

կեալ¹¹ զմանուածովքն¹², եւ ոչինչ
յարտաքուստ յարանկեալ խափան
զոլ կարասցէ զգալւոյն¹³: Ուսիր
զլեզուոյդ¹⁴ բնութիւն, զիարդ կա-
կուղ է եւ դիւրադարձ եւ առ ամե-
նայն պէտս բանի զանագան
շարժամբ բաւականացեալ: Ատա-
մունք միայն¹⁵ ձայնի գործի զաւ-
րաւորք լեզուոյն¹⁶ ընդդէմ բա-
խումն տալով, համայն եւ կերակ-
րոյ սպասաւորք¹⁷. ոմանք հատա-
նեն զնա, ոմանք ծասկեն: Եւ այս-
պէս ամենայն խորհրդով յառա-
ջեալ իրաւացեալ եւ ուսեալ
զձգտումն ի ձեռն թոքոյ¹⁸, ջեր-
մութեան պահաւ¹⁹ պան ի սրտի
անդ, գործի հալման, վտակս ա-
րեան, յամենայն¹⁹ յայսմանէ
զանհետազաւտելի իմաստու-
թիւն²⁰ Արարչին²¹ ի քեզ տեսցես,
որպէս զի եւ քեզ ասել ընդ Մար-
գարէին. «Աքանչացաւ ծանաւ-
թութիւն Քո յինէն»: Արդ, «հա-
յեաց²² ի քեզ», զի հայեսցիս յԱս-
տուած²³, Որում փառք²⁴ յաւի-
տեանս²⁵. ամէն²⁵:

¹¹ E շուրջ բեկեալ] շուրջանակեալ
¹² A զմանուածովքն
¹³ D զգալոյն
¹⁴ A զլեզուոյդ
¹⁵ D միայնոյ
¹⁶ A լեզուոյն
¹⁷ C որպիսի... սպասաւորք]
¹⁸ D թոքոյ
¹⁹ E յամենայնի
²⁰ BD իմաստութեան E իմաստութիւնն
²¹ D արարչին
²² ABCD հայեաց
²³ B յԱստուած] + ամէն
²⁴ ABCD Որում փառք յաւիտեանս]
²⁵ ACD ամէն]

Ե. ԹԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒ-
ԹԵԱՆ⁵⁴

1 Որոց² զապաշխարութիւնս³ բառնալ իշխեն⁴ զհպարտութիւնն⁵ ոչ բերելով պատուական⁶ եղբայր⁷ երկրորդ մեզ հրաման ետ, զայն ամպարհաւաճութիւն տեսանելով, զողջախոհ եղբարց զաջդ կարկառեսցես յապաշխարութիւն: Եւ պիտանացու բանս ի մարդիկ⁸: Մարդկանէ ոչ ոք անմեղ: Որում վկայի, թէ մեղս ոչ արար: Ասեմք վասն ապաշխարութեան ի Հնոցն⁹ եւ¹⁰ ի Նորոցս¹¹: Քանզի այսոքիկ¹² եկեղեցւոյ¹³ գանձք: Եւ հաստատեմք զապաշխարութիւն, ոչ ի մեղս զեղբայրն յորդորելով (Հմմտ. Եւ. Կ. 9) (վասն զի ոչ յուսով ապաշաւանաց կամիմ¹⁴ մեղանչել զյանցուցեալսն¹⁵), այլ |43բ| յարուցանել զանկեալն ճեպիմք:

¹ ABCD Ի ԼԵ. Սաղմոսն (CD նորին) յաղագս ապաշխարութեան E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յԼԵ. Սաղմոսն յաղագս ապաշխարութեան G Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Կապաղոկացւոյ յաղագս ապաշխարութեան
² E որոյ
³ BCG զապաշխարութիւնն
⁴ C իշխեն] + զի
⁵ C հպարտութիւնն
⁶ A պատուական
⁷ D եղբայր] + մեր
⁸ CE մարդկան B + ի
⁹ CDEG Հնոցն
¹⁰ C եւ]
¹¹ BCDEG նորոյս
¹² C այսոքիկ] այնոքիկ
¹³ C եկեղեցոյ
¹⁴ E կամիմք
¹⁵ G զանցուցեալն

Քանզի յընդդիմացն¹⁶ մտեալ յոյս զմի անգամ¹⁷ անկեալն նստել¹⁸ ի մեղսն¹⁹ յորդորէ, իսկ վստահութիւնն ապաշաւանացն զանկեալն յարուցանէ եւ ոչ եւս մեղանչել յորդորէ: Ո՞րք²⁰ եմք Աստուծոյ աւրինադրելով: Կամի Աստուած թողուլ, եւ ո՞ր, որ խափանեն: Ոչ զինչ մեքն ասեմք²¹ եւ ոչ զոր նոքայն²² յանդգնին, այլ զոր Աստուած հրամայէ²³: Ընդդէմ ասացուք Աստուծոյ՝ անկեալն ոչ²⁴ յառնէ (Հմմտ. Եւ. Բ. 4): Ոչ հաւանեցոյց զքեզ սոսկ բանիւ, հաւանեցոյց²⁵ զքեզ աւրինակաւ գործոյն: Քանզի զի՞նչ այսպիսի²⁶ անլուանալի իբրեւ զկարմիրն եւ զի՞նչ սպիտակ առ մեզ, քան զձիւն կամ իբրեւ զասր մաքուր. ասէ, որ զայսոսիկն եստեղծ²⁷, եթէ իցեն²⁸ մեղքն ձեր որպէս²⁹ անլուանալի գոյնք, եթէ լուսաջիք, փոփոխի³⁰ ի մաքրութեան³¹ ձեան (Հմմտ. Եւ. Ը. 18): Այլ ոմն ասէ ընդ մկրտութենէ³²

¹⁶ C յանդիմացն
¹⁷ G անգամ] A անկամ BD անգամն
¹⁸ BD նստեալ
¹⁹ C մեղս
²⁰ G որք] որք
²¹ C ասեմք] առնիմք
²² C նոքայն] դոքայն
²³ G հրամայէ] + մի C + մի անկեալն ոչ յառնէ
²⁴ G ոչ]
²⁵ BCDG հաւանեցուցէ
²⁶ B այսպիսի] այսպէս CG այնպէս
²⁷ CE զայնոսիկն ստեղծ G ըստեղծ
²⁸ G իցեն] լինիցին
²⁹ CG որպէս] իբրեւ
³⁰ G փոփոխեալիք
³¹ CDEG մաքրութիւն
³² CG մկրտութեանն G + է

այս թողութիւն: Քանզի ասաց՝ «լուացարո՛ւք¹, մաքո՛ւրք լեւրուք»: Զայսոսիկ մանաւանդ (Հմմտ. Եւ. Լ. 16) ի մէնջ խնդրեցէք², եթէ կարասցուք ի Գրոց ցուցանել, եթէ յետ³ մկրտութենէ⁴ թողութիւն: Վասն զի ոչ զդիւրագոյսն⁵ ընտրեմք ընդդէմ ասել, այլ առ նոսին զկարծեցեալսն զաւրաւորսն հակառակ բանիւ պարտ էր ի վերայ կալ: Զի որ Քրիստոսն ընդդէմ⁶ անկեալ ոչ բառնայ յանձնէ, ոչ ունի տեղի քաղցրացուցանել զքաղցունսն:

2 Ասեմք եւ ի Հնոցն⁷, այլ ասեմք զի⁸ ընդդէմ ասիցեն⁸ առ ի Հնոյն ասացելոց: Քանզի ասեն, թէ նախ քան զչարհարա|44ա|նս Փրկչին, նախ քան զարիւնն սուրբ յաղագս մեր հեղեալ, եթէ ի Հնոցն ասեմք, զի ի Հնումն թողութիւն եղեւ, իսկ⁹ ի նորումն¹⁰ յաղագս չարհարանացն ոչ է թողութիւն: Եւ¹¹ եթէ ի նորումս¹² ցուցանեմք, զի եւ¹³ յետ մկրտութեանն եւ զկնի ընդունելութեան

Հոգւոյն¹⁴ մեղուցեալ ոք վերստին կոչի յապաշխարութիւն¹⁵: Այլ¹⁶ եթէ¹⁷ ցուցցուք նորովս, եթէ է զղղումնն, որք անկանինն եւ զկնի մկրտութեանն յայտ է, զի եւ ի Հնումն եղիցի յաղագս ապաշաւանացն տիրագոյն: Որպէս հայրին¹⁸ ասեմ, ուստի եւ ի խորագոյնսն մերձենամք, զի դիւրագոյնք¹⁹ լինէաք²⁰, մի միանգամ անկեալ²¹ մնասցուք ի կործանմանն: Ոչ հաւանեցար նմա, որ աւրինակաւ մերձեցուցանէր²², երդմամբ հաւանեսցին Աստուծոյ: Ասէ Աստուած՝ «կեԱդաԱի եմ Ես, ասէ Տէր» (Եւ. Լ. 9. 11): Այս է երդումն Աստուծոյ վայել: Քանզի ոչ ունէր մեծագոյն, քան զինքն երդնուլ յաղագս անհաւանութեան բարձողաց զապաշաւանսն²³ «կենդանի եմ Ես, ասէ Տէր» [եւ ոչ ոք զարհուրի]²⁴, եթէ ոչ կամիմ զմահ մեղաւորի²⁴, այլ զդառնալ նորա եւ զկեալ²⁵ (Հմմտ. Եւ. Լ. 9. 11): Որ կեայ²⁶, ընդ²⁷ կեցուցանել կամի: Եւ ո՞չ զի երդնու Աստուած, ար-

¹ AC [լուացարուք] լւացարուք G + սրբեցարուք
² D խնդրեցէք
³ B յետ] եւ
⁴ CG մկրտութեանն BG + է
⁵ CE զդիւրագոյսն
⁶ CD որ Քրիստոսն ընդդէմ] որքան E քան G որք անընդդէմ
⁷ BCDEG Հնոյն
⁸ C ընդդէմ ասիցեն] ընդդիմանայցեն
⁹ G իսկ]
¹⁰ DE նորոյս
¹¹ G եւ]
¹² G նորոյս
¹³ G եւ]

¹⁴ C Հոգոյն
¹⁵ G ապաշխարութեամբ
¹⁶ G այլ
¹⁷ G եթէ] եւ
¹⁸ D հայրինն] կային
¹⁹ G դիւրայոյսք
²⁰ E լեալք
²¹ C միանգամ անկեալ] միանգամայն կեալ G անկեալք
²² C մերձկացուցաներն
²³ C զապաշաւանսն
²⁴ C մեղաւորին
²⁵ G կեալ
²⁶ G կեայ] կեայն
²⁷ G ընդ]

ժանի հաւատալոյ¹ է: Եւ ո՞չ բանիւ եւ² ո՞չ աւրինակաւ եւ ո՞չ երզմամբ հաւանիս: Գործով հաւանեսցիս: Ոչ ի վայր կործա|44բ|նեցաւ Նինուէ³, զի⁴ ապաշաւեաց⁵ (Գե՛՛ Գ՛՛ Գ՛՛ 5-10): Զայրացումն մարգարէին յայտնէ, զի ոչ ի վայր կործանեցաւ. բուսանի դրզմենին (Գե՛՛ Գ՛՛ Գ՛՛ 1-6): Պատասխանի առնէ քեզ, զի յիշեսցես, եթէ բարի է: Բայց երկեա՛, մի՛ լուրիցես ի նմանէ «ակնքո չար է, զի ես առատ եմ» (ՄԳԲ՝ Ի՛ 15): Ո՞ւր պարշտագոյն գրեցաւ, քան զԱքաաբ⁶: Որպէս ընթեռնուսն⁷ աւսեմ: Յափշտակեաց առ ալլովքն⁸ յափշտակութեամբք զայգին, եսպան⁹ գտէրն¹⁰, էջ ժառանգել, էջ խնդալով: Պատահեաց տրտմեցուցիչն¹¹ յանդիմանելով մարգարէն ոչ որպէս¹² թշնամի, այլ իբրեւ խնայելով յայտնեաց ոչ զիւր հրամանն, այլ զԱստուծոյ: Զկնի հրամանին զգեցաւ¹³ քուրճ եւ մերկացաւ զտէրութեանն¹⁴: Քանզի գրեալ է, եթէ¹⁵ նոյն մարգա-

¹ G հաւատալոյ] հաւատոց
² G եւ]
³ C նինւե
⁴ CDE զի] քանզի
⁵ D ապաշխարեաց
⁶ E զԱքաաբ
⁷ CDE ընթեռնուսն G ընթեռնուն
⁸ G յափշտակեաց առ ալլովքն]
⁹ E եսպան] եւ սպան
¹⁰ C գտէրն] + եւ
¹¹ G տրտմեցուցչին
¹² G որպէս] իբրեւ
¹³ C զգեցաւ] սգեցաւ
¹⁴ CE գտէրութիւնն
¹⁵ C եթէ]

րէ¹⁶, որ առաքեցաւն ի¹⁷ հրամանէն¹⁸, լուաւ¹⁹ յԱստուծոյ, եթէ վասն զի պաղատեցաւ Աքաաբ²⁰, ի սպառ նմանէն երկուցեալ, ոչ եղիցի²¹ յաւուրս քո, զոր ասացին (Գե՛՛ Գ՛՛ Ի՛՛): Հարկիմ²² փափագել բարւոք²³ դեղոյ²⁴: Դաւիթ սուրբն եւ զկնի մեղացն սուրբն, ի տասն պատուիրանացն ի միում պատճառի գերիւքն հանց: Վասն զի ձեզ խաւսիմ, ասեմ եւ յայտնագոյն (ՀԳԳ՝ Ի՛ Ի՛՛ Ժ՛՛ 25): Եղեւ շնութիւն եւ սպանութիւն եւ ցանկութիւն աւտար²⁵ կնոջ: Մեղաւ արդար²⁶ այրն, եւ քանզի Աստուծոյ արար զնա դատաւոր իւրոյ²⁷ յանցանացն: Զի²⁸ ոչ տեսանե|45ա|մք զգերանն յական մերում, զչիւղ յալոց²⁹ ածէ նմա զդատաստանն իւր եւ³⁰ գաւտար (ՀԳԳ՝ ՄԳԲ՝ Ի՛ 3), եւ ասէ, թէ³¹ «երկու³² արք³³ էին ի քաղաքի միում, մին³⁴ ընչեղ եւ միւսն աղքատ³⁵: Ընչեղին էին

¹⁶ G մարգարէն
¹⁷ CG ի]
¹⁸ CG հրամանն
¹⁹ C լուաւ
²⁰ E Աքաաբ
²¹ G եղիցին
²² E հարկեմ
²³ C բարո BG բարիոք
²⁴ C դեղոյ] եղելո G գեղոյ
²⁵ G աւտար] արդար
²⁶ C արդարն
²⁷ BEG իւրոց
²⁸ G զի] եւ
²⁹ D յալոյ C + տեսանեմք D տեսանեմ
³⁰ BCDEG եւ] իբրեւ
³¹ G թէ]
³² B երկոյ
³³ D արք] բարք
³⁴ CD մինն
³⁵ A աղքատ

խաչինք բազումք, իսկ աղքատին¹ որոջ² մի՛ ի ծոց³ նորա ննջէր⁴ (այս կնոջ խորհուրդ), ընդ նմա ուտէր եւ յըմպելոյ⁵ նորա ըմպէր: Եկն, ասէ, աւտարն⁶ առ ընչեղն», բարւոք⁷ աւտար, քանզի⁸ ոչ⁹ յայնոսիկ ունէր սովորութիւն Դաւիթ (ՀԿԳ. Բ. ԹԳ. ԺԲ. 1-4): «Արդ, եկն նմա հիւրն⁵: Եթող, ասէ, աւտարին, յորոց ունէրն¹⁰ գմի որոջ¹¹ աղքատոյն¹² յափշտակել¹³ զենոյր»: Որքան անկցի¹⁴ զաւրւորն, վաղվաղակի ունի զյարութիւնն: Չայրանայր Դաւիթ, քանզի էր Դաւիթ անկեալ եւ երզնու՝ «կենդանի է Տէր, արժանի է մահու¹⁵, որ արարն զայն» (Բ. ԹԳ. ԺԲ. 5): Յայտնեաց¹⁶ հակառակ ինքեան: Իբրեւ երեւեցոյց, յայտնեաց մարգարէն¹⁷ ո է այրն: Արագ արագ ի դեղն¹⁸ եկաւ տրտմեցաւ¹⁹, ետես զվէրն²⁰, ապաւինեցաւ ի բծիչկն: Մեղա, ա-

սէ, եւ արագագոյն²¹ բժշկութիւնն: «Եւ Տէր անցոյց²² զքեւ զմեղսն» (Բ. ԹԳ. ԺԲ. 13): Չի՞նչ կամիս, մի²³ յանցուած վարկանել սրբոց²⁴, եթէ բազում արդարութիւնս²⁵: Եթէ արար զմեղսն, այլ²⁶ արար եւ յոլովս արդարութիւն: Չի՞նչ իրաւացի առ արդարոյն²⁷ Աստուծոյ, զսակաւսն²⁸ յիշել, եթէ զբազումս մոռանալ: Լիցի²⁹ լուծ, եւ որովք³⁰ չափովք³¹ չափեմք³² |45բ| չափեսցի մեզ³³ (ՄԳԲ. Է. 2): Յաճախագոյն յանցանքն՝ եղիցի մեղաւոր, իսկ եթէ յոլով արդարութիւնքն լիցի՝ եղիցի³⁴ արդար. մի եւ մի: Քանզի առ մեզ ամենայնի³⁵ յոլովէն ասի: Եւ սպիտակին է սպիտակագոյն, եւ քաղցու ի հաւասարութեանն³⁶, այլ քաղցրագոյն: Սոյնպէս³⁷ եւ արդարք³⁸: Եւ Մովսէս³⁸ խաւսեցաւ³⁹ լեզուաւն⁴⁰, այլ ոչ ջնջեցաւ ի պատմութենէն: Եւ Աբրաամ

1 A ախքատին
 2 G որոջ] աւրոջ
 3 E ծոց]
 4 BCDEG ննջէր] քուն էր
 5 A յըմպելոյ C յմբելո
 6 G աւտարն] + ասէ
 7 BCDG բարւոք] + զի
 8 E քանզի]
 9 C ոչ] + եւ
 10 G ունէրն] + եւ
 11 AB աւրոջ D որոջ G զաւրոջ
 12 CEG աղքատին
 13 G յափշտակեալ]
 14 A անկցի] անկամ G անացի
 15 G արժանի է մահու] որդի մահու է
 16 BCD յայտնեաց] + ինքն
 17 G երեւեցոյց յայտնեաց մարգարէն] զիտաց թէ C մարգարէին
 18 G ի դեղն]
 19 E տրտմեցաւ] ուշաբերեաց
 20 G ետես զվէրն]

21 G երագագոյն
 22 BC զանցոյց
 23 B գմի
 24 C սրբոյն D սրբոցն E սրբոց
 25 D եթէ... արդարութիւն]
 26 G այլ]
 27 D արդարոցն
 28 C զսակաւս
 29 C լիցի]
 30 CDG որով
 31 C չափովն G չափով
 32 C չափեք
 33 C մեզ] ձեզ
 34 BE եղիցի] G լիցի
 35 G զամենայն
 36 D հաւասարագութեան
 37 G սոյնպէս] նոյնպէս
 38 C Մովսէս
 39 CEG խաւսեցաւ] + ինչ
 40 A լեզուաւն

քարոզի հաւատացեալ եւ է¹ ուրեք (Հմմտ. Ին. ԺԵ. 6), զի² թերահաւատեաց³: Ոչ զարդարոցն⁴ չարախաւսեմ, այլ զԱստուած փառաւորեմ⁵: Ոչ յորդորեմ, զի մեղիցուք: Հաճոյ եղեւ Ենովք Աստուծոյ (Ին. Ե. 22), ասեն Գիրք զկնի ծնանելոյն զՈրդին⁶: Եթէ հանդերձ եւ ոչ յառաջագոյն⁵⁸, եթէ զկնի այնոցիկ հաճոյ է⁷, հաճոյ⁸ լինել ոչ հաճոյն:

3 Այլ⁹ եկեսցուք ի Նորն¹⁰, յոլովագոյնա¹¹ ունելով ի Հնումն: Քանզի Մանաս¹² յորժամ զչորեքդիմի կուռսն¹³ ի տաճարին Աստուծոյ եղ¹⁴, զի ուստի ոք արդեաւք եկեսցէ կոռցն երկիր պագցէ, ապաշաւելով վերստին կոչեցաւ¹⁵ ի գերութենէն: Եկեսցուք ի Նորն¹⁶, յորմէ մանաւանդ կամին ի բաց փակել զպաշխարութիւնն, ի սմանէ յաւէտք¹⁷ քարոզին ապաշաւանքն¹⁸: Հարցցուք¹⁹ ցՓրկիչն՝ զի⁶ եկիր, եւ պատասխանի տայ՝

¹ G է]
² G զի]
³ B թերահաւատեաց
⁴ EG զարդարոյն
⁵ G փառաւորես
⁶ BD զորդին
⁷ G է] եղեւ
⁸ CE հաճոյ] + եղեւ
⁹ G այլ
¹⁰ G նորս
¹¹ C յոլովագոյնի
¹² D Մանասէս
¹³ E կուռսն] + կանգնեաց
¹⁴ D եւ] եղ
¹⁵ G կոչեցեալ + ի
¹⁶ G նորս
¹⁷ BC յաւետ
¹⁸ C ապաշաւանքն] ապաշխարութիւնքն
¹⁹ G Հարցուք

«ոչ եկի զարդարս ապրեցուցանել, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն» (Հմմտ. Գ. Ե. Ե. 32): Քննեսցուք զնա, զի⁶նչ բառն|46ա|աս²⁰ ի վերայ ուսոյ²¹: Զկորուսեալ ոչխարն (Հմմտ. Գ. Ե. ԺԵ. 6): Ի վերայ ո՞յր²² լինի խնդութիւն յերկինս, ասէ, ի վերայ²³ միոյ մեղաւորի ապաշաւելոյ²⁴: Հրեշտակք բերկրին, եւ դու յաղաչե՞ս: Հայր խնդալով ընդունի, դու արգելո՞ւս, սաստկագոյն ապաւինեսցուք⁵⁹: Երկուք²⁵, ասէ, որդիք էին (Հմմտ. Գ. Ե. ԺԵ. 11). Երկաքանչիւրքն որդիք (ոչ կարես ինձ²⁶ ասել, թէ ի հեթանոսաց⁶⁰ է աստ ապաշաւանք, այլ երկաքանչիւրքն²⁷ որդիք, զոյգ բաժանելով վատնէ²⁸): Զոր ունէր կրսերն²⁹, արդար էր, անկանի: Ծախելով զամենայն, եկն յապաշաւանս եւ ճեպի առ հայրն եւ վարժի նախքան զպատահելն, զինչ ասէրն: Մեղայ ի³⁰ քեզ եւ առաջի երկնի (Հմմտ. Գ. Ե. ԺԵ. 21): Զայսոսիկ խորհեցաւ, ոչ մոռացաւ զբարի հայրն: Եկն վճարել, պատահեաց³¹ ամաչեցեալն: Միայն կամիս դու նախքան³² զամենայն: Սկսանի ասել,

²⁰ BD բառնասզ E բառնայ
²¹ BDE ուսոց CG ուսոցզ
²² G ի վերայ ոյր] յորոյ վերայ
²³ C վերայ] + ուր
²⁴ G ապաշաւելոյ
²⁵ ABDE երկու
²⁶ C ինձ] ինչ
²⁷ G երկաքանչիւրքն] իւրաքանչիւրքն
²⁸ C վատնէր
²⁹ BDE կրսերն
³⁰ DG ի]
³¹ E պատահեաց
³² D քան]

եւ հայրն նախաժամանէ¹: Հայի ի գուլթան² եւ ոչ ի բաց հատանելով զյոյսն: Ընկալաւ, ասէ. Զենէ՛ք զուարակն³ եւ զպարարեալն եւ զպատմուճանն եւ զայն, զի ի⁴ սկզբանն եւ զմատանին ի ձեռին⁵: Այս ամենայն այլազգ այլ թարգմանի⁶, բայց յայտնէ⁷ կարճառատաբար զբարի յորդորումն ընդունելին⁸, ոչ առ որս կամիմն, այլ առ որս ասեն⁹: Իսկ թէ զայրանաս, զի¹⁰ ընդունի զկնի ճարակելոյ¹¹ |46բ| զխոզան, յետ վատնելոյ զամենայն¹², զայրացաւ եւ եղբայրն, այլ ոչ ընկալաւ ամաչեցեալ:

4 Եւ թղենի երկրագործեալ¹³ եւ յերիս ամս ոչ տալով պտուղ¹⁴ թողացաւ եւ ոչ հատաւ¹⁵ յուսով տալոյ¹⁶: Տէրն¹⁷ շնորհէ, եւ դու ընդդէմ¹⁸ ասես: Քանզի ո՞չ զիւր¹⁸ իրս ոք ինքեան¹⁹ յափշտակէ²⁰: Իսկ ե-

¹ CG նախ ժամանէ
² G հայի ի գուլթան]
³ E զզուարակն
⁴ EG ի]
⁵ C ձեռին] + եւ
⁶ BCE այլ թարգմանի] այլաբանի G այլաբանեն
⁷ C յայտնի] + թէ ամենայն
⁸ CEG ընդունողին
⁹ C որս ասեն] որս ական
¹⁰ C զի] իսկ թէ
¹¹ C ճարակելոյ] + որ ընդ
¹² C զամենայնս
¹³ C եւ թղենի երկրագործեալ] E երկրագործել
¹⁴ C պտուղ] + թղենին
¹⁵ G հատաւ] հատաւ
¹⁶ C տալով
¹⁷ D տէր
¹⁸ G զիւր] զիւր
¹⁹ D ինքեան E ինքեանց
²⁰ C յափշտակէ

թէ շնորհէ Աստուած՝ ո՞չ է, որ ընդդէմ ասէ: Զիարդ խաւսեցուք, ազաւթեցէ՛ք²¹: «Թո՛ղ մեզ զպարտս մեր, քանզի²² թողաք եւ մեր» (Հմմտ. Մարտ. Գ. 0 12): Դու թողուս²³, եւ Աստուած ո՞չ թողուցու: Զքեզ արար բժիշկ քեզ ինքեան²⁴: Որով չափով թէ չափեցես՝ փոխարեն²⁵ չափեցի ձեզ²⁶ (Մարտ. Է. 2): Թողէր, թողուքեզ: Այլ քեզ, որ չարդ քաղցրանայ, բարին ո՞չ բազում մանաւանդ: Ընդ մեղաւորսն Յիսուս, ընդ հիւանդս Բժիշկն: Զայրանան Փարիսեցիքն²⁷ հարքն այժմու զայրացողացն²⁸, ոչ ի բաց դառնայ Ողորմածն: Եմուտ ի տուն Փարիսեցւոյն կոչեցեալ, եմուտ ընդ նմա եւ մեղաւոր կինն (Հմմտ. Գ. Է. 37) ոչ կոչեցեալն: Ետես զմեղան, ապաւինեցաւ յարդարութիւնն, ետես զհիւանդութիւնն, չոգաւ առ Բժիշկն: Չոգաւ ոչ ի դէմսն, քանզի ոչ ունէր համարձակութիւն, ոչ կալաւ զՆորա զձեռն²⁹, վասն զի³⁰ ոչ իշխէր, այլ ի վերայ ոտից, արտասուաւքն³¹ էարկ զհերսն, յայնժամ միայն գեղեցկաբար, զո|47ա|րս բազում անկամ³² չարաչար յայտ-

²¹ G աւթեք G ազաւթեմք
²² G քանզի] որպէս
²³ D թողու
²⁴ G ինքեան] անձին քում
²⁵ G չափեցես փոխարեն]
²⁶ D ձեզ] քեզ
²⁷ D փարիսեցիքն
²⁸ EG զայրացողացս
²⁹ C ձեռն
³⁰ C քանզի
³¹ G ոտիցն արտասուաւք A արտասուաւք
³² E անգամ

նէր, յայնժամ բարւոք¹ մերկացոյց: Գրեցաւ, որք ապաւինին² յոտսն Յիսուսի: Վերացաւ առ Հայրն, այլ ասէ՝ «ես ընդ ձեզ եմ³» (Մ. Գ. Ի. 20): Ուր կամիս, ապաւինեցիր՝ քաջալերելով, թա՛ց զոտսն, մերձ է: Եւ եկն ուստի⁴ եւ չոգաւն⁵: Յորս⁶ զայսոսիկ ի Նորոյս եղբարս, որք ի Հնոյն⁷ էին: Զի՞նչ քարոզէ⁸ Յովաննէս: Մկրտութիւն ապաշխարութեան⁹: Եւ վարդապետէ առաւակաւք, ոչ մի անգամ եւ ոչ երկիցս, զի բազում անգամ վարդապետելով ուսցիս: Պետրոս¹⁰ երկցս¹¹ ուրանայ¹² եւ կայ ի հիման: Պաւղոս ի հալածչաց քարոզի¹³: Այլ յայսոսիկ է խնդիր: Այլ զի՞նչ ասէ ինքն: «Յիսուս Քրիստոս եկն յաշխարհ, զմեղատրս ապրեցուցանել¹⁴, որոց առաջիմ¹⁵ ես եմ» (Լ. Տէ. Լ. 15): Զքո յանցուածս յայտնես¹⁶, զի ընկալցիս զմեծութիւն շնորհին: Այլ Պետրոս ասելով եւ բարեբանելով ասէր՝ եթէ՛ դու ես Որդի¹⁷ Աստուծոյ բարձրելոյ (Հ. Գ. Ի. 20): Եւ

¹ C բարիոք
² D ապաւին
³ G եմ] + զամենայն աւուրս
⁴ G ուստի]
⁵ G չոգան
⁶ C յորս] զորս
⁷ CD հնոցն
⁸ G քարոզէր
⁹ A ապաշխարութեանէ
¹⁰ D Պետրոս] + էր
¹¹ B երկրեցս
¹² G ուրացաւ
¹³ ABCDE քարոզ
¹⁴ G ապրեցուցանել] փրկել
¹⁵ CEG առաջինն
¹⁶ D յայտնեցես
¹⁷ G Որդի]

լուեալ, թէ՛ վէ՛մ ես եւ զովեցաւ (Հ. Գ. Ի. 20): Քանզի եթէ՛ եւ¹⁸ է վէ՛մ, այլ ոչ իբրեւ¹⁹ զՔրիստոս վէ՛մ, իբրեւ Պետրոս վէ՛մ, քանզի Քրիստոս արդարեւ վէ՛մ անշարժ: Իսկ Պետրոս յաղագս վիմին վէ՛մ: Վասն զի շնորհէ Յիսուս զիւր արժանաւորութիւնն, ոչ ունայնացեալ, այլ ունելով տայ: Լոյս է: «Դուք էք²⁰ լոյս աշխարհի» (Մ. Գ. Լ. 14): Քահանայ է, առնէ քահանայ²¹ Ոչխար²¹ է: «Ահա առաքեմ զձեզ իբր²² զոշխարս ի մէջ գայլոց» (Մ. Գ. Ի. 16): Վէ՛մ է, վէ՛մ առնէ եւ զիւրն շնորհէ: Վարդապետ²³ վարդապետս, քանզի նշանակ ճոխութեան ունելն եւ շնորհելն: Բայց առ մեզ ընչեղք²⁴ շնորհելով նուազեցուցանեն զորս ունինն: Քանզի ոչ ընչեղք, զի զաւտարոտիսն ստանամք²⁵: Իսկ որ ճշմարտաբար²⁶ ճոխանայն, որքան շնորհեն, այնքան ընչեղ է, զոր աւրինակ աղբիւր մշտնջենաւոր: Որքան եթէ՛ առցես, ոչ ի բաց ծախին սահանքն²⁷: Եւ ոչ իբրեւ զաղբիւր, քանզի ոչինչ արժանի առ մեզ աւրինակ այնմ բնութեան: Այլ ոչինչ ունելով²⁸ արժանաւոր, վա-

¹⁸ B եւ]
¹⁹ G իբրեւ] + որպէս
²⁰ D էք] է
²¹ C ոչխարս
²² BCEG իբրեւ
²³ G վարդապետէ G + առնէ
²⁴ C ընչեղն D ընչեղքն
²⁵ C ստանամք] ճոխանան
²⁶ G ճշմարտապէս
²⁷ G որքան... սահանքն]
²⁸ C ունելով]

ըրմք նուազիւքն, զի որպէս եւ է ծանիցուք զանճանաչելին: Երիցս Պետրոս ուրանայ, ոչ զի Պետրոս անկցի, այլ զի դու կալցիս¹ մխիթարութիւն: Արտասուեաց², խոնարհեցուցին արտասուքն զՈղորմածն մեր: Քանզի յաւժարութիւն էր³ բարի: Ամենայն ուրեք խոստովանի միայն⁴, թէ⁵ «հոգիս յորդոր է, իսկ մարմինս տկար⁶» (Մ. Գ. Ի. Գ. 41): Գիտէ որ եստեղծն զստեղծուածն⁷ եւ բառնայ զտկարութիւնս⁸ թողլով զյանցանսն:

5 Յիշեա՛, ասէ, Տէր, «զի հող եմք» (Ս. Գ. Ի. Բ. 14): Վասն զի զի՞նչ մեր արդարութիւն: Մեծ էր Աբրաամ⁹: Արդարեւ մեծ էր այնպէս, զի գիտերն, թէ հող է եւ մոխիր (Հ. Գ. Ի. Բ. 27): Զի որ ճանաչեն¹⁰ որքա՛ն լինէր մէջ Աստուծոյ եւ մարդկան, գիտէ զինքն: Լո՛ւր եւ զայլս երանութիւնսն¹¹ «Երանի ոյց¹² թողան անարեւնութիւնք¹³ եւ ոյց¹⁴ ծածկեցան յանցանք¹⁵» (Ս. Գ. Ի. Բ. 1): Աստուած երանէ, եւ դու ի բա՞ց արգելուս: Որպէ՞ս արդեաւք. զոր կամիմք, խաւսին Գիրք, թէ որպէս

¹ CG կալցիս]
² A արտասուեաց
³ E յօժարութիւնն է
⁴ G միայն]
⁵ ABCD թէ] + ո
⁶ G տկար] + է
⁷ C ստեղծուածն E ստեղծն
⁸ G զտկարութիւն
⁹ A Աբրաամ E Աբրահամ
¹⁰ G ճանաչէ
¹¹ C երանութիւնս
¹² BD ոյց] որոց
¹³ C անօրհնութիւնքն
¹⁴ BCDG ոյց] որոց
¹⁵ BDEG յանցանք] մեղք C մեղքն

զրեալն է, պարտիմք զհետ երթալ: Եւ այսոքիկ ընդդէմ մեր¹⁶: Ոչ բարւոք¹⁷ հակառակութիւնք՝ զյոյս¹⁸ ի բաց հատանելով: Այլ վասն¹⁹ զի պարտիմք յետ մկրտութեանն ցուցանելով զթողութիւն (զի զայս յոլովագոյն առ չարամանկութիւնն²⁰), զրէ առաքեալ յառաջնում թղթին²¹, որ²² առ Կորնթացիսն²³, թէ՛ «պոռնկութիւն բնաւիս իսկ²⁴ անուանի²⁵ ի ձեզ եւ այնպիսի, որ ոչ եւ ի հեթանոսս անուանի» (Հ. Գ. Ի. Բ. 1): Լուայք զմեծութիւն չարին, լուարուք եւ զմեծութիւն թողութեանն: «Ժողովելոց ձերոց²⁶ եւ իմոյ հոգւոյս²⁷ զարութեամբն Քրիստոսի մատնել զայնպիսին²⁸ սատանի²⁹ ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին³⁰ ապրեացի» (Հ. Գ. Ի. Բ. 3): Խրատէ, զի ոչ իբր³¹ թշնամի ի բաց ընկենու: Արդ, յառաջնում³² սատանայի մատնեաց, իսկ յերկրորդումն զրէ ոչինչ առաջնումն ընդդէմ: Հաստատեցէք ի նա զսէրն³³, մի առա-

¹⁶ C մեր] + եւ
¹⁷ C բարիոք
¹⁸ C զյոյս] զայս
¹⁹ D վասն]
²⁰ D չարամանկութիւնն] չարս մանկութիւն
²¹ A թղթին
²² G որ]
²³ C կորնթացիսն
²⁴ G իսկ] ընդէր
²⁵ G անուանի]
²⁶ C ժողովեցելո ձեր
²⁷ C հոգոյս
²⁸ C զայնպիսի
²⁹ B սատանայի
³⁰ C հոգին
³¹ BCE իբրեւ
³² CEG յառաջնումն E առաջնոյն
³³ G զսէրն] + զի

ւել¹ տրտմութեամբ կորիցէ այնպիսին: Ելոյժ² եւ գանլուծելին Առաքեալ: Յայնժամ ասէ մատնել գայնպիսին³ սատանայի, զկնի այն|48բ|ոցիկ յաղագս նորին⁴ գրելով⁵ եւ թողլով⁶, ասէ՝ «գի մի գրկեսցուք⁷ ի սատանայէ» (Բ. Կ.Պ. Բ. 11): Քանզի թէ առցէ զմերն, ազահեաց զմերն: Արտաքս ելանէ ոչխարն ի հաւտէն, գայլոց լինի կերակուր: Մանաւանդ զի փախիցէ ի դրժանացն, զոր աւրինակ քաջ հովիւք, թէ ըմբռնեսցի ոչխարն, զմորթն նորա փութան առնուլ: Զմորթ մեռելոյ բարւոք⁸ է⁹ ի բաց¹⁰ յափշտակել, զանճն ի մարմնոյն գայլոց¹¹ ո՞չ է արժան առնուլ: Եւ ի պատերազմի խոցոտի նահատակ եւ ոչ զի վիրաւորեցաւն, ոչ պսակիցի¹², այլ էառ զվէրն բազում ինչ գործելով: Համարի զմի չարն, իսկ զյոլով բարիսն ո՞չ համարի Աստուած: Քանի՞ք վկայք, յառաջագոյն ուրանալով¹³, յերկրորդումն կոչեցան ի տկարութենէ: Բայց ուրացան ոչ խորհրդով¹⁴, այլ լեզուաւ: Մար-

մին տկար: Ուրանալով¹⁵ ծնանի դարձեալ խոստովանելով¹⁶ վերստին կոչի: Քանզի ոչ զչարն պահէ Աստուած եւ զբարին անարգէ: Եւ տանջեցեալ ոք՝ թուլացաւ բազում անգամ, ոչ բերելով, ոչ¹⁷ յաւժարութիւնն, այլ զցաւն: Իսկ ի վայր իջեալ եւ յապահովանս առեալ՝ վերստին կոչի: Զփոքր բանն պահել նմա, իսկ տանջանքն ո՞չ թուեսցին¹⁸: Այլ Աստուած դատաւոր է ոչ մարդկա|49ա|ն յանդնութիւն: Յանդանբար աւրինադրե՞լ¹⁹ Աստուծոյ, որ գիտէ²⁰ զտկարութիւն եւ մատակարարէ զաւգնականութիւնն եւ տայ զյաղթութիւնն: Քանի՞ք յոչ բարւոք²¹ կենաց²² վկայեցին արդեաւք²³, վասն զի շրջեցան ի ցանկութիւնս, զրկե՞ն²⁴ յաշխատութեանց: Ոչ հրեշտակ եմք, այլ մարդիկ²⁵ եւ անկանիմք եւ կանգնիմք²⁶ բազում անգամ ի նմին ժամու: «Եւ աստղ յաստեղէ²⁷ զանագանի փառաւք»: Ընդէ՞ր: Քանզի թէ չափ ինչ²⁸ էր²⁹ արդա-

¹ B առաւել] առաւանել

² C ելոյժ] + եւ գանլոյժ

³ C գայնպիսի

⁴ G նորին] նոցին

⁵ C գրէ

⁶ C թողլով] ժողովէ

⁷ E զրկիցիմք

⁸ CD բարիոք

⁹ DEG է]

¹⁰ CG ի բաց]

¹¹ C գայլո DE գայլոյ

¹² DG պսակի

¹³ C ուրանա

¹⁴ G խորհրդովք

¹⁵ C տկար ուրանալով] տկարանալով

¹⁶ G խոստովանութեամբ

¹⁷ C ոչ] + թողացո

¹⁸ C թուեսցին] թողացին

¹⁹ G աւրինադրեալ

²⁰ ABDE գիտեն

²¹ CD բարիոք

²² C կենաց] կենցաղ

²³ C արդաւք

²⁴ C զրկեսցին E զրկիցին

²⁵ DG մարդիկք

²⁶ ABD եւ կանգնիմք]

²⁷ D յաստղէ

²⁸ G ինչ]

²⁹ E էր] է

ըռութեանն՝ ամենեքեան¹ զոյգ ունել, այլ ոմանք փայլեն որպէս զարեգակն եւ ոմանք լուսաւորեն² իբրեւ զլուսին, իսկ ոմանք ըստ զանազանութեան աստեղաց փայլածեն³, յայտ է, թէ այլ քան զայլ առաւելու⁴ եւ որ նուազագոյնն է⁵ երեւի թէ ունիցի սուղ յանցուածս⁶ (Հմմտ. Լ. Կրն. Ժ. Ե. 41): Իսկ եթէ ոչ ուրուք մեղուցելոյ⁷ թողութիւն, զիս⁸ որ զանազանութիւնն յայլազգութեանն:

Ե Բայց վասն զի հարկ է ցուցանել զկնի մկրտութեանն⁸ ապրեալս զանկեալսն, երկնչելով ասես⁹, մի՛ ըստ կամաց իմոց¹⁰ ի բաց կայցէք¹¹, քանզի ամենեւին կամիմ, զի որք առնուն¹² զմկրտութիւնն ոչ մեղանչիցեն: Իսկ եթէ գայթակղի երբէք ոչ խորհելով, ոչ կամին, որք¹³ զապաշաւանսն բառնան, որք կամիմք մեռանել մեք ընդ Փրկչին (Հմմտ. Հմմ. 9. 4)⁶¹: Այլ առ[49բ]աբեալ եւ զթագաւորելն¹⁴ ընդ Նմա, ոչ եւս կեալ ի մեղսն՝ զԱյսոսիկ կամիմ: «Եւ ոչ ա-

նարգեմ զԶնորհն¹⁵ Աստուծոյ» (Գ. շ. Բ. 21): Գաղատացւոցն¹⁶ գրելով առաքեալ ասէ, թէ՛ առին զՀոգին: Մի¹⁷ քան զայսոսիկ զաւրագոյնս խնդրեաց¹⁸, այլ ի վերայ բերէ՛ «այդպէս անմիտք էք¹⁹, սկսեալ Հոգւով²⁰, այժմ մարմնով կատարիք» (Գ. շ. Գ. 3): Ապա ուրեմն առին զՀոգին: Եւ դարձեալ՝ «զայս միայն կամիմ ուսանել ի ձեզ՝ ի գործոց արիմաց զՀոգին առէք²¹, եթէ՞ ի լրոյն²² հաւատոյն²³» (Գ. շ. Գ. 2): Ընթանայիք բարւոք (Գ. շ. Ե. 7): Տե՛ս որքան առաւելութիւնք²⁴: Լո՛ւր զմեղսն: «Այժմ ի մարմնի կատարիք», արտաքս անկայք²⁵ ի Քրիստոսէ: Իսկ եթէ ի ձեզ ունիք զՀոգին. լուար, եթէ խափանեալ էք ի Քրիստոսէ, նմանապէս եւ «ի շնորհն արտաքս անկայք» (Հմմտ. Գ. շ. Ե. 4-6): Զի՞նչ զկնի այսոցիկ²⁶ ի վերայ բերէ²⁷ տալով տեղի նորոգելոյ: «Մանկո՛ւնք իմ, գորս դարձեալ վերստին²⁸ երկնեմ»: Մի անգամ²⁹ էր ծնեալ³⁰, այլ ոչ զմի անգամ ծնեալսն հրաժարէ եւ երկրորդ անգամ ծնանել ի փրկու-

¹ B ամենիքեան C ամենեքեն C + պարտ էին E + պարտիմք
² E լուսաւորին
³ G փայլածեն] են
⁴ G առաւել
⁵ G է]
⁶ C յանցուածս
⁷ EG մեղուցելոց
⁸ C մկրտութեանն] տկարութեանն
⁹ B ասեն C ասեմ D ասեմք
¹⁰ ABD իմոց]
¹¹ C կայցեք
¹² E առնուն
¹³ C որ
¹⁴ BE զթագաւորելն] զթաղելն D զթաղեալն

¹⁵ G զշնորհսն
¹⁶ AC գաղատացոցն
¹⁷ C մի] + թէ
¹⁸ G խնդրէր
¹⁹ C էք]
²⁰ C հոգով C + եւ
²¹ C առէք] առաքէ
²² BEG լրոյ
²³ G հաւատոցն
²⁴ D առաւելութիւն
²⁵ C անկեալք
²⁶ BCE այսոցիկ] + ի
²⁷ B վերաբերէ
²⁸ BCDG վերստին]
²⁹ G անկամ
³⁰ C ծնանիլ

թիւն: Եթէ զայլ ամենայն ոք չարագործէ¹, այսոքիկ նմա անաստուածութիւն²: Մարդիկ³, զՀոգին առնլով, բարւոք⁴ ընթանալով այսքան՝ համբերեցէ՛ք⁵, վշտացեալք ի զուր՝ ժուժկալեցէ՛ք, անկեալք |50ա| եւ խափանեալք դարձեալ վերստին ծնանին⁶, դարձեալ զՔրիստոսի կերպարանն ընդունիցին⁷: Մի՛ դարձեալ մնայ⁸ քեզ զհակառակութիւն յաղագս ապաշխարութեան⁹: Ո՞ք զմեզ եստեղծ¹⁰: Աստուած: Արար զմեզ¹¹ մարմին, արար զմեզ հոգի: Եւ շուրջ տեսանէ: Ետ մեզ դեղ իմն կենաց: Ընդէ՞ր ընթերցուածք: Զի ի բաց կացցուք ի մեղացն: Ընդէ՞ր ոռոգանիմք: Զի պտղաբերեսցուք: Զի՞նչ աղաւթեմք: Զի թողցին մեզ մեղքն: Եւ տացուք զբանն: Ոմանց՝ ոչ է¹² ապաշխարութիւն: Որ յուսով ապաշաւանաց զչարագործ է¹³, զչարագործութեան ունի զվարձ¹⁴ եւ զրկեալ է յապաշխարութենէն¹⁵: Է յոյս եւ զկնի մեղացն՝ բժշկութիւն իմն եւ

յետ վիրին¹⁶, այլ¹⁷ մնայ սպին: Եւրանելի է¹⁸ ոչ յերկուանալն, երկրորդ երանութիւնն զկնի¹⁹ վիրին բժշկութիւնն: Եւ Աստուծոյ ստացողին ի սկզբանէ գոլով, տկարութեամբ պահելով զյաւժարութիւնն եւ շնորհելով զապաշաւանսն²⁰, ածելով²¹ ի մեզ զբարիսն Քրիստոսի Երեսուիլ Տերամբ մերով, Որում փառք⁶² յաւիտեանս²² յաւիտենից²³. ամէն²⁴:

¹ E չար գործէ

² G աստուածութեան

³ B մարդիք

⁴ C բարիոք

⁵ E համբերեցիք

⁶ C ծնանին] + զի

⁷ C ընդունիցիք

⁸ BD մնաց

⁹ C ապաշխարութեանն

¹⁰ C ստեղծ

¹¹ C մեզ] + եւ

¹² C է]

¹³ AE զչարագործ է] զչար գործէ

¹⁴ BD վարձ

¹⁵ G յապաշխարութենէ

¹⁶ G վիրին] իրին

¹⁷ G այլ]

¹⁸ D երանի է

¹⁹ BE զկնի] + վիրին

²⁰ G զյապաշաւանսն

²¹ BCD ածել

²² G յաւիտեանս] + եւ պատիւ հանդերձ հարբ եւ հոգևովն սրբով այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից

²³ ABE յաւիտենից]

²⁴ C փառք... ամէն] D ամէն]

Ձ. 63-ՔԱԿԵՑԻՑ¹ ԶԻՄ²
ՇՏԵՄԱՐԱՆՍ³

1 Կրկին տեսակ փորձութեանցն: Քանզի կամ նեղու⁴ 50թ/թիւն⁴ տանջեն զսիրտս, որպէս զոսկի ի բովս եւ ի ձեռն համբերութեան զփորձ նոցա յանդիմանելով (Հմմտ. Իմոք. Գ. 6), եւ կամ բազում անգամ⁵ նոյն իսկ լիութիւնք կենցաղոյս փոխանակ փորձարանի լինին յովովից: Վասն զի նոյնպէս ապառու⁶ է դժուարին⁷ իրս աննուաստադոյն զանձն ապրեցուցանել եւ յերեւելի կեանս ոչ համբառնալ ի թշնամանս: Յարացոյց առաջնոյ տեսակի փորձութեանցն մեծն Յովբ⁸ անկուռելի⁸ ըմբիշն, որ զամենայն բանսարկուին⁹ բռնութիւն՝ որպէս հեղեղի բերումն, անշարժ սրտիւ եւ խորհրդովք անփոփոխելեալ¹⁰ ընկալեալ¹¹, այնքան լաւագոյն ի¹² փորձութեանցն երեւեցաւ, որքան մեծ նմա եւ դժուարալոյծ¹³ թուէր ի թշնամոյն¹⁴ յառաջարկեալ մարտքն: Իսկ ըստ բարաւրու-

¹ C նորին քակեցից
² C գիմ]
³ C զշտեմարանսն D զշտեմարանն D նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի քակեցից E սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի քակեցից զշտեմարանս
⁴ C նեղութիւնք
⁵ C անկամ
⁶ D ապառու] սպառումն
⁷ A դժուարին BD + իրս
⁸ A անկուռելի
⁹ A բանսարկուին C բանսարկելի
¹⁰ C անփոփոխելեալ
¹¹ B ընկալեալ
¹² C ի]
¹³ A դժուարալոյծ
¹⁴ BD թշնամոյն

թեանն¹⁵ կենաց¹⁶ առակք այլք ումանք եւ այս¹⁷, որ¹⁸ այժմ մեզ ընթերցեալ ընչեղս¹⁹, որ զմին ահա ունէր զընչեղութիւն, եւ զմիւսն յուսայր²⁰. մարդասիրին Աստուծոյ՝ ի սկզբանն զնա²¹ յանողորմ²² բանս²³ ոչ դատապարտելով, այլ միշտ նախ էին²⁴ ընչեղութեան, այլ փարթամութիւն²⁵ ընձեռէր, որպէս զի նմա յագումն արասցէ երբէք առ ի հաւասարական եւ ընդել²⁶ զոգին նորա կոչելով²⁷: Քանզի առն²⁸, ասէ, փարթամ ի քաջաբերեցաւ անդ²⁹ եւ խորհէր յինքեան: Զի³⁰ 51ա|նչ արարից: «Բաւկեցից գիմ³⁰ շտեմարանս³¹ եւ մեծագոյնս շինեցից» (Գ. Ժ. 18): Եւ ընդէ՞ր իսկ քաջաբերեցաւ³² անդ մարդոյ՝ ոչի՞նչ բարի ի շահիցն առնել հանդերձեցելումն: Որպէս զի առաւել Աստուծոյ երկայնամտութիւնն երեւեսցի եւ մինչ յայսոսիկ կարկառեալ³² ի³³ Նորա քաղցրութեանն, «քանզի տեղեայ ի վերայ³⁴ արդարոց եւ

¹⁵ B բարաւրութեանն] բարերարութեանն
¹⁶ C կենաց] + փորձութեանց
¹⁷ E այսր
¹⁸ E որ]
¹⁹ C ընչեղսն
²⁰ D յուսանայր
²¹ BD զնա] զնորայ
²² C յողորմն
²³ BDE զբան C բարսն E անողորմաբարս
²⁴ C էին] էրն
²⁵ C փարթամութեան
²⁶ E ընդել] ընտրել
²⁷ C կոչելով] + եւ
²⁸ C առն]
²⁹ C անդք
³⁰ CE գիմ]
³¹ C զշտեմարանսն E զշտեմարանս
³² D կարկառել
³³ CE ի]
³⁴ ABDE ի վերայ]

մեղաւորաց եւ ծագէ զարեգակն ի վերայ
 չարաց եւ բարեաց» (Գե'՝ Ս'ԳՔ. Ե. 45):
Արդ, այս բարութիւն բազում ժո-
ղովէ չարացելոցն զտանջանս:
էաժ անձրեւ ի վերայ ագահաձե-
ռացն⁵ մշակեցելոցն զերկիր. ետ
զարեգակն ջեռուցանել զսեր-
մանսն¹ եւ բազմապատիկ² լինել
զպտուղս քաջաբերութեամբ: Եւ
յԱստուծոյ այսոքիկ՝ երկրին պա-
րարտութիւն, աւդոյն³ բարեխառ-
նութիւն, ⁴վայրակացումն⁶ սեր-
մանցն աննախանձելիք, եզանցն
գործակցութիւնքն եւ այլ, որ
զմշակութիւն բնաւորեցաւ քաջա-
դրել, իսկ մարդոյ զի՞նչ: Դաւողու-
թիւն⁵ բարուցն⁶, մարդատեցու-
թիւն, դժուարին⁷ փոխատրու-
թիւնք: Չայս բարեգործին փոխա-
րեն⁸ ցուցանէր⁹: Ո՛չ յիշեաց զհա-
սարակաց բնութիւնս, ո՛չ վարկաւ
պարտ գոլ զաւելորդն կարաւտե-
լոց մասնաւորել, ո՛չ ունէր ինչ
զխորհուրդ պա|51բ|տուիրանին:
 «Մի՛ բացակայեցիս¹⁰ բարի առնել կա-
 րաւտելոց» (Հմմտ. Լււ'՝ Գ. 27), եւ «Ողոր-
 մութիւն եւ հաւատք մի՛ լքցեմ զքեզ»
 (Հմմտ. Լււ'՝ Գ. 3), եւ «Բողեա՛ քաղցելոց
 զհաց քո» (Ե.՝ ԾԷ. 7): **Ամենայն մար-**
գարէք եւ ամենայն վարդապետք

¹ C զսերմանինս
² C բազմապատիկ
³ D օղոց E օղոցն
⁴ ABE վայրակացումն C վերակառումն
⁵ BCDE դաւողութիւն] դառնութիւն
⁶ C բարուցն] բանիցն
⁷ A դժուարին
⁸ ABE փոխաւրեն
⁹ D ցուցանեն
¹⁰ C բացակասցէ

բարբառելով՝ ոչ լինին¹¹ լսելի, այլ
չտեմարանք երգիծանէին յոլովու-
թեամբ մթերիցն նեղեալք¹², իսկ
ագահասիրտն ոչ լինէր լցեալ:
Քանզի միշտ զնորսն ի վերայ
հնոցն¹³ առգնելով եւ ամ ըստ ամէ
յաւելուածս բարեշահութեանն ա-
ճեցուցեալ, ¹⁴անարտաճանա-
պարհ⁶⁷ զսա յանմեքենայս անկա-
նէր¹⁵ տանելով¹⁶ զհինն բազմունա-
կութեանն, ոչ թողացուցանէր, ըն-
դունել զնորն յոլովութեամբն ոչ
չատացեալ: Յաղագս այսորիկ
անհնարելի նմա խորհուրդք, տա-
րակուսելի հոգք: Զի՞նչ արարից:
Ո՞ր¹⁷ ոչ¹⁸ ողորմեսցի, որ այսպէս
պարչարեալ¹⁹: Թշուառական²⁰ քա-
ջաբերութեամբ, ողորմելի մաւտա-
ւոր գոյիւք բարեացն, ողորմա-
գոյնս առ յուսացեալսն: Քանզի
ոչ շահս բերէր²¹ նմա երկիրն, այլ
հառաչանս բուսուցանէր, զի ոչ
պտղոցն²² քաջաբերութիւն²³ ժողո-
վէր, հոգս եւ տրտմութիւնս եւ²⁴
անհնարին դժնդակութիւնս²⁵:
Նման որք յաղքատութեանն ող-

¹¹ E լինէին
¹² C նեղել
¹³ C հնոյն
¹⁴ E անարտաճանապարհ] անարտաքս ճա-
 նապարհ
¹⁵ C յանմեքենայս անկանէիր] յայն մեքե-
 նայս արկանէր
¹⁶ C տանելով] տալով
¹⁷ CE ո] ոք
¹⁸ B ոչ]
¹⁹ B պաչարեալ
²⁰ A թշուառական E թշուառականք
²¹ BDE բերէ
²² BCD պտղոյն
²³ BD քաջաբերութիւն] քաջատուին
²⁴ C եւ]
²⁵ C դժնդակութիւն

բայր: Կամ եթէ ո՞չ զայս արձակիցէ ձա|52ա|յն, որ տնանկութեամբն¹ է նեղեալ: Զի՞նչ արարից: Ուստի՞ կերակուրք²: Ուստի՞ զգեստք: Զայսոսիկ ընչդն ասէ: Մորմոքի³ սիրտն հոգւոցն⁴ կրեալ: Քանզի որ զայս ուրախ առնէ, այն հալէ⁵ զագահն: Վասն զի ոչ խնդայ ամենայնիւ նմա լցողքն ի ներքս, այլ տրտմեցուցանէ զանձն նորա շուրջ ցնդեալ ընչեղութիւնն եւ շտեմարանացն առաւել հեղեալն, մի՛ ուրեք առ ի⁶ յարտաքուստ յառացելոցն⁷ բարւոյ⁸ ինչ պատճառ կարաւտացելոցն⁹ լինի:

2 Եւ ինձ թուի ախտ նորա անձինն որովայնամոլից¹⁰ նմանեալ¹¹, որք հերձանիլ առաւել յորկորստութենէ բաղձան, քան եթէ ի նշխարացն տալ կարաւտելոցն: Իմա՛, ո՛վ մարդ, գտուողն: Յիշեա՛ զքեզ ինքն, զի՞նչ ես, զի՞նչ տնաւրինես, յորմէ՞¹² առէր, ընդէ՞ր քան զայլսն նախ դատեցար¹³: Բարւոյ Աստուծոյ եղէր սպասաւոր՝ տնաւրինել¹⁴ ծառայակցացն¹⁵: Մի՛ զամենայն կարծէր քու՞մ¹⁶ որովայնի¹⁷

1 E տնանկութեամբն] տնկութեամբն
 2 D կերակուր
 3 C մորմոքել
 4 C հոգոցն
 5 D հալէ] հալածէ
 6 E ի]
 7 C յառաւեցելոյն
 8 C բարո E բարոյ
 9 C կարաւտացելոյն DE կարօտեցելոցն
 10 E որովայնամոլիցն
 11 C նմանել
 12 D յորմէ] յու՞մէ
 13 CD նախադատեցար
 14 C տնաւրեն D տնօրինեա
 15 C ծառայակցաս
 16 D քու՞մ] քո

պատրաստեալ¹⁸: Իբրեւ զաւտարոտիս¹⁹ խորհիցիս, որք ի ձեռսդ²⁰ են. փոքր ուրախացուցանէ զքեզ²¹ ժամանակ, եւ ապա ցնդեալ կորնչի, եւ զսորա բանս²² պահանջեցիս հաւաստեալ²³: Իսկ դու զամենայն միանգամայն դրամքք եւ նզաւք²⁴ փակեալ ունիս եւ կապեալ կնքով տքնես ի հոգս եւ խորհիս²⁵ անձինն²⁶, անզգայ խորհրդակցաւք վարե|52բ|լով: Զի՞նչ արարից: Պարտ էր ասել, թէ լցուցից զանձինս քաղցեալս²⁷, թէ բացից զշտեմարանս եւ զամենեսեան²⁸ կոչեցից զկարաւտեալս: Նմանեցոյց²⁹ Յովսեփու մարդասիրութեանն³⁰ (Հմբ. Ծն. ԽԷ. 11) քարոզ³¹, բարբառեցայց³² ձայն մեծապատիւ. «Որք նուագեալք ի հացէ՛ եկա՛յք առ իս, յԱստուծոյ շնորհէս³³ տուեցելոց³⁴ զբաւականս³⁵ իւրաքանչիւր ոք՝ իբրեւ ի հասարակաց եղբարց ընկալարո՛ւք»: Արդ, ոչ այսպիսի դու, ուստի՞:

17 E յորովայնի
 18 BD պատրաստել
 19 C գօտարոտին
 20 C ձեռսն D ձեռքդ
 21 B զքեզ] + առ
 22 CD բանն
 23 C հաւաստել
 24 CE նզովք
 25 C խորհիս] + առ
 26 E յանձին
 27 E քաղցելոցն
 28 C զամենիսեն
 29 C նմանեցայց
 30 E մարդասիրութեան
 31 C քարոզի
 32 E բարբառեցայց] + ի
 33 C շնորհեն
 34 BD տուեցելոյ C տեցելո
 35 BCE զբաւականն

Որ¹ յաչաղես զմարդկան վայելս, չար խորհրդարան յանձին քուժ ընդունելով, հոգաս, ոչ որպէս թէ տացես իւրաքանչիւր ումեք առ պէտսն, այլ որպէս զամենայն ընկալեալ, զբոլորեսին² զնոսա յաւգտիցն³ զրկիցես⁴: Մերձ կային ոգւոյն⁵ պահանջողք⁶, եւ նա յաղագս կերակրոյ⁷ ընդ անձինն խաւսէր (Հմմտ. Գ. Ժ. 20): «Յայնմ գիշերի» առեալ լինէր եւ յամս բազումս⁸ զվայելս երեւութանայր: Էառ⁹ թողութիւն զամենայն խորհել եւ յայտնի զիւր առնել բարիան¹⁰, զի¹¹ արժանի յաւժարութեանն ընկալցի զհրամանն:

3 Մի՛ խիտասցիս դու: Քանզի յաղագս այսորիկ գրեցաւ, զի ի նմանուոյն¹² փախչիցեմք¹³: Նմանեաց¹⁴ երկրին, ո՛վ մարդ, պտղաբերեցիր որպէս եւ զնա, մի՛ վատթար երեւեսցիս քան զանշունչն¹⁵, վասն զի նա զպտուղսն¹⁶ ոչ յինքեան վայելս¹⁷, այլ ի քո սպասաւ|53|որութիւն սնոյց, իսկ դու

1 C որ]
 2 C զբոլորեսին E զբոլորեսեան
 3 C աւքտիցն
 4 D զկրեսցես
 5 C ոգոյն DE ոգւոյն
 6 C պահանջողքն
 7 C կերակրոյն D կերակրոց
 8 C բազում
 9 C առ
 10 B բարան C զբարսն
 11 C գոր] զի
 12 CD նմանոյն E նմանելոյն
 13 BDE փախչիցիմք C փաղչիցիմք
 14 D նմեա
 15 D զանշունչսն
 16 BD զպտուղն
 17 BD վայելն

զոր արդեալք¹⁸ ցուցցես¹⁹ բարեկրութեան պտուղ, քեզ առանձինն զայն ժողովելով²⁰, վասն որոյ²¹ բարեաց գործոց²² շնորհք²³: Ետուր քաղցելոց²⁴ եւ քո լինի տուեալն²⁵ հանդերձ յաւելուածովք²⁶ ի վեր երթեալք²⁷: Քանզի որպէս ցորեան, անկեալ²⁸ յերկիր, շահ²⁹ սերմանողին լինի, սոյնպէս³⁰ եւ հացի քաղցեալն անկեալ՝ բազմատոհմ զաւգուտն ի զկնիսն տայ: Արդ, եղիցի քեզ վախճան³¹ երկրագործութեանն սկիզբն երկնայինցն³² սերմանց, քանզի «սերմանցեք, ասէ, յարդարութիւն ձեզ» (Ով. Ժ. 12): Ընդէ՞ր վարանիս, ընդէ՞ր կտրես³³ զքեզ, կապով եւ աղիւսովք³⁴ զընչեղութիւնն փակել հակառակելով: «Լաւ է անուն բարի, քան զփարթսմութիւն բազում» (Լուկ. Ի. 1): Եւ եթէ զարմանաս³⁵ զինչսն յաղագս ի նոցանէ պատուոյն³⁶, դիտեա³⁷ որքան ի փառսն կատարելագոյն՝

18 C արդօք
 19 C ցուցցես
 20 CE ժողովես
 21 E որոյ] գործոց
 22 E գործոց]
 23 C շնորհք] + ի տուողացն վերագառնան
 24 BD քաղցելոյ C քաղցելոյն
 25 C տուել
 26 C յուելուածովք
 27 C երթել
 28 C անկեալ]
 29 C շահն
 30 E սոյնպէս] այնպէս
 31 C վաղջան
 32 D երկնայնոց E երկնայինցն
 33 C կտրես] կտտես E կատարես
 34 C աղիւսով
 35 D զարմանաս] զլանաս
 36 A պատուոյն
 37 BD դիտեա] գիտեա

բիւր¹ մանկանցն հայր կոչիլ, քան թէ բիւրս² ունել սատերս ի պայուսակի³: Քանզի զինչսն⁴ լքցես աստէն, թէպէտեւ ոչ կամիցիս⁵, իսկ զբարի գործոցն զպատուասիրութիւն տանիս առ Տէրն, յորժամ զաւրք ամենայն հասարակաց Դատաւորին շուրջ կալով զքեզ, դայեակ եւ բարեգործ եւ զամենայն մարդասիրութեան կոչեն անուանս⁶: Ո՞չ տեսանես զայնոսիկ, որք ի տեսարանս ⁷բռնակուաց⁶⁸ եւ նմանողաց զազանամարտկաց պատուոյ⁸ եւ զաւրուցն⁹ ամբոխից, եւ խնդութեան¹⁰ մատենն զընչեղութիւնն¹¹: Իսկ դու ռիժե¹² ոմն ես առ ի ծախս այսպիսոյ¹³ հանդերձեալ ելանե՞լ ի վերայ փառացն¹⁴: Աստուած է, որ ընդունին, հրեշտակք¹⁵ բարեհամբաւեն, ի սկզբանէ մարդիկ երանեն¹⁶, փառք յաւիտենականք, պսակք արդարութեան, արքայութիւն¹⁷

երկնից, մրցանակ¹⁸ քեզ եղիցի ապականացու¹⁹ այսոցիկ անաւրէնութեանց²⁰, զորոց ոչինչ հոգաս, յաղազս առ մերձաւորդ փութոյ զյուսացեալսն քամահես: Արդ, ե՛կ, գազանաբար դի՛ր զընչեղութիւնն՝ պատուասէր²¹ եւ պայծառ ի ծախս կարաւտելոցն²² լեալ²³: Ասասցի եւ յաղազս քո. «Սփռեաց եւ ետ աղքատաց²⁴, արդարութիւնս Աորս մնա յաիտեան» (Ուշ. ճԺԸ. 9): Մի՛²⁵ ծանրագին լինիր առ ի պէտսն յաւելելով: Մի՛ մնասցես նեղութեանց՝ առ բանալ զամանս ցորեննոց²⁶: Քանզի²⁷ որ ծանրացուցանէ զգին²⁸ ցորեննոյ²⁹ ի հրապարակաց նզովի (Հմմտ. Ուշ. ԺԸ. 26): Մի՛ սովոյ մնասցես յաղազս ոսկւոյ³⁰, մի՛ զհասարակաց կարաւտութիւնն վասն առանձին³¹ շահիցն: Մի՛ լինիր վաճառական թշուառական³² մարդկաննոց³³, մի՛ զբարկութիւնն Աստուծոյ ժամանակ արասցես գոյացութեան ըն|54ա|չիցն: Մի՛ զգեսցես զվէրս

¹ E բիւրուց
² AB բիւրս
³ C պայուսակի] պահու ոսկի D պահուսակի E + ու քսակի
⁴ D զինչսդ
⁵ C կամեսցիս
⁶ A անուանս
⁷ A բռնակուաց
⁸ A պատուոյ
⁹ C գորացն
¹⁰ D խնդութեամբ
¹¹ E զընչեղութիւնն
¹² E ռիշտ
¹³ C այսպիսոյ D այսպիսոյ
¹⁴ C փառաց
¹⁵ C հրեշտակք
¹⁶ C մարդիկ երանեն] բարեհամբո են
¹⁷ C արքայութեան D արքայութեանն

¹⁸ D մրցանակք
¹⁹ BD ապականացուացս
²⁰ BD անաւրէնութեանց] տնաւրէնութեանց
²¹ A պատուասէր
²² B կարաւտելոց C կարաւտելոյն
²³ A լիեալ C լել E լինել
²⁴ A ախքատաց
²⁵ C մի] + եւ
²⁶ BE ցորենոյ C ցորենո
²⁷ C քանզի]
²⁸ C ծանրացուցանէ զգին]
²⁹ C ցորեննոյ] BDE ցորենոյ
³⁰ D ոսկոյ
³¹ C առանձին] անձին
³² A թշուառական C թշուառութեանց
³³ CE մարդկայնոց D մարդկայնոյ

չարչարեցելոցն¹ տանջանաւք: Իսկ դու առ ոսկին հայրս եւ զեղբայրն ոչ տեսանես եւ զդահեկանին ճանաչես զգիր եւ զփորձելոյն ընտրես զազտն, իսկ զեղբայրն առ ի պէտսն ամենեւին անգիտանաս:

4 Եւ գեղեցկագոյն ոսկին զքեզ առաւել հեշտացուցանէ, եւ որքան զհետ քո գայ կարաւտելոց հառաչանք՝ ոչ խորհիս: Զիա՞րդ քեզ յանդիման ածից զախտս աղքատացն²: Նա դիտելով ի ներքս՝ տեսանէ, զի ոսկի ոչ է նորա եւ ոչ լիցի երբէք, ուրեք անաւթ եւ զգեստք այնպիսիք, որպէս լինի տնանկի³ ստացուած⁴ սակաւուց ամենայն դանկից⁵ արժանի: Եւ զի՞նչ: Արդեաւք⁶ ի մանկունսն ապա ածէ զակն, զի զնոսա ածեալ ի վաճառանոցն, աստուստ գտցէ մահու մխիթարութիւն: Իմա՛ աստանաւր զկռիւն կարիք սովոյ եւ գութ հայրենի: Ոմն զբաղի⁷, մահն⁸ սպառնայ, իսկ բնութիւնս անդրէն ձգէ մեռանել ընդ մանկունսն հաւանեցուցանելով եւ, բազում անգամ դիմեալ, յոլովակի արգելեալ լինի, զկնի ապա յաղթեցաւ ի հարկաւոր պիտոյիցն բռնադատեալ: Եւ զի՞նչ խորհի հայրն: Զո՞ յառաջագոյն վաճառեցից: Զո՞

¹ C չարչարեցելոյն
² A ախքատացն
³ B տնանկի
⁴ C ստացուածս
⁵ BDE դանկից] դանդից C ժանկից
⁶ C արդաւք
⁷ C զբաղի] զողբալի
⁸ C մահսն

ախորժելով ցորենավաճառն տեսցէ: Յերիցագոյնն երթայց: Այլ պատկառեմ ի նորա յե|54բ|րիցութենէն: Իսկ ի կրտսերագոյնն: Այլ ողորմիմ զնոսա հասակն անզգալւոյ⁹ չուառութեանցն¹⁰: Սա յայտնապէս ապրեցուցանէ զծնողացն¹¹ զկերպարանս, եւ նա յարմարաբար ունի առ ուսմունն¹²: Աւաղ անհնարութեանս: Զի՞նչ եղեց: Ո՞ւմ զայնոսիկ¹³ ընդդէմ բախեցից: Զո՞ր զազանային անձն առից: Զիա՞րդ զբնութիւնս մոռացայց: Եթէ ամենեցուն¹⁴ աւգնեցից, զամենեսեան տեսանեմ ծախեալս ախտիւ: Եթէ զմին մատնեմ, որովք աչովք¹⁵ զմնացեալսն¹⁶ տեսից, կարծե՞լ ի նոցա¹⁷ ահա¹⁸ լեալ¹⁹ յանհաւատութիւնն²⁰: Զիա՞րդ բնակեցայց ի տան, ինքեամբ ինչ²¹ ստեղծանելով զանորդութիւնն: Զիա՞րդ յայն²² սեղան երթայց, յայնպիսի²³ պատճառէ զլիութիւնն ընկալեալ: Եւ²⁴ հանդերձ բիւր արտասուաւք զսիրելի²⁵ մանկանցն վաճառել զայ,

⁹ C զգալո D անզգալոյ
¹⁰ C չուառութեանցն] թշուառութեանցն
¹¹ A զծնաւղացն
¹² BD ուսմունն C ուսմունսն
¹³ D զայնոսիկ] զայսոսիկ
¹⁴ B ամենեցունց
¹⁵ BCDE աչաւք
¹⁶ BD զմնացեալն
¹⁷ C նոցա] նոսա
¹⁸ A ահա]
¹⁹ BD լեալ
²⁰ C յանհաւատութիւն E յանձն հաւատութիւն
²¹ C ինչ] ինձ
²² C յայնմ
²³ C յայնպիսի] յայսպիսի
²⁴ C եւ] + նա
²⁵ D զսիրելին D + ի

իսկ զքեզ ոչ խոնարհեցուցանէ ախտն, ոչ խորհուրդ ընդունիս զբնութիւնս¹: Այլ զնա սովն պարշարէ² զթշուառականն³, եւ դու յապաղես եւ պատճառիս⁴, երկայնագոյն⁵ կազմելով նմա գտառապանսն: Եւ նա զաղիսն առաջի դնէ գին⁶ կերակրոցն, իսկ քո ոչ միայն ոչ⁷ ընդարմանս ձեռն⁸ յայնպիսի հիբութեանց⁹ ընդունելով գինս, այլ եւ լծակոռի¹⁰ յաղա|55ա|գս յոլովոյ¹¹ եւ որպէս բազումս¹² առեալ սակաւ տալ հակառակես, ամենայն ուստեք ծանրացուցանելով գտառապանս¹³ թշուառացելոյն¹⁴: Ո՛չ արտաւսր քեզ ողորմելի, ո՛չ հառաչանք սրտին կակղացուցանեն, այլ անկրկնելի եւ անհաշտ¹⁵: Զամենայն ոսկի տեսանես, գոսկին¹⁶ երեւութանաս¹⁷. այս եւ ի քուն լեալ¹⁸ յերագի, եւ զարթուցեալ ախորժելի: Քանզի որպէս որք ի մոլութենէ¹⁹ բերեալք լինին ոչ զիրսն տեսա-

նեն, այլ զի յախտէն երեւմունս, սոյնպէս եւ քո անձդ²⁰ յընչասիրութենէ²¹ ըմբռնեալ՝ զամենայն ոսկի, զամենայն արծաթ տեսանէ: Ախորժելով տեսանէ զոսկին, քան եթէ զարեգակն: Մարթես զամենայն յոսկոյ բնութիւն փոփոխել²² եւ իմանաս իմն որքան կարծես:

5 Վասն²³ զի՞նչ հնարս յաղագս ոսկւոյն²⁴ ոչ շարժես: Յորեանն²⁵ ոսկի լինի, գինի²⁶ յոսկի փոփոխի²⁷, ասրն ոսկիանա, ամենայն շահք, բովանդակ²⁸ իմաստք ոսկի քեզ ածէ: Ինքն զինքն ոսկին ծնանի բազմապատկացեալ ի փոխսն, եւ յագուրդ ոչ է, եւ կատարած ցանկութեանն ոչ գտանի: Քանզի մանկանց²⁹ տենչողացն անխնայաբար բազում անգամ³⁰ թողացուցանեմք ի փութացեալսն յագենալ՝ որպէս զի առաւել ինչ յագեց|55բ|ութեամբն³¹ ի բաց դարձումն առնեմք: Իսկ ազահն որ այսպէս, այլ որքան բազում ընդունի՝ առաւել ցանկայ: «Անչեղութիւն եթէ ցնդի՝ մի առ դիցէք զսիրտս» (Հմմտ. Ս. Է. ԿԼ. 11): Իսկ դու ունիս զցնդեալն եւ արգելուս զարտաճանապարհսն³²: Եւ ու-

1 BC զբնութեանս
 2 BDE պաշարէ
 3 A զթշուառականն
 4 C պատճառես
 5 AE երկայնագոյն] երկայն
 6 BCD գինս
 7 D ոչ]
 8 D ձեռնդ
 9 D հիբութեանց
 10 E լծակոռիս] լծակցութիւնս
 11 C յոլովից
 12 C բազում
 13 C գտառապանսն
 14 A թշուառացելոյն
 15 C անհաշտ] + առնես
 16 C գոսկի
 17 C երեւութանան
 18 B լիալ
 19 B մոլութենէ] մոլորութենէ

20 CD անձնդ E յանձդ
 21 E յընչասիրութենէ] յղճասիրութենէ
 22 D փոխել
 23 C վասն] + զի
 24 B ոսկւոյ C ոսկո
 25 C ցորեն
 26 BC գինին
 27 C փոխի
 28 D բովանդակի
 29 BCD մանկանցն
 30 A անկամ
 31 E յագեցութեամբ
 32 C զարտաճանապարհսն] զարտաքս ճանապարհն

նելով մաւրացեալ՝ որպէ՞ս առնէ քեզ: Պատառումն, արգելումն¹, ուստի եւ այժմ բռնաբար կալեալ լինի եւ բախելով² քակէ զընչեղին³ շտեմարանս՝ յատակէ զնորա ամանս որպէս ատերազմող ոք ի ներքս մտեալ⁴: Այլ եւս մեծամեծ⁵ շինեսցէ: Անյայտ է թէ⁶ քակել տացէ, որ զկինի⁶ նորա է⁷: Քանզի սրագոյն ինքն երթիցէ ձգեալ, քան եթէ յագահութենէ խորհուրդքն, այնոքիկ կանգնեսցին: Բայց⁸ կալցի զչարեաց⁹ խորհրդոցն կատարած ըստ կարգի: Իսկ դուք, եթէ ինձ հաւանիք¹⁰, զամենայն տունս շտեմարանացն բացեալ¹¹, աննախանձաբար¹² տալիք արտաքս¹³ ճանապարհ ընչեղութեանն՝ իբրեւ զգետ մեծ բազմապտուղ¹⁴ զերկիրն բիւր¹⁵ վտակաւք ի վերայ եկեալ: Այսպէս եւ դուք՝ մեծութեան տուեալ¹⁶ զանազանաբար ճանապարհս յաղքատացն տունս բաժանմունս: Զրհորք արտաքս պե-

ղեցաք¹⁷ ընդարձակագոյնք լինին, իսկ եթէ թողասցին՝ ապականին, եւ ընչեղութեանն կայումն ա[56ա]նպիտան, իսկ խաղացեալն¹⁸ եւ փոփոխեալն հասարակաց աւգուտ եւ պտղաւոր¹⁹: Որքան ի բարեգործեցելոցն²⁰ գովութիւն, զոր²¹ մի՛ արհամարհեսցես: Որպիսի՛ եւ յարդար դատաւորէն վարձք²², յորմէ դու մի՛ անհաւատասցիս²³: Ամենայն ուստեք քեզ յարացոյց չարախաւսեցելոյ²⁴ ընչեղիս նախադիպեսցի²⁵, որ զմերձաւորսն ահա պահէր եւ յաղագս յուսացելոցն տարակուսէր եւ անյայտ ունելով՝ եթէ կեցցէ զվաղիւն²⁶, զվաղուին այսաւր յառաջագոյն մեղանչէր: Ոչ եւս եկեալ էր մաղթողն եւ նախ առնելովն ցուցանէր զվայրենութիւնն²⁷. ոչ ժողովեաց զպտուղսն եւ զագահութեան²⁸ ահա ունէր զգատատան²⁹: Երկիրն յաջողեալ լինէր բերովքն իւրովք³⁰ խորին անդատանաւք ցուցանելով զբոյսն, բազում ողկոյզս զուռսն³¹ երեւեցու-

¹ E արգելումն

² ABCD բախելով] բխելով

³ C զշտեմարանս ընչեղին

⁴ C մտել

⁵ C է թէ] եթէ

⁶ ABD զկինին

⁷ ABD նորա է] ասէ

⁸ C բայց] + նա

⁹ D զչարեացն

¹⁰ C հաւանեք

¹¹ C բացեալ] + մի

¹² C նախանձաբար

¹³ D արտաք

¹⁴ D մեծ բազմապտուղ] մեծատուղ

¹⁵ ABDE բիւր]

¹⁶ C տուել

¹⁷ BDE պեղեալք C պեղելք

¹⁸ C խաղացելն

¹⁹ D պտղաւորս

²⁰ D բարեգործեցելոցն

²¹ B զոր] + դա CD + դու

²² C վարձ

²³ C անհաւատասցես

²⁴ C չարախաւսեցելոցն

²⁵ C ընչեղին նախադիպեսցես

²⁶ C զվաղուին D վաղիւն

²⁷ C առնելովն ցուցանէ զվայրենութիւն

²⁸ C զագահութեանն

²⁹ C զգատատանն

³⁰ D իւրով

³¹ C զուռս

ցեալ. բխելով¹ զպտուղ² ձիթենիք տացին³, եւ ամենայն ինչ պատմեալ լինէր⁴ ի⁵ ծայրատնկոցն⁶ փափկութիւն: Իսկ որ անյաջողակն էր եւ անպտուղ, այնպէս⁷ ունելով, յաչաղէր զմաղթողսն⁸: Եւ սակայն որքա՛ն վտանգք⁹ նախ քան զամփոփել պտղոցն¹⁰: Քանզի եւ կարկուտ ի վայր բեկանէր, եւ խորշակ¹¹ յափշտակէր ի միջոյ ձեռաց, եւ ջուր, յարահոսելով յամպոց¹² հեղեղեալ, անպիտան ցուցանէր¹³ զպտուղսն: Արդ, ո՞չ աղաչես առ¹⁴ Տէր¹⁵ կատարել զչնորհն¹⁶: Այլ նախ ժամանեալ¹⁷ զքեզ ինքեան¹⁸ արժանի առնես ընդունելութեան ցուցելոցն:

6 Եւ դու ծածկաբար խաւսիս ընդ քեզ, իսկ բան քո յերկնի փորձի: Յաղագս այսորիկ անդուստ պատասխանիք գան: Եւ զի՞նչ է, որ ասէ՝ «անձն ունիս բազում բարիս. կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լեր հանապազ» (Ղ. Կ. ԺԲ. 19): Ո՞վ անբանութեանս, եթէ խոզի ունէիր գանձն.

¹ BD բղխելով
² C զպտուղս
³ BDE տացին] տային C ընտանին
⁴ BD լինի
⁵ B ի]
⁶ D ծայրատնկոցն
⁷ C այնպէս] այսպէս
⁸ A զմաղթաւղսն
⁹ C վտանգք
¹⁰ C պտղոյն D զպտղոց
¹¹ C խորշակք
¹² C յարահոսել ամբոց B ամպոց
¹³ C անպիտանացուցանէր
¹⁴ C առ]
¹⁵ C գտէր
¹⁶ C զչնորհն
¹⁷ D ժամանել
¹⁸ CE ինքն

զի՞նչ այլ, եթէ ոչ զայսոսիկ աւետարանէիր: Այսպէս անասնական ես, այսպէս անմիտ, զի զոգւոյդ¹⁹ բարիս, մարմնոյ զդա կերակրովք²⁰ յառաջացուցանես եւ զոր ի բացեալքն ընդունին՝ զայդ հոգւոյդ²¹ մատուցանես: Քանզի եթէ առաքինութիւն ունի, եթէ լի էր²² բարեաց գործովքն, եթէ Աստուծոյ առ ընտանանայ²³, եթէ ունի բազում բարիս՝ ուրախասցի զհոգւոյ ուրախութիւն: Այլ վասն զի երկրայինս²⁴ խորհիս եւ Աստուած ունիս զորովայնդ, եւ բոլորովին մարմնական ես, ծառայական²⁵ ախտիցն. լո՛ւր որ քեզ վայել է անուն, զոր ոչ ոք ի մարդկանէ եղքեզ, այլ ինքն Տէրն. «Անգամ²⁶ յայսմ գիշերի զոգիդ պահանջեմ ի²⁷ քեմ, եւ զո՞ր պատրաստեցերդ²⁸, ո՞ւմ լիմիցի» (Հմբ. Ղ. Կ. ԺԲ. 20): Սաստկագոյն քան զյաւիտենական²⁹ տանջանսն ծաղրէ³⁰ անխորհրդութեան³¹: |57ա| Քանզի զկնի դուզնաքոյ³² հանդերձեալ էր ի խզում³³ գալ. զի՞նչ խորհէր: «Քակեցից զիմ³⁴ շտեմա-

¹⁹ BC զոգւոյդ
²⁰ D զդա կերակրովք] զդաստակերտովք
²¹ C հոգւոյդ
²² C էր] է
²³ E ընտանեայ
²⁴ E գերկրայինս
²⁵ BD ծառայելով C ծառայելով
²⁶ B անգամ C անգամ
²⁷ ABCD ի]
²⁸ C պատրաստեցերն
²⁹ B յաւիտենական
³⁰ C ծաղրն
³¹ B անխորհրդութեանէ
³² BD դուզնաքոյ C դուզնաքո
³³ B խզումն E խզուն
³⁴ D զիմ]

րանս եւ մեծագոյնս շինեցից»:¹ Բարուք¹ դու առնես, ասասցէ ոք արդեաւք² նմա: Քանզի արժանի քակելոյ շտեմարանք չարութեան: Բրեա՛քոյին ձեռաւք՝ զորս չարապէս շինեցեր: Լո՛յժ գամանս³ ցորենոյն, ուստի ոչ ոք գնեաց երբէք մխիթարութեան դիպեալ: Խանգարեա՛ գամենայն տուն⁴ ազահութեան պահապան, ի բաց եղծ գծեղունն, շուրջ քակեա՛ զորման⁵, ցոյց արեգական գնդոտեալ⁶⁹ տեղիսն, արտաքս ա՛ծ ի բանդէն գկապեալ ընչեղութիւնն, հռչակեցո՛ զխաւարային մամոնայի⁷⁰ աւթեւանն: Քակեցից զիմ շտեմարան⁶ եւ մեծագոյնս⁷ շինեցից: Եւ եթէ գայնոսիկ լցցես՝ զի՞նչ իմասցիս արդեաւք⁸ թերեւ: Ուրեք դարձեալ քակեսցես՞ս եւ դարձեա՛լ շինեսցես: Եւ զի՞նչ քան գայս անմտագոյն՝ յանսպառս տաժանիլ⁹, շինել փութով եւ ճեպով¹⁰ քակել: Ունիս շտեմարանս, եթէ կամիս, գտունս աղքատացն: Գանձեա՛լ¹¹ քեզ գանձս¹² յերկինս: Անդ դնելով՝ ուր ո՛չ ցեցք ուտեն եւ ո՛չ ապականու-

թիւնք¹³ ճարակի, ո՛չ աւազակք գողանան (Հմմտ. Մարթ. 9. 20): Այլ յայնժամ տաց կարաւտելոց, յորժամ գերկրող շտեմարանն¹⁴ լցից: Երկայն քեզ ժամանակ|57բ|աւ գկեանս հաստատեցեր: Եւ դիտեա՛¹⁵ մի զքեզ ըմբռնեսցէ, որ ըստ նախադրութեանն փութացուցանէ, քանզի պատմութիւնդ ոչ քաղցրութեամբ է, այլ չարութեան ապացոյցք: Վասն զի՞ պատմես ոչ զի տացես գկնի այդորիկ, այլ զի զմերձակայդ ընդդիմաբախեսցես¹⁶: Եւ այժմ զի՞նչ խափանէ առ ի տալ: Ո՞չ մերձ է կարաւտեալ¹⁷: Ո՞չ վարձ պատրաստ: Ո՞չ պատուիրանն¹⁸ փայլեալ: Ո՞չ քաղցեալն հալի: Ո՞չ մերկն սառնու: Ո՞չ պահանջեալն¹⁹ խեղդի, եւ դու գողորմութիւնն ի վաղիւ յապաղէս: Լուր Սողոմոնի: «Մի²⁰ ասիցես²¹ երթալ (Հմմտ. Լուսն 9. 28): Վերստին եկեսջիր եւ վաղիլ²² տաց, քանզի ոչ գիտես զի՞նչ²³ ծնցի քեզ առաջիկայն» (Հմմտ. Լուսն 1. 1): Զորպիսի²⁴ պատուիրանս²⁵ քամահես, արծաթսիրութիւնդ²⁶ գականջադ խցեալ:

¹ C բարիոք

² C արդօք

³ BD գամանս] զարմանս

⁴ D տունս

⁵ C զորմանն C + շուրջ քակեա եւ

⁶ BC շտեմարանս

⁷ D մեծամեծս

⁸ C արդօք

⁹ C տարժանիլ

¹⁰ E ճեպով]

¹¹ B գանձեա] + քեզ

¹² BD գանձ

¹³ CD ապականութիւն

¹⁴ A շտեմարանն

¹⁵ BD դիտեա] գիտեա

¹⁶ B ընդդիմաբախեսցես D ընդդէմ բախեսցես

¹⁷ C կարաւտելն D կարօտեալն

¹⁸ AC պատուիրանն

¹⁹ CE պահանջելն

²⁰ AC մի] միտ

²¹ A ասիցես] դիցես

²² C վաղիւն

²³ D զի՞նչ] + վաղիւ

²⁴ E զորպիսի] զի որպէս E + ի

²⁵ AC պատուիրանս

²⁶ B արծաթսիրութեանն C արծաթսիրութիւն

Քանի ինչ պարտ էր քեզ շնորհ ունել բարեգործին, զուարճ գոլ եւ պայծառանալ պատուով, զի դու ոչ նեղես զդուրս ընկերացն, այլ զքոյն այլք ժամանեալ ունին: Իսկ այժմ տխուր¹ եւ դժոխապահ² խտտորելով հանդիպեալ՝ մի՛ երբէք փոքր ինչ հարկիցիս ի ձեռացդ հանել: Չմի ձայն գիտես՝ ոչ ունիմ եւ ոչ տամ, քանզի աղքատ եմ: Աղքատ ես արդարեւ եւ կարաւտեալ ամենայն բարւոյ՝ աղքատ սիրոյ, աղքատ |58ա| մարդասիրութեան, աղքատ հաւատոյ յԱստուած, աղքատ յուսոյ յաւիտենականի: Բաժանակիցս արասցէ³ ցեցոյն⁴ զեղբարս, զի վաղիւն ապականելոց այսաւր տուր կարաւտելոց: Ագահութեան տեսակ դժնդակագոյն ոչ ինչ ի փտելոցն⁵ կարաւտելոց⁶ մասնաւորել:

7 Եւ զի՞նչ, ասէ, զրկեմ⁷ զոք⁸ ունելով զիմն: Եւ զո՞ր, ասես ինձ, զքո, ուստի՞⁹ առեալ ի կենցաղս բերէր: Չոր աւրինակ եթէ ոք՝ ի տեսարանին ժամանեալ տեսութիւն՝ ի բաց արգելու¹⁰ զկնի եկեալսն, առանձինն իւր դատելով զհասարակաբար ամենեցուն¹¹ ըստ

պիտոյից զառաջիկայն¹². այսպիսք են ընչեղք: Քանզի զհասարակաց յառաջագոյն ընկալեալ՝ առանձինն առնեն յաղազս նախ առնլոյն: Չի եթէ առ մխիթարութիւն իւրոց¹³ պիտոյից իւրաքանչիւր ոք ժողովելով՝ զաւելորդն թողացուցանէր մաղթողին՝ ոչ ոք արդեաւք¹⁴ ընչեղ եւ ոչ կարաւտեալ էր: Ո՞չ մերկ անկար յորովայնէ, ո՞չ մերկ դարձեալ յերկիր դարձցիս: Իսկ քո մերձ գոյքդ ուստի՞ են: Չի եթէ ինքեամբ ասես՝ անաստուած ես, ոչ ճանաչես¹⁵ զստացողն¹⁶ եւ ոչ՝ շնորհ ունելով տուողին¹⁷: Իսկ եթէ խոստովանիս զոյ յԱստուծոյ ասա զբանն մեզ¹⁸, զորով¹⁹ առերն²⁰: Մի՛ արդեաւք²¹ անհաւասար Աստուած, անզուգաբա՞ր մեզ ը|58բ|աժանելով զկենցաղոյս: Ընդէ՞ր դու²² ընչեղ ես, եւ նա՞ աղքատ: Եթէ ոչ ամենեւին, զի եւ դու քաղցրութեան եւ հաւատոյ տնաւրինութեան վարձն²³ ընկալցի՞ս²⁴, եւ նա մեծամեծ հանդիսիւք համբերութեա՞ն պատուեսցի²⁵: Իսկ դու²⁶ զամենայն

¹ C տխուր] + ես
² BD դժոխապահ] դժոխապատ D + ահ
³ CD արասցես
⁴ C ցեցոյն] քոցն D քոյոցն
⁵ D փտեցելոցն
⁶ C կարօտելոյն
⁷ C չսրկեմ
⁸ C զոք]
⁹ C ուստի]
¹⁰ BC արգելուցու
¹¹ D ամենեցունց

¹² D զառաջիկայս
¹³ C իւրո
¹⁴ B արդեւք C արդաւք
¹⁵ BCD ճանաչելով
¹⁶ A զստացաւղն
¹⁷ C տուողին
¹⁸ ABD մեզ] մեր
¹⁹ C որով
²⁰ C առերն] արեր
²¹ C արդաւք
²² E դուք
²³ C վարձ
²⁴ A ընկալցիս]
²⁵ AC պատուեսցի
²⁶ ABE դու]

լիուլթեամբ ազահուլթիւնդ¹ ոգովք² առնլով՝ ոչի՞նչ կարծես. անիրաւանալ զայդքանս զրկելով: Ո՞ք է ազահ, որ ոչ մնա ի բաւականի: Եւ ո՞ զրկող, որ ի բաց բառնայ զիրաքանչիւր ուրուք: Իսկ դու՛ ո՞չ ազաւ, ո՞չ զրկող, զո՞ր առ ի տնաւրէնութիւն ընկալար՝ զայդ անձին քեզ առնլով: Կամ եթէ՛ զգեցեալն³ մերկացուցանելով ոք՝ հանդերձակապո՞ւտ⁷¹ անուանեսցի⁴: Իսկ որ զմերկն ոչ զգեցուցանէ⁵, կարելով⁶ զայն առնել, այլ ո՞ իցէ անուան⁷ արժանի: Քաղցելոյ⁸ է⁹ հաց, զոր դու ունիս, մերկացելոց է հանդերձ, զոր դու պահես ի¹⁰ շտեմարանս¹¹, բոկոց¹² աւդ, որ առ քեզն փտի. զոր պէտս ունի արծաթն, զոր դու թաղեալ ունիս: Որպէս թէ զայնքանս¹³ զրկես, որքանեսաց տալ կարասցես:

8 Գեղեցիկ են, ասէ, բանքդ, այլ գեղեցկագոյն ոսկի: Զոր աւրինակ պակշոտելոց յաղագս ողջախոհութեան խաւսիցիմք: Քանզի նոքա բամբասեցելո՞ւ¹⁴ բողին՝ յիշատակաւ առ ի ցանկութիւնս¹⁵

¹ BD ազահուլթեանդ E ազահուլթեամբդ
² A ոգովք
³ C զգեցեալն E զգեցեալն
⁴ C անուանեսցի
⁵ E զգեցուցանիցէ
⁶ C կարելով] կարաւտելով
⁷ C անուան
⁸ CD քաղցելոց
⁹ CD է]
¹⁰ C ի]
¹¹ C յշտեմարանս
¹² BD բոկոյ C բոկո
¹³ C զայնքան
¹⁴ CD բամբասեցելոց
¹⁵ C ցանկութիւնս

տոչորին: Զիա՞րդ քեզ ի դէմ¹⁶ ա|59ա|ծից զախտ¹⁷ աղքատացն¹⁸, որպէս զի ծանիցես յորոց հառաչանաց քեզ գանձես: Քանույ արժանի¹⁹ քեզ երեւեսցի բանն այն յաւուր դատաստանին: «Եկա՛յք, բարեբանեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէ՛ք զպատրաստեալ արքայութիւնն ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի: Քանզի քաղցեայ եւ ետուք ինձ ուտել, ծարաւեցի՛ եւ արբուցէք զիս, մերկ էի՛ եւ զգեցուցիք զիս²⁰»: Եւ որպիսի՞ քեզ սարսուռ, եւ քիրտն, եւ խաւար շուրջ հեղցի՛ լսելով զդատապարտութիւնն: «Երթայք ի բաց յինչն, նզովեա՛լք, ի խաւարն արտաքին՝ ի պատրաստեալն բանսարկուին²¹ եւ հրեշտակաց իւրոց: Զի քաղցեայ, եւ ոչ ետուք ինձ ուտել, ծարաւեցի²², եւ ոչ արբուցէք զիս, մերկ էի, եւ ոչ զգեցուցէք²³ զիս»: Քանզի եւ ոչ անդ յափշտակողն բամբասի, այլ անհաւասարականն դատապարտի: Ես ասացի, զոր աւգտակար²⁴ կարծէի, իսկ դու եթէ հաւանեսցիս յայտնիք են ի պատուիրանացն²⁵ առաջիկայք բարիք: Եւ եթէ ստուռգանեսցես²⁶

¹⁶ CD դէմս
¹⁷ D զախտ] C զաղտ
¹⁸ B աղքատոցն D զաղքատացն
¹⁹ BD քանիս յարժանի
²⁰ C սգեցուցէք: D քանզի... զիս]
²¹ AC բանսարկուին
²² BD ծարաւեցայ
²³ C սգեցուցէք
²⁴ C աւքտակար
²⁵ A պատուիրանացն
²⁶ AB ստուռկանեսցես

զրեալ են սպառնալիք, որ աղա-
չեմք¹ գքեզ² ի փորձութենէն
փախչել³ ի լաւագոյնս զբարս⁴
փոփոխելով, որպէս զի եւ⁵
փրկանք քեզ լինիցին յատուկ քո

ընչեղութիւնն եւ ի պատրաս-
տեալսն գնացես յերկնաին բա-
րիսն շնորհաւ⁶, որ զամե-
նե|59բ|սեան կոչեաց յիւր արքա-
յութիւնն, որում փառք եւ զաւ-
րութիւն ⁷յաւիտեանս⁷². ամէն⁸:

¹ D աղաչեմ

² DE գքեզ] գձեզ

³ C փաղչել

⁴ C լաւագոյնսն զբարսդ

⁵ C եւ]

⁶ B շնորհաւն C շնորհիւն E շնորհիւ

⁷ C յաւիտեանս]

⁸ CD ամէն]

Է. ⁷³ԱՌ՝ ԸՆԶԵՂՍՆ ²

1 Ասացաւ եւ ³ յառաջագոյն մեզ յաղագս երիտասարդիս այսորիկ, եւ յիշէ ամենայն իրաւք աշխատասէր լսող զքննութիւնն յայնժամ, զի ոչ ⁴ նախ առաջին, զի ոչ նոյն ⁵, որ ի Ղուկայն ⁶ աւրինականն (Հմգ. Գ. Ժ. 23): Քանզի ոմն փորձիչ էր ⁷ պատճառանաւք զհայցուածն առնելով: Իսկ սա ⁸ ողջախոհաբար հարցանելով եւ անհաւանապէս ընդունէր ⁹: Քանզի ոչ ի բաց գնաց ընդ պատասխանիսն Տեառն տրտմեալ կամ արհամարհելով զնա ¹⁰ ի վերայ ածէ զհարցուածն ¹¹: Յաղագս որոյ իբրեւ խառնակ իմն նորա բարքն մեզ երեւին՝ երբեմն գովելի ցուցեալ բանին եւ երբեմն հիքագոյն, եւ ամենեւին անծանալթացեալք: Քանզի ճանաչել ստուգաբար ¹² զվարդապետն եւ զանց ունելով ¹³ զՓարիսեցւոցն ¹⁴ հպարտութեամբ, եւ զաւրինականացն զկարծեալք ¹⁵, եւ զդպրացն ամբոխիւք,

¹ CD առ] նորին առ
² C ընչեղն E սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի առ ընչեղսն
³ B եւ]
⁴ C զի ոչ]
⁵ C նոյն] + է
⁶ ABC զուկայն] շուկայն
⁷ C էր] է + որ
⁸ C սա] առ
⁹ CE ընդունէր] ունէր
¹⁰ C զնա]
¹¹ C զհարցուածն
¹² E ստուգագոյն
¹³ A զանց ունելով] զանց առնելով
¹⁴ B զփարիսեցւոցն C զփարիսացոյն
¹⁵ C կարծաւք

զկոչումնս ¹⁶ զայս ի վերայ դնել միայնոյ ¹⁷, եւ ճշմարտի, եւ բարւոյ ¹⁸ վարդապետին ¹⁹. այս էր ²⁰, յորում գովեալ լինէր: |60ա| եւ սակայն երեւելն հոգւոյ ²¹ արժանն ²² առնելով զիարդ ժառանգեսցէ արդեաւք զկեանս յաւիտենականս (Հմգ. Մ. Ժ. Ժ. 16). ընդունելի է եւ այս: Այն ապա յանդիմանէ զնորա բովանդակ ²³ զաւժարութիւնն ²⁴, ոչ առ ճշմարտապէս բարին հայել, այլ զբազմաց հաճոյն շուրջ դնել ²⁵, ուսանելով ի ճշմարիտ վարդապետէն զուսումն ²⁶ մանկութեանն ²⁷ (Հմգ. Մ. Ժ. ԻԲ. 16) եւ ոչ գրել յիւրում սրտին, եւ ոչ ի գործ ածել զվարդապետութիւնն, այլ ի բաց գնալ տրտմեալ, ախտիւ ընչասիրութեան խաւարեալ: Եւ այս գանհարթութիւն բարուցն եւ գառինքն անմիաբանութիւն յանդիմանէ: Վարդապետ ասես եւ զաշակերտացն ոչ առնես: Բարի՞ խոստովանիս, եւ գտուեալսն զանցուցանես: Եւ սակայն բարին բարեաց տուող է, յայտ է ահա: Եւ ²⁸ հարցանես յաղագս յաւիտենական կենացն, եւ յանդիմանիս բնաւին

¹⁶ E զկոչումս
¹⁷ A միայնոյ C միայնոյն
¹⁸ C բարո
¹⁹ C վարդապետիչ
²⁰ C էր] է
²¹ C հոգո
²² C արժանի
²³ C բաւրնդակ E զբովանդակ
²⁴ A զյաւժարութիւնն
²⁵ A դնել] դիտել
²⁶ E զուսումն
²⁷ C մանկութեանն] փրկութեան
²⁸ A եւ]

ընդ վայելս մերձաւոր կենցաղոյս կապեալ: Զի՞նչ քեզ դժնդակ կամ ծանր, առաւել միտող¹ բան վարդապետ² առաջի եղ: «Վաճառես. գրո գոյսդ եւ տոր սղքատաց³» (Մ. Գ. Ժ. Ժ. 21): Զի եթէ քեզ առաջի զարկեալ⁴ էր աշխատութիւնս երկրագործականս կամ վաճառականութեան⁵ վիշտ⁶ կամ այլ ինչ, որք ընչաժողովից վտանգք են եւ լինին, պարտ էր |60բ| քեզ տրտմել դժուարաւ⁷ բերելով զհրամայեալսն⁸: Իսկ եթէ այսպէս դիւրին ճանապարհաւ⁹ եւ ոչ մի ինչ ցաւս ունելով եւ ոչ քրտունս խոստանայ քեզ¹⁰ ժառանգորդ յաւիտենական կենացն ցուցանել՝ ոչ խնդաս դիւրութեամբ փրկութեանդ, այլ ի բաց երթաս ցաւեցեալ անձամբ եւ սզալով¹¹, եւ առնես քեզ անպիտան զամենայն, զոր յառաջ աշխատեցար: Քանզի եթէ ո՛չ սպանէր, որպէս դու ասես, եւ ո՛չ շնացար, եւ ո՛չ գողացար, եւ¹² ո՛չ վկայեցեր ումեք վկայութիւն սուտ, անաւգուտ քեզ¹³ առնես¹⁴ զյաղագս¹⁵ այդոցիկ զփոյթն՝

¹ BC միտող] սրտմտող
² E վարդապետդ
³ C աղքատաց եւ տուր զի
⁴ A արկեալ
⁵ C վաճառականութեանս
⁶ C վիշտս
⁷ A դժուարաւ C զդժուարաւ
⁸ C զհրամայելսն
⁹ C զճանապարհաւն
¹⁰ AC զքեզ
¹¹ B սզալով] զզալով C ոգով
¹² C եւ]
¹³ C քեզ] + առաքէ
¹⁴ C գառնես
¹⁵ C յաղագս

ոչ առնելով զնուագեալն ի ձեռն, որով միայն կարասցես մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ: Եւ եթէ բժիշկ պատուիրէր¹⁶ հատումն անդամոց ի բնութենէդ¹⁷ կամ ի հիւանդութեան եղելոց¹⁸ ի քեզ ուղղել ինչ՝ ո՞չ արդեաւք¹⁹ տխրէիր լսելով: Իսկ մեծ²⁰ ոգւոցդ²¹ բժիշկ կատարեալ զքեզ կամի առնել կարեւորաց նուագեցելոց²². ո՞չ ընդունիս զչնորհն, այլ սգա՞ս²³ եւ տրտմի՞ս, քանզի յայնմանէ յայտ է²⁴ ի պատուիրանէն հեռի գոյ եւ ստութեամբ զքեզ²⁵ ինքն վկայեցեր զնա, զի եթէ սիրեցեալ էր զընկեր քո իբրեւ զքեզ: Այժմ ահա ի Տեառնէ առաջի եղեալ յանդիմանէ²⁶ զքեզ զամենաբազում²⁴ ճշմարիտ սիրոյն նուագու|61ա|թիւն: Զի եթէ, որպէս հաստատեցեր ճշմարիտ Տէր²⁷, եւ եթէ պահեցեր ի մանկութենէ զպատուիրան²⁸ սիրոյն (Հմ. Գ. Ժ. Ժ. 19), եւ այնքան ետուր իւրաքանչիւր ումեք, որքան եւ քեզ ինքեան, ուստի ո՞ քեզ ընչիցդ այդոցիկ մերձաւորութիւն: Քանզի ծախող է ընչեղութեան բժշկու-

¹⁶ C պատուիրէր
¹⁷ D բնութենէդ] + եւ
¹⁸ BD եղելոյ C եղելո
¹⁹ C արդեաւք
²⁰ C մեծոյդ
²¹ C ոգւոցդ]
²² C նուագեցելո
²³ BC սգաս] զգաս
²⁴ CE յայտ է] յայտնես
²⁵ C քեզ
²⁶ E յանդիմանէ] յանդամէ
²⁷ B տէր] էր
²⁸ A զպատուիրան C զպատուիրանս

թիւն կարաւտեղոցն¹. սակաւ ինչ իւրաքանչիւրոցն առ ի հարկաւոր խնամակալութիւնսն կարաւտիցն եւ ամենեցուն միանգամայն բաժանեցելոցն զգոյսն եւ յինքեան² ի³ ծախիցն⁴: Որպէս թէ որ սիրեն զընկերն իբրեւ⁵ զինքն ոչ ինչ աւելորդ ստանայ, քան զընկերն, այլ սակայն երեւիս⁶ ունելով ստացուածս⁷ բազումս⁸: Ուստի⁹ այդոքիկ, յայտ է, թէ⁹ զընտանի վայելան նախապատուելով¹⁰, քան եթէ զբազմացս¹¹ մխիթարութիւնս արարեր¹²: Արդ, որքան առաւել ես ընչեղութեամբ¹³, այդքան նուազես¹⁴ սիրով: Զի եթէ ի¹⁵ վաղուց հրահանգեալ էիր յընչեղութեանն աւտարութիւնս, եթէ սիրեսցես¹⁶ զընկեր քո¹⁷: Եւ այժմ գտաւ ի քեզ ինչք բազումք, քան եթէ գանդամբ մարմնոյ, եւ տրտմեցուցանէ զքեզ բաժանումդ իբրեւ ծայրակտուր լինել կարեւորացն: Քանզի եթէ զգեցուցեր զմերկն, եթէ ետուր քաղցելոց զհաց քո, ե-

թէ դուռ¹⁸ քո բաց է¹⁹ ամենայն աւտարի, |61բ| եթէ եղեր հայր որբոց, եթէ ամենայնի արտակից եղեր, տկարի առաւել եւս առնելով այժմ տրտմեցա՞ր յաղագս ընչիցն: Ո՞ւր արդեաւք²⁰ դժուարէիր²¹ ի բաց դնելով զնուազեալ²², զոր վաղ եւս կրթեցար զնոյն բաշխես կարաւտեղոցն²³: Եւ սակայն, եւ ի տաւնս ոչ ոք տրտմի՝ հանելով զինչսն եւ փոխանակ ստանալ որոց կարաւտանան²⁴, այլ²⁵ որքան սակաւու գնոց զբազմապատիւն²⁶ գնէ²⁷, այնքան խնդա պայծառագոյն նման²⁸ վաճառելոյ²⁹: Իսկ դու տխրիս ոսկի եւ արծաթ, եւ ստացուած³⁰ տալով. այս է՝ քարինս եւ հող տուեալ, զի ստացիս զերանելի գկեանսն:

2 Այլ զի՞նչ պէտք ընչեղութեանդ³¹: Հանդերձիւ բազմապատուով³² ո՞չ զգեցուցանես³³ զքեզ: Իսկ արդ ոչ երկուց կանգնոց պատմուճանաւ շատասցիս, միոյն հանդերձի զգեցումն³⁴ զամենայն

¹ A կարաւտացելոցն E կարոտելոցն

² C յինքենէ

³ C ի]

⁴ C ծախեցն

⁵ C իբրեւ] որպէս

⁶ C երեւիս] երեւելիս

⁷ AC ստացւածս

⁸ C բազմաց D զբազմացս E բազում

⁹ BC թէ] + քեզ

¹⁰ A նախապատուելով

¹¹ A զբազմացն

¹² E արար

¹³ AE յընչեղութեանն

¹⁴ C նուազես

¹⁵ C ի]

¹⁶ C սիրեսցել C + էր

¹⁷ D քո] + զի

¹⁸ A դուռ] դուրք

¹⁹ A է] էին

²⁰ C արդեւք

²¹ C դժարէիր

²² C զնուազել

²³ A կարաւտեցելոցն E կարոտելոցն

²⁴ A կարաւտանայն

²⁵ C այլք

²⁶ C զբազմապատիւն

²⁷ A գնոց BD գնոյ

²⁸ C նման]

²⁹ C վաճառուն AE + եղելոյ C + եղելո որքան սակաւու գնո

³⁰ AC ստացւածս

³¹ E զնչեցութիւն

³² C հանդերձիւք բազմապատուաւք

³³ C սգեցուցանես

³⁴ C սգեցումն

զգեստուցն¹ լնու զպէտսն: Այլ ի կերակո՞ւրն² ծախեսցես զընչեղութիւնն³: Մի հաց բաւական է լցուցանել զորովայն⁴: Արդ, զի՞ տրտմիս, յու՞մմէ՞⁵ զրկեալ, ի փառա՞ցն⁶, որ⁷ յընչեղութենէն լինի: Այլ եթէ ոչ ի գետնի խնդրեսցես զփառսն՝ գտցես զճշմարիտն զայն պայծառագոյնն, որ յառաջանան քան զքեզ յարքայութիւն⁸ երկնիցն⁹: Այլ նոյն ունել զընչեղութիւնն սիրելի է թէպէտեւ, ոչ ի նմանէ լինի աւգոտ: Եւ զի անմիտ |62ա| է այս անպիտանացուացն փոյթ առնել՝ ամենեցուն ծանաւթ է: Բայց այլ հրաշալիք¹⁰ քեզ¹¹ զամենայն¹² իրաւք երեւեսցի, զոր հանդերձեալ¹³ եմ ասել, եւ ամենեցունց¹⁴ է ճշմարտագոյն: Յրուեալ¹⁵ ընչեղութիւն, ըստ ուրում Տէրն հրամայէ աւրինակ իմն, բնաւորեցաւ մնալ, իսկ արգելեալն աւտարանայ: Եթէ պահեսցես՝ ոչ ունիս, եթէ ցրուեսցես¹⁶ ոչ կորուսանես: «Սփռեաց եւ ետ աղքատաց. արդարութիւն անս մնա

լախտեան» (ՍԷ. ՃԺԸ. 9), բայց ոչ հանդերձից սակա¹⁷: Եւ ոչ կերակրոց ընչեղութիւն է բազմաց փութալի, այլ իմն իմացեալ եղեւ ի ճանապարհ բանսարկուին¹⁸, բիւրս¹⁹ ընչեղաց ծախոց պատճառս դնելով, որպեսզի յաւելորդսն եւ յանպիտանս իբրեւ ի հարկաւորս ճեպեսցիս²⁰, ոչինչ ինքեանց²¹ շատանալ առ ի ծախոցն խնամակալութիւնս: Քանզի բաժանեն զընչեղութիւնն առ ի մերձակա պէտսն եւ առ հանդերձեալսն, եւ զոմն ինքեանց²², իսկ զոմն մանկանց դնեն: Եւ ապա բաժանեն զնոյն ի պատճառս ծախոց որովայնի: Վայ է նոցա կարգաւորութիւնն²³: Եղիցի, ասէ ոմն, ընչից փարթամութիւն, որ եւ ի բաց եղեալ պահեսցի²⁴, եւ ոմն ի պէտս սպասաւորութեան առաւելացի, քան զհարկաւորացն²⁵ |62բ| սահման²⁶. սոյն ըստ տանն բազմապատիկ իրաց յար լիցի, եւ նա առ²⁷ արտաքուստ երեւմունս սպասաւորեսցի. ոմն ուղեգնացի մատակարարեսցի ի բազմապատիկ կատարումն, իսկ ոմն՝ ի պատենիսն²⁸ պայծառութիւն եւ յերեւե-

¹ C սգեստուցն
² C կերակուրսն
³ C զընչեղութիւնն
⁴ C զորովայնդ
⁵ ACD յու՞մմէ
⁶ C փառաց
⁷ B որ] սոյն
⁸ C յարքայութիւնն
⁹ CE երկնից
¹⁰ E հրաշալի
¹¹ ABCD քեզ] է
¹² E ամենայն
¹³ C հանդերձեալս E հանդերձեալ
¹⁴ CE ամենեցուն
¹⁵ C ցրուել
¹⁶ AC ցրուեսցես

¹⁷ C սակա] սոսկ
¹⁸ C բանսարկուին
¹⁹ B բիւրս
²⁰ AE ճեպեսցիս
²¹ C ինքեանս
²² C ինքեանց
²³ B կարգաւորութենէն D կարգաւորութեանն
²⁴ A պահիցի
²⁵ C քանզի հարկաւորացն
²⁶ A սահմանս
²⁷ C առ]
²⁸ D պատենիսն] պարենիցն

լի պատրաստութիւն կենաց, որպէսզի ինձ սքանչանալ գոյ¹ յաւելորդացս² հոգս: Կառք են բերք³. ոմանք⁴ անաւթաբերք⁵ եւ ոմանք զնոսա բերեն՝ պղնծով եւ արծաթով ծածկեալք⁶: Ձիք ամենաբազումք եւ նոքին ազգաբանեալք ի բարի ազգաց ի հարց իբրեւ զմարդիկք: Ոմանք փափկացուցանեն զնոսա ի քաղաքին բերելով, եւ այլք՝ որսակիցք, այլք՝ առ ուղեգնացութիւն պատրաստեալք: Սանձք եւ գաւտիք, եւ շուրջ զլանջաւքն ամենայն⁷ արծաթեղէն, եւ ոսկեբեւեռք⁸:⁹ Տապճակք⁷⁵ ծիրանիք զարդարելով զձիսն որպէս փեսայս, ջորեացն¹⁰ բազմութիւնս ըստ գունոցն զանազանեալք, երասանակակալք նոցա՝ իրերեաց փոխանորդք եւ առաջնորդք¹¹, եւ որք զկնի երթան: Այլոց ծառայիցն թիւ անբաւ առ ամենայն նոցա բազմապատիկ կատարումն բաւականացեալք. հրամանատարք, շտեմարանապահք⁷⁶, երկրագործք, ամենապատիկ վաճառականք¹² արուեստի, [63ա] հարկաւորաց եւ առ¹³ ի վայելսն

¹ D գոյ] գայ
² ACE յաւելորդացն
³ B բերք
⁴ C ոմանք] + են
⁵ C աւթաբերք
⁶ A ծածկեալք] + ձիք
⁷ E ամենայն]
⁸ C ոսկի բեւեռք
⁹ C տապճակք] պատճառք
¹⁰ C ջորեացն
¹¹ E յառաջընթացք
¹² B վաճառայականք
¹³ C առ] որ

փափկութեան ստգտեալ¹⁴. խոհարարք, հացարարք, մատուակք, որսորդք, ստեղծիչք, կենդանագրողք¹⁵, ամենապատիկ հեշտութեանց գործաւնեայք¹⁶: Երամակք ուղտուց¹⁷ ոմանք բեռնակրաց եւ ոմանք՝ արաւտականաց, ճիոց վտառք, անդեայք, հաւտք, խոզերամակք¹⁸ եւ նոցին արաւտք, երկիր ամենայնի այսոցիկ առ ի կերակուր բաւական, եւ եւս¹⁹ զհարկացն²⁰ զընչեղութիւնն²¹ աճեցուցանելով, բաղանիք ի քաղաքի, բաղանիք յանդաստանս, տունք ամենապատիկք կճով շուրջ փայլեալք, ոմանք՝ Փռիգացուց²² քարիւ²³ եւ այլ²⁴ Մակեդոնացուց⁷⁷ եւ²⁵ կամ Թեսաղոնիկեցուց²⁶: Եւ այնոքիկ ոմանք ձմերանի ջեռացուցանելով²⁷, եւ ոմանք զովացուցանելով ամարանի²⁸: Յատակք²⁹ յախճապակաւք, ոսկով³⁰ աւծեալ զձեղունն: Եւ որքան որմոցն հե-

¹⁴ C փափկութեան ստգտեալ] փափկութիւնս գտելք
¹⁵ A կենդանագրաւդք E կենդանագրողք
¹⁶ C գործոնայք
¹⁷ C ուղտոց
¹⁸ C խոզերամակաք
¹⁹ C եւս] + ի
²⁰ C հարկացն
²¹ A ընչեղութիւնն
²² A փռիգացոց
²³ C քարիւք
²⁴ ABDE այլ]
²⁵ A եւ]
²⁶ BD թեսաղաւնիկեցուց
²⁷ C ձմերանի ջեռացանելով
²⁸ C ամարանի
²⁹ BC յատակ
³⁰ CE ոսկով

ուի է ի կճոյն¹ գրական² ծաղկովք³
⁴պաճուճեալք⁷⁸:

3 Եւ յորժամ ի բիւրս⁵ ձգեալ
ընչեղութիւն⁶ եւս առաւելու, յեր-
կիր մղի, եւ յանճառելիսն պահի:
Քանզի անյայտ է հանդերձեալն,
մի՛ երբէք ոմանք անկարծելիք
զմեզ ըմբռնեսցեն պէտք: Անյայտ
է գալն, առ ի պէտսն թաղեցելոյ⁷
ոսկոյ⁸ եւ ոչ անյայտ տոյժ քան
մարդութեան բարուցն: Զի յոր-
ժամ ոչ կարացեր |63բ| բիւր իմաս-
տիւք ծախել զընչեղութիւնն,
յայնժամ գնայ յերկիր ծածկեցեր:
Մոլութիւն դժնդակ⁹, մինչ դեռ
յերկրի էր ոսկին¹⁰, յուզեն զհողն.
յորժամ յայտ եղեն¹¹ դարձեալ
յերկիր անյայտեցուցանեն: Եւ, ա-
պա, կարծեմ դիւրի¹² քեզ թաղաւ-
ղի զընչեղութիւնն թաղեալ ընդ
նմա եւ զսիրտ¹³: «Քանզի ուր
գանձք¹⁴, ասէ, անդ եւ սիրտ¹⁵» (Հմմտ.
Մ. Գ. 21): Վասն այսորիկ պակա-
սեն պատուիրանք¹⁶, զի անկեանք
նոցա կեանք դնին, յանաւգուտ

¹ C կճոյն] խճոյն
² C գրական] գրական E քրական
³ C ծաղկաւք
⁴ C պաճուճել
⁵ A բելրս
⁶ C ընչեղութիւնն
⁷ A թաղեցելոց
⁸ DE ոսկոյ
⁹ B դժընդակ D դըժընդակ
¹⁰ E յոսկին
¹¹ C եղեն
¹² B դիւրի] դիպի
¹³ C սիրտդ
¹⁴ A գանձ
¹⁵ C սիրտն
¹⁶ C պատուիրանք

ծախսն¹⁷ պարապեալք: Եւ ինձ
թուի ախտ երիտասարդին, ընկե-
րաց իւրոց, նմանագոյն գոլ՝ որ-
պէս թէ ոք ուղեգնաց բաղձանս
քաղաքի ուրուք կարճառաւտա-
բար մինչեւ ի քաղաքն զճանա-
պարհն արար, եւ ապա նորին ա-
ռաջի¹⁸ պարսպացն աւթեւան¹⁹ առ-
նելով ի տան ուրեք՝ դանդաղեալ²⁰
փոքր շարժամբ՝ զյառաջագոյն
աշխատութիւնն²¹ անպիտան արա-
րեալ, եւ զպատմութիւնս ի քաղա-
քին բարեաց զինքն ի բաց փա-
կեաց: Սոյնպիսիք²² են, որ զայլ
ամենայն առնել ընդունին եւ
ընդդէմ կան առ ի զինչսն ի բաց
դնել: Գիտեմ զոմանս, որ պահեն
եւ աղաւթեն հառաչելով, զամե-
նայն անծախ երկիւղածութիւն²³
ցուցանելով եւ դանկ մի ոչ կար-
կառեն նեղելոց: Զի՞նչ աւգուտ
այնոցիկ յայլոց առաքինու-
թեանցն²⁴, քանզի ոչ ընդունի զնո-
սա արքայութիւնն²⁵ երկնից, վասն
որոյ «դիւրագոյն է, |64ա| ասէ, ուղտ
ծակ ասդան մտանել²⁶, քան թէ ընչեղ
յարքայութիւն երկնից²⁷» (Հմմտ. Գ. Բ. Ժ. Բ.
25): Այլ հրամանս այսպէս յայտ-
նի²⁸ եւ որ ասացն անսուտ, իսկ ա-

¹⁷ C ծախքն
¹⁸ C առաջին
¹⁹ C աւթեւանս
²⁰ C դանդաղել
²¹ E աշխատութիւն
²² C սոյնպիսիք] այնպիսիք
²³ C երկիւղածութիւն]
²⁴ C առաքինութիւն E առաքինութեանց
²⁵ C արքաութիւնն
²⁶ E մտանել] անցել
²⁷ D երկնից] երկից
²⁸ C յայտնին

րարողքն¹ նուազք: Եւ զի² արդ կեցցուք զամենայն ի բաց ստանալով⁷⁹, ամենեցուն վաճառողաց եւ բոլորեցուն² առ դնելով զստացուածս³: Մի՛ հարցանէր զիս զմիտան տէրունական հրամանացն: Գիտէ աւրինադիրն, զիտէ եւ զկարելին յարմարել աւրինացն: Եւ քո, զոր աւրինակ⁴, ի կշիռս փորձի սիրտդ, որպէս արդեաւք⁵ առ ճշմարիտ կեանսն, եթէ առ մերձաւոր վայելս հարկիցէ: Տնաւրինական ընչեղութեանն պէտք, այլ ոչ ըստ վայելիցն ողջախոհաբար իմանողին կարծել պատահէ⁶ եւ, ի բաց դնելով, խնդալ⁷ իբրեւ յաւտարոտեացն հեռանալով⁸, այլ ոչ դժուարել⁹ որպէս յընտանեացն անկանել¹⁰: Արդ, զի² տրտմիս, ընդէ՞ր սգասս ոգւովդ՝ լսելով՝ վաճառեա՛ զքո գոյսդ: Քանզի եթէ զհետ գայր քո առ ի հանդերձեալսն եւ ոչ այնպէս էր արդեաւք¹¹ փութալի առ անդ¹² պատուովքն¹³ դիտել¹⁴, իսկ եթէ հարկաւոր է մնալ աստէն,

ընդէ՞ր ոչ վաճառելով, զի¹⁵ նոցանէ շահսն¹⁶ տանիցիմք: Եւ¹⁷ դու՛ ոսկի տալ ի ձի, ստանալ ոչ թախծիս¹⁸, իսկ զապականացուս տալ եւ զարքայութիւնն երկնից փոխանակ առնուլ արատասուես¹⁹, ուրախանաս |64բ| խնդրողին, եւ անհաւանիս գտուրսն՝ բիւրս²⁰ պատճառս ընչիցն իմանալով:

4 Զի՞նչ պատասխանի տայցես զատաւորին, որ զորմսն զգեցուցանես²¹ եւ զմարդն ոչ զգեցուցանես²², որ զձիս զարդարես եւ զեղբայրն անամաւթացեալ²³ անտես առնես, որ փտես զցորեանն²⁴ եւ զքաղցեալս²⁵ ոչ կերակրես, որ զոսկին թաղես եւ զպահանջեալն քամահես: Եւ եթէ կինն²⁶ եւս ընչասէր տնանկ իցէ, կրկնապատիկ է ախտն, քանզի զփափկութիւնսն ի վեր բորբոքէ եւ զհեշտասիրութիւնսն յաճախեցուցանէ²⁷ եւ խայթոցաւք բազմահոգ ցանկութեանցն հնարին²⁸, քարինս ոմանս իմանալով²⁹, զմարգարիտն, եւ զմրուխտն, եւ զչափիւղայս³⁰, եւ

1 A արարաւղքն E արարողք
 2 C բոլորեցունց C + ի բաց
 3 C զստացուածս
 4 C զոր աւրինակ] զաւրինակ
 5 A արդեւք C արդաւք
 6 E պատահէ] պատահ է
 7 C եւ ի բաց դնելով խնդալ]
 8 C հեռանալ C + ի բաց դնելով խնդալ
 9 A դժուարել
 10 C անկանիլն
 11 C արդաւք
 12 C անդ] այդ
 13 C պատուովքն
 14 C դիտել] գիտել

15 C զի] + ի
 16 C շահ E շահսն
 17 C եւ] ի
 18 BCD թաղծիս
 19 A արտասուես
 20 A բիւրս
 21 C սգեցուցանես
 22 C սգեցուցանես
 23 A անամաւթացեալ
 24 C զցորեան
 25 C զքաղցելսն
 26 C կին
 27 C յաճախեցուցանէ] աճեցուցանէ
 28 C հնարին] հարկանին
 29 E իմանալի
 30 A զչափիւղայս

զոսկի զոմն գործեալ, եւ հանդերձ ամենայն¹ գեղեցկութեամբ գհիւ- ւանդութիւնսն անեցուցանէ: Վասն զի ոչ վայրապար յայնոսիկ է փոյթն, այլ եւ զգիշերս եւ զտիւս յաղագս նոցին հոգս ու- նին: Եւ բիւրք² ոմանք փաղա- քուշք զցանկութեանցն³ նոցա զհետ ընթանան՝ ժողովել զծաղ- կաներկս⁴ եւ զոսկեգործս, զիւղե- փեացս⁵, զոստայնանկս, զանա- զանս: Եւ ոչ մի ժամանակ հան- գիստ առնն տալով՝ յանհատ⁶ իւ- րոցն⁷ հրամանացն: Եւ ոչ մի բա- ւական լինի ընչեղութիւն կա- նանց⁸ ցանկութեանց սպասաւորե- լով, եւ ոչ եթէ ի գետոցն⁹ ցնդի յորժամ փութացեալ լինի առ նո- սա |65ա| բարբարոսական իւղք¹⁰ անուշուռնք, որպէս ի վաճառաց ձէթ եւ ի ծովէ ասր կամ խղնջոյնք¹¹, կամ ակունք, առաւել քան թէ զոչխարաց ասր: Եւ ոսկի, շուրջ պնդելով զծանրապատիւ քարինս¹², ոմն նոցա ի վերայ ճա- կատոցն¹³ լինի զարդ, եւ ոմն՝ ի շուրջ զպարանոցաւն, եւ¹⁴ ոմն՝ ի

զոտիս, եւ այլ¹⁵ զձեռսն կապէ եւ զոտս¹⁶: Քանզի հրճուին ոսկե- սէրքն¹⁷ կապեալ¹⁸ ձեռակապաւքն՝ միայն թէ ոսկի է, որ կապեն զնո- սա: Արդ, ե՞րբ զհոգին¹⁹ խնամես- ցէ, որ կանանց ցանկութեան²⁰ սպասաւոր լինի: Քանզի, զոր աւ- րինակ, զփտեալ նաւս մրրիկք եւ ալէկոծութիւնք, նոյնպէս չար կա- նանց բարք զտկար անձինս²¹ տնանկացն²² ընկղմեն խորոցն²³: Արդ²⁴ առ այսոսիկ հորիցն բաժա- նեալ ընչեղութիւնն, յառնէ եւ ի կնոջէ, զմիմեանս յաղթելով ի գիւտսն²⁵ սնտեացն, յիրաւի ոչ մի ժամանակ ունի առ ի յարտա- քոյս յառել²⁶: Այլ, եթէ լսես, «վա- ճառեա՛ զքո զոյսդ եւ տուր աղ- քատաց», զի կալցիս թոշակ առ ի յաւիտենական վայելսն, ի²⁷ բաց զնաս տրտմեալ²⁸ եւ, եթէ լսես²⁹, տո՛ւր ինչս փափկութեան կա- նանց, տո՛ւր, որ զքարինսն քան- դակեն, հիւսանցն, որք յախճա- պակս դնեն կենդանագրացն³⁰, ու- րախ լինիս որպէս թէ ինչ ստա-

¹ C ամենայն] + անփորձ
² A բեւրք D բիւր
³ A ըզցանկութեանցն
⁴ C ժողովելով զծաղկաւետս
⁵ C զիւղ եփեցս
⁶ A յանհատ]
⁷ C իւրո
⁸ C եւ... կանանց]
⁹ A գետոց
¹⁰ B եւղք C իւղ
¹¹ E խղնջուռնք
¹² A քարինս] քանինսն
¹³ C ճակատուն
¹⁴ C եւ]

¹⁵ C այլն
¹⁶ C զոտսն
¹⁷ ABE ոսկեքք
¹⁸ D կապեալ] C կապել
¹⁹ A զոգին
²⁰ C ցանկութեանց
²¹ C անձինն
²² B տնանկացն
²³ AC խորոցն]
²⁴ ABC արդ]
²⁵ A գիւտ
²⁶ C առել
²⁷ E ի]
²⁸ C տրտմել
²⁹ B լսել
³⁰ C որք... կենդանագրացն]

ցուած¹ պատուականագոյն² ստանայցես: Ո՞չ տեսանես զորմսդ զայդոսիկ³ ժա|65բ|մանակաւ ի վայր անկեալս, որոց մնացորդք, իբրեւ դիտանոցք ոմանք, քան զամենայն քաղաքս ի վերոյ են: Քանի՞ արդեաւք⁴ էին ի քաղաքիս աղքատք՝ յորժամ նորա շինեալ լինէին եւ յաղազս նոցա փոյթոյն յայնժամ յընչեղացն անտես լինէին: Արդ, ո՞ւր է պայծառ գործոյն պատրաստութիւն եւ ո՞ւր, որ ի նոցա մեծ⁵ գործն նախանձն էր: Ո՞չ ոմն ցրուեցաւ⁶ եւ ապականեցան⁷ իբրեւ ի դաշտի յաւազ ուրեք ի մանկտոյն⁸ արեռստաւորեալք⁹, իսկ ոմն ի դժոխս կայ զփոյթ¹⁰ սնոտեացն զղջանալով: Մեծ կալցիս զոգիդ, որմք եթէ փոքունք են եւ եթէ մեծամեծք զնոյն պէտս¹¹ ցուցանեն¹²: Յորժամ անցանեմ¹³ առ¹⁴ տամբ առն անփորձ ի բարւոյ եւ զկնի եղելոյ ընչեղ¹⁵, եւ տեսանեմ¹⁶ զնա ամենայն կարգեալ ծաղկաւք, գիտեմ

եթէ նա ոչ ինչ քան զերեւելիսս¹⁷ պատուականագոյն ստանա, այլ զանշունչն պաճուճէ, եւ զանձն անզարդ ունի: Զի՞նչ, ասացէք¹⁸ ինձ, զպէտսն աւելի տայցեն¹⁹ արծաթի մահիճք²⁰, եւ սեղանք արծաթիք²¹, փղոսկրեայ բազմականք, եւ փղոսկրեայ աթոռք, որպէս թէ զընչեղութիւնն մի՛ յաղազս նոցա երթալ առ աղքատսն, եւ սակայն բիւրք²² ի վերայ կան դրացն²³, զամենայն արձակելով ողորմելի ձայն: Եւ դու ուրանաս զտուրսն, անկարելի գոլ ասելով բաւական |66ա| լինել, որք մուրանանն: Լեզուաւդ²⁴ երդնուս, իսկ ձեռամբդ յանդիմանիս²⁵, քանզի լռութեամբ ձեռն քո²⁶ ստաբանութիւն⁸⁰ քարոզէ, շուրջ փայլատակեալ²⁷ ի մատանեաց ականց: Զքանի՞ս²⁸ կարէ մի քո մատանի ի պարտուց արձակել, զքանի՞ս տունս ի վայր անկեալս²⁹ ուղղիցի: Մի՛ ոք արկղ հանդերձից կարէ զգունդ³⁰, մի բովանդակ սարսուացեալ³¹ զգեցուցանել, այլ համբա-

1 C ստացւած
 2 C պատուականագոյն
 3 E զայդոսիկ] զայսոսիկ
 4 A արդեւք C արդօք
 5 ABDE մեծ]
 6 AC ցրուեցան D ցրուեցաւ
 7 C ապականեցաւ
 8 A մանկտոյն C մանկտոն
 9 C արուեստաւորեալք] նւաստաւորելք
 10 C զփոյթս
 11 C պետսն
 12 C ցուցանեն] լցուցանեն
 13 C յորժամ անցանեմ]
 14 ABDE առն] C + ի
 15 C ընչից
 16 C տեսանես

17 C զերեւելիսն
 18 E ասացաք
 19 C տացեն
 20 C մահիճս
 21 C արծաթի
 22 B բիւրք
 23 C դրացն
 24 C լեզուաւդ
 25 E յանդիմանես
 26 C ստաբանութեամբն
 27 A փայլակեալ
 28 AE զքանի
 29 C անկել
 30 E զգունդ] զքունդ
 31 E սարսուացեալ] սառուցեալ

րես¹ անգործ ի բաց առաքել զաղ-
քատն՝ ոչ երկնչելով զարդարու-
թեանն² Հատուցումն³ Տեառնն: Ո՛չ
ողորմեցար եւ ո՛չ ողորմեցիրս. ո՛չ
բացէր զտունն, ի բաց յուղարկե-
ցիրս⁴ յարքայութենէն, ո՛չ ետուր
հաց, ո՛չ առցես զյաւիտենական
կեանսն:

5 Այլ աղքատ ասես զքեզ, եւ
ես վկայեմ: Քանզի աղքատ է, որ
բազմի կարաւտանա, եւ բազմաց⁵
զձեռս⁶ կարատս առնէ ցանկու-
թեանն անյագութիւն: Տասն տա-
ղանդաց⁷ տասն այլ եւս⁸ ի վերայ
դնել փութացուցանէ, իսկ յորժամ
քսան լինի, այլ⁹ նոյնքան
խնդրես, եւ միշտ քեզ յաւե-
լուածս¹⁰ ոչ զյարձակումն կացու-
ցանէ, այլ բորբոքէ զցանկու-
թիւնն¹¹: Քանզի, զոր ակրինակ
արբեցելոցն¹² պատճառ¹³ ըմպե-
լոյն¹⁴ յաւելուած գինւոյն¹⁵ լինի,
սոյնպէս, որ ընչեղք բազում ստա-
նալով, յորովիցն ցանկան¹⁶, միշտ
առ դնելով զախտն կերակրեն, եւ
դառնայ ն|66բ|ոցա փոյթն առ ընդ-

¹ C համբարելի
² E զարդարութեան
³ B Հատուցումն
⁴ E ուղարկեցիրս
⁵ C բազմաց] բազմի
⁶ C զձեռս] զձեզ
⁷ C տաղանդացն
⁸ AE այլ եւս] եւ ս այլ
⁹ C այլ]
¹⁰ C յաւելուածն
¹¹ E զցանկութիւն
¹² ABDE արբեցելոցն] արարելոցն
¹³ C պատճառք
¹⁴ A ըմպելոյն C յըմբելոյն
¹⁵ CD գինոյն
¹⁶ C ցանկանան

դէմն: Վասն զի ուրախ առնէ զնո-
սա մերձակայն այնքան, որքան
վտանգը ի նուազեալսն¹⁷ անսպառ
նոցա զնուազութիւնսն¹⁸ դնէ՝ որ-
պէս թէ միշտ գանձն ի նոսին
հոգսն հալեալ¹⁹ աւելորդացն՝ հա-
կառակութիւնսն առնելով: Քանզի
պարտ էր նոցա ուրախ լինել եւ
չնորհել²⁰ այնքան լեալ²¹ փար-
թամք, իսկ նոքա դժուարաւ²² բե-
րեն եւ վշտանան, զի միոյ փոյթ²³
երկրորդին²⁴ առաւել ընչաւետա-
նալոյ ի բաց վերջանան: Յորժամ
ընչեղի ժամանեցեն՝ վաղվաղակի
փարթամագունին եւս հաւասարել
հակառակին, եւ եթէ նմա ժամա-
նեցեն, ի միւսն եւս փոյթն բե-
րեն: Վասն զի, զոր ակրինակ, որք
ընդ սանդուղսն ելանեն, միշտ յա-
ռաջիկայ աստիճանն²⁵ զգարչա-
պարն վերացուցանեն²⁶, ոչ յառա-
ջագոյն դադարէ նախ քան եթէ ի
ծայրն հասանել: Սոյնպէս եւ նո-
քա ոչ հանդերձին²⁷ ըստ զաւրու-
թեանն յարձակմանն, մինչեւ
բարձրացեալք ի վերամբարձ²⁸, ու-
տի յանկումն իւրեանց երգիծա-
նեն: Զտարմահաւ⁸¹ թռչունն ի բա-

¹⁷ C նւազելսն
¹⁸ A զնուազութիւնսն C զնւազութիւնն D
զնուազութիւնն
¹⁹ AE հալել C հաչել
²⁰ C չնորհել] չնորհ ունել
²¹ A լիեալ C լիել
²² A դժւարաւ
²³ C փոյթ] + եւ
²⁴ E երկրորդին] բարին
²⁵ E յաշտիճանն
²⁶ B վերացուցանել
²⁷ C հանդերձին] հանկչին D հանդելին
²⁸ A ի վեր ըմբարձ

րեգործութիւն մարդկան անյագ¹ գով² ստացողն բոլորեցուն հնարեցաւ, իսկ դու ի վնասբազմաց անյագ վքո զանձն պատրաստեցեր: Որքան տեսանէ³ ակն՝ այնքան բաղձայ ագահն: «Ոչ 199ի ակն տեսանելով» (Հմմտ. Ժ. 8), եւ ոչ յագեսցի արծաթասէր⁴ յառնելով: Դժոխք ոչ ասացին՝ բաւական, եւ ոչ ագահն երբէք ասաց՝ շատ (Հմմտ. Լուկ. 11: 20): Ե՞րբ վարեցցիս մերձաւորաւքդ, ե՞րբ վայելեցես ի դոսս՝ միշտ աշխատութեամբ ստացուածոց⁴ պաշարեալք⁵: «Վայ որք լարեմ⁶ տուն առ տուն եւ անդաստան առ անդաստան մերձեցուցանեմ, զի զընկերին ի բաց առցեմ ինչ⁷» (Հմմտ. Ես. 1: 8): Իսկ դու զի՞նչ առնես: Ո՞չ պատճառես բիւրս⁸, ինչ զի՞ առցես զընկերին: Դիտեա՛ ինձ, ասէ, զզրացոյն⁹ տուն, ամբոխեալս ե՞րբ զմոլորեալն ընկալցի կամ ցորժամ զիպեսցի¹⁰ պատճառս վարել եւ ի բաց մղել, եւ ձգել միշտ, խզել, ոչ յառաջագոյն դադարէ, նախ¹¹ եթէ ոչ ածցէ¹² նոցա վտանգս փոփոխման: Ո՞ գնաբուլթ¹³ յեզրայելի¹⁴

եսպան: Ո՞չ Աքայաբ¹⁵ ցանկութիւն այգւոյն (Հմմտ. Գ. Թ. 1: 1): Չար ի քաղաքի տնակից, չար ի յանդս ագահն: Ծով գիտէ զսահմանն իւր, գիշեր ոչ անցանէ զսահմանադրութիւնս զսկզբանէն¹⁶: Իսկ ագահն ո՛չ պատկառէ ի ժամանակէ¹⁷, ո՛չ ճանաչէ զսահմանս¹⁸, ո՛չ թուլացուցանէ¹⁹ կարգ²⁰ ի փոփոխման, այլ նմանէ հրոյ բնութեան՝ զամենայն ըմբռնէ, զամենայն ճարակի: Եւ զոր աւրինակ գետ՝ ի փոքուէ յառաջին²¹ սկզբանէն դիմեալք եւ ապա սակաւսակաւ յաւելուածովք²² անդադար²³ առնուն զաճումն, բռնութեամբ բերմանն զընդ-|67բ|դիմակայն յարձգեն, սոյնպէս եւ ընչեղք ի փոքր զաւրութենէ յառաջ եկեալք, եւ յորդեն²⁴ ուժգնութենէ²⁵, առաւել զրկեն ոյժ²⁶ առնելով. առ նախ զրկողն սակաւ ինչ ծառայեն, եւ լինի նոցա զաւրութեանն աճումն. առաւելութիւն չարութեան: Զի յառաջագոյն կրել²⁷ զչարաչար վտանգսն իւրեանց տան զաւգնականութիւն ընկե-

¹ ABDE անյագ]
² C գովով
³ C տեսանէ] տեսական է
⁴ AC ստացուածոց
⁵ C պաշարել
⁶ B յարեան
⁷ A ինչ] զինչ
⁸ A բեւրս C բիւրս
⁹ BE զզրացուոյն
¹⁰ BC ցորժամ զիպեսցի] յորժամ զիմեսցի
¹¹ C նախքան
¹² BC ածէ
¹³ A ողնաբուլթ BC ողնաբուլթէ D ողնաբուլթէ E բոլթ

¹⁴ B յեզրայելացի D յեզրաեւլացի
¹⁵ A քայաբ E քաթաբ BD քայաթայ
¹⁶ A գի սկզբանէն C սկզբանէ
¹⁷ D ժամանակէն
¹⁸ C զսահմանն
¹⁹ C թուլացուցանէ] թողացուցանէ
²⁰ C զկարգ
²¹ E յառաջի C + ի
²² A յաւելուածովք
²³ C անդադար]
²⁴ ABD յորդեն] յարդեն E յարդեան
²⁵ AC յուժգնութենէ E յուժգնութեան
²⁶ E յոյժ
²⁷ B կրեալ

րացն ի վնասս¹ եւ յանիրաւու-
թիւնս² աշխատին³: Քանզի ո՞ր
դրացի, ո՞ր տնակից, ո՞ր վաճառա-
կից ոչ յար քարշին: Ոչինչ ժուժ-
կալէ բռնութեան ընչեղութեանն.
ամենայն ի ներքոյ խոնարհի գո-
ռոզութեան, ամենայն դողա⁴ ի
զաւրութենէն, առաւել բան իւրա-
քանչիւր ուրուք զրկեցելոցն ըն-
դունելով⁵ մի՛ ինչ կրել չար, կամ
վրէժ ընդունել յաղագս ժամանե-
ցելոցն: Ի վերայ աժէ գլուծ ե-
զանցն⁶, արաւրադրէ, սերմանէ⁷,
հնձէ գոչ իրաւացին: Եթէ ընդդէմ
ասես՝ վէրք, եթէ ողբաս՝ թշնամա-
նաց դիրք⁸ ածեալ լինիս, բնակես
ի բանտի, զրպարտողք՝ պատրաս-
տեալք⁹, յաղագս կենացն վտանգս
կացուցանեն: Սիրեսցես, եւ այլ
ինչ տալով, վճարեսցիս¹⁰ յիրացն:

6 Կամէի քեզ սակաւ¹¹ հանգչել
ի գործոցն անիրաւութեան¹², տալ
պարապ քոց¹³ խորհրդոց՝ որպէս
թէ զմտաւ ածել առ յոր վախճան
քո փոյթ լեալ¹⁴ ձգեցաւ: Ունիս
երկիր արաւրադրեալ¹⁵ ի չափ այս-

¹ E վնաս
² C յանիրաւութիւն
³ C աշխատին] նախատին
⁴ C դողա] E դեղոյ
⁵ B ընդունելով] ունելով C երեւի
⁶ C ի վերայ... եզանցն]
⁷ C սերմանէ]
⁸ B թշնամանաց դիրք] թշնամագիրք C
թշնամանագիրք
⁹ C պատրաստել
¹⁰ E վճարեսցիս] վճարս յիրս
¹¹ C սակաւ] + մի
¹² C անիրաւութեան] + եւ
¹³ C քոց
¹⁴ B լիեալ
¹⁵ E արաւրադրեալ] արօրադարձեալ

քան, տնկեալ այսքան |68ա| այլ¹⁶
լերինս, բլուրս, դաշտս, գետս,
մարգս: Արդ, զի՞նչ զկնի այդո-
րիկ: Ո՞չ երբէք¹⁷ քեզ երեք կան-
գունք մնան ամենայնք¹⁸, ո՞չ քա-
րանց սակաւուց ծանրութիւն բա-
ւականացի¹⁹ առ ի²⁰ պահպանու-
թիւն²¹ թշուառական²² մարմնոյդ:
Ընդէ՞ր տաժանիս²³, յաղագս ո՞յր
անիրաւիս: Զի՞ ժողովես ձեռաւքդ
զանպտղութիւն: Եւ երանի թէ
զանպտղութիւն, եւ ոչ զնիւթ²⁴
յաւիտենական հրոյն: Ո՞չ սթա-
փեսցիս²⁵ յարեցութենէդ յայդ-
մանէ: Ո՞չ ողջախոհացիս խորհր-
դովքդ: Ո՞չ ի քեզ լիցիս: Ո՞չ ա-
ռաջի աչաց առցես զՔրիստոսի
դատաստանն: Զի՞նչ վճարեսցես
յորժամ շուրջ զքեւ կայցեն
զրկեալքն՝ բարբառելով զքէն ար-
դար դատաւորին: Զի՞նչ արաս-
ցես²⁶, զո՞ր խաւսնակս վարձես-
ցես²⁷, զի՞ արդ հաւանեսցուսցես²⁸
զանխաբելի դատաւորն²⁹. ո՞չ է
ճարտասան անդ, ո՞չ գեղեցկու-
թիւն բանից գողանալ կարէ զդա-
տաւորին ճշմարտութիւն, ո՞չ

¹⁶ E այլ] + եւ
¹⁷ BC երբէք] երեք
¹⁸ E ամենայնք] ամենեքեան
¹⁹ B բաւականացի
²⁰ C առ ի] + ծանրութիւն
²¹ C պահպանութենէն
²² AC թշուառական
²³ A ցտաժանի
²⁴ C զնոյթ
²⁵ C սթափեսցիս] + երբէք
²⁶ C արացես
²⁷ C վարձեսցես]
²⁸ C հաւանեսցուցանես
²⁹ C դատաւորն] թագաւորն

զհետ զնան¹ փաղաքուչքն, ո՛չ ինչք, ո՛չ մեծութիւն² արժանաւորութեան³, անապատ⁴ սիրելւոյ⁵, ամայի⁶ յաւգնականաց⁷, առանց խաւսնակի⁸, առանց պատասխանւոյ, ամաչեցեալ ի բաց ջնջեցիս տրտում, տխուր, միայնացեալ, առանց համարձակութեան: Զի ուր շուրջ անցես զակնդ, յայտնապէս տեսցես |68բ| զչարեացն պատկերս, ուստի զորքոյ⁹ արտասուս, անդի¹⁰ զայրւոյ¹¹ հառաչանս, այլուստ զկոփեալսն ի քէն՝ զաղքատսն, զծառայսն, զորս չարչարեցեր, զղրացիսն, զոր բարկացուցեր: Ամենեքեան¹² քեզ ի վերայ յարիցեն. դժնդակ պար¹³ չարեացն¹⁴ քոց զործոց զհետ գան քո: Քանզի զոր աւրինակ հովանի մարմնոյ¹⁵, սոյնպէս եւ հոգւոցն¹⁶ մեղք զհետ երթան յայտնապէս՝ զգործսն կերպարանելով: Վասն այնորիկ ոչ է¹⁷ ուրանալ անդ, այլ կարկի բերան անամաւթ, վասն զինոյն իսկ իւրաքանչիւր ուրուք

վկան իրքն ոչ ճայն արձակելով, այլ այնպիսի երեւեալք¹⁸, որպէս ի մէնջ պատրաստեցան: Զի՞ արդ կացուցիս քեզ ի դէմս անել զսառուալին: Եթէ արդեալք¹⁹ լուիցես²⁰, եթէ թոյլ տայցես, յիշեա՛ զաւրն զայն, յորում²¹ «յայտնի բարկութիւնն լերկնից» (Հմմտ. Հմմ. Ե. 18): Յիշեա՛ զաւրն զայն, յորում²² երեւին²³ փառաւորք²⁴ Քրիստոսի գալուստն, յորժամ յարիցեն, «որք զբարիսն գործեցին յարութիւն կեանաց, իսկ որ զվատթարսն²⁵ ի²⁶ յարութիւն դատաստանի» (Հմմտ. Յովհ. Ե. 29): Յայնժամ ամաւթ յաւիտենական մեղաւորաց «եւ հրոյն նախանձ ուտել հանդերձեալ զհակառակորդսն» (Հմմտ. Եբե. Ժ. 27): Այն²⁷ տրտմեցուցէ զքեզ եւ մի տրտմեցուցէ զքեզ²⁸ պատուիրանն: Զի՞ արդ զքեզ հաւանեցուցից, զի՞նչ խաւս|69ա|եցայց: Արքայութեանն²⁹ ո՞չ ցանկաս, ի գեհնէն ո՞չ երկնչիս, ուստի՞ զտցի բժշկութիւն անձին քում, քանզի եթէ սարսուալիքն ոչ զարհուրեցուցանեն եւ հրճուելիքն³⁰ ոչ յորդորեն, քարեղէն սրտի խաւսիմք:

1 BC զնան] գան
 2 C մեծութիւնք
 3 C արժանաւորութեանն
 4 ABCD անապատի
 5 C սիրելո E իւրայելացւոց
 6 C ամաից
 7 C աւգնականացն
 8 C խաւսնականացն
 9 C զորք C + գո
 10 C անտի
 11 C զայրո D զայրոյ
 12 C ամենիքեն
 13 E դժնդակապար
 14 C չարեց
 15 C մարմնոյն
 16 C հոգոյն
 17 E ոչ է] կոչէ

18 C երեւելք
 19 A արդեւք C արդաւք
 20 C լուիցես
 21 C յորում] յորժամ
 22 C յայտնի... յորում]
 23 C երեւին] եւ ի
 24 C փառաւոր
 25 C զվատթարն
 26 D ի]
 27 E այն] մի
 28 ABE եւ մի տրտմեցուցէ զքեզ]
 29 C արքայութեան
 30 AC հրճուելիքն

7 Հայելով¹, մա՛րդ, ի բնութիւն ընչեղութեանն: Զի՞՞ այդքան դողացեալ ես յաղագս ոսկոյ: Քար է ոսկին, քար է արծաթն, քար՝ մարգարիտն, քար՝ ակունքն. իւրաքանչիւր ոք՝ ոսկե քարն եւ բիւրեղն², եւ սուտակն, մելսիկն³, եւ կարկեհանն, եւ յասպիս⁴: Այսոքիկ ընչեղութեան⁵ ծաղիկք, զորս դու զոմանս ի բաց դնելով թաքուցանես եւ զոմանս գերեւելիս⁶ քարանցն ի խաւարի ծածկես, իսկ զոմանս շուրջ բերես⁷՝ զծանրապատիւսն հեշտացեալ⁸ նոցա ճառագայթիւքն: Ասա՛՛ զի՞նչ քեզ աւգուտ քարամբք պայծառացուցանելոյ⁹ զձեռնդ¹⁰ շուրջ դարձուցանել: Ո՞չ շառագունես քարամբքն յղանալով, զոր աւրինակ կանայք յորժամ յղանան¹¹, զի եւ նոքա քարինս ուտեն, եւ դու տենչողաբար ունիս յաղագս ծաղկաքարանցն՝ զսարդ եղունգնն, եւ զյասպիս¹², եւ զկարկեհանն խնդրելով: Ո՞ր պճնող կարաց մի աւր ի կեանս յաւելուլ. յո՞՞¹³ խնայեաց¹⁴ մահ յաղագս ընչեղու-

թեանն, յուժմէ՞¹⁵ ի բաց եկաց հիւլանդութիւն¹⁶ սակս |69բ| ընչից, մինչեւ յե՞րբ ոսկի անձանց խեղդ, մահու կարթ, մեղաց պատրանք: Մինչեւ յե՞րբ յընչեղութիւն, պատերազմի պատճառ, յաղագս որոյ գործի զէն, վասն որոյ սրի սուր: Յաղագս նորա ազգակիցք անծանաւթանան ի բնութեանէն, եղբարք հակառակ միմեանց սպանումն տեսանեն: Վասն ընչեղութեանն անապատք զսպանողսն կերակրեն¹⁷, ծով՝ զի վայր ընկղմիչսն, քաղաքք՝ զզրպարտողսն: Ո՞¹⁸ է ստութեանն հայր, ո՞ ստեղծագրութեան¹⁹ գործունես, ո՞ գերզմնահարութիւն ծնաւ: Ո՞չ ընչեղութիւն, ո՞չ յաղագս նորա փոյթն: Զի՞նչ ախտանայք, մարդի՛կք²⁰, ո՞ զձեզ զձերն ընդդէմ ձեր²¹ դրժողութիւնն²² շուրջ գրեաց²³: Գործակից առ կեանսն, եւ ոչ թոշակ չարեաց տուան²⁴ ինչք: Փրկանք անձին, եւ ոչ պատճառք կորստեան: Այլ հարկաւոր է²⁵ ընչեղութիւնն յաղագս մանկանց: Բարեդէմ պատճառք ագահութեան²⁶ է այս, զի զմանկունսն առաջի դնելով զսիրտն հաւանե-

¹ DE Հայելով] Հայեա ով
² AB բերիւղն
³ AC մեսդիկն
⁴ C յասպիսն
⁵ CE ընչեղութեանն
⁶ C յերեւելի
⁷ C բերեն
⁸ C հեշտացուցել
⁹ C պայծառացուցանելով
¹⁰ C ձեռնդ
¹¹ C յղանան] յուղանալով
¹² A զասպիս C զյասպիսն
¹³ C յո] զո
¹⁴ C խնայեաց] խնդրեց

¹⁵ C յուժմէ] յորմէ
¹⁶ C հիւլանդութիւն] սակս ընչեղութեան
¹⁷ C կերակրեն] կարկեն
¹⁸ C ո] որ
¹⁹ C ստեղծագրութեան] + հայր
²⁰ A մարդիկ
²¹ C ձեր] մերձ D զձեր
²² CD զդրժողութիւնն E դրժողութիւն
²³ C գրեա
²⁴ C չարեացն տւան
²⁵ ABDE է]
²⁶ ABD յագահութեան

ցուցանէ: Մի՛ պատճառէր զան-
պատճառելին, յատուկ ունի զՏէրն,
առանձինն՝ զտնաւրէնն, յայլմէ
զկեանսն ընկալաւ՝ ի նմանէ
զպատճառն համբերէ՛ կենցաղոյս²:
Մի ամուսնացելոցն³ ոչ գրեցան Ա-
ւետարանքն⁴ «եթէ կամիս կատարեալ
լինել՝ վաճառեալ զքո գոյսդ եւ տուր աղ-
քատաց» (Մ․Գ․ ԺԹ․ 21): |70ա| Յորժամ
խնդրէիր ի Տեառնէն⁵ զբարեման-
կութիւնն⁶, յորժամ մաղթէիրն զլի-
նելն որդւոց Հայր, արդեաւք⁷ յա-
ւելէր զայդ՝ տո՛ւր ինձ մանկունն⁸,
զի ստուգանեցից զպատուիրանս⁹
քո՝ տուր¹⁰ մանկունս, զի¹¹ մի ժա-
մանեցից¹² յարքայութիւն երկնից:
Եւ ո՞ երաշխաւոր լինի մանկան
յաւժարութեան, եթէ ի պատեհ
վարիցի¹³ տուելովքն: Քանզի
բազմաց ընչեղութիւն սպասաւոր
վաւառտութեան եղեւ: Լսես ժո-
ղովորին¹⁴, որ ասէ՝ «տեսի ճիւղադու-
թիւն դժգոյս, ընչեղութիւն՝ պահեալ
լիւրմէ ի չար ինքեան¹⁵» (ՀմԳ․ ԺԳԺ․ Ե․ 2-
13) եւ դարձեալ թէ՛ «թողիցես մար-
դոյ, որ զկնի իմ. եւ ո՞ գիտէ, իմաստուն

¹ CE համբերէ] համարեա
² B կենցաղոյն
³ C ամուսնացելոց
⁴ C աւետիքն] աւետարանքն
⁵ C տեառնէ
⁶ A զբարի մանկութիւն B զբարեմանկու-
թիւնն E մանկութիւն
⁷ A արդեւք C արդօք
⁸ BCDE մանկունս
⁹ AC զպատուիրանս
¹⁰ C տուր] + ինձ
¹¹ A զի]
¹² A մի ժամանեցից E արաքեցից
¹³ C վարիցի] լինիցի D վարեցի
¹⁴ CD ժողովորին] ժողովին
¹⁵ D ինքեանն

լիցի, եթէ անգգամ¹⁶» (ՀմԳ․ ԺԳԺ․ Բ․ 18-
19): Արդ, տես մի, որ հանդերձ
բիւր¹⁷ աշխատութեամբք¹⁸ ժողովե-
ցեր զընչեղութիւն, նիւթ մեղաց
այլոցն պատրաստեսցես եւ ապա
գտցես կրկնապատիկ տանջեալ՝
զորս դուն զրկեցեր եւ զորս ընկե-
րին մթերեցեր: Մի՛ ոչ ամենայն
մանկան ընտանեզոյն է քո անձը:
Մի՛ ոչ ամենեցուն առաւել յըն-
տանութիւն մերձենա: Նախ ի բաց
տուր զերիցութիւն ժառանգու-
թեան ընչեղութեամբ նմա, տուր
զպատճառս կենաց¹⁹, յայնժամ
մանկանց բաժանեսցես զկեանսն:
Քանզի որդիք, ի ծնողաց ոչ ըն-
դունելով, ինքեանց տունս բա-
զում անգամ արարին, իսկ ոգիդ,
ի քէն լքեալ, յորմէ²⁰ ողորմեսցի:

8 Ասաց|70բ|աւ առ հարսն²¹, որ
ասացաւս, իսկ անորդիքն զի՞նչ
մեզ բարեղէմ պատճառս ագահու-
թեան առաջի արկանիցեն²²: Ո՞չ
վաճառեմ զգոյսն: Ո՞չ տամ աղ-
քատացն՝ յաղագս հարկաւոր կեն-
ցաղոյս պիտոյից: Ոչ եւս ապա
Տէրն քո է վարդապետ եւ ոչ Աւե-
տարանն քո պատշաճէ զկեանսդ,
այլ ինքեամբ դու աւրինադրես
քեզ: Տե՛ս յո՞ր վիշտս անկանիս,
այսպէս²³ իմանալով: Քանզի եթէ

¹⁶ C անգամ
¹⁷ A բիւր C բազում
¹⁸ C աշխատութեամբք
¹⁹ C կենաց] + եւ
²⁰ AE յորմէ] յումմէ
²¹ A հարս
²² A արկեցեն
²³ E այսպէս] այնպէս

Տէրն իբրեւ զհարկաւորս մեզ հրամայեաց, եւ դու որպէս անկարելի թերագրես, ոչ այլ ինչ եթէ ոչ իմաստնագոյն զքեզ ինքն գոլ ասես՝ քան զաւրինադիրն: Այլ վայելեցից ի նոսա յիմուժ կենդանութեանս, զկնի կենաց իմոց փոխանորդս արարից ինձ առ ի կելոցն¹ զաղքատս, գրով եւ կտակաւ տեարս զնոսա իմոցն ցուցից: Յորժամ ոչ եւս ընդ մարդկան՝ յայնժամ լինիս² մարդասէր: Բազում քեզ շնորհ³ մարդասիրութեանդ, զի ի գերեզմանի անկեալ կալով, յերկիր լուծեալ զաւրաւոր եղեր ի ծախելն⁴ եւ առատամիտ: Զորո՞ց, ասա⁵, ինձ զժամանակաց վարձ⁶ պահանջեսցիս՝ զկենացն, եթէ՞ զկնի կենդանութեան: Քանզի այլ կեցեր ժամանակ՝ հեշտութիւն⁷ կրելով ի կենցաղումս եւ փափկութիւն շուրջ հեղեալ, եւ ոչ տեսանել հա՛մբերէիր զաղքատն⁸. Իսկ մեռեալ զի՞նչ գործեսցես, զո՞ր վարձս գործոցն քո պարտիցի: Յո՞յց զգործսն եւ պահանջեա՛ զհատուցումնն: Ոչ ոք, զկնի անցելոյ տաւնին⁹, ի վաճառն գայ եւ ոչ յետ հանդիսիցն երթեալ պսակի: Իսկ դու զկնի պատերազմաց քա-

¹ C կելոցն] եկելոցն
² A լինիցիս
³ C շնորհս D շնոհ
⁴ A ծախելն
⁵ C ասաց
⁶ A զվարձ
⁷ C հեշտութեան
⁸ C զաղքատսն
⁹ CDE տաւնին] տանին

ջանաս¹⁰, եւ ոչ յետ կենացն բարեպաշտ է ոք: Յայտ է, թէ դեղով եւ գրով խոստանաս զբարերարութիւնսն¹¹: Եւ ո՞ պատմեսցէ քեզ զժամանակ վախճանիս, ո՞ երաշխաւոր լիցի կարգի¹² վախճանին¹³: Քանի՞ք ի բռնութեան¹⁴ յափշտակեցան ցաւոց եւ ոչ ձայն բարբառեալք թուլացեալք¹⁵ յախտէն, զքանի՞ս ջերմ¹⁶ արար խելագարեալս: Արդ, զի՞ մնաս ժամանակին, յորում թերեւս ոչ խորհրդոց քոց լինիցիս¹⁷ տէր: Գիշեր՝ խորին եւ հիւանդութիւն՝ ծանր, եւ որ աւգնեն¹⁸ ոչ ուրեք, եւ որ դարանակալն՝ ժառանգութեանն՝ պատրաստ, զամենայն առ ի յինքեան պէտս ընտանեցուցանէ, անգործ¹⁹ զքո խորհուրդսն առնէ: Եւ ապա, շուրջ հայելով այսր եւ անդր, տեսանես²⁰ ի վերայ կացեալ քեզ զամայրութիւնն, յայնժամ զգասցես զանխորհրդութիւնն²¹, յայնժամ հառաչեսցես զանմտութիւնն, յոր ժամանակ²² շտեմարանեցեր զողորմութիւնն եւ զի լեզու լքանի²³,

¹⁰ CD քաջանաս] քաջ արանս
¹¹ CD զբարերարութիւնսն] զբարեպաշտութիւնսն
¹² B ո երաշխաւոր լիցի կարգի]
¹³ C վաղջանին
¹⁴ C բռնութեանց
¹⁵ C թուլացեալք] թողացելք
¹⁶ E արար ջերմ
¹⁷ A լինիցիս]
¹⁸ C աւգնեն] աւգնական է
¹⁹ C անգործ] գործ
²⁰ C տեսանես D տեսանէ
²¹ C յայնժամ... զանխորհրդութիւնն]
²² E յոր ժամանակ] յորժամ
²³ C լքանի] + եւ

ձեռն դողդոջէ՝ դողալով ի վայր բերեալ՝ որպէս թէ ո|71բ|չ ճայն եւ գիր նշանակէ գկամսդ: Եւ սակայն՝ թէ ամենայն¹ գրեալ էր, եւ ամենայն ճայն հնչելով քարոզէր, գրով դնել բաւական էր գամենայն փոփոխել² գկամսդ, մի կնիք ալլազգ, արարեալ երկուք³ եւ կամ երեք վկայք չարք, զբովանդակ արդեաւք⁴ գժառանգութիւնն յալլս փոխեալ բերեն:

9 Արդ, զի⁵ գքեզ խաբես՝ այժմ ի չարաչար վայելս մարմնոյ զընչեղութիւնն վատնելով եւ խոստանալով⁶ յապայսն, որոց ոչ ես տէր: Որպէս⁶ բան եցոյց, չար խորհուրդ⁷ կելովս՝ վայելեմ ի հեշտութիւնսն եւ մեռեալ⁸ գործեցից⁹ հրամայելսն¹⁰: Ասէ եւ քեզ Աբրահամ¹¹ «ի բաց առեր գբարիս քո ի կեանս քում¹²» (ՀմԳ. Գ. Ժ. 9. 25): Ո՞չ ընդունի քեզ անձուկ եւ նեղ գծանրութիւն ընչեղութեան¹³ ոչ ի բաց եղեալ, բարձեալ զնա արտաքս ելցես, քանզի ոչ ի բաց եղիր¹⁴ որպէս հրամայեցարն: Յոր ժամանակ

էիր¹⁵ քեզ ինքեան¹⁶, քան պատուիրանին¹⁷, նախ դնէիր, զկնի մահու եւ լուծմանն յայնժամ զպատուիրանն¹⁸ քան զթշնամիսն պատուեցեր¹⁹: Զի մի առցէ այս անուն, առցէ, ասէ, Տէր: Եւ զայդ զի²⁰նչ ասեմ՝ զթշնամեաց վրէ²⁰ժ առնուլ²⁰, եթէ²⁰ ընկերին սէր: Ընթերցիր զքո կտակսն²¹: Կամէի ունել եւ վայելել²² յիմսն: Մահու շնորհ²³, եւ ոչ քո: Քանզի, թէ²⁴ էիր անմահ, ոչ արդեաւք²⁵ յիշէիր զպատուիրանսն²⁶ «մի՛ սողորիք, Աստուած ոչ քամահի» (ՀմԳ. Գ. Ժ. 9. 7): Մեռեալ ի սեղան ոչ ելանէ, կենդ|72ա|անի բերեցես զգոհն: Որ յաւելորդացն բերեալ լինի՝ ոչ է ընդունելի: Իսկ դու, որ զկնի ամենայն կենացն²⁷ առաւելաւ, զայն նուիրես բարեգործին²⁸: Համարձակէի²⁸ ի նշխարաց սեղանոյն ընձեռել փառաւորաց եւ զի²⁸արդ իշխէք զԱստուած ի նշխարացն հաշտեցուցանել: Տեսէ՛ք զվախճան²⁹ ընչասիրութեան, ընչե՛ղքդ, դադարեցէք ախտանալով առ

¹ C ամենայն] + յայտնապէս
² C փոփոխել] փոխ ունել
³ C երկուքն
⁴ A արդեւք C արդաւք D արդիւք
⁵ C խոստանալով] խոստովանելով
⁶ C որպէս] + եւ
⁷ E խորհուրդս
⁸ C մեռանելն
⁹ BCDE գործեցից] գծեցից
¹⁰ D զհրամայեալն
¹¹ D Աբրահամ
¹² C քում] քո
¹³ A գծանրութիւն ընչեղութեան] գծանր բեռն BD գծանրութիւն ընչեղութեանդ C գծանրութիւն ընչեղութիւնդ
¹⁴ A եղեալ] դրեալ B դիւլ C եղել

¹⁵ BC էիրն
¹⁶ E ինքն
¹⁷ B քան պատուիրանին] անպատուիրանին
¹⁸ AC զպատուիրանն
¹⁹ A պատուեցեր
²⁰ E առնել
²¹ D կտակնն
²² B վայելեալ D յաւելեալ
²³ A շնորհ
²⁴ A եթէ
²⁵ C արդաւք
²⁶ A զպատուիրանսն D զպատուիրանն
²⁷ C կենացն]
²⁸ E բարեգործութիւնն
²⁹ A զվախճան] զվաճառ C զվաղջան

ինչսն անկանեալ կայք: Որքան¹ սիրես² զընչեղութիւնն, այնքան առաւել ոչ նուազէ, ոչ մի³ իրաւացին քեզ զամենայն քեզ ինքեան արասցես, զամենայն ժողովեսցես, մի թողցես⁴ աւտարաց զընչեղութիւնն: Կարծեմ⁵ զքեզ եւ ոչ ամփոփեսցեն ծառայք քո ի⁵ վախճանին⁶ զարդու, այլ ի բաց մաքրեսցեն⁷ զգերեզմանն ժառանգորդաց եւ ապա դիմեցելոց ըստ բարեմտութեան: Եւ կամ ուրեք իմաստասիրեսցեն յայնժամ, անփորձաբարս⁸ յասելով, պճնել զմեռեալն բազմապատիկ ծախիւք⁹ տանել, որ ոչ եւս զգայն¹⁰: Եւ ընդէ՞ր ոչ լաւագոյն զկենդանիսս զարդարել զանազան եւ փառաւոր զգեստուք¹¹, քան եթէ փտել ընդ մեռելոյն զբազմապատիւ հանդերձիցն: Եւ զինչ շիրիմն նշանաւոր¹², եւ բազմակատար գերեզման, եւ անշահ ծախք է աւգուտ¹³: Պարտ է¹⁴, որք ի կենցաղիս են, հարկաւոր պիտոյից լինել: Այսքան, ասեն, եւ ի քէն զծանրութեան վրէժ առեալ փոխանորդաց

քոց շնորհեն: |72բ| Արդ, յառաջ ժամանելով զքեզ ինքն զարդարեա՛ գեղեցիկ պատանաւք բարեպաշտութեան, զամենայն զգեցեալ¹⁵ երթիցես ընտանի զարդ¹⁶ զընչեղութիւնն առնելով կալ զնաքեզ: Հաւանեսցիս բարւոյ¹⁷ խորհրդակցի, որ սիրեացն զքեզ Քրիստոս, որ յաղագս մեր աղքատացաւ, զի մեք նորա աղքատութեամբն ճոխասցուք (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Բ. 9), որ ետ զինքն փրկանս յաղագս մեր (Հմմտ. Լ. Տմթ. Բ. 6): Կամ որպէս իմաստնոյ¹⁸, որ զաւգուտն մեզ¹⁹ տեսանէ, հաւանեսցուք եւ կամ իբրեւ սիրողի զմեզ համբերեսցուք: Եւ կամ իբրեւ բարեգործի²⁰ մերոյ երաշխաւորք²¹ լիցուք, ամենեւին արասցուք զհրամայեալն մեզ, զի ժառանգորդք²² լիցուք յաւիտենական կենացն նովիմք Քրիստոսիւ²³, որում փառք եւ զաւրութիւն²⁴ յաւիտեանս²⁵ ամէն:

¹ ABCD որ]
² E սիրէք
³ C մի] + ինչ
⁴ D մի թողցես]
⁵ ABDE քո ի]
⁶ BDE վախճանին] վաճառին C վաղջանին
⁷ D մաքրեսցեն
⁸ C անփորձ բարո սսելով E անփորձ բարս ասելով
⁹ D ծախք
¹⁰ C զգայն] սգացն
¹¹ E զգեստիւք
¹² C նշանաւոր] նշանակօր
¹³ A աւգուտ] անաւգուտ
¹⁴ C է]

¹⁵ C սգեցել C + զարդ
¹⁶ C զարդ]
¹⁷ C բարի
¹⁸ A իմաստնոյ C զիմաստնո
¹⁹ C մեզ] մեր
²⁰ C բարի գործի CD + ի
²¹ A երաշխաւորք] երախտաւորք
²² C ժառանկաւորք
²³ ABDE Քրիստոսիւ] + Յիսուսիւ
²⁴ BDE յաւիտեան
²⁵ D ամէն]

1 Երեկ ի չորեքտասան² Սաղմոսն խաւսելով եկեալք ի սպառուած³ բանին, ի ժամէն ոչ յորդորեալք⁴ եղեաք: Իսկ այժմ եկաք, բարեմտութեամբն պարտապանք, զպարտս նուագեցելոցն⁵ ի ձէնջ պահանջիմք: Եւ է նուագութիւնն⁶ փոքր ինչ լսել, որպէս զի սոյնպէս, եթէ թուեսցի⁷ եւ այսպէս բազմաց ի ձէնջ մոռացաւ, զի մի |73ա| ինչ մնասցէ զՍաղմոսն իմանալ⁸: Մեծ առ ի կենցաղոյս իրս զաւրութիւն ունի զփոքր զայս բան ուսանել⁹, ոչ վարկաք պարտ գոլ զանց առնել զքննութեանն¹⁰ պիտոյիւք: Գրելով բանիւք զկատարելութիւնն¹¹ Մարգարէս զանշարժ կենաց ի վերայ ելանել, մանաւանդ ի քաջութիւնսն թուեաց¹² զարծաթ իւր վաշխիւ ոչ տալ (Հմմտ. Եւս. ԺԳ. 8): Բազում ուրեք ի Գրոց Հայհոյին¹³ մեղքս այս, քանզի յորժամ Եզեկիէլ¹⁴ ի մեծամեծ չարեացն դնէ զտոկոսիս առնուլ եւ

¹ C նորին զվաշխոց D նորին սրբոյն Բարսղի զվաշխողաց E սրբոյ ԲԱրսղի եպիսկոպոսի զվաշխողաց
² BC չորեքտասաներորդ
³ C սպառուած
⁴ E յորդորեալ
⁵ C նուագեցելոցն
⁶ C նուագութիւն
⁷ C թուեսցի
⁸ CE իմանալի] ի մնանալ
⁹ E ուսանել
¹⁰ D զքննութիւն E զքննութենէ
¹¹ C զկատարելութիւնսն
¹² C թուեց
¹³ A Հայհոյն
¹⁴ C Եզեկիէլ] եզեսեղեց

զյաւելուածսն (Հմմտ. Եւս. ԻԲ. 12), եւ աւրէնքն յայտնապէս հրաժարեցուցանեն՝ ոչ վաշխեսցես¹⁵ ընկերիքում (Հմմտ. Բ. Օրնէ. ԻԳ. 19): Եւ դարձեալ ասէ՝ «Անգութիւն ի վերայ Անգութեան, եւ վաշխ ի վերայ վաշխի» (Եւս. Թ. 6): Եւ յաղագս քաղաքին, որ ի բազմութենէ չարեացն էր յղփացեալ, Սաղմոսն զի¹⁶նչ ասէ: «Ոչ պակասեաց¹⁶ ի հրապարակաց Աորս վաշխ եւ Անգութիւն» (Սղմ. ԻԳ. 12): Եւ այժմ կերպարն¹⁷ ըստ մարդոյն կատարելութեան¹⁸ զսոյն ինքն զայս էառ Մարգարէս՝ ասելով. զարծաթ իւր ոչ ետ ի տոկոսիս: Քանզի արդարեւ առաւելութիւն անմարդութեան ունի, զի մինն զհարկաւորն¹⁹ կարաւտութեամբն²⁰ ընդունելով, խնդրէ փոխ առ ի²¹ մխիթարութիւն կենցաղոյս, իսկ միւսն՝ ոչ շատանայ գլխովն, այլ իմանայ ի թշուառութեանց²² աղքատին հարկս |73բ| իւր եւ շահս ժողովել²³: Արդ, Տէրն յայտնի մեզ հրամայեաց, ասելով՝ եւ յորմէ կամիցին փոխ առնուլ մի՛ ի բաց դարձցիս (Հմմտ. Մարթ. Ե. 42), իսկ արծաթասէրն, տեսանելով ի կարեացն գայր խոնարհեալ ոչ ողորմի անարժան գործելով, առ այն, որ զծնկաւքն աղաչէ, զի¹⁶նչ ոչ

¹⁵ C վաշխեսցես] + եղբարքում
¹⁶ CDE պակասեաց] նուագեաց
¹⁷ AC կերպարան CDE + ըստ
¹⁸ C կատարելութիւն
¹⁹ C զհարկաւորսն
²⁰ C կարաւտութեամբ E կարօտաբան
²¹ D ի]
²² A թշուառութեանց
²³ E ժողովեալ

առնէ նուաստութիւն¹, զինչ ո՛չ խաւսի, ո՛չ ողորմի, ո՛չ խորհի զբնութիւնն, ո՛չ թոյլ տայ մաղթողին, այլ անխոնարհելի եւ անհաշտ կայ: Ոչ ի պաղատանսն² գայ եւ ոչ յարտասուս խոնարհի. մնա յուրացութեան՝ երդնլով եւ նզովելով զինքն³, եւ տարակուսել ամենեւին գիտել՝ եւ ես: Եթէ զոք գտիցի ի⁴ փոխառուացն⁵, եւ հաւանեցուցանէ ի զստութիւն երդմանցն, չար շահք անմարդութեան զսուտ երդնուլն ստանալ: Եթէ, որ խնդրեն զփոխսն⁶ զվաշխսն⁷ անուանէ⁸, յայնժամ ի վայր արկեալ⁹ զյաւնսն, ժպտի¹⁰ եւ ուրեք զհայրենի սիրելութիւն¹¹ յիշէ, եւ զընդունելութիւնս ասէ, եւ բարեկամ տեսից ասէ, թէ ուրեք ինչ իցէ պահեալ մեզ¹² արծաթ: Եւ է աւանդ սիրելոյ¹³ առն ի գործ երեալ առ մեզ: Այլ նա ծանրագոյնս ի վերայ նորին զվաշխսն հրամայեաց¹⁴, բայց մեք ամենեւին թողացուցանեմք ինչ եւ սուղ վաշխիւք տացուք: Այսպէս ձեւա-

ցուցանելով եւ այսպի|74ա|սի բանիւք¹⁵ խաբէ զթշուառականն¹⁶, գրով զնա վատնեալ¹⁷, եւ առ վտանգաւոր աղքատութեամբն, եւ զազատութիւն եւ զառնն ի բաց բարձեալ գնաց: Քանզի, որ տոկոսեաց զինքն պարտական կապեաց, որոց ստացումն ոչ հանդուրժէ, զծառայութիւնն ինքնայորդոր ընկալաւ ի բոլոր կեանս: Ինչս, ասա ինձ, եւ շա՞հս խնդրես ի տարակուսելոյն¹⁸: Եւ եթէ ընչեղագոյն, քան զքեզ երեւել կարէր, զի՞նչ խնդրէր առ դուրս քո: Ի մարտակցութիւն¹⁸ եկեալ՝ պատերազմ եգիտ¹⁹, աւգնական զեղ⁸⁵ խնդրել՝ մահացուաց²⁰ զիպեցաւ²¹: Պարտ էր մխիթարել զառնն աղքատութիւն, իսկ դու բազմապատիկ առնես զկարաւտութիւնն, պտուղ խնդրես յանապատին: Զոր աւրինակ, եթէ բժիշկ²² առ աշխատեալսն մտանելով՝ փոխանակ զողջութիւնն նոցա ի վերայ ածել, եւ զփոքր եւս նշխարս զաւրութեանն ի բաց բառնա զհիքութիւնս թշուառացելոցն²³ պատճառս յազեցութեան²⁴ առնէ: Եւ որպէս երկրագործք յաղագս անձրեւաց մաղթիցեն յաճախութիւն

¹ C նուաստութիւն
² A պաղատանս
³ ABDE զինքն]
⁴ ABCD ի]
⁵ E գտից ի փոխ առուացն C փոխառուացն
⁶ C զփոխն
⁷ C զվաշխն C + յիշէ եւ աւանդի
⁸ A անուանէ
⁹ C արկել
¹⁰ A ժպտի] ժմբտի C ժմտի
¹¹ C սիրելութիւնն
¹² D մեզ]
¹³ C սիրելո
¹⁴ ABE հրամայեաց] սահմանեաց C սահմանեց

¹⁵ A բանիւք] վաշխիւք C + փաղաքշելով
¹⁶ AC զթշուառականն
¹⁷ D վատնել
¹⁸ C մարտակցուն
¹⁹ C եգիտ] եկել
²⁰ C մահացուաց
²¹ BC զիպաւ
²² ABDE բժիշկք
²³ C թշուառացելոյն
²⁴ C յազեցութեանցն E յազեցութենէ

սերմանցն, նոյնպէս եւ զու կա-
րաւտութիւն եւ տարակուսանս
մարդկան խնդրես, զի գործ քեզ
ինչքն լիցին¹: Անգիտանա՞ս առա-
ւել մթերս մեղացն առնելով, ըն-
չեղութեամբ [74բ] գաճումն տոկո-
սեացն իմանաս: Եւ որ խնդրեն
զփոխ ի մէջ անհնարութեան
ըմբռնեալ: Յորժամ առ աղքատու-
թիւնն հայի՝ ոչ ճանաչէ² գստա-
ցուածն³, իսկ յորժամ ի³ մերձա-
ւոր վտանգսն⁴ համարձակի ի
փոխսն: Եւ ապա պարտեցաւ խո-
նարհեալ ընդ պիտոյիւքն, իսկ
զու երթեալ գնաս գնա՞ գրով եւ⁵
երաշխաւորաւք⁶ ամրացուցեալ⁷:

2 Եւ առեալ զինչն⁸ զառաջինն
պայծառ է, եւ զուարճացեալ⁹, աւ-
տար ծաղկաւ հրճուելով¹⁰ նշանա-
կէ զփոփոխումն կենացն, քանզի
սեղան յղիպացեալ, պատմուճան
բազմապատիկ, ծառայք առ ի¹¹
զուարճութիւնն¹² փոփոխեալք¹³
ձեւով¹⁴, փաղաքուչք, հանգանա-
կակիցք¹⁵, իշամեղուք տանցն
բիւրք: Իսկ իբրեւ ինչքն ցրուին¹⁶

¹ AB լինիցին

² C գստացուածն

³ C ի]

⁴ A վտանգն C վշտանկին

⁵ BCDE եւ]

⁶ C երաշխաւորով

⁷ C ամրացել

⁸ A զինչսն

⁹ A զուարճացեալ C զուարճացել

¹⁰ C հրճուելով

¹¹ C ի]

¹² C զուարճութիւնն

¹³ C փոփոխելք

¹⁴ C ձեւովք

¹⁵ E հանգանակից

¹⁶ C ցրուին

եւ ժամանակ ի վերայ եկեալ
զվաշխն նոցա ժողովէ՝ ո՛չ գի-
չերք¹⁷ նմա հանգիստ բերեն եւ ո՛չ
տիւն՝ զուարճութիւն¹⁸, ո՛չ արեգակն՝
վայելուչ, այլ դժուարի ի կեանսն,
ատեա զաւուրսն՝ առ ժամադրու-
թիւնն ճեպեալ, երկնչի յամսոցն¹⁹,
որպէս²⁰ ի²¹ տոկոսեաց հարց²²: Թէ-
պէտեւ քուն է, երազ տեսանէ զփո-
խատուն, չար անուրջ՝ առ գլուխն
մերձ կացեալ²³: Եւ թէ արթուն է՝
խորհուրդ նորա եւ հոգ վաշխն է:
Վաշխողի, ասէ, եւ փոխա-
պար[75ա]տի պատահեցելոյ իրե-
րաց այցելութիւն երկաքանչիւ-
րոցն առնէ Տէր (Ամբ. Աւիւ ԻԹ. 13):
Զի ոմն իբրեւ զշուն ընթանայ ի
հրապարակի²⁴, իսկ միւսն, իբրեւ
պատրաստ որս, երկնչի ի պա-
տահմանէն, քանզի ի բաց բառնա
գնորա համարձակութիւն աղքա-
տանայն: Երկաքանչիւրոց հա-
մարք ի մատունս²⁴. միոյն խնդու-
թեամբ յաճեցմանէ տոկոսեացն,
իսկ միւսոյն հառաչանք յաւե-
լուածոյ²⁵ թշուառութեանցն: «Արք
չոր ի քոց ամսոց» (Աւիւ Ի. 15), այս է
զընտանի պատճառս, շուրջ գի-
տեա՛, մի՛ յաւտար աղբիւրս²⁶
զնասցես, այլ յընտանի մարգաց

¹⁷ C գիչերքն

¹⁸ C տիւն զուարճութիւն

¹⁹ B յամսոցն

²⁰ D որպիսի

²¹ D ի]

²² C տոկոսեացն հարցանէ

²³ C կացել

²⁴ A մատունք

²⁵ AC յաւելածոյ

²⁶ A աղբիւրս

ժողովէ քեզ մխիթարութիւնս կեն-
ցաղոյս: Ունիս պղինձս, հան-
դերձս,¹ գրաստս⁸⁸, անաւթս ամե-
նապատիկս², գայրոսիկ ի բաց
տուր, զամենայն մատնել հաւա-
նեսցիս՝ բաց յազատութենէդ: Այլ
պատկառեմ զայնս³ հրապարակա-
յայտ⁴ առնել, ասէ⁵: Եւ զի՞նչ՝ զի՞
փոքր մի⁶ յետոյ այլ այդ, քան ի
բաց հանցէ եւ քարոզեսցէ զքո եւ
առաջի⁷ աչաց քոց շահեալ⁸ զայն
դնէիր⁹: Մի՛ երթիցես յաւտար
դուրս, քանզի «ջրհոր արդարեւ նեղ է
աւտարոտիս» (Ը~ւէ ԻԳ. 27): Լաւա-
գոյն է առ փոքր խորհուրդս զձեռն
մխիթարել⁸⁹, քան միանգամայն
ամբառնալ աւտարոտիւքն¹⁰ եւ
զկնի |75բ| ամենեցուն¹¹ ի միասին
ի¹² գոյիցն մերկանալ: Զի եթէ ու-
նիս՝ ուստի հատուցանեսն, ընդէ՞ր
ոչ զմաւտաւոր տնանկութիւնն
յայնց պատճառաց լուծանես: Իսկ
եթէ տարակուսանս առ ստա-
ցուածն¹³ զչարն չարիւ բժշկես:
Մի՛ ընկալցիս զպաշարողն¹⁴ զքեզ
զփոխատուն¹⁵: Մի՛ համբերեր¹⁶

որպէս այլ ինչ՝ որս¹⁷ խնդրէ եւ հե-
տագաւտէ զքեզ: Ստութեան
սկիզբն¹⁸ վաշխելն, անշնորհու-
թեան¹⁹ պատճառ, անընտելու-
թեան²⁰, սուտ երդման: Այլ բանք՝
վաշխողին եւ այլ՝ պահանջելոյն:
Իցիւ քեզ²¹ թէ ոչ պատահեալ էր,
յայնժամ թերեւս գտանէ²² ի²³
պատճառս²⁴ վճարմանն ի վտան-
գէն: Ո՞չ ակամայ ինձ արկէր ի
ձեռն զինչան: Պղնձախառն էր քո
ոսկին եւ կտրեալք՝ դահեկանքն:
Արդ, եթէ սիրելի է փոխատուն,
մի՛ տուծեսցիս²⁵ զնորա զսիրելու-
թիւնն²⁶, իսկ եթէ թշնամի²⁷ մի²⁸
լիցիս ընդ թշնամոյն ձեռամբ:
Սուղ ինչ պաճուճեալ աւտարո-
տեաւքն, զկնի եւ ի հայրենեացն
արտաքոյ կայցես: Աղքատ եմ
այժմ, այլ ազատ: Փոխս²⁹ առն-
լով³⁰ ոչ ընչեղացիս³¹ եւ զազա-
տութիւնն եւս ի բաց բարձցիս:
Ծառայ վաշխողին է փոխատուն,
եւ ծառայ վարձաբեր անհրաժարե-
լի՝ բերելով զՏ|76ա|արկն: Շունք

¹ ABE գրաստս] դրախտ D գրաստ
² D անօթամապատիկս
³ C զայնս] զայս
⁴ A հրապարակաց յայտ
⁵ E ասէ]
⁶ C մի] + ասէ
⁷ C զառաջի
⁸ E շահել
⁹ C դնէիր] դնէիր
¹⁰ A աւտարոտովքն B աւրատուաւքն C աւ-
տարոտեւքն E օտարոտեօքն
¹¹ B ամենեցունց
¹² C ի]
¹³ C ստացւածն
¹⁴ C զպարարողն
¹⁵ E զփոխատուն] զփախուստն

¹⁶ C համբերեք D համբերել
¹⁷ C յորս
¹⁸ C սկիսքն C + հետագաւտելն եւ
¹⁹ A անշնորհութեան
²⁰ A անընտելութեան] անընդունելութեան
²¹ C քեզ]
²² C գտանէր
²³ C ի]
²⁴ C զպատճառս
²⁵ CE տուծեսցես
²⁶ E սիրելութիւն
²⁷ E թշնամոյն
²⁸ ABDE մի]
²⁹ E փոխ
³⁰ D առնով
³¹ C ընչեղացից

ոռնալով¹ ընտելնուն, իսկ վաշխողն առնլով առաւել զայրանայ, քանզի ոչ դադարէ ի հաջելոյն, այլ յաճախագոյն խնդրէ: Թէ երդնուս² ոչ հաւատայ, այլ երդնլով պահանջէ, յուզէ ի ներքս զվաճառ³ քո, հետագաւտէ: Եթէ արտաքս դաս ի դրացն ձգէ⁴, առ ինքն քարչէ: Եթէ ի ներքս զքեզ թաքուցանես՝ կայ ի գաւթիս⁵, զդուռնն բախելով⁶, առաջի կնոջն⁷ թշնամանէ, առաջի սիրելեացն⁸ ամաչեցուցանէ, ի հրապարակս խեղդէ, չար պատահումն ի տաւնի՝ անկեանս քեզ կազմէ զկեանսն: Այլ մեծ են, ասէ, կարիքն, եւ ոչ ուստեք շահքն⁹ ընչիցն այլուստ¹⁰: Եւ զի՞նչ աւգուտ յապաղելն, քանզի դարձեալ եկեսցէ աղքատութիւնն իբրեւ զքաջ ընթացող (Հմմտ. Եււէ ԻՊ. 34), եւ նոյն կարիք հանդերձ յաւելուածով¹¹ առաջի կացցէ: Վասն զի¹² փոխն ոչ վճարումն ամենեւին¹³, այլ սակաւ յապաղումն տարակուսանաց ընձեռի: Այսաւր չարչարեսցուք զկարաւտութեան դժուարութիւն¹⁴ եւ մի՛ մթերես-

ցուք ի վաղիւն: Զի ոչ առնլով զփոխն¹⁵ նմանապէս ես¹⁶ աղքատ ե՛լ այսաւր, ե՛լ յառաջիկայսն, իսկ փոխ առեալ¹⁷ դժնդակագոյն¹⁸ արտաքս ծախեսցին վաշխիւն՝ զաղքատութիւնն |76բ| առաւել յերկարելով¹⁹: Եւ այժմ ոչ ոք բամբասէ զքեզ յաղքատանալդ, քանզի աւամայ²⁰ է չարն, իսկ եթէ տոկոսեաց պարտական իցես՝ ոչ ոք է, որ ոչ բամբասէ զքո անխորհրդութիւնն:

3 Արդ, մի՛ աւամայ չարեացն եւ զինքայորդոր եւս զչարն մերով անմտութեամբ ի վերայ անցուք: Տղայ մտաց է ոչ մերձաւորաւքն ամփոփել, այլ անյայտ յուսովք յորդորել ի յայտնի վնասս եւ յանճառելիս համարձակել: Անդրէն²¹ խորհեսցիս՝ ուստի՞ պահանջեսցիս, յորոց առնուան: Այլ ոչ է բաւական եւ առ ի պէտսն եւ առ ստացուածն²²: Իսկ եթէ եւ վաշխ եւս²³ վարկցիս²⁴, ուստի՞ զինչսն²⁵ յայսքանս բազմապատիկս արասցես, որպէս զի առանձինն²⁶ բժշկէ զքո պէտսն, եւ յատուկ լնուս զգլուխսն, իսկ ար-

¹ A ոռնլով] առնլով

² A երդնլով

³ C զվաճառն

⁴ E ձգէ] + եւ

⁵ A գաւթին E գաւթի

⁶ C բախել

⁷ A կնոջն

⁸ C սիրելեցն

⁹ A շահք

¹⁰ C այլուստ] այդ ուստի

¹¹ AC յաւելուածով

¹² C վասն զի] քանզի

¹³ E յամենեւին

¹⁴ A դժուարութիւն

¹⁵ C զփոխ

¹⁶ C ես] եւս

¹⁷ E առեալ] առաւել

¹⁸ BD դժնդակագոյն

¹⁹ E յերկարել

²⁰ E յաւամայ

²¹ A անդէն

²² AC ստացուածն

²³ C եւս] եւ ո

²⁴ C վարկցից

²⁵ C զինչս

²⁶ C առանձինն

տաքուստն¹ եւ տոկոսիս եւս ծնանի: Բայց ո՞չ յորմէ առնուան² տացես³ զփոխսն: Այլուստեացն⁴ քո մնացուք ի յոյսս⁵ եւ ոչ եկեսցուք, որպէս ձկուռք ի պատրանս զոր աւրինակ նոքա յետ⁶ կերակրոյն զկարթն կլանեն, սոյնպէս եւ մեք՝ հանդերձ ընչիւքն եւ տոկոսեաւքն շուրջ վարկանիմք: Որ զմի⁷ ամաւթ աղքատանալն ընտանեցուցանէ: Արդ, զի⁸ ի պարտուցն թշնամանս մեզ յաւելուցումք: Ո՛չ ոք զվէր վիրաւ ողջացուցանէ, եւ ո՛չ զչար չարիւ բժշկէ, եւ ո՛չ զաղքատութիւն վաշխիւք [77ա] վերստին ուղղէ⁸: Ընչե՞ղ ես, մի՛ առնուր փոխ: Աղքատ ես⁹, մի՛ պատեսցիս: Քանզի եթէ փարթամ ես, ոչ ունիս¹⁰ ի՛ պէտս փոխոյն եւ եթէ ոչ ինչ ունիս՝ ոչ պահանջիս զփոխն: Մի՛ տացես զքո՛ կեանս¹³ ի յետնախոհութիւն⁹⁰, զի մի՛ երբէք երանեսցես զնախքան զտոկոսեացն աւուրս: Միո՞վս այսուրիկ¹⁴ զանագանիմք յընչեղացն աղքատս անհոգութեամբ եւ ծիծաղիմք զնոցա

արթնութեամբն: Մեք ի քուն լինելով¹⁵ եւ ի վերայ կացեալք միշտ հոգւոց նոքա անհոգք¹⁶ լինիմք եւ յապահոյցեալ¹⁷ մեք: Իսկ որ պարտին՝ եւ աղքատ է եւ բազմահոգ: Անքուն ի գիշերի, անքուն ի տուրնջեան¹⁸, մտախոհ յամենայն ի կեանս: Երբեմն զիւր գոյսն վաճառէ¹⁹, երբեմն՝ զտունս²⁰ բազմապատիկս, զանդաստանս ընչեղացն, զհանդերձս պատահեցելոցն, զանաւթս գտանցն²¹: Եթէ այդոքիկ իմ էին, ասելով²², ի բաց տայի այսքանւոյ²³ եւ այսքանւոյ եւ²⁴ ի բաց վճարեալ լինէի ի վաշխես²⁵: Այսոքիկ նորա եւ ի գիշերին նստին ի սրտին եւ ի տուրնջեան²⁶ զմիտան ըմբռնեն: Եթէ զգուռնն բախեսցէ ոք²⁷, փոխառուն ի ներքոյ մահճաց լինի: Ուժգնաբար ընթացեալ մտանէ ոք, զնորա հարկանէ զսիրտ: Հաջէ շուն, եւ նորա քիրտն վիժի, եւ երկիւղիւ պաշարի, եւ դիտէ ընդ որ²⁸ փախիցէ: Յորժա[77բ]մ ժամադրութիւնն ի վերայ գա՛ հոգազատելն²⁹

¹ C արտաքուստն] արտաքսաւոր
² C առնումն
³ C տացեն
⁴ B այլուստեանցն] ուստեայն
⁵ CE յոյսն
⁶ ADE ի պատրանս զոր աւրինակ նոքա յետ]
⁷ C մի
⁸ A ուղղեսցէ
⁹ ABE ես]
¹⁰ ABC ունի
¹¹ ABCD ի]
¹² B քո] զքեզ AE քո
¹³ E կեանսն
¹⁴ C այսուրիկ

¹⁵ ABCD ի քուն լինելով] ունելով
¹⁶ C անհոգս
¹⁷ A յապահոյցեալք
¹⁸ A տունջեան C տունջեն
¹⁹ C վաճառէ] + եւ
²⁰ D գտունս] գտուս
²¹ A գտանցն] + եւ
²² C ասէ
²³ CD այսքանո
²⁴ AC եւ] + այսքանւոյ
²⁵ C վաշխեն
²⁶ A տունջեան C տունջեն
²⁷ C ոք]
²⁸ BC որ] որի
²⁹ A հոգազատելն] հոգազատելն E հոգայզատելն

զինչ ստեղծանելով¹ պատճառս
զվաշխողն² ի բաց մղեսցէ: Մի՛
միայն առնուլ զքեզ իմասցիս, այլ
եւ պահանջիլ³: Ընդէ՞ր ընդ⁴ բազ-
մաման⁵ գազանին⁹¹ զքեզ լծես:
Զնապաստակաց ասեմ ե՛լ զծնա-
նել միանգամայն, ե՛լ սնուցանել,
ե՛լ յղանալ⁶: Եւ վաշխակերքն
զինչսն համայն վաշխեն ե՛լ ծնա-
նի, ե՛լ բուսանի: Քանզի ոչ եւս ա-
ռէր ի ձեռս⁷ եւ զմերձաւոր ամսոյն
պահանջեցար զգործն: Եւ նոյն
դարձեալ վաշխեալ⁸, այլ չար կե-
րակրեաց, եւ նա զմիւսն եւս, եւ
տոկոսիւքն յանբաւս: Յաղագս
այսորիկ եւ անուան⁹ արժանի ե-
ղեւ տեսակս այս ազահութեան:
Քանզի ծնունդ⁹², որպէս կարծեմ,
յաղագս բազմածնութեան չարին
անուանի¹⁰: Վասն զի ո՞ւստ այլ,
ոստեք կամ արդեաւք¹¹ ասի յա-
ղագս զի երկունս եւ տրտմութիւն
առնել¹², ոգւոց¹³ պարտականացն¹⁴
բանատրեցաւ: Զի, զոր ակրինակ,
երկունք¹⁵ ծնողին, սոյնպէս եւ
ժամադրութիւնն պարտականին:
Մերձ կայ վաշխին վաշխ, չար

ծնողոց՝ չար թոռն: Այնոքիկ ա-
սացին ծնունդք քարբից¹⁶ տոկո-
սեացն ծնունդք: Զքարբսն ասեն՝
զորովայն մաւրն ուտելով ծնա-
նիլ¹⁷: Եւ վաշխքն գտունս պար-
տականացն ուտելով ծնեալք լի-
նին: Սերմանք ժամանակաւ
բուլ⁷⁸սանին, կենդանիք ժամա-
նակաւ կատարեալք լինին, իսկ
տոկոսիք այսաւր ծնեալք եւ սոյն
ակրին ծնանել սկսանին: Կենդա-
նիքն, որք կանուխ ծնանին, վաղ
ի ծնանելոյն դադարեն¹⁸, իսկ
ինչքն¹⁹ առնլով²⁰ գյաւելուածսն²¹
զսկիզբնն անկատարելագոյն²² ըն-
դունին եւ ի²³ յաճախութիւն²⁴ ա-
ռաւելութեամբն աճեցեալք լի-
նին²⁵: Իւրաքանչիւր²⁶ ոք յորժամ
յընտանի իւրաքանչիւր ժամանէ ի
մեծութիւն աճեցման զկայ առնու,
իսկ ազահացն արծաթ յամենայն
ժամանակի աճէ: Կենդանիք՝ ա-
ւանդելով թոռանց զծնանելն՝ ին-
քեանք²⁷ ի²⁸ յղանալոյն²⁹ դադա-
րեն, բայց վաշխողացն արծաթ ի
վերայ լեալ³⁰ ծնանի³¹ եւ հինն նո-

¹ C ստեղծանես C + ով

² C զվաշխողին

³ CE պահանջել

⁴ ABDE ընդ]

⁵ A բազմաման

⁶ C յղենալ

⁷ C ձեռն

⁸ B վաշխեալ] վաշխ լիալ E վաշխ լեալ

⁹ AC անուան

¹⁰ C անուանի

¹¹ A արդեւք C արդաւք

¹² A առնել]

¹³ C ոգոց

¹⁴ C պարտականաց E պարտապանացն

¹⁵ E երկունքն

¹⁶ C զծնունդ քարբիցն

¹⁷ C ուտելովք ծնել

¹⁸ B դադարին

¹⁹ B ինչն

²⁰ C առնելով

²¹ AC գյաւելուածսն

²² C անկատարագոյն

²³ E ի]

²⁴ E յաճախութիւնք

²⁵ E լինին]

²⁶ E իւրաքանչիւր] յիւր

²⁷ C ինքեանք

²⁸ C ի]

²⁹ B յղենալոյն C յղանալո

³⁰ B լիեալ

³¹ C ծնանին

րոգի: Մի՛ դու ի փորձ եկեսցես աւտարոտւոյն¹ այնորիկ գազանի²:

4 Ազատաբար տեսանես զարեգակն: Զի՞ մախաս ընդ քո համարձակութիւն կենացդ: Ո՞չ ոք բռննձքամարտիկ³ այնպիսի հարուածոց⁴ ընդդիմամարտացն⁵ փախչի⁶, որպէս պարտականն ի վաշխողին պատահմանէ ընդ սեամբ եւ որմով ծածկէ զգլուխն: Եւ զի՞ արդ կերակրեցայց, ասէ: Ունիս ձեռս⁷, ունիս արուեստ⁸. վարձեա՛, սպասաւոր լե՛ր. յոլով հնարք կենցաղոյս, բազում զանազանութիւք: Այլ թէ տկարութիւն ունիս՝ մուրա՛ ի ստացողացն: Եւ եթէ ամա՞ւթ է մուրանալն⁹, վատթարագոյն¹⁰ |78բ| եւս¹¹ փոխ առնուլ եւ զրկել: Ոչ ամենեւին աւրինադրելով զայս ասեմ, այլ ցուցանեմ, թէ ամենայն քեզ քանի վաշխին առնուլն ըմբերելի է: Զի եթէ մըջիւն կարէ ո՛չ մուրանալով եւ ո՛չ ի վարձու առնլով¹² կերակրիլ¹³, եւ մեղուք զնշխարս իւրեանց կերակրոյն թագաւորաց եւս շնորհեն, որոց ոչ

ձեռս եւ ոչ արուեստս¹⁴ բնութիւնս ետ, իսկ դու¹⁵ դիւրահնար կենդանի մարդ մի յամենեցունց հնարիցն ո՞չ գտցես առ ի կենցաղոյս սնունդ: Եւ, սակայն, տեսանեմք ոչ զկարեւորացն եկեալս¹⁶ ի փոխ առնուլ (վասն զի եւ ոչ առնուն¹⁷, զորս հաւատանն), այլ առնուն փոխ մարդիկ ի ծախս փափկութեանց եւ ի բազմապատիկս անպտղութեանց զինքեանս տուեալ¹⁸ որք¹⁹ կանանց հեշտակրութեանց ծառայ են: Ինձ, ասէ, պատմուճան²⁰ բազմապատիկ եւ ոսկի, եւ մանկանց զարդ քաջավայելուչ զգեստուց²¹, այլ եւ ծառայից²² ծաղկեալս եւ զանազան հանդերձս, սեղանոյ²³ առատութիւն: Որ յայսոսիկ գործակից լինի կնոջ²⁴ առ սեղանաւորն գա եւ նախ քան զփոխն առնուլ առելովքն, այլ յայմէ²⁵ փոփոխէ զտէրն²⁶, եւ հանդերձ ծրարովք միշտ ի փոխատուին²⁷ ի չար պատահմանէ փախչի ի տարակուսանացն յանդիմանութենէ: |79ա| Եւ

¹ C աւտարոտոյն
² D մի... գազանի]
³ C բռննամարտիկ
⁴ AC հարուածոց
⁵ E ընդդիմամարտիցն
⁶ C փաղչի
⁷ C ձեռն
⁸ AC արուեստ
⁹ B մուրանալն] մորանալն
¹⁰ C վատթարագոյն
¹¹ BC եւս]
¹² E առնելով
¹³ E կերակրոցն

¹⁴ AC արուեստս
¹⁵ BDE դու]
¹⁶ C եկեալս] կարաւտս եկելս
¹⁷ E առնուն] ունին
¹⁸ C տուել
¹⁹ C որք] + եւ
²⁰ C պատմուճանն
²¹ BC սգեստուց
²² ABDE ծառայից]
²³ A սեղանոյ
²⁴ A կնոջ
²⁵ E այլմէ
²⁶ BCE զտէրն] զտարերն
²⁷ C փոխատուին

զոր աւրինակ ջրգողեալք¹ ի կարծիս² բազմամսութեան⁹³ են, սոյնպէս եւ նա երեւի ի ճոխութեան գոլ՝ միշտ առնուլ եւ միշտ տալով չարեաւքն, երկրորդաւք⁴ լուծանէ գժամանեալն⁵ յառնուլն զհաւատարմութիւն, զչարին պաշարումն ստանա ինքեան: Եւ ապա, որպէս ի մաղձականսն, որք միշտ զյառաջ եկեալն⁶ փսխեն⁷ եւ, նախքան զամենեկին մաքրելն, զերկրորդ կերակուրն ի վերայ արկանելով, դարձեալ ործան հանդերձ ցաւով եւ ճողքմամբ. նոյնպէս եւ նոքա տոկոսիս ի տոկոսեաց առնուով⁸ եւ յառաջ, քան զմաքրել զառաջինն, զերկրորդն ձգեն զփոխն, փոքր ժամանակ աւտարոտեաւքն⁹ փափկացեալք՝ յետոյ եւ զընտանիսն ողբան: Զքանիս կորոյս աւտարոտի բարիք¹⁰, քանիք անուրջք ընչաւետացեալք՝ առաւել վայելեցին ի տուգանս⁹⁴: Այլ բազումք, ասէ, ի փոխոցն¹¹ ճոխացան: Զյոլովս կարծեմ՝ եւ ի խեղճ մերձեցան: Իսկ դու զճոխացեալսն տեսանես եւ զխեղճեալսն ոչ

¹ C ջրգողել
² C կարծին
³ BC բազմամսութեանէն DE բազմամսութեանն
⁴ B երկրորդեաւք
⁵ C գժամանելն
⁶ C եկեալն] ել
⁷ ADE փսխեն] փոխեն
⁸ E առնելով
⁹ B աւտարոտուղքն C աւտարոտեւքն E օտարոտուղքն
¹⁰ A բարիքն C բարք
¹¹ A փոխոյն

թուես¹², որք՝ զպահանջանացն ամաւթ¹³ ոչ բերելով՝ ի խեղճանացն զմահն, քան թէ թշնամանք¹⁴ զկեանս¹⁵ պատուեցին¹⁶: Տեսի եւ ողորմելի տեսումն, զմանուկս¹⁷ ազատս յաղագս հայրենեացն պարտոց¹⁸ ձգեալ¹⁹ ի վաճառ|79բ|արանն⁹⁵: Ո՞չ ունիս թողուլ ինչս մանկանցն, մի՛ յառաջագոյն ի բաց բարձցես զազատութիւնն²⁰: Յայտոսիկ պահեա նոցա²¹ զստացուած²² ազատութեանն, զաւանդն, զոր առէր ի ծնողացն: Ոչ ոք զաղքատութիւն հաւր բամբասեաց երբէք, բայց պարտք հայրենիք եւ ի կապարանս անցեն²³: Մի՛ թողցես զիր՝ որպէս հաւրէ ի մանուկս եկեալս²⁴ եւ ի թողունս:

5 Լուարո՛ւք, ընչե՛ղք, զինչ խորհրդակից լինիմք աղքատացն յաղագս ձերոյ²⁵ անմարդութեանդ՝ ժուժկալեալ²⁶ մանաւանդ դժնդակացն, քան եթէ վաշխիցն²⁷ զթշուառութիւնս²⁸ ընդունել: Արդ, եթէ հաւանիք Տեառնն՝ զի՞նչ պէտք

¹² C թուես
¹³ E ամաւթ]
¹⁴ A թշնամանաւք
¹⁵ A զկեանսն C զկենսն
¹⁶ C պատուեցին
¹⁷ A զմանուկսն C զմանկունսն
¹⁸ C պարտոցն
¹⁹ D ձգելս
²⁰ CE զազատութիւն
²¹ C զնոցա
²² A զստացուած C ստացուածն
²³ A անցեն
²⁴ C եկել
²⁵ A ձերոց C ձերո
²⁶ B ժուժկալել
²⁷ E վաշխեացն
²⁸ A զթշուառութիւնս

բանիցս այսոցիկ էին: Եւ զի՞նչ է խորհրդակցութիւն Տեառնն: Տո՛ւր¹ փոխ յորոց ոչ յուսայք առնուլ (Հմգ. Գ. Գ. 34-5): Եւ զի՞նչ, ասէ, այն փոխ ընդ որում տալոյն յոյս ոչ է լծակցեալ: Իմա զգաւրութիւն ասացուածին², եւ սքանչասցիս ընդ մարդասիրութիւն աւրինադրին: Յորժամ աղքատի³ տայցէ⁴ յաղագս Տեառնն⁵, նոյն⁶ ընծայ է, եւ փոխ⁷ ընծայ է յաղագս անյուսութեան առնլոյն եւ փոխ՝ յաղագս պարգեւաց⁸ պահանջեցելոյն, վասն նորա⁹, որ փոքր առնլով ի ձեռն աղքատին մեծամեծ վասն նոցա տայ: Քանզի, որ ողորմի աղքատին¹⁰, Աստուծոյ փոխ տայ (Հմգ. Եւս. Ժ. 17): |80ա| Ո՞չ կամիս զամենեցուն տարրն¹¹ պարտական առնել քեզ ի պահանջումնն: Եւ եթէ ի քաղաքի ի ճոխացն ոք խոստավի քեզ վասն ընկերին զպահանջումն¹² ընդունի՞ս զնորա երաշխաւորութիւնն: Իսկ զԱստուած յաղագս պահանջանաց աղքատոյն¹³ ոչ ընդունիս: Տո՛ւր զընդ վայր կացեալ ար-

ծաթն¹⁴, մի՛ ծանրացուցանէր զնա յաւելուածովք¹⁵, երկաքանչիւրոցն¹⁶ լիցի բարի: Քանզի քեզ յաղագս պահպանութեան զգուշութեամբ, իսկ որ առնուն՝ պիտոյից¹⁷ շահք¹⁸, եթէ յաւելուածս¹⁹ խնդրես՝ շատացիր, որք ի Տեառնէն են: Նա յաղագս աղքատաց զառաւելութիւնն պահանջի: Ի ճշմարիտ մարդասիրէն համբերեա՞²⁰ մարդասիրութեանն: Վասն զի, զոր առնուող՝ այդոքիկ ի մարդասիրութեան առաւելութենէ է²¹ եւ ոչ միով²² իւրք նուազեն²³ թշնամութեանց²⁴: Շահիս յարտասուլաց²⁵, արծաթ ժողովես, զմերկն խեղդեա՞²⁶, զսովեալն հարկանես²⁷: Ողորմութիւն եւ ոչ ուրեք, խնամակալութիւն ազգակցութեան չարչարեցելոյ եւ ոչ մի: Արդ, զայսցանէ զշահսն²⁸ մարդասիրութի՞ւն անուանիցես²⁹: Վայ որ ասեն զզառնն քաղցր (Հմգ. Եւս. Ե. 20) եւ զմարդատեցութիւնն մարդասիրութիւն անուանեն³⁰: Եւ ո՞չ Սամ-

¹ B տուր] սուր E տուք
² C ասացուածին
³ C աղքատին
⁴ A տայցէ
⁵ E տեառնն] + եւ
⁶ C նոյն] + եւ
⁷ E եւ փոխ]
⁸ E պարգեւացն
⁹ C նորա] որո
¹⁰ BD աղքատոյն
¹¹ A տարրն] տէրն
¹² A եւ եթէ ի քաղաքի ի ճոխացն ոք խոստացի քեզ վասն ընկերին զպահանջումն]
¹³ B աղքատոցն C աղքատին D աղքատացն

¹⁴ C կացել զարծաթն
¹⁵ C յաւելուածովք E յաւելուածօք C + եւ
¹⁶ C երկանչիւրովքն
¹⁷ C պիտոյիցն
¹⁸ C շահքն] + եւ
¹⁹ C յաւելուածս
²⁰ C համբերեց
²¹ C է]
²² E միով] սիրով
²³ C նուազեն BC + ի
²⁴ C թշնամութեանց] թշուաութեանցն
²⁵ C արտասուլացն
²⁶ C խեղդես]
²⁷ C զսովեալն հարկանես]
²⁸ E շահսն
²⁹ C անուանիցես
³⁰ C անուանէն

սոնի¹ առական այսպիսի էր, զոր առաջի եղ գինարբուացն² ի կերողէ ել կերակուր եւ ի հզարէ³ քաղցր (Հմմտ. Գառ. ԺԳ. 14), եւ ի մարդատե|80բ|ցէ⁴ ել⁵ մարդասիրութիւն: Ոչ ժողովեն ի փշոց խաղողս եւ ոչ ի տատասկաց՝ թուզս (Մաթ. Լ. 16), եւ ոչ ի վաշխից՝ մարդասիրութիւն: Ամենայն ծառ վատթար գպտուղ չար առնէ (Հմմտ. Մաթ. Լ. 17) եւ հարիւրաժողովք, եւ տասնաժողովք⁶ սարսուելի, եւ լսել գանուանս⁶, ամսեայք⁷ պահանջողք, զոր ակրինակ, որք⁸ զխելագարութիւնսն առնեն դեւքն, ըստ շուրջ գալոյ լուսնիդ⁹ ի վերայ դնեն աղքատաց: Չար տուրք երկաքանչիւրքն եւ տուողին¹⁰, որ առնուն: Միումն¹¹ յինչսն, իսկ միւսումն ի նոյն ինքն յոգիսն բերէ գտուգանսն: Երկրագործ, գհասկսն առնլով, գսերմն դարձեալ ընդ արմատովն ոչ խուզէ, եւ դու գպտուղն ունիս եւ ի ներքոյ կաս սկզբանցն¹²: Առանց երկրի տնկես, առանց սերմանց¹³ հնձես: Անյայտ է՝ ում ժողովեսն: Որ արտասուեն¹⁴

ի վաշխսն՝ յայտնի է, իսկ որ վաշխելն¹⁵ հանդերձեալ է յանպիսեաց ստացուածոց¹⁶, յերկբայս: Քանզի անյայտ է, եթէ ոչ այլոց¹⁷ զընչեղութեան¹⁸ շնորհ¹⁹ թողցես՝ յանիրաւութենէ զչարն քեզ ինքեան գանձելով: Արդ, մի որ կամիցին փոխ առնուլ ի բաց դարձցիս²⁰ (Հմմտ. Մաթ. Լ. 42), զարծաթ քո ի վաշխի ոչ տացես, որպէս զի ի Հնոյն եւ ի Նորոյս զաւգտակարագոյնսն ուսեալ՝ հանդերձ բարի յուսով առ Տէրն երթիցես՝ անդ գվաշխս²¹ |81ա| բարեաց գործոցն դնելով²² ի Քրիստոս Յիսուս²³, Տէր մեր, որում փառք²⁴ յաւիտեանս²⁵ 97 ամէն:

¹ B գՍամփսովնի
² C գիներբուացն
³ C հզարէ] + ել
⁴ C մարդատեցութենէ
⁵ C ել]
⁶ C գանուանս
⁷ C ամսայք
⁸ C որք] ոյք
⁹ BC լուսնիդ] լուսիդ
¹⁰ CE տուողին
¹¹ E միումն] + ի
¹² C սկզբանցն
¹³ C սերմանեց E սերման C + տնկես եւ
¹⁴ C արտասուեն

¹⁵ B վաշխելն C գկակ են
¹⁶ C ստացուածոց
¹⁷ C այլոյ
¹⁸ C զընչեղութեանն BE զնեղութեան
¹⁹ C շնորհսն
²⁰ C դարձցիս] + եւ
²¹ C գվաշխս] գվարձս
²² C դնելով] ընդունելով
²³ A Յիսուս] + ի
²⁴ D փառք] + այժմ եւ
²⁵ BCE որում... յաւիտեանս]

1 Ձոր ակրինակ ի բժշկական պատուիրանսն², յորժամ բարևք կարծելով եւ ըստ բանի արուեստին³ լինի, զկնի հատութեանն, առաւել ի նոցանէ աւգտակարութիւնն ցուցանէ⁴. սոյնպէս եւ ի հոգեւոր խրատսն⁵ յորժամ մանաւանդ ելքն վկայութիւն առնուն զպատուիրանն⁶, յայնժամ իմաստունն նոցա եւ աւգտակար առ ի յուղղութիւն կենաց⁷ երեւելեացն կատարելութիւն յայտնի: Քանզի լսելով Առակացն յայտնապէս՝ եթէ «բարկութիւն կորուսանէ եւ զիմաստունս» (Հմմտ. Լուսն. 1): Լսել եւ առաքելական խրատուցն՝ «ամենայն բարկութիւն եւ ցասումն եւ աղաղակ բարձցի ի ձեռք ամենայն չարութեամբն» (Հմմտ. Եփ. Գ. 31), եւ Քրիստոսի լսելովն զբարկացեալն վայրապար եղբաւր իւրում պարտական գոլ դատաստանի (Հմմտ. Մտ. Ե. 22): Այժմ, իբրեւ ի փորձ եկաք ախտիս, ոչ ի մեզ եղելում, այլ արտաքուստ ի մեզ առ անկելոյ⁸, զոր ակրինակ մրրկի իրիք անկարծելոյ⁹, յայնժամ առաւել սքանչելիս աստուածային հրամանացն ծա-

նէաք: |81բ| Տալով մեք բարկութեան տեղի, որպէս հոսման բռնագունի արտաքս ճանապարհ, ուսանիմք հանդարտութեամբ զանամաւթ խռովութիւնն յախտէ ըմբռնեցելոցն եւ ծանեաք ի գործոցն զգեղեցիկ հանդիպութիւն¹⁰ բանին, թէ՛ «այր բարկացող ոչ բարեշուք» (Հմմտ. Լուսն. 25): Քանզի յորժամ մի անգամ ի բաց մղեսցէ զխորհուրդսն ախտն զբռնութիւն ողուցն¹¹ ըմբռնէ, զազանացուցանէ¹² զմարդն ամենեւին եւ ոչ մարդ գոլ թողացուցանէ, ոչ եւս ունել ի բանէն զաւգնականութիւն: Զի, զոր ակրինակ, թիւնաբերացն¹³ են թոյնքն¹⁴, նոյնպէս եւ¹⁵ բարկացողացն¹⁶ ցասումն լինի: Կատաղին որպէս¹⁷ շունք, խայթեն որպէս կարիճք, խածանեն որպէս աւճա: Գիտեն Գիրք զախտէն¹⁸ յաղթահարեալս եւ զազանացն¹⁹ անուամբ²⁰ կոչել, զորս ինքեանց չարութեամբն ընտանեցուցին²¹: Քանզի շունս համրացեալս (Ե. Ծ. 9. 10) եւ «աւճ, եւ ծնունդս քարից» (Հմմտ. Մտ. Ի. 33) զայսպիսիսն անուանեն²²: Զոր²³ պատրաստք

¹ CD զբարկացողաց] նորին զբարկացողաց E սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի վասն բարկացողացն
² AC պատուիրանսն E պատուիրանս
³ C արվեստին
⁴ C ցուցանի
⁵ C խրատսն] վարսն
⁶ C զպատուիրանն E զպատուիրանս
⁷ C կենաց] + եւ
⁸ E առ անկելոյ] զժառանգելոց A անգելոյ
⁹ E անկարծելոց

¹⁰ AE հանդիպութիւն] հանդարտութիւն
¹¹ C ողոյն E ողուցն
¹² E զազանեցուցանէ
¹³ A թունաբերացն
¹⁴ E թոյնք
¹⁵ A եւ]
¹⁶ A բարկացելոցն
¹⁷ D որպէս] որ
¹⁸ A զախտէն
¹⁹ C զազանաց
²⁰ A անամբ C անամբք
²¹ E ընտանեցուցանեն
²² AC անուանեն
²³ C զոր] զի որք

ընդդէմ միմեանց ապականութեանն են եւ հակառակ ազգակցացն՝ ի վնասս¹, յիրաւի արդեաւք² ընդ գազանս եւ ընդ թիւնաբերս³ համարին, յորս անհաշտ ի բնութենէն⁴ գտանի առ ի⁵ մարդիկ ատելութիւն⁶: Յաղագս սրտամտութեանն՝ ան|82ա|սանձելիք⁷ լեզուք եւ առանց դրանց բերանք, ձեռք՝ անոյժք⁸, թշնամանք, նախատինք, չարախաւսութիւնք, վէրք եւ այլք, զորս ոչ թուեսցէ⁹ ոք, բարկութեան եւ ցասման ծնունդք են ախտք: Յաղագս սրտամտութեան եւ սուր սրի, եւ ի¹⁰ մահ մարդոյ ի մարդկային ձեռանէ համարձակի: Յաղագս նորա եղբարք զմիմեանս¹¹ անծանալթանան, ծնողք¹² եւ մանկունք զբնութիւնս¹³ մոռանան: Քանզի անծանալթանան զինքեանս¹⁴ նախ առաջին բարկացեալք եւ ապա զամենեսեան նմանապէս զպատեհագոյնսն: Զի, զոր աւրինակ, հեղեղք ի խորխորատսն¹⁵ հոսելով առ ի դիպեալսն¹⁶ ցնդեալ լինին,

սոյնպէս եւ բարկացելոցն յարձակումն բռնութեամբ եւ անարգելութեամբ յամենեսեան նմանաբար երթան: Ո՛չ ալիք բարկացելոցն պատկառելիք, ո՛չ առաքինութիւնք կենցաղոյս, ո՛չ ընտանութիւն¹⁷ ազգի, ո՛չ նախառեալ շնորհք, ո՛չ այլ ինչ պատիւք: Մոլութիւն¹⁸ իմն է սակաւ ժամանակեայ¹⁹ ցասումն: Որք ի ի նախատեսեալ չարն բազում անգամ զինքեանս արկանեն²⁰, յաղագս վրէժխնդրութեան փոյթ²¹ ինքեանց պղերզանան: Զի որպէս արեամբ²² յիշատակաւ, որ²³ տրտմեցուցանողացն խայթեալք ընդոստու|82բ|ցանելով զնոսա ցասմանն եւ ի վեր վազեցուցանելով ոչ նախ առաջին սպառին, քան եթէ չար ինչ տալ բարկացուցանողին²⁴, թէ ուրեք ինչ²⁵ առնուլ պատահէ, որպէս բազում անգամ բռնութեամբ երգիծեալք՝ կրեաց առաւել ինչ, քան եթէ արար յընդդիմակայիցն²⁶ խորտակեալ:

2 Ո՞ արդեաւք²⁷ համբերեսցէ չարին, զի՞ արդ երազամիտք²⁸ առ

¹ E վնաս
² A արդեւք C արդաւք
³ E թունաբերս
⁴ B բնութենէն] բնութեան են
⁵ BCE ի]
⁶ C ատելութիւնն E ատելութեամբ
⁷ A սանձելիք D անձելիք
⁸ A անժոժք CE անժոյժք
⁹ C թւեսցէ
¹⁰ C ի]
¹¹ C միմենց
¹² A ծնաւդք
¹³ C զբնութիւնն
¹⁴ A զինքեան C զինքենս
¹⁵ C խորխորատս
¹⁶ C դիպելսն

¹⁷ C ընդանութիւնք
¹⁸ C մոլութիւն] մոլորութիւն
¹⁹ AD սակաւաժամանակեայ
²⁰ E յարկանեն
²¹ C փոլթո
²² A արեամբ] աւիւն BD աւեմբ C արեմբ E եամբ
²³ ACE որ]
²⁴ D բարկացողին
²⁵ C ինչ] + եւ
²⁶ B յընդդիմակայիցին C յնդդիմակայիցն E ընդդիմակցացն
²⁷ A արդեւք C արդաւք
²⁸ A երազամէտք

ցասումն ի պատահեցելոյ¹ պատճառեն² բորբոքեալք, աղաղակեն եւ վայրենանան, եւ ոչ միայն քան զթունաբերսն³ լրբագոյնք դիմեն, ոչ առաջին դադրեն նախ քան մեծաւ եւ անբժշկելի չարիւ, իբրեւ պղպղակի⁴, ի նոսա բարկութեանն պայթեցելոյ⁵ շնչեցաւ այտումնն: Քանզի ո՛չ սրոյ սայր⁶ եւ ո՛չ հուր, եւ ո՛չ այլ ինչ յահաւորացն⁷, բաւական է ի բարկութեան⁸ մոլութեան⁹ ոգւոցն¹⁰ համբերել¹¹, ոչ առաւել ի դիւացն կալեալս, յորոց ոչինչ վնաս¹² ո՛չ ըստ ձեւոց¹³ եւ ո՛չ ըստ անձինն մտադրութեամբ¹⁴, բարկացեալքն¹⁵ զանազանին: Քանզի բարկացելոցն փոխանակ տրտմութեան՝ շուրջ եռա ի¹⁶ սրտին արիւն՝ իբրեւ բռնութիւն¹⁷ հրոյ շրջեալ¹⁸ եւ յորձանեալ¹⁹, եւ²⁰ առ²¹ վերերեւութիւնն արտաքս ծաղկեցաւ, այլով

կերպարանաւ²² զբարկացեալն²³ եցոյց, զսովորականն ամենեցուն եւ զծանաւթագոյնն²⁴, զոր |83ա| աւրինակ²⁵, ի խաղսն փոփոխեալք²⁶: Քանզի աչք այնոքիկ²⁷ զընտանիս²⁸ եւ զսովորսն անծանաւթանան՝ ընդ վայր բերեալ տեսութիւնք²⁹: Եւ³⁰ հուր անդէն տեսանէ³¹, եւ սրէ զատամուռս, ըստ նմանութեան³² խոզիցն՝ միանգամայն յարձակեցելոց: Երեսք կապուտակք եւ այտուցեալք, ծանրութիւն մարմնոյ փքացեալք, երակք պարպատեալք ի ներքուստ խռովութենէն բեկեցելոյ շնչոյն³³: Զայն խոշոր եւ առաւել ձգեալ, եւ բան անյաւդ, եւ ընդ վայր յառաջ անկեալ³⁴ ո՛չ ըստ մասին³⁵, եւ ո՛չ բարեկարգութեամբ, եւ ո՛չ գեղեցկաձեւութեամբ³⁶ յառաջ եկեալ: Իսկ յորժամ յանիրաւութիւնն՝ իբրեւ բոց յանտառ անբաւ, որք զայրացուցանենն, ամբարձցի յայնժամ, որ եւ ոչ բանիւ է³⁷ ճա-

1 E պատահեցելոց
 2 C պատճառէն] չարէն
 3 A զթունաբերսն
 4 E պղպղակ
 5 E բարկութեամբն պայթեցելոց
 6 C սայր] սայրասուր
 7 A ահաւորացն
 8 A բարկութենէն
 9 BCDE մոլութեան] մոլորութեան
 10 E յոգւոյն
 11 E համբերեալ
 12 A վնաս]
 13 A ձեւոյ C ձեւո
 14 CD մտադրութեան
 15 C բարկացելք
 16 E եռա ի] եռասցի
 17 C բռնութիւն] բնութեան
 18 C շրջել
 19 C յորձանել
 20 C եւ]
 21 E առ] ան

22 BCDE կերպարանով
 23 CDE զբարկացեալսն
 24 A զծանաւթագոյն
 25 C աւրինակ] + ի դէմս ինչ E ի դէմս ինչ այնոքիկ
 26 A փոփոխեալ C փոփոխելք
 27 CE այնոքիկ] այնոցիկ
 28 E զնտանիս
 29 A տեսութիւն
 30 E եւ] եւս
 31 E տեսանի
 32 A նմանութենէ] նման
 33 E բեկեցելոց շնչոցն
 34 A անկեալ] եկեալ C ընկել
 35 E մասին] + դիմակին
 36 AC գեղեցկաձեւ
 37 A է]

ուելի, եւ ոչ գործովք¹ ըմբերելի տեսանել է տեսութիւնս: Զձեռս ամբարձեալս² ընդդէմ աչաց, եւ ամենայն մասանց մարմնոյ ի վերայ բերեալն³, եւ զոտսն անխնայաբար ի վերայ կարեւորացն վազեալս, եւ ամենայն երեւեալքն⁴ գէն մոլութեան⁵ լեալ⁶: Եւ եթէ ընդդիմակ⁷ զայդ⁸ զչարն հակառակ զինուորեալ⁹ գտցեն բարկութիւն¹⁰, այլ եւ մոլութիւն¹¹ համապատիւ, սոյնպէս եւ¹² անկեալք գործեցին¹³ յիրեարս եւ կրեցին¹⁴ որքան պատեհ էր յայնպիսւոյ¹⁵ դիւէ զաւրավարէ կրել: Քանզի խեղութիւնս¹⁶ անդամոցն եւ կամ |83բ| մահ բազում անգամ մրցանակ սրտատուծեանն մարտուցեալքն¹⁷ երթեալ տարան: Ոմն¹⁸ սկիզբն արար ձեռաց անիրաւութեան, իսկ միւսն վրէժս¹⁹ խնդրեաց, եւ նա ընդդէմ եբեր եւ ոչ համբերեաց: Իսկ մարմինն վի-

1 A գործով
 2 C զձեռս ամբարձեալս] զձեռամբ բարձելս
 3 A բերեալս C բերելն
 4 C երեւելօք
 5 C մոլութեան] մոլորութենէն
 6 B լիեալ
 7 BE ընդդիմակէն CD ընդդիմակ են
 8 A զայդ] զոյդ
 9 C զինուորել
 10 C բարկութեամբ
 11 C մոլութիւն] մոլորութիւն
 12 A եւ]
 13 D գործիցին
 14 C կրեցին] կցեցին
 15 D յայնպիսոյ
 16 C խեղութիւնս] խաղաղութիւնս
 17 C մատուցելքն
 18 A ոմն]
 19 A վրէժ

րաւքն կոտորի, եւ սրտատուծիւնն ցաւովք²⁰ զգգայութիւնսն²¹ ի բաց բառնայ: Քանզի ոչ ածեն պարապումն առ այն, որ ախտացանն, զգգայութիւնքն²² բոլոր նոցա անձնն առ վրէժն առնուլն²³ ի տրտմեցուցանողէն շարժեցեալ:

3 Արդ, մի՛ չարիւ զչարն բժշկէք եւ մի՛ ձեռնարկէք ի միմեանս առաւելուլ զթշուառութիւնսն²⁴: Քանզի ի հակառակութիւնս չարութեանցն հիքագոյն, որ յաղթեացն²⁵, յաղագս որոյ ի բաց երթայ առաւել ունելով զմեղսն²⁶: Եւ մի՛ լիցես²⁷ չարին²⁸ լիութիւն, զի հանգանակեալ²⁹ չարին փոխան որդւոյն³⁰ չարագոյն է: Ստացա՞ր թշնամանս, բարկացար: Դադարեցո լռութեամբ զչարն: Իսկ դու իբրեւ զհոսումն զնորա³¹ սրտատուծիւնն ի քո սիրտս կալեալ³² հողմոց նման ես՝ ընդդէմ շնչացեալ հակառակ տալով զբերեալն³³: Մի՛ վարդապետաւ³⁴ վարեացիս թշնամեալն³⁵ եւ մի՛, զոր ատեսն, այնմ նախանձեացիս: Եւ

20 E ցաւօք
 21 A ըզգայութիւնսն C զսգաութիւնսն
 22 A զգաութիւնք
 23 CE առնուլ
 24 A զթշուառութիւնսն CD թշուառութիւնսն
 25 C յաղթեցան
 26 C զմեղս
 27 CE լիցիս
 28 C չարի
 29 A հանկանակեալ
 30 C որդոյն
 31 B զնորա] զնոսա
 32 A ընկալեալ C կալել
 33 C զբերելսն
 34 C վարդապետով
 35 C թշնամեալ

մի՛ լիցես¹ իբրեւ զհայելի զայրացելոյն՝ զնորա պատկերն ի քեզ ինքեան ցուցանելով: Շառագոյն նա, իսկ դու ո՞չ շառագունե|84ա|սցիս²: Աչք՝ համբարձեալք³, եւ քոյդ խաղաղագո՞յնս հայեսցին⁴: Ձայն՝ խոշոր, իսկ քոյդ զգա՞ստ⁵: Ձի եւ ոչ յանապատս արձագանքին⁶ այսպէս ընդդէմ բեկեալ⁷ վարկպարագի առ բարբառեալն, որպէս⁸ ի⁹ թշնամանողն թշնամանքն դառնան: Մանաւանդ եթէ հնչումնն նոյն ի բաց տուաւ¹⁰, իսկ թշնամանքն հանդերձ առաւելութեամբ ի վերայ գան: Եւ զի՞նչ զիրեարս¹¹ թշնամանելով ընդդէմ բարբառին: Ոմն ասելով՝ աներեւելի եւ յաներեւելեաց, իսկ միւսն կոչեաց՝ ստրկաց ստրուկ: Սա՛ աղքատ եւ նա՛ վատշուէր¹², սա՛ անուսումն¹³, նա՛ վիրաւորեալ, մինչեւ¹⁴ նոցա թշնամանքն սպառեսցին իբրեւ նետք: Եւ ապա յորժամ ամենայն թշնամանքն լեզուաւն¹⁵ արտաքս պարսեսցին, այնպէս ապա գործով դիմեն ի

վրէժխնդրութիւն: Քանզի բարկութիւն յարուցանէ¹⁶ զթշնամանս, եւ թշնամանքն ծնանին զկռիւ, իսկ կռիւն՝ զհարուածս¹⁷, եւ հարուածքն¹⁸ զվէրս, իսկ ի վիրացն՝ բազում անգամ մահք: Յառաջին¹⁹ սկզբանն զչարն արգելցուք, զսրտմտութիւնն ամենայն հնարիւք յանձանց արտաքս հանելով: Ձի այնպէս արգեալք²⁰ կարասցուք զառաւելութիւն չարեացն, որպէս արմատով իւրք եւ սկզբամբ²¹ ախտիւն այնուիկ²² ի բաց հատանելով²³: |84բ| Թշնամանեա՞ց, իսկ դու աւրհնեա: Եհա՞ր, իսկ դու համբեր: Թքանէ՞²⁴ ոչինչ վարկանելով զքեզ²⁵, իսկ դու ի խորհուրդս առցես զքեզ ինքն²⁶ թէ²⁷ յերկրէ²⁸ գոյացար եւ յերկիր դարձեալ անդրէն²⁹ լուծանիցիս (Հմմտ. Կ. 19): Ձի, որ այսուքիկ³⁰ բանիւք զինքն յառաջագոյն արգելու զամենայն անպատուութիւնն³¹ սղագոյն գտցէ ճշմարտութեանն³²: Քանզի այսպէս եւ թշնամոյն ան-

1 CE լիցիս
 2 A շառագունեսցես
 3 A ամբարձեալք C համբարձելք
 4 D հայեսցի
 5 C սգաստ
 6 AD արձանգանգին C արձագանգ անկանին E յարձագանքին
 7 D բեկեալ] բախեալ
 8 D որպէս] որ
 9 C ի] առ
 10 C տուաւ
 11 C զիրերս
 12 A վատշուէր C վատշուեր
 13 C անուսումն] անասուն
 14 E մինչեւ] + ի
 15 AC լեզուաւն

16 C յարուցանէ] + զվրէժ եւ
 17 C զհարուածս
 18 C հարուածքն
 19 C յառաջ
 20 A արգեալք C արդաւք
 21 C սկսմամբ
 22 C անուիկ
 23 A հատանել
 24 BCDE համբեր թքանէ] համբերութեամբ բանէ
 25 A զքեզ] + իսկ
 26 C ինքէն
 27 C թէ] + ի
 28 D յերկրէ] + երէկ
 29 E անդր
 30 E այսուքիւք
 31 E անպատուութիւն
 32 E ճշմարտութեան

հնարելի պատրաստեսցես զվրէժ-
 խնդրութիւնն եւ անխոցոտելի¹
 զքեզ ինքն ի թշնամեացն² ցուց-
 ցես³, եւ քեզ մեծն⁴ համբերու-
 թեամբն⁵ ընտանեցուցանեն⁶
 զպսակն՝ զընկերին մոլորութիւն⁷
 պատճառս ընտանի քում իմաս-
 տութեանն առնելով: Որպէս թէ
 ինձ հաւանիս՝ եւ առատութեամբ
 թշնամանացն: Աներեւելի զքեզ
 ասաց, եւ անփառ, եւ ոչինչ ուս-
 տեք: Իսկ դու հող ասա եւ մոխիր
 զքեզ ինքն (Հմբ. Ծն. ԺԼ. 27): Ոչ ես
 պարկեշտագոյն, քան զհայրն⁸
 մեր Աբրաամ, որ զինքն այսպէս
 կոչէր: Անուսումն⁹ ոչ իմիք ար-
 ժանի¹⁰, իսկ դու որդն (Հմբ. Սղ. ԻԼ.
 7) զքեզ ասայ եւ յաղբոյ ունել
 զլինելութիւնն՝ զԴաւթայն ասե-
 լով զբանս: Սոցին առ դիցես եւ
 զՄովսէսեան¹¹ բարին¹²: Նա ի յԱ-
 հարոնէ եւ ի Մարիամայ թշնամա-
 նեալ¹³ (Հմբ. Թիւ. ԺԲ. 1)՝ ոչ ընդդէմ
 խնդրեաց յԱստուծոյ, այլ մաղթէր
 յազազս նոցա: Ո՞ր կամիս¹⁴ աշա-
 կերտ¹⁵ գոլ¹⁶, ո՞ր մանաւանդ

¹ C անխոցոտելի] + անխոտորելի
² C թշնամանսն
³ E ցուցանես
⁴ C զմեծ
⁵ E համբերութեամբ
⁶ C ընդանեցուցես E ընտանեցուցես
⁷ C մոլորութիւն] մոլորութիւն
⁸ A զհայր
⁹ C անուսումն] + եւ աղքատ
¹⁰ C զՄուսիսեն
¹¹ C բարին] բանին
¹² E թշնամանելով
¹³ E կամիցիս
¹⁴ C աշակերտել E աշակերտելով
¹⁵ CE գոլ] որ
¹⁶ A ոյր]

աստուածասիրացն¹⁷ եւ երանե-
 լեացն¹⁸ արանց, եթէ¹⁹, որ ոգւով
 |85ա| չարութեան¹⁹ են լցեալք: Յոր-
 ժամ քեզ շարժեսցի թշնամեացն²⁰
 փորձութիւն՝ իմասցիս դատել զքեզ
 ինքն, թէ որպէս ի ձեռն երկայ-
 նամտութեան երթիցես առ Աս-
 տուած²¹, եթէ բարկութեամբ ըն-
 թասցիս առ հակառակամարտն:
 Տուր ժամանակ խորհրդոց զքո
 բարին ընտրել մասն, զի աւգոտե-
 ցէ²² ինչ եւ նման²³ աւրինակաւ
 հեզութեանն դժնդակագոյնս յաղ-
 թեսցես արհամարհելովն: Վասն
 զի զի²⁴նչ եղիցի մորմոքելի
 թշնամոյն²⁴, քան եթէ զհակառա-
 կորդան իւր տեսանել ի թշնա-
 մեացն²⁵ բարձրագոյն: Մի՛ ի վայր
 արկցես զքո բարսդ²⁶ եւ մի՛ համ-
 բերեսցես լինել ընդունակ թշնա-
 մանացն: Թող զնոսա անգործս ի
 քեզ հաջել²⁷, եւ յինքեանս երգի-
 ծանին²⁸: Զոր աւրինակ, որ հար-
 կանեն զոչ ցաւելին՝ ինքն տանջէ
 (զի ոչ թշնամոյն յաղթէ եւ
 զսրտմտութիւնն ոչ ցածուցանէ²⁹),
 սոյնպէս որ զանթշնամանելին
 թշնամանէ, միսիթարութիւն գտա-

¹⁷ C յաստուածասիրացն
¹⁸ D երանեացն
¹⁹ E չարութեա] զօրութեանն C չարութեանն
²⁰ E թշնամանացն
²¹ A առ աստուած] յաստուած B աստուած
²² C աւքոտեսցի
²³ A նմա
²⁴ C թշնամոյն
²⁵ E թշնամանացն
²⁶ E բարիսդ
²⁷ BCDE հաջել] հաջել
²⁸ E երգիծանին] + զի
²⁹ E ցածուցանէ] շիջուցանէ

նեկ ոչ կարէ ախտին: Այլ եւ յընդ-
դիմակ են, որպէս ասացի, սղոցի:
Քանզի վաղվաղակի ի մերձակա-
յիցն զի՞նչ երկաքանչիւրոցն
զձեզ առ¹ ասին: Սա² թշնամանող,
իսկ դու ընդարձակամիտ³, եւ³
նա՛ բարկացող եւ սպառումն⁴, իսկ
դու՛ երկայնամիտ եւ հեզ: Եւ նա
զղջանայ, զոր զխաւսեցաւն, բայց
դու ո՛չ երբէք ապաշաւեսցես զա-
ռաքինութիւնն:

4 |85բ| Եւ զի՞նչ պարտ է բազում
խաւսել: Զնա ի բաց փակեցին⁵
յերկնիցն⁶ արքայութենէն⁷ թշնա-
մանքն: Քանզի թշնամանողք զար-
քայութիւնն Աստուծոյ⁸ (Մ. Կ. շ. 9.
10) ոչ ժառանգեսցեն⁹: Իսկ քեզ
պատրաստեսց զարքայութիւն¹⁰
լուութիւնն¹¹, զի «որ հասրերեսցէ ի-
սպառ նա սպրեացէ» (Մ. Կ. ժ. 22):
Վրէժ առնելով¹² եւ զուգաբար ընդ-
դէմ կալով¹³ թշնամանողին՝ զի՞նչ
վճարեսցես, եթէ՛ զայրացո՞յց
սկիզբն առնել¹⁴, եւ որո՞ւմ այն
ներելոյ արժանի: Զի եւ¹⁵ ոչ պոռ-
նիկն ի բոզն զպատճառսն¹⁶ փո-

¹ C առ]
² A սա] նա
³ E եւ]
⁴ C սպառումն] ապառումն
⁵ D փակեցեն
⁶ D յերկնից
⁷ A զարքայութիւնն
⁸ D աստուծոյ] երկնից
⁹ DE ժառանգեն
¹⁰ C զարքայութիւնն
¹¹ C լուութիւնն] E լուութիւն
¹² E առնելով
¹³ C կալով] գոլով
¹⁴ C սկիսբն առնելով
¹⁵ D եւ]
¹⁶ BD զպատճառն

խաղրելով՝ իբր թէ¹⁷ առ մեղսն յոր-
դորելով¹⁸ աղաւտագոյն դատա-
պարտութեան արժանի իցէ: Եւ ոչ
պսակք¹⁹ առանց ախոյանին²⁰, եւ
ոչ անկումն՝ առանց հակառակոր-
դացն: Լսես Դավթի, որ ասէրն²¹
«ի կալ զմեղաւորն ընդդէմ իմ» ոչ
զայրացա եւ ոչ վրէժ առի, այլ
«խլացայ, եւ նուստացա²², եւ լոցի ի
բարեացն» (Հ. Կ. Ս. 1. Ը. 3): Իսկ դու
զայրանաս իբր²³ ի վատթարէ ի
թշնամանացն: Նման լեր դար-
ձեալ որպէս բարի, քանզի ահա
կրեցեր, զոր մեղադրեսն եւ զոմն
աւտարոտի չար խնամբար տե-
սանես եւ զքո ինքեան զագրու-
թիւն ո՞չ ուրեք²⁴ դնես: Զա՞ր են
թշնամանքն, փախի՛ր ի նմանու-
թենէն: Զի եւ ոչ ընկերին սկիզբն
առնել բաւական է²⁵ ի հրաժա-
րումն: Արդարագոյն է, որպէս²⁶
ես²⁷ զիս²⁸ հաւանեցուցանեմ²⁹, եւ
յերկարել եւս³⁰ զցասումնն³¹, զի նա
ոչ ունէր ողջ³² ախոհութեան³²
աւրինակ: Իսկ դու՛ տեսանելով
զբարկացեալն ամաչեցեալ՝ ո՛չ

¹⁷ C թէ]
¹⁸ E յորդորելով] փոխադրելով
¹⁹ C պսակ
²⁰ C ախոենին
²¹ C ասեն
²² C նւստացա
²³ D իբրեւ
²⁴ E ուրեք
²⁵ A է] ես
²⁶ A ի... որպէս]
²⁷ ABD ես]
²⁸ B որպէս զիս] որպէսզի
²⁹ B հաւանեցուցանես
³⁰ B եւս] եւ
³¹ C ցասումնն
³² C ողջախոհութեանն

պահեցեր զքո նմանութիւնն, այլ
 ցասնուս եւ դժուարիս¹ ընդդէմ
 բարկանալով, եւ լինի քո ախտոյ
 պատասխանի նախ առնելոյն:
 Քանզի նոցա, որոց առնեսն², զնո-
 սին ի³ պատճառէն ի բաց արձա-
 կես եւ զքեզ ինքն դատապարտես:
 Զի եթէ չար է սրտմտութիւնն՝ ըն-
 դէ՞ր ոչ խոտորեցար ի չարէն, եւ
 եթէ ներելոյ արժանի՝ զի՞ դժուար-
 ըիս⁴ զայրացելոյն⁵: Որպէս՝ եթէ
 երկրորդ անգամ եկեսցես առ փո-
 խատրութիւնսն, ոչինչ քեզ այն
 թողցի⁶: Զի եւ ոչ ի պսակաւոր
 նահատակութիւնսն, որ սկիզբն⁷
 արար մարտիցն, այլ որ առաւե-
 լաւն պսակի: Եւ դատապարտի ոչ
 եւս, որ միայն հաւանեացն⁸
 դժնդակագունին⁹, այլ որ ի չար
 իշխանին առ մեղսն զհետ չոգաւ:
 Եթէ աղքատ զքեզ ասաց, զի եթէ
 ճշմարիտ ասաց, ընկալ զճշմար-
 տութիւնն եւ եթէ ստեաց՝ զի՞նչ
 առ քեզ ասացեալն: Մի՛ ի գովու-
 թիւնսն թողասցիս¹⁰ առաւել, քան
 ճշմարտութիւնն եւ մի՛ առ թշնա-
 մանսն վայրենասցիս, որք ոչ
 հպին ի քեզ: Ո՞չ տեսանես զնե-
 տաճգութիւնսն, զի ի խստացն եւ
 յընդդիմահարացն բնաւորեցան

¹ C դժուարիս
² B առնելոյն
³ C ի]
⁴ AC դժուարիս
⁵ E զայրացելոցն
⁶ D թողիցի
⁷ C սկիսբն
⁸ D հաւանեացն] հաւեացն
⁹ B դժնդակագունին
¹⁰ DE թողասցիս] թուլասցիս

արտաքս անկանել, իսկ ի կա-
 կուղսն եւ որք տեղի տան յարձա-
 կումնն¹¹ լուծանի: Այսպէս ինչ
 կարծիքեմ գոլ եւ զթշնամանսն:
 Որ ընդդէմ ելանէ՝ յինքն ընդունի,
 իսկ որ տեղի տա եւ թուլացուցա-
 նէ¹² կակղութեամբ աւրինակաւն,
 զի ի վերայ իւր բերեալ չարու-
 թիւն¹³ ելոյծ: Զի՞ խռովեցուցանէ
 զքեզ անուն աղքատութեանն:
 Յիշեա՛ զբնութիւնն քո, զի «մերկ
 յաշխարհ մտեր, մերկ եւ ի բաց երթիցես»
 (Հմբ. Յրբ Լ. 21): Եւ ո՞ք քան զմերկն
 աղքատագոյն: Ոչինչ լուար¹⁴
 դժուարին¹⁵, եթէ ոչ քեզ ընտանա-
 ցուցես¹⁶ զասացեալսն: Ո՞ երբէք
 ածեալ եղեւ յաղագս¹⁷ աղքատու-
 թեանն¹⁸ ի կապարանն¹⁹: Ոչ աղ-
 քատին գոլ է թշնամանելի, այլ ոչ
 բերեալ առաքինաբար աղքատու-
 թեանն²⁰: Յիշեա՛ զՏէրն, «զի ի ճո-
 խութեմէ աղքատացաւ յաղագս մեր»
 (Հմբ. Լ. Կրբ. Լ. 9): Եթէ անզգամ²¹
 զքեզ եւ անուսումն ասէ, յիշեա՛
 զՀրէիցն թշնամանս, որք զճշմա-
 ըրիտ իմաստութիւնն թշնամանէին՝
 «սամարացի ես²² եւ դես²³ ումիս» (Հմբ.

¹¹ CE յարձակումն D յարձումն
¹² C թուլացուցանէ] թողացուցանէ
¹³ A չարութիւնն C չարութեանն
¹⁴ C լուար C + արդ
¹⁵ AC դժուարին
¹⁶ AC ընտանեցուցես D ընտացուցանես E
 ընտանեցուցանես
¹⁷ C յաղագս]
¹⁸ D յաղքատութեանն
¹⁹ B կապարանս E կերպարանն
²⁰ C աղքատութեան
²¹ C անսգամ
²² A ես]
²³ C դես

Յ․վԸ․ Ը․ 48): Եթէ բարկացար՝ հաստատեցեր զթշնամանսն¹. վասն զի զի՞նչ քան զբարկութիւնն անգգամագոյն գոլ: Եթէ մնասցես անբարկանալի, ամաչեցուցանես զթշնամանողն՝ գործով զողջախոհութիւնն ցուցանելով: Ապտակեցա՞ր: Քանզի՞ եւ զՏէրն² մեր¹⁰⁰: Թ՛քի՞ն ալ եւ ի քեզ, թէ թքանէ³ ոք⁴: «Քանզի⁵ նա⁶ ոչ դարձոյց զերեսս իր յամաւթոյ թրոյն» (Հմմտ. Ե․ Ծ․ 6): Զրպարտեցա՞ր՝ եւ դատաւորն¹⁰¹: Պատառեցի՞ն զքո պատմուծանն: Մերկացու|ցին եւ զիմ Տէրն եւ «բաժանեցին զհանդերձս նորա» յինքեանս (Հմմտ. Մ․ Գ․ ԻԷ․ 31, 35): Ո՛չ երբէք դատապարտեցար, ո՛չ եւս խաչեցար: Բազում քեզ նուազէ⁷, զի ժամանեցես առ նորա նմանութիւնն:

5 Այսոքիկ իւրաքանչիւր ոք ընթացեալք⁸ ի՞ քո միտսդ¹⁰, զսպեսցէ զխանչումնն¹¹: Քանզի այսպիսի պատրաստութիւնն եւ մտադրութիւն¹², որպէս զի վեր վազումն սրտիդ եւ զթնդմունս¹³ ի բաց

¹ D զթշնամանսն
² A Տէրն C տէր
³ C թքանիցէ
⁴ A Թքին... ոք] E թէ թքանէ ոք] ի տէրն մեր
⁵ CD քանզի]
⁶ A նա]
⁷ C նւազէ
⁸ C ընթացելք
⁹ C ի]
¹⁰ C միտս
¹¹ C զխանչումն
¹² DE մտադրութիւն
¹³ A զթնդմունս

բառնայ¹⁴ ի բարեկեցութիւն, եւ ի խաղաղութիւն զխորհուրդսդ¹⁵ ի վեր ածեն: Եւ այս է¹⁶ թերեւս ի Դաւթայ ասացեալն, թէ՛ «պատրաստեցայ եւ ոչ խոսվեցայ» (Ս շԲ․ ՆԺԸ․ 60): Պարտ է այսուհետեւ զմոլեկան եւ զխելագարեալ շարժումն անձին զսպել յիշատակաւ երանելեացն պատուիրանաց¹⁷: Զի՞ արդ մեծն Դաւիթ հեզաբար համբերէր արբեցութեանն Սեմեայ: Քանզի ոչ տայր ժամանակ բարկութեան շարժել, առ Աստուած փոփոխելով բերէր զիմաստսն, թէ՛ «Տէր ասաց Սեմեի¹⁸ (Հմմտ. Բ․ ԹԳ․ ԺԳ․ 7) անիծանել¹⁹ զԴաւիթ» (Բ․ ԹԳ․ ՆԳ․ 10): Վասն որոյ լսելով այր արեանց²⁰, այր՝ անաւրէն (Բ․ ԹԳ․ ԺԳ․ 7) ոչ առ նա ըզչարէր²¹, այլ զինքն նուաստացուցանէր, որպէս թէ ըստ արժանւոյն²² ինքեան թշնամանաց պատահէր: Յաղագս որոյ զերկուս զայսոսիկ ի բաց բարձցես ի քէն: Մի՛ զքեզ ինքն մեծամեծացն ար|ճե|ժանի դատեսցիս, եւ մի քան զմարդիկ²³ ոմանս առաւել²⁴ յաճախութեամբ²⁵ նուազանալ²⁶ զքեզ ըստ արժան-

¹⁴ B բառնար
¹⁵ C զխորհուրդսն
¹⁶ BC է] են
¹⁷ C պատուիրանաց
¹⁸ C սեմեա E սեմայ
¹⁹ B անիծել
²⁰ E արեան E + եւ
²¹ B ըսչարէր
²² CD արժանոյն
²³ A մարդիկ
²⁴ A առաւելութեամբ
²⁵ A յաճախութեամբ]
²⁶ C նւազանալ

ւոյն¹ կարծիցես²: Զի այսպէս ոչ երբէք սրտամտութիւն ի վերայ եկեալ մեր յանպատուութիւնս³ յարուցանէ: Դժնդակագոյն է⁴ ի բարեգործեցելոցն եւ մեծամեծ պարտուց շնորհացն յանշնորհակալէն⁵ թշնամանս եւ անպատուութիւն⁶ ընդունել: Դժուարին է այլ, որ առնէն⁷ չարն մեծ է, քան թէ, որ կրեն: Նա թշնամանեցէ, եւ դու մի՛ թշնամանէր: Հրահանգք⁸ քեզ առ իմաստասիրութիւնն լիցին բանքն: Եթէ ոչ ընկալցիս⁹ անվիրաւորելի ես: Եւ եթէ ախտացար ինչ յոգևոցդ¹⁰ ի քեզ ինքեան կալցես գտրտմութիւնն: «Քանզի յիս, աւտ, խոսվեցաւ սիրտ իմ» (Ս.Մ. ՃԽԻ. 4) այս է, ոչ տուաւ¹¹ առ արտաքոյս ախտն, այլ իբրու թէ ալի¹² ինչ ի ներքոյ եզերացն¹³ բեկեալ տարածեցաւ: Դադարեցո՛ ինձ՝ զսիրտն հաճելով վայրենանալ: Պատկառեսցէ ախտն ի քեզ բանիւ, զի վերերեւութիւնն որպէս անկանելն¹⁴, անկարգաբար առ նպատակ առելոյ մերձաւորութիւն: Զի՞ արդ¹⁵

արտաքս փախիցուք ի ցասմանն¹⁶ վնասուց: Եթէ հաւանեցուք¹⁷ զբարկութիւնն՝ մի՛ յառաջ ըմբռնել զխորհուրդսն, այլ այսոցիկ նախախնամութիւն¹⁸ տարցուք¹⁹ որպէս թէ ոչ երբէք քան զնա նախ |88ա| արտաքս ընթանալով²⁰: Զմիտս ունիմք իբրեւ զճի լծեալ ի մեզ եւ, որպէս սանձաւ իւրիք²¹ բանիւք²² հաւանեալ, մի՛ ուրեք ի բանէն արտաքս ելեալք²³, ըստ իւրում ընդունելութեան ածեալ ի բանէն՝ յոր²⁴ եւ յառաջնորդեսցի²⁵: Վասն զի էառ²⁶ բազում²⁷ ինչ առաքինութեան գործոցն պատեհագոյն ոգւոյ²⁸ սրտմտական, յորժամ, իբրեւ զինուորք, ի զաւրաւարէն զգէնն²⁹ եղեալ՝ պատրաստաբար ի պատուիրեալս³⁰ զաւգնականութիւնն տայցէ եւ կռուակից³¹ է բանիւ ընդդէմ մեղաց: Քանզի ջիդ³² է անձին հոգւոյ³³ սրտամտութիւնն³⁴ զաւրուութիւն սո-

¹ C արժանոյն
² ABD կարծիցես]
³ B յանպատուութիւնս D յանպատուութիւնս
⁴ A ի]
⁵ BD յանշնորհակալէն
⁶ BD անպատուութիւն C անպատուութիւնս
⁷ BCD առնէն] առնեն
⁸ E հրահանգ
⁹ C ընկալցես
¹⁰ A յոգևոցդ C յոգևոց
¹¹ C տուաւ
¹² C ալի] լել
¹³ C ներքս յեզերացն
¹⁴ A անկանելն]
¹⁵ C զիարդ] զի

¹⁶ D ցասման
¹⁷ A հաւանեցուցուք
¹⁸ C նախախնամութեան
¹⁹ C տարցուք] տացուք
²⁰ A ընթանալ
²¹ ABDE իւրիք]
²² A բանիւ
²³ A ելեալ
²⁴ A յոր] յո
²⁵ E առաջնորդեսցէ
²⁶ E առ
²⁷ C բազումս
²⁸ C ոգո E յոգւոյ
²⁹ A զըզէն
³⁰ A պատուիրեալս C պատուիրելսն
³¹ A կռակից
³² A ջիդ] ջել
³³ C հոգւոյ]
³⁴ C սրտամտութիւնն] տրտմութիւն A + հոգւոյ

րա առ բարևոյն¹ դիմակացու-
թիւնս² առնելով: Զի եթէ երբէք
առցէ զնա ի հեշտութենէ լուծեալ,
որպէս մուխ երկաթոյ սրեալ, դա-
ժանագոյն զնա եւ արի յոյժ ի³
կակղութենէ եւ ի թուլութենէ⁴ ա-
րար: Քանզի եթէ⁵ ոչ⁶ բարկացիս
ընդդէմ չարին՝ կարելի⁷ քեզ ատել
զնա որքան արժան է պարտ գոլ:
Կարծեմ զոյգ զփոյթն⁸ ունել՝ յա-
ղագս սիրոյ առաքինութեանն եւ
ատելութեանն մեղաց: Վասն որոյ
մանաւանդ պիտանացու է
սրտմտութիւնն, զի որպէս շուն
հովուի⁹, սոյնպէս եւ բարկութիւն
ի¹⁰ խորհրդոց¹¹ զհետ երթալով՝
հանդարտագոյն է¹² եւ ձեռնընդել
աւգտակարացն եւ դիւրակոչելի՝
խորհրդոցն¹³: Իսկ առ¹⁴ աւտարո-
տին եւ զձայնն են¹⁵ զդէմս¹⁶ վայ-
րենացուցեալ՝ թէ¹⁷ 88բ պէտ եւ
սպասաւորութիւն ունել կարծէ,
բայց ընդելակցին եւ սիրելոյ
բարբառել¹⁷ երկնչի: Այսոքիկ քա-
ջութիւնք են եւ չափաւորու-

թիւնք խոհեմ անձինս¹⁸ մասին ի
սրտմտական գործակցութենէ¹⁹:
Զի որ այսպէս անհաշտ է դրժո-
ղացն եւ աննուէր²⁰ ոչ երբէք առ
վնասակարսն²¹ սիրելութիւն²² ըն-
դունի, այլ ի դրժող հաշտու-
թիւնն, իբրեւ ի գայլ ոմն, հաջէ²³
միշտ եւ պատառէ: Արդ, այսպիսի
ի սրտմտութենէն²⁴ է աւգտու-
թիւն, որք գիտենն ձեռնարկել²⁵:
Քանզի եւ այլ զաւրութիւնքն իւ-
րաքանչիւր ոք ոչ ըստ կարգի պի-
տոյիցն չար կամ բարի ստացո-
ղացն լինին²⁶: Որպէս ցանկակա-
նաւն անձին, որ ի վայելումն
մարմնոյ եւ անմաքուր հեշտու-
թեանց²⁷ վարի՝ պիղծ է եւ վաւա-
շոտ, իսկ որ առ սէրն Աստուծոյ
դարձուցանէ եւ ի բաղձանս յաւի-
տենական բարեաց²⁸ նախանձելի
է եւ երանելի: Եւ դարձեալ ի խո-
հականն, որ բարևոք²⁹ ձեռնարկէ³⁰
իմաստուն է եւ հանձարեղ, իսկ որ
ի վնաս ընկերացն սրէ զմիտսն՝
չարախայթոց է եւ չարագործ:

6 Արդ, մի՛ գառ ի փրկութիւնս³¹
մեզ տուեալ ի ստացողէն պատ-

1 C բարոյն
2 A դիմակցութիւնս
3 BCDE ի]
4 CD թուլութենէ
5 C եթէ]
6 A ոչ] մի
7 CD կարել
8 E փոյթն
9 C հովուի
10 D ի]
11 A խորհրդոյ
12 C է]
13 E խորհրդոյն
14 E առ]
15 A են] եւ
16 A զդէմն
17 A բարբառեալ

18 E յանձինս
19 A գործակցութենէս
20 C աննուէր
21 A վնասակարսն
22 CE սիրելութիւն] + ոչ
23 BCDE հաջէ] հաչէ
24 C ստմտութենէն DE սրտմտութենէ
25 A ձեռնարկի
26 A լինի
27 C հեշտութեանցն
28 C բարեցն
29 CD բարիոք
30 C ձեռնարկանէ
31 C փրկութիւնն

ճառս մեզ ինքեանց մեղաց արաս-
ցուք: Սոյնպէս¹ եւ սրտմտութիւն,
յորժամ արդարապէս եւ որպէս
պարտ է շարժեսցի, արութիւն առ-
նէ, եւ |89ա| համբերութիւն, եւ
ժուժկալութիւն, եւ՝ եթէ թերի յու-
ղիղ բանէն գործէ՝ մոլութիւն լինի:
Յաղագս այսորիկ զմեզ² Սաղմոսն
խրատէ՝ «բարկանայք՝ եւ մի՛ մեղան-
չէք» (Ս.Մ. Գ. 5): Եւ Տէրն սրտմտե-
լոյն³ վայրապար զդատաստանն ի
վերայ ձգէ, իսկ յորժամ յորս ար-
ժան է վարեսցի սրտմտութեամբ⁴,
իբրեւ ի դեղոյ իւրմէ ոչ հրաժարե-
ցուցանէ⁵: Քանզի «թշնամութիւն ե-
դից ի մէջ քո եւ աւձիւն» (Հ.Մ. Գ. 4),
եւ «թշնամիք լերոք Մադիանացոցն⁶»
(Հ.Մ. Թ.Ն. Ի. 17) վարդապետական
է պէտս ունել սրտմտութեան⁷ որ-
պէս գինու: Վասն այսորիկ Մով-
սէս⁸, որ քան զամենայն մարդիկ
հեզագոյն (Հ.Մ. Թ.Ն. Ժ. 3), վրէժ
առնլով կռապաշտութեանն,
զՂեւտացոցն ձեռս յեղբարցն
սպանումն զինեաց: Դիցէ, ասէ՝
«իրաքանչիր ոք գտոր իր ի վերայ ազ-
դեր⁹ իրոյ¹⁰ եւ անցէք ի դրանէ ի դուռն եւ
վերստիւն դարձարոք ընդ բանակդ եւ
սպանէք իրաքանչիրն ոք գեղբայր իր՝

եւ իրաքանչիր ոք գմերձատր իր» (Եւզ
Լ.Բ. 27): Եւ զկնի սակաւ ինչ «եւ ա-
սաց Մովսէս¹¹ լցէք զձեռս ձեր այսար
Տեառն, իրաքանչիր ոք յՈրդիս իր եւ
յեղբայրս¹² իր, տալ ի վերայ ձեր արճ-
նութիւն» (Եւզ Լ.Բ. 29): Զի՞նչ եւ զՓե-
նէէս¹³ հեզ¹⁴ արդարացոյց: Ո՞չ ար-
դար սրտմտութիւնն¹⁵, որ¹⁶ ընդդէմ
պոռնկեցելոցն, որ մանաւանդ հեզ
էր եւ զգաստ¹⁷, իսկ յորժամ ետես
զպոռնկութիւնն զԱմբրեայ եւ
|89բ|¹⁸ զՄադիանացոյն¹⁰² յայտ-
նապէս եւ առանց շառագունելոյ
լեալ¹⁹, զի եւ ոչ ծածկէին զիւ-
րեանց զամալթն եւ զանձեւ տե-
սութիւն, ոչ համբերելով՝ ի դէպ
վարեցաւ բարկութեամբն, ընդ²⁰
երկաքանչիւրսն²¹ անցուցանելով²²
զաշտէն (Հ.Մ. Թ.Ն. Ի. 8): Եւ Սա-
մուէլ զԱգագ թագաւորն Ամադե-
կայ ի Սաւուղէ ո՞չ ըստ հրամանի
Աստուծոյ ապրեալ (Հ.Մ. Ը. Թ. Գ.
Ժ. 9), ո՞չ արդար բարկութեամբ
ի մէջ ածեալ եսպան: Այսպիսի լի-
նի բազում անգամ սրտմտու-
թիւն²³ բարեաց գործոց սպասա-
ւոր: Հեղիաս նախանձաւորն զչո-

¹ E սոյնպէս] այնպէս
² B յառաջնորդեսցի... զմեզ] C զմեզ] + եւ
³ C սրտմտելոյն] տրտմտելոյն ABD սրտմտե-
լոցն
⁴ C ստմտութեամբ
⁵ C ոչ հրաժարեցուցանէ]
⁶ AC մադիանացոցն
⁷ A սրտմտական C ստմտութեան D սրտմը-
տութեան E տրտմականին
⁸ C Մուսես
⁹ E ազդերի
¹⁰ C իւրո

¹¹ C Մուսես
¹² A յեղբարս
¹³ A զփենն C զփենես
¹⁴ CE հեզ]
¹⁵ C ստմտութիւն
¹⁶ CD որ]
¹⁷ C սգաստ
¹⁸ C զմադիանացոյն E զմադիանացոցն
¹⁹ A լիալ
²⁰ D ընդ]
²¹ D զերկաքանչիւրսն
²² D անցոյցանելով
²³ E սրտմտութիւնն

րեքհարիւր եւ յիսուն¹ արսն² գքուրման ամաւթոյ եւ գչորեքհարիւր արսն գքուրման անտառացն, որք ուտէին զսեղանն³ յեղաբելայ (Հմմտ. Թգ. Գ. ԺԲ. 19) խոհեմ սրտմտութեամբ եւ ողջախոհութեամբ յաւգուտ ամենայն Իսրայելի եսպան⁴: Իսկ դու բարկանաս եղբաւր քում զուր: Քանզի զի⁵ արդ ոչ ոք⁶ զուր այլում⁶ զայրացուցանողի⁷, այլում⁸ զայրանաս դու: Եւ առնես զշանցն, որք զքարինսն խածանեն՝ ի ձգողսն⁹ ոչ մերձենալով: Որ կրեն՝ ողորմելի եւ որ գործեն՝ ատելի: Անդր զսրտմտութիւնն դարձո՛ ի մարդասպանն, ի ստութեան հայրն¹⁰ ի մշակացն մեղաց, իսկ եղբաւրն եւ ցաւակից եւս լիցիս¹¹, զի եթէ մնա ի մեղսն՝ ընդ սատանայի մա|90ա|տնեսցի յաւիտենական հրոյն: Զոր աւրինակ՝ անուանք¹² զանագանք սրտմտութեան¹³ եւ բարկութեան¹⁴, սոյնպէս եւ ի¹⁵ նոցանէ նշանակեալքն առաւել յիրերաց զանագանին: Քանզի է սրտմտութիւն¹⁶

որպէս լուցումն ինչ եւ գոլորշի սրտմտութեան ախտին: Իսկ բարկութիւնն ոխք տրտմութեան եւ յարձակումն բաւական առ ի զրկեցելոցն¹⁷ փոխատրութիւնս իբրեւ զկծեցելոյ¹⁸ անձին ի վրէժ առնուլ: Գիտել պարտ է, զի աստ երկաքանչիւր փոփոխմունս¹⁹ յանցանեն մարդիկք²⁰ կամ մոլեգնաբար²¹ եւ անզգամութեամբ²², հակառակ զայրացուցանողացն շարժեալք, կամ նենգութեամբ եւ խելագարութեամբ տրտմեցուցանողացն դարանակալ լինին, զորս զերկոսեան²³ պահելի է մեզ: 7 Եւ զի⁵ արդ արդեաւք²⁴ շարժեսցիս առ որ ոչ է պարտ ախտն²⁵: Զի⁵ արդ: Եւ յառաջագոյն խրատեսցիս զխոնարհութիւնն, զոր Տէրն ե՛ւ բանիւ հրամայեաց, ե՛ւ գործով կատարեաց, ե՛ւ եցոյց երբեմն ասելով՝ «որ կամիցի²⁶ ի ձեզ գոլ առաջիմ՝ եղիցի ամենեցուն կրտսեր» (Հմմտ. Մբ. Թ. 34), երբեմն հեզաբար եւ անշարժաբար հարկանողին համբերէր: Քանզի որ երկնի եւ երկրի է արարիչ եւ տէր, որ յամենայն ստացուածոց²⁷ |90բ| իմանալեացն երկրպագեալ, «որ կրէ զամեն

¹ A զյիսուն
² CD արս
³ A զսեղան
⁴ B սաղմոսն... եսպան]
⁵ A ոք]
⁶ A այլոյ E այլոց
⁷ A զայրացուցաւողի
⁸ E այլոց
⁹ A ձգաւղսն
¹⁰ C հայր
¹¹ A լիցես
¹² C անւանք
¹³ BE սրտմտութենէ
¹⁴ BCD բարկութենէ
¹⁵ CD ի]
¹⁶ C ստմտութեան DE սրութեան

¹⁷ C զրկեցելոց
¹⁸ C զկծեցելոյ] զրկեցելո E զկծեցելոց
¹⁹ E փոփոխմանս
²⁰ A մարդիկ
²¹ A մոլեկնաբար
²² C անսգամութեամբ
²³ C զերկոսենն
²⁴ A արդեւք C արդօք E + ոչ
²⁵ D պատրախտն
²⁶ CE կամի
²⁷ C ստացւած

նայն բանի զարույթեան իրոյ» (Եփ. Լ. 3) ոչ կենդանոյն¹ առաքեաց զնա ի դժոխս, երկրիս պատառեցելոյ² ամբարշտին, այլ խրատէր եւ վարդապետէր՝ «եթէ չարախաւեցայ, վկայնա յաղագս³ չարիմ, իսկ եթէ բարոք⁴ ընդէ՞ր ճարկանա գիս» (ՅՎ. Ժ. 23): Զի թէ սովորեսցես⁵ ամենեցուն կրտսերագոյն գոյ ըստ պատուիրանին Տեառն (Հմմտ. Մրկ. Թ. 3)՝ երբ զայրասցիս իբրեւ թէ անարժանութեամբ թշնամանեցար⁶: Յորժամ զքեզ մանուկ տղայ թշնամանիցէ⁷ ծաղու⁸ պատճառս առնես զթշնամանս: Եւ յորժամ ի խելագարեցելոյ⁹, արտաքսեցելոյ¹⁰, ի մտացն, խաւսին բանքն¹¹ անպատուութեան¹² ողորմելի վարկանելի¹³ է¹⁴ մանաւանդ, քան եթէ ատելութեան արժանի: Արդ, ոչ եւս բանքն բնաւորեցան զսրտմտութիւն¹⁵ շարժել, այլ հակառակ թշնամանողին մեզ արհամարհանք եւ իւրաքանչիւր ուրուք ինքեան¹⁶ հպարտութիւն: Որպէս

թէ ի բաց բարձցես ի քոց¹⁷ խորհրդոց զայնոսիկ զերկաքնչիւրսն, ճայթումն է՝ որպէս վայրապարհնչելով¹⁸ բերեալ: «Դադարեա՛ ի բարկութեանէ եւ նուագեցո՛ւ¹⁹ զսրտմտութիւն²⁰» (Հմմտ. Սրկ. Լ. 9. 8), զի փախիցես ի բարկութեանէ փորձութեանն, որ յայտնելոցն է «լերկնէ ի վերայ ամենայն ամբարշտութեան եւ անիրաւութեան մարդկան» (Հմմտ. Լ. 18): |ԹԼա| Վասն զի եթէ ողջախոհ մտածութեամբ հատանել կարացես զզառն արմատ սրտմտութեանն²¹ զբազում²² փախից սկզբունսն²³ նովաւ հանդերձ ի բաց բարձցես: Զի ե՛ւ զնենգութիւն, ե՛ւ զկարծիս, ե՛ւ զանհաւատութիւնս, ե՛ւ զչարաբարութիւնս, ե՛ւ զզրժրանս, ե՛ւ զյանդգնութիւնս, եւ ամենեցուն այսպիսեաց չարեաց պարտս²⁴, որ²⁵ այնոքիկ²⁶ չարութեանցն²⁷ են շառաւեղք²⁸: Մի՛ այսուհետեւ ի վերայ ածցուք²⁹ մեր զչարն այնքան՝ հիւանդութիւն ոգւոց³⁰, խաւար խորհրդոց, յԱստուծոյ ակտարութիւն, ընտանութեան անձանաւթութիւն,

¹ A կենդանոյն
² D պատառեցոյ
³ A յաղագս] վասն
⁴ C բարիոք
⁵ A սովորեսցես
⁶ A թշնամանացար
⁷ E թշնամանեցեր
⁸ B իսկ... ծաղու]
⁹ A խելագարեցելոյ E խելագարելոց
¹⁰ C արտաքսեցելոյ] արտաքս կացելո E արտաքս կացելոց
¹¹ C բանք
¹² A անպատուութեան
¹³ A վարկանիս
¹⁴ A է]
¹⁵ AD զսրտմտութիւն] զսրտմութիւն
¹⁶ A ինքեան] C ինքեն

¹⁷ D քոց] քոյոց
¹⁸ A հնչելով]
¹⁹ C նւագեցո
²⁰ C զսրտմտութիւն] զսրտմութիւն
²¹ C ստմտութեանն E + զի
²² E բազում
²³ C սկզբունսն
²⁴ DE պարտս] պարս
²⁵ A որ]
²⁶ A այնոքիկ] այնորիկ
²⁷ A չարութեանց C չարութեան
²⁸ D շառաւեղ
²⁹ A ածցուք] առցուք
³⁰ A ոգւոյ CE ոգոց

սկիզբն պատերազմաց, թշուառութեանց¹ լրութիւն², դեւ չար ի³ մերոց⁴ անձանց ծնեալ եւ, զոր աւրինակ, ընտանի ոք լիրբ⁵ նախ⁶ կալեալ՝ զմեր⁷ ի ներքոյսն⁸ զՍրբոյ Հոգւոյն⁹ ճանապարհ փակէ: Քանզի ուր թշնամանք, նախանձ, սրտմտութիւնք, հակառակութիւնք (ՀմԳ. Գ. Դ. Ե. 20), հեռք, ամբոխեալ¹⁰ խռովութեամբ¹¹ զհոգիս ըմբռնեն, անդ հոգի հեզութեան ոչ դադարէ: Հաւանեալք խրատու երանելոյն¹² Պաւղոսի՝ «զամենայն բարկութիւն եւ զսրտմտութիւն¹³ եւ զաղաղակ» (Եփ. Գ. 31) բարձրացուք ի մէնջ՝ հանդերձ ամենայն չարութեամբ եւ յիցուք յիրեարս¹⁴ քաղցունք¹⁵, բարեգութք՝ համբերելով երանելի յուսոյն, զոր հեզոցն¹⁶ է խոստացեալ¹⁷ (քանզի¹⁸ երանելիք¹⁹ |91բ| հեզք, զի նոքա ժառանգեսցեն (ՀմԳ. Մ. Գ. Ե. 5) զերկիրն²⁰), ի

Քրիստոս Յիսուս²¹, Տէր մեր, որում¹⁰³ փառք²² յաւիտեանս²³. ամէն²⁴:

1 AC թշուառութեանց
 2 A լրութիւն] լիութիւն
 3 A ի]
 4 E մերոյ
 5 E լիրբ
 6 E ախ]
 7 C զմերին
 8 C ներքոյսն
 9 C հոգոյն
 10 C ամբոխեալք
 11 A խռովութեամբ] լռութեամբ
 12 A երանելոյն
 13 C զսրտմտութիւն
 14 C յիրեարս
 15 D քաղցունս
 16 D հեզոց
 17 D խոստացեալ] խոստացեալ
 18 B պատճառս... քանզի]
 19 A երանելի
 20 C զերկիր

21 C Յիսուս] + մեր որում E + ի
 22 AD Տէր... փառք]
 23 C յաւիտեանս]
 24 B երանելիք... ամէն]

1 Բարի Աստուած եւ բարեացն² արժանաւորաց տուող³, չար բանսարկուն եւ չարեաց ամենայնի արարիչ: Եւ զոր աւրինակ յարմարի⁴ բարւոյն⁵ անմախողութիւնն, սոյնպէս եւ⁶ զկնի երթայ բանսարկուին⁷ յաչաղանք: Պահեսցո՛ւք, եղբարք, զախտս մախանացն, մի՛ հաղորդք գործոց⁸ հակառակորդին լիցուք⁹ եւ գտանիցիմք ընդ նմա դատապարտեալք յատենի: Քանզի եթէ հպարտացեալն «ի դատատան սատանայի անկանի» (Լ. Տճ. Գ. 6), զիա՞րդ մախողն ի պատրաստեալ բանսարկուին¹⁰ տանջանաց փախիցէ: Զի, քան զմախանաց¹¹ ախտ, ոչինչ սատակիչ անձանց մարդկան բուսանի, որ սուղ ինչ տրամեցուցանելով զարտաքինսն՝ առաջին չար և ընտանի իւր է ստացողին: Քանզի, զոր աւրինակ, ժանգ զերկաթն¹², նոյնպէս եւ¹³ մախանքն զընդունակն իւրեանց զոգին վատենն¹⁴, մանաւանդ թէ, որպէս զքարբսն ասեն¹⁰⁵, զորո-

¹ D զմախանաց նորին սրբոյն Բարսղի զՄախանաց E սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի զՄախանացն
² C բարեաց
³ C տուող E տվող
⁴ D յարմարի] + ի
⁵ C բարոյն
⁶ A եւ]
⁷ C բանսարկուին
⁸ C գործո
⁹ A լիցիւք
¹⁰ C բանսարկուին
¹¹ E զմախանացն
¹² A զերկաթ
¹³ A եւ]
¹⁴ A վատենն] վնասեն

վայն ծնողացն¹⁵ ուտելով ծնանին¹⁶, այնպէս մախանք եւ¹⁷ որ երկնեն¹⁸ զնոսա զ|92ա|անձն բնաւորեցան ծախել: Վասն զի է տրամութիւն ընկերին բարեգործութեան¹⁹ նախանձ, յաղագս որոյ ոչ երբէք թախծանք²⁰ եւ տրամութիւնք ի յաչաղկոտէն նուազեն²¹: Քաջաբերեցա՞ւ անդաստան ընկերին, յղփացեա՞լ է ամենայնիւ ըստ կենցաղոյս տունն, հեշտամտութիւնք յառնեն²² ո՞չ պակասեն, այսոքիկ²³ ամենայն կերակուրք²⁴ հիւանդութեանն եւ յաւելուածք²⁵ ցաւոցն են²⁶ յաչաղկոտին: Որպէս թէ ոչինչ զանագանի ի մերկ մարդոյ, որ յամենեցունց խոցոտի²⁷: Բարի՞ ոք է քաջողութեամբ լի՝ այնոքիկ²⁸ վիրաւորէն²⁹ զյաչաղկոտն³⁰: Ընկերին³¹ շնորհալից³² զեղեցկութիւն՝ վէրք³³ յաչաղկոտին: Այս անուն ոգւոյն³⁴ առաջնորդական բանիւք, քան զբա-

¹⁵ A ծնաւղացն
¹⁶ A ծնանել
¹⁷ C եւ]
¹⁸ C երկնեն] կրեն
¹⁹ C բարեգործութիւն
²⁰ C թաղանձք D թախանձանք
²¹ C նւազեն
²² A յառնէն
²³ C այսոքիկ] այսոցիկ
²⁴ ACDE կերակուր
²⁵ C յաւելուածք
²⁶ C ցաւոց են] ցաւ ունեն
²⁷ E խոցոտի] խոտի
²⁸ ACD այնոքիկ] այսոքիկ
²⁹ AE վիրավոր են
³⁰ D զաչաղկոտն
³¹ E ընկերի
³² B շնորհալից
³³ A վէր
³⁴ C ոգոյն

զուգում առաւելեալ է¹ զիմաստութեան² եւ զաւրութեան բանից³ տեսանէ եւ⁴ նախանձի, այլ ոմն ճոխանայ եւ պատուասէր⁵ լինի պայծառաբար տրովք⁶ եւ հաւասարութեամբ⁷ առ կարաւտեալս⁸ եւ յոլովագոյն⁹ նմա ի բարեգործեցելոցն գովութիւնք: Ամենայն այսոքիկ՝ վէրք եւ խոցմունք, զմէջ նորա հարկանեն եւ զսիրտըն: Եւ դժնդակութիւն հիւանդութեան¹⁰, զի ոչ ասել զնա կարէ, այլ խոնարհի¹¹ եւ¹² տխուր է, եւ հեղեղեալ՝ ոչ ողորմելի, եւ կորուսեալ ի չարէն: Իսկ հարցեալ զախտն՝ շառագունէ հրապարակ|92բ|այայտ առնել զհիքութիւնն, եթէ՝ յաչաղկոտ եմ եւ դառն մաշիմ ընդ սիրելոյն¹³ բարիս եւ զեղբաւրն զխնդամտութիւնն¹⁴, ողբամ եւ ոչ բերեմ զտեսութիւնն¹⁵ այլոցն բարեաց, այլ թշուառութիւնն¹⁶ առնեմ զընկերացն բարաւրութիւնս: Քանզի զայսոսիկ թէ ասասցէ՝ Ճշմարիտ ասել¹⁷ կամի: Զորս ոչ ինչ ասել

յաւժարէ՝ ի խորւոջ¹⁸ ունի զհիւանդութիւնն, որ ծախէ զփորոտի նորա եւ ուտէ:

2 Ապա ուրեմն եւ ոչ բժիշկ հիւանդութեանն մերձ առնու եւ ոչ դեղ ինչ գտանել¹⁹ կարէ²⁰ ախտին աւգնական բժշկութեանցն²¹ այսոցիկ, այլ միուսմ²² մնա²³ չարին դիւրութեան²⁴, թէ ուրեք զոք տեսցէ ի վայր անկեալ: Ընդ որս մախայն, այս սահման ատելութեան՝ թշուառական տեսանել յերանելոյն²⁵, զյաչաղեալն, ողորմելի վարկանել զնախանձելին: Յանժամ հաշտի, եւ սիրելի է, յորժամ արտասուեալ²⁶ տեսանէ, յորժամ սզացեալ²⁷ երեւեսցի²⁸: Եւ խրախամիտ եղելոյ ոչ ուրախակից է, իսկ ողբացելոցն²⁹ արտասուակից³⁰ լինի: Եւ զփոխումն կենացն՝ յորոց ի յորս անակաւ արգահատէ, ոչ ի մարդասիրութենէ եւ ախտակից գոլ՝ յաւժարելով բանիւն զառաջինսն, այլ զի ծանրագոյն պատրաստեսցէ նմա զթշուառութիւնն³¹: Զմանուկն յետմահու³²

¹ C է] + գի
² AC իմաստութեան
³ E բանիւ
⁴ C եւ] + ի
⁵ C պատուասէր
⁶ D տրօք
⁷ C հաւասարութեամբք
⁸ C կարաւտելսն
⁹ A յոլովագոյնք
¹⁰ A հիւանդութիւն] ABD հիւանդութիւն
¹¹ C խոնարհի]
¹² C եւ]
¹³ AC սիրելոյն
¹⁴ BE խնդամտութիւն
¹⁵ C բերեմ զտեսութիւն] բարեմտութիւն
¹⁶ A թշուառութիւն
¹⁷ E ասել] ասելով

¹⁸ C խորոջ
¹⁹ A գտանէ
²⁰ A կարէ]
²¹ CD բժշկութեանն CD + եւ լի գիրք
²² C միուսմ D միուսմ
²³ C մնաց
²⁴ C դիւրութիւն
²⁵ A յերանելոց BCE յերանելոյ
²⁶ C արտասուել
²⁷ A սզացեալ] զզացեալ C սզացել E սզացեալ
²⁸ C երեւեսցի] տեսանիցէ
²⁹ E ողբացելոյն
³⁰ AC արտասուակից
³¹ A զթշուառութիւնն
³² CDE մահու

գովէ եւ բիւր գովութեամբք պա[93ա]րկեշտացուցանէ, զիարդ գեղեցիկ ի տեսանել, որպէս՝ քաջուչ¹⁰⁶, զիարդ քաջայարմար¹⁰⁷, ոչ երբէք ի նորա մերձաւորութեան լեզուն բարեհամբաւութիւն շնորհեաց: Եթէ բազում¹ տեսցէ ընթացեալս ի գովութիւնն, որ² փոխեալ³, դարձեալ մախայ ընդ մեռելոյն: Ընդ ընչեղութեանն⁴ զարմանայ: Զկնի արտաքս անկանելոյն. զգեղեցկութիւն մարմնոյն եւ զզաւրութիւնն, եւ զքաջողջութիւն⁵ զկնի հիւանդութեան գովէ: Եւ ասէ՝ եւ բոլորովին իսկ թշնամի է մերձ էիցն եւ սիրելի⁶ կորուսելոցն⁷:

3 Արդ, զի՞նչ արդեաւք⁸ լիցի քան զհիւանդութիւնս զայս սատակիչ: Ապականութիւն կենաց, ժանդախտ բնութեանց, թշնամի յԱստուծոյ տուեցելոցն մեզ, ընդ դիմակ առ Աստուած: Ո՞ր զչարասկիզբն⁹ դեւն հակառակ մարդկան յապարկ ի պատերազմն¹⁰: Ո՞չ մախանք¹¹. ուստի եւ աստուածամարտ յայտնապէս յանդիմանեցաւ՝ թախծեալ¹² ընդ Աստուծոյ

մեծապարգեւին ի մարդն լինել¹³, եւ ի մարդոյն վրէժ առնոյր, զի¹⁴ յԱստուծոյ ոչ կարէր: Զսոյն զայս առնելով ոչ եւ Կայեն¹⁵ ցուցանէ առաջին աշակերտն սատանայի եւ զսպանութիւնն, եւ զմախանս¹⁶ եւ¹⁷ ի նմանէ ուսեալ զքորս¹⁰⁸ անաւրէնութեան,¹⁸ զորս եւ Պաւղոս լծեաց ասելով՝ «զլցեալսն¹⁹ մախանաք, սպանութեամբք²⁰» (Հմմտ. Լ. 29): Եւ զի՞նչ էր²¹, զոր արարն: Ետես զԱստուծոյ պատիւն [93բ] եւ բորբոքեցաւ նախանձու, եւ եսպան²² զպատուեալն²³, զի տրտմեցուցէ զպատուողն²⁴: Քանզի յաստուածամարտութիւնն անկարեցեալ՝ յեղբայրասպանութիւնն փոփոխեալ²⁵ անկաւ: Փախիցուք, եղբա՛րք, յախտէն յաստուածամարտութեանն վարդապետէ, ի մարդասպանութեանն մաւրէ, ի խառնակութենէ բնութեանս, յրնտանութեանն անծանալթութենէ, յանբանազոյն թշուառութենէն²⁶: Զի՞ տրտմիս, ո՛վ մարդ, ոչինչ դժուարինս²⁷ ախտացեալս: Զի՞ պատերազմիս, որք

¹ D բազում] A բազումս

² A որ]

³ A փոփոխեալ

⁴ BCD ընչեղութիւնն

⁵ C զքաջողջութիւնն

⁶ ABD սիրելի] թշնամի

⁷ C կորուսելոյն

⁸ A արդեւք C արդաւք D + եւ սիրելի

⁹ C զչար սկիւբն

¹⁰ C պատերազմ

¹¹ D մախանքն

¹² C թախծեալ D թաղծեալ

¹³ E լեալ

¹⁴ C զի] վասն զի

¹⁵ A կայեն

¹⁶ C զմախանսն

¹⁷ C եւ]

¹⁸ C անաւրէնութեանն

¹⁹ A զլցեալս

²⁰ A սպանութեամբք

²¹ D էր]

²² C սպան

²³ C զպատուելն

²⁴ A զպատուաւղն C զպատուողն

²⁵ E փոփոխել

²⁶ A թշուառութենէն C թշուառութենէ

²⁷ C դժուարինս

ի բարիս իմիք են եւ ոչ ինչ զքո նուազեցուցանեն¹: Իսկ եթէ ընդ բարեգործութիւնսն զայրանաս՝ ո՞չ դէմ յանդիման զքո ինքեան² աւգուտն³ յաչաղես: Որպի՞սի էր Սաւուղ, որ զբարեգործութեանցն զառակելութիւնս պատճառս⁴ պատերազմի առ Դաւիթ արար: Քանզի յառաջագոյն ամենայն⁵ յարմարութեամբ⁶ այնու եւ աստուածային երաժշտականութեամբն ի մոլութենէն⁷ վճարեալ, փորձէր զաշտեն անցուցանել⁸ ընդ բարեգործն: Եւ ապա, հանդերձ նովիմբ, զոր⁹ ունի պատերազմացն ապրեալ¹⁰ եւ ի Գողիադայ¹¹ ամաւթոյն¹² ի բաց վճարեալ, սակայն վասն զի յաղթական երգովն տասնապատիկ ի պատահեցելոցն պատճառէ Դաւթայ նուիրեցին¹³ պարողքն¹⁴ ասելով¹⁵ «Եհար Դաւիթ [94ա] բիրս¹⁶ եւ Սաուղ՝ ի¹⁷ հագարս¹⁸ իր» (Հոգ. Ե. Թ. 7): Յաղագս միոյ այսորիկ ձայնիս եւ ի նմին

իսկ ի ճշմարտութեանն գտեալ վկայութիւնն նախ ինքն ձեռն լինել եւ դարանակալ սպանանել ձեռնարկեաց եւ ապա, փախստեայ կացուցեալ, եւ ոչ այնպէս զթշնամութիւնն ելոյծ, այլ զկնի զաւրաժողով լեալ¹⁹ ի վերայ երիւք հազարովք²⁰ ընտրեցելովք²¹ զանապատն խուզէր: Եւ եթէ հարցեալ լինէր զպատերազմին պատճառս, ասէր արդեաւք²² ամենայն իրաւք զառնն բարեգործութիւնս. որ եւ ի նմին իսկ ժամանակի հաւածմանն ի քուն ըմբռնէին եւ պատրաստի սպանումն առաջի կացեալ թշնամոյ²³, եւ դարձեալ ապրեցաւ յարդարոյն՝ ածել ի վերայ նորա զձեռս պահելով եւ ոչ յայսմանէ ի բարեգործութեանց²⁴ խոնարհեցաւ²⁵, այլ եւ դարձեալ զօր ժողովէր²⁶ եւ դարձեալ հալածէր մինչեւ երկրորդ անգամ ըմբռնեալ ի նմանէ յայրին, զնորա զառաքինութիւնն²⁷ պայծառագոյն եցոյց, եւ զիւր չարութիւնն յայտնի արար: Դժոխս ձեռնարկելի¹⁰⁹ թշնամութեան տեսակ մախանք: Քանզի զայլազգաբար ոխերիմս²⁸ ընդելագոյնս առնեն

¹ C նւազեցուցանեն
² D ինքեան]
³ E յօգուտն
⁴ ABCD պատճառս]
⁵ A ամենայն]
⁶ E ամենայարմարութեամբ
⁷ C մոլութենէն] մոլորութենէ
⁸ A անցուցանելով
⁹ A զոր] զաւր E զօր
¹⁰ C ապրել
¹¹ CD գողիաթա E գողիաթու
¹² E յամթոյն
¹³ C նւիրեցին
¹⁴ A պարաւղքն
¹⁵ A ասելով]
¹⁶ E բիրս
¹⁷ C ի]
¹⁸ C զհագարսն

¹⁹ B լիեալ
²⁰ C հազարօք E հազարաւք
²¹ E ընտրեցելօք
²² A արդեւք C արդօք
²³ C թշնամո
²⁴ C բարեգործութենէ
²⁵ C խոնարհեցաւ] խորհեցաւ
²⁶ A զօր ժողովէր] զաւրաժողովէր BCD զաւրաժողով լինէր
²⁷ C առաքինութիւնն
²⁸ C ոխերիմն

բարերարութիւնք¹, իսկ զյաչաղ-
կոտն² եւ զչարաբարւոյ³ բարի
առնելն մանաւանդ զայրացուցա-
նէ, եւ որքան⁴ մեծամեծաց դիպես-
ցի՝ յոլ^{94բ} ռվագոյն զայրանայ եւ
տրտմի, եւ դժուարի⁵: Քանզի ա-
ռաւել թախծի⁶ ընդ զաւրութիւն
բարեգործին, քան թէ շնորհ ունի-
ցի ինքն⁷ եղելոց⁸: Արդ, ո՞րում
նմանեսցէ գազան ի դժուարու-
թեամբ⁹ բարուցն, քան զոր յան-
դելիցն ո՞չ առաւելուցուն վայրե-
նութեամբ: Շունք՝ կերակրեալք
ընդելնուն, առիւծք՝ ձեռնընդելք
¹⁰լինին սպասաւորք¹¹, իսկ յաչաղ-
կոտք ի սպասաւորութեան յաւէտ
վայերնանան:

4 Զի՞նչ գառաքիւնին Յոուսէփ¹²
ծառայ արար (Հմմտ. Նն. 1, Է. 28): Ո՞չ
մախանք եղբարցն: Աստանաւր եւ
զարմանալ արժան է ընդ անբա-
նութիւն ախտին: Քանզի երկնչե-
լով յերագոցն ելից, ծառայ առ-
նէին գեղբայրն՝ որպէս թէ ոչ ար-
դեաք¹³ երբէք ծառայի երկիր պա-
գանիցեն: Եւ սակայն եթէ ճշմա-
րիտ էին անուրջքն, զի՞նչ հնարք

եթէ ոչ ամենեւին ելանել¹⁴ առ ա-
սացեալքն: Իսկ եթէ սուտ երա-
զոցն դէմք, է՞ր փոխանակ յաչա-
ղէք զսխալեալն: Եւ այժմ յԱս-
տուծոյ տնաւրէնութենէն յորդո-
րէք ձեզ զիմաստութիւնն: Քանզի
որովք կարծէին ¹⁵զնա խափա-
նեալ, նովիմբ երեւեցան, ճանա-
պարհ ¹⁶առնել ելիցն: Վասն զի եթէ
ոչ վաճառեցաւ՝ ոչ արդեաք¹⁷ գայր
յեզիպտոս եւ ոչ ողջախոհու-
թեամբ ի դժբանս¹⁸ շռայլեալ
կնոջն անկանէր, եւ ոչ արկեալ լի-
նէր ի կապարանն¹⁹, ոչ արդեաք²⁰
|95ա| ընդել լինէր սպասաւորացըն
Փարաւոնի²¹, եթէ²² ոչ հանդիպէր
անրջոցն՝ ուստի զիշխանութիւն²³
կալաւ զԵզիպտոսի եւ յաղագս
ցորենոյն վաճառի եւ յեղբարցն²⁴
իւրոց առ նա եկելոցն երկրպագե-
ցաւ: Փոփոխեցիր բանիւ²⁵ առ մե-
ծագոյն մախանսն եւ մեծամե-
ծաւքն կացեալ, որ ի Հրէիցն մոլո-
րութեան²⁶ հակառակ Փրկչին ե-
ղեւ: Ընդէ՞ր մախայիւն²⁷: Յաղագս

¹ C բարերարութիւնքն
² E զաչաղկոտն
³ C զչարաբարո D չարաբարու
⁴ D որքան] քան
⁵ C դժուարի
⁶ C թաղծի
⁷ A ունի յինքն
⁸ C եղելո E եղելոցն
⁹ A դժուարութեամբ C դժուարութեան
¹⁰ A ձեռնընդել
¹¹ C սպասաւորելք BDE սպասաւորեալք
¹² A զՅովսէփ E Յովսէփ
¹³ A արդեւք C արդաւք

¹⁴ ABDE ելանել]
¹⁵ E զնա խափանեալ] խափանել զնախ ասա-
ցեալն A խափանեալ] խաւսեցեալն C
խաւսացելն D խափանել
¹⁶ E առնել ելիցն] առնելից
¹⁷ A արդեւք C արդաւք
¹⁸ A դրժանս
¹⁹ D կապարանն] կապ պարանն
²⁰ A արդեւք C արդաւք
²¹ A փարաւովնի
²² C եթէ] եւ
²³ C զիշխանութիւնն
²⁴ E եղբարց
²⁵ C բանիւ] անիրաւ
²⁶ A մոլորութեան] մոլորութենէ C մոլորութե-
նէ
²⁷ A մախացան C մախան

սքանչելեացն¹: Եւ զի²նչ էին սքանչելիք արարութիւնքն. փրկութիւն կարաւտելոցն. կերակրեալք² լինէին քաղցեալք եւ կերակրողն³ պատերազմեալ լինէր: Յառնէին մեռեալք, եւ կենդանարարն յաչաղեալ լինէր, զդեւք⁴ ի բաց հալածէր եւ զհրամանատուն դրժէին: Բորոտք սրբեալք⁵ լինէին⁶ եւ կաղք գնային⁷, եւ⁸ խուլք լսէին, եւ կոյրք վերատեսէին, եւ⁹ բարեգործն փախստեայ էր: Եւ յետոյ մահու մատնեցին զկենացն շնորհող¹⁰ եւ տանջէին զազատիչն մարդկան եւ դատապարտէին զդատաւորն աշխարհի: Այնպէս¹¹ մինչեւ¹² ընդ ամենեսեանց¹³ մախանացն¹⁴ չարութիւնք¹⁵: Եւ միով այսուիկ¹⁶ զինու, ի սկզբանէ աշխարհի սկսեալ¹⁷ մինչեւ ի կատարած յաւիտենից, զամենեսեան¹⁸ խոցոտէ եւ ի վայր արկանէ ժանդացուցիչն¹⁹ կենաց մերոց՝ բան-

սարկուն, որ խնդա ընդ մեր կորուստն, որ ի վայր |95բ| կործանեցաւն յաղագս մախանացն եւ զմեզ ինքեան զոյգ ախտիւն ի վայր կործանեաց: Ապա ուրեմն իմաստութիւնն էր²⁰, որ²¹ ընդ յաչաղկոտի առն եւ ոչ ընթերակից²² լինել հրամայէր²³ (Հմգ. Եււէ ԻԳ. 6), յաղագս ամենեցուն միանգամայն ըստ²⁴ կենցաղոյս հաւասարութեան խաւսացեալ: Քանզի, զոր աւրինակ, զգիւրայրելի անտառ խնամով մերով հեռագոյն ի հրոյն ի բաց դնել, սոյնպէս²⁵ պարտ է, որքան զյաչաղկոտացն զխաւսս զսրբելութիւնն ի բաց ածել՝ արտաքոյ մախանացն²⁶ նետիցն²⁷ զմեզ ինքեանս²⁸ առնելով: Զի եւ ոչ²⁹ այլազգ կարելի է ոչ շարամանել³⁰ ընդ մախանսն, եթէ ոչ յընտանութիւն³¹ նոցա մերձեցեալք³²: Արդ, վասն զի, ըստ Սողոմոնի բանին, «սոն³³ Ասխանն ինկերէ իրսէ» (Հմգ. Ժււ. Գ. 4): Քանզի այսպէս ունի: Ոչ զԵգիպտացին յաչաղէ Սկիւթացին, այլ զազգակիցսն իւրաքան-

¹ A սքանչելն D սքանչելիք
² C կերակրել
³ A կերակրաւղն
⁴ A զդեւս
⁵ C սրբել
⁶ A եւ կաղք... լսէին]
⁷ C գնային] + իսկ
⁸ BE եւ]
⁹ A եւ]
¹⁰ A շնորհաւղ
¹¹ C այնպէս] այսպէս
¹² C մինչեւ]
¹³ E ամենեսեանց] ամենեսեան հանց
¹⁴ D մախանաց
¹⁵ C չարութիւն
¹⁶ C այսուիկ
¹⁷ C սկսել
¹⁸ C զամենիսէն
¹⁹ C ժանդացուցիչն] զազատեցուցիչն

²⁰ A էր]
²¹ AE որ]
²² C ընթերակից] + յնթրեց ընդելութենէ D + յընթրեաց յընդունելութենէ
²³ A հրամայէ C հրամայէր
²⁴ C ըստ] ընդ
²⁵ C սոյնպէս] նոյնպէս
²⁶ A մախանաց
²⁷ C նետից
²⁸ C ինքեն
²⁹ A ոչ]
³⁰ E շարամանեալ
³¹ C ընդանութիւն
³² D մերձեցեալ
³³ C սոն

չիւր ոք: Եւ¹ ընդ ազգի այնպիսւ-
 ւոյ² անծանաւթի ոչ նախանձի,
 այլ յընդելագոյնսն³ եւ յընդելա-
 գունիցն ընդ դրացիսն եւ որք
 մերձքն են, եւ այլազգ ընտա-
 նեաց, եւ յայսոսիկ դարձեալ, ընդ
 հասակակիցսն⁴ եւ ընդ ազգա-
 կիցս⁵, եւ ընդ եղբարս: Եւ բոլորո-
 վին, զոր աւրինակ, ժանգ առան-
 ձինն ցորենոյ⁶ ախտ, սոյնպէս մա-
 խանք սիրելութեան են հիւան-
 դութիւնք: Զնա թէեւ⁷ գովեսցէ
 ոք ի չարին, զի որքան ուժգնա-
 գոյն շարժեսցի, այնքան
 դժնդ|96ա|ակագոյն⁸ է ստացողին:
 Քանզի, զոր աւրինակ, նետք
 բռնաբար բերեալք յորժամ զաւ-
 րաւորի իմիք եւ ընդդիմահարի ի
 վերայ անկանիցին՝ առ ձգողն⁹
 անդրէն¹⁰ դառնան: Սոյնպէս մա-
 խանացն¹¹ շարժմունք՝ ոչ զոք
 տրտմեցուցանելով զյաչաղեայն¹²,
 ինքեան վէրք լինին յաչաղկոտին:
 Վասն զի ո՞ տրտմեալ նուագե-
 ցոյց¹³ զընկերին բարին, այլ
 զինքն ծախեաց տրտմութեամբքն
 հալելով: Զի եւ քան զնոսին իսկ՝

զթիւնաբերսն¹⁴ սատակիչս¹⁵ գոլ,
 որք ախտանան՝ զյաչաղանսն¹⁶ ի-
 մանալի է: Զի եթէ նոքա ի ձեռն
 վիրացն ի ներքս տան զթոյնսն¹⁷
 եւ սուղ ինչ ապականութեամբ
 զխայթեցեայն ճարակին, իսկ զյա-
 չաղկոտն ոմանք կարծեն եւ ա-
 չաւք միայն զվնասն ի ներքս ար-
 կանել, որպէս թէ քաջողջ մար-
 մինք եւ ըստ հասակի առոյգ ի
 ծայրս գեղեցկութեանն ծաղկեալք
 հալին ի նոցանէ յաչաղեալք: Եւ
 բովանդակ համադամայն¹⁸ կորն-
 չել¹⁹ մեծութեանն, որպէս հովան-
 ւոյ²⁰ իրիք սատակողի, ի մախո-
 դացն²¹ աչացն²² ցնդելոց²³ ժանդա-
 ցուցանելով եւ ապականելով:
 Բայց ես զայս բան ի բաց առա-
 քեմ իբր²⁴ ի բազմաց եւ ի կանանց
 մտեալ ի պառաւանց: Այլ զայն²⁵
 ասեմ եթէ բարեատեաց²⁶ դեւք
 յորժամ ընտանիս իւրեանց գտցեն
 յաւժարութիւնս, ամենայն իրաւք
 նոքաւք առ ի յիւրեանց վարին
 կամս, որպէս զի ա|96բ|չաւք մախո-
 դացն ի սպասաւորութիւն վարե-
 ցեալք յիւրեանց կամացն²⁷: Եթէ

¹ C եւ] էր
² C այնպիսո
³ A յընդելագոյնս E յընտելագոյնսն
⁴ C հասակակիցս
⁵ C ազգակիցս] դրացիսն
⁶ E ցորենւո
⁷ E զնա թէեւ] եթէ եւ C թէ
⁸ A դժնդակագոյնէ BD դժընդակագոյն
⁹ A ձգաւղն
¹⁰ A անդրէն]
¹¹ A մախանաց
¹² C զյաչաղելն
¹³ C նուագեցոյց

¹⁴ A թունաբերսն CD թիւնաբերսն
¹⁵ A սատակիչ
¹⁶ A զյաչաղանս
¹⁷ B զթոյնսն
¹⁸ A համանդամայն
¹⁹ B կորընչել
²⁰ A հովանոյ C հովանո E հովանոց
²¹ C մախոդացն] մահանացն
²² C աչաց
²³ C ցնդելո
²⁴ C իբրեւ
²⁵ BC զայն] զայս
²⁶ ABCD բարեատեաց
²⁷ C կամաց

յայդմանէ ո՞չ սարսուեսցես¹ սպա-
սաւոր զքեզ ինքեան² առնելով
սատակող դիւին, այլ ընկալցիս
զչարն³, որով թշնամի լիցիս, որք
ոչինչ զրկեցին եւ թշնամի յԱստու-
ծոյ⁴ բարւոյ⁵ եւ անմախողի:

5 Փախիցուք յանըմբերելի չա-
րէն: Աւձին է վարդապետութիւն,
դիւացն՝ գիւտ, թշնամւոյ⁶ սերմն⁷,
առհաւատչեայ տանջանացն, խա-
փանիչ՝ բարեպաշտութեանն, ճա-
նապարհ՝ ի գեհէնն⁸, զըրկումն՝
արքայութեանն: Եւ յայտ է
զիւ⁹րդ եւ նովիմբ⁹ երեսաւքն
պատահեն յաշաղկոտքն: Աչք
այնպիսեացն ցամաք¹⁰ եւ անպայ-
ծառք, այտք՝ տխուրք, յոնք¹¹ ի
վայր¹² անկեալք, ոգին ախտիւն
ամբոխեալ, զձշմարտութեան ա-
տեան ի վերայ իրացն ոչ ունելով:
Ոչ գործեսցսես ըստ առաքինու-
թեան զգովելին ի նոսա, ո՛չ բա-
նիւ գաւրութեան¹³ պարկեշտու-
թեամբ զարդարեալ¹⁴ եւ շնորհիւ,
ո՛չ այլ ինչ ի նախանձեկեացն, եւ
չուրջ տեսանելեաց ոչինչ: Այլ
զոր աւրինակ՝ անգեղք առ ժահա-

հոտութիւնս բերեալք լինին՝ զբա-
զում խաղիւք եւ գյուղով հեշտալի
եւ անուշահոտ տեղեալք¹⁵ ի վե-
րայ թռչին, եւ ճանճք զառող-
ջաւքն¹⁶ ի բաց ընթանան, եւ առ
վէրսն ճեպին. սոյնպէս յաշաղ-
կոտքն՝ զկենցաղոյս պայծառու-
թիւն եւ զմեծութիւն ու|97ա|ղղու-
թեանցն ոչ տեսանեն, իսկ վատ-
թարութեանցն ի վերայ դնեն¹⁷, եւ
եթէ սխալ¹⁸ է ինչ դիպեսցի որպէս
բազում մարդկայինք, զայսոսիկ¹⁹
²⁰հրապարակայայտել¹¹⁰ եւ ի նո-
ցունց զայրն ճանաչել կամին: Զոր
աւրինակ՝ չարք կենդանագրացն ի
կարաւտութենէն սննդեան²¹
ռնգացն²² կամ յումեքէ սպիոյ²³ եւ
ի կարծութենէ ի բնութենէս կամ
յախտէ պատահեցելոյ²⁴ զկերպա-
րանս գրեցելոցն նշանակեն²⁵. առ
ի վատթար յեղանակս, իսկ զգովե-
լին ի բաց արհամարհեն եւ ի
դրացւոյն²⁶ չարեաց, զառաքինու-
թիւնն արհամարհեն եւ հայհոյեն.
քանզի յանդուգն ասեն զարին եւ
անցաւ՝ զողջախոհն, զարդարն՝ ա-
պառում, չարամանկ. զիմաս-
տունն եւ զմեծավայելուչն իբրեւ
զամբարհաւաճ բամբասեն եւ զա-

¹ A սառսուեսցես C սարսուացիս
² E ինքն
³ E զչարիս
⁴ C աստուծոյ
⁵ C բարո
⁶ A թշնամւոյն C թշնամոյն
⁷ E սերմն] սէր
⁸ C գեհէն E գեհեանն
⁹ D նովիմբ] նորին
¹⁰ A ցամաքք
¹¹ A յաւնք
¹² A վայր] վեր
¹³ A գաւրութիւն
¹⁴ C զարդարել

¹⁵ C տեղաւք
¹⁶ A զառողջովքն
¹⁷ E դնին
¹⁸ A սխալեալ
¹⁹ E զայսոսիկ] զայնոսիկ
²⁰ A զայսոսիկ հրապարակայայտել]
²¹ D սննդեան
²² A ըռնգացն E ուրնկանցն
²³ A սպւոյ C տւո
²⁴ E պատահեցելոց
²⁵ A նշանակեն] + դժնդակք
²⁶ C դրացոյն

զատն՝ որպէս զարբջիո, դարձեալ
 զտնաւրինականն՝ ուրժէ¹: Եւ բոլո-
 րովին՝ յամենայն առաքինու-
 թեան² տեսակս ոչ տարակուսին՝
 անուանցն³ յընդդիմակաց⁴ չարէն
 փոփոխելով: Եւ արդ՝ զի՞նչ. ի վա-
 տախաւսութեան¹¹¹ չարի՞ն զբանս
 կացուցուք: Այլ այսոքիկ⁵ իբրեւ
 կէսն իմն են բժշկութեանս⁶: Քան-
 զի ցուցանել⁷ ախտեցելոյն⁸ զհի-
 ւանդութեան զմեծութիւնն, որ-
 պէս թէ⁹ արժանի առնել ինքեան
 չարին զհոգն ոչ անպիտանացու:
 Եւ մինչեւ յայնոսիկ¹⁰ թողուլ, եւ
 ոչ յառողջութիւնն աւժ^{97բ}անդա-
 կել ոչ ինչ այլ է, քան եթէ ար-
 տաքս տալ տալ եւ թողացուցանել
 յախտին զաշխատեալն: Եւ արդ՝
 որպէ՞ս արդեաւք¹¹ մի ախտաս-
 ցուք ի սկզբանն զհիւանդու-
 թիւնն եւ կամ թէ՛ ի ներքոյ ան-
 կեալք՝ արտա՞քս փախիցուք: Թէ
 նախ¹² առաջին ոչինչ մեծ եւ ա-
 ռաւել, քան զբնութիւն մարդ-
 կայնուոցս¹³ ինչ դատիցիմք¹⁴. մի՛
 զձոխութիւնս ի մարդկան, մի՛

զփառս ծաղկեալս, մի՛ զմարմնոյ
 քաջողջութիւն. Քանզի ոչ յանցա-
 ւորս սահմանենք գոլ զբարին, այլ
 ի յաւիտենականսն եւ ի ճշմա-
 րիտսն¹⁵ մերձաւորութիւնսն կո-
 չիմք: Որպէս թէ, որ ընչաւետա-
 նացն եւ ոչ նախանձ¹⁶ արկանելի¹⁷
 է յաղագս ընչեղութեանն¹⁸, եւ ո՛չ
 ճոխն յաղագս մեծութեանն պա-
 տուոյն, եւ ոչ՛ զաւրաւորն վասն
 ուժոյ մարմնոյն, ո՛չ իմաստունն
 յաղագս բանին գոյաւորութեան:
 Քանզի գործիք են այսոքիկ առա-
 քինութեան, որոց բարիոքն¹⁹ վա-
 րին՝ ոչ ինքեանք յինքեանս ունե-
 լով գերանութիւնն: Իսկ որ չարա-
 չար նոքաւք վարի՛ ողորմելի է,
 զոր աւրինակ՝ սրով զոր էառ ի
 պատերազմողացն վրէժխնդրու-
 թիւն, այնու կամաւորապէս զինքն
 խոցոտիցէ: Եթէ բարւոք²⁰ եւ ըստ
 ուղիղ բանին ի մերձաւորսն ձեռ-
 նարկէ²¹ եւ տնաւրինէ զաստուա-
 ծայինսն²², ոչ առ²³ յինքեան վա-
 յելումն գանձէ, գովելի լինել եւ
 սիրելի, իրաւացի է յաղագս եղբ-
 |98ա|այրսիրութեան եւ հաւասա-
 րութեան բարուցն: Դարձեալ ի-
 մաստութեամբ ոք զանազանի եւ
 բանիւ Աստուծոյ պատուի²⁴, եւ

¹ C ուրչգ
² E յառաքինութեան
³ C անւանցն
⁴ C յանդիմակաց
⁵ C այսոքիկ] այնոքիկ
⁶ C բժշկութիւնս
⁷ C ցուցանեն
⁸ A ախտեցելոյն] աշխատեցելոյն E աշխա-
 տեցելոցն
⁹ A թէ]
¹⁰ D յայնոսիկ] յայսոսիկ
¹¹ C արդօք
¹² C նախ] եւ
¹³ CD մարդկայնոցս
¹⁴ C դատիցիմք] + եւ

¹⁵ A ճշմարիտս B ճշմարիտ
¹⁶ A նախանձ] DE նախանձելի
¹⁷ C արկանելի է] չարկանի է
¹⁸ C ոչ] + յաղագս ընչեղութեանն
¹⁹ E բարւոքն
²⁰ CD բարիոք
²¹ A ձեռնարկանէ
²² A զաստուծոյսն
²³ A առ] + ի
²⁴ C պատուի

պատմող¹ է քահանայական բանիցն: Մի՛ մախասցիս ընդ այնպիսուսուժն եւ մի՛ կամեսցիս երբէք լռեցուցանել² զնա, որ քահանայական բանիցն է տեսող³, եթէ Ոգւոյն շնորհի ընդունակ⁴ է ոք, եւ գովութիւն յայնցանէ, որք լսենն յհետ երթայ: Քանզի քո է բարին եւ քեզ առաքեցաւ ի ձեռն եղբաւրն վարդապետութեան պարգեւ⁵, եթէ ընդունել կամեսցիս: Զի եթէ՛ զաղբիւր բխեալ⁶ ոչ ոք խնու եւ արեգական պայծառացելոյ ոչ ոք զդէման ծածկէ, եւ ոչ յաչաղէ յայնոսիկ, այլ ընդ ինքեան մաղթէ զվայելումն: Հոգեւոր բանին յեկեղեցու⁸ բխեցելոյ⁹ եւ բարեպաշտի¹⁰ սրտի¹¹ ի շնորհաց Հոգւոյն¹² ի յաղբիւրացելոյ¹³ ո՞չ ի ներքոյ կալցիս¹⁴ զլսելիսդ՝ հանդերձ ուրախութեամբ, ո՞չ գոհաբար ընկալցիս զաւգտակարութիւնն, Այլ խածանէ զքեզ խնդութիւն լսողացն, եւ կամէիր, արդեաւք¹⁵, ո՛չ զաւգտեալն գոլ եւ ո՛չ զգովողն: Զո՞րս այնոքիկ¹⁶

¹ A պատմաւղ
² C լռեցուցանես
³ A է տեսող] տուաւղ է
⁴ C ընդունական
⁵ D պարգեւէ
⁶ C բխել
⁷ A ոչ... պայծառացելոյ]
⁸ C յեկեղեցոջ
⁹ D բղխեցելոց
¹⁰ C բարեպաշտ
¹¹ ABDE սրտի]
¹² C Հոգոյն
¹³ A աղբիւրացելոյ E յաղբիւրացելոց
¹⁴ CD կալցես
¹⁵ C արդաւք
¹⁶ C այնոքիկ] այնոցիկ

պատասխանի ունիցին առաջի դատաւորին սրտից մերոց: Արդ, բնութեամբ գոլ գեղեցիկ վարկանելի է գոգւոյս¹⁷ բարիս, իսկ զառաւել ծաղկեալն ընչեղութեամբ եւ զաւրութեամբ պանծացեալն, եւ քաջողըութեամբ մար|98բ|մնով, գեղեցկաբար վարեցեալ, զոր ունի, սիրել եւ ընդունել՝ որպէս հասարակաց կենցաղոյս գործիս ստացեալ¹⁸, զի թէ յայնոսիկ ըստ ուղիղ բանին ձեռնարկիցէ, եթէ յընչիցն¹⁹ մատակարարութիւն աննախանձն իցէ կարաւտելոցն եւ մարմնով սպասաւորութիւն ընձեռիցէ²⁰ տկարաց, եւ զամենայն զայլս զգոյաւորութիւնսն²¹ ոչ առաւել ինքեան վարկանիցի, քան թէ ումեք կարաւտեցելոցն²²: Իսկ զոչն այսպէս առ այնոսիկ կացեալ թշուառական²³ համարեալ՝ մանաւանդ, քան եթէ նախանձելի, զի մեծամեծս ունի առ ի չարն գոլ զպատճառն²⁴: Քանզի այս է ²⁵յառաւել պատրաստութենէն²⁶ եւ յիրաց²⁷ կորնչել: Զի եթէ թոշակ անիրաւութեան²⁸ է յառաւել պատրաստութենէն ընչեղութիւնն՝ ողորմելի է փարթամն: Եւ

¹⁷ C գոգոյս
¹⁸ C ստացեալ] տոացել
¹⁹ A ընչիցն C յնչիցն E յընչիցն
²⁰ AD ընձեռէ
²¹ E զգոյաւորութիւնն
²² C կարաւտեցելոցն C + երանելի է
²³ A թշուառական
²⁴ C պատճառս E զպատճառս
²⁵ A յառաւել... պատրաստութենէ]
²⁶ E պատրաստութիւն
²⁷ C յիրացն
²⁸ A անիրաւութեան

եթէ սպասաւորութիւն¹ ի յառաքինութիւնսն ոչ ունի տեղի յազանաց եւ որոց², զի նոցանէ աւգուտն ամենեցուն առաջի դնէ, բայց եթէ ոք արդեաւք³ առաւելութեամբ չարեացն եւ զինքն յաչողէ ի բարեացն: Բոլորովին իսկ ի վեր յառեալ⁴ խորհրդովքն զմարդկայնովքս⁵ եւ⁶ առ արդարեւ բարին եւ գովելին հայեցիս⁷, բազում արդեաւք⁸ կարաւտացեալս զապականացուսըս, եւ զերկրայինսս⁹ |99ա| երանելիս¹⁰ գոլ, եւ նախանձելիս: Այսպէս ունելով, եւ ոչ իբրեւ ընդ մեծամեծս հիացեալ¹¹ յաշխարհականս¹², անհնարին երբէք մերձ լինել զմախանսն: Եւ եթէ ամենեւին բաղձաս փառաց եւ կամիս քան զբազումս երեւելի լինել, եւ յաղագս այնորիկ ոչ համբերես երկրորդ գոլ (քանզի են եւ¹³ այսոքիկ առ ի մախալն պատճառք), դու ի ստացուած¹⁴ առաքինութեանն, որպէս ի մեծ ինչ վտակ, փոփոխեսցսես զքո պատուասիրութիւնն¹⁵, եւ մի՛ ամենե-

ւին փարթամանալ ամենայն իրաւք կամեսցիս, եւ մի՛ ընտիր գոլ յաշխարհիս իրս: Քանզի եւ ոչ¹⁶ ի քեզ են այդոքիկ, այլ արդար լիցես¹⁷ եւ ողջախոհ, եւ իմաստուն, եւ արի, եւ համբերող ի բարեպաշտութեանն չարչարանս: Վասն զի¹⁸ այսպէս եւ¹⁹ զքեզ ինքն ապրեցուցես²⁰ եւ ի վերայ մեծամեծաց բարեացն մեծագոյն եւս կալցես²¹ զերանելին լինելն²²: Քանզի զառաքինութիւն ի մեզ, եւ կարելի²³ ստանալ աշխատասիրին, իսկ ընչիցն զգեստք եւ զեղեցկութիւնք մարմնոյն, ի մեծութիւնն արժանաւորութեանց ոչ ի մեզ: Արդ, եթէ եւ մեծ բարի²⁴ առաքինութիւն բաւականագոյն, եւ խոստովանեալ²⁵ յամենեցունց ունի զնախապատուութիւն²⁶, զայսոցիկ մեք զհետ երթիցուք, որ լինել անձին²⁷, յայլոց ախտիցն եւ յաւէտ ի բոլորեցունց յաչաղան|99բ|աց ոչ մաքրեցելոյ²⁸:

6 Անհնարին է ոչ տեսանել²⁹ որպիսի՞ չար է կեղծաւորութիւն:

¹ ABCD սպասաւորութիւն] + ի
² C որոց] որ ոչ
³ A արդեւք C արդաւք
⁴ C յառեալ] առել
⁵ A մարդկայնովքս E զմարդկայնովքն
⁶ A եւ]
⁷ C հայեցիս] + է
⁸ A արդեւք C արդօք D արդիւք
⁹ C զերկրայինս
¹⁰ D երանելի
¹¹ E հիացեալ] հայեցեալ
¹² A յաշխարհականս
¹³ C են եւ] եւ են
¹⁴ A ստացւած C զստացւածս
¹⁵ A պատուասիրութիւնն

¹⁶ A ոչ]
¹⁷ CE լիցիս
¹⁸ B այսպէս... Ամէն]
¹⁹ C ի] եւ
²⁰ A ապրեցուցես C ապրեցուցանես
²¹ C կալցիս
²² C լինել
²³ E կարել
²⁴ E մեծաբարի
²⁵ E խոստովանել
²⁶ C նախապատուութիւն
²⁷ E յանձին
²⁸ CE մաքրեցելոյ
²⁹ C տեսանես

Եւ նա պտուղ է մախանաց: Քան-
զի կրկին¹ բարք² մախանաց մա-
նաւանդ ի մարդիկ լինին, յորժամ
զատելութիւնն ի խորոջ³ ունելով՝
սէր ցուցանիցեն, աւծանեն զվերե-
րեւութիւնն ըստ⁴ ի ներքոյ ծովու
վիմաց, որք սուղ ինչ ջրով ծած-
կեալք են, չար ոչ նախատեսեալ
անզգուշիցն⁵ լինին: Արդ, եթէ⁶
մահ մեզ անդուստ⁷ իբր յաղբերէ⁸
ի վերայ ցնդի, բարեացն անկումն,

Աստուծոյ աւտարութիւն, իրա-
ւանց խառնակութիւնք եւ խոտո-
րումն ամենեցուն համանգամայն⁹
ըստ կենցաղոյս բարեաց: Հաւա-
նեսցուք Առաքելոյ եւ «մի՛ լիցուք
սնապարծք՝ զիրեարս լառաջ կոչելով,
ընդ միմեանս մախելով» (Հմմտ. Գ. 27. Ե. 26),
այլ մանաւանդ՝ «քաղցունք,
բարեգութք¹⁰ շնորհելով¹¹ մեզ ին-
քեանց՝ որպէս¹² եւ Աստուած
շնորհեաց¹³ մեզ (Հմմտ. Ե. 4. 32),
ըրում փառք յաւիտեանս յաւիտե-
նից¹³. ամէն¹⁴:

¹ C կրկին] + է
² C բարք] բերք
³ C խորոջ D խորոց
⁴ C ըստ] աստ
⁵ A անզգուշիցս
⁶ A արդ եթէ] արդեօք
⁷ A անտուստ
⁸ C յաղբերէ

⁹ E համայնգամայն
¹⁰ E բարեգործք
¹¹ E շնորհեսցէ
¹² E որպէս] որ
¹³ CD յաւիտենից]
¹⁴ C ամէն]

ԺԱ. Ի ՍԱՂՄՈՍԵ ԱՌԱՋԻՆ ¹¹³

1 «Ամենայն գիրք Աստուածաշունչք եւ ազտակարք» (Բ. ՏՏԴ. Գ. 16), յաղագս այնորիկ շարագրեալք ²ի Հոգւոյն³, որպէս զի իբր ի հասարակաց հոգւոց⁴ բժշկարանի⁵, ամենայն մարդ զբժշկութիւն իւրոց ախտից իւր|100ալաքանչիւր ոք ընտրիցեմք: Քանզի բժշկութիւն, ասէ, դադարեցուցանէ⁶ զմեզս մեծամեծս (ՀմԴ. Ժ. 4): Արդ, այլիմն մարգարէքն խրատեն եւ այլք⁷ պատմողքն⁸, եւ աւրէնքն այլ, եւ այլ տեսակ առակին⁹ խրատուց: Իսկ Սաղմոսացն գիրք յամենեցունց զաւգտակարագոյնն¹⁰ առին: Մարգարեանայ զհանդերձեալսն, պատմութիւնս յիշեցուցանէ, աւրինադրէ կենցաղումըս, ենթադրէ¹¹ զգործականսն¹² եւ միանգամայան պարզաբար հասարակաց շտեմարանէ բարեացն վարդապետութեանց՝ իւրաքանչիւր ումեք յանկագոյն ըստ վերախնամութեանն գտեալ: Քանզի զհին

¹ C նորին ի Սաղմոսն առաջին D նորին սրբոյն Բարսղի ի յառաջին Սաղմոսն E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի Սաղմոսն առաջին
² B շարագրեալք
³ C հոգոյն
⁴ C հոգո C + ի
⁵ B բժշկարանէ
⁶ ABD ոչ] D դադարեցուցանէ] դարձուցանէ
⁷ E այլք] այլ
⁸ A պատմաւողքն
⁹ C առակին] առաքիւնի
¹⁰ C զաւգտակարագոյնն
¹¹ ABCD ենթադրէ] ընթադրէ
¹² C զգործականսն

վէրս¹³ բժշկէ անձանցն¹⁴ եւ նոր խոցիցն երագագոյն¹⁵ ի վերայ ածէ զուղղութիւնս¹⁶, եւ զանմեղն¹⁷ ապրեցուցանէ, եւ բոլորովին ի բաց բառնայ զախտս, որքան կարողութիւն է, զանազանաբար անցանց ի կենցաղումս մարդկան զաւրանալով: Եւ ¹⁸այսոքիկ հանդերձ¹⁹ իւրք անձնածութեամբ¹¹⁴ ²⁰ներանուազք¹¹⁵ եւ հեշտութեամբ զմիտս ողջախոհ ունելով²¹: Արդ, վասն զի ետես Հոգին սուրբ դժուարաւ²² եկեալ յառաքինութիւն զազգս մարդկան եւ յաղագս ի ցանկութիւնս²³ միտելոյ՝ յուղիղ կենաց պղերգացեալս զմեզ, զի²⁴նչ առնէ: Ընդ²⁴ ²⁵նուագերգութեանն¹¹⁶ վայելչութիւնն զաղանդն խառնեաց, որպէս զի հեշտալեաւ եւ հարթ լսելեալք²⁶ ի բանից²⁷ զաւգտակարութիւնն զանխլաբար ընդունիցիմք: Ըստ իմաստուն բժշկացն, որք, զկծուագոյնս²⁸ դեղոցն տալով ըմպել հիւանդաց²⁹, մեղու բազում

¹³ C վէրսն
¹⁴ C զանձանց
¹⁵ E երագագոյն] արագագոյն
¹⁶ C զուղղութիւնսն
¹⁷ C զանմեղսն
¹⁸ C այսոքիւք հանդերձիւք
¹⁹ C իւրք... ներանուազք]
²⁰ E նորանուազք
²¹ C ունելով] առնելով
²² A դժարաւ
²³ C ցանկութիւնսն
²⁴ ABE ընդ]
²⁵ C նուագերգութեանն վայելչութեան D նուագութեանն
²⁶ C լսելեւք E լսելեօքն
²⁷ C բանիցն
²⁸ AC զկծուագոյնս
²⁹ CE հիւանդացն

անգամ զգալաթն ավանեսն: Յաղագս այսորիկ յարմարութեանս այսորիկ¹ նուազ սաղմոսից² մեզ իմացեալ, որպէս զի մանկունք ըստ հասակին եւ³ կամ որով իսկ տղայք ըստ բարուց, որպէս կարծես⁴, նուազ երգիցեսն, իսկ⁵ ճշմարտութեան ոգևոլքն⁶ խրատին: Քանզի ո՛չ⁷ առաքելական ինչ եւ ո՛չ մարգարէական պատուիրան ի բազմացն եւ ի ծուլացելոցն զիւրաւ երբէք զյիշատակսն կալեալ երթիցէ, բայց զՍաղմոսիցն բանս եւ ի տան նուազ երգեսն եւ ի հրապարակս բերեսն: Եւ թերեւս ոք, յոյժ ի գազանեցելոցն⁸, ի սրտմտութենէ յորժամ սկսիցի զսաղմոսն⁹ երգել, գնաց¹⁰ վաղվաղակի՝ գազանութիւն ոգևոյն¹¹ նուագերգութեամբն¹¹⁷ հանդարտացուցեալ:

2 Սաղմոս ցածութիւն ոգևոց, յաղթատուր¹¹⁸ խաղաղութեան, զամբոխեալ եւ զալէկոծութեամբ լցեալ զխորհուրդսն զսպէ: Քանզի կակղեցուցանէ¹² զանձին սրտմտութիւն¹³ եւ զպակշոտութիւն ողջախոհացուցանէ: Սաղմոս

¹ C նուազ սաղմոսաց
² E Սաղմոսիս E + իցէ
³ C կամ որով] բոլորովին E որով] բոլորովին
⁴ E կարծին
⁵ E իսկ] + ըստ
⁶ C ոգևոլքն
⁷ C ոչ]
⁸ E գազանացելոյն
⁹ AB Սաղմոսն
¹⁰ CD գնա
¹¹ C ոգևոյն E ոգևոցն C ոգևոց E ոգևոյ
¹² D կակղացուցանէ
¹³ C ստմտութիւն

սիրոյ ժողովարան, միութիւն ժողովեցելոցն¹⁴, թշնամեցելոցն հաշտարան: Քանզի ո՞ք ոք թշնամի¹⁵ համարել կարիցէ [101ա] ընդ որում զմին¹⁶ առաքեաց առ¹⁷ Աստուած զձայն, որպէս զի զմեծ բարեացն սէր Սաղմոսիւ տայ, որպէս եթէ¹⁸ կապ ինչ առ ի միութիւն զերգակցութիւնն¹⁹ իմացեալ եւ ի միոյ պարու ձայնակցութիւն զժողովուրդն թուելով²⁰: Սաղմոս զիւացն²¹ փախուստ, հրեշտակաց ավանականութենէ²² ի վերայ ածումն, զէն²³ յերկիւղոյ զիշերականոյ, հանգիստ աշխատութեանց²⁴ տուրնջենայնոց²⁵, տղայոց ամրութիւն, երիտասարդաց պճնումն, ծերոց մխիթարութիւն, կանացն²⁶ զարդ յարմարագոյն: Զանապատս բնակեցուցանէ, զհրապարակս ողջախոհացուցանէ, տխմարաց²⁷ կարգաւորութիւն, յառաջատելոցն ածումն, կատարելոցն հաստատութիւն, ²⁸ եկեղեցւոյ ձայն: Սա գտանս պայծառացուցանէ, սա ըստ Աստուծոյ

¹⁴ C ժողովելոցն
¹⁵ D համարել կարիցէ] համբերել կարացէ
¹⁶ D զմինն
¹⁷ ABDE առ]
¹⁸ D եթէ] թէ
¹⁹ E գերգակցութիւնն
²⁰ C թուելով
²¹ C զիւաց
²² ACDE ավանականութեան
²³ BCE յերկեղս զիշերականս D յերկիւղս զիշերականս
²⁴ E աշխատութեանց] C աշխատութեան
²⁵ A տուրնջենայնոց C տուրնջենոց E տուրնջենայնոյ
²⁶ ABD կանանց] կենացն E կենաց
²⁷ CD տխմարաց] ախմարաց
²⁸ B եկեղեցւոյ... հասարակաց]

զտրտմութիւն գործէ: Քանզի եւ Սաղմոս ի քարեղէն սրտէ արտասուս արտաքս արտակոչէ: Սաղմոս հրեշտակաց գործ¹, հոգեւոր խոնկ, երկնյաին քաղաքականութիւն: Ո՛վ իմաստութեան վարդապետին մտաց միանգամայն եւ զաւգտակարն ուսանել հնարեցաւ, ուստի եւ առաւել իմն տպաւորի յանձինս վարդապետութիւնն: Քանզի բռնադատեալ ուսումն ոչ բնաւորեցաւ յարամնալ², ³իսկ հանդերձ հեշտութեամբ եւ շնորհիւ [101բ] մտեալ մնացական իմն յոգիսն նստի: Վասն զի զի՞նչ արդեաւք⁴ ոչ ուսցիս աստուստ, ո՞չ զաւրութեանն զվայելչութիւնս, ո՞չ զարդարութեանն զհաստատագոյնս⁵, ո՞չ զողջախոհութեանն զպարկեշտութիւն, ո՞չ ⁶գիմաստութեանն զկատարումն, ո՞չ զապաշխարութեանն⁷ զաւրինակ⁸, ո՞չ զհամբերութեանն զչափս⁹, ո՞չ զոր ինչ ասասցես բարեացն: Ի սմա աստուածաբանութիւն կատարեալ, նախասացութիւն՝ հանդերձ մարմնով զալստեանն Քրիստոսի, սպառնալիք դատաստանի¹⁰, յարութեան յոյս, երկիւղ¹¹ տան-

¹ E գործք

² D յայայ մնալ

³ C իսկ... մտեալ]

⁴ C արդաւք

⁵ C զհաստատութիւնն

⁶ C գիմաստութեան զկատարումն

⁷ A զապաշխարութեան

⁸ C զաւրինակն

⁹ C զչափ

¹⁰ CD դատաստանին

¹¹ C երկեղ

ջանաց, աւետիք փառաց, խորհրդոյն¹² յայտնութիւնք: Ամենայն՝ որպէս ի մեծի իմիք եւ հասարակաց ¹³չտեմարանի՝ ի գիրս Սաղմոսացն գանձեցաւ, ոյց բազմաց էից գործեացն երաժշտականացն, առ յասելն զՍաղմոսարանն յարմարեաց մարգարէս¹⁴, ի վերայ¹⁵, ինձ թուի, հնչեցեալ ի նմա շնորհն¹⁶ Հոգւոյն¹⁷ սրբոյ ցուցանելով, վասն որոյ այս միայն երաժշտական գործեացն¹⁸ ընդդէմ բարբառոյն ի վերուստ ունի: Քանզի քնար եւ տաւրի ի ներքուստ պղինձ հնչէ առ ¹⁹կրնտընտոցն¹⁹: Իսկ սաղմոսարանս այս երաժշտական յարմարութեանց ի վերուստ ունի զպատճառսն, որպէս զի եւ մեք զվերինն խնդրել²⁰ վարժիցիմք եւ ոչ ի ցանկութենէ²¹ նուազս²² առ ի մարմնոյն ախտս վայրաբեր[102ա|իմք²³: Եւ զայն եւս կարծեմ, մարգարէական բանս եւ խորինս մեզ, եւ յայտնապէս եւ ի ձեռն գործւոյն²⁴ պատրաստեաց²⁵: Յուցեալ է, զի ²⁶նուազաւորք¹²⁰ եւ

¹² CD խորհրդոցն

¹³ B շտեմարանի... ախտս]

¹⁴ CE մարգարէս] + զի

¹⁵ A վերայ] վերուստ

¹⁶ C շնորհս E զնորհ

¹⁷ C հոգոյն

¹⁸ C գործեց

¹⁹ CE կտնդոցն

²⁰ E խնդրելով

²¹ C ցանկութենէն E ցանկութեան

²² C նւազս

²³ C վայրաբերեմք

²⁴ BDE գործոյս C գործեցս

²⁵ E պատրաստեցուցեալ է

²⁶ C նւազաւորք

քաջայարմարք զանճինս դիւրաւ ունին ի վերին զնացսն: Տեսցուք այսուհետեւ եւ զսկիզբն Սաղմոսացն:

3 «Երանեալ է այր, որ ոչ զնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց»: Շինողք, ըստ մեծութեան կազմուածոյն¹ բարձր յարուցանելոյ զուգաբանեալ բարձրութեանն, զհիմունսն արկանեն, եւ նաւակաւոյցք, բիւրաբեր կացուցանելով² նաւ, ըստ պատահման ծանրութեանն եկելոյ զողմնափայտն կառուցանեն: Եւ ի լինելութեան³ կենդանեացն⁴ սիրտ՝ առաջին եկեալ⁵ ի բնութենէս⁶ զուգաբանեալ հանդերձելումն⁷ գոյացուցանել զկենդանին ի բնութենէն ունի զանկումնն, յաղագս որոյ չափաւորապէս ընտանի սկզբանցն շուրջ անկեցելոյ մարմնոյն⁸, ըստ մեծութեան զանազանութիւն⁹ կենդանեացն բացակատարի: Արդ, որպէս հիմն տան եւ ի նաւի¹⁰ ողնափայտն¹¹, եւ ի մարմնի կենդանւոյ սիրտն, զայլս, ինձ թուի¹² զաւրութիւն ունել առ ի բովանդակ Սաղմոսացն կազմութիւնս եւ սուղս

այս նախաշաւիղ¹³: Քանզի բազում ե՛լ աշխատելի, ե՛լ բիւրքրտամբք ե՛լ վաստ|102բ|ակովք¹⁴ լցեալս խրատել¹⁵ հանդերձեալ էր՝ յառաջանալով բանիւս, բարեպատութեամբ նահատակեցելոցն՝¹⁶ նախ առեալ եցոյց զերանելի կատարածն, որպէս զի յուսով բարեացն բացակայիցն անտխրաբար զկենցաղոյս վիշտ բերիցեմք: Այսպէս¹⁷ ուղեզնացացն՝ զխոշոր¹⁸ ճանապարհ զնացելոց եւ դժուարակոխ թեթեւացուցանէ զաշխատութիւնն նոցա յարմարագոյն¹⁹ յուսացեալ աւթեւանն, եւ վաճառականաց²⁰ առնէ համարձակել ի ծովցանկութիւն շահիցն, եւ երկրագործաց գողանայ զաշխատութիւնն²¹ պտղոցն յոյս: Ուստի եւ հասարակաց կենցաղոյս ուղղիչն մեծ վարդապետ, հոգին ճշմարտութեան²², իմաստաբար եւ արուեստապէս զվարձ²³ առաջի էարկ, որպէս զի²⁴ ի վեր յառեալք²⁵, զի ձեռս զվաստակսն մտաւք առ ի վայելումն ի բացակայ բարիսն փութայցեմք: ²⁶Երա-

¹ A կազմուածոյն C կազմուածոցն BD կազմուածոցն
² A կացուցանելով] կառուցանելով
³ C լինելութեանն
⁴ C սիրտն առաջի
⁵ C եկեալ] անկել
⁶ C բնութենէն
⁷ D հանդերձելումն
⁸ C մարմնոցն
⁹ C զանազանութեան
¹⁰ AB նաւի] + դարձակն C + դարձողէ
¹¹ C ողնափայտն] առակն D փողնափայտ
¹² C թւի

¹³ A նախաշաւիղ
¹⁴ CE վաստակաւք
¹⁵ E խրատեալս
¹⁶ E նախ... ուղեզնացացն]
¹⁷ C այսպէս] + եւ
¹⁸ C ճանապարհն զնացելոցն
¹⁹ B յարմարագոյն] + նոցա
²⁰ C վաճառականացն
²¹ BE զաշխատութեանն
²² B ճշմարտութենէ
²³ C զվարձ
²⁴ A զի] ըզի
²⁵ C յառեալք] + գրի
²⁶ C որ ոչ զնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց]

նեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց: Արդ, է տիրապէս եւ նախաբար երանելի (Հմմտ. Լ. Տմբ. Լ. 11), ճշմարիտ բարին: Եւ այս է Աստուած: Ուստի եւ Պաւղոս, յիշատակ հանդերձելոյն առնելով Քրիստոսի, ըստ վերայատնութեան¹ երանելւոյն² Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (Հմմտ. Տէր. Բ. 13): Քանզի երանելի էին³, որ նոյն է բարին, առ որ ամենայն հայի, որում ամենայն բաղձայ, անփոփոխելի բնութիւն, անլոյծ կապանք⁴, [103ա] անտրտում հանդէսք, յորում ոչ է այլայլումն⁵, յոր ոչ մերձենայ փոփոխումն, բղխեալ⁶ աղբիւր, առանց մախանաց շնորհ, անծախելի գանձ: Իսկ անուամուսք մարդք եւ զարդասէրք, անգիտացեալք զնորա բարւոյն⁷ բնութիւն, երանեն բազում անգամ⁸ զոչ իմիք արժանի՝ զընչեղութիւնն, զողջութիւնն, զերանելին գովել⁹ ի կենցաղումս, որք ոչ ինչ են բարի իւրեանց բնութեամբ, ոչ միայն զի դիւրաւ ունին յընդդիմակն դառնալ, այլ զի եւ ոչ բարիս կարեն զստացողսն¹⁰ բացակատարել: Քանզի ո՞րք արդար յաղագս ընչից, ո՞րք

ողջախոհ յաղագս առողջութեան: Մանաւանդ հակառակն՝ եւ սպասաւորութիւն բազում անգամ¹¹ առ ի մեղսն չարապէս վարեցելոցն նոքաւք իւրաքանչիւր ումեք լինի: Արդ երանեալ՝ որ¹² բազմին արժանի է ստացեալ, որքան ի բաց բառնալ ի բարեացն է ընդունակ: Եւ զայսոսիկ զի՞արդ գիտասցուք. «Որ ոչ գնաց¹³ ի խորհուրդս ամպարչտաց»: Յառաջ քան զասելն՝ զինչ է՝ ոչ գնալն ի խորհուրդս ամպարչտաց, կամիմ ձեզ ի տեղուջս¹⁴ խնդիր ինչ լուծանել: Ընդէ՞ր, ասէ, մարգարէս զայրն միայն ընտրելով երանէ: Մի արդեաւք¹⁵ յերանութեանէ զկանայս ի բա՞ց փակեաց: Մի՛ լիցի. [103բ] քանզի մի առաքինութիւն է առն եւ կնոջ¹⁶, յաղագս որոյ ստացուած¹⁷ երկաքանչիւրոցն¹⁸ համապատիւ, որպէս եւ վարձնոյն իւրաքանչիւրոց: Լո՛ւր Լինելութեանն: Արար, ասէ, Աստուած¹⁹ զմարդն ըստ պատկերի Աստուծոյ, արար գնա (Հմմտ. Կո. Լ. 27), արու եւ էգ արար զնոսա: Վասն զի որոց բնութիւն²⁰ մի²¹ սոցա ներգործութիւնք նոյնք²²:

¹ B վերայատնութեանէ

² D երանելոյն

³ C էին] է E է ինքն

⁴ C կապանք] կենք

⁵ E այլայլումն] այլումն

⁶ C բխել

⁷ C բարոյն

⁸ C անկամ

⁹ BE գովել] գով

¹⁰ A զստացաւոսն

¹¹ C անկամ

¹² ABDE որ] + ոչ

¹³ C գնաց E գնալ

¹⁴ C տեղուջս

¹⁵ C արդօք D արդիւք

¹⁶ CDE կնոջ

¹⁷ C ստացուած

¹⁸ CE իւրաքանչիւրոց] երկաքանչիւրոցն

¹⁹ ABDE Աստուած]

²⁰ ABD բնութիւնս

²¹ C մի] + է

²² D նոյն

Եւ ոյց¹ գործ հաւասար՝ նոցին² եւ վարձ նոյն: Իսկ ընդէ՞ր արդեաք³, զայրն յիշելով, զկին լռեաց: Վասն զի բաւական համարեցաւ⁴, զմիողէ բնութենէս⁵ գոյացեալսն, յիշխանականէն զբաւանդակն ցուցանելով: Արդ, երանեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց: Դիտեա՛ զբանիցս հաստատութիւն⁶, որպէս իւրաքանչիւր ոք բառս աւանդիւք է⁷ լցեալ: Ոչ ասաց՝ որ ոչ գնայ ի խորհուրդս ամպարչտաց⁸, այլ՝ որ ոչ գնաց: Քանզի՛ որ ի կենցաղու մաս է դիպեալ՝ ոչ եւս է երանելի յաղագս անյայտութեան ելիցն, իսկ որ կատարեաց, զի⁹ վայր անկեալսս¹⁰ եւ առանց վիճելոյ¹¹ վախճանիւ¹² զկեանսս փակեաց, սա ահա զգուշաբար երանելի անուանի¹³: Եւ ընդէ՞ր երանելիք արք¹⁴ գնան յաւրէնս Տեառն (Հմմտ. Սղմ. ճԺԲ. 1), քանզի ոչ գնացեալս անդ, այլ որք գեռեւս գնան: Երանելին բանս դնէ, զի զբարիսն գործելով՝ նովին իսկ գործովն զհաճելին ունին: Իսկ որք |104ա| ի չարէն փա-

խուցեալ են ոչ, եթէ միանգամ ուրեք կամ երկիցս խոտորեցին¹⁵ ի մեղացն, գովեսցին, այլ եթէ կարացեն զչարին փորձ¹⁶ ամենեւին ի բաց բառնալ¹⁷: Ի բանիս կարգաւորութենէ եւ այլ մեզ տարակուսանք երեւեցան: Ընդէ՞ր ոչ զուղղիչն առաքինութեան երանէ, այլ զայն, որոյ ոչ է¹⁸ արարեալ զմեղսն: Քանզի այսպէս ե՛ւ ձի, ե՛ւ եզն, ե՛ւ քար երանեսցին: Վասն¹⁹ զի ո՞ր անշունչ եկաց ի ճանապարհի մեղաւորաց եւ ո՞ր անբան յաթոռս ժանդիցն նստաւ: Փոքր ինչ անսալով՝ գտցես զբժշկութիւնն²⁰: Քանզի ի վերայ ածէ, այլ յաւրէնս Տեառն են կամք նորա, զի աստուածային աւրինացն վարժումն ի բանաւորս²¹ միայնակն ունի: Իսկ մեք եւ զայն ասեմք եթէ՛ սկիզբն համբառնալոյն ի բարիս է հեռանալ²² ի չարեաց: Քանզի «խոտորեա՛ ի չարէ, ասէ, եւ արս զբարի» (Սղմ. 1,9. 27): Իմաստապէս եւ արուեստաբար²³ յառաքինութիւնսն ածելով²⁴ զհեռանալն ի չարէ սկիզբն²⁵ արար բարւոյն²⁶: Վասն զի թէ վաղվաղակի առաջի արկեալ էր զկատարեալն՝ դանդա-

¹ C ոյց] որոց
² BCE նոցին] սոցին
³ C արդաւք D արդիւք
⁴ ABD համարեցաւ]
⁵ C բնութենէ
⁶ C հաստատութիւն] հաւաստութիւն
⁷ D աւանդութեամբ
⁸ D ամբարչտաց
⁹ A ըզի
¹⁰ C անկեալս
¹¹ C վիճելոյ] ճառելո
¹² C վաղջանիւ
¹³ ABDE անուան]
¹⁴ BD արք] որք
14 - զիր դահոց

¹⁵ ABC խոտորեցին D խոտորիցին
¹⁶ C փորձութիւն
¹⁷ C բառնալ] դարձուցանել
¹⁸ E որոյ ոչ] որ ոչն
¹⁹ C վասն] քան
²⁰ C զբժշկութիւն
²¹ C բանաւորն
²² C հեռանալն
²³ AC արուեստաբար
²⁴ BD ածելով] ընծայելով
²⁵ C սկիզբն
²⁶ C բարոյն

ղէիւր արդեաւք¹ առ այն, որ ի ձեռսն էր:

4 Իսկ այժմ դիւրագունիք զքեզ ընդելուցանէ², որպէս զի համարձակեսցիս ըստ կարգին: Քանզի սանդղոց³ նմանեալ |104բ| ասեմ ես զբարեպաշտութեանն ճգնութիւնս, սանդղոց⁴ այնմիկ, զոր ետես երբեմն⁵ երանելին Յակոբ, որոյ էր ոմն⁶ առ⁷ երկիր⁸ եւ գետնանախանձ¹²¹, եւ ոմն ի վեր քան զնա յերկին ահա ձգեալ: Որպէս, զի պարտ է⁹, զղեռածեալսն ըստ յառաքինութեանն¹⁰ կեանս¹¹ յառաջին աշտիճանս¹² դնել¹³ զգարչապարս եւ ըստ միոյ միոյ¹⁴ միշտ ի կարգ ելանել մինչեւ առ հասանել ի բարձրութիւն մարդկային բնութեանս¹⁵ ի ձեռն սակաւ սակաւ յառաջատելով ի վեր ելանել: Զի որպէս սանդղոյ¹⁶ առաջի¹⁷ համբարձումնն է¹⁸ յերկրէ հեռանալն, սոյնպէս եւ¹⁹ ըստ Աստուծոյ քաղաքականութեան, սկիզբն է

յառաջատութեան որոշումն ի չարեաց: Բոլորով²⁰ իսկ՝ ամենայն դանդաղում²¹ պատահեցելոյ գործոյն է դիւրագոյն, որպէս՝ ո՛չ սպանանես²², ո՛չ շնասցիս²³, ո՛չ գողասցիս²⁴ (Հմմտ. Եււ Ի. 13-15): Անգործութեան իւրաքանչիւր ոք եւ անշարժութեան կարաւտանայ: «Սիրեսցես զընկեր քո» (Մտբ. ԺԹ. 19) եւ «վաճառեա՛²⁵ զքո գոյսն եւ տոր աղքատաց» (Մտբ. ԺԹ. 21): Եւ եթէ ոք վարեսցէ զքեզ մղոն մի՝ երթ ընդ նմա եւ երկուս (Հմմտ. Մտբ. Ե. 41), ներգործութիւնք են ըմբշաց վայելչականք²⁶, անձն²⁷ երիտասարդական ահա կատարեալք²⁸ առ ի յուղղութիւն²⁹: |105ա| Որպէս թէ³⁰ սքանչացիր զիմաստութիւնն, որ ի ձեռն քաջավայելուչ եւ դիւրընկալ վեր ածէ զմեզ առ ի կատարելութիւնն³¹: Երիս³² առաջի էարկ մեզ³³ պահպանութեանն³⁴ արժանիս, ո՛չ գնալ ի խորհուրդս ամպարչտաց, ո՛չ կալ ի ճանապարհի մեղաւորաց, ո՛չ նստել³⁵ յաթոռն³⁶

¹ C արդաւք
² D ընդելեցուցանէ
³ D սանդղից
⁴ E սանդղոյն
⁵ B երբեմն]
⁶ C էր ոմն] երբեմն
⁷ C առն
⁸ E յերկինս
⁹ ABD զի պարտ է]
¹⁰ C յառաքինութեան
¹¹ C կեանս
¹² C աստիճանսն D աստիճանս
¹³ D դնելով
¹⁴ E միոյ] B մի
¹⁵ C բնութիւնս
¹⁶ BCD սանդղոց
¹⁷ BCD առաջին
¹⁸ C է]
¹⁹ C եւ]

²⁰ BC բոլորովին
²¹ E պատահեցելոց գործոցն
²² CD սպանես
²³ E շնասցես
²⁴ E գողասցես
²⁵ C վաճառիս
²⁶ D վայելչականք
²⁷ BDE անձին
²⁸ C կատարեալք] կարօտելք
²⁹ C յուղղութեանէ
³⁰ C թէ] զի
³¹ C կատարելութիւնն] + երթիցէ
³² C երիս] երիցս
³³ ABDE մեզ]
³⁴ C պահպանութեան
³⁵ C նստել] + ի
³⁶ C յաթոռս

ժանտից¹: Բնութեան իրացն զհետ
 երթալով՝ զկարգս զայս ասացեալ
 ի վերայ եդ: Քանզի խորհիմք
 նախ^{2,22} եւ ապա ի խորհուրդսն
 մնամք: Արդ, առաջին երանու-
 թիւն ի միտս մեր գոլ մաքուր, զի
 արմատ ի ձեռն մարմնոյ ներգոր-
 ծութեան² ի սրտէն³ է⁴ խորհուրդ:
 Քանզի շնութիւն ի յանձնէ հեշ-
 տասիրացն⁵ բորբոքի, սոյն զմարմ-
 նոյն ապականութիւն գործէ, յա-
 դագս որոյ եւ Տէրն ի ներքս ասէ
 գոլ, որ պղծէ զմարդն (Հմմտ. Մրթ.
 ԺԵ. 18): Այլ վասն զի ամպարչտու-
 թիւն տիրապէս ասի⁶ յԱստուած⁷
 մեղք⁸, մի՛ լիցի ընդունել մեզ ան-
 հաւատութեամբ երբէք յերկուա-
 նալ⁹ յաղագս Աստուծոյ: Քանզի
 այս է գնալ ի խորհուրդս ամպարչ-
 տաց, եթէ ասիցես ի սրտի քոմ՝
 արդեաւք¹⁰ է¹⁰ Աստուած ուղղելով
 զամենայն, արդեաւք¹¹ է¹¹ Աս-
 տուած յերկնի տնաւրինելով ըստ
 իւրաքանչիւր ումեք: Արդեաւք¹²
 դատաստան, արդեաւք¹³ հատու-
 ցումն իւրաքանչիւրոց¹⁴ ըստ¹⁵ գոր-

ծոյ իւրում: Եւ ընդէ՞ր արդարք¹⁶
 աղքատանան եւ մեղաւորք ընչա-
 ւետանան, |105բ| սոքա տկարանան
 եւ նոքա զաւրանան, սոքա ան-
 պատիւք եւ նոքա՝ փառաւորք:
 Մի երբէք ինքեանք աշխարհս¹⁷
 բերեալ լինի եւ դիպուածք¹⁸ ինչ
 անբանք անկարգա՞բար վիճակե-
 ցուցանեն զկեանսն¹⁹: Եթէ զայսո-
 սիկ զմտաւ ածիցես՝ գնացեր ի
 խորհուրդս ամպարչտաց²⁰: Արդ,
 երանեալ է²¹ այր, որ ոչ էառ²² յա-
 դագս²³ յԱստուծոյ²⁴ երկբայու-
 թիւն, որ ոչ կարճամտեաց²⁵ յա-
 դագս մերձակայիցս, այլ համբե-
 րեաց ի յուսացեալսն, որ ոչ ընկա-
 լաւ յաղագս Հաստողին զմեզ
 կարծիս անհաւատս: Երանեալ եւ
 այն, որ ի ճանապարհի մեղաւո-
 րաց ոչ եկաց. Վասն զի ճանա-
 պարհք կեանք ասին²⁶ յաղագս առ
 կատարածն իւրաքանչիւր ուրուք
 ծնիցելոցն²⁷ փութալ: Քանզի, որ-
 պէս ի նաւս քոն ելով, ինքեամբ
 ի հողմոյն²⁸ ի նաւահանգիստսն
 ածեալք²⁹ լինին, թէպէտեւ նոքա

¹ BCDE ժանդից
² C ներգործութիւն
³ C սրտի C + եւ
⁴ C է] ի
⁵ C հշտասիրութիւն
⁶ C ասէ E + առ
⁷ E աստուած
⁸ C մեղքն
⁹ C յերկւանալ
¹⁰ C արդօք
¹¹ C արդաւք D արդ
¹² C արդօք
¹³ C արդօք
¹⁴ C իւրաքանչիւր
¹⁵ C գործոց իւրոց

¹⁶ C արդարք] արդաւք
¹⁷ B աշխարհ
¹⁸ AC դիպուածք
¹⁹ C գկենս
²⁰ D ամբարչտաց
²¹ BE է]
²² C առ
²³ ABDE յաղագս]
²⁴ C աստուծոյ
²⁵ BD կարճամտեաց
²⁶ C ասին] են
²⁷ C ծնիցելոյն
²⁸ C հողմոցն
²⁹ C ածել E ածեալ

ոչ զգայցեն¹, այլ ընթացքն² նոցա առ կատարածն ճեպին, սոյնպէս³ եւ մեք՝ ի ժամանակի կենացս մերոց⁴ յար ցնդելով, որպէս իւրիք⁵ շարժամբ⁶ անհատի եւ անհանգստեամբ⁷ առ ի յընտանի իւրաքանչիւր ուրուք վախճան⁸ մոռացեալ ընթացիւք կենացս մերոց⁹ փութամբք: Որպէս¹⁰ քունն էս, եւ ժամանակ զքեւ զանազանէ¹¹, զարթուցեալ^{106ա} էս, եւ անպարապ ըստ մտացդ ինչ, այլ սակայն կեանքդ ծախին, թէպէտեւ զգալեացդ փախչի¹²: Ընթացս իմն ընթանամք ամենեքեան¹³ մարդիկ¹⁴ առ յընտանի¹⁵ իւր կատարածն իւրաքանչիւր ոք ճեպելով: Վասն այնորիկ ամենեքեան¹⁶ եմք ի ճանապարհի: Եւ այսպէս արդեաւ¹⁷ առցես զճանապարհին իմաստս: Ուղեգնաց¹⁸ վերայ կացէր ի կենցաղուս, յայսմիկ ամենայն անցանէ¹⁹, ամենայն զկնի քո լինի:

¹ C սգայցեն

² C ընթացք

³ BC սոյնպէս] այսպէս

⁴ B յար ցնդելով] յարցն դնելով

⁵ C իւրիք] իրք

⁶ C շարժամբք

⁷ D անհանգստեամբ

⁸ C վաղջան

⁹ C մերոց] մարդոյ

¹⁰ E որպէս] + ի

¹¹ D զանազանէ] անցանէ

¹² CE փաղչի

¹³ C ամենիքեն

¹⁴ ABDE մարդիկ]

¹⁵ C յնդանի

¹⁶ C ամենիքեն

¹⁷ C արդեւք D արդիւք

¹⁸ E յուղէգնաց

¹⁹ E յանցանէ

Տեսեր ի ճանապարհի տունկ կամ բանջար կամ ջուր, կամ որ ինչ պատեհ է²⁰ արժանի տեսման: Փոքր ինչ զուարճացար²¹ եւ²² ապա զանց արարեր: Դարձեալ պատահեցեր քարանց եւ ձորոց, եւ գահից, եւ ժայռից կամ թերեւս ուրեք գազանաց եւ սողմնոց, եւ փշոյ²³, եւ այլոյ²⁴ իմիք խոտոց²⁵, սակաւ ինչ տրտմեցար եւ ապա լքեր: Այսպիսի եւ կեանք²⁶, ոչ վայելչականքն մնացականք են եւ ոչ տրտմականքն²⁷ բաւականապէս ստացեալք: Ծանապարհ²⁸ է ոչ քո, այլ եւ ոչ մերձ²⁹ է գոյքս քո: Ի ճանապարհն գնալ՝ միանգամայն առաջին հետն շարժեցաւ³⁰ եւ վաղվաղակի, որ զկնի նորա քայլն մատուցաւ եւ յետ այնորիկ կարգեալն:

5 Դիտես³¹ եւ զկենցաղոյս եթէ ոչ յարանմանն³²: Զերկիր այսաւր դու գործեցեր եւ |106բ| վաղիւ՝ այլ ոմն, եւ զկնի նորա՝ միւսն: Տեսանե՞ս զանդաստանսս³³ զայսոսիկ եւ³⁴ զբազմակատարս գտունս³⁵: Քա-

²⁰ DE պատեհ է] պատահէ

²¹ C զւարճացար

²² E եւ] կամ

²³ CDE փշոց

²⁴ CDE այլոց

²⁵ ABE խոտաց D խոտաց

²⁶ C կենք DE կեանքս

²⁷ C տրտմականքն] + են

²⁸ C ճանապարհ

²⁹ D մերձ] մեր

³⁰ C շարժեց

³¹ D դիտես] գիտես

³² C յարամնա D յար մնան

³³ C զանդաստանս

³⁴ CD բազմակատար տունս

³⁵ BE տունս

նի¹ ահա անուանք² նոցա իւրաքանչիւր ոք փոփոխեցան: Այսր անուան ասացաւ եւ ապա անուանեցաւ³ միւսոյ ուրումն եւ այս անուն փոխեցաւ, եւ դարձեալ այժմ այլոյ⁴ ասի: Իսկ արդ՝ ո՞չ արդեաւք⁵ ճանապարհ է մեր կեանքս⁶, այլ երբեմն զայլ ոմն ընդունելով եւ⁷ զամենեսեան կալեալս յիրեարս կարգէ: Արդ երանեալ, որ ոչ եկաց ի ճանապարհի մեղաւորաց: Եւ զի՞նչ ոչ եկացն է: Եւ⁸ դեռ զառաջին հասակի⁹ լեալք¹⁰ մարդիկ ո՞չ ի չարութեան եմք եւ ո՞չ յառաքինութեան (քանզի անընդունակ է հասակս այս երկաքանչիւրոցն ունակութեանցն¹¹): Իսկ յորժամ բանն մեր¹² կատարի, յայնժամ լինի գրեալն՝ «ի գալ պատուիրանին¹³ մեղքն կենդանացան, եւ ես մեռայ» (Հմ. Ի. 9) Քանզի ծագեն խորհուրդք չարք՝ յախտիցն մարմնոյ¹⁴ յանձանց մերոց ծնեալք: Վասն զի արդարեւ՝ եկեալ պատուիրանն¹⁵ այս է ծանալթութիւն բարւոյն¹⁶, Եթէ ոչ տիրիցէ¹⁷ վատ-

թար խորհուրդոյն¹⁸, այլ թողացուցանէ ախտիցն ստրկանալ զխորհուրդն, կենդանացան մեղքն¹⁹ եւ մեռան միտքն²⁰ մեռեալ լինելով ի յանցանսն: Արդ, երանի է, որ ոչ յամեաց ի ճանապարհ մեղաւորաց, |107ա| այլ լաւ խորհուրդով առ ի բարեպաշտ քաղաքականութիւն վազեաց: Քանզի երկուք են²¹ ճանապարհք²² հակառակք²³ միմեանց. մին²⁴ ընդարձակ է եւ դիւրավայր²⁵, իսկ միւսն անձուկ է²⁵ եւ նեղ²⁶: Եւ երկու առաջնորդք՝ երկաքանչիւր ոք առ ինքն դարձուցանելով, վերաձեռնելով²⁴: Եւ ունի մին²⁷ զհարթ ճանապարհն²⁸ եւ զընդարձակ՝ մոլորութեանն առաջնորդ, խաբեբայ ի ձեռն հեշտութեանց առ ի կորուստ զփութացեալսն քարչելով, իսկ միւսն խոժոռ (?) եւ զառ իվեր հրեշտակ բարի՝ աշխատութեամբ²⁹ առաքինութեանցն առ երանելի կատարած զհետ երթեալսն տանի: Մինչ դեռ տղայ է իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ, զմերձ էիս³⁰ զհեշտութեան³¹

¹ C քանզի
² C անուանք
³ C անուանեցաւ
⁴ C այլոց
⁵ C արդօք
⁶ D կեանք
⁷ C զամենիսեն կալելս
⁸ BC եւս
⁹ E հասակին
¹⁰ B լիալք C լիւ
¹¹ E ունակութեանց
¹² B մեր]
¹³ AC պատուիրանին
¹⁴ C մարմնոյն
¹⁵ AC պատուիրանն
¹⁶ C բարոյն

¹⁷ CD տիրեցէ
¹⁸ C խորհուրդոցն
¹⁹ C մեղքն
²⁰ D միտք
²¹ C է]
²² CE ճանապարհի
²³ C հակառակ
²⁴ D մինն
²⁵ ABDE է]
²⁶ C նեղել D նեղեալ
²⁷ C մինն
²⁸ C ճանապարհ
²⁹ C աշխատութեամբ] իշխանութեամբ
³⁰ B էիս] էիցս
³¹ CE հեշտութեան

զհետ երթայ եւ ոչ մի ինչ հանդերձելումն խնամս առնէ: Իսկ այր ահա լեալ¹ զկնի կատարման խորհրդոյն² որպէս տեսանել կարծէ զկեանսն ինքեամբ որոշելով³ առ ի յառաքինութիւնն⁴ եւ չարութիւն, եւ ստիպագոյն առ երկաքանչիւրսն զակն ոգւոյն⁵ դարձուցանելով յար առ միմեանս դատի զերկաքանչիւրոցն զգոյս⁶: Որ մեղաւորացն են կեանք՝ զամենայն ցուցանեն զմաւտաւոր յաւիտենիս վայելչականս⁷, իսկ արդարոցն⁸ միայն⁹ երեւի¹⁰ զհանդերձելոց բարեացն: Եւ ապրեցելոցն ճանապարհ որքան բարին խոստանայ զհանդերձեալսն, այսքա|107բ|ն աշխատելիս¹¹ տայ զյարագոյս¹²: Իսկ հեշտալի եւ պակշտեալ կեանք ոչ գյուսացեալսն առ յապայս, այլ զառ ժամայն¹³ գոյսն առաջի կարկառեն զվայելսն հեշտանայ: Ամենայն անձն եւ խոնարհի մտաւք, յորժամ խորհի յաւիտենական առաքինութեանն ցանկալով¹⁴: Իսկ յորժամ հայեացի առ մերձակայսս՝ զցանկութիւնն

նախապատուէ¹⁵: Աստ տեսանէ զմարմնոյ բարի կիրս եւ անդ՝ ի ծառայութիւն ածել¹⁶ զմարմին¹⁷, աստ՝ արբեցութիւն, անդ՝ պահս, աստ՝ ծաղր անարգել, անդ՝¹⁸ արտաւար ձգեալ, աստ՝ կաքաւս, անդ աղաւթս, աստ՝ փողս, անդ՝ հառաչանս, աստ՝ պոռնկութիւն եւ անդ՝ կուսութիւն: Արդ, վասն զի ճշմարտաբար բարին խորհրդով ըմբռնելի է եւ¹⁹ հաւատով (հեռի բնակեաց²⁰, եւ «ակն ոչ ետես, եւ ունկն ոչ լուսա²¹» (Լ. Կրն. Բ. 9)), իսկ զմեղաց ցանկութիւնն ի ձեռին ունի եւ ի ձեռն ամենայն զգայութեանցս²² ցնդէ զվայելումնն²³: Եւրանեալ²⁴ է²⁵, որ ոչ խոտորեցաւ ի հեշտութեան խաբկանս²⁶ առ²⁷ ի կորուստ, այլ համբերութեամբ²⁸ յուսոյ փրկութեանն սպասեսցէ եւ ընտրման²⁹ ճանապարհաց³⁰ երկաքանչիւրոց ոչ ել ի վերայ³¹ ճանապարհին, որ ածէ³² ի վատթարն:

¹ B լիեալ C լել

² CD խորհրդոցն

³ ABD որոշելով] + զկեանսն

⁴ C յառաքինութիւնն

⁵ C ոգոյն

⁶ C զգոյսս

⁷ D վայելչականս

⁸ C արդարոյն

⁹ ABD միայն]

¹⁰ C երեւի

¹¹ C աշխատելս

¹² D զյարագոյս

¹³ B ժամայս

¹⁴ E ցանկանալով

¹⁵ C նախապատուէ

¹⁶ B ածել] ածեալ

¹⁷ C զմարմինն

¹⁸ D արտաւար ձգեալ] արտաձգեալ

¹⁹ ABCE եւ]

²⁰ C բնակեց

²¹ C լուսա

²² C սգայութեանցն E զգայութեանցն

²³ C զվայելումն

²⁴ C երանել

²⁵ BDE է]

²⁶ E խաբանս

²⁷ A այր

²⁸ E համբերութեամբն

²⁹ E ընտրման

³⁰ DE ճանապարհի

³¹ D վերայ]

³² ABDE ածեն]

6 Եւ յաթոռ ժանդից ոչ նստաւ: Արդեաւք¹ զա՞յս աթորս ասիցէ, ի վերայ որոց հանգչին մեր մարմինքս: Եւ զի՞նչ ի փայտէ առ² մեղսն³ փոխ|108ա|ատրութիւն, որպէս զի ոչ եւ ի մեղաւորէ ըմբռնեցեալ աթոռն որպէս ի պղծո՞յ ինչ ի բաց փախչելի է: Կամ եթէ՝ կարծել մեզ պա՞րտ է աթոռ ասել զհաստատութիւնն⁴ եւ ի մնալն⁵ ի⁶ դատել զչարութեանն զգեգերանսն⁷: Զոր պահելի է մեզ, վասն որոյ աշխատասիրաբար առ ի դեգերել ի մեղացն ունակութիւնն ինչ, որ ի դժուարաշարժս⁸ անձանց առնէ: Քանզի հնացեալ ախտ ոգւոյ⁹ եւ չարութեան վարժումն ժամանակաւ հաստատեալ դժոխաբուժելի է, եւ կամ անբժշկելի բոլորովին ի բնութեանն¹⁰, որպէս բազումք, սովորութեանց փոփոխմունք: Արդ, աղաւթ իցէ արժանի ոչ մերձենալ ի չարն: Երկրորդ՝ նաւարկութիւն վաղվադակի զկնի փորձութեանն, որպէս ի թունաբեր¹¹ վիրաց ի բաց փախչել¹² ըստ գրեցելումն ի Սողոմոնէ յաղագս կնոջ¹³ վատթարի՝ զի մի ի

վերայ կառուցես¹⁴ զքո ակն առնա, այլ ի բաց վազեայ. մի՛ յամեսցես (Հմգր. Եւզէ Թ. 18): Իսկ այժմ զիտեմ զոմանս ի մանկութեան¹⁵ առ ի մարմնոյ ախտս վայրաճգեալս եւ մինչեւ ի կատարած սորին¹⁶ ընդունելութեամբ չարին ի մեղսն մնացեալս¹⁷: Քանզի որպէս ի տղմի թաւալեալք խոզք միշտ մածուցանեն յինքեանս զկաւն, սոյնպէս եւ այնորիկ, որ ի ցանկութենէն¹⁸ զազրութիւնս հանապազաւր յարեն յինքեանս: Արդ, երանի՛ մի խորհել զչարն, |108բ| իսկ եթէ ըստ յափշտակութեան¹⁹ թշնամոյն ընկալար յանձն զխորհուրդս ամպարչտութեան՝ մի՛ կայցես²⁰ ի վերայ մեղացն: Եւ եթէ զայսոսիկ կրեցեր²¹՝ մի՛ հաստատեսցիս ի չարին: Արդ, մի՛ նստիցիս ի վերայ աթոռոյ ժանտից: Եթէ իմացար զաթոռն զինչ ասէ բանս, զի զբաւականութիւն²² ասէ զչարին նախաթոռ, քննեա՛ զոյց²³ անուանեաց ժանտս²⁴: Ասեն զժանտախտն²⁵, որք յայսոսիկ դժնեայքն են, յորժամ ի մի մարդ եւ յանասուն մերձենայ ըստ փոխատրութեանն յամենայն մաւտաւորսն

¹ C արդօք այս
² C առ] + ի
³ C մեղս
⁴ B զհաստատութեանն
⁵ C մնալ E զմնալն
⁶ CE ի]
⁷ BE դեգերանսն C դեգերանս
⁸ AC դժուարաշարժ
⁹ C ոգո
¹⁰ C բնութեան
¹¹ CD թիւնաբեր
¹² C փաղչել
¹³ A կնոջ

¹⁴ B կառուցես
¹⁵ E մանկութենէ
¹⁶ E սորին] նորին
¹⁷ D մնացեալ
¹⁸ B ցանկութենէն] ցանկութենէ են
¹⁹ A յապշտակութեան C յաբշտակութիւն
²⁰ C կայցես
²¹ C կրեցիս
²² C զբօականութիւնն
²³ C անուանեց ժանդ
²⁴ DE ժանդս
²⁵ E զժանդախտն

ճարակի. քանզի բնութիւն գոլ ախտի¹ այսպիսի, յիրերաց ամենեքեան լցեալք լինին հիւանդութեամբ: Այսպիսիք ոմանք² են եւ գործոնեայք³ անաւրէնութեանն⁴: Վասն զի այլայլում գախտն տալով հիւանդակիցք լինի միմեանց եւ ի միասին կորնչին: Կամ եթէ ո՞չ տեսանես զպոռնիկս⁵ ի հրապարակս նստելով եւ⁶ պահելով⁷ (ծաղրելով) զողջախոհացն՝ պատմեն եւ զիւրեանց զամաւթալի⁸ գործն⁹ եւ զխաւարային զիրան, եւ զախտան անպատուութեանն¹⁰ թուելով¹¹ որպէս զառաքինութիւն եւ կամ զայլ ինչ քաջութիւնս¹²: Սոքա են ժանտք¹³, որք զիւրեանց չարն յամենեսեան ածել յաղթասիրեն եւ զբազումս ինքեանց նմանողս լինել պատուասիրեն¹⁴, որպէս զի հաւասարութեամբ չարեացն փախչի¹⁵ ի թշնամանաց¹⁶: Քանզի եւ ոչ հոլը ի¹⁷ զիւր այրելի նիւթ մերձենալ¹⁸

կարէ, եթէ¹⁹ ոչ ամենայն ընդ նա անցանէ եւ այլազգ եթէ պատահիցէ հողմն²⁰, որ վարիցէ²¹ զբոցն՝ բերելով եւ ոչ զմեղս ի մի մերձեցեալ, եթէ ոչ եւ²² յամենեսին մերձաւորսն երթալ լուցանելով զնա հոգւոյն²³ չարութեամբ: Քանզի պոռնկութեան հողմն²⁴ ոչ համբերէ ի միոջ²⁵ միայն կալ զանաւրէնութիւնն, այլ վաղվաղակի հասակակիցքն²⁶ ըմբռնեալք լինին. երգք եւ արբեցութիւնք, եւ գարչելի պատմութիւնք՝ ընդ բոզս ըմպելով²⁷ եւ ընդ նմին ծիծաղելով, եւ ամենայն առ նոյն մեղս բոցակիցեալք լինին: Արդ, եթէ փոքր իցէ ժանտախտս այս կամ՝ սակա՞ւ ինչ փոփոխումն չարիս: Եւ զի՞նչ՝ որ ընդ ագահին²⁸ նախանձի կամ որ²⁹ յայլ իմեքէ ի³⁰ չարութենէ երեւի³¹ իմն ի քաղաքական զարութենէ ընկալեալ, կամ եթէ ազգաց առաջնորդութիւն ունելով, կամ զաւրականաց իշխանութիւն եւ վատթար ախտիւն է զանկեալ³², ո՞չ ինքն իսկ անձնն³³ զժանտախտն ընկալաւ, զորոյ նա-

¹ E ախտին

² AC ոմանք են] ոք բանք

³ BD գործաւնեայք C գործոնայք E գործոնեայք

⁴ E անօրէնութեան

⁵ C զպոռնիկն

⁶ B եւ] +ոչ

⁷ B պահելով] պատմելով

⁸ D ամօթալի

⁹ C գործան

¹⁰ DE անպատուութեան

¹¹ C թուելով

¹² C զքաջութիւնս

¹³ CDE ժանտք

¹⁴ D պատուասիրեն

¹⁵ C փախիցեն

¹⁶ C թշնամանացն

¹⁷ E զիւր այրելի] զիւրայարելի

¹⁸ B մերձանալ

¹⁹ ABDE եթէ]

²⁰ CDE հողմ

²¹ CD վարէ E վազէ

²² C յամենեսին մերձաւորս

²³ CE հոգւոյն

²⁴ D հողմ

²⁵ C միոջէ

²⁶ C հասակակիցսն

²⁷ A ըմբելով E ուտելով

²⁸ C ագահն

²⁹ D որ]

³⁰ ABDE ի

³¹ C երեւի երեւելի

³² C զանկեալ] զանգիտելի

³³ C անձն E յանձն

խանձի զչարն ընտանի իւր առնելուի: Քանզի կենացն պայծառութիւնք երեւեցուցանեն նոցա եւ զախորժական¹ ցանկալիս, եւ զաւրականքն բազում անգամ զաւրապետաց նմանին, որք եւ ի քաղաքսն են բազմութիւնք նախանձին ընդ զաւրաւորսն: Եւ բոլորովին իսկ յորժամ միոյ [109բ] չարի նմանութիւն արժանի բազմաց կարծեսցի՝ ընտանեբար եւ յարմարաբար ասացի ժանտախտս իմն ոգւոց² ի վերայ բերեալ կենցաղոյս: Քանզի ի չարութեան երեւելին զբազումս ի³ նմանող⁴ նախանձն զգիւրագթելիսն¹²⁵ ձգել: Վասն զի յայլ յայլմէ ապականութեամբք լցեալ լինին, ժանտացուցանել⁵ զոգիսն այսպիսիքս ասացին: Արդ, մի՛ նստիցիս յաթոռ⁶ ժանտից⁷ եւ մի՛ ընկալցիս աթոռակցութիւն մարդկան ապականացողաց եւ ժանտացուցանողաց, եւ մի՛ յամեսցես ի չարութեան խորհուրդսն: Այլ⁸ բանս դեռ⁹ ի նախաշաւիղսն է, իսկ զբազմութիւնս տեսանեմ զչափաւորութեամբն առաւելեալ, որպէս եւ ձեզ ոչ դիւրին գոլ յոլովութեանն¹⁰ պահպանութիւն¹¹, ոչ ինչ¹² սպասաւորու-

թիւն բանիս¹³, յաղագս սննդակից¹⁴ հիւանդութեան ձայնիս ի մէնջ նուագեալ¹⁵: Զի եթէ¹⁶ անկատարաբար ասացեալքս¹⁷ զչարին փախուստ եցոյց եւ ի ձեռս¹⁸ բարի գործոց զկատարելութիւն¹⁹ մերձ դնելով, սակայն բարեմիտ լսելեաց յարագրեալ զմերձաւորսս²⁰, խոստանամք, Աստուծոյ տալով, զվերստին լրումն²¹ եւ զմնացեալսն, եթէ ոչ յամենեւին արդեալք²² երթայցեմ լուութիւն²³, եւ մեզ տացէ Տէր ասացելոցս²⁴ վարձ²⁵ եւ ձեզ՝ պտուղ, ²⁶ որոց լուայքն՝ շնորհաւքն Քրիստոսի, նմա փառք¹²⁶ յաւիտեանս²⁷. ամէն²⁸:

¹ C զախորժականն
² C ոգոց D ոգւոց
³ B ի]
⁴ D նմանողս
⁵ E ժանտացուցանելով
⁶ D յաթոռս
⁷ C ժանդիցն
⁸ ABDE այլ] արդ
⁹ C դեռեւս
¹⁰ C յոլովութեան
¹¹ BCD պահպանութիւն] + եւ

¹² BD ոչինչ] ոչ ինձ
¹³ E բանիցս
¹⁴ C սնդակից
¹⁵ C նուագել
¹⁶ C անկատարաբար] + ասացաւ
¹⁷ C ասացելքս
¹⁸ D ձեռն
¹⁹ C զկատարելութիւնն
²⁰ C զմերձաւորսս
²¹ C լրումն
²² C արդօք D արդիւք
²³ C լուութեամբ
²⁴ E զասացելոցս
²⁵ C վարձս
²⁶ C գորո լւայքն
²⁷ D յաւիտենից
²⁸ C ամէն

1 Ի յաւժարամտութիւն² հայելով ձերոյ³ լսելեաց եւ իմոյ զաւրու-
 թեանս տկարութիւն՝ եկն յիս պատկեր իմն մանկան հզաւրա-
 գունի այսուհետեւ ոչ եւս զատու-
 ցեալ ի կաթանէ՝ խանդելով⁴ զմաւրն զստինս ի տկարութիւնս փախչիցիմք: Զորոյ⁵ եթէ զգասցէ⁶ մայրն ցամաքեալ ունելով զաղ-
 բիւրս⁷ կաթինն, ձգելով եւ ճմլե-
 րով⁸ զստինսն ընձեռէ՝ ոչ զի կե-
 րակրեսցէ զտղայն, այլ զի դադա-
 րեցուցէ զլացեալն: Նոյնպէս⁹ եւ մեր¹⁰ այժմ ցամաքեալ յերկարու-
 թեամբ եւ զանազան մարմնոյ հի-
 ւանդութեամբ: Սակայն առաջիկայ ձեզ¹¹ ոչ վայելելոյ արժանաւոր, այլ հաւանդութիւն իմն ընձեռել, վասն զի սիրոյդ ձերոյ առաւելու-
 թիւն բաւական է եւ յատուկ ճայ-
 նիւ, որ ի մեզ ցանկութիւնս¹² ցա-
 ծուցանել¹³: Արդ, ասացէ այսու-
 հետեւ Աստուծոյ¹⁴ Եկեղեցի եւ վարդապետեսցի ասելով զոր այժմ

¹ A, E նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի Սաղմոսն Յիսուն եւ յին D նորին սրբոյն Բարսղի ի Սաղմոսն ԾԹ.
² BD յաւժարամտութիւն C յաւժարութիւն
³ A, BE ձերոյ
⁴ D խանդալով
⁵ E զորոց
⁶ C զգասցէ] սգայցէ
⁷ CDE զաղբիւրս
⁸ C ճմլելով] ճողելով D ճլելով
⁹ C նոյնպէս
¹⁰ D մեր] մեք
¹¹ C ձեզ] ձեր
¹² A, ցանկութեանս C ցանկութիւնն B + է
¹³ D ցածուցանել] ցուցանէ
¹⁴ D աստուծոյ] մեզ

ասեաքն¹⁵ տուր մեզ աւգնութիւն ի նեղութեան¹⁶, եւ սնոտի է փրկութիւն մարդոյ: Որպէս թուի¹⁷ եւ ոչ պատճառել զհիւանդութիւն մեզ Սաղմոսիս միտք թողացուցանեն¹⁸, զի եթէ նեղութիւն աւգնու-
 թեան է առիթ¹⁹, այլ ոչ հիւանդու-
 թեան պատճառ: Արդ, որոց պար-
 զաբար յաղագս մեղաց եւ կամ վասն մարդասիրութեանն Աստու-
 ծոյ դար|110բ|ձեալ ընդունողացն պատշաճ է ասել՝ Աստուա՛ծ, մեր-
 ժեցեր զմեզ եւ աւերեցե՛ր²⁰ զմեզ²¹, բարկացար եւ գթասցիս ի մեզ: Վասն զի յաւէտ ի կարգաւորու-
 թիւն բանս Սաղմոսիս մտաց ան-
 կաւ:

2 Եւ չափաւորապէս մերձե-
 ցուք ի սորա պատմութիւն²² եւ ի մեկնութիւն²³ առաջիկայ Սաղմո-
 սիս զնոյն բանիւ: Ըստ վերագրին²⁴ ոչ եւս այժմ գտնաւ ուրեք կացեալ յաստուածաշունչ պատմութիւնսն համայն, որ հաւասարն²⁵ կարէ նմա աշխատասիրաբար²⁶ քննողաց²⁷ յերկրորդում Գիրս Թագաւորու-
 թեանցն²⁸ գտցի, յորում գրեալ է՝

¹⁵ B ասեմքն D ասեմն
¹⁶ E նեղութենէ
¹⁷ C թուի
¹⁸ A, թողացուցանին
¹⁹ A, առիթ] առթիւ
²⁰ E աւերեցեր]
²¹ E զմեզ] C ի մեզ
²² C պատմութիւնս
²³ A, եւ ի մեկնութիւն]
²⁴ C վերագրին] վերնագրին
²⁵ E հաւասարն կարէ] հաւասար նկատէ
²⁶ D աշխատասէր
²⁷ A քննողաց CDE քննողացն
²⁸ C Թագաւորութեանն

«եւ¹ եհար Դաւիթ զԱդրազար, զորդի Ռովամայ², զթագաւորս Սովբայ³, լերթայ Աորս կացուցանել զձեռն իւր ի վերայ գետոյն Եփրատայ» (Բ. Թ. Գ. Բ. 3): *Եւ ժամանեաց Դաւիթ եւ առ զնորա հազար կառս եւ եւթն հազար ձիս եւ քսան հազար արանց եւ քակեաց Դաւիթ զամենայն կառսն եւ եթող ի նոցանէ հարիւր կառս (Հմմտ. Բ. Թ. Գ. Բ. 4):* *Եւ զկնի փոքր ինչ ասէ՝* «եւ թագաւորեաց Դաւիթ ի վերայ Իսրայիլի եւ Էր Դաւիթ առնելով իրաւունս, եւ արդարութիւն⁴» (Հմմտ. Բ. Թ. Գ. 15, Հմմտ. Բ. Թ. Գ. Ժ. 6), *եւ «Յովաք՝ որդի Ծարուհեայ⁵ ի վերայ զարաց»* (Բ. Թ. Գ. Բ. 16): *Եւ զկնի սող ինչ, «եւ առաքեցին որդիքն Ամովնայ⁶, եւ վարձեցին⁷ զԱսորիս Ռովբայ եւ զԱսորիս Սովբայ¹²⁸ քսան հազար արանց»:* *«Եւ [111ա] ետես Յովաք, եթէ եղեւ նմա յանդիման երեսաց պատերազմն, ընտրեաց յամենեցուն որդւոցն⁸ Իսրայելի, եւ ճակատեցաւ ընդդէմ Ասորեացն»:* *«Եւ տեսին ծառայք⁹ Ադրազարայ¹⁰, թէ զարհուրեցան առաջի Իսրայելի, հատուածեցան առ Իսրայել եւ ծառայեցին նոցա»:* *Այս է պատճառ պատմութեանն գտանեմք*

վերնագիր¹¹ Սաղմոսիս հանդիպեալ, սակայն ժամանակ է արձանագրութեանս այսորիկ, ըստ որում պայծառագոյն, քան¹² զինքն եւ երեւելագոյն էր ըստ պատերազմին քաջութեամբ Դաւիթ: Որպէս զի խուզել արժանաւորէ՝ զիրարդ յողբոց եւ ի սգոյ սկսանի, պարտ էր հրճուել¹³ եւ բարեմիտ յուղղութիւնսն լինել. Քանզի այլք տաւնեցելոցն են ձայն¹⁴ եւ այլ տխրելոցն, Զյաղթական տաւնին պատճառ ամենայն¹⁵ զաւրուսն, ոչ զինուորք¹⁶ յատուկ, ալ ե՛լ մշակաց, ե՛լ վաճառականաց, ե՛լ ձեռնարուեստակաց¹²⁹ եւ եւ ամենեցուն, որք մերձակայք են՝ բարեացն լինի¹⁸ խաղաղութիւն: Արդ, ընդէ՞ր մերժեցեր զմեզ, Աստուա՛ծ, եւ համայն ընկալող¹⁹ յաղթողսն²⁰, զի՞արդ աւերեաց, զորս²¹ այնքան աճեցոյցն յաւելլով ի նոսա զէնս²² ե՛լ կառս, ե՛լ ձիս, ե՛լ հնազանդեալս, ե՛լ զգաւառն ընդ հարկաւ, զԱրաւ[111բ]բիայ²³ զամենայն, զՓիւնիկէ²⁴, զՄէջս²⁵ գետոցն¹³⁰: Արժան է

¹ C եւ]
² AA, BDE Ռովամայ] Մովբայ
³ ABC Սովբայ] ովբայ
⁴ E յարդարութիւն
⁵ AA, C Ծարուհեայ] Սարուհեայ
⁶ D Ամոնա E Ամոնայ
⁷ C վարձեց E վարձեցան C + նա
⁸ C որդոցն E յորդոցն
⁹ BC ծառայքն
¹⁰ C Ադրիազարա D Ադրիազարայ E Ադրիազարու

¹¹ ABCD վերնագրի
¹² A, քանզի] քան
¹³ C հրճուել
¹⁴ CE ձայնք
¹⁵ C յամենայն
¹⁶ B զինուորքն C զինուորքն E զինուորաց
¹⁷ C արուեստականաց
¹⁸ C լինին
¹⁹ AA, ընկալաւ CDE ընկալաւ
²⁰ B աղթողսն CD զյաղթողսն
²¹ D զորս որ
²² E զէնսն
²³ ABD Արաբիայ] + եւ
²⁴ ABC Փիւնիկէ
²⁵ B գմեջագետոյն DE գմեջագետոցն

հրաշանալ, մի՛ արդեաւք¹ անշնորհակալութիւնն ունիցի բանս: Քանզի, որ եսպանն² յառաջագոյն³ զԱղբազար¹³¹ թագաւոր՝ առնլով ի նմանէ հազարակառս⁴ եւ եւթն հազար ձիոց եւ քսան հազար հետեւակաց: Եւ դարձեալ զԱսորոս⁵ թագաւորն աւգնելով⁶ նմա զարհուրեցոյց՝ ծառայեցուցանելով ընդ հարկաւ⁷ կացոյց եւ ի միում վայրկեան ժամանակի քսան եւ երկուս հազարս զնորա եսպան, եւ երրորդ⁸ յաղթութիւնն որդւոցն⁹ Ամովնայ¹⁰ յաղթեաց՝ ճակատելոց¹¹ առ դրան քաղաքին՝ ի ձեռն Յովաբայ զաւրազլիսին, որ բաժանէր յերկուս հազարսն եւ ումանց պատահէր ի դիմաց եւ զոմանս ի թիկանց եկեալս ըմբռնէր: Զիա՞րդ ի վերայ յայպիսի¹² քաջութեանց տրտմի¹³ եւ տխրական¹⁴ բարբառի ասելով՝ «Աստուած, մերժեցեր զմեզ եւ աւերեցեր, բարկացար¹⁵ եւ գթասցիս ի մեզ»: Այլ ժամանակ արձանագրութեան¹⁶ այս էր ուղղութեանցն, բայց զաւ-

րութիւնն գրեցելոցն ի կատարած ունի զվերաբերութիւնն եւ կատարած ասէ զվախճան յաւիտենիցն, որ հանդիպել հանդերձեալ է¹⁷: Յաղագս որոյ եւ այլայլեցելոց գրեալ ասէ զՍաղմոսն¹⁸: Եւ է պարզաբար միանգալ^{112ա} մայն յաղագս ամենայն ազգի մարդկան իմանալ, որպէս¹⁹ յամենեսեան ի Սաղմոսէս անցանիցէ աւգտակարութիւնն²⁰: Քանզի այլայլութիւնն այլայլանլք որպէս ոչ զմարմնոյն²¹ բնութիւնն զնոզն ողջ պահիցեն²² եւ ոչ ի վերայ նոցուն բարուց²³ միշտ ելանիցեն, այլ մարմինն ըստ հասակացն փոփոխումն այլայլիցի, եւ խորհուրդք առ զանազան դիպուածսն²⁴ փոխադրեցին²⁵: Քանզի այլք²⁶ եմք մանկունքն եւ այլք՝ պատանեակք, արք լեալք եւ այլք, ծերացեալ²⁷ դարձեալ ամենեւին այլայլիմք: Եւ այլք ի հրճուելիք²⁸ եմք կայանս²⁹ իրացն, այլք այլոց լինիմք խոշորագոյն³⁰ պատահմամբ ժամանակացն վարելով³¹, այլք³² հի-

¹ C արդաւք

² C սպանն

³ BCD զԱղբազար

⁴ A, BD հազար կառս CE հազարակառս

⁵ AA, BCD գասորեաց

⁶ B աւգնելով] եւ դնելով

⁷ C հարկիւ

⁸ E երրորդ] երկրորդ

⁹ C որդոցն

¹⁰ CD Ամոնայ E Ամոնայ

¹¹ BD ճակատելոյ

¹² B յայպիսի] այնպիսի

¹³ BDE տրտմի] տխրի

¹⁴ A, BDE տխրական տրտմականս

¹⁵ C եւ գթասցիս ի մեզ]

¹⁶ C արձանագրութեանն

¹⁷ D է] էր

¹⁸ C Սաղմոսիս

¹⁹ B որպէս որք

²⁰ C աւգնականութիւնն

²¹ E զմարմնոյ

²² C պահեցին

²³ C բարեց

²⁴ C դիպուածսն

²⁵ B փոխադրեցին

²⁶ E այլ

²⁷ C ծերացելք D ծերացեալք

²⁸ C հրճուելիք E հրճուելիս

²⁹ D կայեանս

³⁰ C խոշորագոյնք

³¹ A, վարելով] վայելով

³² E այլք] + այլ

լանդացեալք եւ այլք՝ բարեկրեալք, այլք՝ ի հարսանիս, եւ այլք՝ ի սուգս: Բաժանումն ասացի¹³²՝ այլայլացելոցն, զայլայլութեանցն¹, զձայն ցուցանել ունի մարգարէութիւնս՝ ի հանդերձեալսն փակելով զժամանակն, յարմարագոյն իմանալ զայլայլեալսն, որք հանդերձեալ լինին զսնոտի հարցն զսովորութիւնս² թողուլ եւ ըստ Աւետարանին հաւաստեալ կանոնել զքաղաքականութիւնն: Ոչ ուրեմն ապա յայնժամ Հրէիցն Սաղմոսս³ գրեցաւ, այլ մեզ այլայլելոցս զբազմաստուածութիւնն, ի բարեպաշտութիւն փոփոխող^{112բ|աց}⁴, զյաղագս կռոցն նախ յարարչին մերոյ ծանալթութիւն, որք զհեշտութիւնն զանաւրէն յաւրինաւոր ողջախոհութիւն առաք: Փոխանակ փողոց եւ պարուց, եւ արբեցութեանց Սաղմոսս եւ պահս, եւ մաղթանս առնումք⁵: Ապա մեզ ուրեմն գրեալ զՍաղմոսն ասելով՝ ոչ ոք արդեալք⁶ յանցանիցէ ի ճշմարտութենէն: Վասն որոյ եւ⁷ մեր է աստուածային⁸ բանք⁹ եւ Աստուծոյ Եկեղեցի, իբրեւ Աստուածառաք պարգեւաք¹⁰, ըստ իւրաքան-

չիւր ումեք բանակցութեանն ընթերցանի, որպէս կերակուր իմն բաշխեալ ի Հոգւոյն¹¹: Այլ եւ յարձանագրութիւն գրեցաւ Սաղմոս. այս¹² ոչ վարկպարագի եղիցի նորա լսելութիւնն եւ մի՛ իբրեւ¹³ որք ի դիւրապականելի նիւթ գրեալք վաղվաղակի առնուն զխանգարումն, այսպէս ի քում միտս, որք առ սուղ ինչ գծեցին զյիշատակն՝ ապա ներեսցես զնոսս¹⁴ ցնդիլ եւ խանգարիլ: Այլ ընկալ արձանացեալս ի քում անձինդ. այս է անշարժս եւ կառուցեալս՝ յամենայն ժամանակս հաստատեալ յիշատակաւ: Եւ եթէ ի բաց մղեսցէ զմեզ Հրեայն իբրեւ զաւտարս գրեցելոցն, ի գրոցն¹⁵ զնա հաւանեցուցուք. յայտնելով զխառնակութիւն կոչմանն, որպէս զբաժանեալսն ժո^{113ա|ղովէ}, մի՛ առնելով զյոյրովսն ի ձեռն ի Քրիստոս կոչմանն: «Իմ է, ասէ Գաղաադ եւ իմ է Մանասէ¹⁶»: Եւ զԵփրեմ ասաց¹⁷ եւ զՅուդայ¹⁸, թուակցեաց¹⁹ զՄովսէ: Եւ յեղովմ²⁰ ելանել սպառնայ. զամենեցուն համանգամայն զհնազանդութիւնն աւետարանէ: Ինձ, ասէ, աւտարացեղք²¹ հնազանդեցան:

¹ C զայլայլութեան
² E զսովորութիւնսն
³ A Սաղմոսըս
⁴ C փոխողաց
⁵ C առնումք] + մեզ
⁶ C արդալք
⁷ C եւ]
⁸ E աստուածայինք
⁹ C բանքն
¹⁰ B պարգեւաք

¹¹ C Հոգոյն
¹² AA,BCD այս] + է
¹³ E իբրեւ]
¹⁴ A, ցնդել եւ խանգարել
¹⁵ CE գրոց
¹⁶ B Մանասէս
¹⁷ A, ասաց]
¹⁸ E զՅուդաս
¹⁹ C թուակցեց
²⁰ DE յեղովմ
²¹ ABCE օտարացեղք] աւտարացեալք

3 Արդ, «Աստուած մերժեցեր զմեզ»: Որք հեռացուցանեն զինքեանս ի քէն ըստ հաւասարութեան մեղացն մերժեցեր: Զժողովս չարութեանն¹ մերոյ կործանեցեր, [բարեգործելով զմեզ ի տկարութենէն]: Բարկացար՝ յորժամ էաք բնութեամբ որդիք բարկութեան (Հմմտ. Եփ. Բ. 3), յոյս ոչ ունելով եւ անաստուածք յաշխարհի (Հմմտ. Եփ. Բ. 12): Գթասցիս² ի մեզ, յորժամ զՄիածինդ քո առաջի եղիք քաւարան յաղագս մեղաց մերոց, զի արեամբ նորա փրկութիւն գտցուք: Զոր ոչ ծանէաք³ բարեգործեալք, եթէ ոչ էր արբուցեալ մեզ զգինին զղջման: Գինի, ասէ զբանն, որ զքարացեալ սիրտն ի զգայութիւն⁴ ածէ: «Ետուր երկիւղածաց քոց նշանաւորութիւն¹³³՝ փախչել⁵ ի դիմաց աղեղան»: Մովսէս⁶ զսեամս Իսրայէլացւոցն⁷ արեամբ ոչխարին նշանակեաց, բայց դու ետուր մեզ նշանաւորութիւն, զնոյն զարիւն զանարատ գառինդ⁸ գենլոյ յաղագս աշխարհի: Եւ Եզեկիէլի⁹ |113բ| ի վերայ դիմաց ճակատուն¹⁰ տալ, ասէ զնշանս¹¹: Քանզի զնացէ՛ք, ասէ,

¹ C չարութեան

² A₁ գթասցես

³ ACD ծանէաք] ծնանէաք

⁴ C սգաութիւն

⁵ C փաղչել

⁶ C Մուսես

⁷ A₁ Իսրայէլացւոյն

⁸ C գառին

⁹ B Եզեկիէլ

¹⁰ CD ճակատոյն

¹¹ A₁BCE զնշանս

զհետ նորա եւ կոտորեցէ՛ք, մի՛ խնայէք, մի՛ ողորմիք (Հմմտ. Եփ. Բ. 5): Ծերոյն եւ զերիտասարդն, ե՛ւ զմանուկ, ե՛ւ զկոյս, ե՛ւ զկանայս սպանէք ի ջնջումն (Հմմտ. Եփ. Բ. 6), բայց յամենեսեանն¹², յորս է¹³ նշանն՝ մի՛ մերձենայք: «Աստուած խաւսեցաւ ի սրբութեան¹⁴ իւրում, ցնծացայց, բաժանեցից զՍիկիմայ¹⁵»: Սիկիմայ սեպհական¹⁶ երկիր է (Հմմտ. Ծն. ԽԲ. 22) Յովսեփայ, ի Յակովբայ տուեալ¹⁷. աւրինակ կտակին՝ միայն կարծեցեալ Իսրայէլի պարզեւեալ: Արդ, զսեպհական¹⁸ ժառանգութիւն ժողովրդեանն զայն ի բաժանումն ածից եւ հասարակաց արարից առ այլսն: Իսկ բաժանելոյ¹⁹ կտակին յամենեսին եւ որ ի նմանէ աւգտակարութիւն հասարակաց ամենեցուն բարեգործեցելոցն ի²⁰ յԱստուածոյ²¹ եղիցի, յայնժամ եւ հովիտ խորանաց²² բաժանեցի, այս է, աշխարհ²³ ամենայն՝ որպէս վիճակաւ²⁴, ըստ իւրաքանչիւր ուրուք տեղի պանդխտութեան որոչեսցի: Յայնժամ զբաժանեալսն²⁵

¹² C յամենիսէն D յամենեսեան

¹³ C է] են

¹⁴ E սրբութենէ

¹⁵ A₁ զՍիկիմայ] B զՍիկիմա

¹⁶ A₁C սեփական D սեփհական

¹⁷ C տուել

¹⁸ C զսեփական D զսեփհական

¹⁹ E բաժանելոց

²⁰ CE ի]

²¹ E աստուծոյ

²² CE խորանացն

²³ BCDE աշխարհ

²⁴ E վիճակօք

²⁵ C զբաժանելսն

միաւորեցէ, որ առնեն խաղաղութիւն թէ յերկրի եւ եթէ յերկինս (Հմմտ. Աղ. Լ. 20): Եւ զմիջնորմն ցանկոյն ելոյժ, եւ զերկաքանչիւրսն արար մի (Հմմտ. Եփ. Բ. 14):

4 Իմ է Գաղաադ եւ իմ է Մանասէս¹: Թողն Մանաս|114ա|էի² Գաղաադ, զի ցուցցէ զհայրապետացն զյարմարութիւն յԱստուծոյ պատրաստեալս, յորոց Քրիստոս ըստ մարմնոյ: Եւ Եփրեմ աւգնութիւն զլիւոյ իմոյ: Յուգա³ թագաւոր իմ⁴: Զբաժանեալ մասունսն⁵ միաւորէ համակամութեամբ: «Մովաբ⁶ յուսոյ աւագան»: Աւագան⁷, ասէ, լուալոյ⁸, այլ ոմն ի թարգմանչացն կամ աւագան անհոգութեան. այս է՝ ի բաց ընկեցեալ մարդ, սպառնումն ունի ոչ մտանել⁹ յեկեղեցի¹³⁴: Քանզի ոչ մտցէ Մովաբացին եւ Ամովնացին¹⁰ մինչեւ յերրորդ եւ մինչեւ ի տասներորդ ազգ, եւ յաւիտեանս ժամանակաց (Հմմտ. Բ. Օրն. ԻԳ. 23): Բայց սակայն զի մկրտութիւնն¹¹ թողութիւն ունի մեղաց եւ անհոգութեան առիթ լինի պարտաւորացն, որ ի ձեռն մկրտութեան փրկութիւն եւ առ Աստուած ըն-

¹ A, BE Մանասէս
² C Մանասէ
³ D Յուգա
⁴ A, իմ] եմ
⁵ D մասունսն] մանգունսն
⁶ B Մովաբ
⁷ ABCD աւագան] առ ազանաւ A, աւագանաւ
⁸ C լւանալոյ
⁹ D մտանէ
¹⁰ CD Ամովնացին] Սմոնացին E Ամօնացին
¹¹ C մկրտութիւնն] տրամութիւնն

տանութիւն ցուցանելով, ¹²Մովաբ, ասէ, աւագան է լուալոյ¹³, աւագան անհոգութեան (Հմմտ. Աղ. ՃԼ. 10): Արդ, ամենեքեան աւտարացեղ¹⁴ հնազանդեցան լծոյն Քրիստոսի՝ ի ներքո մտեալք. յաղագս այնորիկ Յեղուս¹⁵ արկանէ զիւր¹⁶ զկաւչիկն¹⁷: Եւ կաւչիկ¹⁸ Աստուածութեանն է մարմինն աստուածազգեստ, որով նա¹⁹ ի վերայ ել մարդկայնոցս²⁰: Զայսոսիկ յուսոյ, երանելով²¹ զժամանակ զՏեառն զալստեան, մարգարէս ասէ՝ ո՞ տարցի զիս ի քաղաք²² ամուր²³: Թուի ինձ |114բ| զեկեղեցի ասէ քաղաք, վասն զի կայ²⁴ աւրինաւոր շինուածովք²⁵, ամուր՝ յաղագս պարսպի հաւատոյն, որք բարենշանք թարգմանացն ասեն՝ ո՞ ետ ի քաղաքն շուրջ ամրացեալն²⁶: Արդ, ո՞ տացէ ինձ տեսանել զմեծտեսութիւնն՝ զԱստուած ի մարդիկ եկեալ: Այս է ասացեալն ի Տեառնէ, թէ «բագում մարգարէք եւ

¹² C Մովաբ ասէ]
¹³ A, լուանալոյ C լւանալո D լուալոյ E լուալեաց
¹⁴ C աւտարացեղ E օտարացեալք
¹⁵ C յեղո A, ի
¹⁶ AD իւր
¹⁷ CE կոչիկն
¹⁸ A, եւ կաւչիկ]
¹⁹ ABCD նա]
²⁰ A, մարդկայնոյս B մարդկայինոց CDE մարդկայնոցս
²¹ E երանելով] ելանելով
²² A, BE քաղաքն
²³ B յամուր
²⁴ A, կայ]
²⁵ AC շինուածովք E շինուածօք
²⁶ D ամրացեալ

արդարք ցանկացան տեսանել¹ զոր տեսեալքն² եւ ոչ տեսիմ» (Մ. Գ. Ժ. 17):

5 Արդ, տո՛ւր մեզ աւգնութիւն ի նեղութենէ³ (Հմմտ. Լու. 3): Մի՛ ի զաւրութենէ խնդրեսցուք զաւգնականութիւնն եւ մի՛ ի բարեկրութենէ⁴ մարմնոյ եւ մի ի միոջէ առ մարդկան կարծեցելոց⁵ երեւելեացն մաղթեսցուք հանդիպել աւգնականութեան: Ո՛չ յաճախութեամբ ընչից եւ ո՛չ զաւրութեամբ ծանու, ո՛չ բարձրացեալ փառաւք, ուստի ի շխեղն լինի, այլ⁶ յառաւել նեղութեանն շնորհէ, Տէր, որք խնդրենն⁷ զնա⁸ զաւգնականութիւնն (Հմմտ. Բ. Կրն. Ժ. 10): Այսպիսի էր եւ Պաւղոս՝ պարծանս իւր զնեղութիւնն առնելով: Յաղագս այնորիկ կարէր ասել՝ յորժամ տկարանամ՝ յայնժամ զաւրանամ⁹: Տո՛ւր մեզ աւգնութիւն¹³⁵ ի նեղութենէ¹⁰, վասն զի նեղութիւն զհամբերութիւն գործէ, եւ համբերութիւն՝ զհանդէս, հանդէսն՝ զյոյս, եւ յոյսն ոչ ամաչեցուցանէ (Հմմտ. Լու. 3-5): Տեսանես ո՛ւր հանէ զքեզ նեղութիւնն, յանամաչելի յոյսն: Հիւ|115ա|անդանա՞ս, բարեմտեայ¹¹, «զի զոր սիրէ

Տէր¹² խրատէ» (Եբ. Ժ. 6): Աղքատանա՞ս, ուրախ լե՛ր, զի զՂազարու¹³ բարիսն ընկալցիս (Հմմտ. Գ. Ժ. 22): Անպատուի՞ս¹⁴ յաղագս անուանն¹⁵ Քրիստոսի: Երանելի ես, զի քեզ ամաւթն ի փառս հրեշտակաց փոփոխեսցի¹⁶: Հաւանեցուցուք եւ զմեզ, եղբա՛րք, ի ժամանակի փորձութեանն¹⁷, մի՛ ի մարդկային յոյսն ընթանալ եւ մի՛ անդուստ մեզ զաւգնականութիւնն¹⁸ որսալ, այլ արտասուաւք եւ հառաչանաւք, եւ աշխատասէր աղաւթիւք¹⁹, եւ յերկարեալ պահաւք եւ արթնութեամբ զպաղատանսն առնել: Նա առնու զաւգնութիւն²⁰ ի նեղութենէն, որ զմարդկային աւգնութիւնս իբրեւ զսնտոխ քամահէ եւ ի կարողին²¹ ապրեցուցանել զմեզ ի յոյս հաստատի Քրիստոսիւ Յիսուսի՝ Տէրամբ մերով, որում փառք եւ զաւրութիւն²² յաւիտեանս յաւիտենից²³. ամէն:

¹ B տեսանեալ
² A, BD տեսանէքդ
³ E նեղութեան
⁴ ABCE բարեկրութենէ բարեկրթութենէ
⁵ E կարծեցելոյ
⁶ C յառաւել նեղութեանն] յառօելութեանն
⁷ C խնդրեն
⁸ C զնա] զնորա
⁹ A, BDE զաւրաւորեմ
¹⁰ C նեղութիւն
¹¹ C բարեմտեսցիս

¹² C տէր] + եւ
¹³ A ըզ Ղազարու
¹⁴ AA, C անպատուիս
¹⁵ AC անուանն
¹⁶ A, փոխեսցի
¹⁷ D փորձութեանն
¹⁸ D օգնականութիւնս
¹⁹ C աղօթօք
²⁰ C աւգնականութիւնս
²¹ E կարողի
²² C յաւիտեանս... Ամէն]
²³ D յաւիտենից: Ամէն]

1 Երկուս Սաղմոս ծանէաք յաղագս Իդիթումայ², որք ունին զվերնագիրն³ զերեսուն եւ եւթն⁴ եւ զոր⁵ ի ձեռինս է: Եւ վարկանիմք Դաւթայ⁶ գոլ զկարգ իրաց⁷ եւ Իդիթումայ տուել յաւգտակարութիւն⁹ նմա¹⁰ յուղղութիւն ոգւոց¹¹ ախտից, եւ ի նուագերգութիւն¹² ժողովրդեանն, որով Աստուած փառաւորեալ լինէր, եւ որք լսէին զնուագս¹³ ուղղէին զախտս: Քանզի եւ էր¹⁴ Իդիթում¹⁵ սաղմոսերգող¹⁶, որպէս վկայէ մեզ պատմութիւնն¹⁷ Մնացորդաց¹⁸ ասելով՝ «եւ ընդ նոսա Եման եւ Իդիթում, փողք եւ ծնծղայք յերգել¹⁹ զնուագ²⁰ երգոցն Աստուծոյ (Հմգ. Ե. Մնց. Ժ. Գ. 42): Եւ զկնի փոքր ինչ ասէ՝ «իշխանք զարութեան ի գործսն զորդիսն²¹ Ասափայ եւ Եմանայ

եւ Իդիթումայ, որք բարբառէինք քնարարք եւ տաղարք եւ թմբկարք» (Հմգ. Ե. Մնց. Ի. Ե. 1): Արդ, յաղագս Համբերութեան երկաքանչիւր Սաղմոսքն Հաւատարիմ առնէին զիրս²² ի ձեռն, որոյ եւ ամփոփ սրտմտական²³ անձի եւ Հպարտութիւն ամենայան արտաքս սահմանի²⁴, ուղղի խոնարհութիւն: Քանզի անհանար է ոչ ընչունողին զամենյան նուագութիւն եւ զվերջին վայրն կարել երբէք թշնամանեալ²⁵ զսրտմտութիւնն արգելով²⁶ եւ կամ նեղեալ²⁷ երկայնմտութեամբ յաղթուկ²⁸ լինել¹³⁷ փորձութեանցն: Զի որ զծայրս խոնարհութեանն ուղղեաց, ի թշնամանս²⁹ ուժգնակի զինքեան ճանաչելով զանարգութիւնն, ոչ շարժեսցի³⁰ ոգւով³¹ ի բանիցն անպատուութենէ³², այլ եթէ լսէ աղքատ, զիտէ զինքն աղկաղկ¹³⁸ եւ ամենայնի կարաւտ, եւ Հանապազորդութեան³³ ի³⁴ Տեառնէ սատարութեանն սպասել: Եւ եթէ լսէ վատթար ազգ|116ա|եաց³⁵ եւ³⁶ յաներեւելեաց կանխաւ ա-

¹ A, CD Ի ԿԱ. Սաղմոսն... Դիթումայ] նորին ի ԿԱ. Սաղմոսն ի կատարած յաղագս ի Դիթումայ Սաղմոս Դավթի BE ԿԱ.] վաթսուն եւ մի
² A₁ Սաղմոս E + ի C Դիթումայ
³ C զվերնագիր
⁴ A₁ եւթն] ութն
⁵ C եւ զոր] E որ
⁶ E Դաւթ
⁷ C իրացն
⁸ C Դիթումայ տուել
⁹ A₁ յաղագտակարութիւն
¹⁰ A₁ նմա]
¹¹ C ոգւոց E ոգւոյ
¹² C նուագերգութիւն
¹³ C զնուագս
¹⁴ CDE եւ էր] երեւի
¹⁵ C Դիթումայ
¹⁶ AA₁ սաղմոսերգող] սաղմոսերգով
¹⁷ C պատմութիւն E պատմութիւնք
¹⁸ CE մնացորդացն
¹⁹ DE յերգել] + եւ
²⁰ C նուագ DE նուագ
²¹ D զորդիս

²² C զիրսն
²³ E սրտմտականն
²⁴ D սահմանի] + եւ
²⁵ A₁ թշնամանեալ CD թշնամանել
²⁶ A₁ արգելով
²⁷ C նեղել
²⁸ BD յաղթուկ] յաղթկու
²⁹ C թշնամանսն
³⁰ C շարժեսցէ
³¹ CE ոգով
³² A անպատուութենէ
³³ A₁ Հանապազորդեան
³⁴ E ի] առ
³⁵ C ազգի
³⁶ ABDE եւ]

ուեալ ունիցի իւրում սրտի¹, թէ ի հողոյ լեալ² է: Յաղագս այսորիկ³ անդ⁴ ասէ՝ «ասացի թէ պահեցից զճանապարհս իմ» (Ս.Մ. Լ.Ը. 2) եւ պատմէ զմեղաւորին զի վրեայ յարուցումն եւ զիւր երկայնմտութիւնն: Քանզի ի⁵ հակառակել մեղաւորին⁶ առաջի իմ, ասէ⁷, խլացայ եւ նուաստացայ⁸ եւ լուեցի ի բարեաց: Եւ ապա յառաջ⁹ մատչելով ասէ՝ «հասնայն սնտոի Է, ամեճայն մարդ կեճոյնս» (Հ.Մ.Մ. Ս.Մ. Լ.Ը. 6), եւ զկնի ասէ¹⁰, «Եւ ոչ ճանաչէ ում ժողովեսցէ զայնոսիկ¹¹» (Հ.Մ.Մ. Ս.Մ. Լ.Ը. 7): Իսկ յառաջիկայ Սաղմոսիս¹² սկսանի տարակուսաբար, որպէս ընդ¹³ ինքեան անձին խաւսելով, իբրեւ ի կարգէ յառաջ ասացելոցն. Զի մի՛ մտաւք մարմնոյ անձն հնազանդեալ առ ցանկութիւնս եւ տրտմութիւնս զայրանայցէ¹³⁹: Ընդէ՞ր, ասէ, ծառայ առնեմ չար ախտից զանձս¹⁴, յարարչէն յԱստուծոյ զնա յիշխանութիւն մարմնոյ եւ ի նմա¹⁵ ախտիցն հաւատացայ¹⁶: Այլ պարտ է իշխել ախտիցն

եւ ծառայել Աստուծոյ: Քանզի անկար է նմա ընդ մեղացն թագաւորութեամբ լինել եւ ընդ Աստուծոյ. պարտ եւ արժան է ընդ¹⁷ արարչութեանն¹⁸ տիրել եւ Տեառնն բոլորեցուն¹⁹ Հնազանդել: Յաղագս այսորիկ ձգելով Մարգարէս, որ ի վերայ ածէր զփորձութիւնսն եւ զսաստիկ նեղու[116բ|թիւնսն նովիմբ չարեաց ի վերայ յառնէ, եւ փոյթ ունի ծառայեցուցանել զխորհուրդս հոգւոյն²⁰ ի ներքոյ ընկենուլ մարմնոյն, որպէս յանդիմանելով զնորա զսնտոի²¹ զինքենէ զմտածութիւնսն²² զայսոսիկ ասելով՝ ընդէ՞ր զիս բռնազբաւսես ծառայել, որոց²³ ոչ էր²⁴ ակրէն: Ունիմ Տէր, ճանաչեմ զճշմարիտ թագաւորն:

2 «Ո՞չ Աստուծոյ Հնազանդեացի²⁵ անձն իմ (Հ.Մ.Մ. Ը. Կ.Ն.Բ. Թ. 27), քանզի ի նմանէ է փրկութիւն իմ»: Զպատճառն ասաց զՀնազանդութեանն զփոյթ²⁶, զի փրկութիւն յԱստուծոյ է²⁷: Քանզի առանձինն²⁸ յատուկ Արարչին իւրում արարածոց զգուշութիւնն²⁹ հոգալ: «Ի նմանէ է³⁰ փրկութիւն», վասն զի

¹ C սրտին
² B լիեալ
³ ABC այսորիկ] այնորիկ
⁴ D անդն
⁵ ABD ի
⁶ A₁ մեղաւորի
⁷ C ասէ
⁸ AC նւաստացայ
⁹ E առաջի
¹⁰ CD ասէ] + զանձէ
¹¹ C զայնոսիկ] զայսոսիկ
¹² A₁ Սաղմոսի C Սաղմոսին
¹³ B ընդ]
¹⁴ C ախտիցն E զանձնս
¹⁵ E նմա նորա
¹⁶ B Հաւատացայ... ախտիցն]

¹⁷ AA,BDE ընդ]
¹⁸ AA,BD յարարչութեանն
¹⁹ C բոլորեցունց
²⁰ CE հոգոյն
²¹ D սնտոի
²² C մտածութիւնսն
²³ C որոց] որ
²⁴ C էր] է
²⁵ E անձն իմ]
²⁶ C փութո D փութոյ E փոյթ
²⁷ ABDE է]
²⁸ E յառանձինն
²⁹ D զգուշութիւն] զգովութիւնն
³⁰ ABDE է]

մարգարէաբար յառաջագոյն տեսանելով զհանդերձեալ լինելոց շնորհն զմարդանալոյն Քրիստոսի, զայսոսիկ ասէ՝ ծառայել¹ պարտ է Աստուծոյ եւ սիրել զնա, որ այսքան բարեգործութիւն ազգի մարդկան ընձեռեաց, որպէս զի² եւ ոչ յիւր որդին խնայեաց³, յաղագս մեր ամենեցուն մատնեաց զնա (Հմմտ. Հմմ. Բ. 32): Քանզի փրկութիւն անուանել⁴ սովորութիւն է Գրոց ԶՔրիստոսն Աստուծոյ, որպէս ուրեմն եւ Սիմէովն⁵ ասէր՝ «արդ արձակեա՛ գծառայս քո, Տէ՛ր» (Ղ. Կ. Բ. 29), «զի տեսիս ասք իմ գիրկուսիս քո»⁶ (Ղ. Կ. Բ. 30): Արդ, հնազանդեսցուք Աստուծոյ, զի ի նմանէ է փրկութիւն: |117ա| Եւ զինչ է փրկութիւնն՝ մեկնէ: Ոչ գործով ոք սոսկ, շնորհ ինչ մեզ⁷ ընձեռելով զվճարումն հիւանդութեանց եւ զմարմնոյ⁸ քաջողջութիւն: Այլ զի՞նչ է փրկութիւն: Քանզի նա է Աստուած իմ եւ Փրկիչ իմ, աւգնական իմ, եւ մի՛ սասանեցայց առաւել: Աստուած մեր է Որդին Աստուծոյ, ինքն եւ փրկիչ ազգի մարդկան, որ զտկարութիւնս մեր տեսանելով, զի փորձութեանցն լեալ⁹ անձանց մերոց զգայթակղութիւնսն ուղղեաց: Մի՛ սասա-

նեցայց¹⁰ առաւել, մարդկաբար խոստովանի զսասանութիւնն¹¹: Առաւել, անհնարին է յոգևոջ¹² մարդոյ ոչ լինել սասանումն ի փորձութեանց: Եւ ցորքան աղաւտաբար մեղանչեմք եւ սուղ, իբրեւ գտունկս ի հանդարտ աւերոյ շնչեցելոյ, հեզաբար սասանիմք¹³: Իսկ յորժամ յաճախ եւ մեծամեծք իցեն չարութիւնքն ըստ հաւասարութեան¹⁴ մեղացն աճեցման եւ սասանումնն¹⁵ ուժգնանալ բնաւորեցաւ: Եւ ոմանք յաւէտ սասանին, ոմանք մինչեւ նովին արմատովքն¹⁶ կործանեալք ի վայր անկանին, յորժամ քան զամենայն մրրիկս¹⁷ բռնաւորագոյն չար հոգևոցն¹⁸ իբրեւ զարմատս ինչ զհոգևոյն¹⁹, յորս հաստատեալ հաւատովն Աստուծոյ ի բաց խղեսցէ: Բայց ես, ասէ, սասան|117բ|եցայ իբրեւ զմարդ, յաւէտ ոչ սասանեցայց յաղագս աւժանդակելոյ ձեռին Փրկչին:

3 Մինչեւ յե՞րբ ի վերայ դնիք մարդոյ, սպանանէք ամենեքեան²⁰ իբրեւ որմոյ թիւրելոյ եւ ցանկոյ մղելոյ: Դարձեալ ընդ չար սպասաւորս բանսարկուին²¹ կռուի զանչա-

¹ DE ծառայել] + ոչ
² C զի]
³ D խնայեաց] խնեաց
⁴ C անուանել
⁵ CD Սիմէոն E Սիմէօն
⁶ C քո] + փրկութիւն աստ
⁷ D մեզ]
⁸ A₁ զմարմնոց
⁹ B լիալ

¹⁰ A₁ սասանեցայց] սատակեցայց
¹¹ B զսասանումնն CD զսասանումն
¹² C յոգևոջ
¹³ C սասանինք
¹⁴ D հաւասար
¹⁵ A₁CE սասանումն
¹⁶ C արմատովք
¹⁷ D մրրիկ
¹⁸ C հոգևոցն E հոգևոյն
¹⁹ C զհոգևոյն A₁ + իբրեւ զարմատս ինչ զհոգևոյն
²⁰ C ամենեքեան
²¹ AC բանսարկուին

փութիւնն¹ բամբասելով² բանս զի³ նոցանէ ի վերայ եկեալ դաւաճանութիւնն: Զի մարդիկ են կենդանիք տկարք, իսկ ի վերայ դնիք ոչ շատացեալք առաջին ի վերայ անկանելովն, այլ եւ⁴ զերկրորդն եւ զերրորդն ի վերայ ածէք, մինչեւ այնպէս զանձնն գայթակղեցուցանելով ի ձեզ կործանէք, որպէս զի լինել հաւասար որմոյ անկելոյ⁵ եւ ցանկոյ քակելոյ: Զի որմ⁶, ցորքան զուղիղ⁷ պահեսցէ⁸ կարգաւորութիւն, հաստատուն մնայ, իսկ յորժամ թիւրեացի ամենայն հարկաւորութեամբ լուծեալ կործանի: Զի միաբանութիւն ծանրութեանն զկնի թիւրեւոյն ոչ ուղղի եւ, որ ի բազմաց⁹ հաստատեալ¹⁰ կայ յորժամ մի ինչ գթումն կրեսցէ, ոչ եւս ընդունի զուղղութիւն: Արդ, ցուցանէ բանս, զի բնութիւնս¹¹ մարդոյ ի¹² բազմաց լեալ թիւրեցաւ ի մեղացն եւ լուծանիլ¹³ ամենեւին նմա պարտ է, զի, որպէս ի սկզբանն տնաւրինելով զնա արուեստաւորն¹⁴ դարձեալ վերստին ստեղծեալ, զգուշութիւն անլու-

ծանելի¹⁵ եւ առ երկրորդ կործանումն անդրժելի առնուցու: Աստուծոյ, ասէ, գործ¹⁶ Աստուծոյ¹⁷ շինուած¹⁸ էք (Հմմտ. Լ. Կրնթ. Գ. 9): Զշինուածս զայս սասանեցոյց |118ա| թշնամին, եւ զլեալն¹⁹ ի նմա²⁰ զպատառումն վերստին եստեղծ Արարիչն: Այնպէս հարկաւոր էր²¹ կործանումն²² յաղագս մեղացն եւ մեծ կանգնումն²³ ի ձեռն անմահութեանն: «Սակայն զգինն իմ²⁴ խորհեցան ի բաց մղել, եւ ընթացան ծարաւով²⁵, բերանով²⁶ իւրեանց աւրհնելով եւ սրտիւ իւրեանց անիծանէին»: Գին մարդոյ²⁸ է արիւնն Քրիստոսի: Քանզի «գնոց, ասէ, գնեցայք, մի՛ լինիք ծառայք մարդկան» (Լ. Կրնթ. Է. 23): Զայս զին խորհեցան մեզ անպիտան առնել, զմիանգամ ազատեալսն²⁹ դարձեալ ի ծառայութիւն ածելով, զաւրք չարին: Ընթացան³⁰ ծարաւով: Զպնդութիւնն, ասէ, զգիւցան դրժութեան, վասն զի ընթանան հակառակ մեզ՝ ծարաւեալք մե-

¹ D զանչափութիւնն] զանչափ սպասաւորութիւնն

² D բանբասելով

³ ABDE ի]

⁴ D եւ]

⁵ E անկելոյ] անկեալ

⁶ C որմն

⁷ CD զուղիղն

⁸ C պահիցէ

⁹ CE բազմացն

¹⁰ E հաստատել

¹¹ CE բնութիւն

¹² A₁ բազմաց լեալ] բազմալցեալ

¹³ A₁ լուծանել

¹⁴ C արւեստաւորն

¹⁵ C անլուծանելի] լուծանելի

¹⁶ B գործ] + ածէք

¹⁷ C աստուած

¹⁸ AC զշինուածս A₁DE շինած էք

¹⁹ B զլեալն

²⁰ AA₁E նմա] նա

²¹ ACDE էր] + ի

²² C կործանումն

²³ C կանգնումն

²⁴ C իմն

²⁵ D ծարաւով] + եւ սրտիւ

²⁶ D բերանով]

²⁷ D աւրհնելով... իւրեանց]

²⁸ A մարդոց C մարդկան

²⁹ ADE ազատեալսս C ազատելքս

³⁰ D ընթանան

րում կորստեանն: «¹Բերանով ի-
րեանց արհնէիմ եւ արտի² իրեանց³ ա-
նիծանէիմ» (Ս.Մ. ԿԼ. 5): Յոլովք են
զչար գործս⁴ ընդունելով, խնդա-
ցեալք, որ գայպանումն ասէ,
զգարչելի բանն քաղաքական կո-
չեն, զգառնն եւ զբարկացող ան-
քամահելի անուանեն⁵, զռիժդն⁶
եւ զանհաւասար իբրեւ զտնաւրի-
նական գովեն եւ զարբշիւն՝ իբ-
րեւ զագատ, զպոռնիկն եւ զչոայ-
լեալն⁷ վայելող իմն եւ փափկա-
ցեալ եւ միանգամայն պարզաբար
զամենայն չարութիւն ընդդիմակ⁸
առաքինութեամբն փաղաքչեն:
Այնպիսիքն են, որք⁹ բերանովքն¹⁰
աւրհնեն եւ սրտիւքն նզովեն:
Քանզի բանիցն բարեհամբաւու-
թեամբ¹¹ զամենայն նզովս |118բ| ի
վերայ ածեն նոցա կենացն պար-
տաւորս զնոսա յաւիտենական դա-
տապարտութեան ի ձեռն, որոց
ընդունին կացուցանեն: Դարձեալ
ընդ անձինն խաւսի, զհնազանդու-
թեանն¹² ինքեան առ Աստուած
ձգելով: «Համայն Աստուծոյ, ասէ
հնազանդեցիր անձն իմ, զի ի
նմանէ է համբերութիւն իմ»: Յու-
ցանէ զմեծութիւն փորձութեանցն

եւ զԱռաքելոյն¹³ ասէ, թէ ոչ թող-
ցէ զմեզ փորձել առաւլ քան, զոր
կարեմքն բերել: «Քանզի ի նմանէ է
նամբերութիւն իմ» (Հ.Մ. Լ. Կ.Ն. Ժ. 13):

4 «ՅԱստուծոյ է¹⁴ փրկութիւն
իմ, փառք իմ. Աստուած աւգնա-
կանութեան իմոյ, եւ յոյս իմ առ
Աստուած»: Երանելի է, որ ոչ
միոյ իւրք կենցաղոյս բարձրու-
թեամբ¹⁵ ցնծացեալ, այլ զԱս-
տուած ունիցիի ինքեան փառս, որ
պարծանս իւր¹⁶ ունի զՔրիստոս,
որ կարեն ասել ըստ Առաքելոյ՝
«իմ մի՛ լիցի պարծել, բայց միայն խա-
չիւն Քրիստոսի» (Հ.Մ. Գ.Ն. Գ. 14): Իսկ
այժմ բազումք փառաւորին
մարմնով, որ ի¹⁷ մերկամարտսն¹⁴⁰
հանդէսս պարապեն կամ որք բո-
լորին արբամբք¹⁸ հասակին մեծա-
մեծս¹⁹ խորհին, յոլոք ըստ պատե-
րազմացն արութեամբ²⁰ սպանանել
զհոմացեալսն²¹ առաքինութիւն
վարկանին: Քանզի ի պատերազ-
մունս²² քառութիւն եւ յաղթութիւն
ի զաւրվարէն եւ ի քաղաքաց
կանգնեալ ի սպանանելոյն²³ լինի:
Այլք փառաւորին պարիսպս քա-
ղաքաց շուրջ շինելով եւ այլք
վտակսն²⁴ ածելով պատ|119ա|րաս-

¹ C բերանով իւրեանց] բանիւք
² C սրտիւք
³ C իւրեանց]
⁴ C գործսն
⁵ AC անուանեն
⁶ A զրռիժդն D զռիշտն
⁷ C զչոայլելն
⁸ D ընդդիմակաց
⁹ C որ
¹⁰ E բերանօքն
¹¹ D բարեհամաւութեամբ
¹² BE զհիւանդութիւնն

¹³ C զառաքելոցն
¹⁴ D է]
¹⁵ A, BCE բարձրութեամբք
¹⁶ C իւր]
¹⁷ C մերկամարտ
¹⁸ E արբամք
¹⁹ C մեծամեծն
²⁰ C արութեամբք
²¹ A, զհոմայեղսն
²² C պատերազմունսն
²³ BD սպանելոցն
²⁴ D վտակսն] վտանկսն

տուլթեամբ, եւ կրթարանացն մեծամեծ շինուածովք¹: Այս անուն զընչեղութիւնն իւր ի գազանամարտսն վատնելով՝ սնոտեալք² բազմացն³ ձայնիւք⁴ բերկրեցաւ, ⁵փքագոլովութեամբքն¹⁴¹ եւ մեծամեծս խորհի՛ զփառսն ունելով յամաւթոյն⁶ իւրմէ (Հմմտ. Փլմ. Գ. 19), որ գրեալ յերեւելի քաղաքին տեղւոջ⁷, զիւր մեղսն ի վերայ տախտակացն ցուցանէ: Այլ փարթամութեամբ փառաւորին եւ այլ՝ եթէ ատենական է ⁸դժնդակ ոք եւ անկուուելի⁹, կամ թէ ըստ աշխարհիս իմաստութեան հմտագոյնք: Զորոց ամենեցուն ողորմել զփառաւորութիւնն յիրաւի է եւ երանել զայն, որ զԱստուած իւր փառսն¹⁰ առնէ: Քանզի եթէ այս անուն մեծ իմն խորհի, զի ծառայ է թագաւորի՝ պատուեալ¹¹ ի նմանէ աւգտութեամբ, որչափ եւս քեզ աւրինաւոր է ի քեզ ինքն մեծանալ, զի ծառայ ես մեծի թագաւորին՝ կոչեցեալ ի նմանէ ի ծայրս ընտանութեան, առնլով զՀոգին աւետեաց, որպէս զի կնքեալ նովալ՝ որդի^o երեւեսցիս Աստուծոյ: Ի քեզ ծանուցեալ զաւգտակարութիւնն հարագատութեան յԱս-

¹ AC շինուածովք E շինուածօք

² D սնոտիւք

³ C բազմաց

⁴ D ձայնօք E ձայնիւքն

⁵ E փքայգոլովութեամբքն

⁶ C յամաւթո

⁷ C տեղոջ

⁸ D դժնդակ ոք] դժնդակօք

⁹ AC անկուուելի AA,CDE + եւ

¹⁰ BC փառս

¹¹ A պատուեալ C պատուել

տուած յուսոյն, զոյգ ինքեան նախանձու մաղթէ զժողովուրդն, ասելով՝ «յուսացարուք ի նա ամենայն ժողովք ժողովրդոց, հեղէք առաջի նորա զսիրտս ձեր»: Անհնարին է ընդունակս զմեզ լինել աստուածային շնորհին, եթէ ոչ որք ի չարութենէ ախտք [119բ] յառաջագոյն կալան¹² զանձինս մեր արտաքս վանեալ¹³ հանիցեմք: Տեսի ես զբժիշկս, որ ոչ նախ տան զփրկական դէղսն յառաջ քան զփսխել զհիւանդագործ¹⁴² նիւթն¹⁴, զոր չար կերակրովք¹⁵ յինքեանս անարգելք մթերեցին: Բայց եւ աման, որ յառաջագոյն ընդունի զխոնաւութեան իրիք զժահահոտութիւն¹⁶, ոչ լուացեալ¹⁷, ոչ ընդունի զանոյշ իւղոյ զանկումն¹⁸: Արդ, պարտ է այսուհետեւ արտաքս հեղուլ զյառաջ գոյացեալսն, զի կարասցէ տանել ի¹⁹ վերայ ածեալսն: ²⁰Համայն սնոտիք²¹ են որդիք մարդկան: Ետես զամենեսեան²² ոչ²³ զհետ երթեալ իւրոց²⁴ պատուիրանին²⁵ եւ ոչ ընկալեալս յուսալ յԱստուած, այլ ունել զյոյսն ըն-

¹² D կալան] ընկալան

¹³ ABCD վանեալ] վարեալ

¹⁴ C նիւթին

¹⁵ E կերակրօք

¹⁶ D ժահահոտութեան

¹⁷ C լուացել

¹⁸ C զանկումն

¹⁹ A, ի] զի

²⁰ C համայն... մարդկան]

²¹ ABC սնոտի

²² C զամենիսեն

²³ C ոչ]

²⁴ BC իւրոյ

²⁵ AC պատուիրանին

դունայնութիւն¹ կենցաղոյս: Յաղագս այսորիկ ասէ՝ Համայն սնոտիք² են³ որդիք մարդկան: Ընդէ՞ր սնոտիք: Վասն զի սուտք: Յորո՞ւմ յաւէտ նոցա ստութիւնն յանդիմանի: Ի կշիռս անիրաւել: Որո՞վք, ասէ, կշռովք: Զի ո՞չ ամենեքեան մարդիկ կշռեն, մի ամենեքեան մարդիկ ասրավաճա՞ռք ⁴կամ մսավաճա՞ռք, կամ ոսկի՞, կամ արծա՞թ ամբարեն, կամ բոլորովին յաղագս այնպիսե՞ացն⁵ նիւթոյ⁶ զփոյթն ունիցին, զորս լծակաւքն եւ կշռովք բնաւորեցան վաճառականք⁷ փոխանորդել: Քանզի յոլով ձեռն արուեստականացն⁸ ազգ, կշռոցն ոչինչ ի⁹ գո|120ա|րծն իւրեանց կարաւտանան. բազումք¹⁰ նաւարկելով¹¹, յոքունք յատեանս եւ յիշխանութիւնս շրջելով առ որս ստութիւնն է, եւ կէսք զկշռոց¹² զնենգութիւն ոչ ուսանին: Արդ, զի՞նչ է, զոր ասես: Զի իւրաքանչիւր ուրուք ի մէնջ կշիռք իմն են ի ծածուկ, ի ստացողէն զմեզ կազմեալք, որովք զբնութիւն իրացն է կարողութիւն որոշել: «Եդի առաջի երեսաց քոց զկեանս եւ զմահ, զբարի եւ

զչար» (Ի· Օբէ՞ւ· Լ· 15), երկուս ընդիմակացս¹³ իրերաց բնութիւնս հակառակ: Կշռեա՞¹⁴ զնոսա յընտանւոջ¹⁵ քում յատենիդ, կշռեա՞¹⁶ հաւաստեալ¹⁷ զինչ քեզ աւգտակարագոյնք առ ժամանակեա՞¹⁸ առնի¹⁹ հեշտութիւն եւ նովիմք զյաւիտենականն առնուլ զմահ, եւ ճգնութեամբ առաքինութեանն ընտրել²⁰ զչարչարանսն եւ²¹ նովիմք յորդորողաւ վարեցեալ ի յաւիտենական փափկութիւնն: Բայց սուտք մարդիկ, ապականեալս ունելով զոգւոյն²² ատեան²³, զորս աւաղէ Մարգարէն ասելով՝ վայ, որ ասէ զխաւարն լոյս եւ զլոյսն՝ խաւար, որ ասէ՝ զգառնն²⁴ քաղցր եւ զքաղցրն՝ դառն (Հմմտ. Ե· Ե· 20): Ինձ, ասէ, մերձակայքս²⁵, եւ ո՞ գիտէ զհանդերձեալսն: Չարաչար կշռես, չար փոխանակ բարւոյ²⁶ ընտրելով, զսնոտիս քան զճշմարտութիւնն պատուելով²⁷, զժամանակեայս²⁸ քան զյաւիտենական|120բ|սն²⁹ նախադասելով, զժա-

¹ C ընդունայնութիւն] յունայնութիւն
² AA₁BC սնոտի
³ C են] կեն
⁴ AC կամ մսավաճառք]
⁵ C այնպիսեացն] այսպիսեց
⁶ A₁C նիւթոյ
⁷ CD վաճառականքն
⁸ A արուեստականացն B արուեստակացն
⁹ D ի]
¹⁰ E բազում
¹¹ AA₁BD նաւարկելովք E նաւարկելօք
¹² C զկշռոցն

¹³ BCE ընդդիմակացն
¹⁴ E կշռեաց
¹⁵ C յնդանոջ D յընտանոջ DE + ի
¹⁶ B կշռէ C կշռեաց
¹⁷ C հաստեալ
¹⁸ A₁ ժամանակեաց
¹⁹ BD առնելի
²⁰ E ընտրեալ
²¹ AA₁BCE եւ]
²² A₁ զոգւոցն C զոգոյն
²³ C ատեն
²⁴ C զգառն
²⁵ C մերձակա քո
²⁶ C բարո
²⁷ AC պատուելով
²⁸ C զժամանակայս
²⁹ E զյաւիտենականն

մանակեայ հեշտութիւնս¹ քան եթէ զանդ² ուրախութիւնն³ եւ զմշտնջենաւոր⁴ ընտրելով: «Արդ, սուտք են որդիք մարդկան եւ կշիռս զրկել»: Եւ զրկեն⁵ նախ առաջին զինքեանս, ապա եւ⁶ զմատաւորսն, որք եւ նոքա չար խորհրդակիրք գործովքն⁷ լինին եւ այլոց վատթարութեան⁸ աւրինակք⁹ լինին: Ոչ է քեզ ասել յաւուրն դատաստանի. ոչ գիտէի զբարի: Յառաջ բերեալ լինի քեզ կշիռքն բաւական ընձեռելով զբաժանումն բարւոյ¹⁰ եւ չարի: Քանզի զմարմնոյ ծանրութիւն կշռոցն մէտաւք¹¹ փորձեմք, իսկ զկենցաղոյս ընտրութիւն¹² ինքնիշխանաւ հոգևով որոշեմք, զոր¹³ եւ կշիռսն անուանեաց¹⁴ յաղագս հաւասար նկարելոյ առնուլ զմէտսն¹⁵ յերկուսին¹⁶ կողմանսն¹⁷:

5 Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն, յափշտակութեան մի՛ ցանկայք¹⁸: Վերագոյն ասաց՝ յուսացարուք ի

¹ C հեշտութիւնսն
² D զանդ] զանդադար
³ D ուրախութիւնսն
⁴ C զմշտնջենաւորն
⁵ C զրկեն
⁶ AA, CE եւ]
⁷ CE գործովն
⁸ C վատթարութեան
⁹ CDE օրինակ
¹⁰ C բարո
¹¹ AA, BD միտաւք C մետօք
¹² C իշխանականաւ հոգոյն որոշիմք
¹³ C զորս
¹⁴ C անւանեմք
¹⁵ C զմէտսն] զմիտսն
¹⁶ D յերկուսին
¹⁷ C կողմանցն
¹⁸ C մի ցանկայք]

նա ամենայն ժողովք ժողովրդոց: Ետես դանդաղկոտս ի հնազանդութիւնն եւ երեւեցոյց¹⁹, թէ՛ Համայն սնոտիք են²⁰ որդիք մարդկան: Դարձեալ հրաժարեցուցանէ ոչ յուսալ յանիրաւութիւն: Յորժամ յանիրաւութենէ²¹ ժողովեալ փարթամութիւն բաւական ինքեան առ ի զաւրութիւն, եւ իշխանութիւն պատճառք²² լինին դատելոյն²³, նման է հիւանդի²⁴, որ ի զարգացմ[121ա]ան ցաւոյն²⁵ զքաջողութիւնն ի բաց դնիցէ: «Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն»: Այս զքեզ խափանէ առ ամենայն գործսն: «Եւ յափշտակութեան²⁶ մի՛ ցանկայք»: Ո՛չ լինել աւտարացն ցանկացող խրատէ: «Փարթամութիւն եթէ ցնդիցի, մի՛²⁷ դնիցիք²⁸ սրտիւ»: Եթէ տեսանիցես զոք յառաջելի փարթամացն, մի՛ երանիցես²⁹ զնորա կեանսն³⁰: Եթէ քեզ բազում ուստեք յաննախանձ աղբերացն³¹ գեղցին ինչք՝ մի՛ ընկալցիս զնորա յորդութիւնն³²: Ընչեղութեան³³ եթէ գեղցի: Սքանչացիր ընդ ձայնն: Յնդող է բնու-

¹⁹ C երեւեցոյց] երեցոյց
²⁰ AA, BDE են]
²¹ C յանիրաւութիւն յորժամ]
²² E պատճառն
²³ E դատելոցն
²⁴ C հիւանդին
²⁵ CE ցաւոցն
²⁶ D յափշտակութիւն
²⁷ B մի] + միտ
²⁸ B դնիցիք] դնիցիք C դնիցէք
²⁹ D երանեսցես
³⁰ C զկեանսն
³¹ A, աղբերացն E աղբերացն
³² C յորդութիւն
³³ C ընչեղութեանն

թիւն¹ ընչեղութեան, քան զուզիս² արարգագոյն զուճողաւքն զանցանէ³, այլ երբեմն յայլս⁴ բնաւորեցաւ փոփոխիլ⁵: Ջոր ււրինակ գետ ի բարձրաւանդակէ բերեալ ի մաւտաւոր եզրն⁶ մերձենալով՝ միանգամայն հպեալ եւ փութով ի բաց մեկնի, նոյնպէս եւ ընչեղութեան դիւրութիւն սրագոյն ունի եւ լարծող զմերձաւորութիւնն՝ զայլս⁷ յալոց⁸ փոփոխել բնաւորեալ: Այսաւր սորա անդաստանս եւ վաղիւ՝ այլոց⁹ եւ զկնի սուղ ինչ միւսոյ ուրումն: Հայեա՛ց, որ¹⁰ ի քաղաքիս են, տունք, քանիս¹¹ յորմէ հետէ եղեն անուանս¹² փոփոխեցին, այլ երբեմն այլոց ստացողացն¹³ անուանեալք: Եւ ոսկի միշտ, որք ունին, ի ձեռաց ցնդեալ¹⁴ ի միւս¹⁵ փոփոխի եւ ի նմանէ առ այլս¹⁶: Մանաւ|121բ|անդ կարես ջուր¹⁷ ձեռամբ ըմբռնելով ունել, քան եթէ զընչեղութիւն քեզ բաւականաբար¹⁸ պահել: Գեղեցիկ ուրեմն ա-

¹ C ընչեղութեանն քանզի
² A ըզուզիս C ուխս
³ C զանցանէ] ցնդացանէ
⁴ C յայլսն
⁵ C փոխիլ
⁶ C եզր
⁷ C զայլս
⁸ C այլոց
⁹ BD այլոյ
¹⁰ C որք
¹¹ E քանիցս
¹² C անուանս
¹³ C ստացողաց
¹⁴ C ցնդեալք
¹⁵ CD միւսն
¹⁶ BDE այլն C այլսն
¹⁷ A₁ զջուրն CE զջուր
¹⁸ C բաւական C + էր

սացաւ՝ փարթամութիւն եթէ զեղցի, մի՛ դնիցէք¹⁹ սրտիւք: Եւ մի՛ անձամբ քով ախտասցիս, այլ ի նմանէ²⁰ զպիտանացուն ընկալցիս, մի՛ իբրեւ զմի ինչ ի բարեացն աւուակ սիրելով զարմանայցես, այլ իբրեւ զգործ ի ծառայութեան զսպասաւորութիւնն առցես: Ապա ի վերայ ածէ²¹ ամենայն ասացելոցս ասացուած²² ոչ եւս յիւրոց բանիցն, այլ զոր ի նմանէ իսկ յԱստուծոյ լուաւ: «Քանզի միանգամ, ասէ, խաւսեցաւ Աստուած, երկուս զայսոսիկ լուայ²³»: Եւ²⁴ մի՛ ինչ խռովեցուցէ որպէս հրաշափառագոյն²⁵, զիարդ Աստուած մի անգամ խաւսեցաւ եւ մարգարէն երկուս լուաւ²⁶: Քանզի կարողութիւն է միանգամ ումեք խաւսել եւ²⁷ միանգամն յոլով լինել խաւսեցեալքն: Մարդ, պատահելով ումեք, միանգամ յաղագս բազմաց խաւսի, կարէ որ լսեն նորա բանիցն, ասել՝ միանգամ²⁸ խաւսեցաւ՝ յաղագս բազմաց խաւսեցաւ: Այս է ասացեալն այժմու: Աստուծոյ երեւումն միանգամ եղեւ, եւ երկուք իրք են զոր խաւսեցաւն: Ոչ ասաց՝ մի՛ խաւսեցաւ Աստուած եւ երկուս զայսոսիկ լուայ: Քանզի այսպէս

¹⁹ C դնիցիք
²⁰ E նմանէ] սմանէ
²¹ CD ած ABD + ի վերայ
²² A ասացուած] ստացւած C ասացւած
²³ C լւա
²⁴ C եւ]
²⁵ A₁ հրաշափառագոյն] + ասացեալս
²⁶ C լւաւ
²⁷ E եւ] + ի
²⁸ C միանգամայն

թուէր¹ ու|122ա|նել իմն բանին առ ինքն ընդդիմութիւն: Արդ, զի² նչ էր երկուքն, զորս լուաւ: «Զի զաւրուութիւն Աստուծոյ եւ քո, Տէ՛ր, ողորմութիւն»: Զի զաւրաւոր, ասէ, Աստուած է³ դատելով ինքն ողորմած: Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն եւ մի՛ ընչեղութեան առ զնիք, եւ մի՛ ընդունիք զսնոտիս, մի՛ զոգւոց⁴ զամանն⁵ ապականեալ բերէք: Գիտելով զի զաւրաւոր է մեր Տէրն, զարհուրեցարուք ի նրա ուժոյն եւ մի՛ հրաժարէք ի նորա մարդասիրութենէն: Արդ, առ⁶ ոչ անիրաւեալն⁷, բարւոք⁸ է նորա երկիւղն⁸, բարւոք է նորա երկիւղն եւ առ միանգամ զայթակղեալսն ի մեղսն ոչ զինքն դնել անյուսութեամբ. բարի է յոյս ողորմութեանն: Քանզի զաւրուութիւն Աստուծոյ եւ ի նմանէ ողորմութիւն: Զի⁹ դու հատուցանես իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոյ¹⁰ իւրում: «Որով չափով չափեք՝ չափեսցի ձեզ» (Մ. 7. 1): Նեղեցե՞ր զեղբայրն, ընկալ ըզգոյզն¹¹: Յափշտակեցե՞ր զտկարագունիցն, կռփեցե՞ր զաղքատն, ամաչեցուցե՞ր թշնամանաւք, զրպարտեցե՞ր,

¹ C թւէր
² D է]
³ C զոգո
⁴ A₁ ամանն BC զատենն
⁵ C առ]
⁶ BE անիրաւելն
⁷ C բարիոք
⁸ CD երկեղն
⁹ E զի] եւ
¹⁰ C գործոց
¹¹ A₁D գոյզն B ըզոյզն C զգոյսն E զգոյզն

ստեցե՞ր, զաւտարացն¹² զրժեցե՞ր զհարսանիս¹³, սո՞ւտ երդուար¹⁴, զսահմանս հարցն փոփոխեցե՞ր (Հմմտ. Ընչէ ԻԲ. 28), ստացուածոց¹⁵ որբոցն¹⁶ ի վերայ չոգա՞ր, զայրիսն նեղեցե՞ր, զմերձաւոր հեշտութիւնսդ քան զաւետեցն բարիս պատուեցե՞ր¹⁷. ընկալ զայդոսիկ¹⁸ զփոխարէն չափն: Քանզի զոր¹⁹ |122բ| ինչ սերմանէ իւրաքանչիւր ոք, զնոյն եւ հնձեսցէ (Հմմտ. Գ. 9. 9. 8): Եւ համայն թէ որ ինչ ի բարեացն գործեցաւ քեզ՝ եւ զնոցա շահն²⁰ ընկալցիս²¹ յովովապատիկ զհատուցումնն: Վասն զի դու հատուցանես իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոց²² իւրում²³: Զայս յիշելով յամենայն կենցաղումս զասացուած²⁴, կարասցես ի յաճախութենէ մեղացն փախչել²⁵ ի Քրիստոս Յիսուս, ²⁶ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս²⁷ յաւիտենից²⁸. ամէն²⁹:

¹² C զօտարացն] + եւ
¹³ C զհարսանիսն
¹⁴ A երդուար
¹⁵ AC ստացուածոց
¹⁶ ABE որբոցն] սրբոյն
¹⁷ AC պատուեցէր
¹⁸ C այդոցիկ
¹⁹ BC որ]
²⁰ E շահն] շաման
²¹ E ընկալցես
²² B գործոյ D գործւոյ
²³ E իւրոյ
²⁴ AC զասացուած
²⁵ C փաղչել
²⁶ BCDE ի տէր մեր]
²⁷ C յաւիտեանս]
²⁸ AA₁CDE յաւիտենից]
²⁹ CD ամէն]

1 Վաղ ժամանակալք ի քահանայական² յայս³ Վկայից⁴ տեղի, ի մէջ գիշերի զԱստուած Վկայից արնութեամբք հաշտեցուցանելով, ժուժկալեցէք մինչեւ ի⁵ հասարակ արեայս ի մեր գալս մնացեալք: Արդ, ձեզ՝ քան զքուն եւ զհանգիստ ի վկայս⁶ զպատիւն⁷ եւ զԱստուծոյ⁸ պաշտանն նախապատուողաց՝ պատրաստ է վարձ⁹: Իսկ եթէ պարտ է եւ մեզ յաղագս մեր վճարել ինչ յամելոյ¹⁰, սակս եւ¹¹ հեռանալոյ¹² ի ձէնջ՝ ասեմ¹³ զպատճառն, զի զայլ համապատիւ այսր Աստուծոյ եկեղեցւոյ¹⁴ տնաւրիներով, ոչ սակաւ առ ձեզ¹⁵ արգելեալ լինի հեռաւորութեամբ եւ զժամանակս զայսր արուր ծախէի: Վասն զի ետ Տէր, եւ զնոցա¹⁶ լնուլ զպաշտանն, եւ ոչ վրիպել ի ձեր¹⁷123ամէ¹⁷ սիրոյդ, տուք ընդ

մեզ շնորհակալութիւն բարեգործին, որ գտեսանելիս զայս զմարմնոյս մերոյ հիւանդութիւն¹⁸ անտեսանելի իւրով զաւրութեամբն աւժանդակէ: Արդ, զի մի առաւել ինչ արգելեալ զձեզ¹⁹ տրտմեսցուք, սուղ ինչ ուստի ժամանեցաքն, երգեցելոյն ի ձէնջ Սաղմոսի խաւսեցեալ եւ բանիւ մխիթարութեանս առ ձեր զաւրութիւն զանձինս ձեր սնեսցուք, եւ²⁰ զմարմնոյ խնամս իւրաքանչիւր ոք ի բաց թողցուք: Եւ զի²¹նչ էր երգեցեալն: «Սիրեցի, ասէ, զի լուիցէ²¹ Տէր զձայն պաղատանաց իմոց»: Ոչ ամենայնի է ասելն՝ զսիրեցին²², այլ կատարեցելոցն²³ արդէն²⁴ եւ առաւելեցելոյ²⁵ քան զծառայութեանն երկիւղ²⁶, եւ ի հոգւոջն²⁷ լեալ²⁸ որդեգրութիւն²⁹:³⁰ Առ որում³¹ կայ սիրեցին³², զո եւ լսի ի մէնջ, թէ զԱստուածն բոլորեցունց: ³³Քանզի տիրաբար սիրելի Աստուած է,

¹ C նորին ի Սաղմոսն ՃԺԴ. D նորին սրբոյն Բարսղի ի Սաղմոս ՃԺԴ. E սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսին Ի Սաղմոսն հարիւրերորդ Ժ. եւ չորրորդ
² C քահանայականս
³ CD յայս] վկայից
⁴ AB վկայից]
⁵ C հասարակ արեայս] հասարակ օր այս
⁶ C վկայսն
⁷ C զպատիւ
⁸ C պաշտօն նախապատուողացն
⁹ C վարձ գանձն
¹⁰ C յամելոց DE յամելոյս
¹¹ C եւ] + բազում
¹² C հեռանալոց
¹³ C ասեմք
¹⁴ C եկեղեցոյս
¹⁵ ABD ձեզ] ձեր
¹⁶ B նոցա
¹⁷ C զձերմէ

¹⁸ C զհիւանդութիւն
¹⁹ ABCD զձեզ] զմեզ
²⁰ C եւ] էր
²¹ C լուիցէ
²² A ըզսիրեցին
²³ BD կարաւտեցելոցն] կատարելոցն C կատարելոյն
²⁴ C արդէն] անդեն
²⁵ D առաւելեցելոյ E առաւելեցելոցն
²⁶ C երկեղ
²⁷ C հոգւոջ
²⁸ B լիալ
²⁹ C որդեգրութեան
³⁰ ABC առ որում կա] որ առկա E որում առաւել է
³¹ C որում
³² C սիրեցին
³³ A քանզի տիրաբար սիրելի աստուած է]

եւ զսիրելին¹ սահմանի գոլ, որում ամենայն բաղձայ: Իսկ սիրելի² Աստուած ե՛լ առաջին, ե՛լ կատարելագոյն բարեացն: Ջնա սիրեցի զԱստուածն՝ զտենչալեացն զէն եւ զվերջինն յաղագս նորա զչարչարանսն խնդութեամբ ընկալայ: Եւ զինչ են այսոքիկ, սուղ ինչ զկնի ի վեր ելանէ, զերկունս³ մահու⁴, զվտանգս դժոխոց, զնեղութիւնս, զցաւս, որք ամենայնք նմա⁵ սիրելիք յաղագս առ Աստուած սիրոյն եւ յուսոյն, որ կայր նմա, զի վասն բարեպա|123բ|շտութեան չարչարանաւք կալելովք երեւէր: Վասն զի ո՛չ անյաւժարելի եւ ո՛չ բռնաբար եւ ի հարկէ համբերեցի, ասէ, զնահատակութիւնսս⁶, այլ ժուժկալութեամբք ոմամբք եւ կամաւք ընկալայ զվտանգաւորսն, որպէս զի գոյ ինձ ասել՝ «եթէ յաղագս քո մեռանիմք զբոլոր աւրն⁷»: Եւ երեւին այսոքիկ հաւասար կարգեալ⁸, որ⁹ յԱռաքելոյն¹⁰ եւ ի նմին իսկ սորա¹¹ յաւժարութենէն ասացելոց թէ՛ «ո՞ զմեզ հեռացուցանէ ի սիրոյն Աստուծոյ¹⁴⁴: Նեղութի¹⁰ւն, թէ՛ անձկութիւն¹², թէ՛ սով, թէ՛ վիշտ¹³,

¹ BE զսիրելին] զի սիրելին
² D եւ]
³ ABD զերկունս] զերկունսն
⁴ C մահու] + եւ
⁵ AE նմա] նա
⁶ C զնահատակութիւնսն
⁷ C աւր
⁸ ABD կարգեալ] կարել C կարգելք
⁹ C որք
¹⁰ E յառաքելոցն
¹¹ C յոժարութենէս ասացելո
¹² E յանձկութիւն

թէ՞ սուր» (Հմմտ. Հւմ. Բ. 35)¹⁴⁵: Արդ, սիրեցի զայս ամենայն՝ գիտելով եթէ տեսողաւ¹⁴ եւ նահատակաւորաւ Տերամբն բոլորեցուն¹⁵ յաղագս բարեպաշտութեան բերեմ¹⁶ զվտանգս: «Զի լուիցէ¹⁷ Տէր զձայն պաղատանաց իմոց»: Քանզի այսպէս եւ¹⁸ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ կարէ ի պատուիրանաց¹⁹ զվտանգաւորսն կատարել, յորժամ տեսաւ²⁰ զբոլորեցուն²¹, ցուցանելով զքո առաքինութիւն:

2 «Զի խոնարհեցոյց զունկն իւր յիս»: Խոնարհեցոյց, ասաց, ոչ զի մարմնականին²² իմաստ²³ առցես յաղագս Աստուծոյ ականջս ունել եւ զայնոսիկ առ ի հանդարտագոյն ձայնին ի վերայ խոնարհեցուցանել, որպէս մեք առնեմք, առ սուղ ասացեալսն մաւտեցանեմք²⁴ զմեր լսելիս, զի մե|124ա|րձաւորութեամբ զգալութեանն²⁵ ընկալցուք զխաւսեցեալն, այլ խոնարհեցոյց, ասաց²⁶, զի զիւր տկարութիւնն ցուցցէ²⁷: Քանզի յերկիր անկեալ առ իս էջ մարդա-

¹³ E վիշտք
¹⁴ A տեսաւզաւ
¹⁵ C բոլորեցունց
¹⁶ BD բերես
¹⁷ AC լուիցէ
¹⁸ ABDE եւ]
¹⁹ AC պատուիրանաց
²⁰ CD տեսող E տեսող
²¹ CD բոլորեցուն
²² E մարմնականին] մարմնական ինչ
²³ C իմաստս
²⁴ C մօտացուցանեմք
²⁵ C սգալութեամբն
²⁶ C ասէ
²⁷ C ցուցանիցէ

սիրութեամբն, զոր աւրինակ՝ հիւ-
 ւանդի ուրուք ի բազում¹ տկա-
 րութենէն եւ² ոչ խաւսել հաստա-
 տաբար կարացելոյ, մարդասէր
 բժիշկ առ ածելով զիւր լսելիս ի
 մաւտաւորութենէն ուսանի զկա-
 րիս աշխատեցելոյն: Արդ, խոնար-
 հեցոյց զունկն³ իւր յիս: Վասն զի
 աստուածային լսելիք ոչ ձայնի
 կարաւտանան⁴ առ ի զգալ⁵, զի
 գիտեն ի շարժմանէ սրտին ճանա-
 չել զհայեցեալսն⁶: Եթէ ոչ լսես, զի
 Մովսէս⁷ ոչ ինչ բարբառելով (Հմմտ. Եւր. ԺՂ. 15), այլ անխաւս իւրով հա-
 ռաչմամբն մաղթելով զԱստուած՝
 լսելի եղեւ ի Տեառնեն, որ ասէր՝
 զի⁸ ոչ⁹ ես¹⁰ առ իս: ¹¹Գիտէ Աս-
 տուած եւ արեան լսել արդարոց,
 որոյ լեզու ոչ է մերձ եւ ոչ ձայն
 ընդ աւդս¹² անցանէ: Այլ գործոց
 արդարոց մաւտաւորութիւն¹³ մե-
 ծածայնութիւն է Աստուծոյ: «Եւ
 յաւուրս իմ կարգացից»: Մեք, մի
 մաղթելով աւր¹⁴ կամ ի միում ժա-
 մու, սակաւ ինչ ի մեղս մեր
 տրտմեալք՝ անհոգանամք որպէս

թէ¹⁵ արարեալ ինչ հակառակ յա-
 րութեան մերոյ: Իսկ սուրբն յա-
 մենայն ժամանակ ի կենաց իւրոց
 չափելով ցուցանել զխոստովանու-
 թիւնն: «Քանզի յաւուրս իմ, ա-
 սէ¹⁶, կարգացից»: Եւ զի մի՛ կար-
 ծիցես, թէ ի [124բ] բարաւորութեան
 կենացս այսոցիկ եւ ամենեցուն
 նմա իրաց եկելոց¹⁷ յառաջ մատու-
 ցեալ կարգայր զԱստուած¹⁸ պատ-
 մէ գմեծութիւն¹⁹ խստութեանց¹⁴⁶
 յորս էր եւ ոչ մոռացաւ զանունն
 Աստուծոյ: «Քանզի պաշարեցին²⁰
 զիս, ասէ, երկունք մահու, վտանգք
 դժոխոց գտին զիս»: Իսկ
 որպէս երկունք ի վերայ յղաց-
 մանց են երկանց²¹ արգելեալք յոր-
 ժամ առ ²²ծանրութիւն որովայ-
 նին²³ յարուցեալ մղէ զսաղմն²⁴ առ
 ի յարտաքոյսն եւ ապայ նեղեալք
 ծննդական մասունքն, եւ շուրջ
 պրկեալք²⁵ զծնիցելովն ձգմամբք²⁶,
 եւ խզմամբք աճառոցն սրագոյնս
 ցաւս եւ դաժանս երկունս առնէ
 ծնողացն²⁷: Փոփոխեա²⁸ զերկունսն
 եւ ի վերայ մահու, շուրջ կացեալս

¹ ABCE բազում] + ի
² BD եւ]
³ A զունկն
⁴ E կարօտանայ
⁵ C սգալ
⁶ C զհայցելն
⁷ C Մուսէս E Մօսէս
⁸ DE ոչ ես] գոչես
⁹ B ոչ] գոչ
¹⁰ B ես] ետ
¹¹ A գիտէ աստուած եւ արեան լսել արդարոց
 որո]
¹² E յօդս
¹³ C մաւտաւորութիւն մօտօրութիւն
¹⁴ C աւր]

¹⁵ C թէ]
¹⁶ C ասէ]
¹⁷ C եկելոց] եղելո
¹⁸ AD պատմէ գմեծութիւն խստութեանց յորս
 էր եւ ոչ մոռացաւ զանունն Աստուծոյ]
¹⁹ C խստութեանց] խոստովանութեանցն E
 խոստովութեանցն
²⁰ ABDE պարշարեցին
²¹ CE երկանցն C + են
²² C ծանրութիւնն որովայն
²³ E յորովայնին
²⁴ E զսաղմն] զՍաղմոսն
²⁵ C պրկեալք] պնդել
²⁶ D ձգմամբ
²⁷ A ծնաւղացն
²⁸ C փոփոխեց D փոփոխէ

կենդանույն¹ ի բաժանումն անձին եւ մարմնոյ: Արդ, ոչինչ ասէ չափաւոր արտանալ, այլ մինչեւ զնոցին փորձ իսկ առնլով զերկանցն մահու, ի վտանգս իջելոյն² ի դժոխս հասանել³: Եւ արդեա՞ւք⁴ միայն զայսոսիկ չարչարեցաւ, որովք պարկեշտանայս, եթէ զայսոսիկ բազում անգամ եւ ակամայ: Եւ ոչինչ հարկաւորացն է գովութիւն: Այլ տե՛ս⁵ զմեծ բնութիւն նահատակին: Վասն զի շուրջ կալան զիս⁶ երկունք մահու, եւ վտանգք⁷ դժոխոց գտին զիս, այնքան ի բացէ⁸ ի փորձութեանցս, այսոցիկ ի ներքոյ անկանել, զի եւ առաւել բազմաց նոցա կամաւոր փորձութեանց⁹ զիս առաջի եղի: Զնեղութիւն¹⁰ եւ զերկունս, զոր¹¹ արորժելով ինձ գտի, ոչ ակամայ ըմբռնեցայ ի |125ա| նոցանէ: Քանզի զկնի վտանգք դժոխոց գտին զիս, եւ աստ¹² զնեղութիւն¹³ եւ զերկունս գտի: Յաղագս որոյ¹⁴ անթուլաբար¹⁵ ունելոյ գտայ առ ի փորձո-

ղէն¹⁶ ածեալ, զի ցուցից զառաւելութիւն առ Աստուած սիրոյն, յաւելի նեղութիւն ի վերայ նեղութեանց, եւ երկունս ի վերայ երկանց. ոչ իմով¹⁷ զաւրութեամբ ցաւոցն ընդդէմ կացեալ, այլ զի զանուն Տեառն կոչեցի: Այսպիսի էր եւ Առաքեալն, որ ասէր՝ «յայսոսիկ յամենեւեամ առաւել յաղթեմք սիրողան¹⁸ զմեզ» (Հմգ. Հմ. Բ. 37): Քանզի յաղթէ, որ ոչ թուլանայ առ ի վիշտսն ի վերայ եկեալս, իսկ առաւել յաղթէ, որ եւ ինքն արորժելով երկունս ի ցոյցս¹⁹ համբերութեան ի վերայ ձգէ: Լեալն²⁰ ի մեղս²¹ ինչ, որ առ մահ է ասացէ՝ շուրջ կալան զիս²² երկունք մահու: Քանզի ամենայն, ասէ²³, որ առնէ զմեղս ի բանսարկուէն²⁴ է²⁵ ծնեալ²⁶ (Հմգ. Ե. Յ. վ. 9. 8): Յորժամ²⁷ էի²⁸, ասէ, մշակ մեղացն յղենայի²⁹ ի մահուանէ, յորժամ եւ գտայ³⁰ ի դժոխոց վտանգիցն: Եւ զիս³⁰ զբժշկեցի զիս: Վասն զի զնեղութիւն եւ զերկունս գտի, որ յաղագս ապաշխարութեան: ¹Քան-

¹ ACD կենդանոյն

² BDE իջանելոցն C իջանելո

³ C հասանել] հատանելո

⁴ C արդօք

⁵ C տես] + զհարկաւորացն

⁶ ABDE զիս]

⁷ C վտանգք

⁸ C բացեալ DE բացէի

⁹ C փորձութիւնս

¹⁰ C զնեղութիւնս

¹¹ E զորս

¹² ABCD եւ աստ]

¹³ C զնեղութիւնս

¹⁴ C որոյ] + անդ առանց

¹⁵ C թուլաբար BDE առանց թուլաբար

¹⁶ A փորձաւղէն

¹⁷ C իմով] իւրով

¹⁸ C սիրողովն

¹⁹ D ցոյց E ցոյցսն

²⁰ C լել

²¹ C ի մեղս]

²² D զիս] զին եւ

²³ C ասէ]

²⁴ A բանսարկուէն D բանսարկութենէն

²⁵ ABD է]

²⁶ E ծնեալ] + է

²⁷ CE յորժամ] յայնժամ

²⁸ BCDE էի] էին

²⁹ DE յղանայի

³⁰ C գտայ] + եւ

¹Քանզի հաւասար ցուցանելով մեծութեան² մեղացն զապաշխարութեան³ չարչարանս ինձ⁴ ինքեան իմացայ, եւ այսպէս⁵ համարձակացայ զանուն Տեառն ի վերայ կոչել: Եւ զի՞նչ էր⁶, զոր ասացին: Ո՛վ Տէր, փրկեա՛⁷ զանձն իմ: Պաշարիմ ի գերութենէս յայսմանէ, դու տո՛ւր ընդ իմ փրկանս եւ փրկեա՛ զանձն իմ:

3 «Ողորմած Տէ՛ր եւ արդար»: Ամենայն ուրեք խառնեն Գիրք |125բ| գթութեանց⁸ Աստուծոյ, զարդարութիւնս⁹ ուսուցանելով զմեզ, եթէ ոչ ողորմութիւն առանց դատելոյ է եւ ոչ դատաստանն անողորմն¹⁰: Այլ եւ ողորմի՛ դատելով արժանաւորացն չափէ զգութան եւ դատելով հանդիպեցուցանէ ճշմարտութեան մերում, ի վերայ ածէ զդատաստանն մարդասիրութեամբ՝ առաւել հաւասարաւ փոխանակ չափէ ի դատելն զմեզ: Եւ Աստուած մեր ողորմի: Ողորմութիւն է ախտն զանարժանն¹¹ պատուելոյ, յախտակցաբար եղելոցն լեալ¹²: Ողորմիմք ի մեծ ընչեղութենէ առ վերջին աղ-

¹ ABD քանզի հաւասար ցուցանելով մեծութեան մեղացն զապաշխարութեանն]
² C զմեծութիւն
³ C զապաշխարութիւն
⁴ E ինձ] ինչ
⁵ C այսպէս] այնպէս
⁶ C էր] է
⁷ E փրկես
⁸ E գթութեանցն
⁹ CD զարդարութիւնն
¹⁰ BCDE անողորմ
¹¹ C զանարժանն E զարժանն
¹² B լիեալ

քատութիւնն զանկեալսն եւ ի ծայր քաջողջութենէն¹³ ի¹⁴ յետին հիւանդութիւնն¹⁵ զփոփոխեալս¹⁶, եւ որ գեղեցկութեամբ եւ ազնուութեամբ¹⁷ մարմնոյն¹⁸ զուարճացեալ¹⁹ ի չար ախտից ապականիցի: Արդ, վասն զի եւ մեք էաք երբեմն փառաւորք ի դրախտին կեանս²⁰, եղեաք²¹ անփառք եւ նուաստացեալք, յաղազս արտաքս անկանելոյ²²: Աստուած մեր ողորմի՛ տեսեալ զմեզ զինչ յորպիսեաց եղեաք²³: Վասն այսորիկ եւ²⁴ զԱդամ²⁵ կոչէ²⁶ ողորմութեամբ ճայնիւ, ասելով՝ Ադամ ո՞ւր ես (ՀմԳ. ԾԿ. Գ. 9): Քանզի ոչ ուսանել խնդրէր, որ զամենայն²⁷ գիտէ²⁸, այլ իմանալ զնա կամէր՝ զինչ փոխանակ որոց եղեւ²⁹: Ո՞ւր ես, փոխանակ յո՞ր անկումն ի վայր անկար յայնքան բարձրութենէ:

4 «Պահեա՛³⁰ զտղայս, Տէ՛ր, նուաստացայ, եւ փրկեա՛ զիս»: Եթէ ըստ բնական բանին՝ ոչ ար-

¹³ E քաջողջութեանն
¹⁴ E ի]
¹⁵ CD հիւանդութիւն
¹⁶ C զփոփոխելսն
¹⁷ A ազնուութեամբ
¹⁸ D մարմնոյ
¹⁹ A զուարճացեալ C զուարճացել
²⁰ BDE կեանս] + եւ
²¹ E եղաք
²² BDE անկանելոյն
²³ D եղաք
²⁴ ABDE եւ]
²⁵ D Ադամ
²⁶ C կոչէր
²⁷ AD զամենայն զտեսունն
²⁸ C գիտէր
²⁹ C եղեւն
³⁰ ACDE պահէ

դեաւք¹ ստեղծեալ լինէր մար|126ա|դկային բնութիւնս եւ ոչ փոքր տղայոյ², եւ դեռեւս ի մատաղութեանն³, եթէ ոչ ի Տեառնէ պահպանեալք: Քանզի ո՞րպէս արդեաւք⁴ յարգանդին յղացեալ լինէր եւ կարէր կերակրիլ եւ շարժիլ յայնպիսի նեղ ի⁵ տեղոջ⁶ եւ ոչ մի⁷ ինչ ունելով գնացս, այլ ի խաւարինս տեղիս եւ ի խոնաւուտս⁸ զկեանսն ընկալեալս⁹, եւ ոչ¹⁰ վերայ շնչել կարացեալք, եւ ոչ կեալ զմարդկան կեանս, այլ զաւրէն ձկանց խոնաւութեամբ բերեալք, եթէ ոչ Աստուծոյ պահպանութեամբ ըմբռնեալ էր¹¹: Եւ զիւրօր յանընդել¹² յայս անկեալ¹³ տեղի եւ յարգանդէն ջերմութենէ յաւդոյս ցրտանալով, թէպէտեւ դուզնաքեայ¹⁴ ինչ բաւական էր, եթէ ոչ յԱստուծոյ ապրեալ լինէր: Արդ, պահեա¹⁵ գտղայս, Տէ՛ր, նուաստացայ, եւ կեցո՞՞ գիս: Կամ եւ այսպէս իմասցիս զբանն, թէ՛ վասն զի դարձայ եւ եղէ իբրեւ գտղայ, եւ ընկալայ զարքայու-

¹ C արդաւք
² E տղայոց
³ D մատաղութեան
⁴ C արդաւք
⁵ E ի]
⁶ C տեղոջ
⁷ C մի]
⁸ C խոնաւուտ
⁹ C ընկալել
¹⁰ E վերաշնչել
¹¹ D էր] է
¹² E յանընտել
¹³ C անկեալ] եկել
¹⁴ C դուզնաքեա] + յիրս
¹⁵ ABDE պահէ
¹⁶ ABDE կեցոյց

թիւն¹⁷ երկնից իբր¹⁸ զմանուկ, եւ անմեղութեամբ զիս ինքն ի մանկանցն¹⁹ խոնարհութիւն իջուցի²⁰: Որ պահեն գտղայս, Տէ՛ր, վասն զի ետես, եթէ նուաստացայ, եւ կեցո՞՞ գիս:

5 Դարձի՛ր, անձն իմ, ի հանգիստ քո, զի Տէր բարեգործեաց քեզ²²: Ինքեան առ ածէ զմխիթարականս²³ բանս քաջ նահատակս, նմանաբար Պաւղոսի ասելոյն՝ զհանդէս գեղեցիկ նահատակեցայ, զընթացսն կատարեցի, զհաւա|126բ|տան պահեցի (Հմմտ. Բ. Տմբ. Գ. 7): Արդ, կայ²⁴ ինձ արդարութեան պսակն (Հմմտ. Բ. Տմբ. Գ. 8): Զայս ասէ եւ առ ինքն մարգարէս, վասն զի բաւականաբար²⁵ զկենցաղոյս այսորիկ զերկայնութիւն լցեր, «գարձիր այսուհետեւ ի հանգիստն²⁶ քո, զի Տէր բարեգործեաց քեզ»: Քանզի առաջիկայ հանգիստ յաւիտենական, որ²⁷ աւրինաւոր աստ ճգնեցան ի կեանսս, ոչ ըստ պարտուց գործոցն տուեալ²⁸, այլ ըստ շնորհի մեծապարգեւին Աստուծոյ ի նա յուսացելոցն ընձեռեալ լինի: Եւ ապա՛ նախ քան զանդ բարիսն զփա-

¹⁷ CD գարքայութիւնն
¹⁸ E իբրեւ
¹⁹ C մանկանց
²⁰ C զիջուցի
²¹ D կեցուց
²² CD գքեզ
²³ C զմխիթարական
²⁴ ABC կայ] + եւ AC + մնայ
²⁵ E բաւական
²⁶ C հանգիստ
²⁷ C որք
²⁸ C տւել

խուսն յաշխարհիս նեղութեանց¹ պատմելով, ի վերայ այսոցիկ գոհանայ զազատողէն² անձանց ի զանազան զնոսա եւ յանհրաժարելի ծառայութենէ խստից արտաքս առեալ: Եւ զի³ նչ են այսոքիկ: «Զի զերծոյց³ զանձն իմ ի մահուանէ⁴, զաչս իմ՝ յարտասուաց⁵ եւ զոտս իմ՝ ի գլորմանէ⁶»: Հաւասարութեամբ աստի զհանդերձեալ հանգիստն գրէ: Քանզի աստ զիս, ասէ, պաշարեցին⁷ երկունք մահու, իսկ անդ՝ փրկեաց զանձն իմ ի մահուանէ⁸: Աստ աչք ի նեղութեան հեղուն զարտասուս, բայց անդ ոչ եւս արտաւար խաւարեցուցանէ զբիբսն յուրախութեանցն⁹ տեսութեան եւ գեղեցկութեանց¹⁰ փառացն Աստուծոյ: Ի բաց էառ Աստուած «զամենայն արտասար յամենայն երեսաց» (Ե․ ԻԵ․ 8): Աստ բազում վտանգք [127ա] գլորման, յաղագս որոյ Պաւղոսն ասէր՝ որ կարծեն կալ տեսցէ մի անկցի (Հմմտ. Ը․ Կրնն՝ Ժ․ 12): Իսկ անդ՝ հաստատուն գնացք, անփոփոխելի կեանք, ոչ եւս վտանգ¹¹ առ ի մեղսն անկանել: Քանզի եւ ոչ մարմնոյ ի վերայ յարուցումն եւ

ոչ կնոջ¹² գործակցութիւն առ ի մեղսն: Յաղագս որոյ ոչ¹³ է արու եւ էգ¹⁴ յարութեանն, այլ մի իմն է կեանք եւ մի աւրինակ հաճոյ եղելոց¹⁵ իւրեանց Տեառնն բնակեցելոց¹⁶ ի տեղոջ¹⁷ կենդանեաց աշխարհիս¹⁸: Այս ինքն է¹⁹ մահկանացու²⁰ եւ տեղի մահկանացուաց է: Վասն զի շարադրեալ²¹ է ի տեսանելեացն շարադրութիւնն²², իսկ շարադրեալս²³ ամենայն լուծանիլ բնաւորեցաւ: Եւ որք յաշխարհիս կեան²⁴ մասունք են աշխարհիս, հարկաւորաբար յամենեցուն²⁵ բնութեանս վայելեմք: Յաղագս այսորիկ²⁶ եւ նախքան զմահ ոգւոյն²⁷ բաժանել²⁸ ի մարմնոյ՝ մեռանիմք բազում անգամ, մարդիկ: Եւ մի՛ անկարծելի²⁹ երեւեսցի ասացեալս, այլ զիտեա զիրաւանց³⁰ ճշմարտութիւն: Քանզի յերիս եւթներեակս³¹ ամացն ե-

¹ C նեղութիւն
² A զազատաւղէն
³ C զերծո
⁴ C մահուանէ C + եւ
⁵ A յարտասուաց
⁶ C գլորմանէ] + գայուակղութենէ
⁷ AE պարշարեցին
⁸ C մահուանէ
⁹ E յուրախութեանց
¹⁰ C գեղեցկութեան
¹¹ C վիշտք] մեղք

¹² AB կնոջ
¹³ C եւ] + ոչ
¹⁴ BC էգ] + ի
¹⁵ E եղելոյ
¹⁶ ABDE բնակեցելոյ
¹⁷ C տեղոջ
¹⁸ C աշխարհի
¹⁹ C է
²⁰ C մահկանացուաց
²¹ C շարադրեալ] շարադրել
²² C շարադրութիւնն] շարադրութիւնն
²³ C շարադրեալս] շարադրելս
²⁴ C կեան] կել
²⁵ C յամենեցունց
²⁶ ABCE այսորիկ] այնորիկ
²⁷ C հոգոյն D հոգւոյն
²⁸ B բաժան
²⁹ C երեւի ասացելն
³⁰ C զիրացն
³¹ B եթներեակս C է երրեկս D եւթներեակս

ըիս ունել¹ բնաւորեցաւ այլայլութիւնս եւ փոփոխմունս հասակաց եւ կենաց մարդկան եւ զիւրաքանչիւր եւթներեկաւն առանձինն սահման շուրջ գրեալ զանցանէ եւ յայտնապէս տայ զփոփոխմունս: ²Ձմանկութեանն³ հասակ յատամանցն փոփոխմունս⁴ ըստ առաջին եւթներեկին սա|127բ|համարի: Մանկութեանն ապա առ ուսմունս պատեհութեան առաջադրութիւն⁵ է մինչեւ ի պատանեկութիւն: Եւ պատանեակ՝ մինչեւ ցքսան եւ մի ամաց լրումն, յորժամ մաւրութե⁶ սկսցին հովանեցուցանել⁷ զծնաւտսն⁸, ⁹ապա սկսանի մոռանալով՝ յայրն արդէն ի պատանեկութեանն փոփոխեալ: Իսկ յորժամ տեսցես այր, ի բաց դնելով¹⁰ զվերատրութիւնս¹¹ ըստ հասակին աճման եւ հաստատեալ խորհրդովք, եւ ոչինչ զեհտ զմանկութեանն¹² բերէ՝ ո՞չ մեռանել¹³ յինքեան վարկցի¹⁴ զանցեալսն: Դարձեալ ծերն՝ առ այլ ձեւ եւ Հոգւոյն¹⁵ իմաստն

յարմարեալ, այլ ոմն է յայտնագոյն յառաջնոցն: Որպէս զի եւ կեանք մարդկան բազում մահուամբ¹⁶ լնուլ բնաւորեցան, ոչ միայն ըստ փոփոխման հասակացն, այլ եւ ի մեղացն ի յանցանս ոգւոցն¹⁷: Իսկ ¹⁸ուր ոչ է¹⁹ այլայլութիւն ոչ մարմնոյ եւ ոչ ոգւոյ²⁰ (քանզի եւ ոչ է խորհրդոցն²¹ խոտորումն, եւ ոչ փոխաւրութիւն բարուցն, եւ ոչ միոյ խոռովութիւն հաստատուն եւ անխոռով մտաց ըմբռնումն), երկիր է նա արդարեւ կենդանեաց, որք նման են միշտ ինքեանք ինքեանց: Յորում մանաւանդ հաճոյանալն Աստուծոյ բոլորեցուն Մարգարէս աւետարանէ՝ իբրեւ եթէ ոչ միոյ ումեքէ հանդերձեալք արտաքուստ հատումն²² ընդունել առ ի դիտաւոր|128ա|ութիւն ճշմարտութեամբ եւ համապատիւ ընդհրեշտակս ծառայութեանն: Պատուասիրեսցուք²³, ասէ, թէ մտանելով ի մարմինն եւ թէ արտաքս ելանելով ի մարմնոյն, հաճոյք նմա գոլ (Հմբ. Բ. Կրնթ. Ե. 9): Կենդանեաց²⁴ այն անդաստան, յորում ո՞չ է գիշեր, ո՞չ քուն՝ մահու նմանութիւն, յորում ո՞չ է կերակուր

¹ CDE ունել] ընդունել

² ABD զմանկութեանն հասակ յատամանցն փոփոխմունս]

³ C զմանկութեանցն

⁴ E փոփոխման

⁵ D յառաջադրութեանէ

⁶ C մաւրութե] մուրութե

⁷ C հովանեցուցանել

⁸ D զծնոտնն

⁹ ABCD ապա սկսանի] ապականի

¹⁰ C դնելով գնալով

¹¹ C վերատրութիւնս

¹² C մանկութեանն

¹³ C մեռանել] + ի

¹⁴ CE վարկցի

¹⁵ C հոգոցն

¹⁶ C մահամբ

¹⁷ C ոգոցն

¹⁸ E ուր ոչ է] որոչէ

¹⁹ C է]

²⁰ C ոգո

²¹ E խորհրդոցն

²² C հատումն հատուցումն

²³ A պատուասիրեսցուք

²⁴ C կենդանեցն

եւ ո՛չ ըմպել¹ ի տկարութեանս մե-
րում աւժանդակք², ո՛չ է հիւանդու-
թիւնք³ եւ ոչ՝ ցաւք, ոչ՝ բժշկու-
թիւնք եւ ոչ՝ ատեանք, ոչ՝ վա-
ճառք⁴, ոչ՝ արուեստք⁵, ոչ ինչք⁶
չարեաց⁷ սկիզբն, պատերազմի

պատճառք, արմատ⁸ թշնամու-
թեան: Այլ երկիր կենդանեաց, որ⁹
ոչ¹⁰ մեռելոցն¹¹ մեղաւք¹², այլ որ
կեանն զճշմարիտ կեանսն ի Քրիս-
տոս Յիսուս, որում փառք եւ զաւ-
րութիւն¹³ յաւիտեանս¹⁴⁷. ամէն:

¹ A ըմբել

² D աւժանդակ E յօժանդակք

³ DE հիւանդութիւն

⁴ C վաճառականք

⁵ C արւեստք

⁶ D ինչ

⁷ C սկիսբն պատերազմաց

⁸ C արմատք

⁹ ABCD որ]

¹⁰ C ոչ] + որ

¹¹ CD մեռանելոց CD + են

¹² E մեղօքն

¹³ CD յաւիտեանս ամէն]

1 «Հաւատացի, յաղագս որոյ խաւսեցայ եւ ես նուաստացայ² յոյժ, ես ասացի ի զարմանալ իմում՝ ամենայն մարդ սուտ³»: Հաւատ առաջնորդեսցէ յաղագս Աստուծոյ բանիցն, հաւատ եւ ոչ ցոյց⁴: Հաւատ, որ ի վեր է⁵ քան զբանական հնարաւորութիւն, զոգին⁶ ի հաւանութիւն ձգէ: Հաւատ որ⁷ |128բ| ոչ երկրաչափական հարկաւորութեամբ⁸, այլ Հոգւոյն⁹ զաւրութեամբ լեալ¹⁰: «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Նազարացւոյ¹¹ արի եւ գնայ»: Զայսր ձայնի զհետ երթայ գործ ի ձեռն Հոգւոյն¹². ի սքանչելեացն¹³ հարկաւոր ընդունելութիւն աստուածութեան¹⁴ Միածնին տեսողացն¹⁵ եղեւ: Զի՞նչ հարկաւորագոյն¹⁶ ի հաւանութիւնն¹⁷ (ասա ինձ), ա-

¹ C ի] նորին ի DE նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Սաղմոսն հարիւրերորդ եւ ժԵ. երրորդ
² C նուաստացա
³ C սուտ + է
⁴ CDE ցոյցք
⁵ E վեր է] վիրէ CD է]
⁶ E զոգիս
⁷ ABCD որ]
⁸ C հարկօրութեամբք
⁹ C հոգոյն
¹⁰ B լիեալ C լիել
¹¹ B նազովրացւոյ C նազօրացո E նազովրեցւոյ
¹² C հոգոյն
¹³ D սքանչելեաց
¹⁴ C աստուածութեանն
¹⁵ A տեսաղացն E ասողացն
¹⁶ C հարկաւորութիւն
¹⁷ D հաւանութեանն

ռաջի կարգեցելոցն մանուածք¹⁸ վախճանն յարմարագոյն յինքեանս ձգեալ, ¹⁹եթէ հրաշալեացն ոչ յայտնապէս տեսեալ, քան զամենայն մարդոյ զաւրութիւն գերագոյն ելանելով: Բայց եւ ոչ այսոքիկ²⁰ քաջընտիրք¹⁴⁹ են, ոչ ²¹Հոգւոյն գործք յաղագս Աստուծոյ զբանն հաւատարմացուցանէ, այլ արուեստաւոր²² ցոյց հաւանութեան, զաշխարհիս իմաստութիւն ունելով զյոյսն, ոչ զաւրութեամբ երեւելի Հոգւոյն²³ յայտնութեամբ, զոր, իձեռն պարզմտութեան սրտի անքննաբար յուսացեալք²⁴ յԱստուած, յաղագս փրկութեան յոլովից ցուցանի: Այլ երանի թէ եւ ինձ լինէր հաւատալ արժանաւորապէս, զոր խաւսէի այժմ եկեղեցւոյս²⁵ Աստուծոյ մեծիս այսմիկ հինգ բանս մտաւք իմովք²⁶: Եւ միտք ծաղր արասցէ զբանս իմ, որպէս թէ անխուզաբար մեր յաղագս, զոր ասեմքս ի հաւանութիւն զլսողսն²⁷ ածելոյ: Քանզի |129ա| հարկաւոր է իւրաքանչիւր ուրուք ուսման անխուզելիս¹⁵⁰ լինելզսկզբմունս²⁸ ուսողացն²⁹, ապա եթէ ոչ անհնարին է,

¹⁸ C մանուածք զվաղջանն
¹⁹ B եթէ... տեսեալ]
²⁰ E այսոքիկ] այնոքիկ
²¹ C հոգոյն գործ
²² C արուեստօր
²³ C հոգոյն
²⁴ BDE յուսացեալքն C յուսացելքն
²⁵ C եկեղեցւոյս
²⁶ C իմօք
²⁷ A զլսաւղսն
²⁸ B զսկզբմունս E զսկզբունս
²⁹ A ուսաւղացն

որք յառաջնումն լծակուռին¹ կարել² ճանապարհաւ եւ կարգաւ յառաջ երթալ ի կատարածն: Եւ զայսոսիկ³ ուսցիս ի նոցունց յարտաքնոցն⁴: Վասն զի եթէ ոչ թողացուցանես⁵ զառաջինսն ի⁶ սկզբմունս⁷ երկրաչափին, անկարողութիւն է նմա զկարգին⁸ վախճան⁹ ցուցանել: Եւ թուականին¹⁰, որ յառաջնումն ի տարերս ընդդիմանայ¹¹ զառաջիկային, ճանապարհ¹² հատանէ: Նմանապէս բժշկական սկզբունք¹³ բժշկացն անցուցականք¹⁵ են: Եւ բոլորովին, որ¹⁴ եւ իցէ երբէք գործոյ¹⁵ ճանապարհաւ, եւ յարմարութեամբ յառաջ եկելոց ի կատարածն, անհնարութիւն է զառաջնոցն զպատճառանաց զցոյցսն խուզել, այլ ի հարկէ զբանականաց զարուեստից¹⁶ սկզբունս¹⁷ անքննաբար ընդունելով, եւ ի ներքոյ եղելոցն զյարմարութիւնն ի կարգի տեսանել: Արդ, նոյնպէս եւ աստուածաբանութեան խորհր-

¹ AC լծակուռին
² D կարել] կարծել
³ C զայսոցիկ
⁴ E արտաքնոցն
⁵ D թողացուցես E թողացուցես
⁶ ABDE ի]
⁷ B ըսկզբունսն D ըսկսբումնսն E զսկզբունսն
⁸ C զկարգին] զկրկին
⁹ C վաղջան
¹⁰ C թւականին
¹¹ E ընդդիմանայ] անդ դիմանայ
¹² D ճանապարհ
¹³ C սկսբունք
¹⁴ BD որ] ոյր C որով
¹⁵ E գործոց
¹⁶ C զարուեստից D զարուեստիցս
¹⁷ C սկսբունս

դոյն¹⁸, անքնին¹⁹ հատով խնդրեա զհաւանութիւնն: Քանզի հաւատալ պարտ է, ասէ, թէ²⁰ է Աստուած (Հմգ. Եբր. ԺԼ. 6), ոչ խուզել եւ ոչ լծակուռեալ²¹, թէ զինչ է: Եւ բոլորովին՝ «հաւատն յուսացելոցն է²² պատճառ իրացն եւ յան[129բ]իմանութիւն՝ ոչ տեսցելոցն» (Հմգ. Եբր. ԺԼ. 1), մի՛ հակառակիր տեսանել, որ ի հեռաստանին կայ եւ մի՛²³ զյուսացեալն յերկուանալի արասցես յաղագս ոչ եւս կարել զնոցա զիտուութենէն բուռն հարկանել:

2 Արդ, այսոքիկ ընդհանրական յաղագս հաւատոյն վասն բանակուռացն²⁴ եւ որք սնոտի բանիւք²⁵ ունին զյոյսն: Բայց թուի²⁶ ինձ, որ ի ձեռս է Սաղմոսս՝ որպէս որ առաջիկայ զկնի եկելոյ Սաղմոսիս զմիտսն յարմարագոյն ունել: Քանզի ասաց՝ «հաճոյ եղէց առաջի Տեառն յերկիր կենդանեաց» (Ս. շ. ՆժԳ. 9): Արդ, վասն զի յաղագս ոչ երեւելոյ երկրի խաւսի, որպէս իմաստաբար գիտելով, զպատճառն ընձեռէ յաղագս անյայտիցն²⁷ որոշման²⁸, ասելով՝ Հաւատացի թէ²⁹ իմն տեղի կենդանեաց³⁰, յաղագս

¹⁸ CE խորհրդոցն
¹⁹ D անքնին
²⁰ ABD է Աստուած] ի Աստուած
²¹ A լծակուռեալ C լծակուռել D լծակուռովել
²² AE է]
²³ C յուսացելսն յերկուանալի
²⁴ AC բանակուռացն E բանակուռոցն
²⁵ CE բանիւքն
²⁶ C թւի
²⁷ C անյայտից
²⁸ C որոշմանն
²⁹ C թէ եթէ
³⁰ C կենդանեաց] կենդաս

որոյ¹ խաւսեցայ, եթէ հաճոյ եղէց² նմա Տեառնն: Այլ եւ բոլորովին իսկ առանց հաւատոյ³ ի խաւսելն եկեալ անձն սնոտի՝ ըստ ոչ միոյ իրիք ի ներքոյ կացելոյ զբանն⁴ յառաջ ածելով: Արդ, սկիզբն⁵ բանի իմաստունն⁶ հաւատն է՝ հզաւրաբար ի սրտի լսողին⁷ հաստատեալ: Քանզի, ուստի մեզ կարողութիւն է յաղագս հաւատոյն կատարելագոյնս ինչ ուղղել եւ, ըստ կարգին, ի վերայ ածէ, ասելով⁸ «ես նուաստացայ⁹ յոյժ»: Զի որ¹⁰ ոչն խոնարհեցոյց զիւր միտսն¹¹ [130ա] եւ ոչ ըստ նմանութեան Առաքելոյն ասաց¹² «եղբա՛րք, ես զիս ոչ վարկաւիս¹³ ըմբռնել¹⁴» (Հմմտ. Փլա. Գ. 13), այլ կարծիցէ զբնութիւնն¹⁵ Աստուծոյ ըմբռնել¹⁶ եւ իւրով խորհրդովքն¹⁷ չափիցէ զանհասանելին, եւ այնքան կարծիցէ գոլ զԱստուած, որքան ինքն խորհրդովն բովանդակեաց¹⁸: Եւ բոլորովին, որ զիւր միտսն չափ էիցն

¹ BC որոյ] + եւ
² C եղիցի
³ C հօտոց
⁴ D յառաջ ածելով] յառաջելով
⁵ C սկիւբն
⁶ C իմաստութեան
⁷ A լսաւղին
⁸ C ասելովն
⁹ C նւաստացա
¹⁰ C զի որ] զոր
¹¹ C զմիտսն
¹² C ասացէ
¹³ E վարկանեմ
¹⁴ D ըմբռնեալ
¹⁵ C զբնութիւն
¹⁶ D ըմբռնեալ
¹⁷ C խորհրդովն
¹⁸ CD խորհրդով C բաւրնդակից

առնիցէ¹⁹, ոչ զմտաւ ածելով, թէ դիւրագոյն է²⁰ ճաշակաւ փոքուզամենայն ծով չափել, քան եթէ մարդկայն մտաւք զանճառելի մեծութիւնն Աստուծոյ ըմբռնել, սնոտի փքացեալ եւ ամբարձեալ ընդունայնութեան մտաւք իւրովք²¹ ոչ կարէ ասել՝ «Հաւատացի, յաղագս որոյ խաւսեցայ», զի եւ²² ըստ կարգին ի վերայ ածել նմա կարողութիւն է, թէ²³ «ես նուաստացայ²⁴ յոյժ», քանզի ամբարհաւածութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ կեայ²⁵ եւ սնոտի բանիւք պատմէ²⁶ զհաւատոյն²⁷ զաւրութիւնն՝ ոչ ստացեալ: Եւ ասպ ոչ զինքն խոնարհեցուցեալ, այլ զամենայն միանգամայն զազգակիցս²⁸ իւր, եւ զհաղորդս բնութեան մարդկութեանս: «Ես, ասէ²⁹, ասացի ի հիացման³⁰ իմում: Ամենայն մարդ սուտ է»: Որպէս թէ, որ³¹ ոչ³² ի հաւատոյն աւժանդակի, այլ յինքենէ զբանն սկսանի, մարդկային կազմուածովք³³ առ ի գիտութիւն ճշմարտութեանն³⁴ քա-

¹⁹ C առնիցէ արացէ
²⁰ ABCE է]
²¹ C իւրօք
²² C եւ] + ոչ
²³ C թէ] + եւ
²⁴ C նւաստացա
²⁵ C կեաց
²⁶ A պատմէ] պարտէ C պատմել E պարտի
²⁷ A ըզհաւատոյն
²⁸ C զազգակիցսն
²⁹ D ասէ
³⁰ CDE հիանալ
³¹ CD որ]
³² C ոչ]
³³ C կազմուածովք
³⁴ C ճշմարտութեան

ջալերեալ, սուտ է՝ յոյժ ի ճշմա|130բ|րտութենէն արտաքս անկեալ:

3 Զայս, ասէ, զբան ասելն ի զարմանալն: Եւ զի՞նչ է զարմանալն: Եթէ ոչ շուրջ տեսանելով¹ զմարդկային բնութիւնս² եւ քննելով, եթէ ուրեք ինչ իցէ ի մարդկան³ ճշմարտութիւն⁴ եւ ոչ ուրեք գտանել կարացեալ առանց Աստուծոյ աւգնականութեանն, ի հիացման⁵ լինելով յաղագս հրաշափառագոյն իրին, գոչեցի թէ՛ ամենայն մարդ սուտ է: Կամ ի հիացմանն յայնմիկ⁶, զոր ձեւացաւն⁷, ⁸ առ այն, որովք ուսայ զխելագարութիւնն եւ դանդաշմամբ կեղծաւորեցի⁹, վասն զի տեսի ի հարկաւորութիւն եկեալ զիս, ստեցի¹⁰ յաղագս իմ եւ ստեղծի զոչէն¹¹: Յաղագս այնորիկ ի պատերազմողացն վտանգէ փախեայ, յայնժամ ասացի թէ՛ ամենայն մարդ սուտ է, թէպէտեւ ո՛չ ըստ յաւժարութեան¹² եւ ո՛չ յաղագս չար մերձաւորացն, այլ ամենայն իրաւք վասն շուրջ կացելոց¹³

պատճառաց¹⁴ ապաւինի ի ստելն եւ համայն: Ոչ ի վերայ ինքեան անկանի¹⁵ ըստ բանի Մարգարէս¹⁶, որպէս ոմանք յիմաստակացն¹⁷ յանդգնին զսայ յանդիմանել, ըստ խոտորման¹⁸ յանդիմանութեան անկեալ ասեն զմարգարէս: Քանզի թէ ամենայն մարդ սուտ է, մարդ է եւ Դաւիթ, սուտ է եւ ինքն, յայտ է ահա եւ¹⁹, եթէ սուտ՝ ոչ է հաւատալ ի նա, յաղագս որոց ճառեն²⁰: Զի ոչ է ճշմարիտ բանն այն եւ ոչ ամենայն մարդ սուտ, թող|131ա|ցուք եւ զԴաւթայ ստութեանն²¹ պատճառս: Եւ եթէ ոչ ստէ՛ հաւատասցուք նմա, յաղագս որոյ²² ճառեն²³ եւ հաւատացեալք դարձեալ՝ յանհաւատութեանն հարկաւորութիւն եկեսցուք: Զի եթէ ճշմարիտ է Դաւիթ լուծանէ զիւր բանն, զի մարդ էր եւ ոչ ստէր²⁴, անդուստ²⁵ ունի զոչն հաւատարմանալ²⁶, քանզի²⁷ ո՛ն²⁸ ընկալցի զստաբանեալն: Որպէս զի միանգամ յայտնեաց զամենայն մարդ գոլ սուտ, ստեցէ

¹ C տեսանելովն
² C զբնութիւն
³ D մարդկային
⁴ C ճշմարտութիւնն
⁵ C հիացմանն
⁶ C յայնմիկ յայնոսիկ
⁷ ABDE ձեւացայն
⁸ ABCD առ այն որովք ուսայ] առանք ուսայ
⁹ C կեղծաւորեցին
¹⁰ C ստեղծի ստեցի
¹¹ C զոչէնն
¹² C յոժարութեանն
¹³ C կացելոց] + ի

¹⁴ C պատճառացն
¹⁵ C անկանել
¹⁶ C մարգարէին
¹⁷ C յիմաստակաց
¹⁸ C խոտորմանն
¹⁹ ABDE ահա] + եւ
²⁰ C չճառեն
²¹ C զստութեանն D տութենէն
²² D որոյ] որոց C + եւ
²³ C ճառեն] + զի ոչ
²⁴ BCD ստէր] + իսկ եթէ ստէր
²⁵ AE անդուստ] անսուտ
²⁶ C հօտարմանալն
²⁷ ABCD քանզի] + եթէ
²⁸ C ո] ով

Դաւիթ, զի զբանն հաւատարմացուցէ, քանզի ճշմարտելով ինքն՝ լուծանիցէ զասացուածն¹: Բայց այսոքիկ այսպանողացն են եւ որք ի բանիցն շրջանակս² հրճուիցին³ առ անփորձսն, այլ ճշմարիտն ոչ այսպէս ունի: Քանզի մարդիկ ասին, որք մարդկայնովք⁴ դեռեւս ախտիւք պաշարեալք⁵ են: Իսկ գերագոյն քան զմարդկային ախտս լեալ⁶ եւ ի ձեռն մտացն կատարելութեան ի հրեշտակաց կայանսն փոփոխեալ, այնպիսին յորժամ յաղագս մարդկայնոց⁷ խաւսի, զինքն ի բաց բառնայ յայլոցն, յայտ է ահա⁸: Քանզի անսուտ է, որ ասացն: Ես ասացի⁹ «Աստուածք իցէք¹⁰» (ՍԷ. 2Ը. 6)¹⁵², ամենայն¹¹ իրաւք: Եթէ ումեք այլում եւ Դաւթայ այսպիսի¹² անուն վայել է: «Զի եւ որդի Բարձրելոյ¹³» (ՍԷ. 2Ը. 6), ի ձեռն առաքինութեանն ընտանեցի^{131բ}եալ¹⁴ Աստուծոյ, եւ ոչ մեռանել¹⁵ իբրեւ զմարդ, այլ կեն-

¹ C զասացուածն

² E շրջանս

³ AC հրճուիցին

⁴ B մարդկայնովք C մարդկանեւք DE մարդկայնովք

⁵ ABD պարշարեալք C պաշարել

⁶ B լիեալ

⁷ B մարդկայնոյ C մարդկայնոցս D մարդկայնոյ E մարդկայնոց

⁸ C ահա]

⁹ CE ասացի] + թէ E էք

¹⁰ C իցէք] եք

¹¹ C ամենիքեան

¹² ACE այսպիսի] + այս

¹³ C բարձրելոյ] + ընդանեցեալ աստուծոյ

¹⁴ C ընտանեցեալ աստուծոյ] D ընտանացեալ

¹⁵ C մեռանիլ

դանի ունելով յինքեան Աստուած¹⁶ (ՍԷ. 2Ը. 7):

4 Ես ասացի, ասէ¹⁷, ի հրացման իմում՝ ամենայն մարդ սուտ¹⁸: Լուիցեն¹⁹ որք ի մարմնի ի ձեռն ախտիցն զանկեալք են եւ ի միտս իւրեանց գերագոյն ամբառնան, քան զաշխարհս, ²⁰ զի որոց²¹ զխորհուրդս մաքրեալ եւ զբարձրութիւնն սրտից նոցա ընդէմ ամբարձեալ Աստուծոյ, հասարակաց լիցի դիտաւորութիւն ամենեցուն, որք խնամարկենն ի բարեպատութիւնն: Զի²²նչ հատուցից Տեառն ընդ ամենայնի, զո՞ր հատոյց ինձ: Զբաժակ փրկութեան առից: Ի զգայութիւն²² եկեալ բիւրուց Աստուծոյ պարգեւացն, զի²³ յոչնչէ²⁴ ի գոլն ածաւ, զի յերկրէ ստեղծեալ՝ բանիւ պատուեցաւ²⁵, որով եւ զպատկերն բերել²⁶ կարէ գերկնայնոցն²⁷: Զկնի այնորիկ, որ առ ազգ²⁸ մարդկան տնաւրէնութիւնն²⁹ տեսեալ, զի զինքն³⁰ Տէրն ետ փրկանս փոխանակ ամենեցուն մեր, տարակուսի եւ խնդրէ

¹⁶ CDE զԱստուած

¹⁷ ABCE ասէ]

¹⁸ C սուտ] + է

¹⁹ C Լիցեն

²⁰ DE զի որոց] զորոց

²¹ C որոց] որ ոչ

²² C սգայութիւն

²³ C զի] + եւ

²⁴ B յոչնչէ

²⁵ AC պատուեցաւ

²⁶ B բերեալ

²⁷ B գերկնայնոյն CE գերկնայնոցն D գերկնայնոյն

²⁸ C ազգս

²⁹ C տնորենութեանն

³⁰ C ինքն

յամենայնի գոյսն իւր, նմա ինչ արժանաւոր¹ եգիտ ըղձայ Տեառնն: Եւ զի² նչ, ասէ, հատուցից Տեառնն. ոչ գոհս, ոչ ողջակէզս, ոչ որք աւրինացն պաշտամունք սպասաւորութեանն, այլ գնոյն ինքն զամենայն զիւր կեանսն: Յաղագս այսորիկ, ասէ, «բաժակ փրկուլթեան առ|132ա|ից», որք ածիցենն յաղագս բարեպաշտութեանն² կիրք³ մինչեւ ի մահ ընդ մեղացն ընդդէմ կացեալք: Բաժակ ասելով եւ այս է արդեաւք⁴, զոր ինքն ցոյց⁵ Փրկիչն յԱւետարանսն⁶: «Հայր, թէ կարողութիւն է անցցէ բաժակս այս» (Մ.Գ. Ի.Չ. 39), եւ դարձեալ յաշակերտսն: «Կարե՞ք ընպէլ գրաժակն, զոր ես ընպէտոց եմ» (Մ.Գ. Ի. 22): Յայտնէր զմահն, զոր ընդունէր յաղագս աշխարհիս փրկուլթեան: Յաղագս այսորիկ ասէ՝ զբաժակ փրկուլթեան առից այս է, ծարաւեալ իվկայութեանն կատարելութիւն⁷ եկից, հանգիստ անձին եւ մարմնոյ, ոռչ ցասմամբ վարելոյ⁸ յաղագս բարեպաշտութեանն, նահատակութիւնք եկեալք տանջանարանքն: Զիս ինքն, ասէ, զենումն բերից պատարագ Տեառն, վասն զի ամենայն փոքրագոյն գտանի քան զարժանաւորութիւն բարեգործին:

Եւ զայսոսիկ զաւետիս պատրաստագոյն ունելով՝ վկայէ ամենայն ժողովրդեանն պահանջիլ: Քանզի զաղաւթս ի մտաց առաջի ամենայն ժողովրդեանն նորա: Եւ ապա դառնայ առ լսողսն⁹ յաղագս ոչ առաւել սքանչանալոյ ընդ մահն: Պատուական¹⁰ է¹¹ առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց: Մի՛ դանդաղիք, ասէ առ գեղեցիկ նահատակութիւնն, մարդի՛կ, եւ մի՛ զարհուրիք ի մահուանէն¹², քան|132բ|զի ո՛չ ապականութիւն է, այլ կենաց պատճառք, ո՛չ խանգարումն է ամենեւին, այլ փոփոխումն առ պատիւն: Առ¹³ մարդկան, որ ընչասէրքն են, քարինք ոմանք՝ ծաղկեալ գունովք, կարծեալք պատուականք¹⁴ բնաւորեցան անուանիլ¹⁵: Բայց պատուական¹⁶ ճշմարտապէս մահ սրբոց նորա: Յորժամ անձն մաքրեալ կենաւք, ազատ¹⁷ ի մարմնոյ աղտեղութեանց, ոչ ունելով աղտեղութիւն եւ կարկամութիւն, որք յաղագս բարեպաշտութեանն են նահատակութիւնք՝ փառաւորեալ զարդարութեանն¹⁸, ի վերայ կապէ պսակն, ամենեքումբք այ-

¹ C արժանաւոր] + եւ
² C բարեպաշտութեանս
³ C կիրք] իրք
⁴ C արդեաւք
⁵ BCDE ցոյց] ուսոյց
⁶ E յաւետարանին
⁷ ABD կատարելութիւն] կարաւտութիւն
⁸ BCDE վարելով

⁹ A լսաւոսն
¹⁰ AC պատուական
¹¹ ABDE է]
¹² AC մահուանէն
¹³ C առ] արդ
¹⁴ AC պատուականք
¹⁵ AC անուանիլ
¹⁶ AC պատուական
¹⁷ C ազատի
¹⁸ C զարդարութիւնն

սոքիւք¹ առաւել պայծառանայ գեղեցկութեամբ առաքինութեանն, մերձ կայցէ Տեառն եւ դատաւորին բոլորեցուն, քան զամենայն քար բազմակատար լուսաւորագոյն, որ ի շնորհէն լինին նշոյլք ստացեալք: Զիա՞րդ ոչ պատուական² այնպիսոյ³ մարդոյ առաջի Տեառնէ մահն: Արդ, մի՛ ողբասցուք արտաքուստ զելս ճանապարհաց⁴ սրբոց արանցն, այլ յաւէտ զլինելութիւնսն եւ ի կեանս⁵ յայտոսիկ զժանապարհն: Քանզի որ յաշխարհս է ճանապարհ անպատուութեամբ⁶ է, աղտով եւ⁷ ժանտահոտութեամբ⁸, զորոց⁹ եւ ոչ զտեսութիւնն արդեաւք¹⁰ դիւրաբար ներէ¹¹ ոք զկենս¹² 133ա|ացս¹² մերոց առաջնորդել: Զայնպիսեաւք¹³ է ճանապարհ մարմնական լինելութեանս, որ բնութեամբ հարկաւորութեամբք¹⁴ աւրինադրի¹⁵: Իսկ արտաքս ճանա-

պարհն եւ վճարումն աստուստ՝ պատուական¹⁶ եւ երեւելի ոչ միայն մարդկան, այլ որք¹⁷ սրբապէս եւ արդարութեամբ աստ զկենցաղս անցուցին¹⁸: Է պատուական¹⁹ ուրեմն մահ, ոչ պատուական²⁰ մարդկան է լինելութիւն: Քանզի սերմանի, ասէ²¹, անարգութեամբ²², եւ յառնէ փառաւք, սերմանի ապականութեամբ, եւ յառնէ առանց ապականութեան (Հմմտ. Լ. Կրնթ. ԺԵ. 43, 42): Հաւասարեա²³՝ այսուհետեւ զլինելութիւնն եւ զմահ²⁴, եւ դարեա՛ յողբալոյ, որ յանպատուութեանս²⁵ վճարեցաւ: Յորժամ հրէաբար մեռանէին՝ զարշելիք էին դիակունքն, բայց յորժամ յաղագս Քրիստոսի է մահն՝ պատուականք²⁶ են նշխարք սրբոց²⁷ նորա: Նախ քան զայտոսիկ ասացեալ լինէր քահանայիցն եւ նավովրէիցն՝ ո՛չ զարշանալ եւ ո՛չ միով իւրիք մեռելով²⁸: Եւ եթէ ոք մերձ²⁹ հպեսցի³⁰ ի մեռեալ՝ անմաքուր եղիցի մինչեւ յերեկոյ եւ

¹ C այսօքօք
² A պատուական C պատուականի
³ C այնպիսոյ] այսպիսի D այնպիսոյ
⁴ C սրբոցն արանց
⁵ C կեանս
⁶ A անպատուութեամբ C ամբարշտութեան D անպատուութեամբ
⁷ B եւ] ի
⁸ C ժանտահոտութեամբ] ժանգահոտութեամբ
⁹ C զորոց] զոր ոչ
¹⁰ C արդաւք
¹¹ E ներէ կարէ
¹² C զկենաց
¹³ BE զայնպիսեաւք] զի այնպիսեաւք C զի այնպիսօք
¹⁴ C հարկաւորութեամբք] հակառակութեամբք
¹⁵ D օրինադրի

¹⁶ AC պատուական
¹⁷ C որք] որ
¹⁸ C անցուցանէ
¹⁹ AC պատուական
²⁰ AC պատուական
²¹ D ասէ] աս
²² C անարգութեամբ] անպիտանութեամբ D անաղատութեամբք
²³ C հաւասարեց
²⁴ BC զմահն
²⁵ ABD յանպատուիենէս C յանպատուութենէ
²⁶ AC պատուականք
²⁷ C սրբոցն
²⁸ C մեռելովք E մեռանելով
²⁹ ABDE մերձ]
³⁰ CE հպեսցի] հպեսցի

լուսացէ¹ զհանդերձս իւր (Հմմտ. Ղեւր. ԺԼ. 39, 40): Իսկ այժմ, որ մերձենայ յոսկերս վկայի՝ առնու իմն փոխումն սրբութեան, որ ի մարմին² հաստատեալ է շնորհն: «Արդ, պատուական³ առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց»: Մի՛ պատուէք քան |133բ| զմեծապատիւն⁴ զանպատուելիսն⁵ եւ մի՛ չար վաճառականք լինիք՝ զապականեալ կեանսս քան զանապականսն⁶ եւ զերանելի⁷ կեանսն⁸ պատուելով⁹: Քան¹⁰ զառանց¹¹ ախտից անպատուութեանն¹², ընդ որովք յոքունք ի հեշտասիրացն կան եւս ըստ կենցաղուս պէտք են, անձին մեծաբոյս պայծառացեալ, որպէս թէ ծառայեցողցանել զմարմինն՝ առ ի սպասաւորութիւնն իւր ձգելով: Զի ուրանաւր ծառայութիւն, անդ յայտ է թէ՛ եւ անպատուութիւն: Արդ, փախչելի են կեանք, որք¹³ յանպատուութիւն¹⁴ բնաւորեցան: Ոչ ինչ ասէ մեծ առնեմ՝ զիս տալով քեզ Տեառնդ: Քանզի ծառայ եմ¹⁵ քո,

քեզ ընծայեմ¹⁶ զքո ստացուած¹⁷: Զի ամենայն իրաւք արարչին ծառայ գտանի արարեալն, որպէս զի ոռչ յաւժարութեամբ է¹⁸ ծառայ, այլ բնութեամբ: Որդի եմ աղախնոյ, զոր գտղայն լեալ¹⁹, եւ զփոքր մանուկ²⁰ ի բաց տարաւ թշնամին, եւ հեռացոյց ի քումմէ ծառայութենէդ²¹, աղախին մեղաց արար: Այլ դարձայց եւ վերստին ընթացայց առ այն, որ ի սկզբանն էր Տէր եւ ծանեայց²² զառաջին ծառայութիւնն, վասն զի զիս ի կապանաց մեղացն ազատեաց՝ իջանելով ի դժոխս եւ լուծանելով մարդկային²³ կապանսն²⁴, որ ի մահուանէն եւ որք |134ա| յանչափելի բանտսն ի դժոխս արգելեալք էին: Յաղագս այսորիկ քեզ զէնից ոչ²⁵ չորքոտանիս երկակնդակս^{25b}, որոճողս²⁶ եւ ոչ²⁷ թռչունս մաքուրս²⁸ կամ նաչիհ զանկեալ իւղով, կամ զքաղբան^{25c} զերեւելի, կամ զխառնուածոյն²⁹ զայն խունկ (քանզի այնոքիկ ի³⁰ յերկրէ քեզ ընծային³¹ Տեառնդ),

¹ C լուսացէ
² D մարմինն E մարմին
³ AC պատուական C + է C պատուէք
⁴ D զմեծապատիւն] զմեզ պատիւն
⁵ AC զանպատուելիսն
⁶ C զանապական E զանապականն
⁷ AE զերանելի զերեւելի
⁸ BCD կեանսն] կայանս
⁹ AC պատուելով
¹⁰ CD քանզի
¹¹ C առանց
¹² A անպատուութիւն D անպատուութիւն
¹³ C որք] որ
¹⁴ A յանպատուութիւն
¹⁵ C քո քեզ ընծայեմ]

¹⁶ D ընծեմ
¹⁷ A ստացուած C ստացուածս D ստացուածս
¹⁸ C է]
¹⁹ B լիեալ C լիել
²⁰ C մանուկն
²¹ E ծառայութենէդ] + եւ
²² C ծանեայ
²³ BE զմարդկային
²⁴ C կապանս
²⁵ C ոչ] մի
²⁶ B որոճող
²⁷ C ոչ]
²⁸ C մաքուր
²⁹ AC զխառնուածոյն
³⁰ E ի]
³¹ C ընծային E ընծային C + քեզ

այլ, որ է իմ առանձինն զստացուած¹ եւ զսրտի² ծնունդ զիմոյ՝ քեզ ի փառաբանութիւն զայն նուիրեցից³ իբրեւ ի սեղանոյ իմեքէ ի մտացս: Եւ քահանայագործեցից քեզ զգովութեանն զոհս, քան զբիւր⁴ ողջակէզս պատուականագոյն քեզ անկարաւտիդ⁵ եւ կատարելոյդ⁶ Աստուծոյ, որ ոչ պահանջես մարմնական զոհս, որովք⁷ յղփանան ճոխքն, այլ որ ի սիրոյ եւ ի ճշմարտութենէ սրտի⁸ խոստովանութիւնն է, զոր մերձ է ամենեցուն զոյգ կամեցողացն¹⁵⁵: Զենուլ քեզ զգովութիւնն⁹ ոչ որպէս ամաչեցեալ գաղտ ուրեք եւ ի ծածուկ զէնից փախչելով ի բամբասանաց ամբարշտացն, այլ ի հրապարակի ուրեմն զոհս¹⁰ կատարեցից, զժողովուրդն¹¹ զբովանդակ¹² հաղորդս պաշտամանն առից: Եւ տեղի մեզ զոհիցն ցուցցի¹³ միջոց եւ երեւելագոյն¹⁴ Երուսաղէմ: [134բ| Լուարուք¹⁵, որք, զեկեղեցին թողլով, ի տունս եւ ի հրապարակս դեգերիք, ¹⁶զթշուա-

ռութիւն պատուական ի մարմնոյ զպատառումն եթէ պարտ է զազաւթս¹⁷ տալ ի մէջ¹⁸ Երուսաղէմի. այս է եկեղեցի Աստուծոյ: Քանզի ըստ հնում պաշտամանն առ անձինն¹⁹ իշխանութիւն²⁰ ոչ էր իւրաքանչիւր ումեք հաստատել սեղան, այլ մի ցուցեալ լինէր, որք զոհել յորդորագոյնք²¹ էին: Բայց դու կանգնես հարց զոհից սեղան եւ հուր լուցանես ակտար ի վերայ նորա՝ ոչ ըստ հնումն ակրինակին ողջախոհացուցանելով, զմարդիկ զապականեալս մտաւք ձգելով եւ զարշեցուցանելով զայնոսիկ²²: Նորոգեցին, յորոց փախերուք ի նմանութենէն դուք՝ ժողովուրդք Տեառն եւ մի՛ հեռանայք ի մասնէ ապրեցելոցն՝ մնալով ի հաւատն, կատարեալք պատուիրանաւքն²³ Տեառն, որում փառք եւ զաւրութիւն ²⁴յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

¹ A զստացուած C ստացուած
² C սրտի
³ C նւիրեցից
⁴ B զբիւր
⁵ CDE անկարատիդ
⁶ ABDE կատարելոյ
⁷ C որով
⁸ C սրտի]
⁹ C զգովութիւնն] զգոհութիւնն
¹⁰ C զգոհսն D զգոհնն
¹¹ C զժողովուրդս
¹² C բօլնդակ
¹³ C ցուցանի
¹⁴ C երեւելագոյն
¹⁵ C լւարուք
¹⁶ AC զթշուառութիւն պատուական

¹⁷ C զաղթսն
¹⁸ C մէջ] վերայ
¹⁹ C անձին
²⁰ D իշխանութիւնն
²¹ D յորդորագոյնքն
²² C զայնոսիկ] զմարդիկ ADE + նոր
²³ A պատուիրանաւքն
²⁴ CE յաւիտեանս... ամէն]

ԺԶ. 'ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՐԲ
ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ'¹⁵⁶

1 ԶԱստուած յիշել հանապազ,
բարեպաշտութիւն է եւ յագումն
ոչ ունի աստուածասէր Հոգի:
Բայց բանիւ անցանել յա-
ղա|135ա|զս Աստուծոյ՝ յանդգնու-
թիւն է, մտաւք բազում չափով
յիրացն արժանաւորութենէ² ի բաց
մնացեալ³ եւ դարձեալ բանիւ ա-
ղաւտաբար մերձ կացուցանել զի-
մացեալն: Արդ, եթէ միտք մեր յո-
լովագոյն ի մեծութենէ իրացն⁴
նուագեն⁵, իսկ բանն⁶ նուագա-
գոյն⁷ եւս⁸ եւ⁹ քան զնոյն ինքն
զմիտսն¹⁰, զի¹¹ արդ ոչ հարկաւոր է
լուութիւնն, մի¹² երբէք բանիցն
տկարութեամբ թուեսցիս¹¹ վտան-
գել¹² յաստուածաբանութեանն
սքանչումն: Արդ, փառաւորելն
զԱստուած տենչալի յամենեսին
ի¹³ բանականսն¹⁴ սերմանեցաւ
ըստ բնութեան: Իսկ արժանաւո-

րապէս¹⁵ ասել՝ ամենեքեան նմա-
նաբար նուագին¹⁶: Եւ յաղագս բա-
րեպաշտութեան բաղձանաց¹⁷ այլ
յայլմէ գանազանիմք¹⁸, եթէ ոչ ար-
դեաւք¹⁹ ոք ամպարհաւաճեալ
մտամոլոր է զինքն, որպէս թէ²⁰
կարծել ի վերայ ծայրագունին ե-
լանել ըմբռնման, այլ որքան²¹
թուի²² յառաջատել ի գիտու-
թիւն²³, այնքան առաւել զտկա-
րութիւնն²⁴ իւր զգասցէ²⁵: Այսպի-
սի էր²⁶ Աբրահամ²⁷, այսպիսի էր
Մովսէս, յորժամ զԱստուած տե-
սանել կարացին, որպէս մարդոյ
տեսանել է կարելի, յայնժամ մա-
նաւանդ երկաքանչիւր ոք զինքն
անարգ|135բ|եաց, քանզի Աբրա-
համ²⁸ երկիր²⁹ զինքն եւ³⁰ մոխիր³¹
անուանեաց (Հմբ. Ծն. ԺԲ. 27), իսկ
Մովսէս³² 33 աղաւտաձայն¹⁵⁷ ասե-
լով (Հմբ. Եւ. Գ. 10) եւ յարմարայե-
զու³⁴: Վասն զի տեսանէր զլե-

¹ D նորին սրբոյն Բարսղի յաղագս Երրորդու-
թեանն E սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսապե-
տի Կեսարու կապաղօկեցւոց ասացեալ Z₁
սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կա-
պուտկացոց Յաղագս սուրբ Երրորդու-
թեանն
² D արժանաւորութենէն
³ D մնացեալն
⁴ Z₁ իրացն] ի բաց
⁵ C նուագեն Z₁ նուագեալ
⁶ C բան
⁷ C նուագագոյն
⁸ Z₁ եւս] + է
⁹ D եւ]
¹⁰ C զմիտս
¹¹ C թուեսցի Z₁ թուեսցի
¹² Z₁ վտանգել] + եւ
¹³ B ի]
¹⁴ C բանականս Z₁ բանականսս

¹⁵ C արժանապէս
¹⁶ BDEZ₁ նուագեն C նուագեն
¹⁷ Z₁ բաղձանայ
¹⁸ Z₁ գանազանեմք
¹⁹ C արդօք
²⁰ Z₁ թէ] եւ
²¹ C որքան] որպէս
²² C թւի
²³ CE գիտութիւնն Z₁ գիտութեամբ
²⁴ Z₁ զտկարութիւնն
²⁵ C սգասցուք
²⁶ ACDE էր]
²⁷ A Աբրահամ
²⁸ AD Աբրահամ
²⁹ E երկիր] + եւ մոխիր
³⁰ EZ₁ եւ]
³¹ E մոխիր]
³² C Մուսէս
³³ Z₁ աղաւտաբար
³⁴ ABCDE յարմար լեզու

զուտոյն¹ իւրոյ զտկարութիւն՝ սպասաւորել² մեծութեան իմաստիցն ոչ կարացեալ: Այլ սակայն զի ամենայն³ լսելիք բացան այժմ առ աստուածաբանութեանն լսելութիւն, եւ յագումն ոչ է յեկեղեցւոջ⁴ այսպիսեաց լսաւորութիւն⁵, հաստատելով զժողովողին բան⁶, եթէ՝ ոչ լցցի ունկն⁷ ի⁸ լսել⁹ (Հմմտ. Ժ. 8), հարկաւոր է ասել ըստ կարի¹⁰: Եւ ասեմք՝ ոչ որքան է Աստուած, այլ որքան մեզ հասանի¹¹: Եւ ոչ՝ վասն զի միջոցս¹² երկնի եւ երկրի զտեղի զանցանել աչաւք զբովանդակն անկարանամք, եւ որքան կարիցեմք տեսանել հրաժարեմք¹³: Սոյնպէս եւ այժմ սակաւ բանիւք զբարեպաշտութիւնն լցցուք¹⁴, իսկ մեծի¹⁵ բնութեանն թողացուցուք ունել զամենայն բանի զյաղթանակն: Քանզի եւ ոչ հրեշտակացն լեզուք, ոյք¹⁶ երբէք իցեն, եւ ոչ հրեշտակապետաց¹⁷ հանդերձ ամենայն ի միասին, բանական

¹ A զլեզուոյն
² D սպասաւորեալ
³ Z₁ զի ամենայն]
⁴ C յեկեղեցոջ
⁵ ABCDE լսաւորութիւն] լուսաւորութեանց
⁶ E բանն
⁷ A ունկն
⁸ E ի]
⁹ E լսելով
¹⁰ E կարի] կարգի
¹¹ CE հասանելի E + է
¹² DE զի միջոցս] զմիջոջս
¹³ E հրաժարիցեմք
¹⁴ DZ₁ լցուցուք
¹⁵ Z₁ մեծ
¹⁶ C ոյք] որք Z₁ ոք
¹⁷ C հրեշտակապետացն E հրեշտակապետացն

բնութեամբն ժողովեալք յոլովմամբ¹⁸ հասանել կարացեն, ոչ¹⁹ ամենայնի²⁰ զինքեանս զուզել: Իսկ²¹ դու, եթէ կամիս²² յաղագս Աստուծոյ ասել ինչ կամ լսել, թող զմարմինդ քո, թող զմարմնական զգայութիւնսդ²³, [136ա] լքցես զերկիր, լքցես զծով, ի ստորեւ քան զքեզ արացես զաւզդ, զանց արա²⁴ զժամանակաց բարեկարգութեամբ²⁵, որ²⁶ յերկրի²⁷ զարդք, ի վերոյ քան զերկին²⁸ լիցես²⁹, զանցցես զաստեղաւք եւ շուրջ զնոցա³⁰ հրաշալեաւքն՝ զբարեզարդութեամբն նոցա, զմեծութեամբն³¹, զպիտոյիւքն³², զորս³³ ընձեռեն ամենեցուն, ³⁴ զքաջարկութեամբ¹⁵⁸ նոցա, զպայծառութեամբն, զդրութեամբն, զչարժմամբքն³⁵ ³⁶ եթէ³⁷ զիարդ առ ի-

¹⁸ E յոլովմամբ] յոլով մասամբքն Z₁ յոլով մասամբ
¹⁹ CEZ₁ ոչ] + զի
²⁰ C զամենայն
²¹ C իսկ]
²² E կամիցիս
²³ C սգաութիւնդ Z₁ զգայութիւնս
²⁴ Z₁ արա] + զժամուց եւ
²⁵ E բարեկարգութեամբն Z₁ բարեկարգութեան C + եւ
²⁶ C որ] որք
²⁷ E որ յերկրի]
²⁸ C զերկինս
²⁹ BDE լիցիս Z₁ ելցես
³⁰ Z₁ զնոցա] զնոսա
³¹ E զմեծութեամբն] + եւ
³² E պիտոյիւքն
³³ D զոր
³⁴ CDZ₁ զքաջարկութեամբ] զքաջակարութեամբ
³⁵ EZ₁ զչարժմամբն
³⁶ Z₁ եթէ... ունակութեամբ]
³⁷ E եթէ]

րեարս ունակութեամբ¹ եւ ²բացատուութեամբ¹⁵⁹ ունին: Ըստ ամենայն զանցեալ բանիւ, գերկնիւն³ ի վեր յառեալ եւ գեր ի վերոյ նորին լինելով՝ յատուկ մտաւք շուրջ տեսցես զանդ գեղեցկութիւնն, զաւրութեանցն երկնայնւոյն⁴, զպարակցութիւնս⁵ ⁶հրեշտակաց¹⁶⁰, զհրեշտակապետացն վերակացութիւնս, զփառս տերութեանցն, ⁷զնախհաստութիւնս¹⁶¹ աթոռոցն⁸, զգաւրութիւնս, զպետութիւնս գիշխանութիւնս: Զանցանելով ըստ ամենայն⁹ եւ զբոլոր ստացուածն¹⁰ ի վեր հայեսցիս¹¹ խորհրդովք, գեր ի վերոյ քան զայսոսիկ¹² գմիտսդ ի վեր բարձրացուցեալ¹³ իմասցիս գաստուածային բնութիւնն, կացեալ, անփոփոխելի, անայլայլելի, անախտ, պարզ, ¹⁴անշարադիր¹⁶², անբաժանելի, յոյս անմերձենայի (Հմգ. Ե. ՏՊ. Գ. 16), [136բ] զաւրութիւն անճառելի, մեծութիւն¹⁵ անսահմանելի, փառս առաւել փայլեալս, բա-

րութիւն ցանկալի, գեղեցկութիւն անհնարելի, ուժգնաբար¹⁶ վարժեցեալ հոգի¹⁷ մերձենալով ¹⁸եւ բանիւ յայտնել¹⁹ ըստ արժանւոյն անկարելի:

2 Անդ՝ Հայր եւ Որդի, եւ սուրբ Հոգին, անստացական բնութիւն, տիրական արժանաւորութիւն, բնական բարութիւն: Հայր՝ ամենեցուն սկիզբն²⁰, պատճառ գոլ²¹ էիցն²², արմատ կենդանութեանց: Ուստի յառաջեկն աղբիւր²³ կենաց, իմաստութիւն, զաւրութիւն, պատկեր անայլայլելի անտեսանելոյ²⁴ Աստուծոյ (Հմգ. Կղ. Ե. 15), ի Հաւրէ ծնեալ Որդի, կենդանի բան եւ Աստուած էն, եւ առ էն Աստուած (Հմգ. ՅՊԸ. Ե. 2): էն²⁵ ոչ յինելով գոյացեալ, նախ քան զյաւիտեանս, ոչ առ ստացեալ գկնի: Որդի, ոչ ստացուած²⁶, արարիչ՝ ոչ արարած, ստացող եւ ոչ ստացուած: Ամենայնէն²⁷, որ ինչ է Հայր, Որդի ասացի եւ Հայր: Պահեա՛ ինձ զայսոսիկ զառանձնաւորութիւնս²⁸: Բայց մնալով²⁹ ի գոյն Որդի՝ ամենայն է, որ ինչ է Հայր,

¹ CDE ունակութեամբք
² D բացատուութեամբք
³ E գերկնաւք Z₁ գերկնաւն
⁴ CDE երկնայնոցն
⁵ Z₁ զպարակցութիւնն
⁶ C հրշտակացն EZ₁ զհրեշտակացն
⁷ BD զնախհաստութիւնս] զնախ անստութիւնս C զնախանատութիւնս
⁸ B աթոռոց CZ₁ աթոռոյն
⁹ B ամենայն] + եւ ի վերայ քան D + եւ ի վերոյ քան C եւ] + ի վերո քան E + ի վերայ քան Z₁ ի վերո քան քան
¹⁰ AC ստացուածն Z₁ ստացուածսն
¹¹ Z₁ հայեսցիս] + մտօք
¹² D զայսոսիկ] զայնոսիկ
¹³ E բարձրացուցանելով
¹⁴ BDE անշարադիր] անշարադիր
¹⁵ E մեծութիւն] աստուածութիւն

¹⁶ ABDEZ₁ ուժգնաբար] + ի
¹⁷ D հոգիս
¹⁸ Z₁ եւ... անկարելի]
¹⁹ D յայտնեալ
²⁰ C սկիսբն
²¹ Z₁ գոլով
²² E էիցս
²³ B աղբիւր
²⁴ C անտեսանելոյ Z₁ անտեսանելոյն
²⁵ E էն]
²⁶ AC ստացուած E ստացեալն A ստացաւդ AC ստացուած E ստացող եւ ոչ ստացուած]
²⁷ C ամենայնէ E ամենայն Z₁ ամենայն էր
²⁸ C զառանձնաւորութիւնն
²⁹ CE մնալովն

ըստ իւրուժմ ճայնի¹ Տեառնն, ասելով. «Ամենայն գորս² ունի Հայր՝ իմ է» (Յ․ՎԺ․ Ժ․Գ․ 15): Քանզի էն³ պատկեր⁴ է, որ ինչ նախատպին դիմաց, վասն զի՝ «տեսաք, ասէ, աւետարանիչն, զփառս նորա զփառս⁵ իբրեւ զՄի|137ա|ածնի առ ի Հաւրէ, լի շնորհիւ⁶ եւ ճշմարտութեամբ» (Յ․ՎԺ․ Մ․ 14): Այս է, ոչ ի պարգեւէ եւ շնորհէ տուեալ նմա սքանչելեցան, այլ ըստ բնական հաւասարութեանն ունելով Որդւոյ⁷ զհայրենի աստուածութեանն պատիւ: Քանզի առնուլն հասարակ առստացուածն⁸, իսկ ունելն ի բնութենէ յատուկ ծնիցելոյն⁹: Արդ, իբրեւ Որդի՝ բնաբար ստացաւ զՀաւրն¹⁰, իբրեւ զՄիածին՝ զբովանդակ¹¹ ունի յինքեան բովանդակելով, ոչ ուրուք բաժանեցելոյ առ այլ: Զի ի նմին իսկ յՈրդւոյս¹² անուանէ¹³ վարդապետիմք, զի բնութենէ¹⁴ հաղորդ, ոչ հրամանաւ ստացեալ, այլ ի գոյութենէն պայծառացեալ անբաժանաբար, ¹⁵անժամանակապէս ընդ

Հաւր միաւորեալ, զոյգ բարութեամբ, զոյգ զաւրութեամբ¹⁶, հաղորդ փառացն: Քանզի ո՞ այլ զկնիք եւ¹⁷ զպատկեր զբովանդակ¹⁸ յինքեան ցուցանէ զՀաւրն¹⁹: Եւ որքան քեզ զկնի այսոցիկ ի մարմնական պատրաստութենէն խաւսի, զմարդկային փրկութիւն տնաւրինելով, էն²⁰ մարմնով երեւեալ մեզ ցուցաւ, առաքեալ ասելով զինքն, եւ ոչ ինչ կարել յինքենէ առնել, եւ պատուիրան²¹ առեալ²², եւ որքան այսպիսիք՝ մի²³ քեզ ընձեռեցեն²⁴ պատճառս առ ի փոքրացուց|137բ|անել զՄիածնին աստուածութիւն: Քանզի ոչ առ քո տկարութիւնն²⁵ խոնարհումն նուազութիւն²⁶ պարտի լինել արժանաւորութիւն ²⁷զաւրաւորին, այլ զբնութիւնն²⁸ իմա աստուածավայելչաբար²⁹, իսկ զխոնարհագոյն բանսն ընկալ տնաւրինաբար: Յաղագս որոյ, թէ կամեսցուք ի մերձակայիս հաւաստեալ պատմել, մոռանամք արդեաւք³⁰ զմեզ ինքեանս բազում ինչ եւ

¹ E ճայնին

² E գոր

³ E էն] էին

⁴ C պատկերի

⁵ E զփառս]

⁶ C շնորհուք DEZ₁ շնորհօք

⁷ C որդո

⁸ AC ստացուածն

⁹ BD ծնեցելոցն

¹⁰ Z₁ զՀաւրն] + եւ

¹¹ C զբովանդակն E բովանդակ

¹² C յորդոյս Z₁ յորդւոյ

¹³ AC անուանէ

¹⁴ D զի բնութենէ] զբնութեանն B բնութենէն

¹⁵ C անժամանակապէս... միաւորեալ]

¹⁶ ABCD զոյգ զօրութեամբ]

¹⁷ C զկնիք եւ] զկնիք եւ

¹⁸ C զբովանդակ Z₁ զբովանդակ

¹⁹ C զհայրն Z₁ զհայր

²⁰ E տնաւրինելով էն] տնօրինողէն

²¹ AC պատուիրան

²² Z₁ առնել

²³ C մի]

²⁴ C ընձեռեցեն

²⁵ Z₁ տկարութիւնդ

²⁶ C նւազութիւն

²⁷ CDZ₁ արժանաւորութեան

²⁸ C զբնութիւն

²⁹ D աստուածավայելչաբար

³⁰ C արդօք

անբաւ յոլովութիւն բանից ի ներքս ածեալ ի պատճառս:

3 Այլ յառաջիկայն վերստին երթիցուք: Զի միտք¹ կարասցեն ի նիւթականացն մաքրանալ եւ գամենայն իմանալի² ստացուածն³ լքանել, եւ⁴ որպէս ձուկն⁵ ինչ ի խորոց առ վերին երեւութիւն զողեսցուք⁶ ի մաքրութեան ստացուածի⁷ լեալք⁸: Անդ տեսանիցէք զՍուրբ Հոգին, ուր Որդին եւ ուր⁹ Հայրն, զամենայն ունելով, եւ նա գոյակից ըստ բնութեանն, զբարութիւնն, զուղղութիւնն, զսրբութիւնն, զկենդանութիւնն: Քանզի Հոգի քո բարի, ասէ, եւ դարձեալ՝ Հոգի ուղիղ¹⁰ (Հմգ. Սղ. ՃԽԲ. 10), եւ դարձեալ՝ Հոգի քո սուրբ (Հմգ. Սղ. Ծ. 12): Եւ առաքեայն՝ ակրէնք Հոգւոյն¹¹ կենդանութեան (Հմգ. Սղ. Ծ. 13): Այսոքիկ ոչինչ¹² ի վերայ ստացեալք նմա, եւ ոչ գկնի յեայ¹³ է, այլ որպէս անբաժանելի¹⁴ հրոյ ջեռուցանելն եւ յուսոյ պայծառացուցանելն¹⁵, նոյնպէս եւ

Հոգւոյն¹⁶ սրբելն եւ կենագործելն՝ [138ա] ուղղութիւն, սրբութիւն (Հմգ. Հմ. Բ. 2): Արդ, անդ եկաց Հոգին Սուրբ, անդ յերանելի բնութեանն¹⁷ ոչ ընդ բազումս թուեալ, այլ յերրորդութեանն տեսեալ¹⁸, միաբար պատմեալ¹⁹ ոչ շուրջ ըմբռնեալ բաղկացութեամբքն: Քանզի, զոր ակրինակ Հայր մի եւ Որդի մի, սոյնպէս²⁰ եւ մի²¹ Հոգին սուրբ: Իսկ սպասաւորականք²² Հոգիք ըստ իւրաքանչիւր²³ կարգի բազմութիւն երեւի դժուարաթուելի²⁴: Արդ, մի՛ խնդրէր ի ստացուածի²⁵ զառաւելն, քան զստացուած²⁶, եւ մի՛ ի վայր ածէր զսրբոցն²⁷ ընդ սրբեայսն: Նա յնու գհրեշտակս, յնու գհրեշտակայետս, սրբէ գաւրութիւնս²⁸, կենագործէ զամենայն: Սա²⁹ յամենայն ստացուածս³⁰ բաժանեալ եւ այլ յազգաբար յայլմէ ընկայեալ: Ամենեցուն զյիւրմէ³¹ շնորհս³² տայ

¹ D միտքն
² BCE գիմանալի
³ A ստացւածն C զստացւածն E ստացուածս
⁴ Z₁ եւ]
⁵ C գձուկն
⁶ A զաւղեսցուք CE զողեսցուք D լողեսցուք
⁷ AC ստացւածի
⁸ BZ₁ լիեալք
⁹ Z₁ ուր]
¹⁰ BCD ուղիղ] ուղեղ
¹¹ C Հոգոյն
¹² C այսոքիկ ոչինչ] այսուհետեւ ոչ ինքն
¹³ BZ₁ լիեալ
¹⁴ Z₁ անբաժանելի] + է
¹⁵ ABCDE եւ յուսոյ պայծառացուցանելն]

¹⁶ C Հոգոյն
¹⁷ E բնութիւնն
¹⁸ Z₁ տեսեալ] նստեալ
¹⁹ CE պատմել
²⁰ C սոյնպէս] այսպէս
²¹ C մի] + է
²² CD սպասաւորակն
²³ C իւրաքանչիւր] + իւրում E իւրաքանչիւրումն Z₁ իւրաքանչիւրում
²⁴ A դժուարաթուելի C դժուարթուելի
²⁵ A ստացւածի D ստացածի
²⁶ A զստացւած C զստացւածն
²⁷ A զսրբաւղն
²⁸ C զօրութիւնսն
²⁹ ABDE սա] + ի
³⁰ AC ստացւածս
³¹ C յիւրմէ Z₁ զիւրմէ
³² B շնորհն Z₁ շնորհսն

եւ ոչ ծախի¹ յընդունողսն², ³ այլ եւ ընդունողքն⁴ լցեալ լինին, եւ ինքն է աննուազ⁵: Զոր աւրինակ արեգական պայծառացուցանելով զմարմինս եւ զանազանաբար ի նոցանէ⁶ ըմբռնեալ⁷, ոչինչ նուազէ⁸ յընդունողացն, սոյնպէս եւ Հոգին Սուրբ ամենեցուն զառ ի յինքենէ շնորհն⁹ ընձեռելով անաղատելի մնա եւ անբաժանելի: Զամենեսեան լուսաւորէ առ¹⁰ յԱստուծոյ իմաստսն, շնչէ¹¹ ի մարգարէս¹², զաւրինադիրսն իմաստնացուցանէ, զաւր¹³ րացուցանէ զթագաւորս, զքահանայս¹³ կատարէ, հաստատէ զարդարս, պարկեշտացուցանէ¹⁴ զողջախոհս, գործէ շնորհս բժշկութեանց¹⁵, կենդանիս¹⁶ առնէ զմեռեալս, լուծանէ զկապեալս¹⁷, ուղղէ զի¹⁸ վայր¹⁹ անկեալս²⁰, որդեգրէ զաւտարացեալսն: Զայսոսիկ վերս-

¹ C ծախիցն
² A յնդունողսն
³ Z₁ այլ... լինին]
⁴ A ընդունաւղք
⁵ C աննուազ
⁶ Z₁ նոցանէ]
⁷ Z₁ ըմբռնեալսն
⁸ C նւազէ
⁹ C շնորհսն E զնորհն
¹⁰ ABCDZ₁ առ] +ի
¹¹ E շնչի
¹² CZ₁ մարգարէսն
¹³ E զքահանայսն
¹⁴ D պարկեշտացուցէ
¹⁵ Z₁ բժշկութեան
¹⁶ C կենդանի
¹⁷ C զկապելսն
¹⁸ A զի
¹⁹ BDZ₁ զի վայր] զվայր
²⁰ C զի վայր անկեալս] զվայրագնացելսն

տին ծննդեամբն²¹ գործէ: Եթէ մաքսաւոր ըմբռնէ (Հմմտ. Մ. 9) զհաւատացեալն՝ աւետարանիչ ցուցանէ, եթէ ի ձկնորս լինի՝ աստուածաբան կատարէ, եթէ զհալածիչ գտանէ ապաշաւեալ՝ առաքեալ հեթանոսաց գործէ, քարոզ հաւատոյն²², անաւթ ընտրութեան (Հմմտ. Գ. 15): Սովաւ տկարք զաւրանան, աղքատք ճոխանան, տգետք բանիւ իմաստնագոյն²³ են քան²⁴ զիմաստունս²⁵: Պաւղոս²⁶ տկար էր²⁷, այլ մերձաւորութեամբ Հոգւոյն վարչամակն նորա մարմնոյն բժշկութիւնս ընձեռէր կաւրաւտելոց (Հմմտ. Գ. 12): Պետրոս²⁸ եւ նա ի մարմնի տկարութեան²⁹ էր³⁰, այլ բնակեցելով ի նմա շնորհի Հոգւոյն անկեալ ի մարմնոյն³¹ ստուէրն³² ի բաց հալածէր զհիւանդութիւնս ախտացելոցն (Հմմտ. Գ. 15): Աղքատք Պետրոս եւ Յոհաննէս³³, քանզի³⁴ չունէին³⁵ ոսկի եւ արծաթ, այլ շնորհէին զառողջութիւն³⁶, քան զբազում ոսկի պատուականա-

²¹ C ծննդեմբ
²² C հաւատոցն
²³ C իմաստնագոյնք
²⁴ D են քանզի] քան
²⁵ DZ₁ զիմաստունս
²⁶ Z₁ Պաւղոս] + եւ նա
²⁷ Z₁ տկար էր] ի տկարութեան մարմնի էր
²⁸ C Պետրոս] Պողոս
²⁹ BDE տկարութեան] խոնարհութեան
³⁰ Z₁ այլ... էր]
³¹ C մարմնո
³² AC ստուէրն B + ի մարմնոյն
³³ C Յոհաննէս
³⁴ Z₁ քանզի] զի
³⁵ Z₁ չունէին] ոչ ունէին
³⁶ Z₁ զառողջութիւն] ողջութիւն

գոյն¹ (Հմմտ. Գործք. Գ. 6): Վասն զի ի² յոլովից առնլով ոսկի՝ կաղն³ եւ էր⁴ մուրացիկ, իսկ⁵ Պետրոս|139ա|է ընկալեալ զշնորհն՝ դադարեաց ի մուրանալոյն, վազելով իբրեւ գեղջերու ել՝ աւրհնելով զԱստուած: Ոչ գիտէր Յոհաննէս զաշխարհիս իմաստութիւն, այլ խաւսէր զբանս զաւրութեամբ Հոգւոյն, յորս եւ ոչ մի իմաստութիւն⁶ հայել⁷ կարէ: Սա եւ ի⁸ յերկնի⁹ եկաց եւ գերկիր ելից, եւ ամենայն ուրեք¹⁰ մերձ է, եւ ոչ ուրեք պարունակի: Բովանդակ¹¹ յիւրաքանչիւրում ընտանեաց¹² եւ բովանդակ է ընդ¹³ Աստուծոյ, ոչ սպասաւորաբար պաշտէ զպարգեւսն, այլ ինքնիշխանաբար բաժանէ զշնորհսն¹⁴: Քանզի «բաժանէ, ասէ, իւրաքանչիւր ումեք որպէս եւ կամի» (Լ. Կ. 11) եւ առաքի տնաւրինաբար: Իսկ մերձ յինի ինքն¹⁵ իշխանապէս: Զսա մերձ գոյ յանձինս մեր աղաւթեցուք, եւ ոչ զմիաժամանակ մեզ¹⁶ լքանել

շնորհաւք¹⁷ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ¹⁸ որում փառք¹⁶³ յաւիտեանս. ամէն¹⁹:

¹ A պատւականագոյն
² E ի]
³ E կաղն]
⁴ Z₁ էր
⁵ Z₁ իսկ] + ի
⁶ D իմաստութիւն] իմաստասիրութիւն Z₁ իմաստութեան
⁷ E հայել] խօսել Z₁ համեմատել
⁸ C ի]
⁹ C յերկինս
¹⁰ E յուրեք
¹¹ C բովանդակ] բօական
¹² C ընտանեաց] ընդանեկ Z₁ ընտանենայ
¹³ E ընդ] ընդդէմ
¹⁴ D զշնորհն
¹⁵ Z₁ ինքնն
¹⁶ C զմեզ

¹⁷ E շնորհիւ
¹⁸ C որում... ամէն]
¹⁹ E ամէն]

ԺԷ. «Ի ՍԿՁԲԱՆԷ ԷՐ ԲԱՆՆ՝»¹⁶⁴

(Յ՝ՎԸ. Ը. 1)

1 Ամենայն Աւետարանչացն² ձայն մեծաբուսագոյն³ այլոցն⁴ Հոգւոյն վարդապետութեան¹⁶⁵, վասն զի յայլս մարգարէիւք⁵, իսկ յԱւետարանսն ինքնադիմաբար խաւսեցաւ մեզ Տէրն: Եւ ինքն աւետարանական քարոզութեան⁶ մեծաձայնագոյն⁷, եւ ամենայն լսելոյ⁸ մեծն, եւ քան զամենայն միտս [139բ] բարձրագոյն⁹ բարբառեալ Յոհաննէս է, Որդի որոտման, զորոյ նախաշաւիղ աւետարանական գրոյն¹⁰ արդ ընթերցեալ լուաք¹¹: «Ի սկզբանէ էր բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր բանն» (Յ՝ՎԸ. Ը. 1): Զայսոսիկ գիտեմ զբազումս եւ արտաքոյ բանին ճշմարտութեան մեծամեծս խորհողացն¹² յիմաստութեանն աշխարհականի, եւ զարմացեալ¹³ եւ յինքնեանց կարգեցելոցն համարել իշխեցեալս: Քանզի գող է բանսարկուն, եւ զմերն արտաքս¹⁴ առասպելաբերացն¹⁶⁶ առ իւր տեսողսն: Արդ, եթէ մարմնական իմաստութիւնն

¹ C նորին ի սկզբանէ էր բանն DE նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի սկզբանէ
² BC աւետարանացն
³ E մեծաբուսագոյն] մեծաձայնագոյն
⁴ C Հոգոյն վարդապետութիւն
⁵ C մարգարէիւքն
⁶ C քարոզութեանն
⁷ D մեծաձայնագոյն
⁸ C լսելոց
⁹ C բարձրագոյնս E բարձրագոյն
¹⁰ D գրոյ
¹¹ C լաք
¹² AE խորհաւողացն C խորհողաց
¹³ B զարմացեալս C զարմացելս
¹⁴ BD առասպելաբերեաց C առասպելաբանեց

այնքան¹⁵ սքանչացաւ ընդ բանիցն զաւրութիւն¹⁶, զի՞նչ արասցուք մեք՝ աշակերտքս¹⁷ Հոգւոյն¹⁸. վարկպարազի՞ր լիցուք¹⁹ եւ փոքր ինչ զգոյսն ի նոսա զաւրութիւնս գոլ խորհեսցուք: Եւ ո՞ այնպէս զանգագայութիւնն²⁰ հիւանդանայ, որպէս թէ զայնպիսի գեղեցկութիւն մտաց եւ զխորութիւն աւանդից զանհասանելի ոչ զարմանալ, եւ փափագել նոցա ճշմարտութեան ըմբռնմանն: Բայց եւ ոչ հրաշանալ ընդ գեղեցիկս²¹ է²² դժուարին²³, այլ ի հաւաստի իմաստս²⁴ լինել սքանչացելոցն ապառում²⁵ եւ դժոխահասանելի: Վասն զի զարեգակն զայս զգալի²⁶ ոչ ոք է, որ ոչ մանաւանդ գովէ զմեծութիւն [140ա] սորա եւ զգեղեցկութիւն, եւ ճառագայթիցն²⁷ չափաւորութիւն, եւ զփայլեալ սորա զլոյսս²⁸ զստորինսս լուսաւորելով, բայց եթէ բռնաւորագոյն հակառակեսցէ բոլորակին ընդդէմ ածել զաչացն հայեցուածս²⁹, ոչ միայն ոչ տեսցէ զփութալին, այլ եւ զհաւաստութիւն տեսութեանս³⁰ ապականել³¹

¹⁵ C այնքան] + իմաստութիւնն
¹⁶ B զաւրութիւնն
¹⁷ BCDE աշակերտքս] աշակերտ քո
¹⁸ C Հոգոյն
¹⁹ BD լիցուք] լիցուք
²⁰ C զանգագայութիւն D զանգագայութիւնսն
²¹ C գեղեցիկ
²² C է]
²³ C դժուարին] A դժարին
²⁴ C իմաստն
²⁵ D այլապառումն
²⁶ C զգալի] սգալի
²⁷ C ճառագայթիցն
²⁸ C զլոյս
²⁹ A հայեցուածս C հայեցուածսն
³⁰ C տեսութեանս
³¹ B ապականեալ

զնասցէ: Այսպիսի ինչ թուի¹ եւ զմիտսն² արտանալ զհակառակողս հաւաստեալ առնել զառաջիկայ³ բանիս զքննութիւն: «Ի սկզբանէ էր բանն» (Յ․ՎԳ․ Ը․ 1): Ո՞ր իմասցի արժանապէս յաղագս ի սկզբանն: Ո՞ր բանից⁴ զաւրուութիւն գտցի համապատուաբար⁵ կարելով⁶ մերձ կացուցանել զմիտսն: Հանդերձեալ աւանդել մեզ յաղագս աստուածաբանութեան Որդւոյն⁷ Աստուծոյ եւ ոչ⁸ մի այլ սկիզբն⁹ բանին¹⁰, քան եթէ զսկիզբնն բոլորեցուն ետ: Գիտէր զի վերայ բուսանելոցն¹¹ կարծեալք¹² Միածնին Հոգին սուրբ, յառաջագոյն գիտէր զհանդերձեալսն¹³ բերել¹⁴ խաբեութիւնս, ի կործանումն լսողացն¹⁵ զինքեանք¹⁶ մենքենայս: Զի, եթէ ծնաւ¹⁷, ոչ էր, եւ նախ քան զծնանիլն ոչ էր: Եւ յոչ էից զգոյութիւնն¹⁸ էառ: Քանզի յայտոսիկ խաւսին լեզուք սրեալք եւ¹⁹ հաւանաբանութեամբք¹⁶⁷ առաւել քան զամենայն սուր երկբերան: Արդ,

զի մի ումեք²⁰ խաւսեսցի այսոքիկ, յառաջագոյն առնելով |140բ| Հոգին սուրբ ի ձեռն Աւետարանիս²¹: «Ի սկզբանէ²², ասէ, էր բանն» (Յ․ՎԳ․ Ը․ 1): Եթէ կալցիս զայս ձայն՝ ոչ երբէք ախտ դժնդակ²³ ի չար արուեստիցն²⁴ լինիցի քեզ: Եթէ, ասէ նա, եթէ ծնաւ՝ ոչ էր, դու ասա՝ «ի սկզբանէ²⁵ էր» (Յ․ՎԳ․ Ը․ 1): Այլ, ասէ նախ քան զծնանիլն²⁶ զիս²⁷ զդէր: Դու մի՛ թողուր զքոյն, մի լքցես²⁷ զսկզբանն²⁸: Զգագաթանն²⁹ ոչ ըմբռնի: Մի՛ խաբեսցէ որ զքեզ բազմանչան բանիւ³⁰: Քանզի բազումք³¹ սկզբունք³² բազում իրաց ըստ կենցաղոյս այսորիկ են, այլ մի է սկիզբն³³ ի վերայ ամենեցուն յառաջագոյն: «Սկիզբն³⁴ ճանապարհի բարոյ³⁵» (Ը․ՎԳ․ Ժ․Գ․ 5) ասաց Առակն: Այլ ճանապարհի սկիզբն³⁶ է առաջին շարժումն, ուստի սկսանիմք ի զնացսն, գորոյ եւ զնախկինն կարողութիւն էտանել: Եւ «սկիզբն³⁷ խրատու երկիր³⁸ Տեառն» (ՀմԳ․ ՍԳ․ ՆԺ․ 10): է եւ

1 C թւի
 2 C արտանալ զհակառակողսն հաւաստեալ
 3 C զառաջիկայ] + ի
 4 D բանիցն
 5 AC համապատուաբար
 6 D կարելով] կալելով
 7 BC որդոյն
 8 E մի այլ] միայն
 9 C սկիսբն E զսկիզբն
 10 C բանի
 11 E բուսանելոյն
 12 BD կարծեալք
 13 B զհանդերձեալ
 14 BE բերել
 15 A լսողացն
 16 BD զինքեանք
 17 B ծնեալ
 18 C զգոյութիւնն] զգոյացութիւնն
 19 C եւ]

20 C ումեք] երբէք
 21 C աւետարանիս
 22 C սկզբանն
 23 C դժնդակք D դժբնդակ
 24 C արուեստիցն
 25 C սկզբանն D զբանն
 26 C զծնանիլն
 27 C լքցես] + զիս բանն
 28 C սկսբան D զսկզբան E սկզբանն
 29 CDE գագաթն
 30 C բանիւք
 31 C բազում
 32 C սկզբունք
 33 C սկիսբն
 34 C սկիսբն
 35 C բարո
 36 C սկիսբն
 37 C սկիսբն
 38 C երկիր

սորա¹ սկզբանս այլ առաջի կացեալ որոյ արուեստիցն² վերստին առնլով³ սկիզբն⁴ է յարմարութիւնն⁵: Եւ տարր է իմաստութեանն երկիւղ⁶ Տեառնն, այլ այսորիկ⁷ ի սկզբանէ մինչ⁸ երիցագոյն, հաստատութիւն Ոգւոյն⁹, ոչ եւս իմաստնացելոյ¹⁰ եւ զերկիւղ¹¹ Աստուծոյ առելոյ¹²: Սկզբունք¹³ ասին¹⁴ եւ քաղաքական զաւրութիւնք, արժանաւորութեանցն առաւելութիւնք: Բայց այսոքիկ¹⁵ սկզբունք, ոմանց զսկզբունք¹⁶, քանզի իւրաքանչիւր ոք¹⁷ սկիզբն գծի նշանն¹⁸: Եւ սկիզբն¹⁹ վերերեւութեան գիծն, եւ սկիզբն²⁰ մարմնոյ վերերեւութիւնն, |141ա| եւ ըստ շարագրութեան²¹ բանին սկզբունք²² տառերք²³:

2 Այլ եւ ոչ այնպէս սկիզբն²⁴: Քանզի ո՛չ ընդ ումեք կապի, ո՛չ

1 C սորա] + ի
 2 AC արուեստիցն D յարուեստիցն
 3 CD առնուլ
 4 C զսկիսբն D զսկիզբն
 5 C յարմարութիւն
 6 C երկեղ
 7 C այսորիկ] այսոքիկ
 8 C մինչ] ինձ E մի ինչ
 9 BD ոգւոյս C ոգոց E ոգւոցն
 10 CE իմաստնացելոց
 11 C զերկեղ
 12 CE առելոց
 13 C սկսբունք
 14 C ասին
 15 D այսոքիկ] այսորիկ
 16 C սկսբունք E սկզբունք
 17 C ոքք]
 18 D նշանն] + է
 19 C սկիսբն
 20 C սկիսբն
 21 ABE շարագրութեան] շարագրութեան
 22 C սկսբունք
 23 CDE տարերք
 24 C սկիսբն

ումեք ծառայէ, ո՛չ ընդ ումեք տեսանի²⁵, այլ ազատ է, անտէր՝ լուծեալ առ այլ ունակութեան²⁶, անվերադիր մտածութիւն՝ ըստ որ²⁷ ոչ է ի վեր ելանել խորհրդովք, զորոյ ոչ է գտանել²⁸ զնախկինն: Քանզի²⁹ եթէ հակառակեսցես³⁰ երեւմամբ խորհրդոց³¹ գանցանել՝ զսկզբամբն գտցես նախքան գամենայն խորհուրդս³²: Թող զքո ընթանալ զմիտսդ, որքան կամեսցի եւ ձգեսցիս ի վեր³³, եւ ապա գտցես զքեզ բիւրս³⁴ մոլորեալս, ի բազում ունայնս³⁵ գնացեալ: Եւ դարձեալ վերստին եկեալ առ ինքն, յաղագս ոչ նկարելոյ³⁶ իւր զսկիզբն³⁷ առնել³⁸: Վասն զի իմանալոյն³⁹ արտաքոյ յոլովս⁴⁰ գտանի սկիզբն: Արդ, «ի սկզբսնէ էր բանն» (Յ՝ՎԿ. Ե. 1): Ո՛վ սքանչելոյս: Զիհ՛րդ իրերաց համապատուաբար⁴¹ ձայնքս⁴² լծակցեցան: Քանզի էրն, զոյգ կարէ, ի սկզբանս զոր: Ո՛ւր հայհոյիչն, ո՛ւր քրիս-

25 C տեսանէ
 26 C ունակութիւն
 27 C որ] որում
 28 C գտանել] + խորհրդովք
 29 BE քան
 30 E հակառակիցես
 31 CD խորհրդոց E խորհրդոյ
 32 C խորհուրդ E զխորհուրդս
 33 E վեր] + գոլ
 34 C բիւր
 35 CD ունայնս] ընդունայնս E յունայնս
 36 CE նկարելոյ] + ի ներքո
 37 D սկիզբն
 38 C առնել
 39 C իմանալոյ
 40 D յոլովագոյն
 41 C համապատուաբար
 42 B ձայնքն

տոսամարտ լեզուն¹, որ ասէ² էր³ երբեմն, յորժամ ոչ էր: Լո՛ւր Աւետարանին՝ «ի սկզբանէ էր բանն» (Յ․ՎԺ․ Ը․ 1): Իսկ եթէ ի սկզբան էր՝ ե՞րբ ոչ էր: Ընդ ամպարչտութիւնն նոցա հառաչեցից, եթէ յանուսումնութենէ⁴ նոցա զարչեցայց: Այլ նախ քան զծնանիլն՝ ոչ էր⁵: Գիտիցե՞ս արդեաւք⁶ երբ [141բ] ծնաւ, զի⁷ եւ զնա խնկարասցես⁸ ի վերայ բերել ժամանակին⁹: Վասն զի՝ նախ¹⁰ ժամանակական է ձայն, այլայլոյ ի վերայ եղեալ հնութեամբ, իսկ ժամանակին¹¹ արարիչ զիա՞րդ բարեբանագոյն ժամանակաց¹² ժամանեցայց¹³ ասացուածոց¹⁴ ի ներքոյ կայով ունել գլինելութիւնն: Արդ, եթէ էրն, ոչ ի բաց կացցէ էր եւ ոչ մի ինչ¹⁵ մուտ տայցես չար¹⁶ հայհոյութենէն: Այլ գոր աւրինակ, որք նաւենն, յորժամ ի վերայ երկուց շարժիցին¹⁷ խարսխաց, արհամարհեն գայիսն, սոյնպէս եւ դու զչարս զայս խռովութիւն ի չար

¹⁸ հոգւոյն լեալ ի կենցաղումս, եւ սասանողաց¹⁹ զբազմաց հաւատն ծիծաղեսցիս, եթէ զգուշութեամբ²⁰ բանիցս այսոցիկ զոգիդ ունիցիս յարմարեալ²¹:

3 Արդ, վասն զի խնդրեն միտք մեր զինչ էր ի սկզբան: Ասէ՛ էր բանն: Ո՞ր բանն, մարդկայի՞ն բանս, այլ՝ հրեշտակա՞ց բանն: Քանզի զեկոյց մեզ Առաքեալն²², որպէս թէ²³ հրեշտակաց²⁴ յատուկ ունել լեզու, ասելովն՝ «Եթէ զլեզուս մարդկան խաւսիցիմ եւ զհրեշտակաց» (Ը․ Վր՞Թ․ ԺԳ․ 1): Այլ եւ բանի կրկին է տեսակ²⁵: Քանզի ոմն է, որ ձայնիւ յառաջ բերեալ լինի, այն, որ զկնի յառաջն գայոյ յաւղդ կորնչի, իսկ միւսն է ի ներքս եղեայ գոյացեայ ի մերում սիրտս. ոմն իմացական եւ ոմն արուեստաւոր²⁶: Տե՛ս մի երբե՛ք խաբեսցէ [142ա] զքեզ համանունն²⁷ ձայն²⁸: Քանզի զիա՞րդ էր ի սկզբանն²⁹ մարդկային բանս, մարդոյն խոնարհագոյն ուրեմն ընկայեալ³⁰ գլինելութեանն: Նախ քան զմարդն՝ գազանք, սողունք, անասունք եւ ա-

¹ D լեզու
² CDE ասէր
³ C էր]
⁴ D յանուսումնութենէն
⁵ AE էր] է
⁶ C արդօք
⁷ C զի]
⁸ BC խնկարեսցես E նկարեսցես
⁹ DE ժամանակին] ժամանակ էին
¹⁰ C նախն
¹¹ CE զժամանակին D ժամանակեցայց
¹² E ժամանակաց]
¹³ BD ժամանեցայց] C ժամանակեայց
¹⁴ A ասացուածոց C ասացւածոյ
¹⁵ A մուտ տայցես] մուտայցես
¹⁶ C չար]
¹⁷ C շարժիցեն

¹⁸ C հոգոցն լիել
¹⁹ A սասանաւղաց
²⁰ B զգոյշութեամբ
²¹ C յարմարել
²² BD առաքեալ C առաքել
²³ C թէ] + եւ
²⁴ ABDE զհրեշտակաց] + մտածութիւն
²⁵ C տեսակն
²⁶ C արուեստաւոր
²⁷ C համանուն
²⁸ C ձայնն
²⁹ BD զբան C սկզբան E սկզբանն
³⁰ E ընկայեալ] + զսկիզբն

մենայն, որք¹ միանգամ ցամաքա-
 յինք եւ ջրայինք, թռչունք երկ-
 նի², աստեղք, արեգակն, լուսին,
 բոյսք, սերմանք¹⁶⁸, ծով, երկիրն:
 Արդ, ոչ եւս ի սկզբան էր մարդ-
 կային բանս³, այլ եւ ոչ հրեշտա-
 կացն⁴: Վասն զի ամենայն ստա-
 ցուած⁵ խոնարհագոյն քան զյա-
 ւրտեանսն⁶ է⁷, զսկիզբն⁸ լինելու-
 թեանն առնլով ի ստացողէն⁹: Իսկ
 որ ի սրտի բանն, եւ նա քան զիւ-
 րաքանչիւր ոք յիմանալեացն է
 կրտսերագոյն¹⁰: Բայց լսելի է
 զբանսն աստուածավայելչաբար,
 քանզի յաղագս Միածնին խաւսե-
 լով քեզ, Բան ասաց զնա: Զոր աւ-
 րինակ ե՛լ լոյս, ե՛լ յետ փոքր¹¹
 ինչ¹², ասէ կեանս, ե՛լ յարութիւն,
 ե՛լ ոչ լոյս լսելով՝ ի զգալիս¹³
 յայս¹⁴ եւ աչաց տեսանելի ի խո-
 նարհ բերես, եւ ոչ կեանս լուեալ¹⁵
 զհասարակաց զայս իմանաս, զոր
 եւ անբանք կեան: Այսպէս եւ բան
 լսելով¹⁶ պահեա՛, մի երբէք տկա-
 րութեամբ մտացդ ի ներքոյ¹⁷ անկ-

ցիս: Քննեա՛ զիմաստսն նախ քան
 զասացեալս¹⁸: Ընդէ՞ր բան: Զի ա-
 նախտաբար ծնաւ: Ընդէ՞ր բան:
 Զի ցուցցի¹⁹ թէ ի մտաց [142բ] յա-
 ռաջ եկն: Ընդէ՞ր բան: Զի պատ-
 կեր ծնողին²⁰ բաւական²¹ յին-
 քեանք²² ցուցանելով զծնողն, ո-
 չինչ անդուստ ի բաց բաժանեալ²³
 եւ կատարեալ գոյանալով ըստ²⁴
 ինքեան²⁵, քանզի որպէս մեր բանս,
 զբոլոր մեր կերպարան է զմիտսն:
 Զի զորս²⁶ ի սրտին իմանամք,
 զայնոսիկ բանիւ²⁷ յառաջ բերեմք
 եւ է ի սրտին իմաստից պատկեր
 խաւսեցեալսն: ²⁸Վասն զի յաւե-
 լորդացն սրտին բանն բերեալ լի-
 նի: Եւ է ի սիրտս մեր իբրեւ աղ-
 բիւր ինչ, իսկ յառաջ բերել²⁹
 բանն իբրեւ վտակ ինչ³⁰ յաղբերէ³¹
 յայնմանէ հոսեալ: Եւ այնքան³² ի
 բաց հոսեալ, որքան նախաբարն¹⁶⁹
 բերեալն է եւ որպիսի ծածկեալն
 է, նոյնպէս³³ եւ երեւեալն³⁴: Արդ
 բան ասաց, զի անախտ³⁵ քեզ

1 C որք] որ
 2 C երկնից ABE + եւ
 3 C բանն
 4 C հրշտակաց
 5 C ստացուածք
 6 C զյաւրտեանս
 7 C է]
 8 C սկիզբն
 9 A ստացաւդէն
 10 D կրտսերագոյն
 11 C փոքու
 12 C ինչ]
 13 C զգալիս] սգալիս E զգալւոյ
 14 D յայս] յայտ E այս
 15 C լուեալ
 16 D լսելով] ասելով
 17 E ներքոս

18 C գասացելսն
 19 E ցուցցէ
 20 A ծնաւողին
 21 C բաւական] բօրնդակ D բովանդակ
 22 D յինքեան
 23 D բաժանեալ] մերժեալ
 24 C ըստ]
 25 C յինքեն
 26 D զոր
 27 D բանիւն
 28 E վասն զի] քանզի
 29 DE բերեալ
 30 C ինչ] իմն
 31 B յաղբերէ C յաղբիւրէ
 32 D այնքան] այն
 33 C նոյնպիսի
 34 C երեւելն
 35 B գանախտ

զծնունդն ի¹ Հաւրէ² մերձ կացուցէ եւ զկատարեալն³ գործ⁴ քեզ զՈրդւոյն⁵ աստուածաբանեսցէ, եւ զանժամանակ Որդւոյ⁶ միաւորութիւն⁷ առ Հայր⁸ ի ձեռն այսոցիկ ցուցցէ: Քանզի եւ մեր բանս մտաց է ծնունդ⁹ անախտաբար ծնեալ, զի եւ¹⁰ ո՛չ¹¹ հատանի, ո՛չ բաժանի եւ ո՛չ ցնդի, այլ մնալով¹² բանն¹³ միտք¹⁴ յիւրում գոյացութեանն բովանդակէ¹⁵ զբանն¹⁶ եւ կատարեալ ի ներքոյ¹⁷ 18 կացուցանելով, եւ յառաջ եկեալ բանս՝ զամենայն ծնողին¹⁹ զիմաստն յինքեան պարունակէ: Արդ, որքան բարեպաշտ|143ա|ազոյն²⁰, այսքան առեալ²¹ ի Միածին²² աստուածաբանութիւն ի բանիս ձայնէ, որպէս զի²³ բաց երեւեայն գտցես անյարմարագոյն յեայ, յայնցանէ հրաժարեա՛ եւ զանց արա զմերե-

նայիւք ամենեքումք²⁴: «Ի սկզբանէ էր բանն» (Յ՝ՎՆ. Ը. 1): Եւ եթէ ի սկզբան էր՝ Որդին եմուտ ի քեզ արդեալք²⁵ ախտ ինչ մտածութիւն²⁶: Վասն զի ի մէնջ ծնեալն ժամանակաւ ծնանի, յաղագս այսորիկ յառաջագոյն առեալ՝ բան ասաց, նախ ուղղելով զանվայելուչ կարծիսն, զի զքո զոգիդ անվրէպ ապրեցուցէ²⁷:

4 «Եւ բանն էր առ Աստուած»: Դարձեայ զէրն²⁸ յաղագս հայհոյչացն, թէ ոչ էր: Ո՞ւր էր բանն: Ոչ ի տեղոջ²⁹, քանզի ոչ պարունակի շուրջ գրեայ: Այլ ո՞ւր էր: «Առ Աստուած էր»: Զի եւ ոչ Հայր ի տեղոջ³⁰ եւ ոչ Որդի ի պարունակութեան իմիք եւ շուրջ գրեցելումն³¹ խոստովանեալ ըմբռնելով: Այլ անբաւ Հայր, անբաւ Որդի: Զամենայն, որ զինչ³² իմասցիս, ուր եւ երթիցես ոգւովդ քով, Աստուծոյն գտցես լցեալ, ամենայն ուրեք ձգեալ գտցես³³ զՈրդւոյ գոյացութիւն: «Եւ բանն էր առ Աստուած»: Աքանչացիւր ընդ հաւաստութիւն³⁴ իւրաքանչիւր ձայնիս, ³⁵ ոչ ասաց թէ³⁶ յաշխարհի էր

1 AB ի]
 2 E հաւրէ]
 3 C զկատարեալն] զկատարել
 4 CD գործն
 5 C գորդոյն
 6 BD գորդւոյ C գորդո
 7 CD միաւորութիւնն C + որ
 8 C հաւր
 9 C ծնելն
 10 C եւ] եւս
 11 C ոչ]
 12 C մնալով] նովին
 13 E բանն] C + է
 14 C միտք] մի E միտքն
 15 A բաւանդակէ
 16 C զբանն] զբարի
 17 C ներքոյ] նմին
 18 C կացուցանելով... բանս] քո կենդանական գոացութիւն
 19 A ծնաւորին
 20 CE բարեպաշտագոյն] + է
 21 BCD առեալ] առ ի
 22 CD միածին
 23 C զի] + ի

24 CE ամենեքումք
 25 C արդօք
 26 C մտածութեան
 27 C ապրեցուցանէ
 28 C զէրն] + դարձեալ
 29 CE տեղոջ
 30 C տեղոջ
 31 D զգրեցելումն
 32 CD ինչ
 33 C գորդո գոյացութիւնն
 34 C հաւաստութիւն] հօտարմութիւն
 35 AB ոչ ասաց թէ յաշխարհի էր բանն այլ առ աստուծոյ զի յառանձնաւորութեանն գոացուցիւն մերձ կացուցէ]
 36 D թէ]

բանն, այլ առ Աստուծոյ, զի¹ զա-
ռանձնաւորութեանն գոյացու-
թիւն մեր կացուցէ: Ոչ ասաց՝
յԱստուած ում, զի մի պատճառս
տայցէ խառնակութեան գոյացու-
թեանն: Քանզի չար է եւ հայհո-
յութիւն² զանկանելն զամենայն
ձեռնարկողաց³, [143բ| եւ մի ի
ներքոյ կացուցելոցն⁴ ասողաց⁵,
զչայր եւ գորդի, եւ գսուրբ Հո-
գին անուանս⁶ զանագանս միում
իրի համբաւելի⁷: Չար ամպարչտու-
թիւն եւ փախչելի ոչ ինչ նուազ⁸
աննման գոլ աստ գոյացութեան
գորդին Աստուծոյ¹⁷⁰ ⁹եւ Հաւր
հայհոյցացն: «Եւ բանն էր առ
Աստուած»: Եւ ապա վարելով
¹⁰բանին ձայնիւ առ ի մերձակա-
յութիւն ըստ լինելութեանն ա-
նախտութեան, արագագոյն զի
բանէն վնաս լեալ մեզ մխիթա-
րեաց: Եւ որպէս յափշտակելով¹¹
զնա¹² զրպարտութեամբ¹³ հայհոյ-
չացն. զի¹⁴ նչ է¹⁴, ասէք¹⁵, բանն:
«Աստուած էր բանն»: Մի ինչ ա-
րուեստաբանեսցես¹⁶ զանագանու-

¹ D զի]
² C հայհոյութիւն] այնգոյացութիւն
³ CE ձեռնարկողացն
⁴ C կացելոցն
⁵ A ասաւղաց
⁶ AC անւանս
⁷ C համբաւելս
⁸ C նւազ
⁹ ABCD եւ Հաւր
¹⁰ C ձայնիւ բանին
¹¹ A յապշտակելով C յաբշտակելով
¹² C զնա] + նւաստութեամբ
¹³ C զրպարտութեան
¹⁴ ABCD է]
¹⁵ BE ասէ
¹⁶ A արւեստաբանեսցես

թիւնս ինչ բանից, մի՛ ի քուժմէ ի
չար արուեստիցդ¹⁷ շփեսցես¹⁸ հայ-
հոյութիւն ընդ¹⁹ վարդապետական
Հոգւոյն: Ունիս²⁰ զհրամանն, հնա-
զանդեցի՛ր Տեառնն: «Աստուած էր
բանն, սա էր ի սկզբանն առ Աս-
տուած»: Դարձեալ վերստին գլխա-
ւորէ սուղ բանիւք զամենայն
զիւր աստուածաբանութիւնն, յա-
ղագս Միածնին մեզ Աւետարա-
նիչս ականդեաց այսպէս. ո՞ սա,
Բանս Աստուած: Եւ իբր ի քեզ
ուղղեաց զիւր միտսն, որպէս
տպաւորելով ի քում ոգւոջդ²¹
վարդապետութեամբն զանգիտա-
ցեայն²² եւ ընտանեցոյց զԲանն
զՔրիստոս ի սրտի քում՝ սա ասէ:
Ո՞ սա: Մի՛ արտաքոյ հայեսցիս,
վարդապետական ձայնիս զցու-
ցեայն²³ քեզ շուրջ դիտելով²⁴, այլ
մոլ[144ա|տ ի գաղտնիս քո Հոգ-
ւոյդ²⁵ եւ, որպէս վարդապետե-
ցարն զԱստուած²⁶ զի²⁷ ի²⁸ սկզբանն
զէն²⁹, ³⁰իբր³¹ զԲան յառաջ եկեալ,
առ Աստուած զէն, զնա ճանաչե-
լով սքանչասցիս, երկիր պազցես
քում Տեառնն, զքո վարդապետու-

¹⁷ AC արւեստիցդ
¹⁸ CD շփեսցես] շփոթեսցես + ինչ
¹⁹ C վարդապետութիւն հոգոյն
²⁰ ABE ունի
²¹ C ոգոջդ
²² C զանգիտացել
²³ E զցուցեայն] զրուցեայն
²⁴ C դիտելով] դիտելով
²⁵ C հոգոյդ
²⁶ E զաստուած]
²⁷ D զի]
²⁸ C ի]
²⁹ C զէնն
³⁰ E իբր... աստուած]
³¹ CD իբրեւ

թեան զգենյով¹ զծանաւթութիւն, զի սա ի ²սկզբան էր: Այս է միշտ առ Աստուած առ իւր Հաւրն: Զայսոսիկ ինձ գտող ձայնս ողջ պահեցէք³ իբրեւ զկնիք ի յիշատակս ձեր նշանակելով: Այսոքիկ⁴ անպատուելի⁵ եղիցին պարիսպ առ դրժողացն⁶ ընթացս. սոքին պահպանութիւն են ոգւոց⁷ փրկութիւն առաջի⁸ նոցա: Եթէ ոք քեզ եկեալ ասէ՝ ո՞չ արդեաւք⁹ ծնաւ¹⁰, իբրեւ ի դիւաց ձայնէ ի բաց դարձցիս ի հակառակ փառաց Միածնին Հայհոյութենէ: Իսկ դու վերստին երթիցես առ Աւետարանացն ձայն: «Ի սկզբանէ էր բանն,¹¹ եւ բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր բանն¹²» (Յ․ՎԸ․ Լ․ 1): Սա էր ի սկզբանէ¹³ առ Աստուած (Հմմտ. Յ․ՎԸ․ Լ․ 2): Եւ չորիցս ասացես¹⁴ զէրն եւ խափանեսցես զնոցա զոչ էրն: Այսպէս¹⁵ անշարժք¹⁶ եղիցին հիմունք հաւատոյն¹⁷: Այսոքիկ ի վերայ շինեսցուք տուն, Աստուծոյ տալով եւ զմնացեալսն: Քան-

զի ոչ է¹⁸ կարելի յաղագս ամենեցուն միանգամայն մեզ խաւսել, մի արդեաւք¹⁹ անչափութեամբ²⁰ բանին անպիտանս առնիցեմք²¹ ձեզ գա|144բ|շխատասիրաբար ընտրեայսն: Վասն զի տկարանայով ամենեքումք²² ի միասին²³ շուրջ ըմբռնեալ նմանապէս խստանայ յորովայնի, որ առաւելութեամբ²⁴ յազեցութեանն²⁵ ի հալումն ածել, զի ներքս²⁶ ամբարեալն²⁷ ոչ կարաց²⁸: Արդ մաղթեմ ի ձեր քաղցրանալի ճաշակելիսդ, եւ ես կացից ձեզ պատրաստ առ²⁹ յիմաստս³⁰ ասացելոցն³¹ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր³², որում³³ փառք¹⁷¹ յաւիտեանս³⁴ յաւիտենից³⁵. ամէն³⁶:

1 C սգենյով
 2 C սկզբանէ
 3 CD պահեցէք
 4 D այսոքիկ] այսոսիկ
 5 ABDE անպատուելի] անպատկառելի E անպտուելի
 6 C դրժողացն] դաւողացն
 7 C ոգոց
 8 E առաջի] + անկեալ
 9 C արդօք
 10 B ծնեաւ
 11 E եւ բանն... բանն]
 12 D բան
 13 D սկզբանէ
 14 C ասացես] աստ տեսցես
 15 E այսպէս] սոյնպէս
 16 D անշարժ
 17 C հաւատոց

18 ABDE է]
 19 C արդեաւք
 20 E անչափութիւն
 21 C առնեմք
 22 C ամենեքումք
 23 ABDE միասին] մասին
 24 C առաւելու
 25 C յազեցութեամբն
 26 E ներքսն
 27 BCDE ամբարեալն
 28 C կարացել DE կարացեալ
 29 ABCD առ] + ի
 30 E իմաստս
 31 C ասացելոցս
 32 D մերում
 33 D որում]
 34 B յաւեանս
 35 BDE յաւիտենից]
 36 D ամէն]

ԺԸ. ¹⁷²Ի ԾՆՈՒՆԴ ՓՐԿՁԻՆ¹

1 Քրիստոսի ծնունդն իւրականն եւ առաջինն, եւ յստակ իւրոյ աստուածութեանն լռութեամբ պատուեսցի, եւ մանաւանդ² մտածութեամբ³ մերովք⁴ ոչ խնդրել զայնպիսիսն եւ ոչ բազմախոյզ⁵ լինելով⁶ պատուիրեսցուք⁷: Քանզի ուր ոչ ժամանակ⁸ եւ ոչ յաւիտեան միջնորդեաց, եւ⁹ ո՛չ աւրինակ¹⁰ ինչ¹¹ ի վերայ իմանի, ¹²ո՛չ հայեցող ոք առննթեր եւ ո՛չ առաջնորդ, զիա՞րդ երեւութասցին¹³ միտք, եւ կամ զիա՞րդ սպասաւորեսցէ մտախոհութեանցն¹⁴ լեզու: Զի Հայր էր, եւ Որդի ծնաւ: ¹⁵Եւ մի՛ երբէք ասացես, թէ ուսիր

հարցմամբ, եւ մի՛ երբէք խնդրեսցես¹⁶ զզիարդն¹⁷: Անկարելի է¹⁸ եւ¹⁹ պատասխանին²⁰: Քանզի երբն ժամանակական²¹ է, իւսկ զիարդն՝ ոտնառական¹⁷³ ի մարմնական յեղանակս²²: Եւ ունիմ²³ ասել ի Գրոց, եթէ որպէս ճաճանչ փառաց, եւ որպէս պատկեր ինչ²⁴ ի |145ա| նախատպէն²⁵ (Հմբ. Եբբ. Ը. 3): Բայց վասն զի ոչ չաչարեցուցանէ խորհուրդը²⁶ զքո բազմախուզութիւնդ²⁷ այսպիսեաւք²⁸ պատասխանատրութեան²⁹ բանիւք ի յաճախութիւն³⁰ փառացն ապաւինիմ³¹ եւ խոստովանիմ³² անճառելի³³ գոլ խորհրդովք եւ անասելի մարդկային բայիւք³⁴ զյեղանակ աստուածային ծննդեանն: Մի՛ ասէր, թէ ծնաւ, ապա³⁵ ոչ էր

¹ C նորին ի ծնունդ Փրկչին D նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ծնունդ Փրկչին EM սրբոյն Բարսղի արքեպիսկոպոսի Կեսարու կապաղովկեցոց ասացեալ ի ծնունդ Քրիստոսի LNT Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կապաթովկացւոց ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Z₂ Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապաղովկացւոց ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Z₃ նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի ծնունդ Փրկչին L + եւ վասն անօրէն հայհոյութեանն արիոսի
² Z₂ մանաւանդ]
³ Z₃ մտածութեանց
⁴ LT մերով Z₃ մերոց
⁵ L բազմախորհ
⁶ CMNTZ₂Z₃ լինել
⁷ ACL պատուիրեսցուք
⁸ EZNZ₂ ժամանակ] օրինակ
⁹ Z₂ եւ]
¹⁰ ABCDE աւրինակ] ժամանակ
¹¹ LN ինչ]
¹² ABCDZ₂ ոչ հայեցող (LN հայցաւդ) ոք առննթեր եւ ոչ առաջնորդ]
¹³ E երեւութասցին] երեւեսցին
¹⁴ ENT մտախոհութեամբ
¹⁵ ABCDEZ₂ եւ մի երբէք (Z₂ զերբն) ասացես թէ ուսիր (Z₃ ուսցիս) հարցմամբ]

¹⁶ LN խնդրեսցես] ասացես
¹⁷ LNT զզիարդն] + կամ խնդրեսցես
¹⁸ E է]
¹⁹ ET եւ]
²⁰ E պատասխանի
²¹ ACEZ₂ ժամանակական] ժամանակ
²² Z₂ յեղանակս
²³ LNT ունիմ] կամիմ
²⁴ N ինչ]
²⁵ CZ₂ նախատպէ
²⁶ ABCDEZ₂ խորհուրդս LT խորհուրդս
²⁷ N բազմախուզութիւնդ] բազմորոնութիւնդ
²⁸ C այսպիսեաւք
²⁹ CL պատասխանատրութեամբ N պատասխանատրութեան Z₂ պատասխանատրութեամբք
³⁰ N յաճախութիւն] յանճախութիւն Z₃ յանճառութիւն
³¹ BLZ₂ ապաւինիմք
³² CMZ₂ խոստովանիմք
³³ BCD անճառելի] անհանճարելի
³⁴ ACLN բայիւք E բանիցդ Z₂ բանիւք
³⁵ LTN ապա]

եւ¹ մի² յափշտակէր չարագործութեամբ³ բանից անբարեփորձ⁴ մտածութեանց⁵ զառ ի յաստեցս ակրինակաց՝ քակտելով⁶ զճշմարտութիւնն եւ աղտեղացուցանելով⁷ զաստուածաբանութիւնն: Ծնաւ⁸ ասացի⁹, որպէս զի¹⁰ զսկիզբն¹¹ նորա եւ զպատճառն¹² ցուցից, եւ ոչ եթէ որպէս ժամանակաց վերջին գոլ զՄիածինն¹³ յանդիմանեցից: Բայց քո¹⁴ մի՛ ընդունայնակոխեսցեն¹⁵ միտքդ¹⁶, գերազանցելով¹⁷ յաւիտեանսն, որպէս երիցագոյնսն քան զՈրդի, յոչ գոյսն եւ յոչ եղեալսն: Քանզի¹⁸ զիա՞րդ կարեն երիցագոյն գոլ արարածք, քան զարարիչն իւրեանց: Քանզի ոչ¹⁹ մոռացայ յորմէ փախեայ, եւ յայս իւրովաբար եկեայ²⁰ ածայ²¹ ի²² բանիս²³ Հետեւողութենէ²⁴:

¹ T եւ] մի
² ABCDE մի]
³ LN չարագործութեան
⁴ E անբարեփորձութեամբք
⁵ E մտածութեանց] CZ₂ մտածութեանց
⁶ LZ₂ քակտելով] քակելով
⁷ C աղտեղացուցանելով
⁸ B ծնեաւ
⁹ NT ասի
¹⁰ ABCDE զսկիզբն նորա եւ զպատճառն ցուցից]
¹¹ E սկիզբն
¹² E զպատճառն NT գոլ նորա եւ պատճառ
¹³ DE զմիածինն] զմէնածինն
¹⁴ E քո]
¹⁵ E ընդունայնակոխեսցին
¹⁶ ABCD միտքդ] Z₂Z₃ միտք
¹⁷ N գերազանցելով] +ի
¹⁸ N քանզի] զի
¹⁹ Z₃ ոչ]
²⁰ LNT եկի
²¹ NT ածայ]
²² E ի]
²³ D զբանն LNT բանից
²⁴ L Հետեւողութեան

Արդ, թողցուք զբանս²⁵, որք²⁶ յաղագս մշտնջենաւորին այնորիկ եւ անճառելի ծննդեան²⁷, ²⁸ զայսոսիկ ածեալ²⁹ զմտաւ, եթէ միտք քան զիրա գոն³⁰ նուազագոյնք³¹, իսկ բան՝ դարձեալ քան զիմացեալսն տր[145բ]պայգոյն:

2 Ապա ուրեմն պարտ է զիտել, եթէ որչափ ինչ է ի ճշմարտութեանէն ի բանն անկումն, որովհետեւ³² միտք յառաջանալ ի³³ բնութիւն անհասիցն անկարողք գոն, եւ զբանի³⁴ բնութիւն³⁵ զարդարապէս³⁶ իմացելոցն մտացն³⁷ գտանել հաւասարեալ³⁸ անճառելի³⁹: ⁴⁰ Աստուած յերկրի, Աստուած յերկինս, ոչ ի ձեռն փողոյ եւ հրոյ, եւ յերին ծխեցելոյ⁴¹, եւ միգի⁴² եւ մրրկի զարհուրեցանելոյ⁴³ գանձինս յսողաց ակրինագրելով, այլ ի ձեռն⁴⁴ մարմնոյ⁴⁵ ընդելաբար եւ

²⁵ Z₂ զբան
²⁶ CLN որ
²⁷ C ծննդենն NT ծննդեանն CD + գոյ
²⁸ N զայսոսիկ... յերկրի]
²⁹ CD ածել E ածելով
³⁰ L գոն] են
³¹ C նուազագոյնք
³² Z₂ որովհետեւ] + եւ
³³ CLMT ի]
³⁴ CLMTZ₂ զբանին
³⁵ T բնութիւնն ABD + բանիւ
³⁶ L արդարապէս
³⁷ CELMZ₂Z₃ մտացն]
³⁸ D հաւասարել
³⁹ T անճառելի] անճար է
⁴⁰ N Աստուած... ի մարմնում]
⁴¹ TZ₃ ծխելոյ
⁴² ABCDR միգի] միջի
⁴³ D զարհուրեցանելոյ Z₃ զարհուրեցուցանելոյ
⁴⁴ E ձեռն
⁴⁵ ACDE մարմնոյ]

զգաւնաբար ընդ համազգեացս¹ խաւսելով: Աստուած ի մարմնում,² ոչ³ առուածոյ¹⁷⁴ գործովք⁴, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ⁵ բուսակից⁶ ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով⁷ զմարդն¹⁷⁵, եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն⁸ տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ ասէ, ի ձեռն միոյ յամենեսեան եկն վնասակարն⁹: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում աստուածութիւնն՝ որպէս հուր յերկաթում, ոչ փոխարկաբար, այլ¹⁰ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ¹¹ ինչ յիւրմէն ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով յրստ բնութանն տեղւոյ¹² փոխատրէ ի¹³ նա յիւրմէ¹⁴ զաւրութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող¹⁵: Ըստ այսմ եւ Աստուածախինն բան¹⁶ ոչ շարժի¹⁷ յիւրմէ, «Եւ

բնակեաց ի մեզ» (Յ․ՎԺ․ Լ․ 14): Եւ ոչ յեղու|146ա|մն կրեաց, «Եւ Բանն մարմին եղև» (Յ․ՎԺ․ Լ․ 14): Ոչ երկին անապատ¹⁸ էր յունողէն¹⁹ զնա²⁰, եւ երկիրս²¹ ի ծոց իւր ընդունէր զերկնայինն: Արդ, մի՛ անկումն ինչ իմասցիս աստուածութեանն, քանզի²² ոչ փոխաբերի²³ ը²⁴ տեղի ի տեղւոյ²⁵ որպէս մարմին: Եւ մի՛ դարձեալ այլայլեալ²⁶ երեւութասցիս զաստուածութիւնն եւ ի մարմին փոխարկեալ, քանզի անյեղելի²⁷ է եւ²⁸ անմահ²⁹: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական³⁰ տկարութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն: Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր³¹ ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ³² է երկաթ³³ եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կերպարանս³⁴ զգենու³⁵, եւ ինքն պայծառանալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ ցրտանալով³⁶ ոչ ցրտա-

¹ DN համազգեայս Z₂ համազգեացսս
² N ոչ... բուսականքն]
³ A առուածոյ C առուածոց DM առուածոց Z₂ առուածոց
⁴ M գործեաւք
⁵ Z₃ այլ
⁶ D բուսակից] + ըստ
⁷ Z₂ ներկայ ցուցանելով
⁸ B ինքին
⁹ Z₃ վնասակար LTZ₂ + ի ձեռն մջոյ ամենեքին առին զօգտակարն
¹⁰ Z₃ այլ
¹¹ BCEMT արտաքս E տեղւոյն
¹² C տեղոյ
¹³ E ի]
¹⁴ EL յիւրմէ]
¹⁵ M զընդունող
¹⁶ EL բանն
¹⁷ Z₃ շարժեաց

¹⁸ L անապատ] անքատ
¹⁹ E յունողէն] յարարողէն
²⁰ E զնա]
²¹ D երկիր D + ըստ
²² L քանզի] զի
²³ E ի տեղի]
²⁴ TZ₂Z₃ ի]
²⁵ CE տեղոյ E + ի տեղի
²⁶ M այլայլեր Z₃ այլայլեալ
²⁷ CZ₂ անյեղելի] անայլայլելի M այլայլի
²⁸ Z₃ եւ]
²⁹ ABCDEZ₂ անմահ] անհաս
³⁰ ACM մարմնականութենէն L մարմնական տնօրէնութենէն T մարմնական Z₂ մարմնականութեան T + սնընդենէն
³¹ L հուր] հնար
³² C սեւ
³³ D երկաթոյ
³⁴ L կերպարան M կերպարանն
³⁵ C սգենու
³⁶ E ցրտանալով] հրանալով

ցուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ¹ մարմինն² հաղորդելով աստուածութեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ո՞չ ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտաբար տացես³ ազդել աստուածութեանն, այլ⁴ կի՞րս ինչ արդեաւք⁵ շուրջ զանախտականան ի մարդկայինս⁶ տկարութեան⁷՝ արտերեւութեանս¹⁷⁶ եւ տարակուսես⁹ զիա՞րդ ապականուցուք բնութեամբն¹⁰, որ¹¹ առ Աստուած, կարաց զանապականութիւնն նորա¹² ամբողջ պահել: Ուսի՛ր զխորհուրդն: Վասն այսորիկ¹³ Աստուած ի մարմնում՝ զի սպանցէ գործացեայն ի նմա գմահ¹⁴: Եկույ զնա մահ անգիտա|146բ|նայով¹⁵, եւ կրեայ ծանեաւ¹⁶, գոր եկույն: Եկույ զկենդանութիւնն¹⁷, ընկղմեցաւ ի կենդանութենէն: Եկույ զմին հանդերձ ամենեքումբ եւ կորոյս զամենեսեան¹⁸ վասն միոյն¹⁷⁷: Քանզի, որպէս եւ դե-

ղոցն, որք¹⁹ բուժականքն²⁰ են, ներկալողք²¹՝²² են ապականողացն ընտանեցեալք ի մարմնումն եւ որպէս ներգոյն²³ խաւար ի տան՝ վերածութեամբ լուսոյ լուծանի, այսպէս եւ հզաւրացեալն ի վերայ մարդկային²⁴ բնութեան²⁵ մահ՝ յարագայութեամբ²⁶ աստուածութեանն աներեւութացաւ: Եւ որպէս ի ջուրս սառն, որչափ ժամանակս²⁷ զիչերն է, եւ ստուեր²⁸ ունի զխոնաւութիւնն, իսկ ի ջեռուցանել արեգական²⁹ հալի ի ճառագայթիցն. նոյնպէս եւ մահ³⁰ թազաւորեաց մինչեւ ի³¹ գալուստն Քրիստոսի: Իսկ որովհետեւ երեւեցաւ շնորհն Աստուծոյ փրկիչ (ՏԻՊ. Բ. 11), եւ ծագեաց արեգակն³² արդարութեան (ՍՊՆ. Գ. 22) ընկղմեցաւ մահ³³ ի³⁴ յաղթութիւն (Հմմտ. Լ. ԿՊՆ. ԺԵ. 54), ոչ հանդուրժեալ³⁵ եկելութեան ճշմարիտն³⁶ կենդանութեան: Ով խորք մեծութեան եւ

¹ Z₃ եւ] + մարդկային
² Z₃ մարմինս
³ L տայցես
⁴ Z₃ այլ
⁵ C արդօք
⁶ E մարդկային
⁷ T տկարութեան] + է Z₃ տկարութենէ
⁸ A արդ երեւութեանաս արտերե
⁹ EMT տարակուսիս Z₃ + թէ
¹⁰ LTZ₃ բնութիւնս LTZ₃ + հաղորդութեամբն
¹¹ CZ₂ որ] զոր
¹² CZ₂ նորա]
¹³ Z₃ այնորիկ
¹⁴ B մահ]
¹⁵ B հանգիտանալով
¹⁶ C ծանեւ
¹⁷ L զկենդանութիւնն] + եւ
¹⁸ C զամենիսէն

¹⁹ LT որ
²⁰ CE բուժականք
²¹ D ներկալող
²² N են... նախասահմանեալն]
²³ EL ներգոյն] ներքնոյն M ներգոյն
²⁴ C մարդկայինս Z₂ մարդկայինս
²⁵ Z₃ բնութեանս
²⁶ M յարագայութեամբ] արագութեամբ Z₂ յարակցութեամբ
²⁷ CDZ₂ ժամանակ
²⁸ A ստեւուեր C սուէր
²⁹ LMZ₂ արեգականն
³⁰ E մահու
³¹ E ի]
³² C արեգականն
³³ CM մահու
³⁴ CM ի]
³⁵ B յանդուրժեալ
³⁶ ELZ₃ ճշմարիտ

մարդասիրութեանն¹ Աստուծոյ, վասն գերազանցութեան մարդասիրութեանն զժողերասանակք² լինիմք³ առ ծառայութիւնն: Վասն էր Աստուած ի մարդկան՝ խնդրեմք զբանն փոխանակ⁴, վասն պարտ գոլոյ երկրպագել քաղցրութեանն:

3 Ձի՞նչ արասցուք քեզ, ո՛վ մարդ: Ձմնացեալն ի բարձունս Աստուած⁵ եւ զիջեալ¹⁴7ալն ընդ քեզ ոչ խնդրես, եւ ⁶զի⁷ ձեռն մարմնոյ կաճառեալն ոչ ընդունիս: Երբ⁸ ընտանացիս Աստուծոյ՝ խուզես⁹ զպատճառսն¹⁰: Ուսի՛ր, եթէ¹¹ վասն¹² այսորիկ¹³ Աստուած ի մարմնում¹⁴, վասն¹⁵ զի պարտ է¹⁶ զանէծս մարմնոյս¹⁷ այսորիկ¹⁸ սրբել, եւ զաւտարացեալսն Աստուծոյ ընտանեցուցանել, եւ զանկեալն ի դրախտէն զնոյն յերկինս վերադարձուցանել¹⁹: Եւ զի՞նչ արդեալք²⁰ է գոր-

ծարան տնտեսութեանս²¹ այսորիկ²²: Սրբոյ Կուսի²³ մարմին²⁴: Ձի՞նչ են²⁵ սկզբունք²⁶ ծննդեանն: Հոգի²⁷ սուրբ եւ զաւրութիւն՝ Բարձրելոյն հովանաւորեալ, մանաւանդ նոցին²⁸ իսկ աւետարանականացն լուր²⁹: «Խաւսեցեալ³⁰, աւսէ, զմալր Ըորա Մարիամ Յովսեփայ³¹, եւ³² Ասի քան զգալն³³ առ միմեանս՝ գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն³⁴ սրբոյ» (Հմմտ. Մ. Բ. 18): Եւ³⁵ կոյս, եւ առն³⁶ խաւսեցեալ³⁷ պատկանաւորք³⁸ առ տնաւրէնութեանն սպասաւորութիւն, որպէս զի ե՛լ³⁹ կուսութիւնն պատուեսցի⁴⁰, ե՛լ ամուսնութիւնն մի՛ յոռացի⁴¹: Քանզի կուսութիւնն որպէս պատկանաւոր առ սրբութիւնն ընտրեցաւ, իսկ⁴² առնխաւսութիւնն⁴³ սկզբունք ա-

¹ M մարդասիրութեանն] CTZ₂ մարդասիրութեան
² M զժողերասանակ
³ L լինիցիմք
⁴ ABCDEMZ₂ փոխանակ]
⁵ L զԱստուած
⁶ LT զի... ընդունիս]
⁷ A ըզի
⁸ Z₃ երբ] այդ թէ էր վասն
⁹ CZ₂ խուզես] խնդրես
¹⁰ C զպատճառն
¹¹ T եթէ]
¹² E վասն]
¹³ E այսորիկ] Z₃ այնորիկ
¹⁴ Z₂ մարմնոյն
¹⁵ LT վասն]
¹⁶ T է] էր
¹⁷ BC մարմնոյն
¹⁸ CZ₂ այսորիկ] այնորիկ
¹⁹ BCLMTZ₂ վերայ] ABCDE վերադարձուցանել] վերայ ցուցանելով LMTZ₂ ցուցանել

²⁰ C արդօք
²¹ L տնտեսութեանս] տեսութեանս
²² E այսորիկ] այսմիկ
²³ LM կուսին
²⁴ DM մարմինն
²⁵ D են]
²⁶ C սկզբունք E սկզբմունք
²⁷ MT հոգին
²⁸ LT նոցին]
²⁹ E լուր] + բանի LTZ₃ + բանից
³⁰ T խօսեալ
³¹ CEM Յուսեփոս Z₂ Յովսեփոս
³² CZ₂ եւ]
³³ BCEZ₃ զգալ
³⁴ ACE հոգոյն
³⁵ CZ₂ եւ]
³⁶ M առնն
³⁷ E խաւսեցեալ] եւ խօսել առն
³⁸ E պատկանաւոր
³⁹ Z₂ եւ]
⁴⁰ AC պատուեսցի
⁴¹ LT յորացի
⁴² T իսկ] եւ
⁴³ CLMZ₂ առնխաւսութիւնն] + եւ ոչ T + եւ զի ոչ
⁴⁴ C սկզբունք ամուսնութեանն

մոլանուլթեան առան¹: Միանգամայն՝ որպէս² զի եւ³ վկայ ընտանի մաքրութեանն Մարիամայ եղիցի Յովսէփ եւ ի զրպարտողս⁴ մի՛ մատնիչ⁵ նորին⁶, որպէս ոչ⁷ պղծեցելոյ⁸ զկուսութիւնն՝ զխաւսնայրն ունէր վարուց⁹ |147բ| պահապան: ¹⁰Ունիմ ինչ եւ այլ¹¹ պատճառս ասել ոչինչ անպատուականագոյն¹², քան զասացեալդ՝ եթէ պատկանաւոր ժամանակն առ մարդեղութիւնն Տեառն, ի վաղնջուց նախասահմանեալն¹³ եւ նախակարգեալն ի հիմնարկութենէ աշխարհի, յայնժամն¹⁴ ներկայացաւ¹⁵ ըստ որում եւ պարտն էր Հոգւոյն¹⁶ սրբոյ եւ գաւրութեան Բարձրելոյն, գրքիստոսագգեստն¹⁷ գայն գոյացուցանել մարմին: Եւ վասն զի համապատիւ մաքրութեանն Մարիամայ ոչ զոք¹⁸ ունէր՝ ըստ¹⁹ այնմ ժամանա-

կի ազգ մարդկան, որպէս²⁰ առ ի ընդունել²¹ զազգումն²² Հոգւոյն²³ սրբոյ, սակս այսորիկ յառաջահաս եղեալ ի ձեռն առնխաւսութեան՝ ընտրեցաւ²⁴ երանելի Կոյսն՝ ոչինչ կուսութեանն²⁵ ²⁶յառնխաւսութենէն¹⁷⁸ վնասեալ: Բայց ուրեմն ի հնոցն ասացեալ է եւ այլ²⁷ պատճառ, եթէ վասն զանխուլ²⁸ լինելոյ յիշխանէ յաւիտենիս²⁹ այսորիկ ³⁰կուսութեանն Մարիամու առ ի Յովսէփ³¹ հնարեցաւ առնխաւսութիւն³²: Զի³³ որպէս զբաղումն³⁴ չարին³⁵ զձեւ³⁶ առնխաւսութեան³⁷ Կուսին վճարեցաւ³⁸, որ ի վաղնջուց³⁹ սպասէր Կուսից⁴⁰, յորմէ հետէ յուաւ⁴¹ գասել մարգարէին՝ «առնա Կոյս յղասցի, եւ ծնցի Որդի» (Ե․․ Է․ 14): Արդ, պատրեցաւ⁴² ի ձեռն առնխաւսութեան⁴³ Կուսին չարախոր-

1 E առան] առն
2 LT որպէս]
3 CLTZ₂ եւ]
4 Z₃ զրպարտողս] զատապարտողս
5 LT մատնել
6 LT նորին]
7 Z₃ ոչ]
8 E պղծելոյ
9 BCDETZ₂ վարուցն
10 C ունիմ ինչ] ունի մինչ
11 Z₃ այլ E + ինչ
12 CLT անպատուականագոյն
13 N եւ... գոյր]
14 CM յայնժամ
15 ABE ներկայացաւ] երկուացաւ D երկայացաւ
16 CE հոգոյն
17 C գրքիստոսագգեստն] զաստուածասգեցն LM զաստուածագգեստն Z₂ զաստուածագգեացն
18 T գոք] C ոք
19 M ըստ] ընդ

20 L որպէս] + զի
21 TZ₂ ընդունել
22 T ազգումն
23 C հոգոյն
24 BD ընտրեցաւ] ընտանեցաւ
25 C կուսութիւն
26 E յառնն խաւսութենէն
27 Z₃ այլ
28 M զանխուլն
29 LT յաւիտենիս] աշխարհիս
30 ABCDEZ₂ կուսութեանն Մարիամու]
31 CZ₂ Յովսէփն
32 Z₃ առնխաւսութիւն] + զի
33 ABCDEZ₃ զի]
34 M զբաղումն] ազգումն
35 C չարին] + ի
36 C զձեւ] ձեռն Z₂ ի ձեռն
37 L առնխաւսութեան] + զի
38 EZ վճարեցաւ] ճառեցաւ T ճարակեցաւ Z₃ ճարեցաւ
39 C վաղնջուցն
40 ABD կուսին
41 C լուաւ
42 CT պատրեցաւ] պարտեցաւ
43 C առնխաւսութեան] անխառնութեան

հողն¹ կուսուլթեան, քան|148ա|զի պարտ էր քակտումն ընդունել իւր² պետութեանն յերեւմանէն Տեառն³, որ ի ձեռն մարմնոյն⁴ լիւնելոցն⁵ էր:

4 «Նախ քան զգալ⁶ առ միմեանս՝ գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն⁷ սրբոյ» (Մ.Գ. Լ. 18): ⁸Ջերկուս եգիտ Յովսէփ. ե՛ւ զյղութիւնն, ե՛ւ զպատճառն՝ եթէ ի Հոգւոյն սրբոյ: Վասն որոյ երկուցեալ այսպիսւոյ⁹ կնոջ այր աւնուանիլ¹⁰, «խորհեցաւ լռելեաց¹¹ արձակել զնա» (Մ.Գ. Լ. 19) ոչ համարձակեաց¹² հրապարակագոյժ¹³ առնել զնորայն: Բայց¹⁴ արդար գոլ¹⁵ հանդիպեցաւ խորհրդոյն¹⁶ յայտնութիւն¹⁷, քանզի¹⁸ «միգչ դեռ, ասէ¹⁹, նա զայս ածէր զմտաւ²⁰, հրեշտակ Տեառն²¹ երեւցաւ նմա ի տեսեան²² ա-

տելով՝ մի երկնչիւր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կիմ քո» (Մ.Գ. Լ. 20) եւ մի²³ մտածէր²⁴ անպատեհ կարծեաւք զայն²⁵, եթէ պարտ է լռութեամբ ստուերացուցանել²⁶ զյանցանսն: Քանզի արդար յորջորջեցար, ապա ուրեմն ոչ է պարտ արդարոյ լռութեամբ ծածկել զանաւրէնութիւն²⁷: «Մի՛ երկնչիւր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կիմ քո» (Մ.Գ. Լ. 20): Եցոյց եթէ ոչ յաչաց ինչ հանելով²⁸ կամ գարշելով²⁹, այլ երկնչելով³⁰ ի նմանէ, որպէս ի լցելոյ Հոգւով³¹ սրբով, «քանզի, որ նմայն ծնեալ³² է՝ ի հոգւոյն սրբոյ է» (Մ.Գ. Լ. 20): Եւ աստուաստ յայտ է, եթէ ոչ ըստ հասարակաց³³ բնութեան մարմնոյ եղեւ բաղկացումն Տեառն: Քանզի այն ինչ կատարեալ³⁴ մարմնով³⁵ գոյր յղացեալն³⁶ եւ ոչ եթէ ըստ սակաւ սակաւ ստեղծման կերպարանեալ³⁷, որպէս յայտ առնեն նոքին³⁸ |148բ| իսկ բանքն³⁹: Քանզի⁴⁰

¹ M չարախոհողն
² E յիւր
³ E տեառն] աստուծոյ
⁴ Z₂ մարմնոյ
⁵ CEZ₃ լիւնելոց
⁶ Z₂ զգալն
⁷ C հոգոյն
⁸ ABCDEZ₂ զերկուս եգիտ Յովսէփ եւ զյղութիւնն եւ զպատճառն՝ եթէ ի Հոգւոյն սրբոյ]
⁹ BDTայսպիսւոյ] այնպիսւոյ CEM այնպիսոյ Z₂Z₃ այնպիսի
¹⁰ AC անւանիլ
¹¹ ABCD լռելեացն E լռելեան
¹² M համարձակեաց]
¹³ M հրապարակագոյժ] համարձակագոյժ
¹⁴ T բայց] եւ
¹⁵ LTZ₃ գոլով
¹⁶ ABCDE խորհրդոցն
¹⁷ CLZ₂Z₃ յայտնութեան
¹⁸ CZ₂ քանզի] + ասէ
¹⁹ CZ₂ ասէ]
²⁰ CLMTZ₂ զմտաւ] + ահա
²¹ T երեւեցաւ... ասելով] ի տեսեան երեւեցաւ նմա ասելով
²² CLZ₃ ի տեսեան]

²³ ABD մի]
²⁴ M մտածէր] մտաներ
²⁵ E զայն] զայս
²⁶ AC ստուերացուցանել
²⁷ AB զանաւրէնութիւն] զտնաւրէնութիւն D անօրէնութիւն
²⁸ CZ₂ կամ գարշելով]
²⁹ D գարշել T + արձակել
³⁰ LT ի նմանէ]
³¹ B հոգւոյ C հոգոյն
³² M ծնեալն
³³ CE հասարակաց] հասարակ
³⁴ CZ₂ կատարեալ] + աստուածութեամբ կատարեալ մարդկութեամբ
³⁵ TZ₂ մարմնով]
³⁶ E յղանալն LT + մարմնով
³⁷ CZ₂ կերպարանեալ] + այլ
³⁸ D նոքին] նորին
³⁹ LM բանքն] բայքն
⁴⁰ LT զի

ոչ ասաց թէ¹ «ստեղծեալն²», այլ թէ «ծնեալն ի նմա»: ³Ապա ուրեմն՝ որպէս ի սրբութենէ համակառուցեալ մարմինն, արժանի գոյր⁴ ⁵միաւորել⁶ աստուածութեան Միածնին⁷: «Ծնցի Որդի⁸ եւ կոչեացես⁹ զանունն անոր Յիսուս» (Մ․Գ․ Լ․ 21): Միտ եղաք բազում անգամ, եթէ ոյց¹⁰ պատկանաւոր դնին¹¹ անուանք¹² զուշակումն ունին զընդ նորաւք բնութեանն, որպէս Աբրաամ¹³ եւ¹⁴ Իսաակ¹⁵ եւ¹⁶ Իսրայէլ¹⁷: Քանզի սոցա¹⁸ իւրաքանչիւրոց¹⁹ ուրուք յորջորջումն՝ ոչ այնչափ²⁰ զմարմնոյն առեալ²¹ զնկարագրութիւն²², որքան²³ զգաւրութիւն²⁴ գառ ի նոցանէ ուղղելոց²⁵ առաքինութեանցն²⁶ բացայայտէ:

¹ DE եթէ
² Z₃ ստեղծեալն] յղացեալն
³ CLTZ₂ ապա... գոյր]
⁴ E գոյր] + ի
⁵ CLTZ₂ միաւորել... միածնին] N միաւորել... յղացի]
⁶ DEZ₃ միաւորել
⁷ D միածնին] մենածնին
⁸ T որդի] սսէ L ասի
⁹ E կոչեցեն LT կոչեցեն
¹⁰ D ոյց] որոց
¹¹ T դնին] գնին
¹² C անուանք ZZ₃ անուանքն
¹³ ABCDE Աբրաամ Z₃ Աբրամ
¹⁴ L եւ]
¹⁵ ABCDE Իսաակ LT + եւ Յակոբ որ է
¹⁶ T եւ]
¹⁷ Z₃ Իսրայէլ
¹⁸ CD սոցա] սոքա
¹⁹ CDLZ₂Z₃ իւրաքանչիւրոյ
²⁰ T այնչափ] + ինչ
²¹ Z₃ առեալ] Z₂ առաւել
²² CDLM նկարագրութիւն
²³ CLMTZ₃ որքան] որչափ
²⁴ L զգաւրութիւն] զիւրութեան MZ₃ զիւրութիւն
²⁵ T ուղղելով Z₂ ուղղելոյ
²⁶ CMZ₂ առաքինութեանն L զառաքինութեանցն

Վասն այսորիկ²⁷ եւ այժմ Յիսուս յորջորջի, այսինքն՝ «փրկութիւն ժողովրդեանն²⁸»: Բայց այն ինչ եւ²⁹ կարգեալ խորհուրդն³⁰ ի վաղնջուց յառաջ քան զյաւիտեանս³¹ ի ձեռն մարգարէիցն³² քարոզեալ³³ զելումն ունէր: «Ահա կոյս յղացի եւ ծնցի Որդի, եւ կոչեացես զանունն անոր Էմմանուէլ³⁴ ընդ մեզ Աստուած» (Մ․Գ․ Լ․ 23): [149ա] ³⁵Իսկ ի վաղուց եւ այսր յորջորջումն զամենայն ունի³⁶ զյայտնութիւն³⁷, եթէ Աստուած ի մարդկան³⁸, քանզի թարգմանի, ասէ³⁹, էմմանուէլ⁴⁰ ընդ մեզ Աստուած: Եւ մի՛ ոք ի հրէական⁴¹ խոլութիւնսն⁴² կործանեսցի, որք ասեն թէ ոչ կոյս, այլ երիտասարդուհի ⁴³ասացաւ ի մարգարէէն: Քանզի «ահա, ասէ, երիտասարդուհի յղացի եւ ծնցի Որդի» (Ե․ Ի․ 14): Նախ զի⁴⁴ քան զամենայն ինչ անբանագոյն⁴⁵ լի-

²⁷ T այսորիկ] այնորիկ
²⁸ ABCDEZ₂ ժողովրդեանն] տեառն
²⁹ BCDMT կարգեալ... վաղնջուց]
³⁰ Z₂ խորհուրդս Z₃ + եւ
³¹ C զյաւիտեանս BCDMT + կարգեալ խորհուրդն ի վաղնջուց
³² LT մարգարէին
³³ LT քարոզեալ]
³⁴ C էմմանուէլ EM էմմանուէլ Z₃ + որ թարգմանի
³⁵ LT Իսկ... աստուած]
³⁶ Z₃ ունի] + խորհրդոյն
³⁷ C զյայտնութիւնն M յայտնութիւնն Z₂ զյայտնութեանն
³⁸ A մարդկան] մարմնում
³⁹ ACD ասէ]
⁴⁰ C էմմանուէլ EM էմմանուէլ
⁴¹ Z₂ հրէական] + անմիտ
⁴² D խոլութիւնսն] սղալութիւնսն E մոլորութիւնսն TZ₂Z₃ խալութիւնսն
⁴³ LM ասացաւ... երիտասարդուհի]
⁴⁴ N զի]
⁴⁵ NTZ₂ անբանագոյն] այն բաւականագոյն

նի առ ի Տեառնէ փոխանակ նշանի տուեալն¹, վասն զի² Հասարակաց է³ եւ յամենայն բնութենէ լինել⁴ խոստովանեալ⁵ թուի⁶: Քանզի զի⁷նչ ասէ մարգարէն՝ «եւ յաւել Տէր⁷ խաւսել ընդ Աքաղու եւ ասէ՝ խնդրեա՛ դու քեզ նշան ի Տեառնէ Աստուծոյ քումմէ ի խորութեան⁸ կամ ի բարձրութեան: Եւ ասէ Աքաղ. «ոչ խնդրեցից եւ ո՛չ փորձեցից զՏէր» (Ե․ 10-12): Եւ ապա յետ սակաւու⁹ միոյ ասէ՝ «վասն այդորիկ տացէ ձեզ¹⁰ Տէր¹¹ ինքնին¹² Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի Որդի¹³» (Ե․ 14): Եւ վասն զի ոչ խնդրեաց ի խորութեան կամ ի բարձրութեան նշան Աքաղ, [149բ] որպէս զի ուսցի¹⁴, թէ «որ էջն ի ստորինն կողմ երկրի, նոյն է, եւ¹⁵ որ ելն ի վերոյ քան զամենայն երկինս» (Ե․ 9-10), ետ եւ նա զնշանն¹⁶, նշան անկարծելի եւ հրաշական¹⁷ եւ կարի ի Հասարակ¹⁸ բնութենէս¹⁹ այլա-

¹ C տւելն
² N զի] + այս
³ LN է]
⁴ N լինելի
⁵ BD խոստովանեալս E խոստովանել
⁶ C թւի
⁷ E տէր]
⁸ T խորհութեան
⁹ EMN սակաւ
¹⁰ D ձեզ] E քեզ
¹¹ M տէր]
¹² D ինքնին] + ձեզ
¹³ LNT որդի] + եւ կոչեցես զանուն նորա էմմանուէլ
¹⁴ ABD ուսցիս
¹⁵ N եւ]
¹⁶ Z₂ նշան]
¹⁷ LN հրաշական] հրէական
¹⁸ Z₃ Հասարակաց
¹⁹ Z₃ բնութենէ

փոխեալ: Մի եւ²⁰ նոյն կին ե՛լ կոյս, ե՛լ մայր, ե՛լ ի սրբութեան կուսութեանն²¹ մնալով²², ե՛լ զորդեծնութեան²³ աւրհնութիւն²⁴ ժառանգելով: Բայց եթէ ոմանք²⁵ ի թարգմանչացն զբերայական բարբառն²⁶ փոխանակ կուսի երիտասարդուհի արտադրեցին²⁷, ոչինչ²⁸ վնասի ի բանէդ: ²⁹Վասն³⁰ զի գտաք³¹ ի սովորութեան³² Գրոց փոխանակ կուսի երիտասարդուհի³³ առեալ³⁴, որպէս եւ յերկրորդ աւրէնսն ասէ՝ «եթէ ոք գտցէ երիտասարդուհի կոյս, որ ոչ խաւսեցեալ առն, եւ բռնաբար³⁵ Անջեցէ ընդ Ամս³⁶ եւ գտցի, տացէ այրն, որ Անջեցէ³⁷ ընդ Ամս եւ գտցի, տացէ այրն, որ Անջեացն ընդ Ամս, յիսուս երկիրամեան Հար³⁸ երիտասարդուհույն³⁹» (Հմմտ․ Ի․ օրէնք․ ԻԲ․ 28․ 29):

²⁰ NTZ₂ եւ]
²¹ L կուսութիւնն
²² A մնացեալ
²³ C զորդեծնութեանն
²⁴ M աւրհնութիւն]
²⁵ E ի... բարբառն]
²⁶ CZ₂ բարբառին
²⁷ LNT արտադրեցին] ասացին Z₃ արտադրեցին
²⁸ T վնասի ի] ի վնաս
²⁹ Z₂Z₃ վասն զի] քանզի
³⁰ BCDELMNT վասն] քան
³¹ L գտան
³² N սովորութենէ
³³ C երիտասարդուհի
³⁴ A առեալ] գտեալ M ասացեալ
³⁵ BMNZZ₃ բռնաբար] բռնաբարեալ
³⁶ CLMT եւ գտցի տացէ այրն որ ննջեացն] ննջեցն
³⁷ AE ընդ նմա]
³⁸ N Հաւր] + աղջկանն
³⁹ CDM երիտասարդուհոյն N երիտասարդուհոյ

5 «Եւ յարուցեալ, ասէ, առ զկիսն» (ՀմԳ. Մ. Բ. Ե. 24): Եւ բարուցն որպիսու թեամբ եւ գորովալ¹ եւ ամենայնիւ, որ ինչ ի կենակցութեանն յարմար|150ա|ի խնամածութիւն² կին համարեալ³, թէպէտեւ⁴ զամուսնական մերձաւորութիւնն⁵ ոչ ունէր: Քանզի «ոչ գիտէր, ասէ⁶, զնա՝ միսնէն ծնաւ զՈրդին իւր զանորսնիս» (Մ. Բ. Ե. 25): Եւ այս ահա կարծիս ինչ արկանէ՝ եթէ⁷ յետ մաքրապէս սպասաւորելոյ ծննդեանն Տեառն, որ ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ կատարեցաւ, ի յաւրինաւորեալ⁹ գործոյ¹⁰ ամուսնութեանն¹¹ ոչ հրաժարեաց Մարիամ¹²: Բայց մեք¹³, թէպէտեւ¹⁴ ոչինչ գբարեպաշտութեանն բան եղծանէ (քանզի մինչն¹⁵ ցսպասաւորութիւնն¹⁶, որ բատնտեսութեանն¹⁷, կարեւոր էր կուսութիւնն¹⁸, իսկ յետոյ անխուզելի եղիցի բանիս, որ ինչ խորհր-

դոյն է), բայց սակայն վասն¹⁹ ոչ ընդունելոյ քրիստոսասիրացն զայսպիսի լուր²⁰ 21 եթէ դադարեաց երբէք աստուածայինն²² ի կոյսն լինելոյ, զայնս²³ համարեսցուք գոլ²⁴ բովանդակ մխիթարութիւն: Առայն, որ ասէ՝ «եւ ոչ գիտէր զնա, միսնէն ծնաւ զՈրդին իւր²⁵» (Մ. Բ. Ե. 25): Եւ «մինչդ» բազում անգամ ժամանակի իմն սահման թուի²⁶ գուշակել²⁷, բայց ըստ ճշմարտութեանն զան|150բ|որիչ իրս ցուցանէ՝ որպէս է²⁸ ասացեալն ի Տեառնէ. «Ահա ասիկ²⁹ եւ ընդ ձեզ եմ³⁰ զամենայն աւուրս՝ միսնէն³¹ ի կատարած յախտեանս³²» (Մ. Բ. Ե. 20)¹⁷⁹: Քանզի³³ ոչ եթէ յետ յաւիտենիս այսորիկ ոչ է հանդերձեալ յինեյ ընդ սուրբս իւր Տէրն, այլ³⁴ խոստումն յարակայիս³⁵ ոչ է հատումն³⁶ հանդերձելոյն³⁷: Ըստ նմին աւրինակի ասեմք եւ³⁸ «զմինչն³⁹» առեալ: Եւ

¹ Z₃ գորովով
² Z₃ խնամածութեան
³ Z₂ համարել
⁴ E զամուսնական... ունէր] զօրինաւոր ամուսնութիւնն ոչ գիտէր
⁵ C մեծօրութիւն
⁶ Z₂ ասէ]
⁷ ABMN եթէ]
⁸ LNT յետ... է]
⁹ Z₂ յաւրինաւոր C յօրինաւոր
¹⁰ CZ₂ գործոյ]
¹¹ Z₂ ամուսնութեանն
¹² ABNT Մարիամ]
¹³ AB մեք] մեզ
¹⁴ M թէպէտ
¹⁵ E մինչ
¹⁶ E ցսպասաւորութեանն
¹⁷ ABCMNTZ₂ տնտեսութեանն] տնաւրէնութեանն
¹⁸ ACDMNTZ₂ կուսութիւնն] ամուսնութիւնն B անկուսութիւնն

¹⁹ T վասն]
²⁰ N լուր] + ասեմք
²¹ LNT եթէ... իւր եւ] ասեմք եթէ
²² C աստուածային] աստուածածինն
²³ Z₂ զայն Z₃ զայս
²⁴ Z₃ բովանդակ մխիթարութիւն] բաւական ի վկայութիւն
²⁵ Z₃ իւր] + ասեմք եթէ
²⁶ D թուի]
²⁷ M գուշակեալ
²⁸ D է] N եւ
²⁹ LNT ահա ասիկ]
³⁰ CEMNTZ զամենայն աւուրս] D եւ
³¹ N մինչ
³² NT յաւիտենիս] աշխարհի
³³ LNT քանզի] զի
³⁴ Z₃ այդ
³⁵ D յարակայիս
³⁶ Z₃ հատումն] խափանումն
³⁷ N հանդերձելոյն
³⁸ Z₃ եւ] + անդ
³⁹ DMZ₃ մինչն E զմինչս

վասն զի ասացեալ է անդրանիկ, ոչ ամենայն իրաւք անդրանիկն առ ի վերջածնիցեալսն¹ ոմանս ունի համեմատութիւն, այլ² որ³ առաջին բանայ զարգեանդ՝ անդրանիկ անուանի⁴: ⁵Բայց ⁶յայտ է եւ ըստ ⁷Զաքարիային պատմութիւն, թէ մինչ ցհանապազ կոյս մնաց⁷ Մարիամ: Քանզի բան է եւ այս յաւանդութենէ ի մեզ եկեալ, եթէ ⁸Զաքարիայի⁸ ⁹ի կուսիցն տեղոջ¹⁰ կարգեալ զՄարիամ¹¹ յետ ծննդեանն Տեառն, սպանալ ի հրէիցն ընդ մէջ տաճարին եւ սեղանոյն, ¹²մեղադրութիւն կրեալ ի ժողովրդենէն, որպէս զի յիւրմէ ստեղծեալ զանկարծելին զայն եւ զբազմերգելի¹³ նշանն¹⁴ զծնանել կուսին, եւ զկուս|151ա|ութիւնն ոչ ապականել¹⁵: «Եւ ի¹⁶ ծնանելն Յիսուսի ի Բեթղէէմ¹⁷ Հրէաստանի, յաուրս Հեբրովի¹⁸ արքայի¹⁹, ահա մոգք յարեւելից եկին յԵրուսաղէմ եւ ասեմ՝ ո՞ր է, որ

¹ Z₃ վերջածնիցեալս
² Z₃ այլ
³ BD որ] ընդ Z₃ + ընդ
⁴ C անուանի
⁵ L բայց... կարգեալ] N բայց... արքայն]
⁶ BZ₂Z₃ յայտ է] յայտնէ
⁷ CEMZ₂ մնաց] + սուրբն
⁸ Z₂ Զաքարիա
⁹ D ի տեղոջ կուսի
¹⁰ C տեղոջ
¹¹ ABCDEMN յետ ծննդեանն Տեառն]
¹² ABCDEMNZ₂ մեղադրութիւն կրեալ ի ժողովրդենէն]
¹³ CZ₂ զբազմերգելի] զբազմաբարգելի
¹⁴ Z₂Z₃ նշանն] + եւ
¹⁵ M ապականեալ
¹⁶ ABCDMN ի]
¹⁷ M Բեթղէէմ
¹⁸ C Հեբրովի
¹⁹ LN արքայի] + եւ

ծնաւ արքայն Հրէից» (Մ․թ․ Բ․ 1-2): Մոգքն²⁰ ազգ են պարսկական²¹ եւ²² ի հնարս եւ ի դիւթութիւնս եւ ի բանաւորական²³ ընդդիմադրութիւնս²⁴ նայելով եւ ի պահպանութիւնս²⁵ ամբարձայնոցն²⁶ պարապեալք, որոց դիւթութիւնք²⁷ եւ Բաղայամ²⁸ երեւեցաւ գոլ՝ կոչեցեալն ի Բաղակայ²⁹, որպէս զի ի ձեռն բանից ոմանց³⁰ անիծանիցէ³¹ զԻսրայէլ³²: Եւ ի չորրորդում³³ առաւին իւրոյ³⁴ այսպիսի ինչ³⁵ ասէ յաղագս Քրիստոսի³⁶. «այր³⁷ տեսանելով³⁸ ասէ³⁹ եւ լսելով զբանն⁴⁰ Աստուծոյ եւ զհտելով զգիտութիւնն Բարձրելոյ եւ զտեսիլն Աստուծոյ ետես ⁴¹ի քուն աչաւք իւրովք բացաւ⁴²: ⁴³Յուցից Ամա եւ

²⁰ Z₃ մոգք
²¹ LN եւ ի հնարս... ամբարձայնոցն]
²² N եւ]
²³ C բանոր DZ₂ բանաւոր Z₃ բնաւորական
²⁴ EM ընդդիմադրութիւնս] ընդդիմակրութիւնս Z₃ ընդդիմակրութիւնս
²⁵ CMZ₃ պահպանութիւն
²⁶ B ամբարձայնոցն D ամբարձայնոյն E ամբարձայնոց Z₃ ամբարձայնոյն
²⁷ BZ₂ դիւթութեան E դիւթութիւն Z₃ դիւթութեանց
²⁸ CDELMZ₂Z₃ Բաղայամ N Բաղամ
²⁹ N Բաղամ
³⁰ Z₃ ոմանց]
³¹ CNZ₂Z₃ անիծցէ
³² A զիսրայէլ
³³ M չորրորդ
³⁴ ELMNTZ₃ իւրում
³⁵ ABC ինչ]
³⁶ CLNTZ₂ Քրիստոսի] Իսրայէլի
³⁷ L այր] այլ
³⁸ CELNZ₂ տեսանելով] + ասել Z₃ + ասէ
³⁹ Z₂ ասել
⁴⁰ Z₃ զբանս
⁴¹ ABCDEZ₂ ի քուն]
⁴² ET բացովք
⁴³ ABCDEZ₂ ցուցից նմա եւ ոչ այժմ երանցից եւ ոչ ի մաւտոյ]

ոչ այժմ, երանեցից եւ ոչ ի մաւտոյ: Ծա-
գեսցի¹ աստղ² ի³ Յակովբայ եւ երեւեսցի⁴
այր յԻսրայել⁵» (Հմմտ. Թեոփ., ԻԳ. 15-17):
Վասն այսորիկ խոզէին գտեղին
ի Հրէաստանի ըստ յիշատակի հին
մարգարէութեանն՝ «⁶ ուր ար-
դեաւք⁷ իցէ ծնիցեալ թագաւորն
Հրէից»։ Բայց ուրեմն է⁸ ընդդի-
մակայ⁹ զաւրուութեանն |151բ| ան-
մոլար¹⁰ եղելոյ, այնուհետեւ յե-
րեւմանէն Քրիստոսի, զգացեալք¹¹
զխափանոմն իւրեանց ազգ-
մանցն՝ մեծ գոլ զզաւրութիւն
ծնիցելոյն առվկայէին: Վասն այ-
նորիկ¹² գտեալ զմանուկն՝ երկր-
պագեցին նմա¹³: Մոզքն, ¹⁴աւտար-
ացեալքն¹⁵ յԱստուծոյ ազգ¹⁶, աւ-
տարացեալք եւ ի Կտակարանաց,
առաջինք երկրպագութեան¹⁷ ար-
ժանաւորեցան գոյ, վասն զի եւ ի¹⁸
թշնամեացն վկայութիւնք արժա-
նահաւատարմագոյնք¹⁹ են: Զի ե-
թէ նախ Հրէից էր երկրպագեալ,

կարծիս տային արդեաւք²⁰ որպէս
գիրեանցն պարկեշտացուցանե-
լոյ²¹ զազգակցութիւնն²²: Բայց
այժմ, այնոքիկ²³, որոց ոչինչ²⁴
²⁵անկ էր, որպէս²⁶ Աստուծոյ երկր-
պագեցին²⁷, որպէս զի իւրքն դա-
տարպարտեսցին ի խաչ հանելովն
զնա, որում այլազգիքն երկրպա-
գեցին: ²⁸Եւ վասն զի երկնայինցն
իսկ շարժմանց ընդելք²⁹ իսկ³⁰ էին,
եւ ոչինչ անհեղաբար տեսանէին
զանկարծելիսն³¹ յերկինս ստեղ-
ծուածն³², նոր³³ եւ անսովոր աստղ
ի ծննդեան³⁴ Տեառն ծագեալ:

6 Եւ մի |152ա| ոք ձգեսցէ աս-
տեղաբաշխութեան³⁵ ստեղծումն
յաստեղն³⁶ ծագումն, քանզի ո-

¹ CMNTZ₂ ծագեսցէ
² L աստղ բառից սկսած ընդհատվում է
³ MNT ի]
⁴ BCDEMNTZ₂Z₃ երեւեսցի] ելցէ
⁵ AB յԻսրայելի Z₂ յԻսրայել Z₃ յԻսրայելէ
⁶ NT ուր... այնորիկ]
⁷ C արդօք
⁸ MZ₃ է] եւ
⁹ EZZ₃ ընդդիմակաց
¹⁰ Z₃ անմոլար] անդաւր
¹¹ Z₂ զգացեալք] + եւ
¹² EM այնորիկ] այսորիկ
¹³ MNT նմա]
¹⁴ M աւտարացեալքն... ազգ]
¹⁵ BE աւտարացեալն
¹⁶ N ազգք
¹⁷ NZ₂ յերկրպագութեան
¹⁸ N ի]
¹⁹ A արժահաւատարմագոյնք

²⁰ C արդեաւք
²¹ E պարկեշտացուցանեն NT պարկեշտացու-
ցանել Z₂ պաշտելտացուցանելոյ
²² CZ₃ զազգակցութիւն M ազգակցան T ազ-
գակցութիւն
²³ E այնոքիկ] այսորիկ M այնորիկ
²⁴ NT ոչինչ] ոչ
²⁵ MN անկէէր
²⁶ NT որպէս] իբրեւ
²⁷ N երկրպագեցին] + խնդարով յուրախու-
թիւն մեծ ընկալցուք եւ մեք ուրախու-
թեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր ընդ մոգուցն
երկրպագեսցուք ընդ հովիւսն փառաւորես-
ցուք ընդ հրեշտակսն պարեսցուք զի ծնաւ
մեզ այսաւր Փրկիչ որ է աւծեալ Տէր ի քա-
ղաքի Դաւթի T + խնդարով ուրախութիւն
մինչ
²⁸ CDEMZZ₃ եւ վասն] NT «եւ վասն...»
սկսվածքով հատվածից սկսած՝ գրչագրերը
ընդհատվում են
²⁹ D ընտելք E ընտեալք
³⁰ CDMZZ₃ իսկ]
³¹ Z₂ զանկարծելիսն] զանկարելիսն
³² C ստեղծուածս DMZZ₃ ստեղծուածս
³³ AB նոր] որ
³⁴ C ծննդեն
³⁵ M աստեղաբաշխութիւն
³⁶ ABCDEZ₂ յաստեղն] յանստեղծն

մանք ծնունդ¹ ի ներքս ածեն
 յայն² ինչ եղելոյ³ յաստեղացդ⁴,
 եւ⁵ զայսպիսի ձեւ պատճառս զոլ
 ըստ կենցաղոյս կործանմանց իւ-
 րաքանչիւր⁶ ումեք դնեն: Իսկ
 աստ ոչինչ ձեւ աստեղաց զթա-
 գաւորականն զայն ծնունդ⁷ գու-
 շակէր, եւ ոչ ինքն աստղն⁸ ի սո-
 վորիցն էր: Քանզի, որ հանդերձ
 արարածովքս հիմնարկեցան ի
 սկզբանէ, կամ անշարժ⁹ են հա-
 նապազ¹⁰, կամ շարժումն ունին
 անդադար¹¹: Իսկ նա, որ երեւե-
 ցաւն, զերկոսին¹² երեւիւր¹³ ունե-
 լով եւ¹⁴ զշարժելն¹⁵ եւ զկալն:
 Քանզի այն ինչ ի գոյսն հաստա-
 տեալքն ոչ երբէք շարժին, իսկ
 մոլարքն ոչ երբէք կան: Բայց¹⁶
 յայտնի է, զի նա զերկոսեան¹⁷ ու-
 նելով յինքեան եւ¹⁸ զշարժումն¹⁹
 եւ զկայումն, որ²⁰ ոչ²¹ միում²² ու-

մեք²³ ի նոցանէ անկ գոլով: Քան-
 զի շարժեցաւ յարեւելից ի Բեթ-
 դէէմ²⁴ եւ եկաց²⁵ ուր էր մանուկն:
 Վասն այսորիկ²⁶ եւ մոգուցն շար-
 ժեալ յարեւելից եւ առաջնորդու-
 թեան²⁷ աստ|152թ|եղն հետե-
 ւեալք²⁸ եկին առկայացան²⁹ յԵ-
 ըրուսաղէմ, եւ զամենայն քաղաքն
 վրդովեցին իւրեանց եկելու-
 թեամբն¹⁸⁰, երկիւղիւ մատուցեալք
 առ բոլորեցունց³⁰ 31|թագաւորն¹⁸¹,
 զոր³² գտեալ ընծայիւք³³ պատուե-
 ցին, ոսկւով եւ կնդրկով եւ
 զմուսով³⁴: Թերեւս արդեալք³⁵ մար-
 զարէութեանն Բաղասամու³⁶ հետե-
 ւեալք եւ աստ, որ յաղագս Քրիս-
 տոսի ասէ այսպէս՝ «բազմեալ³⁷ հա-
 գեալ³⁸ որպէս առիւծ³⁹, որպէս կորիւն ա-
 ռիւծու: Եւ⁴⁰ ո՞վ յարուցանիցէ⁴¹ զԱս: Որք
 արհմեմ զքեզ՝ եւ⁴² արհմեալք⁴³ գոմ, եւ
 որք անհիծանեմ⁴⁴ անհիծեալք» (Թ՛Ի-Է, Ի՛Գ·

1 CDMZ₂Z₃ ծնունդ] + իսկ
 2 CZ₂ այն] յԱստուծոյ
 3 BCM եղելոց E ելոց
 4 BCEM յաստեղացդ
 5 Z₂ եւ]
 6 Z₂ իւրաքանչիւր] իւր քան զիւր
 7 C ծնունդն
 8 D աստղսն E աստղ
 9 A անշարժ
 10 ABD հանապազ] + եւ
 11 CDEMZ₂Z₃ անդադարաբար
 12 C զերկոսին] զերկոսէն DM զերկոսեան
 13 ABCD երեւիւր]
 14 CZ₂ եւ]
 15 BCZ₂ զշարժելին Z₃ զշարժիւն E զմերժելն
 16 BDEZ₂Z₃ բայց] + նա
 17 AC զերկոսին
 18 Z₂ եւ]
 19 E զշարժելն
 20 Z₂Z₃ որ]
 21 E ոչ]
 22 BDM միումն

23 A ումեք]
 24 B բեթդաէմ Z₂ բեթդեհէմ Z₃ փեթդաէմ
 25 C եկել Z₂ եկեալ Z₃ + ի վերայ
 26 D այսորիկ] այնորիկ E այգորիկ
 27 E առաջնորդութեամբ
 28 ABC հետեւեալ
 29 AB առկայացան] առկայարան
 30 DEZ₃ բոլորեցունցն
 31 DE |թագաւոր
 32 Z₂Z₃ զոր] + եւ
 33 A ընծայիւք CZ₂ ընծայաւք
 34 Z₃ զմուսով
 35 E արդեալք] B ուրեք C արդաւք
 36 ABCD Բաղայասամու E Բաղասամու
 37 Z₂ հանգեալ որպէս] հոգեւորապէս
 38 C հանգեւ
 39 CEZ₂ գառիւծ
 40 BCMZ₃ եւ]
 41 Z₃ յարուցանէ
 42 CEZ₃ եւ]
 43 C արհմեմ MZ₂ արհմեմ
 44 B անհիծանեմ] + քեզ DZ₂ զքեզ

9): Եւ արդ՝ որովհետեւ¹ ²ի ձեռն առիւծուն³ թագավորութիւն⁴ ցուցանէ բանս, իսկ⁵ ի ձեռն բազմելոյն՝ զկիրսն, եւ ի ձեռն աւրհնելոյն զգաւրութեան՝ աստուածութեանն⁶, հետեւելով⁷ մարգարէութեանն մատուցին⁸ մոգքն՝ որպէս թագաւորի գոսկին, իսկ որպէս հանդերձելոյ մեռանիլ՝ զգմուռսն եւ որպէս Աստուծոյ՝ զկնդրուկն: Բայց սակայն եւ ոչ այնոքիկ⁹, որք¹⁰ |153ա| հետաքրքրաբար զծննդեանն առնուն զիրս¹¹, գոյ անաւգուտ¹², եթէ աստղն¹³ նման վարսաւոր աստեղացն էր, որք մանաւանդ թուին¹⁴ զթագաւորացն յաջորդութիւն¹⁵ յերկինս¹⁶ կալովն յայտնել, ¹⁷զի¹⁸ որ յուրման են¹⁹, անշարժք են ի պարագրական¹⁸² տեղով²⁰ ի տապոյն լինել²¹: Քանզի վարսաւորքն եւ հեծանակքն¹⁸³ եւ գուպարքն¹⁸⁴ զանա-

զանաձեւք²² եւ յորջորջմունքն²³ նման ձեւոցն: Բայց մի²⁴ եւ նման²⁵ բոլորիցն լինելութիւն: Յորժամ ուղիսեալն²⁶ գաւրութեամբ²⁷ շուրջ գերկրաւս²⁸ աւգ յարփային²⁹ տեղի³⁰ առաւելագեղու, եւ որպէս նիւթ³¹ ինչ³² հրոյ³³, զթանձրն եւ զպղտորեալն³⁴ զառ ի յաստուստ վերաբերութեանն³⁵, յայտնապէս որպէս աստեղ երեւոյթս շնորհէ: Իսկ երեւեալ յարեւելից՝ շարժել ի խնդիր ծնիցելոյն զմոգսն, դարձեալ աներեւոյթ լինէր³⁶, մինչեւ³⁷ տարակուսեալ³⁸ նոցա ի Հրէաստանի: Եւ դարձեալ երկրորդ անգամ երեւիւր, որպէս զի³⁹ լսել⁴⁰ ո՞յր⁴¹ է եւ որո՞ւմ⁴² |153բ| սպասաւոր է եւ վասն ո՞յր եկեալ է: Քանզի «եկեալ եկաց ի վերայ՝ ուր էր մանուկն» (Մ. Գ. Բ. 9), վասն որոյ եւ մոգուցն «տեսեալ խնդացիս ու-

1 A որովհետեւ] որով
 2 E ի ձեռն... եւ]
 3 D առիւծիւն Z₃ առեւծուն
 4 E զթագաւորութիւն
 5 Z₂ իսկ]
 6 BCDMZ₂Z₃ գաստուածութիւնն
 7 E հետեւեալ
 8 ABCDEZ₂ մատուցին]
 9 BDZ₃ այնոքիկ] այնոցիկ
 10 DEZ₂ որք] այն որ
 11 CMZ₂Z₃ իրս
 12 Z₁ անաւգուտ] այնաւգուտ Z₃ + ասել
 13 A աստեղդ
 14 C թւին
 15 CDZ₂ յաջորդութիւն] յաղորդութիւնս
 16 M յերկինս]
 17 Z₃ զի որ] քանզի եւ սոքա որպէս ի
 18 DEMZ₂ զի] քանզի
 19 MZ₂Z₃ են]
 20 BDEMZ₂Z₃ տեղով
 21 Z₃ լինել] եղելոյ

22 CZ₃ զանազանաձեւք E զանազան ձեւքն
 23 CDE յորջորջմունք
 24 Z₃ մի] + է
 25 BCDEMZ₂ նման] նոյն
 26 CZ₂ ուղիսելն
 27 ABCDE գաւրութեամբ] չարութեամբ Z₂ հարութեամբ
 28 ABD գերկրաւս աւգ] գերեսաւգ Z₂ գերկրաւս
 29 C յարփային DZ₃ յարփային
 30 Z₃ տեղիս
 31 C նիւթս
 32 M ինչ]
 33 Z₃ հրոյ] + տալով
 34 E զպղտորեալս
 35 E վերաբերութիւնն Z₂ վերաբերութեանէն
 36 MZ₃ լինէր] լինիւր D + իւր
 37 EMZ₂ մինչեւ] + ի
 38 MZ₃ տարակուսել
 39 M զի] CZ₂ եւ
 40 Z₃ լսել] ուսցին եթէ
 41 M ոյր] իւր
 42 CZ₂ որում] ում

րախորհուրդ մեծ» (Հմմտ. Մ. Գ. Բ. 10): **Ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր: Զայս ուրախութիւն աւետարանեն¹ հովուացն² եւ հրշտակք³: Ընդ մոգսն երկրպագեսցուք⁴, ընդ հովիւսն փառաւորեսցուք ընդ հրեշտակսն պարեսցուք⁵, «գի ծնաւ մեզ պատր Փրկիչ, որ է աւծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի» (Ղ. Կ. Բ. 11): Աստուած Տէր երեւեցաւ մեզ, ոչ ի կերպարանս Աստուծոյ, զի մի՛ պակուցէ գտկարացեալսն⁶, այլ⁷ ի կերպարանս ծառայի, որպէս զի ազատեցուցէ զծառայացեալսն⁸: Ո՞վ⁹ ոք այսպէս հեղզ հոգևով¹⁰, ո՞վ ոք այսպէս¹¹ անշնորհակալ ու՛ որպէս ոչ ցնծալ եւ խնդալ եւ պայծառանալ մերձակայիւքս: Նոր է տաւնս այսաւր¹² ամենայն արարածոց¹³, զգերաշխարհիկն¹⁴ ունելով: |154ա| Զհրեշտակապետն առաքէ¹⁵ առ Զաքարիայ եւ Մարիամ, եւ պարս հրեշտակաց¹⁶ յարմարէ, որք¹⁷ ասեն՝**

«Վիտք ի բարձունս¹⁸ Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն¹⁹, ի մարդիկ հաճութիւն» (Ղ. Կ. Բ. 11): **Աստեղք ցոլանան յերկնուստ, մոգքն շարժին յազգաց, երկիր ընդունի յայրին, ոչ ոք անկատարելակից¹⁸⁵, ոչ ոք անշնորհակալու: Բարբառեսցուք եւ մեք ինչ²⁰ ձայնիւ ցնծութեան²¹, անուն զիցուք տաւնիս մերոյ²² Աստուածայայտնութիւն: Տաւնեսցուք զփրկութիւն աշխարհի՛ զաւր ծննդեան²³ մարդկութեան²⁴ Տեառն²⁵: Այսաւր լուծաւ դատապարտութիւն²⁶ Ադամայ, քանզի ոչ եւս «հող էիր եւ ի²⁷ հող դարձցիս» (Ծն. Գ. 19), քանզի²⁸ երկնայնումն²⁹ շարամերձեալ յերկինս համբարձաւ³⁰: Ոչ³¹ երբէք «³²ծնցիս տրտմութեամբ որդիս» (Ծն. Գ. 16), քանզի երանելի եղեւ, որ երկնեացն³³ զէմամանուէլն³⁴ եւ ստինքն³⁵, որ զիեսցուցին³⁶: «Բանգի³⁷ մանուկ ծնաւ մեզ³⁸,**

¹ DZ₃ աւետարանեն] + եւ
² C հովուացն
³ MZ₂ հրեշտակք
⁴ M երկրպագեսցուք] + բարբառեսցուք
⁵ C պարեսցուք] պատեսցուք EMZ₂ պատեսցուք
⁶ Z₃ գտկարացեալսն
⁷ Z₃ այլ
⁸ D զծառայեալսն
⁹ Z₂ ով] ո
¹⁰ BEMZ₂Z₃ ոգևով CDE ոգով
¹¹ Z₂ այսպէս] այնպէս
¹² CMZ₂Z₃ այսաւր]
¹³ Z₃ արարածոց] + պարզեւտարին տիեզերք
¹⁴ CEMZ₂Z₃ զգերաշխարհիկսն D զգերաշխարհիկս
¹⁵ M առաքեալ
¹⁶ D հրեշտակաց
¹⁷ ABM որ

¹⁸ D բարձուն
¹⁹ M խաղաղութիւն] + եւ
²⁰ Z₂ ինչ]
²¹ ACM ցնծութեամբ
²² AC մերում
²³ CDE ծննդոց
²⁴ CDZ₃ մարդկութեանն E փրկութեանն
²⁵ CZ₃ տեառն]
²⁶ Z₃ դատապարտութիւն
²⁷ Z₂ ի]
²⁸ BCDEMZ₂Z₃ քանզի] վասն զի
²⁹ Z₃ երկնայնումն
³⁰ Z₃ համբառնաս
³¹ M ոչ] + եւս
³² BD տրտմութեամբք ծնցես
³³ A երկնեաւ
³⁴ C զէմամանուէլն Z₃ զեմամանուէլն
³⁵ D ստինք
³⁶ CZ₂ զիեսցուցին] + զնա
³⁷ ABCDEZ₂ քանզի]
³⁸ EM մեզ] մեր

որդի տուաւ մեզ յԱստուծոյ¹, որոյ իշխաւ-
 Առթիւնն իւր ի վերայ ուսոյց² իւրոց³»
 (Ե․ Թ․ 6): ⁴Ձուարճանայ⁵ սիրտ իմ,
 աղբիւրանան միտք իմ, այլ |154բ|
 սուղ է լեզուս եւ ընդ աղաւտ
 բանս՝ առ ի պատմել զայսքանւոյ⁶
 խնդութեան⁷ զմեծութիւն: Իմա-
 ցիր⁸ ինձ զաստուածավայելուչ⁹
 մարդեղութեանն¹⁰ Տեառն: Անշա-
 դախ¹¹ իմացի՛ր ինձ զաստուածու-
 թիւնն, թէպէտեւ ի նիւթական
 բնութեանս¹² լինի: Ներչարչարելի
 գոլ յաւրինէ, ոչ եթէ ինքն ինչ¹³
 չարչարանաւք լցեալ լինի: Ո՞չ
 տեսանես զարեգակն եւ ի տիղմս¹⁴
 եղեալ¹⁵ եւ ոչ¹⁶ շաղախացեալ եւ ի
 վերայ աղտեղութեանց ծագեալ եւ
 ի ժահահոտութենէն¹⁷ ոչինչ վայե-
 լեալ: Բայց եւ¹⁸ ընդդէմսն եւս, ո-
 րոց բովանդակաբար կաճառի եւ
 զնեխավայրսն¹⁹ եւս չորացուցա-
 նէ: Եւ արդ՝ զի՞ երկնչիս սակս ա-
 նեղծ եւ անչարչարելի բնու-

¹ Z₃ յԱստուծոյ]
² Z₂ ուսոց
³ E իւրոց] + նմա փառք յաւիտեանս յաւի-
 տենից ամէն
⁴ E զուարճանայ... մաքրեսցիս]
⁵ C գլարճանայ
⁶ BDZ₂Z₃ զայսքանւոյ
⁷ D խնդութեանս
⁸ M իմացիր]
⁹ CDMZ₂Z₃ աստուածավայելուչ
¹⁰ D մարդեղութիւնս Z₂Z₃ զմարդեղութիւնն
¹¹ Z₂Z₃ անշաղախ] + իմն
¹² ABD բնութիւնս
¹³ Z₃ ինչ]
¹⁴ Z₃ տեղմսն
¹⁵ ABCDEZ₂ եղեալ] ելեալ
¹⁶ Z₂ ոչ] ոչինչ Z₃ ոչ ինչ
¹⁷ C ժահահոտութենէն] ժանահոտութենէն
 MZ₂Z₃ զաճանահոտութենէն
¹⁸ Z₂ եւ]
¹⁹ CZ₂ զնեխավայրսն] զնեխավայրսն

թեանն²⁰, որպէս մի գուցէ ընդ ա-
 դաւտ²¹ ինչ առ ի մէնջ շփեցաւ:
 Վասն այսորիկ ծնաւ, որպէս զի
 մաքրեսցին ի ձեռն ազգակցին:
 Վասն այսորիկ աճէ, որպէս զի ²²ի
 ձե|155ա|ռն սովորութեանն ընտա-
 նասցիս: Ո՛վ խորք բարերարու-
 թեան²³ մարդասիրութեան²⁴ Աս-
 տուծոյ: Վասն առաւելութեան
 պարգեւացն²⁵ անհաւատք²⁶ լինիմք
 յերախտաւորն²⁷: Վասն մեծ մար-
 դասիրութեանն Աստուծոյ²⁸ երա-
 սանակազանցք²⁹ լինիմք առ ³⁰ծա-
 ուայութիւնն¹⁸⁶: Ո՛վ հանտեղոյս³¹
 այսորիկ եւ ահագին դրժութեանս:
 Մոգքն ³²երկիր պագանեն, եւ քրիս-
 տոնեայք ³³ ³⁴հետաքրքիր լինին³⁵,
 թէ զիարդ ի մարմնում³⁶ Աստուած,
 եւ յորպիսի մարմնում³⁷, եւ կատա-
 րեալ արդեաւք³⁸ մարդն³⁹ է⁴⁰, թէ⁴¹

²⁰ Z₃ բնութեանս
²¹ Z₂Z₃ ադաւտ] աղտ
²² E ի ձեռն... ամէն]
²³ CD բարերարութեան] Z₃ բարութեան C +
 եւ
²⁴ Z₃ մարդասիրութեանն
²⁵ AE պարգեւացն] պատուոյն
²⁶ A անհաւատ
²⁷ Z₂ յերախտաւորսն
²⁸ BMZZ₃ աստուծոյ] տեառն
²⁹ ABE տեառնն երասանականզանցք] երա-
 սանազանք Z₂ երագանազանցք
³⁰ C ծառայութեանն
³¹ C հանտեղոյ MZ₃ անտեղոյս
³² DZ₂Z₃ երկիր պագանեն] երկրպագեն
³³ CD քրիստոնայք
³⁴ BCDMZ₂ հետաքրքիր լինին] հետաքրքրեն
³⁵ Z₃ լինին] են
³⁶ Z₂ մարմնի
³⁷ CZ₂ մարմնի
³⁸ C արդօք
³⁹ C մարդ
⁴⁰ BCDMZ₂Z₃ է]
⁴¹ BCDMZ₂Z₃ եթէ

անկատար, որ առաւն: Լռեսցեն¹ աւելորդքն յեկեղեցւոջ² Աստուծոյ, փառաւորեսցի հաւատն եւ³ մի՛ խուզեսցի⁴, որ ինչ լռութեանն իցեն: Ընդ այնոսիկ քեզ⁵ ինքն⁶ խառնեաց⁷, որք խնդութեամբ յերկնուստ զՏէրն⁸ ընդունին⁹: Ի մացի՛ր հովիւս¹⁰ ճարտարամտեալս¹¹ եւ¹² քահանայս մարգարեացեալս, [155բ] կանայս ուրախացեալս, յորժամ Մարիամ¹³ բերկրեալն¹⁴ ուսանէր ի Գաբրիէլէ¹⁵, յորժամ Եղիսաբէթ ինոսին իսկ ունէր զաղիսն¹⁶ խայտացեալ զՅովհաննէս: Աննա աւետարանէր, Սիմէովն¹⁷ ընդգրկէր, ի Փոքր տղայումն զմեծն Աստուած երկրպագելով՝ ոչ որ ինչ երեւիւրն¹⁸ արհամարհելով, այլ զմեծութիւն աստուածութեան¹⁹ նորա փառաւորելով: Քանզի երեւիւր որպէս լոյս ինչ ընդ ապակեղէն թաղանթս ի ձեռն մարդկային մարմ-

նոյն²⁰ զաստուածեղէն²¹ զաւրու- թիւնն, ճանաչելով (Հմգ. Գ. Ե. 44) որք զաչս²² մտաց¹⁸⁷ ունին²³ մաք- րեալք: Ընդ որս եւ մեք զտցուք²⁴ արժանի տեսանել բաց երեսաւք զփառսն Տեառն՝ որպէս ընդ հայե- լի ինչ²⁵ եւ²⁶ փոխարկելով փառաց ի փառս՝²⁷ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր, որում փառք¹⁸⁸ յաւի- տեանս յաւիտենից²⁸. ամէն:

¹ BCD լռեսցին
² C յեկեղեցոջ
³ CDZ₂Z₃ եւ]
⁴ CDMZ₃ խուզեսցին
⁵ DMZ₃ զքեզ
⁶ BD ինքն] ինքեան
⁷ Z₂ խառնեա
⁸ B զտէրն]
⁹ A ընդունին] + խառնեայ
¹⁰ M հովիւս] հոգիս
¹¹ M ճարամտեալս Z₃ ճարտարապետեալս
¹² MZ₂Z₃ եւ]
¹³ ABCEZ₂ Մարիամ] + ուրախ լիւր
¹⁴ B բերկրիւն DMZ₃ զբերկրիւն
¹⁵ M Գաբրիէլէ] հրեշտակէն
¹⁶ BDMZ₃ յաղիսն CZ₂ յորովայնին
¹⁷ CDZ₃ Սիմէոն
¹⁸ A երեւիւրն] էրն
¹⁹ C աստուածութեան] մեծութեանն Z₂ մեծութեան

²⁰ Z₂ մարմնոյն] + եւ
²¹ BDM զաստուածային C աստուածային Z₂Z₃ աստուածային
²² Z₃ մտացն
²³ CZ₂ ունէին
²⁴ BCDMZ₂Z₃ արժանի տեսանել]
²⁵ Z₃ ինչ] BCDMZ₂ + տեսանելով
²⁶ Z₃ եւ] + տեսանելով եւ
²⁷ Z₃ ի Քրիստոս... մեր] BCDM ի Քրիստոս... որում] զի նմա Z₂ ի Քրիստոս... ամէն] զի նմա փառք յաւիտեանս Z₃ զի նմա փառք յաւիտենից յաւիտեանս
²⁸ ACD յաւիտենից]

ԺԹ. |368բ| ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ
ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ՝ ԵՒ ԱՊՈՂԻ-
ՆԱՐԻ՝² ՀԱՐՁՈՒԱԾՈՂԻ ³ՀԱՐՑ-
ՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ¹⁸⁹

1 Բարսեղ¹⁹⁰ ասէ. մարմին մարդ-
կայի՞ն ունէր Քրիստոս, թէ՞ ոչ:

Ապողիճար. ոչ:

Բարսեղ. այլ զո՞ր:

Ապողիճար. աստուածային⁴:

Ուղղափառ. բնութեամբ, եթէ՞ միա-
ւորութեամբ տնաւրէնութեանն⁵:

Ապողիճար. միաւորութեամբ տնաւ-
րէնութեանն:

Ուղղափառն. ապա ուրեմն՝ բնու-
թեամբ մարդկային, ⁶իսկ⁷ միաւո-
րութեամբ¹⁹¹ աստուածային:

Ապողիճար. այո:

Ուղղափառ. եւ համաբնութի՞ւն մեզ:

Ապողիճար. որ ի Մարիամայ մար-
մինն՝ համաբնութիւն մեզ:

Ուղղափառ. ձայնակի՞ց ուրեմն լի-
ցիս մեզ յայդ⁸. արդ՞ տեսցուք եւ
յաղագս անձինն¹⁹²:

Ապողիճար. տեսցուք:

Ուղղափառ. անձնաւո՞ր մարմինն
էր, եթէ՞ առանց հոգւոյ:

Ապողիճար. հոգեւոր:

Ուղղափառ. հոգի ունէր՝ յայտ է ա-
հա:

¹ E ուղղափառի] եպիսկոպոսի

² YZ₄ Ապողիճարի

³ E հարցմունք եւ պատասխանիք] տեսու-
թիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին Z₄ վի-
ճաբանութիւն

⁴ Z₄ Բարսեղ... աստուածային]

⁵ HY տնօրէնութեանն]

⁶ Z₄ իսկ միաւորութեամբ] եւ միացուցանե-
լով տնօրէնութեանն

⁷ E իսկ] + միացուցանելով

⁸ EZ₄ յայդ] յայտ EZ₄ + Ապողիճար եթէ
այդպէս այո

Ապողիճար. ո՛չ⁹:

|369ա| Ուղղափառ. զիա՞րդ եւ հոգե-
ւորն ոչ ունէր հոգի:

Ապողիճար. աստուածային¹⁰ հոգե-
ւորութեամբ էր¹¹ հոգիացեալ:

Ուղղափառ. իսկ դու անաստուա-
ծութեամբ հոգիացար:

Ապողիճար. բնաբար անձնացայ:

Ուղղափառ. առանց Աստուծոյ զաւ-
րութեանն:

Ապողիճար. այլ ո՛չ այսպէս Տէրն:

Քանզի յայտոսիկ անձն բանա-
կան¹² ի մարմնի մարմնանալով¹³

հրամանաւ Աստուծոյ՝ մարդ կա-
տարէ: Իսկ ¹⁴Քրիստոսի¹⁹³ ոչ

այսպէս, այլ Աստուած բանն ի
մարմնի միացեալ՝ մարդ կատարէ

զԱստուածն:

Ուղղափառ. ուրեմն զա՞յն ասես
աստուածային անձնաւորու-

թիւն:

Ապողիճար¹⁵. ամենեւին իսկ¹⁶:

Ուղղափառ¹⁷. փոխանակ ¹⁸անձի՞ն¹⁹
էր Բանն:

²⁰Ապողիճար. այո:

Ուղղափառ. իսկ ո՞՞նչ էր, որ ասէր՝
զանձն իմ ոչ ոք բառնայ յինէն,

յորժամ կամիմ՝ դնեմ զնա եւ

⁹ E ոչ] + ունէր հոգի

¹⁰ Z₄ աստուածային] + էր

¹¹ Z₄ էր

¹² Y բանական] բնական

¹³ Z₄ մարմնանալով] ի մարմնի միանալով

¹⁴ Z₄ Քրիստոս

¹⁵ Z₄ Ապողիճար] + եւ

¹⁶ Y իսկ] + փոխանակ անձին էր բանն

¹⁷ Y ուղղափառ]

¹⁸ E անձին էր բանն] հոգւոյ ուրեմն էր բանն

¹⁹ Z₄ անձին] + ուրեմն

²⁰ HY Ապողիճար այո]

²¹ EHY ո] ով

յորժամ կամիմ՝ առնում զնա (Հմմտ. ՅՊՎ. Ժ. 18). մարմինն¹, թէ՞ Բանն:
 Ապողիճար. Բանն:
 Ուղղափառ². զո՞ր անձն³, զոր ունէ՞րն, թէ՞ զոր ոչն ունէր:
 Ապողիճար. զմարդկային կենացն ասէր:
 Ուղղափառ. եւ կարելի՞ է զմարդկային կեանսն⁴ գոլ առանց մերձաւորութեան անձին:
 Ապողիճար. ամենեւին իսկ: Քանզի Աստուած Բանն Ինքն «ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ սարդկան շոջեցաւ» (ԲՊՄՎ. Գ. 38):
 2 Ուղղափառ. երեւեցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիս՞րդ:
 Ապողիճար. մարմնով:
 Ուղղափառ. արդ՞ որպէս մարմնոյն երեւեկն, նոյնպէս եւ անձինն չըջեկն, եւ⁵ անկարելի էր⁶ բնութեամբ⁷ անտեսանելին⁸ տեսանիլ⁹, թէ ոչ միացեալ¹⁰ ի մարմնի, որ կարէրն երեւելի լինել, եւ անկարելի է բնութեամբ¹¹ անտեսանելոյն տեսանիլ եւ չըջել¹² ընդ մարդկան, թէ¹³ ոչ միացեալ ի¹⁴

¹ Z₄ մարմինն] + է
² E ուղղափառ] + եւ
³ E անձն] + ասէր
⁴ E կեանսս
⁵ E եւ]
⁶ Z₄ էր]
⁷ E անտեսանելին... բնութեամբ]
⁸ Z₄ անտեսանելոյն
⁹ EHY տեսանիլ]
¹⁰ Z₄ միացի
¹¹ EZ₄ անտեսանելոյն տեսանիլ] անչարչարելոյն չարչարել
¹² HY ընդ մարդկան]
¹³ Z₄ թէ
¹⁴ Z₄ ի

մարմնի անձնաւորի¹⁵: Իսկ մարմին անձնաւոր հոգի ունել¹⁶, թէ կամիս եւ եթէ ոչ կամիս:
 Ապողիճար. մարդ ուրեմն չարչարեցաւ յաղագս մեր:
 Ուղղափառ. մի՛ լիցի: Այլ Աստուած, կամելով երեւել, միացոյց Ինքն անմարմին զկարելին երեւել եւ¹⁷ կամաւ զչարչարելին միացոյց¹⁸ Ինքեան մարմին անձնաւոր, զկարելն¹⁹ չարչարել՝ ոչ յառաջագոյն զգոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեանն միաւորեալ, եւ ոչ ի մարդոյ [369բ] պարզաբար ի²⁰ Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբել, յայնժամ ի նմանէ ընկալաւ Աստուած²¹ Բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց Ինքեան ըստ անաւրէնութեան՝²² հոգեւոր մարմին, որպէս զի գոլ զմի եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ:
 Ապողիճար. անձնաւոր մարմին մարդ է:
 Ուղղափառ. ո՞չ պարզաբար զհոգեւոր մարմինն ասեմ²³ մարդ, այլ մարդկային մարմին անձնաւորեալ²⁴ մարդ է:

Ապողիճար. Մարդ Յիսուս է:
 Ուղղափառ. միաւորեալ Բանին:

¹⁵ Z₄ անձնաւորի
¹⁶ E ունել] ունելի է
¹⁷ Z₄ կամելով չարչարել
¹⁸ HYZ₄ Ինքեան մարմին] Ինքն անմարմին
¹⁹ E զկարելն] եւ կամելով
²⁰ Z₄ ի]
²¹ Z₄ Աստուծոյն
²² EHY հոգեւոր մարմին] զհոգի եւ զմարմին
²³ Y ասեմ] ասէ
²⁴ Z₄ անձնաւորեալ] անձնաւոր լիեալ

Ապողիճար. ապա ուրեմն ո՞չ է Յիսուս մարդ:

Ուղղափառ. առանց Բանին ոչ գիտեմ զնա մարդ լեալ: Քանզի զգոյաւորութիւնն¹ իւր միաւորութեամբ Բանին ծանեայ:

Ապողիճար². ուրեմն փոխանակ բանականի³ էր Բանն:

Ուղղափառ. ոչ, այլ եւ⁴ բանականի⁵ էր⁶ Բանն՝ միաւորելով յինքեան⁷ եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր⁸ չարչարանս:

Ապողիճար. զմիտս մարդո՞յ ուրեմն ունէր Քրիստոս:

Ուղղափառ. մի ասէր՝ զՔրիստոս բաժանելովն զմիտսն ունէր: Քանզի երկոքին՝ միտքն եւ Բանն, ասի⁹ Քրիստոս: Եւ այսպէս՝ զմիտ¹⁰ մարդկային¹¹ ասեմք¹², յորում էր Բանն, ¹³որպէս ի սկզբան Բանիս ասացաք¹⁴ մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ: Սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ մարդկային, իսկ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ, եւ զմիտս մարդկային՝ բնու-

թեամբ¹⁵, տնաւրէնութեամբ¹⁶ Աստուծոյ: Եւ, զոր աւրինակ, մարմին Նորա¹⁷ ոչ ետես զապականութիւն, նոյնպէս եւ ոչ միտքն արարին զմեղս: Եւ որպէս հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկային մարմինս, յԱդամայ՝ ի¹⁸ մարմնոյն եւ յարեւնէն¹⁹ ունել զբնութիւն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն բանական գոյ: Եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր աւրինակ մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբն տնաւրէնութեանն²⁰ աստուածային, ²¹սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ ²²մարդկայինք, իսկ տնաւրէնութեան միաւորութեամբն²³ աստուածայինք²⁴ միտք²⁵:

3 Ապողիճար²⁶. ²⁷ուրեմն երկու կատարեալք:

Ուղղափառ. երկուց գոյութեանց կատարելոց միաւորութիւն:

Ապողիճար. երկու²⁸ կատարեալք մի |370ա| կատարեալ ոչ լինին:

¹ E զգոյաւորութիւնն] զգոյացութիւնն
² Z₄ Ապողիճար] + ապա
³ Z₄ բանականին
⁴ EZ₄ եւ]
⁵ E զբանականն Z₄ բանականին
⁶ E բանին միաւորեալ
⁷ E յինքեան]
⁸ EHY կամաւոր]
⁹ E ասի] առ
¹⁰ Y զմիտսն Z₄ զմիտս
¹¹ Z₄ մարդոյ
¹² E ասեմք] Z₄ ասեմ
¹³ Z₄ որպէս ի սկզբան բանիս] որպիսիքս տան բանին
¹⁴ Y ասացաք

¹⁵ EZ₄ բնութեամբ] + եւ
¹⁶ HY տնաւրէնութեամբ]
¹⁷ E նորա]
¹⁸ E ի]
¹⁹ Z₄ յարեւնէ
²⁰ HY տնաւրէնութեանն] Z₄ տնօրէնութեամբն
²¹ E սոյնպէս... աստուածայինք]
²² Z₄ մարդկայինք իսկ տնաւրէնութեան]
²³ Z₄ միաւորութեանն
²⁴ Z₄ աստուածային
²⁵ EHY միտք]
²⁶ HY Ապողիճար] + եւ
²⁷ E երկուք ուրեմն կատարեալք
²⁸ E երկուք

Ուղղափառ. առ մարդկային արդեաւք անկարելի լեալ¹, բայց² Աստուծոյ³ կարելի:

Ապողիճար. ապա⁴ զիա՞րդ կարելի¹⁹⁴:

Ուղղափառ. որպէս Կուսին ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մարմինն թանճրամասն մտանել՝ ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ⁵: Արդ, զոր աւրինակ այսք⁶, կարելիք Աստուծոյ եւ⁷ այնք¹⁹⁵:

Ապողիճար. մա՞րդ ուրեմն ծնաւ Մարիամ:

Ուղղափառ. սոսկ ոչ, այլ Աստուած մարդացեալ: Քանզի յառաջագոյն ընդ նմա Տէր աստուածաբար եւ յայնժամ ի նմանէ տնաւրինաբար մանուկ, յաղագս որոյ եւ աստուածային Մարիամ:

Ապողիճար. մա՞րդ ուրեմն խաչեցաւ յաղագս մեր:

Ուղղափառ. սոսկ ոչ, այլ Աստուած էր՝ Աստուծոյ Որդին⁸, կամեցեալ խաչիլ⁹ յաղագս մեր, միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր բանական, զկարելին խաչիլ¹⁰ հանդերձ կամաւոր չարչարանաւք¹¹:

¹ E լեալ] լինել
² E բայց] + առ Z₄ + առ ի
³ Z₄ յԱստուծոյ
⁴ EZ₄ ապա]
⁵ Z₄ հաստատեալն
⁶ EZ₄ այսք] այսոքիկ
⁷ Z₄ այնք] նոյնք
⁸ Z₄ որդին] + եւ
⁹ E խաչեալ
¹⁰ E խաչեալ
¹¹ Z₄ չարչարանօքն

Ապողիճար. ընդէ՞ր ասես¹² խաչեցեալ¹³ հանդերձ¹⁴ կամաւոր չարչարանք: Այլ է¹⁶ խաչն եւ այլ է¹⁷ կամաւոր չարչարանքն:

Ուղղափառ. կարի քաջ:

Ապողիճար. զիա՞րդ:

Ուղղափառ. զի մարմին հոգեւոր խաչել¹⁹ կարէ²⁰, իսկ չարչարանս կամաւորապէս ընդունել ոչ կարէ, որ ոչ է հոգեւոր բանական: Եւ այս է ամբարշտութիւն ասողացն²¹ զի ասեն, թէ հոգի ոչ ունէր: Քանզի մարմնոյ ոչ կարացելոյ²² զգալ զկամաւոր չարչարանսն առանց հոգւոյ²³, հարկաւորի²⁴ Բանին փոխանակ հոգւոյ²⁵ չարչարանս ընդունել²⁶ կամ բնաւ ոչ գոլ զգայութիւն կամաւոր չարչարանացն:

4 Ապողիճար. եւ ո՞չ չարչարեցաւ Բանն¹⁹⁶:

Ուղղափառ. միացուցեալ ինքեան զկարելին չարչարել մարմին²⁷, որպէս զի գոլ զչարչարանսն տնաւրէնութեանն եւ ոչ բնու-

¹² Y ասես] ասել
¹³ E խաչել
¹⁴ E հանդերձ]
¹⁵ Y չարչարանքն կամաւորք Z₄ չարչարանսն կամաւորս
¹⁶ HY է] են
¹⁷ H է] են
¹⁸ H չարչարանքն կամաւորք
¹⁹ HY խաչել] չարչարել
²⁰ HY կարէ] + վասն շինածոյ տաճարին
²¹ HYZ₄ զի ասեն]
²² E կարացելոյ
²³ Y հոգոյ
²⁴ EZ₄ հարկաւորի] հարկաւոր է
²⁵ Z₄ հոգւոյն Z₄ + լեալ
²⁶ E ընդունել] + եւ
²⁷ HYZ₄ մարմին]

թեանն Բանին: Զոր աւրինակ՝ վաստակեցաւ յուղեգնացութեանն՝ ոչ բնութեամբ¹ Աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն: ²Սոյնպէս³ չարչարեցաւ ոչ բնութիւնն⁴ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեան: |370բ| Ապա թէ ոչ⁵ որ արարն զերկինս եւ զերկիր առանց աշխատութեան եւ զնայ ի վերայ թեւոց հողմոց. զի ա՞րդ արդեաւք աշխատեցաւ, եթէ ոչ միացոյց Ինքեան զկարելին վաստակիլ մարմին: Զի մարմին առանց հոգւոյ ո՛չ վաստակի եւ⁶ ոչ աշխատի: Եւ⁷, զոր աւրինակ, Նորա մարմինն է, զոր միացոյց ընդ⁸ Ինքեան⁹ հոգեւոր մարմին, ոչ բնութեամբ¹⁰, այլ տնաւրէնութեամբ: ¹¹Սոյնպէս Նորա աշխատութիւնն եւ վաստակն ոչ բնութեան¹² Աստուածութեանն¹⁹⁷, այլ¹³ տնաւրէնութեամբ¹⁴ միաւորութեանն: Եւ¹⁵ Նորին չարչարանքն ոչ բնութեան ¹⁶Աստուա-

ծութեանն (¹⁷բնութեամբ քանզի անչարչարելի է), այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն, քանզի անչարչարելի բնութիւնն¹⁸ ¹⁹միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն չարչարի²⁰: Վասն զի յաղագս չարչարանացն եւ²¹ միաւորութիւն, եւ յաղագս փրկութեան են²² չարչարանք (Հմբ. Գործք. Լ. 11): Քանզի կեցուցանել կամելով՝ չարչարեցաւ, եւ չարչարեալ կամելով՝ միացոյց²³ միացուցեալ ոչ եթող, զի սոյնպէս²⁴ եկեացէ, զոր աւրինակ, տեսէք զնա երթալ յերկինս. եւ «հայեցի՞նք²⁵, յոր խոցեցի՞նք» (Յ.Վ.Ժ.Թ. 37):

Ապողիմար. այլազգաբար արդեաւք ոչ կարէր ապրեցուցանել: Ուղղափառ. այլ այնպէս կամեալ²⁶ ապրեցուցանել՝ յիմարութեամբ քարոզութեանն:

Ապողիմար. եթէ զմիտս մարդոյ ունէր՝ կարէր արդեաւք եւ²⁷ մեղանչել:

Ուղղափառ. եթէ ոչ էր միացեալ ²⁸միտք Աստուածութեանն²⁹ այո:

¹ Z₄ բնութիւն
² E սոյնպէս... տնաւրէնութեանն]
³ Z₄ սոյնպէս] + եւ
⁴ Z₄ բնութեամբ
⁵ Y ոչ] + ուր
⁶ E եւ]
⁷ E եւ]
⁸ EZ₄ ընդ]
⁹ E ինքն
¹⁰ HYZ₄ բնութեամբ] + Աստուծոյ
¹¹ E սոյնպէս... տնաւրէնութեամբ]
¹² Z₄ բնութեամբ
¹³ E այլ] + միաւորութեամբ
¹⁴ E տնաւրէնութեանն
¹⁵ Z₄ եւ]
¹⁶ E աստուածութեանն... տնաւրէնութեանն]

¹⁷ EHY բնութեամբ քանզի անչարչարելի աստուածութիւնն է]
¹⁸ E բնութիւնն] + այլ
¹⁹ Z₄ տնաւրէնութեամբ միաւորութեանն
²⁰ A չարչարի]
²¹ E եւ] էր
²² E են] էին
²³ EZ₄ միացոյց] + եւ
²⁴ E սոյնպէս] նոյնպէս Z₄ + եւ
²⁵ E հայեցին] հայեցեալ տեսցին
²⁶ EZ₄ կամեցաւ
²⁷ Y եւ]
²⁸ E միտք աստուածութեանն] ըստ աստուածութեան միտքն
²⁹ Z₄ աստուածութեամբ

Ապողիճար. փոփոխելի՞ էր¹ ուրեմն Քրիստոս:

Ուղղափառ. մի՛ լիցի:

Ապողիճար². զի թէ կարէր³ մեղանջել՝ փոփոխելի էր:

Ուղղափառ⁴. յիշեա՛ զասացեալսն⁵, քանզի ասացի թէ՛ ոչ էր միացեալ⁶, այո: Զի Քրիստոս Յիսուս առանց միաւորութեանն ո՛չ իմանի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աստուած Բան⁷, Որդի Աստուծոյ գոյացեալ: Զի⁸ թէ⁹ կարացես զտանել անձնաւոր մարմին առանց միաւորութեան¹⁰՝ ¹¹ի սմա փոփոխումն, ապա թէ ¹²միանգամայն մարմինն¹³, միանգամայն Աստուծոյ Բանին ¹⁴մարմին հոգեւոր¹⁵ բանական, զի¹⁶ խնդրես փոփոխումն:

Ապողիճար. եթէ զմիտս մարդոյ ¹⁶ ունէր¹⁹⁸ եւ զմոռացումն եւ զանգիտութիւն ունէր եւ մեղանջել կարէր:

Ուղղափառ. եթէ ոչ էր միաց|371ա|եալ¹⁷ Աստուածութեանն՝

1 Y էր]
2 HY Ապողինար]
3 Z4 կարէր] կամէր
4 Y ուղղափառ]
5 E զասացեալն
6 E միացեալ] ըստ աստուածութեան միտք
7 Z4 բան] + եւ
8 EZ4 զի]
9 Z4 թէ] եթե
10 E միաւորութեան] + բանին
11 Z4 ի սմա] իմա
12 HY միանգամայն... բանին]
13 EHY մարմինն] + հոգեւոր բանական մարմին
14 EHY մարմին հոգեւոր բանական]
15 E հոգեւոր] + եւ
16 HY ունէր]
17 E միացեալ] + ընդ

այո՛: Եւ¹⁸ մի՛ ասէր զմիտս մարդոյ¹⁹ ունէր, զի ոչ զայլոյ ուրուք՝ զմարդոյ ունէր զմիտս, այլ թէ²⁰ զմարդկային միտս ընկալաւ Բանն, զոր աւրինակ եւ զմարդկային մարմինն²¹:

5 Ապողիճար²². զիա՞րդ կարէր մարդկային միտքն ոչ փոփոխել: Ուղղափառ. ²³զոր աւրինակ մահկանացուս այս՝ զգենլով զանմահութիւն՝ ոչ²⁴ մեռանի, եւ ապականացուս այս²⁵ զգենլով²⁶ զանապականութիւն՝ ոչ եւս ապականի. սոյնպէս եւ միտքն՝ աստուածացեալ միաւորութեամբ Աստուծոյ բանին՝ ոչ փոփոխի²⁷:

Ապողիճար. ապա եւ սուրբքն ուրեմն անփոփոխելի՞ ունէին²⁸ զմիտսն:

Ուղղափառ. ո՛չ:

Ապողիճար. ընդէ՞ր. ո՞չ²⁹ ի նոսա էր Բանն:

Ուղղափառ. այլ ի սուրբսն ոչ ըստ միաւորութեան էր, այլ ըստ Հոգւոյն³⁰ շնորհի, զանազանաբար ի նոսա զաւրացուցանելով³¹. Իսկ

18 Z4 եւ] + դու
19 HYZ4 մարդոյ]
20 EHY թէ] + արդեաւք ասա
21 E մարմինս Z4 միտս
22 Z4 Ապողինար]
23 EZ4 զոր աւրինակ] որպէս
24 EZ4 ոչ] + եւս
25 Z4 այս]
26 Z4 զգենուլ
27 E փոփոխի
28 EZ4 ունին
29 E ոչ] + եւ
30 Z4 հոգւոյ
31 E զաւրացուցանելով] զօրանալով Z4 նորա զօրանալով

աստ¹ ամենայն լիութիւն Աստուածութեանն: Եւ սուրբքն ընդունակ Բանին² էին, իսկ աստ Բանն³ ընկալաւ զմարդկութիւնն: Ապողիճար. ասա⁴ արեան եւ⁵ մարմնոյ՝ որպէս եւ⁶ գրեալ է:

Ուղղափառ. սովորութիւն է Գրոց զբովանդակ մարդն մարմին եւ արիւն կոչել, եւ⁷ որպէս յորժամ ասէ՝ «ոչ վերադրեցի⁸ մարմնոյ եւ արեան» (Հմմտ. Գ. 27. Ը. 16), եւ վերջին ատուրսն «ճեղից յՈգոյ⁹ իմե՛¹⁰ ի վերայ ամենայն մարմնոյ» (Յ. 4. Բ. 28) եւ դարձեալ «մի՛¹¹ մնացել Հոգի Իմ ի մարդկանդ¹² յայդմիկ յաղագս¹³ դոցա¹⁴ մարմինս¹⁵» (Հմմտ. Ն. 3) եւ որ ինչ այսպիսիքդ:

Ապողիճար. զի՞նչ է, զոր¹⁶ սուրբքն ընկալան, եւ Բանն Աստուած¹⁷ ոչ ընկալաւ: Զի՞նչ է զանազանութիւնն:

Ուղղափառ. զի սուրբքն յառաջագոյն գոյացեալ¹⁸ եւ¹⁹ յայնժամ

ընկալան զԱստուած բանն, իսկ աստ ոչ այսպէս, այլ որ էր նախ քան զյաւիտեանս Աստուած Բանն՝ կամեցեալ մարդանալ²⁰, սրբեաց զԿոյսն եւ միացոյց ինքեան մարմին ի նմանէն²¹՝ զոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ²² միացեալ, այլ ի նմին²³ գոյութենէ միացեալ²⁴:

²⁵Ապողիճար. երկուս ուրեմն իշխանականք են²⁶ ի մարմնի²⁷ Աստուած Բանն եւ միտք մարդկայինք:

Ուղղափառ. ոչ²⁸ այլ ինքն Բանն առաջնորդ էր մտացն:

[371բ] Ապողիճար. զիա՞րդ կարէր¹⁹⁹:

Ուղղափառ. զոր արիւնակ սպիտակութիւն ասուի²⁹ ներկեալ գունով ծիրանեալ³⁰ ոչ³¹ երկգոյն³² է, այլ մի, նոյնպէս³³ եւ³⁴ միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, եւ ոչ³⁵ երկուս³⁶ առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ

¹ EHY աստ] ըստ
² Z₄ բանին]
³ Y բանին
⁴ Z₄ ասաց
⁵ HYZ₄ եւ
⁶ HZ₄ գրեալ է] գրեցաւ
⁷ EZ₄ եւ]
⁸ Z₄ վերադրեցի] վերագրեցին
⁹ Y Հոգոյ
¹⁰ Z₄ իմմէ
¹¹ Z₄ մի] ոչ
¹² E մարդկան
¹³ Y յաղագս] + գոլ
¹⁴ EZ₄ դոցա] զգոսս
¹⁵ Z₄ մարմինս
¹⁶ E զոր]
¹⁷ E Աստուած] + բանն
¹⁸ Z₄ գոյացեալք
¹⁹ E եւ] + սպա

²⁰ E մարդկանալ
²¹ E ի նմանէն]
²² E յայնժամ] սպա
²³ E գոյութենէ միացեալ] միութենէ գոյացոյց
²⁴ Z₄ միացոյց
²⁵ E Ապողիճար... մտացն]
²⁶ Z₄ են] էին
²⁷ Z₄ մարմնին
²⁸ HYZ₄ ոչ]
²⁹ Z₄ ասուոյն
³⁰ E ծիրանոյ
³¹ HY ոչ] + եւս
³² Z₄ երկու գոյն
³³ E նոյնպէս] սոյնպէս
³⁴ E եւ]
³⁵ HYZ₄ ոչ] + եւս
³⁶ E երկուք

ինչ կամին¹ միտքն եւ այլ ինչ² Բանն: Այլ³ որպէս երաժշտական⁴ ⁵ գործին ոչ երկու երաժշտականք, սոյնպէս Աստուած⁶ Բանն եւ սիտք մարդկայինք ոչ⁷ երկու⁸ իշխանականք⁹: Քանզի փոխանակ գործոյ¹⁰ մարդկային¹¹ մտաւք¹² վարէր Բանն:

Ապողիճար. այլ գործի¹³ երաժշտականի առանց մտաց է:

Ուղղափառ. եւ¹⁴ երաժշտականն՝ մահկանացու, իսկ աստ բանն՝ անմահ¹⁵, մտաւք վարի գործեալ¹⁶ եւ, զոր աւրինակ, ի մեզ միտքն մարմնով վարին գործեալ եւ¹⁷ ի ձեռն մարմնոյն¹⁸ կատարելութիւն, սոյնպէս եւ անդ մտաւք վարի գործեալ, եւ¹⁹ ի ձեռն մտաց կատարելութիւն:

6 Ապողիճար²⁰. եւ զի²⁰նչ եւս մարմնոյ²⁰ պէտք²¹:

¹ E կամին] խօսին

² E ինչ]

³ E այլ] + մի

⁴ EZ₄ երաժշտականք

⁵ EZ₄ գործին... երաժշտականք]

⁶ Z₄ Աստուած

⁷ HY ոչ] + եւս

⁸ E երկուք

⁹ E իշխանականք] + այլ մի

¹⁰ E գործոյ E + միտքն

¹¹ E մարդկայինք

¹² E մտաւք] եւ նովիմք

¹³ Z₄ գործն

¹⁴ Z₄ եւ]

¹⁵ Z₄ անմահ] + էր

¹⁶ E գործում

¹⁷ Z₄ եւ] զի

¹⁸ Z₄ մարմնոյն] + է

¹⁹ Z₄ եւ] զի

²⁰ Z₄ մարմնոյն

²¹ E պէտք] + էին

Ուղղափառ. յաղագս բազմաց, զի²² երեւել կամեցաւ, եւ զի երկաքանչիւրովքն էր կորուսեալ, եւ նմանեալն²³ զնմանն ապրեցունցէ²⁴ խաչիւն, եւ²⁵ կամաւոր չարչարանաւքն հաճեցաւ, եւ²⁶ ի կամաւոր չարչարանսն մտաւքն վարեցաւ, որպէս յառաջն ասացի, գործեալ, իսկ ի մարմնականսն՝ մարմնովն: Եւ այսպէս խնդրելով եւ գտանելով²⁷ ապրեցոյց զկորուսեալսն:

Ապողիճար. որո՞վք²⁸ ասես մարմնականաւք:

Ուղղափառ. խաչիւն, թաղմամբն, գնալովն²⁹, շաւղափմամբն, կերակրեալն³⁰, ըմպելեալն եւ որ³¹ ինչ³² այդոցիկ զհետ երթան³³:

Ապողիճար³⁴. Աստուած էր Բանն, որ ծնաւ ի Մարիամայ:

Ուղղափառ³⁵. ծնեալն ի Մարիամայ էութիւն ի նորա բնութենէն, ոչ էր³⁶ Աստուած բնաբար, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

²² EHY զի]

²³ HY զնմանն ապրեցունցէ] զնմանապէսն ցուցցէ

²⁴ HYZ₄ ապրեցունցէ] + եւ

²⁵ Z₄ եւ]

²⁶ HYZ₄ եւ]

²⁷ EZ₄ գտանելով] + միացոյց եւ

²⁸ Z₄ որով

²⁹ Z₄ գնալովն] գնելովն

³⁰ Z₄ կերակրովն

³¹ Z₄ որք

³² Z₄ ինչ]

³³ Z₄ երթան] դան

³⁴ H Ապողիճար]

³⁵ HY ուղղափառ]

³⁶ HY էր]

Ապողիճար. եւ զհա՞րդ՝ «արհմեալ պտուղ որովպնի քո¹» (Ղ. Կ. Ը. 42) ա- սի:

Ուղղափառ. վասն զի, որ ի բնութե- նէ Հաւր էր² Աստուած Բան, ի բնութենէ Մարիամայ²⁰¹ առ³ զպատկեր ծառայի եւ ձեւով⁴ գտաւ⁵ իբրեւ զմարդ՝ պտուղ ո- րովայնի⁶ նորա գտաւ:

Ապողիճար. յարեցա՞ւ ուրեմն Բանն ի⁷ ծնեալ մարմին ի Մա- րիամայ՝ իբրեւ զկենդանի:

Ուղղափառ. իբրեւ զկենդանի ոչ գրեցաւ, |372ա| այլ իբրեւ զԱս- տուած²⁰² ի տաճարի կենդանւոջ:

Ապողիճար. եւ⁸ իւրաքանչիւր⁹ ոք¹⁰ ի սրբոցն այսպէ՞ս¹¹ է՝ ի տաճարի կենդանւոջ:

Ուղղափառ. ¹²ոչ այնպէս: Քանզի իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն այն- քան եղեն տաճարք¹³, որքան¹⁴ կարացին առաքինութեամբ եւ ճգնութեամբ ուղղել: Իսկ աստ ամենայն լրումն¹⁵ Աստուածու- թեանն բնակէ (Հմմտ. Կ շ. Բ. 9), եւ սուրբքն զպատկերն Աստուծոյ

¹ HY քո] Քրիստոս
² HY էր]
³ EZ₄ էառ
⁴ Z₄ ձեւով] ձեւօք
⁵ Z₄ գտեալ
⁶ EY յորովայնի
⁷ Z₄ ի] + մարմինն որ ի
⁸ HY եւ]
⁹ Z₄ յիւրաքանչիւր
¹⁰ EZ₄ ոք] ումեք
¹¹ Y այսպէս] այնպէս Z₄ + բնակեցան
¹² H ոչ այնպէս քանզի]
¹³ HY տաճար
¹⁴ Z₄ որքան] որք
¹⁵ EZ₄ լրումն] լիութիւն

առին¹⁶ առաքինութեամբ¹⁷ ուղ- ղել¹⁸, իսկ¹⁹ աստ²⁰ Բանն զպատ- կեր ծառայի էառ:

Ապողիճար. այն, որ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ գոյանայ²¹, մարդ է:

Ուղղափառ. եթէ առանց Բանին ի- մանի²², այո, իսկ եթէ ոչ է²³, յոր- ժամ առանց Բանին իմանի²⁴, ոչ է²⁵ մարդ սոսկ, այլ²⁶ Աստուած՝ միաւորութեամբ Բանին:

Ապողիճար. ծնեալն ի Մարիամայ տաճար²⁰³ է Այնմ²⁷, Որով ամե- նայնք:

Ուղղափառ. ծնեալն²⁸ ի Մարիամայ տաճար ոչ թափուր ծնեալ եւ ու- նայն, այլ²⁹ եւ հանդերձ բնակ- չաւն, յաղագս որոյ եւ Ինքն է Յիսուս, ³⁰Որով ամենայնք³¹: Արդ, ո՛չ գտաճարն կոչեմ Յիսուս՝ ա- ռանց Բանին եւ ոչ զԲանն՝ ա- ռանց տաճարին, այլ յայնմ հե- տէ Յիսուս Բանն կոչեցաւ, յորմէ

¹⁶ E առին]
¹⁷ HY առաքինութեամբ] + եւ ճգնութեամբ
¹⁸ E ուղղեալք Y + ամենայն լրումն աստուա- ծութեանն բնակէ եւ սուրբքն զպատկերն աստուծոյ առին առաքինութեամբ ուղղե- լով
¹⁹ EZ₄ իսկ] բայց
²⁰ H աստ] + ամենայն լրումն աստուածու- թեանն բնակէ եւ սուրբքն զպատկերն աս- տուծոյ առին առաքինութեամբ ուղղելով իսկ աստ
²¹ EZ₄ գոյացաւ EZ₄ + տաճար
²² Z₄ իմանի] էր
²³ Y է]
²⁴ Z₄ իմանի] ի մարմնի
²⁵ Z₄ է] էր
²⁶ HY այլ] + եւ
²⁷ E այնր
²⁸ E ծնաւ
²⁹ E եւ հանդերձ]
³⁰ Z₄ որով... Յիսուս]
³¹ HY ամենայն

հետէ խորտակեաց¹ զբեկումն² ժողովրդեանն: Եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ արժանի արար զպատկեր ծառայի առնուլ: Արդ, այս Բանս, ³Որոյ այժմս Յիսուս յաղագս տնաւրէնութեանն կոչեցաւ, նոյն եւ⁴ Որով ամենայնք: Եւ որպէս հրացեալ երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, նոյնպէս եւ⁵ ⁶զՅիսուս²⁰⁴ Բանն⁷ մարդացեալ:

Ապողիճար. տաճա՞րն, Որով ամենայն⁸, թէ՞ որ ի տաճարին:

Ուղղափառ. մի՛ բաժանէր զտաճարն ի բնակողէն: Զի⁹ թէ՛ «որ լարիս ի Տէր, մի հոգի եմ¹⁰» (Լ. Կ.Ն.Ք. Գ. 17) բազումքս¹¹ եւս¹² առաւել՝ յորժամ Տէրն ասի¹³ եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկեր ծառայի՛ մի եւ նոյն Աստուած եւ մարդ:

7 Ապողիճար¹⁴. ո՞չ ուրեմն է ծնեալ մարդ¹⁵ ի Մարիամայ:

Ուղղափառ. միայն մարդ՝ ոչ:

Ապողիճար. եւ Աստուած, քանզի որպէս ոչ էր¹⁶ մարմին միայն Ի-

¹ Z₄ խորտակեաց] բժշկեաց
² Z₄ զբեկումն] զխորտակումն Z₄ + իւրոյ
³ EZ₄ որ այժմ
⁴ EZ₄ եւ] է
⁵ Z₄ եւ]
⁶ E Յիսուս] + զԱստուածն Z₄ + զԱստուած
⁷ EZ₄ բան
⁸ Z₄ ամենայնք
⁹ E զի] քանզի
¹⁰ Z₄ եմ] է
¹¹ EZ₄ բազում
¹² E եւս]
¹³ E ասի] + լեալ մարդ
¹⁴ HY Ապողիճար]
¹⁵ HY մարդ] + ուղղափառ
¹⁶ Z₄ էր] է

սաակ¹⁷ ծնեալ յԱբրահամէ¹⁸ եւ ոչ այլ¹⁹ ոք ի մարդկանէ, այլ մարդ ի մարդոյ ծնեալ |372բ| իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ²⁰, ոչ ծնեալ ոգւոյն²¹ բանականի²², յոգւոյն²³ բանականէ, այլ²⁴ սակայն մարդ յանձնէ բանականէ եւ ի մարմնոյ գոյանայ: Սոյնպէս եւ Աստուած ասեմ, զի Մարիամայ ծնեալն հոգի ի մարմին միացեալ: Վասն զի, զոր աւրինակ,²⁵ հոգի ի մարմնի միացեալ²⁶ ծնանի²⁷ մարդ²⁸ ի ձեռն կնոջ, սոյնպէս միացեալ Աստուած Բանն յոգւոյն²⁹ եւ ի³⁰ մարմնի³¹ ծնաւ Աստուած եւ մարդ՝ ի³² ձեռն կնոջ:

Ապողիճար. եւ սակայն՝ ի կնոջէ գրեցաւ (Հմմտ. Գ. Գ. Գ. 4):

Ուղղափառ. ի կնոջէ՛ ըստ մարմնոյն³³, ի ձեռն կնոջ՛ ըստ Հոգւոյն³⁴:

¹⁷ E Իսաակ] Սահակ HYZ₄ Իսահակ
¹⁸ E Աբրահամէ HYZ₄ յԱբրահամէ
¹⁹ E այլ] + եւ հոգի եւ
²⁰ E մէնջ] + է բանական կենդանի բայց
²¹ E հոգոյն
²² HY բանականի] + ոգւոյն բանականի
²³ E յոգւոյն] + ի
²⁴ EZ₄ այլ] եւ
²⁵ E հոգւոյ եւ ի մարմնոյ Z₄ հոգւոյ եւ մարմնի
²⁶ Z₄ միացեալն E մի այլ
²⁷ Z₄ ծնանիմք
²⁸ Z₄ մարդ
²⁹ E ոգւոյ
³⁰ E ի]
³¹ EZ₄ մարմնոյ
³² E ի]
³³ Z₄ մարմնոյ
³⁴ Z₄ հոգւոյ

Ապողիճար. Իւր որդին Աստուծոյ,
որ յաղագս մեր եկն, ով է՝
Բանն, եթէ՞ մարդն:

Ուղղափառ. Իւր որդին Աստուծոյ՝
նոյն Ինքն, որ խոնարհեցոյց²
զինքն զպատկեր ծառայի առն-
լոյ՝³ եւ նովիմք ծառայական կեր-
պիւնս⁴ տուաւ⁵ (Հմգր.Փլւ.Բ.7):

Ապողիճար. ո՞չ ուրեմն մարդ⁶ ծը-
նեալ ի Մարիամայ Յիսուս, այլ
ծնեալն ի ձեռն նորա Բանն Ինքն
զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի
մահ:

Ուղղափառ. մի՛ բաժանէր զընտա-
նացեալ միաւորութիւն: Քանզի
ասացի, եթէ նոյն Ինքն է Իւր
որդին⁷ եւ ի Մարիամայ՝ ըստ
մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա՝ ըստ
Հոգւոյն:

Ապողիճար. որ ի ձեռն⁸ Մարիա-
մայ²⁰⁵ Աստուած Բանն⁹ ոչ կա-
րելով բնութեամբ Աստուածու-
թեամբն¹⁰ խոնարհել¹¹ մինչև ի
մահ, առ Ինքեան ի Մարիամայ
անձնաւոր մարմին, զկարելին
խոնարհել մինչև ի մահ, որ է
պատկեր ծառայի:

8 Ապողիճար. Աստուած ուրեմն մե-
ռաւ յաղագս մեր:

¹ E որ... եկն] զոր ետն յաղագս մեր Z₄ որ... է
] ուրեմն յաղագս մերոյ է
² EHY խոնարհեցոյցն
³ EZ₄ առնլով
⁴ EZ₄ կերպիւն] պատկերաւն
⁵ Z₄ տւաւ] գտաւ
⁶ E մարդ]
⁷ E որդին] + Աստուծոյ
⁸ EHY Մարիամայ] մարմնոյ
⁹ EHY բանն]
¹⁰ Z₄ աստուածութեանն
¹¹ Z₄ խոնարհել

Ուղղափառ. Աստուած՝ միացու-
ցեալ¹² Ինքեան մարմին Հոգեւոր,
զկարելին մեռանել: Վասն զի ոչ
եթէ¹³ բնութեամբ Աստուածու-
թեամբն¹⁴ վասն¹⁵ մեր մեռաւ, այլ
միաւորութեամբ տնաւրէնու-
թեանն:

Ապողիճար. եթէ Հոգի բանական
ունէր մարմինն՝ ոչ Աստուած,
այլ մարդ մեռաւ:

Ուղղափառ. որ ի մարմնոյ բաժա-
նումն մա՞հ ասի, թէ՞ ոչ:

Ապողիճար. այո:

Ուղղափառ¹⁶. զոր աւրինակ¹⁷ ոչ
կարէ ասել Աստուած ի գերեզ-
մանի¹⁸ եւ ի թաղման¹⁹ լինել, եթէ
ոչ ունէր զեղեալ մարմինն,
սոյնպէս ոչ ասացաւ²⁰ բաժա-
նեալ²¹ ի մարմնոյ²². ամենայն ու-
րեք էր եւ զամե|373ա|նայն բո-
վանդակէր, եթէ ոչ ունէր զբա-
ժանելին Հոգին, ընդ որում եւ ո-
րոց ի դժոխս էին՝ աւետարանաց:
Վասն զի յաղագս²³ որոյ մերկա-
նալ ի մարմնոյ ասի²⁴ եւ ի
դժոխս²⁵ լինել: Եւ այս է յաղագս
մեր, Աստուած ի գերեզմանի ե-

¹² Z₄ միացուցանելով
¹³ EZ₄ եթէ]
¹⁴ E աստուածութեան Z₄ աստուածութեանն
¹⁵ Z₄ վասն] յաղագս
¹⁶ E ուղղափառ] + արդ
¹⁷ EZ₄ աւրինակ] + ուրեմն
¹⁸ Z₄ գերեզմանին
¹⁹ EZ₄ թաղմանն
²⁰ E ասացաւ] + եթէ
²¹ E բաժանեցաւ
²² Z₄ մարմնոյ] + զի
²³ E որոյ մերկանալ] նորա գնալ Z₄ նորա եւ
գնալ
²⁴ Z₄ ասի
²⁵ Y դրժոխս

դեպի՝ ի ձեռն մարմնոյ, եւ ի դժոխս լեալ¹ ի ձեռն հոգւոյ²: Ապողիճար. ես հաւատացի, թէ Աստուած Բանն Իւրով մերձաւորութեամբն հոգիացոյց զմարմինն եւ պէտս ինչ ոչ ունէր հոգւոյն: Ուղղափառ. որպէս ի խաչին եւ ի թաղին, եւ յառնելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեաւք³ խաչն լինիցի, այլ ճշմարտութեամբն. նոյնպէս ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինել պէտս ունէր հոգւոյն: Քանզի յաղագս որո՞յ⁴ ասացաւ, ⁵եթէ՝ «սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» (Մ. Գ. Ի. 37) մինչեւ ի մահ: Յաղագս մարմնո՞յ անգագալոյ⁶, եթէ՞ բանին Աստուծոյ: Ապողիճար. եւ⁷ մեք ասեմք, եթէ զգայութիւն⁸ ունէր մարմինն, որով եւ զգայր չարչարանացն⁹: Ուղղափառ. եւ մարմին զգայութիւն¹⁰ ունելով հոգեւոր է: Քանզի եւ¹¹ առանց հոգւոյ եւ¹² անգագայ է¹³: Զի¹⁴ որ խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ, Աստուած էր¹⁵, ոչ բնութեամբ Աս-

¹ Z₄ լինել
² Y հոգոյ
³ Y կարծեւք
⁴ Z₄ որոյ] ոյր
⁵ Z₄ եթէ սկսաւ]
⁶ Z₄ անգագալոյ] զգալոյ
⁷ E եւ]
⁸ Y սգայութիւն
⁹ Z₄ զչարչարանացն
¹⁰ Z₄ զգայութեան
¹¹ EZ₄ եւ]
¹² Z₄ եւ]
¹³ HYZ₄ է] + որպէս
¹⁴ Z₄ զի]
¹⁵ HY էր] Z₄ է

տուածութեանն մեռանելով¹⁶, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի զմարդկութեանն զչարչարանս Իւր¹⁷ համարեալ¹⁸ չարչարանս¹⁹: Եւ զոր աւրինակ²⁰ անկարելի²¹ բեւեռել զՆա ի խաչին²² եւ պատիլ²³ պաստառակալաւ, եւ դնիլ ի գերեզմանի՝ առանց մարմնոյ, նոյնպէս անկարելի է²⁴ Նմատրտմելն²⁵ առանց հոգւոյն²⁶ բանականի, քանզի ²⁷անբան անձն ոչ տրտմի զյառաջագոյն ²⁸անգիտելով զմահ, այլ իբրեւ զարջառ ի սպանում ածի²⁹ եւ կամ իբրեւ զյայլ ինչ յանբանից:

9 Ապողիճար. ոչ ուրեմն է մարդ Որդին Աստուծոյ, այլ ի ³⁰մարդում²⁰⁶ է³¹, եւ ³²անկար է³³, որ ի մարդումն է³⁴ լեալ ³⁵զնա զոլ Աստուած²⁰⁷ ³⁶եւ մարդ:

Ուղղափառ. ասես լեալ զԲանն մարմին³⁰, թէ՞ ոչ:

¹⁶ HYZ₄ մեռանելով]
¹⁷ E Իւրն
¹⁸ EZ₄ համարեցաւ
¹⁹ E չարչարանս]
²⁰ Z₄ աւրինակ] + էր
²¹ E անկարելի] + էր
²² HY խաչին] փայտին
²³ EZ₄ պատել
²⁴ EZ₄ է] էր
²⁵ E տրտմել] + եւ հոգալ
²⁶ Y հոգոյ
²⁷ Z₄ անբան անձն] անբանականն
²⁸ Z₄ անգիտանալով զմահն
²⁹ E ածի] ածեալ լինի Z₄ ածաւ
³⁰ Z₄ մարդումն
³¹ EZ₄ է]
³² E անկար է] անկարելի
³³ Z₄ է]
³⁴ Z₄ է]
³⁵ Z₄ լեալ]
³⁶ EZ₄ եւ մարդ]

Ապողիճար. «Բաճճ մարմին եղև»
(Յ՝ՎԸ՝Ը՝14) գրեալ է:

Ուղղափառ. փոփոխեալ ի մարմին,
թէ՞ ի մարմնի լինելով:

¹Ապողիճար. ի մարմնի լինելով:

Ուղղափառ². թէ՛ անկարելի էր Նժա
մարդ լինել լինելով ի մարդ ³եւ
անկարելի էր Նժա մարմին ⁴լի-
նել²⁰⁸ լինելով ի մարմնի: Իսկ ե-
թէ ի մարմնի լեալ²⁰⁹ մարդ ասի
լեալ⁵ ոչ փոփոխելով⁶ ի մարդ:

Ապողիճար. ո՞վ էր, որ ասէր⁷ «Աս-
տուած իմ, Աստուած իմ՝ ընդէր թողեր
զիս» (ՄԳԻ՝ ԻԷ՝ 46): Աստուած
բա՞նն⁸ եւ՞ ի՞նչ⁹ մարդն:

Ուղղափառ. ես¹⁰ եւ թաղումն մարմ-
նոյն եւ զգեստ Նորա ասեմ¹¹ Բա-
նին ոչ բնութեամբ Աստուածու-
թեանն, այլ միաւորութեամբ
տնաւրէնութեանն: ¹²Նոյնպէս
զձայնս¹³ զանձնականս եւ զչար-
չարանս զանձնականս եւ¹⁴
զտրտմութիւնն¹⁵ եւ¹⁶ զոփալն¹⁷,

եւ որքան ասի վասն¹⁸ Նորա յԱ-
ւետարանին¹⁹ Աստուծոյ Բանին
ասեմ, ոչ բնութեամբ Աստուա-
ծութեանն, այլ միաւորութեամբ
տնաւրէնութեանն: Քանզի նոյն
ինքն մարմին Նորա ոչ բնու-
թեամբ Աստուածութեամբ²⁰ էր
մարմին Նորա, այլ միաւորու-
թեամբ տնաւրէնութեանն: Արդ,
զոր աւրինակ զմարմինն Իւր առ-
նէ՝ ասելով, թէ՛²¹ ոչ կերիցէք²² զԻմ
մարմինս (ՀԿԿ՝ Յ՝ՎԸ՝ Գ՝ 51): Սոյն-
պէս եւ զոգին Իւր առնէ, ասե-
լով՝ զոգի Իմ ոչ ոք բառնայ յԻ-
նէն (ՀԿԿ՝ Յ՝ՎԸ՝ Գ՝ 18): Նոյնպէս եւ
զչարչարանս երկաքանչիւրոցն
ընտանեցուցանէ, քանզի որպէս
Նորա մարմինն տնաւրինաբար,
նոյնպէս եւ Նորա թաղումն
մարմնոյն տնաւրինաբար: Եւ,
զոր աւրինակ, անձն Նորա տնաւ-
րինաբար, զի եւ թաղումն մարմ-
նոյ Նորա՝ Բանին թաղումն
տնաւրինաբար, եւ ձայն անձին
Նորա՝ Բանին ձայն տնաւրինա-
բար: Քանզի Ինքն էր²³ Բանն՝
ձայնելով²⁴ զանձինն յատկու-
թիւն²⁵:

10 Ապողիճար²⁶. եւ մեք ասեմք, ե-
թէ մարդասէրն²⁷ Աստուած²⁸
Բանն մարդ լեալ արժանի արար՝

¹ HY Ապողիճար... լինելով]
² HY ուղղափառ] E + ասէ
³ Z₄ եւ... մարմնի]
⁴ Z₄ լեալ EHYZ₄ + մարմին ասի լեալ ոչ փո-
փոխելով ի մարմնի եւ ի մարդ լեալ
⁵ EZ₄ լեալ լինել
⁶ HY փոփոխելով] + ի մարմնի եւ ի մարդ
լեալ մարդ ասի լեալ ոչ փոփոխելով Z₄ + ի
մարդ լեալ ոչ փոփոխելով
⁷ Z₄ ասէրն
⁸ E բանն] բան է
⁹ EZ₄ եւ]
¹⁰ EHY ես] եւս եւ
¹¹ A ասեն
¹² Y նոյնպէս... եւ] քանզի նոյն ինքն մար-
մին նորա
¹³ Z₄ զձայնս] զձայնականս
¹⁴ Z₄ եւ]
¹⁵ Y տրտմութիւնն
¹⁶ Z₄ եւ]
¹⁷ Y զփալն] + զչարչարանս զանձնականս

¹⁸ Z₄ վասն] յաղագս
¹⁹ Z₄ յԱւետարանն
²⁰ Z₄ աստուածութեանն
²¹ E ոչ... մարմինս] այս է մարմին Իմ
²² Z₄ զԻմ մարմին] զմարմին Իմ
²³ EHY էր] ասէ
²⁴ EHY ձայնելով]
²⁵ Z₄ յատկու
²⁶ HY Ապողիճար] + եւ
²⁷ HY մարդասէրն] ամէն
²⁸ Z₄ աստուծոյ

մարմին առնելով¹ ի սուրբ² Կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարդացեալ³ իբրեւ զմարդ տեսեալ⁴:

Ուղղափառ. մի՛ ասէր Աստուծոյ Բանին⁵ մարդասէր, այլ մանաւանդ⁶ մարմնասէր, քանզի եթէ ոչ արժանի արար միանալ ի մարդ⁷ զիւր⁸ մարդասէր էր⁸:

Ապողիճար⁹. սիրելով զմարդն¹⁰ մարդկային մարմնով¹¹ միացաւ¹², զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:

¹³Ուղղափառ²¹⁰. ոչ¹⁴ եւս մարդկային մարմին է, որ ոչ անձնաւոր բանական: Քանզի զիւր¹⁵ ոչ անձնացեալն անձամբ բանականաւ մարմինն մարդկային¹⁵ կարաց¹⁶ գոյ: Քանզի մարմինն մարմին է¹⁷, եւ անձն անձն է¹⁸: Եւ յայնժամ մարդ ասեմ¹⁹, յորժամ բանականաւ եւ անձամբ |374ա| մարմնանայ²⁰ եւ մարմինն

¹ Y առնլով
² Z₄ սրբոյ
³ Z₄ մարդացեալ] մարմնացեալ
⁴ EZ₄ տեսեալ] գտեալ
⁵ HYZ₄ բանն
⁶ Z₄ մանաւանդ] + ասս
⁷ A մարդ] մարմին
⁸ Z₄ էր]
⁹ Y Ապողիճար]
¹⁰ EZ₄ զմարդն] + ի
¹¹ E մարմին Z₄ մարմնի
¹² E միացեալ
¹³ Y ուղղափառ]
¹⁴ E ոչն E + է
¹⁵ Z₄ մարդոյ
¹⁶ Z₄ կարացցէ
¹⁷ E է]
¹⁸ EHY է]
¹⁹ EZ₄ ասի
²⁰ HY եւ մարմինն անձնանայ]

անձնանայ: Արդ, ոչ եւս²¹ մարդկային մարմինն, որ ոչ Հաւասարեաց²² հոգւոյն²³ բանականի:

Ապողիճար²⁴. երկրային մարմին յորժամ ինչ առընկալցի անձն բանական՝ մարդ լինի: ²⁵Իսկ յորժամ անբան անձն առընկալցի, այլ կենդանին²⁶ ի մարդումն²⁷ լինի: Եւ յայնմ²⁸ նիւթոյ Տէր ինքեան ստեղծանելով²⁹ մարմին, եւ զնոյն կենդանացուցեալ իւրով բնութեամբ որպէս բնաւորեցաւ, անձն ունել³⁰, Հաւասար³¹ կատարեալ եւ նմա զիւրն զաւրութիւն տալով՝ առնէր³² կենդանի Աստուած³³: Աստուած՝ ըստ տեսակի եւ մարդ՝ ըստ նիւթոյն³⁴:

Ուղղափառ³⁵. ըստ տեսակին ոչ իմանամ, կամիմ³⁶ ասել՝ ըստ Աստուածութեանն:

Ապողիճար. մարմինն կերպարանեալ՝ աստուածայնովքն³⁷ պայծառացեալ զաւրութեամբ³⁸:

²¹ E եւս] ոք
²² E Հաւասարաւ
²³ H ոգւոյն
²⁴ HY Ապողիճար]
²⁵ E իսկ յորժամ] եւ եթէ Z₄ եթէ
²⁶ Z₄ կենդանի
²⁷ EZ₄ մարդոյ
²⁸ E յայնմ] յայս
²⁹ A ստեղծանելոյ
³⁰ E ունել] առնլով
³¹ Z₄ Հաւասար
³² Z₄ առնէ
³³ E աստուած]
³⁴ Z₄ նիւթոյ
³⁵ Y ուղղափառ] ապողիճար
³⁶ E կամիմ
³⁷ H աստուածայնաւքն Y աստուածայնօքն
³⁸ EZ₄ զօրութեամբք

Ուղղափառ. ¹զաստուածային ուրեմն զգաւրութիւն տեսա՞կ ասես:

Ապողիճար. այո:

Ուղղափառ. զի յորժամ ինչ ի յերկրային մարմնոց² առցէ անձն բանական՝ մարդ լինի, յայնժամ եւ³ մարդկային մարմինն լսի եւ լինի: Բայց ոչ առնլով զանձն բանական, ոչ մարդկային մարմին է⁴: Որ ոչ է⁵ մարդկային մարմին՝ զի ա՞րդ ասես ըստ նիւթոյն, նիւթոյն⁶ յայնժամ մարդկային⁷ եղելոյ, յորժամ անձն բանական առնկալցի: Ես⁸ ընթերցայ զվարդապետին ձերոյ զԱպողինարի⁹ զխոստովանութիւն, յորում համարնութիւն ասէ զմարմինն¹⁰ Տեառն²¹¹ Մարիամայ: Եւ զՄարիամ մեզ: Ապա ուրեմն համարնութիւն մեզ¹¹ Տէրունական մարմինն, վասն զի եւ մարդկային:

11 Ապողիճար. ընդէ՞ր¹² ասես Տէրունական մարմին¹³, զոր երբեմն¹⁴ մարդոյ¹⁵ կազմիցես¹⁶:

¹ HY զաստուածային (զաստուած Z₄) ուրեմն զգորութիւն] զծառայի ուրեմն զկերպարան
² Z₄ մարմնոյն
³ Z₄ եւ]
⁴ Y է] եւ EZ₄ + եւ
⁵ Z₄ ոչն
⁶ HY նիւթոյն] Z₄ նիւթոյս
⁷ HY մարդկային]
⁸ Z₄ ես] + եւ
⁹ Y զԱպողինարի]
¹⁰ HY Տեառն
¹¹ Z₄ մեզ] + է
¹² Y ընդէր ասես]
¹³ Y մարմինն
¹⁴ Z₄ երբեմն] երբեք

Ուղղափառ. ¹⁷ես եւ զմարմինն Տէրունական ասես, եւ զանձն Տէրունական, եւ զմիտսն Տէրունական²¹², եւ զարիւնն Տէրունական, ¹⁸եւ զթաղումն Տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին¹⁹ Տէրունական ասես²⁰ միաւորութեամբ Աստուածն Բանի: Այսպէս, որպէս²¹ մի²² Տէր լսես²³ զնոյն ինքն զԱստուած եւ զմարդն: Եւ²⁴ երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ Աստուած եւ Տէր լսես²⁵, եւ²⁶ երբեմն զնոյն բովանդակ մարդ: Քանզի ինքն յաղագս Իւր ասէ. զի՞ «խնդրէք զիս սպանանել, մարդ, որ զճշմար- |374բ|տութիւն ձեզ խաւսեցայ» (Յ․Վ․ Բ․ 40): Եւ Պաւղոս՝ մարդ. «Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսար, նոյն եւ յաիտեանս» (Եբ․ ԺԳ․ 8): Եւ զնոյն զայս մարդ շաւշափելով թոյլմաս՝ ասէր. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ» (Յ․Վ․ Բ․ 28): Եւ նմանաբար Պաւղոս ասէ. «յորոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնեցուն²⁷ Աստուած՝ արհմեալ յաիտեանս. ամէն²⁸» (Հ․Բ․ Թ․ 5)²¹³:

¹⁵ E մարդոյն
¹⁶ EZ₄ կազմեցես
¹⁷ Z₄ ես եւ] եւ ես
¹⁸ E եւ զթաղումն Տէրունական]
¹⁹ HY բոլորովինք
²⁰ Z₄ ասես]
²¹ E որպէսզի
²² HYZ₄ մի] ի
²³ E լսես
²⁴ Z₄ եւ]
²⁵ Z₄ լսել
²⁶ Z₄ եւ]
²⁷ HYZ₄ ամենեցուն] ամենայնի
²⁸ Z₄ ամէն]

Արդ, Աստուած եւ մարդ¹ Բանն
 յաղագս հաճոյութեան² միաւո-
 ըութեանն: Քանզի «որ յարիս ի
 Տէր, սի հոգի է³» (Լ. Կրճ. Գ. 17), բա-
 զում եւս⁴ առաւել՝ յորժամ Տէրն

ասի լեալ մարդն⁵ ոչ կորուսա-
 նելով զգոյն Աստուած⁶, այլ⁷
 նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:
 Աստուած յաղագս բնութեան,
 իսկ⁸ մարդ յաղագս հաճոյու-
 թեան ընդունելով⁹ զմարդկու-
 թիւնն²¹⁴:

¹ Z₄ մարդ

² E հաճութեան

³ E է] են

⁴ EZ₄ եւս

⁵ Z₄ մարդ

⁶ E Աստուած] + է

⁷ E այլ]

⁸ E իսկ] եւ

⁹ Z₄ զմարդկութիւնն] + որում փառք յաւի-
 տեանս

Ի. |166ա| ²¹⁵ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՍՆ
ՂԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԻ ԶՀԱՒԱՏՈՑ¹

²Բարսեղ ասէ. կարողութիւն իցէ՞, արդեաւք³, պատմել ինձ⁴ յաղագս Որդւոյ⁵ նախ քան զլինել⁶ աշխարհի:

Գրիգոր ասէ. եթէ ոք զկնի Հաւր եւ յետ Որդւոյ⁷ էր պատմեսցէ, քանզի պարտ եւ արժանի է նախ պատմողին գոլ, զորոյ զծնելութիւնն պատմէ, զի Հայր լռեաց առանց ճառելոյ:

Բարսեղ ասէ. զիա՞րդ ասեն ոմանք գիտել եւ պատմել:

Գրիգոր ասէ. եթէ գիտիցեն պատմել⁸ եւ լսին⁹, եթէ լուան՝ յայտնեցան, եթէ յայտն|166բ|եցան՝ յայտնեալ էր արդեաւք¹⁰ գիտութիւն լսողացն¹¹:

Բարսեղ ասէ. երեւելիք¹² են, զոր յաղագս գիտութեանն ասեն:

Գրիգոր ասէ. զի՞նչ ասեն:

Բարսեղ ասէ. ասեն ¹³զՈրդի ծնեալ առանց Հասման¹⁴, առանց բաժանելոյ, առանց մեկուսանալոյ, անապականաբար, եւ զայս լեալ¹⁵

¹ EY Բարսղի եւ Գրիգորի խնդիր յաղագս ուղղափառ Հաւատոյ Հարցմունք եւ պատասխանիք
² H Բարսեղ ասէ]
³ C արդօք EY արդեւք
⁴ RHY ինձ] ինչ
⁵ A որդոյն C որդո
⁶ C զլինելն
⁷ A որդոյ
⁸ D պատմել] պատել EY պատմեն
⁹ C լսան Y լսեն
¹⁰ C արդաւք
¹¹ A լւան CEY լսողաց D լսողաց
¹² CD երեւելիք] երանելիք
¹³ Y ծնեալ զորդի
¹⁴ C Հասման] Հատման E Հոսման
¹⁵ B լիեալ C լիել

պատմութիւն¹⁶ գիտութեան ծնանելոյն, իսկ զազգն¹⁷ նորա ո՞ պատմեսցէ, առին¹⁸ ի դուգնաքեայ եւ ոչ յաղագս ոչ ոք:

¹⁹Գրիգոր ասէ²⁰. ²¹ոչ ոք իցէ ծնելութեանն²² մերձ, զաւրինակ²³ ծնելութեանն ոչ պատմէ, եւ աւրինակ ծնելութեանն²⁴ յոչ այսպիսոյն²⁵ յայտնի²⁶ արդեաւք²⁷ զիարդ²⁸ զաւրինակն եւ կամ այսպէս: Արդ, եթէ ամենայն այսպէս, ասացեն²⁹, ³⁰այսուհետեւ եւ³¹ զիարդ զաւրինակն եւ կամ այսպէս զբանն ասաց Պաւղոս առաքեալ՝ ինքեան ոչ հասու եղեալ, եւ ասէ, ես զիս ահա ինքն ոչ վարկանիմ հասու եղեալ³², թող թէ Աստուծոյ բնութեանն եւ³³ այնպիսի էր, ³⁴որով Քրիստոսն խաւսէր, մի գուցէ նորաձեւս առնելով ոչ հոգի կատարեալ ունելով՝ ³⁵ասացեն ստեղծական, զի զոր Հայր լռեաց, Որդի դարեաց, Հոգին Սուրբ ոչ ասաց՝

¹⁶ Y զպատմութիւն
¹⁷ HY զազգն] զազգատոհմն
¹⁸ CHY առին] առ ինչ
¹⁹ B Գրիգոր ասէ]
²⁰ C ասէ] + որ
²¹ EHY ոչ ոք] որ ոչ E ոչ ոք իցէ] որ չիցէ ոք
²² HY ծնելութիւն
²³ HY զաւրինակ] զգորութիւն
²⁴ HY ծնելութեանն] + ոչ ի
²⁵ HY այսպիսոյ
²⁶ Y յայտնի] + այլ արեւքն
²⁷ C արդաւք
²⁸ HY զիարդ] + եւ
²⁹ HY ասացին
³⁰ Y այսուհետեւ... եւ]
³¹ CD եւ]
³² HY եղեալ] լեալ
³³ C այնպիսի էր] այնպէս այր
³⁴ Y որով Քրիստոսն] որովսն
³⁵ HY ասիցեն ստեղծականս

նոքա այսուհետեւ¹ զինչ ասասցեն², զոր ոչն ունին, բայց այլ իմն է ասելն նոցա. ոչ այսպէս փոխանակ այսպէս ուսուցանելոյ: Արդ, խելագարեալք³ ուրեմն⁴ զինքեանց⁵ անձինս զանխլանան⁶ եւ զիւրեանց զանգիտու- |167ա|թեանն զախտն առողջութիւն գիտութեան կարծեն՝ ոչ գիտելով, ⁷թէ յոյժ սաստկապէս ի⁸ հաւատի գիտութենէն⁹ զանազանանայ¹⁰, վասն զի ¹¹հաւատան յայտիցն, առանց քննելոյ յանդիմանութիւն ոչ երեւելեացն: Իսկ գիտութիւն՝ հասանելեացն հարցաքննաբար հաւանութիւն՝ ¹²իբրեւ տեսանելեաց յանդիմանութիւն:

Բարսէղ ասէ. զի¹⁵նչ է ¹³Սկիզբն Սկզբանն:

Գրիգոր ասէ. Առաջին Պատճառ Երկրորդ Պատճառին¹⁴, որպէս ոմանք ասեն:

Բարսէղ ասէ. նոյն ինքն ասացեալն Երկրորդ Պատճառ բնութեամբ բնակեցաւ յարգանդին Մարիամու:

Գրիգոր ասէ¹⁵. որպէս ¹⁶նախ քան

¹ HY այսուհետեւ] այնուհետեւ
² HY ասիցեն
³ HY խելագարեալք
⁴ H ուրեմն] ումեմն
⁵ Y զինքեանց] զիւրեանց
⁶ E զանխլանան] զանխոյանան
⁷ HY թէ յոյժ]
⁸ D ի]
⁹ E գիտութեանն
¹⁰ C զանազանեցան E զանազան HY զանազանեաց
¹¹ E հաւատ անյայտիցն
¹² C իբրեւ... յանդիմանութիւն]
¹³ C սկիւբն սկսբանն
¹⁴ C պատճառին] + բնութեամբ

զիս կանխաւ ասացաւ¹⁷ բնութեամբ:

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ բոցակիզեաց զանդամս¹⁸ Կոստին մարմնոյ¹⁹ իբրեւ²⁰ զհուր ծախող եւ անմերձանալի:

Գրիգոր ասէ. ոչ բոցակիզեաց, այլ եւ ոչ դուզնաքեայ այրեաց յիննամսեայ ժամանակի²¹ երկայնութեամբն:

Բարսէղ ասէ. զի²²նչ ոչ այրեաց տկարութեամբ բնական զաւրութեամբն²², եթէ փոփոխմամբ:

Գրիգոր ասէ. որպէս ոչ ²³գերից մանկանցն ի հնոցին²⁴ հրոյն, որպէս մորենոյն բորբոքելոյ եւ ոչ այրեցելոյ իբրեւ ոսկի²⁵ ի²⁶ հուր²⁷:

Բարսէղ ասէ. յոյժ աւտար եւ անընտանի²⁸ Աստուծոյ եւ մարմնոյ անընտել եւ ամենեցուն |167բ| հաւատալի²⁹ փոքր ինչ կարաւտ³⁰:

Գրիգոր ասէ. ոչ թուի³¹ քեզ աւտար գոլ անփորձ ի ամուսնութեան ծնանել³² եւ զկնի ծնանելոյն՝ ծնողին³³ կոյս գտանել³⁴:

¹⁵ A ասէ]
¹⁶ Y նախ քան]
¹⁷ Y ասաց
¹⁸ C զանդամ
¹⁹ E մարմնոյ] Մարիամու
²⁰ HY իբրեւ] որպէս
²¹ HY ժամանակն
²² H զաւրութեանն Y զօրութեանն
²³ HY զերիս մանկունսն
²⁴ Y հնոցի
²⁵ Y զոսկի
²⁶ Y ի]
²⁷ C հուր] հրո
²⁸ AH անընտանի] անընդել
²⁹ HY անհաւատալի
³⁰ HY կարաւտ]
³¹ AC թւի
³² C ծնանիլ
³³ A ծնաւդին
³⁴ HY գտանիլ HY + մնալ

Բարսէղ *ասէ*¹. *ուստի՞ ծանիցուք, եթէ բնութեամբ*² *եւ ոչ զաւրու-*
*թեամբ ի ստորինսս*³ *էջ:*

Գրիգոր *ասէ*. *ածեմ քեզ զԵրեմիաս*
հաւանեցուցանել զքեզ:

Բարսէղ *ասէ*. *զի՞նչ ասէ յերե-*
*միասն*⁴:

Գրիգոր *ասէ*. *սա Աստուած մեր ոչ*
*համարեսցի*⁵ *առ*⁶. *սա, այլ*⁷ *եզիտ*
զամենայն ճանապարհս իմաս-
տութեան եւ ետ զնա Յակոբու
*ծառայի Իւրոյ*⁸ *եւ Իսրայելի*⁹ *սի-*
*րեցելոյ*¹⁰ *Իւրում: Սա է*¹¹, *որ*¹² *ետ*
յայնժամ զիմաստութիւն Յակով-
*բու*¹³, *զկնի այսորիկ*¹⁴ *ի վերայ*
երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդ-
կան շրջեցաւ, մարդ երեւեալ ձե-
*ւով իբրեւ զմեզ*¹⁵ *խոնարհեցոյց*
զինքն (Գե՛․ Փլ․ Ի․ 7-9), որպէս ա-
*ռաքեալն ասէ, եւ մարդ*¹⁶ *եւ ո՞*
ծանիցէ զնա եւ դարձ շաղկապէ
*այլոյ*¹⁷ *երեսաց՝ որպէս թէ ասաս-*
*ցէ*¹⁸, *թէ՛ Աստուած*¹⁹ *եւ մարդ է:*
Եւ ո՞ ծանիցէ զնա:

¹ A *ասէ*]
² CHY *եւ ոչ զաւրութեամբ*]
³ C *ստորինս*
⁴ C *Երեմիաս* HY *յերեմիաս*
⁵ H *համարեսցի*
⁶ C *առ*]
⁷ H *այլ*]
⁸ CY *իւրում*
⁹ B *Իսրայէղի*
¹⁰ HY *սիրեցելոյ*] *ընտրելոյ*
¹¹ DY *է*]
¹² D *որ*]
¹³ H *Յակոբայ*
¹⁴ HY *այսորիկ*] *այնորիկ*
¹⁵ Y *զմեզ*] *զմարդ*
¹⁶ Y *մարդ*] + *է*
¹⁷ E *այլոցն*
¹⁸ CEHY *ասիցէ*
¹⁹ C *Աստուած*] + *է*

Բարսէղ *ասէ*. *Նա զմարմինն զգեն-*
*լով*²⁰ ²¹ *դնոյն*²² *պատկեր Ինքեան*
փոփոխեաց:

Գրիգոր *ասէ*²³. *հանդերձ մարմնովն*
*ամբարձաւ*²⁴, *հանդերձ մարմ-*
նովն նստի, հանդերձ մարմնովն
*գայ, [168ա] որպէս տեսին*²⁵ *առա-*
*քեալքն՝ երթալ*²⁶ *յերկինս:*

Բարսէղ *ասէ*. *եւ ոչ մի զանազա-*
*նութիւն*²⁷ *ընդ գիտութեան տե-*
սանի յինքեան եւ ի մարմնի:

Գրիգոր *ասէ*. *եթէ զանազանութիւն՝*
աննմանութիւն, եթէ աննմանու-
թիւն՝ ոչ պարզութիւն, եթէ ոչ
պարզութիւն՝ ի բազմաց դրու-
*թիւն*²⁸: *Ապա զի մի այդպիսի*²⁹
*անտեղեալքդ Որդի վարկցի*³⁰,
*ամբարձեալ յերկինս*³¹ *եւ եղեալ*
*զմարմինն*³² *որպէս Մարկեղեայ*³³
*Գաղատացոյ*³⁴ *թուեցաւ*³⁵ *ասել*
եւ այնուհետեւ գերեզմանն յերկ-
*նի եւ ապականումն*³⁶ *մարմնոյ*
եւ երկրորդ առումն մարմնոյ: Եւ
միւս անգամ նոյնպէս գայցէ՛ որ-

²⁰ C *զգենլոյ*] *սգենլով*
²¹ Y *նոյնապատկերն*
²² C *նոյն*
²³ A *ասէ*]
²⁴ DHY *ամբարձաւ*] *համբարձաւ*
²⁵ E *տեսին*] + *զնա*
²⁶ H *երթալ*
²⁷ BCDEHY *ընդ գիտութեան*] *ընդգիմու-*
թեանն
²⁸ Y *դրութիւն*] + *եւ*
²⁹ HY *այդպիսի*] *այնպիսի*
³⁰ H *վարկցի*] *վարեսցի*
³¹ HY *յերկին*
³² HY *զմարմինն*
³³ E *Մարկեղ* E + *ղի*
³⁴ A *գաղատացոյ* C *գաղատացո* HY *գաղա-*
տացոյ
³⁵ AC *թուեցաւ* H *թուեցաւ*
³⁶ HY *ապականումն*] *ապականութիւն*

պէս ել¹ ի վեր՝ հանդերձ մարմնովն, սնտոի² եղեալ³ աստ կանխաւ լեալ յարութիւն: Այլ զի⁴ յայնմանէ փախչելոյն ներեաց⁵ զինքն, մատոյց, անարատ նստի ընդ Հաւր՝ առ ոտս դատապարտեալ⁶ զայնոսիկ, որք ընդ նաւատեայն⁷ եւ ապողեայն⁸. յադագս մատուցանելոյն⁹ նոցա հուր¹⁰ աւտար երկնային հրովն տանջեալք (Ղեւր. Ժ. 1-2): Եւ կամ՝ դարձեալ Հայր ներէր զառաջինն յաջմէ¹¹ զաթոռ աննմանոյն բերել¹²:

Բարսէղ ասէ. մի՛ կարծէր զիս թերահաւատութեամբ¹³ հարցանել, այլ ըստ գրեցելումն¹⁴, թէ՛ շրթունք քահանային¹⁵ զի¹⁶ պահեսցեն զգիտութիւն եւ աւրէնս խնդր^{168բ} եսցեն ի նմանէ, զի հրեշտակ Տեառն ամենակալի է: Արդ, այնպէս բնութեամբ¹⁷ երեւեցաւ Կոստին ամենեւին¹⁸ եւ տեսաւ ի նմանէ, որպէս ի նմա

¹ HY ել]
² HY սնտոի]
³ H եղեալ] ելեալ
⁴ H զի] + եւ
⁵ A ներեա
⁶ HY դատապարտեաց
⁷ C նստայն
⁸ DY ապողեայն H ապողեայն
⁹ C մատուցանելոյ Y մատուցանելոյ
¹⁰ Y հուր] հօր
¹¹ HY զաթոռսս նմանելոյն
¹² D բերեալ
¹³ Y թերահաւատութեամբ] անհաւատութեամբ
¹⁴ C գրեցելումն
¹⁵ HY քահանայի
¹⁶ HY զի
¹⁷ Y բնութեամբն
¹⁸ HY ամենեւին]

արժանի արար բնակիլն¹⁹:
 Գրիգոր ասէ. ոչ Ինքն նմա երեւեցաւ, եւ ոչ զՆա ետես:
 Բարսէղ ասէ. եթէ այդպէս է՝ եւ ոչ բնակեցաւ ի նմա:
 Գրիգոր ասէ. վասն զի եւ²⁰ զմեր ինքեան²¹ ոգի²² ոչ տեսանեմք²³, եթէ ո՞չ ունիմք²⁴ զնա:
 Բարսէղ ասէ²⁵. գիտեմք, եթէ ունիմք հոգի:
 Գրիգոր ասէ. գիտէր եւ Մարիամ, եթէ ի ներքս ի նմա Աստուած է: Այլ որք ունինն զհոգին²⁶ ի նորա զաւրութենէն իմանան, թէ՛ պէտեւ ոչ տեսանեն զհոգին:
 Բարսէղ ասէ. սուրբքն զԱստուած տեսին եւ զհոգին ոչ տեսանեն:
 Գրիգոր ասէ. ոչ տեսին²⁷:
 Բարսէղ ասէ. Աբրաամ²⁸ առաջին քանզի²⁹ երեւեցաւ, ասէ, Աստուած Աբրաամու³⁰:
 Գրիգոր ասէ. երեւեցաւ Աստուած ոչ բնութեամբ, այլ երեւմամբ լուսոյ, քանզի Տէր³¹, ասէ, Աբրաամ³² ցնծացաւ³³ տեսանել զաւր

¹⁹ CEHY բնակիլ
²⁰ Y եւ]
²¹ E ինքեան]
²² E ոգիս
²³ H տեսանեմք] + մի
²⁴ H ունիցիմք Y ունիցին
²⁵ A ասէ]
²⁶ HY զհոգին] + սուրբ
²⁷ HY տեսանեն
²⁸ H Աբրահամ
²⁹ Y քանզի] + ասէ
³⁰ H Աբրահամու
³¹ C Տէրն
³² Y Աբրաամ] + հայր ձեր
³³ CHY ցնծացաւ] ցանկացաւ

իմ՝ ետես, վասն զի եւ¹ առ մեզ լոյս աւր կոչի:

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Յակովբ² ետես, որ ասացն³ տեսի զԱստուած դէմ յանդիման եւ ապրեցաւ անձն իմ (Ծ՛. 1. Բ. 30):

Գրիգոր ասէ. երեւումն ետես իբրեւ զմարդ, եւ Նա որպէս⁴ զհրեշտակական բազմաբեր⁵ տեսակ⁶ սանդղոց (Ծ՛. ԻԲ. 12) տեսանել, զի իբրեւ ընդ մար|169ա|դոյ⁷ մարտնչելով ընդդիմանայր:

Բարսէղ ասէ⁸. ուստի⁹ ասաց՝ զԱստուած տեսի:

Գրիգոր ասէ. ի գործոյ բարձին ի վեր ճանապարհէն⁹ յիջանելոյ հրեշտակացն¹⁰ եւ յարմարապէս¹¹ անուանեցելոյ¹² Իսրայէլ¹³:

Բարսէղ ասէ. եւ Յոբ ոչ ետես, որ ասացն¹⁴ ի լուր ականջաց¹⁵ լսէի զՔէն յառաջագոյն, իսկ այժմ եւ ակն իմ ետես զՔեզ (Յ՛. ԻԲ. 5):

Գրիգոր ասէ. այլ մրրկով եւ ամպովք¹⁶ (Գ՛. ԹԷ. ԺԲ. 8):

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Մովսէս¹⁷ փառաւորեալն դիմաւք¹⁸, յաղագս

որոյ եւ ասացն¹⁹, եթէ՛ բերան ի բերան խաւսեցայց²⁰ ընդ նմա՝ տեսակաւ եւ ոչ առակաւ (Գ՛. ԹԷ. 8):

Գրիգոր ասէ. յերեւելն զփառսն Տեառնն ետես եւ ոչ զբնութիւնն Տեառնն, քանզի ասացաւ եւ կոչեաց Տէր զՄովսէս²¹ ի միջոյ²² ամպոյն, եւ տեսիլ փառաց Նորա՝ իբրեւ զհոլր բոցոյ²³ (Գ՛. ԹԷ. Գ. 2-4):

Բարսէղ ասէ. եւ ո՞չ Հեղիաս, որ համբարձաւն:

Գրիգոր ասէ. եւ²⁴ ոչ Հեղիաս²⁵, վասն զի լուաւ²⁶ զանաւոր աւրոյն զճայն: Վաղիւն²⁸ ասէ՛ ելցես եւ կացցես ի լերինդ²⁹, եւ³⁰ անցցէ Տէր եւ հողմ³¹ սաստիկ, որ քակէ զլերինս եւ խորտակէ զվէմս առաջի Տեառն: Եւ յետ հողմոյն՝ շարժումն³², եւ ոչ ի շարժմանն՝ Տէր, եւ զկնի շարժմանն՝ հոլր, եւ ոչ ի հոլրն՝ Տէր, եւ յետ հրոյն՝ ճայն անաւոր աւրոյ³³: Եւ տեսեալ Եղիայի եւ³⁴ եդ

¹ HY եւ]
² H Յակոբ
³ E ասաց
⁴ E զբազմաբերական հրեշտակ
⁵ HY տեսակաւ սանդղացն
⁶ E տեսակ]
⁷ Y մարդոյ]
⁸ D ասէ] HY + եւ
⁹ Y ճանապարհէն] + ի
¹⁰ HY հրեշտակէն
¹¹ HY յարմարապէս] յարմարացելոյն
¹² HY անուանեցելոյ] AC անուանեցելոյ
¹³ B Իսրայել
¹⁴ Y ասացն] + եւ
¹⁵ HY ականջաց] ունկան
¹⁶ E ամպօք Y ամպով

¹⁷ D Մօսէս
¹⁸ E դիմօք
¹⁹ HY ասացաւն
²⁰ BC խաւսեցա HY խօսեցաւ
²¹ C զՄովսէս
²² Y միջոյ] միոյ
²³ C զբոցն C + հրո HY զբոց հրոյ
²⁴ H եւ]
²⁵ BD Հեղիաս] C + որ համբարձօն
²⁶ A լաւ
²⁷ C զանաւոր աւրոյն] զանօրագոյն
²⁸ CE վաղիւ
²⁹ HY լերինն
³⁰ HY եւ] + ահա
³¹ C հողմն
³² B շարժումն
³³ HY աւրոյ] + եւ անդր տէր
³⁴ DH եւ]

զմաշկեակն ի վերայ երեսաց իւրոց: |169բ| Քանզի ոչ իշխէր հայել:

Բարսեղ ասէ. եւ ոչ Եսայիաս, որ ասացն՝ տեսի զՏէր՝ ¹նստեալ յաթոռ բարձու եւ վերացելոյ, եւ Սէրովբէք ² կային ³ շուրջ զՆովալ (Գե՛՛ Ե՛՛. Գ. 1-8):

Գրիգոր ասէ. ոչ ⁴, Եսայիաս ⁵ ոչ ետես, այլ եւ ոչ Սէրովբէքն ⁶ տեսանեն: Եսայիաս ⁷ իբրեւ տեսութիւն ետես, քանզի գրեալ է տեսութիւն, զոր ետեսն ⁸ Եսայիաս: Բայց սերովբէքն ⁹ վեցթեւեանք ծածկէին զդէմս երկու ¹⁰ թեւանքն ¹¹ ոչ բերելով զփառս ¹² Աստուծոյ տեսանել: Եւ արդ՝ յորժամ նոքա մեծագոյնքն, քան զամենայն հոգիսն ¹³ գերկնաւորս ¹⁴, ոչ տեսանեն հարկաւորապէս, եւ ոչ քան զնոսա ստորագոյնքն դասք հրեշտակաց տեսին:

Բարսեղ ասէ. եւ զիա՞րդ մարգարէն ասէ՛ տեսի զՏէր՝ նստեալ ի վե-

¹ HY նստեալ... եւ]
² CE սրորէք H սէրովբիմք
³ C կային]
⁴ HY ոչ] + միայն
⁵ D Եսայիաս] Եսիաս H Եսայիա
⁶ C սերովբէքն D սերորբիմքն HY սերովբէիմքն
⁷ HY Եսայի
⁸ EY ետես
⁹ BCD սերորբիմքն H սէրովբիմքն Y սերովբէիմքն
¹⁰ Y երկուքն
¹¹ HY թեւաւքն] C վեցթեւովքն
¹² C զփառսն
¹³ C հոգիս
¹⁴ H գերկնաւորսն

րայ աթոռոյ, եւ ամենայն ¹⁵ զաւրք երկնից կային յաջմէ եւ յահեկէ Նորա (Գե՛՛ Ե՛՛. Գ. 1-2): Եւ այլուր եկին հրեշտակք ¹⁶ մերձ կալ առաջի Տեառն ¹⁷ (Գե՛՛ Ե՛՛. Գ. 2-3): Արդ, զիա՞րդ այդոցիկ ¹⁸ այդպէս ասացելոց անստաբար ասացէր՝ ¹⁹ ոչ տեսանել զԱստուած ի դասուց հոգւոցն ²⁰, բայց թէ ստիցեն մարգարէքն եւ հրեշտակքն ²¹:

Գրիգոր ասէ. ոչ նոքա ստեն եւ ոչ տեսին, վասն զի զԱստուած ոչ ոք ետես երբէք, բայց Միածինն՝ որպէս եւ գրեալ է (Գ՛՛ Կ՛՛. Ե՛՛. 18):

Բարսեղ ասէ. տեսին եւ ո՞չ տեսին: Գրիգոր ասէ. եթէ նոքա տեսին՝ Տէր ²² ստէ ²³, |170ա| ապա թէ ոչ ²⁴ տեսին՝ նոքա ստեն: Եւ որպէս ըստ քեզ ²⁵ մի կողմն ոչ ²⁶ ճշմարիտ է:

Բարսեղ ասէ. Եւ արդ՝ զինչ առ այդոսիկ ասեմք:

Գրիգոր ասէ. ձեւացաւ յազազս մեր Բանն, զի ուրանաւր, գրեալ ²⁷ է: Զաւրք մերձ կային յաջմէ եւ յահեկէ, ասի, ո՞ խաբեսցէ զԱքաաբ (Գե՛՛ Բ՛՛. Մ՛՛. ԺԲ՛՛):

¹⁵ HY զաւրք երկնից] զօրութիւնք մերձ
¹⁶ C մերձ կալ] մերձել
¹⁷ E տեառնն] աստուծոյ
¹⁸ HY այդոցիկ] այսոցիկ
¹⁹ E ոչ տեսանել զԱստուած]
²⁰ AC հոգոցն E հոգւոցն Y հոգւոյն E + ոչ տեսանել զտէր
²¹ AC հրեշտակք
²² C զտէր
²³ HY ստէ] + եւ
²⁴ CD ոչ]
²⁵ H քեզզ
²⁶ HY ոչ]
²⁷ BDHY գրեալն C գրելն

18-19): Եկին հրեշտակք, եկն եւ սատանայ ընդ նոսա, որպէս աստ¹ քեզդ եւ² խաբէութիւն³ է ան Աստուծոյ: Եւ իբրեւ բարեկամ Աստուծոյ սատանայ խաւսի ընդ Աստուծոյ, ելանէ յերկինս եւ իջանէ: Այլ մի՛ լիցի զայս⁴ այսպէս իմանալ⁵, քանզի ոչ անիրաւութիւն⁶ է ան Աստուծոյ եւ ոչ ստութիւն եւ ոչ եթէ ի միում միասին⁷, որք ասինն⁸ տեսաք⁹: Տեսին զփառս¹⁰ Տեառն¹¹ եւ ճշմարիտ են: ¹²Նոյնպէս եւ Տէր ճշմարիտ է: Վասն զի զբնութիւնն Աստուծոյ ոչ ոք ետես երբէք¹³ ուրեք¹⁴, բայց Միածինն: Իսկ ո՞ խաբեսցէ¹⁵ կամ՝ ¹⁶որ աւր եկինն¹⁷: Եւ սատանայ նշանակէ զներելն Աստուծոյ, քանզի առանց Աստուծոյ ոչինչ լինի՝ բարիքն կամաւք Աստուծոյ, իսկ վատթարքն՝ ներելովն Աստուծոյ: Զի Նորա ախորժելով կամ ոչ թողացուցանելով՝ անկարութիւն է ամենեցուն ընդդէմ Նորա առ-

նել: Վասն զի ոչինչ է զաւրագոյն¹⁸, քան զՆա: Արդ, տեսին զփառս¹⁹ Աստուծոյ արժանաւորքն ոչ ըստ չափոյ երեւեցելոյն, այլ ըստ տեսողացն²⁰ |170բ| կուրութիւն գործէ որպէս ուրեմն երբեմն փայլակումն²¹ Պաւղոսի աչացն: Իսկ զոր աւրինակ՝ հրեշտակք զփառս Աստուծոյ տեսանեն եւ ոչ զբնութիւնն, նոյնպէս եւ²² մարդիկ ոչ միայն զբնութիւնն Աստուծոյ ոչ տեսին, այլ եւ ոչ զհրեշտակի՝²³ բնութիւն²⁴: Զամենայն փառս²⁵ Նորա առ Պաւղոս²⁶ եղելոյ²⁷ զփայլակմանն²⁸ ուսիր, որ զփայլակումնն ոչ եբեր՝ զիարդ զփառսն բերիցէ զանչափս:

Բարսէղ ասէ. արդ՝ զբնութիւնն զհրեշտակաց մարդիկ ոչ բերեն տեսանել:

Գրիգոր ասէ. որպէս ասացաւ, զոր աւրինակ՝ հրեշտակք զԱստուծոյ բնութիւնն ոչ տեսանեն, նմանապէս եւ ոչ մարդիկ՝ զհրեշտա-

¹ EH աստ] ըստ
² H եւ]
³ H է ան] էան
⁴ E զայս] սոյնպէս Y այս
⁵ E իմանալ] + զայս
⁶ H է ան] էան
⁷ DE միասին] մասին
⁸ E ասինն] առինն
⁹ HY տեսաք] տեսակք
¹⁰ CH զփառսն
¹¹ C տէրն
¹² HY նոյնպէս... է]
¹³ E երբէք]
¹⁴ HY ուրեք]
¹⁵ HY խաբեսցէ] + զաքայաք
¹⁶ DEH որ աւր] ուրանաւր Y ուր անաւրէ
¹⁷ HY եկինն] կրինն

¹⁸ HY զօրաւորագոյն
¹⁹ C զփառսն H փառսն
²⁰ A տեսաւզացն HY + եթէ իցէ տեսալն առաւելագոյն քան զչափ բնութեան տեսողին
²¹ A պայլակումնն B այլակումն ընդ C + ընդ D + ըստ E փայտակումն
²² CH եւ] + ոչ
²³ C զհրեշտակին
²⁴ C բնութիւնն E զբնութիւն
²⁵ CD փառացն HY զփառաց
²⁶ H Պաւղոսի
²⁷ HY եղելոյ]
²⁸ CD զպայլակմանէն E զփայլակումն HY փայլակմանէն

կաց բնութիւն, եւ¹ զնոյն մասնաւորապէս:

Բարսէղ ասէ. Աբրահամ զիա՞րդ ետես:

Գրիգոր ասէ. իբրեւ զմարդ ուստի,² որ թէ եւ նկանակս³ պատրաստէր⁴, քանզի գիտէր, թէ հրեշտակք այսուիկ⁵ ոչ փափագեն⁶, զի մարդկան յարմարագոյն է կերակուրն:

Բարսէղ ասէ. Մովսէս զիա՞րդ ետես:

Գրիգոր ասէ. տեսակաւ⁷ հրոյ, եւ կոչեաց զնա հրեշտակ, ասէ⁸, ի բոց⁹ հրոյ մորենոյն¹⁰ (Գե' Գ. Լ. 2):

Բարսէղ ասէ. Եղեկիէլ զիա՞րդ ետես:

Գրիգոր ասէ. ձեւով կառաց քառակերպից (Գե' Գ. Լ. 2):

Բարսէղ ասէ. Մարիամ մայրն Տեառն զիա՞րդ ետես զԳաբրիէլ:

Գրիգոր ասէ. ձեւով մարդոյ, |171ա| վասն որոյ անհաւատ էր յերկուանալով¹¹ (Գե' Գ. Լ. 26-29):

Բարսէղ ասէ¹². Պետրոսի բանդին¹³ զիա՞րդ¹⁴ ետես:

¹ C եւ] + ոչ
² CHY որ թէ] որթ
³ HY նկանակ
⁴ D պատրաստեաց
⁵ CDHY այսուիկ] այնոցիկ
⁶ E փափագեն
⁷ HY տեսակ
⁸ H ասէ]
⁹ DHY բոցոյ
¹⁰ E մորենոյն HY մորենոջ
¹¹ AC յերկուանալով D յերկուանալովն
¹² A ասէ]
¹³ Y բանդին] բանին
¹⁴ HY զիարդ] որպէս

Գրիգոր ասէ. իբրեւ երազ¹⁵, քանզի թուէր, ¹⁶ ասէ, նմա անուրջս¹⁷ տեսանել (Գե' Գ. Լ. 26-29):

Բարսէղ ասէ. ոչ տեսանեն¹⁸, զի բնութեամբ են անճառելիք, թէ եւ յաղագս մեծութեան շուրջ եղելոյ¹⁹ զնոքաւք փառացն:

Գրիգոր ասէ. ոչ:

Բարսէղ ասէ. եւ զիա՞րդ:

Գրիգոր ասէ. իւրաքանչիւր դաս յիւրում տեղւոջ²⁰:

Բարսէղ ասէ. քանի՞ դասք են:

Գրիգոր ասէ. որպէս Յուդաս առաքեալ գրեց՝ եաւթն²¹:

Բարսէղ ասէ. ասա՛, աղաչեմ, զեաւթն²² դասուցն²³ անուանս²⁴:

Գրիգոր ասէ. ասի²⁵ խոնարհագոյն դաս հրեշտակաց եւ հրեշտակապետաց, յորում²⁶ ժամանակի վերագոյն կացեալ իշխանութեանցն²⁷ առանձինն այսպէս: Այլ գեր ի վերոյ²⁸ զաւրուութեանցն որոշեալ²⁹ առանձինն այսպէս³⁰ միւս գեր³¹ ի վերոյ³² աթոռոցն առանձնաբար եւ ապա պետութեանցն յիւ-

¹⁵ Y երազք
¹⁶ HY ասէ նմա]
¹⁷ Y անուրջ
¹⁸ HY տեսանին
¹⁹ HY եղելոց
²⁰ AC տեղոջ
²¹ HY եւթն
²² Y զեւթն
²³ D դասուց
²⁴ AC անուանս
²⁵ E ասի] առ ի
²⁶ H յորում] յիւրում Y իւրում
²⁷ HY առանձինն այսպէս] առանձնապէս
²⁸ E վերոյ] + կացեալ
²⁹ EHY որոշեալ]
³⁰ HY այսպէս]
³¹ H գերի]
³² H վերոյ] վերայ

ըստ տեղոջ¹, այլ գեր ի վերոյ տերութեանցն որոշեալ միւս գեր ի վերոյ Սերովբէիցն² եւ Քերովբէիցն ըստ ինքեան եւ առաւել գերագոյն ի վերայ ամենեցունց³ Աստուած:

Բարսէղ ասէ⁴. այտօքիկ ամենեքին⁵ դասք հաւասար ունին զբնութիւնն եւ զփառսն եւ զպատիւն⁶, ⁷թէ է ինչ ⁸ի նոսա զանազանութիւն առաւելութեան:

[171բ] Գրիգոր ասէ. է զանազանութիւն մեծ:

Բարսէղ ասէ. ասա՛ զզանազանութիւն զանազանեցելոցն⁹:

Գրիգոր ասէ. տեղի ի տեղոջ¹⁰ մեծութեամբ բնութիւն՝ ի բնութեանէ, զաւրութիւն՝ ի զաւրութեանէ, փառք՝ ի փառաց:

Բարսէղ ասէ. զիա՞րդ է կարողութիւն տեղի ի տեղոջ¹¹:

Գրիգոր ասէ. որպէս արտաքոյ աշխարհի ջուր[172ա]ք, յայսմ աշխարհի ի տեղոջ¹² գեր ի վերոյ ունին, նոյնպէս տեղի ի վերոյ կացելոյ¹³, քան զստորեւ կացեալ մեծագոյն:

¹ ACE տեղոջ
² A սերովբէիցն] սրբոցս ըրբէիցն C սրբէիցն E սրովբէիցն
³ H ամենեցուն
⁴ A ասէ]
⁵ C ամենեքեն H ամենեքեան
⁶ HY զպատիւն] + ունին
⁷ HY թէ է] եթէ
⁸ E ի նոսա]
⁹ E զանազանելոցն
¹⁰ ACE տեղոջէ
¹¹ AC տեղոջէ
¹² AC տեղոջէ
¹³ Y կացելոց

Բարսէղ ասէ. ո՞րքան ի տեղոջ¹⁴ գեր ի վերոյ են ջուրք¹⁵, քան զաշխարհս:

Գրիգոր ասէ. ¹⁶ջուրքն անբաւքն են եւ բովանդակեալ ունին¹⁷ զայս աշխարհս¹⁸ իբրեւ զհատ մանախոյ:

Բարսէղ ասէ. ամենայն ուստեք անբաւ¹⁹ են, թէ²⁰ մասամբ²¹:

Գրիգոր ասէ. ամենայն ուստեք:

Բարսէղ ասէ. զիա՞րդ:

Գրիգոր ասէ. ըստ խորութեան, ըստ բարձրութեան, ըստ լայնութեան, ըստ երկայնութեան՝ ամենայն ուստեք հաւասարապէս: Զի իբրեւ յորովայնի ջրոց²² է աշխարհս՝ ամենայն ուստեք բազմութեամբ ջուրքն²³ շուրջ զեղեալ:

Բարսէղ ասէ. ուստի՞ է ²⁴այս յայտնի:

Գրիգոր ասէ. զի անբաւ²⁵ յայտ է, յորոց²⁶ ոչ գոյ երկիր, քան զայս երկիր իմանալ եւ ոչ միայն յանդունդս ջուրք: Վասն զի խորք ի խորոց գոչեն ի ձայն²⁷ սահանաց քոց²⁸ ի վեր²⁹ եկելոցն առ ջրհե-

¹⁴ AC տեղոջ Y տեղոջէ
¹⁵ Y ջուրքն
¹⁶ C ջուրք անբոք
¹⁷ H ունի
¹⁸ C աշխարհ
¹⁹ D անբաւք
²⁰ Y եթէ
²¹ C մասամբք
²² HY ջրոց] ջուրցն է
²³ HY ջուրցն
²⁴ HY այս յայտնի] այդ յայտ
²⁵ C անբաւ] + է
²⁶ D որոց
²⁷ Y ձայնէ
²⁸ H քոց]
²⁹ C վերա

ղեղաւն սահանաց երկնից¹: Եւ երկրի յայտ ²է, թէ աշխարհս իբրեւ յորովայնի³ ի մէջ ջրոցս⁴ զուղի⁵:

Բարսէղ ասէ. եւ զիա⁶ ըդ՝ բնութիւն ի բնութեան⁶:

Գրիգոր ասէ. որպէս առաւելեալ հրեշտակի բնութիւն, քան զմարդոյ բնութիւն:

⁷Բարսէղ ասէ. որքա՞ն ինչ գերազանց է, ⁸քան զմարդոյ բնութիւն՝ հրեշտակի բնութիւն:

Գրիգոր ասէ. ունիսանդանաւր⁹ զմեծութիւն գերազանցութեանն¹⁰:

Բարսէղ ասէ. զորո՞յ ¹¹:

Գրիգոր ասէ. զսատանայի հրեշտակաց¹² գիտեմ¹³, եւ դու ընդ Քերովբէս արար¹⁴ Աստուծոյ¹⁵: Եւ զիարդ անկաւ արուսեակն (Հմմտ. Եւ. ԺՊ. 12), եւ տեսի¹⁶ զսատանայ անկեալ¹⁷ իբրեւ զփայլակն: Զնոյն եւ ¹⁸ աւճ կոչեն գիրք՝ ա-

¹ CH երկնի
² CY է թէ] եթէ
³ Y որովայնի
⁴ CHY ջրոց E ջրոյս
⁵ BD զուղի] լուղի HY ողողին
⁶ HY բնութեան] բնութենէ
⁷ C Բարսեղ... բնութիւն]
⁸ Y հրեշտակի բնութիւն քան զմարդոյ բնութիւն
⁹ Y անդանաւր] աստանօր
¹⁰ HY գերազանցութիւնն
¹¹ E զորոց
¹² HY հրեշտակաց] + լեալ
¹³ HY գիտեմ] + գրեալ է
¹⁴ B արարար
¹⁵ BCHY Աստուծոյ]
¹⁶ E տեսանէի
¹⁷ E անկեալ] + յերկնից
¹⁸ HY եւ] HY եւ] + էր օձն իմաստնագոյն ասէ եւ վասն

սելով եւ մեծութեանն ¹⁹նորա այսպէս. ամենայն զուղակն²⁰ ²¹հոմահաւաք ²²լեալ ²³ոչ բարձրցեն զթեփ մի²⁴ տրտնոյն²⁵ նորա²⁶ ամենայն զուղակք²⁷ ծովայինք եւ ջրայինք²⁸: Մեծամեծաց կենդանեաց մինչեւ ի դժուարաւ²⁹ տեսանելիսն, եթէ ժողովեսցին, ոչ կարացեն³⁰ բերել զմեծութիւն միոյ թեփոյ տրտնոյ³¹ նորա: Մի³² թեփ, ասէ, տրտնոյ՝ զմի թերթ [172բ] անաւարագոյն մասին նորա, եւ աւճից բնութիւն թեփոտեալ է: Եւ նոյն ձեւացաւ առ ի յանդիման³³ կացուցանել³⁴ զմեծութիւն նորա: Զի թէպէտեւ ի պատուոյ³⁵ անկաւ արտաքս, այլ ի բնութենէն ³⁶ոչ փոխեցաւ եւ ոչ փոքրակացաւ եւ ոչ փոփոխեցաւ իբրեւ զհոգի աննիւթ եւ առանց ի բազմաց գոյացեալ եւ անսպառ:

¹⁹ E նորա այսպէս]
²⁰ C զուղակքն E նաւաղուղակն HY զաւղաւանք
²¹ HY հոմահաւաք լեալ] հաւաքեալ
²² H լեալ ոչ բարձրցեն]
²³ B լիեալ
²⁴ Y մի] + ի
²⁵ C տտնոց E տրտնոց
²⁶ HY նորա] + ոչ բարձրցեն
²⁷ C լուղակք Y զաւղկ
²⁸ Y ջրայինք] + կանք HY + ի
²⁹ AC գժւարաւ
³⁰ H կարեն
³¹ C տտնո E տտնոց H տրտնոյն
³² E մի]
³³ BDEY յանդիմանութիւն
³⁴ HY կացուցանել]
³⁵ A պատուոյ C պատու E պատուոյն Y պատուոյն
³⁶ Y ոչ փոխեցաւ եւ]

Բարսեղ *ասէ. եւ զիա՞րդ՝ զաւրու-
թիւնն ի գաւրութենէ:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս գերազանց է
գաւրութիւնն հրեշտակի, քան
1 զգաւրութիւնն մարդոյ:*

Բարսեղ *ասէ. որքա՞ն գերազանց է:*

Գրիգոր *ասէ. ունիս զայդոսիկ՝
զցոյց՝³:*

Բարսեղ *ասէ. զո՞ր՝⁴:*

Գրիգոր *ասէ. ել հրեշտակ Տեառն,
եւ սատակեաց⁵ ի բանակէն՝⁶ Ա-
սորեստանեաց⁷ ձ. եւ Ձ. եւ ԵՌ.:*

Բարսեղ *ասէ. զիա՞րդ՝ փառք՝⁸, քան
զփառս:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս արեգակն,
քան զճրագը՝⁹:*

Բարսեղ *ասէ. այսպէս գերազանց է,
քան զստորագոյնն՝¹⁰:*

Գրիգոր *ասէ՛¹¹. այսպէս:*

Բարսեղ *ասէ. այդոցիկ մեծու-
թիւնք՝¹² իբրեւ համեմատու-
թեամբք առաջի Աստուծոյ՝ որ-
պէս՝¹³ հանդերձ ջրովք՝¹⁴ եւ այսու
աշխարհաւք՝¹⁵:*

1 Y զմարդոյ զօրութիւն
2 Y զայդոցիկ
3 Y ցոյցս E զրոյց
4 HY զորս
5 HY սատակեաց] սպանի
6 Y բանակէն] բանականէն
7 H ձ՝ եւ Ձ եւ ԵՌ] հարիւր ութ տուն/ ութ-
տուն BH եւ հինգ հազար
8 C զփառք
9 Y զճրագն
10 D ստորագոյնն
11 A ասէ]
12 DE մեծութիւնք] + եւ
13 Y որպէս] + եւ
14 Y ջրօք
15 HY աշխարհաւ

Գրիգոր *ասէ. որպէս առ ամենայն
աշխարհ դժուարաւ՝¹⁶ տեսանելի
դուզնաքեայ մարգարիտ: Աս-
տուած զմտաւ ած՝ զինչ է առաջի
Աստուծոյ մարդ՝ ամենայն ի-
րաւք ոչինչ է: Բայց՝¹⁷ զի՝¹⁸
տաց|173ա|ուք զգոյութիւնն՝¹⁹ ինչ
առ ի բանիս կայումնն՝²⁰, տացուք
իբրեւ հատ մի փոշոյ՝²¹ ի հող-
մոյ՝²² ոչ կարեցեալ առ ի մէնջ
տեսանել: Աստի ծանի՛ր յաղագս
առելոյ ի Տեառնէ՝²³ զինչ ի նմա,
զի՞ խնդիրնն՝²⁴ յաղագս Նորա
25 մեծացոյց առնելովն: Եւ յան-
կարութիւնն փառաւոր ցուցանե-
լով՝²⁶ ի՞²⁷ շուրջ կացուցեալ՝²⁸ հան-
դերձ այսպիսեաւ վարեցաւ՝²⁹ ու-
ղարկելով՝³⁰ ոմամք՝³¹ առակաւ.
հաւաքեա՛ ինձ զամենայն ծովս
եւ՝³² զամենայն աշխարհի՝³³ ժողով
մի՝³⁴ եւ ա՛րկ անդր՝³⁵ մեղր զչափ
հատոյ աւագոյ եւ տո՛ւր՝³⁶ հողմ
յամբօխել զջուրսն եւ կուտակա-*

16 AC դժուարաւ
17 HY բայց] + է
18 HY զի] + եւ
19 Y գոյութիւն
20 EH կայումնն] կացումն Y կացումս
21 C փոշոջ
22 H հողմոյ] հողոյ
23 Y Տեառնէ] մարմնոյն
24 H զխնդիրսն Y խնդիրսն
25 HY մեծացոյց առնելովն] մեծացուցանելով
26 HY փառաւորեցուցանելով
27 HY ի]
28 HY կացեալ
29 HY վարեցայց
30 A ուղղարկելով
31 C ոմամք
32 Y եւ]
33 Y աշխարհի
34 H մի]
35 Y անդ
36 E հողմոյ ամփոփել

նալ¹ ալեացն² սաստկապէս եւ խնամով զկնի լինելոյ հանդարտութեանն: Խնդրեա՛ տեսութեամբ աչաց եւ հայցելով³ առ ի նայեցուածս⁴ տեսանելեաց՝ եթէ գտանիցես: Եթէ ոչ գտանիցես ի խնդրելն⁵, զմտաւ ած այսուհետեւ⁶ եթէ յաճախութեամբ ջուրցն եւ զաւրուութեամբ հողմոցն⁷ փոփոխեալ եղեւ⁸ ջուրն եւ որքանիութեամբն⁹ ¹⁰ ոչ է եւ ոչ էրն է: Նոյնպէս¹¹ փոփոխես ջիւր¹² մտաւքդ ի մեծութիւն անճառելի բնութեանն եւ արարչական զաւրութեան Փրկչին եւ¹³ քանիաւութեան¹⁴ մարմնոյն եւ գտցես նոյնպէս զաւրինակ¹⁵ յառաջագոյն ¹⁶ ասացելոցն յարմատական ներքս |173բ| ածումնն¹⁷ եթէ էրն ոչ է եւ ոչ էրն է՝ բանի¹⁸ բերմամբ:

Բարսէղ¹⁹ ասէ. բովանդակելով զամենայն՝ ամենայն ուրեք է:

¹ B կուտակ
² Y ալեացն] + իբրեւ
³ Y հայցելով] հայելով
⁴ C նայեցուածս EHY նայեցածս
⁵ Y խնդրելին
⁶ CY այսուհետեւ] այնուհետեւ
⁷ E հողմոցն
⁸ HY եղեւ] + ի
⁹ D որքանիութեամբն] քանի
¹⁰ Y ոչ է եւ ոչ էրն է] էրն ոչ է եւ ոչ էրն է
¹¹ BCDH նոյնպէս] սոյնպէս Y այնպէս
¹² CHY փոփոխեցիր
¹³ H եւ] + ի
¹⁴ HY քանիաւութիւն
¹⁵ Y զաւրինակ] զօր օրինակ
¹⁶ HY ասացելոցն յարմատական] ասացաւ յարմարական ի
¹⁷ DE ածումն
¹⁸ E բանիւ
¹⁹ A Բասիղ

²⁰Գրիգոր ասէ. զաւրութեամբ՝ ամենայն ուրեք է²¹:

Գրիգոր ասէ. զամենայն յափի ունելով, իբրեւ զդուզնաքեայ ինչ²² մարգարիտ, ի միասին ունի:

Բարսէղ ասէ. ապա ուրեմն ի միասին ունելով զամենայն զգալիս²³ եւ զիմանալիսն՝ յայտ է²⁴ ամենայն ուրեք է:

Գրիգոր ասէ. է, ըստ քեզ²⁵, եւ ոչ ի վայելչական տեղիսն:

Բարսէղ ասէ²⁶. եթէ իբրեւ զմարգարիտ դուզնաքեայ զբովանդակ յափի ի միասին ունի, ամենայն ուրեք²⁷, որպէս ասացի:

Գրիգոր ասէ. որ²⁸ ունի զմարգարիտն²⁹ ի ներքս՝ ի³⁰ մարգարտին³¹ պարտի³² գոլ, զի ի ներքս մնալով³³ պարունակեցի³⁴ եւ ունելով³⁵ ի միասին³⁶ ունի աստուածավայելչաբար. միտս ամենայնի³⁷ վերայ ա՛րկ եւ ոչ յուճեքէ³⁸ ուրեք երբէք երկբայեցիս:

²⁰ C Գրիգոր... է]
²¹ HY է]
²² Y ինչ]
²³ HY զգալիսս C սգալիս
²⁴ C է] եթէ HY + թէ ինքեհնէ լեալս
²⁵ HY քեզդ
²⁶ A ասէ]
²⁷ H ուրեք] + է
²⁸ Y որ]
²⁹ Y մարգարիտին
³⁰ C ի]
³¹ C մարգարիտն
³² Y պարտի]
³³ Y մնալովն
³⁴ HY պարունակիցի
³⁵ Y ունելովն
³⁶ B միասին] մասին
³⁷ H ամենայնի] + ի
³⁸ Y յուճեքէ]

Բարսեղ ասէ¹. զիա՞րդ պարտ եւ արժան է յաղագս ²այսորիկ ուսանել մեզ³:

Գրիգոր ասէ. գործով ամենայն ուրեք է՝ յերկինս զիմանալիսն⁴ փառաւորէ, զաւրութեամբ մատակարարէ, որպէս եւ կամի, ի վերայ երկրի արեգակն⁵ ծագել եւ ի⁶ մտանելն ընթանալ⁷ ի⁸ ծագաց ի ծագս՝ յարեւելից⁹ մինչ¹⁰ ի մուտս: Զլուսին¹¹ ի ժամանակս, զաստեղս՝ ի նշանս, զորոտմունս¹², զհնչմունս¹³, ¹⁴զամպս՝ յանձրեւս, զհողմս զզանազան¹⁵ մատակարարութիւնս զաւղ տարածեաց, զթռչունս, թռոյց¹⁶, մարդկան ծնանել¹⁷, ամենայն ջրայնոց բազմանալ, ծովու¹⁸ իւրովք¹⁹ սահմանովքն²⁰ տարրանալ, զնաւս ի վերայ մկանանց²¹ բերել. ձմեռն՝ գարուն, ամառն՝ աշուն²², կութք²³, տիւ²⁴, գիշեր.

բարեկարգութեամբ²⁵ փոփոխեալ²⁶ երկրիս կալ մնալ պտղաբերութեամբ: Զերկինս²⁷ հիմամբ իբրեւ զձեղուն²⁸ հաստատեաց եւ զամենայն միանգամայն²⁹ գործով ունի³⁰ ի կարգի եւ կառուցմամբ եւ գործով³¹ աւրինակ իմն իբրեւ հոգի մարմնով յիշխելով³² թագաւորէ առ ի գալ³³ մնալ եւ ունել³⁴ զամենայն բնութեամբ ուղղէ կամաւքն³⁵ Իւրովք՝ յոչէ³⁶ ի գոլ³⁷ ³⁸ածեալ անցուցանելով:

Բարսեղ ասէ. զի՞նչ է լինելութիւն: Գրիգոր ասէ. շարժումն բնութեան³⁹, գնացք ի գոլն:

Բարսեղ ասէ. զի՞նչ է երկին:

Գրիգոր ասէ. մարմին շուրջ պարունակող, զգալիսս⁴⁰ ⁴¹բացան մարմնոցն:

Բարսեղ ասէ. զի՞նչ է արեգակնն:

Գրիգոր ասէ. հուր երկնային, որ⁴² միայնակ յայգու⁴³ է մինչեւ

¹ A ասէ]
² Y այսորիկ ուսանել մեզ] որ ի կուսէն ել
³ H մեզ]
⁴ D զիմանալիս
⁵ HY արեգական
⁶ HY ի]
⁷ C ընթանա
⁸ Y ի]
⁹ Y յարեւելից] յերեւելից
¹⁰ DHY մինչեւ
¹¹ C զլուսին H զլուսնի Y զլուսն
¹² H զորոտմունս] + ի
¹³ E զհնչմունս] + եւ
¹⁴ E զամպոց անձրեւ
¹⁵ C զանազանս
¹⁶ A թռչոյց
¹⁷ C ծնանիլ
¹⁸ D ծով
¹⁹ C իւրօք DE իւրով
²⁰ CH սահմանօք E սահմանաօքն
²¹ C մկանանցն Y մկանաց
²² HY աշուն]

²³ Y գութք E + հունձք
²⁴ HY տիւ] + եւ
²⁵ C բարեկարգութեամբք
²⁶ HY փոփոխեալ] + եւ
²⁷ HY զերկինս] զերկիր
²⁸ C զձեղունս
²⁹ HY միանգամայն] + զօրութեամբ
³⁰ BE ունի] + ի
³¹ Y գործով] + եւ
³² CEH իշխելով
³³ Y գալ] կալ
³⁴ HY ունել] ուղղել
³⁵ EY կամօք
³⁶ DY յոչէ] + է
³⁷ D գոլն
³⁸ HY ածել անցուցանել
³⁹ HY բնութեան] լինելութեան
⁴⁰ C զգալիսս] սգալիսս
⁴¹ BCEHY բացան մարմնոցն] բայց E բաց յանմարմնոյն
⁴² C որ] որպէս
⁴³ AC յայգուէ Y յաւգուս

յաւրն¹ յելն² հանդերձ նոքիմք³ է տեսանես⁴ աստղ տուրնջեան⁵ |174բ| երեւակ մշտնջենաւոր:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է լուսին:
 Գրիգոր ասէ⁶. ամպ⁷ երեւեալ, գիշերոյ⁸ մխիթարութիւն, ժամանակաց նշան:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է երեկոյ:
 Գրիգոր ասէ. արեգական պակասութիւն⁹:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է առաւաւտ:
 Գրիգոր ասէ. տուրնջեան¹⁰ սկիզբն¹¹ առաջին լոյս¹²:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է տիւր:
 Գրիգոր ասէ. արեգական գնացք յարեւելից մինչ¹³ 14|ի¹⁵ մուտս՝ լոյս հակառակ գիշերոյ:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է միջաւրեայ:
 Գրիգոր ասէ. ժամանակ, յորում մարմնոց¹⁶ ստուերք¹⁷ դուզնաքեայ յերկայնութեամբ¹⁸ հաղորդին:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է ժամանակ:

¹ HY յաւուրն
² C յելն] յեղն
³ E նոքիմք
⁴ H տեսանել
⁵ A տւնջեան
⁶ E ասէ] + արեգական պակասութիւն
⁷ HY ամպ] աստղ
⁸ E գիշերոյ
⁹ E պակասութիւն] սպասաւորութիւն
¹⁰ A տւնջեան C տւնջեն
¹¹ C սկիսբն
¹² B լուսոյ
¹³ D մինչեւ
¹⁴ Y ի մուտս] յարեւմուտս
¹⁵ H ի] եւ
¹⁶ C մարմնո EHY մարմնոյ
¹⁷ AC սուերք
¹⁸ CY երկայնութեամբ

Գրիգոր ասէ. արեգական¹⁹ շարժումն²⁰, արեգական գնացք չափաբերական²¹:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է աւղ:
 Գրիգոր ասէ. տարրոյ²² ամենայն ըստ տեղոյ²³ շարժումն ըստ²⁴ բնութեան է:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է հողմ²⁵:
 Գրիգոր ասէ. շարժումն աւղոյ առ երկրաւ²⁶:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է տարր:
 Գրիգոր ասէ. որ ժողովէ եւ լուծանէ զզգալիսս²⁷:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է մարդ:
 Գրիգոր ասէ²⁸. կենդանի բանական մահկանացու:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է հոգի:
²⁹Գրիգոր ասէ. պատճառք շարժման կենդանականի՝ կենդանի, աներեւոյթ, հոգի թափանցեալ ընդ բովանդակ մասունս:
 Բարսէղ ասէ. |175ա| զի՞նչ է ակն:
 Գրիգոր ասէ. որոշումն զգալեացս³⁰:
 Բարսէղ ասէ. զի՞նչ է³¹ լսելիք:
 Գրիգոր ասէ. զգայութիւն³² բանից:

¹⁹ H արեգական]
²⁰ HY շարժումն]
²¹ A չափաբերական HY չափբերման
²² B տարր Y տարր որոյ
²³ AE տեղոյ C տեղո
²⁴ BCD բնութեան է] բնութենէ
²⁵ CD հողմն
²⁶ HY երկրաւս
²⁷ H զգալիս C սգալիսն
²⁸ A ասէ]
²⁹ HY Գրիգոր ասէ... ակն]
³⁰ C զգալեացս] սգալեցս
³¹ Y է] են
³² C զգայութիւն] սգաութիւն

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ են հոտոտե-
լիք:*

Գրիգոր *ասէ. աւգոյն¹ ընդունելու-
թիւն², որոշումն հոտոց³:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ են շաւշափե-
լիք:*

Գրիգոր *ասէ. քննութիւն ըստ
մարմնոյ շաւշափելեաց:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է մանկութիւն:*

Գրիգոր *ասէ. անյայտ միտք, պատ-
ճառք անարգութեան, անկայուն
գործելեաց բարք:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է միջհասակ:*

Գրիգոր *ասէ. լուծ առաքինութեան,
միտք կատարեալք, սկիզբն⁴
մարմնոյ անկման⁵:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ են միտք:*

Գրիգոր *ասէ. անյայտք անյայտա-
բարք՝ զանյայտսն շուրջ տեսա-
նելով:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է խորհուրդ⁶:*

Գրիգոր *ասէ. բնութիւն լաւագոյն,
քան զբնութիւն վայելչական:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է առաքինու-
թիւն:*

Գրիգոր *ասէ. փոխադրութիւն վե-
հագոյն:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է ծերութիւն:*

Գրիգոր *ասէ. ապականութիւն
մարմնոյն⁷ բնականապէս⁸ ի⁹ ժա-*

¹ C աւգո E օդոյ Y աւգոյ
² C ընդունելութիւն] + բանից
³ C հոտո
⁴ C սկիբն
⁵ A անգման C յանդիման կալ D յանկման E
յանգման
⁶ C խորհուրդք
⁷ BCY մարմնոյ
⁸ A բնականապէս]
⁹ E ի]

մանակի լեալ¹⁰:

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է քուն:*

Գրիգոր *ասէ. մահու ստուէր¹¹, մուտ
գիշերոյ, ¹²աւրել ի հանապազոր-
դեան կրթութիւն:*

Բարսեղ *ասէ. զի՞նչ է մահ:*

Գրիգոր *ասէ. որոշումն հոգւոյ¹³ ի
մարմնոյ, կենաց լուծումն, հոգ-
ւոյ¹⁴ ի բաց վճարումն, անյայտ
գնացք, [175բ] կատարած կենաց
ամենայն կենցաղոյս՝ վախճանե-
ցելոցս¹⁵ ընդ սահմանով¹⁶ կացե-
լոյս¹⁷, երկրորդ առաջինն կար-
գաւ որոշեալ, յետ¹⁸ աներեւու-
թին երեւելապէս յաներեւոյթս¹⁹
առաքեալ, քուն անզգայուն²⁰,
քուն մշտնջենաւոր եւ միանգա-
մայն մոռացումն ամենայն զգա-
ցեալս²¹, զոր առաջինքն զսա կո-
չէին՝ որպէս ուրեմն ոմն ասաց,
եթէ՝ զկնի սորա, այլ ²²ոչ ոք
լուիցէ²³ զմարդկային կեանս²⁴ ա-
ռաւել, քան զայս:*

¹⁰ B լիեալ
¹¹ AC ստուէր
¹² HY աւրել ի] աւր լի
¹³ A հոգոյ
¹⁴ A հոգոյ B հոգիոյ C հոգոց Y հոգւոցն
¹⁵ BD վախճանացելոյս C վաղջանացելոյս
¹⁶ CY սահմանաւ
¹⁷ E կացելոցս
¹⁸ Y յետ]
¹⁹ Y յաներեւութիւն E աներեւութի
²⁰ C անզգայուն] անսգաուն
²¹ C զգալեացս] սգալեացս E զգալեաց
²² H ոչ ոք] ոք ոչ
²³ AC լուիցէ Y լուծէ
²⁴ H կեանսս

ԻԱ. ՈՊՏԻՄԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ՝
ԲԱՍԻԼԻՈՍ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ՝²¹⁶

1 Եւ այլազգաբար ախորժելով տեսեալ զբարիս մանկունս ի ձեռն առաւել, քան զհասակն իւրեանց² բարուցն³ բարեկեցութիւնս⁴ եւ առ քո երկիրդ ածութիւնս ընտանի, ուստի եւ մեծ ինչ վատահանալ է ի նոսա, վասն զի հանդերձ գրով քով տեսի զսոսա⁵ եկեալս⁶ առ իս, կրկնապատիկ եղեւ ի սոսա սէրն: Իսկ յորժամ ընթերցայ զթուղթն եւ տեսի ի նմա միանգամայն յաղագս⁷ եկեղեցւոյ⁸ նախախնամականս զքո մտացդ, եւ համայն յառ ընթերցուածս⁹ աստուածային Գրոցն, հոգս, գոհացայ զՏեառնէ¹⁰ եւ աղաւթեցի զբարիսն, որք զայսպիսիսն¹¹ առ մեզ բերիցեն¹² գիր, եւ նախ քան |176ա| զայնոսիկ¹³ գրողին մեզ:

2 Խնդրեցի զբազմահամբաւն²¹⁷ զայն եւ առ ամենեսեան¹⁴ ի վեր եւ ի խոնարհ շուրջ բերեալ զասացուածն¹⁵, զինչ լուծումն ունի, առ

¹ A Բասիղիոս C Բասղի

² E իւրոյ

³ C զբարուցն

⁴ A₁ բարեկեցութեանս

⁵ C զսոսա] նոսա

⁶ E եկեալ

⁷ C յաղագս] + որո եկելս առ իս կրկնապատիկ եղեւ

⁸ A₁ եկեղեցո

⁹ AC ընթերցուածս

¹⁰ A₁ գտեառնէ] զամենայնէ

¹¹ E այսպիսիսն

¹² A₁ բերեցին

¹³ A₁C զայնոսիկ] զայսոսիկ

¹⁴ C ամենիսեն

¹⁵ AC զասացուածն

այն¹⁶, «որ սպանցէ զԿալիմ եւաթն վրէժխնդրութիւնս լուծցէ» (Հհհդ. Ին. Գ. 15), Այնոքիկ առ վայր մի ինքն զինքն յանձնեաց Տիմոթեայ, զոր աւանդեաց նմա¹⁷ Պաւղոս, նմա հաւաստեալ պահել (քանզի յայտ է, թէ հայելով յընթերցուածն¹⁸ (Հհհդ. Ը. Տհդ. Գ. 13)) եւ ապա ի մեզ ձերս¹⁹ եւ²⁰ ընդարմացեալս արդեն ե՛լ ժամանակաւ, ե՛լ տկարութեամբ մարմնոյ, ե՛լ յաճախութեամբ նեղութեանց բազմաց այժմ շուրջ զմեաւք²¹ շարժեցելոց²² ծանրացուցին զմեր զկեանս²³: Սակայն յարուցեալ եւ եռալով հոգով²⁴ ապաւինեալս զմեզ, որպէս գերեզմանի²⁵ ասելով կենդանեացն, յարթնութիւնն չափաւորութեան²⁶ եւ կենդանական գործառութիւնն²⁷ ի վեր ածել: Արդ, է ասացուածն²⁸ եւ²⁹ պարզաբար այսպէս իմանալ կարելի է եւ զանազան³⁰ ընդունել բան: Զի պարզագոյնքն եւ ամենայնի կարացեալ առ ձեռն պատրաստ մերձ կացուցանել մտաց այս է, թէ պարտ է Կայենի եաւթ-

¹⁶ A₁ այնոքիկ] այն

¹⁷ C նմա]

¹⁸ AC յնթերցուածն E յընթերցուածն

¹⁹ A₁ ձիրս

²⁰ C եւ]

²¹ E զմեօք

²² C շարժեցելո

²³ C կենս E զկեանսս

²⁴ A₁D հոգով

²⁵ B գերեզմանի

²⁶ C չափաօրութիւն

²⁷ AA₁ գործառութիւնն

²⁸ AA₁E ասացածն C ասացուածն

²⁹ ABDE եւ]

³⁰ A զանազան C զանազանն

նապատիկ¹ տալ զտանջանսն յաղագս որոց² մեղաւն: Քանզի ոչ է արդար դատաւոր ի զոյգսն առ հաւասարն սահմանել զհատուցմունսն, այլ հարկաւոր է՝ ի սկսողէ³ |176բ| չարին հանդերձ յաւելուածով⁴ պահանջել զպարտսն, թէ հանդերձեալ է ինքն, քան զտանջանս⁵ լաւագոյն լինել եւ զայլս ողջախոհագոյն առնել աւրինակաւն: Արդ, վասն զի կարգեցաւ եաւթնեկին⁶ ընդ զբաւաստանսն մեղացն⁷ Կայենի, լուծանէ, ասէ, զայնոսիկ յաստուածային դատաստանէն ի վերայ նոցա ցուցեալ, որ ապականեն նա⁸: Զայնօքիկ⁹ են միտք, որ աստուաստ յառաջին ընթերցուածէս¹⁰ մեզ առանկանի:

3 Վասն զի խոզել բնաւորեցաւ զխորս վաստակասիրացն միտքն, խնդրեն զիրաւացան զիա՞րդ յեաւթնապատկին¹¹ լցեալ լինի եւ զի՞նչ վրէժխնդրութիւնն, արդեաւք¹² մեղքն եա՞ւթն են, թէ՞ մի յանցուածն¹³ եւ¹⁴ եաւթն յա-

ղագս միոյն տանջանքն¹⁵: Միշտ Գիրք զթողութեանս¹⁶ մեղացն¹⁷ թիւ եւթամբ շուրջ սահմանեն: «Քանի՞ցս մեղիցե՞լ¹⁸ յիս եղբայր իմ, թողի՞ցս անս» (Մ. Բ. Ժ. 21): (19 Պետրոս է՝ ասելով Տեառնն): Մինչեւ յեաւթնի՞ցս: Եւ ապա՝ պատասխան ի Տեառն: «Ոչ ասեմ քեզ միգնէս յետաքսնս, այլ միգնէս յետաքսնս անսնս» (Մ. Բ. Ժ. 22): Քանզի ոչ յայլ թիւ փոխեցաւ²¹ Տէրն, այլ զեաւթնն բազմապատկեցուցեալ, յինքեան զսահմանն եղ թողութեան²²: Եւ եաւթամբք²³ ամաւք արձակեալ լինէր Եբրայեցի ի ծառայութենէ, եւ եաւթն եաւթներեակս ամաց²⁴ զանուանի²⁵ յորեւեանի²⁶ առնէին ի հինսն (Հ. Բ. Ժ. 12), յորում շաբաթանայր երկիր²⁷, եւ պարտուց²⁸ էին²⁹ |177ա| ի բաց հատուցումն, ծառայութեան վճար, եւ որպէս թէ նոր վերստին կացեալ էին կեանք³⁰,

¹ E եաւթնապատիկ] է պարտիս
² A₁ որոյ C որո
³ A₁ սկսողէ] սկզբանէ
⁴ AC յաւելուածով
⁵ ACE զտանջանսն
⁶ AB եաւթնեկին] եաւթն կին
⁷ E մեղանացն
⁸ BD նա] զնա E զնա
⁹ A₁ BCDE այսօքիկ
¹⁰ AC ընթերցուածէս E ընթերցուածիս
¹¹ BD յեաւթնապատիկն
¹² C արդաւք
¹³ AC յանցուածն
¹⁴ E եւ]

¹⁵ E տանջանք
¹⁶ C զթողութիւն
¹⁷ AA₁ թիւ եւթամբ] թիւթամբ C հուրթամբ E թիւս է ամբք
¹⁸ ABCD մեղ] մեղ
¹⁹ ACE Պետրոս է] Պետրոսի
²⁰ ABCE յեաւթնասնիցս
²¹ B փոխեցաւ] փոփոխեցաւ
²² A₁ թողութիւն
²³ AA₁ եւթամբք] իւթամբք B եւթամբք ամաւք
²⁴ C ամացն E ամսոյ
²⁵ AC զանուանի
²⁶ C յորեւեանն DE յորեւեանն
²⁷ CE երկիր
²⁸ E պարտուցն
²⁹ C էին] լինէին
³⁰ C կեանք] + եւ

եաւթներեակ թուով¹ հնոյն² աւրինակ իմն վախճան ընդունելով: Այսոքիկ տիպք յաւիտենիս այսորիկ, եաւթնաւորք³ շրջանակելով⁴ զմեաւք⁵ ընթանայ, յորում լինին⁶ չափաւոր մեղացն պատիժք ըստ մարդասէր խնամակալութեան բարոյ⁷ Տեառն, որպէս զի մի՛ անբաւ յաւիտենիւ մատնել զմեզ ի տանջանս: Արդ, եաւթնից յաղագս առ⁸ աշխարհս այս ազգակցութեան, իբրեւ աշխարհասիրաց մարդկային⁹ յինքեանց պարտեցելոց մանաւանդ տուժել, վասն որոյ տեսին աւրինակ իմն չարանալ: Իսկ վրէժխնդրութիւն, թէ ի Կայենէ զմեղացն¹⁰ ասասցեն, գտցես եաւթն եւ¹¹ թէ ի դատաւորէն ի վերայ նորա սահմանեալ, եւ այսպէս¹² ոչ ի բաց վրիպեսցեն յիմաստիցն: Արդ, ի Կայինէ¹³ յանդգնեցելոյն՝ առաջին յանցուած¹⁴ նախանձ, ի վերայ անպատուութեանն¹⁵ եղբաւրն²¹⁸, երկրորդ նենգութիւն, որով խաւսեցաւ ընդ եղբաւրն, ասելով՝ «Երթի-

ցութ ի դաշտ» (Ծն. Գ. 8), երրորդ՝ սպանումնն, յաւելուած¹⁶ չարին, չորրորդ¹⁷ զի եւ եղբաւր սպանումն, մեծ առաւելութիւն¹⁸, հինգերորդ¹⁹ զի եւ առաջին սպանող Կային՝ չար աւրինակ կենցաղումս թողլով, վեցերորդ²⁰ զրկումն զի ծնողացն սուգ արար, եաւթներորդ՝ զի Աստուծոյ²¹ ստեաց, քանզի²² հարցեալ եթէ՛ ո՞ւր²³ է²¹⁹ [177բ] եղբայրն քո, ասաց՝ ոչ գիտեմ (Հմհ. Ծն. Գ. 9): Արդ, եաւթն վրէժխնդրութիւն լուծեալ լինէր ի սպանանելն զԿային: Վասն զի ասաց Տէր, թէ՛ նզովեալ երկիր, որ բացաւ²⁴ ընդունել զարիւն եղբաւր քոյ (Հմհ. Ծն. Գ. 11)՝ հառաչելով եւ դողալիս լիցես²⁵ ի վերայ երկրի (Հմհ. Ծն. Գ. 12): Կային ասէ՛ եթէ՛ հանես²⁶ զիս այսաւր²⁷ յերկրէ եւ յերեսաց քոց թաքեայց²⁸ եւ²⁹ եղեց հառաչելով եւ դողալով ի վերայ երկրի եւ ամենայն, որ գտցէ զիս սպանցէ զիս (Հմհ. Ծն. Գ. 14): Առ այսոսիկ Տէր ասէ՛ ամենայն, որ սպանցէ զԿային, եաւթն³⁰

¹ AC թուով

² E հնոցն

³ C էւթնաւորք

⁴ C շուրջանակելով

⁵ E զմեաք

⁶ B լին

⁷ A բարոյ C բարոյն

⁸ BE առ]

⁹ BC մարդկան

¹⁰ E մեղացն

¹¹ C եւ]

¹² C այսպէս] այնպէս

¹³ C կաննէ DE կայենէ

¹⁴ AC յանցուած

¹⁵ E անպատուութեան

¹⁶ C յաւելուած

¹⁷ AA, BCE չորրորդ]

¹⁸ C առաւելութիւն] + է

¹⁹ AA, BCE հինգերորդ]

²⁰ AA, B վեցերորդ զրկումն զի ծնողացն սուգ (D սուգ) արար]

²¹ D աստուծոյ

²² D քանզի]

²³ A, ուր

²⁴ B բաց

²⁵ C լիցիս

²⁶ D հանցես

²⁷ C այսաւր] + ի

²⁸ B թաքեայց C թաքայց

²⁹ E եւ]

³⁰ A, եաւթն] իւրն

վրէժս¹ լուծցէ (Հմմտ. ՆՆ. Գ. 15): Վասն զի կարծեաց զիւրըմբռնելի ամենեցուն Կային, զինքն² յաղագս ի յերկրէս զգուշութիւն ոչ ունել, (քանզի նգովեալ է³ երկիր ի նմանէ) եւ յԱստուծոյ աւգնականութենէն⁴ անապատացեալ, բարկանալով նմա վասն սպանմանն, ո՛չ որպէս յերկնից եւ ո՛չ յերկրէ պաշտպանութիւն նմա մնացեալ: Եւ եղիցի, ասէ, ամենայն, որ գտանիցէ զիս, ⁵սպանցէ զիս: Յանդիմանէ զնորա սխալանս բանս ասելով, ոչ այդպէս, այս է, ոչ բարձցիս: Քանզի շահ տանջեցելոցն մահու վճարումն՝ բերելով տրտմականացն: Այլ՝ յերկարեսցի ի կենցաղումս, զի արժանի մեղացն նա փոխանակ չափեսցի քեզ տանջանարանք: Բայց վասն զի վրէժխնդրութիւնն ⁶երկզիմի իմանի յանցանքն, յորոյ վերայ է վրէժխնդրութիւնքն եւ աւրինակ տանջանացն⁷, յաղագս որոյ⁸ եւ վրէժխնդրութիւնն. տեսցուք, թէ եաւթն աւրինակ⁹ |178ա| տանջանաց ի վերայ չարացելոյն երկին¹⁰:
 4 Արդ, զմեղսն²²⁰ Կայինի¹¹ յառաջագոյն բանս թուեցաւ¹²: Իսկ

այժմ խնդրեմք, թէ եաւթն է նմա տանջանք¹³ ի վերայ եկեալք եւ ասեմք այսպէս: Զկնի հարցանելոյ¹⁴ Տեառնն՝ ո՞ւր է Աբել¹⁵ եղբայր քո, զոր ոչ¹⁶ ուսանել կամելով Տէր¹⁷, այլ ապաշխարութեան նմա պատճառս ընձեռելով, մարդասէրն Աստուած եւ Տէր²²¹, էած¹⁸ որպէս եւ¹⁹ յայտնի են ինքն բանքն: Քանզի ուրացելոյ²⁰ նորա՝ վաղվաղակի առնէ զյանդիմանութիւնն ասելով՝ ձայն արեան եղբաւր քո գոչէ առ իսկ իբրեւ թէ՛ «ո՞ւր է Աբել՝ եղբայր քո» (Հմմտ. ՆՆ. Գ. 9), նմա պատճառս տայր զգայութեան²¹ մեղուցելոյն, ոչ Աստուած լինէր վարդապետութեանն ընտանութիւն: Քանզի եթէ ոչ պատահեալ էր այցելութեանն Աստուծոյ, ունէր արդեալք²² պատճառս որպէս եթէ²³ լքեալ եղեւ եւ ոչ մի առնլով պատճառս ապաշաւանաց: Իսկ այժմ երեւեցաւ բժիշկ, զի ապաւինեսցի հիւանդացեալն: Եւ նա ոչ միայն թաքուցանէ²⁴ զվէրն, այլ եւ միւս եւս գործէ՛ ի սպանումնն եւ զստութիւն կցելով: Ոչ գիտեմ,

¹ C վրէժս] վրէժխնդրութիւնս
² A,CD զինքն]
³ AA,BCE է]
⁴ C աւգնականութենէ
⁵ C սպանցէ զիս]
⁶ AA,BDE երկզիմի իմանի յանցանքն յորոյ վերայ է վրէժխնդրութիւնքն]
⁷ C տանջանացն
⁸ E որոյ
⁹ C տանջանացն
¹⁰ A, երկին] եկին
¹¹ D կայինի

¹² A, թուեաց
¹³ C տանջանքն
¹⁴ CD հարցանելոյն
¹⁵ AA,CE Աբել]
¹⁶ A, ոչ]
¹⁷ A,BDE տէր]
¹⁸ E էած] է աստուած
¹⁹ E եւ]
²⁰ E ուրացուցելոյ
²¹ C զգայութեան] սգայութեան
²² C արդալք
²³ C եթէ]
²⁴ B թաքուցանէ

միթէ պահապան¹ են եղբար¹ իմոյ ես: Աստուստ² ապա թուեա³ զտանջանան: Նզովեալ երկիր ի քէն՝ մի պատուհաս: Գործեա⁴ զերկիր՝ երկրորդ այս: Քանզի⁵ վտանգաւոր իմն անճառելի նմա լծակցէր⁶, առ գործ երկրին զնա ճեպելով, |178բ| որպէս թէ ոչ կամեցելոյ⁷ նորա իշխանութիւն գոլ հանգչել, այլ միշտ զինքն դանդաղեցուցանել եւ թշնամութեամբ իւրով նզովեալ զնա արար՝ շաղափելով եղբայրական արեամբ: Դժնդակագոյն պատուհաս՝ ընդատեցողսն⁸ բնակութիւն, տնակից⁹ ունել¹⁰ զպատերազմողն, անդար ունել զատելութիւնն: Գործեա¹¹ զերկիր, այս¹² է՝ լեալ գործովք երկրավաստակութեան, իբրեւ ոչ մի ժամանակ թողութեան եւ ոչ ի գիշերի, եւ ոչ ի տուրնջեան¹³ լուծել¹⁴ յաշխատութեանցն¹⁵, այլ քան զտէր իմն դառն դժնդակագոյն ընկալեալ զանճառելի, զվտանգն¹⁶ ի գործ զքեզ յարուցանելով: «Եւ ոչ յա-

ւելցէ տալ զգաւրութիւն իւր»: Եւ այս գործառնութեանն¹⁷ անդադարագոյն ունէր իմն¹⁸ պտուղ, նոյն ինքն աշխատութիւնն ոչ չափաւոր պատուհաս միշտ վաստակեցելոյն¹⁹ եւ²⁰ աշխատեցելոյն²¹: Զի եւ գործն անդադար եւ անպտուղ առ ի յերկիր տառապանք²² էին անպտղութիւն²³ աշխատութեանցն²²: «Հառաչելով եւ դողալով եղիցես²⁴ ի վերայ երկրի»: Երկուս յաւելյալս²⁵ յերիսն. հառաչումն²⁶ հանապազորդեան եւ դողումն մարմնոյ՝ զաւրութեանն պնդութիւն անդամոցն ոչ ունելով: Քանզի չարաչար վարեցաւ ուժով մարմնոյն, ի բաց բարձաւ նորա պնդութիւնն, որպէս թէ տատանել²⁷ եւ սասանել²⁸, եւ ոչ հաց կարել դիւրագոյն²⁹ ի |179ա| բերան տանել, եւ ոչ ըմպելի առածել. յաղագս չարութեան ձեռինն զկնի անսուրբ գործոյն եւ ոչ զյատուկ եւ զհարկաւոր մարմնոյն պէտս³⁰ ապա³¹ սպասաւորեալ³² թողացեալք: Այլ պատու-

¹ C եղբարն
² C աստուստ] անդուստ
³ C թուեց
⁴ C գործես D գործել տա
⁵ A₁ քանզի] եւ զի
⁶ E լծակցէր] լուծակցէր
⁷ A₁ կամեցելոց
⁸ E ատեցողս
⁹ C տնակից] տնակից
¹⁰ C ունելով
¹¹ A₁ գործեաց
¹² E է լեալ] ելեալք
¹³ A տրւնջեան
¹⁴ BE լուծեալ
¹⁵ E յաշխատութեանց
¹⁶ A₁E վտանգն

¹⁷ A₁ գործառնութիւնն C գործառութեանէ
¹⁸ E իմն]
¹⁹ A₁ վաստակեցելոցն
²⁰ C եւ]
²¹ C աշխատեցելոյն] A₁ աշխատեցելոցն
²² C տառապանքն
²³ C յաշխատութեանցն
²⁴ C եղիցիս
²⁵ ABC յաւելյալս E եւս այլ յաւել
²⁶ C հառաչումն] + հառաչումն
²⁷ C տատանելն B + զնա
²⁸ C սասանելն
²⁹ E դիւրագոյն] + հաց
³⁰ C պէտ
³¹ C ապա]
³² C սպասաւորել

հաս, զոր ինքն յայտնեաց Կային, ասելով՝ «եթէ արտաքս¹ ընկենուս զիս յերկրէ եւ յերեսաց քոց թաքեայց»²²³: Ծանրագոյն պատուհաս ողջախոհացն յԱստուծոյ հեռանան² եւ եղիցի ամենայն, որ գտցէ³ զիս, սպանցէ զիս: Կարծէ ի կարգաւոր⁴ իրացն, եթէ յերկրէ⁵ արտաքս հանեալ լինիմ, եթէ յերեսաց քոց թաքեայց⁶ մնայ⁷ ամենայն իրաւք մեռանելն: Եւ⁸ զի⁹ նչ Տէրն: Ոչ այդպէս: Այլ եւ նշան ի վերայ նորա է⁹ եաւթներորդ¹⁰: Այս պատուհաս, զի եւ ոչ թաքուցանել զտանջանսն, այլ նշանաւ յայտնեալ¹¹ ամենեցուն քարոզել, թէ սա է անսուրբ գործոցն¹² գործաւնեայ: Քանզի ուղղաբար խորհեցաւ՝ ծանրագոյն տանջանաց ամաւթն էր եւ յաղագս դատաստանին ուսաւ, եթէ այնոքիկ ի վերայ յարիցեն ի կեանս, եւ նոքին յամաւթ եւ ի թշնամանս յաւիտենականս (Հմմտ. Գ. ան. ԺԲ. 2):

5 Ձգեա գայ այսոցիկ խնդիր ազգակիրց, ի Ղամեքայ կանանցն ասացեալ, թէ¹³ այր սպանի²²⁴ եւ երիտասարդ զայրն՝ ի վէրս եւ գե-

րիտասարդն՝ ի հարուածս (Հմմտ. Ծն. Գ. 23): Այլ¹⁴ արդեաւք վեր¹⁵ եւ այլ՝ հարուած¹⁶, այլ՝ այր եւ այլ՝ երիտասարդ: Զի ի¹⁷ Կայլ179բ|ինէ վրէժ խնդրեցաւ եաւթնապատիկ, իսկ ի Ղամեքայ՝ եաւթնասնեկին¹⁸ եաւթն (Հմմտ. Ծն. Գ. 24): Չորեք հարիւր եւ իննսուն տանջանաց¹⁹ ընդունող եմ իրաւացի, զի թէ արդար է Աստուծոյ դատաստանն ի Կայինէ, իբրեւ եաւթն նմա տալ զտանջանսն: Քանզի իբրեւ ոչ ուսաւ յայլմէ զսպանանելն, նոյնպէս եւ ոչ ետես զտանջանաց²⁰ ունող զսպանողին: Իսկ ես առաջի աչաց ունելով զհառաչեցեալն եւ²² զգողացեալն²²⁵ ոչ ողջախոհացայ²³ աւրինակաւն: Ուստի արժանի եմ չորեք հարիւր եւ իննսուն տալ պատուհաս: Բայց ոմանք առ այդոսիկ դիմեցան, ոչ հեռագոյն յեկեղեցական աւանդէ, թէ ի Կայինէ մինչեւ ի ջրհեղեղն եաւթն²⁴ անցին ազգք²⁵ եւ վաղվաղակի եկն ամենայն երկրի պատուհասն՝ յաղագս բազում եղելոյ հեղման մեղացն: Իսկ մեղքն Ղամեքայ ոչ ջրհեղեղի կարաւտանան առ ի բժշկութիւն, այլ նմին իսկ

¹ A₁ ընկենուս զիս] ընկենուսցես
² C հեռանալ
³ C գտանիցէ
⁴ E կարգաւ
⁵ C յերկրէ] + իրացն
⁶ C թաքայց
⁷ A մնայ
⁸ D եւ] եդ
⁹ CDE է]
¹⁰ E եօթներորդ
¹¹ C յայտնեալ] յայտնել
¹² C գործոյն
¹³ B թէ] եթէ

¹⁴ C արդեաւք... հարուած]
¹⁵ A, DE վերս
¹⁶ AC հարած
¹⁷ ABC ի]
¹⁸ A₁ եւթնատասնեկին
¹⁹ C տանջանաց] տանցանաց
²⁰ CE գտանջանացն
²¹ A ունաւղ զսպանաւղն
²² ACE զգողացեալն] զգողացեալն
²³ A ուղղախոհացայ
²⁴ C գեւթն
²⁵ C ազգ

բարձողին «զմեղս աշխարհի» (Յ՝ՎՃ. Ե. 29): Արդ, թուեալ¹ յԱդամայ մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի, զազգն² եւ գտցես ըստ Ղուկայ ազգաբանութեանն՝ յաւթանասներորդի եաւթներորդի փոփոխման լեալ³ զՏէրն: Արդ, այսոքիկ ըստ կարի⁴ քննեցաւ, բազմաց էից քննութեանց մնացելոց, զի մի արտաքս քան զչափ⁵ թղթոյս զբանն յառաջ ածցուք. բաւական են⁶ [180ա] իմաստութեանդ քու՞մ եւ դուզնաքեայ սերմանքս⁷: Քանզի տուր, ասէ, պատճառս իմաստնոյն եւ իմաստնագոյն լիցի (ՀճԳ. Ե՞՛՛՛՛ Թ. 9), եւ, «բան⁸ ընդունելով իմաստունն⁹, գովեսցէ զնա, եւ ի նոյն յաւելցէ»:

6 Իսկ¹⁰ Սիմէովնի¹¹ 12 բանքն առ Մարիամ ոչինչ ունի զանագանս եւ խորինս: Քանզի աւրհնեաց զնոսա Սիմէովն¹³ եւ ասաց առ Մարիամ մայր նորա՝ ահա սա կայ յանկուամն եւ ի յարութիւն բազմաց ի մէջ Իսրայէլի¹⁴ եւ ի նշան ընդդիմակացութեան¹⁵ (ՀճԳ. Գ. Բ. 34):

¹ A թւեաց C թւեա
² BC զազգսն
³ B լիեալ CE լիել
⁴ C կար] կարգի
⁵ C զչափս
⁶ A, են] է
⁷ A սերմանքս] սերմս քո
⁸ A, բանն
⁹ BD իմաստուն
¹⁰ E իսկ]
¹¹ E Սիմէովնի] C Սիմէոնի D Սիմէոնէ
¹² E բանքն... իցէ եւ]
¹³ CD Սիմէոն
¹⁴ B Իսրայելի
¹⁵ C ընդդիմակացութեան] ընդիմասացութեան

«Եւ ընդ քո իսկ ինքեան անձնդ անցցէ սուր, զի յայտնեսցին¹⁶ ի ¹⁷բազմաց սրտիցն խորհուրդք» (Գ. Բ. 35): Յորս ընդ այնոսիկ սքանչացայ, զիարդ յառաջ ածեալն իբրեւ զանցեալն յայտնի¹⁸, յայտոսիկ¹⁹ խնդրեցէր, թէ ընդ քո իսկ անձնդ անցցէ սուր: Եւ սակայն ինձ ոչ ²⁰նուազ երեւին տարակուսանքն²¹, թէ²² զիարդնոյն կայ յանկուամն եւ ի կանգնուամն, եւ զինչ նշան հակառակութեան, եւ երրորդ՝ զիարդ ընդ Մարիամայ անձնն անցցէ սուր:

7 Թուի²³ ինձ ի յանկուամն եւ ի կանգնուամն գոլ զՏէրն, ոչ այլոց անկելոց, եւ այլոց ²⁴կանգնելոց²⁵, այլ մեզ վատթարին ի վայր անկելոյ եւ լաւին կանգնեցելոյ: Քանզի մաքրական²⁶ մարմնային ախտ իցէ եւ ²⁷Տեառն յայտնութիւն՝ յարուցանելով զողոյն²⁸ յատկութիւնս: Որպէս յորժամ [180բ] ասէ Պաւղոս՝ «յորժամ տկարանամ, յայնժամ զարուանամ²⁹» (ՀճԳ. Թ. Ե. Ի. Ե. 8). Ինքն եւ տկարանայ, ինքն³⁰ եւ զաւրանայ, տկարանայ մարմնով եւ

¹⁶ ACE յայտնեցին
¹⁷ C բազմաց սրտիցն] բազում սրտից
¹⁸ C յայտն
¹⁹ BC յայտոսիկ] յայդոսիկ
²⁰ C նուազ երեւի
²¹ C տարակուսանք
²² A, թէ] եւ
²³ C թւի
²⁴ C կանգնելոց... լաւին]
²⁵ C կանգնեցելոց
²⁶ C մաքրական] + իմն
²⁷ E տեառնն... վկայութեանն]
²⁸ A զողոյն C զհողոյն
²⁹ BD զաւրանորեմ
³⁰ A, D ինքն]

զաւրաւորէ¹ հոգւով²: Սոյնպէս եւ Տէրն ոչ գոմանս զանկանել պատճառս ընձեռէ եւ ոմանց զկանգնելն: Զի որք անկանինն, յորում երբեմն էին, ի վայր անկանին: Յայտ է եթէ ոչ երբէք անկանի անհաւատն՝ միշտ գետնաքարչեալ, ընդ աւձին³ յարմարի, եւ ոչ ունի ուստի անկցի՝ յաղագս⁴ վայր կործանելոյ անհաւատութեամբ: Իբրեւ առաջին բարեգործութեամբ զկացեալն ի մեղս անկանել եւ մեռանել եւ ապա եկեալ արդարութեամբ եւ կանգնել ի Քրիստոս գիտութեամբ զերկաքանչիւրսն մեզ շնորհելով: Անկցի վատթարն⁵, զի առցէ ժամանակ լուանալոյ⁶ առ ի յարութիւնն: Եթէ ոչ անկցի՝ պոռնկութիւնն, ողջախոհութիւնն ոչ կանգնի: Եթէ ոչ գերեսցի անկրթութիւն⁷ խոհականութիւն⁸ ոչ ծաղկեսցի⁹: Արդ, այսպէս¹⁰ ի¹¹ յանկումն¹² եւ յարութիւն բազմաց:

8 Իսկ ի նշան ընդդիմասացութեան: Տիրաբար նշան ծանէաք ի Գրոց զխաչն ասացեալ: Քանզի եղ, եսէ, Մովսէս¹³ զաւձն ի¹⁴ նշան

¹ C զաւրաւորէ] + մարմնով
² AC հոգով
³ A₁ աւձին] անձին
⁴ A₁ յաղագս] + ի
⁵ C վատթարն
⁶ A լուանալոյ
⁷ C անկրթութիւնն A₁ + ոչ
⁸ C խոհականութիւնն
⁹ ACD ծաղկեսցի] ծածկեսցի
¹⁰ C այսպիսի
¹¹ C ի]
¹² C անկումն
¹³ C Մովսէս

(Հմմտ. Թեոփ. ԻԱ. 8). այս է՝ ի խաչին: Նշան է անկարծելոյ¹⁵ ուրումն եւ անյայտ¹⁶ իրի¹⁷ ցուցական տեսեալ. յամենեցունց իսկ՝ իմացեալ, ցնծացելոցն¹⁸ մտաւք: Արդ, վասն զի ոչ դադարելն լծակուելով¹⁹ յաղագս |181ա| մարդանալոյն Տեառն. ոմանք՝ առնլով մարմին²⁰ եւ ոմանք՝ անմարմին զնորա գալուստն լինել սահմանեն, եւ ոմանք՝ չարչարելի ունել զմարմինըն, իսկ ոմանք՝ երեւութիւք, ոմամբք՝ զհանդերձ մարմնով տնտեսութիւնն²¹ լնուլ, եւ այլք՝ երկրային, եւ այլք՝ երկնային մարմին, եւ ոմանք նախ քան զյաւիտեանս զգոյացութիւնն, իսկ ոմանք՝ ի Մարիամայ զսկիզբն²² ունել: Յաղագս այսորիկ ի նշան ընդդիմասացութեան²³:

9 Բայց սուր ասէ զբանն փորձանաց, զքննիչն խորհրդոց, զհասեալն մինչեւ յորոշումն անձին եւ մարմնոյ, յաւղից եւ ուղղոց զգաւորն խորհրդոց (Հմմտ. Եբբ. Գ. 12): Արդ, վասն զի ամենայն անձն ի ժամանակի չարչարանացն իբրեւ ի քննութեան իմիք եղեալ էին, ըստ Տեառն ձայնին, որ ասէր թէ՛

¹⁴ C ի]
¹⁵ A₁ անկարծելոյ
¹⁶ B անյայտի
¹⁷ B իրի] D ի
¹⁸ BC ցնծացելոցն] յնթացելոցն D յնթացելոցն
¹⁹ AC լծակուելով
²⁰ BC եւ ոմանք անմարմին]
²¹ C գտնդեսութիւնն
²² C զսկիզբն
²³ B ընդդիմասացութեան

ամենեքեան գայթակղեսցիք յիս (Հմմտ. Մար. Ի.Չ. 31). մարգարեանայ Սիմէոն¹ յաղագս նորին Մարիամայ², զի մերձ կալով ի խաչն եւ տեսանելով զլեւսն³, լսելով զձայնսն, զկնի Գաբրիէլի վկայութեանն, յետ անճառելի գիտութեանն աստուածային յղութեանն, յետ մեծամեծ սքանչելեացն ցուցելոց⁴, լիցի⁵ ինչ եւ ի քում անձինդ տատանումն: Քանզի Տեառն յաղագս ամենեցուն ճաշակելոյն⁶ զմահ եւ քարաւան լեալ աշխարհի, զամենեսին⁷ արդարացուցանելով իւրով մարմնովն⁸: Արդեաւք⁹ քո ինքեան, |181բ| ի վերուստ վարդապետեցլոյ յաղագս Տեառն, մերձեսցի ինչ որոշումն: Այս է սուր: Որպէս զի յայտնեսցին ի բազում սրտից խորհուրդք՝ զեկուցանէ, թէ յետ գայթակղանաց, ի խաչն Քրիստոսի եղելոյ, աշակերտացն եւ նորին իսկ Մարիամայ արագագոյն իմն բժշկութիւն զհետ երթիցէ ի Տեառնէ՝ հաստատելով նոցա զսիրտն ի նոյն հաւատն: Քանզի այսպէս տեսաք եւ զՊետրոս զկնի գայթակղելոյն¹⁰ հաստատագոյն ի Քրիստոս զհաւատս ընկալեալ:

¹ C Սիմէոն D Սիմէ

² B զՄարիամայ

³ C զլեւսն

⁴ C ցուցելոցն

⁵ C լիցի

⁶ C ճաշակելով

⁷ C զամենեսին

⁸ C մարմնոյն

⁹ C արդեաւք] արդեմբք

¹⁰ BD գայթակղելոյ

Զմարդկային տկարութիւն¹¹ ապականութիւն յանդիմանեաց, զի զաւրութիւն Տեառն ցուցցի:

¹¹ BCD տկարութիւն]

ԻԲ. ԲԱՍԻՂԻՈՍ¹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ²
ԵՒՍԵԲՈՒՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ²²⁶

Յորժամ առ իրան հայիմք եւ զգլխարութիւնս⁴ տեսանեմք, յորոց ամենայն բարւոյն⁵ ներգործութիւն⁶ իբրեւ ի կապանաց իմեքէ խափանեալ արգելանի, ի բաց հրաժարումն ինքեանց դամք ամենեւին: Իսկ յորժամ դարձեալ տեսանեմք զքո պարկեշտ վայելչութիւնդ⁷ եւ զմտաւ ածեմք, զի զքեզ բժիշկ ի յեկեղեցիս հիւանդութեանց Տէրն մեր շտեմարանաց, վերստին առնումք զմեր խորհուրդս եւ⁸ ըստ ի բաց ծանալթութեան⁹ անկմանն՝ յուսով բարեաց¹⁰ կանգնիմք: Լուծաւ ամենայն եկեղեցի՝ որպէս եւ ոչ քո իմաստութիւնդ անգիտանայ եւ տեսանես ամենեւին յիւրաքանչիւրումն, [182ա] իբրեւ ի բարձրաւանդակ¹¹ իմեքէ դիտանոցէ մտաւք տեսութեան: Զիա՞րդ իբրեւ ի խորոջ բազմաց ի միասին¹² նաւեցելոց ի բռնութենէ պլեացն ամենեքեան առ իրեարս պատառին եւ լինի նաւաբեկութիւնն՝ եր-

բեմն¹³ յարտաքնոց պատճառաց բռնաբար շարժելով գծովն, եւ երբեմն ի նաւացն խռովութենէ հաւառակ ելանելով իրերաց եւ մղելով: Բաւական¹⁴ է ի կերպարանիս թողուլ զբանս, զի եւ ոչ քո իմաստութեանդ¹⁵ խնդրելով ինչ¹⁶ յուրվագոյն եւ ոչ ի բացս կացելոյս¹⁷ յորդորելով զմեր համարձակութիւն: Եւ առ այսոսիկ կերպարանաւ նաւուղիդ ոք, հաւատարիմ յարուցանելով¹⁸ զՏէրն, սաստել հողմոյն եւ ծովուն: Ո՞ ալ ոք, թէ ոչ, որ ի մանկութենէդ սպասաւոր¹⁹ բարեպաշտութեան հանդիսացար ի նահատակութիւնս²⁰:

Արդ, վասն զի դիմեցին այժմ հարազատաբար խորք շուրջ զմեւք²¹ առողջութեամբ ըստ հաւատոյն²² առ համափառս²³ հաւասարութիւնն եւ զմիաւորութիւն: Համարձակելով եկաք ի մաղթանսքո՝²⁴ անըստչարելի²²⁷ առաքել ամենեցուն²⁵ մեզ թողլթ մի, որ ունիցի ի յորդորումն²⁶ գործեկեացն, քանզի, այսպէս կամիմ առ ի քէն

¹ B Բասիղիոս] նորին D Բասիլի E Բասիլիոս
² B եպիսկոպոս] D եպիսկոպոսի
³ A, Եւսէբու B եւսեբիա
⁴ B զգլխարութիւնս
⁵ A բարոյն
⁶ E ներգործութիւնք
⁷ AA, BCE վայելութիւն
⁸ B եւ]
⁹ B ծանալթութեանն
¹⁰ B բարեացն
¹¹ A բարձրաւանդակ E բարձրաւանդակէ
¹² B միասին] մասին

¹³ B յարտաքնոցն պատճառանաց
¹⁴ C է ի] էր
¹⁵ D իմաստութիւնդ
¹⁶ E ինչ] ինձ
¹⁷ ACE կացելոց
¹⁸ E յարուցանել
¹⁹ C սպասաւորէ
²⁰ B նահատակութիւնսն
²¹ DE զմեօք
²² E հաւատոցն
²³ B համափառսն
²⁴ E անզչարելի
²⁵ E ամենեցուն]
²⁶ C յորդորումնդ

զսկիզբն¹ գոլ նոցա ինքեանց
 Հաւասարութեանց բանից, վասն²
 զի յորս կարծեն՝ երեւին քեզ յի-
 շատակաւ անցելոցն, [182բ] զայն
 արա աստուածասէր Հայր ինձ:
 Առ³ եպիսկոպոս⁴ թուղթս առա-
 քեսցես կամ ի ձեռն ուրուք, որք
 այտուստ⁵ Հաւատարիմք եւ կամ ի
 ձեռն Թէոդորու⁶ սարկաւազակցի⁷
 մերոյ, զորս ընդունելով ոչ յառա-
 ջագոյն տաց⁸, թէ⁹ ոչ առնելով ի
 նոցանէ զպատասխանիս: Եւ եթէ
 ոչ յանցաւոր եղէց առ քեզ առաջի

քո զամենայն աւուրս կենաց ի-
 մոց, զի ամենեւին ոչ յուով արժա-
 նաւոր բանի ի սկզբան ասելով առ
 Հայր, զի եւ ինձ այժմ առ քեզ Հո-
 գեւոր Հայր ասել: Իսկ եթէ այս ամենայն
 աւրինակաւ հրաժարեաց ի քէն,
 այլ մեզ ի պաշտաման պատճառս
 թողացայ աննենգաբար եւ առանց
 խորելոյ: Բաղձանք¹⁰ խաղաղութեան
 եւ առ միմեանս մեր միաւորութիւն
 զնոյն իմանողացն¹¹ առ Տէրն ի
 Հրեշտակազնացութիւնս յայս
 Հասանելով:

¹ B զսկիւբն

² A₃ վասն]

³ B առ] ասէ

⁴ D եպիսկոպոսս

⁵ E յայդուստ

⁶ A Դէոդորու B Դորոթա ACE Դորոթայ

⁷ C սարկաւազակցի

⁸ A₁ տաց] տայ

⁹ A₁ թէ]

¹⁰ B բաղձանս

¹¹ A₁B իմանողացս

ԻԳ. ²²⁸ԹՈՒՂԹ¹ ԱՌՍՈՒՐԲԵՆ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ Ե-
ՊԻՍՎՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱ-
ՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ²

1 Ծանեայ գքո թուղթն, զոր
աւրինակ որք³ զբարեկամացն ման-
կունս յերեւմանէ նոցա նմանու-
թեան առ կենդանիսն ճանաչեն:
Քանզի ոչ մեծ լինել ասացէր զտե-
ղոյն⁴ կազմութիւն առ⁵ առնել իմն
դիմումն անձին քում յառ ընդ
մեզ կեանսն յառաջ, քան թէ յա-
ղազս բարուց ինչ ու^{183ա} սցիս
կարգաց, քո էր ճշմարտութեամբ
իմացուածս⁶ այս եւ քոյին անձին⁷
յամենայն յոչնչի եղողիդ, իսկ
զխոստմունսն⁸ մեզ համբարեալս⁹
երանութիւնս¹⁰: Ես ինքն զոր ինչ
¹¹միանգամ առնեմ ի վերջնումս
զայսոսիկ, ի գիշերի եւ ի տուէ¹²,
գրել ամաչեմ: Քանզի թողի գքա-
ղաքայինսն¹³ կրթարանս իբրեւ
զբիւրոց չարեաց պատճառս, իսկ
զիս ինքն չեւ եւս կարացեալ ի
բաց թողուլ: Այլ նմանապէս¹⁴ եմ

¹ A, թուղթ] նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի
թուղթ B նորին թուղթ DE սրբոյն
Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ

² E վարուց] + օգնեայ ինձ Քրիստոս

³ E որք]

⁴ A, E գտեղւոյն

⁵ ACDE առնել իմն] առնելիսն

⁶ B իմացուածս

⁷ E յանձին

⁸ D զխոստմունս

⁹ E համբարբստ

¹⁰ E երանութեանս

¹¹ B անկամ առնի

¹² B տուէ] տէ

¹³ C գքաղաքիսն

¹⁴ C նմանապէս] նմա պէս

որոց ի ծովու ի նաւորդութենէ ան-
փորձութեան կորուսեցելոցն¹⁵ եւ
ալեկոծին, որք մեծութեամբ նաւին
դժուարանան¹⁶, որպէս բազում
տուողի¹⁷ շարժումն, եւ անդի¹⁸ ի
նաւակն¹⁹ փոփոխելով ամենայն ու-
րեք նաւեն, եւ յամենայնի վարա-
նին, եւ յարեցեալ²⁰ լինի ի նոսա
նողկտումն, եւ մաղձ: Այսպիսի իմն
եւ մերս: Զի գտնական զախտսն²¹
ընդ մեզ շուրջ բերելով ամենայն
ուրեք ընդ նմանապէս վրդով-
մունսն եմք, որպէս թէ ոչինչ ա-
նապատութեամբս²² աւգտեցաք²³
յայսոսիկ: Քան զո՞ր միանգամ
առնել պարտ էր եւ ուստի²⁴ սկսա-
նել մեզ՝ բուռն հարկանել զհետոց
առաջնորդին առ փրկութիւն: «Ե-
թէ ոք, ասէ, կամեցի²⁴ զկնի իմ գալ՝ ու-
րասցի զինքն եւ աոցէ զիսաչ իր՝ եւ եկե-
ցէ զհետ իմ» (Մ. Գ. Ժ. Գ. 24), այսինքն
է:

2 Ի հանդարտութեան զմիտս
ունել փորձ²⁵ վայել է: 183բ | Քան-
զի, որպէս ակն շրջածութեամբ
խտաբար եւ երբեմն զառ ի
կողմն²⁶ զառածեալ, եւ դարձեալ
վեր ի վայրն²⁷ փոխաբերեալ, տե-

¹⁵ A, կորուսելոցն

¹⁶ B դժուարանան

¹⁷ B տուողի

¹⁸ BE անդի

¹⁹ B նաւարկն C նաւակնն

²⁰ B յարուցել

²¹ BE ախտսն

²² A, անապատութեամբ

²³ B աւգտեցաք

²⁴ B կամի

²⁵ BD փորձել

²⁶ B կողն

²⁷ E վայր

սանել յայտնաբար զառաջիկայն¹ ոչ կարէ յաղագս ոչ հաստատելոյ զղէմս տեսմանն, եթէ հանդերձեալ իցէ լուսաւոր առնել զտեսուածս²: Այսպէս եւ միտք մարդոյ՝ բիւրուք ըստ աշխարհայնոցս³ հոգովք ճգեցեալք⁴, անկարելի է յայտնաբար տեսանել ճշմարտութեամբ: Այլ զոմն չեւ եւս կապանաւք ամուսնութեանն զուգացեալ դժնդակազոյն ցանկութիւնք եւ յարձակմունք դժուարարգելք⁵, եւ տուփանք⁶ ոմանք⁷ դժուարատուփական²²⁹ խռովեցուցանեն⁸: Իսկ⁹ զահա հասեալն ամուսնութեամբ այլ ոմն վրդովումն հոգոց սպանանէ, յանորդութեան¹⁰ որդւոց¹¹ ցանկութիւնք¹², եւ յստացման մանկանց՝ մանկանութեան հոգք, կնոջ պատպանութիւն, տանն խնամակալութիւն, ծառայիցն պատրաստութիւն, որք ըստ պատահման¹³ վնասք, որք առ դրացիս միմեանս անկութիւնքն¹⁴, որք յատեանսն¹⁵ շարժումնք, վաճառաշահութեան վտանգք, երկ-

րագործութեան աշխատութիւնք: Ամենայն աւր յատուկ գայ՝ բերելով անձին խաւարումն, գիշերք՝ զտուընջենական¹⁶ հոգսն¹⁷ փոխադր[184ա|եալք, ի նոյն յերեւոյթսն խաբեն զմիտսն: Իսկ այսոցիկ մի է փախուստ՝ որոշումն յաշխարհայնոցս ամենեցունց: Եւ յաշխարհէ զնացումն՝ ոչ արտաքոյ սորա լինել մարմնապէս, այլ վշտակցութեամբ առ մարմին զանձն դարձուցանել՝ անքաղաք, անտուն, անինչ, անկերասէր¹⁸, անստացուածս¹⁹, վարս անիրականս, անփոփոխելիս²⁰, անուսումն մարդկայնոց²¹ վարդապետութեանց՝²² պատրաստ առ ընդունել սրտիւ զաստուածայնոցն վարդապետութեանցն ներեղեալս²³⁰ տպաւորութիւնս: Իսկ պատրաստութիւն սրտի է ուրացութիւն ի չար վարդապետութեանցն յառաջ ունողաց զնա խրատուց: Քանզի եւ ոչ²³ ի մոմ գրել կարողութիւն է եւ ոչ յառաջ ջնջեցելոց²⁴ ներկայացելոց կերպարանացն²⁵, եւ ոչ անձին աստուածային վարդապետութիւնս աւանդել՝ եթէ ոչ նախ զսովորութեանց ուսմունս նորա ի

¹ D զառաջիկայն
² B զտեսուածս
³ A₁ աշխարհայնոցս
⁴ E ցգեալք
⁵ B դժուարարգելիք E դժուար արգելիք
⁶ B տուփանք] կռփանք
⁷ B դժուարատուփանք
⁸ C խռովեցուցանել
⁹ E զահահասեալն] շահասեալն
¹⁰ B յանորդութեան]
¹¹ AB որդոց
¹² B ցանկութիւն
¹³ D պատահմանն
¹⁴ A₁ անկութիւնքն] ցանկութիւնք B մանկութիւնքն
¹⁵ B յատէնս

¹⁶ AA₁ զտունջենական B զունջենական
¹⁷ D հոգքն
¹⁸ B անկերասէր] ընկերասէր
¹⁹ B անստացուածս E անստացուած
²⁰ B անփոփոխելի
²¹ A₁ մարդկայնոց
²² E պատրաստ... վարդապետութեանցն]
²³ BE ի մոմ] իմում
²⁴ C ջնջելոց E ջնջեցելոյ
²⁵ ADE կերպասացն

բաց հանցե՞¹: Իսկ առ այսօրիկ² մեծ աւգոստ մեզ անապատանալն մատուցանէ, հանդարտեցուցանէ զմեր ախտս եւ պարապումն տուեալ բանիւ ամենեւին զնոսա յանձնէ հատանէ: Քանզի, որպէս գազանք զիւրակուելիք են ցրտացեալք³, այսպէս³ ե՛լ ցանկուծիւնք, ե՛լ յարձակմունք, ե՛լ տրտմութիւնք, ե՛լ երկիրդք⁴ զժանտարկուք⁵ անձինն ի⁶ չարիսն⁷, դադարեցուցանեն⁸ հանդարտութեամբն եւ ոչ վայրենացեալք անհատութեամբ⁹ զայրացմանն, |184բ| զիւրաւ ճգնողականք զաւրութեամբ բանին լինին: Եղիցի այսուհետեւ¹⁰ վայրն այսպիսի որպէս եւ մերս՝ ի խառնից մարդկանէ վճարեալ՝ որպէս զի ոչ ի միոջէ յարտաքնոցն խոստապից զվարսն հատանել: Իսկ ճգնողութիւն¹¹ բարեպաշտութեանն զհոգին դարմանէ աստուածային իմացուացովք¹²: Զի զի՞նչ երանողական է, քան թէ¹³ հրեշտակական դասուց յերկրի¹⁴ նմանել, ան-

դէն¹⁵ իսկ սկսեցելոյ¹⁶ աւուրն արագ արագ յաղաւթս դիմեցեալ եւ աւրհնութեամբք, եւ երգովք զստացողն պատուել, իսկ ապա արեգական սրբաբար պայծառացելոյ ի գործ դարձեալ՝ ամենայն ուրեք նոցունց աղաւթից¹⁷ մերձ կացելոց եւ աւրհնութեամբք, իբրեւ աղիւ, համեմեալ զգործաւորութիւնսն: Քանզի զուարթ եւ անտրտում անձին հանդարտութիւն աւրհնութեանցն մխիթարութիւնք¹⁸ շնորհեն: Իսկ հանդարտութիւն սկիզբն¹⁹ մաքրութեան անձին է. ոչ լեզու ի խաւսեցելոյ²⁰ զմարդկայնոցն²¹ եւ ոչ աչաց գեղեցկագունութեամբ մարմնոց, եւ պատշաճողութեամբ խաւարացելոց²², եւ ոչ լսելեաց զոլորումն ոգւոյ²³ լուծեալ լսականաց անդամոց առ հեշտութիւն արարելոց, եւ ոչ բանիւք²⁴ խաղկատակութեանց եւ ծաղուց²⁵ մարդկայնոց²⁶, որ առաւելն լուծանել²⁷ զպնդութիւն²⁸ ոգւոց²⁹ սովորեաց: Քանզի միտք ոչ ցրուեալք³⁰ յար-

¹ B հանիցէ
² B այսօրիկ
³ A₁ այսպէս] այնպէս
⁴ B երկիրդք D երկեղք
⁵ B ժանկարկողք անձին C զժանդարկողք D զժանգարկողքն
⁶ B ի]
⁷ B զչարիսն
⁸ A₁ դադարեցուցանեն] դարձուցանեն
⁹ D անհատութեամբ
¹⁰ BD այնուհետեւ
¹¹ B բարեպաշտութեան զոգին
¹² B իմացւածովք E իմացուածօք
¹³ B հրեշտակական դասուն
¹⁴ E երկրի

¹⁵ B արդէն] անդ են
¹⁶ B սկսեցելոց
¹⁷ C մերձ կացելոց] մերձեցելոց
¹⁸ B մխիթարութիւն
¹⁹ B սկիսբն
²⁰ B խօսելո
²¹ A₁ զմարդկայնոցն
²² B խաւարացելոց] խօսեցելոց
²³ E ոգոց
²⁴ A բանիւ
²⁵ B ծաղու
²⁶ ABE մարդկայնոց
²⁷ E լուծանէ
²⁸ A₁ զպնդուց
²⁹ A₁ ոգւոց] B ոգոց
³⁰ B ցրուելք

տաքինսն եւ ոչ ի զգաստ¹ |185ա| ու-
 թեանց¹ յաշխարհ ցնդեալ² ի վեր
 ինքն դառնայ եւ³ ինքեամբ յառ
 Աստուծոյ իմացուածսն⁴ վերա-
 նայ: Եւ այնու գեղեցկութեամբ
 շուրջ Հայծառացեալ եւ նորին իսկ
 բնութեանն մոռացումն առնու՝ ոչ
 առ կերակրոյն⁵ հոգ զանձն ձգե-
 ցեալ, այլ զամենայն իւր զփոյթն
 յընտրութիւն յաւիտենական բա-
 րութեանցն փոխադրեալ, թէ
 զիարդ ուղղեսցի նմա պարկեշ-
 տութիւնն եւ իմաստութիւնն, եւ
 արութիւնն կամ որպէս՝ արդարու-
 թիւնն, եւ այլք⁶ առաքինութիւնք,
 որչափ յազգականութիւնսն⁷ յայ-
 սոսիկ բաժանեալք, արժանաւորա-
 բար զիւրաքանչիւր կատարել
 յորդորեն փութացելոյն:

3 Եւ մեծ ճանապարհ առ արժա-
 նաւորն գիւտ ընթերցուածք Աս-
 տուածաշունչք: Ուր եւ գործոցն
 աւրինակք գտանին եւ վարք երա-
 նելեաց արանց վերագրեալք⁸,
 յանձնեցելոցն⁹ որպէս կանոնք իմն
 շնչականք քաղաքավարութեանն
 նմանութեամբք¹⁰ ըստ Աստուծոյ
 գործոց¹¹ առաջի կան: Եւ մանա-
 ւանդ որպէս թէ իւրաքանչիւր ոք

¹ B սգաստութեանց
² B ցնդեալ]
³ C եւ] B + ոչ
⁴ B իմացուածսն
⁵ A, C կերակրոցն
⁶ B այլ
⁷ B յազգականս
⁸ D վերայ գրեալք
⁹ E յանձնեցելոց
¹⁰ B նմանութեամբ
¹¹ B գործոցն

կարաւտաբար¹² ունելով ինքեան
 զգայ, նովաւ կրթեսցի, որպէս յու-
 մեմնէ ի հասարակաց բժշկարանէ,
 զառ պատշաճաբարն գտցէ զհի-
 ւանդացելոյն¹³ զղեղ: Զի որ տուփող
 պարկեշտութեանն է զյաղագս
 Յովսեփայ¹⁴ պատմութիւնն անհա-
 տաբար ընտրեսցէ եւ ի նմանէ
 զպարկեշտականն ուսցի |185բ|
 գործ՝ գտանելով ոչ միայն ժուժ-
 կալութեամբ զնա առ հեշտու-
 թիւնն ունողի, այլ եւ համբերու-
 թեամբ յառաքինութիւնն հաստա-
 տեցելոյ¹⁵: Եւ առ արութիւն¹⁶
 խրատեսցի ի Յովբայ¹⁷, որ ոչ
 միայն առ ընդդիմութիւն կենաց
 փոխեցելոյ նմա աղքատ ի մեծա-
 տանէ եւ անորդի ի բարիորդութե-
 նէ²³³ ի միում վայրկեան ժամա-
 նակի եղեալ, եկաց մնաց նոյն
 ինքն անշարժ ամենայն ուրեք
 զանձինն խորհուրդս ողջ պահե-
 լով եւ բարեկամացն¹⁸ ի մխիթա-
 րութիւն եկելոցն եւ ի վերայ եղե-
 լոցն, եւ ձգելոց¹⁹ նմա²⁰ զցաւա-
 կանն ոչ զայրացաւ: Դարձեալ գի-
 տելով զիարդ հեզ միանգամայն եւ
 մեծ անձն լիցի, որպէս զի ցաս-
 մամբ առ մեղսն վարեսցի, իսկ
 զգաւնութեամբ²¹ առ մարդիկ,

¹² D կարաւտաբար] հարստաբար
¹³ B զհիւանդացելո E զիւանդացելոցն
¹⁴ B Յովսեփայ
¹⁵ A, Հաստատելոյ D հաստատեցելոյ E հաս-
 տատեցելոց
¹⁶ B արութիւնն
¹⁷ E Յովբայ
¹⁸ E զբարեկամացն
¹⁹ E ձգելոցն
²⁰ E նմա] մեզ
²¹ C զգաւնութեամբ] զգաւնութեամբ

գտցէ այնուհետեւ¹ արի² ըստ Աստուծոյ^{3,4} բարեգործութեանց³, հեզ եւ անշարժ յառ թշնամեացն փոխատրութիւնս: Այսպիսի էր եւ Մովսէս⁴, որ մեծաւ սրտմտութեամբ յառ Աստուած մեղուցելոցն ի վերայ յարուցեալ, իսկ հանդարտութեամբ անձին զըստինքեան⁵ չարախաւսութիւնն բերելով: Եւ ամենայն ուրեք, որպէս կենդանագիրք, յորժամ պատկեր գրեցեն խստագոյն առ աւրինակն հայեցեալ, զանտի⁶ կերպարանն առ իւրեանցն փութացեալք փոփոխեալ⁷ արուեստասիրութիւն⁸: Այսպէս պարտ է եւ զփութացեալսն ամենեցուն մասանցն առաքինութեան⁹ բացագործել կատար|186ա|եալ, որպէս առ ստեղծական իմն շարժեցեալ եւ գործական՝ ի վարս սրբոյն հայեցեալ, զնոսա բարին ընտանի առնել¹⁰ նմանութեամբ:

4 Աղաւթքն դարձեալ զընթերցուածսն¹¹ փոփոխեալք նորագոյն¹² զանձն եւ ամբժագոյն¹³ առ աստուածային ցանկութեամբք¹⁴ շարժեցեալ մերձ առնուին¹⁵: Իսկ

¹ C այնուհետեւ

² A₁ արի] բարի

³ B բարեգործութեանցն A1 բարութեանց

⁴ B Մովսէս

⁵ B ըստ ինքեն

⁶ B զանգի

⁷ D փոփոխեալք

⁸ B արուեստասիրութիւն

⁹ E առաքինութեանն

¹⁰ E առնելով

¹¹ B զընթերցուածսն

¹² A₁ նորագոյն

¹³ A₁ ամբժագոյն] անձնագոյն

¹⁴ B ցանկութեամբ

¹⁵ B առնոյն E առնուն

աղաւթք բարիք՝ ներգործական առարեալ զԱստուծոյ իմացուածսն¹⁶ անձին: Եւ այս է բնակութիւնն¹⁷ Աստուծոյ, յիշատակաւն հաստատեալ ունել յինքեան զԱստուած: Այսպէս լինիմք տաճար Աստուծոյ, յորժամ ոչ հոգովք երկրաւորացս զխտութիւն¹⁸ յիշատակին կատարեսցուք, ոչ անկարծական^{23,5} ախտիւն միտքն խոռովեսցին, այլ յամենայնէ փախչելով¹⁹ աստուածասէրն առ Աստուած գնացէ, եւ, խոտորելով որք յառաջ կոչեն զնա ի չարիսն, առ որս մերձեցուցանեն, զնա յառաքինութեանն գործս կրթեսցին:

5 Եւ յառաջ քան զամենայն փութալ պարտ է զբանին պէտս ոչ անուսումնաբար ունել, այլ հարցաքննել առանց հակառակութեան, իսկ պատասխանի առնել պատուասիրաբար, ոչ ընդ մէջ հատանել զասացողն, յորժամ ինչ պիտանացու ասէ եւ ոչ ցանկալ զիւր զբանն ցուցականապէս առաջի²⁰ արկանել, չափ որոշեալ բանի եւ լսելոյ, ուսանել անամաւթաբար եւ ուսուցանել աննախանձապէս եւ, զոր ինչ յընկերէ²¹ ուսեալ, ոչ ծածկել որպէս յոռէգոյնք²² կանանցն²³, |186բ| որք զխորթսն առաջի արկանեն, այլ

¹⁶ B իմացուածսն

¹⁷ A₁ բնակութիւն] բնութիւնն

¹⁸ D զխտութիւնն

¹⁹ B փաղչելով

²⁰ A₁ առաջի] առ անտի

²¹ B յընկերէն

²² A₁ յորդոյն D յոչգոյնք E յորագոյնք

²³ E կանանց

քարոզել լաւաբարոյութեամբ²³⁶ զհայրն բանի¹: Իսկ ոլորումն ճայնի միջինն պատուեսցի², որպէս թէ ոչ փախչել ի լսելեացն ի նուազութենէն եւ մի ծանրական լինել մեծութեամբ բացատրութեանն³: Յառաջագոյն քննել⁴ ինքեամբ զասելն եւ այսպէս յայտնել զբանն: Բարիասաց⁵ ի պատասմունս եւ քաղցր՝ ի քաւսս. ոչ շռայլութեամբ զհեշտալին որսացեալ, այլ քաղցրական մխիթարութեամբ զցածութիւնն ունել²³⁷: Քանզի⁶ արկանելով զինքն խոնարհութեամբ, այսպէս դիւրնկալ եղիցի⁷ կարաւտացելոյն բժշկութեան: Եւ բազում անգամ պիտանացու⁸ մեզ եւ մարգարէին կարգ զարմանալեացն, որ Դաւթայ մեղուցելոյ⁹ ոչ ի նմանէ իսկ¹⁰ ի վերայ էած զսահման դատապարտութեանն, այլ առաջարկութեամբ դիմաց վարեցեալ զնոյն ինքն նստոյց իւրոց մեղացն դատաւոր, որպէս, զնա իսկ¹¹ ըստինքեան առաջի բերելով զդատաստանն, կամ թէ ոչ եւս մեղադրել զյանդիմանիչն¹²:

¹ A₁E բանի] բարի
² B պատուեսցի
³ A₁ բացատրութեամբն
⁴ A₁ քննեալ
⁵ A₁ բարիասաց] բարեսաց B բարեկամաց E բարի ասացեալ
⁶ A₁ քանզի] + առաջ
⁷ B կարօտացելոցն բժշկութիւն
⁸ B պիտանացու] + բժշկութիւն
⁹ B մեղուցելոյն
¹⁰ D իսկ]
¹¹ D իսկ]
¹² A₁ զյանդիմանելն

6 Բայց զհետ գայ խոնարհին եւ¹³ վայրակնեցելոյ խորհրդոյն ակն տրտում յերկիր քթթող, ձեւ՝ խնմակալական, վարսք՝ տխուրք, զգեստ¹⁴ աղտեղեալ¹⁵, որպէս թէ զոր առնեն սգացողքն ըստ պատշաճողութեան¹⁶ զայսոսիկ մեզ¹⁷ յինքնակամութենէ¹⁸ ի վերայ բերեալ¹⁹: Հանդերձն գաւտեաւ |187ա| յարեցեալ ի մարմինն, իսկ պնդութիւնն մի ի վեր քան զքաշսն²⁰ (վասն զի կանանցական²¹ է) եւ մի թոյլ առաւել, որպէս թէ ի վայր անկանել Հանդերձին, քանզի անպնդակազմութեան²² է: Եւ զնացք մի թոյլ, որպէս զի²³ լուծումն²⁴ անձին դատախազ իցէ, եւ մի առաւել ընդողնացեալ²⁵, որպէս զի զարդարական զայսոսիկ յարձակմունս²⁶ երեւեցուցանեն: Եւ հայցումն հանդերձից՝ առ ձմեռն եւ ամառն բաւական: Ոչ գունով զպայծառագոյնն խնդրել եւ ոչ կազմուածով²⁷ զբարակն եւ զկակուղն: Քանզի առ քաղաքական գեղեցկութիւնս շուրջ տեսանել

¹³ E վայր անկեցելոց խորհրդոցն
¹⁴ B սգեստ
¹⁵ B աղտեղելք
¹⁶ E պատշաճողութեան
¹⁷ A₁ մեզ]
¹⁸ ACDE յինքնակամութենէ] + մեզ
¹⁹ B բերեալ] երեւել
²⁰ E զքաշն] զքաշսն
²¹ A₁BC կանանցական
²² D անպնդակազմութիւն է E անպնդակազմութենէ
²³ B զի]
²⁴ B զլուծումն
²⁵ ACDE ընդողնացեալ] ընդունող զնացեալ
²⁶ A₁ զյարձակմունս
²⁷ A₁ կազմածով

զոյգ¹ կանացին² զարդու, զոր նոքա իմանան ակտար ծաղկաւ գծնաւտս եւ զհերս իւրեանց գունելով: Այլ եւ թանձրութեամբ³ հանդերձոցն⁴ այնպէս պարտ է, որպէս զի մի կարաւտանալ երկրորդի առ ի ջեռուցանել զգգեցողն⁵: Իսկ աւղ⁶ ոտից⁷ զանպաճոյճն ըստ արժանաւորութեանն, անկարաւտաբար զպէտսն լցուցեալ⁸: Եւ միանգամայն պարզաբար որպէս ի⁹ զգեստին¹⁰ կարծել վայել է զպիտանացուն, այսպէս եւ ի կերակուրսն՝ հաց լցցէ զպէտսն եւ ջուր բժշկեսցէ¹¹ զժարաւումն առողջին եւ որ ինչ միանգամ ի սերմանց¹² առ եփել զգաւրութիւն մարմնոյ կարէ ողջ պահել: Իսկ ուտել ոչ սովածաբար որովայնամուրութիւն ի վերայ բերելով¹³, այլ ամենայն |187բ| ուրեք զկշիռն եւ զհետ, եւ զառ հեշտութիւնն¹⁴ անժուժկալ¹⁵ ողջ պահողի: Եւ ոչ զանժամ¹⁶ դատարկ զմիտսն յաղագս առ Աստուած իմացուա-

ծոցն ունելով, այլ զնոյն ինքն զկերակրոցն¹⁷ բնութիւն¹⁸, զընդունողի մարմնոյն կազմութիւն պատճառս առնել փառաբանութեան¹⁹, թէ՛ զիա՞րդ զանազանք կերակրոց յատկանաց մարմնոցն պատշաճեալք յամենեցուն անաւրնէն իմացեալք եղեն: Աղաւթք յառաջ, քան զկերակուրսն արժանաւորք լինել Աստուծոյ տրիցն, որոց այժմն²⁰ տայ եւ որոց առ հանդերձեալսն համբարեաց: Աղաւթք զկնի կերակրոյ²¹ շնորհակալութեան²² տուեցելոց²³ լցուցողք²⁴ եւ խոստացելոցն²⁵: Ժամ մի կերակրոցն կարգեալ՝ նոյն ինքն ըստ շրջագայութեան, որպէս թէ ի քսան եւ ի չորից ժամուց²⁶ ավրագիշերոյն²³⁸ մի լինել հազիւ²⁷ առ ծախումն մարմնականին²⁸: Իսկ զայլսն յետ մտացն ներգործութեան պարապ²⁹ եւ³⁰ ճգնաւորին: Եւ քունք թեթեւք, եւ դիւրափոփոխք՝ բնականաբար հետեւեալք³¹ չափաւոր կերակրոյն³², ըստ կազմութեան յաղագս մե-

¹ A, զոյգ] + է
² B կանանցին
³ B թանձրութիւն
⁴ BD հանդերձիցն
⁵ B զգգեցողն
⁶ D օղոց
⁷ D ոտից] B ոտիցն
⁸ A, լցուցանել C ցուցանեալ D ցուցանել E լցուցեալ
⁹ D ի]
¹⁰ B սգեստին
¹¹ B բժշկէ
¹² A, առ եփել] առաւել
¹³ E բերելով] ածելով
¹⁴ B հեշտութիւն E հեշտութիւնսն
¹⁵ E ժուժկալ
¹⁶ C յայնժամ

¹⁷ A, E զկերակրոյն
¹⁸ A, զբնութիւն
¹⁹ B փառաբանութենէն
²⁰ CE այժմ
²¹ BE կերակրոց
²² BD շնորհակալութիւն
²³ B տուեցելո D տուեցելոյ
²⁴ B լցուցաղք] ցուցողք
²⁵ B խոստացելոց
²⁶ A, օրագիշերոյն
²⁷ A, հազիւ] + քան
²⁸ C մարմնակին
²⁹ A, պարապ եւ] պարապել BCE պարապ]
³⁰ BCE եւ]
³¹ B հօտեւելք
³² E կերակրոցն

ծացն հոգոց¹ ի բաց հատեալք: Քանզի խոր² արբեցութեամբ լուծեցելոցն³ նորա անդամոցն⁴, որպէս թէ պարապումն անտեղեաց երեւութիցն տալ, յառ⁵ հանապազորդ մահն⁶ զայս|188ա|պէս ննջեցեալս⁷: Այս ճգնաւորացն բարեպաշտութեան միջագիշերն²³⁹ եւ առաւել⁸ զի պարապումն անձինն⁹ գիշերականն հանդարտութիւն շնորհէ,

ոչ աչաց եւ ոչ լսելեաց վնասակար լսմունս կամ տեսիլս ի սիրտն առաքելոց, այլ միայնոյ¹⁰ առանձնացելոյ մտացն եւ յԱստուած յարեցելոյ¹¹, եւ ուղղեցելոյ¹² զինքն յիշատակաւք մեղանացն, եւ սահմանս ընքեան¹³ եզոզի առ ի խոտորումն չարութեանն, եւ զառ ի յԱստուած¹⁴ գործակցութիւնն ի կատարումն փութացելոցն խնդրողի:

¹ B հոգո D հոգւոց

² BCD խորին

³ B լուծոցելոց C լուծելոցն E լուծեցելոց

⁴ B անդամոց

⁵ B առ

⁶ ABD մահն] մասն

⁷ B ննջելսն E ննջեցեալս

⁸ A₁ զի պարապումն] զպարապումն

⁹ B գիշերական հանդարտութիւնն

¹⁰ B միայն C միայնոյ

¹¹ BE յարեցելոց

¹² E ուղղեցելոց

¹³ B ընքեան] ինքեն DE ինքեան

¹⁴ A₁E աստուծոյ

ԻԴ. ²⁴⁰ԹՈՒՂԹ¹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ Ե-
ՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱ-
ՂԱԳՍ ԿՐԱԻՆԱԻՈՐԱԿԱՆ² ՎԱ-
ՐՈՒՅ³

Եւ գրելով եւ լուռ լինելով
Հաստատեալ ունիմք ի սիրտս
մեր⁴ պահել⁵ գլխատակ քո բարե-
գարդութեանդ, եւ աղաւթս⁶ առ
Տէր՝ տալ քեզ⁷ կատարել զըն-
թացս⁸ բարւոյ⁹ քաղաքավարու-
թեանն, որպէս ընտրեցեր¹⁰ քանզի
ճշմարտութեամբ ոչ փոքր է հան-
դէսն խոստովանեալ աւետեաւքն
ըստ կարգի ի վերայ¹¹ ածել: Քան-
զի¹², ըստ Աւտարանին,
քաղ^{188բ} քաղաքավարութիւն¹³ ամե-
նեցուն է, իսկ մինչ¹⁴ ի փոքրա-
գոյնսն¹⁵ ածել զպահպանու-
թիւնն¹⁶ եւ ոչինչ ի¹⁷ գրեցելոցն¹⁸

¹ A, թուղթ] նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի B նորին թուղթ D նորին սրբոյն Բարսիզիոսի թուղթ E նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի թուղտ W թուղթ սրբոյն Բարսղի
² E կրօնաւորութեան
³ E վարուց]
⁴ D մեր]
⁵ D պահեալ
⁶ W աղաւթել
⁷ D քեզ]
⁸ W զընթացսն
⁹ B բարո
¹⁰ W ընտրեցէրն
¹¹ W վերայ] վեր
¹² W քանզի] + ընտրեալ
¹³ B քաղաքավարութեան
¹⁴ W մինչեւ
¹⁵ W փոքրագոյնն
¹⁶ E զպահպանութիւն
¹⁷ ABCD ի] W + անդ
¹⁸ E գրեցելոյն

թերատեսեալ: Այլ¹⁹ յոյժ սակա-
ւուց ոմանց ի մեր գիտութիւն ե-
կելոց ուղղեալ²⁰ որպէս թէ եւ լե-
զուաւ²¹ խրատեցելով վարել²² ըստ
կամաց Աւետարանին եւ ձեռաց
ներգործել ըստ դիտաւորութեան
Հաճոյիցն Աստուծոյ: Եւ զոտս²³
չարժել, եւ իւրաքանչիւրովք²⁴
անդամովքն²⁵ այսպէս վարեցեալ՝
որպէս ի սկզբանէ արարիչն մեր
տնաւրինեաց: Իսկ²⁶ զգեստս²⁷ պա-
ճուճողս, այսինքն²⁸ է²⁹ ի պատահ-
մունս³⁰ արանց պահեցեալ ի կե-
րակուրս բաւականութեամբ եւ
յստացուածսն³¹ Հարկաւորացն ա-
նաւելաստացութեամբ: Այսք ամե-
նեքին փոքունք³² պարզաբար
այսպէս ասացեալք, բայց մեծի
Հանդիսի ուղղել պիտանացու ի
վերայ նորին իսկ ճշմարտու-
թեանն³³ գտաք: Եւ եւս առ այսո-
քիւք³⁴ ի խոնարհութեան կատա-
րեալք³⁵ որպէս թէ ոչ զնախարա-

¹⁹ AA,BC այլ] այս
²⁰ W ուղղել
²¹ B լեզու W լեզուք
²² W վարեալ AA,BCD + եւ ականք դաստիարակեցելով վարել
²³ W զոտս] զորս
²⁴ B իւրաքանչիւրովքն D իւրովքն W իւրանքանչիւր
²⁵ BE անդամօքն W անդամաւքն
²⁶ A,EW իսկ] + ի
²⁷ B սգեստս
²⁸ E այսինքն] այս
²⁹ W է]
³⁰ E պատահմունս] պահպանումն
³¹ B յստացուածս EW ստացուածս
³² ABC փոքուն
³³ AC ճշմարտութեան A, ճշմարտութիւն
³⁴ W այսոքիւք] այսոցիկ
³⁵ W կատարեալ

րացն պայծառութիւն¹ յիշել եւ ոչ ինչ միանգամ մեզ գոյանայ ի բնութենէն² աւելաստացութիւնն³ կամ ըստ մարմնոյ եւ կամ ըստ անձին այսուիկ⁴ պանծանալ, եւ ոչ արտաքնովքն⁵ մերովք⁶ կարծեալք⁷ պատճառս⁸ ամբարտաւանութեան, եւ փքանաց առնել: Այսոքիկ⁹ հրեշտակական են¹⁰ վարուց զառ ի ժուժկալութիւնն պնդակազմ եւ յաղ[189ա]աւթս աշխատասէր, եղբայրսիրութեամբ վշտակից, եւ առ կարաւտս¹¹ հաղորդականք¹², եւ զկամս ի¹³ ներքոյ դնել: Խոնարհութիւն¹⁴ սրտի եւ առողջութիւն հաւատոց¹⁵, եւ սգաստութիւն¹⁶ հարթ, մի՛ երբէք¹⁷ 18 իմացուածոցն նուազեցելոց¹⁹, ահագին եւ դժուարախրատելի²⁰ դատաստանին²¹ առ,

¹ B գպայծառութիւն
² A,BC բնութենէս
³ A, աւելատացութիւն W աւելաստացուածութիւն
⁴ B այսուիկ
⁵ E արտաքնօքն
⁶ W մերովք] մեկովք
⁷ B կարծեալք
⁸ W պատճառ
⁹ W այսոքիկ] այսոսիւք
¹⁰ BW են]
¹¹ ABCDE կարաւտ
¹² W հաղորդական
¹³ W ի]
¹⁴ B խոնարհութեամբ
¹⁵ EW հաւատոյ
¹⁶ B սգաստութիւն] սգօրութիւն D զգաւորութիւն E զգաստութիւն W սգաւորութեան
¹⁷ W երբէք] + մեզ
¹⁸ B իմացուածոցն նուազեցելոց
¹⁹ W նուազեցելոցս
²⁰ B դժուարախրատելի] դժվար ատելի
²¹ W դատաստանաւն

որ փութամբքն ամենեքին²², բայց յիշելն զնա, եւ զառ ի նմանէ ելսն սակաւք ոմանք ճգնին²⁴¹:

Բագմաց եղելոց յաստուածային Գրոց²³ յայտնեցելոց, որք ուղղել²⁴ պարտին²⁵ ի փութացելոցն հաճոյանալ Աստուծոյ, բայց միայն յաղագս այսոցիկ²⁶, որ մերձակայիս²⁷ շարժեցան առ ի մէնջ, որպէս եւ ուսայ ի նոցունց²⁸ յԱստուածաշունչ Գրոց, համառատաբար յիշատակաւ ասել հարկաւորապէս խաւսեցայ²⁹, յաղագս³⁰ իւրաքանչիւրոյ³¹ վկայութիւնն զիւրագիտ³² եղեալ³³ ի բաց թողի, գիտել այնոցիկ, որք³⁴ ընթերցուածոցն³⁵ են պարապեալք:

Զի պարտ է քրիստոնէին՝ արժանի ըստ երկնային կոչմանն խորհել եւ արժանապէս³⁶ ըստ Աւետարանին Քրիստոսի³⁷ քաղաքավարել²⁴²:

Զի ոչ է պարտ քրիստոնէին՝ զբաւսանեալ եւ ոչ ի բաց թողուլ ի մտաց գլխումնն³⁸ Աստուծոյ, եւ

²² B ամենեքեան W ամենեքեան
²³ W գրոց] գործ
²⁴ W ուղղին
²⁵ W պարտել
²⁶ DW այնոցիկ
²⁷ B մերձակայիս D մերձակայիս W մերձակայիցս
²⁸ W նոցունց] + իսկ
²⁹ W խաւսեցայ] խորհեցայ
³⁰ W զյաղագս
³¹ E իւրաքանչիւրոց
³² A,W զիւրագիտ
³³ CD եղեալս
³⁴ W որք] որ
³⁵ B ընթերցուածոցն
³⁶ B արժանաօրապէս
³⁷ W քաղաքավարել
³⁸ B գլխումն

զկամս նորա, եւ զդատաստանսն¹ Աստուծոյ:

Զի պարտ է քրիստոնէին՝ վերագոյն ըստ աւրինացն արդարութեանց եղեալ² յամենայնի, ոչ երզնու³ պարտ է եւ ոչ ստել:

Զի ոչ է պարտ |189բ| հայհոյել եւ ոչ թշնամանել: Զի ոչ է պարտ կռուել եւ ոչ վրէժ խնդրել զիւր: Զի ոչ է պարտ չար ընդ չարի պատուցանել եւ ոչ է պարտ զայրանալ²⁴³:

Զի պարտ է երկայնամտել, յամենայնի յորժամ վշտասցի, եւ յանդիմանել բարեմտութեամբ զզրկողն, եւ⁴ ոչ ախտիւ իւրոյ վրէժխնդրութեանն, այլ ցանկութեամբ⁵ ուղղութեան եղբաւրն ըստ պատուիրանին⁶ Տեառն⁷:

Զի ոչ է պարտ զոչ մերձակայ եղբաւրէ խաւսել ինչ չարախաւսութեան²⁴⁴ խորհրդով, որ արդարեւ է չարախաւսութիւն, թէպէտեւ ճշմարիտ իցէ խաւսեցեալն⁸:

Զի պարտ իցէ⁹ ի¹⁰ չարախաւս եղբաւրէ ի բաց դառնալ:

Զի ոչ է պարտ անարժանս ինչ բարբառել:

Զի ոչ է պարտ ծիծաղել եւ ոչ ծիծաղկոտացն¹¹ յանձին ունել:

¹ AA,BCDE զդատաստանն
² W եղելոյ
³ W պարտ է]
⁴ W եւ]
⁵ E ցանկութեամբ] յանգութեամբ
⁶ B պատուիրանեն
⁷ B տեառնն W աստուծոյ
⁸ W խաւսեցեալն] չարախաւսութիւնն
⁹ W իցէ] է
¹⁰ C չարախաւս եղբաւրէն D չարախօս եղբօրէն

Զի ոչ է պարտ դատարկաբան լինել ի¹² խաւսել ինչ, որ¹³ ոչ առաւգուտ¹⁴ լսողացն իցէ¹⁵ եւ ոչ առոմն հարկաւոր պէտս եւ թողացուցեալ¹⁶ յԱստուծոյ, որպէսզի եւ որք գործենն¹⁷ փութալ՝ ըստ որում կարողութիւն է հանդարտութեամբ գործել եւ զնոյն իսկ¹⁸ զբարիս բանս առ այնոսիկ շարժել առ հաւատացեալսն՝ հանդերձ փորձիւն¹⁹ ինչ տնաւրինել բան առ շինութիւն հաւատոց²⁰, զի մի տրամեսցի²¹ հոգին սուրբ²² Աստուծոյ:

Զի ոչ է պարտ առ որս յիշխանութիւն եկելոցն մերձենալ կամ խաւսել ոմանց յեղբարցն յառաջ, քան թէ կարգեցեալքն յամենայն հոգս բարեկարգու|190ա|թեամբ փորձեսցեն, թէ զիարդ²³ հաճոյ է Աստուծոյ առ հասարակաց աւգուտն:

Զի ոչ է պարտ գինով²⁴ ծառայանալ եւ յաղազս մսոյ²⁵ ախտաբար ունել²⁶ եւ միանգամայն յաղազս ամենայն կերակրոց²⁷ կամ

¹¹ W ծիծաղկոտացն] ծիծաղկատակացն
¹² W ի]
¹³ W որ] եւ
¹⁴ W անաւգուտ
¹⁵ W իցէ]
¹⁶ C թողացուցանեալ
¹⁷ B գործեն
¹⁸ W զբարի բանս
¹⁹ W փորձիւ
²⁰ E հաւատոյ
²¹ D տրամիցի
²² W սուրբ]
²³ A, զիարդ] արդ C արդարեւ
²⁴ W գինուով
²⁵ ACD մսոց
²⁶ B ունել] ուտել W լինել
²⁷ EW կերակրոյ

ըմպելոյ¹ հեշտասէր լինել. քան զի ճգնին յամենայնի ժուժկալ է:

Զի տուեցելոցն² իւրաքանչիւրում ի պէտսն ոչինչ իբրեւ զիւր ունել³ կամ համբարել⁴ պարտ է, այլ հոգով⁵, ամենեցուն իբրեւ տէրունականաց միտ դնել, մի ինչ ընկեցիկ եղելոց եւ կամ անհոգացելոյն⁶, թէ այսպէս⁷ դիպեսցի՝ թերատեսել:

Զի ոչ է պարտ եւ ոչ իւր ինքեան լինել ինչ, այլ իբրեւ յԱստուծոյ աւանդեալ⁸ ի ծառայութիւն միանձանց այսպէս առնել եւ խորհել՝ զամենայն զիւրաքանչիւր ոք յիւրում կարգի:

Զի ոչ է պարտ տրտնջել եւ ոչ ի նեղութեան առ պէտսն, եւ ոչ յաշխատութեան առ գործ⁹, ունողաց¹⁰ դատաստան յաղագս իւրաքանչիւրոյ¹¹ սոցա¹² կարգեցելոյ¹³ զայսոցիկն այցելութիւն:

Զի ոչ է պարտ աղաղակ լինել եւ ոչ այլ ինչ ձեւ եւ կամ շարժումն, որով կերպարանի ցասումն կամ զբաւսանք հաւանեցելոց¹⁴ մտացն¹⁵ մերձ կարծել զԱստուած:

¹ E ըմպելոյ
² B տւելելոցն
³ W ունել] + եւ
⁴ W համբարեալ
⁵ B հոգով
⁶ BE անհոգացելոցն CW հոգացելոցն
⁷ W այդպէս
⁸ W աւանդել
⁹ B գործն W գործան
¹⁰ W ունողաց
¹¹ A, BE իւրաքանչիւրոց
¹² B սոցա] նոցա
¹³ E կարգեցելոց
¹⁴ B հաւանեցելո C հաւանելոց ADE հասանեցելոց
¹⁵ B մտաց

Զի պարտ է պիտաւք¹⁶ չափել զձայնն¹⁷:

Զի ոչ է պարտ յանդգնութեամբ եւ¹⁸ արհամարհութեամբ իւրիք պատասխանի տալ¹⁹ կամ առնել ինչ, այլ յամենայնի զհանդարտականն²⁰ |190բ| եւ զպատուող²¹ առ ամենեսին²² ցուցանել:

Զի ոչ է պարտ ակնարկել ակամբ նենգութեամբ եւ կամ այլով ձեւով, կամ շարժմամբ անդամոց²³ վարել, որ խռովեցուցանէ զեղբայրն կամ արհամարհութիւն երեւեցուցանել:

Զի ոչ է պարտ զարդարել հանդերձիւք²⁴ կամ զգեստուք²⁵ ոտից, որ²⁶ շղուականք²⁴⁵ կոչին:

Զի պարտ է անպաճուճիւք վարիլ առ ի²⁷ պէտս մարմնոյն²⁸:

Զի ոչ է պարտ առաւել քան զպէտսն եւ առատութիւն ծախել ինչ²⁹ որպէս է³⁰ թերապիտութիւն²⁴⁶:

Զի ոչ է պարտ պատիւ խնդրել կամ զառաջինսն³¹ կամել:

¹⁶ B պիտոք D պիտոյեօքն
¹⁷ D զձայնն] զբանն
¹⁸ W եւ] + կամ
¹⁹ W տալ] + եւ
²⁰ C հանդարտականն
²¹ D զպատուովօղ
²² W ամենեսեան
²³ W անդամոյ
²⁴ W հանդերձիւք] + եւ
²⁵ B զգեստուք] սգեցմունք ACD զգեստիւք
²⁶ B շղուականք ACD շրղականք W շուականք
²⁷ W ի]
²⁸ B մարմնոցն
²⁹ C ինչ]
³⁰ ABCD է]
³¹ W զառաջինս

Զի պարտ է իւրաքանչիւր ու՛մեք քան զինքն նախապատուել¹ զամենեսին²:

Զի ոչ է պարտ³ անհնագանդ լինել:

Զի ոչ է պարտ անգործ ուտել, զկարողն⁴ գործել ինչ, այլ⁵ զպարպելն⁶ ինչ ի պէտս ուղղութեանց ի փառաւորութիւնն Աստուծոյ բռնաբարել զինքն ի փոյթն ըստ կարողութեան գործել ինչ⁷:

Զի պարտ է զիւրաքանչիւր փորձիւ վերակացուացն⁸ հանդերձ բանիւ եւ հաւանութեամբ, այսպէս⁹ զամենայն ինչ առնել, մինչեւ ի նոյն իսկ ի կերակուրսն¹⁰ եւ յըմպելի¹¹ որպէս ի փառս Աստուծոյ:

Զի ոչ է պարտ յայլմէ յայլ գործ¹² փոփոխել¹³ առանց փորձի յայսպիսիսն կարգեցելոց առանց, եթէ ոչ¹⁴ ուրեք ինչ անխտրել¹⁵ ի հարկաւորութիւն յաւանականութիւն¹⁶ անկարեցելոցն¹⁷ յանկարծակի կոչիցէ:

1 B նախապատուել W նախապատել
2 B զամենիսէն
3 E պարտ]
4 B կարողն
5 W այլ] + եւ
6 B զպարպել
7 AA, B ինչ] + բարի
8 B վերակացուացն
9 W այսպէս]
10 W կերակուրն
11 W յմբելին
12 D գործ]
13 W փոխել
14 A, ոչ]
15 DE անխտրելի] անխտրելի
16 B աւանականութիւն

Զի պարտ է |191ա| իւրաքանչիւր¹⁸ ոք մնալ յոր¹⁹ կարգեցաւն եւ ոչ անցանել ըստ իւր չափն եւ²⁰ ի վերայ ելանել ոչ կարացելոյն²¹, եթէ ոչ որք զայսպիսիսն հաւատացեալս²² փորձեսցեն զոք²³ պիտեալ²⁴ աւանականութիւնն:

Զի ոչ է պարտ յայլմէ գործաւորութենէ²⁵ յայլում գտանել ումեք:

Զի ոչ է պարտ ըստ հակառակութեան կամ հեռի առ ոք առնել ինչ:

Զի ոչ է պարտ նախանձել ընդ այլոյ²⁶ յաջողութեան²⁷ եւ ոչ խնդալ այլոց²⁸ նուաստութեամբ²⁹:

Զի պարտ է սիրովն Քրիստոսի տրտմել եւ վշտանալ ի վերայ եղբաւրն նուաստութեանց³⁰ եւ ուրախանալ ի վերայ ուղղութեանց³¹:

Զի ոչ է պարտ անխտիր լինել առ մեղուցեալսն³² կամ դադարել առ նոսա:

Զի պարտ է զյանդիմանողն երկիւղիւ³³ Աստուծոյ աղէկիզու-

17 B անկարեցելոցն] անկարգեցելոցն W անկարգացելոյն
18 W զիւրաքանչիւր
19 W յոր] որում
20 ABCD եւ]
21 A, E կարացելոցն
22 W հաւատացեալք
23 W զոք] + ի
24 W պիտացեալ
25 W գործավարութենէ
26 E այլոց
27 B աջողութեան DE յաջողութիւն
28 D այլոյ
29 B նուաստութիւն W նուաստութեամբ
30 B նուաստութեանց W նուաստութեամբ
31 W ուղղութեանցն
32 B մեղուցել
33 BCW երկիւղիւ

թեամբ յանդիմանել զիտաւորութեամբ¹ դարձման մեղուցելոյն²:

Զի պարտ է յանդիմանեցելոյն կամ սաստեցելոյն ընդունել, յաւժարութեամբ ծանուցեալ զիւր աւգուտ յուղղութեանն:

Զի ոչ է պարտ մեղադրեցելոյ ուրուք, զայլումն³ առաջի նորա կամ այլոց ոմանց ընդդէմ ասել մեղադրողին: Իսկ եթէ երբէք անբան ումեք երեւեսցի մեղադրութիւնն, առանձինն յուզել բանս առ մեղադրողն⁴ եւ հաւանեցուցանել կամ հաւանիլ⁵:

Զի պարտ է, իւրաքանչիւր ումեք, որչափ⁶ է յաւրութիւն, |191բ| բժշկել զայն, որ ունին⁷ զնմանէն⁸:

Զի ոչ է պարտ չարայուշ լինել զղջացելոյն ի վերայ մեղանացն,⁹ այլ ի սրտէ թողուլ:

Զի պարտ է զասացողն ապաշխարել ի վերայ մեղանացն ոչ միայն զղջանալ¹⁰, որով մեղաւն, այլ եւ¹¹ պտուղս արժանաւոր¹² ապաշխարութեան առնել:

Զի¹³ պարտ է¹⁴, որ ի վերայ առաջին մեղանաց¹⁵ խրատեցաւ եւ թողութեան արժանի եղեւ, եթէ¹⁶ դարձեալ մեղիցէ՝ ի վերայ առաջնոյն¹⁷ կազմէ ինքեան զդատաստանն սրտմտութեան¹⁸:

Զի պարտ է զկացեալն¹⁹ ի նուաստութեան զկնի առաջին եւ երկրորդ մտադիւրութեանն յայտնել վերակացուին²⁰ թերեւս արդեաւք²¹ ի բազմաց սաստեցեալ պատկառեսցէ: Ապա եթէ եւ²² ոչ այսպէս ուղղեսցի, իբրեւ զգայթակղութիւն²³ ի բաց հատանել այնուհետեւ իբրեւ²⁴ զհեթանոսական կամ իբրեւ զմաքսաւոր²⁵ տեսանել²⁴⁸:

¹ W զիտաւորութեան

² EW մեղուցելոցն

³ BC զայլ ումն] զայլ ոմն W զայլ ոք

⁴ W մեղադրաւղն

⁵ W յաւանել

⁶ E որ չափէ

⁷ W ունին] + ինչ

⁸ W զմանէ

⁹ BW այլ... մեղանացն]

¹⁰ D զղջանալ] + այլ ի սրտէ թողուլ զի պարտ է զասացողն ապաշխարել ի վերայ մեղանացն ոչ միայն զղջանալ զղջացելոցն

¹¹ B եւ]

¹² W արժանաւորս

¹³ AA,BDE զի] քանզի

¹⁴ A, պարտ է]

¹⁵ BEW մեղանացն

¹⁶ W եթէ] եւ

¹⁷ A, առաջնոցն

¹⁸ W սրտմտութեան] տրտմութեան

¹⁹ W զկացեալսն

²⁰ B վերակացուին

²¹ B արդօք DE արդեօք W արդեւք

²² A,W եւ]

²³ W ի բաց] իրաց

²⁴ W իբրեւ]

²⁵ E մաքսաւոր

ԻՅԵ. ԻՔԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՒ՝ ՄԵԾԻ ԴԻՈՂՈՐԱՅ ԵՐԻՆՑՈՒ ԶԱՆՏԻՈՒՔԱՅԻՈՅ²⁴⁹

1 Եհաս³ առ մեզ գիր, որ ունէր գվերնագիրն⁴ Դիողորայ⁵, իսկ որ գկնի այնորիկ⁶ գոյր⁷ այլ ումեմն վայելուչ էր⁸ քան⁹ Դիողորայ¹⁰: Քանզի, թուի¹¹ ինձ, ոմն ի դժնդակ արուեստականացն¹², ընդ քոյոյ դիմաւքդ մտեալ¹³, գինքն կամեցեալ հաւատալոց¹⁴ արժանի առնել լսողացն: Որ իբրեւ հարցեալ եղեւ յուս¹⁵ 192ա|եմնէ¹⁵, թէ պարտ եւ արժան իցէ նմա կին առնել գկնոջ¹⁶ իւրոյ գքոյրն¹⁷ իբրեւ վախճանեցի¹⁸ կինն¹⁹, եւ²⁰ ոչ դողացեալ սոսկացաւ²¹ ի հարցմանէն, այլ յոյժ խնդութեամբ ընկալաւ գլուրն եւ գգէջ²² ցանկութիւնն կարի քաջ մեծապէս ցան-

կութեամբ ընդ նմա գործեաց: Արդ, եթէ էր առ իս գիրն, իսկ գնոյն²³ առաքէի առ²⁴ քեզ²⁵ շատ եւ բաւական լինէիր²⁶ անձին աւգնել եւ ճշմարտութեանն: Այլ²⁷ վասն զի, որ ետն²⁸ անդրէն²⁹ Եհասն³⁰ առ ե իբրեւ յաղթութեան³¹ իմն նշանակ գմէնջ գայր³² եւ³³ կրէր³⁴, գոր³⁵ ի սկզբան²⁵⁰ անդ արգեալք, իբրեւ գրով ունել գքո գիշխանութիւն³⁶ թողացուցանել գայն գործել: Արդ, գրեցի քեզ թուղթ, զի երկոցունց³⁷ եղիցի գալ մեզ յանաւրէն³⁸ բանն յայն եւ մի³⁹ ինչ մի թողուլ գաւրութիւն, զի մի ինչ⁴⁰ ունիցի բանն⁴¹, որով⁴² կարծիցէ վնաս գործել, որք պատահիցեն⁴³ նմա:

2 Եւ նախ առաջին, որք⁴⁴ ունինն⁴⁵ իսկ⁴⁶ մեծ եւ⁴⁷ ի վերայ այս-

¹ C Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու] նորին W Կեսարու մեծի] C դիողորայ] գեորգա D բասլի եպիսկոպոս մեծ թէողորեայ Անդոքա
² W անտիոքու
³ D էհաս
⁴ W գվերագիր
⁵ A դեողորա A,D դէողորեայ E թէողորայ
⁶ W այնորիկ] այորիկն
⁷ W գոյր] գայր
⁸ W էր] + բանն առաւել
⁹ W քան] + թէ
¹⁰ A դեողորա D դեողորեա A,E թեողորայ W գիողորայն
¹¹ AC թուի
¹² C արուեստականացն
¹³ W մտեալ] + եւ այնպէս
¹⁴ W հաւատալոց] հաւատոյ
¹⁵ E ումեմնէ
¹⁶ A գկնոջ W գկնոջն
¹⁷ W գքոյրն]
¹⁸ W վախճանեցաւ
¹⁹ W կինն] քոյրն
²⁰ W եւ]
²¹ W սոսկացաւ դողացաւ
²² AA₁BCE կարի քաջ մեծապէս ցանկութեամբ]

²³ W գնոյն] գնորա
²⁴ W առ]
²⁵ W քեզ] + եւ
²⁶ B լինէր
²⁷ W այլ] եւ
²⁸ W ետն] + եւ
²⁹ W անդրէն] դարձեալ
³⁰ W առ եւ]
³¹ E յաղթութիւն W գյաղթութեան
³² W գայր] գնայր
³³ W եւ]
³⁴ E կրէր] որ էր
³⁵ W գոր] որք
³⁶ W իշխանութիւն
³⁷ W երկոքումք W + ձեռաւք
³⁸ ABD յանաւրէն] յարեն C յորէն
³⁹ AA₁BCDE մի] + ի գալն
⁴⁰ W ինչ]
⁴¹ W բան
⁴² W որք] որ
⁴³ W պատահից
⁴⁴ W որք] որ
⁴⁵ C ունին
⁴⁶ W բուն
⁴⁷ W եւ] է

պիսի իրաց սովորութիւն, որ ի բազում ժամանակաց¹ այժմ ի² մեզ կրի, զոր³ առաջի ունի⁴ դնել, որ զաւրինացն⁵ ունի զաւրութիւն, վասն զի⁶ սուրբ հարցն⁷ կրաւնսս⁸ զայս⁹ մեզ աւանդելոց¹⁰: Եւ այս է¹¹, զոր¹² ասեն¹³, եթէ ոք, ախտի¹⁴ պղծութեան յաղթեալ, երբէք անկանիցի¹⁵ յերկուց քերց¹⁶ յանկարաւն¹⁷ խառնակութիւնս¹⁸, ոչ ամուսնութիւն վարկանել զայն¹⁹ եւ ոչ բնաւ ամենեւիմբ²⁰ յեկեղեցոյ²¹ միաբանութիւն արժան է²² |192բ| ընդունել՝ յառաջ մինչեւ մեկնեալ²³ զնոսա ի²⁴ միմեանց: Բայց սակայն, զի թէպէտեւ²⁵ ոչ այդ²⁶ ինչ²⁷ գոյր ասել, շատ եւ բաւական էր սովորութիւնս²⁸ առ չարին

1 W ժամանակաց] + հետէ
 2 W ի] առ
 3 C զոր] + եւ
 4 C ունէի W է
 5 W զաւրինաց
 6 W զի] ի
 7 W հարցն] արանց
 8 C զկրօնս W զրկաւնս
 9 W այս] զայս
 10 A,E աւանդելոյ W աւանդել
 11 W է]
 12 C զոր] որ
 13 W ասեմս W + այսպիսի իմն
 14 A, յախտիւ
 15 W անկցի
 16 W քեոց
 17 W յանկրաւնս
 18 W խառնակութիւն
 19 W զայն] զայս
 20 W ամենեւին
 21 C յեկեղեցոյ
 22 C է]
 23 E մեկնել W քակեալ է
 24 E ի]
 25 W թէպէտ
 26 AA, այդ] այլ
 27 W այդ ինչ]
 28 W սովորութիւնս] չարութիւնս

պահպանութիւն: Վասն զի, որ զթուղթն գրեաց անարգ եւ խոտան ձեռնարկութեամբ, այս քան²⁹ անհնարին չար փորձեցաւ ի վարս գնացից մերոց մուծանել ինչ³⁰: Արդ³¹ հարկ է եւ մեզ, որչափ կարող եմք³², աւգնականութիւնս³³ մատուցանել եւ ոչ տալ թոյլ, քանզի³⁴ առ յոյժ պնդագոյնսն³⁵ մեծ եւ ի վեր քան զբանէ առ²⁵¹ իւրաքանչիւր³⁶ միտս, յոր³⁷ ինչն ոք ըմբռնեալն էր, հաւատս եւ յայս իմն ապաստանեալ³⁸:

3 Ասէ՛ գրեալ է³⁹ ի Ղեւտականին, եթէ⁴⁰ քոյր⁴¹ կին ի վերայ քեռ⁴² մի առնուցուս⁴³ հակառակ⁴⁴ նախանձաւոր⁴⁵ միմեանց⁴⁶ յայտ առնել զամաւթ խայտառականաց նորա առ նովաւ, մինչ դեռ⁴⁷ կենդանի է քոյրն⁴⁸ իւր⁴⁹ (Հմմտ. ՂԵ-դ. ԺԲ. 18): Եւ արդ՝ յայտ յայսմանէ⁵⁰

29 B այս քան] այնքան W զայս քան
 30 W ինչ
 31 W արդ]
 32 W կարող եմք] եւ խորհրդոց ածեալ է
 33 W աւգնականութիւն
 34 W քանզի] եւ սակայն
 35 W պնդագոյնսն] առաքինսն
 36 W միտս... եթէ] ումեք յորպում ըմբռնեալն ոք է ի հաւատս
 37 A, ինչն ոք] ինքն ոք D ինչ նոքա
 38 A, ապաստանեալ] ապա սպանեալ
 39 W է] A, էի] էի ի
 40 A,W եթէ]
 41 EW քոյր
 42 W քեռ] + իւրոյ
 43 C առնուցուն W առջիւր
 44 AA,B, հակառակ] հակարաչ D հակառակաչ
 45 W նախանձաւոր]
 46 W յայտ առնել] մերկանալ
 47 W դեռ]
 48 W քոյր
 49 W իւր]
 50 C յայսմանէ] + է

ասէ¹, եթէ² թողացուցանէ առնուլ³ իբրու⁴ վախճանին⁵: Եւ թէ⁶ այս⁷ առաջին զայն ասեմ⁸, զոր ինչ միանգամ⁹ ակրէնքն ասեն¹⁰ այնոցիկ, որք¹¹ ընդ ակրինաւքն¹² են ասեն¹³, ապա եթէ¹⁴ այսպէս ոչ իցէ հարկէ եւ ընդ թլպատութեամբ¹⁵ եւ ընդ շաբաթու¹⁶ եւ¹⁷ ընդ խտրանաւք կերակրոց անկանել մեզ: Քանզի¹⁹ այսմին հակէ մարդ եթէ գտցուք ինչ, որ ըստ կամաց հեշտութեան լինիցի²⁰ «ընդ լծով ծառայութեան» (Գ.Ն. Ե. 1) ակրինացն [193ա] ²¹զանձն արկանել²²: Եթէ երեւեսցի ինչ²³ ծանր²⁴ ակրինացն եղելոց²⁵, յայնժամ²⁶ առ Քրիստոսի ազատութիւնն փախուցեալ²⁷ անկանիմք²⁸: Հարցեալ եղեաք²⁹ յու-

մեք³⁰ եթէ է³¹ գրեալ առնուլ զքոյր կին ի վերայ քեռ իւրոյ: Ասացուք, որ մեզ զգուշալի³² եւ³³ հաստատուն եւ ճշմարիտն³⁴ է, եթէ ոչ է³⁵ գրեալ³⁶: Իսկ³⁷ որ զկնի³⁸ բանիս, զոր ոչն է ճառեցեալ³⁹ այնու⁴⁰ ջանալ հաւանեցուցանել այնորիկ է⁴¹, որ զակրէնսն⁴² դնէ եւ⁴³ ոչ եթէ, որ զակրէնսն⁴⁴ բանս⁴⁵ ասէ, ապա թէ այս ոչ իցէ⁴⁶, գոյ հնար ամենայն ումեք, որ կամիցի համարձակ յանդգնել եւ մինչ դեռ կենդանի է⁴⁷ քոյրն առնուլ զմիւս եւս քոյրն կին: Քանզի այս իմաստ եւ ի վերայ նորա յակրինեալ⁴⁸ պատշաճի⁴⁹: Այս⁵⁰ գրեալ է⁵¹ ասէ, եթէ ոչ առցես՝ հակառակ նախանձաւոր միմեանց, իսկ ապա թէ այսպէս իցէ, որ ոչ⁵² հեռայ եւ ոչ հակառակի: Ընդ քեռն ոչ արգե-

1 ABCD ասէ] այս է
 2 W եթէ] C է]
 3 A առնուլ
 4 DW իբրեւ
 5 C վաղջանին
 6 A,CE թէ] առ W արդ առ
 7 D այս] առացս W + նախ
 8 W ասեմ] + զի
 9 W միանգամ] + առաւ
 10 W ասեմ
 11 W որք] որ
 12 C ակրինաց
 13 W ասեն] D ասեմք
 14 W այսպէս ոչ իցէ] ոչ այս այսպէս է
 15 W թլպատութեանն
 16 W շաբաթուն
 17 W եւ]
 18 W խտրութեամբ կերակրոցն
 19 W յայսմին հակէ մարդ] ոչ
 20 W լինիցի] մերոյ
 21 W զանձինս արկանեմք W + եւ
 22 A,BE արկանէ
 23 W ինչ] ինձ
 24 D ծանր] ծանրութիւն
 25 W եղելոյ
 26 W յայնժամ] + ապա
 27 A, փախուցեալ] փութացեալ
 28 W անկանիցիմք

29 CE եղաք
 30 A, յումեք է]
 31 A, է]
 32 W զգոյշ
 33 B եւ]
 34 E ճշմարիտ
 35 W է]
 36 W գրեալ] + եւ
 37 W իսկ] + յայնմանէ
 38 W զկնի] + գայ
 39 A, ճառեցեալ
 40 C այնու] այսու
 41 C է]
 42 CD զորինացն W զակրէնս
 43 W եւ]
 44 W զակրինացն
 45 A, բանն
 46 W իցէ] այսպէսէ
 47 W է] կայ
 48 W յակրինեալ] յարմարեալ
 49 W պատշաճի] պատկանի
 50 W այս] քանզի
 51 W իցէ] է
 52 W հեռայ... արգելու] հեռի հակառակութեամբն ոչ ոչ արգել առնուլ

լու, բայց որ ¹ ջատագովն է ախտիս անհետ եւ աննախանձ գոլ ասէ զբարս քեռցն առ միմեանս: Արդ ² ի բաց բառնալով ³ այսուհետեւ զպատճառսն, վասն որոյ հրաժարեցոյցն զերկոցունց առ միմեանս բնակութիւն ⁴, զի ⁵ նչ է, որ արգելու ⁵ առնուլ զքորս ⁶ կանայս: Այլ ոչ գրեալ զայդ ⁷ ասասցուք: Այլ եւ ոչ զայն որոշեալ եւ մեկնեալ է: Բայց միտք բանիդ, որ զհետն գայ, նոյնպէս երկոցունց զաներկիւղ ⁸ անխտրու ⁹ թիւնն ⁹ մատուցանէ: Բայց ¹⁰ պարտ եւ արժան է առ ¹¹ սակաւ մի յետոյ ¹² արէնսդրութեանն անդրէն դառնալ ¹³ եւ թլպատել ¹⁴ ի բամբասանաց: Քանզի երեւեցաւ ոչ զամենայն ¹⁵ արինակս մեղաց ի ներքս փակել արինադրին ¹⁶, այլ առանձինն հրաժարեցոյց զԵգիպտացուց ¹⁷, ուստի համբարձեալ զնայր Իսրայէլ, ի վերայ Քանանացուցն ¹⁸, առ

¹ W ջատագովն է ախտիս] ջատագով նախատիս քեռց
² W արդ]
³ W բարձելոյ
⁴ W զբնակութիւնն
⁵ W արգելուն
⁶ AA₁E զքորս W զքոր
⁷ E զայդ] զայդոսիկ
⁸ C զաներկեղ
⁹ BCD անխտրութիւնն] անխտութիւնն
¹⁰ W բայց] + թէ
¹¹ W յառ
¹² A₁ հետոյ W յետոյս
¹³ A₁ դառնալ] + եթէ
¹⁴ W թլպատել] թափէր
¹⁵ BCW զամենայն
¹⁶ W արինադրին] արինաց արէնսդրիս
¹⁷ C յեգիպտացոցն
¹⁸ BC քանանացոցն

որս ¹⁹ փոխեցաւն: Քանզի ունի բանն ²⁰ այսպէս՝ ըստ գնացից ²¹ երկրին Եգիպտացուց մի ²² գնացիցէք, յորս բնակեալ էիք դուք ի նոսա ²³ ²⁴ եւ ըստ գնացից երկրին Քանանացուց ²⁵, յոր մտանէք մի առնիցէք ²⁶ եւ արինաւք նոցա ոչ զնասջիք (Հմբ. Գեւ. ԺԼ. 3): Ապա ուրեմն ²⁷ յայտ է եթէ ազդ ²⁸ մեղացն ²⁹ այսոցիկ ³⁰ ոչ գտանէր յազգսն յայնոսիկ, վասն որոյ եւ ոչ պահպանութեան պէտք էին ³¹ արինադրին ³², վասն ³³ այսր մեղաց շատ եւ բաւական համարեալ անուսումնական ³⁴ բարուցն վարել ³⁵ առ գարշ պղծութեանն դարովանս ³⁶: Բայց զի ³⁷ արդ ³⁸ զմեծն հրաժարեցուցեալ, զփոքր լուռ ³⁷ անց եկաց: Զի թուէր ³⁸ բազում մարմնասիրացն ³⁹ երկուս քորս ⁴⁰

¹⁹ W որս] որ
²⁰ W բանս
²¹ C գնացոց
²² W գնասջիք յորում բնակեալն էիք դու
²³ W նոսա] նմա
²⁴ W եւ... գնասջիք] մի առնիլիք եւ ըստ գնացից երկրին քանանացոց յոր ես տարայց զձեզ անդր ոչ առնիլիք եւ արինաւք նոցա ոչ վարեսջիք իսկ
²⁵ A քանանացոց
²⁶ AA₁ առնէք
²⁷ W յայտ է եթէ] ի դէպ եղեր զի
²⁸ ABC ազդ] ազդ
²⁹ W մեղանացս
³⁰ W յայնոսիկ] + յայնժամ
³¹ W էին] եւ CD + եւ
³² W արէնսդրին
³³ W այսր մեղաց] մեղանացս այսոցիկ
³⁴ W անուսումնական] + սովորութեան
³⁵ W վարել] վարձեալ
³⁶ W դարովանս] որովայնս
³⁷ W անց] եկեալ
³⁸ C թւէր
³⁹ W մարմնասիրացն
⁴⁰ AA₁C քորս

միանգամայն կանայս առնել¹ եւ վնաս առնէ իրացս² աւրինակաւ հայրապետին: Բայց մեզ զի՞նչ³ արժան է գործել: Չգրեալսն⁴ աւսել, թէ՞ զլուսեցեալն առաւել: Արդ, աստէն⁵ իսկ ոչ պարտ եւ արժան է ընդ միում բողի խառնակել⁶ հաւր եւ որդւոյ, զի թէպէտեւ⁷ ի⁸ յաւրէնսն⁹ |194ա| ոչ է գրեալ, բայց ի Մարգարէին¹⁰ ամբաստանէ՝ «որդի, ասէ, եւ հայր առ մի բոզ մտաւէիս» (ԼՄԿ՝ Ի՝ 7): Բայց¹¹ քանի՞¹² այլ ազգս պիղծ ախտից, զոր¹³ ղիւացն վարդապետանոց եղիւ¹⁴, եւ¹⁵ աստուածային Գիրք լուսեցին¹⁶ զպարկեշտս պատուիրանաց¹⁷ զազիր եւ գարչանուանակոչութեամբն¹⁸ աղտեղեալ¹⁹ ոչ կամեցեալ, այլ ընդհանուր²⁰ ի մի վայր բովանդակիչ անուամբք²¹ զաղտեղութիւնս նոցա բամբասեաց: Որպէս եւ²² առա-

քեալն²³ Պաւղոս ասէ՝ «պոռնկութիւն եւ ամեճայն աղտեղութիւն մի անուանեցի²⁴ ի միջի²⁵ ձերում²⁶, որպէս եւ վայել է սրբոց» (ԼՄԿ՝ Ի՝ 3), աղտեղութեամբ²⁷ անուամբ²⁸ զարուացն ոճրագործութիւնս²⁹ եւ զիգացն ի մի վայր ածեալ փակեաց: Իսկ ապա ուրեմն ոչ ամենայն իրաւք³⁰ լուռն³¹ կալ աներկիւղութիւն³² ուսուցանէ³³ ցանկասիրացն³⁴:

4 Բայց ես ոչ լուռ կալ ասեմ զայս, այլ կարի քաջ ի բաց հրաժարեցուցանել աւրէնսդրին: Քանզի³⁵ ասելն եթէ՞ ոչ³⁶ մտցես առ ամենայն ընտանութիւն³⁷ մարմնոյն³⁸ քո (ԼՄԿ՝ ԳԵԳ՝ ԺԼ՝ 6), մերկանալ զամաւթ խայտառականաց³⁹ այսու⁴⁰ ի մի վայր ածեալ փակեաց զամենայն⁴¹ ազգ⁴² ընտանութեան⁴³: Եւ զի՞նչ⁴⁴ այլ⁴⁵

1 W առնէ] առնել
 2 C իրացն
 3 W զինչ] + պարտ եւ
 4 AA,BCE ասել թէ զլուսեցեալն] առաւել առնել եթէ զլուսեցեալն
 5 A աստ են
 6 C խառնակիլ
 7 W զի թէպէտեւ]
 8 EW ի]
 9 W յաւրէնսն] + յայսոսիկ
 10 W ամբաստանէ որդի] ամբաստանութիւն հասեալ է քանզի
 11 A,BC բայց] բազում
 12 AA,BC քանի]
 13 W զորս
 14 W եղիւ] եզիտ
 15 W եւ] իսկ
 16 W լուսեցին] լուռ կացին
 17 AC պատուիրանաց W սուրբ գրոց
 18 A անւանակոչութեամբն C անւանակոչութեամբ
 19 E աղտեղել
 20 AA, ընթանուր
 21 C անուամբ
 22 W եւ] ինքն

23 AA,BCE առաքեալն]
 24 AC անւանեցի
 25 W միջի]
 26 W ձերում] ձեզ
 27 C աղտեղութեան W աղտեղութեանն
 28 AC անուամբ E անուամբք
 29 A աւճրագործութիւնս W զանճառագործութիւն
 30 C իրաւք] ուրեք
 31 C լուռ
 32 C աներկիւղութիւն W աներկիւղ
 33 W ուսուցանէ] մատուցանէ
 34 AA,BC ցանկութիւնասիրացն DE ցանկասիրացն
 35 W ասելն եթէ]
 36 W ոչն
 37 W ընտանութիւն] ընտանիս
 38 EW մարմնոյ
 39 W խայտառականաց] խայտառակութեան իւրեանց եւ
 40 W այս
 41 W զամենայն]
 42 C ազգս W զազգ
 43 E ընտանեաց
 44 W եւ] զի
 45 W այլ] + ինչ

ընտանեգոյն¹ ուրուք կայցէ²: Քանզի³ կին⁴ իւր զի ոչ են⁵ երկու, այլ մի մարմին (Հմբ. Եփ. Ե. 31): Եւ⁶ ի ձեռն կնոջն⁷ յընտանութիւն⁸ առնն⁹ շրջեալ փոխեցաւ: Ձի որպէս զմայր կնոջն ոչ առցէ¹⁰ եւ զղուստրն¹¹ կնոջն¹², եւ ոչ զքոյր նորուն¹³, վասն որոյ եւ¹⁴ զիւր քոյր¹⁵ եւ այս [194բ] անդրէն դարձեալ¹⁶ առ կնոջն ընտանութիւնս առնն¹⁷ ոչ դառնալ եւ ոչ կնոջ ամուսնութիւն ընդ ընտանիս առնի իւրոյ: Քանզի հասարակ է ի վերայ երկոցունց¹⁸ ազգակցութեանն իրաւունք: Բայց ես ամենեցուն, որք¹⁹ յաղագս ամուսնութեան խորհին, բողոքեմ, թէ անցեալ է²⁰ ձեւ աշխարհիս այսորիկ եւ «Ժամագալս կարճեալ է²¹, զի որք²² ունիցի²³

կանայս՝²⁴ որպէս թէ չունիցի²⁵» (Ը. Կրնբ. Է. 29, Հմբ. 31): Ապա եթէ²⁶ ինձ բերեալ ոք²⁷ ընթեռնուցու զայն²⁸, որ²⁹ ասացաւն³⁰ «աճեցէք³¹ եւ բազմացարուք» (Ծն. Թ. 1, Հմբ. Ը. Կրնբ. Է. 9), ես³² ծաղր առնեմ զայն³³, որ զժամանակ³⁴ արէնադրութեանն ոչ զխտեաց որոշել: Պոռնկութեան սփոփանք են³⁵ երկրորդ ամուսնութիւնն եւ³⁶ ոչ եթէ պաշար անյագ զիջութեան³⁷: Եթէ՛ ոչ կարեն³⁸ արգելուլ զանձինս ի պոռնկելոյ³⁹ ամուսնասցին:

5 Բայց⁴⁰ նոքա աւաղիք եւ ի բնութիւնն ոչ հային, որոց աչք ոգւոցն⁴¹ բժոտեալ են⁴² անյագ⁴³ զիջութեան⁴⁴, որ ի վաղնջուց հետէ որոշեալ⁴⁵ եւ մեկնեալ է⁴⁶ զանուանսն⁴⁷, որ⁴⁸ ըստ ազգին լի-

1 W ընտանեգոյն] + լիցի
 2 W կայցէ]
 3 W քանզի] քան զիւր
 4 E գկին
 5 W են] ասեն
 6 W եւ] իսկ ապա ուրեմն
 7 W կնոջն] + քոյրն առնն
 8 W ընտանութիւն
 9 W առնն] E առն
 10 W առցէ] առնէ
 11 AE զղուստր
 12 W կնոջն] + այսպէս
 13 W նորուն] կնոջն
 14 W եւ] + ոչ
 15 C քոյրն
 16 W առ...իւրոյ] նոյն արբինակ եւ ոչ կնոջն արժան է ընդ ընտանիս առնն յամուսնութիւն գալ եւ
 17 C առնի] առնն
 18 A, երկոցունց ազգակցութեանն] իւրեանց ազգականութիւն
 19 E որք] որ
 20 C է]
 21 ABCD է]
 22 W որք] որ
 23 C ունիցին

24 W որպէս թէ չունիցին] իբրեւ ոչ ունիցին
 25 A, չունիցին] ոչ ունիցին
 26 W եթէ] C + ոչ
 27 W ոք]
 28 W զայն]
 29 W որ] որք
 30 W ասացաւն] զայն որ B + թէ
 31 W աճեցէքն W + ասէ
 32 W ես]
 33 W զայնու
 34 EW զժամանակս
 35 W են]
 36 W եւ] է
 37 W զիջութիւն
 38 C կարեն] կարասցեն
 39 W պոռնկութենէ
 40 ABC նոքա աւաղիք եւ ի բնութիւնն] նոքա եւ ոչ ի խառնակութիւնն
 41 AC ոգոցն
 42 W են] + արտիւ
 43 C յանագ E անյագ W անարգ
 44 W զիջութեան] պղծութեանն զայն
 45 W որոշեալ] + է
 46 W է]
 47 A զանուանսն C զանուանս
 48 W որ]

նէին¹: Արդ, յո՞րմէ ազգակցութեանէ զծնեալսն² անուանեսցեն³: Եղբա՞րս⁴ զնոսա միմեանց, եթէ՞ քեռորդիս անուանեսցին⁵: Քանզի երկոքեան⁶ անուանքս⁷ սոցա⁸ ի դէպ⁹ ելանեն²⁵³ վասն շփոթեալ խառնակութեանն: Մի՛ առներ, այր, դու զմաւրաքոյրն, մաւրու մատաղ մանկանց եւ մի՛ զայն, որ ի¹⁰ տեղ մաւր զմանկունսն գրգել¹¹ եւ սնուցանել [195ա] պարտի զսալինել¹² անհաշտ եւ անհամբոյր¹³ նախանձու: Քանզի միայն ազգը¹⁴ մաւրուաց²⁵⁴ եւ քան զմահ անդր եւս վարէ զթշնամութիւնն¹⁵: Զի որք այլազգե՞ են, թշնամիք¹⁷ միմեանց, ի¹⁸ մեռանելն¹⁹ հաշտութիւն բերեն²⁰, իսկ ազգե՞ մաւրուաց²² եւ²³ յետ մահունն²⁴ եւս²⁵

սկիզբն²⁶ թշնամութեան դնէ²⁷: Արդ²⁸ գլուխ ճառեցելոցս, թէ աւրինաւք դիմեալ է ոք յամուսնութեան, բացեալ առաջիկայ²⁹ աշխարհ ամենայն, ապա թէ ախտաւոր է³⁰ փոյթ ամուսնութեանն, վասն այնորիկ³¹ առաւել արգելլի³² է, զի ուսցի ամենայն ոք զանձն իւր սրբութեամբ ստանալ եւ³³ մի յախտս ցանկութեան (Հմէք. Ա. Թ. Գ. 4):³⁴ Կամէի եւ ես³⁵ շատ ասել եւ յարձակել յիրսդ, այլ չափ թղթոյն արգել զիս: Բայց աղաւթիւք խնդրեմք, զի խրատս մեր զաւրագոյն³⁶, քան զախտսն³⁷ գտցի³⁸ եւ³⁹ ոչ գալ հասանել ի մեր⁴⁰ վայրսս⁴¹ ցաւոյն⁴² այնորիկ, այլուր⁴⁴ համարձակեալն գործեցաւ ի նմին տեղիս կալ⁴⁵ մնալ:

1 W լինին
 2 W զծնեալն
 3 A₁ անուանեսցին W անուանցին
 4 W եղբարս]
 5 AA,BC անուանեսցին
 6 W երկոքին
 7 A անւանքս C անւանք W անուանք
 8 W սոցա] նոցա
 9 W ելանեն] եւ ի ճահեն
 10 E ի]
 11 W գրգուել] A գրգուել C գգուել
 12 AA,BC Ե զսալինել] գինել եւ քինալ B լինել] քինել
 13 W անհամբոյր] + քինու
 14 A մաւրուաց C մօրուաց
 15 W զթշնամութիւնն] + եւ մանաւանդ
 16 W այլ ազգ] + ինչ
 17 W թշնամիք] + են
 18 W ի] ընդ
 19 W մեռեալսն
 20 W բերեն] + այնուհետեւ
 21 W ազգ]
 22 W մորուք
 23 W եւ]
 24 W մահունն
 25 CW եւս]

26 C սկիզբն
 27 W դնէ] առնեն
 28 W արդ] եւ
 29 W առաջիկայ] կայ առաջի
 30 W է] + ումեք
 31 A₁W այնորիկ
 32 A₁ արգելի
 33 W եւ]
 34 W կամէի եւ ես]
 35 BC եւ ես] եւս
 36 W հզաւրագոյն
 37 W գախտն
 38 W գտանիցի
 39 W եւ] կամ
 40 A₁ մեր] վեր
 41 B վայրսս] վերայ իսկ C վայրս W վարս
 42 W ցաւն այն
 43 C ցաւոցն
 44 W այլ ուր] այլ յոր
 45 A,BC Կալ]

1 Լուարուք² զբանս Առաքելոյ, ի ձեռն որոց³ ընդ Թեսաղոնիկեցիսն խաւսի⁴ ամենեցուն միտս զնէ, որք⁵ ի կենցաղումս: Քանզի վարդապետութիւնն առ այնոսիկ, որք հանապազ [195բ] նմայն հանդիպէին, էր⁶ իսկ⁸ որ ի նմանէ շահն, որ ընդ⁹ ամենայն անցցէ մարդկան կեանս: «Յամենայն ժամ խնդացէք», ասէ «անուագարս¹⁰ աղաթեցէք, յամենայնի գոհացարոք» (Հմմտ. Ե. Թ. 16-18): Արդ, զի¹¹ նչ խնդալն ինքն է¹² զի¹³ նչ ի նմանէ աւգտակարագոյն¹³, եւ զի¹⁴ րդ կարողութիւնն զանպակաս մաղթանսն ուղղել եւ յամենայնի զգոհութիւնն ընծայել¹⁴ Աստուծոյ՝ սուղ ինչ յետոյ պատմեսցուք: Բայց, որք յընդդիմակացս¹⁵ մեզ պատահեն, հայհոյութիւնքն զաւրինադրութեանս անկարութիւն, զայսոսիկ՝ յառաջագոյն առնուլ հարկաւոր է: Զինչ առաքինութիւն, ասեն, ի գիշերի եւ ի

¹ CD յաղագս գոհութեան] նորին յաղագս գոհութեան E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յաղագս գոհութեան
² AC Լարուք
³ C որո
⁴ C խուէր
⁵ BCD որք] որ
⁶ A էր] + իսկ
⁷ ADE իսկ որ ի նմանէ] իմն է
⁸ A իսկ] իս
⁹ C անցցէ] + ընդ
¹⁰ AC աննւագարար
¹¹ D է]
¹² D եւ] է
¹³ C աւգտակարագոյնս
¹⁴ D ընծայել] ընծել
¹⁵ C ընդդիմակացն

տուրնջեան¹⁶ քքուել¹⁷ անձամբ հրճուելով¹⁸ եւ ցնծալով լինել: Զի¹⁹ րդ եւ կարողութիւն է ուղղել զայնոսիկ, բիւրուց շուրջ կացելոց զմեաւք ակամայ չարեաց. հարկաւոր է անձինն զտրտմութիւն ընդունել՝ յորս խնդալն եւ բարեմտելն¹⁹ յաւէտ անկարութիւն է կամ՝ տապակեցելումն ոչ ցաւել, եւ կամ՝ խոցոտելում ոչ վտանգել: Եւ կամ ուրեք ուր²⁰ շուրջ զմեաւք²¹ կացցեն²², հիւանդութիւնք ինչ զխորհուրդսն տկարացուցանելով, պատճառի զպատճառս մեղաց (Հմմտ. Ս. Դ. 4), որ յաղագս պահպանութեան պատուիրանացն²³ դանդաղկոտն է յաւրինադրին վերայ յարուցանել²⁴ բամբասանս յանդգնի՝ որպէս [196ա] զանկարելիսն սահմանողի: ²⁵Եւ ասէ՝ զի²⁶ րդ կարողութիւն է ինձ խնդալ յամենայն ժամ՝ պատճառաց խնդութեանն²⁶ յիս ոչ կացելոց: Քանզի արտաքուստ են, որ առնեն զխնդալն, եւ ոչ ի մեզ կացեալք՝ սիրելոյ մերձաւորութիւն, ծնողաց յետ բազում ժամանակաց պատահումն, ընչից գիւտք, պատիւք ի մարդկանէ, յաջողութիւնք ի դժնդակ հիւանդութենէ հաստա-

¹⁶ A տըւընջեան C տընջեանքն
¹⁷ A քքուել] քրքրեալ C ունել D քքրել E քրքրեալ
¹⁸ AC հրճուելով
¹⁹ A բարեմտել
²⁰ AC ուր] որ
²¹ E զմեօք
²² A կացցեն
²³ AC պատուիրանացն
²⁴ C յարուցանել
²⁵ C եւ ասէ]
²⁶ CD խնդութիւնն

տուլթիւն եւ այլք կենցաղոյս բարաւրութիւնք¹: Տունք քաջալաւացեալ ամենայնիւ, սեղան զեղեալ, հաղորդք ուրախութեան, պատեհազոյնք, լսելութիւնք եւ տեսութիւնք, որք զհեշտութիւնն բերեն, ողջութիւն ընտանեգունիցն եւ այլք նոցա ըստ կենցաղոյս յղփութիւն: Քանզի տխրականքն ոչ յատուկ ի մեր վերայ անկեալ ցաւեցուցանեն, այլ եւ զսիրելիսն, եւ զազգակիցսն² տրտմեցուցանեն: Որպէս զի յամենեցունց յայսցանէ հարկաւոր է զհրճուանսն³ եւ զբարեմտութիւնս անձին ժողովել: Եւ այսոքիւք՝ յորժամ տեսանիցէ⁴ զթշնամեացն կործանումն, զդժոխացն վէրս, զբարեգործացն զերախտիս եւ միանգամայն պարզաբար՝ եթէ ոչ ի մերձ էիս դժնդակագոյնքն եւ ոչ վստահանալով բոլորովին, որք զկեանսն⁵ մեր ամբոխիցեն, յայնժամ կարողութիւն է լինել յոգևոջն⁶ |196բ| խնդութիւն: Արդ, որպէ՞ս հրաման մեզ տուաւ⁷, որ ոչ յաւժարութեամբ ուղղի, այլ զկնի դայ այլոցն յառաջեղելոցն էիցն: Զիա՞րդ եւ աննուագաբար⁸ աղաւթեցից՝ մարմնոյ պիտոյից հարկաւորապէս զմիտս անձինս դարձուցեալ առ ինքեանս, անկարելի եղելոյ

¹ ABE բարաւրութիւնք] բարութիւնք
² A զազգակիցս
³ A զհրճուանսն
⁴ A տեսանիցէ] տեսնել իցէ
⁵ C զկեանս
⁶ A յոգևոջն
⁷ A տրուաւ C տուաւ
⁸ AC աննուագաբար

ըստ նմին առ երկուս հոգս զմիտսն բաժանեալ:

2 Այլ եւ յամենայնի գոհանալ հրամայեցաւ: Գոհացո՞յց տանջեցեալ⁹ վիրաւորեալ, ի վերայ անուի¹⁰ պրկեալ, զաչս խարեալ¹¹: Գոհացո՞յց գանեալ՝ զանպատում վէրս յատելեաց ընդունելով, սառուցեալ ի ցուրտ, սովով խեղդեալ, ի վերայ փայտի կապեալ¹², անորդի լեալ¹³ յանկարծաւրէն եւ կամ ի նմին իսկ ի կնոջէ զրկեալ, նաւաբեկութեամբ յանկարծակի անկեալ ի փարթամութենէ, դրժողաց ի ծովու, եւ աւազակաց ի ցամաքի պատահելով, վէր ունելով, զրպարտեալ¹⁴, աղքատացեալ, ի կապարանսն¹⁵ բնակելով: Զայսոսիկ եւ եւս յոլովագոյնս, քան զսոյնս բամբասանս ասել զաւրինադրողէն¹⁶, ¹⁷տողեն²⁵⁶ պատասխանի մեղաց իւրեանց կազմեալ զհայհոյութիւնն: Արդ, զի՞նչ ասեմք¹⁸ առ, այլ ինչ հայելով Առաքեալն, զանձինս մեր փորձեցեալ¹⁹ յերկրէս ի բարձրագոյնսն ամբառնալ եւ յերկնային քաղ|197ա|աքականութիւնն փոփոխեալ²⁰, որք ոչն հասանեն ի մեծ խորհուրդս

⁹ C տանջեալ
¹⁰ AC անուի D անու
¹¹ D խարեալս
¹² C կապեալ] կախել
¹³ B լեալ
¹⁴ E զրպարտել
¹⁵ CD կապարանս
¹⁶ C զաւրինադրողէն] զօրենագրեն
¹⁷ CD տողեն]
¹⁸ C ասիմք
¹⁹ C փորձեցելք
²⁰ A փոփոխել

աւրինազրին, յերկրի եւ ի մարմնի¹ իբրեւ ի տիղմս զաւրէն որդանց, թաղեալք ի մարմնոյն ախտս՝ զկարողութիւնն առաքելականացն² հրամանացն պահանջեն: Բայց նա յառաջ կոչէ յամենայն ժամ խնդալ ոչ ոք, որ հանդիպեսցի, այլ որ իբրեւ զինքն էր, ոչ կելով³ ի մարմնի, այլ կենդանի ունելով յինքեան⁴ զՔրիստոս (Հմմտ. Գ. 20), որ առ ծայրագոյն բարեացն մերձաւորութիւնս ոչ երբէք զամբոխարարս զմարմնոյն ախտակցութիւնս ընդունէր: Այլ թէպէտեւ կոտորեալ լինէր մարմինն, ի միաւորութենէն լուծեալ մնայր ի չարչարեցելումն⁵ մարմնոյ⁶ մասին, բաժանումն տրտմեցուցանողի ոչ կարելով անցանել առ իմաստս հոգւոյն⁷: Քանզի եթէ մեռուցանէաք զանդամս յերկրի, ըստ աւանդութեանն Առաքելոյ՝ եւ «զմեռելութիւնն Յիսուսի⁸ ի մարմնի բերեալք⁹» (Հմմտ. Բ. Կ. 10). հարկաւորապէս մեռեալ մարմնոյն վարք, ընդ որով եւ վէրք առ լուծեալն ի միաւորութենէն իւրմէ հոգւոյն¹⁰ ոչ գնայր: Անպատուութիւնք¹¹ եւ տուգանք, եւ ընտանեաց մահք ոչ

ելանէին ի միտսն, եւ¹² ոչ կործանէին զբարձրութիւնն ոգւոյն¹³ առայնոցիկ, որք աստն¹⁴ են ախտակցութիւնքս: Քանզի եթէ հաւասար խորհէին առաքիւնոյն¹⁵, որք ի դժուարութիւնսն¹⁶ անկանին, ոչ ընձեռէին տր[197բ|տմութիւնս ընկերին, որք եւ ոչ ինքեանք տխրաբար բերէին զվտանգսն: Իսկ եթէ ըստ¹⁷ մարմնոյ կեցցեն եւ այնպէս տրտմեցուցեն¹⁸ (Հմմտ. Հմմ. Բ. 13), այլ ողորմելիք դատեսցին ոչ յաղագս ամբոխիցն յաւէտ, քանզի¹⁹ եթէ ոչ յորդորագոյնք լինել ընտրելով զանկսն²⁰: Բոլորովին իսկ անձն՝ միանգամայն կապեալ ընդ²¹ ցանկութիւնս Արարչին եւ որք անդն են գեղեցկութիւնքն սովորեալ զուարճանայ²², խնդութիւն ինքեան եւ բարեմտութիւն ի գանազան փոփոխմանց մարմնական ախտից ընդունելով ոչ փոփոխի, այլ որք այլոցն լինին տրտմականք յաւելլածս²³, ուրախութեանն առնէ: Որպիսի էր Պաւղոս²⁵⁷ հաճելով ընդ տկարութիւնս, ընդ նեղութիւնս, ընդ հալածանս, ընդ վիշտս (Հմմտ. Բ. Կ. 2. 4, Հմմտ. Ժ. 10), պարծանս ինքեան զնուազու-

1 C մարմնո
 2 C առաքելականացս
 3 D ունելով] կալով
 4 C յինքէն
 5 A չարչարելումն
 6 C մարմնոյն
 7 AC հոգոյն
 8 C Յիսուսի] Քրիստոսի
 9 A բերէաք C բերելք
 10 AC հոգոյն
 11 A անպատուութիւնք

12 ACE եւ] + ոչ
 13 AC ոգոյն E հոգւոյն
 14 E աստն] աստո
 15 E առաքիւնոյն] առաքելոյն
 16 AC դժուարութիւնսն
 17 C ըստ]
 18 CE տրտմեցուցանեն
 19 A քան
 20 C զանկսն] զանձն DE զվտանկնս
 21 AD ընդ] անդ ի
 22 AC զւարճանայ
 23 AC յաւելլածս

թիւնն¹ առնելով՝ սովորի եւ ծարաւով, ցրտով եւ մերկութեամբ, հալածանաւք եւ նեղութեամբ² (Հմմտ. Ի. Կրնթ. ԺԵ. 27, Հմմտ. Գ. 4), որով³ այլքն դժուարին⁴ եւ առ կեանսն հրաժարեն⁵, այլ նա այոքիւք ցնծայր: Արդ, որք⁶ միանգամայն⁷ անուսումնաբար⁸ ընդունին զառաքելական միտսն եւ ոչ իմանան, թէ առ աւետարանականն զմեզ յառաջ կոչէր կեանս⁹, յանդգնին բամբասել զՊատգոս՝ խնդալ դիւրաբանագոյն պատճառաւքն¹⁰ ի ձեռն Աստուծոյ մեծապարգեւ¹¹ 198ա|ութեան, որ մեզ առաջի¹¹ կայ: Եկաք ի գոյս՝ յոչ էից, ըստ պատկերի արարչին եղեաք¹² (Հմմտ. Կ. Ե. 26), զմիտս եւ զբանս, որք կատարեն զմեր բնութիւնս, ունիմք, որովք¹³ զԱստուած ծանէաք: Եւ զգեղեցկութիւն արարածոց արուեստաբար¹⁴ ուսանիմք ի ձեռն նոցունց, որովք, որպէս եւ գրովք¹⁵ ոմամբք, զմեծն Աստուծոյ յամենեսան¹⁶ զնախախնամութիւնն եւ զիմաստութիւնն ընթեռնումք: Որոշողք

եմք բարոյն¹⁷ եւ վատթարին¹⁸, զընտրութիւն աւգտակարացն եւ զի բացբարձումն վնասակարին¹⁹ ի նմին իսկ ի բնութենէ ուսաք: Աւտարացեալք յԱստուծոյ ի ձեռն մեղացն, դարձեալ յընտանութիւն վերստին կոչմանդ²⁰ եկաք, արեամբ Միածնին յանպատիւ ծառայութենէն արտաքս ելեալ²¹ գտաք: Յոյս յարութեանն, աւետարանական²⁵⁸ բարեացն վայելք, յերկինս թագաւորութեանն, աւետեացն բարիք եւ միտք, եւ բան²², եւ զաւրութիւնք²⁵⁹ գեր ի վերոյ լեալք²³:

3 Զիս²⁴ որդ ոչ այսոքիկ արժանաւորք իցեն խնդութեան եւ անդադար, եւ մշտնջենաւոր ուրախութեան բաւականք լինել պատճառք, այլ կարծել զորովայնամոլն, եւ որ ի նիւթսն զինքն փոփոխէ²⁴ եւ ի²⁵ կակուղ անկողինսն²⁶ անկեալ կայցէ խորդալով, այնպիսումն արժանի խնդութեան իցեն կեանքն: Բայց ես զնոսա ողբալ ասեմ վայել է յայնցանէ, որք [198բ] միտս ունիցին եւ երանել²⁷, որք յուսով զհանդերձելոյ²⁸ յաւիտենին²⁹ զկեանս բերիցեն, եւ

1 AC զնւագութիւնն
 2 AE նեղութեամբք
 3 E որովք
 4 AC դժուարին
 5 C հրաժարին
 6 D որք] որ
 7 A միանգամայն] մի անգամ
 8 BCD անուսումնաբար] ուսումնաբար
 9 C կենս
 10 E պատճառովքն
 11 C յառաջի
 12 C եղելք
 13 C որովք] որով
 14 AC արւեստաբար
 15 C գրով
 16 C յամենիսէն

17 A բարոյն
 18 C վարարին
 19 C վնասակարացն C + ինչ
 20 E կոչման
 21 C ելեալ] ել
 22 C բանք
 23 B լիեալք C լիւք
 24 D փոփոխեն
 25 D ի]
 26 E յանկողինսն
 27 E երանեալ
 28 C զհանդերձելոյն E զհանդերձելոց
 29 D յաւիտենի E յաւիտենից

զմաւտակայ՝ յաւիտեանս փոփոխիցեն, եթէ ի հուր արկանիցին՝ Աստուծոյ միաւորեալք՝ իբրեւ զերիս մանկունսն, որք¹ ի Բաբելոնիս, եթէ ընդ առիւծս արգելցին, եթէ ի ձկանէ կքանիցին, ի մէնջ պարտ է երանիլ եւ նոցա խնդութեամբ եկեալ, ոչ մերձաւորաւքս ցաւեցեալք, այլ յուսով, որ զկնի մեզ կայցէ ուրախանալ: Քանզի, թուի² ինձ, եթէ գեղեցիկ նահատակին, որ յաղագս բարեացն է միանգամայն ի բարեպաշտութեանն ասպարեզ մտեալ, տեւեալ³ պարտ եւ արժան է առաքինաբար ի հարուածս⁴ հակառակամարտացն՝ յուսով փառացն, որք ի պսակացն լինին: Զի ի մերկամարտ⁵ նահատակութիւնսն, որք ի կոռարանսն⁶ յառաջագոյն սովորեն, ոչ ի ցաւոց խորշին ի հարուածոյն⁵, այլ երկաքանչիւրովք ձեռաւք յառաջ մատուցին⁶ առ ընդդիմարտսն ցանկութեամբ զովութեանցն՝ զմաւտաւոր վտանգն⁷ անտես առնեն: Նոյնպէս եւ փութացելումն յառաքինութիւնս⁸, թէպէտեւ մերձաւոր⁹ ինչ իցէ ի խոշորագունիցն, ոչ է պարտ գիտել առ խնդութեամբն: Վասն զի «Աեղութիւն զհամբերութիւն

գործէ¹⁰, համբերութիւն՝ զհանդէս, հանդէս՝ զյոյս, իսկ յոյսն¹¹ ոչ երբէք¹² ամաչեցուցանէ» (Եւ. Հոմ. Ե. 3-5): Յաղագս որոյ եւ այլուր նեղութեան համբերել, |199ա| յուսով խնդալ ի նմին իսկ ի Պաւղոսէ¹³ ուսաք: Արդ, յոյս է, որ զխնդութիւն տնակից Հոգւոյ¹³ առաք, ի նոյն պատրաստ է: Այլ ինքն Առաքեալ եւ եթէ լալ պարտ է մեզ հրամայէ ընդ լացողսն (Հմմտ. Եւ. Հոմ. ԺԲ. 15): Եւ Գաղատացւոցն¹⁴ գրելով՝ լայր յաղագս թշնամեաց խաչին Քրիստոսի: Եւ զի՞նչ պարտ է ասել՝ «Երեմիաս լացեալ, եւ զԵգեկիէլ ողբսն (Հմմտ. Եւ. Հոմ. ԺԲ. 1) իշխանացն¹⁵ ի հրամանէ Աստուծոյ գրել¹⁶, եւ զյոյովս ի սրբոցն հառաչեցեալ՝ «վայ ինձ, մա՛յր, իբրեւ զո՞րք ծնար զիս» (Եւ. Հոմ. ԺԲ. 10) եւ վայ ինձ, զի¹⁷ կորեալ երկիւղած եւ ուղղեալն ի մարդկանէ ոչ է, եւ վայ ինձ, զի եղէ իբրեւ հասկաքաղ ի հունձս¹⁸ (Հմմտ. Մով. Է. 1-2): Եւ բոլորովին, որք խուզեն զձայնս արդարոցն¹⁹, եւ եթէ ուրեք ինչ գտցես տիրագոյնս²⁰ ձայն արձակեալ, հաւանեսցիս, եթէ ամենեքեան²¹ զաշխարհս զայս եւ որ ի սմա կեանք

¹ ABE որք] որ

² C թուի

³ B տեւել] եւ ել

⁴ AC հարուածս

⁵ AC հարուածոյն E հարուածոցն

⁶ A մատուցին] մատչին

⁷ C վտանկսն

⁸ C յառաքինութիւնսն D յառաքինութիւն

⁹ A մերձաւոր] մերձ

¹⁰ E գործեն

¹¹ C յոյսն

¹² BD երբէք]

¹³ A հոգոյ

¹⁴ C գաղատացոցն

¹⁵ C իշխանացն

¹⁶ E գրեալ

¹⁷ C կորեւ երկեղած

¹⁸ C հունձս

¹⁹ D արդարոց

²⁰ A տիրագոյն

²¹ C ամենեքեն

դժուարինք¹ են՝ զայնոսիկ հառա-
 չեն՝ «վայ ինձ, զի պանդխտութիւն իմ
 լերկարեցաւ» (ՍՂ. ՃԺԹ. 5): Քանզի
 ցանկութիւն ունի լուծանիլ² «Ա ընդ
 Քրիստոսի գոլ» (ՓԼ. Ը. 23): Իբրեւ³
 խափանիչ խնդութեանն՝
 զպանդխտութեանս այսորիկ ընդ
 երկարութիւն⁴ դժուարի⁵: Դաւիթ
 եւ ի նուազսն ողբս մեզ զսիրե-
 լոյն⁶ եթող զՅովնաթանայ, ընդ ո-
 ռում ողբացաւ եւ զթշնամին իւր:
 «Յաւիմ ի վերայ քո, եղբա՛յր²⁶³ Յովնա-
 թան» (Բ. ԹՔ. Ը. 26): Եւ «դատե՛րք Իս-
 րայելի⁷, ողբացէք ի վերայ Սաուղայ»
 (Բ. ԹՔ. Ը. 24): Զմին ողբացաւ՝ մե-
 ռեալ ընդ մեղսն, իսկ զՅովն^{199բ} լ-
 աթան՝ իբրեւ իսպառ իւր հաղորդ
 ունելով կենացն: Եւ զի^նչ պարտ
 է եւ զայլսն ասել: Արտասուեաց⁸
 եւ Տէրն (Հմհ. Յ. 4. Ժ. 35) ի վերայ
 Ղազարու, արտասուեաց⁹ եւ ի վե-
 րայ Երուսաղէմի (Հմհ. Գ. 4. ԺԹ. 41):
 Եւ երանէ զսգաւորսն (Հմհ. Մ. 7. Ե.
 4), եւ դարձեալ, որք լանն:

4 Զիա՞րդ ճայնակիցս զայսո-
 սիկ, ասեն, որ յամենայն ժամ
 խնդացէքն¹⁰, ասէ (Հմհ. Գ. 9. 21),
 զի եւ ոչ ի նոցունց ի սկզբանց¹¹
 արտաւսրն եւ խնդութիւնն զլինե-

1 A դժուարինք C դժուարինքն
 2 C լուծանել
 3 BC իբրեւ] + ի
 4 A յերկարութիւն
 5 AC դժուարի
 6 E սիրելոյն
 7 B իսրայելի
 8 A արտասուեաց
 9 A արտասուեաց C արտասուեց
 10 C խնդրացէք
 11 C սկզբանն

լուծիւնն¹² ունին: Քանզի մին,
 իբրեւ ի վիրէ ումեքէ¹³, յակամայ¹⁴
 արկածից¹⁵ Հոգւոյն¹⁶ հարկեցելոյ¹⁷
 եւ ամփոփեցելոյն¹⁸ եղեալ¹⁹, որ
 զսրտիւ²⁰ շունչն ծնանիլ բնաւորե-
 ցաւ, իսկ խնդութիւն²¹ իբրեւ խայ-
 տանք իմն են Հոգւոյն²² ըստ կա-
 մացն աւետեաւք: Ուստի եւ, որ ի
 մարմնին են պատահմունքն, զա-
 նագանին: Քանզի տրտմեցելոցն
 դեղնագոյն եւ կապուտակագոյն,
 եւ ցամաքեալ է ամբարձումնն,
 իսկ հրճուեցելոցն²³ ծաղկեալ եւ
 կարմրագոյն մարմնոյն ունակու-
 թիւնդ, քանզի վազէ իմն յոգ-
 ւոյն²⁴ յառաջ մղեցելոյ ի հեշտու-
 թենէն յարտաքոյսն: Առ այնոսիկ
 ասեմք, եթէ ե՛ւ ողբք, ե՛ւ արտա-
 սուք սրբոցն²⁵ յաղագս Աստուծոյ
 սիրոյն լինէր: Քանզի միշտ տե-
 սանելով զսիրոյն եւ զանդուստ²⁶
 ուրախութիւնն յինքեան աճեցու-
 ցանելով, որ ի ծառայակիցն իւ-
 րեանց էր, տնաւրինէին եւ սգա-
 յին²⁷ զմեղուցեալսն, վերստին

12 E զլինելութիւնն]
 13 E ումեքէ] յիմեքէ
 14 C յակամայ] + առն
 15 C արկածից] կարծից
 16 AC Հոգւոյն
 17 B հարկեցելոյ] հարեցելոյ C հասեցելո
 18 C ամփոփեցելո D ամփոփելոյն E ամփոփե-
 ցելոյ
 19 E եղեալ] նեղեալ
 20 C զսրտին
 21 C խնդութիւնք
 22 E Հոգւոյն
 23 AC հրճուեցելոցն
 24 A յոգոյն D Հոգւոյն
 25 E զսրբոց
 26 A զանտուստ
 27 D սգային] զգային

ուղղել զնոսա ի ձեռն արտասուեացն¹: |200ա| Զոր արբինակ, որք յեզերսն² կայցեն՝ ծովուն ընկղմեցելոցն ախտակից լինին՝ ոչ մատնելով զիւրեանց զգուշութիւնն ընդ այնոսիկ, որք վտանգինն, նոյնպէս եւ ոչ որք յանցանաւք³ ընկերացն տիրին զընտանի ուրախութիւնն: Այլ եւ ի հակառակ են, մեծագոյն եւս առնեն զնոսա, յաղագս որոյ⁴ յեղբարսն արատասուքն են ուրախութեանն Տեառն⁵ արժանաւորք լեալք⁶: Յաղագս այսորիկ երանի, որք լանն, «երանի սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեացիս» (Մ․Գ․ Ե․ 4) եւ նոքա ծիծաղեսցին⁷ (Հովհ․ Գ․ 9․ 21): Ծաղր ասէ ոչ որ այսիւքն անկեալ հնչումնն առանդամբ արեանն⁸, այլ զանապական եւ զանխառն տխրանաց⁹ զուարթութիւնն¹⁰: Եւ միշտ զմիտսն ընդ լացեալսն թողացուցանէ Առաքեալ¹¹, վասն զի արտաւարն¹² այն որպէս սերմն եւ փոխարենք լինին յաւիտենական խնդութեանն¹³: Եւ ինձ մտաւքդ ի վեր եւ տես զհրեշտակացն կայանս, եթէ այլ ինչ վայե՞լ է¹⁴ նո-

¹ AC արտասուեացն
² E յեզեր
³ E յանցանօքն
⁴ A որոյ] որ
⁵ C տեառնն] են
⁶ B լիեալք
⁷ C ծիծաղեսցեն
⁸ C արեանն] արենն
⁹ C տխրանացն
¹⁰ A զուարթութիւնն C զզուարթութիւնն
¹¹ C առաքելն
¹² AC արտասուելն
¹³ C խնդութիւն
¹⁴ A է] են

ցա կայանք, բայց յատուկ խնդալն եւ հրճուել¹⁵, զի արժանաւորք են մերձ կալ Աստուծոյ եւ վայելեալ յանճառելի ուրախութիւնս¹⁶ եւ գեղեցկութիւն փառաց ստացողին: Առ այն կեանս հայեցուցանելով զմեզ, Առաքեալ ասելով՝ յամենայն ժամ խնդալ մեզ հրամայէ:

5 Եւ համայն²⁶⁴ առ արտասուելն Տեառն ի վերայ Ղազարու եւ ի վերայ քաղաքին զայն ասել |200բ| ունիմք, զի եւ եկեր, եւ արբ՝ ոչ ինքն այնոցիկ կարաւտեալ, այլ քեզ չափ եւ սահման հարկաւորացն անձին ախտից թողլով: Նոյնպէս արտասուեաց¹⁷ ողբասացողաց¹⁸ եւ սգացելոց¹⁹ զսաստկացեալ²⁰ ախտսն նուաստացուցանելով²¹ ուղղէր²²: Քանզի ո՞ այլ, քան արտասուելն²³ բանին չափաւորութեան կարաւտանայ եւ ի վերայ ոյր լինել, եւ որքան, եւ երբ, եւ որպէս ակրէն է: Զի ոչ ախտաւոր էր արտաւարն Տեառն, այլ վարդապետական, անդուստ²⁴ է յայտ՝ «Ղազարոս բարեկամ մեր քնեաց²⁵, այլ երթամ, զի գարթուցից զնա» (Յ․ՎԳ․ ԺԵ․ 11): Ո՞ ի մէնջ

¹⁵ AC հրճուել
¹⁶ C յուրախութիւնսն
¹⁷ A արտասուեաց C արտասուեց B + զի C + զմեզ
¹⁸ C ողբաց
¹⁹ C զսգացելոց
²⁰ C սաստկացել E սաստկացեալ
²¹ AC նուաստացուցանելով
²² D ուղղէ
²³ AC արտասուելն
²⁴ A անտուստ
²⁵ E քնեաց] ննջեաց

զքնեալն¹ զսիրելի ողբայ², զոր սուղ ինչ զկնի վստահանայ զարթնուլ: «Ղազարէ²⁶⁵, եկ արտաքս» (ՅՊՎԺ. ԺԼ. 43): Եւ մեռեալն արտաքոյ լինէր, եւ կապեալն զնայր: Սքանչեւիք ի զարմացմանն. երիզովք կապեալ զոտս, եւ ոչ խափանեալ առ շարժումն: Քանզի³ մեծ էր, որ զաւրացուցանէրն, քան զխափանիչն: Արդ, որպէ՞ս զայսոսիկ զզաւրութիւնս հանդերձեալ էր առնել, արտասուաց⁴ արժանի զղիպուածն⁵ վարկանէր: Եթէ ո՞չ յայտնի է, զի ամենայն ուստեք զմեր տկարութիւնս տեսանելով՝ չափովք ումամբք եւ սահմանաւք զհարկաւորսն շուրջ էառ⁶ զկիրս⁷, քանզի զանախտակցութիւն իբրեւ զգազանային իմն արտաքս խոտորեցոյց, իսկ զտրտմասէրն⁸ եւ զողբասէրն⁹, որպէս |201ա| զանազգի հրաժարեցոյց: Յաղագս որոյ եւ արտասուեաց ի վերայ սիրելոյն, ինքն զհաւասարութիւն¹⁰ մարդկային բնութեանս եցոյց եւ զմեզ յերկաքանչիւրոցն¹¹ առաւելութեանցն¹² ազատեաց ո՛չ հեշտանալ յախտսն եւ ո՛չ անզգայաբար¹³ ունել առ տրտմականսն

հրամայելով: Արդ, որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն Տէրն, հաստատուն կերակուրն շնչեցեալ ի նմանէ եւ զծարակեալն իրաւացոյց խոնաւութեանն ծախեցելոց, որ ի մարմնին, եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ ջլացն յուղէզնացութենէն յաւէտ ձգեցելոց. ոչ աստուածութիւն¹⁴ աշխատութեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր, զպատահումն ընկալաւ նոյնպէս եւ զարտաւար իրաւացոյց, զբնականն ի մարմնի լինել զպատահումն թողացոյց¹⁵: Որ¹⁶ եւ հանդիպի, յորժամ խորագոյն խելապատիկն, որ ի տրտմութենէ գոլորշիքն են, լնուցուն իբրեւ ի ձեռն առուաց¹⁷ ոմանց, որք յաչսն գնացք են, խոնաւագոյնք զծանրութիւնն¹⁸ պատրաստէ: Ուստի հնչումն իմն եւ ցնորք, եւ ապշութիւն¹⁹ յանկարծեալեաց տրտմականացն լսելոյ²⁰ լինին, թմրեցելոյ²¹ գլխոյն ի գոլորշեացն, զորս ի խորագոյն ջերմութենէն պնդութեամբ ի վեր առաքի: Եւ ապա, կարծեմ, իբրեւ ամպ ի մանրացող, նոյնպէս թանձրութիւն²² գոլորշեացն յարտաւար²³ լուծանի: |201բ| Աստուատ եւ հեշ-

¹ C զքնեալն] զքուն լիելն
² E ողբաց
³ C քան]
⁴ A արտասուաց C արտասուեց
⁵ A զղիպուածն C զղիպուածսն
⁶ D էառ] առնէ E առ
⁷ C զկիրսն
⁸ C զտրտմասէրսն
⁹ C զողբասէրսն
¹⁰ C զհաւասարութիւնս
¹¹ A յերկաքանչիւրոց C յիւրաքանչիւրոցն
¹² C առաւելութեանց
¹³ C անսգաբար

¹⁴ A աստուածութեանն C աստուածութեամբն
 D աստուածութիւնն
¹⁵ C թողացոյց] գողացոյց
¹⁶ CD որ]
¹⁷ A առուց C առուաց
¹⁸ C զծանրութիւնս
¹⁹ C ափշութիւնս
²⁰ BCD լսել
²¹ E թմրացելոց
²² E թանձրութիւն] ծանրութիւն
²³ E արտար

տուժիւն իմն տրտմեցելոցն յողսն, զանխլաբար լալովն ունայնացուցանէ զնոսա ի ծանրութենէն, եւ հաստատէ զբանիս¹ ճշմարտութիւն փորձ եղելոցն: Քանզի զբազումս գիտացաւ յողսն ակամայ թորթորեցուցանելով զարտասուսն բռնաբար ժուժկալել կամեցեալք, եւ ապա անհնարին անկանիս յախտս² ոմանք ի խելագարութիւն եւ ի լուծումն, եւ ոմանք՝ ամենեւին ցամաքեալք՝ որպէս հաստատութեանն տկարացելոյ, զգաւրութիւնս նոցա ծանրութեամբ տրտմութեանն խորտակեալ: Զոր եւ ի վերայ բոցոյ է տեսանել՝ յընտանի իւրմէ ծխոյն ինքն հեղձանի՝ ոչ արտաքս ելանելով, այլ յինքեան շրջանակեալ. զայս ասեն եւ յաղագս այնորիկ, որ տնաւրինէ զկենդանին զաւրութիւնն լինել, քանզի թառամէ ի վտանգաւորացն եւ շիջանի, եւ ոչ ի միոյ եղելոյ³ արտաքս շնչումն:

6 Արդ, մի ոքի վկայութիւն իւրոյ ախտին զՏեառնն առցէ զարտաւար⁴ տրտմասէրն²⁶⁶: Զի որպէս կերակուրն էր, զոր Տէրն եկեր, ոչ ի հեշտակրութիւնս⁵ մեզ է⁶ պատճառս⁷, այլ ընդդիմակին ժուժկալութեան եւ սակաւապիտութեան⁸ սահման⁹ վերագոյն: Նոյնպէս եւ

¹ C զբանին
² C ախտսն
³ A արտաքս շնչումն B արտաքսէ շնչումնն
⁴ ACD տրտմասէրքն
⁵ A հեշտութիւնս
⁶ AC է] ի
⁷ A պատճառ
⁸ C սակաւապիտութեան
⁹ C սահմանք

արտաւարն¹⁰ ոչ է աւրինադրութիւն¹¹ առ¹² ողբալ¹³, այլ չափ բարեձեւագոյն եղեալ եւ¹⁴ աւրինակ հաւաստի, ըստ որում՝ աւրէն է, |202ա| պարկեշտաբար եւ գեղեցկապէս ի բնութիւնսն¹⁵ մնալով, ի սահմանս բերել¹⁶ զտրտմականսն: Զի ո՛չ կանանց եւ ո՛չ արանց հրամայեցաւ սգասիրութիւն²⁶⁷ եւ բազմարտաւար²⁶⁸ լինել, այլ որքան տխրել ի տրտմելիսն եւ սուղ ինչ արտաւար կաթեցուցանել, եւ զայն հանդարտութեամբ, մի կականելով, մի աղաղակելով, մի զհանդերձս պատառելով¹⁷ կամ փոշի արկանել¹⁸ ի¹⁹ գլուխ եւ մի այլ ինչ յայնպիսեացն ամաչելի գործ՝ անխրատաբար²⁶⁹ ունելով առ ի մարդկայինսն: Քանզի պարտ է մաքրեցելումն աստուածային վարդապետութեամբն, իբրեւ զգուշագոյն իւրք պարսպով՝ ուղիղ բանիւն ամբանալ ե՛ւ արութեամբ, ե՛ւ ժուժկալապէս զայնպիսեաց ախտից զարկածս ամփոփել, եւ մի որպէս ի տեղի ինչ հովտագոյն խոնարհութեամբ²⁰ եւ նուաստութեամբ²¹ Հոգւոյն²², զախտիցն հոյլս, զի վերայ ցնդեալսն ընդու-

¹⁰ C արտար
¹¹ D աւրինադրութեան
¹² C առ]
¹³ C ողբալն
¹⁴ C եւ] եղեւ
¹⁵ A բնութեանս
¹⁶ D բերեալ
¹⁷ ACE պատառելով] + եւ զհերս ճողելով
¹⁸ C արկանելով
¹⁹ C ի]
²⁰ B խոնարհութեամբ] խոնաւութեամբ
²¹ AC նուաստութեամբ
²² AC հոգոյն C հոյլսն

նել: Քանզի անարևոյ¹ անձին եւ որ մի ինչ պնդութիւն Աստուծոյ յուսոյն ունիցի, սաստկապէս անկանելն ի վայր եւ ի ներքոյ լինել տրտմութեանցն: Զի, զոր աւրինակ, որդունք ի կակղագոյն փայտսն յաւէտ ծնանին, նոյնպէս եւ տրտմութիւն ի թուլացեալ բարուց մարդկան բուսանին²: Մի՞թէ աղամանդեայ էր Յոբայ սիրտն: Մի՞թէ ի քարանց էին արարեալ նորա աղիքն: Կոտորեցան նորա մանկանքն ի վայրկեան ժամ³ 202բ| անակի, առանց վիրի խորտակեալք ի տան ուրախութեան, ի ժամանակի վայելիցն, ի վերայ շարժեալ նոցա սատանայի գտունն: Ետես զսեղանն արեամբ շաղախեալ, ետես զմանկունսն զանազանապէս ըստ ժամանակի ծնեալս, հասարակ անկեալս կենացն վախճանաւ: Ոչ հառաչեաց²⁷⁰ եւ ոչ արձակեաց ձայն ինչ անտոհմիկ, այլ զհռչակելին զայն եւ առ³ ամենեսին⁴ գովեալ գոհութիւնն բարբառեցաւ՝ «Տէր ետ եւ Տէր առ, որպէս եւ Տեառն թուեցաւ⁵, այնպէս եղև: Եղիցի անուն Տեառն արհմեալ» (Յ՞ք. Լ. 22): Մի՞թէ⁶ անախտակից⁷ էր այրն: Եւ զիա՞րդ, որ եւ յաղագս ինքեան ասէ՝ ես լացի ի վերայ ամենայն նեղելոյ⁸ (Հմմտ.

¹ C անարիտ
² AE բուսանի
³ C դառ
⁴ C ամենիսէն
⁵ A թեւեցաւ
⁶ BC միթէ]
⁷ C անախտակից] ախտակից
⁸ BD նեղելոյ E եղելոց

Յ՞ք. Լ. 25): Այլ մի՞թէ արդեաւք⁹ ստեաց զայս ասելով: Եւ համայն վկայէ նմա ճշմարտութիւնն, զի առ այլովք առաքինութեամբ եւ ճշմարտի էր: Քանզի՝ այր անբամբաս, արդար, սուրբ, ճշմարիտ (Հմմտ. Յ՞ք. Լ. 1): Իսկ դու երգովք¹⁰ ոմամբք՝ առ ի տրտմականսն արարելովք՝ ողբաս նուագաւք¹¹ ողբականաք¹², հալել զքո զանձնդ պատրաստ ես եւ, զոր աւրինակ, աղբերգակացն յատուկ է ստեղծուածն¹³ պատրաստութիւն, որովք գտեսարանսն¹⁴ հասեալ ունին, նոյնպէս եւ¹⁵ քեզ թէ աւրինաւոր էր սգացելու՞մդ վայելչական գոլ ձեւ¹⁶ սեաւ հանդերձ¹⁷, երաշտացեալ վարսք, եւ¹⁸ խաւար ի տան, եւ աղտ¹⁹, փոշի, եւ նուագ²⁰ տխուր՝ միշտ զնորագոյն գտրտմութեանն զվէր անձինն²¹ |203ա| ողջ պահէ: «Լքցես զայդոսիկ առնել որք ոչ ունիմ յոյս» (Լ. Թ՞շ. Գ. 13): Քանզի դու վարդապետեցար յաղագս ի Քրիստոսի ննջեցելոցն, եթէ²² «սերմանի ապականութեամբ եւ յառնէ առանց ապականութեան» (Կ՞նք. Ժ. 42) «սերմանի տկարութեամբ եւ

⁹ A արդեւք C արդաւք
¹⁰ E երգօք
¹¹ A նուագաւք C նուագովք
¹² D ողբականաւք]
¹³ A ստեղծուածն C ստեղծուածի
¹⁴ A գտեսարանն
¹⁵ BC եւ]
¹⁶ C ձեւդ
¹⁷ C հանդերձք
¹⁸ AC եւ] + ի
¹⁹ AE աղտ] + եւ
²⁰ AC նուագ
²¹ A անձին C անձն
²² A թէ

յառնէ զարութեամբ, սերմանի մարմին շնչաւոր եւ յառնէ մարմին հոգեւոր» (Լւս. Կ. Ժ. Ժ. 43-4): Արդ, զի՞ յերկարես զվախճանեալ¹ զգեցուցանելով²: Ո՞չ զքեզ ինքն ողբաս որպէս³ յաւգնականէ ումեքէ⁴ զրկեալ: Քանզի «բարի է, ասէ, յուսալ ի Տէր, քան յուսալ ի մարդ» (Ս. Գ. Դ. Ժ. 8): Մի զնա ողբար⁶ որպէս դժնդակս⁷ ինչ կրեալ, զի փոքր ինչ զկնի յերկնից փող զնա⁸ զարթուցենէ, եւ տեսցես զնա մերձ կացեալ բեմին⁹ Քրիստոսի: Թող ի բաց զայնոսիկ զնուաստս¹⁰ եւ զանխրատ ճայնս: Զվայս անյուսից չարեացդ¹¹: Եւ ո՞ կարծեաց այսպիսի ինչ լինել: Եւ ե՞րբէք կարծիցի, թէ ծածկիցի զսիրելի զիմ զգլուխն: Քանզի զայսոսիկ եթէ յայլմէ ումեքէ յասողէ լսիցեմք¹³, շառագունել մեզ պարտ է յիշատակաւ անցելոցն եւ փորձիւ մաւտակայիցս զհարկաւորութիւն բնութեանս ախտս ուսողաց:

7 Արդ, ոչ տարածամ մահ եւ ոչ այլք ոմանք դժնդակութիւնք¹⁴ յանկարծաւրէն¹⁵ ի վերայ ան-

¹ C զվաղնջանելն
² C զգեցուցանելով] սգեցուցանելով E սգացուցանելով
³ D որպէս] իբրեւ
⁴ C ումեքէ] իմեքէ
⁵ C մարդիկ
⁶ C ողբալ
⁷ B դժընդակս
⁸ E զնա]
⁹ D բեմբին
¹⁰ AC զնուաստս
¹¹ C չարեց
¹² C եւ ո] եւ ս
¹³ D լսիցեմ
¹⁴ B դժնդակութիւնք
¹⁵ C յանկարծաւրէնք

կեալք՝ զարհուրեցուցանեն¹⁶ զմեզ երբէք զդաստիարակեալս¹⁷ բանիւ բարեպաշտութեանն: Որպիսի, որդի էր իմ երիտասարդ, միայն ծերութեան |203բ| մխիթարութիւն, ազգականութեանս փոխանորդ, զարդ՝ տոհմիս, ծաղիկ հասակակցաց, հաստատութիւն, նոյն ի հասակի էր շնորհաւոր¹⁸. նա յափշտակեալ կորեաւ, ե՛լ հող, ե՛լ մոխիր եղեւ, որ փոքր մի յառաջ ախորժելի լսելեացս զոր խաւսէրն, հեշտալի տեսութիւն ծնողիս աչաց: Զի՞նչ արասցուք: Պատառեցի՞ց զպատմութեանս եւ անկեալ թաւալեցա՞յց յերկրի¹⁹, եւ անփարելի²⁰, եւ անմխիթարելի զիս ցուցից մերձաւորա՞յց որպէս թէ մանուկ ոք ի գանիցն վայիցէ²¹ եւ արտաքս²² ոստիցէ: Թէ՞ հարկաւորաւ եղելոցն իմանալ, եթէ անհրաժարելի են մահուն աւրէնք, ընդ ամենայն հասակս նմանապէս անցանեն եւ ամենայն ըստ կարգի ի բազմաց՝ մի լեալն²³ դարձեալ լուծանիլ: Ոչինչ զարմացայց ընդ պատահումն եւ ոչ խոտորեցից²⁴ զմիտս որպէս յանկարծ ել ի վիրէ ի վայր անկեալ՝ կանխաւ յառաջագոյն ուսեալ, եթէ մահկանացու էի, եւ մահկանացու ունէի զմանուկն: Եւ զի ոչինչ մարդկայ-

¹⁶ D զարհուրեցուցեն
¹⁷ A զդաստարակեալսս D զդաստիարակեալք
¹⁸ C շնորհօրն
¹⁹ C երկրի
²⁰ C անփարելի] անփարատելի
²¹ C վայիցէ] վնասիցէ
²² D արտաքս] աքս
²³ B լեալն
²⁴ A խոտորեցուցից

նոցս¹ հաստատուն, եւ² ոչ ոք ամենեւին կալ մնալ յարարեալսս³ բնաւորեցաւ: Այլ եւ քաղաքք մեծամեծք եւ երեւելիք շինուածովքն⁴ պայծառութեամբ եւ զաւրութեամբ բնակչացն եւ այլովք⁵ ըստ տեղոյն եւ վաճառուն⁶ լիութեամբք⁷ կործանեալք՝ այժմ յատուկ հնոյ պարկեշտութեան⁸ |204ա| նշմարանք երեւին: Եւ նաւ, յոլովակի ի ծովէ ապրեալ, բիւրապատիկ լիութեամբք⁹ եւ արագութեամբ հանդերձ բեռամբն վաճառականացն¹⁰ զշահսն¹¹ ընձեռելով, միով ի վերայ անկեալ հողմով աներեւութացաւ: Եւ զաւր, յաղթեալ ի պատերազմի յոգնակի¹² զընդդիմակացսն փախուցանելով, ինքեանց¹³ բարաւրութիւն կազմելով, ողորմելի տեսութիւն եւ պատմութիւն գկնի եղեւ: Ազգք բովանդակք¹⁴ եւ կղզիք, ի մեծ զաւրութիւն յառաջ եկեալք, եւ յոլով ըստ երկրի, եւ բազում ըստ ծովու կանգնելով զյաղթանակս, յաճախ ընչեղութիւն յաւարաց ժողովեալ կամ ժամանակաւ վատ-

նեցան¹⁵, կամ գերիք լեալ¹⁶ ի ծառայութիւն յազատութենէն փոփոխեցան: Եւ բոլորովին, զոր եւ ասիցես ի մեծամեծացն եւ յանրմբերելեաց չարեացն, վաղազոյն առեալ ունի կենցաղս զաւրինակն: Զի, զոր աւրինակ, զծանրութիւն ի կշռոցն մէտս¹⁷ որոշեմք եւ զոսկւոյ¹⁸ զանագանութիւն ընդ¹⁹ սմպատակի²⁰ շփելով փորձեմք, նոյնպէս առ եղեալսն մեզ ի տեսուէչափս²¹ գլխատակսն բերելով՝ ոչ արդեալք²² ի սահմանացն ուրեք ողջախոհութեանն²³ արտաքս անկցուք: Արդ, յորժամ քեզ երբէք ի վերայ անկցի յանախորժեալացն²⁴ յաւէտ՝ յառաջագոյն պատրաստութեամբ մտացդ՝ ի խռովութենէ²⁵ մի ախտասցիս |204բ| եւ զկնի յուսով հանդերձելոցն²⁶ թեթեւագոյն արասցես զմերձակայսն: Զի, զոր աւրինակ, որք տկար զաչսն ունիցին, ի յոյժ պայծառագունիցս²⁷ զաչսն ի բաց դարձուցանելով, ծաղկովք²⁸ եւ կամ բանջարովք²⁹ հանգուցեանեն. նոյնպէս պարտ է ոգւոյ²⁹ ոչ խտաբար տե-

¹ B մարդկայնոցս
² CE եւ] եկ
³ C յարարելս
⁴ AC շինուածովքն E շինուածօքն
⁵ E այլօք
⁶ D վաճառոյն
⁷ C լիութեամբ] լինելութեամբք D լիութիւնք
⁸ A պարկեշտութեանն
⁹ C լիութեամբք] լինելութեամբ
¹⁰ A վաճառականաց
¹¹ C զշահն
¹² A յոքնակի
¹³ C ինքեանց] իւրենց
¹⁴ B բովանդակ C բաւրնդակ

¹⁵ E վատնեցաւ
¹⁶ B լիեալ
¹⁷ C մետսն
¹⁸ A զոսկոյ C զոսկո
¹⁹ A սմպատակի B սմպատակի C սմբատակի
²⁰ E չափոյ
²¹ A արդեւք C արդօք
²² D ողջախոհութենէն
²³ C յանախորժեց
²⁴ A խռովութենէն
²⁵ E հանդերձելոյն
²⁶ A պայծառագունիցն
²⁷ C ծաղկօք
²⁸ DE բանջարօք
²⁹ A ոգոյ C ոգո

սանել զտրտմականսն¹ եւ ոչ ի մերձակայ վտանգաւորսն անկանել կալ, այլ առ տեսութիւն էից բարեացն դարձուցանել զակն: Այսպէս ուղղեսցի քեզ² յամենայն ժամ խնդալն, եթէ կեանք քո առ Աստուած³ Հայիցեն եւ յոյս Հատուցմանն թեթեւացուցանէ զկենցաղոյս տրտմութիւնս: Պատուեցա՞ր⁴: Առ ի փառսն, որ յազագս Համբերութեանն յերկինս կայ մնայ, Հայեայ: Տուժեցա՞ր: Այլ տե՛ս զճոխութիւն երկնային գանձուցն, զոր եղիր⁵ քեզ ինքեան ի ձեռն բարեաց գործոց: Արտա՞քս ընկեցար ի գաւառէ: Այլ ունիս գաւառ զերկնայինն Երուսաղէմն, Մանո՞ւկ կորուսէր: Այլ զհրեշտակս ունիս, ընդ որս պարես շուրջ զաթոռովն Աստուծոյ եւ զուարճացիս⁶ յաւիտենական ուրախութեամբն: Այսպէս ընդդէմ դիցես մերձակայ տրտմութեանցն զվստահացեալ⁷ բարիսն եւ պահեսցես զքո անտխուր զոգիդ եւ անխռով, յոր կոչէ զմեզ աւրինադրութիւնն Պաւղոսի²⁷²: Մի՛ ի հրճուելիս⁸ մարդկային⁹ իրաց խնդութիւն անչափ արասցես

քում¹⁰ անձինդ եւ մի՛ |205ա| ի տրտմութիւնս տխրեսցիս, եւ ի վայր արկցես զվստահութիւն մտաց քոց, եւ զբարձրութիւն նորա խոնարհեցուցես: Քանզի ոչ այնպէս յառաջագոյն խրատեցար յազագս կենցաղոյս, ոչ երբէք անվտանգ կեանս եւ անխռովս կեցցես: Այսոքիկ քեզ դիւրապէս ուղղեսցին¹¹, եթէ ունիցիս զպատուիրանն¹² տնակից, որ ամենայն ուրեք խնդալ քեզ աւանդէ՝ ի բաց առաքելով զանձինդ ուրախութիւն¹³ եւ զմերձակայիս¹⁴ զգայութեամբք¹⁵ զանցանելով¹⁶. առ յոյս յաւիտենականացն ձգեա՞ր¹⁷ զմիտսդ, որոյ¹⁸ եւ յատուկ երեւումնն բաւական է զանձինդ ուրախութեամբ լնով՝ զհրեշտակացն ցնծութիւն ի սիրտս մեր բնակեցուցանելով ի Քրիստոս Յիսուս¹⁹ Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն²⁰ յաւիտեանս յաւիտենից²⁷³. ամէն:

¹ A զտրտմականս
² CD քեզ]
³ C յաստուած
⁴ BD պատուեցար] անպատուեցար E պարտեցար
⁵ E եղեր
⁶ A զւարճացիս
⁷ C բարիսն... անտխուր] D բարիսն պահելով անարտուժ եւ անտխուր
⁸ AC հրճուելիս
⁹ C մարդկայինս

¹⁰ C քում] քո
¹¹ C ուղղեսցեն
¹² AC զպատուիրանն D զպատուիրանս
¹³ C ուրախութիւնք
¹⁴ A մերձակայիս
¹⁵ C զգայութեամբք] սգաութեամբք
¹⁶ C զանցանելով] զանց առնելով
¹⁷ E ձգես
¹⁸ E որոյ] որոց
¹⁹ E Յիսուս] + ի
²⁰ CE յաւիտեանս... ամէն]

ԻՆՏԵՆՍԻՎ ՎԿԱՅ ՅՈՒՂԻՏԵԱՅ ԵՒ
ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՑԵԱԼ ԽԱՒՍՍՆ
ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ²⁷⁴

1 Պատճառք² ժողովոյս եկեղեց-
ւոյս³ են⁴ երանելոյ⁵ վկայիս քա-
րոզութիւն լեալ⁶: Քանզի խոստա-
ցայ ձեզ յաւուրս յայսմիկ, իբրեւ
յիշատակարան ունելով⁷ զմեծ
ճգնութեան, զոր կանացի⁸ մարմ-
նով առնի⁹ արութիւն եւ զամե-
նայն սքանչելիսն արարեալ, որք
յայնժամ մերձ էին զտեսութիւնն
եւ որք զկնի գործելոցն պատմու-
թեամբ ընդ¹⁰205թ|ունելով զլուրն,
երանելին ի կանայս Յուդիոսայ,
եթէ կին կոչել վայելուչ իցէ զնա,
զմեծ բնութիւնն¹⁰ անձինն¹¹ քան
զկանանց բնութիւնն, որ զտկա-
րութիւնն ծածկեաց, թուի¹² ինձ,
յաւէտ վիրաւորեալ զհասարակաց
մեր¹³ զհակառակամարտն ոչ ժու-
ժալով ի կանանց պարտութեանն:
Որ զմեծամեծս զայնոսիկ¹⁴ ամ-
բարհաւաճ էր շարժել¹⁵ զամենայն

¹ C ի վկայ] նորին ի վկայն D նորին սրբոյն
Բաղի եպիսկոպոսի ի վկայն E նորին սրբոյ
Բարսղի եպիսկոպոսի սուրբ վկայն E
խաւսն]

² AB պատճառք] պարծանք E + ժողովոյս

³ E եկեղեցւոյս

⁴ C են] + ժողովոյն

⁵ C երանելո

⁶ B լիեալ

⁷ C ունել

⁸ D կանանցի

⁹ C առնի] առն

¹⁰ CE բնութիւն

¹¹ C քանզի կանանց

¹² C թուի

¹³ BD մեր]

¹⁴ C զայնոսիկ] զայսոսիկ

¹⁵ E շարժեալ

աշխարհս եւ ըմբռնեալ իբրեւ
զձագս, եւ իբրեւ զմնացեալ¹⁶ ձուս
(Հմմտ. Եւ. Ժ. 14), եւ զքաղաքս¹⁷ ա-
նապատացուցանել, երեւեցաւ ի
կնոջս¹⁸ առաքինութենէ¹⁹ պար-
տեալ: Զոր յանդգնեցաւ ի²⁰ ժա-
մանակի հալածանացն յանդիմա-
նել՝ ոչ կարելով ըստ բնական
տկարութեանն մինչեւ իսպառ
զառ յԱստուած բարեպաշտու-
թիւնն ամբողջ պահել, եզիտ ի
ձեռն փորձութեանն²¹ արւորա-
գոյն²⁷⁵, քան զբնութիւնն եւ այն-
քան զնորա զարհաւիրսն ծաղր ա-
րար, որքան նա վստահանայր
դժնդակութեամբքն զնա պակու-
ցանել: Քանզի դատաստան իմն
նորա առ ոմն, որք ի քաղաքին
էին զաւրաւորք լեալ²², առ²³ ա-
գահն ոմն այր եւ բռնաւոր, որ²⁴
յափշտակութեամբ եւ գրկելով
զփարթամութիւնն իւր ժողովէր՝
երկրի բազմութիւն ի բաց վտա-
րեալ, անդաստանս եւ ազարակս²⁵,
եւ արաւտականս, ծառայս եւ ա-
ղախնայս²⁶ եւ զամենայն պատ-
րաստու²⁰⁶թիւն եւ զկազմու-
թիւն ի կնոջէն յինքն վտարեաց,
հաստատեալ ունէր զատեանսն

¹⁶ C մնացել

¹⁷ D քաղաք

¹⁸ C կնոջ

¹⁹ B առաքինութենէ] առաքինութեան է

²⁰ ABCD զառ] + ի

²¹ B արուորագոյն D արուագոյն

²² B լիեալ

²³ E ագահն ոմն այր] ագահս մնայր

²⁴ D որ]

²⁵ B ազարակ

²⁶ E աղախնեաց

զրպարտողաւք եւ սուտ վկայիւք¹ եւ կաշառաւք² ի դատաւորսն հաստատեալ լինէր: Յորժամ մերձ էր երանելիս եւ քարոզն կոչէր, եւ ատենակիցքն քաջապատրաստք²⁷⁶, սկսանելով ուսուցանել զառնն³ զապիրատութիւն⁴, եւ պատմել հանդերձեալ զաւրինակն զսկիզբան⁵ զստացուածոյն⁶ եւ զժամանակին զերկայնութիւն⁷, որ հաստատէ զտիրականն, եւ ապա զբռնութիւնն առնն, եւ զագահութիւնն ողբալ: Ի մէջ անցեալ⁸ ոչ է, ասէ, ի ներքս ածել ի դատու (քանզի⁹ ոչ է աւրէն հասարակ ընդունել, որք ոչն պաշտեն զԱստուածս թագաւորաց¹⁰ եւ որք¹¹ ուրանանն¹² զի Քրիստոս¹³ հաւատն): Թուեցաւ¹⁴ իրաւացի ասել իշխանին եւ կարեւոր առաջի դնել: Վաղվաղակի¹⁵ խունկ¹⁶ եւ¹⁷ կրակարան, եւ¹⁸ նախակազմութիւնս դատապարտութեանց¹⁹, ուրացո-

ղացն զՔրիստոս վայելել²⁰ յաւրէնս եւ յինքեանց աւգուտս²¹: Իսկ որք²² ժուժայցեն ի²³ հաւատան, ո՛չ յատեանսն եւ ո՛չ յաւրէնսն, եւ ո՛չ յայլ ինչ ի քաղաքական իրս գալ՝ իբրեւ անպատուեալք²⁴ ըստ աւրինին, որ յայն զաւրանայր:

2 Եւ զի՞նչ²⁵ յայտոսիկ²⁶: Պատրեցաւ փարթամութեամբն եւ կամ առ ոսոխն²⁷ յաղթասիրութեամբն զաւգտակարն²⁸ անտե՞ս |206բ| արար, եւ կամ՝ ի դատաւորացն²⁹ ի վերայ յարուցելոց վտանգին զարհուրեցա՞ւ: Եւ ոչ ուրեք, այլ բարձցին, ասէ՝ կեանքս, կորիցեն ինչք³⁰, եւ մարմինս իմ մի մնասցէ՝ նախ քան եթէ ձայն ինչ ամպարիչտ³¹ արձակել զարարչէն իմմէ³² Աստուծոյ³³: Եւ որքան³⁴ առաւել տեսանէր³⁵ զիշխանն բանիւքն վայրենացեալ, եւ առ վերջին հակառակն նմա բարկութեամբ³⁶ բորբոքեալ, այնքան յա-

¹ C վկայաւք
² BD կաշառովք
³ C զառնն] գտօնն
⁴ E զապիրատութեան
⁵ C զսկիզբան
⁶ A զստացուածոյն C ստացուածոցն
⁷ D զերկարութիւն
⁸ CE անցեալ] + ասէ E ածեալ
⁹ AB քանզի] + ասէ
¹⁰ C թագաւորացն
¹¹ B որք] + ոչ
¹² CD ուրանան
¹³ C Քրիստոսն
¹⁴ AC թուեցաւ
¹⁵ E վաղվաղակի] + ի
¹⁶ AE խունկ] խոխիւ
¹⁷ E եւ] + ի
¹⁸ E եւ] + ի
¹⁹ E դատապարտութեանցն

²⁰ DE վայելեալ
²¹ C աւգուտ
²² C որ
²³ ABDE ի]
²⁴ A անպատուեալք C անպատուելք
²⁵ C յայտոսիկ պատրեցաւ] յայտոսիկ պարտեցաւ
²⁶ DE յայտոսիկ] յայնժամ
²⁷ C աւսոխին] ոսոխին
²⁸ C զաւգտակարացն
²⁹ C դատաւորաց
³⁰ AB ինչք] ինչ AB + Քրիստոս
³¹ C ամբարիչտ
³² D իմէ
³³ C զաստուծոյ
³⁴ C որքան] նոքա
³⁵ BC տեսանել
³⁶ C բարկութիւն

ւէտ գոհանայր զԱստուծոյ, զի, յաղագս ապականացու ընչից հակառակելով, երեւեցաւ զերկնային բարիսն հաստատել ստացուած¹, եւ զերկիրն ի բաց տուծելով: Զի զգրախտն ստասցի, անպատուութեամբ² դատապարտեալ, զի պսակի փառացն արժանաւոր լիցի. եւ³ մարմնով տանջեալ, եւ ի կենաց ի բաց բարձեալ յառժամեայց, զի երանելի յուսոյն արժանաւոր լիցի, եւ լիցի ընդ հրեշտակս յուրախութիւն⁴ արքայութեանն գտեալ: Փոխանակ ժամանակէիս՝ զի գերանելի յուսոյն բուռն հարկանիցէ, եւ իբրեւ յոլովակի հարցեալ՝ բազում անգամ զնոյն արձակեաց զձայն՝ աղախին զինքն Քրիստոսի ասելով, եւ նզովէր զայնոսիկ, որք յուրացութիւնն կոչէին: Յայնժամ դատաւորն անիրաւութեան⁵ ոչ յատուկ զստացուածսն⁶, զոր անիրաւաբար եւ առանց |207ա| աւրինաց ի բաց բարձին, վճարեաց, այլ զնոյն ինքն զկեանսն⁷ տուգանեաց, որպէս կարծէր, հրոյ մատնել⁸ զնա: Իսկ նա⁹ առ ոչինչ¹⁰ այնպէս ըստ¹¹ կենացն վայելչու-

թեան ճեպովն¹² ընթանայր՝ իբրեւ ի բոցն յակն եկն դիմաւք եւ ձեւով, եւ զորս բարբառէրն¹³ ծաղկեալ զուարթութեամբ¹⁴, անձինն զուարթացեալ երեւելով: Մաղթէր զմերձակայ¹⁵ կանայսն¹⁶ մի ինչ հեշտանալ յերեւելիսս եւ¹⁷ կամ երկնչել, որք յաղագս բարեպաշտութեանն վտանգք, եւ մի զբնութեանն գտկարութիւն պատճառել¹⁸: Ի նմին զանգուածոյ¹⁹, ասելով, արանցն եմք: Ըստ պատկերի Աստուծոյ եղեաք²⁰, որպէս եւ նոքա (Հմբ. Կ. Բ. 5): Առաքինութեան ընդունակք եւ էքն²¹ համապատուաբար²² արուին²³ ի ստացողէն եղեւ: Եւ քանզի ազկագիցք արանցն²⁴ ամենայնիւ եղեաք²⁵: Զի ոչ մարմինն միայն առաւ ի կնոջն կազմութիւն, այլ եւ ոսկր յոսկերացն: Որպէս զի զհաստատունն եւ զքաջապինդն եւ զտեւողն հաւասար արանց եւ առ ի մէնջ պարտ է ընծայել Տեառնն: Զայսոսիկ ասացեալ՝ ի հնոցն վազէր եւ

¹ AC ստացուած
² AC անպատուութեամբ
³ C եւ] առ
⁴ D յառժամանակեացս
 19 D յուրախութիւնս
⁵ D անիրաւութեամբ
⁶ AC զստացուածս
⁷ D զկեանս
⁸ BCD մատնելով
⁹ E առ ոչինչ] առաւել ինչ
¹⁰ C ոչինչ] + համարէր
¹¹ D ըստ] ընդ

¹² C ճեպելով
¹³ D բարբառէր
¹⁴ AC զւարթութեամբ A զուարթացեալ] զւարթացեալ BD զուարճացեալ C զւարճացիլ
¹⁵ E զմերձակայ] զմերձ
¹⁶ CE կանայսն
¹⁷ C եւ]
¹⁸ C պատճառել] պատկառել
¹⁹ A զանգուածոյ C զանկուածո D զանկուածոյ
²⁰ D եղաք
²¹ E էքն
²² AC համապատուաբար
²³ AC արուին] արւին
²⁴ C արանց
²⁵ D եղաք

չուրջ պատեալ զսրբոյն մարմին¹,
 իբրեւ զհարսանացան ինչ լուսա-
 ւոր, զհոգին յերկնային տեղին
 զվայելչական նմա զվախճան² ի³
 վեր առաքեաց, [207բ] իսկ պա-
 տուական⁴ մարմինն անարատ ապ-
 րէր, որոց պատեհն էր, որ ի գեղե-
 ցիկ գատուցեալ առաջի քաղաքիս
 կայ եւ⁵ սրբէ, որք ի նմա⁶ մերձա-
 նան: Իսկ երկիր աւրհնեալ ի
 գալստենէ երանելոյն⁷ յիւրմէ ո-
 րովայնէ բնութիւն շնորհաւոր
 ջրոյ⁸ ի վեր արձակեաց, որպէս զի
 վկայն փոխանակ մաւր լեալ⁹ իբ-
 րեւ¹⁰ կաթամբ իւրք հասարակ
 սնանիլ, որք ի քաղաքիս էն: Սա եւ
 առողջաց¹¹ պահպանակ եւ փափ-
 կացելոց ողջախոհութեան հեշտու-
 թիւն բաշխի, եւ հիւանդացելոց
 մխիթարութիւն, գեղիսէի շնորհն
 (Հմմտ. Գ. Թ. Գ. Բ. 21) ¹² յերիքունտա-
 ցիսն²⁷⁷, զնոյն¹³ մեզ ընձեռեաց
 վկայս, զաղտաղտուկ, հաւասար
 բնութեան¹⁴, որ ի տեղոջն¹⁵ ջրոյ¹⁶

¹ C մարմինն
² C զվաղնջանն
³ C ի]
⁴ AC պատուական
⁵ CD եւ]
⁶ CD նմա] նա
⁷ E երանելոյն
⁸ C ջրով
⁹ B լիեալ
¹⁰ E իբալ
¹¹ CE առողջից C առողջախոհութեանն
¹² B յերիքունտացիսն] յերիքովին տացեսն
 CDE յերեքով ացիսն
¹³ C զնոյնն
¹⁴ C բնութեանն
¹⁵ C տեղոջն
¹⁶ BD ջրոց C ջրոցն

ի քաղցրութիւն ¹⁷եւ ի կակղու-
 թիւն ախորժելի ամենեցուն զգա-
 յութիւն¹⁸ ի ձեռն աւրհնութեան
 փոփոխել¹⁹: Ա՛րք, մի՛ հաւանիք
 քան զկանայս կրտսերագոյնք²⁰ ե-
 րեւել առ ի բարեպաշտութիւնն²¹:
 Կանա՛յք, մի՛ վերջանայք յաւրի-
 նակէն, այլ առանց բաղբաջելոյ
 զբարեպաշտութիւնն ընկալարուք՝
 գործով զփորձ առեալ, զի ոչինչ
 զձեզ առ բարեացն նուազութիւն²²
 խափանէ բնութիւնդ²³:

3 Յոլովս յաղագս վկայիս ասել՝
 դիմեալ երեկ մեզ շարժեցեալ
 բանն եւ անկատար մնացեալ, ա-
 ռաւել յայսոսիկ դեգերանս առնել
 ոչ հրամայէ: Դժուար²⁴ իմն²⁵ եմ
 բնութեամբ առ ամենայն անկա-
 տար: Քանզի անվայելուչ տեսու-
 թիւն եւ պատկեր յորժամ զկէս
 նմանութեան²⁶ ունիցի, [208ա] ան-
 պիտան եւ ուղեգնացութեանն
 խոնջումն, որ յառաջիկայ սպա-
 ուուածն²⁷ զընթացս հաստատելով՝
 ոչ²⁸ ողջ պահիցէ զուղեգնացին:
 Եւ որ²⁹ սուղ³⁰ փոքր ինչ նուագն³¹

¹⁷ C եւ ի կակղութիւն]
¹⁸ C զգալութիւն] սգաութիւն
¹⁹ DE փոփոխեալ
²⁰ D կրտսերագոյնք
²¹ C բարեպաշտութիւն
²² A նուազութիւն
²³ C բնութիւն
²⁴ AC դժուարին
²⁵ ABCD իմն] եմ
²⁶ C նմանութեանն
²⁷ A սպառուածն
²⁸ CE ոչ]
²⁹ D որ] որոյ E որմոյ
³⁰ DE սուղ]
³¹ C նուագն

հաւասար է ոչ միայ, որք ընթա-
նանն յասպարեզսն միով յօլովակի
յատուկ նուագեալք¹ քայլիւ, ի
յաղթանակացն արտաքս ընկե-
ցան: Եւ մեք՝ այժմ յիշելով զառա-
քելոյ զբանն, զոր երեկ սուղ ինչ
վստահանալով զանցանելն նոցա
զմտաւք, գտանիմք բազմապա-
տիկ յասացուածէն² նուագեալք³,
յաղագս որոյ հարկաւոր վարկա-
նիմք ձեզ զնուագութեանն⁴ պա-
հանջումն տալ: Արդ, ասացեալ
լինէր յառաքելոյ՝ «յամենայնի որախ
լերուք, ամնուագ⁵ աղաթեցէք⁶, յամենայ-
նի գոհացարուք» (Լ. Թ.՝ Լ. 16-18):
Յաղագս միխտ ուրախ լինելոյն
թէպէտ եւ ոչ բաւական պատճա-
ռին, այլ սակայն մեզ յօլով է ա-
սացեալն յառաջագոյն: Իսկ եթէ
պարտ է աննուագաբար աղաւթել
եւ կարողութիւն է պատուիրա-
նին⁷, այժմ զպահանջումն⁸ ձեզ
եմք պատրաստք, եւ ըստ կարո-
ղութեան⁹ ի կողմն¹⁰ աւրինացն¹¹
լինելով կատարեցից: Մաղթանք
հայցուած¹² բարի ի բարեպաշ-
տացն առ Աստուած լեալ¹³: Եւ

զհայցուածն¹⁴ ոչ սահմանեմք ա-
մենեւին բանիւ: Վասն զի եւ ոչ
վարկանիմք զԱստուած բանիցն
յիշատակի կարաւտանալ, այլ գի-
տել¹⁵ եւ ոչ խնդր|208բ|ելով մեր
զպիտանացուն: Եւ զի՞նչ է, զոր
ասեմս¹⁶: Զի պարտ է ոչ գրով մեզ
զմաղթանսն¹⁷ կատարել, այլ յաւ-
ժարութեամբ Հոգւոյն¹⁸ եւ գոր-
ծովք, որ, աստ¹⁹ առաքինութեանն
յամենայն կեանսն յերկարելով,
զգաւրութիւն լնուլ զաղաւթիցն:
Քանզի «եթէ ուտիցէք, եթէ ըմպիցէք,
ասէ, եւ²⁰ եթէ զինչ եւ առնիցէք՝ զամե-
նայն ի փառս Աստուծոյ արասջիք» (Լ.
Վ.՝ Թ. Ժ. 31): Նստելով առ սեղանն՝
աղաւթեա՛, բերանով²¹ զհացն
տուողին²² զշնորհն²³ կատարեա՛:
Գինեաւ²⁵՝ զտկարութիւն մարմնոյ
մի՛ անտես առնելով, յիշեա՛
զտուողին²⁶ պարգեւն եւ յուրա-
խութիւն սրտի եւ ի մխիթարու-
թիւն հիւանդութեան: Անցցի՞ն
պետք կերակրոյն: Համայն յիշա-
տակ²⁷ բարեգործին մի՛ անցցէ:
Զհանդերձն զգենլով²⁸՝ գոհացի՛ր

¹ A նւագեցեալք C նւագելք
² AC յասացուածէն
³ A նւագեալք C նւագելք
⁴ A նւագութեանն C զնւագութեանն
⁵ AC աննուագ AC աննուագաբար
⁶ E յաղթել
⁷ AC պատուիրանին
⁸ CDE զպահանջումն
⁹ C կարողութեանն
¹⁰ C կողմ
¹¹ BD աւրինացս C օրինաց
¹² A հայցուած C հայցուածս
¹³ B լիեալ

¹⁴ AC զհայցուածն
¹⁵ ACD գիտել] գիտել
¹⁶ E ասեմք
¹⁷ C զմաղթանսն
¹⁸ AC հոգոյն
¹⁹ E աստ] ըստ
²⁰ E եւ]
²¹ ABCE բերանով] բերելով
²² AC տուողին
²³ C շնորհս D շնորհակալն
²⁴ C կատարեա] պարգեւեա
²⁵ C գին եւ
²⁶ AC զտուողին
²⁷ C յիշատակ] եւ
²⁸ C զգենլով] սգենլով

զտոռողէ¹, հանդերձին շուրջ արկանելով աճեցայ զառ² յԱստուած զսէրն, որ ձմերայնոյ³ եւ ամարանւոյ⁴ պատեհագոյնս մեզ զծածկոյթս շնորհեաց, որք եւ զկեանս մեր պահեն եւ զպատկառանս զսպեն: Կատարեցա՞ւ աւրն: Գոհացի՛ր, որ⁵ զարեգակին ի սպասաւորութիւնն տուրնջենային⁶ գործոց⁷ շնորհեաց մեզ⁸ եւ զհոլոր ընձեռեաց լուսաւորել զգիշերն⁹, եւ յայլ պէտս կենցաղոյս սպասաւորել: Գիշերն քեզ աղաւթից պատճառ¹⁰ պատրաստեսցէ: Յորժամ ի վեր հայեսցիս յերկին¹¹ եւ զաստեղ|209ա|ացս¹² տեսանիցէ զգեղեցկութիւն¹³, մաղթեա՛ զՏէր տեսանելեացս եւ երկիր պագ առաքիւնոյ¹⁴ արուեստաւորին¹⁵ բոլորեցունցն Աստուծոյ, որ իմաստութեամբ զամենայն¹⁶ արար (Հմմտ. Ս. 24): Յորժամ տեսանիցես զամենայն կենդանեաց զբնութիւն քնով ըմբռնեալ՝ դարձեալ երկիր պագլիր, որ եւ ակամայ զմեզ քնովն ի խստութենէ աշխատու-

թեանցն դադարեցուցանելով սուղ ինչ հանգստեամբ դարձեալ սկիզբն¹⁷ զաւրութեանն վերստին ասէ:

4 Գիշերն բովանդակ մի՛ լիցի որպէս առաջինն ինչ եւ սեպհականն¹⁸ ժառանգութիւն քնոյ եւ մի¹⁹ ժուժեսցես ի ձեռն ըստ քնոյն անզգայութեան²⁰ զկէս կենաց²¹ անպիտանացուցանել, այլ բաժանեսցի քեզ գիշերոյն²² ժամանակ ի քունն եւ յաղաւթս²³: Բայց եւ քունն իսկ ինքն վարժումն եղիցի բարեպաշտութեանն: Քանզի բնաւորեցաւ իմն²⁴ քնոյն անուրջք, որպէս յոլովք, պատմութիւնք լինել տուրնջենային²⁵ հոգւոցն²⁶: Զի որպիսիք են ըստ կենցաղումն²⁷ պատեհութիւնք մեր, այնպիսի հարկաւոր է գոլ եւ զանուրջսն: Այսպէս աննուագաբար²⁸ աղաւթեա՛, ոչ բանիւք լնլով զմախանս²⁷⁸, այլ բովանդակ կենաւք զվարսն քո միաւորեալ Աստուծոյ, որպէս զի խիտ եւ աննուագ²⁹ լինել զաղաւթսն ի կեանս քո: Այլ եւ յամենայնի, ասէ, գոհացարուք: Եւ զիա՞րդ կարողու|209բ|թիւն է

¹ AC զտոռողէ
² C առ ABCD + ի
³ AD ձմերայնոյ E ձմերանոյ
⁴ A ամարանոյ D ամարայնոյ E յամարանոյ
⁵ AC զարեգակն սպասաւորութիւն
⁶ AC տւնջենային
⁷ DE գործոյ
⁸ ABC մեզ] + ճրագով
⁹ C գիշեր
¹⁰ C պատճառս
¹¹ CE յերկինս
¹² ACE զաստեղացն
¹³ C գեղեցկութիւնս
¹⁴ A առաքինո D առինոյ
¹⁵ AC արուեստաւորին
¹⁶ ACD զամենայն] + այն

¹⁷ C սկիսբն
¹⁸ C սեփական
¹⁹ C մի]
²⁰ C անզգայութեան
²¹ BC կենացն
²² BC գիշերոյն] A գիշերոցն E գիշերոյն
²³ C յաղաւթսն
²⁴ E իմն]
²⁵ A տւրնջենային
²⁶ AC հոգոցն
²⁷ C կենցաղումս
²⁸ AC աննուագաբար
²⁹ AC աննուագ

այսմ¹ լինել՝ անձն վտանգեալ ի թշուառութիւնս² եւ որպէս շուրջ ինչ խոցոտեալ զգայութեամբ³ ցաւոցն, ոչ յողբս գալ եւ յարտասուս, այլ գոհանալ իբրեւ ի բարիս ի դժնդակութիւնսն⁴ ըստ ճշմարտութեանն: Քանզի որքա՞ն նուագէ⁵ զիս թշնամին՝ գայտոսիկ կրելով, զիա՞րդ ի վերայ նոցա գոհանալ կարիցեմ: Յափշտակեցաւ⁶ իմ մանուկ⁷ տարածամ, եւ վտանգք եղելոցն⁸ դժնդակագոյնք⁹ ի վերայ սիրելոյ¹⁰ զմայրն խոցոտեն: Զիա՞րդ, լքանելով զողբն, գոհացողական ձայն¹¹ առցէ: Որպէ՞ս: Թէ զմտաւ ածցէ, զի մանկանն ի նմանէ ծնիցելոյ¹² ընտանեգոյն հայր Աստուած է եւ իմաստնագոյն վերակացու եւ տնաւրէն կենացն: Արդ, զի՞նչ ախորժեմ զիւր ստացուածն¹³ առ նմա դնել առ իմաստնագունի Տեառնն, այլ¹⁴ որպէս ի սեպհականէ¹⁵ զրկեալ զայրանամ եւ յաղազս այնոցիկ, որք մեռանինն, իբրեւ ընդ զրկեալս չարչարակից լինիմ: Դու եւ

զայս¹⁶ զմտաւ ած, զի ոչ մեռաւ մանուկն, այլ ի բաց տուաւ¹⁷, ոչ վախճանեցաւ սիրելին, այլ գնաց եւ սուղ ինչ յառաջագոյն էառ զճանապարհն, զոր եւ մեզ հարկաւորաբար լինի երթող¹⁸: Արդ, եղիցի քեզ պատուիրան¹⁹ Տեառնն²⁰ տնակից, որպէս²¹ լոյս ինչ եւ պայծառութեամբ առ ի յիրացն որոշմունս աննուագաբար²² ընձեռեալ, որ ի հեռու|210ա|ստ զանձին քո վերակացութիւնս կանխագոյն ունելով եւ զճշմարտութիւնս²³ յաղազս իւրաքանչիւր ուրուք կարծեաց յառաջավոյն կազմելով, եւ ոչ ի միողէ ումեքէ թողացուսցէ զքեզ ի վերայ անկելոցն այլայլանալ, այլ կանուխ յարմարութեամբ մտաւք իբրեւ ի դիտանոց ինչ ծովու դրացի, զգուշաբար եւ անչարժապէս զբռնաւոր հողմոցն եւ զալեացն, զի վերայ ընթացս համբերել: Քանզի ընդէ՞ր ոչ մահկանացուս²⁴ խորհելով յաղազս մահկանացուին²⁵ յառաջագոյն սովորեցեր, այլ անկարծելի զմահ²⁶ մանկանն ընկալար: Յորժամ քեզ վաղագոյն պատմեցաւ Որդւոյն²⁷

¹ C այսմ] այնմ
² A թշուառութիւնս
³ C զգայութեամբ] սգաութեամբ
⁴ B դժնդակութիւնսն C դժնդակութիւնս E դժնդակութիւնն
⁵ AC նւագէ
⁶ C յաբշտակեցաւ
⁷ C մանուկն
⁸ CDE եղելոյն
⁹ D դժնդակագոյն D + վտանգք
¹⁰ E սիրելոյ
¹¹ E ձայն]
¹² D ծնեցելոյ
¹³ AC ստացուածն
¹⁴ ABCD այլ] այն
¹⁵ ADE սեփականէ C սեփականէ

¹⁶ C զայս] զայն
¹⁷ AC տուաւ
¹⁸ C երթալ D երթեալ
¹⁹ AC պատուիրան
²⁰ D տեառնն] աստուծոյ
²¹ C որպէս] իբրեւ
²² AC աննուագաբար
²³ C զճշմարտութիւն
²⁴ C մահկանացուսն
²⁵ AC մահկանացւին
²⁶ C զմահ
²⁷ ACE որդւոյն

լինելութիւն, եթէ ոք զքեզ¹ հարցանէր՝ որպիսի² էր ծնեալն, զի՞նչ արդեաւք³ պատասխանի առնէիր: Այլ զի՞նչ արդեաւք³ ասէիր, քան եթէ մարդ էր ծնեալն: Իսկ եթէ մարդ՝ եւ մահկանացու յայտ ահա է: Եւ զի՞նչ հրաշափառագոյն, եթէ մեռաւ մահկանացուն: Ո՞չ տեսանես զարեգակն ծագեալ եւ մեռեալ, ո՞չ տեսանես զլուսին⁴ աճեցեալ եւ դարձեալ պակասեալ, ո՞չ զերկիր զուարճացեալ⁵ եւ ապա չորացեալ, զի՞նչ, որ առ⁶ մեզն են, մնան⁷ ո՞ր անշարժ ունի զբնութիւնն⁹ եւ անփոփոխ: Հայեա՛ յերկինս եւ տես զերկիր, զի եւ ոչ նոքա յաւերժանան¹⁰, քանզի «երկիրն¹¹ եւ երկիր¹² աճցցեմ» (Մ.Գ. Ի.Ն. 35), ասէ՛ աստեղք յերկնից¹³ անկցին, «արեգակն խաւարեսցի եւ լուսին |210բ| ոչ տացէ¹⁴ զնշոյլն¹⁵ իւրք (Մ.Գ. Ի.Ն. 29): Արդ, զի՞նչ զարմանալիք, եթէ մեք, մասն աշխարհի, վայելեմք յայսոսիկ¹⁶, որ յաշխարհէ են: Առ այսոսիկ հայելով, յորժամ ի վերայ քո եկեսցէ հասարակացն

¹ C քեզ
² C արդօք
³ C արդօք
⁴ C զլուսինն
⁵ A զւարճացեալ
⁶ C առ] որք
⁷ ABE մնան] նման
⁸ ABE ո] ոչ
⁹ CD զբնութիւնն
¹⁰ E յաւերժական] յաւէտ մնան
¹¹ C երկին] երկիր
¹² C երկիր] երկին
¹³ ABDE յերկնից] յերկնէ
¹⁴ ABDE տայցէ
¹⁵ C զնշոյլս
¹⁶ BC յայսոսիկ] յայնոսիկ

մասն ինչ, համբերեա ժուժելով, ո՛չ անչարհարաբար եւ ո՛չ անզգայապէս (քանզի ո՞ր վարձք¹⁷ անզգայութեանն¹⁸), այլ աշխատութեամբ բիւրապատիկ ցաւոցն: Սակայն ժուժկալեա՛, զոր աւրինակ ոք առաքինի ըմբիշ, զգաւրութիւն եւ զառաքինութիւն ոչ միայն ի հարկանել զհակառակամարտն, այլ եւ¹⁹ բերելով հզաւրապէս զառ ի նոցանէ հարուածսն²⁰ ցուցանէ: Եւ որպէս ոք նաւուղիդ²¹ եւ իմաստուն եւ անխուով առ ի յոյժ նաւարկութիւն²² հմտագոյն ուղիդ եւ անընկղմելի եւ քան զամենայն ձմեռնային մրրիկս բարձրագոյն զանձնն²³ ապրեցուցանէ: Ի մանկանէ սիրելոյ²⁴ եւ²⁵ ի մտահաճոյ²⁶ կնոջէ կամ յայլ իմեքէ սիրելեաց եւ ըստ ամենայն բարեմտութեան միաւորեցելոց զրկութիւն, ոչինչ դժնդակագոյն, որ յառաջագոյն դիտէ՛ զուղիդ բանն առաջնորդ կենացս²⁷ ունելով, այլ եւ²⁸ ըստ բնութեան ուրուք գնացելոյ: Քանզի սովորութեան բաժանումն եւ անբանիցն է²⁹ դժո-

¹⁷ ABCD վարձ ABCD + քան
¹⁸ ABD անզգայութեանն] զգայութեանն C սգայութեան
¹⁹ ACDE եւ]
²⁰ AC հարուածսն
²¹ D եւ իմաստուն...ուղիդ]
²² E նաւարկութեան
²³ C զանձն
²⁴ A սիրելոյ C սիրելոյ
²⁵ C եւ] + կամ
²⁶ E մրտահաճն
²⁷ C կենացն
²⁸ BC եւ] + ոչ
²⁹ D դժոխքըմբերագոյն] դժուարըմբերագոյն

խըմբերագոյն²⁷⁹: Տեսի երբեմն եւ ես զեզն արտասուելով¹ ընկերակցի նորա եւ լծակցի մեռելոյ: Եւ² զայլս |211ա| յանբանիցն ուժգնակի ի սովորութիւնսն է տեսանել աւժադակեալս³: Բայց դու ոչ այսպէս ուսար եւ ոչ այսպէս վարդապետեցար: Այլ սկիզբն⁴ սիրելութեան առնուլ յերկարութենէ ընդունելութեան եւ ի ժամանակի սովորութենէ ոչինչ աննըմանագոյն⁵. ըզբաս զբաժանումն⁶ յաղագս⁷ յաճախութեան ի մեզ եղելոյ սովորութեանն, սակայն ամենեւին անբան:

5 Որպիսի կին ժառանգեցաւ քեզ ըստ⁸ հաւասարութեան կենացս⁹, զամենայն հեշտութիւն քեզ ըստ կենցաղոյս ընձեռելով, բարեմտութեան գործաւնեայ, խնդամտութեան առիթ, զախորժելիսն աճեցուցանելով ի տրտմութիւնս գյուղով մասն¹⁰ տխրանացն ի բաց բառնայր, նա յանկարծակի¹¹ յափշտակեալ կորեալ: Մի՛ վայրենանար ախտիւն եւ մի՛ ինքնակամ ինչ ասէր զհանդիպութիւն եղելոցն, որպէս ոչ ուրուք վերակացուի¹² զաշխարհս տնաւրինե-

լով, եւ մի՛ չարեացն գործաւնեայ լիցես¹³ ի տրտմութեանն անչափութենէ չարաւանդ դնելով քեզ ինքեան, մի՛ արտաքս¹⁴ անկցիս ի սահմանաց բարեպաշտութեանն: Քանզի եթէ բնաւին իսկ ի մարմին մի եղէք երկոքին (Հմբ. Մար. ԺԹ, 5, ԻՆ. Բ. 24), բազում թողութիւն է գորոշումն¹⁵ միաւորութեանն բաժանումն¹⁶ հանդերձցաւովք¹⁷ ընդունել, համայն ոչ¹⁸ այսոցիկ աղագաւ վայել է զմտաւածել ինչ յոչ արժանեացն¹⁹, |211բ| այլ խաւսել քեզ աւգտակարագոյնսն: Քանզի իմա, զի որ եստեղծն²⁰ զմեզ եւ կենդանացոյցն Աստուած առանձինն ետ²¹ իւրաքանչիւր անձին վարս կենաց եւ այլոց այլ սահման ճանապարհի հաստատեաց: Զի ումեմն յաւետմնալ ի մարմնի տնաւրինեաց եւ զոմն ձեպով լուծանել ի կապանաց մարմնոյն հրամայեաց՝ ըստ անձառելի իմաստութեանն եւ արդարութեան իւրոց²² բանիցն: Արդ, զոր աւրինակ ի բանդս անկեալք՝ ոմանք յոլով ժամանակս չարեաւք կապանացն փակին եւ ոմանք արագագոյն գտանեն զչար ախտին վճարումն, նոյնպէս անձինք ո-

¹ A արտասուելով
² E զայլս յանբանիցն] զայլոց անբանիցն
³ A աւժառնդակեալս
⁴ C սկիզբն
⁵ AD անըմանագոյն
⁶ CDE զբաժանումն
⁷ E յաղագս]
⁸ C ըստ] ընդ
⁹ ABDE կենացս] կենցաղոյս
¹⁰ D մասն] + կէսն
¹¹ C յաբշտակել կորեւ
¹² AC վերակացուի

¹³ CE լիցիս
¹⁴ E արտաքս] արտաքոյ
¹⁵ CDE գորոշումն
¹⁶ CE բաժանումն
¹⁷ E ցաւօք
¹⁸ C ոչ
¹⁹ C արժանեցն E արժանեցան
²⁰ E ստեղծն
²¹ E ետ] ըստ
²² E իւրոյ

մանք յաւետ արգելեալք լինին ի կեանսս յայտոսիկ եւ կեսքն¹ նուազագոյն² ըստ հաւասարութեան արժանաւորութեանն իւրաքանչիւր ուրուք, իմաստապէս խորութեամբ, եւ, որպէս ոչ ուրուք, միտք մարդոյ ոչ հասանեն³, յաղագս իւրաքանչիւր ուրուք մերոց իրաց արարչին մերոյ յառաջագոյն տեսեալ պատրաստէ: Ո՞չ լսես⁴ Դաւթայ, որ ասերն⁵ «արտաքս ած ի պահպանոցէ զանձն իմ» (Հմմտ. Սղմ. ՃԽԸ. 8), ո՞չ լուար յաղագս սրբոյս, թէ չոգաւ նորա անձնն: Զի՞նչ եւ Սիմէոն⁶ յորժամ ի գիրկս առ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս²⁸⁰, զի՞նչ արձակէր ձայն⁷: Ո՞չ զայս՝ «արդ արձակես զծառայս⁸ քո, Տէ՛ր (Հմմտ. ՊԼԿ. Բ. 24): Քանզի փութացելումն առ վերին կեանսն ծանրագոյն, քան զամենայն |212ա| զտանջանս եւ զկապանարանս է ընդ մարմնոյն յերկարել: Արդ, մի⁹ եւս քեզ վայելելով¹⁰ խնդրեսցես¹¹ յաղագս ոգւոցն¹² հրամանաց զհետ երթալ, այլ զմտաւ ած զմիաւորեալսն¹³

ըստ¹⁴ կենցաղոյս²⁸¹, զի մահու բաժանին, զի նմանապէս ուղեգնացաց, որք զի մի¹⁵ ճանապարհ գնացեն¹⁶ յերկարութեամբ առ իրեարս սովորութեանն¹⁷ միաւորին եւ ընտանեանն¹⁸: Յորժամ զհասարակաց ճանապարհն կատարիցեն, այնուհետեւ որոշին ըստ իւրաքանչիւր պիտոյիցն հարկաւորապէս, ապա բաժանեալք յանցն իւրսն¹⁹ ոչ առ սովորութիւնսն նստելով յուլենան ի յառաջիկայսն, այլ, որ ի²⁰ սկզբանն շարժեցաւ պատճառ յիշելով, առ ընտանութիւնն իւրաքանչիւր ոք ընթանայ ի կատարումն: Արդ, զոր աւերինակ նոցա այլ է դիտաւորութիւն ճանապարհին, հանդիպեցաւ նոցա ըստ ուղեգնացութեանն ի սովորութենէն ընտանութիւնն, նոյնպէս եւ որք յամուսնութեանն են այլով իմն հաւասարութեամբ²¹ կենաց միաւորութիւն լինի²², եւ²³ առանձինն առաջիկայ նոցա յայտ ահա է կենացն վախճան²⁴, որ զմիաւորեալսն²⁵ յիրեարս հարկաւորապէս

¹ C կէսք

² AC նւազագոյն

³ C հասանին

⁴ E լսես] լուեալ

⁵ E ասէրն

⁶ CD Սիմէոն E Սիմէոն

⁷ D զձայնն

⁸ AC զծայռայ

⁹ C եւս քեզ] եւ զքեզ

¹⁰ C վայելելով] վարելով

¹¹ DE խնդրեսցես

¹² A ոգոցն CE ոգոյն

¹³ E զմիաւորեալս

¹⁴ C ըստ] ընդ E + գրեցելումն

¹⁵ C զի մի] զմի

¹⁶ E գնացին

¹⁷ C սովորութեամբն

¹⁸ B ընտանեանն] ընդանան

¹⁹ E իւրսն

²⁰ E ի]

²¹ E հաւասարութիւն

²² E լինիլ

²³ E եւ]

²⁴ C վաղջան E անվախճան

²⁵ D միաւորեալ

տպաւորեալ¹ կենացն կատարած բաժանեաց եւ որոշեաց:

6 Բայց բարեմիտ խորհրդոց է ոչ հեռանալն |212բ| դժուարապէս² ընդունել, այլ որ ի սկզբանն յարմարութիւն³ եղեւ⁴ շնորհ ունելն⁵, որ ժառանգակցեացն⁶ զնոսա⁷: Դու եւ յորժամ կենդանի էր քո կրինն կամ սիրելին, կամ մանուկն, կամ ոք, եւ էր ողբարի⁸: Իսկ այժմ ոչ շնորհ⁹ ունիցիս, որք կեանդ¹⁰ տուողին¹¹, այլ բամբասես յաղագս առելոցն¹²: Զի եթէ ի¹³ կնոջ միայն էիր տնակից եւ ոչ մանկունք էին¹⁴, զորս: արդեաւք¹⁵ կամէիր: Իսկ եթէ մանկունք էին եւ ոչ առաւել ճոխանայիր եւ կամ ի թշնամեացն¹⁶ զոմանս բարեկեցիկ¹⁷ տեսանէիր: Արդ, հայեա՛ մի գուցե մեք ինքեանց կարեւորս գսիրելեացն զրկութիւնս պատրաստիցեմք, զմերձաւորութիւնն ոչ զգալոյ¹⁸ զանցելոցն փոյթ առնեմք: Քանզի յորժամ ոչ զմաւտակա-

յիցն Աստուծոյ բարեացն¹⁹ գոհանամք²⁰ հարկաւոր մեզ ի բաց բարձումն յաղագս զգալոյս²¹ լինի: Զի, զոր աւրինակ, աչք զյոյժ ի վերայ կացեալն ոչ տեսանեն, այլ կարաւտանան չափաւոր ումեմն հեռաւորութեան²², նոյնպէս²³ եւ ապաշնորհք անձամբք²⁴ նմանեցան յաւտարանալ²⁵ բարեացն եւ յանցանել շնորհին զգալ²⁶: Քանզի յորժամ վայելէին յախորժելիսն եւ ոչ²⁷ զմի շնորհ տուողին²⁸ ճանաչէին, յետ նուազութեանն²⁹ զանցեալն երանեն: Այլ ոչ ոք ի մէնջ փակի գոհանալով եւ ոչ³⁰ միողէ խռովութեան կենցաղոյս, եթէ ոք |213ա| բարեմտաբար զիւրաքանչիւր ոք խորհել կամեսցի³¹: Զյոլովս արդեաւք³² տեսցես³³ եւ ոչ վայելչացեալս, որք իւրաքանչիւր ումեք մեզ կեանք³⁴ ստացանին³⁵, եթէ ուրեք ընկալցուք առ ի ներքոյ ան-

1 E տպաւորել AB տպաւորեալ] + աստուած
2 AC դժուարապէս
3 E սկզբան
4 AB եղեւ] + առն եւ կնոջն
5 BCE ունել D ունելով
6 E ժառանգեացն
7 E զնոսա] զնա
8 B ողբարի
9 B շնորհ
10 C կենն
11 AC տուողին
12 C առելոցն] առնելոցն E առելոյն
13 BE ի]
14 D զորս...էին]
15 C արդաւք
16 E թշնամեաց
17 CE բարեկեցիկս
18 CDE զգալոցն DE + այլ

19 D ոչ] B բարեաց C բարեց BE + ոչ
20 D չգոհանամք
21 C զգալոյս] սգալոյս
22 C հեռաւորութեանէ
23 E նոյն
24 E անձամբ
25 C աւտարանալ
26 C զգալ] սգալ
27 C զմի շնորհ տուողին] զմիչտ նոր հմտողին
28 A տուողին
29 AC նազութեանն
30 CE ոչ] + ի
31 C կամիցիս
32 C արդօք
33 D տեսցես] տեսանես
34 C կենքս
35 C ստացանին] անցանին

կեալսն հայել¹ եւ այնպէս առ ի վատթար² հաւասարութեանն գտանի մեզ բարին, քանւոյ³ ուրեք է արժանաւոր չափել: Մաղթո՞ղ²⁸² ես: Ունիս քան զքեզ խոնարհագոյնս⁴, գոհացիր, զի⁵, քան զոք, առաւել ինչ ունիս, զի ոչ առ երկանին կապեալ ես, զի ոչ վերս առնուս: Ոչ նուագեն⁶ եւ ոչ այդոքիկ⁷ ի գոհանալն պատճառք: Քանզի ոչ ունի մանկունս, ոչ է կապեալ ընդ փայտի: Ոչ կապեալն ունի զկեանս⁸ բաւականս⁹ ղիմել ի գոհութիւնն՝ զարեգակնն¹⁰ տեսանէ, զաւղտ¹¹ ընդունի, յաղագս այդոցիկ գոհացիր: Անիրաւաբա՞ր տանջեցար: Հանդերձելովքն¹² յուսովքն¹³ ուրախ լեր: Իրաւա՞ցի դատապարտեցար: Եւ այսպէս¹⁴ գոհացիր, աստէն զդատաստանն, յորս յանդգնեցարն¹⁵ պահանջեցար¹⁶, այլ ոչ¹⁷ ի տարածամ մեղացն զյաւիտենական տանջանսն շտեմարանեցեր: Ըստ նմին բանի

եւ զամենայն¹⁸ կենացն եւ զամենայն գործոց պարտ է բարւոք¹⁹ եղելոցն իմանալով մեծամեծս մերձակայիցս աղագաւ տալ բարեգործին զչնորհս: Բայց այժմ |213բ| ի դժուարահաճոյիցն²⁰ ախտացան յոլովք՝ զմերձակայսն անպատուելով²¹ եւ հեռաւորացցանկալով: Քանզի ոչ²² զտրուպսն²³ ի նոցանէ թուելով²⁴, յաղագս զորս ունինն²⁵ զչնորհակալութիւնն կատարեն բարեգործին, այլ առ վեհագոյնսն հաւասարութեամբ²⁶, որքան վերջանան²⁷ զմտաւ ածելով, որպէս եւ յընտանեաց պակասեալք այլոցն մերձ եղելոցն, այնպէս²⁸ տխրին եւ բամբասեն: Ծառայն²⁹, զի ոչ ազատ է, դժուարի³⁰, որ զատութեամբ սնեալ է, զի ո՛չ բարի գաւառեայ³¹ եւ ո՛չ³² յերեւելեաց, եւ բարեզգեաց³³, եւ³⁴ զի³⁵ ոչ եաւթն նախահարս ունի թուել³⁶ ի վերագոյն ձիաբոյծս պայծառս եւ կամ

1 C հաել
 2 C վաթար
 3 AC խանոյ
 4 B խոնարհագոյնն CD խոնարհագոյն E խոնարհագոյնս
 5 BCD զի] + ոչ
 6 A նւագեն
 7 BCE այդոքիկ] այսոքիկ
 8 E զկեանսն
 9 D բաւական
 10 CD զարեգակն
 11 C զօղն E զաւղդ
 12 E հանդերձելօքն
 13 C յուսովք E լուսովն
 14 B այսպէս] այնպէս
 15 E յանդգնեցար
 16 C պահանջեցար] + դատապարտեցար
 17 E ոչ] + ի

18 C զամենայն] + տանջանս
 19 C բարիոք
 20 A դժուարահաճոյիցն C դժուարահաճոյիցն
 21 AC անպատուելով
 22 E ոչ] + ի
 23 E տրուպսն
 24 AC թուելով
 25 D ունի
 26 C հաւասարութեամբք
 27 E վերջանանն
 28 C այնպէս] այնպիսի
 29 C ծառայս
 30 AC դժուարի
 31 E գաւառեաց
 32 CD ոչ]
 33 BD բարեզգեացն
 34 B եւ] + զի
 35 E ոչ եաւթն] զի ոչ է
 36 AC թուել ABD + մի

մենամարտկացն զընչեղութիւնն¹ վատնեալս²: Որ ըստ ազգին երեւելին³ է անգոսնէ⁴, զի ոչ փարթամութեամբ վարսաւորի, ընչեղն տրտմի եւ ողբայ, զի ոչ քաղաքի եւ ազանց է իշխան⁵, գաւրավարն՝ զի ոչ թագաւոր է, թագաւորն՝ զի ոչ ամենեցուն միանգամայն, որք ընդ արեգակամբս են իշխէ, այլ են ոմանք ազգք⁶ ընդ⁷ իւրեանց գաւազանաւ անկեալք: Եւ յամենեցունց յասցանէ միաբանի եւ ոչ միով իւրք զբարեգործէն գոհանալ: Այլ մեք, թողլով որք ի բացուստ տրտմութիւնք, վարդապետիմք ի մերձայկայսս զգոհութիւնն⁸ մատուցանել⁹: Ասեմք, որք տխրեալքն¹⁰ են յաղագս ամբոխելոյ ինչ իրաց իմաստուն բժշկին: «Սող Աեղորթեամբ է¹¹ խրատ քո ի մեզ» (Ե․ Ժ․ 9․ 16): Ասեմք՝ բարի է ինձ, [214ա] զի նուաստացուցեր¹² զիս (Հմմտ․ Ս շմ․ ԺԲ․ 71): Թէ «ոչ արժանի¹³ եմ չարչարանք պծմո ժամանակիս առ Բանդերձեալ փառսն, որ յայտնելոցն¹⁴ եմ¹⁵ ի մեզ» (Հմմ․ Բ․ 18): Ասասցուք

թէ¹⁶ սակաւագոյնս, քան թէ մեք մեղաւքն տանջիմք (Հմմտ․ Յ՞ք․ ԺԵ․ 11): Աղաչեսցուք զՏէրն, թէ՛ «խրատեա՛ զմեզ¹⁷: Սակայն իրաւամբք եւ մի՛ ցասմամբ» (Եբմ․ Ժ․ 24): Քանզի յանդիմանեալք¹⁸ «ի Տեառնէ խոստիմք, զի մի ընդ աշխարհիս դատապարտեսցուք» (Լ․ Կրնք․ ԺԼ․ 32): Եւ¹⁹ ի գուարձացեալ²⁰ վարս կենաց զայն ասասցուք զԴաւթայ զձայնն²¹ զի՞նչ հատուցից Տեառն²² յաղագս ամենեցունց, զոր հատոյց ինձ (Հմմտ․ Ս շմ․ ՆԺԵ․ 12): Զի յոչ էից ի գոլն էա՞ծ, բանիւ պատուեաց²³, արուեստս մեզ գործակիցս²⁴ շնորհեաց, կերակուրս յերկրէ բուսոյց, զանասնոցն ծառայութիւնն²⁵ ետ: Յաղագս մեր՝ անձրեւք, մեր աղագաւ՝ արեգակնն²⁶, լեռնային եւ դաշտային մեր զարդարեալ է, փախուցեալս մեր ժամուցն ծայրս պատրաստագոյնս առնէ: Յաղագս մեր գետք հոսին, յաղագս մեր աղբիւրք²⁷ բխեն, ծով մեզ ներելի է առ ի շահսն: Ոսկեհանացն փարթամութիւնս²⁸, ամենայն ուստեք վայելումն, բովանդակ²⁹ ստացուա-

¹ C զընչեղութիւնսն
² C վատնել
³ CDE երեւելի
⁴ D անգոսնէ] անկումն
⁵ C իշխան
⁶ D ազգ
⁷ C ընդ]
⁸ C զգոհութիւն
⁹ E մատուցանելով
¹⁰ E տխրեալք
¹¹ ABE խրատ քո] խրատքս
¹² AC նուաստացուցէր
¹³ D արժանիք
¹⁴ D յայտնելոց
¹⁵ E են] է

¹⁶ C թէ]
¹⁷ CD զմեզ] + տէր
¹⁸ E յանդիմանեմք
¹⁹ BDE եւ]
²⁰ A զւարձացեալ C զւարձացել
²¹ C զձայն D ձայնն
²² C տեառնն]
²³ AC պատուեցար
²⁴ D գործակից
²⁵ CE ծառայութիւն
²⁶ BCD արեգակն
²⁷ B աղբիւրք
²⁸ C փարթամութեանն
²⁹ C բաւանդակ

ծոց¹ մեզ պաշտպանելով յաղագս փարթամութեան եւ աննախանձ² ի³ մեզ շնորհի բարեգործին:

7 Եւ զի^{օն}չ²⁸³ պարտ է զփոքունսն ասել: Վասն մեր Աստուած ի մարդկան, յաղագս ապականեալ մարմնոյն, «բաճ մարմին եղեւ եւ բնակ|214բ|եաց ի մեզ» (Յ․վճ․ Լ․ 14): Ընդ ապերախտ⁴ բարեգործն, առ գերելս⁵ ազատիչն, առ նստեալսս⁶ ի խաւարի՝ արեգակն⁷ արդարութեան, ի վերայ խաչի՝ անմահն, ի սպանումն՝ կեանքն, յարութիւն՝ յաղագս անկելոցս, հոգի որդեգրութեան, շնորհացն բաժանումն, պսակացն աւետիք եւ այլք, զորս ոչ թուել⁸ զիւրին է, յորս ամենեսին վայելչական ձայն մարգարէին՝ զի^{օն}չ հատուցից Տեառն յաղագս ամենեցունց, որ⁹ ետ ինձ (Հմմտ. Ս․դմ․ ճԺԵ․ 12): Եւ սակայն զայս ոչ ասաց տուեալ¹⁰, այլ փոխատուր¹¹ տուեալ¹² մեծապարգեւին¹³, որպէս ոչ սկիզբն¹⁴ առնէ շնորհին տալոյ, այլ փոխարէնս հատուցանել¹⁵, որք ի նոսայն¹⁶ լի-

նին, քանզի առողացն զոհութեամբ ի շնորհակալութիւն¹⁷ վարկանի: Որ զինչսն տայ՝ խնդրել¹⁸ ի¹⁹ քէն ողորմութիւն ձեռամբ աղքատացն եւ²⁰ եթէ առցէ զիւրն²¹ ամբողջ պահէ զշնորհսն, որպէս յաղագս զիւրսն լնու: Արդ, զի^{օն}չ հատուցուք²² Տեառն²³: Քանզի ոչ թողում զձայն մարգարէին գեղեցկապէս տարակուսելոյ²⁴ եւ շուրջ զիտողի զինքեան աղքատութիւնն²⁵, զի ոչ ինչ ունի առ ի հատուցումն արժանաւոր: Որ ի վերայ մեծամեծաց եւ պայծառ բարեգործութեանց եւ, ոչ ունելով զառաւելութիւն, բազմապատիկ մեզ ի²⁶ զկնիսն²⁷ խոստանայ՝ զրախտի²⁸ փափկութիւն²⁹, փառս³⁰ |215ա| արքայութեան, հաւասար հրեշտակաց պատիւ եւ զԱստուածային իմաստութիւնն, որ արժանաւորաց³¹ բարեացն է ծայրագոյն, որում ամենայն բաղձայ բանական բնութիւնս, որում եւ մեք հանդիպեսցուք յախտից մարմնոյ³² զմեզ ազատելով: Արդ,

1 AC ստացւածոց
2 D աննախանձելի
3 D ի]
4 C ապերախտսն
5 CE գրեալսն
6 E նստեալսն
7 A արեգակնն B արեգական
8 AC թւել
9 CD զոր
10 A տուեալ
11 E փոխատու
12 C տուել
13 AB մեծ պարգեւին DE մեծապարգեւն
14 C սկիսբն
15 E հատուցանելոյ
16 E նոսայն] նոյն

17 BD շնորհակալութիւն
18 BDE խնդրէ
19 D ի]
20 C եւ]
21 ABD իւրոց E իւրոյ
22 C հատուցուք
23 C տեառնն
24 CE տարակուսելոց
25 C աղքատութիւն E զաղքատութիւնն
26 C մեզ ի]
27 C զկնիսն
28 C զրախտին
29 D փափկութեան
30 C զփառս
31 D արժանաւորացն
32 E մարմնոյն

որպէ՞ս զհաւասարականն ու գյու-
լովագուլթ²⁸⁴ (որ առաջինն է բա-
րեաց եւ կատարելագոյն, վասն զի
լրումն աւրինացն սեր է (Հմբ. Հմբ.
ԺԳ. 10) առ մերձաւորսն ցուցցուք:
Յորժամ առ ոմանս, որք ի մեծա-
մեծս, թշուառութիւնս¹ արգելեալք
են մտանելով, ոչ արտաւարակից²
լինիցիմք նոցա եւ ոչ սգակիցք³,
այլ գոհանայցեմք ի վերայ եղե-
լոցն: Քանզի զիւր վտանգսն գո-
հութեամբ ընդունել համբերու-
թեան⁴ է եւ ժուժկալութեան ցոյցք,
իսկ յաւտարացն թշուառութիւնս⁵
գոհանալ զԱստուծոյ խնդացելոցն
է⁶ չարեալք⁷ եւ զայրացուցանո-
ղաց գտրտմեալս⁸, եւ զայսոսիկ ա-
ռաքեալ հրամայէ մեզ «լալ ընդ լա-
ցողսն» (Հմբ. ԺԲ. 15): Արդ, զի՞նչ ա-
սեմք առ այսոսիկ: Կամ դարձեալ
հարկաւորապէս գտէրունական
բանսն յիշեցուցանե՞մք¹⁰ ձեզ¹¹ ի
վերայ որոց¹² խնդալն հրամայիմք
եւ ի վերայ¹³ որոց՝ սգալ: Խնդա-
ցէ՛ք եւ զուարճացարո՛ւք¹⁴, զի
վարձք ձեր յոլովք¹⁵ են յերկինս

¹ AC թշուառութիւնս
² C արտարակիցք D արտուակից E արտաւո-
րակից
³ D սգակիցք] զգակիցք
⁴ C համբերութիւն D համբերութեամբ
⁵ A թշուառութիւնս C թշուառութիւնսն
⁶ CE է]
⁷ C չարիւք
⁸ C գտրտմելսն E գտրտմեալսն
⁹ ABDE լացողս
¹⁰ C յիշեցուցանելով
¹¹ C ձեզ] քեզ
¹² C որոց] որո
¹³ E ի վերայ]
¹⁴ AC զուարճացարուք
¹⁵ E յոլով CD բազում

(Հմբ. Մբ. Ե. 12): Եւ դարձեալ՝
«դաստե՛րք Երուսաղէմի, մի՛ լայք ի¹⁶ վե-
րայ իմ, այլ |215բ| լացէք ի վերայ որոց
ձերոց» (Ղ. Կ. ԻԳ. 28): Ապա ուրեմն
ընդ արդարսն խայտալ եւ բերկ-
րակիցս¹⁷ լինել աստուածային մեզ
բան¹⁸ հրամայէ, իսկ որք ապաշ-
խարութեամբ արձակիցեն¹⁹ ար-
տասուս՝ արտակից եւ սգակից լի-
նել եւ որք անցաւաբար անկեալ
կայցեն լալ, զի եւ ոչ գիտեն թէ²⁰
որպէս վայելենն²¹:

8 Ոչ²² ի վերայ մահուն մարդ-
կան լալ²³ եւ ողբալ²⁴, որք սգայ-
ցենն վայել է լնուլ զաւրինաւոր
պատուիրան²⁵: Զի եւ ոչ զբժիշկ
գովեմ, որ փոխանակ աւգնելոյ
աշխատեցելոցն²⁶, զինքն հիւան-
դութեամբք լնուցու, եւ ոչ զնա-
ւուղիդ²⁷, որ փոխանակ զաւրանա-
լոյ առ նաւեալսն, եւ ընդ հողմսն
կուռելոյ²⁸, եւ փախչելոյ յալեացն,
եւ մխիթարելոյ զերկուցեալսն,
ործացեալ եւ լքեալ զաւրէն, որ
անփորձ է ծովու: Քանզի այս է,
որ առ սգացեալսն մտանելով եւ
ոչ յիւրմէ բանէն աւգտակարու-

¹⁶ B ի] զի
¹⁷ D բերկակից
¹⁸ C բանն
¹⁹ C արձակեցին
²⁰ C թէ] + եւ
²¹ C վայելեն
²² C ոչ] + որ
²³ C լան
²⁴ C ողբան
²⁵ A պատուիրան C պատուիրանն
²⁶ CE աշխատեցելոյն
²⁷ E զնաւուղեդ
²⁸ A կուռելոյ C կուռելո

թիւնս ինչ ընձեռեսցէ¹, այլ յաւտարաց ի² չարեացն³ զամաւթ ընդունիցի: Արդ, տիրել ի թշուառութիւն⁴ վշտացելոցն է յարմարագոյն: Քանզի այնպէս⁵ զինքն ընտանեցուցանէ⁶ վշտացելոցն⁷ ոչ զուարթացեալ⁸ թշուառութեամբ⁹ եւ ոչ զանազանութեամբք աւտարացն ցաւովք¹⁰: Եւ սակայն ոչ յաղագս այլոց¹¹ ինչ բերել տրտմեցելոցն¹² վայել է՝ որպէս ոչ ողբակից եւ սգակից լինել վշտացելոցն¹³, |216ա| եւ զայս ինչ նմանել եւ նախանձեցուցանել զապաշխարեալսն¹⁴ յախտէն, որպէս թէ արգելուցու զինքն, եւ թխազգեստ¹⁵ լինիցի, եւ ի գետնի ընդ նմանսոցի¹⁶, եւ խզեալ¹⁷ ճեպիցի¹⁸ զհերս: Քանզի յայցանէ յերկարեալ¹⁹ յաւետ լինի զթշուառութիւնն²⁰, քան եթէ ցածուցանել:

1 BD ընձեռիցէ
 2 C ի]
 3 C չարաց
 4 A թշուառութիւն C չարութիւն
 5 C այնպէս] այս
 6 E ընտանեցուցէ
 7 ABC վշտացելոցն] վտանգելոցն
 8 AC զուարթացեալ
 9 A թշուառութեամբ D թշուառութեամբ
 10 E ցաւօք
 11 C այլոց
 12 B տրտմելոցն C տրտմեցելոցս
 13 E վշտացելոյն
 14 C զապաշխարեալսն] զյափշտակելսն D զապշեալսն
 15 C թխազգեստ E թխազգեսաց
 16 BD նստիցի
 17 DE խզել
 18 D ճեպիցէ
 19 BD յերկարել
 20 AC զթշուառութիւնն

Ո՞չ տեսանես, զի²¹ ցայլք²⁸⁵ եւ փածաղունք²², ոմանք վիրաւք եւ ոմանք տապով վտանգեալք՝ զցաւսն անձեցուցանեն, իսկ ձեռք զհիւանդացեալն հեզութեամբ իւրեանց մերձաւորութեամբն ամփոփեն: Արդ, եւ չու մի՛ զազանացուցանէր զախտն մաւտաւորութեամբ եւ մի՛ ընդ նոսա ի վայր անկցիս ընդ անկեալսն²³: Քանզի, որ զանկեալն յարուցանէ բարձրագոյն գոլ, քան զգլորեալն ամենայն իրաւք պարտի, իսկ որ զուզաբար է անկեալ այլում եւ նա յարուցանողի պատեհազունի կարաւտի: Այլ վերընդունել յայլոցն²⁴ եւ հեզաբար ընդ տրտմեալսն է իրաւացի տիրել. ցած երեսաւք եւ պարկեշտ ծանրութիւն ունելով՝ յոգւտ²⁵ զկիրսն նշանակեալ²⁶. բայց խաւսել ինչ ոչ վաղվաղակի եւ ի վերայ վազել ստգտանաւքն²⁷ ոչ է աւրէն, իբրեւ խայտացեալ եւ²⁸ ի վերայ ելանել²⁹ անկելոցն³⁰ (քանզի ծանրագոյն է, որք յախտէն ոգւտովք³¹ չարչարին սաստելն, զի միանգամայն դժոխընկեալք են, որք |216բ| վտանգինն եւ առ միսիթարութիւնն անհաւանք յայնցա-

21 C զի] եւ
 22 B փածղունք E փայծաղունք
 23 C զանկելսն
 24 BD յայլոցն] յեղելոցն
 25 AC յոգոջ
 26 CE նշանակել
 27 E ըստգտանաւք
 28 C եւ]
 29 C ելանել
 30 E անկելոյն
 31 AC ոգովք D ոգովքն

նէ¹, որք անախտաբար ամենեւին կայցեն բանիւք): Այլ թողացուցանել² ունայնս եւ անգործս բարբառել եւ կականել, եւ յորժամ ի³ չարէն առողջանայցեն եւ զիջանիցեն⁴, յայնժամ խնամաբար եւ հանդարտապէս զմխիթարութենէն բուռն հարկանել: Զի եւ ձիւ վարժք զդժուար⁵ երասանս⁶ ձիոցն ոչ փութով խեղդեն սանձաւքն եւ ոչ անդրէն⁷ բախեն (քանզի ընդ⁸ վազել⁹ այնպիսիքն եւ ի բաց սասանեցուցանել զհեծեալն վարդապետեն), այլ ներեն զառաջին¹⁰ յարձակմունս նոցա եւ յորժամ տեսանեն յիւրեանց՝ ի դիմելոյն եւ զսրտմտութիւնն¹¹ բռնութեամբ վատնեալ¹², յայնժամ առնուն մղեալս եւ հաւանագոյնս¹³ առնեն ի ձեռն արուեստին¹⁴: Այսպէս¹⁵ եղիցի ըստ Սողոմոնի¹⁶ բանին՝ բարւոք¹⁷ է մտանել ի տուն սգոյ յաւէտ, քան ի տուն գինւոյ¹⁸ (Հմմտ. ԺՂ. Բ. 3): Եթէ ոք, հանդերձեալ է

հանճարաբար եւ սգաստապէս բանիւ վարիլ, փոփոխէ զիւր առողջութիւնն աշխատեցելոցն¹⁹, այլ ոչ յայլոյ²⁰ տրտմութենէն, իբրեւ զաչացաւութիւն, ընդունիցի²¹:

9 Լալ ընդլացողս: Յորժամ տեսցես յաղագս ապաշաւանաց զեղբայրն սգացեալ²² արտասուակից²³ լեր նմա յայնոսիկ եւ ախտակից: Քանզի այնպէս լինի քեզ աւտ|217ա|արոտի²⁴ ախտիւքն զքոյինսն յարդարել: Զի որ վասն ընկերին մեղաց ջերմ²⁵ կաթեցուցանէ արտասուս, զինք բժշկէ ի ձեռն, որոց զեղբայրն ապրեցուցանէ: Այսպիսի էր, որ ասէրն՝ «տրտմութիւն կալաւ զիս ի մեղատրաց եւ²⁶ ոյք²⁷ թողիւն գարեւն քո» (ՍԷ. ՆԺԲ. 53): Արդ, յաղագս մեղաց ողբայ: Այս է հիւանդութիւն անձին, այս է մահ, այս՝ սգոյ²⁸ արժանի եւ անդադար ողբոց: Ի վերայ այսորիկ զամենայն արտասուս հեղցես եւ մի՛ նուազեսցէ հառաչումն սրտին միջոցի առաքեալ: Լայր Պաւղոս «զթշնամիս խաչին Քրիստոսի» (ՓԼԷ. Գ. 18): Երեմիաս արտասուէր ի վերայ կորստեան ժողովրդեանն, եւ իբր, ոչ էր բաւական բնութեանն արտաւար, աղբիւրս խնդրէր արտասուաց եւ կայանս վերջինս եւ

¹ C յայնցանէ] + ցանկանա
² C թողացուցանելս
³ C ի]
⁴ D զիջանիցին
⁵ AC զդժուար
⁶ A երասանս] երեսանս
⁷ CE անդրէն] անդէն
⁸ E ընդ] ըստ
⁹ D վազել] վզել
¹⁰ D զառաջինն
¹¹ C սրտմտութիւնն
¹² D վատնել
¹³ C հաւանագոյնս] հրաժարագոյնս
¹⁴ AC արուեստին
¹⁵ E այսպէս] սոյնպէս
¹⁶ CDE Սողոմոնի
¹⁷ CD բարիոք
¹⁸ A գինոյ

¹⁹ BD աշխատեցելոյն
²⁰ E յայլոց
²¹ C ընդունի
²² D սգացեալ] զգացեալ
²³ A արտասուակից C արտօսակից
²⁴ E օտարի
²⁵ C ջերմն
²⁶ C եւ]
²⁷ ADE ոյք] որք
²⁸ E սգոյ] սգոց

«Աստեալ լացից գծողովորդս զայս անուրս բազումս, զկորուսեալսս» (Հմմտ. Երբ. Թ. 1): Այնպիսի արտասուս, զայնպիսի սուգ բանս երանէ՝ ոչ որ առ ամենայն տրտմութիւն դիւրաւ ածեալ լինի եւ յամենայն պատճառէ դիւրաբար¹ է առ ողբս: Ահա զոմանս տեսի² հեշտասիրացն,³ յաղազս առաւելութեան հեշտալի կրիցն, պատճառաւ⁴ տրտմութեանն յարբեցութիւն եւ ի սխալակումն⁵ խոտորեալս եւ զանժոռժկալութիւնն իւրեանց ի Սողոմոնի⁶ բանիցն մխիթարել փորձէին, որ ասեն՝ «տուք⁷ գիճի տրտմելոց⁸» (Հմմտ. Եւր. Ե. 6): Արդ, է առակող բանն՝ ոչ արբեցութեան իշխանութիւն ընձեռելով, [217բ] այլ ամփոփեալ⁹ ունելով¹⁰ զմարդկային կեանս: Զի զառական տէրունական թողից, որ¹¹ գինին¹² կոչէ զբանական ուրախութիւնն, զորոյ յառաջադէմ միտք ոչ փոքր ինչ ունին զխնամակալութիւնն, զի մի՛ ուժգնութեամբ սգոյն¹³ ըմբռնեալք՝ ի կերակուրան պղերգանայցեն, որք դժուարաւ¹⁴ մխիթարին մեծասուքն: Այլ հացիւ հաստատի¹⁵ սիրտ¹⁶ սգասիրին²⁸⁶, եւ գինով¹⁷ ի վայր անկեալ բնութիւնն առաւել հեշտնայ: Բայց գինեսէրք եւ գինեկէզք²⁸⁷ ոչ զտրտմութիւնն հանդարտեցուցանեն, այլ չար ընդ չարեաց փոխանակեն, անզգամք¹⁸ ոմանք¹⁹ լինելով վաճառակիցք, զհիւանդութիւնս անձանց փոփոխեն ընդ հիւանդութեանց, զոր աւրինակ ի կշիռս զմէտս զուգելով նմանեալք՝ նոցա այնքան ի բաց բառնան զտրտմութիւնն, որքան անեցուցանենն զհեշտասիրութիւնն²⁰: Բայց ինձ թուի²¹ յաւանութեան²² զգինին. ըչ այնքան հրամայել²³ հեղուկ զանապակն, մինչ զի խաւար խորհրդոցն առնել: Զի եւ ոչ ցնդեսցի գինեաւ²⁴ տրտմութիւնն, եւ ոչ արբեցութեամբ չար անձին լեալն²⁵: Զի եթէ տրտմութեան է բժիշկ խորհուրդք՝ վերջին լինիցի²⁶ չարեացն արբեցութիւնն՝ զբժշկութիւն ոգւոցն²⁷ խափանելով: Առ վերստին բանիւ յասացելոցն²⁸ զիւրաքանչիւր ոք եւ զտցես յայնժամ զկարո-

րին մեծասուքն: Այլ հացիւ հաստատի¹⁵ սիրտ¹⁶ սգասիրին²⁸⁶, եւ գինով¹⁷ ի վայր անկեալ բնութիւնն առաւել հեշտնայ: Բայց գինեսէրք եւ գինեկէզք²⁸⁷ ոչ զտրտմութիւնն հանդարտեցուցանեն, այլ չար ընդ չարեաց փոխանակեն, անզգամք¹⁸ ոմանք¹⁹ լինելով վաճառակիցք, զհիւանդութիւնս անձանց փոփոխեն ընդ հիւանդութեանց, զոր աւրինակ ի կշիռս զմէտս զուգելով նմանեալք՝ նոցա այնքան ի բաց բառնան զտրտմութիւնն, որքան անեցուցանենն զհեշտասիրութիւնն²⁰: Բայց ինձ թուի²¹ յաւանութեան²² զգինին. ըչ այնքան հրամայել²³ հեղուկ զանապակն, մինչ զի խաւար խորհրդոցն առնել: Զի եւ ոչ ցնդեսցի գինեաւ²⁴ տրտմութիւնն, եւ ոչ արբեցութեամբ չար անձին լեալն²⁵: Զի եթէ տրտմութեան է բժիշկ խորհուրդք՝ վերջին լինիցի²⁶ չարեացն արբեցութիւնն՝ զբժշկութիւն ոգւոցն²⁷ խափանելով: Առ վերստին բանիւ յասացելոցն²⁸ զիւրաքանչիւր ոք եւ զտցես յայնժամ զկարո-

¹ E գիւրաբար
² C տեսանի DE + ի
³ C յաղազս... կրիցն]
⁴ C պատճառաւ] + ի
⁵ ABD սխալակումն] խաղակումն C խալակումն C + յորդորել
⁶ CE Սողոմոնի D Սաղոմոնի
⁷ D տուք] տուր
⁸ E արտմեցելոց
⁹ DE ամփոփելով
¹⁰ D ունելով]
¹¹ C որ] նոր
¹² C գինի
¹³ A սրգոյն
¹⁴ A դժւարաւ C դժւարօ

¹⁵ D հաստատի] հաստի
¹⁶ C սգասիրին] սգաւորին
¹⁷ B գինուով
¹⁸ B անզգամք
¹⁹ C ոմանք]
²⁰ ABDE զհեշտասիրութիւնն] զհեշտութիւն
²¹ C թուի] + թէ
²² C բնութեանն
²³ E հրամայել
²⁴ C գին եւ
²⁵ B լեալն
²⁶ E լիցի
²⁷ E ոգւոյն
²⁸ E յասացելոցս

դու|218ա|թիւն առաքելական աւրի-
նադրութեանն եւ զաւգտակա-
րութիւն՝ զիարդ յամենայն ժամ
խնդասցես զուղիղ բանին¹ զհետ
երթալով եւ որպէս աղաւթեսցես²
աննուազաբար³ եւ զիարդ
յամենայնի գոհանայցես, որով

աւրինակաւ մխիթարեսցես
զտրտմեալսն, զի յամենայնի հա-
սարակակից²⁸⁸ ես հաստատեալ՝
աւգնականութեամբ Հոգւոյն⁴
սրբոյ եւ բնակեցելով շնորհին
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,
որում փառք⁵ յաւիտեանս²⁸⁹.
ամէն⁶:

¹ Ը բան

² Ը աղաւթիցես

³ Ը աննուազաբար

⁴ Ը Հոգւոյն

⁵ Ը Ե յաւիտեանս ամէն]

⁶ Ը Ը ամէն]

ԻԸ. Ի ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿՆ
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍ²⁹⁰

Ամենեքեան, որ² սիրելեացն ճաշոցն³ յաւրինեսցեն⁴ պատրաստութիւն, զանազան խորտկացն⁵ պատրաստեն⁶ խումբս ոչ միայն զտեսակս հեշտալիս արտակերտելով²⁹¹ փրփրականս եւ⁷ կամ⁸ ծաղկերանգս ասրակերպս⁹, այլ առաւել զհամեղութիւն¹⁰ խոկալով¹¹ սպասաւորեն: Նաեւ գորովագութ¹² մայր, ¹³յորժամ¹⁴ ժամանակաւ¹⁵ հեռացելոց¹⁶ մանկանցն¹⁷ առնիցէ ընդունելութիւն, զախորժելի եւ զաւգտակար կերակրոցն սեղանա-

¹ E ի յիշատակ սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետի Կեսարու Կապադովկացոց ներբողեան ի սուրբ վկայն Քրիստոսի Ստեփաննոս I Բարսղի եպիսկոպոսի նախավկայն Ստեփաննոս N Երանելոյն Բարսղի Կեսարու եպիսկոպոսի ի նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփանոս U երանելոյն Բարսղի առ յիշատակ սրբոյն Ստեփաննոսի ներբողեան ասացեալ Z քարոզ երանելոյն Բարսղի Կեսարու հայրապետի ասացեալ ի նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփանն

² IUZ որ] որք

³ E ճաշս IN ճաշոյն U ճաշո Z ճաշ

⁴ EN յորինեն զպատրաստութիւն I յաւրինեն զպատրաստութիւնն

⁵ IN խորտկացն] կերակրոցն

⁶ E պատրաստեցեն I տպաւորեն

⁷ INU եւ]

⁸ IZ կամ]

⁹ A ասրակերպս] սրսակերտս I արատակերպս ENUZ ասրակերպս

¹⁰ N զհամեղութիւնսն

¹¹ I խոկալով] + գոյիւ չափ

¹² E գորովագութ

¹³ U յորժամ ժամանակաւ]

¹⁴ I յորժամ] + փոքր ինչ

¹⁵ Z ժամանակաց

¹⁶ E հեռացեալ U հեղգացեալ

¹⁷ I մանկանցն] որդւոցն

ւորէ ժողովս եւ ոչ միայն կերակրովն, այլ եւ գանձուցն պատուականութեան¹⁸ զնոցայն չահի |218բ| ուրախութիւն, մանաւանդ թէ եւ մթերք գանձուցն¹⁹ ի մաւրէն յաղագս նոցա համբարեալ²⁰ պահին: Նոյնպէս²¹ եւ ճշմարիտ մայրս ձեր²² եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն²³ հնազանդ եւ կամարար որդւոց²⁴ զհաւատացելոցդ²⁵ ասեմ²⁶ զժողովրդոցդ²⁷ ի պատրաստութիւն ընդունելութեան²⁸ հաւատոյ²⁹ յուսոյ³⁰ սիրոյ³¹: Քանզի սիրուն Հաւր եւ հաւատացեալ Մաւր, այսինքն՝ Աստուծոյ³² եւ³³ եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոլով³⁴ որդիք, սէր անխախտական առ Հայրն ձեր պահեցէք Աստուած³⁵ եւ նայեցեալք³⁶ ի³⁷ սրբոցն ժողովս, որ³⁸ են գանձք

¹⁸ A պատուականութեան I պատուականութեամբն UZ պատուականութեամբ

¹⁹ N գանձուցն] + առ I + ի]

²⁰ E համբարեալ] ամբարեալ ամբալ

²¹ I նոյնպէս] նոյն աւրինակ N նոյն աւրինակաւ

²² N ձեր] Z մեր Z+ սուրբ

²³ N զբազմութիւնս

²⁴ A որդոց

²⁵ EUZ զհաւատացելոց

²⁶ Z ասեմ]

²⁷ Z զժողովրդոցդ] EN ժողովրդոց

²⁸ I հաւատոյ յուսոյ սիրոյ] սիրոյ եւ հաւատոյ եւ յուսոյ

²⁹ E հաւատոց

³⁰ E յուսոյ] Z + եւ

³¹ E սիրոյ] + եւ յուսոյ

³² E աստուծոյ]

³³ EI եւ]

³⁴ E գոլ

³⁵ Z աստուած]

³⁶ U նայեցեալք

³⁷ I ի] ընդ

³⁸ IZ որք

¹ ձերոյ մաւրն եկեղեցոյ² բերկ-
րեալք³ յուսով⁴ ուրախութեան⁵
ցնծացէք, որպէս զի շնորհքն⁶, որ
զնոսայն լուսաւորեցին եւ զձեզ
արժանիս արասցէ⁷, հասանել վի-
ճակի⁸ ժառանգութեան⁹ սրբոցն¹⁰:

Արդ, աղաչեմ զձեզ¹¹ ծառայա-
կիցք¹² եւ որդեակք¹³ զլսելիս¹⁴ ձեր¹⁵
առ իսկ մատուցիք եւ մի՛ նեղ-
սիրտ դանդաղանաւք, զի եւ որ-
դիքն եթէ¹⁶ զմաւրն¹⁷ զառաջի ե-
դեալ զկերակուրսն¹⁹ նեղասիրտ
դանդաղանաւք ուտիցեն՝ տրամու-
թիւն ոչ սակաւ գթո՞²⁰ մաւրն²¹ վե-
րայ ածեն²²: Եւ արդ²³ սեղան, իբր²⁴
լսիցէք, որդի՛ք²⁵, մի՛ զապականա-
ցու²⁶ կերակրովքս²⁷ յղփացեալ²⁸ ի-

մասջիք եւ մի՛ զմայրական²⁹ գուլթն
իբր³⁰ թանձրութեան³¹ երկրաքար-
շիցս կարծիցէք, այլ զհոգեւորա-
կան³² եւ երկնաւոր³³ աւագանին³⁴
գոլով որդիք՝ ի հոգեւոր սեղա-
նոյս³⁵ պատրաստ|219ա|եցարուք
վայելել³⁶: ³⁷Ստեփանոս այսաւր
զանձն եւ զմարմին ժողովրդոցն³⁸
ուրախացուցէ³⁹, քանզի եւ⁴⁰ նո-
րին իսկ կատարի յիշատակ: Ստե-
փանոս այն, որոյ⁴¹ քաջութիւն նա-
հատակութեան ի պրակս⁴² սրբոցն⁴³
պատմի⁴⁴ առաքելոցն⁴⁵: Սա
բազմափայլ ինքեան⁴⁶ առաքի-
նութեամբ զայրեացն եւ զնան-
կացն վերակացութեան ստացաւ⁴⁷
չնորհս⁴⁸, զի ճշմարտագոյն⁴⁹

¹ N ձերում մաւր
² A եկեղեցոյ
³ EZ բերկրեալ
⁴ I յուսով] + եւ
⁵ IN ուրախութեամբ
⁶ N շնորհքն] յուսով ուրախութեամբ
⁷ N արասցեն
⁸ E վիճակի] մասն
⁹ I մասին U ի մասն
¹⁰ EINZ սրբոցն] + ի լոյս
¹¹ A զմեզ]
¹² IU ծառայակիցք] + իմ
¹³ N որդեակք] + եղբարք E + իմ I + մտադի-
րութեամբ
¹⁴ I լսելիսդ
¹⁵ I ձեր]
¹⁶ I եթէ]
¹⁷ I զմաւրն] + պատրաստեալ սեղանս եթէ
¹⁸ EU եղեալսն I զառաջի եղեալ]
¹⁹ I զկերակուրսն] N սեղանն
²⁰ ENU գրոց
²¹ EZ մաւրն] + ի
²² INZ ածիցեն
²³ I եւ արդ]
²⁴ ENUZ իբրեւ
²⁵ IZ որդիք]
²⁶ I զապականեալս
²⁷ ENU կերակրովք

²⁸ EIU յղփացեալք N յղփացեալս
²⁹ IN զմայրական] մարմնական
³⁰ ENZ իբրեւ
³¹ NZ զթանձրութիւն
³² N հոգեւորական
³³ I եւ երկնաւոր] երկանց
³⁴ EN աւագանին] + հոգեւոր
³⁵ ENZ սեղանոյն Z սեղանոյ I +անտի
³⁶ I վայելել] ճաշակել Z վայելեալսն
³⁷ Z Ստեփանոս... այն] որպէս նախավկայն
Քրիստոսի սուրբ Ստեփաննոս հետեւելով
ցանկացաւ եւ էհաս այնր աստիճանի եւ
փառացն վայելչութեան
³⁸ E ժողովրդեանս I ժողովելոցս N ժողովր-
դոցս
³⁹ I ուրախացուցէ] զուարճացուցէ
⁴⁰ EIN եւ]
⁴¹ N որ Z + եւ
⁴² EU պրակս] + առաքելոցն
⁴³ I սրբոցն] գործոց Z առաքելոցն
⁴⁴ I պատմի] պատի
⁴⁵ EUZ առաքելոցն
⁴⁶ Z ինքեան]
⁴⁷ Z ստացեալ
⁴⁸ I չնորհս] + եւ զի մի վայրապար զասացե-
լովքս կարծիցէք
⁴⁹ N ճշմարտութեան

չնորհք մեծագոյնք¹ ի կաթողիկէ
 եկեղեցւոջ² չիք³ այնքան, որպէս⁴
 զաղքատացն⁵ դարմանատարու-
 թիւն²⁹² եւ ոչ եթէ վայրապար
 ճինչ⁷ ում եւ⁸ պետ մարդոյ զայս
 առաքեալքն⁹ հաւատացին⁹: Այլ
 զի^{ոնչ} ընտրեցին, ասէ, առա-
 քեալքն¹⁰ զՍտեփանոս՝ այր¹¹ լի
 հաւատովք¹² եւ հոգւով¹³ սրբով:
 Տեսանես¹⁴ զառաւելութիւն իրին,
 զի եթէ որ լինէր¹⁵ հաւատովքն¹⁶
 միանգամայն¹⁷ եւ հոգւով¹⁸
 սրբով¹⁹ եւ զայնոսիկ մեծի²⁰ փա-
 փազանաւքն կատարէր, որչափ
 եւս առաւել մեք²¹ պատճառս²²
 փրկութեան անձանց մերոց²³ եւ
 մերձաւորաց զայնոսիկ²⁴ հաշուես-
 ցուք²⁵: Իսկ ուրանաւր հոգին

սուրբ²⁶, սպասաւորութիւն ար-
 դեաւք²⁷ պարտ էր առնուլ եւ ոչ
 սպասաւորել մի՛ լիցի, ²⁸քանզի
 այսոքիկ հոգւոյն²⁹ ³⁰հալածիչք³¹
 են³² եւ ոչ հանգուցիչք: ³³Աղաչեմ
 յայսմ վայրի առաւել ունկնդրու-
 թիւն³⁴ ստացարուք, զի աստա-
 նաւր յոյովակի սրբոյ Երրորդու-
 թեան ³⁵ցուցանի միասնականու-
 թիւնն |219բ| ոչ ըստ դիմաց, այլ
 ըստ աստուածութեանն: Տէրն ա-
 սէ³⁶ զերկնաւորէ³⁷ Հաւրէ³⁸, որ զա-
 րեգական իւր³⁹ ծագէ ի վերայ չա-
 րեաց⁴⁰ եւ բարեաց, եւ զանճրեւ
 իւր ածէ ի վերայ արդարոց եւ մե-
 դաւորաց, նաեւ այսոքիկ⁴¹ նա-
 խախնամական⁴² ⁴³բարերարու-
 թեան⁴⁴ սպասաւորութիւն⁴⁵ գոր-
 ծէ⁴⁶ ի մեզ: Եւ⁴⁷ Փրկիչն յինքենէ⁴⁸,

1 ENU մեծագոյն
 2 A եկեղոջ
 3 Z չիք]
 4 I որպէս] որքան
 5 E դարմանատարութիւնս N դարմանատրու-
 թիւն
 6 E ինչում
 7 I ինչ]
 8 EINU եւ]
 9 Z հաւատացին] հաստատեցին
 10 I առաքեալքն] E առաքեալք
 11 I այր]
 12 Z հաւատով
 13 A հոգով
 14 I տեսանես... զի]
 15 Z լինէր] լի էր
 16 NZ հաւատով
 17 N միանգամայն]
 18 A հոգով
 19 N սրբով]
 20 A մեծաւ
 21 Z մեք] մեծաւ
 22 EU ի պատճառս] մեծաւ
 23 A մերոց]
 24 EIU զայնոսիկ] զայսոսիկ
 25 A հաշուեսցուք U չահեսցուք

26 EN սուրբ] + է
 27 I պարտ էր առնուլ] ընդունել
 28 Z քանզի... հոգւոյն] զի մեք ամենե-
 քեանքս
 29 A հոգոյն
 30 U հալածիչ
 31 U հանգուցիչ
 32 Z են] եմք
 33 I աղաչեմ... ստացարուք]
 34 I զունկնդրութիւն]
 35 I ցուցանի] ծանուցանի
 36 N ասաց
 37 N է]
 38 NU հաւրէն
 39 IUZ իւր]
 40 N չարաց
 41 E այսոքիկ] այսոցիկ
 42 E նախախնամականք U + ի
 43 I բարերարութիւնք սպասաւորութեան N
 սպասաւորութիւն ի բարերարէն
 44 E բարերարութեանէն Z + են
 45 EZ սպասաւորութիւն]
 46 E գործի N գործին
 47 I եւ] նաեւ
 48 ENUZ զինքենէ

ասէ¹, որդի մարդոյ ոչ եկն² պաշտաւն³ առնուլ, այլ պաշտել: ⁴Հոգին սուրբ ի ձեռն Ստեփանոսի⁵ յայրեացն եւ զաղքատացն պաշտէր զասս, եւ ընդէ⁶ ոչ⁶ բնակարան սրբոյ Երրորդութենէ զսքանչելիս ⁷զայս այր անուանեցից, զի ուրանաւր սուրբ հոգին⁸, անդ ⁹որդի եւ հայր ¹⁰հանգուցեալ են^{29,3}: ¹¹Տէրն ասէ, եթէ որ¹² ¹³սիրէ զիս՝ զբան¹⁴ իմ պահեսցէ, եւ ¹⁵հայր իմ սիրեսցէ¹⁶ զնա, եւ առ նա եկեսցուք, եւ աւթեւանս առ նմա արասցուք:

Սիրեաց արդարեւ¹⁷ զՏէրն Ստեփանոս եւ ¹⁸առանց գայթակղութեան զբանն նորա պահեսց, որ¹⁹ ոք կամեսցի²⁰, ասէ²¹, առաջին լինել, եղիցի²² ամենեցուն ծառայ²³:

¹ Z ասէր
² EU եկն] + յաշխարհ
³ Z պաշտելի] + եւ այլն ուստի
⁴ EZ հոգին սուրբ
⁵ E Ստեփանոսի
⁶ Z ոչ] + բնակեցաւ
⁷ EINU զայրս զայս Z այրս այս
⁸ AE հոգին] + է
⁹ E հայր եւ որդի
¹⁰ A են] է
¹¹ I տէրն ասէ
¹² EIUZ որ] ոք
¹³ EUZ սիրէ զիս]
¹⁴ EINZ զբանն
¹⁵ EU եւ]
¹⁶ Z սիրեսցէ զնա եւ]
¹⁷ EU արդարեւ] արդեօք
¹⁸ I առանց գայթակղութեան]
¹⁹ U որ] ով
²⁰ EU կամիցի
²¹ N ասէ]
²² N եղիցի] + սպասուոր ձեր ամենեցուն եւ կամիցի կատարեալ լինել եղիցի U + եղիցի ամենեցուն սպասուոր եւ որ կամիցի կատարեալ լինել եւ
²³ EZ ծառայ] սպասուոր EZ + եւ որ կամիցի կատարեալ լինել եղիցի ամենեցուն ծառայ

Աշխատասէր²⁴ մշակն²⁵ յիւրսն²⁶ վստահանալով տաժանմունսն²⁷ եւ քաջամարտիկ զինաւորն²⁸ ըստ աւրինին²⁹ տիրասէր սպասուորի³⁰ մատուցեալ իւրում սպասէ, ասէ³¹, պսակողի³²: Զինչ գործեա, ո՛վ³³ Ստեփանոս, քարկոծելով³⁴ առ ի³⁵ յանաստուածիցդ³⁶: Տակաւին աղաւթեա³⁷, ասելով՝ |220ա| զՏէր³⁸ մի՛ համարիր սոցա զայս մեղս: Այո՞³⁹, ասէ, ես հող եմ եւ մոխիր գոլով⁴⁰ իբր կարացից զնմանութիւն⁴¹ իմոյ Տեառն եւ⁴² Աստուծոյն բերել⁴³: Նա ⁴⁴ամենայնի գոլով ստացիչ⁴⁵ եւ իշխան⁴⁶ կենաց եւ մահու, եւ ⁴⁷զայս ⁴⁸ասէր⁴⁹՝ ես

²⁴ N աշխատասէր] աշխատուոր Z + ի
²⁵ U մշակք
²⁶ N յիւրն Z իւրսն
²⁷ I տաժանմունսն] տարածումն
²⁸ E զինաւորն] զինուորս I զինուոր N զինուորն
²⁹ EU աւրինին] օրինակի
³⁰ EU սպասէ] սպասուորէր I սպասէր Z սպասուորէ
³¹ EINUZ ասէ]
³² ENUZ պսակողին Z + ըստ որում որդի հարգատ զնմանութիւն հօրն բերէ յինքեան
³³ ENUZ ով] + երանելիդ
³⁴ N քարկոծելով] քարկոծ լինելով
³⁵ IU առ ի]
³⁶ INZ յանաստուածիցն
³⁷ Z աղօթէ
³⁸ AEUZ տէր
³⁹ Z այո] զի
⁴⁰ Z գոլով]
⁴¹ I զնմանութեան
⁴² ENUZ եւ] + վարդապետին եւ
⁴³ N բերել] + զի
⁴⁴ EU ամենայնի գոլ
⁴⁵ Z ստացիչ] ստեղծիչ
⁴⁶ I իշխանական
⁴⁷ Z զայս ասէր] զայն առնէր
⁴⁸ EU ասէր ես] առնէի իսկ նա ստեղծուած EU + իբրեւ
⁴⁹ IN ասէր] առնէր

ստեղծուածս¹ ²ստահակեալ³ բարձ-
 րամտիցեմ անմոռաց⁴ զՏէրն⁵ եւ
 զԱստուածն⁶ առաջի աչաց ունե-
 լով ըստ⁷ կարի ստացական բնու-
 թեանս նորին զուգամասնեայ⁸
 տնտեսական մասնաւորութեան⁹:
 Նա, իբրեւ որդի, առ հայր ասէր՝
 հայր, թող սոցա¹⁰: Իսկ սա¹¹, որ-
 պէս¹² ծառայ¹³, առ Տէր ասէր¹⁴
 Տէ՛ր, մի՛ համարիր սոցա զայս
 մեզս: Ոչ թէ¹⁵ սնափառութեան¹⁶
¹⁷աղագաւ¹⁸ զայսոսիկ ասէր¹⁹, այլ²⁰
 գլխածութեամբ²¹ եռանդամբ²² քա-
 ւութեան²³ անջնջելի²⁴ նոցա մե-
 ղացն²⁵ ի գլխածէն իւրմէ²⁶ հայցէր
 ի Տեառնէ²⁷: Յոր²⁸ հայեցեալ²⁹ հա-

¹ A ստեղծուածս
² EU ստահակեալ բարձրամտիցեմ]
³ N ստահակեալ] իբր
⁴ Z անմոռաց] հանապազ
⁵ INU գտէրն] + իմ
⁶ A առաջի աչաց] առաջ խաչաց E առաջի
 EU + մտաց
⁷ E ըստ] + ամենայն
⁸ ENZ զուգամասնեցայց
⁹ N մասնաւորութեան] մարմնաւորութեանն
 բնութեան
¹⁰ EINUZ սոցա] + զի ոչ գիտեն զինչ գործեն
¹¹ EINUZ սա] Ստեփանոս
¹² ENUZ որպէս] իբրեւ
¹³ EU զծառայ
¹⁴ E ասէ
¹⁵ ENZ թէ] առ
¹⁶ N սնափառութեան] + ինչ
¹⁷ EU աղագաւ զայսոսիկ ասէր] ինչ զայս
 առնէր
¹⁸ N աղագաւ]
¹⁹ Z զայս ինչ առնէր N ասէր] առնէր
²⁰ Z այլ] + եռանդամբ
²¹ E գլխած Z գլխածի
²² N եռանդամբ
²³ ENZ զքաւութիւն I քաւութիւն
²⁴ EZ յանջնջելի
²⁵ I մեղաց
²⁶ EU յիւրմէ
²⁷ E տեառնէն

սարակաց՝ Փրկչին գիտացեալ
 զՋերմեռանդն սիրտն³⁰ եւ³¹ զհայ-
 ցուածսն³² անդէն անյապաղաբար
 շնորհէր զգլխաւորն³³ սպանու-
 թեան, վաղվաղակի յափշտակէր³⁴ ի
 սատանայէ, ծանաւթ անուան³⁵ իւ-
 րոյ կացուցանէր³⁶ ³⁷եւ ոչ այսչափ³⁸
 միայն, այլ³⁹ անաւթ ընտրութեան
 կրել զանուն Տեառն⁴⁰ առաջի հե-
 թանոսաց եւ⁴¹ թագաւորաց, եւ որ-
 դոցն⁴² Իսրայէլի կացուցանէր⁴³:

Ով ոք ի մահկանացուաց⁴⁴ զայն-
 քան⁴⁵ գուրթ⁴⁶ եւ համբերութիւն⁴⁷
 ստացաւ⁴⁸. նաեւ զաւրութիւնք ի-
 մանալիք⁴⁹ սքանչացան⁵⁰ ընդ սպա-
 սաւորակցին⁵¹ առաքինութիւն,
 [220բ] զի թանձր ունելով
 զբնութիւն մարմնոյն, ըստ աւրի-
 նակի⁵² ամենայն մարդոյ, հաւա-

²⁸ E յոր]
²⁹ ENUZ հայեցեալ] նայեցեալ
³⁰ ENUZ սրտին
³¹ EUZ եւ]
³² E հայցուածն N հայցուածս Z զհայցուածսն
³³ E զգլխաւոր
³⁴ EN յափշտակեալ
³⁵ A անւան
³⁶ U կացուցանէր] + զարմանալին Պօղոս
³⁷ EUZ եւ ոչ... կացուցանէր]
³⁸ N այսչափ] այսքան
³⁹ N այլեւ
⁴⁰ I տեառնն] իմ
⁴¹ N հեթանոսաց եւ]
⁴² IN որդւոցն
⁴³ N կացուցանէր]
⁴⁴ A մահկանացուաց EN մահկանացուածս
⁴⁵ EN զայնքան] զայսքան Z զայսքանեացս
 EN + ստացաւ
⁴⁶ E գուրթ
⁴⁷ E զհամբերութիւն
⁴⁸ N ստացաւ] Z ունեցաւ
⁴⁹ ENU իմանալիք] երկնայինք
⁵⁰ I սքանչանան
⁵¹ Z սպասաւորակիցն
⁵² N ամենայն մարդոյ]

տովք¹ քան² զբարձրն³ երկնային⁴ բարձրանայր⁵, կամէր եւ բովանդակ⁶ աստուածայնոյն⁷ լինէր տեսող փառաց: Մովսէս գյետոյս⁸ մասնաւոր⁹ փառացն¹⁰ ետես¹¹, իսկ¹² Ստեփանոս¹³ ետես¹⁴ զփառսն Աստուծոյ, եւ զՅիսուս¹⁵ վասն որոյ եւ¹⁶ վարդապետութեանն համբերէր, իսկ վշտացն եւ զի կայր ընդ աջմէ Աստուծոյ: Ով դու առաջին պատարագ¹⁷ նմանեալ Տեառն քո¹⁸ բոլորիցն¹⁹ ընծայեալ Աստուծոյ, որոյ պատարագի²⁰ մատուցանող²¹ Պետրոս եւ Յովհաննէս²² հանդերձ տասներեակ²³ թուով²⁴ առաքելոցն²⁵, սոյն սքանչելիք²⁶ ի վերայ այսքանեաց²⁷

չնորհաց²⁸, քան զամենայն առաքեալսն²⁹ զիւրոյ³⁰ սուրբ արեանն³¹ մատուցանէր³² զհեղումն³³, զի ոչ եթէ վայրապար ինչ զքարանցն զկարծրութիւնն³⁴ ընդունէր զՋախջախումն³⁵, այլ անսուտ³⁶ գասողն³⁷ հաւատացեալ³⁸: Երանի է ձեզ³⁹ յորժամ նախատեսցին զձեզ եւ հալածիցեն⁴⁰ 41 այլովքն հանդերձ: Մեռաւ⁴² Ստեփանոս որպէս⁴³ ցորենահատ⁴⁴ ասացեալ⁴⁵ ի⁴⁶ Յոհաննէ⁴⁷ Աւետարանէն⁴⁸ եւ արդիւնացոյց⁴⁹ իւրում սերմանողի⁵⁰ զարբոցն ժողովս:

Եւ արդ՝ զի՞նչ եւ կամ որպիսեալ⁵¹ քանիւք զքոյդ⁵¹ լուսաւորութեան⁵² բացաճաճանչ⁵³ երկնա-

1 ENU հաւատով
 2 EU քան] ի
 3 EU բարձր I զբարձր
 4 EU յերկնայինն
 5 ENUZ բարձրանայր] վերանայր
 6 A բովընդակ
 7 ENUZ աստուածայնոյն] երկնայնոցն
 8 EZ գյետոյսն
 9 N մասնաւոր] + ինչ
 10 N զփառացն
 11 A տես
 12 Z իսկ] + սուրբն
 13 EIU Ստեփանոս] + նայեցեալ յերկինս եւ N + նայեցեալ ընդ երկինս
 14 EU ետես] տեսանէր
 15 EU զՅիսուս] Քրիստոս
 16 IU եւ]
 17 ENUZ պատարագ] + բոլորապատուզ
 18 EUZ քո] քում Z + եւ
 19 E բոլորից
 20 N պատարագին
 21 E մատուցանողք NUZ մատուցանողքն
 22 E Յոհաննէս I Յովհաննէս
 23 E տասներեակ
 24 A թուով
 25 ENU առաքելակցացն N + եւ
 26 N սքանչելիս
 27 E այսքանեացս

28 N շնորհաց] Z շնորհեաց
 29 ENUZ առաքեալսն] + նախ
 30 N զիւր
 31 N արեանն] զարիւնն IUZ + աստուծոյ
 32 N մատուցանէր] + ի
 33 N հեղումն N + աստուծոյ
 34 I զկարծրութեանն
 35 ENUZ զՋախջախումն]
 36 EU գանսուտ
 37 EU ասողն
 38 ENZ հաւատայր EUZ + որ ասէր
 39 I զձեզ]
 40 ENZ հալածիցեն] հայհոյեցեն Z + եւ այլն
 41 Z այլովքն հանդերձ] ուրեմն
 42 EU մեռաւ] իսկ նա Z + սուրբն
 43 I որպէս] իբրեւ
 44 U ցորենահատ] ցորենահար I զցորենահատ
 45 U ասացեալ] անկեալ
 46 N ի] U ընդ
 47 NU Յոհաննու
 48 E ավետարանչի U ավետարանչին
 49 EIN արդիւնացոյց
 50 I սերմանողին
 51 Z զքոյդ] ըզնորայն
 52 INUZ լուսաւորութիւն
 53 I բացաճաճանչ] բոցաճաճանչ

քաղաքացի փառացղ հռչակես-
ցուք, զի միտք ոչ պատրաստա-
կանք¹ ²եւ ոչ լեզու³ սպասաւորել
մարթասցէ ըստ ⁴արժանի քոյդ⁵
հատուցանել⁶ բան հանդիսի, մա-
նաւանդ թէ |221ա| ⁷Պաւղոս զայդ
քոյդ⁸ աղաւթիւք յառաքելական⁹
ընտրեալ¹⁰ շնորհն¹¹ ասաց¹², որոյ
գովութիւնն ոչ ի մարդկանէ, այլ¹³
յԱստուծոյ: Ստեփանոս ըստ ա-
նուանակոչութեանդ¹⁴ քում¹⁵ պսակ
վայելչութեան եւ թագ արքայու-
թեան ի ձեռին¹⁶ Աստուծոյ¹⁷, որով
պսակեալ փառաւորի կաթողիկէ¹⁸
առաքելական¹⁹ եկեղեցի: Ստեփա-
նոս սիւն լուսոյ, որում²⁰ ²¹արտաք
ետին յոգնախումբ ²²ժողովք վկա-
յիցն²³: Ստեփանոս սրբոյ մաւր, ե-

¹ Z պատրաստական
² N եւ ոչ լեզու] եւ կամ միտք
³ Z լեզուք
⁴ Z արժանի... հանդիսի] արժանեացն նորա
հանդիսից բանս
⁵ AI քոյդ EU քոյոցդ
⁶ EU հատուցանել]
⁷ ENU Պաւղոս զայդ] զայս ծանուցեալ Պո-
ղոսի
⁸ EU քոյոցդ I քովդ N քոյով
⁹ N առաքելական
¹⁰ N ընտրեալ] արժանացեալ
¹¹ N շնորհի
¹² I ասաց]
¹³ A այլ] + առ ի
¹⁴ A անուանակոչութեանդ ENU անուանակոչու-
թեան
¹⁵ Z քում] իւրում
¹⁶ Z ի ձեռին] վերաձայնի
¹⁷ I Աստուծոյ] + քո
¹⁸ E կաթողիկէ]
¹⁹ N առաքելական]
²⁰ N յորում
²¹ EINUZ արտաք ետին] արտակերտին
²² Z վկայիցն ժողովս
²³ N վկայիցն]

կեղեցույ²⁴ սուրբ որդի եւ պար-
ծանք՝ միանգամայն լրութեան նո-
րա: Ստեփանոս պարծանք քրիս-
տոնէականիս²⁵ եւ քակտումն յան-
դիմանութեան²⁶ հրէական խտրու-
թեան²⁷, եւ հեթանոսական բաջաղ-
մանցն²⁸: Ստեփանոս սրբոցն ճա-
նապարհ՝ ընդ որ գնացեալք²⁹ ա-
ռանց վրիպանաց եւ գայթակղու-
թեան³⁰ յանդիման կացին ամենա-
սուրբ³¹ Երրորդութեանն: Ստեփա-
նոս³² վկայութեան շնորհացն,
հայր³³ յորդորիչ նահատակութեան
ամենայն մարդկան³⁴ սեռի: Ստե-
փանոս մեռեալ առ ի յանաւրի-
նացն եւ հանապազ կենդանի³⁵
Տեառն իւրում եւ նուիրակ³⁶ ³⁷բո-
լոր վկայից առ³⁸ աստուածայինն³⁹
մատչել⁴⁰ բեմք⁴¹: Ստեփանոս վա-
յելչութիւն⁴² պատարագընկալին⁴³

²⁴ A եկեղեցոյ
²⁵ I քրիստովնէութեան
²⁶ ENUZ յանդիմանութեան]
²⁷ E խտրութեան] խտտագնութեանցն INZ
խտրութեանց U խոստովանութեանցն
²⁸ I բաջաղանաց Z բարբանջմանց
²⁹ N գնացին
³⁰ NZ գայթակղութեանց
³¹ E ամենասուրբ] սուրբ
³² N Ստեփանոս] + ըստ
³³ E հայր] + եւ
³⁴ Z մարդկայնոց
³⁵ I կենդանի] + է
³⁶ A նւիրակ Z հրավիրակ
³⁷ ENU բոլորից վկայիցն
³⁸ N առ] + ի
³⁹ N յաստուածայինն
⁴⁰ N մատչել] մատուցեալ ամենամաքուր Z
մատչի
⁴¹ ENUZ բեմ
⁴² I վայելչութեան
⁴³ EU պատարագընկալին] պատարագ ըն-
կալցին I պատարագընկալեալ ի ձեռին N
պատարագ ընդունելի

Տեառն, որ զնոսա¹ մատուցանէ պատարագ Աստուծոյ Հաւր եւ Որդւոյ², Միածնի եւ սուրբ³ Հոգւոյն⁴: Ստեփանոս պսակաւոր⁵ արքայական սեղանոյն եւ բաժանորդ սրբութեան խորհրդոյ⁶: |221բ| Ստեփանոս առաքինութեան ստացիչ⁷ եւ ասպնջական հրաշալի⁸ Երրորդութեանն, եւ արհամարհող բոլոր հեշտութեանց⁹:

Քեւ¹⁰ զուարճանան¹¹ իմանալի հոգեղինացն զինուորութիւնք¹² սպասաւորակից¹³ մարմնաւոր անձնացեալ¹⁴ զքեզ¹⁵ տեսանելով: Քեւ¹⁶ 17 ուրախացեալ պայծառանան¹⁸ տիեզերական¹⁹ եկեղեցիք²⁰

արժանաւոր պատարագ իւրում փեսային զքեզ մատուցեալ: Քեւ հերձուածողացն²¹ գուպարք²² ի բերան²³ եղեալ²⁴ կարկեցան եւ երեսայք²⁵ վարդապետութեան շնորհաւքն զքոյդ լուեալ զնահատակութիւն հաստատեցան ի հաւատս: Քեւ²⁶ եպիսկոպոսունք²⁷ ցնծացեալ²⁸ ուրախանան՝ մարմնաւոր²⁹ պատուի³⁰ զինքեանս վարկուցեալ³¹: Քեւ³² քահանայք զուարճանան³³ բեմբականացն՝ զքեզ հաղորդ³⁴ գիտելով ճեմարանաց³⁵: Քեւ³⁶ սարկաւազունք սթափեալք³⁷ պարծեսցին՝ իբրեւ սարկաւազակցաւ³⁸, եւ³⁹ կղերիկոսացն դասք վարդապետին՝ արհամարհելով զաշխարհս, եւ զսորին պատաղմունս: Քեւ⁴⁰ միանգամայն⁴¹ հաւատացեալ ժողովուրդք⁴² հա-

¹ EN զնոսա] զնոյն I + նոյն
² Z եւ որդւոյ միածնի] A որդոյ E որդւոյն
³ EU սրբոյ
⁴ AU հոգոյն
⁵ EZ պսակաւոր] սպասաւոր I + արքայութեան եւ
⁶ EU խորհրդոյ] շնորհին NZ շնորհի
⁷ ENU ստացող
⁸ NZ հրաշալի] սրբոյ E + սուրբ
⁹ I հեշտութեանց] + Ստեփաննոս Նախասպասաւոր ճշմարտութեան սրբոցն եւ սահման դադարման ձեռագործի եւ մոարմնական պաշտմանն Ստեփաննոս երկոյ տասան առաքելոցն ցնծութիւն քանզի առաջին պտուղ նոցա սարկաւազական աստուծոյ մատուցաւ ENUZ + Ստեփաննոս երկրտասանից (N երկրտասան) առաքելոցն ցնծութիւն քանզի առաջին պտուղ նոցա սարկաւազական նախաձեռնութեան (N նախախնամութեամբ) աստուծոյ մատուցաւ (N մատուցար)
¹⁰ Z քեւ] նովաւ
¹¹ AN զւարճանան ENUZ + դասք
¹² A զինուորութիւնք I զինուորութեանց
¹³ E սպասաւորակիցք I սպասաւորակցի
¹⁴ IU անձնացեալ] ընծայեալ
¹⁵ I զքեզ]
¹⁶ Z քեւ] նովաւ
¹⁷ Z պայծառացեալ ուրախանա
¹⁸ EU պայծառանա E + կաթողիկէ
¹⁹ UZ տիեզերական] կաթողիկէ

²⁰ EINU եկեղեցի
²¹ A հարձուածողացն
²² EUZ գուպարք] գումարք
²³ EINU բերանս E + իւրեանց
²⁴ U եղեալ] իւրեանց
²⁵ AN երախայք EU + եւ այլիք
²⁶ Z քեւ] նովաւ
²⁷ EU ցնծալով ուրախացեալք
²⁸ N ցնծացեալ]
²⁹ U մարմնաւոր] մասնաւոր
³⁰ A պատուի E + արժանաւոր
³¹ EZ վարկուցեալք
³² Z քեւ] նովաւ
³³ AE զւարճանան
³⁴ Z հաղորդ] + զնա
³⁵ EU ճեմարանից
³⁶ Z քեւ] նովաւ
³⁷ E սթափեալս IN սթափեալ
³⁸ EU սարկաւազացոք I սարկաւազցաւ
³⁹ N եւ] քեւ ENUZ + բոլոր
⁴⁰ Z քեւ] նովաւ
⁴¹ N միանգամայն]
⁴² E ժողովուրդք] + ի

լատոցն¹ ²սրտի³ պնդութեամբ
 զաղքատասիրութիւն⁴ հանդերձ⁵
 գլխածութեամբ⁶ եւ անյիշաչարու-
 թեամբ⁷ վարդապետին: Զոր⁸ աղա-
 չեմ⁹ իբրեւ ճշմարիտ մեռեալ եւ
 կենդանի¹⁰ զբոլոր¹¹ եկեղեցի¹²
 հանդերձ քահանայական լրու-
 թեամբ¹³ ¹⁴սորա¹⁵, յորոց¹⁶ մի գոս¹⁷
 եւ դու, եւ ամենայն ժողովրդոց¹⁸
 բազմութեամբ¹⁹ ի քոյդ²⁰ խմբել²¹
 յիշատակ|222ա|ի²² առանց մոռա-
 նալոյ²³ յիշեսցես առաջի զենլոյն
 Քրիստոսի, յաղագս որոյ զենման,
 եւ դու²⁴ զենեալ²⁵ աղաւթս:
 Վասն²⁶ քարկոծչացն թողու-
 թեան²⁷ առնէիր²⁸. նոյն աւրինակ

եւ զմերս մաղթեսցես թողութիւն²⁹
 մեղաց, որպէս զի, քահանայա-
 գործելով³⁰ ի քում յիշատակի,
 զկենդանի մարմին եւ զանմահ³¹
 արիւն կեցուցչին մերոյ Աստուծոյ
 հաղորդեալք՝ անդատապարտք³²
 հանդիպեսցուք խոստացելոց³³
 բարեացն ընդ քեզ³⁴ եւ ընդ ամե-
 նայն սուրբս՝ ի Քրիստոս Յիսուս
 ի Տէր մեր³⁵, ³⁶ընդ³⁷ որում³⁸ հաւր
 մեր, Հոգւոյն³⁹ սրբոյ փառք, ⁴⁰իչ-
 խանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ
⁴¹յաւիտեան. ամէն:

¹ EN հաւատս
² I սրտի պնդութեամբ] + եւ գլխածութեամբ
³ E սրտի] սերտին N նրկրտին
⁴ EU զաղքատասիրութիւն] զաղքատս սիրեն
 I զաղքատութիւն
⁵ EU հանդերձ]
⁶ EU գլխածութեամբ] գլխութեամբ
⁷ N եւ անյիշաչարութեամբ]
⁸ Z զոր] ուստի
⁹ N աղաչեմք
¹⁰ ENUZ կենդանի] + աստուծոյ U + ի
¹¹ N բոլոր
¹² N եկեղեցիս N + ի կաթուղիկէ
¹³ I լրութեան
¹⁴ Z սորա... դու]
¹⁵ I սորա] նրա
¹⁶ E որոց N որով
¹⁷ E գոս] մի
¹⁸ EI ժողովրդոցս N ժողովուրդ
¹⁹ ENU բազմութեամբ]
²⁰ Z քոյդ] սմա
²¹ EIN խմբեալ
²² Z առանց մոռանալոյ] անմոռաց
²³ U մոռանալով
²⁴ Z դու] նա
²⁵ E զենեալ] + որ
²⁶ EZ վասն] ի վերա
²⁷ EUZ թողութեան]
²⁸ A առնէր

²⁹ I թողութեան
³⁰ I քահանայագործելով] քահանայա գործե-
 լով
³¹ Z զանմահ] զանմահացուցիչ
³² N անդատապարտ
³³ I խոստացեալ
³⁴ Z քեզ] սրբոյն Ստեփաննոսի
³⁵ N մեր] եւ
³⁶ Z ընդ... եւ] որ է օրհնեալ յաւիտեանս եւ
 յաւիտենից յաւիտեանս ամէն
³⁷ EU ընդ]
³⁸ E հաւր... սրբոյ] U հաւր... եւ] վայելեն
 փառք յաւիտեանս ամէն
³⁹ A Հոգւոյն
⁴⁰ N իչխանութիւն... այժմ եւ]
⁴¹ ANZ յաւիտեանս ամէն] այժմ եւ

ԻԹ. 1Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆ
ՎԿԱՅՍՆ²⁹⁴

1 Մարտիրոսաց յիշատակ²
զիա՞րդ արդեաւք յագուրդ եղիցի³
մարտիրոսասիրին⁴, վասն զի առ
ի բարի ծառայակցացն⁵ պատիւ
տարացոյց⁶ ունի զառ ի⁷ Հասարա-
կաց Տեառնն միամտութիւն: Քան-
զի յայնի է⁸, որ⁹ գքաջ եւ զարի
զարսն ընդունի¹⁰ ի նմանող¹¹ ժա-
մանակս¹² ոչ պակասեաց¹³ ի նմա-
նութենէն: Քանզի¹⁴ երանելի¹⁵, որ
ստուգապէս պատուեսցէ¹⁶ զվկա-
յեալսն¹⁷, զի եղիցի վկայ աւժա-
րութեամբ¹⁸, առանց Հալածանաց,
¹⁹ առանց Հրոյ, առանց տանջանաց՝
նոյնպէս իսկ նոցուն²⁰ վարձուցն

¹ C քառասունսն C վկայսն] D նորին սրբոյն
Բասիլի եպիսկոպոսի ի սուրբ E սրբոյն
Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու ասացեալ ի
սուրբ քառասունքն F տեառն Բարսղի Կե-
սարացու խաւսք ի քառասուն մարտիրոսն
I սրբոյն Բարսղի աշիեպիսկոպոսի ասա-
ցեալ ի սուրբ քառասունսն որ ի Սեբաստիա
N տեառնն Բարսղի կապպադոկացո խաւսք
ի սուրբ քառասունսն
² I յիշատակք] + եւ
³ A մարտիրոսայ CN մարտիրոսաց D մարտի-
րոսացն
⁴ I մարտիրոսասիրին] վկայասիրի
⁵ E ծառայակցին
⁶ I տարացուցաց
⁷ I զառ ի]
⁸ CAN է] + եթէ
⁹ E որ] որք I ոք
¹⁰ EN ընդունին I ընդունիցի
¹¹ N ի նմանող] իմանալ
¹² E ժամանակի F ժամանակին
¹³ E պակասին FN պակասեսցի
¹⁴ N քանզի] վանս զի
¹⁵ CD երանելի] + է
¹⁶ A պատուեսցէ E պատուէ
¹⁷ CE զվկայսն
¹⁸ F յաւժարութեամբ
¹⁹ ADE առանց Հրոյ]
²⁰ EN նոցունց N նոցին

արժանացեալ²¹: Բայց մեզ ոչ ը²²նդ
մի վկայէ²³ սքանչանալ²⁴, ոչ ընդ
երկուս²⁵ եւ ոչ ի տասներորդ թիւ
|222բ| Հասանէ²⁶ վկայեցելոցն²⁷,
այլ քառասուն այր, իբրեւ զմի
Հոգի²⁸ որոշեալ²⁹ մարմինս³⁰ ունե-
լով³¹, ի մի շունչ³² եւ ի մի³³ միա-
բանութիւն Հաւատոց³⁴, եւ զար ի
չարն Համբերութիւն, վասն
ճշմարտութեանն ի ներքս կացու-
ցին: Ամենեքին³⁵ նմանողք մի-
մեանց, ³⁶ Հաւասարք³⁷ կամաւք,
Հաւասարք ի³⁸ ճգնութեան, վասն
որոյ եւ³⁹ միապատիւ⁴⁰ պսակացն
փառացն արժանացան: Իսկ ո՞վ
Հասու լիցի⁴¹ սոցա պատուոյս⁴²: Եւ
ոչ քառասուն լեզու բաւական էր⁴³
զայնչափ⁴⁴ արանց առաքինու-
թիւն⁴⁵ աւրհնել⁴⁶: Եթէ մի ոք էր,

²¹ E արժանացեալք
²² I ընդ մի վկայէ] է
²³ BEFN վկայ E + կամ
²⁴ EN սքանչանալ] FN + է
²⁵ E երկուս] + է սքանչանալ
²⁶ DE Հասանել E + չափ
²⁷ B վկայեցելոց
²⁸ FN ոգի
²⁹ B յորոշեալ D յորոշել
³⁰ B մարմինսն DN մարմին
³¹ D ընդունելով
³² E շունչ եւ] կամս
³³ E մի]
³⁴ C Հաւատո F Հաւատոյ N + ի մի միաբա-
նութիւն F + մի միաբանութիւն
³⁵ FN ամենեքեան
³⁶ C Հաւասարք կամաւք]
³⁷ E Հաւասար
³⁸ D ի]
³⁹ E եւ] + ի
⁴⁰ N միապատիւ] մի պատիւ
⁴¹ C լինիցի
⁴² AC պատուոյս
⁴³ DFN էր] է
⁴⁴ E զայնչափ] զայսքան
⁴⁵ E զառաքինութիւնս
⁴⁶ E աւրհնել] պատմել

որ սքանչանալին¹ էր, մերոյ բանիս գաւրութեան² բաւական էր յաղթել՝ թող³ թէ այնչափ բազմութիւն⁴, գունդ գաւրականաց⁵, ժողով⁶ դժուարամարտիկ⁷, նոյնպէս⁸ եւ⁹ ի պատերազմունս անյաղթ¹⁰, եւ ի գովութիւնս¹¹ անբասք:

2 Իսկ ի մէջ ածցուք զնոսա ի ձեռն յիշատակաց¹², առհասարակ զառ ի նոցանէ աւգուտն եկելոցս եւ ժողովելոցս զիցուք առաջի, ցուցանելով ամենեցուն, իբրեւ¹³ ի գրի¹⁴, զարանցն¹⁵ քաջութիւնս¹⁶: Քանզի¹⁷ եւ¹⁸ զպատերազմաց¹⁹ զգաւրութիւնս²⁰ բազում անգամ եւ նկարիչք²⁰, եթէ պարտ է, նշանակեն²¹. ոմանք բանիւ զարդարեն²², ոմանք ի տախտակս գծագրեն եւ զբազումս զարթուցին առ ի քաջութիւն երկոքին²³:

¹ C սքանչանալի E սքանչելի
² D գաւրութեան] C գաւրութիւն
³ N թող]
⁴ C բազմութեամբ E բազմապատիկք N բազմութեան
⁵ E գաւրականաց] + եւ
⁶ E ժողովք
⁷ AC դժուարամարտիկ
⁸ E նոյնպէս]
⁹ EF եւ]
¹⁰ E անյաղթք] յաղթողք
¹¹ C գովութիւնն D գովութիւն
¹² E յիշատակս
¹³ E իբրեւ] N որպէս
¹⁴ E գրով
¹⁵ EF քաջութիւն
¹⁶ E զգաւրութիւնս] քաջութիւնս
¹⁷ E քանզի] վասն զի
¹⁸ E եւ]
¹⁹ FN արութիւն
²⁰ I նկարիչք] + յարդարեն
²¹ E նշանակեն] + եւ
²² I զարդարեն] յարդարեն C + եւ
²³ F երկոքեան I երկուց I + կողմանց

Քանզի զոր ինչ²⁴ բանիս²⁵ պատմութիւն²⁶ ի ձեռն²⁷ լսելեաց²⁸ ցուցանէ, զայս²⁹ գծագրին լռելով ի ձեռն նմանութեան ցուցանէ: Այսպէս իսկ³⁰ եւ մեք յիշեսցուք զառաքինութիւն արանցն ժողովելոցս, |223ա| եւ առընթեր եղելոցս եւ իբրեւ դեմ³¹ յանդիման սոցա ածելով³² զգործս³³ նոցա³⁴ շարժեսցուք առ ի նմանութիւնս³⁵ նոցա զերիտասարդս եւ ընտանեգոյնս նոցա արասցուք³⁶ զյաւերժութիւնս: Քանզի այս է մարտիրոսաց³⁷ գովութիւն՝ առ ի յառաքինութիւն մխիթարութեան ձգել³⁸ զժողովեալսս³⁹: Քանզի ոչ իսկ առնուն⁴⁰ յանձն գովութեան⁴¹ աւրինաց ծառայել, որ վասն որոց⁴² բանք են, վասն զի որք գովենն առ(ի)⁴³ յաշխարհէ պատճառանացն⁴⁴ սկիզբն գովութեանց⁴⁵ առ-

²⁴ E ինչ] + ի ձեռն
²⁵ E բանի F բանից
²⁶ EI պատմութիւն] պատրաստութիւն
²⁷ E ի ձեռն]
²⁸ C լսելեաց] լռելայն N լսելով
²⁹ FN գայս] գայն
³⁰ N իսկ] B ի եկ
³¹ I ընդդէմ
³² I ածել
³³ E զգործն
³⁴ E նոցա]
³⁵ E նմանութիւն I նման
³⁶ I արասցուք] + ածցուք
³⁷ D մարտիրոսաց
³⁸ B ձգեալ
³⁹ E զժողովեալսս] զժողովուրդն F զժողովեալսն
⁴⁰ N առնուն] + իսկ
⁴¹ B գովութենէ
⁴² BDF որոց] սրբոց C որո EI սրբոցն
⁴³ I առ ի]
⁴⁴ C գսկիսբն գովութեանցն
⁴⁵ E գովութեան

նուն¹, իսկ որոց աշխարհս² խա-
 չեալ³ է, զիա՞րդ⁴ կարենն առ⁵ ի
 նմանէն⁶ զպատճառսն⁷ տալ յերե-
 ւելութիւն: Ոչ մի գաւառ էր
 սրբոցն, քանզի այլայլուստ ծնեալ
 էին: Իսկ⁸ զի՞նչ՝ անքաղաքս⁹ ա-
 սասցուք¹⁰ զնոսա, եթէ՞ աշխարհա-
 քաղաքացիս¹¹, քանզի զոր աւրի-
 նակ¹² ի¹³ բերս¹⁴ հարկացն առ ի
 յիւրաքանչիւր¹⁵ ումեքէ¹⁶ ժողո-
 վեալք առհասարակ ամենայն բե-
 րողացն լինի, այսպէս եւ առ երա-
 նելեալքս¹⁷ այսոքիւք¹⁸ իւրաքան-
 չիւր առհասարակ ամենեցուն է¹⁹,
 եւ ամենեքեան են²⁰ յամենայն
 կողմանց միմեանց տալով զգիւտս²¹
 գաւառացն: Բայց մանաւանդ զի
 պարտ²² է իսկ խնդրել զայս, որ
 ինչ²³ յաշխարհիս կայ²⁴:²⁵ Պարտ եւ

վայելուչ է²⁶ այժմ²⁷ զնոցա քա-
 ղաքն²⁸, զոր ի միտ առնուլ մար-
 թի²⁹: Իսկ քաղաք է վկայիցս³⁰ քա-
 ղաքն Աստուծոյ (Հմբ. Եբբ. ԺԲ. 22),
 որոյ «Արտարապետ եւ շինող Աս-
 տուած է» (Եբբ. ԺԲ. 10) վերինն Երու-
 սաղէմ ազատն, մայրն³¹ Պաւղոսի
 (Հմբ. Գ. 27. Գ. 26), եւ³² որք նոցին
 նմանողք³³ իցեն³⁴: Բայց ազգ
 մարդկեղենք³⁵ |223բ| այլայլոյ³⁶,
 իսկ հոգեւորականն մի է ամենե-
 ցուն³⁷: Քանզի հասարակաց ամե-
 նեցուն նոցա հայր Աստուած է, եւ
 եղբարք ամենեքին, ոչ ի միոջէ եւ
 ի միւսմէ ծնեալք, այլ³⁸ յորդեգ-
 րութենէ³⁹ Հոգւոյն⁴⁰ առ⁴¹ ի ձեռն
 սիրոյ⁴² միաբանութիւն⁴³ ի մի-
 մեանս յարակցեալք⁴⁴:⁴⁵ Դաս պատ-
 րաստեալ⁴⁶, մեծ յաւելուած⁴⁷ այսո-

¹ C առնեն
² E աշխարհս] + ի
³ E խաչեալ] խաչ եղեալ է
⁴ N առ ի մանէն կարենն
⁵ E առ]
⁶ I նմանէն] E նմանէ
⁷ E պատճառս F զպատճառն
⁸ E իսկ] ծնեալ
⁹ E անքաղաք
¹⁰ D ասասցուք] ասցուք
¹¹ ABCFN աշխարհի քաղաքացիս E յաշխար-
 չի քաղաքիս
¹² E աւրինակ] + որ I + որք
¹³ EN ի]
¹⁴ C բերս] բիւրս
¹⁵ E իւրաքանչիւր
¹⁶ F յումեքէ
¹⁷ I երանելիքս
¹⁸ C այսոքաւք E + լինին
¹⁹ FN է] են
²⁰ E են]
²¹ E զգիւտ
²² F է իսկ] իսկ է ոչ
²³ EI ինչ]
²⁴ FNI կայ] + այլ
²⁵ N պարտ եւ] պարգեւ

²⁶ D է]
²⁷ E այժմ]
²⁸ E քաղաքէնք F քաղաքսն E + ասել
²⁹ I մարթացի
³⁰ F վկայիցն
³¹ EI մայրն] + Պետրոսի եւ
³² N եւ] + Պետրոսի
³³ E նմանողք] նմանք
³⁴ FNI իցեն] են
³⁵ E մարդկան
³⁶ ENF այլ այլոց
³⁷ I ամենեքեան
³⁸ E այլ] + առ ի
³⁹ E յորդեգրութիւն
⁴⁰ AC Հոգւոյն E աստուծոյ
⁴¹ EI առ]
⁴² CE սիրոյն
⁴³ I միաբանութիւն] E միաբանութեան N
 միաբանութենէ
⁴⁴ C յարակցեալք EFN յարակցեալ I յարակ-
 ցելոյ
⁴⁵ I դաս] դադարեալք
⁴⁶ E պատրաստեալք I պատրաստական
⁴⁷ A յաւելուած C յաւելած

ցրիկ¹, որ² յաւիտենից³ փառաւորեն
 զՏէրն, ոչ մի ըստ միոջէ ժողո-
 վեալք, այլ յանկարծակի տեղա-
 փոխեալք⁴: Իսկ զի⁵ նչ է⁵ տարագ
 տեղափոխմանս: Սոքա՝ մեծու-
 թեամբ⁶ մարմնոյ⁷ եւ տիովք⁸ հա-
 սակի, եւ ուժով⁹ ընտրեալք ե-
 ղեալք¹⁰ քան զամենեսին¹¹, որ ընդ
 նոսա էին, ի զինուորական¹² հար-
 կատրութիւն¹³ համարելով¹⁴ կար-
 դեցան: Եւ¹⁵ վասն պատերազմող¹⁶
 հմտութեան¹⁷, եւ քաջութեան ան-
 ձին¹⁸ ահա¹⁹ զառաջի²⁰ պատիւ ու-
 նէին ի թագաւորացն²¹ անուանի²²
 եղեալք առ²³ ամենեսեան²⁴ վասն
 առաքինութեանն:

3 Իսկ²⁵ վասն զի պատուէր²⁶ հա-
 նեալ եղեւ²⁷ յանաստուածիցն այն

1 BCEFN այսոցրիկ] այնոցրիկ
 2 D որ] յոր
 3 C յաւիտենից
 4 E տեղափոխեալք] ի մի տեղի փոխեալք
 5 E է]
 6 C մեծութեամբք E + հասակաւ
 7 E մարմնով
 8 E եւ տիովք] N տիաւք
 9 CDN ուժովք
 10 E եղեալք] N եղեալ
 11 N զամենեսեան
 12 A զինուորական
 13 N հարկատրութեան
 14 E համարեալ FN համարով
 15 E եւ] իսկ սոքա
 16 I պատերազմական
 17 E հմտութեան] համբերութեան
 18 E անձանց
 19 EI ահա]
 20 C զառաջինն
 21 I թագաւորէն
 22 AC անուանի E անուանիք
 23 E առ]
 24 E յամենեսեան
 25 I իսկ] արդ FN + այլ
 26 A պատուէր
 27 A յանաստուածիցն... քարոզութեանն] FN
 անաստուածն այն

եւ ամբարիշտ քարոզութեանն՝
 մի խոստովանել զՔրիստոս, ապա
 թէ ոչ տանջանս վտանգի²⁹ յան-
 ձին³⁰ կրել, սպառնացեալ եւս³¹ լի-
 նէր ամենայն տեսիլք տանջանաց
 եւ սաստիկ սրտմտութիւն³² զանա-
 զանական³³ ի³⁴ դատաւորացն³⁵ ա-
 նիրաւութենէ³⁶ ի վերայ նոցա
 կարկատեալ լինէր եւ պէսպէս
 տեսիլք³⁸ տանջանաց³⁹ ի վերայ⁴⁰
 նոցա հնարիւք գտեալք⁴¹ լինէին,
 եւ որք թշնամանէինն |224ա| եւ
 տանջէինն՝ անաչառք էին: Հուրն
 պատրաստ էր⁴², սուրն սրեալ էր,
 խաչն կանգնեալ⁴³ էր, խորխո-
 րատն, ⁴⁴անիւն, քուքքն. ըմանք
 փախչէին, իսկ⁴⁵ ոմանք խոնար-
 ճէին, ոմանք դղրդէին⁴⁶, իսկ ո-
 մանք յառաջ քան զփորձն⁴⁷
 միայն⁴⁸ ի սպառնալեացն սար-
 սէին: Իսկ⁴⁹ այլք⁵⁰ ոմանք, մաւտ⁵¹

28 CD եւ խաժաղուժ
 29 E վտանգից
 30 EN յանձինս
 31 EFN եւս]
 32 C ստմտութիւն
 33 D գազանականի
 34 E ի]
 35 E դատաւորացն] + եւ թագաւորացն
 36 E անիրաւութենէ]
 37 E կարկատեալ լինէր] յառնէր
 38 E տեսիլք] հնարք
 39 E ի... հնարիւք
 40 C ի վերայ]
 41 FN գտեալք] իմացեալք
 42 CN էր]
 43 D կանկնէր
 44 FN անիւ քուքք
 45 E իսկ]
 46 C դղրդէ էին E գրգռէին
 47 C զփորձելն
 48 I միայն]
 49 EI իսկ]
 50 EN այլք]
 51 EI մաւտ] մերձ

եղեալ ի չարիսն, ¹պտուտ կեցան, ²իսկ³ այլք, մտեալք ի ճգունսն⁴, ապա բաւել մինչեւ ի վախճան⁵ ցաւոցն⁶ ոչ կարացեալ⁷ առ միջովք⁸ ուրեմն ծովու⁹ յուսահատեալ¹⁰ յանձանց, ¹¹զոր աւրինակ, որք ի մէջ ծովու ծփեալք¹² եւ զոր ունէին¹³ ահաբեկելիս¹⁴ համբերութեան նաւ¹⁵ ընկղմեցան: Յայնժամ իսկ եւ նոքա՝ անյաղթ եւ քաջ զաւրականքն¹⁶ Քրիստոսի, անցեալ¹⁷ ի մէջ, մինչ դեռ ցուցանէր իշխանն զգիր թագաւորին եւ¹⁸ զհաւանութիւնն¹⁹ պահանջէր ազատ բարբառով եւ համարձակութեամբ եւ քաջութեամբ²⁰ ոչինչ սարսեալ ի տեսանելեացն եւ ոչ զանգիտեալք²¹ ի սպառնալեացն, ի մէջ կացեալք²², քրիստոնեայս զինքեանս քարոզեցին²³: Ով երանելի լեզուքն²⁴, որք զնուիրեալ²⁵

զայն բարբառ արձակեցին, աւրոյն ընկալեալ սրբեցաւ, իսկ հրեշտակաց լուեալ²⁶ ուրախացան, մատնիչն²⁷ դիւաւքն²⁸ հանդերձ վիրաւորեցաւ²⁹: Իսկ Տէրն յերկինս գրեաց:

4 Քանզի, ասացի, իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ ի մէջ անցեալ³⁰, թէ՛ քրիստոնեայ եմ: Քանզի³¹, զոր աւրինակ, որք ի³² |224բ| գազանամարտի³³ ընդ ճգունսն³⁴ անցանելով միանգամայն իսկ ասեն զանուանս³⁵ իւրեանց եւ ի ճգանցն տեղի փոխին, սոյնպէս³⁶ իսկ³⁷ եւ սոքա յայնժամ³⁸ ընկեցեալ³⁹ սոցա⁴⁰ զառ ի ծննդենէն⁴¹ ի վերայ իւրեանց համբաւեալ⁴² անուանս⁴³ ի հասարակաց Փրկչէն իւրաքանչիւր ոք⁴⁴ զինքն անուանէ⁴⁵: ⁴⁶Եւ զայս առնէին ամենեքեան՝ ընդառաջեցելոցն⁴⁷ զինքն յարակցելով, որ ըստ⁴⁸ կարգին էր, որպէս

¹ E պտուտ կեցան] պատուեցան
² E իսկ այլք] եւ ոմանք
³ I իսկ]
⁴ CE ճգունս EI + եւ
⁵ E ի վախճան] իսպառ
⁶ E ցաւոցն]
⁷ C կարացեալք
⁸ DE միջով
⁹ EFN ծովու
¹⁰ C յուսահատելք FN յուսահատեալք
¹¹ E զոր... մէջ] իբր ի
¹² E ծփեալս
¹³ F ունէին
¹⁴ E ահաբեկելիս] ահաբեկեալս EI + ի
¹⁵ E նաւ] նաւաբեկեալս
¹⁶ BD զաւրականքս
¹⁷ I անցեալք
¹⁸ C եւ] + ի
¹⁹ C հաւանութիւն
²⁰ ABCD եւ քաջութեամբ]
²¹ C զանգիտել
²² EI կացեալք] անցեալ
²³ E քարոզեցին] անուանեցին
²⁴ FN լեզուացն
²⁵ A զնուիրել C զնուիրել EI զնուիրեալն

²⁶ A լուեալ C լուել
²⁷ E մատնիչքն
²⁸ F դիւաւքն] իւրաւքն IN իւրովք
²⁹ E վիրաւորեցան
³⁰ N անցեալ] կացեալ
³¹ FN քանզի] զի
³² C որք ի]
³³ C գազանամարտին
³⁴ E ճգունսն] ճգնութիւնսն
³⁵ A զանուանս C զանուանս EF զանուանս
³⁶ FN սոյնպէս] նոյնպէս
³⁷ F իսկ]
³⁸ CF յայնժամ] յորժամ
³⁹ E ընկեցեալ] ընկալեալ
⁴⁰ EN սոցա]
⁴¹ EN ծննդենէ
⁴² I զհամբաւեալ
⁴³ AC անուանս N զանուանսն
⁴⁴ E ոք]
⁴⁵ A անուանէ EFI անուանէր
⁴⁶ E եւ... էր]
⁴⁷ FN ընդ յառաջեցելոցն
⁴⁸ FN ըստ] ի

զի եղեւ ամենեցուն¹ մի անուանակոչութիւն²: Քանզի ոչ եւս այս անուն³, այլ ամենեքին⁴ քրիստոնեայք անուանեալ⁵ լինէին: Իսկ⁶ զի⁶նչ, որ յայնժամ իշխան էր: ⁷Քանզի⁸ չար էր ⁹եւ պէսպէս մտածութեամբ¹⁰ է¹¹ ինչ, զոր խոստմամբ¹² պատրել¹³ եւ¹⁴ է¹⁵, զի սպառնալեալք խոտորեցուցանել ջանայր: Նալ զի¹⁶ թուէր¹⁷ զնոսա խաբանաւք լուծանել¹⁸ զոյժ բարեպաշտութեանն¹⁹ փորձելով: Մի՛ մտանէք²⁰ զերիտասարդութիւնդ ձեր եւ մի՛ տարածամ²¹ մահ ցանկալի կենացս²² փոխանակէք: Քանզի անվայելուչ է, որք²³ ի պատերազմունս քաջանալ սովորեն զչարագործաց մահ մեռանել: Եւ²⁴ ի վերայ այսորիկ ինչս խոս-

տանայր: Եւ է²⁵, զոր²⁶ տայր պատիւ²⁷ ի թագաւորաց²⁸, եւ²⁹ զպատուոց³⁰ բաշխումն եւ³¹ բազում Հնար իմացութեամբ վարէր զնոսա իբրեւ³² զաւրավար³³: ³⁴Իսկ յորժամ³⁵ ոչ ներէին առ ի³⁶ փորձոյ³⁷ այս, ի միւս կողմն³⁸ Հնարից շրջէր³⁹ Հարուածս⁴⁰ նոցա եւ |225ա| մահս⁴¹, եւ զանողջանալի տանջանաց զփորձ ցուցանէր⁴²: Եւ նա այսպիսի⁴³ ինչ: Իսկ մարիւրոսացան որպիսի⁴⁴ ինչ: Զի, ասէ⁴⁴, դայթակղեցուցանես զմեզ, ո՛վ աստուածամարտ, Հեռանալ յԱստուծոյ կենդանւոյ⁴⁵ եւ ծառայել պիղծ դիւաց՝ առաջի դնելով մեզ զքո բարիսդ: Զինչ այնչափ⁴⁶ տաս, որչա՞փ Հանել⁴⁷ ջանաս⁴⁸: Ատեմք զպարգեւսդ⁴⁹ զառիթ վնա-

¹ E ամենեցունց NF Հասարակաց
² A անւանակոչութիւն
³ EN անուն] + կամ այն FI + կամ այն անուն
⁴ IN ամենեքեան
⁵ ABC անուանեալ] քարոզեալք
⁶ EI իսկ] + ապա
⁷ E քանզի... է]
⁸ I քանզի]
⁹ I եւ... է]
¹⁰ BCF մտածութեամբք
¹¹ F է] էր
¹² E խոստմամբ
¹³ E պատրեալ FN պատրէր
¹⁴ FN եւ] + էր ինչ զոր
¹⁵ FN է] EI էր CEI + ինչ
¹⁶ FN զի] CE զոր
¹⁷ A թուէր
¹⁸ C լուծանելով
¹⁹ D բարեպաշտութիւնն
²⁰ E մտանէք] + ասէ
²¹ F գտարածամ
²² DF կենաց
²³ D որք] որ
²⁴ N եւ]

²⁵ CF է] N էր
²⁶ E զոր] զի
²⁷ FN պատիւս] պարգեւս
²⁸ EI թագաւորէն
²⁹ E զպատուոց բաշխումն]
³⁰ A զպատուոց
³¹ E բազում Հնար] բազմահնար
³² FN իբրեւ]
³³ I զզաւրավար
³⁴ E իսկ ոչ ներէին] իբրեւ տիրէր
³⁵ I ոչ ներէին] ոչն երեւին
³⁶ BCDEI փորձս յայս
³⁷ FN փորձս
³⁸ I շրջէր Հնարէր
³⁹ E շրջէր] + ի
⁴⁰ AC Հարուածս
⁴¹ N մահ
⁴² ABCDE ցուցանէր] + նոցա
⁴³ I այսպէս I ինչ]
⁴⁴ C ասեն
⁴⁵ A կենդանոյ C կենդանո
⁴⁶ CI այնչափ] այդչափ
⁴⁷ N Հանելդ
⁴⁸ BCDEFNI ջանաս] փութաս
⁴⁹ E զպարգեւսդ

սուց. ոչ առնուժ¹ զպատիւ² զանարգութեան մայր³: Ինչ⁴ ⁵խոստանաս⁶, որ ոչ⁷ մնալոց⁸ են, փառս⁹ ծաղկընկեցս¹⁰: Ծանաթ առնես արքայի, այլ ի ճշմարիտ արքայէն աւտարացուցանես¹¹: Զի¹² փոքր բանիւք¹³ դոյզն ինչ յաշխարհիս¹⁴ առաջի դնես¹⁵: Ամենայն աշխարհս մեզ արհամարհեալ¹⁶ է: Ոչ է¹⁷ մեզ ցանկալի¹⁸ յուսոյն արժանի փոխանակ տեսանելիքս: Տեսանե՞ս զերկինս¹⁹ զայս, որպիսի²⁰ գեղեցիկ է²¹ տեսանելով կամ որպէս մեծ, եւ գերկիրս իսկ որչա՞փ է եւ²² որ²³ ի²⁴ սմա սքանչելիքս: Ոչինչ²⁵ յայսցանէ²⁶ հաւասար²⁷ երանութեանց

¹ CN առնուժ I ունիմք
² I զպատիւդ
³ E մայրդ
⁴ CEFN ինչս
⁵ BD խոստանաս որ ոչ] ստանաս որ աստ F տաս որ աստ են
⁶ E խոստանաս] CFN տաս
⁷ C ոչ] EI աստ N աստեն
⁸ C մնալոց] սնանալոց
⁹ EN զփառս
¹⁰ E ծաղկընկեցիկս
¹¹ FN աւտարացուցանել E հեռացուցանես F + ջանաս
¹² E զփոքրն ինչ եւ զդոյզն
¹³ E բանիւք] FN + եւ
¹⁴ E աշխարհիս FNI զաշխարհիս
¹⁵ EI դնես] + բանիւք
¹⁶ E արհամարհեալ] խոնարհեալ
¹⁷ N ոչ է] I է] են
¹⁸ I ցանկալի] արժանի
¹⁹ I գերկիրս N գերկիր
²⁰ FN որպիսի] որչափ
²¹ E է]
²² I որ ի սմա] որպիսի
²³ E որ] որպէս
²⁴ E ի] իսկ
²⁵ N ոչինչ] ինչ
²⁶ EI յայսցանէ] ի սոցանէ
²⁷ FNI հաւասար] + է

արդարոցն: Քանզի այս ամենայն անցանէ, իսկ մերն կայ եւ մնայ: Միուժ պարգեւի²⁸ ցանկացեալ²⁹ եմք՝ պսակին արդարութեան: Միուժ փառաց բաղձացեալ եմք՝ արքայութեանն երկնից: Պատուասէրք³⁰ եմք³¹ առ վերին պատիւն: Ի տանջանաց երկուցեալ եմք ի գեհէնէն³²: Հուրն այն է մեզ ահագին, բայց³³, որ ի ձէնջդ³⁴ սպառնացաւ, ծառայակից է: Գիտէ ամաչել յայնցանէ³⁵, որ³⁶ զկուռսն արհամարհեն: |225բ| Նէտս տղայոց համարիմք զտանջանս³⁷ ձեր: Քանզի մարմինս³⁸ տանջես³⁹, որ թէ յերկար համբերեսցէ⁴⁰՝ ⁴¹պայծառութեամբ պսակի: Իսկ եթէ վաղ հրաժարեսցի⁴²՝ երթայ⁴³ գերծեալ⁴⁴ այսպէս⁴⁵ ի բռնաւոր⁴⁶ դատաւորաց⁴⁷, որ⁴⁸ ի մարմնաւորաց⁴⁹ սպասաւորութիւն⁵⁰ ընկալեալ⁵¹

²⁸ N պարգեւի] պատուի
²⁹ C բաղձացեալ] ցանկացել
³⁰ AC պատուասէրք E պատուասիրեմք
³¹ E եմք]
³² FN գեհէնոյն I գեհէնին FN + հրոյ
³³ FN բայց] իսկ
³⁴ E ձէնջս
³⁵ A յայսցանէ
³⁶ I որք
³⁷ E զտանջանս] զվէրս
³⁸ C մարմին N զմարմինս
³⁹ EFIN տանջէք
⁴⁰ E համբերէ I համբերիցէ
⁴¹ FN պայծառութեամբ... հրաժարեսցի]
⁴² C հրաժարեսցէ I հրաժարիցէ
⁴³ EFIN երթեալ
⁴⁴ EFI գերծաւ N գերծու
⁴⁵ CFN յայսպիսի
⁴⁶ C բռնաւորաց EI բռնաւորացդ
⁴⁷ CE դատաւորոց]
⁴⁸ EFN որք
⁴⁹ C մարմնաւորացս E մարմնի F մարմնոյ
⁵⁰ EI զսպասաւորութիւնս
⁵¹ I ընկալեալ] E ընկալեալք EN + եւ

ոգւոյ¹ եւս տիրել յամառիք², որք³ թէպէտեւ⁴ ոչ քան զԱստուած մեր⁵ ընտրեալք լինիցիմք⁶, որպէս զի վերջին⁷ թշնամանս ընդունելով⁸ ի մէնջ՝ բարկանայք եւ⁹ զահաւոր¹⁰ զայս¹¹ տանջանս ի վերայ¹² մեր ձգէք, տրտունջ զմէնջ մատուցանէք վասն բարեպաշտութեան¹³:
¹⁴Այլ ոչ վատասրտաց¹⁵ եւ ոչ¹⁶ կենասիրաց, եւ ոչ դիւրահասուաց¹⁷ պատահիցէք. վասն առ ի յԱստուած սիրոյն: Քանզի կարող եմք մեք ե՛ւ¹⁸ յանիւ¹⁹ մտանել, ե՛ւ գեւանիլ, ե՛ւ այրիլ, ե՛ւ զամենայն տեսիլ²⁰ տանջանաց պատրաստ եմք յանձն առնուլ:

5 Իսկ յորժամ լուաւ²¹ զայս անպարտաւանն այն եւ²² խուժադուժն, ոչ կարեցեալ²³ տանել ա-

րանցն համարձակութեան, ²⁴եռացեալ²⁵ սրտմտութեամբ, ²⁶միտդնէր, թէ զինչ հնարս գտցէ, ²⁷որպէս զի երկար²⁸ գտանջանսն²⁹ պատրաստեցէ միանգամայն եւ զմահ: Իսկ եզիտ ապա հնարս ³⁰եւ միտ դիր³¹ դեռադեռ եւս չարապէս, քանզի զմտաւ ածեալ³² զբռնութիւն³³ գաւառին, զի պարզ եւ ³⁴սառնամանուտ²⁹⁶ էր եւ զժամանակն զի ձմերայիս³⁵ էր, եւ³⁶ զգիշեր մի դիտեալ³⁷, յոր|226|ուժ առաւել չար³⁸ ձգէր պարզն, այլեւ³⁹ զի⁴⁰ եւ հիւսիսի⁴¹ յայնմ⁴² աւուր⁴³ շնչէր, հրամայեաց զամենսին⁴⁴ մերկացուցանել ⁴⁵մաւտ ընդ առաւաւտանալն ի մէջ քաղաքին սառուցեալս մեռանել⁴⁶: Բայց թե-

1 A ոգոյ C ոգոց D ոգոյն FN ոգւոց
 2 E համառիք
 3 E որ
 4 E թէպէտեւ] FN եւ
 5 E ընտրեալք լինիցիմք] յայտնեալ երեւեսջիք
 6 F լինիցիք
 7 E զվերջին
 8 D ընդունիցիք I ընկալեալ
 9 I եւ]
 10 E ահաւոր
 11 E զայս] զայն
 12 D վերայ] վեր
 13 N բարեպաշտութեանս
 14 E այլ... ոչ]
 15 C վատասրտից
 16 I ոչ]
 17 AC դիւրահասուաց E դիւրասիրաց
 18 N եւ] E ի
 19 E յանիւս
 20 F տեսիլս
 21 A լուաւ E լսէր
 22 N եւ]
 23 D կարացել

24 E եռացեալ... դնէր] խորհէր
 25 I եռացեալ] ասացեալ
 26 I միտ դնէր] խորհէր
 27 BCD որպէս... զմահ] F որպէս զի ընդ երկար միանգամայն եւ դառն պատրաստեցէ N զմահն միանգամայն եւ դառն պատրաստեցէ զմահն իսկ
 28 E հնար E երկար] + նոցա
 29 N գտանջանսն]
 30 EFN եւ... եւս]
 31 C դիր] դնէր
 32 E ածէր
 33 E զբռնութիւնս
 34 ABCD սառնամանուտ էր] սառն ուտէր EFN սառնամուտ էր
 35 ABCD ձմեռնային
 36 N եւ]
 37 EFN դիտեաց
 38 F չար]
 39 N այլ] AE + եւ
 40 I զի]
 41 E հիւսիսայինն I հիւսուսայինն N հիւսի
 42 E յայնմ] յայնժամ
 43 E աւուր]
 44 C զամենիսէն I զամենեսեան
 45 EI մաւտ ընդ առաւաւտանալն] եւ արկանել ի լիճն որ էր (I կայր)
 46 EI մեռանել] զի անդ մեռցին

րեւս գիտէք ամենեքին¹, ²որք փորձեալ էք ձմերանով³, որպէս անհամբերելի⁴ տանջանացն տեսիլ: Քանզի ոչ իսկ⁵ է ⁶հնար այլոց⁷ ցուցանել, բայց եթէ որք յառաջագոյն ի փորձոյն⁸ ունին⁹ զգիտութիւն¹⁰ ¹¹զայս զասացելոցս տարացոյց¹²: Քանզի մարմին, պարզոյ եւ սառին¹³ պատահեալ, նախ իսկ¹⁴ լինի բովանդակն¹⁵ կապուտակ՝ մեծուցեալ արեանն եւ¹⁶ ապա պարպատէ¹⁷ եւ եռայ՝ ատամանցն կափկափելով¹⁸, աճառոցն¹⁹ պրկմամբ եւ ամենայն յաղթ մարմնոյն²⁰ ոչ ըստ կարի ձգտելով: Վտանգ իմն կսկծելի եւ ցաւ անպատում ի վերայ սոցա²¹ հասեալ՝ զուղղոյն²² վշտագին ²³առնէ զսառուցելոցն²⁴ զզգայութիւնն²⁵: Ապա ծայրակտուր լինի²⁶ որպէս ի հրոյ այրե-

ցեալ ծայրիցն: Քանզի հալածեալ ջերմութիւնն²⁷ յեզերաց²⁸ մարմնոյն եւ փախուցեալ ի խորութիւնն²⁹ հասեալ³⁰, ուստի հեռացան՝ մեռեալ լքանի, իսկ ³¹ուր նեղեալ ժողովի³² ցաւս տայ³³ տակաւին մահուն³⁴ ի ձեռն մածման³⁵ մերձեցեալ³⁶: Իսկ յայնժամ ընդ աւզով զցայգն անց|226բ|ուցանել³⁷ պատուհասեցան, յորժամ³⁸ լիճն³⁹ էր⁴⁰, զորով⁴¹ քաղաքն բնակեալ էր, յորում զայս ճգնէին սուրբքն, որպէս թէ դաշտ ձիավարութեան էր⁴², այնպէս յեղափոխմամբ⁴³ արարեալ էր⁴⁴ զնա⁴⁵ սառինն եւ ցամաքեալ⁴⁶ սառամբն անվրէպ, ի վերայ իւր տայր առնել ⁴⁷հետագնացութիւն²⁹⁷ շրջաբնակացն: ⁴⁸Գետք իսկ հանապազագնացք²⁹⁸ որ⁴⁹ հոսէինն⁵⁰, սառամբն կապեալք

¹ FN ամենեքեան
² N որ փորձէք
³ C ձմերայնովն DEI ձմերայնով F ձմերայնուոյ N ձմերայնոյ
⁴ N անհամբերելի] անըմբերելի FN + է
⁵ EI իսկ]
⁶ C հնար] + այլ
⁷ C այլոց] այլո
⁸ CN փորձո
⁹ EI ունի FN ունիցին
¹⁰ C զգիտութիւնս
¹¹ CEI զայս] ասացելոցս
¹² E տարացուցաւ
¹³ N սառին] + լինի
¹⁴ N իսկ]
¹⁵ FN բովանդակն] C բաւընդակ
¹⁶ NI եւ]
¹⁷ E պարպատի
¹⁸ E կափկափելոյն FN + եւ
¹⁹ CEFN աճառացն
²⁰ E մարմինն FN մարմնոցն
²¹ CFN սոցա] նոցա
²² E զուղղիզն N զուղղոցն
²³ E առնելով սառուցեալ
²⁴ FN զսառուցելոյն
²⁵ C սգաութիւն
²⁶ C լինիցի

²⁷ ACI ջերմութեանն
²⁸ E յեզերաց] յերեսս
²⁹ N խորութեանն
³⁰ ACI հասեալ] հատեալ
³¹ E ուր նեղեալ] այն եղեալ
³² E ժողով] + ի
³³ EI տայ]
³⁴ EFN մահուն FN +չափ
³⁵ B մածման] ածման E մածմանն
³⁶ C մերձեցել C + արիւն
³⁷ EN անցուցեալ I անցուցանելով
³⁸ I յորժամ]
³⁹ E լիճն I լիճն
⁴⁰ EI էր]
⁴¹ F զորով] ընդ որով
⁴² EI ձիավարութեան էր] ձիավար ունէին (I ունէր)
⁴³ E յեղափոխմամբ] յեղմամբ
⁴⁴ EN էր]
⁴⁵ E զնա] զնոսս
⁴⁶ E զցամաքեալ
⁴⁷ C զհետագնացութիւնն D հետագայութիւն E զհետս գնացութիւն I զհետագնացութիւն
⁴⁸ E գետք իսկ] դէմք
⁴⁹ CEN որք
⁵⁰ E հոսէին F հոսեան N հոսեն

դադարեցին ի հոսմանէն¹, իսկ² կակուղ բնութիւն ջրոյն³ ըստ նմանութեան քարանցն յեղափոխեցաւ⁴, իսկ հիւսիսոյ⁵ դառն շնչմունքն զամենայն շնչաւոր⁶ ի մահ փութացուցանէին:

6 Իսկ⁷ յայնժամ լուեալ⁸ նոցա զհրամանն⁹ (եւ միտ դիր ինձ աստանաւր արանցն¹⁰ անյաղթութեանն¹¹),¹² խնդալիցք եղեալք¹³ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէն ի բաց ընկեցին զվերջին¹⁴ պատմուճանս¹⁵ իւրեանց¹⁶, առ¹⁷ ի ձեռն¹⁸ սառին¹⁹, ի²⁰ մահ դիմեցին՝ որպէս ի դիակողոպուտս²¹ յափշտակելով²², միմեանց հրամայելով²³: Քանզի ոչ, ասէ²⁴, թէ²⁵ զհանդերս մերկանամք²⁶, այլ՝ զհին մարդն ի բաց

¹ FN հոսմանէ
² I իսկ] եւ
³ DFN ջրոցն I ջրոց
⁴ E յեղափոխեալ
⁵ C հիւսիսոյն E հիւսիսայնոյն N հիւսսոյ
⁶ N շնչաւոր] C շնչաւորք E կենդանիս N կենդանի
⁷ EN իսկ] եւ
⁸ A լուեալ C լւել N լուեալն
⁹ F զհրամանն] զհրանն
¹⁰ CE զարանցն EI + համարձակութեանն եւ
¹¹ C յաղթութիւն
¹² E խնդալից եղեալ
¹³ C ընկեցել E + ի
¹⁴ D զվերջին] վերջին E վերջին
¹⁵ E զպատմուճանս
¹⁶ FN իւրեանց] + եւ
¹⁷ E առ]
¹⁸ E ձեռն
¹⁹ E սառին] F սառինն
²⁰ F ի]
²¹ E դիակողոպուտս
²² E յափշտակելով] + ի F + եւ
²³ E հրամայէին
²⁴ FN ասէին
²⁵ N թէ]
²⁶ FN մերկանամք

ընկենումք²⁷ զպականեալն²⁸ ցանկութեամբ²⁹ պատրանացն (Հմմտ. Լեւի. Գ. 22): Գոհանամք զքէն, Տէ՛ր, ասեն³⁰, զի ընդ հանդերձիս ընդ այսմիկ³¹ զմեզս ի բաց մերկանամք³²: Բայց³³ զի³⁴ վասն աւձին զգեցաք (Հմմտ. Ին. Գ. 21), վասն Քրիստոսի մերկասցուք, Մի՛ տարցուք խնամ³⁶ հանդերձից³⁷, զոր վասն³⁸ դրախտին, կորուսաք³⁹: Զի՞նչ տացուք [227ա] տրիտուր Տեառն⁴⁰ (Հմմտ. Սղո. Նով. 12):⁴¹ Մերկացաւ եւ մեր Տէրն: Զի՞նչ մեծ է ծառայի⁴² զՏեառն չարչարանս կրել⁴³: Մանաւանդ զնոյն⁴⁴ ինքն զՏէրն մեք⁴⁵ եմք, որ մերկացուցաք (Հմմտ. Մարթ. Ին. 28): Զինուորաց⁴⁶ է այն յանդգնութիւն. նոքա մերկացուցին եւ բաժանեցին զհանդերձսն (Հմմտ. Մարթ. Ին. 35): Զգրեալ⁴⁷ զմէնջ⁴⁸ զամբաս-

²⁷ E ընկենումք] զնեմք
²⁸ E զպականեալն] + ըստ
²⁹ E ցանկութեան FN ցանկութեամբ I ցանկութեանց
³⁰ E ասէին
³¹ EI այսմիկ] այս N + եւ
³² E մերկանամք] ընկեսցուք I ընկենումք
³³ C բայց]
³⁴ C զի] զոր
³⁵ FN վասն աւձին] յաղազս նախաստեղծին
³⁶ IN խնամս E + վասն
³⁷ FN հանդերձիս
³⁸ C դրախտին կորուստաք] պատրանաց աւձին սգեսցաք EI յանցանացն Ադամայ զգեցաք
³⁹ FN կորուսաք] + պատրանաւք օձին
⁴⁰ CEN գտեառնն
⁴¹ C մերկացաւ... տէրն]
⁴² I ծառայից
⁴³ EI կրել ընդունել
⁴⁴ E զնոյն] զի նոյն
⁴⁵ CFN եմք որ]
⁴⁶ AC զինուորաց
⁴⁷ FN զգրեալ] + ի
⁴⁸ FN մէնջ

տանուլթիւնն¹ անձամբ² ջնջեացուք³: Կսկծոտ⁴ է ձմեռն⁵, այլ քաղցր է դրախտն, ցաւագին են սառնամանիքս, այլ հեշտալի է հանգիստն: Վայր մի համբերեացուք, եւ գոգ զհայրապետին⁶ զբզեալ⁷ զգուեսցէ⁸ զմեզ: Թող միոյ գիշերս⁹ զբովանդակ¹⁰ յաւիտեանն¹¹ փոխանակեսցուք: Մտեսցի ոտն, զի հանապազ¹² ընդ հրեշտակս պարեսցէ: Տրորեսցի¹³ ձեռն, զի համարձակութիւն ընկալցի¹⁴ առ Տէրն համբառնալ¹⁵: Քանի¹⁶ ոք¹⁷ ի գինուորակցաց¹⁸ մերոց ի պատերազմի¹⁹ անկան²⁰ մահկանացու²¹ թագաւորին²² զհաւատն²³ պահելով: Իսկ մեք վասն առ²⁴ ի²⁵ ճշմարիտ թագաւորին հաւատոց²⁶ զկեանս զայս²⁷ ո՞չ թողուցումք²⁸

ի բաց: Բա՞ղու՞մք զչարագործաց մահ²⁹ յանձինս³⁰ կրեցին՝ ըմբռնեալք վասն³¹ անիրաւութեանց³²: Իսկ մեք վասն արդարութեան մահու ո՞չ համբերեսցուք³³: Մի՛ խոտորեսցուք, ո՛վ³⁴ գինուորակիցք³⁵, մի³⁶ տացուք զթիկունս³⁷ մատնչին: Մարմինք են, մի՛ խնայեսցուք, վասն զի պարտ է ամենայն իրաւք մեռանել՝ մեռցուք, զի կեցցուք: |227բ| «Եղիցի պատարզս³⁸ մեր առաջի քո (Հմբ. Հմբ. ԺԻ. 1), Տէ՛ր, եւ ընդունելի եղիցուք³⁹ որպէս զողջակէզս խոյոց եւ զուարակաց, գեղեցիկ է⁴⁰ պատարզն⁴¹, նոր է⁴² ողջակէզն⁴³ ոչ հրով, այլ պարզով⁴⁴ եւ սառնամանեալ⁴⁵ ողջակիզեալ: Զայս աղաւթականս միմեանց տալով⁴⁶ եւ⁴⁷ միմիոջ⁴⁸ հրամայելով⁴⁹, իբրեւ⁵⁰ առաջապահ իմն պատերազմի⁵¹, զգիշերն

¹ E ամբաստանութիւն
² I անձամբք] մեզէն ի բաց N անձամբ I յանձանց
³ F ջնջեսցուք] + գյանցանս
⁴ EI կսկծոտ] խիստ FN կսկծոյ
⁵ E ձմեռս IFN ձմեռն
⁶ BC հայրապետին
⁷ EFN զբզեալ]
⁸ A զբզեացէ C զգուեսցէ
⁹ E գիշերոյ IN գիշերոյս
¹⁰ E զբովանդակ]
¹¹ E գյաւիտեանս
¹² N հանապազ] յաւիտեան
¹³ C տրորեսցի] տրամեսցի
¹⁴ E ընկալցի] ունիցի
¹⁵ E ամբառնալ
¹⁶ FN քանիք
¹⁷ FN ոք]
¹⁸ AC գինուորակցաց
¹⁹ E պատերազմունս
²⁰ C անկել
²¹ EI զմահկանացու
²² E թագաւորաց
²³ C զհաւատ EN հաւատ
²⁴ EFI առ]
²⁵ CIF ի]
²⁶ N հաւատոց] E հաւատոյ
²⁷ C զայս] զի ոչ

²⁸ CE թողումք I ընկենուցումք
²⁹ I մահս
³⁰ FN յանձինս
³¹ EI վասն]
³² E յանիրաւութիւն I յանիրաւութեան
³³ EI համբերիցեմք
³⁴ E ով]
³⁵ AC գինուորակիցք
³⁶ E մի]
³⁷ I գիթիկունս] + մեր
³⁸ EF պատարազ
³⁹ FN եղիցուք] լիցուք F + մեք
⁴⁰ EI է] էր
⁴¹ FN պատարազս
⁴² EI է] էր
⁴³ N ողջակէզս
⁴⁴ C պարզ
⁴⁵ C սառնամանեւ D սառնամանեաւ E սառնամբ I սառնամանեալք
⁴⁶ EI տային I տանջանալք
⁴⁷ E եւ]
⁴⁸ N մի] մին
⁴⁹ E հրամայէին
⁵⁰ E իբրեւ] որպէս
⁵¹ I պատերազմի] + կատարել

անցուցանէին՝ տալով¹ առ ընկերակիցն² քաջ³ որպէս⁴ խնդային⁵ յուսացելովքն⁶, ծաղր առնէին⁷ զընդդիմամարտիկսն^{8,9}: Բայց⁹ մի էին ամենեցուն աղաւթք: Քառասուն մտաւք¹⁰ ի հանդէսս¹¹ քառասնեքին¹² պսակեալք¹³ եղիցուք¹⁴ ի Տէր¹⁵: Մի՛ ոք պակասեցի¹⁶ ի թուոցս¹⁷, մի եւ մի ոք: Պատուական¹⁸ է, զոր¹⁹ պահեացն²⁰ պահովք²¹ քառասուն աւուրբն²² (Հմմտ. Եւ. Լ. Գ. 28), ի²³ ձեռն որոյ²⁴ աւրինադրութիւն²⁵ եմուտ յաշխարհ²⁶: Զքառասուն աւր պահելով²⁷ (Հմմտ. Գ. Թ. Գ. Ժ. Ժ. 8) Եղիայ²⁸ խնդրեաց զՏէր եւ²⁹ պատահեց տեսեանն: Եւ

նոցա աղաւթքն այսպիսի էին³⁰: Իսկ միումն³¹ ի թուոյն³² տատանեալ, ի չարեացն անհամբեր³³ եղեալ գնաց, անպատում³⁴ սուք³⁵ սրբոցն³⁶ թողեալ: Այլ ոչ եթող զնոցա աղաւթսն³⁷ անկատար³⁸ լինել Տէրն: Քանզի, զոր³⁹ զպահպանութիւն վկայիցն հաւատացեալ էր, մաւտ⁴⁰ ի կրթութենէ իմեմնէ սթափանաւք, ակն ունէր ապառնեացն՝ պատրաստ առ ի ընդունել ի գաւրականացն փախուց|228ա|եալ զոք եւ ապաւինեալ⁴¹: Քանզի եւ⁴² մերձ գոլ⁴³ նմա բաղանիք⁴⁴, հնարիւնք իմացեալ եղեն, երազ⁴⁵ զաւգնութիւնն⁴⁶ յեղաշրջելոցն⁴⁷ խոստացեալ: Այսպիսի գտացեալ զճգնութեանն⁴⁸ տեղի, յորում պատրաստութիւն⁴⁹ մխիթարութեան⁵⁰ զլուծումնն առնելոց էր ճգնաւորացն վկայից. այս պայծառագոյնս⁵¹ ցուցանէ զհամբեր-

1 CDEN տալով] տանելով I տանջանաւք
 2 BN ընթերակայիցն
 3 CFN քաջ] քաջութեամբ
 4 C որպէս]
 5 EI խնդային] խնդրէին EI + եւ
 6 D յուսալովն FN յուսովքն
 7 CDEI առնէին
 8 E զընդդիմամարտն
 9 EI բայց] եւ
 10 BC մտաւք] մտաք
 11 E հանդէսս] + ասէին
 12 DN քառասնեքին E + եւ
 13 EI պսակեալ
 14 EI եղիցուք] լիցուք
 15 EI տէր] տեսունէ
 16 I պակասեցէ
 17 A թուոցս BDN թուոյս C թուոցն
 18 AC պատական
 19 F զոր] որ
 20 BCD պահեցէրն I + Մովսէս
 21 FN պահովք] E վասն
 22 C աւուրբ EN օր FI աւր
 23 E ի]
 24 EI յորոյ
 25 I աւրինադրութիւն] աւրէնադրութիւն
 26 EI յաշխարհս
 27 EI պահելով] եւ
 28 E Եղիայ] Հեղիաս E + պահեաց խնդրելով ի տեսանէ
 29 N եւ]

30 I էին]
 31 EI մի ումն] միումն
 32 AC թուոյն EFIN թուոցն
 33 FN անհամբեր] ահաբեկ
 34 AC անպատում] անպատում
 35 D սուք
 36 A սրբոցն] որբոցն
 37 D աղօթքն
 38 I անկատարս
 39 F զոր] որում
 40 I մաւտ] + էր
 41 EI ապաւինեալ] ապրել
 42 I եւ]
 43 F գոլով
 44 EI բաղանեացն
 45 EI երազ] արազ
 46 FN զաւգնականութիւն
 47 I յեղաշրջմամբն
 48 E ճգնութեանն
 49 C պատրաստութեան
 50 C մխիթարութեան]
 51 I ամենապայծառագոյն

րուծիւն¹ վկայիցն: Քանզի ոչ² ուրում ոչ գտանին պիտանիքն³ համբերող է, ⁴այլ որ յաննախանձելի վայելչութիւնսն է եւ յարեացն համբերէ:

7 Իսկ մինչ դեռ նոքա⁵ ճգնէին, եւ նա⁶ միտ դնէր ելիցն, ետես նորա⁷ տեսիլ զաւրուծիւն իմն⁸ յերկնից իջեալ⁹, եւ¹⁰ իբրեւ¹¹ ի թագաւորէ պարգեւս մեծամեծս¹², զի¹³ բաշխէր¹⁴ զաւարականացն¹⁵, եւ այլոցն ամենեցուն բաշխէին¹⁶ զպարգեւսն, բայց զմինն¹⁷ միայն թողին¹⁸ առանց պատուի¹⁹ անարժան համարեալ²⁰ երկնային²¹ պատուոյն²², որ նոյնժամայն²³ հրաժարեալ²⁴ իսկ²⁵ ի վաստակոցն²⁶ առ

ի²⁷ յընդդէմսն ինքնին²⁸ ընթացաւ: Ողորմելի²⁹ տեսութիւն³⁰ արդարոցն³¹ զաւրականն փախուցեալ, ³²ախոռանն գերի վարեալ, Քրիստոսի ոչխարն՝ զազանաբեկ եւ³³ եւս³⁴ ողորմագին, զի յերկնային³⁵ կենացն վրիպեաց³⁶, եւ ոչ յայսմ³⁷ վայելեաց³⁸, նոյնժամայն ³⁹մարմնոյն նորա ընդ մտանելն ի ջերմութենէն⁴⁰ քակտեցաւ⁴¹: Եւ կենդանասէրն⁴² անկաւ անաւրիներալ⁴³ [228բ] ընդունելութեամբ⁴⁴: Իսկ նա⁴⁵, իբրեւ ետես զնա խոտորեալ եւ⁴⁶ ի⁴⁷ բաղանիսն ընթացեալ, զինքն ի յանժուժացելոյն⁴⁸ տեղի⁴⁹ կարգեաց⁵⁰ եւ ընկեցեալ զարկանելիսն՝ ընդ մերկսն զինքն խառ-

¹ N զհամբերութիւնս
² E ոչ] + եթէ
³ EI պիտոյքն
⁴ B այլ... է]
⁵ EI նոքա] + զայս
⁶ E եւ նա] բանտապանն
⁷ I նորա] նոր
⁸ I իմն]
⁹ E իջեալ] + պսակք անթառամ թուով երեսունն եւ ինն
¹⁰ E եւ]
¹¹ I իբրեւ] որպէս
¹² EI մեծամեծս]
¹³ CEI զի]
¹⁴ E բաշխեալ
¹⁵ EI զաւրականացն] զօրացն
¹⁶ I բաշխէին] տային
¹⁷ F զմինն] մի
¹⁸ EF թողուին
¹⁹ AC պատուի E պարգեւի E + զայն որ ի բաղանիսն ընթացաւ
²⁰ E համարեալ] + էր
²¹ D երկնային] երկնաւոր
²² AC պատուոյն E պսակին
²³ E նոյնժամայն] նոյնիսկ
²⁴ I հրաժարեաց
²⁵ C իսկ] անկաւ B + առ
²⁶ I վաստակոցն] + եւ

²⁷ N առ ի] I ի]
²⁸ E ինքեան
²⁹ E ողորմելի] + էր
³⁰ E տեսութիւն] տեսիլն FN տեսիլ FI + այնորիկ
³¹ E արդարոցն] այնորիկ N արդարոյն
³² N ախոռանն գերի վարեալ]
³³ E եւ]
³⁴ FN եւս]
³⁵ EI յերկնային] ի յաւիտենից
³⁶ F վրիպեաց EN զրկեցաւ
³⁷ E յայս N + ոչ
³⁸ E վայելեաց] + զի յորժամ դիմեաց ի բաղանիսն
³⁹ EI մարմնոյն նորա]
⁴⁰ E ջերմութենէն] + լուծեալ I + լուծաւ
⁴¹ N քակեցաւ
⁴² EI մարմինն I կենդանասէրն] կենասէրն
⁴³ EI անաւրիներալ]
⁴⁴ EI ընդունայնութեամբ] + ի մահ
⁴⁵ E նա] բանտապանն I զնա]
⁴⁶ E եւ]
⁴⁷ FIN ի]
⁴⁸ FN յանժուժելոյն
⁴⁹ E տեղի] + զարթուցեալ զընկերսն ընկեց զհանդերձս իւր ի նոսա եւ ինքն
⁵⁰ E կարգեաց... զարկանելիսն]

նեաց¹՝ աղաղակելով զնոյն բարբառ ընդ սուրբսն, թէ՛ քրիստոնեայ եմ: Եւ յանկարծութեամբ² յեղաշրջութեամբ հիացոյց³ զայնոսիկ, որ ընդ նմայն⁴ էին, զթիւն ելից⁵ եւ⁶ զվասն լուծելոյն⁷ տրտմութիւն ինքեամբ⁸ յաւելուածով⁹ մխիթարեաց, նմանող եղեալ, որք ի պատերազմունսն ճակատուն¹⁰, որ¹¹ յառաջին վահանակցութեանն անկեալ եղեւ¹², նոյն ժամայն լնուլ¹³ զկարգն¹⁴, որպէս զի մի՛ վահանակցութիւնն նոցա կարեալ¹⁵ եղիցի պակասելովն: Այսպիսի¹⁶ իմն¹⁷ եւ¹⁸ նա արար¹⁹: Ետես զերկնային զսքանչելիսն²⁰ եւ²¹ ծանեալ²² զճշմարտութիւնն, ապաւինեցաւ ի Տէրն²³, թուեցաւ²⁴ ընդ վկայսն: Զա-

1 E խառնեաց] ի լիճն վազեաց
 2 E յանկարծութեամբ] + եւ
 3 EI հիացոյց] զարմացոյց
 4 E նմայն] իւրն
 5 C եւս վասն
 6 E եւ] + զպսակն ընկալաւ
 7 E լուծանելոյ
 8 I ինքեան
 9 A յաւելուածով BDI յաւելուածովն C յաւելուածովն E յաւելուածօքն
 10 E ճակատու
 11 E որ] ի
 12 E եղեւ]
 13 E լնու
 14 EI զկարգն] զդասն
 15 BF կարեալ] կտրեալ
 16 E այսպէս
 17 EI իմն]
 18 E եւ]
 19 E արարեալ
 20 I սքանչելիսն
 21 EI եւ]
 22 C ծանեալ
 23 BE տէր
 24 A թուեցաւ

չակերտացն նուազեաց²⁵: Գնաց²⁶ Յուդաս, եւ փոխանակ նորա եմուտ²⁷ Մատաթիաս²⁸: 29 Նմանող³⁰ եղեալ³¹ Պաւղոսի, որ երեկն³² հաւածէր³³, այսաւր աւետարանէր³⁴: Ի վերուստ³⁵ ընկալեալ³⁶ եւ նա³⁷ զկոչումնն³⁸, ո՛չ ի մարդկանէ³⁹, ո՛չ ի ձեռն⁴⁰ մարդոյ⁴¹: Հաւատաց⁴² յանուն Տեառն մերոյ⁴³ Յիսուսի Քրիստոսի. մկրտեցաւ նա⁴⁴, ոչ յայլմէ, այլ յիւրմէ հաւատոցն⁴⁵, ոչ ի ջուր⁴⁶, այլ իւրով⁴⁸ արեամբն:

8 Եւ այսպէս⁴⁹ տուրնջեան⁵⁰ սկիզբն⁵¹ առեալ՝ մինչ դեռ եւս⁵² շնչով էին⁵³ ի հուր մատնեցան⁵⁴ |229ա| եւ ի հրոյն նշխարք ի գետ

25 A նւազեաց C նւազեց E + զգասս
 26 EI գնաց] ել
 27 C եմուտ] մատեւ DFN մատեաւ
 28 C Մատաթիաս] N Մատաթիայ
 29 I նմանող եղեալ] նմանեաց
 30 E նմանեաց
 31 E եղեալ]
 32 E երէկ
 33 E հաւածիչ C + եւ I + էր
 34 E աւետարանիչ I աւետարանէ
 35 E վերուստ] + եւ սա
 36 E ընկալաւ
 37 E եւ նա]
 38 CDN կոչումն
 39 CEFI մարդկանէ] + եւ
 40 D ձեռաց
 41 FN մարդոյ] + ընկալաւ
 42 FN զհաւատս FN + այլ
 43 D մեր
 44 N նա]
 45 AB հաւատաց
 46 E ջուր] + միայն
 47 I այլեւ
 48 EI իւրով]
 49 D այսպիսի
 50 A տւնջեան C տւնջեն
 51 C սկիսբն
 52 F եւս]
 53 EI էին] կային
 54 E մատնեցան] այրեցան

ընկեցան, որպէս զի ընդ ամենայն արարածս անցեալ եղիցին¹ ²երանելացն³ ճգնութիւնք: Ի վերայ երկրիս⁴ ճգնեցան, աւգոյն համբերեցին, ի հուր⁵ մատնեցան, ջուրն զնոսա ընկալաւ: Նոցա է բարբառն՝ «անցաք սեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր, եւ հաճէր զմեզ ի հաճագիստ⁶» (Ս շ. ԿԵ. 12): Սորա են, որ⁷ ⁸ընդ մեր աշխարհս սփռեցան⁹ իբրեւ¹⁰ աշտարակք¹¹ ոմանք ստեպ ստեպ¹² զգուշութիւն առ ի յանդիմանցողացն արձակմանէն¹³ տալով, ոչ¹⁴ ի միում¹⁵ տեղոջ¹⁶ զինքեանս արգելեալս¹⁷, այլ¹⁸ բազում տեղիս, ահա իբրեւ¹⁹ հիւր²⁰ ընկալեալք²¹ եղեն եւ բազում²² գաւառս զարդարեցին²³: Եւ չքնաղն իսկ²⁴ ոչ միմի²⁵ բաժանեալք²⁶ ի կարակ-

¹ F եղիցի
² FN երանելեացն ճգնութիւնք] ճգնաւորացն հանդէսք
³ EI երանելեացն] սրբոցն
⁴ IN երկրի
⁵ EI ի հուր] հրոյ
⁶ AEI հանգիստ] + քո
⁷ C որք
⁸ I ընդ մեր] զմեր
⁹ N իբրեւ... եղեն] ի բազում տեղիս ընկալեալ եղեն
¹⁰ F իբրեւ] որպէս
¹¹ F զաշտարակ
¹² E զգուշութիւն առ ի]
¹³ CE յարձակմանէն
¹⁴ E ոչ]
¹⁵ E միում] միւսում
¹⁶ ACE տեղոջ
¹⁷ I արգելեալք
¹⁸ F այլ] + ի
¹⁹ E իբրեւ] որպէս
²⁰ EI հիւրք
²¹ C ընկալեալք] ընկալք I ընկալեալ
²² N զբազում
²³ D զարդարեց
²⁴ I իսկ] + արարին
²⁵ E մի մի] միով
²⁶ I բաժանեալք] ժամանեալ

տեալսն²⁷ հասանեն, այլ, խառնեալք²⁸ ընդ²⁹ միմեանս, իբրեւ³⁰ միաւորութեամբ³¹ պարեն: Ո՛վ սքանչելեացն: Ոչ նուազին³² ³³իթուոյն³⁴ եւ ոչ յաւելուած³⁵ ընդունելով³⁶: Եթէ զմի³⁷ ի նոցանէ³⁸ որոշեսցես³⁹, յիւրեանց⁴⁰ թուոյն⁴¹ ⁴²ոչ ելանեն⁴³ եւ եթէ⁴⁴ ի մի տեղի⁴⁵ ժողովեսցես⁴⁶, եւ⁴⁷ այսպէս⁴⁸ քառասունք մնասցեն⁴⁹ ըստ հրոյն բնութեան: Քանզի եւ⁵⁰ այն իսկ առ լեցուեալն⁵¹ փոխի⁵² եւ բովանդակն մնա առ ունողին, եւ քառասունքն ամենեքին⁵³ են⁵⁴ ի միասին, եւ ամենեքին են⁵⁵ առ իւրաքանչիւր ումեք: Եւ⁵⁶ աննախան-

²⁷ F կարաւտեալսն] միմեանս
²⁸ D խառնեալ
²⁹ I ընդ] ի
³⁰ I իբրեւ] եւ
³¹ I միաւորութեամբ] միաբանութեամբ
³² ACE նուազին I պակասին
³³ N ի... թուոյն]
³⁴ AC թուոյն EF թուոցն
³⁵ AC յաւելուած
³⁶ EFI ընդունին
³⁷ F զմի] + մի
³⁸ E նոցանէ] սոցանէ
³⁹ E որոշես E + ի
⁴⁰ EI յիւրեանց]
⁴¹ E թուոյն] AC թուոյն
⁴² E ոչ ելանեն] N ոչ... չնորհն]
⁴³ E ելանեն] + այլ խառնեալք կան ընդ միմեանս
⁴⁴ I եթէ] + այսպէս
⁴⁵ EI տեղի] վայր
⁴⁶ C ժողովեսցին I ժողովես E + սակայն
⁴⁷ I եւ]
⁴⁸ E այսպէս] այնպէս
⁴⁹ EI մնան
⁵⁰ I այն իսկ] այս
⁵¹ F լուցեալսն I լուծեալսն
⁵² I փոխի] լինի
⁵³ D ամենեքեան
⁵⁴ I են] D էին
⁵⁵ DE են] I լինին
⁵⁶ I եւ]

ձեռի բարերարութիւնն¹, անծախելի շնորհն²: |229բ| Պատրաստական աւգնութիւնք³ քրիստոնէից, ⁴ժողով վկայից, գունդ⁵ յաղթեան⁶ նշանակի⁸, դաս⁹ փառաբանողաց: ¹⁰Որչափ ինչ արդեաւք¹¹ աշխատէիր¹², զի մի ոք գտցես, որ վասն քո թախանձեցուցանէ¹³ զՏէր¹⁴: ¹⁵Իսկ այժմ քառասունք են, որ ¹⁶միաբան հանեն զաւրհնութիւնն¹⁷, թէ¹⁸ ուր երկու կամ երեք ժողովեալ¹⁹ են յանուն Տեառն, անդ է ի²⁰ միջի²¹ նոցա²² (Մ. Բ. Ժ. 20): Իսկ ուր քառասունք են, ո՞ր²³ երկուասցի²⁴ յԱստուծոյ գալստենէն²⁵: Որ²⁶ նեղեալ²⁷ է՝ ի քառասունսն ապաւինի²⁸, ²⁹որ ուրախա-

նայն³⁰ առ նոսա³¹ ընթացեալ³² անկանի³⁴: Մին՝ զի³⁵ լուծումն³⁶ գտցէ³⁷ դժնդակութեանցն³⁸, իսկ միւսն՝ զի պահեալ եղիցին³⁹ նմա պիտանացուքն⁴⁰: Աստ՝ կին բարեպաշտ⁴¹ վասն որդւոյ⁴² աղաւթելով⁴³ հասանէ⁴⁴, յուզի երթեալ⁴⁵ զառնն դարձ խնդրէ⁴⁶, հիւանդացելոյն⁴⁷ զփրկութիւն⁴⁸: Ընդ վկայիցս⁴⁹ եղիցին⁵⁰ խնդրուածք⁵¹ ձեր: Երիտասարդք պատանեացն⁵² նմա նողք եղիցին, հարք⁵³ այսպիսի⁵⁴ որդւոց⁵⁵ հարք լինել աղաւթեացեն, մարք⁵⁶ զբարւոյն⁵⁶ մաւրն պատմութիւն ուսցին: Մայր միոյ ուրումն երանելեացն յայնցանէ՝

1 ACD բարերարութեանն I բարութեամբ
 2 F շնորհք I շնորհաւք
 3 CN աւգնութիւնք] աւգնականութիւնք F օգնականութիւն I աւգնական
 4 C ժողով վկայից]
 5 EI գունդք I + սրբոց
 6 CEFIN յաղթութեան
 7 N նշանակի... գտէր]
 8 I նշանակիչք I + եւ
 9 CEI դասք
 10 I որչափ ինչ արդեաւք] եթէ
 11 C արդօք
 12 I աշխատիցիս I + եւ
 13 C թաղանձեցուցանէ E թախանձեցուցէ F աղաչեացէ I մաղթեացէ I + առ
 14 C գտէրն
 15 N իսկ... գալստենէն]
 16 I միաբան հանեն] միայն են
 17 I յաւրհնութիւնս
 18 EF թէ] I զի
 19 I ժողովին ACD + ի մի վայր
 20 EI ի] իմ
 21 CEF միջի] մէջ
 22 E նոցա] + տէր I + ասէ տէր
 23 I ո] ով ոք
 24 A յերկուասցի I + յաւգնութենէն
 25 I գալստենէն]
 26 C որ] ո
 27 C նեղելի
 28 EFIN ապաւինեցի

29 N որ... ձեր]
 30 C ուրախանայն] ուրախն է I ուրախանայ
 31 I նոսա] սոցա ապաւինեցի
 32 I ընթացեալ... անկանի]
 33 E ընթացի
 34 E անկանի]
 35 EI զի]
 36 E լուծումն
 37 E գտցէ] խնդրեացէ
 38 B դժնդակութեանցն EI դժնդակութեան I + խնդրեացէ
 39 C եղիցի
 40 E պիտանիքն I լաւագոյնքն
 41 F բարեպաշտան
 42 A որդոյ C որդո I + իւրոյ
 43 E աղաւթելով] + եւ զառն հիւանդացելոյ
 44 I հասանէ] ACE + ի
 45 I երթեալ] անկեալ
 46 I խնդրեացէ EI աղօթք
 47 E ի... հիւանդացելոյն] I հիւանդացելոցն I + հասուցանեն
 48 E փրկութեան F փրկութիւն
 49 I վկայսն
 50 E եղիցի
 51 A խնդրուածք
 52 E պատանեկացս N պատանեկացն I հասակակցացն
 53 CEN հարք
 54 E այսպիսեաց F այնպիսի N այնպիսեաց
 55 E որդւոց] ACN որդոց
 56 AC զբարւոյն E զբարւոք

տեսեալ ¹զայլսն ²աճա ի պարզոյ վախճանեալս, իսկ զիւրն ³զի դեռեւս ոգւով ⁴ ⁵կայր յուժոյ եւ առ ⁶ի ⁷չարութեանցն համբերութենէ թողեալ զնա դաճճացն, իբր թէ կարող լինել նմա այլ ինչ խորհել, ⁸ինքն իւրով ⁹ձեռաւքն առեալ եղ ¹⁰ի սայլին, յորոյ վերայ եւ այլքն էին կուտեալք |230ա| եւ ի հուրն տանէին, արդարեւ վկայի մայր: Քանզի ոչ արձակեաց անարգ արտաւսր, ոչ բարբառեցաւ ինչ նուաղ ¹¹եւ անարժան ժամանակին, այլ երթ, ասէ, ¹²ո՛վ որդեակ, զբարւոք ¹³ճանապարհդ ¹⁴ընդ հասակակիցսդ քո եւ ընդ վրանակիցս ¹⁶, մի՛ մնար ի դասուէդ ¹⁷, մի՛

երկրորդ յայլոցդ ¹⁸ յակն անկանիս ¹⁹ Տեառն ²⁰: Արդարեւ ²¹ բարի արմատոյ ²² բարի շառաւեղ: ²³Եցոյց արի մայրն, զի հրամանաւ բարեպաշտութեանն սնոյց զնա, մանաւանդ առաւել, քան եթէ կաթամբ: Եւ որ ²⁴այսպէս ²⁵ սնաւ, այսպէս, յուղարկեցաւ ի բարեպաշտ մաւրէն, իսկ մատնիչն զնաց ամալթալից: Քանզի զամենայն արարածս ²⁶ շարժեալ ²⁷ ի վերայ նոցա ²⁸, զամենայն եգիտ յաղթահարեալ ²⁹ յարանցն առաքինութենէ ³⁰, զգիշերն դժընդակ աւղով ³¹, զգաւառն ³² ձմեռնային ³³, զամին ³⁴ ժամանակ ³⁵, զմարմնոցն ³⁶ մերկութիւն ³⁷: Ո՛վ սուրբ դաս, ո՛վ ժողով ³⁸ նուիրեալ ³⁹, ո՛վ վահանակցութիւն անքակ, ո՛վ միահաւան պահապանք ⁴⁰ ազգի մարդ-

¹ N զայլսն... արարածս] զորդին ընկեցեալ եւ կայր կենդանի եւ նա առեալ եղ ի վերայ սայլին երթ ասէ որդեակ զբարւոք ճանապարհդ ընդ հասակակիցսդ քո առ տէր
² E աճա ի պարզոյ]
³ C իւրն
⁴ AC ոգով E յուժոջ
⁵ E կայր յուժոյ]
⁶ E առ]
⁷ E չարեաց համբերութենէն
⁸ E ինքն... ժամանակին] եւ մօրն տեսեալ զորդի իւր թէ անդ մնաց եւ զայլ սուրբն տանէին ի հուր ընկենալ Յայնժամ ոյժ առեալ առնացի բարձեալ զորդի իւր ի վերա ուսոց իւրոց երթայր զհետ սայլիցն եւ մինչ մանուկն Մելիտոն ի վերա ուսից մօրն էր եհան զհոգին եւ տարեալ մօրն եղ ի վերայ սայլին ուր զայլ սուրբն եղեալ ի հուրն տանէին ով ոք այժմ ի մարց արասցէ այնպէս արդարեւ վկայի մայր քանզի ոչ արձակեաց անարգ արտասուս ոչ նուազագոյնս ինչ եւ արժանս բարբառեցաւ
⁹ C իւրովք
¹⁰ C ի] + վերա
¹¹ AC նւաղ
¹² AN ով որդեակ]
¹³ BCF զբարոք
¹⁴ E ճանապարհն
¹⁵ E հասակակիցսն DF հասակակիցս
¹⁶ E վրանակիցս] խորանակիցս

¹⁷ AC դասուէդ
¹⁸ D այլոցդ
¹⁹ F անկանիս
²⁰ F տեառնն] աստուծոյ
²¹ E արդարեւ] + ի
²² E արմատոց
²³ E եցոյց արի] երեւեցոյց բարի
²⁴ N այսպէս... արարածս]
²⁵ F այսպէս] նոյնպէս
²⁶ N շարժեալ... մերկութիւն]
²⁷ F շարժեաց
²⁸ F նոցա] + եւ
²⁹ E յաղթահարել] արհամարհել
³⁰ E առաքինութենէն
³¹ E օղովն
³² E զգաւառն]
³³ E զձմեռն
³⁴ CD զամին] զամենայն E ցրտագին
³⁵ E ժամանակ] + դառնաշունչ
³⁶ B զմարմնոյն
³⁷ E մերկութիւն] երանելեացն զգքսին եւ զդատաւորին ի սատանայէ մոմուլն
³⁸ N նուիրեալ... գործակիցք]
³⁹ A նւիրեալ C նւիրել E նուիրական
⁴⁰ D պահապան

կան, բարի կցորդ¹ ոգւոց², աղերսանաց գործակիցք, հրեշտակք զաւրաւորք³, աստեղք տիեզերաց⁴, ծաղիկք⁵ եկեղեցւոյ⁶: ⁷Զձեզ ոչ երկիրս ծածկեաց, այլ երկիրն ընկալաւ, բացան ձեզ դրախտին⁸ դրունք: Արժանի տեսակ⁹ հրեշտակացն¹⁰ գնդի¹¹, արժանի¹² ¹³Հայրապետաց, մարգարէից, արդարոց¹⁴, |230բ| ¹⁵արք¹⁶ նմին ծաղիկ երիտասարդութեան, կենացս¹⁷ եղեալք¹⁸, գոր¹⁹ արհամարհիցէք²⁰, քան զծնողս եւ քան զՈրդիս զՏէրն սիրեցեալ²¹: Ի նմին իսկ հասակի կենաց զերիտասարդութիւն ունելով, արհամարհելով զառժամանակեայ զկեանսս²², զի փառաւորեսցեն²³ զԱստուած անդամաւք²⁴ իւրեանց «տեսիլ եղեալ

աշխարհի եւ հրեշտակաց²⁵, եւ մարդկան» (Ը. Կրճ. Գ. 9)՝ զգլորեալն²⁶ կանգնեցին, զբեկեալն²⁷ հաստատեցին²⁸, զբարեպաշտիցն ցանկութիւն²⁹ կրկնեցին³⁰: Սպասաւորս³¹ բարեպաշտութեանն³² ամենեքեան³³ կանգնեցին նշան³⁴ յաղթութեան ³⁵միովն³⁶ յուսով եւ փառացն պսակաւ զարդարեցան ի Քրիստոս Յիսուս, ի³⁷ Տէր մեր³⁸, որում³⁹ փառք, ⁴⁰իշխանութիւն⁴¹ ⁴²միշտ⁴³ եւ յաւիտեանս³⁰¹. ամէն⁴⁴:

¹ E կցորդք

² AC ոգոց

³ E զաւրաւորք] գօրելի

⁴ N տիեզերաց]

⁵ D ծաղիկ

⁶ AC եկեղեցո

⁷ N զձեզ... դրունք]

⁸ E դրախտին] երկնից

⁹ N տեսակք

¹⁰ CE հրեշտակաց

¹¹ C գնդին

¹² BD արժանիք E սիրելիք

¹³ E Հայրապետացն մարգարէիցն

¹⁴ N արդարոց] եւ ժառանգողք երկնից արքայութեանն

¹⁵ N արք... զարդարեցան]

¹⁶ EF արք] որք EF + ի

¹⁷ E կենացս] զկեանս

¹⁸ E եղեալք D եղեալ F նեղեալք

¹⁹ E գոր] F գորս

²⁰ E արհամարհեցին

²¹ E սիրեցին

²² C կենս

²³ B փառաւորեսցին

²⁴ BC անդամովք

²⁵ C եւ հրեշտակաց

²⁶ E զգլորեալն

²⁷ E զբեկանեալն

²⁸ E հաստատեցին] բժշկեցին

²⁹ E ցանկութիւն] զսրբութիւնսն F ցանկութիւնսն

³⁰ C կրկնեցին] կանգնեցին CE + ի

³¹ E սպասաւոր

³² E բարեպաշտութիւն

³³ CD ամենիքեն E ամենեքին

³⁴ E զնշան

³⁵ E միովն... զարդարեցան]

³⁶ C միովն] մի

³⁷ N ի]

³⁸ E մեր] + ընդ

³⁹ E որում] + հօր միանգամայն եւ սուրբ հոգոյն վայել են

⁴⁰ N իշխանութիւն... եւ]

⁴¹ ADE իշխանութիւն] + եւ պատիւ այժմ եւ

⁴² C միշտ... ամէն]

⁴³ E եւ յաւիտեանս] D+ յաւիտէ F+ յաւիտենից

⁴⁴ ADEN ամէն]

1 Աւրէնք են բնութեան մեղուաց ոչ ի բաց ամբառնալ ի մեղուանոցացն² նախ³, թէ⁴ ոչ թագաւորն նոցա թռչման առաջնորդեսցէ⁵: Արդ, զի զժողովուրդս Տեառն տեսի այժմ առաջին յերկնային ծաղիկս⁶ առ վկայս, արտաքս եկեալ խնդրեն⁷ զառաջնորդն: Ո՞ շարժեաց զբազումս⁸ զայս⁹ կարգս, ո՞ ձմեռնային տխրութիւնսն¹⁰ ի գարնանային հրճուանս¹¹ փոփոխեաց: |231ա| Քանզի այժմ նախ ժողովուրդս, որպէս ի մեղունոցաց¹² ոմանց, ի քաղաքէս¹³ արտաքոյ¹⁴ դիմեալ, զառաջի¹⁵ քաղաքիս¹⁶ զարդ զպարկեշտս զայս եւ զամենագեղեցիկ վկայիցս ասպարէզ¹⁷ ամենայն բազմութեամբ հասեալ կալան: Արդ, վասն զի եւ զմեզ յուրացեալ էած սքանչելի վկայս՝ մո-

¹ C նորին ի Գորդիոս D նորին սրբոյն Բասլի եպիսկոպոսի ի Գորդոս վկայն E նորին սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի ի Գորդիոս վկայի
² AC մեղուանոցացն DE մեղուաց
³ C նախ] քան
⁴ ACD թէ]
⁵ A առաջնորդ է C առաջնորդեսցես
⁶ C ծաղիկն
⁷ BCE խնդրեմ
⁸ C զբազում
⁹ C զայս] արանց
¹⁰ C տխրութիւնսն] տրտմութիւնս
¹¹ AC հրճուանս D կրճուանս
¹² AC մեղուանոցաց
¹³ C քաղաքէն E քաղաքէ
¹⁴ CD արտաքս
¹⁵ C զառաջին
¹⁶ D քաղաքիս
¹⁷ E ասպարէզս

ուացուցանելով զտկարութիւնն, եկայք եւ մեք ըստ զաւրութեանն ձայնին¹⁸, որպէս իւրիք ծաղկաւք¹⁹, զառնս զործս²⁰ շուրջ հնչեսցուք սուրբս առնելով եւ մերձաւորաց միանգամայն շնորհելով: «Բաճգի գովեցելոյ արդարոյ՝ ուրախսանա՞ն ժողովորդք» (Հմտ. Եւգէ ԻԹ. 2), իմաստունն մեզ ասաց Սողոմոն²¹: Եւ սակայն տարակուսէի ես ըստինքեան՝ զինչ արդեաւք²² լինի առակողին առակս: Արդեաւք ճարտասանի²³ ուրուք եւ կամ²⁴ բանագրի³⁰³ դժնէի յարմարելով զբանն առ ի լսողացն հիացումն՝ ճայթմամբ իւրիք պարկեշտացուցանելով, խոնարհեցուցեալ²⁵ զլսելիս՝ ուրախ լինին ժողովուրդք զգիւտ իմաստիցն եւ զգիրսն եւ զբանիցն առաքելականս²⁶ եւ առ ի յարմարութիւն խնդութեամբ ընկալեալք: Եթէ զայսոսիկ ոչ ասաց երբէք ուրէք²⁷ եւ ոչ այսպիսեալ²⁸ տեսակաւ բանից վարեցաւ, եւ ոչ արդեաւք²⁹ յորդորէր զմեզ տաւնաբար առաքել³⁰ ի գովութիւնս երանելեացն, որ զհաւաս|231բ|ա-

¹⁸ C ձայնի
¹⁹ B ծաղկովք
²⁰ C զգործ
²¹ A Սողոմոն B Սողովմոն D Սողոմոն
²² C արդաւք
²³ C ճարտարասանի
²⁴ E բնագրի] բանաւորի
²⁵ C խոնարհեցուցանելով
²⁶ C առաքելականս] առակս
²⁷ D եւ ոչ]
²⁸ C այսպիսեալ
²⁹ C արդօք
³⁰ D առաքեալ

րական³⁰⁴ բառս¹ եւ զձայնի ան-
պատրաստութիւնն ամենայն ուրեք
նախապատուէ²: Իսկ զի^օնչ է, որ³
ասեն, թէ ուրախանան ժողո-
վուրդք, զուրախութիւնն հոգեւոր
միայն յիշատակաւն⁴ արդարոց⁵
ուղղելով ի նախանձ եւ ի մանու-
թիւն բարեացն, յորմէ լսեն՝ ա-
ծեալք լինին: Քանզի բարութե⁶
քաղաքավարութեան⁷ արանց
պատմութիւն, որպէս լոյս ինչ
ապրեցելոցն առ կենցաղոյս ճա-
նապարհ առնէ: Յաղագս որոյ
միանգամայն⁸ լսեմք զպատմու-
թիւն Հոգոյն⁹ զՄովսէսեան¹⁰ կե-
նացն եւ վաղվաղակի ի մեզ նա-
խանձ ի ներքս մտանէ առաքի-
նութեան առնն եւ մատաւոր աւ-
րինակաւն նախանձելի իւրաքան-
չիւր ումեք երանելին երեւի:
Վասն զի այլոց մարդկան ի բա-
նիցն ածեցմանէ¹¹ հաստատեալ լի-
նի գովութիւն, իսկ արդարոցն
բաւական է գործեցելոցն ի նոցա-
նէ ճշմարտութիւն՝ առ ի ցուցանել
նոցա զառաւելութիւնն առաքինու-
թեանն: Որպէս թէ՛ յորժամ պատ-
միմք¹² զկեանս գործողացն¹³ բա-

¹ BD զբառս C զբանս

² A նախապատուէ

³ C որ

⁴ C յիշատակացն

⁵ C արդարոց] + միայն

⁶ C բարիք

⁷ CE քաղաքավարութիւն

⁸ C միանգամայն] միայն

⁹ AE հոգոյն

¹⁰ C զՄովսէսեան E զՄովսիսեան

¹¹ C ածմանէ

¹² ABD պատմիմք] պատրաստիցեմք

¹³ C գործողացն] + եւ

րեպաշտութիւն¹⁴, փառաւորեմք
¹⁵նախ առաջին զՏէրն ի ձեռն ծա-
ռայիցն¹⁶, գովեմք եւ զարդարսն
վկայութեամբքն, զորս գիտեմք,
ուրախ առնեմք եւ զժողովուրդս ի
ձեռն¹⁷ լսելութեան բանիցն¹⁸:
Վասն զի յորդորումն ի յողջախո-
հութիւն՝ վարք¹⁹ Յովսեփայ եւ առ
արութիւնսն՝ կոչում Սամփ-
|232ա|սոնի²⁰ պատմութիւնն:

2 Արդ, ոչ գիտէ զգովութեանցն
աւրէնս աստուածային վարդապե-
տարանն, այլ զվկայութիւն գոր-
ծոցն գովութիւն համարի, որպէս
եւ սրբոցն բաւական է առ ի գո-
վութիւն եւ յաւժարացելոցն յա-
ռաքինութիւնն ինքնաբաւ²¹ լեալ
յաւգտակարսն²²: Քանզի գովու-
թեան աւրէնք զգաւառ քննել եւ
զազգ խուզել, եւ զհրահանգսն
պատմել, իսկ մեր աւրէնք, զդրա-
ցեացն լսելով բանս²³, առանձինն
իւրաքանչիւր ուրուք զվկայու-
թիւնն լնու: Վասն զի զի^օնչ ես²⁴
յայնոսիկ²⁵ պարկեշտագոյն, եթէ
քաղաքս յառաջ դժնդակս²⁶ եւ մե-
ծամեծս նահատակութիւնս բերե-
լով՝ պայծառ ընդդէմ պատերազ-

¹⁴ C զբարեպաշտութիւն

¹⁵ E նախ առաջին]

¹⁶ E ծառայիցն] + նախ առաջին

¹⁷ E ձեռն] ձեզ

¹⁸ C բանիցն] բարիցն

¹⁹ C վարքն

²⁰ AB Սամփսոնի CD Սամսոնի

²¹ B լիեալ

²² C յաւգտակարսն

²³ D զբանս

²⁴ E ես] եմ

²⁵ C յայնոսիկ] յայսոսիկ

²⁶ D դժնդակս

մողացն հաստատեաց յաղթու-
թիւնս: Եւ զի^օնչ եթէ դիրս բարե-
ժամանակս³⁰⁵ ունի¹, որպէս թէ առ
ձմեռն գոլ եւ² ամառն պատեհա-
գոյն: Թէ եւ այսոցիկ³ արանց⁴ իցէ
քաջաբերութիւն⁵ եւ պաճարս⁶
բուծանէ բաւականաբար, զի^օնչ
ինձ յայսցանէ⁷ աւգուտ: Այլ եւ
զձիոցն⁸ երեամակս ընդ արեգա-
կամբ զաւրաւորս, եւ զի^օնչ զմեզ
կարէ այս ի մարդկային առաքի-
նութիւնս լաւագոյնս առնել: Եթէ
եւ զգրացոյն⁹ սահմանս¹⁰ գլխա-
ւորս¹¹ պատմելով իբրու թէ ի վե-
րոյ, քան զամպս իցեն եւ բազում
աւգոյ¹² ի վերայ կացին, զմեզ խա-
բեմք իբրու թէ արանց ի ձեռն
այս|232բ|ոցիկ լցուցանեմք զգո-
վութիւնն: Ամենեցուն է ծիծա-
ղել¹³, բոլոր աշխարհի յարդարոցն
երեւեալ, մեզ փոքր ինչ անպա-
տուեալ¹⁴ լցեալ լինի¹⁵ նոցա գո-
վութիւնն: Արդ, բաւական լիցի
յիշատակն¹⁶ առ ի յաւգուտ
մշտնջենաւորս: Զի եւ ոչ նոցա
պետք են յաւելուածոց¹⁷ ի հաճու-

թիւնսն, այլ մեք, որ ի կենցա-
ղումս¹⁸ եմք, հարկաւոր է յիշա-
տակն յաղագս նմանութեանն:
Քանզի զաւրինակ¹⁹ հրոյ ըստին-
քեան զհետ երթալ լուսաւորել²⁰
եւ անոյշ²¹ իւզոյ բուրել զհոտս,
սոյնպէս եւ բարեաց գործոց հար-
կաւորաբար զկնի գայ աւգտա-
կարն: Այլ սակայն եւ այս ոչ է
փոքր՝ հաւաստեալ հանդիպեալ²²
ճշմարտութեանն յայնմ ժամու:
Զի աղաւտաբար իմն համբաւ առ
մեզ տուաւ²³ ի նահատակու-
թեանցն քաջ արութիւնս առնս
ողջ պահեցեալ է: Եւ զիարդ
թուի²⁴ առ²⁵ մեզ կենդանագրաց
նմանեցուցանել: Զի եւ նոքա,
յորժամ ի պատկերացն փոփո-
խեալ²⁶ գրեն²⁷ զկերպարանսն, բա-
զում անգամ, որպէս ի դէպ է²⁸, ի
սկզբան տպացն ի բաց նուագեն²⁹,
եւ զմեզ՝ այսր տեսութեան ի-
րացս³⁰ ի բաց մնացելոցս³¹, վտանգ
ոչ սակաւ զճշմարտութիւնն աղա-
ցուցանել: Այլ վասն զի եհասաւ ար՝
զյիշատակ բերելով զվկայիս, յայտ-
նապէս յաղագս Քրիստոսի վկա-

1 B ունի] առնի
2 C եւ] + առ
3 CDE այսոցիկ] այսոքիկ
4 C արանց] անանց
5 C քաջաբերութիւնք
6 C պաճարս] պատճառս
7 E յայսցանէ] յայնցանէ
8 C ձիոցն
9 AD զգրացոյն C զգրացո
10 C սահման
11 BCDE գլխաւորս
12 E օղոց
13 C ծիծաղելի
14 A անպատուեալ C անպատել
15 D լինիցի
16 C յիշատակս
17 A յաւելուածոց

18 ADE կենցաղում
19 D զաւրինակ] գոր օրինակ
20 C լուսաւորելն
21 E անոյշ
22 E հանդիպել
23 A տուաւ
24 AC թւի
25 AC առ]
26 E փոփոխել
27 C գրեն] գիտեն
28 D է] էր
29 AC նուագեն
30 C իրացն
31 E մնացելոց

յուլթեամբքն նահատակեցելոյ¹, ա- սեմք որ|233ա|քան գիտեմք: Սա անկեցաւ² ի քաղաքէս յայսմանէ, ուստի եւ առաւել զսա սիրեմք, վասն զի ընտանի մեր զարգ է: Զի զոր աւրինակ քաջապտուղք³ տնկոցն⁴, զորս⁵ սնուցանեն զպտուղսն ընտանի մերձ դնեն, սոյնպէս եւ⁶ ի միջոյ մերմէ ի վեր ընթացեալ, եւ յերկնագոյն⁷ բարձ- րութիւն փառացն վերացեալ, որ երբեմն⁸ սնոյց յիւրմէ բարեպաշ- տութենէ, պտղոյն⁹ վայելս¹⁰ շնոր- հեաց: Քանզի գեղեցիկք եւ այլոց սահմանաց պտուղք եւ յորժամ ա- խորժելիք իցեն եւ կերակրողք¹¹, այլ առաւել եւս հեշտագոյնք քան զաւտարսն մերքն եւ գաւառա- յինքն՝ առ ի վայելել¹² եւս¹³ եւ գե- ղեցկազարդութիւն իմն¹⁴ մեզ ի ձեռն ընտանութեանն պարգե- են: Ընտրեալ¹⁵ սա ի գինուորու- թիւն¹⁶, երեւեալ իբրեւ հարիւր զի- նուորաց¹⁷ զիշխանութիւն հաւա- տացեալ լինէր, ե՛ւ մարմնոյ զաւ-

րութեամբ, ե՛ւ հոգւոյն¹⁸ արու- թեամբ գինուորական¹⁹ ընտրու- թեամբ վայելչանայր: Իսկ իբրեւ, որ յայնժամ²¹ զգոռոզն զգառնն եւ զանընդել անձինն մինչեւ ի պատերազմ եկեղեցւոյ²² երկա- ըեաց, եւ ամբարձ ձեռն²³ աստուա- ծամարտն ընդդէմ բարեպաշտու- թեան²⁴, քարոզութիւն էր ամե- նայն ուրեք եւ զիր տարածեալ յամենայն հրապարակս, եւ ամե- նայն տեղին²⁵ նշան, |233բ| որ ոչ երկիր պագանել Քրիստոսի կամ մահ գոլ զտոյժս երկրպագուացն²⁷, եւ հրաման ի ներքոյ խոնարհել կոոց²⁸ զամենեսեան, ե՛ւ քարանց, ե՛ւ փայտից դրաւչելոց յարուես- տից²⁹ կերպարանեալս Աս- տուածս³⁰ կարծեցեալս³¹, եւ ոչ հա- ւանեցելոցն վտանգս ամբոխէր: Եւ խոռովութիւն յամենայն քաղաքիս, եւ գերութիւն բարեպաշտացն³². ինչք յափշտակեալք լինէին, վի- րաւք քրիստոսասիրացն մար- մինք³³ գգեալք, կանայք ձգեալք ընդ մէջ քաղաքիս, ո՛չ մանկու-

1 C նահատակեցելոցն D նահատակեցելոյ
 2 BD անկեցաւ] տնկեցաւ
 3 C քաջապտուղք] քաջահմուտք
 4 A տնկացն
 5 D զոր
 6 C եւ] + սա
 7 A երկնայգոյն C յերկնաին
 8 C երբեմն] երբն C + եւ
 9 C պտղոցն
 10 C զվայելսն
 11 A կերակրողք E կերակրողք
 12 C վայելսն
 13 C եւս] եւ
 14 C իմն] + ի
 15 ACD սա ի] ասի
 16 AC գինուորութիւն
 17 AC գինուորաց

18 A հոգոյն
 19 AC գինուորական
 20 E ընտրութեան վայելչանայ
 21 E յայնժամ] յորժամ
 22 A եկեղեցոյ
 23 C ձեռնն
 24 CD բարեպաշտութեանն
 25 C տեղին E տեղիս
 26 CE նշան որ] նշանորս D նշանաւոր
 27 AC երկրպագուացն
 28 E կոոցն
 29 A յարուեստից C յարուեստէ E յարուեստէ
 30 A աստուածս] աստ եւ ածս
 31 C կարծեցել
 32 AC բարեպաշտիցն
 33 C մարմինքն

թիւն ողորմելի, ո՛չ ծերութիւն պատկառելի, այլ որք ոչն ինչ անիրաւ էին՝ զչարագործացն համբերէին, նեղեալք լինէին կապարանքն, ամայի էին բարեկիցք¹ տունք եւ անապատք² լցեալ փախտականաւքն, մեղադրութիւն էր, որ³ զայսն կրէին՝ բարեպաշտութիւնն⁴, եւ հայր մատնէր⁵ զմանուկ, եւ զծնողէ որդի գուշակէր, եղբարք ընդդէմ իրերաց մուկէին, եւ ծառայք տերանց ի վերայ յառնէին: Դժնդակ ոմն գիշեր ըմբռնէր զկենցաղս. ամենեքեան անծանաթանային միմեանց ի բանսարկուին⁶ վնասամտութենէ⁷, ի վայր անկանէին տունք աղաւթից ի ձեռն անսրբոցն⁸, կործանեալք լինէին սեղանք, եւ ոչ էին պատարագք եւ ոչ՝ խունկ⁹, եւ ոչ՝ տեղի նուիրեալ¹⁰ ինչ (Հմմտ. Գ. ան. Գ. 38): Այլ տրտմութիւն դժնդակ, որպէս զամպ, ինչ, զամենայն ունէր, հալած¹¹ 234ա|եալք լինէին աստուածային սպասաւորքն եւ զարհուրեալք՝ ամենայն բարեպաշտութեանն պարք, եւ դեւք պարէին՝ ճենճերովք¹² եւ արեամբ զամենայն պղծելով: Յայնժամ արիս այս՝ ժամանեալ յատենիցն¹² վտանգս ըն-

¹ D բարեկեցիքն
² D անապատք] ապարանք
³ B որք
⁴ ADE բարեպաշտութիւնն]
⁵ C մատնէր] մատուցանէր
⁶ A բանսարկուին
⁷ E վնասամտութենէ] վնասակարութենէ
⁸ C անսրբոց
⁹ D խունկ
¹⁰ A նւիրեալ D նուիրել
¹¹ E ճենճերօք
¹² ABCE յատենիցն] յաւիտենիցն

կեցեալ զպատիւն, արտաքոյ¹³ սահմանիս էր: Անտեսելով¹⁴ զփառս, ընչեղութիւնս ամենապատիկս, զազգակցութիւնս¹⁵, զսիրելիս, զծառայսն, զվայելսն¹⁶ կենցաղոյս, զամենայն, որ ի¹⁷ մարդկանէ փութալի է¹⁸, առ խորինս¹⁹ ի մարդկանէ յանկոխ²⁰ անապատս ընթանայր՝ ընդ գազանս կեալ, քան թէ ընդ կռապաշտս²¹ զհաւասարութիւնն ընդելագոյն²² վարկանելով, ըստ²³ նախանձաւորին²⁴ Եղիայի, որ յորժամ ետես զաւրացեալ զկռապաշտութիւն²⁵ Սիդոնացոցն²⁶, ի լեառն ընթացաւ ի Քորեբ եւ, յայրին բնակելով, խնդրէր զԱստուած՝ մինչեւ ետես զբաղձալին, որ²⁷ տեսանել մարդկան²⁸ զԱստուած²⁹ կարողութիւն է³⁰:

3 Սոյնպէս³¹ եւ³² Գորգիոս, ի բաց փախուցեալ ի քաղաքական ամբոխիցն, ի բազմութենէ հրա-

¹³ E սահմանիս էր] սահմանի սէր
¹⁴ CE անտեսելով] անտես առնելով BD անտես առնել զգաւրութիւն
¹⁵ B զազգակցութիւնս] զազգականութիւնս C զազգականս
¹⁶ E զվայելս
¹⁷ ABDE ի]
¹⁸ ABDE է]
¹⁹ C խորինս] + եւ
²⁰ B անկոխ
²¹ BD կռապարիշտս C կռապարիշտսն
²² E ընդելագոյն] ընտրելագոյն
²³ ABD ըստ]
²⁴ ABD զնախանձաւորին
²⁵ E զկռապաշտութիւն
²⁶ ABD Սիդոնացոցն
²⁷ DE որ] որպէս
²⁸ BD մարդոյ C մարդո
²⁹ C զաստուած] + է
³⁰ C է]
³¹ A սոյնպէս] սոյն
³² C եւ] էր

պարակացն, յիշխանական ամբարհաւածութենէ¹, յատենից, ի զրպարտողաց, ի վաճառողաց², ի գնողաց, ի ³սուտ երդմանց, ի զազրաբանութենէ, ի կատականաց⁴ եւ յայլոց, որք իբրեւ⁵ ծանրութիւնք բազում մարդիկ քաղաքաց ի վայր քարչին: Մաքրելով զականջս, մաքրելով զաչս եւ նախ քան զամենայն |234բ| զսիրտն մաքրեալ, զի Աստուած տեսանել կարասցէ եւ⁶ երանելի լիցի, եւ տես⁷ ի ձեռն յայտնութեանն, վարդապետացաւ զխորհուրդս ոչ ի մարդոյ եւ «ոչ ի ձեռն մարդոյ» (Գ. Գ. Ե. 1), այլ ընկալեալ⁸ զմեծ վարդապետն՝ զՀոգին⁹ ճշմարտութեան: Ուստի եւ եկեալ ի խորհուրդս է¹⁰ կենցաղոյս, զի անաւգուտք են, որպէս սնոտիք, որպէս երազ ամենայն եւ ստուէր¹¹ անհաստատագոյնք, յորդորեցաւ սաստկագոյն առ ի ցանկութիւն վերին կոչմանն: Եւ իբրեւ ըմբիշ ոք զգալով¹² զինքն բաւականաբար հրահանգեալ եւ աւծեալ առ ի նահատակութիւնս, պահաւ¹³, տքնութեամբ, յարածամ աղաւթիւք¹⁴ եւ

անդադար կրթութեամբ բանից Հոգւոյն¹⁵, պահելով զաւրն զայն, յորում ամենայն բազմութիւն բոլոր քաղաքիս տաւն առնէին պատերազմասէր դիւին¹⁶, հասեալ ունէին զտեսութիւն¹⁷ հանդիսի¹⁸ ձիական ընթացիցն: Եւ իբրեւ ամենայն բազմութիւնն ի վեր ժողովեալ էին, ո՛չ Հրեայ ի բացեայ էր եւ ո՛չ Հեթանոս, եւ¹⁹ ոչ քրիստոնէիցն հոյլք ոչ սակաւք ընդ նոսա զանգիտեալք²⁰ լինէին, որք առանց պահպանութեան էին եւ նստեալք ընդ աթոռակիցս²¹ սնոտեացն²², ոչ խոտորելով ի գնացից չարացն²³ (Հ. Գ. Ե. 4), որք եւ²⁴ յայնժամ մերձ էին, տեսողք արագութեան ձիոցն²⁵ եւ հմտութեան երասանակակալացն, |235ա| այլ եւ ծառայից թողացուցին տեարք²⁶, եւ մանկունք²⁷ ի²⁸ վարդապետանոցացն առ տեսարանն²⁹ ընթանային, մաւտ էին եւ կանայք, որք ումիկք էին եւ աննշանք, լի էր ասպարէսն³⁰, եւ ամենեքեան առ տեսութիւն ձիոցն հակառակութեան

¹ C ամբարհաւածութենէն
² C վաճառողաց] + եւ
³ C սուտ երդմանց] ստերդմանցն
⁴ C կատակաց E կատակակցաց
⁵ C իբրեւ] ի
⁶ CE եւ]
⁷ CE ետես
⁸ C ընկալաւ
⁹ C զոգին
¹⁰ CDE է]
¹¹ AC սուէր
¹² C զգալով] սգալով
¹³ BC պահովք
¹⁴ C աղաւթուք

¹⁵ DE հոգոյն
¹⁶ D դիւին] դին
¹⁷ C զտեսութիւն] զտեսարան
¹⁸ C հանդիսից
¹⁹ C ոչ]
²⁰ ABCD զանգիտեալք] զանգեալք
²¹ C աթոռակից
²² C սնոտեցն
²³ C չարեցն
²⁴ C եւ] ի
²⁵ D ձիոց
²⁶ C տէրք
²⁷ E մանկունքն
²⁸ E ի]
²⁹ D տեսարան
³⁰ E ասպարէզն

էին կարգեալք: Յայնժամ ¹արին այն, որ մեծ ոգւովն² եւ մեծ իմաստութեամբ, ի վերուստ ի լեւրանց իջանէր ի տեսարան, ոչ երկեալ ի զաւրացն, ոչ զմտաւ էած քանեաց³ ձեռաց պատերազմողաց զինքն մատնէր, այլ անզողզող սրտիւ եւ խրոխտ մտաւք, որպէս զվիմաւք խտացելովք⁴ կամ ծառովք⁵ բազմաւք, որ⁶ յասպարիսին շուրջ նստէին, զանց առնէր, ի մէջ եկաց՝ հաստատելով զբանն, թէ՛ արդար իբրեւ առիւծ վստահեցաւ⁷ (Հմտ. Եւր. 1): Եւ այնպէս աներկիւղ⁸ էր անձամբ, որպէս զի, յերեւելոց⁹ տեսարանին լեալ¹⁰, անդառնալի համարձակութեամբ բարբառեցաւ զձայնն զայն, որ մինչեւ ցայժմ են ոմանք, որք լուանն¹¹: Գտայ, որ զիսն¹² ոչ խնդրէին, երեւելի եղէ, որք¹³ զինէնն¹⁴ ոչ հարցանէին, յայտնի էր ի ձեռն այնոցիկ, եթէ ոչ ի հարկէ եկն առ վտանգսն, այլ կամաւորաբար զինքն ետ ի հանդէսն, նմանելով¹⁵ Տեառն, որ ի խաւարի զիւղերին ¹⁶անծանալթացեալ³⁰⁶

¹ C արին այն] աւրինեցն
² A ոգովն C ոգով D ոգովն
³ C քանից
⁴ E խտացելօք
⁵ C ծառաւք E ծառօք
⁶ BCDE որք
⁷ C վստահեցել
⁸ D աներկեղ
⁹ AC յերեւելոց
¹⁰ B լիեալ
¹¹ AC լուանն
¹² C զիս
¹³ D որ
¹⁴ E զինէնն] զյինէնն
¹⁵ C նմանել
¹⁶ D անծանօթաց

զինքենէ գուշակեաց:
 4 Եւ վաղվաղակի դառնայր ի¹⁷ տեսարանն¹⁸ անկարծելի¹⁹ տեսալ²⁰ 235բ|ութեամբն²⁰, այր վայրագացեալ²¹ զիմաւք, յաղագս ժամանակեայ ի ²²լերինս բնակութեանն խոռացեալ²³ ունելով զզլուխն, խորին ²⁴զմաւրուսն, զգեստն աղտեղի եւ ²⁵խտացեալ³⁰⁷ զամենայն մարմինն, ցուպ բերելով, եւ մախաղ զգեցեալ²⁶, վայելէր ամենայն շնորհն²⁷ իմն յաներեւութիցն զնա պայծառացուցանէր: Իբրեւ ծանուցաւ թէ ո ոք էր, վաղվաղակի բարբառ խոնեալ յամենեցունց համբարձաւ յընտանեաց²⁸ հաւատոյն²⁹ յաղագս խնդութեան³⁰ ընդունելութեամբն³¹: Իսկ պատերազմողաց ճշմարտութեանն ի նորա սպանումն զդատաւորն յորդորելով եւ դատապարտելոյ³² ի մահ: Եւ ամենայն աղաղակաւ եւ ամբօխիւ լցեալ լինէր: Անտես լինէին ձիք³³, անտես՝ երասանակակալք³⁴, կառացն ցոյցք ճայթումն էր ըն-

¹⁷ C ի]
¹⁸ D տեսարանն
¹⁹ D անկարծելի] կարծելի
²⁰ B տեսութեամբ
²¹ B վարագացեալ
²² C լերինն բնակութեան
²³ A խոռացեալ B խոռացեալս
²⁴ C զմաւրուսն սգեստն
²⁵ C խտացեալ] խոռացել E խտեցեալ
²⁶ C զգեցեալ] սգեցել
²⁷ C շնորհն] աշխարհ
²⁸ B յնտանեաց C ընդանեց
²⁹ B հաւատոյն E հաւատոցն
³⁰ C խնդութեամբ D խնդութեանն
³¹ C ընդունելութեանն
³² D դատապարտելոյն
³³ C ձիքն
³⁴ A երասանակակալ BC երասանակակալքն D երասանակալքն

դունայն: Քանզի ոչ իմիք պարապ էր ակն այլ ինչ տեսանել, քան եթէ զԳորդիոս, եւ¹ ունկն այլ ինչ հաւանէր լսել, քան եթէ զնորա բանսն: Եւ շշուեջ² ինչ աննշան, իբրեւ սիք, ընդ ամենայն տեսարանն³ անցեալ, քան զձիոցն ընթացից առաւել հնչէր: Եւ իբրեւ ի ձեռն քարոզացն լռութիւն բազմութեանն նշանակեցաւ, դադարեցին փողք, լռեաց քնար բազմայարմար, լուեալ⁴ լինէր⁵ Գորդիոս, տեսեալ՝ Գորդիոս: Եւ երազ երազ ձգեալ լինէր |236ա| առ իշխանն, որ անդ նստելով՝ զհանդէսն դնէր առ վայր մի: Հեզ եւ ընդել ձայնիւ՝ ո եւ ուստի իցէ⁶ հարցանէր⁷: Իբրեւ ասաց զգաւառն, զազգն, զտեսական արժանաւորութեանն, յորում էրն⁸, զպատճառս փախստեանն, զվերստին գալն, թէ՛ մերձեմ գործով եւ զնոցա հրամանացն քամահանս, եւ յԱստուած, յոր յուսացաւ զհաւատն ցուցեալ: Քանզի լուայ⁹ զքէն, ասէ, քան զբազումս զանազանեալ վայրագութեամբ՝ որպէս¹⁰ պատեհ ինձ զժամանակս զայս առ ի լցուցանել զիմ ցանկութիւն¹¹ ընտրեցի: Այսոքիւք բանիւք զբարկութիւն իշխանին, իբ-

¹ C եւ] + ոչ

² E շշուեջ] զշուրջ

³ A տեսարան

⁴ A լուեալ C լուել

⁵ C լինէր]

⁶ D իցէ] է

⁷ C հարցանէր] + եւ

⁸ C էրն] + եւ

⁹ A լու

¹⁰ ACDE պատեհ ինձ]

¹¹ C ցանկութիւնս

րեւ զհուր վառելով, զբոլոր¹² յարոյց ի վերայ ինքեան զառնն մոլութիւն: Եւ ասէ զառն¹³ կոչեա՛ զաւրականս: Ո՞ւր կապանք, ո՞ւր քուքք¹⁴: Ի վերայ անուոց¹⁵ պրկեսցի, ի վերայ փայտի չարչարեսցի, բերցին¹⁶ տանջանարանք, զազանք, հուր, սուր, խաչ, վիհ պատրաստեսցի: Այլ զի՞նչ շահի դա, ասէ, միանգամայն¹⁷ մեռանել¹⁸ վատշուերդ¹⁹: Զինչ տուծ իմս ժամանեալ²⁰, ասաց Գորդիոս, ոչ կարելով յաղագս Քրիստոսի բազում անգամ մեռանել: Իսկ նա բնական վայրենութեամբն եւս ապառում²¹ լինէր, առ արժանաւորութիւնն²² առնն հայեցեալ²³ ընտանի իւր անպատուութիւն²⁴ վարկանէր զմանկագոյն նորա մտաց ընդդիմակցութիւն: Եւ որքան առաւել տեսանէր |236բ| զսրտին աներկիւղութիւն²⁵, այնքան սաստկաբար զազանանայր եւ հակառակէր յաղթել դիմակցութեան առնն իմաստիւք վտանգիցն: Եւ նա զայսոսիկ:

5 Իսկ սա առ Աստուած հայեցեալ, ի քահանայական Սաղմո-

¹² C զբոլորն

¹³ CE զառն]

¹⁴ B քուքք] քուրք D քուք

¹⁵ A անուոց E անուոյ

¹⁶ C բերեսցի

¹⁷ E միանգամ

¹⁸ C մեռանելով

¹⁹ A վատըշուերդ B վատըշուերդ C վատշուերդ

²⁰ C ժամանելս

²¹ C ապառում] սպառնումն E սպառումն

²² CDE արժանաւորութիւնս

²³ C հայեցել

²⁴ A անպատուութիւն] անպիտուութիւն BD անպիտանութիւն C անպատուութիւն

²⁵ C աներկիւղութիւն

սիցն երգեալ¹ յողո՞ջ² իւրում, ա- սելով³ «Տէր է իմ աւգնական, ես³ ոչ³⁰⁸ երկեաց⁴ զիմչ արասցէ ինձ մարդ» (ՍՄ. ՃԺԷ. 6) եւ «ոչ երկեաց⁵ ի չարէ, զի դու, Տէր⁶, շնոր իս⁸ ես» (ՍՄ. ԻԲ. 4) եւ որք ազգակիրք⁹ այսոցիկ առ արու- թիւնն¹⁰ մխիթարեն, յաստուածա- յին բանից վարդապետեալ¹¹ էր¹², որ այնքան¹³ հեռի էր թողանալ¹⁴ առ սպառնալիսն եւ զարհուրել՝ որպէս թէ եւ կոչէր առ¹⁵ ինքն¹⁶ դժնդակագոյնսն: Զի¹⁷ հեղաշարք, ասէ, զի¹⁸ դադարեցայք¹⁷: Զգեցին¹⁸ մարմինքս, ¹⁹խորտակեցին ան- դամքս³⁰⁹: Մի՛ յաղաչէք զիս յերա- նելի յուսոյն²⁰: Քանզի որքան եր- կարին դժնդակութիւնք, սոյնքան առաւել ինձ հատուցումն ընտա- նենայ: Վաճառակցութիւն³¹⁰ է մեզ այսոքիկ առ Տէրն: Փոխանակ վիրաց, ի վերայ կացելոց մարմ- նոյ, լուսաւոր զգեստ²¹ ի յարու- թեանն մեզ ծաղկեցէ²², փոխանակ

1 D երգել
 2 AC յողոջ
 3 D եւ]
 4 C երկայց
 5 C երկայց E երկեայ
 6 C աէր]
 7 B ընդ իս ես] ընդ իսեա
 8 D իս] իմ
 9 D ազգակիրց
 10 E արութիւնսն
 11 C վարդապետեալք
 12 C էր]
 13 ABE այնքան] այսքան
 14 D թողանալ] թուլանալ
 15 ABCD առ] եւս
 16 ABCD յինքն
 17 C դադարիցէք ABCE դադարեցէք
 18 DE զգեցին
 19 ABDE խորտակեցին անդամքս]
 20 B յուսոյս
 21 C զգեստ] սգեստ
 22 C ծաղկեցի

անպատուութեանն²³ պսակ, փո- խանակ բանտից՝ դրախտն, փոխա- նակ ընդ չարագործսն²⁴ դատա- պարտութեանն՝ ընդ հրեշտակս բնակութիւն²⁵: Սերմանեցէք բա- զում յիս, զի հնձեցից յուրվա- գոյնս: Իբր²⁶ զարհուրանաւք զնա ըմբռնել ոչ կարէին, եւ իրքն անհ- նարինք էին, ²⁷փոփոխեալ²⁸ |237ա| ողորէին: Քանզի այսոքիկ են մե- քենայք²⁹ բանսարկուին³⁰ գերկ- չոտն³¹ զարհուրեցուցանէ, զարին³² կակղացուցանէ: Որպէս էին եւ յայնժամ արուեստք չարագոր- ծէին: Վասն զի ետես զնա ոչ թու- լացեալ ի սպառնալեացն պատրա- նաւք զնա եւ խաբեութեամբք ի վերայ երթալ փորձէր: Եւ պար- զեւս խոստանայր զոմն տալով եւ զայլսն³³ ի թագաւորացն պատ- րէր³⁴, ի զինուորութեանն³⁵ երեւե- լի լինել, ընչից շահս, զամենայն, որ ինչ կամեսցի:

6 Եւ իբրեւ ոչ պատահէր փոր- ձութեանն (քանզի լուեալ³⁶ զխոս- տմունսն երկնից³⁷ արժանի տալ) եւ յայնժամ անըմբերելի էր³⁸

23 A անպատուութեանն
 24 C չարագործս
 25 B բնակութիւն] բնութիւն
 26 C իբր] իսկ
 27 C փոփոխեալ ողորէին]
 28 D փոփոխել
 29 A մեքենայք
 30 AC բանսարկուին D բանսարկին
 31 A գերկնչոտ C գերկնչոտսն
 32 E զարին] զանարին
 33 BC զայլս
 34 ADE պատրէր] պատմէր
 35 A զինուորութեանն
 36 A լուեալ
 37 D երկնից
 38 ABC էր]

սրտմտութեամբն, եւ սուր մերկացուցեալ¹, եւ զաւրականս մերձ կացուցեալ², եւ ձեռամբ, եւ լեզուաւ³ պիղծ սպանողացն մահու դատապարտէր զերանելին: Փոփոխեցաւ ամենայն տեսարանն ի տեղիս յայս եւ, որ նուազեալ⁴ էր ի բնակչաց⁵, անկեալ զպարսպովն⁶ տեսանէր զմեծն զայն եւ նահատակելի⁷ տեսիլ, զարմանալին հրեշտակաց⁸ եւ ամենայն ստացուածոցն⁹, ցաւելի¹⁰ բանսարկուին¹¹ եւ զարհուրելի¹² դիւաց: Թափեցաւ ի բնակչաց քաղաքս, որպէս իրիք հոսման, բազմութեան միանգամայն ի տեղիս յայս հոսեալք: Ո՛չ կին հաւանեալ լինէր ի տեսմանէն ի բաց կալ, ո՛չ այր երեւելի եւ կամ աննշանաւոր¹³: Թողին զբանդս¹⁴ իւրեանց բանդապահներն, առանց փակելոյ էին վաճառականացն¹⁵ գործարանք, ընկեցեալ լինէր¹⁶ ի հրապարակս վաճառք¹⁷: Մի ամենեցուն պահպանութիւն եւ ամբող-

թիւն՝ զամենեսեան նմանաբար ելանել եւ ոչ չարագործ ոք¹⁸ ի բաց է մնալ ի քաղաքէս¹⁹: Թողին ծառայք զտերանց սպասաւորութիւն, եւ որք աւտարք էին²⁰ ունեւորք ի գաւառէս, որպէս զի²¹ մերձ իցեն առ այրն: Յայնժամ եւ կոյս զարանցն²³ զդէմս արհամարհէր, ե՛ւ ծեր, ե՛ւ հիւանդ զտկարութիւնն բռնադատելով՝ արտաքոյ պարսպին ելանօէին: Անդին դիմէին առ այն, որ ի ձեռն մահու զկեանս²⁴ երանելիս ստանայր, շուրջ կացեալ, սիրելիքն²⁵ փարէին մաղթելով եւ վախճանին²⁶ փութացեալք, եւ ջերմ ի վերայ նորա յարտասուս²⁷ հեղեալ, ասէին մի՛ մատնել²⁸ զինքն հրոյ, մի՛ ծախել զիւր մանկութիւն, մի՛ լքանել³⁰ զքաղցր³¹ զայս զարեգակն³²: Իսկ այլք, խորհրդակիցք լինելով, հաւանագոյնս³³ հնարէին խաբել՝ բանիւ միայն ասա զուրացութիւնն եւ ոգւով³⁴ կալ զհաւատն որպէս

¹ C մերկացել
² C կացուցանէր
³ A լեզուաւ
⁴ A նւազեալ C նւազելն
⁵ C բնակչացն
⁶ E զպարսպաւն
⁷ C զնահատակելի] զանհասանելի
⁸ C հրշտակաց
⁹ A ստացուածոցն C ստացուածոց
¹⁰ C ցաւելին E զցաւելին
¹¹ AC բանսարկուին
¹² C զարհուրելին E զզարհուրելին
¹³ D աննշանաւոր] աննշաւոր
¹⁴ B զբանդ
¹⁵ D վաճառականաց
¹⁶ E լինիւր
¹⁷ C վաճառքն

¹⁸ C ոք]
¹⁹ C քաղաքէն
²⁰ ACDE էին] + ի զաւր
²¹ D զի] զմի
²² E մերձ իցեն] մերձեցի
²³ BD զարանցն] զարուացն C զարուացն
²⁴ C զկեանս] + մեզ
²⁵ D սիրելիք
²⁶ C վաղձանին
²⁷ E արտասուս
²⁸ D մատնել] մտանէր D + զքեզ
²⁹ C ծախէր մանկութիւնն
³⁰ BC լքանէր
³¹ C զքաղցրս
³² C արեգակն
³³ E հաւանագոյն
³⁴ A ոգով

եւ կամիս¹: Ամենայն իրաւք ոչ ի լեզուս² հայի Աստուած, այլ ի խորհուրդս ասողին: Քանզի այսպէս եղիցի քեզ զգատաւորն հաճել եւ զԱստուած հաշտեցուցանել:

7 Իսկ նա |238ա| անխոնարհելի էր եւ անհնազանդելի, եւ ամենայն ի վերայ եկելոց տանջանաց³ անխոցոտելի: Գիտացեալք զնորա մտացն զանշարժութիւն⁴ ընտանի իմաստիցն, զոր եւ ոչ հողմոց անըմբերելի բռնութիւնքն, եւ ոչ ուժգնութիւն ջրոցն՝ յամպոցն ի վայր հոսեալք, եւ ոչ վիհք պատառեալք զվիմին հաստատութիւն շարժել կարէին (Հմմտ. Մար. Է. 24, 25): Այսպիսի էր այրն՝ անշարժ զհաստատութիւն հաւատոյ⁵ ի Քրիստոս ողջ պահելով (Հմմտ. Սա. Բ. 5): Տեսանէր հոգեւոր աչաւք շուրջ ընթացեալ զսատանայ եւ զոմանս շարժէր առ արտասուս, գործակցութեամբ հաւանութեանն, որք լայինն ասէր⁶ զՏեառնն բանն՝ մի լայք ի վերայ իմ, այլ լացէք զաստուածամարտոզ (Հմմտ. Ղ. Է. ԻԳ. 28), որք⁷ զայսոսիկ⁸ իշխեն⁹ ընդդէմ բարեպաշտաց¹⁰ առնել, որք բոցովս այսուիկ¹¹ զմեզ այրեն, ին-

¹ B կամին
² E լեզու
³ C տանջանացն
⁴ C զանշարժութիւնն
⁵ BD հաւատոցն
⁶ E ասէր]
⁷ E որ
⁸ E զայսոսիկ] C զայնոսիկ
⁹ E իշխեն]
¹⁰ E բարեպաշտից
¹¹ A այսուիկ CE այսորիկ

քեանց զգեհենին¹² հուր գանձեն: Դադարեցէք լալովք¹³ խորտակել¹⁴ զիմ սիրտ¹⁵, քանզի ես ոչ միայն միանգամ մեռանել պատրաստաբար ունիմ յաղագս անուանն¹⁶ Տեառն¹⁷ Յիսուսի¹⁸, այլ եւ բիւր անգամ, թէ հնար էր: Իսկ որք լեզուաւ¹⁹ ուրացութեանն խորհրդակիցք լինէին, այսքան պատասխանի տայր թէ՛ ոչ հաւանի²⁰ լեզու, ստացեալ ի Քրիստոսէ, բարբառել ընդդէմ²¹ ստացողին²²: «Քանզի սրտիս հաւատամք յարդարութիւն եւ բերանով խոստովանիմք ի փրկութիւն» (Հմմ. Ժ. 10): Մի՞թէ անծանալթաց|238բ|եալ է առ ի փրկութիւն զինուորական²³ կարգս, մի՞թէ ոչ ոք²⁴ հարիւրապետ բարեպաշտ²⁵: Յիշեմ զառաջին հարիւրապետն, որ, մերձ կալով ի²⁶ խաչն²⁷ Քրիստոսի²⁸, զսքանչելեացն²⁹ զզաւրութիւնն ծանեալ, դեռեւս ջերմագոյն եղելոյ համարձակութեանն հրէից, որ երկեալ ի բարկութենէ

¹² B գեհենին D զգեհին
¹³ E լալովք] գալով
¹⁴ E խորտակեալ
¹⁵ CE սիրտս
¹⁶ C անուանն] A անւանն
¹⁷ C տեառնն] + մերոյ
¹⁸ C Յիսուսի] + Քրիստոսի
¹⁹ A լեզուաւ
²⁰ D լեզու ստացեալ] լեզու ոստուցեալ
²¹ ABCD ընդդէմ]
²² C ստացողին] ինչ ընդդէմ ստացողին
²³ AC զինուորական
²⁴ ABCD ոք]
²⁵ B բարեպաշտ] բարեպարիշտ
²⁶ CE ի]
²⁷ CE խաչին
²⁸ B Քրիստոսի] + ի
²⁹ B սքանչելեացն E սքանչելեաց

նոցա եւ ոչ խորշեցաւ¹ պատմել զճշմարտութիւնն, այլ խոստովանեաց² եւ ոչ ուրացաւ, թէ ճշմարիտ Աստուծոյ Որդին էր (Հմմտ. Մ. Բ. Ի. 54): Գիտեմ եւ³ զայլ հարիւրապետ, ի մարմնի դեռեւս զՏէրն⁴ ծանուցեալ, թէ Աստուած է եւ թագաւոր զաւրութեանց, եւ հրամանաւ միայն ի ձեռն պաշտաւնէից հոգւոյն⁵ բաւականաբար առաքել զաւգնականութիւնն մաղթողաց⁶, զորոյ եւ զհաւատն Տէրն մեծ գոլ, քան զամենայն իսրայէլի երեւեցոյց: Եւ Կոռնելիոս ո՞չ հարիւրապետ էր, տեսութեանն⁷ արժանի եղեւ եւ հրեշտակին⁸, եւ զկնի ի ձեռն Պետրոսի փրկութեանն⁹ դիպեցաւ¹⁰: Քանզի ողորմութիւնք նորա եւ աղաչանք լսելի եղեն Աստուծոյ (Հմմտ. Գ. Գ. 9. 7): Նոցա¹¹ գոլ կամիմ աշակերտ: Եւ զիարդ ուրացայց զԱստուածն իմ, որում ի մանկութենէ երկրպագիցի¹²: Ո՞չ սարսափեսցէ երկին ի վերուստ եւ ո՞չ խաւարեսցին ի վերայ իմ աստեղք, եւ երկիրս¹³ իսկ համբերեսցէ¹⁴ բոլորովին: ¹⁵Մի

¹ E խորշեցաւ] + ի
² E խոստովանեցաւ
³ C եւ] + ես
⁴ D զտէր
⁵ AC հոգոյն
⁶ AC մաղթողաց] մախողաց
⁷ CE տեսութեան
⁸ C հրեշտակի
⁹ C փրկութեան
¹⁰ D դիպեցաւ] հանդիպեցաւ
¹¹ E նոցա] սոցա
¹² ABCD երկրպագիցի] երկիր պագի
¹³ B երկիր
¹⁴ BD համբերիցէ C խամրացէ

մոլորիք: Աստուած ոչ քամահի: Ի¹⁶ բերանոց մերոց զմեզ դատի, ի բանից արդարացուցանէ եւ ի բանից պարտաւորեալ դատապարտէ¹⁷ (Հմմտ. Մ. Բ. Ժ. Բ. 37): Ո՞չ ընթերց|239ա|այք զահաւոր սպառնալիսն Տեառն, թէ¹⁸ «որ ուրաացի զիս առաջի մարդկան, ուրաացայց եւ ես՝ զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկինս¹⁹» (Մ. Բ. Ժ. Բ. 33):

8 Է՞ր աղագաւ ինձ եւ զայդ խաբիլ խորհրդակիցք²⁰ լինիք: Ընդէ՞ր ինձ ինքեան ընդդէմ գործեցից արուեստիւ²¹, զի սակաւ աւուրս շահեցայց եւ բովանդակ զյաւիտեանն²² բոլոր տուժեցայց: Զի՞ փախեայց²³ ի մարմնոյս ցաւոց եւ ոչ տեսից զբարիս արդարոցն: Մոլորութեանն մերձաւորութիւն հանդերձ արուեստիւ կորնչել, խորամանկութեամբ եւ նենգութեամբ զյաւիտենական տանջանսն ինձ պատրաստեցից: Բայց եւ ձեզ խորհրդակից լինիմ: Եթէ չարաչար խորհիք՝ ի բաց դիք զամպարչտութիւնդ, իսկ եթէ կեղծաւորէք, զժամանակն²⁴ ի բաց եղեալ զստութիւն խաւեցարուք զճշմարտութիւն, ասացէք (Հմմտ. Ե. Բ. 25), թէ՛ Տէր Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հաւր (Փ. Լ. Գ. 25), թէ՛ Տէր Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հաւր (Փ. Լ. Գ. 25):

¹⁵ D մի... քամահի]
¹⁶ E բերանոյ մերոյ
¹⁷ E դատապարտի] դատի
¹⁸ BD եթէ
¹⁹ C յերկինս] + է
²⁰ D խորհրդակիցք] խորհրդաց կիցք
²¹ A արուեստիւ
²² C զյաւիտեանն] զյաւիտենականն
²³ C փախայց E փախեայ
²⁴ E զժամանակս

Բ․ 11): Քանզի զայս ճայն ամե-
 նայն արձակեսցէ լեզու, յորժամ
 «յանուն Յիսուսի ամենայն ծունր կրկնե-
 ցի երկնաւորաց ե՛ւ երկրաւորաց, ե՛ւ
 սանդարամենտականաց¹» (Փլւ․ Բ․ 10):
 Մահկանացուք ամենեքեան² մար-
 դիկ եւ վկայք սակաւք: Մի՛
 մնասցուք լինել մեռեալք, այլ ի
 կենաց ի կեանս փոփոխեսցուք:
 Զի՞՞ զինքնակամն համբերէք
 զմահ³: Անպտուղ է եւ անշահ, հա-
 սարակ անասնոց եւ մարդկան:
 |239բ| Քանզի ի ձեռն լինելու-
 թեան զի կենցաղս եկեալս⁴ կամ
 ժամանակ ծախեսաց, կամ հիւան-
 դութիւն ելոյծ, կամ բռնագոյնք
 ախտք հարկաւորացն ապականի-
 ցին: Արդ⁵ զի պարտ է ամենե-
 ցուն⁶ մեռանել զկեանսն մեզ ին-
 քեանց ի ձեռն մահու գործես-
 ցուք⁷ կամաւոր առնելով զհար-
 կաւորն: Մի՛ խնայէք ի կեանս, ո-
 րոց⁸ հարկ է պակասել: Եւ սա-
 կայն, եթէ զբաւականն նմանա-
 պէս ունիմք⁹ զերկրայինսս¹⁰, փու-
 թալ¹¹ էր¹² պարտ զայսոսիկ փոփո-
 խել առ երկնայինսն: Իսկ եթէ ժա-
 մանակեայք եւ արժանաւորու-

¹ B սանդարամետականաց
² D ամենեքին
³ C զմահ] զի մահ
⁴ C եկեալս] եկել
⁵ E արդ] այլ
⁶ ABDE ամենեցուն] ամենեկին
⁷ B գործեսցուք
⁸ E որոց] որոյ
⁹ C ունէաք
¹⁰ C զերկրայինս D զերկրայինս
¹¹ D փութալի
¹² E պարտ էր

թիւն այսքան նուազեալ¹³ խելա-
 գարութեան դժնդակիլ¹⁴ յայսոսիկ,
 փոյթ¹⁵ ի յուսոյն¹⁶ առաջիկայից¹⁷
 երանելեացն արտաքս անկանել:
 Զայսոսիկ ասացեալ եւ զինքեան¹⁸
 զաւրինակ խաչին շուրջ զրեալ,
 երթայր առ վէրն, ոչինչ փոփո-
 խեալ զգոյնն եւ ոչ այլ ինչ գերե-
 սացն զուարթութիւն¹⁹: Քանզի
 անցեալ կայր ոչ եթէ²⁰ իբրեւ զա-
 ւուրցն²¹ պատահել²² հանդերձեալ,
 այլ որպէս ի հրեշտակաց²³ ձեռս
 զինքն աւանդիցէ, որք վաղվաղա-
 կի զնա²⁴ այն²⁵ ինչ սպանեալ²⁶
 մերձ առնուցուն առ երանելի կե-
 նացն փոփոխումն իբրեւ զՂազա-
 րոս: Ո՞ զայն²⁷ զզաւրուն բարբառ
 պատմեսցէ: Ո՞ր որոտումն այն-
 քան յամպոյ ճայթումն արձա-
 կեաց յերկիր, որքան ի վայրուստ
 յայն|240ա|ժամ յերկին ի վեր
 տուալ²⁸: Այս է ասպարես²⁹ այնո-
 րիկ պսակեցելոյ: Այս ետես աւր
 զսքանչելին³⁰ զայն տեսութիւն,

¹³ A նուազեալ C նուազեք D նուազել
¹⁴ BD դժնդակիլ E դժնդակի E + է
¹⁵ C փոյթ
¹⁶ BD յուսոյն] յոյսն
¹⁷ C յառաջիկայիցն
¹⁸ C զինքեան] ինքեն
¹⁹ A զուարթութիւն
²⁰ ABE եթէ] + եւ
²¹ B զաւրուցն CD զօրացն
²² A պատահել] պատրաստ էր
²³ C հրեշտակաց] + ի
²⁴ D զնա]
²⁵ D զայն
²⁶ B սպանանեալ C սպանելք
²⁷ C զայն] զայս
²⁸ A տուալ
²⁹ C ասպարէզ
³⁰ B սքանչելին

զոր ոչ ստուերացոյց¹ ժամանակ, եւ ոչ ելոյծ սովորութիւն², եւ ոչ յաղթեաց ի վերայ եղելոցն³ առաւելութիւն: Քանզի որպէս զարեգակն միշտ⁴ տեսանելով միշտ սքանչանամք, սոյնպէս զառնն

զայնորիկ միշտ նոր զյիշատակն ունիմք: Վասն զի «յիշատակ⁵ յաւիտեանական եղիցի արդարեւ⁶» (Ս շ. ճ ժ. Ա. 7), ի վերայ երկրիս, մինչ ե՛լ յերկիր, ե՛լ յերկինս, եւ առ արդար դատաւորն, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս. ամէն⁷:

¹ AC ստուերացոյց

² C սովորութիւնն

³ C եղելոցն] եկելոյն

⁴ E միշտս

⁵ C յիշատակ]

⁶ E արդարն

⁷ CD ամէն]

ԼԱ. ԽԱԽՍՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ³¹¹

1 Իմաստունն Սողոմոն², ըստ կենցաղոյս իրաց զժամանակս³ բաժանելով եւ իւրաքանչիւր ումեք եղելոցն⁴ պատշաճագոյն որոշելով, ասէ՝ «ամենեցուն ժամանակ է, եւ⁵ ժամ ամենայն իրի, ժամանակ ծնանելոյ, եւ ժամանակ մեռանելոյ» (Ժ. Գ. 1): Բայց ես սուղ ինչ իմաստնոյն զհրամանն փոփոխելով ասացից, քարոզելով ձեզ զփրկաւետ քարոզութիւնն, եթէ ժամանակ մեռանելոյ եւ ժամանակ ծնանելոյ: Եւ զի՞նչ է բանս փոփոխման: Զի նա յաղագս որք ի լինելութեան եւ յապական|240բ|ութեան ճառէ, ի մարմնական յարմարելով բնութիւնն, զծնանելն նախադասեաց⁶, քան զմեռանելն (քանզի անկարութիւն է զմահու փորձ առնուլ յառաջագոյն ծնիցելումն): Իսկ ես, յաղագս հոգեւոր վերստին ծննդեան⁷ զբանս առնել հանդերձեալ եմ, զմահն առաջի դնեմ կենաց (Հմ. Բ. Օր. 1. 39): Քանզի յաղագս մեռանելոյն⁸ մարմնով լինի մեզ կենդանանալն⁹ հոգեով¹⁰,

ըստ որում ասէ Տէրն՝ զեա սպանիցն եւ զկեցուցիցն: Արդ, մեռցուք, զի կեցցուք: Սպանցուք զխորհուրդս մարմնոյ, զոչն կարացեալ հնազանդիլ¹¹ Աստուծոյ (Հմ. Բ. 7), զի խորհուրդք¹² հոգեոյն¹³ զաւրաւորք ի մեզ լինիցին, ի ձեռն որոց կեանք եւ խաղաղութիւն լինել բնաւորեցան: Թաղեցուք¹⁴ ընդ Քրիստոսի, որ յաղագս մեր մեռան, զի եւ¹⁵ ընդ նմին յարիցուք, որ մեզ յարութիւնն¹⁶ պարգեւեաց: Արդ, ժամանակ¹⁷ այլոց պատեհագոյն է՝ առանձին քնոյ եւ յատուկ արթնութեան¹⁸, առանձինն պատերազմի, եւ առանձինն խաղաղութեան: Բայց ժամանակ մկրտութեան ամենայն, որ մարդկան են կեանք: Զի եւ ոչ մարմնով կեանք առանց տուրեւառութեան աւելոյ կարողութիւն է, եւ ոչ անձին կալմնալ, որ ոչ ճանաչիցէ զստացողն¹⁹: Քանզի Աստուծոյ անծանալթութիւն մահ է անձին, եւ ոչ մկրտեալն²⁰ ոչ եւս լուսաւորեցաւ: |241ա| Առանց լուսոյ ոչ ակն զիւրսն²¹ տեսանէ եւ ոչ անձն զԱստուծոյ կարէ ընդունել զտե-

¹ A₁ Նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի խաւք յորդորանք ի մկրտութիւն C նորին խօսք D Նորին սրբոյն Բարսղի խօսք յորդորականք E խօսք յորդորականք մկրտութեանն
² C Սողոմոն E Սողոմոն
³ C զժամանակ
⁴ A, C եղելոյն
⁵ A, B, D եւ]
⁶ D զծնանել
⁷ C ծնդեան
⁸ A մեռելոյն
⁹ C կենդանանալ

¹⁰ A հոգով
¹¹ C հնազանդիլ] + տեսունն
¹² C խորհուրդ
¹³ A հոգոյն
¹⁴ D թաղեցուք E թաղիցուք
¹⁵ C եւ]
¹⁶ E զյարութիւնն
¹⁷ A₁ ժամանակ] + այլ C + այլ
¹⁸ E յարթնութեան
¹⁹ A₁ զստացողն
²⁰ D մկրտեալ
²¹ BC զիւրն

սուլթիւն: Արդ, ամենայն ժամանակ բարեժամուլթիւն³¹² ունի ի ձեռն¹ մկրտութեան զտեսութեան². եթէ գիշեր ասիցես³, եթէ տիւ եւ եթէ ժամ, եւ եթէ զվայրկեանն ժամու, եւ եթէ զյոյժ սղագոյն⁴: Յաւէտ⁵ աւետարտոր է պատեհութեամբ գալ յընտանութիւնն: Իսկ եթէ եղիցի աւր տաւնին³¹³ հարագատագոյն⁶ էա՞ն ի մկրտութիւնն: Քանզի աւրն այն յիշատակ է յարութեան, իսկ մկրտութիւն զաւրութիւն է առ ի յարութիւն: Ի յարութեանն զյարութեան շնորհ ընկալցուք: Յաղագս այսորիկ է հեռուստ եկեղեցի⁷ զյինքենէ⁸ սնեալն⁹ քարոզութեամբ կոչէ, զի զորս կանխաւ¹⁰ երկնէր, ծնցի¹¹ յայնժամ եւ զատուցեալ ի կաթանէ զնոսա բանիւ խարհրդեանն ճաշակեցէ¹², զհաստատուն աւանդիցն զկերակուր: Յոհանէս քարոզէր մկրտութիւն ապաշխարութեան, եւ երթային¹³ առ նա ամենայն Հրեաստան: Տէրն քարոզէ մկրտութիւն որդեգրութեան, եւ ո՞ր¹⁴ ի նա յուսացե-

լոցն¹⁵ ոչ հնազանդեսցի¹⁶: Այն ի ներքսածական¹⁷ քարոզութիւն էր, եւ այս՝ կատարելական: Այն մեղաց ի բաց գնացումն, եւ այս՝ ընտանութիւնն առ Աստուած: Միոյ առն էր Յովաննու քարոզութիւնն, [241բ] եւ զամենեսեան¹⁸ ձգէր ի մկրտութիւնն: Իսկ դու, ի ձեռն մարգարէիցն վարդապետեալ¹⁹, լուսցարուք²⁰, մաքուրք լերուք (Հմբ. Ե. Լ. 16) եւ ի ձեռն Սաղմոսին խրատեալք: Մատիք առ նա եւ լուսաւորեցարուք (Մբ. Ժ. Լ. 28), առաքելովքն²¹ աւետարանեալ: Ապաշակեցէք²², եւ մկրտեսցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ²³ յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի թողութիւն մեղաց, եւ ընկալիք զաւետիս Հոգւոյն²⁴ սրբոյ²⁵ ի նմին Տեառնէն առնլով, որ ասէրն՝ «եկաք ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաորեալք²⁶, եւ եւ հաւնուցից զձեզ» (Մբ. Ժ. Լ. 28) (քանզի այսօրիկ ամենեքեան այսաւր ընթանան²⁷ յընթերցուածսն²⁸): Դանդաղի՞ս եւ խորհի՞ս, եւ պղերգանա՞ս: Ի տղայոյ²⁹

¹ B ձեռ

² AA, BDE զտեսութիւն

³ C ասիցես] + եւ

⁴ B սղագոյն D սղայգոյնն

⁵ E աւետարտորէ

⁶ A հարագատագոյն

⁷ E եկեղեցի] եղիցի

⁸ D զինքենէ

⁹ BE սնեալսն C սնելսն

¹⁰ A կանխաւ

¹¹ A, ծնանի

¹² AD ճաշակեցէ

¹³ D երթայր

¹⁴ A, ո]

¹⁵ E յուսացելոյն

¹⁶ D հնազանդեսցի] հնանդեսցի

¹⁷ C ներքսածական

¹⁸ C զամենեսեան

¹⁹ E վարդապետել

²⁰ A լուսցարուք

²¹ CE առաքելովքն D առաքելովն

²² A, ապաշխարեցէք

²³ AA, DE ի ձէնջ]

²⁴ A հոգոյն

²⁵ D սրբոյ]

²⁶ A, բեռնաւորք

²⁷ E ընթանան] ընթերցան

²⁸ A յընթերցուածսն C յնթերցուածսն D յընթերցուածսն E յընթերցուածս

²⁹ C տղայոյ] տեղացւո

զբանն վարդապետեալ¹, որ ոչ եւս իցէ սովորեալ ի ճշմարտութիւնն: Յամենայն ժամ ուսնելով ո՞չ եկիր² ի³ գիտութիւն ճշմարտութեան⁴: Զփորձ⁵ կենացդ, գիտես մինչեւ ի ծերութիւն, ե՞րբ լիցես⁶ քրիստոնեայ⁷, ե՞րբ ծանիցուք⁸ իբրեւ զմեր: Հերոս ի մերձակայ ժամանակս յապաղէիր, այժմ մնաս ի յապայսն: Տե՛ս մի հեռագոյն գկենացս⁹ խոստմունս¹⁰ առնիցես: Ոչ գիտես¹¹ զինչ ծնցի քեզ առաջիկայն, մի՛ խոստանար զոչ քոյն: Ի կեանս զքեզ կոչեմք, ո՛վ մարդ: Զի՞ փախչիս ի կոչմանէն: Ի բարեացն յընդունելութիւն, զի՞ զանցանես զպարեւաքն: Արքայութիւն երկնից է բացեալ, [242ա] որ կոչեն անսուտ, ճանապարհ դիւրին, ո՛չ ժամանակի, ո՛չ ծախոց, ո՛չ իրաց¹² պէտք են: Ընդէ՞ր ծուլաս¹³, ընդէ՞ր թաքչիս, զի՞ երկնչիս, իբրեւ զերինջ ոք անփորձ լծոյ: Քաղցր է, թեթեւ է, ոչ մալէ զվիզ (Հմմտ. Մքթ. ԺԼ. 30), այլ փառաւորէ: Զի ոչ կապին սամիք զպարանոցաւն, ինքնիշխան խնդրէ զձգողն: Տեսանես, զի՞

¹ E վարդապետել
² ACE եկիր] + երկրի
³ ACD ի]
⁴ C ճշմարտութեանն
⁵ DE փորձ
⁶ E լիցիս
⁷ A₁ քրիստովնեայ
⁸ C ծանիցես
⁹ AE գկենացս] գկենցաղս A₁C գկենացն
¹⁰ C խոստմունսն D խոստմուն
¹¹ D գիտես
¹² ACE իրաց] ի բաց
¹³ CD ծուլանաս E ծողաս

բամբասի Եփրեմ, իբրեւ զտուեալ¹⁴ երինջ, զի՞ անկարգութեամբ ոլորէր¹⁵ զուղիղ աւրինացն զլուծն անպատուելով¹⁶ (Հմմտ. Ուլ. Գ. 16): Ի ներքոյ դի՛ր զքո զանվանելի¹⁷ վիզդ, լե՛ր ընդ լծովն Քրիստոսի, զի մի, թողեալ զամիսն, եւ մի ազատեալ կենաւք, դիւրըմբռնելի իցես զազանաց:

2 «Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք, զի քաղցր է Տէր» (Սւլ. ԼԳ. 9): Քաղցրագոյն քան զմեղր զիա՞րդ պատմեցից անծանալթից: Ծաշակեցէ՛ք եւ տեսէք: Զգայութիւն¹⁸ ամենայն բանի, յայտնագոյն առ ի փորձն: Հրէայն զթլպատութիւնն ոչ յապաղէ յաղագս սպառնալեացն¹⁹, եթէ ամենայն անձն, որ ոչ թլպատեսցի (Հմմտ. Ծն. ԺԼ. 14) յաւուրն²⁰ ութերորդի սատակեսցի ի ժողովրդենէ իւրմէ: Եւ դու զանձեւազործ թլպատութիւնն յապաղես ի մերկանալ զանդամս մարմնոյ (Հմմտ. Վշ. Բ. 11), մկրտութեամբ կատարեալ²¹ նմին Տեառն, ասելով՝ «ամէն ամէն ասեմ քեզ, եթէ ոչ որ ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ²², ոչ մտցէ յարքայութիւնն Աստուծոյ» (Յ.Վ. Գ. 5): Եւ անդցաւ, եւ վեր, իսկ աստ՝ ցող անձին, [242բ] եւ վիրի սրտի²³ բժշկութիւն:

¹⁴ AA,CDE զտուեալ] զաւեալ
¹⁵ AA₁CD ոլորէր] մոլորէր
¹⁶ A անպատուելով
¹⁷ A անվանելի C զանվանելի
¹⁸ C զգայութիւն] սգայութիւն
¹⁹ D սպառնալեաց
²⁰ C յաւուրն
²¹ A₁ կատարել
²² A Հոգոյ
²³ C սրտին E + ի

Երկիր՞ը պագանես, որ յաղագս քոյն մեռաւ: Ընկալ եւ¹ ընդ նմայ զթաղիլն եւս ի ձեռն մկրտութեանն (Հմմտ. Կրօն. Բ. 12): Եթէ ոչ տնկակից լիցես² նմանութեան մահու նորա, որպէ՞ս հաւասարորդ լիցես³ յարութեանն (Հմմտ. Հմմ. Գ. 5): Իսրայէլն⁴ այն ի հնումն ի Մովսէս⁵ մկրտեցաւ ամպովն եւ ի⁶ ծովուն (Հմմտ. Ը. Կրնթ. Ժ. 2), քեզ աւրինակս ընձեռելով, որ ի վախճանի⁷ ժամանակաց ցուցաւ ճշմարտութիւնն: Եւ դու փախչիս⁸ ի մկրտութենէս, ո՛չ ի ծովու տպաւորեալ, այլ ճշմարտութեամբ կատարեալ, ո՛չ ամպով, այլ Հոգևով⁹, ո՛չ ի Մուսէս¹⁰ ծառայակիցն, այլ ի Քրիստոս յարարիչն¹¹: Իսրայէլի¹² եթէ ո՛չ էր անցեալ ընդ ծովն, ո՛չ էր հեռացեալ ի Փարաւովնէ¹³, եւ դու, եթէ ոչ անցցես ընդ մտրտութիւնն¹⁴, ոչ մեկնեսցիս¹⁴ ի դառն ծառայութենէ բանսարկուին¹⁵: Ոչ ըմպէր նա ի հոգեւոր վիմէն, եթէ ոչ աւրինակաբար մկրտէր¹⁶, եւ ոչ

¹ C եւ]
² A,C լիցես] D լինիս
³ A,D լիցիս
⁴ A,B իսրայելն
⁵ C Մուսէս
⁶ AA1BDE ի]
⁷ C վաղջանի E վախճան
⁸ C փաղչիս
⁹ AC հոգով
¹⁰ AA,BDE Մովսէս
¹¹ E արարիչն
¹² A,B իսրայէլի
¹³ C փարաւոնէ
¹⁴ E մեկնիս
¹⁵ A բանսարկուին
¹⁶ AA,BDE մկտէր] մկրտեալ էր

քեզ ոք տացէ զճշմարիտ¹⁷ ըմպելին, եթէ ոչ ճշմարտապէս մկրտեսցիս: Եկեր զհաց հրեշտակաց¹⁸ նա յետ մկրտութեանն¹⁹ (Հմմտ. Սզմ. ՀԷ. 25), եւ դու ոչ ուտիցես «զկեԱդամի հացն» (Յ՝վԸ. Գ. 51), եթէ ոչ յառաջագոյն ընկալցիս զմկրտութիւնն: Եմուտ նա յերկիրն աւետեաց յաղագս մկրտութեանն, բայց դու գիտ՞որդ ելցես ի դրախտն (Հմմտ. Ին. Գ. 24), ոչ կնքեալդ մկրտութեամբ: Ո՞չ գիտես, զի բոցեղէն սուր կարգեալ պահէ զճանապարհ փայտին, |243ա| անհաւատից՝ ահաւոր եւ այրեցող, իսկ հաւատացելոց դիւրամատոյց եւ ընդել²⁰ պայծառացուցանելով: Եւ շրջանակեալ զնա արար Աստուածն եւ Տէրն, զի յորժամ տեսցէ զհաւատացեալն՝ թիկունս տայ եւ յորժամ զոք յանկնքիցն²¹ ի բերան պատահէ:

3 Հեղիաս հրեղէն կառացն²¹ եւ ձիոց հրեղինաց (Հմմտ. Գ. Թգ. Բ. 11) ի նա եկելոց ոչ զարհուրեցաւ, այլ ցանկութիւն վերին ճանապարհին եւ յահագինս²² համարձակեցոյց, եւ հանդերձ հրճուելով²³ ի²⁴ վերայ ել բոցեղէն կառացն, որ²⁶ դեռ եւ ի մարմնի կայր, եւ դու ո՛չ ի հրեղէն կառս ելանել հանդերձիս,

¹⁷ A, ճշմարիտ
¹⁸ C հրշտակաց
¹⁹ C զմկրտութիւնն
²⁰ E ընտել
²¹ A,BCD կառաց
²² C յահագինսն
²³ AC հրճուելով
²⁴ E ի]
²⁵ E վերայ ել] վերացեալ
²⁶ C դեռեւս

այլ ջրով եւ Հոգւով¹ ելանել յերկինս, ո՞չ ընթացիս² ի կոչումն: Եցոյց Հեղիաս զմկրտութեան զաւրութիւն ի վերայ սեղանոյ³ բոլորապտողոցն³¹⁶, ոչ հրով, այլ ջրով զգոհսն ողջակիզեաց: Զի այլազգաբար հրոյ բնութիւն ընդ ջրոյ⁴ կռուի⁵, զի խորհրդաբար ջուրն երեքկին զսեղանովն ցնդեցաւ, սկիզբն⁶ եղեւ հրոյ⁷ եւ վառեաց⁸ զբոցն իբրեւ զձէթ: Առէք ինձ, ասէ, սափորս եւ հողէք ի վերայ ողջակիզիդ, եւ ի վերայ շերտիցդ (Հմգ. Գ. Թագաւ. ԺԶ. 34): Եւ կրկնեցէք, եւ կրկնեցին⁹: Երեքնեցէք, եւ երեքնեցին՝ ցուցեալ¹⁰ բանին, զի ի ձեռն մկրտութեանն Աստուծոյ ընտանենայ մերձ լինելով եւ զի լոյս մաքուր, եւ երկնային հոգիս¹¹ մաւտեցելոցն¹² ի ձեռն յերրորդութիւնն¹³ հաւատոյ¹⁴ ծագէ: |243բ| Եթէ ոսկի եկեղեցւոյ¹⁵ բաշխէի, ոչ արդեաւք¹⁶ ինձ ասէիր՝ վաղիւ եկից, վաղիւ տացես, այլ պահանջէիր անդէն¹⁷ զբա-

ժինն¹⁸ ճեպելով եւ դժուարաւ¹⁹ բերէիր յապաղումն²⁰: Իսկ յորժամ ոչ զնիւթոյն գեղեցկագունութիւն, այլ զոգւոց²¹ մաքրութիւն առաջի դնէ քեզ մեծապարգեւն, պատճառս²² ստեղծանես եւ բաղբաղայս²³ թուես²⁴: Պարտ էր ընթանալ ի պարգեւն: Ո՛վ զարմանալեացս²⁵, նորոգէ՛ ոչ ծուլելով, եւ վերստին ստեղծանէ՛ ոչ փշրելով, բժշկէ՛ ոչ ցաւեցուցանելով, եւ ոչ զմտաւ ածես զշնորհն²⁶: Եթէ ծառայ մարդկան էիր եւ գրեալ լինէր ծառայից ազատութիւն, ո՞չ արդեաւք²⁷ տիրականին հանդիպեալ, ատենակից վարձէիր եւ զգատաւորն աղաչեալ²⁸ որպէս զի ամենայն հնարիւք յազատութիւն կոչեսցիս: Ուր եւ ապտկեն, զվերջին ծառայիցն գան, յաղագս որ զկնի այնորիկ զհարուածոց²⁹ վճարումն ընդունէիր: Իսկ յորժամ ծառայ զքեզ, ոչ մարդկան, այլ մեղաց, կոչէ³⁰ յազատութիւն քարոզն, զի արձակեսցէ զքեզ ի գերութենէն եւ զոյգ քաղաքաց ի³¹ հրեշտակաց արասցէ³², եւ որդի ցուցցէ Աստու-

¹ AC հոգով
² A₁ ընթացես
³ E բոլորապտողոյն
⁴ A₁ ջրոյն
⁵ AC կռուի
⁶ C սկիսբն
⁷ C հրոյ] ճրոյն
⁸ E վառեալ
⁹ AA₁CD կրկնեցին
¹⁰ C ցուցանել E յուցեալ
¹¹ B յոգիս
¹² D մտեցելոց
¹³ D երրորդութեանն
¹⁴ AA₁BCE հաւատոյ] հաւատելոյ
¹⁵ A եկեղեցոյ
¹⁶ C արդաւք
¹⁷ AA₁E անդէն] արդէն C անդրեն

¹⁸ D զբաժին
¹⁹ A դժարաւ
²⁰ C յապաղումն D զապաղումն
²¹ A զոգոց C զոգո
²² D պատճառս] + քեզ
²³ C բաղբաղանս
²⁴ AC թուես A₁ թուիս
²⁵ C զարմանալեցն A₁ զարմանալի այս
²⁶ C զշնորհսն
²⁷ C արդաւք
²⁸ E աղաչել
²⁹ AC զհարուածոց
³⁰ E կոչեաց C + քեզ
³¹ E ի]
³² A արասցէ] ասցէ

ծոյ՝ առնելով ի ձեռն շնորհիս, ժառանգորդ բարեացն Քրիստոսի, ոչ ասես է ժամանակ ընդունել գտուեալսս¹: Ո՛վ չար խափանուածոյն², |244ա| ո՛վ դարչելի եւ անկատար անպարապութեանն³: Մինչեւ յե՞րբ⁴ հեշտութիւնք, մինչեւ յե՞րբ⁵ ախորժելի կիրք: Բազում կեցաք⁶ ժամանակ յաշխարհի⁷, կեցցուք այսուհետեւ: Եւ մեզ զի՞նչ հոգոյ⁸ արժանաւոր: Զի՞նչ գուգակչիո արքայութեանն երկնից: Ո՞ հաւատարիմ քեզ խորհրդակից առ Աստուած: Ո՞ իմաստնագոյն⁹, ¹⁰ քան զիմաստունն: Ո՞ աւգտակարագոյն, քան զբարին: Ո՞ քան զստացիչն ընտանեգոյն: Զի եւ ոչ Եւայի էր ընկալեալ զաւճին խորհրդակցութիւն փորձեալ յաւէտ, քան եթէ¹¹ գՏեառն: Բանս խտտելով ոչ պարապեմ¹²: Ողջ լեր, մի՛ երբէք ինձ ցուցցես զլոյս¹³, մի՛ երբէք զիս մերձեցուցես¹⁴ առ թագաւորն: Ո՞չ¹⁵ գայտոսիկ ասես¹⁶ ընդդէմ բախելով: Մանաւանդ թէ եւ, քան գայտոսիկ,

անբանագոյնս: Դու եթէ էիր գրեալ արքունի իրաց պարտապան եւ զպարտան ի բաց հատանէիր ի պարտաւորութենէն, որ քեզ պարտեալ¹⁷ լինէր, արդեալք¹⁸ եւ ապա ո՞րք էր, որ առ ազատութիւնն²⁰ զքեզ անմասն առնել կարէր՝ ձեռնարկելով ի թողութիւնն պղերգանալ. ոչ զայրանալիր արդեալք²¹ եւ աղաղակէիր, որպէս ի վերայ արկեալ քո զմասն հասարակաց շնորհին ի բաց բառնալով: Իսկ յորժամ ոչ յատուկ թողութիւն անցելոցն, այլ եւ պարգեւք²² |244բ| հանդերձելոցն քարոզեցան, քեզոյն զքեզ²³ զրկելով³¹⁷, զոր եւ ոչ թէ ի թշնամեացն ոք զքեզ դրժէր²⁴, թուէիր²⁵ իրաւացի խորհել, եւ աւգտակար զմտաւ ածել յաղագս քո, որ ո՞չ ընդունիսդ զթողութիւն, այլ մեռանիս պարտուքն²⁶: Եւ զայնոսիկ զիտելով, զի, որ բիւր տաղանդացն էր պարտաւոր, հանդիպեցաւ թողութեանն²⁷, եթէ ոչ ինքն ինքեան զպահանջումն²⁸ առ ծառայակիցն անմարդութեամբ նորոգեաց: Զոր եւ մեզ զգուշալի²⁹ է,

¹ A գտուեալսս C գտելս
² AC խափանուածոյն E խափանուածոցն
³ A₁ անպարապութեանն] անպատուութեանն
⁴ A₁ ցերբ
⁵ A₁ ցերբ
⁶ A կեցաք] + ժամանակ
⁷ CD աշխարհի
⁸ A հոգոյ C հոգոյն
⁹ A₁ իմաստագոյն
¹⁰ C քանզի իմաստունն
¹¹ BD եթէ]
¹² A₁ պարապիմ
¹³ D զլոյս] զյոյլ
¹⁴ A₁E մերձեցուցես] + զիս
¹⁵ A₁ ոչ] ով
¹⁶ C ասես

¹⁷ D պարտեալ] պատմեալ
¹⁸ C արդաւք
¹⁹ ABDE ո]
²⁰ C ազատութեանն
²¹ C արդաւք
²² D պարգեւօք
²³ DE քեզէն
²⁴ B դժբեր
²⁵ AC թուէիր
²⁶ C պարտաւքն
²⁷ C թողութեան
²⁸ CDE զպահանջումն
²⁹ A զգուշալի] գուշալի C սգուշալի

զի մի՛ կրեսցուք, յորժամ շահին պատահիցեմք, ոչ թողլով պարտականացն մերոց, զի հաստատուն առ մեզ մնայցէ՛ պարգեւն:

4 Մո՛ւտ յշտեմարանս քո անձինդ, շարժեա՛ զգործեցելոցն՝ յիշատակ: Եթէ՛ յոլովք են քո՛ մեղքն⁵, մի՛ տխրեսցիս յաճախութեամբն⁶, քանզի ուր բազմացան մեղքն, առաւել եւս յաճախեաց շնորհն, ⁷եթէ ընկալցիս զշնորհն⁸ (Հմմտ. Հմմ. Ե. 20), զի ի բազում պարտականէն⁹ յոլով բարձցի, որպէս զի առաւել սիրեսցէ: Իսկ եթէ փոքունք եւ տրուպք, եւ ոչ ի մահ քո մեղքն, զի զարհուրիս ի հանդերձելոյն¹⁰, որ ոչ ¹¹անազգաբար³¹⁸ եւ զանցեալսն յուղարկեցեր (Հմմտ. Յովհ. Ե. 10), եւ այս ո՛չ եւս յաւրինեաց դաստիարակեալ: Այլ այժմ իբրպեւ ի կշիռս կացեալ իմա զքո զանձնդ, աստի ի հրեշտակաց եւ անդի ի դիւաց ձգեալ: Ո՞յց ¹²արդեաւք տացես զմիտումն սրտիդ (Հմմտ. Սուր. Գ. 7): |245ա| Ո՞ առ քեզ յաղթեսցէ: Հեշտութիւն մարմնո՞յ, եթէ՞ սրբութիւն անձին, վայելումն մերձակայի՞ցս, եթէ՞ հանդերձելոցն ցանկութիւնք:

¹ D մնասցէ
² A, շարժեաց
³ C գործելոցն
⁴ B քո]
⁵ C մեղք
⁶ C յաճախութեամբն
⁷ C եթէ ընկալցիս զշնորհն]
⁸ B շնորհն
⁹ ABCE պարտականէն] պարտական են
¹⁰ BCE հանդերձելոցն
¹¹ D անազգաբար] անզգաբար
¹² C արդաւք տացես

Հրեշտակք զքե՞զ ընդունին, եթէ՞ առցեն ընդունողքն: Վասն զի եւ ի ճակատամարտսն յաւրավարքն զնշանն, որք ընդ նոքաւքն են, բաժանեն¹³ տան, զի եւ սիրելիքն դիւրաբար զիրեարս կոչիցեն, եւ առ դիմամարտսն, թէ ի պատերազմին խառնակիցին, դիւր որոշելի կարիցէ¹⁴ լինել բաժանումն¹⁵: Ոչ ոք ծանիցէ զքեզ, մեր ես, թէ ի հակառակորդացն, եթէ ոչ զխորհրդեանս նշան ընձեռեսցէ¹⁶ զընտանեգոյնս¹⁷, եթէ ոչ նշանակեսցի ի վերայ քո լոյս երեսաց Տեառն: Զիա՞րդ խնամեսցէ զքեզ հրեշտակն¹⁸, զիա՞րդ ի բաց առցէ ի թշնամեացն¹⁹, եթէ ոչ ծանիցէ զկնիքն: Զիա՞րդ եւ դու ասիսցես Աստուծոյ, եթէ ոչ բերիցես²⁰ զձանաւթութիւնն: Եթէ անգիտանաս, զի՞ զկնքեցելովք²¹ տամբքն սատակիչն զանցանէր²², եւ յանկնիքն սպանանէր զանդրանիկսն²³ (Հմմտ. Եւթ. ԺԲ. 23): Անկնիք ոսկի³¹⁹ դիւրաձեռնարկելի²⁴ է գողոց²⁵, ոչխար առանց դրոշմի անաշխատաբար դրժի:

¹³ C բաժանեն] բաւական են
¹⁴ C կարիցել
¹⁵ D բաժանումն
¹⁶ C ընձեռեսցես
¹⁷ C զընտանեգոյնս
¹⁸ C հրեշտակն
¹⁹ B թշնամեաց
²⁰ E բերցես
²¹ E զկնքեցելովք
²² A, զանցանէր] զանց առնէր
²³ A, զանդրանիկսն
²⁴ A, դիւրաւ ձեռնարկանելի
²⁵ D գողոյ

5 Մանուկ էս, ամրացոյ զմանկութիւնդ մկրտութեանն սանձաւք: Էսնց հասակն, տուժեցա՞ր զչահն¹, մի՛ կորուսցես զպահպանութիւնն եւ մի՛ ի՞ մետասաներորդի որպէս յառաջնումն իմացիս, ուր հնար² աւոր է եւ կենցաղոյս առաջի աչաց ունել³ եւ⁴ զկատարած: Եթէ ոք ի բժշկացն խոստանայր քեզ հնարիւք իւրիք եւ մտածութեամբք մանուկ առնել ի ծերութենէ՝ ո՞չ արդեաւք⁵ տենչանայիր զալ այնորիկ աւուր, յորում զքեզ ինքն տեսանել հանդերձեալ էիր յարբունս ընդարձակեալ: Իսկ յորժամ զանձինդ⁶ քո զուարճացուցանել⁷ խոստանայ քեզ մկրտութիւնն, զոր դու հնացուցէր եւ աղտեղի զնա զանաւրէնութեանցն, եւ զարշելի ցուցեր, արհամարհես զբարեգործն, եւ ոչ հայիս⁸ յաւետիսն: Ո՞չ բաղձաս տեսանել զինչ մեծ սքանչելիք խոստմանն, զիա՞րդ առանց մաւր ծնեալ լինի մարդ, զիա՞րդ հնացեալն եւ ապականեալն⁹ ի մոլար ցանկութենէ¹⁰ պնդի դարձեալ եւ պատանեկանայ, եւ ի ճշմարիտ մարդ¹¹

1 ABDE զչահն
 2 A₁ ի]
 3 C ունելով
 4 C եւ]
 5 C արդաւք
 6 C զանձն E անձնդ
 7 AC զուարճացուցանել
 8 C հայիս] նախ
 9 D ապականեալն] ապակեալն
 10 BC ցանկութենէն
 11 D մարդ]

մանկութեան¹² վերստին գայ (Հմմտ. Եփ. Գ. 22): Մկրտութիւն գերելոց փրկանք, պարտաւորութեանց թողութիւն, մահ մեղաց, դարձեալ ծնունդ ոգւոց¹³, զգեստ¹⁴ լուսաւոր, կնիք անձեռնարկելի, կառք առ ի յերկինս, թագաւորական¹⁵ գրաւական¹⁶, որդեգրութեան շնորհ¹⁷: Քան զայս¹⁸ բարիս եւ զայսպիսիսս, ¹⁹թշուառական, նախապատուելի՞ վարկենի զհեշտութիւնս: Իմանամ զքո յապաղումնդ²⁰, թէպէտեւ պաճուճես²¹ բանիւք: Նոյն ինքն գոչեն իրքդ, թէպէտեւ ձայնիւ լուես²²: Ներեա՛, վարեցայց²³ |246ա| մարմնով առ ի վայելումն զարշելեացն, թաւալեցայց ի տղմի հեշտութեանցն, շաղախեցից արեամբ²⁴ զձեռս, յափշտակեցից զայլոց, նենգութեամբ զնացից, երդուայց²⁵, ստեցից, եւ յայնժամ զմկրտութիւնն, յորժամ յանգեցից²⁶ երբէք զչարիսն, ընկալայց: Արդ, եթէ բարւոք²⁷ են մեղքն՝ պահեա՞²⁸ զնոսա իսպառ,

12 D մանկութիւն
 13 AC ոգոց
 14 CD սգեստ
 15 B թագաւորութեան C թագաորութեան
 16 AA₁BE գրաւական] գրական
 17 C շնորհս
 18 ABDE զայս] + քան A₁ զայս] զայսքան
 19 AC թշուառական նախապատուելի
 20 C յապաղումն
 21 C պաճուճել C + ես
 22 A₁ լուես] լուես
 23 ABCE վարեցայց] + վարեցայց
 24 C արեմբ
 25 AC երդուայց
 26 D յանգեցից] յանգեցեցից
 27 CD բարիոք
 28 A₁ պահեաց

իսկ եթէ վնասակարք արարողին՝
 ընդէ՞ր մնաս ի սատակիչսն: Ո՞չ
 ոք, զմաղձն¹ փսխել խնդրելով՝
 չար եւ անարգել կերակրովք²
 բազմապատիկ զնոսա յինքեան³
 ժողովիցէ: Մաքրել աւրինաւոր է ի
 տրտմականացն զմարմինն, ոչ
 պատրաստել զհիւանդութիւն մե-
 ծագոյն, քան զզաւրութիւնն: Ե-
 րեւի եւ նաւ մինչեւ յորպիսի
 ծանրութիւն, զորս բերեն⁴ հան-
 դուրժել⁵, իսկ առաւելն⁶, քան
 զայն, ընկղմէ: Մի՛ երբէք եւ դու,
 մեծագոյն քան զթողութիւնն առ-
 նելով զմեղսն, նախ քան յուսա-
 ցեալ⁷ ի նաւահանգիստն ընկալ-
 ցիս զնաւաբեկութիւնն: Ո՞չ տե-
 սանէ Աստուած կամ ո՞չ իմանաս⁸
 զքո մտածութիւնդ, կամ գործա-
 կի՞ց լիցի քոց անաւրէնութեանցդ:
 Կարծեցեր անաւրէնութիւն, ասէ,
 թէ եղեց քեզ նման (Հմբ. Ս. Կ. Ի. Թ. 21):
 Զառն մահկանացուի⁹ զսիրե-
 լութիւն գործելով՝ յաղագս բարե-
 գործութեանն զքեզ յաւրինէս
 զայնոսիկ, ասելով եւ գործելով, ո-
 րովք զգասցէ խնդացեալ: Իսկ Աս-
 տուծոյ¹⁰ ընտանենալ եւ զորդւոյ¹¹
 կարգ յուսալով ընդունել, |246բ|
 զթշնամութիւնն Աստուծոյ¹² գոր-

ծես, եւ ի ձեռն զաւրինաւքն զան-
 ցանելով¹³ անպատուես¹⁴ զնա, ո-
 րովք յաւէտ գթեսն¹⁵, այնոքիւք
 վատահանաս յընտանութիւնն:
 Տե՛ս մի գուցե յուսով փրկու-
 թեանն, յաճախութիւն յարեաց ի
 քեզ ամփոփելով, զմեղսն ժողովի-
 ցես¹⁶ եւ թողութեանն¹⁷ ոչ պատա-
 հիցես: Աստուած ոչ այպանի (Հմբ. Եփ. Գ. 7): Մի՛ վաճառէր զչնորհն:
 Մի՛ ասիցես՝ գեղեցիկ են աւ-
 րէնքն, այլ հեշտալի՛ մեղքն: Հեշ-
 տութիւն¹⁸ կարթ է սատանայի առ
 ի կորուստն ձգել: Հեշտութիւն¹⁹
 մայր մեղաց, եւ մեղք խայթոցք
 են մահու (Հմբ. Ե. Կրնթ. Ժ. 56):
 Հեշտութիւն՝ դայեակ յաւիտեա-
 նական որդանն²⁰, որ առ ժամա-
 նակ ինչ ողորկ է զվայելողն, բայց
 յետոյ դառնագոյն, քան զլեղի
 առնէ զգոլորչիսն: Ոչ այլ ինչ գո-
 չէ յապաղումն, քան զայսոսիկ,
 թագաւորեսցեն²¹ յիս նախ մեղքն,
 ապա թագաւորեսցէ երբէք եւ
 Տէրն: Կազմեցից զիմ անդամս զէն
 չարութեան անիրաւութեամբ²². ա-
 պա պատրաստեցից երբէք²³ զէն
 արդարութեան զնոսա Տեառնն
 (Հմբ. Հմբ. Գ. 13): Այնպէս եւ Կայն
 պատարագէր զգոհսն²⁴, առաջինն՝

1 C զմաղձսն
 2 E կերակրօք
 3 C յինքենս
 4 C բերենն
 5 A հանդուրժել] անդ ուժել
 6 C առաւել
 7 C յուսացելսն
 8 A₁ իմանայ
 9 A մահկանացւի
 10 C աստուծոյ] այսք
 11 A զորդոյ C զորդ
 12 C աստուծոյ]

13 C զանցանելով] զանց առնելով
 14 A անպատուես
 15 C գթեսն
 16 E ժողովեսցես
 17 A₁ թողութիւնն
 18 ABC կարթ է] կար թէ
 19 C զհեշտութիւն
 20 C որդանցն
 21 D թագաւորեսցին
 22 A₁ անիրաւութեամբ] անորէնութեամբ
 23 D երբէք] + եւ
 24 C զգոհսն

ի վայելումն ինքեան եւ զերկրորդն¹ արարչին եւ պարգեւողին Աստուծոյ: Յորժամ յաւրաւոր ես գործովք՝ զմանկութիւն քո ի մեզս մատնես²: Եւ յորժամ տաժանեացին³ գործիքն, յայնժամ ընծայես զնոսա⁴ Աստուծոյ, յորժամ ոչինչ են⁵ պիտանացուք⁶, |247ա| այլ հարկաւորութեամբ անկեալ կայցէ յաղագս ժամանակին թառամեցուցանելոյ եւ լքուցանելոյ⁷ զպնդութիւնն: Ի ծերութեան⁸ պարկեշտութիւն ոչ է պարկեշտութիւն, այլ պակշտութեան⁹ անկարութիւն¹⁰: Մեռեալ ոչ պսակի, ոչ ոք արդար յաղագս անկարութեան չարին: Մինչ դեռ էի քեզ զաւրութիւն, բանիւ¹¹ ժուժկալեա¹² ի մեղացն: Քանզի այս է առաքինութիւն՝ խոտորումն ի չարէ եւ լինելութիւն բարւոյ¹³ (Հմմտ. Լ. Պետրոսի, Գ. 11): Իսկ դատարկութիւն չարութեանն¹⁴ ոչ գովի ինքն ըստ ինքեան եւ ոչ տանջանաց¹⁵ արժանաւորի: Եթէ յաղագս հասակին դադարեացէ ի մեղաց, տկարութեանն է շնորհ¹⁶: Բայց գովեմք¹⁷,

որք յաւժարութեամբ¹⁸ են առաքինիք, որ որք ի հարկաւորութենէ իմեքէ արգելեալք են: Ո՞ր ի¹⁹ քեզ եւ զսահման կենացդ հաստատեաց, ո՞ր քեզ յառաջ ուխտեալ ծերութիւնն²⁰ սահմանեաց, ո՞ր այնպէս հաւատարմագոյն եւ արժանի հաւատարմութեան առ քեզ հանդերձելոցն երաշխաւոր: Ո՞չ տեսանես զտղայսն յափշտակեալս²¹ եւ որք յարբունս հասակին են տարեալս²²: Ո՞չ ունի զմի աւրինադրութիւնն²³ կենցաղս: Զի՞ յապաղէս տապոյն քեզ պարգեւ լինել զմկրտութիւնն, յորժամ ոչ խաւսեցեալ իցես զփրկական բանս, թերեւս եւ²⁴ ոչ լսել²⁵ մաքրապէս հրամայեսցիս, |247բ| նովիմք գլխով ընտանացիս²⁶ ի հիւանդութիւնս՝ ո՞չ²⁷ ձեռս ամբառնալ յերկինս, ո՞չ յոտն կալ, ո՞չ խոնարհեցուցանել ծունր յերկրպագութիւն, ո՞չ ուսանել ինչ պիտանացու, ո՞չ խոստովանել զգուշութեամբ, ո՞չ ուխտել Աստուծոյ, ո՞չ հրաժարել ի թշնամւոյ²⁸, թերեւս եւ²⁹ ոչ³⁰ հանճարով զհետ երթալ ի խորհուրդն¹

1 CE գերկրորդսն
 2 E մատնես] ծախես
 3 C տարժանիցին
 4 C զնոսա] զնա
 5 C են]
 6 C անպիտանացուք
 7 A₁ լքուցանելոց
 8 C ծերութեանն C + անդ
 9 C պակշտութեան]
 10 D անկարութիւն] անկարարութիւն
 11 C բանի
 12 B ժուժկալ է
 13 A բարոյ C բարո
 14 A₁ չարութեանն]
 15 C տանջանացն
 16 B շնորհ

17 E գովիմք
 18 C յօժարութեամբն
 19 ABDE ի]
 20 C ծերութեանն E ծերութիւն
 21 D յափշտակեալս] ABE յապտակեալս C յաբշտակելս
 22 C տարել
 23 A₁ աւրինադրութիւնն] օրհնութիւն
 24 D եւ]
 25 C լսես D լսեմ
 26 A₁ ընտանացես C ընտանեացիս
 27 E ոչ] + ի
 28 B թշնամիոյ CE թշնամոյն
 29 A₁ եւ]
 30 E ոչ]

հուրդն¹ ածողին յերկուացեալ², արդեաւք³ ի մերձակայսս իմացայք⁴ զշնորհն, թէ անզգամաբար⁵ ինչ ունի լինելոցն: Յորժամ իմաստութեամբ⁶ զշնորհն⁷ ընկալցիս, յայնժամ զտաղանիղն ունիցիս եւ զգործն ի⁸ վերայ բերիցես:

6 Նմանեցես ներքինոյն⁹, որ եզիտ զվարդապետն եւ ոչ յապաղեաց զուսումն¹⁰, եւ ի կառսն եւս եհան զաղքատն, ճոխն, զռազմիկն եւ զքամահելին, հպարտն եւ ամբարհաւածն¹¹, եւ ուսեալ զԱւետարանն արքայութեան¹², ընկալաւ¹³ սրտիւ³²⁰ զհաւատն¹⁴, ոչ յապաղեաց իբրեւ¹⁵ զկնիքն Հոգւոր: Զի իբրեւ հանդիպեցան ջրոյն, ահա, ասէ, ջուր: ¹⁶Խնդութեան է բանս, ահա խնդրելիս. զի¹⁷ ոչ արգելու¹⁷ զիս ի մկրտելոյ¹⁸: Ո՞ւր յաւժարութիւնն է պատրաստ, խափանումն եւ ոչ ինչ: Զի որ կոչեն մարդասէր՝ է եւ սպասաւորն պատ-

րաստ, շնորհն՝ առատ, յաւժարամտութիւնն¹⁹ գտցի եւ խափանումն ինչ ոչ լինիցի: Մի է, որ արգելուն, որ խնու մեզ |248ա| զփրկութեան ճանապարհ²⁰, որում յաղթեսցուք ընտրելով կամաւք: Նա զգանդաղումն²¹ ի մեզ առնէ, մեք մի անգիտասցուք զնորա²² միտսն²³: Քանզի ո՞չ զմեղսն²⁴ այսաւր առնել խրատէ եւ զարդարութիւնն վաղիւ հաւանեցուցանէ զմեզ շտեմարանել: Յաղագս այսորիկ եւ Տէրն, լուծանելով զնորաչար խորհրդակցութիւնն, այսաւր ասէ, թէ ճայնի իմում լուիցէք²⁵ (Հմբ. Սոբ. ԳՂ. 8): Եւ նա ասէ՝ այսաւր ինձ եւ վաղիւ²⁶ Աստուծոյ: Տէրն²⁷ հակառակ բարբառի՝ այսաւր իմում ճայնի լուարուք²⁸: Իմա զթշնամին՝ ոչ համարձակի խորհրդակից լինել բոլորովին ի բաց կալ յԱստուծոյ (զիտէ, զի ծանր է լսել զայնոսիկ քրիստոնէից), այլ արուեստիւք²⁹ պատրանաց հնարի զյանդգնութիւնն: Իմաստուն է չար առնել, տեսանէ, զի ըստ մերձակայիս կեամք մարդիկ³⁰, ամենայն գործք ըստ մաւտաւորաց զաւրանան: Զայս աւրն

¹ C խորհուրդ
² A յերկուացեալ
³ C արդեաւք] երբէք
⁴ B իմացայց E իմացաք
⁵ C անսգամաբար
⁶ D իմաստաբար
⁷ C զշնորհսն
⁸ C ի] ոչ
⁹ B ներքինոյն
¹⁰ C գուսումն
¹¹ D ամբարհաւած
¹² D արքայութեանն
¹³ AA, BCDE սրտիւ] սերտիւ
¹⁴ A, զհաւատքն
¹⁵ CD իբրեւ]
¹⁶ D խնդութեանն... խնդրելիս]
¹⁷ B արգելոյ
¹⁸ D մկրտելոյ] մկրտելոյ D + խնդութեանն է քանտակաց խնդրելիս զինչ արգելուցու զիս ի մկրտելոյ

¹⁹ E յօժարմտութիւնն
²⁰ C ճանապարհն
²¹ BCE զգանդաղումն
²² A, զնորա] զնոսա
²³ B միտսն]
²⁴ C զմեղսն] զմիլսն
²⁵ A լուիցէք C լուիցուք
²⁶ C վաղիւն
²⁷ C տէրն] տեսանն
²⁸ AC լարուք
²⁹ AC արուեստիւք
³⁰ ABCD մարդիկ] մարդ ի

գողանալով, ի մէնջ հնարիւք
 զվաղուանն¹ մեզ գյոյսն թողու:
 Եւ ապա՝ իբրեւ ի² վաղիւն գայ,
 դարձեալ չար բաժանակիցն մեր,
 եկեալ մաղթէ զայսաւրն ինքեան³
 եւ զվաղիւն Տեառնն: Եւ այսպէս⁴
 միչտ գմերձակայսն հեշտու-
 թեամբք⁵ առնու, իսկ զհանդեր-
 ձեալսն յուսոց⁶ մերոց⁷ թողու,
 |248բ| զանխաբար զմեզ ի բաց ո-
 ռոչէ ի կենաց:

7 Այնպիսի տեսի ես երբեմն
 զխարդախութիւնն⁸ հաւու դիւրահ-
 նարի: Քանզի դիւրմբունելիք նո-
 րա ձագքն էին յաղագս տղայու-
 թեան, զինքն առաջի արկեալ որ-
 պէս պարտրաստ որս լինել եւ ի
 ձեռս⁹ որսորդացն դառնալով՝ ոչ
 ըմբռնելի էր ձեռնարկութեան որ-
 սորդացն եւ ոչ հրաժարումն նոցա
 առնէ որսոյն¹⁰: Այլ յուսովն զնո-
 սա զանագանաբար ունէր, առ ի
 յինքն պարապոյն, ձագուցն ըն-
 դարձակութիւն փախստեան
 պատրաստ էր, ապա ի վախճա-
 նին¹¹ եւ ինքն թռեալ¹²: Երկիր մի
 եւ դու նմանապէս կրեսցես՝ յա-
 ղագս անյայտիցն յուսոյ¹³ գերեւե-

¹ A զվաղեանն B զվաղվեան C զվաղեան
² ABDE ի]
³ C ինքէն
⁴ B այսպէս] այնպէս
⁵ CE հեշտութեամբ
⁶ E յուսոյ
⁷ A մերոց] մեոց E մերոյ
⁸ B զխարդախութիւնն] զկախարդութիւնն
⁹ A,D ձեռն
¹⁰ BD որսոցն
¹¹ C վաղջանին
¹² C թռեւ
¹³ E յուսոց

լիսդ մատնելով: Ե՛կ ինձ, զբովան-
 դակ զքեզ փոփոխելով¹⁴ առ Տէրն,
 տո՛ւր զքո զանունդ¹⁵, գրեցիր¹⁶
 ընդ եկեղեցւոյ¹⁷: Զի զինուորն¹⁸
 ըստ ընտրման¹⁹ թուի²⁰, ըմբիչն
 գրեալ²¹ նահատակի, ուսմիկն քա-
 ղաքացի գրի եւ ընդ տոհմիսն²²
 թուի²³: Ամենեցուն այսոցիկ պար-
 տական ես իբրեւ զինուոր²⁴ Քրիս-
 տոսի, իբրեւ զըմբիչ բարեպաշտու-
 թեան՝ որպէս քաղաքականութիւն
 ունելով յերկինս: Գրեցիր²⁵ յայսմ ի
 գիրս զանդ²⁶ փոխեալ²⁷ գրեցի²⁸
 վասն վերնումն: Ուսի՛ր, վարդա-
 պետեցիր զաւետարանական քա-
 ղաքականութիւնս²⁹, զաչացն՝ հա-
 ւասարութիւն³⁰, զլեզուաց³¹ ժուժ-
 կալութիւն, զմարմնոյ՝ |249ա| ծա-
 ոայութիւն, զխորհրդոց՝ խոնար-
 հութիւն, զմտաց՝ մաքրութիւն,
 զբարկութեան³² ապականու-
 թիւն³³: Ժողովեալ առաջի դիջի՛ր,

¹⁴ B փոփոխել
¹⁵ C անունդ
¹⁶ C գրել
¹⁷ A եկեղեցոյ
¹⁸ A զինուորն A₁ զինուորի
¹⁹ E ընտրութեան
²⁰ A թւի
²¹ C գրի]
²² A₁BDE տոհմիկսն C տոհմակիցսն
²³ AC թւի
²⁴ AC զինուոր
²⁵ C գրեցէր
²⁶ D զանդ] զայն E զի անդ
²⁷ B զանփոփոխեալ C զանփոփոխել A₁DE
 փոփոխեալ
²⁸ A₁D գրեցիր
²⁹ C քաղաքավարութիւնսն
³⁰ E հաւասարութիւն] հաւաստութիւն
³¹ A զլեզուոյ D զլեզոյ E զլեզուոյ
³² A₁ զբարկութեան] զբարեկամութեան
³³ C անապականութիւն

զրկեալ¹ մի՛ դատիր, ատեցեալ սիրեա՛, հալածեալ² ներեա՛, բամբասեալ³ մաղթեա՛⁴: Մեռիր մեղացն, խաչակից լե՛ր Քրիստոսի, զբովանդակ սէր⁵ փոխադրեա առ Տէրն: Այլ դժուարինք⁶ են այսոքիկ: Եւ զի՞նչ բարեացն դիւրինք: Ո՞ր⁷ քնելով⁸ յաղթութիւն արար: Ո՞ր փափկանալով եւ հանգստեամբ ընդ ժուժկալսն պսակաւք⁹ զարդարեցաւ: Ոչ ոք ոչ ընթանալով էառ զյաղթանակն: Աշխատութիւնք¹⁰ ծնանին զփառս¹¹, վաստակք առթեն¹² զպսակսն¹³: «Բազում նեղութեամբք պարտ է մեզ մտանել յարքայութիւնն երկնից», ասեմ եւ ես՝ այլ զայսոսիկ զնեղութիւնս յարքայութեանն¹⁴ երկնից յերանութիւնս փոփոխէ, իսկ զմեղացն վաստակս¹⁵ ի գեհենին վտանգաւոր եւ տխուր ամբարէ: Քանզի այլք հաւաստեալ¹⁶ գիտեն, զի եւ ոչ սատանայի գործք առ գործողսն¹⁷ անիրաւութեան առ ոյգք¹⁸ ինչ մերձանան¹⁹: Ո՞ր

քրտունք ողջախոհութեան²⁰: Իսկ որ պոռնիկն²¹ քրտնեալ է՝ հեշտութեամբքն զինքն հալելով: Զի՞նչ այնքան ի բաց բառնայ ի²² մարմնի կարոնաւորութիւնն, որքա՞ն պիղծ եւ կատաղեալ²³ պակշտութիւնն բաժանէ: Գիշերք անքունք, որք կանխենն²⁴ յաղաւթս ի [249բ] գիշերին, այլ յոյժ դժնդակագոյնք եւ տքնեցելոցն յանդրանալն: Քանզի յորժամ երկիւղ²⁵ զնա պաշարեսցէ եւ որ ի հեշտութեանցն աւիւն²⁶ զամենայն հանգիստն²⁷ ամենեւին ի բաց վարէ: Զի եթէ, փախչելով²⁸ ի²⁹ նեղութենէ, որ ի փրկութիւնն բերէ³⁰, զընդարձակութեան զհետ երթիցես մեղացն, երկնչիմ մի, մինչեւ իսպառ յանդորրու³¹ գնացեալ՝ յարմարագոյն գտանիցես ճանապարհին զաւթեւանն: Այլ դժուարապահելի³² է գանձն, տքնեա, եղբա՛յր: Ունիս գործակիցս³³, եթէ ախորժես³⁴, զաղաւթսն³⁵ զգիշերապահս, զպահս³⁶ գտնապահս,

1 D զրկել
 2 C հալածել
 3 C բամբասել
 4 A մաղթեա
 5 A, սէր] + քո
 6 AC դժուարինք
 7 E ո] ոք
 8 D քնելով] ունելով E ի քուն լինելով
 9 C պսակաւ
 10 C աշխատութիւն
 11 C զփառսն
 12 AD առթեն] առցեն
 13 E զպսակս
 14 C յարքայութեանն] + են
 15 C վաստակ
 16 C հաւաստեալ
 17 C գործողն
 18 B առոյգ

19 A, DE մերձենան
 20 C ողջախոհութեանք
 21 BC պոռնիկն D պոռնիկին E պոռնիկին
 22 C մարմնաւոր կրօնօրութենէն
 23 A, կատաղեալ] կատարեալ
 24 D կանխեն
 25 C երկեղ
 26 AC աւիւն] նաւիւն
 27 C զհանգիստն
 28 C փախչելով
 29 ABE ի] է
 30 E բերէ] վերաբերէ
 31 AC յանդորրու
 32 A դժուարապահելի
 33 C գործակից
 34 C ախորժեսցես
 35 C զաղաւթսն]
 36 C զպահս]

զսաղմոսերգութիւնն՝ ¹զանձնամ-
խիթարականն³²¹: Զայսոսիկ² մերձ
առցես: Սոքա ³աւթակիցք³²² քեզ
լիցին ի պահպանութիւնն պա-
տուականացն⁴: Զի՞նչ լաւագոյն ա-
սա, ընչաւետանալ մեզ⁵, եւ յա-
ղագս պատուականացն⁶ զարհու-
րել, թէ եւ ոչ ունել սկիզբն⁷, զոր
պահպանիցեմքն⁸: Ոչ⁹ ոք երկիւ-
ղիւ գրկանացն զբարիսն ի բաց
մղիցէ: Վասն զի ոչ այսպէս ո-
չինչ¹⁰ մարդկայնոցս¹¹ հաստատեալ
արդեաւք¹², եթէ զիրաքանչիւր
ոք զճեպեցելոցն¹³ վրիպանս խոր-
հէաք¹⁴: Քանզի առընթեր կայ
երկրագործութեան անբերութիւն,
վաճառականութեան՝ նաւաբեկու-
թիւն, ամուսնութեան՝ այրութիւն,
մանկասնութեան¹⁵ անորդութիւն:
Եւ համայն ձեռնարկեմք¹⁶ ի
գործ|250|սն, յախորժելի յոյսն
յենլով եւ գյուսացելոցն զհանդի-
պումն¹⁷ զնելով զմերս տնաւրիին

Աստուծոյ: Իսկ դու բանիւ պար-
կեշտացուցանես զսրբութիւնն,
բաց գործով ընդ բամբասեալսն դե-
գերիս: Տե՛ս մի գուցէ դու զղջա-
նայցես զչար մտածութիւնսդ, յոր-
ժամ շահ¹⁸ քեզ¹⁹ յապաշաւանացն
եւ²⁰ ոչինչ լինի²¹: Ողջախոհացու-
ցէ²² զքեզ կուսիցն առակ: Նոքա
ձէթ յամանս ոչ ունելով²³ զհար-
կաւորան զգային²⁴: Յաղագս որոյ
եւ յիմարս բանն²⁵ զնոսա կոչեաց,
զի, ժամանակս ձիթոյն շահելոյ ի²⁶
չըջել եւ ի վաճառել²⁷ ծախեսցին²⁸,
զանխլացաւ ի նոցանէ, փափկե-
ցաւ Քրիստոսի³²³ պայծառու-
թիւնն²⁹ հարսնարանին: Մի գուցէ
եւ դու, տարի ի տարւոյ³⁰, եւ ա-
միս յասոյ,³¹ եւ աւր ըստ աւրէ յա-
պաղելով³², եւ ոչ առնով³³ զձէթն³⁴
զկերակուրն լուսոյ, անկցիս եր-
բեմն³⁵ յոր ոչ վստահանաս յաւրն,
յորժամ պակասեսցեն³⁶ ի քէն այ-
նուհետեւ կենացդ պատճառք, եւ

¹ E զանձնամխիթարականն] զանձն մխիթա-
րականն
² A₁ զայսոսիկ] զայնոսիկ
³ C աւթակիցք] աղաւթակիցք
⁴ AC պատուականացն
⁵ E մեզ] քեզ
⁶ A պատուականացն C պատուականացս
⁷ C սկիսբն E գսկիզբն
⁸ BCD պահպանիցեմքն] պահիցեմքն E պա-
տահիցեմքն C + եւ
⁹ C ոչ]
¹⁰ A₁ ոչինչ] զինչ
¹¹ A₁B մարդկայնոցս
¹² C արդաւք
¹³ BD զճեպելոցն
¹⁴ C խորհէլք
¹⁵ DE մանկասնութեանց C մասնակցութեան
¹⁶ C ձեռնարկեմք
¹⁷ C հանդիմումն ABCD հանդիպումն

¹⁸ BD շահք
¹⁹ BD քեզ]
²⁰ C եւ]
²¹ C լինիցի
²² D ողջախոհացուցանէ
²³ C ունելով] + նոցա
²⁴ C զգային] սգացին
²⁵ C զբանն
²⁶ C ի] եւ
²⁷ D վաճառելն
²⁸ D ծախեսցին
²⁹ CE պայծառութիւն
³⁰ A տարոյ C տարո
³¹ E եւ... աւրէ]
³² E յապաղելով] + օրըստօրէ
³³ C առնով
³⁴ C զձէթն] զձեռն
³⁵ AA₁BDE երբեմն] երբէք
³⁶ A₁ պակասեսցի
³⁷ C ի քէն]

տարակուսանք ամենայն ուստեք, եւ նեղութիւն¹ անմխիթարելի, հրաժարեցելոց² բժշկաց, հրամայեցելոց³ ընտանեաց: Յորժամ խիտ եւ հոծ թառանջամբ եւ ցամաքութեամբ վտանգեալ⁴, սաստիկ տապոյն տոչորեալ զներքսն⁵ եւ ուտելով, թառանջիցես⁶ ի միջոցէ⁷ սրտէն, զտրտմակիցան ոչ եւս գտանիցես: |250բ| Եւ խաւսեցիս նուազս⁸ եւ աղաւտս, եւ լսող՝ ոչ ոք: Ամենայն խաւսեցեալքն իբրեւ բարբաջանք արհամարիցին⁹: Ո՞ տացէ զմկրտութիւնն յայնժամ: Ո՞ յիշեցուսցէ խելագարելոյդ յարմարագոյնս լուիցեն¹⁰, որք արտաքոյ ախտի քամահեն¹¹, սիրելին դանդաղի, գլխատակն իբրեւ զխոռովութիւնս ինչ առնել թերեւս, եւ բժիշկն խաբեսցէ, եւ զքեզ ինքն ոչ գիտիցես յաղագս բնութեամբ կենսասիրութեանս¹²: Գիծ անապատ յաւգնականաց, եւ որ մկրտերն¹³ ոչ էր¹⁴ հուպ: Մահն մերձ եկաց, եւ տարողքն փութան: Ո՞ է, որ գերծուցանիցէ¹⁵: Աս-

տուած, որ արհամարհեցաւն: Այլ լուիցէ¹⁶ յայնժամ՝ միթէ¹⁷ դու այժմ նմա լսես: Նախ՝ սահմա՞նս իմն տացէ: Գեղեցկապէս վարեցար տուեցելովդ¹⁸:

8 Մի՛ ոք զքեզ խաբիցէ սնոտի բանիւք (Հմմտ. Եփ. Ե. 6): Քանզի ի վերայ կացցէ¹⁹ քո յանկարծաւրէն սատակումն (Հմմտ. Ե. Թ. 3) եւ կործանումն նմանապէս զաւրէն մրրկի մերձ եկեսցէ: Գայցէ հրեշտակ²⁰ տխուր, տանելով բռնաբար եւ քարշելով զքո զանձնդ կապեալ մեղաւք, յաճախապէս դարձեալ յայսմ²¹ կողմ²², ողբացեալ առանց ձայնի, գործոյ²³ այնուհետեւ ողբոցն փակեցելոց: Որքա՛ն շարժիցէ²⁴ զքեզ, որքա՛ն²⁵ հառաչիցես²⁶, անգործս լայցես ի վերայ խորհրդոց, յորժամ տեսանիցես զպայծառութիւն արդարոցն լուսաւոր մասամբ պարգեւեացն եւ զտխրութիւն մեղաւորաց ի²⁷ խորին |251ա| խաւարի: Զինչ ասասցես ի ցաւս սրտիդ²⁸ քո յայնժամ: Մինչ²⁹ ոչ է ընկալուլ զծանրս³⁰

¹ C նեղութիւնք
² D հրաժարեցոյ E հրաժարեցելոյ
³ E հրամայեցելոցն
⁴ C վտանգելք
⁵ D զներքսն] զի ներքսն
⁶ C թառանջեցես
⁷ E միջոցէ] միջէ
⁸ AC նւազս E նուազս
⁹ E արհամարհիցեն
¹⁰ AC լուիցեն
¹¹ A, քամահին
¹² D կենսասիրութեանս] կենսասիրութեանն
¹³ BD մկրտէր E մկրտէն
¹⁴ ABCE էր] է
¹⁵ C գերծուցանէ

¹⁶ AC լուիցէ E լսիցէ
¹⁷ A, միթէ] եթէ
¹⁸ AC տուեցելովդ
¹⁹ C կայցէ
²⁰ C հրշտակ
²¹ C յայսմ] յայլ
²² B կողմն
²³ BD գործույ
²⁴ ABD շարժիցէ] շարժ լիցէ
²⁵ C որքան + իս
²⁶ E հառաչեցես
²⁷ ABDE ի]
²⁸ E սրտի
²⁹ AA,BCD մինչ] ինչ
³⁰ A, զծանրս] զծակս

զայս զբեռն մեղացն, այնպէս
դիւրագոյն լինել ի բաց դնելոյն¹,
այլ զեղջ չարեացս այսոցիկ ձգել
ինձ: Զախտեղութիւնս ոչ է լուա-
նալ², այլ ծրդեալ մնալ ի մեղս:
Այժմ էի արդեաւք³ ընդ հրեշ-
տակսն, այժմ արդեաւք յերկինս
բարեաւքն⁴ փափկանայի⁵: Ո՛վ
չար խորհրդոցն, յաղագս վայրկե-
նի վայելելոյ ի մեղսն անմահս
տանջիմ⁶: Արդար է դատաստանն
Աստուծոյ: Յաղագս հեշտութեան
մարմնոյ հրոյ մատնեցայ³²⁴, կոչե-
ցայ եւ ոչ լուայ⁷, ուսուցանէին,
եւ ոչ հաւանէի⁸, վկայէին ինձ, եւ
ես ծաղր առնէի: Զայսոսիկ եւ
զայսպիսիսս ասացես, լալով⁹
զքեզ ինքն, նախ եթէ յափշտա-
կեսցիս քան զմկրտութիւնն: Ով
մա՛րդ, կամ ի գեհենէն զարհու-
րեսջիր¹⁰ եւ կամ արքայութեանն
փափագես: Մի՛ անպատուեր¹¹
զկոչումնս: Մի՛¹² ասէր՝ կալ զիս
հրաժարեալ յաղագս այսորիկ
(Հմմտ. Գլ. ԺԳ. 18): Եւ ոչ մի պատ-
ճառք բաւական են առ հրաժա-
րումն¹³: Ինձ արտասուել¹⁴ գայ, զի

զգործս ամաւթոյն¹⁵ պատուես¹⁶,
քան զփառսն Աստուծոյ եւ յա-
ղագս հեշտ պակշտութեանն
դժուարաւ¹⁷ փրծանել¹⁸ ի մեղացն
լինիս, եւ յաւետեաց¹⁹ բարեացն²⁰
զքեզ ի բաց փակես՝ որպէս ոչ տե-
սանել զբարութիւնս²¹ Երուսաղէ-
մին²² վերնոյ²³: Արդ հրեշտակացն
բիւրք, ²⁴անդրանկացն տաւնք, ա-
ռաքելոցն աթոռք, մարգարէիցն
նախագահութիւնք, |251բ| գաւա-
զանք հայրապետացն, վկայիցն
պսակք, արդարոցն գովութիւնք:
Ընդ այնոսիկ զքեզ ինքն բաղձա-
ցիր²⁵ թուել²⁶ լուացեալդ²⁷ եւ
սրբեալդ ըստ շնորհին Քրիստոսի,
զի նմա փառք եւ զաւրութիւն յա-
ւիտեանս³²⁵. ամէն:

¹ E դնելոցն

² AC լւանալ

³ C արդօք

⁴ C բարեւք

⁵ D փափկանայիր

⁶ D տանջիմս

⁷ AC լւա

⁸ B հաւանէի] հայէի

⁹ C լալով] շատ եւ

¹⁰ CDE զարհուրեցիր

¹¹ A անպատուեր

¹² C մի]

¹³ B հրաժարումնն C հրաժարելումն

¹⁴ AC արտասուել

¹⁵ C ամաւթո

¹⁶ AC պատուես

¹⁷ AC դժուարաւ

¹⁸ BD փրծանել

¹⁹ E յաւետեաց] յաւիտենից

²⁰ D բարեաց

²¹ C զբարութիւնն

²² BC Երուսաղէմի B + ընդ

²³ C վերնոյն

²⁴ AA₁E անդրանկացն (C անդ անդրկացն)

տաւնք առաքելոցն աթոռք

²⁵ E բաղձանայիր

²⁶ AC թուել

²⁷ A լուացեալդ C լւացելդ

ԼԲ. ԹԷ ԶԷ ՊԱՏՃԱՌԻ ԶԱՐԵԱՅ
ԱՍՏՈՒԱԾ³²⁶

1 Բազումք² են վարդապետութեան ակրինակք, որք ի ձեռն³ զքահանայականսն սաղմոսողին Դաւթայ ի զաւրացելոյն ի նմա Հոգւոյն⁴ ցուցան⁵ մեզ: Քանզի երբեմն, զինքեան կիրս պատմելով մեզ մարգարէս եւ որպէս առաքինաբար եբեր զարկածսն⁶ ինչ, ի⁷ ձեռն իւրոց առակացն ուսումն մեզ յայտնագոյն համբերութեան թողու, որպէս յորժամ ասիցէ: «Տէ՛ր, զի՞ բազում եղեմ գեղիչք իմ» (Ս. Գ. 2), եւ երբեմն զբարերարութիւնն⁸ Աստուծոյ մերձ կացուցանէ, եւ զարագագոյն նորա զաւրականութիւն⁹, զոր ընձեռէ ճշմարտապէս խնդրողացն¹⁰ զնա, ասելով՝ «ի կարդալ իմում լուսա¹¹ ինձ Աստուած ըստ¹² արդարութեան» (Ս. Գ. 2) իմոյ¹³, հաւասարեցուցանէ մարգարէին բանի¹⁴, որ ասէր¹⁵ մինչ դեռ խաւսեցի¹⁶, ասասցէ՝ ա-

¹ C թէ չէ] նորին թէ չէ A, DE նորին սրբոյ Բազի եպիսկոպոսի թէ չէ
² ABC բազում
³ A, BE ձեռն
⁴ AC հոգոյն
⁵ C ցուցանէ
⁶ C զարկածսն] զարկածսն
⁷ C ձեռն իւրոցն առակաց
⁸ B զբարերարութեանն
⁹ C զօգնականութիւնն
¹⁰ E խնդրողաց
¹¹ A լուս E լուար
¹² BE ըստ]
¹³ C իմում
¹⁴ D բանին
¹⁵ D ասէրն
¹⁶ B խաւսից խաւսասցէ C խաւսեցին D խոսիցիս

հա մերձ եմ (Հմտ. Ե. Ծ. 9): Այս է՛ ոչ ժամանեցի¹⁷ |252ա| կարդալ¹⁸ եւ յառաջագոյն էառ վախճան¹⁹ կոչումն²⁰ զլուրն Աստուծոյ: Դարձեալ՝ պաղատանս բերելով Աստուծոյ եւ մաղթանս²¹ ուսուցանէ մեզ՝ զինչ ակրինակ²², որք²³ ի մեղսն իցեն, հաշտեցուցանել զՏէրն: «Տէ՛ր, մի՛ սրտմտութեամբ քո²⁴ յանդիմաներ զիս եւ մի՛ բարկութեամբ քո²⁵ խրատեր զիս» (Ս. Գ. 2): Եւ յերկոտասան²⁶ երկրորդում²⁷ Սաղմոսին մարտ իմն փորձութեան²⁷ ցուցանէ, ասելով՝ «մի՞նչեմ²⁸ յե՞րբ, Տէ՛ր, մոռանաս զիս իսպառ, մի՞նչեմ յե՞րբ դարձուցանես զերեսս քո յինչեմ» (Ս. Գ. Ժ. 1): Վաղվաղակի փոփոխի³²⁸ յանաստուածիցն²⁹ չարութիւն, որք, յորժամ սուղ ինչ նոցա ըստ կենցաղումն³⁰ ընդդէմ բախիցի, ոչ բերելով զդժուարագոյնս³¹ իրացն: Զամբոխ³² վաղվաղակի յերկուացեալք³³ լինին մտաւք, եթէ իցէ Աստուած, որ խնամարկիցէ աշխարհի, եթէ տեսանիցէ ըստ իւրա-

¹⁷ DE ժամանեաց DE + ի
¹⁸ C կարդալն
¹⁹ C վաղջան
²⁰ CE կոչումն BD կոչմանն
²¹ A մաղթանս
²² A, օրինակք
²³ E որ
²⁴ A, C քո] քով
²⁵ E քո] քով
²⁶ AA, BC երրորդում D յերրորդում E երրորդումն
²⁷ CD փորձութեանց
²⁸ B մինչեւ] մինչ
²⁹ A յանաստուածիցն C յանաստուածոցն
³⁰ A, E կենցաղումս C կենցաղոյս
³¹ A դժուարագոյն C դժուարագոյնս
³² C զամբոխն
³³ A երկուացեալք

քանչիւր ումեք, եթէ բաժանիցէ¹ ըստ արժանաւոր|252բ|ութեանն: Եւ ապա՝ յորժամ տեսանեն² զինքեանս յոլովագոյնս յերկարեայս³ յանախորժելիսն, հաստատեն յինքեանս զչար աղանդն եւ երեւեցուցանեն ի սիրտս իւրեանց, թէ ոչ է Աստուած: «Ասաց անգգամս⁴ ի սրտի իրում, թէ⁵ ոչ է Աստուած» (Ուշ. ԺԳ. 1): Եւ զայս արկանելով յիւր⁶ միտսն, անխնայաբար այնուհետեւ յամենայն մեղս յարձակի⁷: Քանզի եթէ ոչ է⁸, որ գիտէ⁹ եւ ոչ է, որ փոխարէն հատուցանէ իւրաքանչիւր ումեք ըստ արժանաւորութեան կենացն, զի¹⁰նչ արգելու¹⁰ յաղթահարել զաղքատն, զորբս¹¹ սպանանել¹², զայրին եւ յեկն³²⁹ խողխողել, եւ յամենայն անաւրէնութեան գործոյ¹³ յանդգնել (Հմմտ. Ուշ. ԺԳ. 1), յանմաքուր եւ ի պիղծ ախտս եւ յամենայն անասնական ցանկութիւնս թաթաւի¹⁴: Յաղագս այսորիկ, որպէս յարմարելով զյոչն¹⁵ գոլ Աստուած, ի վերայ էած: Զապակա-

նեցանն եւ պղծեցանն գործովք, քանզի անհնար է խոտորիլ յարդարութեանն¹⁶ ճանապարհէ, եթէ ոչ մոռացումն զԱստուծոյ յոգիսն իմանայցէ:

2 Ուստի¹⁷ ազգք մատնեցան յանփորձ միտս եւ առնեն զոչ արժանիսն (Հմմտ. Հմմ. Ա. 28): Ո՞չ վասն ասելոյն, թէ՛ «ոչ է Աստուած» (Ուշ. ԺԳ. 1): Ուստի¹⁸ անկան յախտս¹⁷ անպատուութեան, եւ էգք առ նոսա փոփոխեցին¹⁸ զբնականս¹⁹ պէտս²⁰ յանբնականսն (Հմմտ. Հմմ. Ա. 26), եւ արուք ընդ արուս զանամաւթութիւն գործեն: Ո՞չ վասն զի փոփոխեցին զփառս անապականին Աստուծոյ ի նմանութիւն անասնոց²¹ եւ չորքոտանեաց եւ սողնոց (Հմմտ. Հմմ. Ա. 23): Արդ, անզգամ է, իբրեւ²² ճշմարտապէս պակասեալ ի մտաց եւ ի²³ խորհրդոց, որ ասեն, եթէ «ոչ է Աստուած» (Ուշ. ԺԳ. 1): Հաւասար նմին եւ ոչինչ յանզգամութենէն²⁴ մնացեալ, եւ որ ասեն չարեաց պատճառ լինել զԱստուած: Քանզի համապատիւ նոցա լեալ²⁵ դնէ զմեղսն, յաղագս որոյ նմանապէս երկոքեանն²⁶ ուրանան զբարին՝ մինչ ոչ է ամենե-

¹ E բաժանեցէ
² A,C տեսանիցեն
³ C յերկարել
⁴ C անսգամս
⁵ BDE թէ]
⁶ C յիւր] ի
⁷ C արձակէ
⁸ E է]
⁹ D գիտէ] գիտէ
¹⁰ E յարգելու
¹¹ C զորբսն A,E զորբն
¹² C սպանանել] + եւ
¹³ A,CD գործս
¹⁴ A,C թաւթափել
¹⁵ D զոչն

¹⁶ C յարդարութեան
¹⁷ C յախտսն
¹⁸ C փոխեցին
¹⁹ CE զբնական
²⁰ C պէտսն
²¹ A, անասնոյ
²² A,D իբր
²³ ACD ի]
²⁴ C յանսգամութենէն
²⁵ B լիեալ C լիել
²⁶ E երկոքին

ւին ասելով եւ միւսն ոչ է բարի զնա սահմ¹|253ա|անէ: Քանզի եթէ չարեացն իցէ պատճառ՝ ոչ բարի յայտ է ահա, որպէս զի յերկոցունց կողմանց է ուրացութիւն բարւոյն¹: Եւ ուստի², ասէ, հիւանդութիւնքն, ուստի³ մահուց տարածամութիւնք, ուստի⁴ ամենասատակութիւնք³³⁰ քաղաքաց, նաւաբեկութիւնք, պատերազմունք, ժանտախտք³: Քանզի չարիքս, ասեն, այսոքիկ եւ ամենայն արարածք³³¹: Որպէս եթէ զո՞ ունիմք զայլ ոմն, եթէ ոչ զԱստուած բամբասել: Արդ, եկ, զի⁴ յոյժ հռչակեալ անկաք խնդիր, ի խոստովանեալ⁵ ոմն սկիզբն⁶ զբանս⁷ ածելով, աշխատասիրաբար զբանս ընկալցուք զառաջարկութիւնս հաւաստի եւ⁸ անխառնափնդոր³³² զյաղագս⁹ սորա զմեկնութիւնն փորձեսցուք առնել:

3 Զայս ունելով յառաջագոյն պարտ է դնել ի միտս մեր, եթէ արարածք եմք բարւոյ¹⁰ Աստուծոյ եւ ի նմանէ աւգնեալք, փոքու եւ մեծաւ յաղագս մեր զտնաւրէնութիւնն¹¹ ընձեռել, ոչ չարչարիմք ինչ, առանց կամաց Աստուծոյ, որ

զոր չարչարիմքն¹² վնասակար ինչ է, զայսոսիկ լեալս¹³ իբրեւ լաւագոյն իմն է¹⁴ ի միտ առնուլ: Քանզի յԱստուծոյ է մահք¹⁵, եւ համայն ոչ ամենեւին չար է մահ, բայց եթէ ոք ասացէ¹⁶ զմեղաւորի մահ, վասն զի ի դժոխս տանջանաց սկիզբն¹⁷ գտանի վճարումն¹⁸ դարձեալ աստուատ: |253բ| Ի դժոխս չարիքն ոչ զԱստուած ունին պատճառ, այլ զմեզ¹⁹ ինքեանս: Քանզի սկիզբն եւ արմատ մեղաց ի մեզ ինքնիշխանութիւնս³³³ է: Զի որոց արժան էր ի բաց կալ ի չարէ եւ ոչ մի ինչ դժնդակութիւնս²⁰ ունել, նոքա ի ձեռն հեշտութեանն ի մեղացն պատրեալք, զո՞ր արդեալք²¹ ասիցեն քաջավայելուչ բան, եթէ ոչ զինքեանս պատճառս իւրեանց վտանգիցն լինել: Արդ չար է որ առ մեր զգայութիւնսս²² եւ է, որ առ ինքեան բնութիւնն: Բնութեամբ չարն²³ ի մէնջ հաստատեցաւ՝ անիրաւութիւն, պակշոտութիւն, անզգամութիւն²⁴, երկչոտութիւն²⁵, մախանք, սպանու-

¹ AC բարոյն D բարւոյն
² D ամենասատակութեան
³ CE զանդախտք
⁴ A, զի] + ի
⁵ D խոստովանելումն
⁶ C սկիսբն
⁷ D զբանս
⁸ A, BE անխառնաբնդոր
⁹ A, E յաղագս
¹⁰ A բարոյ C բարո
¹¹ D գտնորէնութեան

¹² E չարչարիմն
¹³ B լիեալս
¹⁴ C է]
¹⁵ C մահ
¹⁶ C ասիցէ
¹⁷ C սկիսբն
¹⁸ A, աստուատ դարձեալ
¹⁹ C ինքեանս... մեզ]
²⁰ D դժնդակութիւնս
²¹ C արդօք
²² C սգաութիւնս
²³ C չար
²⁴ C անսգամութիւն
²⁵ C երկչոտութիւնք

թիւնք, կախարդութիւնք, խորամանկութիւնք, եւ որք այսոցիկ¹ են ազգակից² ախտք, որք զըստ պատկերի արարչին լեալ³ ոգին աղտեղեն⁴ խաւարեցուցանելով⁵ զնորա գեղեցկութիւնս⁶ բնաւորեցան³³⁴: Դարձեալ չար ասեմք, որ մեզ տաժանելի եւ վտանգաւոր առ⁷ զգայութիւնսն⁸ է՝ զհիւանդութիւնսն մարմնոյ, զվէրս եւ զհարկաւորացն զկարաւտութիւն, եւ զանփառութիւնս⁹, եւ զընչիցն տուգանս, եւ զընտանեացն վախճանս¹⁰, որոց իւրաքանչիւր ոք մեզ յիմաստնոյ¹¹ եւ ի բարոյ¹² Տեառնէն առ աւգտակարութիւնք ի վերայ գան: Քանզի զընչեղութիւն¹³ ի¹⁴ բաց բառնայ, որք չարաչարան¹⁵ վարին նովաւ, որ առ զրկութիւն է նոցա գործին ապականելով: Եւ հիւանդութիւնս [254ա] ի վերայ ածէ, որոց աւգտարագոյն լինի կապեալ զանդասն, քան թէ անարգեալս ունել¹⁶ առ մեղսն¹⁷ զյարձակմունսն: Մահ ի

վերայ գան, յորժամ սահմանք կենացն լցեալք¹⁸ լինին, զոր ի սկզբանն իւրաքանչիւր ումեք հաստատեաց արդար Աստուծոյ դատաստանն՝ ի հեռուստ զիւրաքանչիւրոց¹⁹ զաւգուտն յառաջագոյն տեսանելով: Ժանտախտք եւ խորշակք, եւ սաստկութիւնք անձրեւաց հասարակ²⁰ ոմանք են վէրք քաղաքաց եւ ազանց՝ զչարին զանչափութիւն²¹ տանջելով: Արդ, որպէս բարեգործ բժիշկ, թէպէտեւ աշխատութիւնս եւ ցաւս առնէ մարմնոյ (ընդ հիւանդութեանն մարտնչի²² եւ ոչ ընդ աշխատացելումն), նոյնպէս եւ բարին Աստուած՝ զփրկութիւնն ամենեցուն ի ձեռն մասնաւոր²³ տանջանացն ընտանեցուցանէ: Դու զբժիշկն ոչինչ բամբասես, որ զոմն հատանէ եւ զոմն խարէ, եւ զոմն ամենեւին ի բաց բառնայ ի մարմնոյն²⁴, այլ եւ ինչս թերեւս տայցես²⁵ եւ փրկիչ²⁶ անուանես²⁷, զի սղագոյն մասին զհիւանդութիւնն կացուցանէ՝ նախ քան ի բաւանդակ²⁸ մարմինն ախտին տարածանել: Իսկ յորժամ տեսցես զքաղաք ի վայր կործանեալ ի վե-

1 C այսոցիկ] այսպիսիք
 2 C ազգակիցք
 3 B լիեալ
 4 C հոգիք աղտեղել
 5 A₁ խաւարեցուցանել
 6 CE գեղեցկութիւնն
 7 A₁ առ] + ի
 8 C սգաութիւնսն
 9 C զանփառութիւնն E զանփառութիւն
 10 C վաղջան
 11 E յիմաստնոյն
 12 A բարոյ C բարո
 13 C զընչեղութիւնն
 14 ABDE ի]
 15 D չարաչարն
 16 A ունելով
 17 D մեղացն

18 ACE լցեալք] լքեալք
 19 D զիւրաքանչիւրոցն
 20 D հասարակք
 21 C զանչափութիւնն
 22 C մարտնչի] եմարտն
 23 ABDE մասնաւոր] մարմնաւոր
 24 C մարմնոցն
 25 E տացես
 26 C փրկիչս
 27 AC անուանես
 28 E բովանդակ

րայ բնակչաց¹ կամ զնաւ հանդերձ մարկաւ ի ծովու² ընկղմել³, անդ⁴ ընդդէմ ճշմարիտ բժշկին եւ փրկչի զլեզուդ շարժել |254բ| հայհոյութեամբ ոչ դանդաղիս⁵: Եւ համայն պարտ էր իմանալ, եթէ չափաւորութիւն աշխատացելոցն⁶ եւ բժշկեցելոցն⁷ մարդկան, ի խնամարկութենէ աւգտակարագոյնք գտանին: Իսկ յորժամ հզաւրագոյն ցուցցի⁸ քան զբժշկութիւնն⁹ ախտն, հարկաւոր լինի զանպիտանացեալն աւտարացուցանել, որպէս զի մի՛ միաւորութեամբն հիւանդութիւնն զնացեալ ի տիրականսն երթիցէ: Արդ, զոր աւրինակ, հատանելոյն¹⁰ կամ խարելոյն¹¹ ոչ բժիշկն է պատճառ, այլ հիւանդութիւնն, նոյնպէս եւ քաղաքացն ապականութիւնք, յանչափութենէ մեղուցելոցն սկիզբն¹² ունելով¹³, զԱստուած յամենայն ստգտանաց ի բաց արձակեն:

4 Զի եթէ անպատճառ է չարեաց Աստուած, զիա՞րդ, ասէ, «ես պատրաստեցի¹⁴ գլոյս եւ արարի զխաւար» (Ե․ ԽԵ․ 7), առնեմ զխաղաղութիւն եւ հաստեմ զչար: Եւ դար-

ձեալ ասէ՝ «իշիմ չարիք ի Տեառնէ ի դրուսն Երուսաղէմի» (Մկ․ Ը․ 12), եւ՛ ոչ են չարիք¹⁵ ի քաղաքի¹⁶, զոր Տէր ոչ արար: Եւ ի մեծ երգին Մովսէսի¹⁷ տեսէք, տեսէք, ասէ, զի ես եմ եւ ոչ է¹⁸ Աստուած բայց յինէն: Ես սպանանեմ եւ ես կեցուցանեմ, հարկանեմ եւ ես բժշկեմ (Հմբ․ Բ․ Օրնէ ԼԲ․ 39): Եւ ոչ մի¹⁹ յայսցանէ իմաստուն մտաց Գրոց բամբասանս ընդունի Աստուած, որպէս չարեացն պատճառ եւ արարիչ: ²⁰Քանզի, որ ասացն, թէ՛ «ես պատրաստեմ գլոյս եւ առնեմ զխաւար» (Ե․ ԽԵ․ 7) արարածոցս արարիչ զինքն |255ա| ի ձեռն այնոցիկ²¹ յանդիման կացուցանէ, որ չարի իմիք արարիչ: Զի մի՛ կարծեսցես²² զայլ ոք լուսոյ պատճառ եւ զայլ՝ խաւարի, զի ինքն²³ իսկ ասաց կարծեսցելոց²⁴ ընդդիմաբար ունել ըստ արարուածին²⁵ զարարիչն եւ զարուեստաւոր²⁶, զի մի՛ խնդրեսցես զայլ ոմն արարիչ հրոյ²⁷, եւ զայլ ջրոյ, եւ մի զայլ աւղոյ²⁷, եւ²⁸ զայլ երկրի²⁹, վասն

¹ D բնակչացն
² D ծովուն
³ A,C ընկղմեալ
⁴ AA,BE անդ]
⁵ C դանդաղիս] դադարիս
⁶ C աշխատեցելոցն
⁷ ABDE բժշկեցելոց
⁸ B ցուցի
⁹ C զբժշկութիւն
¹⁰ E հատանելոցն
¹¹ E խարելոցն
¹² A սկիզբն] կիզբն C սկիսբն
¹³ D ունելով] առնելով
¹⁴ C պատրաստեցի] + ի բաց արձակեցի

¹⁵ C չարիքք C + ի տեսնէ
¹⁶ C քաղաքին
¹⁷ C Մովսէսի
¹⁸ E է] + այլ
¹⁹ C մի] + ինչ
²⁰ C քանզի... արարիչ]
²¹ ADE այնոցիկ] այսոցիկ
²² C կարծիցես
²³ A, ինքն] զինքն
²⁴ D կարծեսցելոցն
²⁵ A արարուածին C արարածին
²⁶ A զարուեստաւոր C զարուեստաւորն
²⁷ E յօղոյ
²⁸ C եւ] + մի
²⁹ ABE երկրի] երկնի

զի թուին¹ իմն հակառակ կալ իրե-
րաց ըստ ընդդիմական² բնու-
թեանն: Որպէս ահա ոմանք³ ախ-
տացեալք ի բազմաստուածու-
թիւնն⁴ խոտորեցան⁵: Առնէ զխա-
ղաղութիւն եւ հատէ գչար: Յա-
ւէտ խաղաղութիւն առնէ⁶ ի քեզ,
յորժամ ի ձեռն գեղեցիկ վարդա-
պետութեանն խաղաղացուցէ⁷
զմիտս քո եւ հաշտեցուցէ⁸ զկիրս,
որ ի քեզ է ընդ անձինդ⁹ զխոռ-
վեալսն: Հաստէ գչար. այս է՝ փո-
փոխեալ զարդարէ զնա եւ ի լա-
ւութիւն ածէ, որպէս զի, ի բաց ե-
ղեալ զչարութիւնն¹⁰, զբարոյ¹¹
բնութիւն ընկալցի¹²: ¹³Քանզի
սիրտ մաքուր ստացիր յիս, Աս-
տուա՛ծ (Հմմտ. Ս. Դ. 12): Եւ այժմ
արա այլ, զոր չարեաւքն¹⁴ հնա-
ցուցին, նորոգեա՛: Եւ զի գերկո-
սեան արասցէ ի մի նոր մարդ
(Հմմտ. Ե. փ. Բ. 15): Ստանալն՝ ոչ զի ի
յոչէէ¹⁵ յէ ածիցէ¹⁶, այլ զի զլեալսն
փոփոխեսցէ¹⁷: Եւ եթէ ինչ Քրիս-

¹ AC թւին

² C ընդդիմական] դիմական

³ D յոմանք

⁴ D բազմաստուած

⁵ AB խոտորեցան] մոլորեցան CD մոլորու-
թիւնն խոտորեցան

⁶ C առնէ]

⁷ A, C խաղաղացուցանէ

⁸ C հաշտեցուցանէ

⁹ E յանձինդ

¹⁰ C զչարութիւն

¹¹ A զբարոյ

¹² D ընկալցիս

¹³ B քանզի... եկեալք]

¹⁴ D չարեաւքն] չարիքն

¹⁵ C յոչէէ] յոչնչէ

¹⁶ C ածիցէ] էած իցէ

¹⁷ CD փոփոխիցէ

տոսիւն՝ նոր¹⁸ արարած իցէ (Հմմտ.
Բ. Կրն. Բ. 17): Եւ դարձեալ Մով-
սէս¹⁹ ո՞չ սա ինքն է հայր քո, որ
ստացաւն քեզ²⁰ յայտնապէս: Աս-
տանաւր զկնի առնելոյն ստանալն
կարգեալ է²¹ ուսուցանէ |255բ|
զմեզ (Հմմտ. Բ. Օրն. 1, Գ. 6), զի յա-
ղագս լաւացուցանելոյ կարգեցաւ,
որպէս բազում անգամ, ստանալոյ
անուն: Իբրեւ²² առնելն զխաղա-
ղութիւն, նոյնպէս եւ ստանալն
զխաղաղութիւն է, ի հաստատե-
լոյն զչարն. այս է փոփոխեալ, եւ
ի լաւութիւն ածել: Քանզի, թէ
զխաղաղութիւնն իմասցիս ի պա-
տերազմացն զաւրութեանէ եւ չար
ասացես զհետ²³ երթեալսն պա-
տերազմի եւ վտանգաւորսն զաւ-
րուցն արտաքոյ սահմանացն լի-
նել աշխատութիւնս, տքնութիւնս,
երկիւղս, քրտունս, վէրս, սպանու-
թիւնս²⁴ ի պատերազմին, կոր-
ծանմունս, ծառայութիւնս, գերու-
թիւնս, գողորմելի ըմբռնեցելոցն²⁵
տեսութիւնս, եւ պարզաբար որ-
քան տրտմականք²⁶ պատերազմո-
ղաց զհետ երթան, ասեմ արդար
դատաստանաւ Աստուծոյ լինել
արժանաւոր տանջանացն ի ձեռն
պատերազմողացն զպատուհասն ի
վերայ ածելով: Եւ թէ դու կա-

¹⁸ ABD նոր] որ

¹⁹ C Մուսես

²⁰ CD զքեզ

²¹ C է] + եւ

²² A, Իբր

²³ A, զհետ] զհեշտ

²⁴ C սպանմունս D սպանմունսն

²⁵ AE ըմբռնեցելոցն] բռնացելոցն

²⁶ A, անտրտմականք

մէի¹ արդեաւ¹ ոչ հրակէզ լինել
 զՍողոմայ յետ պիղծ գործոցն² այ-
 նոցիկ կամ ո՞չ կործանել զԵրու-
 սաղէմ եւ ո՞չ անապատացուցա-
 նել զտաճարն՝ յետ սարսուլի³ հա-
 կառակ Տեառնն Հրէիցն⁴ անաւրէ-
 նութեանն: Եւ լինել այսոցիկ⁵
 զիւրօզ էր այլազգ իրաւացի, եթէ
 ոչ Հոռոմայեցւոցն⁶ ձեռաւք, որոց
 մատնեցին զՏէրն մեր թշնամիք
 կենացն⁷ իւրեանց Հրեայք⁸: Է ա-
 պա ուրեմն եւ արդարապէս ի պա-
 տերազմէն չարիք |256ա| արժանա-
 ւորացն ի վերայ եկեալք: ⁹Ես սպա-
 նանեմ եւ կեցուցանեմ ընկալ, թէ
 ախորժես, ըստ առ ձեռն պատ-
 րաստ մտաց, քանզի շինէ երկիւղ¹⁰
 զպարզամիտսն: Հարկանեմ եւ ես
 բժշկեմ: Եւ այդ պիտանացու ան-
 դուստ¹¹ իմացեալ՝ հարուածոյն¹²
 արարեալ զերկիւղն¹³, իսկ բժշկու-
 թեանն զսէրն յառաջ կոչեցեալ¹⁴:
 Իշխանութիւն քեզ եւ բարձրա-
 գոյն իմանալ յաղազս ասացե-
 լոցն¹⁵: Ես սպանանեմ՝ մեղաց եւ
 կեցուցանեմ՝ արդարութեան, քան-

զի, որքան «արտաքին մեր մարդն ա-
 պակասի, այնքան ներքինն նորոգի» (Բ·
 Կրօն· Բ· 16): Արդ, ոչ զայլ սպանանէ
 եւ զայլ կեցուցանէ, այլ զնոյն՝
 ինքն ի ձեռն, որոյ սպանանէ՝ կե-
 ցուցանէ եւ որովք հարկանեն՝
 բժշկէ ըստ Առակին, զոր ասէ՝ եթէ
 «դու հարկանես զնա գառագանաւ եւ
 զանձն ¹⁶նորա փրկես ի մահուանէ»
 (Եւր· ԻԳ· 14): Հարկանի ապա ու-
 րեմն մարմին, զի բժշկեսցի հոգին,
 եւ մեռանին մեղքն, զի կեցցէ ար-
 դարութիւն: Իսկ իջին չարիք ի³³⁶
 դրունս Երուսաղէմի, անդստին ու-
 նի զպատմութիւնն: Ո՞ր չարիք:
 Երկիւղ¹⁷ կառացն եւ հեծելոցն
 (Հմփ· Մէլէ, Ե· 13): Յորժամ լուի-
 ցես¹⁸ ոչ են չարիք ի քաղաքի, զոր
 Տէր ոչ արար, իմա զչարեացն զա-
 նունն, զի որ ի վերայ ածեալն
 լինին¹⁹ չարիք մեղաւորաց²⁰ յա-
 զազս ուղղութեան ի մեղանաց²¹
 զբանն կեցուցանէ: Քանզի չարչա-
 րեցի զքեզ, |256բ| ասէ, եւ սովեցու-
 ցի, զի բարի քեզ արարից (Հմփ· Բ·
 Օրնէ Բ· 3): Նախ քան յանչափու-
 թիւն զեղանել²² անիրաւութեանն
 զսպեաց²³, զոր աւրինակ հոսումն
 հաստատութեամբ իւրք զաւրաւո-
 րաւ եւ ընդդիմակացաւ արգելա-
 նի:

¹ C արդաւք
² C գործոց
³ CD սարսուլի
⁴ D հրէից
⁵ C այսոցիկ] այնոցիկ
⁶ ACD հոռոմայեցոցն
⁷ D կենաց
⁸ C հրեայք] հրայք
⁹ B ես... քանզի]
¹⁰ C երկեղ
¹¹ A, այդուստ
¹² A հարւածոյն C հարւածոցն
¹³ C զերկեղն
¹⁴ A, կոչեցեալ] + է
¹⁵ C ասացելոցս

¹⁶ B նորա մահւանէ
¹⁷ CD երկեղ
¹⁸ A լիցես
¹⁹ D լինի
²⁰ C մեղաւորացն
²¹ E մեղանացն
²² E զեղանիլ
²³ C զսպեա

5 Յաղագս այնոցիկ¹ հիւանդութիւնք քաղաքաց եւ ազանց, աւագ խորշակք եւ անբերութիւնք երկրի, եւ ըստ իւրաքանչիւր ուրուք կենցաղոյս խոշորագոյնք² շուրջ արկածք, զչարութեան³ աճումն կոտորեն: Ոպէս զի այնպիսի չարիք յԱստուծոյ լեալք⁴, զճշմարիտ չարեացն լինելութիւն ի բաց բառնալ⁵, քանզի մարմնոյն չարչարանք եւ արտաքոյ վտանգքն յարգելումն մեղացն իմանին: Արդ, բառնայ Աստուած զչարն, եւ ոչ չարիքն յԱստուծոյ են, զի բժիշկ⁶ ի բաց բառնայ զհիւանդութիւնն, ⁷այլ ոչ հիւանդութիւն արկանէ ի մարմինն: Եւ քաղաքացն կործանմունք, շարժամբք⁸ եւ հեղեղաւք, զաւրականացն կորուստք, եւ նաւաբեկութիւնք, եւ ամենայնք բազմամարդութեանն ապականութիւնք, եթէ ի⁹ յերկրի, եւ եթէ ի ծովու, եթէ յաւդոյ, եւ¹⁰ եթէ ի հրոյ կամ յորմէ եւ իցէ պատճառէ¹¹ լեալ՝ ի մնացելոցն ողջախոհութիւն լինին, զամենաբազում չարութիւնս¹² հրապարակաց տանջանաւք Աստուած ողջախոհացուցանէ: Եւ արդ՝ տիրապէս չարիք

¹ A₁ այնոցիկ] այնորիկ

² C խոշորագոյնքն

³ C զչարութեանն

⁴ B լիեալք

⁵ C բառնան

⁶ B բժիշկք

⁷ C այլ ոչ հիւանդութիւն]

⁸ AC եւ հեղեղաւք]

⁹ CE ի]

¹⁰ C եւ]

¹¹ D պատճառէ] պատճաց է

¹² C չարութիւն

են մեղք, որ մանաւանդ չարին անուան¹³ արժանաւոր, ի մերոց ախորժակաց հաստատի, ի մեզ լեալ¹⁴ |257ա| կամ ի բաց կալ ի չարէն եւ կամ վատթարս լինել: Իսկ այլոցն ոմանք իբրեւ¹⁵ հանդէսք ի ցոյցս¹⁶ արութեան առաջի արկանին, որպէս Յովբայ մանկանցն պակասութիւն եւ ընչեղութեանն¹⁷ ամենայնի ի միումն¹⁸ վայրկենի կորուստ եւ որ ի կեղոյն¹⁹ տանջանք՝ ոմանց իբրու բժշկութիւն յանցանացն, որպէս եւ ի Դաւթին զառտնին զամաւթանսն²⁰ վասն անկարգ ցանկութեանցն վրէժխնդրութեան²¹: Եւ դարձեալ իմացաք այլ աւրինակ ահեղագոյն ցամանցն, որ յարդար դատողութենէն²² Աստուծոյ գայ ի վերայ մեր, զի ողջախոհագոյնս արասցէ, որ ի մեղան են դիւրասողոպք³³⁷: Զոր աւրինակ՝ Դաւթան²³ եւ Աբրիոն²⁴ պատառեալ անդնդոց²⁵ ընկղմեցան յերկիր (Հմբ. ԹԻ՛-Է Ժ.Չ. 31): Քանզի³³⁸ աստ ոչ եթէ նոքա այսպիսի տանջանաւք իջեալ ի դժոխս ազնուականք²⁶ ինչ եղեն, այլ

¹³ A անուան

¹⁴ B լիեալ C լիել

¹⁵ C հանդէսք ի] հանդէս Քրիստոսի

¹⁶ C ցոյց

¹⁷ D ամենայնի... ողջախոհագոյնս]

¹⁸ C միումն

¹⁹ AB կեղոյն] կեղոցն

²⁰ C ամաւթանսն E զամօթսն

²¹ C զվրէժխնդրութեանց

²² E դատողութեանցն

²³ C դադան

²⁴ AA, B Աբրիովն

²⁵ E անդընդոց

²⁶ AC ազնուականք

զայլս իւրեանց աւրինակաւ¹ ուսուցին լինել ողջախոհագոյնս²: Այսպէս Փարաւովն³ ընկղմեցաւ (Հմմտ. Եւր. Ժ. 28) ամենայն զաւրականաւքն⁴: Այնպէս⁵ սատակեցան, որք յառաջագոյն բնակեալն էին ի Պաղեստինէ: Որպէս, յորժամ ասիցէ երբէք Առաքեալ⁶, անաւթս բարկութեան հաստատեալս ի կորուստ (Հմմտ. Հմմ. Թ. 22), մի՛ ստեղծուածս ինչ կարծեսցուք լեալ⁷ զՓարաւովնին⁸ (քանզի այնպէս ի ստեղծիչն արդարագոյն պատճառն փոփոխեցի), այլ յորժամ լսիցես⁹ անաւթս, |257բ| իմա, զի առ պիտանացու իմն իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ արարաւ: Եւ զոր աւրինակ ի մեծի տան՝ ոմն ոսկեղէն անաւթ եւ ոմն՝ արծաթեղէն, եւ ոմն՝ խեցեղէն (Հմմտ. Բ. Տ. Բ. 20) եւ ոմն փայտեղէն³³⁹ (ախորժելով իւրաքանչիւր զոք ըստ նւթոյն նմանութեան ընձեռելով, ոսկեղէն անաւթ, որ մաքուր ստեղծուածն¹⁰ եւ աննենգ ունիցի եւ արծաթեղէն, որ նուազագոյն¹¹, քան զնա ըստ արժանաւորութեանն իցէ, եւ

խեցեղէն, որ զերկրայինսս¹² խորհիցի, եւ առ խորտակումն պատրաստագոյն, եւ փայտեղէն, որ դիւրապէս մեղաւքն աղտեղանայ, եւ նիւթ լինի յաւիտենական հրոյն): Այնպէս¹³ եւ բարկութեան անաւթ, որ զամենայն զսատանայի¹⁴ զաւրութիւնն¹⁵, իբրեւ աման ինչ, տանիցի եւ յաղագս եղելոցն¹⁶ ի նմա յապաղականութեանէն ժահահոտութիւն ոչ եւս գալ ի պէտս ինչ կարացեալ, այլ ի խանգարումն միայն եւ¹⁸ ի կորուստ արժանաւոր լինի: Յաղագս որոյ, զի պարտ էր խորտակել զնա, հանճարեղն եւ իմաստունն տնաւրէն կամեցաւ զնա երեւելի առնել եւ ամենեցուն լսելի, զի այլոց աւգուտ ի նորա չարչարանացն լինիցի, վասն զի նա յաղագս յոյժ չարութեանն անբշկելի էր: Խստացուցանէր զնա, երկայնմտութեամբն եւ տանջանացն յամրութեամբ յերկարելով զնորա¹⁹ չարութիւնն, զի ի վերջին սահման աճեցեալ նորա չարութեանն, արդարագոյն ի վերայ նորա աստուածա|258ա|յինն²⁰ զատաստանն երեւեսցի: Եւ յաղագս այնորիկ փոքրագունից հարուածոցն²¹ միշտ յաւելլով եւ յեր-

¹ AC աւրինակաւ] աւրինաւ E աւրինակաւն
² AA,B ողջախոհագոյնս] + աւրինակաւն արարին
³ C փարաւուն E փարաւուն
⁴ C զաւրականաքն] զաւրականքն
⁵ A, այնպէս] այսպէս
⁶ C առաքելն
⁷ B լիեալ C լինել
⁸ A, զփարաւովնին C զփարաւունին E զփարաւունին
⁹ C լսիցես
¹⁰ AC զստեղծուածն E ստեղծուածս
¹¹ AC նւազագոյն

¹² C զերկրայինս E զերկրայինս
¹³ A,C այնպէս] այսպէս
¹⁴ B զաւրութիւնն... եղելոցն]
¹⁵ C զօրութիւն
¹⁶ C եղելոյն
¹⁷ D ի... եւ]
¹⁸ D ի... մահու]
¹⁹ AE զնորա] զնոսա
²⁰ C աստուածաին
²¹ AC հարւածոցն

կարելով գտանջանան, ոչ կակղեցոյց¹ զնորա անհնազանդութիւնն, այլ գտանէր զնա եւ ներելոյն Աստուծոյ արհամարհող, եւ ի վերայ եկելոցն նմա դժնդակութեանց² ի սովորականս³ կրթեալ: Եւ ոչ այնպէս⁴ մատնեաց զնա մահու, մինչեւ ինքեամբ զինքն արար խորասոյզ ամբարտաւանութեամբ, սրտի իւրոյ յարդարոցն յանդգնեցաւ ճանապարհ կարծելով, թէ որպէս ժողովրդեանն Աստուծոյ, նոյնպէս եւ ինքեան գնալի լիցի Կարմիր ծովն: Զայսոսիկ գիտելով յԱստուծոյ⁵ եւ բաժանեալս ունելով ի քեզ զչարութեանն⁶ տեսակս եւ գիտացեալ, եթէ զինչ է ստուգապէս չարն, որ են մեղք, որոց կատարածն կորուստ է, եւ զինչ կարծեցեալն⁷ չար յաղագս զգայութեանցն⁸ վտանգիցն, եւ զբարւոյն⁹ զգալութիւնն ունել, որպէս եւ չարչարանքն յարգելումն¹⁰ մեղացն ի վերայ ածեալ լինի, որոց պտուղքն¹¹ փրկութիւն յաւիտենական անձանց: Դադարեա՛ այսուհետեւ դժուարահաճոյ¹² լինել ընդ աստուածային տնաւրէ-

նութիւնն¹³, բոլորովին իսկ մի՛ զԱստուած պատճառ վարկցիս գոյութեան չարին եւ մի՛ ինքեան ինչ բնութիւն չարին լեալ երեւութասցիս: Քանզի ոչ է հաստատեալ, որպէս կենդանի ոք, չարութիւնն¹⁴, այլ |258բ| պակասութիւն բարւոյ¹⁴ չարն է: Ակն արարաւ¹⁵, իսկ կուրութիւն¹⁶ կորուստ աչացն ի վերայ եղեւ: Զի եթէ ոչ էր ապականացու բնութեան ակնն¹⁷, ոչ արդեաւք¹⁸ ունէր կուրութիւնն ի ներքս մուտ: Նոյնպէս եւ չարն ոչ¹⁹ յիւրում է գոյութեան, այլ յոգիս կուրացելոցն լինի: Քանզի ոչ անեղ է, որպէս անբարչտացն բան²⁰, որք համապատիւ²¹ առնեն²² բարւոյն²³ բնութեան զչարութիւնն²⁴, զի եթէ երկոքեան անսկզբունք²⁵ եւ քան զլինելութիւնն²⁶ են վերագոյնք, եւ ոչ լեալ²⁷: Զի եթէ ամենայն յԱստուծոյ, զիա՞րդ եւ չարն ի բարւոյն²⁸ լինէր: Զի եւ ոչ վատթարն²⁹ ի գեղեցիկէն եւ ոչ չարու-

¹ C կակղացոյց

² E դժնդակութեանցն

³ C սովորականս

⁴ C այնպէս] այսպէս

⁵ C աստուծոյ

⁶ C զչարութեան

⁷ E կարծեցեալ

⁸ C զգայութեանցն] սգայութեանցն

⁹ ACE զբարոյն

¹⁰ CE յարգելումն C + է

¹¹ E պտուղք

¹² A դժուարահաճոյ C դժուարահաճո

¹³ C տնօրէնութիւնն

¹⁴ A բարոյ

¹⁵ C արարաւ] + եւ

¹⁶ C կուրութեան

¹⁷ C ակն

¹⁸ C արդօք

¹⁹ A, յիւրում է] յիւր է

²⁰ C բանն

²¹ C համապատիւն

²² C առնեն]

²³ ACE բարոյն

²⁴ C զչարութիւն

²⁵ C անսկզբունք

²⁶ D զլինելութիւն

²⁷ C լեկք

²⁸ ACE բարոյն

²⁹ C վատթարն

թիւն յառաքինութենէն¹ լինի: Ընթերցիր² զաշխարհարարութիւնն, եւ գտցես, զի անդ ամենայն բարի եւ բարի յոյժ (Հմմտ. Ը. 31): Ապա ոչ ուրեմն չարն բարեացն³ ստեղծակից³⁴¹ է, այլ եւ ոչ իմանալի ստացուածքն⁴ լեալք⁵ յԱրարչէն, խառնակեալք չարութեամբ ի լինելն եկին: Քանզի եթէ մարմնականքն ոչ ունէին իւրեանց չար գոք արարչակից, որչա՞փ եւս առաւել իմանալիքն, այնքան մաքրութեամբ եւ սրբութեամբ զանագանեալք, հաղորդութիւն եւ համայն է չարն, եւ գործով⁶ ցուցանեն բազումք ըստ կենցաղոյս ամենայնի վարեցեալք նովաւ: Արդ, ուստի⁷ նորա լինելութիւնն⁷, եթէ ոչ անսկիզբն⁸ է եւ ոչ արարած:

6 Արդէն⁹ հարցեալք լիցին, որք զայստսիկն¹⁰ խու|259ա|զէնն¹¹ ուստի⁷ հիւանդութիւնք¹² ուստի⁷ հաշմոսութիւն մարմնոյ, զի ոչ անեղ է հիւանդութիւն եւ ոչ՝ արարած Աստուծոյ: Այլ արարան¹³ ամենայն կենդանիք՝ հանդերձ վայելչական իւրեանց կազմութեամբն եւ ըստ բնութեան, ածեալք եղեն առ կեն-

դանութիւնն կատարեալ անդամովքն¹⁴: Իսկ ախտացաւ ի բնութենէն¹⁵ խոտորեալ, քանզի արտաքս կայ յողջութենէն կամ յաղագս չար կերակրոց եւ կամ յաղագս որոյ եւ իցէ ախտագործ պատճառի: Ապա ուրեմն զմարմինն արար Աստուած, ոչ եւ զհիւանդութիւնն¹⁶, եւ զհոգին¹⁷ արար Աստուած, ոչ եւ զմեղսն. չար եղեւ ոգի՝ խոտորեալ ի բնութենէն: Եւ զի՞նչ է այն առաջին բարին: Մերձաւորութիւն Աստուծոյ եւ ի ձեռն սիրոյ առ նա հպելն¹⁸, յորմէ անկեալն զանագան եւ բազմայեղանակ¹⁹ հիւանդութեամբ ախտացաւ: Եւ ընդէ՞ր բոլորովին ընդունական²⁰ չարին: Յաղագս ինքնիշխանական յարձակմանն, որ մանաւանդ վայել էր բանական բնութեանս²¹: Քանզի²² յար անկեալ յամենայն հարկաւորաց²³ եւ ինքնիշխան կեանս առեալ յարարչէն, վասն զի ըստ պատկերի արարչին եղեւ, իմանայ²⁴ զբարին եւ զիտէ զնորա վայելումն, եւ ունի իշխանութիւն եւ զաւրութիւն, կալ մնալ ի բարւոյն²⁵ տեսութիւնս, եւ ի վայելման իմանալեացն, պահելով զիւր

¹ ADE յառաքինութենէ
² AE ընթերցիր] + եւ
³ ADE ստեղծակից է] ստեղծակ իցէ
⁴ AC ստացուածքն
⁵ C լիելք
⁶ C գործովք
⁷ E լինելութիւն E + է
⁸ C անսկիզբն
⁹ C արդէն] անդէն
¹⁰ CD զայստսիկ
¹¹ D խուզեն
¹² C ուստի հաշմոսութիւն]
¹³ C արարան] արարածն

¹⁴ DE անդամովքն
¹⁵ A, բնութիւն
¹⁶ C հիւանդութիւնն
¹⁷ D զհոգին] յոգի
¹⁸ D հպելն
¹⁹ C բազմայեղանակ] բազմաց եղանակ
²⁰ E ընդունակն
²¹ C բնութեան
²² D քանզի] քան թէ
²³ C հարկաւորացն
²⁴ E իմանալ] ի նմայ
²⁵ ACE բարոյն

ըստ բնութեանն կեանս. ունի եւ իշխանութիւն հրաժարել ի բարւոյն¹: |259բ| Եւ այս պատահէ նմա, յորժամ յագումն առնու երանելի վայելչութեանն: Եւ որպէս նիրհելով իմն ծանրանայ, եւ անկանի ի վերուստ, ի մարմին՝ յաղագս գարշելի ի հեշտութիւնսն² վայելել եւ զանկանիլ³:

7 էր երբեմն⁴ Ադամ ի վեր, ոչ տեղեալ⁵, այլ ախորժակաւք, յորժամ դեռեալ կենդանացեալ էր եւ հայեցեալ յերկիրնս, խնդալից երեւելեալքս լինէր, առաւել սիրէր զբարեգործն, յաւիտենական կենաւքն⁶ զվայելիս շնորհացն, փափկութեամբ դրախտին հանգուցեալ էր, սկիզբն⁷ կենաց ունելով ընդ հրեշտակսն եւ նոցին հրեշտակացն էր ուրախակից, եւ աստուածային ձայնին⁸ լսող: Ի վերայ այդոցիկ ամենեցուն պաշտպանեալ յԱստուծոյ, վայելելով յուրախութիւնսն, վաղագոյն քան զամենեսեան լցեալ, եւ որպէս թշնամանելով յագեցութեամբն, որ մարմնական աչաց երեւէր վայելուչ, քան զիմանալիսն պատուեալ զգեղեցկութիւնսն, եւ զլրումն որովայնի⁹, քան զհոգեւոր վայելսն պատուականագոյն¹⁰ համարեցաւ: Արտաքոյ¹¹ վաղվաղակի դրախտին, արտաքոյ երանելոյ¹² այնորիկ խնդութեանն¹³, ոչ ի հարկէ չար, այլ անխորհրդութեամբ¹⁴, լեալ: Յաղագս այնորիկ մեռաւ¹⁵ չար ախորժակաւքն¹⁶, մեռաւ¹⁷ վասն մեղացն: Քանզի թոշակ մեղաց մահ¹⁸, զի որքան ի բաց եկաց ի կենացն (Հմմտ. Հմմ. Գ. 23), այնքան մերձեցաւ ի մահ: Կեանք՝ Աստուած, պակասութիւն կենաց՝ |260ա| մահ: Որպէս զի զինքեան¹⁹ զմահն²⁰ Ադամ²¹ հեռանալովն յԱստուծոյ պատրաստեաց, ըստ գրեցելումն, թէ ահա, «որք հեռացուցին զամնիս իրեանց ի քէն, կորիցեն» (Ս. Հմմ. 27): Այսպէս՝ ոչ Աստուած արար զմահ, այլ մեք ի մեզ չար բարութեամբ ձգեցաք: Եւ համայն ոչ արգել զլուծումն²² յաղագս նախ ասացեալ պատճառանացն, զի մի անմահ մեզ զհիւանդութիւնսն պահիցէ: Զոր աւրինակ անաւթ ինչ կաւեղէն աղտեղացեալ ոչ ժուժայցէ մտանել ի հուր, մինչեւ զլեալ ի նմա զախտն վերստին ստեղծմամբ

¹ ACE բարոյն

² A₁ հեշտութեանսն

³ C զանկանել

⁴ A₁ երբեմն] + ի վեր

⁵ C տեղեւ

⁶ E կենօք

⁷ C սկիզբն

⁸ A ձայնին]

⁹ E յորովայնի

¹⁰ A պատականագոյն

¹¹ D վաղվաղակի... արտաքոյ]

¹² A երանելոյ C երանելո

¹³ C խնդութեան

¹⁴ C անխորհրդութեամբ] անխորհրդարութեամբ

¹⁵ DE մեռաւ] մեղաւ

¹⁶ C ախորժակաւք

¹⁷ D մեռեալ

¹⁸ C մահ] + է

¹⁹ C զինքեան] + ել

²⁰ C մահն C + առ

²¹ C յԱդամ

²² CE զլուծումն

բժշկէ: Այլ ընդէ՞ր ոչ յարարչու-
 թեանն զանմեղութիւն ընկալաւ,
 զի մի եւ կամելով մեզ լինէր մե-
 դանչել: Զի եւ դու զծառայս, ոչ
 յորժամ կապեալս ունիցիս, բարե-
 միտս կարծես¹ զնոսա, այլ յորժամ
 կամաւորապէս² տեսցես կատարե-
 լով քեզ զաւրինաւորն: Նոյնպէս
 եւ Աստուծոյ ոչ հարկեցեալն է
 սիրելի, այլ որ յառաքինութենէն³
 կատարի: Իսկ առաքինութիւնն
 յաւժարութեամբ եւ ոչ ի⁴ հարկէ
 լինի: Եւ յաւժարմտութիւնն ի մեզ
 կատարի, եւ որ ի մեզն է՝ ինքնիշ-
 խան է: Արդ, որ բամբասէ⁵ զարա-
 րիչն, որպէս թէ ոչ բնական պատ-
 րաստեաց զմեզ անմեղս, ոչինչ
 այլ, քան եթէ զանբանութիւնն ա-
 ռաւել պատուիցէ⁶ քան զբանա-
 կանս եւ զանշարժն, եւ զանգործն՝
 քան զյորդորականն, եւ զգործաւ-
 նեայ: |260բ| Այսոքիկ թէպէտեւ
 արտաքս⁷ ելանելով համայն՝ հար-
 կաւորապէս ասացաւ, զի մի, յան-
 դունդս մտաւք անկանիցիմք, առ
 պակասութեամբ փութացեալն եւ
 աստուծոյ եւս պակասութիւն կար-
 ծիցես: Արդ, դադարեսցո՛ւք ուղ-
 ղել զիմաստունն: Դադարեսցո՛ւք
 զլաւութիւն ի նմանէ եղելոցն
 խնդրել: Քանզի թէպէտեւ մասին

տնաւրինեցելոցն՝ փախչիցին⁸ ի
 մէնջ⁹ բանք³⁴², այլ այն աւանդ
 ոգւոց¹⁰ մերոց զթասցի ի մեզ, թէ
 ոչինչ չար ի բարւոյն եղեւ:
 8 Ի ներքս մտանէ ընդ այնո-
 սիկ, ըստ յարմարութեան մտաց
 եւ յաղագս բանսարկուին¹¹ խնդիր:
 Ուստի՞ սատանայ, եթէ ոչ յԱստու-
 ծոյ են չարիք: Եւ արդ՝ զի՞նչ ա-
 սեմք: Զի նոյն ինքն մեզ բաւա-
 կան է եւ յաղագս¹² խնդրոցդ այ-
 դոցիկ բան, որ եւ վասն մարդկան
 չարութեան առեալ¹³ եղեւ: Քանզի
 ուստի՞ չար մարդ: Ընտանի իւրմէ
 յաւժարութենէն: Ուստի՞ չար բան-
 սարկուն: Ի նմին պատճառէ, ինք-
 նիշխան ունելով եւ նա զկեանսն,
 եւ որ ի նմա կային իշխանութիւնք՝
 կալ մնալ յԱստուած, եւ կամ աւ-
 տարանալ ի բարւոյն: Գաբրիէլ
 հրեշտակ եւ մերձակաց Աստուծոյ
 յաւերժաբար: Եւ սատանայ հրեշ-
 տակ անկաւ յիւրմէ կարգէն ամե-
 նելին, եւ զնա յաւժարութիւնն
 պահեաց ի վերագոյնսն, եւ զսա
 ընկեց բարուցն ինքնիշխանու-
 թիւնն: Քանզի կարէր եւ նա
 ապստամբել, եւ սա՞ ոչ ար|261ա|
 տաքս անկանել: Այլ զմին¹⁴ ապ-
 րեցոյց սիրելոյն¹⁵ Աստուծոյ ան-
 յագութիւն, իսկ զմիւսն ընկեցեալ

¹ C կարծիցես
² ACD կամաւորապէս] կամաւ որպէս
³ A₁ յառաքինութենէ
⁴ D ի]
⁵ բամբասէ բառից հետո թերթերի կտրվածու-
 թյան պատճառով D գրչագիրն ընդհատ-
 վում է
⁶ AC պատուիցէ
⁷ C արտաքս

⁸ C փախչիցին
⁹ C բանքն
¹⁰ AC ոգոց
¹¹ AC բանսարկուին
¹² C խնդրոցդ այդոցիկ] խնդրոյդ այդոցիկ
¹³ E առեալ] տուեալ
¹⁴ E զմինն
¹⁵ AC սիրելոյն A₁ սիրոյ

եցոյց¹ յԱստուծոյ հեռանալն: Այս է չարն, յԱստուծոյ աւտարութիւնն: Սուղ ինչ խոտորումն աւկան կամ ընդ արեգական զմեզ առնէ եւ կամ ընդ ստուերի² մարմնոյ³ մերոյ: Եւ անդ զի վեր հայեցեալն պատրաստ է լուսաւորել⁴, իսկ զվայր անկեալն⁵ առ ստուերն⁶ հարկաւոր լինի նսեմացուցանել: Նոյնպէս եւ չար սատանայ՝ յաւժարութեամբ ունելով զչարութիւնն, ոչ բնութիւն ինչ հակառակ բարւոյն⁷: Եւ ուստի⁸ նորա պատերազմն ընդ մեզ: Վասն զի ընդունակ եղեւ ամենայն չարութեան, ընկալեալ զմախանացն զախտ եւ յաչաղէր զմեր պատիւն: Ոչ ժուժելով զմեր զանտրտում զկեանսն տեսանել ի դրախտին, նենդութեամբ եւ հնարիւք խաբեալ⁸ զմարդն եւ զցանկութիւնն զիւր, զոր ունէր նմանել Աստուծոյ, նովիմբ առ խաբէութիւն վարեալ, եցոյց զփայտն եւ խոստացաւ ի ձեռն կերակրոյ⁹ նորա նման Աստուծոյ լինել: Քանզի եթէ կերիջիք, ասէ, «լիճիցիք¹⁰ իբրեւ զԱստուածս, ճանաչել զբարի եւ զչար» (ԾՆ. Գ. 5): Արդ, ոչ թշնամի մեզ

կազմեցաւ, այլ ի նախանձուէ¹¹ ի թշնամութիւն փոփոխեցաւ: Քանզի տեսեալ զինքն ի հրեշտակացն¹² ի վայր անկեալ¹³ եւ ոչ հանդուրժէր տեսանել զերկրայինն¹⁴ ի պատիւ հրեշտակաց յառաջադիմութեամբ ամբարձեալ:

9 Եւ յորժամ եղեւ թշն|261բ|ամի, պահեաց զմեզ Աստուած առնա զհակառակութիւնն¹⁵, որովք, սպասաւորելով¹⁶ նմա, գազանաւն խաւսէր, ընդ նմա վեր բերելով զսպառնումն¹⁷, ասէր թէ՛ «Թշնամութիւն եղիցի ի մէջ քո եւ ի մէջ զաւակի Աորա» (ԾՆ. Գ. 15): Քանզի արդարեւ վնասակարք են առ չարութիւնն հաշտութիւնք¹⁸, եւ զի աւրէնք այսոքիկ սիրելութեան ի ձեռն նմանութեան¹⁹ բնաւորեցան²⁰ ի միաբանեալսն լինել: Ուստի ուղղապէս ունի, ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք (Ը. ԿԵՆ. ԺԵ. 33): Զի, զոր աւրինակ, յախտագործ տեղիսն ըստ մասին շնչեցեալ յաւրն զանխաբար հիւլանդութիւնս, որք նովաւ սնանին ի ներքս դնէ, նոյնպէս²¹ վատթար²² սովորութիւնք մեծամեծ

¹ A₁ եցոյց] + ի

² C սուերի C + ընդ

³ A₁ մարմնոյս

⁴ C լուսորելն

⁵ AE անկեալն] ակնեալն

⁶ AC սուերն

⁷ A բարոյն

⁸ E խաբել

⁹ C կերակրոյն

¹⁰ E լինիցիք] լինիջիք

¹¹ AC նախանձուէ

¹² C հրեշտակաց

¹³ C անկել

¹⁴ A₁ զերկրայինս

¹⁵ C զհակառակութիւնն

¹⁶ C սպասաւորելով] սպասելով

¹⁷ C զսպառնումն] զսպանումն E զսպառնումն

¹⁸ C հաշտութիւնք] հեշտութիւն

¹⁹ E նմանութեանն

²⁰ C բնաւորեցաւ

²¹ C նոյնպէս] + եւ

²² C վատթար

չարիս յոգինս գործեն, զի թէպէտեւ առ ժամայն զգայութիւնքն ի վնասակարացն փախչիցին¹: Յաղագս այսորիկ² անհաշտ առ աւճն է թշնամութիւն: Արդ, եթէ գործին այնքան³ ատելութեան⁴ եղեւ արժանաւոր, որչափ եւս թշնամի⁵ լինել մեզ, որ զաւարացոյցն զնա⁶ է աւրինաւոր: Այլ ընդէ՞ր իսկ էր փայտն ի դրախտին, որով սատանայ հանդերձեալ էր յարձակել հակառակ մեզ յանդգնութեամբ: Քանզի, եթէ ոչ ունէր զխաբէութեանն պատճառս, զիա՞րդ զմեզ ի ձեռն անհնազանդութեան⁶ ընդ մահուամբ⁷ արականէր: Զի պարտ էր լինել պատուիրանին⁸, որով զմերն փորձէր հնազանդութիւն: |262ա| Եւ վասն այնորիկ տունկ գեղեցիկ պտղովք⁹ քաջաբերեալ, զի ընդունելութեամբ արխորժելոյն զժուժկալութեանն¹⁰ գեղեցկութիւն¹¹ ցուցանելով՝ համբերութեանն¹² պսակաց¹³ արդարապէս արժանաւորք լինիցիմք: Զհետ չոգաւ կերակրոյն ոչ յատուկ անհնազանդութիւն պատուիրանին¹⁴,

այլ եւ զիտութիւն մերկութեանն: Քանզի կերան, ասէ, «եւ բացան աչք եւ ծանեան, զի մերկք¹⁵ էին» (Ծ. Գ. 7): Պարտ էր ոչ ճանաչել զմերկութիւնն, զի մի միտք մարդոյ ձգեալ էին առ ի նուազին¹⁶ լրումն, ¹⁷զգեստս նմա եւ մերկութեանն մխիթարութիւն իմանալով եւ բոլորովին զմարմնոյն խնամակալութիւնն առ Աստուած հայեցումն¹⁸ ձգելով: Եւ ընդէ՞ր ոչ վաղվաղակի նմա անդէն կազմեցան զգեստքն¹⁹: Զի ոչ բնականք վայելէին նմա այնքիկ լինել եւ ոչ յարուեստէ²⁰: Քանզի բնականք²¹ յատուկ անասնոցն են, որպիսի՝ թեւք եւ մազ, եւ մորթոցն թանձրութիւնք ժուժել ձմերանի²², եւ բերել դիւրաւ զխորշակացն զաւրութիւնս, որովք ոչինչ այլ յայլմէ զանազանեցան²³, համապատիւ²⁴ յամենեսին բնութիւն²⁵ գոյացեալ: Իսկ մարդոյն վայել էր, ըստ հաւասարութեան²⁶ առ Աստուածս²⁷, ի սոյն²⁸ այլափոխեալք բարեացն հատուցմունք գոյանա-

¹ C փաղչիցին
² C այսորիկ] այնորիկ
³ C այնքան] այսքան
⁴ C ատելութեան] աղտեղութեան
⁵ C նա
⁶ C անհնազանդութեանն
⁷ A մահուամբ
⁸ A պատուիրանին
⁹ C պտղով
¹⁰ C զժուժկալութիւն
¹¹ C գեղեցկութեանն
¹² C համբերութեան
¹³ A, C պսակացն
¹⁴ A պատուիրանին

¹⁵ E մերկ
¹⁶ AC նուազին
¹⁷ C սգեստս նմա] սգեստանմա
¹⁸ CE հայեցումն
¹⁹ C սգեստքն
²⁰ A յարուեստէ
²¹ C բնական
²² C ձմերայնի
²³ C զանազանի C + ի
²⁴ C համապատիւն
²⁵ C բնութիւնն
²⁶ C հաւասարութիւն
²⁷ C աստուածս]
²⁸ C ի սոյն] սիրոյն

լով: Զի արուեստաւոր¹ հնարքն² անպարտութեան առիթք³ լինէին, որ յաւէտ փախչելիք⁴ էին իբրեւ վնասակարք մարդոյն: |262բ| Յաղագս որոյ եւ Տէրն, ի դրախտին կեանս զմեզ կոչելով, արտաքս մերժէ զհոգսն յոգւոց⁵, ասելով՝ մի՛ հոգայք յաղագս ոգւոց⁶ ձերոց՝ զինչ ուտիցէք եւ մի՛ յաղագս մարմնոյ՝ զինչ զգենուցուք (Հմմտ. Մարթ. 9. 25): Արդ, ոչ ի բնութենէն ունել նմա վայել էր զծածկոյթսն եւ ոչ յարուեստէ⁸, բայց այլ իմն էր քաջայարմար՝ ցուցանելով զառաքինութիւնն, յաստուածային շնորհէն ծաղկեալ որովք մարդն հանդերձեալ էր, պայծառանալ լուսաւոր զգեստուք⁹, ¹⁰ որպիսիք են հրեշտակացն, առաւել քան զծաղկացն զանազանութիւն¹¹ եւ յոլովագոյն քան զաստեղացն¹² փայլումն: Արդ, յաղագս այնորիկ ոչ վաղվաղակի զգեստքն¹³, զի յաղթանակք առաքինութեան էին պատրաստեալ մարդոյն, յոր ժամանեալ¹⁴ ի դրժանացն սատանայի ոչ կարաց: Ընդդիմամարտ մեզ ու-

րեմն է սատանայ խարդախութեամբք կռուելով¹⁵ ընդ մեզ, Տեառն տնաւրինելով մեզ զմարտն, որպէս զի հնազանդութեամբ կռուիցիմք¹⁶ եւ մեք պսակիցիմք յաղթելով ոսոխին¹⁷: Երանի եթէ ոչ էր լեալ սատանայ, այլ էր մնացեալ ի կարգին, յորում ¹⁸ի սկզբանն կարգեցաւ ի կարգապետէն: Իսկ յորժամ եղեւ ապստամբ, թշնամի Աստուծոյ, թշնամի եւ մարդկան ըստ պատկերի Աստուծոյ եղելոց¹⁹ (քանզի վասն այնորիկ²⁰ է մարդատեաց, զի եւ աստուածամարտ է եւ ատեա զմեզ իբրեւ զստացուած²¹ Տեառն, ատեա²² զմեզ եւ |263ա| իբր²³ զնմանութիւն Աստուծոյ): Այլ վարեցաւ նորա չարութեամբն ի կրթութիւն մերոց ոգւոցն²⁴ իմաստապէս եւ նախախնամաբար տնաւրինելով զմարդկանս²⁵, իբրեւ բժիշկ²⁶ քարբի թունաւք²⁷ ի փրկաւէտ դեղոցն կազմութիւն վարեցեալ: Եւ ո՞ էր բանսարկուն եւ զի՞նչ կարգ նորա, եւ զի՞նչ պատիւ, եւ ուստի՞ թողորովին սատանայ անուանե-

¹ A արւեստաւոր
² C հնարիւքն
³ C առիթ
⁴ C փաղչելիք
⁵ A յոգոց C հոգոց
⁶ AC ոգոց
⁷ C մարմնոց
⁸ A յարւեստէ
⁹ C սգեստուք E զգեստիւք
¹⁰ E որպիսիք են] որպէս ի քէն
¹¹ C զանազանութիւնք
¹² C զաստեղաց
¹³ C սգեստքն
¹⁴ E ժամանել

¹⁵ A կռուելով
¹⁶ AC կռուիցիմք
¹⁷ A ոսոխին] ասոխին E օսոխին
¹⁸ AC ի սկզբանն] իսկ զբանն
¹⁹ C եղելոց] + աստուծոյ
²⁰ C այնորիկ] այսորիկ
²¹ A զստացուած
²² C ատեց
²³ C իբրեւ
²⁴ AC ոգոցն
²⁵ C զմարդկան
²⁶ C զբժիշկ E զբժիշկք
²⁷ C թիւնօք

ցաւ¹: Սատանայ՝ յաղագս հակա-
ռակ կալոյ բարոյն: Քանզի այդ-
պէս ²նշան³ ասէ ձայն եբրայեց-
ւոցն⁴, որպէս ի Թագաւորու-
թիւնսն⁵ ուսաք՝ «յարոյց Տէր Սատան
Սողոմոնի» (Գ. Թ. Ժ. 14), զատէր⁶
Թագաւոր Ասորոց, իսկ բանսար-
կուն, վասն զի ինքն եղեւ⁷ գործա-
կից մեղացն⁸ մերոց եւ ոսոխ⁹ լինի՝
հրճուելով¹⁰ ընդ¹¹ կորուստն մեր¹²
եւ ծանակելով զմեզ ի գործե-
ցեալսն: Եւ բնութիւն նորա ան-
մարմին, ըստ առաքելոյն, որ ասէ՝
քանզի ոչ է մեզ կռիւ¹³ ընդ ա-
րեան եւ ընդ մարմնոյ, այլ ընդ
հոգիս չարութեան (Հմմտ. Եփ. 9. 12):
Եւ ընդ սկզբնական¹⁴ պատուա-
ւորս¹⁵, քանզի ընդ պէտս ասէ եւ
ընդ իշխանս «եւ ընդ աշխարհակալս
խաւարիս այսորիկ» (Եփ. 9. 12): Եւ
տեղի իշխանութեան յաւդսդ (Հմմտ.
Եփ. Բ. 12), որպէս ինքն ասէ: Ըստ
պետի իշխանութեան աւդոյ, հոգ-
ւոյս¹⁶, որ այժմ գաւրացեալ է յոր-
դիսն անհաւանութեան¹⁷: Յաղագս

այնորիկ իշխան աշխարհի³⁴³ ասի,
զի յերկրի է նորա իշխանութիւնն:
Այսպէս եւ¹⁸ Տէրն ասէ՝ «այժմիկ¹⁹
դատաստան է աշխարհիս այսորիկ,
|263բ| այժմիկ²⁰ իշխան աշխարհիս այսո-
րիկ ընկեսցի արտաքս» (Յմմտ. Ժ. 31):
Եւ դարձեալ՝ «գայ իշխան աշխարհիս
այսորիկ եւ յիս ինչ ոչ գտանէ» (Յմմտ.
Ժ. 30):

10 Վասն զի ասի²¹ յաղագս գաւ-
րացն սատանայի, թէ Հոգիք են
չարութեան յերկնայինսն, զիտել
պարտ է, զի երկինս սովորաբար
Գիրք գաւդդ ասեն, որպէս
զթռչունս երկնից (Հմմտ. Մ. 9. 26)
եւ ելանեն մինչեւ յերկինս (Հմմտ.
Ս. 9. 26), այս է՝ յաճախագոյն
յաւդն²² բարձրանան: Վասն այնո-
րիկ եւ Տէրն «ետես զսատանայ ան-
կեալ յերկնից²³ իբրեւ զփայլակ» (Գ. Ժ.
18). այս է յիւրմէ իշխանութեանէն
անկեալ, եւ ի վայր լեալ, զի կոխի-
ցի ի Քրիստոս հաւատացելոցն:
Քանզի ետ «զարութիւն²⁴ իրոց աշա-
կերտացն²⁵ կոխել զաւճս եւ զկարիճս, եւ
զամենայն զարութիւն²⁶ թշնամոյն» (Գ. Ժ.
19): Արդ, զի արտաքս ընկեցաւ
չար բռնաւորութիւնն եւ մաքրե-
ցաւ երկրային տեղիս ի ձեռն
փրկաւէտ չարչարանացն, որ խա-

¹ A անւանեցաւ
² A, նշան ասէ] նշանակէ
³ C նշան] նշանակ
⁴ AC եբրայեցոցն
⁵ C Թագաւորութեանն
⁶ A, գաղեր
⁷ C եղեւ] է
⁸ C մեղաց
⁹ C ոսոխ
¹⁰ A հրճուելով
¹¹ C ընդ] + մեր
¹² C մեր
¹³ A, կռուիլ
¹⁴ C սկզբնական
¹⁵ A պատուորս C պատուորսն
¹⁶ AC հոգոյս
¹⁷ C անհաւանութեան] անհաւատութեան

¹⁸ AE եւ]
¹⁹ A, E այժմ
²⁰ A, այժմ
²¹ A, ասէ
²² C յաւդսն
²³ A, յերկնէ
²⁴ C զաւրութիւն] իշխանութիւն
²⁵ C աշակերտացն] հաւատացելոցն
²⁶ C զաւրութիւն] զարութիւն

ղաղացոյց զերկրայինսս¹, եւ զերկնայինսն (Հմմտ. Կր. Լ. 20), քարոզի մեզ այսուհետեւ արքայութիւն երկնից՝ Յոհաննու ասացեալ՝ «մերձեցաւ արքայութիւն երկնից» (Մ. Գ. 2): Եւ Տեառն ամենայն ուրեք զԱւետարանն արքայութեան քարոզեալ եւ² յառաջագոյն³ հրեշտակացն բարբառեալ: «Փառաք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն» (Ղ. Կ. Բ. 14), եւ զուարճացեալքն⁴ յերուսաղէմ ի մտանելն Տեառն մերոյ աղաղակէին՝ «խաղաղութիւն յերկիւնս եւ փառք ի բարձունս Աստուծոյ» (Ղ. Կ. Ժ. 38)³⁴⁴: Եւ բոլորովին իսկ՝ բիւր|264ա|քն⁵ յաղթականք ձայնք, որք իսպառ զկործանումն թշնամւոյն յատկացուցանեն, զի եւ ոչ մի պատերազմ, եւ ոչ մի հանդէս ի վերագոյնսն մնացեալ լինի մեզ, եւ ոչ ոք հակառակ կացեալ խոտորեցուցանէ զմեզ յերանելի կենացն, այլ անտրտում մեք զփոփոխումնն⁶ ունիմք յառաջիկայն, եւ վայելեմք ի փայտէն կենաց մշտնջենաւորք եւ ճաշակեմք, յորմէ ի սկզբանն աւճին դրժանաւք արգելեալք եղեաք⁷: Քանզի կարգեաց Աստուած «զբոցեղէն սուրն պահել զճանապարհս ծառոյն կեանաց» (Ծ. Գ. 24), ընդ որ անցանելով անարգե-

լաբար՝ ի ներքոյ⁸ լինիցիմք, ի վայելս բարեացն ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն⁹ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

¹ C զերկրային E զերկրայինս

² C եւ] եւս

³ A յառաջագոյն] + եւ

⁴ A զուարճացեալքն C զուարճացելքն

⁵ A բիւրքն] բերքն

⁶ C զփոփոխումն

⁷ C եղաք

⁸ C ներքսն

⁹ C յաւիտեանս... ամէն]

ԼԳ. 1ՅԱՂԱԳՍ
ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԱԽԹԻՑ³⁴⁵

Գիտասցի իսկ յառաջագոյն
զառ ի յինէն եղեալ առ ձեզ մխի-
թարութեան խրատ վասն բարե-
գործութեան, զի ի գործ ածէք եւ
զբարեպաշտութեանն զսէրմն,
նոյնժամայն երկնային պտուղ
հաւաքեալ արարէք, քանզի գի-
տասցի իսկ գիտացի զիարդ որք
եւ կանայք բազումք առաջի դրան
քաղաքիս Ղազարու հոգե-
|264բ|բարձութիւն նախախնամու-
թեամբ արարէք, ոչ նմանեցայց
խիստ եւ ապարասան մեծատանն
այնմիկ, որ, յլփացեալ ի փափկու-
թիւնն, ոչինչ բան ունէր ի յան-
ձին վասն կարաւտացելոյն: Աւ-
գուտ եղեւ ձեզ, երանելոյն Տաբի-
թայի² յիշատակն նմանեցայք,
նմա ողորմածութեանն մեծու-
թեան նմանեցայք իսկ, զոր աւրի-
նակ գեղեցիկ նկարիչք զառ ի
մէնջ³ եղեալ պատկերն: Մխիթա-
րեցէք իսկ զվիշտս կոճոտացե-
լոցն³⁴⁶ անդամովք⁴, խոնարհեալ
գորովեցայք առ ի բնութիւնս
վտանգաւ չարչարեալս եւ ողոր-
մագինս գուլթ առնէք տակաւին
ազգակցացն անդամաւքն, որք
զրկեալ են ի գլխաւոր անդամոցն՝
ի վերայ երեսաց բերելով զախտն,

¹ E յաղագս] նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յաղագս
² E Տաբիթայի
³ E մէնջ] մէջ
⁴ E անդամօք

որք ամաչեն դեմ յանդիման գալ
մարդկան վասն ախտին, իբր թէ
աղտեղիս ինչ իշխեցին գործել:
Յարձակեալ վագեաց ի վերայ նո-
ցա իբր զգազան ինչ ախտն զկա-
րեւոր անդամովք մարմնոյն⁵ այ-
լապէս եցոյց զաւրինակ մարդկե-
ղէն կերպարանիս, մերձեցաւ յաչս
եւ ի տեսական⁶ լուսոյն զրկեաց
զնոսա, մերձեցաւ ի քիթս եւ առ ի
զոգին տալոյ, եւ հոտոտելոյ ան-
պիտան գործեաց զնոսա
զծնաւտս, եւ զշրթունս, եւ զճա-
կատս այնպէս արարեալ եդ, որ-
պէս զի ամենեքեան |265ա| ի տես-
լենէ նոցա հրաժարեն:

Աննշան է ձայն մարդկանն այ-
նոցիկ եւ այլափոխեալ ի մարդկե-
ղինէս ձեռք ի մատանց կոճո-
տեալք³⁴⁷, ի գործոյ զրկեալ են եւ
ի կերակուր ինչ մատուցանելոյ
բերանոյն: Ոտք, որով ամենեքին
ունին, նոքայ ի գնալոյ զրկեալ են
եւ եւս ողորմագին իմն առնեն
զայս գերեալք եւ շուրջանակի կո-
ճոտեալք: Ամենայն հիւանդ, թէ
եւ մահկանացուս, աշխատի ա-
ռողջութեանն յուսով թեթեւանայ
իսկ սոցա սկսեալ ախտին նոյնժա-
մայն ի դառն յուսահատութիւն
անկանին: Աւրէնք են մարդկան
զհիւանդ տեսանել եւ զառ ի յին-
քեանց մխիթարութիւնն մատու-
ցանել: Իսկ ի սոցանէ յաղագս
ախտին իբրեւ յընդդիմակաց ամե-
նեքեան ի բաց փախչին եւ ոչ

⁵ A այլապէս եցոյց] այլապիսեցոյց
⁶ E տեսական] տեակն

բնակութիւն¹ նոցա հաղորդ ընդ այլ՝ որպէս մեռեալք ի քաղաքացն նոյնժամայն արտաքս անցեալ բնակեն: Եւ բժիշկք ի սոցանէ զանգիտեն, եւ ազգակիցք իբրեւ զաւտարս ուրանան, եւ ծնողք ամաչեն խոստովանեալ՝ զառ ի յինքեանս² ծնեալսն կան³: Իսկ իբրեւ յորդանց ծախեալք աւր ըստ աւրէ չար ախտիւն միշտ գյաւելուած⁴ առնլով, ի կենդանութեան հիւանդք ցաւովք կեցեալք հանապազ զրկեալք, զախտսն նախատինս առնլով, գարշելիք ազգակցացն, ոչ ողորմ⁵ 265բ|ելիք, վասն վշտացն առաւել, քան եթէ ատելիք տեսողացն առաջի կան մարդկեղեն տկարութեանս տարացոյցք՝ ի յանդիմանութիւն անարգութեանս մերոյ, հպարտութեան եւ անպարտաւանութեանս⁶ մերոյ յիշումն, զգոռոզացեալն⁶ զմարմնոյս:

Այսորիկ ամպաստանութիւն, պարսաւանք եւ եպերանք այնոցիկ, որ զկաւս⁷ գայս գարդարեն ի վերայ այնչափ առաւել չարութեանցն, կայ եւ կարեւոր աղքատութիւն, որ զսով ածէ ի վերայ եւ մերկութիւն ի վերայ բերելով, ոչ տալով թաքուցանելով զնշա-

նակել⁸ վնասու անդամսն անապատացեալս, յաւգնականաց առնելով զհիւանդացեալսն զայնոսիկ, որ եւ շարժել ոչ կարեն առանց արբանեկաց զթողեալսն սաստկագոյնս նոցա եւ ամենապէս, եւ ուժգին զվիշտն գործեալ: Սոցա ով ոք իսկ ոչ ողորմեսցի, սոցա ով ոք ոչ աւգնեսցէ, որք այսպիսի հարուածովքս⁹ անկեալ են, ով ոք է այնպէս յոյլ, որ ոչ նոցա վերաւքն զանձն եւ զհոգի իւր բժշկեսցէ: Կարաւտութիւն նոցա մեզ հոգեւոր մեծութեանն պատճառք լինին, զի սովն նոցա պատճառս հանդերձեալ փափկութեանն արասցուք թարախքն¹⁰, որ իջանեն յաշխատեցելոցն, սրբութիւն եղիցին, քոց պղծու¹¹ 266ա|թեանցդ հարուածք¹¹ արանցն այնոցիկ սանդուղք եղիցին քեզ յերկինս վեր ելանելոյ: Ի բնութենէ քուամէ համարեա՛ զառ ի նոսա հարկս պահանջել, բայց եղիցի ինձ եւ առհասարակ, եւ վասն ամենայն կարաւտացելոց բան քաւել զքոյ զյանցանսդ ողորմութեամբ ըստ գրեցելումն:

Մի՛ լինիր առ այնչափ վաճառականութեամբքն յապաղկոտ, փոքր ծախովք¹² զպարտիս, մեծամեծս քակեա՛, մի՛ առնուր ի վերայ քո զպարտեացն զձեռագիր թողուլ ի յերկինս, տո՛ւր դոյզն

¹ Ե բնակութիւն] + է

² Ե յինքեանց

³ Ե կան] ելան

⁴ Ե գյաւելած

⁵ Ե ամբարտաւանութեանս

⁶ Ե զգոռոզացեալ

⁷ Ե զկաւս] զրկողս

⁸ Ե զնշանակեալ

⁹ Ե հարուածովքս Ե հարուածօքս

¹⁰ Ե թարախքն

¹¹ Ե հարուածք

¹² Ե ծախովք

ինչ աղքատին եւ պատառեա՛
 գմուրհակս քո, մի գուցէ խնայե-
 լով ի սակաւ ինչսդ, բազում տան-
 ջանաց զքեզ ինքն պարտաւոր ա-
 րասցես: Ո՛չ ցանկաս սրբիլ, ո՛չ
 ցանկաս զաղտ մեղացն ի բաց ըն-
 կենուլ, ¹զվէրս անձինդ բժշկել,
 զանաւրէնութեանդ ծանրութիւն
 ի բաց ընկենուլ, զխեղճ մտաց թե-
 թեւացուցանել փոքր մի, ի բաց
 ընկենուլ զերկիւղս տանջանացն
 գիտել ինչ, զանձին բարի ընտա-
 նենալ եւ ցանկալի լինել Աստու-
 ծոյ: Զայս ամենայն մարթի քեզ
 ստանալ ի ձեռն առ ի կարաւ-
 տեալսն բարեգործութեան, մանա-
 ւանդ թէ ոչ իսկ յայսոսիկ միայն
 կան, դադարեն իրքն, այլ առաւել
 մեծագոյնս եւ պայծառագոյնս բե-
 րեն քեզ հատուցմունս: Տաս
 դոյզն ինչ կերակուր աղքատին եւ
 առնուս զյաւիտենական փափկու-
 թիւն, տաս փոքր ինչ |266բ| արծաթ
 եւ առնուս զանմահութեանն զմե-
 ծութիւն: Տաս զանպիտան եղեալ
 քեզ զրգլին³⁴⁸ եւ զանմահութեան
 զհանդերձն զգենուս, նիւթես ծա-
 ռայկցի, եւ Քրիստոս զլինելն իւր
 անձինն համարի: Տաս առ ան-
 կեան եւ ի վերայ ամենայն արա-
 րածոց պատմիս իբրեւ ինքեան
 բարւոյ պատահեալ: Տէրն հաղորդ
 զքեզ իւր արքայութեանն առնու,
 քանզի ասէ՝ եկայք աւրհնեալքդ,
 հաւր իմոյ ժառանգեցէք զպատ-
 րաստեալ ձեզ զարքայութիւնն ի
 սկզբանէ աշխարհի, քանզի քաղ-

ցեա եւ ետուք ինձ ուտել, ծարա-
 ւեցի եւ արբուցէք զիս, մերկ էի
 եւ զգեցուցէք զիս: Վասն այսր եւ
 սաղմոսերգն ասէ՝ երանելի է, որ ի
 միտ առնու ի վերայ աղքատին²
 եւ տնանկին, վասն զի բազումք
 զաղքատովք³ վասն տկարութեան
 զանց առնեն եւ ոչ հայել ի նոսա
 արժանի համարին: Երանի որ
 խորհի զաղքատ եւ զտնանկ, յա-
 ւուր չարի փրկէ զնա Տէր. այ-
 սինքն է, որ փոյթ ունելով ի նոսա
 հայի, որ գթով եւ վշտակցու-
 թեամբ տեսանէ զնոսա, որ աւգնէ
 կարաւտացելոյն: Եւ ըստ որում՝
 երանելի լինիցի, յաւուր չարի
 փրկեսցէ զնա Տէր, լուծէր զսով
 նորա եւ յափշտակեցէր զնա ի վե-
 րայ եկեալ չարեացն Զերծիս եւ
 դու, շրջապատեալ ի չարեացն ա-
 զատեսցիս, շրջափակեալ ի փոր-
 ձութեանց յաւուր չարի, ասէ,
 փրկեսցէ զնա Տէր:

|267ա| Դու զաղքատն գերծէր ի
 չարեացն, եւ զքեզ Տէր փրկեսցէ:
 Դու եղեր նորա փրկիչ, եւ քեզ
 Աստուած՝ փոխանակ նորա: Եւ զի
 մի՛ կարծիցես հաւասար չափովն
 միայն լինել զհատուցումն: Լո՛ւր
 ըստ կարգի գրոյն, Տէր պահեսցէ
 զնա եւ կեցուցէ զնա, եւ երանե-
 լի արասցէ զնա ի վերայ երկրի, եւ
 մի՛ մատնեսցէ զնա ի ձեռս թշնա-
 մեաց իւրոց: Տէր աւգնական է
 նմա ի մահիճս ցաւոց իւրոց, յա-
 մենայն անկողինս նորա դար-

¹ E զվէրս... ընկենուլ]

² E զաղքատօք

³ A զախքատն

ձուսցէ ի հիւանդութենէ¹ նորա: Տեսանես որչափ հատուցմունս պարգեւ է Աստուած բարեգործեցելոյն, զաղքատն՝ հրաժարումն ի չարեաց, զգուշութիւն եւ պահպանութիւն՝ ի կենդանութեան, յերկարումն կենաց, երանութեամբք լաւագոյն առնել ի վերայ թշնամեաց, ի հիւանդութեանց ազատութիւն շնորհել:

Այսչափ բազմութիւն քեզ բարեաց ոչ գնելի է աղքատութեամբն, մարգարէս երաշխաւոր լինի քեզ առընթերակայ երանութեանցս, մանաւանդ եթէ Աստուած իսկ ի ձեռն մարգարէիս, Քրիստոս խոստանայ դարձեալ զարքայութիւնն երկնից: Զինչ է քեզ արգել լինել՝ վայելող ամենայնի յառաջ ասացելոցս: Փոքր ինչ տուեալ² է գոյիցդ կարաւտացելոյն, քանզի եթէ ուղեկիցք լինէին մարդկան աստուատ ինչ Քրիստոս, յորժամ փոխէին եւ մինչ ցկատարած, տեսրք լինէին այնոցիկ, |267բ| զինչ ունէինն, թերեւս պատճառս ունէր³ խնայելոյն⁴ եւ զաղքատովք⁵ գանց առնել: Իսկ եթէ յամենայնէ մերկանամք մահուամբք⁶, զի ընդունայն այլոց ժողովեմք եւ ոչ ի փրկութիւն եւ մեծութիւն ճշմարիտ վարուք կրեմք, ոչինչ հաստատուն

եւ ոչ կայուն է յառընթերակայ կեանսս գնել իսկ ի ձեռն սոցա զհաստատութիւնսն եւ զանմահսն կարասցուք տանել ինչ: Աստի յայնցանէ ընդ մեզ ոչինչ զաւրեմք, բայց յաւրինել այսպէս զայս հնարելի է, որպէս զի եւ ի հանդերձեալսն գոյաւորք կարգեսցուք եւ ձայնին այնմ արժանաւորք լիցուք: Ծառայ բարի եւ հաւատարիմ ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ:

Պարտ է հաւատարմութեամբ վայելել ի տուեալսն⁷ եւ ըստ կամացն Տեառն եւ բազմաց զքեզ դարձեալ Տէր արասցէ: Ոչ տեսանես եւ մարդկան զնոսա հաւատարիմս եւ պատուեալս⁸ ի ծառայս, որք ուղիղ կրաւնիւք յաւրինեն գտուեալսն⁹: Կոռնելիոս առ ի յիշատակ բարեկարգութեանն զարթուցի զաւրականն մեր¹⁰ եւ Աստուծոյ գեղեցիկ սպասաւորն, որ գայլոյն մորթով ծածկէր գներքին գառնն, ահաւոր էր ձեւով եւ վարուք, քաղցր եւ սիրելի, որ ի վարս հրեշտակականս ճգնէր արուեստիւ¹¹ զաւրականութեանն:

Այր ոմն, ասէ, ի Կեսարիա, անուն Կոռնելիոս, հարիւրապետ, բարեպաշտ եւ երկ|268ա|իւղած Աստուծոյ, ամենայն տամբ իւրով առնէր բազում ողորմութիւնս ի ժողովրդեանն եւ ազաչէր զԱս-

¹ A հիւանդութենէ] հիւանդութեանն է

² A տւեալ

³ E ունէր] ունէինն

⁴ E խնայելոյն]

⁵ E զաղքատօքն

⁶ A մահուամբք] հահուամբք

⁷ A տւեալսն

⁸ A պատուեալս

⁹ A գտուեալսն

¹⁰ E մեր] մեծ

¹¹ A արուեստիւ

տուած հանապազ: Ով որչափ մեծութիւն գովութեան՝ դոյզն բանիւքս բարեպաշտութիւն, երկիւղ Աստուծոյ, բազմութիւն բարեգործութեանց, հանապազորդ աղաւթք, ինքնին ուսեալ էր գառաքինութիւն այրն գուղիդ ճանապարհ՝ առ ի յերկինս գնալով, ոչ ուրուք առաջնորդելով, այլոց ստացեալ զգոյսն: Ի մէջ արբեցողաց՝ զգաստ, ի մէջ կուրացելոց՝ տեսանող, ի կորստական չարութիւնն անձին՝ բարերարութիւն յինքեան ցուցեալ: Ի մէջ արծաթասէր զինաւորաց՝ առատաբաշխ, ի մէջ ագահաց՝ առատատուր, ի մէջ յափշտակողաց՝ տուող¹, ի մէջ խստաց եւ կշտամբողաց՝ ողորմած: Հարիւրապետ, աղքատասնոյց, երկնային վաճառական, տուր եւ առ ընդ Աստուծոյ, գնող արքայութեանն ցրուելով² ի վերայ երկրիս եւ գանձելով յերկինս, եւ զներքին յափշտակութիւնս ատելով եւ վերին արքայութեանն աւագակ, պարգեւաբաշխ ծառայակցաց եւ կողոպտիչ Տեառն:

Նորա թողեալ զգիւնուորական³ կարգն զհետ լինէր հրեշտակականացն, զներքին պատիւս արհամարեալ՝ թագաւոր ջանայր լինել, ի վեր եթող զպետութիւնս ի վերայ |268բ| երկրիս եւ ջանայր վասն առ յԱստուծոյ զաւրութե-

նէ⁴: Ով իմաստուն եւ քաջ զաւրական ի թեւաւոր առաքինութիւնս երկուս լծեաց աղաւթս եւ ողորմածութիւնս առաքեաց զնոսս հրեշտակս առ Տէրն: Եղէք, ասէ, զառ ի յերկնից բարութիւնսն մեզ, յաւրինեցէք՝ մինդ հաւանեցուցէ բանիւք, իսկ միւսդ հաւանեցուցէ գործով: Եթէ ի թուջման աղերսանքն կամեսցին ողորմութեանն զաւրութիւն՝ զնա թեթեւացուցէ, եւ եթէ տկարասցին առ ջատագովութեամբն աղաւթքն՝ պարգեւք բարեգործութեանց նմա գործակցեսցեն: Եւ եթէ ոչ հաւանեցուցեն բանքն՝ զաւրասցին ամենայնիւ իրքն: Դուք ի վեր թռիք, ասէ, եւ ես գերեսականս ունիմ: Մի՛ դադարէք յառաջագոյն մինչեւ անտի պարգեւս բերեցէք ինձ: Յերկար ժամանակ անցանէր, եւ երեսանակակալն ոչ վաստակէր: Ամք անցանէին, եւ ոչ ձանձրանայր կառացն վերակացու: Բազում երկայնութիւն է, ասէ, առ երկինս աստուածային են արքայութիւնքն եւ մեծամեծք, ոչ է հնար աւտար ի դիւրաւ ընդունել:

Արդ, պարապեսցուք այսպէս այսմիկ, ո՛վ սիրելիք, զի հասցուք՝ համբերեսցուք, զի առցուք՝ ծախէր, աւր ըստ աւրէ մեծապէս աղերսէր գիշերի եւ տուրնջեան⁵ անդադար: Եւ |269ա| դեռ ոչինչ երեւէր լինելեացն պտուղ, իբր ոչ

¹ A տւաւղ
² A ցրւելով
³ A զըզինուորական

⁴ E գորութեանէն
⁵ A տւնջեան

հրաժարեաց ի պարապելոյս այսմիկ եւ ցուցաւ համբերութեանն գործ: Երեւի այսուհետեւ նմա հրեշտակ յաղաւթելն եւ, ասէ, Կոռնելի է: Իսկ նորա հայեցեալ ընդ նաեւ ի զարհուրման եղեալ ասաց, զի է, ասէ, հրեշտակն աղաւթք քո, եւ ողորմութիւնք ելին առաջի Աստուծոյ, դէմ յանդիման ընկալեալ եղեն, գովեցան, յիշին: Իսկ ես եկի այսուհետեւ գուշակել քեզ զպարգեւացն, եկի զառ ի գանձանակսն ճանապարհ ցուցանել քեզ: Առաքեա՛ եւ կոչեա՛ զՍիմովն¹ զանուանեալն² Պետրոս: Ասէ՛ Կոռնելի է զՍիմովն³, կոչեցից դու յերկնից, ոչինչ մեզ բերէր եւ զՍիմովն⁴ կոչեցից: Այո՛, ասէ, զարքայութեան փականս նա ունի, դրոյլ³⁴⁹ է երկնից, ի ձեռն նորա եղիցին քեզ վայելք բարութեանցն:

Կոռնելիոս հաւանեցաւ եւ զհրամայեալս արար: Եկն Պետրոս ոչ միայն կոչեցեալ, այլ եւ ի վերուստ հրամայեալ, քանզի ասաց, ասէ, նմա հոգին ահաւասիկ արք խնդրեն զքեզ, այլ յարուցեալ էջ ի խոնարհ եւ գնայ ընդ նոսա մի ինչ յերկուանալով⁵, զի ես առաքեցի զնոսա: Բազում էր փոյթս վասն Կոռնելիոսի: Ընդէր, արդեաւք, ոչ ցանկանայք ուսանել զորպիսի զպարգեւս ընկալաւ,

զինչ էր եւ որպիսի ի բազում բարեգործութեանցն |269բ| եւ ընդ երկար աղաւթիցն պտուղ: Թերեւս արծաթ բաջաղիք կամ ոսկի բարեբախտիկ լինել ի կենդանութեան զթանձր ծերութիւն զաւրուութիւն զառ ի մարդկանէս: Այլ անարժանք էին այսոքիկ այնմ սերմանց եւ յաւրինչին պատուոյ⁶, եւ Կոռնելիոս ոչ երկրայնոցս ցանկայր, քանզի եթէ այսոցիկ բաղձայր ոչ թերեւս զոր ինչ ունէրն ցրուէր⁷: Իսկ զինչ իցէ պարգեւն՝ ո՛չ պղինձ, ո՛չ ոսկի, ո՛չ արծաթ, ո՛չ բազմութիւն անդաստանաց, ո՛չ մարդկեղէն ստացուածք⁸, այլ Քրիստոս ինքն ամենեցուն արարիչն եւ տնտեսութեան նորա խորհուրդ եկն՝ բերելով նմա զթագաւորն ամենեցուն զանմահութեանն աղբիւր: Եկն՝ բերելով նմա զնոյն ինքն զկենդանութիւնն զարդարութեանն՝ արեգակն տաճար առնելով, զնա Աստուծոյ անդամ յաւրինելով, Քրիստոսի հաղորդ զնա կարգելով տէրունական արքայութեանն: Եկն՝ բերելով նմա զհոգւոյն⁹ սրբոյ շնորհս, քանզի մինչ դեռ եւս, ասէ, խաւսէր Պետրոս, էջ հոգին սուրբ ի վերայ նոցա:

Զարթուցէք ինձ զձեզ՝ ի կատարումն բանիս ասէաք, եթէ որպէս արհամարհեալ Կոռնելի

¹ Ե զՍիմոն

² Ա զանուանեալն

³ Ե զՍիմոն

⁴ Ե զՍիմոն

⁵ Ա յերկուանալով

⁶ Ա պատուոյ

⁷ Ա ցրէր

⁸ Ա ստացուածք

⁹ Ա զհոգոյն

զմարդկեղէն իշխանութիւնս արքայութեանն ցանկացաւ եւ վերին փառացն առաքեաց ողորմածութիւնս եւ աղաւթս, զոր ինչ ցանկայր գործել ի նմա: Եկն հրեշտա|270ա|կն, գուշակելով նմա որպէս ելին եւ ընկալեալ եղեն եւ ցուցեալ զարքայութեանն զգրոյլն կոչեցաւ, եւ եկն¹ նա՝ եբաց նմա զգուռնն զՔրիստոս, որ ասէրն՝ ես եմ գուռնն: Եմուտ Կոռնելիոս, ետես զթագաւորն, հաւատովք ընկալաւ նոյնժամայն պարգեւ զհոգին զարքայութեանն առհաւատչեայ է հոգւոյն² սրբոյ: Շնորհք

հաւանեցուցէ զքեզ առաքեալ ասելով կնքեցայք, ասէ, հոգւովն³ սրբով խոստմամբ, որ է առհաւատչեայ ժառանգութեանն մերոյ: Եւ զինչ է ժառանգութիւնն՝ եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն: Այսոցիկ ցանկայր Կոռնելիոս⁴, սոցին փոյթ յանձին կալեալ պատահեաց⁵: Այսոցիկ ողորմածութիւնք եւ աղաւթք լինին առիթ: Զայսոքիւք եւ մեք փութասցուք, զի զսոցին հաւասարն ըմբռնեսցուք ի Քրիստոս Յիսուս Տէր մեր, որում փառք⁶ յաւիտեանս³⁵⁰:

¹ E եկն] եկեալ

² A հոգոյն

³ A հոգովն

⁴ E Կոռնելիոս

⁵ E պատահեցաւ

⁶ E յաւիտեանս] + ամէն

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Մաշտոցյան Մատենադարանի № 1521 («Ճառընտիր», 1404 թ., էջ 159բ-63ա), № 7489 («Ճառընտիր», 1725-1729 թթ., էջ 120բ-4ա), № 436 («Ժողովածու», 1790 թ., էջ 127ա-30ա) գրչագրերում պահպանվել են «Պահոց գրքի» առաջին ճառի խմբագրված-փոփոխված, մեր ունեցած բնագրից բոլորովին օտար տարբերակներ: Ավելին, № 4822 գրչագրում («Ճառընտիր», 1491 թ., էջ 293ա-5ա) միաժամանակ ընդօրինակվել են նշված ճառի այսպես կոչված՝ ընդարձակ և համառոտ տարբերակները: Ահա այսպիսի տեսք ունի ինչ-ինչ նպատակով ավելի քան երեցս համառոտված օրինակը.

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԿԵՍԱՐԱՅԻՈՅ ԱՍԱՅԵԱԼ ՎԱՍՆ ՊԱՀՈՑ

Շաբաթ տըլաւ Հրէից ազգին և ասացաւ, թէ հանգիցէ գըրաստ քո և եզն քո, ծառայ քո, և վարձաւոր քո և, ամենայն վաստակաւոր քո: Լիցին և պահք շաբաթ և հանգիստ քրիստոնէից ի խիստ և ի հոծ աշխատութեանց: Հանգո՛ղքո խոհարարն և տուր դատարկանալ և պարապել սեղանակազմին: Դադարեցո՛ղ գձեռն մատրւակին քո: Հանգիցէ երբեմն և որ զգանազան հացսն պատրաստէր, խաղաղասցի երբեմն և տունն ի բեր ամբոխիցն, և ի ծխոցն, և ի ճենճերացն, և ի վեր, և ի վայր ընթացողացն, և պահեսցեն զաւուրս պահոց սրբութեամբ. զի պահք շիջուցին զգորութիւն հրոյ, և ոչ այրեցան երբէք մանկունքն:

Պահք խցին զբերանս առեւծուցն և ոչ մերձեցան ի Դանիէլ, որ պահոզն էր: Պահս և աղօթս թեւք են հոգւոյ մարդոյն, որով թուչի և յերկինս վերանայ: Պահք՝ մայր ողջախոհութեան և ծնող սրբութեան: Պահք՝ դայեակ կուսութեան և զարդ կանանց: Պահք՝ շինութիւն տանց: Պահք՝ դաստիարակ երիտասարդաց և զգաստութիւն ծերոց: Պահք՝ պահպան տղայոց: Պահոզին պարկեշտագոյն երեսք, պահոզին ակն ցած ամփոփեալ զնացք, չափաւորութիւն բանից, մաքրութիւն սրտից, տեսութիւն մտաց:

Յիչեա՛ղ գյաւիտենից սուրբսն, յորոց զմի ի նոցանէ աշխարհս ոչ արժէ, որ շրջեցան լէչկ մաշկօք և մորթովք այծենեալք՝ կարօտեալք, նեղեալք, նըլագեալք, չարչարեալք: Նոցա զնացիցն՝ նմանողք եղերուք, եթէ զմասն նոցա խնդրէք: Զի՞նչ զՂազարոս ի գոգն Աբրահամու հանգոյց. ո՞չ ապաքէն պահսն: Յովաննու կեանքն մի պահք էին, որ ոչ մահիճս ունէր և ոչ սեղան, վասն որոյ և մեծ ի ծնունդս կանանց անւանեցաւ: Այլ և Պողոս պահօքն պարծենայ, ընդ այլ վըշտացն ի պահս ասէ բազում անգամ: Իսկ և Տէր մեր զմարմինն, զոր առ վասն մեր, պահօք ամրացոյց:

Արդ, եթէ պահան Տեառն մերոյ և Աստուծոյ պիտոյացաւ մեզ՝ զի՞նչ պարտ է ասել: Եւ սուրբքն ամենայն Աստուծոյ պահօք հաճոյացան: Բայց պարտ է մեզ ընդ պահօցն և ողորմութիւնս առնել՝ որպէս և երկրագործք առնեն՝ նախ զերկիր հերկեն և կակղացնեն և ապա զսերմանիսն ցանեն: Այսպէս և մեզ պարտ է պահօք զմարմինս մեր ճնշել և խոնարհութեամբ կակղացուցանել և ընդ նմին զողորմութիւնն սերմանել, որ տայ և պըտղաբերէ մեզ զերեսնաւորն, զվաթնաւորն և զհարեւրաւորն: Զի այն ողորմութիւնն, որ յայլոց վաստակոց լինի և ոչ հարամ, զերեսնաւորն տա մեզ շահ և այն, որ ի հայրենեաց լինի, զհարեւրաւորն պըտղաբերէ, վասն որոյ և ոմն ի սրբոցն ասէ՝ թէ վաստակեա ձեռօքաւ և տուր և առ մէկին հազար:

Եւ Դաւիթ ասէ՝ զվաստակս ձեռաց քոց կերիցես երանի է քեզ և բարի եղիցի: Եւ տես դու, թէ զվաստակս ձեռացն ուտել բարի է և երանելիս առնէ, ո՞րչափ եւս առաւել չիցէ երանելի այնպիսին, որ ի հալալ և յարդար վաստակոց իւրոց ողորմութիւնս առնէ, զքաղցրեալսն կերակրէ, զծարաւիսն արբուցանէ, զմերկսն հագուցէ և զօտարսն ժողովէ, զտնանկան ընդ յարկաւ մոծանէ և զաղքատսն մխիթարէ, զբանտեալսն և զվըշտացեալսն հարցանէ և ի հիւանդն ի տես երթայցէ: Եւ այլ բարի գործս թէ արասցէ, այնպիսին զհարեւրաւորն ժառանգեսցէ զարքայութիւնն երկնից ընդ սուրբս ամենայն, որոց և զմեզ արժանի արասցէ Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուածն ամենայնի:

Այլ և զայլ գիտել պարտ է, զի պահքն պարկեշտութեամբ լիցի և ոչ յոլով կերակրով: Զի մէկ աղք կերակրով պարտին վճարել քրիստոնեայք զպարտս որովայնին և ոչ ցեղ-ցեղ և զանազան ապրովք: Զի վասն այնպիսեացն ասէ մարգարէն Եզեկիէլ՝ զի՞նչ է անօրէնութիւն քեռ քո Սողոմայ, եթէ ոչ յղբութիւն հացի և լիութիւն գինւոյ, վասն որոյ և յարմատոց խլեցան: Եւ վասն այնպեղ ուտելոյ, ասէ ոմն ի սրբոցն, թէ սակաւք ի մարդկանէ հասանեն ի թիւս ժամանակաց իւրեանց և պատճառս այնպեղ ուտելոյն: Այլ թէ կամիցիք յերկարակեաց լինել՝ զգուշացի յոլով կերակրոյ, զի Աստուած սահմանեալ է, որ սակաւ մի կերակուր խնդրէ մարդս և զայլ ժամանակ աւուրն կայ ի սպասաւորութիւնն Աստուծոյ և ի խնդիր իմաստութեան: Եւ ընդդէմ որովայնամոլիցն ասէ Պօղոս, թէ՛ որոց Աստուած որովայնն իւրեանց է և փառքն՝ ամօթն: Եւ Սիրազն ասէ, թէ՛ սկիզբն կենդանութեան է հացն և ջուր: Ապա կարի յիմարութիւն է, որ մարդ անկուշտ անկանի ի հոգս կերակրոց: Զի Պօղոս ասէ, թէ՛ ունիմք կերակուր և հանդերձ ըզբաւականն և այնու շատասցուք: Եւ որ կամիցի գորովայնամոլն ճանաչել նըշանն այս է. յորժամ տեսանէ այնպիսին զկերակուրն և զըմպելին՝ դողայ ձեռն որպէս ջերմն ոտի և վըստահի սեղանն վազէ, որպէս կատու ի մուկն և այնչափ ուտեն, որ դառնայ ի բերանն և ոչ ծամեն, այլ ողջ ու կէս առնեն և ի կուլ տան: Այնպիսիք զամենայն բանականութիւնն և զկամս ցանկութեանն ի կերակուրն ունին:

Ընդդէմ այնպիսեացն ասացեալ է սուրբն Բարսեղ և կանոնս եղեալ, որ յամէն պատառի մէջ տուն մի Սաղմոս ասէ և զսուրբ Աստուածածինն յիշէ և ապա ըզմէկ այլ պատառն առնու, որ չափաւոր սահմանօքն կերակրի և մի յորոգայթս սատանայի անկցի: Եւ սուրբն Գրիգոր ասէ՝ ոչ է պարտ մարդոյ զականջն խըցել և զանձն ի կորուստ արկանել: Այլ պարտ է ականջովն զբանն լսել և մտօքն զգորութիւն բանին իմանալ: Վասն այն սովորութիւն է սահմանաւոր տեղեաց, զի յորժամ ի սեղանն նըստին և հաց ուտեն մի ոմն զիրք կարգայ և այլքն լըսեն:

Արդ, լըւարուք և ի միտ առէք, զի Քրիստոս երանի տայ այնոցիկ, որ քաղցեալ իցեն և ծարաւի: Ապա յայտ է, թէ վայ տայ այնո/295ա/ցիկ, որ զցայգ և զցերեկ ցանկան ուտելոյ և ըմպելոյ: Զի որքան զչափաւորն աւելի հոգ տանի ուտելոյ և ըմպելոյ որովայնամոլ կոչի և մահու չափ մեղանչէ, յորմէ փրկէ զմեզ Աստուած յամենայն մեղաց և յորոգայթից թշնամւոյն: Մանաւանդ զստացող գրոցս Ընայիս խալիֆիս և ծնողաց անրիս և եղբարցս և ամուսնոյս և ինձ՝ անարժան գրչի:

2. «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանութեան ամբողջական գրչագրերում նյութերի խորագրերը պահպանվել են երկու տարբերակով՝ ընդարձակ (սկզբնամասում) և համառոտ (ավարտամասում): Հիմնականում հետևել ենք հունարեն բնագրին առաւել մոտ կանգնած № 822 գրչագրի խորագրերի համառոտ ձևակերպումներին: Սույն ճառի բնագրերը տե՛ս PG, t 31, էջ 163-184:

3. Իբրև գրանցար խոսող կապակցութիւնը հունարենի օձ λάχωνα χόρτου արտահայտութեան բառացի թարգմանութեանն է:

4. Բնագրում ունենք ψυχὴν (ψυχῆ - հոգի), որը թարգմանվել է անձն: Նույն եղանակով բնագրի տին ψυχὴν μου (էջ 181) արտահայտութեան դիմաց հայերեն թարգմանութեանում ունենք՝ զանձն իմ (էջ 11բ): Մինչդեռ մեկ այլ՝ ἐποίησε τὴν ψυχὴν (էջ 180) կապակցութեան մեջ հանդիպող նույն ψυχὴν բառը թարգմանվել է ոգի՝ արարին զոգիս (էջ 10բ):

5. Զի կակղեսցէ զանհասապանութիւն կապակցութեանից մինչև ճառիս ավարտը եղած հատվածի դիմաց № 3239 գրչագրում (էջ 9ա-10ա) ունենք հետևյալ հիշատակարանաբնույթ բնագրերը:

«Նա և Եղիսէ վայրի բանջարով և սակաւ ալիւրով զհիւրսն պատուէր և աղօթիւք պահողին. տկարացաւ մահացուն, և ոչ վնասեաց կերողացն: Իսկ երից մանկանցն մարմինն ի բոցոյն միջի կայծանալ թւի և ի հրոյն ելեալ՝ որպէս ջրով փայլեալ մաքրագոյն լինի, ի պահոցն ունելով զանարատութիւն՝ յայտնեցան ի Բաբելոնի:

Դանիէլ այր ցանկալին, որ զերից եւթնեակսն ծոմով պահեաց և ի գուբն արգեալ զառիւծսն ուսուց: Պահք շիջուցին զգորութիւն հրոյն: Պահք և աղօթք իբրև զհաւք առնեն Բ. թեւաւք ի գնացս վերին: Պահք տանց աճումն: Պահք ողջախոհութեանց մայր: Պահք մանկանց դաստիարակ: Պահք ծերոց

զարգ: Պահք բարի ճանապարհակիրց ուղեգնացից: Պահք ամուր խորանակից, որք ի տունս են: Պահք զփոխադրութիւն բնութեան ո՛չ գիտեն, ո՛չ ժողովէ տոկոսի սեղան պահողի: Պահողին պարկեշտագոյն երեսք:

Ոչ շառագունեալ անամօթ ծաղկելով, այլ դեղնութեամբ ողջախոհիւ կազմեալ: Ակն ցած գնացք ամփոփեալ ծաղըր պարկեշտ ոչ թշնամանի: Չափաւորութիւն բարի, մաքրութիւն սրտի, գլխեայ գլաւիտենից սուրբն, որոց ոչ էր արժանի աշխարհս, որք շրջեցան լեշկ մաշկաւք և մորթովք այծից: Նուագեալք նեղեալք: Նոցա նմանեայ գնացից, եթէ խնդրեսցես զնոցա մասն: ԶՅովհանու կեանքն մի պահք էին, որ ոչ մահիճս ունէր և ոչ սեղան, վասն որոյ ի Քրիստոսէ գովեցաւ և մեծ ի ծնունդս՝ կանանց կոչեցաւ: Պաւլոսի Հանդերձելովքն և պահքն էին պարծանաց պատճառք: Գլուխ ի վերայ ասացելոցս Տէրն մեր պահօք ամրացոյց զմարմինն իւր, զոր էառ վասն մեր: Մովսէս Գ. անգամ պահեաց իւ., որով դէմքն պայծառացաւ, և Աստուած Փարաւոնի անուանեցաւ: Նինուէացոցն եթէ ոչ և անասունքն պահսակից լեալ էին, ոչ կարէին ապրել ի սպառնալեաց կործանմանն: Պահքն զէն են ընդդէմ դիւացն գնդի, քանզի այս ազգ ոչ իւրք ելանէ, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Եւ պահոց բարիք այսքան: Իսկ յագուամ որովայնի թշնամանաց սկիզբն լոյծ ըզկընճիւն անիրաւութեան թող զընկերին գտրտմութիւն, թող նմա զպարտան, մի ի կուրս և ի դատաստան պահէք: Զմիս ոչ ուտես և զընկերին միսն՝ անյագ, ի գինոյ ի բաց կաս. և ի բամբասելոյ ոչ ժուժկալես: Վայ որ արբենան և ոչ ի գինով: Զի բարկութիւն և ամենայն տեսակ մեղաց արբեցութիւն է ոգոյ, յորոց պահեսցէ զմեզ Որդին Աստուծոյ. ամէն»:

Իբրև շարունակություն այլ գրչությամբ ընդօրինակվել է հետևյալ համառոտ հիշատակագրությունը. «Եւս առաւել Տէր ԶաքարէԱ, Տէր Յովսէֆուս Խաթուն, Վարդ Խաթուն եւ Ծաղիկն»:

Գրչագրում վերջընթեր աւ երկհնչյունը ամենուր ընդօրինակվել է օ, որը հասկանալի է բարեհունչ չէ (սակօ կոչեցօ անուանեցօ եւ այլն) ուստի այն ընթերցել ենք աւ:

6. Բնագրում՝ αὐτοσχεδιοις τήν δίαυταν (էջ 177): Ինքնապատրաստից կերակրոց արտահայտության Նոր հայկազյան բառարանագիրներին բացատրության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (Ա. 860):

7. Բնագրում՝ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (էջ 177):

8. Սույն վասն որոյ կապակցությունից մինչև ճառիս ավարտը եղած ընդարձակ հատվածի դիմաց № 4774 գրչագրում («Ճառընտիր», ԺԶ. դ., էջ 212բ-213ա) պահպանվել է հետևյալ բնագիրը. «Գլուխ ի վերայ ասացելոցս Տէր մեր, պահօք ամրացոյց զմարմինն իւր, զոր էառ վասն մեր: Մովսէս Գ. անգամ պահոց իւ., որով դէմքն պայծառացաւ, և Աստուած Փարաւոնի անուանեցաւ: Նինուէացոցն եթէ ոչ և անասունքն պահսակից լեալ էին ոչ կարէին ապրել ի

սպառնալեաց կործանմանն: Պահքն գէն են ընդդէմ դիւացն գնդի, քանզի այս ազգք ոչ իւրք ելանէ, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Եւ պահոց բարիք այսքան, իսկ յագումն որովայնի թշնամանաց սկիզբն լոյծ ըզկընծիուն անիրաւութեան թող զընկերին զտրտմութիւն, թող նմա զպարտան, մի ի կռիւս և ի դատաստան պահէք: Զմիս ոչ ուտես և զմիս եղբաւրն անյագ: Ի գինւոյ ի բաց կաս և ի բամբասելոյ ոչ ժուծկալես: Վայ, որ արբենան և ոչ գինւով: Զի բարկութիւն և ամենայն տեսակ մեղաց արբեցութիւն է ոգոյ, յորոց պահեսցէ զմեզ Որդին Աստուծոյ մանաւանդ զստացող գրոցս զբարեմիտ արեղայն զՅոհանէս և զՍիմէոն եղբայր նորին. ամէն» (Հմմտ. Ծան. 5-ի ավարտամասը):

9. Դատելով Նոր Հայկազյան բառարանի սուլն միակ վկայակոչութիւնից, թարգմանութեան ճանապարհով առաջացած ինքնաբարոյն բառը (αὐτόρκεια, էջ 181) այլուր վկայված չէ (ՆՀԲ, Ա. 855): Բառարանագիրների օրինակում նախ ծովալ է կապակցութեան դիմաց ունենք նույն դերանվանական կիրառութիւնը, որը մեր ձեռագրերին անծանոթ է:

10. Վերջընթեր զի նմա փառք յաիտեանս յաիտեանից կապակցութեան դիմաց բնագրում ունենք՝ ὅτι αὐτῷ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας (էջ 184):

11. Ճառիս հունարենը տե՛ս PG, t. 31, էջ 185-197: Բնագրի խորագիրը մասամբ այլ ձևակերպում ունի՝ «Περὶ νηστείας λόγος Β΄» (=Յաղագս պահոց, ձառ Բ):

12. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 653:

13. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 205:

14. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 983:

15. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 982:

16. Քաշկագործ-ը Հայ բառանագրութեան մեջ համարվել է «բառ անյայտ» (ՆՀԲ, Բ. 981): «Պահոց գրքի» սուլն, ինչպես նաև «Պիտոյից գրքի» հայերեն թարգմանութիւնից քաղված օրինակները ցույց են տալիս, որ այն հունարենի ἀλυσιδωτός (էջ 189) բառի թարգմանութիւնն է, որը նշանակում է օղազրաճ, վերտազրաճ (ՄԴ-ՔԸ, I, 88): Ստ. Մալխասյանը առանց օրինակ վկայակոչելու նշված բառը բացատրում է «քաշիկից՝ չուանից հիւսուած» (Մալխ. Դ, 549):

17. Դատելով Նոր Հայկազյան բառարանի սուլն միակ վկայակոչութիւնից, բազմապատկերի (πολυπόθητος, էջ 189) բառի կիրառութեան այլ օրինակ հայտնի չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 416): Բազմատենչալի, բազմատենչիկ բառերը առանց օրինակ-հղման արձանագրվել են Ստ. Մալխասյանի բառարանում (Մալխ., Ա. 311):

18. Բնագրում՝ «ἄσματα πορνικά» (էջ 192): Նույն «Պահոց գրքի» մեկ այլ ճառում ունենք երգք ամաթալիք (էջ 30ա) - «ἄσματα αἰσχρά» (էջ 460), երգք պոռնիութեան (էջ 30ա) - «ἄσματα πόρνης» (էջ 460): Նույնանոճ ձևակերպմամբ վկայութեան հանդիպում ենք նաև «Վեցաւրեայի» հայերեն թարգմանութիւնում (տե՛ս «Վեցաւրեայ», էջ 101, ծան. 3):

19. Բնագրում եղբայրք բառի դիմաց ունենք «πένητες» (էջ 193) - աղքատք, որը պահպանվել է միայն մեկ, այն էլ ոչ հին գրչագրում, ուստի գերադասեցինք հետևել հնագույն գրչագրի եղբայրք ընթերցմանը, մանաևանդ որ համապատասխան հատվածում խոսքը ոչ թե իրականում ունևորության կամ ընչազուրկ լինելու մասին է, այլ ճակատագրի միօրինակության, մերձավորության:

20. Այս առոյ արտահայտութիւնից սկսած մինչև ճառիս ավարտը եղած ընդարձակ հատվածի դիմաց սույն՝ № 1924 ձեռագրում («Ժողովածու», էջ 137բ-138բ), № 1330 գրչագրի նմանությամբ, ունենք հետևյալ բնագիրը: Տողատակում արտացոլել ենք № 1330 գրչագրի համապատասխան հատվածի այլընթերցումները (էջ 237ա-բ):

(137բ) Արասցէ այլ զոր վարդապետի և ոչ յիւրմէ ընտրեալ զօգտակարն թողացուցանէ բանն, այլ համայն զիւր տնօրէնութիւնն հրամայէ ընկերսն¹: Եւ որ (138ա) քննիցեն յանուն Տեառն պատշաճ գոլ յայն զնա կարգեսցեն, զի որ ըստ իւր ցանկութեանն, ընտրեսցէ զգործն, ամբաստանութիւն զինքենէ բերէ. նախ առաջին զինքնահաճութիւնն և ապա զի վասն փառաց աշխարհիս և վասն կամ շահի յոյսն և կամ վասն (վասն²) իրիք այսպիսի ախտացաւ պատճառի, և կամ վասն հեղգութեան, և ծուլութեան պատեաց զթեթևագոյնն: Իսկ յայտարիկ լինել ցուցումն ունի ոչ ևս հրաժարեալ յախտիցն չարութեանց և ոչ ուրացութիւն³ զինքն, որ զիւր յօժարութիւնն կատարեալ կամի և ոչ հրաժարեաց աշխարհիս իրաց, եթէ տակաւին ի շահից և ի փառաց երկիցէ և ոչ սպան զիւր անդամսն զերկրաւորս, որ ի գործս աշխատութեան ոչ համբերիցէ:

Այլ ժպրհուրթեան տեսակ յինքեան բերիցէ հաստատուն կարծել զիւր ընտրութիւնն ի բազմացն փորձուէ: Ապա եթէ ունիցի ինչ ոք արուեստ, որ ոչ ստգտեալ⁴, ի միաբանութենէն⁵ ի բաց թողուլ զայն ոչ պարտ է, քանզի շարժուն կամաց է և անհաստատ երեսաց արհամարհել զայժմուս: Ապա եթէ ոչ ունիցի՝ մի ինքնին առցէ, այլ զոր յաւագացն փորձեսցի ընկալցի, զի ամենայնի⁶ զհնազանդութիւնն ցուցցէ: Զի որ զիւր յօժարութիւնն առնէ անվայելուչ ցուցաւ. այսպէս⁷ և որ յընկերացն դատել և ոչ ընդունել ստգտեալ⁸ է: Այլ եթէ ունիցի ինչ արուեստ և ոչ հաճոյ թուեսցի նորին պէտքն եղբայրութեանն՝

¹ յընկերսն

² վասն]

³ ուրաց

⁴ ըստգտեալ

⁵ միաբանութեանն

⁶ յամենայնի

⁷ սոյնպէս

⁸ ըստգտեալ

վաղվաղակի զայն ի բաց ընկեսցէ՝ ցուցանելով զի առ ոչինչ, որ ի կենցաղս է՝ հիւանդութեամբ է, զի առնել զկամս մտաց անյոյս իցէ ըստ բանի առաքելոյն: Իսկ յամենայնի հնազանդն ընդունելութեան արժան է նորին առաքելոյ գովելով զոմանս և ասելով, եթէ գանձինս ետուն Տեառն: Եւ ապա մեզ կամօքն Աստուծոյ իւրաքանչիւր ումեք պարտ է իւր գործոյն ուշ դնել և զայն ցանկանալով¹ հոգալ՝ որպէս Աստուծոյ նուիրեալ անդանդաղ փութով և հոգալ մտաւորութեամբ անբծութեամբ լնուլ: (138բ) Զի ունիցի համարձակութիւն ասել յամենայն ժամ ահա² իբրև [աչք] ծառայից ի ձեռն Տեառն իւրեանց. այնպէս³ են առ Աստուած աչք մեր և մի այլ յայլմէ փոխել, զի և ոչ բնութիւնս մեր զբազում արուեստսն միանգամայն ուղղել կարող է և զմին աշխատասիրաբար կատարէ: Քանզի ի բազումս անկատարելիութեամբ յարել ոչ է պիտանացու, քանզի ի բազում հոգս և այլ յայլմէ փոփոխեալ⁴ յոչինչ կատարեալ է գործն և բարուցն թեթևութիւն, եթէ յառաջ էր՝ յանդիմանէ և եթէ ոչ էր՝ ներգործէ:

Ապա եթէ երբէք պէտք հասցեն օգնել այլոց արուեստիցն, որ պատշաճ ոք իցէ ի դէպ է և այս ոչ յինքենէ, այլ եթէ երբէք կոչեսցի. ոչ նախ մեզ առնել զայս, այլ ըստ հանդիպման՝ որպէս և յանդամոց մարմնոյն: Եւ յամենայնի վերայ պահքն առ Աստուած զմեզ ածէ և մսակերութիւն և արբեցութիւն առ ստոյ: Եթէ կամեսցիս երթալ առ Աստուած փախիր ի մսակերութենէ և յարբեցութենէ, բայց ոչ է բաւական ըստ ինքեան ի բաց արգելումն կերակրոցն: Այլ պահեսցուք զպահսն ընդունելիս, զոր հաճի Աստուած, ճշմարիտ պահք է և Աստուծոյ հաճոյ, չարին օտարութիւն, կրօնաւորութիւն լեզուի, սրտմտութեան արգելումն, ցանկութեան մերժումն, չարախօսութեան, ստութեան, երգմնահարութեան, սոցա կարօտութեան պահք են ճշմարիտք: Յայսոսիկ պահք բարիոք են և փափկասցուք ի նուագս բանի Հոգւոյն և ի վերստին առնուլ փրկութեանցն օրինաւորաց յամենայն ուղղութիւն անձանց մերոց աւանդիցն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

21. Սովահեդա (սովահեդոյցս) բառը անծանոթ է հայ բառանագրությանը հավանաբար այն պատճառով, որ այլուր վկայված չէ: Սուլյն կիրառությունն էլ պահպանվել է հունարենի «λιμογχοσούμενον» (էջ 197) ընթերցումը թարգմանելու ճանապարհով:

22. Հայերեն թարգմանությամբ ավանդված խորագրի դիմաց հունարենում ունենք՝ «Ὀμιλία ΙΔ. Κατὰ μεθούτων»: Ճառիս բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 444-464:

¹ ցանկալով

² ահա]

³ այնպէս] սոյնպէս

⁴ փոփոխել

23. Հմմտ. ծան. 18:

24. Բնագրում՝ «ούτος φέρεται κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικτήρια» (էջ 457):

25. Առանց երկարոյ, թարց պատերազմողացն *ձևակերպումների* առանց *և* թարց բառերի զիմաց բնագրում երկու դեպքում էլ ունենք «ἄνευ» -առանց. «ἄνευ σιδήρου», «ἄνευ πολέμιων» (էջ 437): Հայերենի թարգմանիչը երկրորդ դեպքում թարց հոմանիշ-տարբերակն է նախընտրել:

26. Ակնջափող (*ակնջափողացն*) ընթերցումն անձանոթ է Նոր Հայկազյան բառարանագիրներին: Սակայն այն առանց օրինակի վկայված է Ստ. Մալխասյանցի բառարանում *և* բացատրված է՝ «խողովակ, որ արտաքին ականջից տանում է ականջի միջին մասը» (Մալխ., Ա. 27): Դատելով «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության սույն դրվագից, պիտի ընդունել, որ այն ըմպանակի նկարագրությանն է վերաբերում, ենթադրում է ոլորապտույտ անցք: Հասկանալի է, որ բառս առաջացել է հունարեն «σκολιῶν σωλήνων» (էջ 460) արտահայտության հիմքի վրա:

27. Առաստակ (ψυκτήρ, էջ 460) բառի բացատրության միակ հիմքը «Պահոց գրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 293):

28. Հայ բառարանագրությանը ծանոթ չէ խողակ (ὄχετός, էջ 460) բառի կիրառության այլ օրինակ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 983):

29. Գինաման (οἶνοχόη, էջ 460) բառի բացատրության Նոր Հայկազյան բառարանագիրների վկայակոչված միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (ՆՀԲ, Ա. 553):

30. Ծառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Ὀμιλία εἰς τό, πρόσεχε σεαυτῶ». Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 197-217:

31. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 191-217:

32. Բնագրում՝ «σώματος καὶ ψυχῆς» (էջ 204):

33. Ըմբերելի (φορητόν, էջ 205) բառի կիրառության երկու օրինակ են վկայակոչում Նոր Հայկազյան բառարանագիրները, երկուսն էլ «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունից (ՆՀԲ, Ա. 762):

34. ՆՀԲ, Ա. 61:

35. Բնագրում՝ «τοῦ Θεοῦ» (էջ 208):

36. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 516:

37. ՆՀԲ, Բ. 390:

38. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 452:

39. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 61:

40. Բազմախոսակ (πολυπραγμονεῖν, էջ 209) բառը, դատելով Նոր Հայկազյան բառարանի հղումից, հայտնի է սույն եզակի կիրառությամբ (ՆՀԲ, Ա. 409):

41. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 1007:

42. Դոթիսատեսակ (δυσειδός, էջ 211) բառի կիրառությունն այլ օրինակ ծանոթ է Հայ մատենագրությունը (ՆՀԲ, Ա. 616):

43. Փոքրամիտ (μικρόψυχος, էջ 212) բառի կիրառությունն ուրիշ օրինակ ծանոթ է Հայ բառանագրությունը (ՆՀԲ, Բ. 961):

44. Ոսկետախտակ-ը հունարեն «χρυσοκόλλητος» (էջ 212) բառի թարգմանությունն է, որը նշանակում է «ոսկի տախտակօք պատեալ, ոսկիապատ» (ՆՀԲ, Բ. 520) Բառի կիրառությունն այլ օրինակ արձանագրված է:

45. «Պահոց գրքում» չորս անգամ օգտագործված ἄτην (ῥοφος, էջ 213, Հմմտ. էջ 273, էջ 285) բառի ստուգաբանությունը տե՛ս Է. Բ. Աղայան, Բառաքննական և ստուգաբանական հետազոտություններ, Երևան, 1974, էջ 108-11:

46. Հմմտ. ծան. 43:

47. Հայերեն թարգմանությունն զօրիս արտահայտությունն ղիմաց հունարենում ունենք՝ «τινά πῶλον» (էջ 213), ուր «πῶλος»-ը ունի քուսակ, ստրուկ իմաստները (ՄԳ-ՄԿ, II, 1447):

48. «Եւ միումդ... եւ հաւանել» մտքի հայերեն թարգմանությունն և բնագրի մասնակի անհամապատասխանությունն կա (Հմմտ. «τὸ δὲ παθητικόν... καὶ καταπέθεισθαι», էջ 213): Հայերեն առկա ձեռագրերը բնագրին համընթաց ընթերցում չեն տալիս:

49. Չարութեան ընդդիմադրություն կապակցությունն հիմքը բնագրի «κακίας αἰσχος ἀποκαθηραμένη» (էջ 216) արտահայտությունն է: Հասկանալի է, որ թարգմանությունն և բնագրի կապը ընդհանուր-իմաստային է և ոչ բառական: Հայերեն թարգմանությունն հնագույն ձեռագրերը պահպանել են դարձալ սխալությունն տարբերակներ, որը, հավանաբար, ընդդիմադրությունն բառի աղավաղված տարբերակն է: Հայ բառարանագրությունը անծանոթ ընդդիմադրությունն ընթերցման հիմքը բնագրի «ἀποκαθαίρω» (էջ 216 մաքրել, սրբել ազատվել) բառն է (ՄԳ-ՄԿ, I, 203):

50. Վարսժուան (վերածել) ընթերցումը բնագրի «καταγωγίον» (καταγωγή, էջ 216) բառի թարգմանությունն է՝ դարձյալ անծանոթ Հայ բառարանագրությունը:

51. Հայերեն թարգմանությունն ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել բնագրի «πρὸς τήν γῆν βλέπει» (էջ 216) միտքը:

52. Բնագրում ունենք՝ «ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος» (էջ 217) - փառք եւ զաւրութիւն:

53. Բնագրում ունենք՝ «τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» (էջ 217) - յաւիտեանս յաւիտենից:

54. Ծառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Ὁμίλια περί μετάνοιας». Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 1476-1488:

55. Ուղղանկյուն փակագծով բոլոր վերականգնումները հունարեն բնագրի հրատարակչին են:

56. Բնագրի «ξένος»-ը (այլերկրացի, օտարերկրացի, *ΔΓ-PC, II, 1146*) մի դեպքում թարգմանվել է օտար (բարևոք աւտար - «καλῶς... ξένος», էջ 1477), մյուս դեպքում՝ հյուր (նմա հիւրն - «οὐτω ξένος», էջ 1477):

57. Բնագրի շարունակության «δίκαιοι ἐσμεν ὡς ἄνθρωποι ... ἡμεῖς δὲ μεταλήψει δικαιοσύνης δίκαιοι» միտքը հայերեն թարգմանությունում բացակայում է: Կատարվածը, հավանաբար, մեխանիկական վրիպման արդյունք է. թարգմանիչը բնագրի առաջին «δίκαιοι»-ից (=արդարք) հետո իբրև շարունակություն ընթերցել է հաջորդ նախադասության նույն բառը: Ասվածը դժվար է նկատել բնագրի և թարգմանության համապատասխան հատվածները համադրելիս:

58. Եթէ... յառաջագոյն ձևակերպումը բնագրային հիմք չունի, այլ թարգմանության ճանապարհով է հայտնվել հայերեն տեքստում (տե՛ս բնագիր, էջ 1480):

59. Բնագրում իբրև շարունակություն ունենք՝ «ἀγαθῶ Θεῷ» (էջ 1480): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը չունեն հունարենի հիշյալ բարի Աստուծոյ արտահայտությունը:

60. Բնագրում «ἀπὸ Ἑλλήνων» (էջ 1480): Այլուր նույն թեթանոսի դիմաց հունարենում ունենք «ἐθνικός» (տե՛ս էջ 1584):

61. Բնագրում ընդ Փրկչին արտահայտությունից դիմաց ունենք «τὸ σταυρῶ» (էջ 1485):

62. Բնագրում՝ «ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος» (էջ 1480) - փառք եւ գաւրութիւն:

63. Բնագիրը տե՛ս *PG, t. 31, էջ 261-277*: Հունարեն խորագրին հաջորդում է Ավետարանից իբրև բնաբան վերցված հետևյալ միտքը. «Քակեցից զչտեմարանս իմ եւ ես մեծամեծս շինեցից. եւ անդր ժողովեցից» (Ղուկ., ԺԲ. 18): Հայերեն թարգմանության մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերում սույն ավետարանական հղում-վկայակոչումը չի պահպանվել:

64. Քաշարերիս (ἐυφορέω, էջ 261) բառի ՆՀԲ բառարանագիրների բացատրության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 982):

65. Ագափսաձեռք (ագահաձեռացն) բառն անձանոթ է հայ բառարանագրությունը: Թարգմանության ճանապարհով առաջացած սույն բառի հիմքը հունարեն «τῶν πλεονεκτικῶν χειρῶν» կապակցությունն է:

66. Վարակացումն - «καταστάσεις» (էջ 264) բառի բացատրության առիթով Նոր հայկազյան բառարանագիրները համապատասխան դրվագը համարում են «անհարթ թարգմանութիւն» (ՆՀԲ, Բ. 779): Նշված բառի կիրառության ուրիշ օրինակ-վկայություն բառարանագիրներին ծանոթ չէ:

67. «Պահոց գրքում» երկիրս օգտագործված անարտանմանապարհ բառը թարգմանիչը ստեղծել է հունարենի «ἀδιέξοδος»-ը (էջ 264, Հմմտ. էջ 271) թարգմանելու ճանապարհով: Այն անձանոթ է հայ բառարանագրությունը:

68. Բոնակոնի (բոնակոնաց) բառի կիրառությունն այլ օրինակ ծանոթ է է Նոր հայկազյան բառարանագիրներին (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 516): Այն առաջացել է հունարեն «παγκρατιαστής» (παγκρατιασταίς, էջ 265) բառի հիմքի վրա:

69. Նգոտիլ (ἐνρωτάω, էջ 273) բառի կիրառություն ուրիշ օրինակ ծանոթ է է հայ բառարանագրությունը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 410):

70. Մասոնա-ն (μαμωνά, էջ 273) ասորերեն բառ է, որը նշանակում է «մթերք ընչից, ինչք, մեծութիւն. մանաւանդ ժողովեալ անիրաւութեամբ և վաշխիւք» (ՆՀԲ, Բ. 200):

71. Հանդերձակապուտ (λποδούης, էջ 277) բառը միայն սույն վկայությունում է հայտնի (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 41):

72. Բնագրում ունենք՝ յաիտեանս յաիտեանից (τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων, էջ 277):

73. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 277-304:

74. Ամենաբազում (= ամենայնի բազում, կարի շատ, բազմապատիկ և հանդիսական, հասարակաց) բառի բացատրությունն առիթով վկայակոչելով սույն միտքը և մի օրինակ «Թէ էլ պատճառ չարեաց Աստուած» ճառից Նոր հայկազյան բառարանագիրները ճառիս լեզվի մասին նկատում են. «են առհասարակ հելլենաբանութիւնք» (ՆՀԲ, Ա. 58):

75. Դատելով Նոր հայկազյան բառարանագիրների հղումից, տապանակ (τάπητος, էջ 285) բառի կիրառություն ուրիշ օրինակ հայտնի է է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 847):

76. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 494:

77. Բնագրում՝ «λακωνικής» (էջ 285):

78. Գրական ծաղկուք պանդեպաք կապակցությունը հունարեն «γραφικῆς ἄνθεσι καλλωπίζεται» (էջ 285) արտահայտության թարգմանչի ձեռքով կատարված փոխադրություն է:

79. Բնագրում ի բաց ստանալով կապակցությունը հաջորդում է հետևյալ միտքը՝ «φησί. τί δὲ τὸ σχῆμα τοῦ βίου ἔσται» (էջ 288), որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերում:

80. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 741:

81. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 858:

82. Բնագրում՝ «τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων» (էջ 304) – յաւիտեանս յաւիտենից:

83. *Ճառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Τοῦ αὐτοῦ ὀμίλια εἰς μέρος. τεσσαρεσκαίδεκάτου ψαλμοῦ, καὶ κατὰ τοκιζόντων», բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 177-187:*

84. Տարակուսելոյն (ἄπορος, ἀπόρου, PG, t. 29, էջ 268) բառի կապակցութեամբ Հ. Թորոսյանը նկատել է. «Հայր ամբողջ ճառիս մէջ՝ առանց ուշ դնելու իմաստին՝ միշտ տարակուսելու և տարակուսանք կը թարգմանէ ἄπορος և ἀπορία բառերը... Հարկ էր ըսել լանդնէնի կարօսելոյն» (Յ. Թորոսեան, Համեմատութիւն մը Յոհ. Մանդակունեոյ «Վասն փոխոց եւ վաշխից» եւ Ս. Բարսղի «Ընդդէմ վաշխողաց» ճառերուն, տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 72):

85. Արգանակն դէպ արտահայտութեան դիմաց բնագրում ունենք ἄλεξιφόρμακον, ἀλεξιφόρμακκα (PG, t. 29, էջ 26), որը նշանակում է противоядие, предохранительное средство (ՃԴ-ՔՇ, I, 77). Հ. Թորոսյանի կարծիքով՝ սովյալ դեպքում հայերեն թարգմանութեանը ճիշտ չի արտացոլում բնագրի իմաստը (տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 72):

86. Ստացումս (αὐτοαὐτοαὐδῆ) բառի դիմաց հունարենում ունենք ἔκτισις, ἔκτισιν (PG, t. 29, էջ 268) – выплата, вы́плата (ՃԴ-ՔՇ, I, 501), որը, ինչպես նկատել է Հ. Թորոսյանը, ճիշտ չէ. «ἔκτισις, որ է՝ հատուցումս, կատարումս, վճարումս... Հայր միշտ ստացումս կը թարգմանէ, անշուշտ շփոթելով կտիսիս բառին հետ» («Բազմավէպ», 1927, էջ 72):

87. «Զի ոմն իբրեւ գշուն ընթանայ ի հրապարակի» նախադասութեան հունարենում ասված է. «ὁ μὲν ὥσπερ κύων ἐπιτρέγει τῇ ἄγρᾳ» (PG, t. 29, էջ 269): Բնագիր-թարգմանութեան ընդհանուր համապատասխանութեանը ակնհայտ է, միակ տարբերութեանը հունարեն ἄγρᾱ-ի դիմաց հայերեն թարգմանութեան հրապարակ ընթերցումն է (ձեռագրերում բառիս այլ տարբերակ չի պահպանվել): Հ. Թորոսյանը իրավացիորեն նկատում է, որ հայերենի թարգմանիչը հունարենի ἄγρᾱ-ն (= οχота, ловля, ՃԴ-ՔՇ, I, 25) շփոթել է ἄγορά-ի հետ (= нарядное собрание, место собраний, городская площадь, ՃԴ-ՔՇ, I, 24), որոնք, ինչպես տեսնում ենք, բոլորովին տարբեր նշանակութեան բառեր են:

88. Բնագրում ունենք՝ «ὀποζύγιον» (էջ 269), որը ավելի շուտ լծկան կեանքի է նշանակում (ՃԴ-ՔՇ, II, 1688): Հայերեն թարգմանութեան գրաստը իրականում բեռնատար կենդանի է:

89. «Լաւագոյն է առ փոքր խորհուրդս գձեռն մխիթարել» միտքը ձեռագրական այլ տարբերակ կամ բառական ուրիշ ընթերցում չունի: Այն հիմնականում համընթաց է բնագրի հետ. «βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρεῖαν παραμυθίσασθαι» (PG, t. 29, էջ 269): Միակ շփոթք, ինչպես նկատել է Հ. Թորոսյանը («Բազմավէպ», 1927, էջ 72), կապված է χρεῖα-ἀνά- անհամապատասխանութեան հետ, ուր բնագրի χρεῖα-ն (=нужда, необходимость, надобность, ՃԴ-ՔՇ, II, 1782) թարգմանիչը շփոթել է նմանահունչ χεῖρα (=рука,

ՄԴ-ՔԸ, II, 1769) բառի հետ, որի հետևանքով էլ առաջացել է առկա վրիպումը:

90. Յտանախոսութիւն (ύστεροβουλία, էջ 273), բառի բացատրութեան առիթով Նոր Հայկազյան բառարանագիրների վկայակոչած միակ օրինակը «Պահոց գրքի» սույն կիրառութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 356): Հ. Թորոսյանը գտնում է, որ ճիշտ կլիներ յետանախոսութիւն ընթերցման փոխարեն կարգալ ստրջանք, սպաշաւ (տե՛ս «Բազմավէպ», էջ 72): Պահոցի թարգմանութեան ձեռագրերը նշված բառի որևէ տարրն ընթերցում չեն պահպանել:

91. Բազմանան գազանին (πολυτόκος θηρίω, էջ 273) արտահայտութեան բազմանան բառը անծանոթ է Հայ բառարանագրութեանը: Այն առաջացել է հունարեն «πολυτόκος» բառի հենքի վրա, որը ունի հաճախ ծնող, բեղուն, բեղմնատր նշանակութիւնները: «Պահոց գրքի» տվյալ հատվածում խոսքը շան մասին է:

92. Ծնունդը բնագրի տոկոս-ի թարգմանութիւնն է (տե՛ս PG, t. 29, էջ 273): Հ. Թորոսյանը, նկատի ունենալով բառի նշանակութիւնները, (рождение, плод, дитя, приплод, потомство, молодняк, лихва, проценты և այլն, տե՛ս ՄԴ-ՔԸ, II, 1634) նկատել է, որ «Հոս հարկ էր ըսել սոկոս» («Բազմավէպ», 1927, էջ 72): Պահոց ձեռագրերը այլ ընթերցում չեն պահպանել:

93. Բազմանսութիւն (բնագրում՝ πολυσαρκία, PG, t. 329, էջ 276) բառի բացատրութեան Նոր Հայկազյան բառարանագիրների օրինակները, այդ թվում նաև Պահոցի սույն կիրառութիւնը, բացառապես թարգմանական մատենագրութիւնից են քաղված (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 411): Հ. Թորոսյանի կարծիքով, «սոյն եւ նման բառեր աւելորդ է փնտռել Ոսկեդարու շրջանին մէջ» («Բազմավէպ», 1927, էջ 72): Հետազոտողի համոզմամբ՝ այդ կարգի բառեր «կը գտնուին միայն է. և Ը. դարուց յունաբան թարգմանիչներուն մօտ» (նույն տեղում):

94. «Քանիք անուրջք ընչաւետացեալք՝ առաւել վայելեցին ի տուգանս» (πόσοι ὄναρ πλουτήσαντες ὑπεραπήλουσαν τῆς ζημίας, PG, t. 29, էջ 277) նախադասութեան Հայերեն թարգմանութեան առիթով Հ. Թորոսյանը գրել է. «Հոս թարգմանիչը փոխանակ ὄναρ-ի, որ հակադիրն է ὄναρ-ին, կարգացեր է ὑπέρ, որ կը նշանակէ առաւել, ի վերոյ («Բազմավէպ», 1927, էջ 72): Հայերեն գրչագրերը հիշյալ մտքի այլ տարբերակ չեն պահպանել:

94. Բազմանսութիւն բառի կապակցութեամբ վկայակոչված է Հ. Թորոսյանի դիտողութիւնը (տե՛ս ծան. 93) հավասարապես վերաբերում է նաև վաճառարան (πρατήριο, PG, t. 29, էջ 277) բառի սույն կիրառութեանը:

96. Հ. Թորոսյանի պնդմամբ՝ հարիրաժողովք, եւ տասնաժողովք (έκατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγοι, PG, t. 29, էջ 280) բառերը նույնպես ոչ թե ոսկեդարյան, այլ VII-VIII դ.դ. հունաբան թարգմանութեան արդյունք պիտի դիտել (տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 72):

97. Բնագրում՝ «τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» (էջ 280) – յաւիտեանս յաւիտեանից:

98. Հունարենի խորագիրն է՝ «Ὁμιλία Ι Κατὰ οργιζομένων»: Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 353-372:

99. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 766:

100. Անշուշտ, հունարենի նմանությամբ (տե՛ս էջ 364) հայերեն թարգմանությունում ևս սպասելի էր «եւ զՏէրն մեր ապտակեցաւ» շարունակությունը, որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության ձեռագրերից և ոչ մեկում:

101. Հայերեն թարգմանության «զրպարտեցա՞ր՝ եւ դատաւորն» ձևակերպումը հստակ չէ, բառ է պակասում: Ծիշտ կլիներ այն վերընթերցել «զրպարտեցա՞ր, եւ դատաւորն զրպարտեցաւ» տեսքով, մի բան, որ հիմնավորվում է ոչ միայն հունարեն նախորինակով, այլև համապատասխան հատվածի բովանդակությամբ: Սակայն առկա ձեռագրական հավաքածոները նման միջամտության հնարավորություն չեն տալիս:

102. Բնագրում՝ «Ζαμβρι καὶ τῆς Μαδιανίτιος» (էջ 368):

103. Բնագրում շարունակաբար ունենք եւ գալղութիւն - «καὶ τὸ κράτος» (էջ 372), որը հայերեն թարգմանության ձեռագրերում չի պահպանվել:

104. «Ὁμιλία ΙΑ΄. Περὶ φθόνου». բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 372-385:

105. Այս և նախորդ ճառերում տրվող կենսաբանական տեղեկությունները որոշակի ընդհանրություն ունեն նույն հեղինակի «Վեցաւրեայ» երկասիրության համաբնույթ հաղորդումների հետ:

106. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 990:

107. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 986:

108. Բնագրում՝ «ἀδελφός» (ἀδελφός, էջ 376): Սակայն տվյալ պարագայում հանցանք-զանցանքի մերձավորությունն է ակնարկվում և ոչ թե իրական քրոջ կամ եղբոր անձը մատնացուցվում: Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում եղբայր բնագրային ընթերցումը չի պահպանվել:

109. Γεθιμαδενναρική (δυσμεταχειρεστότατος, էջ 376) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 615):

110. Բառարանագրությանը ծանոթ է հրապարակապաշտ բառը. նոր հայկագյան բառարանագիրների վկայած չորս օրինակներից երկուսը «Պահոց գրքից» են վերցված: Սակայն բառարանագրությանը անծանոթ է նույն հիմքի վրա առաջացած հրապարակապաշտել բայական տարբերակը, որի միակ կիրառությունը սույն օրինակն է: Այն առաջացել է հունարենի «δημοσιεύοσι»-ն (էջ 381) թարգմանելու ճանապարհով:

111. Վատխաւութիւն (κατηγορία, էջ 381) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 786):

112. Ճառիս Հայերեն թարգմանություն ավարտը պակասավոր է՝ շնորհեաց սեպ կապակցությունից հետո բնագրում ունենք՝ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ ἡ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι» (էջ 386), որը ինչ-ինչ պատճառով Հայերենում բացակայում է:

113. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 210-228:

114. Անձնաձուլիս (ψυχολογία, էջ 212) բառի կիրառություն միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 193):

115. Բառարանագրությունը Աերանուագ (ἐμμελής, էջ 212) բառի կիրառություն այլ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 415):

116. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 448:

117. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 448:

118. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 316:

119. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 1106:

120. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 447:

121. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 541:

122. Դժվարանում ենք ասել Հայերեն թարգմանությունից ինչ պատճառով է դուրս մնացել բնագրի հետևյալ միտքը. «εἶτα ἰστώμεν τὸ βούλευμα» (էջ 220):

123. Դիրավայր (εὐρύχωρος, էջ 221) բառի կիրառություն միակ վկայությունը սույն օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 634):

124. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 807:

125. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 630:

126. Հունարենին համընթաց շարունակություն-ավարտ ունենալու համար պակասում է «եւ գաւրութիւն... յաւիտենից» ձևակերպումը, որը կա բնագրում (տե՛ս էջ 228):

127. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 460-469:

128. Բնագրում՝ «τὴν Συρίαν Ῥωβὼ καὶ τὴν Συρίαν Σωβᾶ » (էջ 461):

129. Բառարանագրությունը ծանոթ է ձեռնարուեստ բառը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 153), սակայն սույն հիմքից կազմված ձեռնարուեստակ տարբերակը տակավին արձանագրված չէ: Այն առաջացել է հունարենի «χειροτέχνης»-ը (էջ 461) թարգմանելու ճանապարհով. նշանակում է արհեստավոր, վարպետ (DPC, II 1770): Հմմտ. Մալիս. «Զեռնարուեստ - ձեռքի արհեստավոր, ձեռագետ» (Գ, էջ 164):

130. Մէջս գետնց (Μέσην τῶν ποταμῶν, էջ 461), անվանման տակ նկատի ունի Արաբիայի և Փյունիկի միջև ընկած տարածքը:

131. Հայերեն թարգմանությունում տեղանուն է օտարված, հունարենում ունենք՝ «Ἀδραζᾶρ βασιλέα Σωβᾶ» (էջ 461):

132. Բնագրում սույն միտքը արգելական-ժխտական է՝ «μη εἰρησθαι» (էջ 464):

133. Նշանատրոփում (σημείωσις, էջ 465) բառի վկայվածության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ. Բ, 436):

134. Բնագրին համընթաց թարգմանություն ակնկալելու դեպքում պիտի ունենայինք՝ յեկեղեցի Տեառն (Հմմտ. εις Ἐκκλησίαν Κυρίου, էջ 468):

135. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում անհարթ է այն պատճառով, որ օտարվել է համապատասխան կոչականը՝ Տէ՛ր, որը կա հունարենում՝ «Κύριε» (էջ 468):

136. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 469-484: Խորագրին հաջորդում է հետևյալ ծանուցումը՝ «εις τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ» (ի կատարած յաղագս ի Դիթումայ, Սաղմոս Դավթի), որը բուն խորագրին ձուլված տեսքով պահպանվել է հայերեն թարգմանության ձեռագրերից երկուսում:

137. Հմմտ. ՆՀԲ. Բ, 317:

138. Հմմտ. ՆՀԲ. Ա. 41:

139. «Զի... զայրացուցանէ» նախադասության տրամաբանական շեշտը բնագրում ժխտական է (Հմմտ. բնագիր, էջ 472), հայերեն թարգմանությունում՝ հաստատական: Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը այլ տարբերակ չեն պահպանել:

140. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 254:

141. Փրագովություն բառն անծանոթ է բառարանագրությունը. այն առաջացել է բնագրի «φυσάται» (էջ 477, φυσάω - փչել, φυσαι, φυσացնել. ΔΓ-PC, II, 175) հիմքի վրա, որը տվյալ պարագայում ընկալելու է իբրև որակում հարստություն, ուռճացածություն մեծամտողի մասին:

142. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 100:

143. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 484-494:

144. Բնագրում Աստուծոյ փոխարեն առկա է Քրիստոսի (τοῦ Χριστοῦ, էջ 485):

145. Թվարկումների ցանկը հայերեն թարգմանությունում պակասավոր է. բացակայում են՝ թե՞ հալածումն (= ἡ διωγμός, էջ 485), թե՞ սերկություն (= ἡ γυμνότης, էջ 485) հարցադրումները:

146. Հայերեն թարգմանության խստություն բառը իր բոլոր տարբերակներով (խստովանություն, խոսություն) ըստ էության չի արտացոլում բնագրի «περίστασις» (τῶν περιστάσεων, էջ 488) բառի տվյալ հատվածի համար պահանջվող ծանր հանգամանք, անկալունություն, անհաստատություն հիմաստներից և ոչ մեկը:

147. Բնագրում՝ յաւիտեանս յաւիտենից (αἰῶνας τῶν αἰώνων, էջ 493):

148. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 30, էջ 104-116:

149. Նոր հայկազյան բառարանագիրները մեկական օրինակ-վկայություններ արձանագրել են քաջընտրաբար, քաջընտրութիւն նույնահիմք բառերը (ՆՀԲ, Բ. 989), բայց ծանոթ չեն քաջընտիր բառի սույն կիրառությունը, այլապես կանգ-րադառնային դրան: Հասկանալի է, որ այն առաջացել է հունարեն «εὐδόκιμος» (էջ 104) բառը թարգմանելու ճանապարհով (նշանակում է բարի համբավ ունեցող, փառապանծ, տե՛ս ԸԳ-ՔԸ, I 686) Բառս վկայված է Ստ. Մալ-խասյանցի բառարանում (Մալխ., Դ, 553):

150. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 163:

151. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 251:

152. Այս դեպքում հայերեն թարգմանությունից, հավանաբար ընդօրինակ-ման ճանապարհով, դուրս է մնացել աստվածաշնչյան հետևյալ քաղումը. «καὶ υἱοὶ Ἰησοῦ παντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε» (էջ 109): Հմմտ. Սղւ., ԶԱ. 6-7 «կամ որդիք բարձրելոյ ամենեքեան: Դուք աւաղիկ որպէս մար-դիկ մեռանիք...»:

153. Սույն վկայությունը երկակից (δίχηλος, էջ 113) բառի կիրառության միակ օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 687):

154. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 971:

155. Հայերեն թարգմանության այս հատվածում միջամտություն հետք կա. ինչ-ինչ պատճառով բացակայում է բնագրի հետևյալ միտքը՝ «Τὰς εὐχὰς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ» (էջ 113):

156. Բնագրի խորագիրը մի փոքր այլ է՝ «Ὁμιλία ΙΕ΄. περὶ πίστεως»: Հունա-րենը տե՛ս PG, t. 31, էջ 464-472:

157. Աղառաքից (ἰσχνόφωνος, էջ 464) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 48):

158. Քաջարկութիւն (εὐταξία, էջ 465) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ հայտնի չէ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 999):

159. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 473:

160. Պարակցութիւն հրեշտակաց (χοροστασίας ἀγγέλων, էջ 465) արտահայտու-թյունը կիրառված ենք գտնում նաև Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբեր-գութեան» պոեմի ԻԴ. գլխում՝ «Թէ ընդ հրեշտակսն պարակցութեա՞ն, յորմէ տրոհեցայ» (Գրիգոր Նարեկացի, Մատեան ողբերգութեան, աշխատասիրություններ Պ. Մ. Խաչատրյանի և Ա. Ա. Ղազիզյանի, Երևան, 1985, էջ 355):

161. Նախահաստութիւն բառը անծանոթ է բառարանագրությանը. այն առա-ջացել է հունարեն «προεδρία» (էջ 465) բառի հիմքի վրա, որը նշանակում է «переднее, первое или почетное место, сидящий на первом месте, впереди или на престоле» (ԸԳ-ՔԸ, II, 1377):

162. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 213:

163. Հայերեն թարգմանության ավարտը դարձյալ չունի բնագրի բանաձևային ձևակերպումը՝ «καὶ τὸ κράτος εἰς αἰῶνας τῶν αἰῶνων» (էջ 472):

164. Հունարենում ձառիս խորագիրն է՝ «Ὀμιλία Ις»: Հայերեն թարգմանության համար բուն խորագիրը ընտրված ավետարանական քաղվածքը հունարենում ենթախորագրի տեսքով է ներկայացված: Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 472-481:

165. Սույն դրվագի հայերեն թարգմանությունը պակասավոր է. բնագրի «καθ' ὅτι ἐν ἐκείνοις μὲν διὰ τῶν δούλων ἡμῖν ἐλάλησε τῶν προφητῶν» (էջ 472) միտքը հիմնականում օտարվել է:

166. Առասպելաբեր բառի կիրառության բառարանագրությանը ծանոթ միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 293):

167. Հալալաբանութիւն (πειθανολογία, էջ 473) բառի կիրառության օրինակ Նոր հայկազյան բառարանագիրներին ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 72):

168. Հայերեն թարգմանությունում սույն թվարկումը պակասավոր է. դուրս է մնացել երկիր անվանումը, որը կա հունարենում (γῆ, էջ 477):

169. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 384:

170. Բնագրի շարունակությունում ունենք «τῷ Θεῷ» (էջ 480), որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության ձեռագրերում:

171. Բնագրի «τὸ κράτος»-ը (էջ 481) հայերեն թարգմանությունից դուրս է մնացել:

172. Ձառիս հունարեն խորագիրը մի փոքր ավելի ընդարձակ է՝ «Ὀμιλία εἰς τὴν ἄγιαν τοῦ τον Χριστοῦ γέννησις»: Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 1457-1476:

173. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 525:

174. Բ. Կեսարացու առուածոյ և Ստ. Ասողիկի առածոյ ընթերցումների առնչակցությունն անդրադարձել ենք սույն հրատարակության առաջաբանում, «Պահոց գրքի» հետքերը քննելիս:

175. «Միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն» կապակցությունը առած և առուած բառերի բացատրության առիթով Նոր հայկազյան բառարանագիրների հղած օրինակներից մեկում ունի «զմիաւորեալն կացուցանելով մարմին» տարբերակը: Այդ խնդրին անդրադարձել ենք Հայոց միջնադարյան գրականության վրա Պահոցի հետքերը քննելիս:

176. Արտերադարձումս (φαντάζη, էջ 1461) բառի միակ վկայությունը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 382):

177. «Եկու... վասն միոյ» միտքը բնագրային հիմք չունի. այն հավանաբար թարգմանչի միջամտության արդյունք է:

178. Առնիստուփիս (μνηστεία, էջ 1464) բառի նոր հայկազյան բառարանագիրներին բացատրության միակ հիմքը «Պահոց գրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 309):

179. Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությունում լատիներեն ընթերցման փոխարեն ունենք աշխարհի, որը պահպանվել է նաև «Պահոց գրքի» ուշ շրջանի երկու ձեռագրում: Սակայն Պահոցի հունարենում ունենք «τοῦ αἰῶνος» (էջ 1468) ուստի և սույն տեքստի համար նպատակահարմար գտանք լատիներեն ընթերցումը:

180. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 650:

181. Հայերեն թարգմանությունից դուրս է մնացել շարունակության «τῶν Ἰουδαίων» - Հրէից (էջ 1472) անվանումը:

182. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 626:

183. Հեծան (հեծանակք, δοκίς, δοκίδες, էջ 1472) բառի բացատրության նոր հայկազյան բառարանագիրներին միակ աղբյուրը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 81):

184. Գուպար-ը (βόθυνον, էջ 1472) այս դեպքում նշանակում է «անուն գիսաւոր աստեղ, որ իցէ խորանիստ խոռոչաւոր» (ՆՀԲ, Բ. 582): Անվանման կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ բառարանագիրներին:

185. Անկատարելակից (ασυντελής, էջ 1473) բառի կիրառության միակ օրինակն է սույն վկայությունը (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 170):

186. Երասանակազանց (ἀφηνιάζομεν, էջ 1473) բառի կիրառության միակ վկայությունը սույն օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 671):

187. Բնագրում մտաց-ի փոխարեն ունենք՝ «τῆς καρδίας» (էջ 1473):

188. Բնագրում ունենք նաև՝ «καὶ τὸ κράτος» (էջ 1476), որը հայերեն թարգմանության ձեռագրերում բացակայում է:

189. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 28, էջ 1249-1265: Սույն գործը Բարսեղ Կեսարացու երկախրություններից դուրս թողնելու և Աթանասի անվամբ հրատարակելու իրողությունն ինքնին հեղինակային պատկանելության կասկած է նշանակում: Այդ առթիվ հայագիտության մեջ եղել են տարբեր կարծիքներ: Այսպես, օրինակ, Գ. Զարբհանյանը գտնում է, որ «այս Տրամախօսութիւնը Ապողինարի՝ որ ի մեր հայ գրչագիրս սրբոյն Բարսղի կ'ընծայուի, յունական քանի մը հեղինակաց քով Աթանասի տրուած է և անոր անունովն ալ հրատարակուած: Ոմանք ի քննադատից Մաքսիմոսի վկայի ընծայեցին՝ որ եօթներորդ դարուն մէջ էր. այլ Թէոդորեսոսի: Հայկական հին թարգմանութիւնս՝ այս ամէն կարծիք և երկմտութիւն կը փարատէ: Վաւերականութեանն վկայ է և սուրբ հայրապետ Շնորհալի ի Թողթա իւր» (Գ. Զարբհանյան, էջ 330): Մի փոքր այլ է Կարապետ եպիսկոպոսի մեկնաբանությունը. «Իրենց տեղում չեն նաև ս. Բարսեղի անունը կրող հատուածները, մանաւանդ որ կասկածելի ծա-

գուժն ունեցող և այնքան երկար «վիճաբանութիւնը» ամենևին յարմար նիւթ չէր այնպիսի մի ամփոփ ժողովածուի համար, ինչպիսին եղել է ըստ երևոյթին նախնական «Կնիք հաւատոյն» («Կնիք հաւատոյ», էջ XVII-XVIII): Բարսեղ Սարգսիյանը տեղյակ է Ջարբհանալյանի վերոբերյալ կարծիքին և ինքն էլ գտնում է, որ Շնորհալու ծանոթությունն ինքնին խոսում է «ի նպաստ Ս. Բարսղի հարազատ գործ ըլլալուն: Չեռագրիս հնութիւն իսկ նոր կռուան մ'է այս բանիս» («Մայր ցուցակ», էջ 1262-3): Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դավանական խնդիրներ արծարածող սույն գործին դիմել է ոչ միայն Շնորհալին, այլև հայ միջնադարյան գրականության մի շարք անվանի դեմքեր: Ավելին, այս նույն գործի հետ եղած մշտական շփման ու տեղական անհրաժեշտության թելադրանքով բուն թարգմանությանը զուգահեռ առաջացել են նաև զուտ տեղական խմբագրություններ: Ստորև ներկայացնում ենք «Տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին...» գործի հայերեն թարգմանության մի տարբերակ, որը, կարելի է ասել, բուն տեքստի երեք մասի բաժանած և այդ մասերը վերադասավորած խմբագրություն է ներկայացնում: Այս դեպքում շարադրանքը հաճախ ընդմիջարկվել է զանազան նոր հարցադրում-լուծումներով կամ եղած մեկից ավելի հարց ու պատասխանները երբեմն ընդհանրացվել, մեկտեղվել են, երբեմն էլ մասնատվել-վերածվել նոր հարց ու պատասխանի: Ասվեց, այդ ամենը կատարվել է տեղական անհրաժեշտության թելադրանքով: Միաժամանակ նկատելու է, որ հայ մատենագիրները օգտվում են հիմնականում, այսպես կոչված, չմիջամտված, հունարենին համընթաց թարգմանությունից: Ասվածը նշանակում է, որ այդ երկասիրության խմբագրված տարբերակը ունեցել է օգտագործման ոչ մեծ շրջանակ:

/156ա/ ԺԹ. ՏԵՍՈՒԹԻԻՆ Ի ՄԱՐՄՆԱԻՈՐՈՒԹԻՆ ՓՐԿՉԻՆ՝ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԻ¹

Բարսեղ ասէ՝ մարմին մարդկայի՞ն ունէր Քրիստոս, թէ՞ ոչ:

Ապողինար ասէ. ոչ:

Բարսեղ ասէ. այլ զո՞ր:

Ապողինար ասէ. աստուածային:

Բարսեղ ասէ. բնութեա՞մբ, եթէ՞ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Բարսեղ ասէ. ապա ուրեմն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբ՝ տնաւրէնութեանն՝ աստուածային:

¹ CD նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ապողինարի հերձաձողի տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին

² ABCD ասէ] + իսկ

³ A միաւորութեամբ] միացուցանելով

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. եւ համաբնութիւն մեզ:

Ապողինար ասէ. որ ի Մարիամայ մարմինն՝ համաբնութիւն մեզ:

Բարսեղ ասէ. ձայնակիր¹ց ուրեմն մեզ լիցես² յայսմ²:

Ապողինար ասէ. եթէ այդպէս՝ այո:

Բարսեղ ասէ. ապա տեսցուք յաղագս անձինն:

Ապողինար ասէ. տեսցուք:

/156բ/ Բարսեղ ասէ. անձնաւո՞ր էր մարմինն, թէ՞ առանց հոգւոյ³:

Ապողինար ասէ. հոգեւոր:

Բարսեղ ասէ. հոգի ունէ՞ր՝ յայտ է ահա:

Ապողինար ասէ. ո՛չ ունէր հոգի:

Բարսեղ ասէ. զի ա՞րդ⁴ հոգեւորն ոչ ունէր հոգի:

Ապողինար ասէ. աստուածային⁵ էր՝ հոգեւորութեամբ հոգիացեալ:

Բարսեղ ասէ. իսկ դու անաստուածութեա՞մբ հոգիացար:

Ապողինար ասէ. բնաբար անձնացայ:

Բարսեղ ասէ. առանց Աստուծոյ զաւրութեա՞ն:

Ապողինար ասէ. այլ ո՛չ այսպէս Տէրն: Քանզի յայտասիկ անձն բանական՝ ի մարմնի միանալով հրամանաւ Աստուծոյ՝ մարդ կատարէ: Իսկ Քրիստոսին ոչ այսպէս, այլ Աստուած բանն ի՞նչ⁶ մարմնի⁷ միացեալ՝ մարդ կատարեաց զԱստուածն:

Բարսեղ ասէ. ուրեմն զա՞յն ասես աստուածային անձնաւորութիւն⁸:

Ապողինար ասէ. ամենեւին իսկ:

Բարսեղ ասէ. փոխանակ Հոգւո՞յ⁹ ուրեմն էր Բանն:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. իսկ ո՞վ էր, որ¹⁰ ասէրն՝ զանձն իմ ոչ ոք¹¹ բառնայ յինէն, յորժամ կամիմ՝ դնեմ զնա¹² եւ յորժամ կամիմ՝ առնում զնա՝ Բանն, եթէ մարմինն¹³:

Ապողինար ասէ. բանն:

¹ CD լիցիս

² C յայս

³ AC հոգո

⁴ D զիարդ]

⁵ D աստուածոյ] աստուածային

⁶ C ի]

⁷ C մարմին

⁸ A անձնաւորութիւն] անձնաւորութիւն

⁹ AC հոգո

¹⁰ AD որ] նոր

¹¹ C ոք]

¹² C եւ... զնա]

¹³ A մարմինն] մաւմինն

Բարսեղ ասէ. եւ զո՞ր |157ա| անձն¹ ասէր², զոր ունէ՞րն, թէ զո՞ր ոչն ունէր:

Ապողինար ասէ. զմարդկային կենացն ասէր:

Բարսեղ ասէ. եւ կարելի՞ է զմարդկային կեանսս³ գոլ առանց մերձաւորութեան անձին:

Ապողինար ասէ. ամենեւին իսկ: Քանզի Աստուած բանն ինքն «ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ»:

Բարսեղ ասէ. երեւեցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիս՞րդ:

Ապողինար ասէ. մարմնով:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ որպէս մարմնոյն երեւելն⁴, նոյնպէս եւ անձինն շրջելն, եւ անկարելի է բնութեամբ⁵ անտեսանելոյն տեսանիլ առանց մարմնոյ⁶, եթէ ոչ միասցի ի մարմնի, որ կարէին երեւել լինել, եւ անկարելի է բնութեամբ անչարչարելոյն չարչարիլ եւ շրջիլ ընդ մարդկան՝ ոչ միացեալ ի մարմնի անձնաւորի: Իսկ մարմին անձնաւոր հոգի ունելի է, եթէ կամիս եւ եթէ ոչ կամիս:

Ապողինար ասէ. մարդ ուրեմն չարչարեցաւ յաղազս մեր:

Բարսեղ ասէ. մի՛ լիցի: Այլ Աստուած՝ կամելով երեւել՝ միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր զկարելին չարչարել՝ ոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեան միաւորեալ եւ ոչ ի մարդոյ պարզ|157բ|արար⁷ Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբեաց եւ յայնժամ ի նմանէն ընկալաւ⁸ Աստուած բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց ըստ ինքեան տնաւրէնութեանն⁹ հոգեւոր մարմին, որպէս զի գոլ զմինն¹⁰ եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողինար ասէ. անձնաւոր մարմին¹¹ մա՞րդ է:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ պարզաբար հոգեւոր մարմինն ասեմ մարդ, այլ¹² մարդկային մարմին անձնաւորեալ մարդ է:

Ապողինար ասէ. մարդ Յիսո՞ւս է:

Բարսեղ ասէ. առանց բանին ոչ մարդ զիտեմ զնա լեալ¹³: Քանզի զգոյացութիւնն իւր միաւորութեամբ բանին ծանեայ:

¹ AB անձն] .

² C ասէր] ասէ

³ C կենս

⁴ D երեւալ

⁵ BD առանց մարմնոյ]

⁶ C անտեսանելոյն... բնութեամբ

⁷ B պարզաբար] + ի

⁸ ACD ընկալաւ] կալաւ

⁹ AB տնաւրէնութեանն] անաւրէնութեանն

¹⁰ C զմինն] զմարմինն

¹¹ B մարմինն

¹² C մարդ այլ]

¹³ B լիեալ C լինել

Ապողինար ասէ. ուրեմն փոխանակ բանականի՞ն էր բանն:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ, այլ զբանականն էր բանին՝ միաւորեալ եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր չարչարանս յոգւոյն¹ ի բանականէ եւ սակայն մարդ ի յանձնէ բանական է եւ ի մարմնոյ գոյանայ: Սոյնպէս Աստուած ասեմ, զի Մարիամայ ծնեալն ի հոգւոյ² եւ ի մարմնոյ միացեալ: Վասն զի, զոր աւրիճակ, միացեալ ոգւոյ ի մարմին՝ ծնանի մարդն ի ձեռն կնոջն³, սոյնպէս⁴ միացեալ Աստուած բանն ոգւոյ⁵ եւ մարմնոյ⁶՝ ծնաւ Աստուած եւ մարդ՝ ի ձեռն կնոջ:

Ապողին/158ա/ար ասէ. եւ սակայն ի կնոջէ գրեցաւ:

Բարսեղ ասէ. ի կնոջէ՛ ըստ մարմնոյ, ի ձեռն կնոջ՝ ըստ հոգւոյն⁷:

Ապողինար ասէ. իւր որդին Աստուծոյ, զոր ետն յաղագս մեր, ո՞ է՝ բա՞նն, եթէ՞ մարդն:

Բարսեղ ասէ. իւր որդին Աստուծոյ նոյն ինքն է, որ խոնարհեցոյց զինքն զպատկեր ծառային եւ նորին ծառայական պատկերաւն⁸ տուաւ⁹:

Ապողինար ասէ. ո՞չ ծնեալն ուրեմն ի Մարիամայ Յիսուս, այլ ծնեալն ի ձեռն նորա բանն ինքն զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի մահ:

Բարսեղ ասէ. մի բաժանէր զընտացեալ¹⁰ միաւորութիւնն: Քանզի ասացի, թէ նոյն ինքն է իոր որդին Աստուծոյ եւ ի Մարիամայ՝ ըստ մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա՝ ըստ հոգւոյ¹¹:

Ապողինար ասէ. որ ի ձեռն նորա արդեաւք¹² բանն խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ:

Բարսեղ ասէ. որ ի ձեռն Մարիամայ Աստուած բանն ոչ կարելով բնութեամբ աստուածութեանն խոնարհել մինչեւ ի մահ, որ է պատկեր ծառայի:

Ապողինար ասէ. Աստուած ուրեմն մեռաւ վասն մեր:

Բարսեղ ասէ. Աստուած՝ միացուցանելով ինքեան հոգեւոր մարմին, զկարելին /158բ/ մեռանել: Վասն զի ոչ բնութեամբ աստուածութեանն վասն մեր մեռաւ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. եթէ հոգի բանական ունէր մարմինն՝ ոչ Աստուած, այլ մարդն¹³ մեռաւ:

¹ AC հոգոյն
² A հոգոյ C ոգո D հոգւոյն
³ C կնոջ
⁴ C սոյնպէս] նոյնպէս
⁵ A ոգոյ
⁶ BCD մարմնի
⁷ A հոգոյ C հոգո
⁸ C պատկերովն
⁹ A տուաւ
¹⁰ B զընտանաց C զընդանացել
¹¹ A հոգոյ C հոգո
¹² C արդօք
¹³ B մարդ

Բարսեղ ասէ. որ ի մարմնոյն բաժանուամն մա՞հ ասի, թէ՞ ոչ:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ զոր աւրինակ՝ ուրեմն ոչ կարէ ասել ի գերեզմանին եւ ի թաղմանն լինել, եթէ ոչ ունէր գեղեալ մարմինն, սոյնպէս ոչ ստացաւ՝ եթէ բաժանեցաւ ի մարմնոյն, ամենայն ուրեք էր¹ եւ զամենայն բովանդակէր, եւ ունէր զանբաժանելի հոգին, ընդ² որում եւ որոց³ ի դժոխս լինել: Եւ այս յաղագս մեր, Աստուած ի գերեզմանի եղեալ՝ ի ձեռն մարմնոյն եւ ի դժոխս՝ ի ձեռն հոգւոյն⁴:

Ապողինար ասէ. ես հաւատացի, թէ Աստուած բանն իւրով մերձաւորութեամբն հոգիացոյց մարմինն եւ պետս ինչ ոչ ունէր հոգւոյն⁵:

Բարսեղ ասէ. որպէս ի խաչելն եւ ի թաղելն, եւ ի յառնելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեալք⁶ խաչն լինիցի, այլ ճշմարտութեամբ, նոյնպէս եւ ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինելն⁷ պէտս ունէր հոգւոյն⁸: Քանզի յաղ/159ա/ազս ո՞յր ասացաւ, եթէ՛ «սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» մինչեւ ի⁹ մահ: Յաղագս մարմնո՞յն անզգալոյ¹⁰, եթէ՞ բանին Աստուծոյ:

Ապողինար ասէ. եւ մեք ասեմք, եթէ զգայութիւն¹¹ ունէր մարմինն, որով զգայր¹² չարչարանացն:

Բարսեղ ասէ. եւ մարմին զգայութիւն¹³ ունելով հոգեւոր է: Քանզի առանց հոգւոյ¹⁴ անզգայ¹⁵ է: Զի որ խոնարհեցոյցն զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ, Աստուած էր, ոչ բնութեամբ աստուածութեանն մեռանելով, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի զմարդկութեանն¹⁶ չարչարանս կրեաց: Եւ զոր աւրինակ անկարելի էր բեւեռել զնա ի խաչին եւ պատել պատառակալաւ, եւ զնել ի գերեզմանին՝ առանց մարմնոյ, նոյնպէս¹⁷ անկարելի էր նմա¹⁸ տրտմելն եւ հոգալ¹⁹ առանց հոգւոյ²⁰ բանականի, զի անբան անձն ոչ

¹ C էր]

² C ընդ] ըստ

³ ADE որոյ

⁴ ACD հոգոյն

⁵ AC հոգոյն

⁶ B կարծեալք

⁷ D լինել

⁸ A հոգոյ C հոգո

⁹ B է]

¹⁰ C անզգալոյ] անզգալ D անզգալոյ

¹¹ C զգայութիւն] սգայութիւն

¹² C զգայր] սգայր

¹³ C զգայութիւն] սգայութիւն

¹⁴ AC հոգո

¹⁵ C անզգայ անզգա

¹⁶ C մարդկութիւնն

¹⁷ C նոյնպէս] սոյնպէս

¹⁸ C նմա] նորա

¹⁹ C հոգալն

²⁰ A հոգոյ

տրտմի յառաջագոյն անգիտանալով զմահն, այլ իբրեւ զարջառ ի սպանումն ածեալ լինի եւ կամ իբրեւ զայլ ինչ յանբանիցն:

Ապողինար ասէ. ոչ ուրեմն եղեւ մարդ որդին Աստուծոյ, այլ ի մարդում եւ անկարելի, որ ի մարդում լեալ¹, գոլ զնա Աստուած:

Բարսեղ ասէ. /159բ/ ասես լեալ զբանն մարմին², թէ³ ոչ:

Ապողինար ասէ. «բանն մարմին եղեւ» գրեալ է:

Բարսեղ ասէ. փոփոխեալ⁴ մարմին, թէ⁵ ի մարմնի լինելով:

Ապողինար ասէ. ի մարմնի լինելով:

Բարսեղ ասէ. թէ անկարելի էր նմա մարդ² լինել լինելով ի մարդն եւ անկարելի էր նմա մարմին լինել լինելով ի մարմին: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ³ մարմին ասի լինել ոչ փոփոխեալ⁴ ի մարմին եւ մարդ լեալ մարդ ասի եղեալ ոչ փոփոխելով ի մարդ:

Ապողինար ասէ. ո՞վ էր, որ ասէրն⁵ «Աստուած իմ, ընդէր թողէր զիս»: Աստուածն բա՞ն է, թէ⁶ մարդն:

Բարսեղ ասէ. ես եւ զթաղումն մարմնոյն նորա ասեմ բանին ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, ⁶այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Նոյնպէս⁷ զձայնս⁸ զանձնականս եւ զտրտմութիւնն, եւ զփալն, եւ որքան ասի վասն նորա յԱւետարանսն⁹ Աստուծոյ բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Արդ, զոր աւրինակ զմարմինն իւր առնէ, ասելովն՝ այս է մարմին իմ: Նոյնպէս եւ զհոգին իւր առնէ, ասելովն՝ զհոգի իմ ոչ ոք բառնայ յինէն: Նոյնպէս եւ զչարչարանսն երկաքանչիւրոցն ընտանեցուցանէ, քանզի որպէս նոր/160ա/ա մարմինն տնաւրինաբար, նոյնպէս եւ նորա թաղումն մարմնոյն տնաւրինաբար: Եւ, զոր աւրինակ, նորա անձնն տնաւրինաբար, նոյնպէս եւ նորա ձայն անձինն տնաւրինաբար, զի եւ թաղումն մարմնոյ¹⁰ նորա¹¹ բանին թաղումն տնաւրինաբար, եւ ձայն անձին նորա բանին, ձայն տնաւրինաբար: Քանզի ինքն բանն ձայնելով զանձինն յատկութիւն:

Ապողինար ասէ. մեք ասեմք եթէ մարդասէրն Աստուծոյ բան մարդ լինել արժանի արար՝ մարմին առնլով ի սուրբ Կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարմնացեալ իբրեւ զմարդ գտեալ:

¹ B լիեալ

² C լինել... լինել]

³ B լիեալ

⁴ BD փոփոխելով

⁵ C ասէր

⁶ C այլ... տնաւրէնութեանն]

⁷ C նոյնպէս] + եւ

⁸ C զձայնս] զայնս

⁹ C յաւետարանն

¹⁰ C մարմնոյն

¹¹ C նորա]

Բարսեղ ասէ. մի՛ ասէր Աստուծոյ բանին մարդասէր, այլ մանաւանդ՝ մարմնասէր, քանզի թէ ոչ արժանի արար միանալ ի մարդ՝ զիա՞րդ մարդասէր:

Ապողինար ասէ. սիրով զմարդն ի մարդկային մարմին միացեալ, զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:

Բարսեղ ասէ. ոչ եւս մարդկային մարմին, որ ոչն է անձնաւոր բանական¹: Քանզի զիա՞րդ ոչ անձնացեալն անձամբ² բանականաւ մարմին մարդկային կարաց գոլ: Քանզի մարմին՝ մարմին, եւ անձնն անձնէ: Եւ յայնժամ մարդ ասի, յորժամ բանական անձամբ մարմնանայ եւ մարմինն անձնանայ³: |160բ| Արդ, ոչ ոք մարդկային մարմին է, որ ոչ հաւասարեաց⁴ հոգւոյն⁵ բանականի:

Ապողինար ասէ. երկրային մարմինքն⁶ յորժամ ինչ առ ընկալցի անձն բանական՝ մարդ լինի: Եւ եթէ անբան անձն առնկալցի, այլ կենդանի ի մարդոյ լինի⁸: Եւ յայտ նիւթոյ Տէրն ինքեան մարմին ստեղծանելով, եւ զնոյն կենդանացուցեալ իւրով բնութեամբն (որպէս բնաւորեցաւն, անձն ունելով, հաւասար կատարեալ եւ նմա), զիւր զզաւրութիւնն տալով՝ առնէր կենդանի Աստուած՝ ըստ տեսակին եւ մարդ՝ ըստ նիւթոյն:

Բարսեղ ասէ. ըստ տեսակին ոչ իմանամ, կամիս ասել՝ ըստ աստուածութեանն:

Ապողինար ասէ. մարմինն կերպարանեալ՝ աստուածայնովքն⁹ պայծառացեալ զաւրութեամբքն:

Բարսեղ ասէ. զաստուածային ուրեմն զզաւրութիւնն¹⁰ տեսա՞կ¹¹ ասես:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. զի յորժամ ինչ զերկրային մարմնոցն առցէ անձն¹² ¹³ բանական՝ մարդ լինի, յայնժամ եւ մարդկային մարմինն լսի եւ լինի: Բայց ոչ առնլով անձն բանական, ոչ¹⁴ մարդկային մարմին է¹⁵: Եւ որ ոչն է մարդկային մարմին¹⁶, զիա՞րդ ասես ըստ¹⁷ նիւթոյն, նիւթոյն յայնժամ մարդկային եղելոյ,

¹ C անձնաւոր բանական] անձնաւորական

² C անձամբ]

³ C եւ մարմինն անձնանայ]

⁴ C հաւասարեաց] հասարակաց

⁵ A հոգոյն

⁶ C մարմինք

⁷ C մարդն

⁸ D լինի] եղելոյն

⁹ B աստուածայնովքն

¹⁰ C զզորութիւնն

¹¹ C տեսակ] տեսական

¹² C անձն] անձնական

¹³ C բանական... եւ]

¹⁴ C ոչ է մարմին է]

¹⁵ C է]

¹⁶ C մարմին] +է

¹⁷ C ըստ] վասն

յորժամ անձն բանական առ ընկալցի: Ես ընթերցայ եւ զվարդապետին ձերոյ զԱպողինարի զխոստովան/161ա/ութիւն, յորում համաբնական ասէ զմարմինն Տեառն¹ Մարիամայ: Եւ զՄարիամ մեզ: Ապա ուրեմն համաբնութիւն մեզ է² տէրունական մարմինն, վասն զի մարդկային:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր ասես տէրունական մարմին, զոր երբէք մարդոյն կազմեսցես:

Բարսեղ ասէ. ես եւ զմարմինն Տէրունական ասեմ, եւ զանձն Տէրունական, եւ զմիտսն Տէրունական, եւ զարիւնն Տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին Տէրունական՝ միաւորութեամբ Աստուածն բանի: Այսպէս, որպէս զի մի Տէր լսեմ³ զնոյն ինքն⁴ զԱստուածն եւ զմարդն⁵: Եւ երբեմն զնոյն ինքն Աստուած, եւ Տէր լսեմ, եւ երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ մարդ: Քանզի ինքն յաղագս իւր ասէ, զի՞ «խնդրէք զիս սպանանել մարդ, որ զձջմարտութիւնն ձեզ խաւսեցայ»: Եւ Պաւղոս՝ մարդ «զՅիսուս Քրիստոս երեկ եւ այսաւր, նոյն ինքն եւ յաւիտեանս»: Եւ զնոյն զայս⁶ մարդ թոմասու⁷ շաւշափեալ՝ ասէր. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ»: Նմանաբար եւ Պաւղոս ասէ. «յորոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյն⁸, որ է ի վերայ ամենեցունց Աստուած՝ աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն»: Արդ⁹ Աստուած եւ¹⁰ մարդ բանն յաղագս հաճութեան միաւորութեանն: Քանզի թէ՛ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են», բազում առաւել՝ յորժամ Տէրն ասի լեալ¹¹ մարդ՝ ոչ կորուսանելով զգոլն Աստուած է, /161բ/ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ: Աստուած յաղագս բնութեանն, իսկ մարդ՝ յաղագս հաճութեամբ ընդունելով զմարդկութիւնն:

Ապողինար ասէ. միտս մարդո՞յ ուրեմն ունէր Քրիստոս:

Բարսեղ ասէ. մի ասէր՝ Քրիստոս բաժանելով զմիտսն ունէր: Քանզի երկոքին՝ միտքն եւ բանն, ասի Քրիստոս: Եւ այսպէս՝ միտս մարդկային ասեմ, յորում էր բանն, որպէս ի սկզբան¹² բանիս ասացաք մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ: ¹³Սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ մարդկային, եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ, եւ զմիտս մարդկային բնութեամբ, եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ: Եւ, զոր աւրինակ, մարմինն ոչ ե-

¹ C տեառն] + մերո

² C է]

³ C զմարդն] տէր լսեմ

⁴ A զմարդ

⁵ C աստուած... երբեմն]

⁶ C զայն

⁷ D թովմասու

⁸ C մարմնո

⁹ D արդ] արդարե

¹⁰ D աստուած եւ]

¹¹ B լիեալ

¹² A սկզբան

¹³ C սոյնպէս... զԱստուծոյ]

տես զապականութիւնն, նոյնպէս¹ եւ ոչ միտք² արարին զմեզս: Եւ որպէս հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկային զմարմինս³, յԱզամայ մարմնոյն, եւ յարեւնէն ունել զբնութիւնն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն բանական գոյ: Եւ դարձեալ ասեմ, զոր աւրինակ, մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն՝ աստուածային: Սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ եւ մարդկային եւ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն՝ աստուածային:

Ապողինար ասէ. երկուք ուրեմն կատարեալք:

Բարսեղ ասէ. երկուց զոյութեանց կատարելոց⁴ միաւորութիւն:

Ապողինար ասէ. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին⁵:

Բարսեղ ասէ. առ մարդկան արդեաւք⁶ անկարելի լինել, բայց առ Աստուծոյ կարելի:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարելի:

Բարսեղ ասէ. որպէս կուսին ծնանելն⁷, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն⁸, որպէս դրաւքն փակելովք⁹ մարմին թանձրամասն մտանել՝ ի մարմնոյ¹⁰ եւ յուկերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրինակ այսօքիկ, կարելիք Աստուծոյ եւ այնք:

Ապողինար ասէ. մա՞րդ ուրեմն ծնաւ Մարիամ:

Բարսեղ ասէ. սոսկ ոչ, այլ Աստուած մարդացեալ: Քանզի յառաջագոյն ընդ նմա Տէրն աստուածաբար եւ յայնժամ ի նմանէ տնաւրինաբար մանուկ¹¹, յաղագս որոյ եւ աստուածային Մարիամ:

Ապողինար ասէ. մա՞րդ ուրեմն խաչեցաւ յաղագս մեր:

Բարսեղ ասէ. սոսկ ոչ, այլ Աստուած էր Աստուծոյ Որդին եւ կամեցեալ խաչիլ յաղագս մեր. միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր բանական, զկարելին խաչիլ՝ հանդերձ կամաւոր չարչարանաւք:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր ասես խաչիլ՝ կամաւոր չարչարանաւք¹²:¹³ Այլ է խաչն եւ այլ է կամաւոր չարչարանքն:

Բարսեղ ասէ. կարի քաջ:

Ապողինար ասէ. եւ զիա՞րդ:

¹ B նոյնպէս] սոյնպէս

² C միտքն

³ C մարմինս

⁴ B կատարելոցդ

⁵ C լինի

⁶ C արդօք

⁷ C ծնանել

⁸ C գնալ

⁹ D փակելօք

¹⁰ C մարմնոյն

¹¹ C մանուկն

¹² C չարչարանաւքն

¹³ C այլ... չարչարանքն]

Բարսեղ ասէ. զի մարմին հոգեւոր բանական¹ խաչել² կարէ, իսկ չար-չար/162բ/անս³ ընդունել կամաւորապէս ոչ կարէ, որ ոչ է հոգեւոր բանական: Եւ այս է ամբարշտութիւն ասողացն, զի ասեն, թէ հոգի ոչ ունէր: Քանզի մարմնոյ⁴ ոչ կարացելոյ զգալ զկամաւոր չարչարանս⁵ առանց հոգւոյ⁶, հարկաւոր է բանին փոխանակ հոգւոյ⁷ լեալ⁸ չարչարանս ընդունել եւ կամ⁹ ոչ բնաւ գոլ զգայութիւն¹⁰ կամաւոր չարչարանացան:

Ապողինար ասէ. եւ ո՞չ չարչարեցաւ բանն:

Բարսեղ ասէ. միացուցեալ ընքեան¹¹ զկարելին չարչարել մարմին, որպէս զի գոլ զչարչարանսն տնաւրէնութեանն եւ ոչ բնութեան բանին: Զոր աւրինակ վաստակեցաւ յուղեգնացութեան¹², ոչ բնութիւն աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն: Ապա թէ ոչ՝ որ արարն զերկինս եւ զերկիր առանց աշխատութեան եւ զնայր¹³ ի վերայ թեւոց հողմոց. զիւրոք արդեաւ¹⁴ աշխատեցաւ, եթէ ոչ միացոյց ինքեան զկարելին՝ վաստակել մարմին: Զի մարմին առանց հոգւոյ¹⁵ ո՞չ աշխատի, ո՞չ վաստակէ: Զոր աւրինակ, նորա մարմինն է, զոր միացոյցնն ընքեան հոգեւոր մարմին ոչ բնութեամբ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Սոյնպէս նորա¹⁶ աշխ/163ա/ատու-թիւնն ոչ բնութեամբ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն եւ նորին չարչարանքն ոչ բնութեամբ (քանզի անչարչարելի է բնութիւնն¹⁷), այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի յաղագս չարչարանացն էր միաւորութիւնն, եւ յաղագս փրկութեանն էին չարչարանքն: Քանզի կեցուցանել կամելով՝ չարչարեցաւ, եւ չարչարել կամելով¹⁸ միացոյց, եւ միացուցեալ ոչ եթող, զի նոյնպէս եկեացէ, զոր աւրինակ, տեսէք զնա երթեալ յերկինս եւ հայեցեալ տեսցեն¹⁹, զոր խոցեցինն:

¹ A բանական]

² C խաչիլ

³ C զչարչարանս

⁴ C մարմնոյն

⁵ C չարչարանսն

⁶ A հոգոյ

⁷ A հոգոյ

⁸ B լիալ B տալ

⁹ BD կամ]

¹⁰ C զգայութիւն] սգայութիւն

¹¹ C ընքեան] ընդ ինքեն

¹² C յուղեգնացութեանն

¹³ C զնա

¹⁴ C արդեաւք]

¹⁵ A հոգոյ

¹⁶ C նորա]

¹⁷ C բնութեամբ

¹⁸ C կամեցաւ

¹⁹ C տեսցեն] տեսին

Ապողինար ասէ. այլազգաբար արդեաւ¹ ոչ կարէր ապրեցուցանել:

Բարսեղ ասէ. այլ այնպէս կամեցաւ ապրեցուցանել՝ յիմարութեամբ քարոզութեանն:

Ապողինար ասէ. եթէ զմիտս մարդոյ ունէր՝ կարէր եւ մեղանչել:

Բարսեղ ասէ. եթէ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն միտքն՝ այո:

Ապողինար ասէ. փոփոխելի² ուրեմն էր Քրիստոս:

Բարսեղ ասէ. մի՛ լիցի:

Ապողինար ասէ. զի եթէ կարէր մեղանչել՝ փոփոխելի էր:

Բարսեղ ասէ. յիշեա՛ զասացեալն, քանզի ասացի թէ՛ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն միտքն, այո՛: Քանզի Քրիստոս Յիսուս² առանց միաւորութեանն ո՛չ իմանի |163բ| Քրիստոս Յիսուս³, այլ Աստուածն բան⁴, որդի Աստուծոյ գոյացեալ: Եթէ կարիցես գտանել անձնաւոր մարմին առանց միաւորութեան բանին՝ ի նմա փոփոխումն, ապա թէ միանգամայն մարմին, միանգամայն Աստուծոյ բանին հոգեւոր բանական մարմին, զի⁵ խնդրես փոփոխումն:

Ապողինար ասէ. եթէ զմիտս⁵ մարդոյ ունէր եւ մոռացումն, եւ զանգիտութիւն ունէր, եւ⁶ մեղանչել կարէր:

Բարսեղ ասէ. եթէ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն, այո⁷: Եւ մի՛ ասէր միտս մարդոյ ունէր, քանզի ոչ զայլոյ ուրուք՝ զմարդոյ ունէր միտս, այլ թէ⁸ ասա զմարդկային միտսն ընկալաւ բանն, զոր աւրինակ զմարդկային մարմինս:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարէր մարդկային միտքն ոչ փոփոխել:

Բարսեղ ասէ. որպէս մահկանացու այս՝ զգենլով⁹ զանմահութիւն՝ ոչ եւս մեռանի, եւ ապականացու այս՝ զգենլով¹⁰ զանապականութիւն՝ ոչ եւս ապականի. սոյնպէս եւ միտքն՝ աստուածացեալք միաւորութեամբ Աստուծոյ բանին՝ ոչ փոփոխի:

Ապողինար ասէ. ապա ուրեմն եւ սուրբքն անփոփոխելի⁹ ունէին զմիտս:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր. ո՞չ եւ ի նոսա էր բանն:

¹ C արդօք

² D Յիսուս Քրիստոս

³ D Յիսուս Քրիստոս

⁴ C աստուածն բան] աստուած բանն

⁵ C միտս

⁶ C եւ]

⁷ C այո] այլ

⁸ D թէ] + արդեօք

⁹ C զգենլով] սգենլով

¹⁰ C զգենլով] սգենլով

Բարսեղ ասէ. այլ ի սուրբսն¹ ոչ ըստ միաւորութեանն էր, այլ ըստ Հոգւոյն² շնորհի, զանազանաբար ի նոսա³ նորա |164ա| զաւրանալով, իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեանն: Եւ սուրբքն ընդունակ բանին էին, իսկ աստ բանն ընկալաւ զմարդկութիւնն:

Ապողինար ասէ. ասա արեան եւ մարմնոյ՝ որպէս եւ զբեցաւն:

Բարսեղ ասէ. սովորութիւն է Գրոց զբովանդակ զմարդն մարմին եւ արիւն կոչել, որպէս յորժամ ասէ՝ ոչ վերագրեցի արեան եւ մարմնոյ,⁴ եւ ի վերջին աւուրս Հեղից յոգւոյ⁵ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ, եւ դարձեալ ոչ մնասցէ Հոգի իմ ի մարդկան յայդմիկ յազագս գոլ զդոսա մարմին, եւ որ ինչ այսպիսիք⁶:

Ապողինար ասէ. զի՞նչ է՝ սուրբքն ընկալան զբանն, եւ Աստուած բանն ոչ ընկալաւ: Զի՞նչ է զանազանութիւնն:

Բարսեղ ասէ. զի սուրբքն յառաջագոյն գոյացեալք եւ ապա յայնժամ ընկալան զԱստուածն բան, իսկ աստ ոչ ասպէս, այլ որ էրն նախ քան զյաւիտեանս Աստուածն⁷ բանն՝ կամեցեալ մարդանալ⁸, սրբեաց զԿոյսն եւ միացոյց ինքեան մարմին՝ գոչ յառաջագոյնն գոյացեալ⁹ եւ ապա միացեալ, այլ ի նմին միութենէ գոյացոյց:

Ապողինար ասէ. երկուք ուրեմն իշխանք են ի մարմնին՝ Աստուածն բան եւ միտքն մարդկայինք:

Բարսեղ ասէ. այլ ինքն բանն առաջնորդ էր մտ|164բ|ացն:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարէր:

Բարսեղ ասէ. զոր աւրինակ սպիտակութիւն ասրու ներկեալ գունով ծիրանոյ ոչ երկու գոյն¹⁰ է, այլ մի: Նոյնպէս եւ¹¹ միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, ոչ եւ երկուք առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ ինչ խաւսին միտքն եւ այլ՝ բանն: Այլ որպէս երաժշտական գործին ոչ երկու երաժշտականք¹², այլ մի, սոյնպէս¹³ Աստուածն՝ բանն եւ միտքն՝ մարդկայինք

¹ ABC սուրբն
² AC Հոգոյն
³ C ի նոսա]
⁴ C եւ... իմմէ]
⁵ A յոգոջ
⁶ C այսպիսիքս
⁷ C աստուած
⁸ AB մարդանալ] մարկանալ
⁹ C գոացել
¹⁰ C երկու գոյն] երկնագոյն
¹¹ ABD նոյնպէս եւ սոյնպէս
¹² C ոչ երկու երաժշտականք C երաժշտականքն D երաժշտականն D + եւ
¹³ C սոյնպէս] + եւ

ոչ երկուք իշխանականք, այլ մի: Քանզի փոխանակ գործուոյ¹ միտքն մարդկայինք եւ նովիմբք վարէր բանն:

Ապողինար ասէ. այլ գործի երաժշտականին առանց մտաց է:

Բարսեղ ասէ. եւ երաժշտականն՝ մահկանացու, իսկ աստ բանն անմահ էր², եւ մտաւքն վարի գործով³: Եւ, զոր աւրինակ ի մեզ միտքն մարմնով⁴ վարին գործով, զի ի ձեռն մարմնոյն⁵ կատարելութիւն, ⁶նոյնպէս եւ անդ բանն մտաւքն վարէր գործեալ⁷, զի ի ձեռն մտացն կատարելութիւն:

Ապողինար ասէ. եւ զի⁸նչ եւս մարմնոյն պետք էին:

Բարսեղ ասէ. յաղագս բազմաց, զի երեւել կամեցաւ եւ զի երկաքանչիւրովքն էր կորուսեալ, եւ նմանովն զնմանն ապրեցուսցէ խաչիւն, եւ կամաւոր չարչարանաւքն հաճեցաւ, եւ ի կամաւոր չարչարանս մտ/165ա/աւքն վարեցաւ, որպէս յառաջն ասացի, գործեալ⁸ իսկ՝ ի մարմնականսն մարմնովն: Եւ այսպէս խնդրելով եւ գտանելով միացոյց եւ ապրեցոյց զկորուսեալն:

Ապողինար ասէ. որո՞վք ասեք մարմնականաւք:

Բարսեղ ասէ. խաչիւն, թաղմամբն, գնալովն, շաւշափելովն, կերակրովն, ըմպելեալն⁹ եւ որ այդոցիկ զհետ երթան:

Ապողինար ասէ. Աստուած էր բանն, որ ծնաւն ի Մարիամայ:

Բարսեղ ասէ. էութիւնն ծնեալն ի Մարիամայ ի նորա¹⁰ բնութենէն, ոչ էր բնաբար Աստուած, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. եւ զի¹¹րդ՝ «աւրհնեալ պտուղ որովայնի քո» ասի:

Բարսեղ ասէ. վասն զի, որ ի բնութենէ չաւր էր Աստուածն, բան ի բնութենէն Մարիամայ, էառ պատկեր ծառայի եւ ձեռով գտեալ իբրեւ զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ:

¹¹Ապողինար ասէ. յարեցա՞ւ ուրեմն բանն ի ծնեալ ¹²մարմինն ի Մարիամայ՝ իբրեւ զկենդանի:

Բարսեղ ասէ. իբրեւ զկենդանի ոչ գրեցաւ, այլ իբրեւ զԱստուած ի տաճարի կենդանուջ¹³:

¹ ACD գործոյ

² C է] էր

³ C գործօք

⁴ C մարմնովն

⁵ D մարմնոյն] մտացն

⁶ D նոյնպէս... կատարելութիւն]

⁷ C գործով

⁸ C գործե

⁹ C ըմբելովն

¹⁰ C նորա] նոյն

¹¹ D Ապողինար... ծնեալ]

¹² C մարմինն... կենդանուջ]

¹³ A կենդանուջ

Ապողինար ասէ. եւ յիւրաքանչիւր ումեք ի սրբոցն այսպէ՞ս է՝ որպէս ի տաճարի կենդանւոջ¹:

Բարսեղ ասէ². ոչ այնպէս է: Քանզի իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն այնքան եղեն տաճարք, որքան կարացին |165բ| առաքինութեամբ եւ ճգնութեամբ ուղղել: Իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեան բնակէ, եւ սուրբքն զպատկեր Աստուծոյ առաքինութեամբ ուղղեալք, բայց աստ բանն զպատկեր ծառայի էառ:

Ապողինար ասէ. այն, որ ի հոգւոյ³ եւ ի մարմնոյ գոյացաւ տաճարն, մարդ էր:

Բարսեղ ասէ. եթէ առանց բանին իմանի, այո՛, իսկ եթէ ոչ է, յորժամ առանց բանին իմանի, ոչ է մարդ սոսկ, այլ Աստուած՝ միաւորութեամբ բանին:

Ապողինար ասէ. ծնեալն ի Մարիամայ տաճար ոչ թափուր ծնաւ եւ ունայն, այլ հանդերձ⁴ բնակչաւն, յաղագս որոյ եւ ինքն է Յիսուս, որով ամենայնք:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ ո՛չ զտաճարն կոչեմ Յիսուս՝ առանց բանին եւ ոչ զբանն՝ առանց տաճարին, այլ յայնմ հետէ Յիսուս բանն⁵ կոչեցաւ, յորմէ հետէ բժշկեաց զբեկուծն ժողովրդեանն իւրոյ: Եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ արժանաւորեաց զպատկեր ծառայի առնուլ: Արդ, այս բան, որ այժմ Յիսուս⁶ յաղագս տնաւրէնութեանն կոչեցաւ, նոյն է, որով⁷ ամենայնքն: Եւ որպէս զհրացեալն երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, սոյնպէս զՅիսուս Աստուածն բան մարդացեալ:

Ապողինար ասէ. տաճա՞րն, որով ամենայնք, թէ՞ որ ի տաճարին:

Բարսեղ ասէ. մի՛ բաժանէր զ|166ա|տաճարն ի բնակողէն⁸, քանզի եթէ՝ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են» բազում առաւել, յորժամ Տէրն ասի լեալ⁹ մարդ եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկէր ծառայի, մի է եւ նոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողինար ասէ. ո՞չ ուրեմն է մարդ ծնեալն ի Մարիամայ:

Բարսեղ ասէ. միայն մարդ՝ ոչ:

Ապողինար ասէ. այլ եւ զի՞նչ:

Բարսեղ ասէ. եւ Աստուած, քանզի որպէս ոչ է մարմին միայն Սաակ ծնեալն յԱբրաամէ եւ ոչ այլ ոք ի մարդկանէ, այլ եւ հոգի եւ մարդ ի մարդոյ

¹ AC կենդանոջ

² A ասէ]

³ A հոգոյ C հոգոյն

⁴ AE հանդերձ]

⁵ C բան

⁶ C Յիսուս] Աստուծոյ

⁷ C որովք

⁸ A բնակաւղէն

⁹ B լիալ

ծնեալ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ է բանական կենդանի, բայց ոչ ծնեալ հոգւոյն¹ բանականի:

190. Սուլյն Հարցումի բնագրում «Բարսեղ ասէ»-ի փոխարեն ամենուր ունենք պարզապէս «ուղղափառ»:

191. Միաւորութեամբ ընթերցման փոխարեն բնագրում ունենք տնայրեանութեամբ (տե՛ս էջ 1249):

192. Արդ... առձիւն միտքը բնագրային հիմք չունի. այն հավանաբար թարգմանչի հավելում է, որը նույնությամբ պահպանվել է բոլոր գրչագրերում:

193. Բնագրում Քրիստոսի փոխարեն ունենք «τοῦ Κυρίου» (էջ 1552):

194. Բնագրում «ապա գիւրգ կարելի»-ի փոխարեն ունենք գիարդ (πῶς, էջ 1253):

195. Սուլյն հատվածի հայերեն թարգմանութեան և բնագրի միջև մասնակի անհամապատասխանություն կա:

196. Բնագրում իբրև շարունակություն ունենք ևս մեկ հարց և պատասխան, որը բացակայում է հայերեն թարգմանութեան ձեռագրերում: Ահա այն. «Ὁρθ· φυσικῶς μὴ γένοιτο! Ἀπολλ. Ὁλωσ ἐ'παθεν» (էջ 1253):

197. Այս, ինչպէս նաև շարունակութեան աստուածութեան ընթերցումները բնագրով չեն հաստատվում (տե՛ս էջ 1256), ուստի և թարգմանչի (կամ գրչի) միջամտութեամբ են հայտնվել հայերեն թարգմանութեան տեքստում:

198. Բնագրի շարունակութեան «ὁ Χριστὸς»-ը (էջ 1256) հայերեն թարգմանութեան ձեռագրերում բացակայում է:

199. Բնագրի հարցադրումը այս դեպքում մի փոքր այլ է՝ «πῶς οἶόν τε μὴ εἶναι δύο» (էջ 1257):

200. Բնագրի պարբերությունների համարակալման շփոթ կա. վրիպմամբ այս և նախորդ պարբերությունները ունեն միևնույն 5 թվահամարը:

201. Հայերեն թարգմանութեան բոլոր ձեռագրերով ավանդված այս և հաջորդ մտքի «Ի Մարիամս»-ն հավանաբար թարգմանչի միջամտութեան արդյունք են: Երկու դեպքում էլ բնագրում ունենք «αὐτῆς» (= նորա, էջ 1257):

202. ԶԱստուած ընթերցումը թեև բնագրային հիմնավորում չունի (տե՛ս էջ 1257), սակայն պահպանվել է բոլոր գրչագրերով և, թվում է, հայերեն թարգմանութեան համար արդարացված միջամտություն է:

203. Բնագրում տաճար-ին հաջորդում է Յիսուս անվանումը (էջ 1257), որը բացակայում է հայերեն թարգմանութեան ձեռագրերում:

204. Բնագրի համընթաց շարունակություն ակնկալելու դեպքում պիտի ունենայինք Աստուծոյ բան (տե՛ս էջ 1266), սակայն օտարվել է Աստուծոյ ընթերցումը և կապակցությունը պահպանվել է բանն մարդացեալ տեսքով:

¹ AC հոգոյն

205. Հմմտ. ծան. 201: Այս և շարունակության Ի Մարիամայ ընթերցումների դիմաց բնագրում ունենք «αὐτῆς» (էջ 1260):

206. Հունարենի նմանությամբ կազմված ի մարդու (= ἐν ἀνθρώπῳ, էջ 1261) հոլովածև սույն Հարցումում հանդիպում է երեք տարբեր առիթներով: «Պահոց գրքի» մյուս նյութերում, որքան մեզ հայտնի է, այդ հոլովածև այլևս չի հանդիպում:

207. Աստուած և արհայտությունը գրեթէ բոլոր ձեռագրերով ավանդված թարգմանչի կամ, թերևս, գրչի ձեռքով կատարված ընդմիջարկություն է: Բնագրում բուն կապակցությունը պահպանվել է գոյ մարդ (εἶναι ἄνθρωπον, էջ 1261) տեսքով:

208. Լինել բայածև վերականգնում ենք ըստ բնագրի (σάρκα γενέσθαι, էջ 1261) և բուն հատվածի թելադրանքով:

209. Հայերեն թարգմանություն բոլոր ընդօրինակություններում ի մարմնի լեալ կապակցությունը հաջորդում է հետևյալ միտքը. «մարմին ասի լեալ է՝ ոչ փոփոխելով ի մարմին, եւ ի մարդ լեալ», որը բնագրով չհաստատվելուց բացի, անհարկի ընդմիջարկության տպավորություն է թողնում, ուստի այն դուրս թողինք հայերեն թարգմանություն համապատասխան գրվագից:

210. Բնագրում Ուղղափառի հերթական պատասխանը սկսվում է հայերեն թարգմանություն համար բոլորովին անծանոթ հետևյալ ձևակերպմամբ. ո՛չ իցէ Աստուած եւ մարդ (οὐκ ἔστι Θεός καὶ ἄνθρωπος, էջ 1264):

211. Բնագրում ունենք Տեսուն մերոյ (τοῦ Κυρίου ἡμῶν, էջ 1264):

212. Զմիտսն Տերունական թվարկումը հայերեն թարգմանություն բոլոր ձեռագրերով ավանդված հավանաբար ոչ պատահական միջամտություն է:

213. Բնագրում ամեն-ը բացակայում է:

214. Սույն հիշատակարանաբնույթ հաղորդումը ըստ բնագրի ավարտվում է ընդունելով գմարդկությունն արտահայտությամբ, մինչդեռ հայերեն ձեռագրերի մի մասում այն ունի շարունակություն: Ահա այդ հատվածը. «Հավատամք ի ճշմարտականի Հայրն Աստուած ի ճշմարտական յՈրդին Միածին Աստուած, ի ճշմարտականի Հոգին Աստուած: Աստուած՝ երեքեան, արարիչ՝ մոյնք: Լոյս երեքեան, անմահութիւն երեքեան, կեանք եւ յարութիւն երեքեան եւ անսահմանական եւ մոյնք՝ ինքնաշարժք, մշտաշարժք, պարզք, անշաղք, անշարտդելիք: Եւ ամենայն, որ ինչ Հայր, մոյնք եւ Որդի եւ Հոգի: Ինքն Հայր եւ ոչ յումեքէ եղեալ: Եւ չիք ժամանակ, յորում ոչ էր, այլ է յառաջ, քան զամենայն յաիտեանս: Ծնունդն ասի Որդի Միածին եւ ճշմարիտ, այլ մայի էր ծնունդն, զի յորժամ Հայր էր ընդ մին եր Որդի: Եթէ ոք կարծէ մտաք իրովք խոնարհեցուցանել զՈրդի, խոնարհեցուցանել ջանայ եւ զՀայր, յորմէ հետէ էր արեգակն արդարութեան, ընդ մին եր եւ ճառագայթն ճառագայտոր: Ապա եթէ էր արեգակն, եւ լոյսն ճառագայթեալ էր եւ էր սպա, եւ մա գրկեալ էր ի լուսոյն: Եւ յորժամ ծնեալ ասի, այսպէս իմանամք զծնունդն՝ լոյս ի լուսոյ ծնեալ հոգեպէս աստուածային զարութեամք, անմիջորդապէս, անհատաբար, անբաժանաբարապէս, զի՝ եւ ի Հայր եւ Հայր՝ յիս,

որ ետես գիս, ետես զՀայր: Նորին Հայր բնութեամբ իմանի Որդին ճշմարիտ ըստ ասացելումն, թե՛ ես եւ Հայր մի եմք, զոր ունի Հայր՝ իմ է եւ իմիքն՝ Հայր եմ» (ձեռ. № 3710, էջ 374բ, հմմտ. ձեռ. № 497, էջ 470):

215. «Տեսութիւն Բարսղի եւ Գրիգորի զհաւատոց» գործի բնագիրը մեզ չհաջողվեց գտնել: Ութ տասնյակից ավելի ձեռագրերով պահպանված սույն երկասիրութեան հայերեն թարգմանութիւնը միջնադարում հայտնի է եղել երբեք հիմնական խմբագրութեամբ. ա) «Հարցումն Բարսղի եւ սուրբ Գրիգոր Աստուածաբանին», բ) «Վարդապետութիւն սրբոյն Գրիգորի եւ Բարսղի ասացեալ», գ) «Հարցմունք Գրիգորի Աստուածաբանի եւ սրբոյն Բարսղի»: Պարզվում է, որ մեզանում նախապես եղել է Բարսղի և Գրիգորի նշված աշխատանքի մեկ թարգմանութիւն՝ «Տեսութիւն յաղագս հաւատոյ...» խորագրի տակ: Այնուհետև միջնադարում որոշակի միջավայրի ու անհրաժեշտութեան թելադրանքով առաջացել են հիշյալ, այսպես կոչված՝ Կեդծ խմբագրութիւնները, որոնք «սակս ընդունելութեան» վերագրվել են Բարսեղ Կեսարացուն և Գրիգոր Նազիանզացուն: Սակայն, ինչպէս և սպասելի էր, նշված Կեդծ խմբագրութիւնները անծանոթ են հայ մատենագիրներին, մինչդեռ «Տեսութեան...» հայերեն թարգմանութիւնից բառացի քաղում է կատարում Ստեփանոս Ասողիկը (մանրամասն տե՛ս Կ. Մ. Մուրադյան, էջ 57-69):

216. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 32, էջ 953-968 (Օπτίμω ἐπισκόπω):

217. Բազմախմբաւ (πολυθρόυλλητος, էջ 956) բառի բացատրութեան առիթով վկայած Նոր հայկազյան բառարանագիրների միակ օրինակը սույն կիրառութիւնն է:

218. Բնագրում հայերեն թարգմանութեան եղբարն ընթերցման դիմաց ունենք «τοῦ Ἄβελ» (էջ 957):

219. Հայերեն թարգմանութիւնից կրկին օտարվել է Աբել անձնանունը, որը կա հունարենում «Ἄβελ ὁ ἀδελφός» (էջ 957):

220. Բնագրում ունենք եաթն գմեղսն (ἐπτά ἀμαρτήματα, էջ 960):

221. Աստուած եւ Տէր անվանումների փոխարեն բնագրում ունենք միայն «Δεσπότης» (էջ 960):

222. Հայերեն թարգմանութիւնից օտարվել է բնագրի հետևյալ միտքը. «οὐ γὰρ ἐδίδου τὴν ἰσχύν» (էջ 961):

223. Սույն հատվածում բնագրի և թարգմանութեան անհամապատասխանութիւնն կա:

224. Հատվածիս հայերեն թարգմանութիւնը պակասավոր է: Համեմատութիւնը ցույց է տալիս, որ բնագրի մի ոչ մեծ հատված (ἀνδρα ἀπέκτεινα ... αὐτός διηγείται, էջ 961) ուղղակի մեխանիկական ճանապարհով դուրս է մնացել հայերեն թարգմանութիւնից. դրան նպաստել է, թերևս, այդ բառով կազմված նույնատիպ կապակցութեան մերձավոր կրկնութիւնը բնագրում:

225. Բնագրում սույն թվարկումը շարունակվում է՝ «καὶ τό μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ» (էջ 964), որը չունեն հայերեն թարգմանության ձեռագրերը:

226. Սույն թղթի բնագիրը մեզ չհաջողվեց գտնել:

227. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած աղբյուրների բառը անձանոթ է մեր բառարանագրությանը:

228. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, *Letters*, t. I, Paris, 1957, էջ 5-13 (Γρηγορίω ἐταίρω), Հմմտ. PG, t. 32, էջ 234 (Βασίλειος Γρηγορίω): Ինչպես տեսնում ենք, երկու դեպքում էլ հայերենը նման չէ հունարեն ձևակերպումներին: Հայերենում առկա վերջընթեր «յազագս վարուց» բնորոշումը տեղական միջամտության արդյունք է և պայմանավորված է թղթի բուն բովանդակությամբ:

229. Դժուարսոսիական (δυσέρωτος, էջ 6) բառի նոր հայկազյան բառարանագիրների բացատրության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 620):

230. Ներդեպի-ը (բնագրում՝ ἐγγινομένας, էջ 7) հունարենի հիմքի վրա առաջացած եզակի կիրառություն է:

231. Ցրտացեպի-ը (բնագրում՝ καταψηχθέντα, էջ 7) ևս հունարենի նմանությունը կազմված եզակի վկայություն է:

232. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած ժանտարկու (ιοβόλος, էջ 7) բառը անձանոթ է հայ բառարանագրությանը:

233. Բարիորդութիւն (καλλίπαις, էջ 9) բառը նոր հայկազյան բառարանագիրներին ծանոթ է միայն սույն կիրառությամբ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 459):

234. Հատվածիս հայերեն թարգմանությունը համընթաց չէ հունարենի հետ. մասնավորապես նկատելու է, որ «արի ըստ Աստուծոյ» կապակցության դիմաց բնագրում ունենք «τὸν Δαβὶδ γενναῖον» (էջ 9):

235. Անկարծական բառը այլուր վկայված չէ, ուստի և անձանոթ է գրաբարի բառարանագիրներին: Սույն եզակի վկայությունը առաջացել է հունարենի «ἀπροσδόκητος» (էջ 10) բառը թարգմանելու ճանապարհով:

236. Լաւարարդութիւն բառն անձանոթ է նոր հայկազյան բառարանագիրներին: Թարգմանական ճանապարհով առաջացած սույն բառի հիմքը հունարեն «εὐγνώμωνος» (էջ 10) ընթերցումն է:

237. Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը չունեն բնագրում իբրև շարունակություն ընթերցվող հետևյալ միտքը. «Πανταχοῦ τὸ τραχύ, κὰν ἐπιτιμῆσαι δέη, ἀπωθοῦμενον» (էջ 11):

238. Օրագիշեր (ἡμερονύκτιον, էջ 12) բառի միակ վկայությունը այս նույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 1031):

239. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 277:

240. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, *Letters*, t. I, էջ 52-57 (Περί τελειότητος βίων μονάχων): Խոսելով Սեանում, Սանահնում և այլուր գործող վանական հաս-

տատությունների մասին՝ Ասողիկը նկատում է, որ այդ հոգևոր միավորումները ձևավորվել և գործում էին «ըստ յառաջասացեալ կանոնին սահմանադրութեան սրբոյն Բարսղի» (տե՛ս «Ստեփանոսի Տարօնացւոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական», Պետերբուրգ, 1885, էջ 181): Պրոֆ. Վ. Հակոբյանը ենթադրում է, որ Ասողիկը նկատի ունի Բարսեղ Կեսարացու այս նույն կանոնական թուղթը: Նա գրում է. «սակայն այն փաստը, որ այս կանոնախումբը վանականների կենցաղավարութեան մասին է, և այդ հարցի մասին Բարսեղ Կեսարացուց մեզ այլ բան հայտնի չէ, ենթադրում ենք, որ Ասողիկը ակնարկել է սույն կանոնախմբին («Կանոնագիրք Հայոց», Բ. աշխատասիրութեամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1971, էջ CXI, ծան. 4, հմմտ. էջ 377):

241. Թղթիս հայերեն թարգմանութեան սկզբնամասը, մինչև առաջին պարբերութիւնը, թարգմանչի հավելում է, հավանաբար ըստ Բարսեղ Կեսարացու ինչ-որ գործի:

242. Հայերեն թարգմանութեան որոշ գրչագրեր սույն կանոնական թվարկումները ներկայացնում են համարակալված տեսքով: Հունարենում առկա է առանց համարակալման պարզ թվարկում, որին և հետևում ենք:

243. Սույն միտքը «Պահոց գրքի» հայերեն ձեռագրերում երկու առանձին կետերի բաժանելու ձգտում կա: Հունարենում այն մեկն է:

244. Հայերեն թարգմանիչը բնագրի «διαβάλλω» (էջ 53) բառը թարգմանել է չարախաւսութիւն, որի հիմնական, բուն նշանակութիւնը բոլորովին այլ է (տե՛ս ԸԴ-ՄԿ, I, 363): Մինչդեռ սույն և հաջորդ կետերում առկա է «καταλαλιά» (էջ 53) բառը, որը իրոք նշանակում է չարախաւսութիւն:

245. Ծղուալան (πέριπερος, էջ 55) բառի միակ վկայութիւնը սույն կիրառութիւնն է: Նոր հայկազյան բառարանագիրները այն բացատրում են «կօշիկ զարդարուն, մոյլ պաճուճազարդ՝ կանացի» (ՆՀԲ, Բ. 481):

246. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 807:

247. Հայերեն թարգմանութեան բոլոր գրչագրերում սույն կետը նախորդի հետ ընդհանրացված տեսքով է ներկայացվում: Սակայն բնագրում գրանք մատուցվում են առանձին, որին և հետևում ենք: «Պարտ է» եղանակավորող ձևը վերականգնել ենք ըստ բնագրի. դա մասամբ հաստատվում է նաև D գրչագրի տվյալներով:

248. Հայերեն թարգմանութիւնն այս մասում ընդհատվում է. բնագրում սույն կետը շարունակվում է: Ավելին, իբրև բուն թղթի շարունակութիւն հետևում է նույնաբնույթ յոթ կետ ևս (տե՛ս բնագիր, էջ 57):

249. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, Letters, t. II, Paris, 1961, էջ 88-92, հմմտ. PG, t. 32, էջ 622-628: Երկու հրատարակութիւնում էլ խորագիրը նույնն է՝ «Διόδωρον»:

250. Հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 620 որք իսկ գրան:

251. Հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 620ժ գրան էտո:
252. Հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 621Ղ գի առ:
253. Հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 621Ղ ճաճեմ:
254. Այս և հաջորդ կիրառությունները վերաբերում են խորթ մոր գործու-
նեությանը:
255. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 217-237:
256. Բնագրում՝ «συνείροσιν» (էջ 220). ունի «ի տող արկանել, շարել, դա-
սաւորել հետզհետէ, կարգել, հիւսել, յեռուլ, յաճախել, կուտել» իմաստները
(ՆՀԲ, Բ. 888):
257. Բնագրում՝ «ὁ Ἀπόστολος» (էջ 221):
258. Հայերեն թարգմանության գրչագրերում աւետարանական ընթերցումը
միակն է, որի դիմաց բնագրում ունենք «ἀγγελικῶν» (էջ 224):
259. Բան եւ զարուբիւնք կապակցության դիմաց բնագրում ունենք բանի զա-
րուբիւն (λόγου δύναμιν, էջ 224):
260. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 254:
261. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 1128:
262. Ի Պաղոսէ մասնավորեցումը տեղական միջամտության արդյունք է:
263. Բնագրում ունենք՝ «ἀδελφέ μου» (էջ 225):
264. «Եւ համայն... զարթուցից զնա» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս
«Կնիք հաւատոյ», էջ 259:
265. Ղազարէ-ն հունարեն կոչական հոլովածէն է (Λάζαρε, էջ 228) նույնու-
թյամբ փոխանցված հայերենի:
266. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 899:
267. Սգաւիրութիւն (φιλοπενθές, էջ 229) բառի կիրառության միակ օրինակը
սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 704):
268. Բազմարտաւար (πολύδακρυς, էջ 229) բառի վկայության այլ օրինակ ծա-
նոթ չէ հայ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 417):
269. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 164:
270. Հայերեն թարգմանությունից ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել
մագերը չփետելու մասին բնագրի հետեյալ հաղորդումը. «οὐ κατετίλατο
κόμην» (էջ 232):
271. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին սմպատակ (= փորձաքար, բնագ-
րում՝ «λίθος», էջ 236) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս
ՆՀԲ, Բ. 724):
272. Բնագրում՝ «τοῦ Ἀποστόλου» (էջ 236):
273. Հայերեն թարգմանության լատիներէից-ը բնագրային հիմնավորում չու-
նի:
274. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 237-261:

275. Հմմտ. բնագիր՝ «ἀνδρειότεραν» (էջ 237):

276. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 987:

277. Բնագրում՝ «Ἰεριχουντίους» (էջ 241):

278. Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում գնախաճառ ընթերցումը միակն է, որի փոխարեն բնագրի թերադրանքով սպասելի էր աղաւթք - «προσευχή»: Այժմ դժվար է գնախաճառ բառի կիրառության շուրջ որեւէ բացատրություն առաջադրել, բայց մի բան պարզ է, որ այն չի պատճառաբանվում հունարենով (բնագրում ունենք՝ τὴν προσευχὴν, էջ 244):

279. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 616:

280. Բնագրում ունենք պարզապես գՏԷր մեր (տե՛ս էջ 249): Շարունակության Յիսուս Քրիստոս-ը հավանաբար թարգմանչի հավելում է կամ հետագա ընդմիջարկություն:

281. Ըստ կենցաղոյս արտահայտությունը, դատելով բնագրից (κατὰ τὸν βίον, էջ 249) և սույն ճառի հայերեն թարգմանությունում եղած համաբնույթ այլ օրինակներից («ըստ հաւասարութեան կենաց», էջ 211ա, «իմն հաւասարութեամբ կենաց», էջ 212բ) ճիշտ կլինե՞ր պահել ըստ կենաց տեսքով: Սակայն հայերեն ձեռագրերը այդ հնարավորությունը չեն տալիս, ուստի այն պահում ենք ավանդված տեսքով:

282. Բնագրի նմանությամբ հասկանալու է ստրուկ, աճազատ իմաստով (οἰκέτης, էջ 252):

283. «Եւ զի՞նչ... անկելոցս» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 349:

284. Յուլիպաուֆ (φιλόστοργον, էջ 256) բառի վկայության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 367):

285. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 907:

286. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին սգաւեր (φυλόλυπος, էջ 260) բառի վկայության այլ օրինակ հայտնի չէ (ՆՀԲ, Բ. 704):

287. Գիսելեզ (ὄινοφλυξ, էջ 260) բառի միակ վկայությունը «Պահոց գրքի» սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 553):

288. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին հասարակակից (ἄρτιος, էջ 261) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 53):

289. Հայերեն թարգմանությունից ինչ-ինչ պատճառով օտարվել են գաւրութիւն (τὸ κράτος, էջ 261) և յաիտեմից (τῶν αἰώνων, էջ 261) բառերը:

290. Մեզ չհաջողվեց գտնել սույն ճառի հունարենը: Մաշտոցի անվան Մատենադարանի երկու գրչագրերում (№ 3782, Ճառընտիր, ԺԲ. դ., էջ 242բ-244ա, № 6228, Ժողովածու, ԺԹ. դ., էջ 39ա-40ա), պահպանվել է սույն ԻԸ. ճառի մեկ այլ խմբագրություն, որը համանուն ճառի հրատարակվող բնագրի հետ ընդհանուր նշմարներ ունի միայն: Ստորև ներկայացնում ենք այդ տար-

բերակը ըստ № 3782 ձառընտրի, միաժամանակ արտացոլելով № 6228 ձեռագրի տարրնթերցումները:

(242բ) Դրուատ ի սուրբն Ստեփաննոս Ասխավկայ Քրիստոսի¹

Մեծ է աւր յիշատակիս, եւ զամենեսեան յարուցանէ կոչել ի սպասաւորութիւն բանի, հատուցանել զպատիւ սիրոյ այսր նահատակեցելոյ: Զի ոչ փոքր ինչ է այսմ աւուր սքանչելւոյս այսորիկ խորհրդոյ առ ի շահ աւկտի² հոգեւոր մրցանաց՝ ի հանդիսական ճգնութիւնս հետեւելով՝ ի մեծավաճառաշահութեան վերաբերութեան սպասաւորութիւն, որ առաւել փարթամացուցանէ քան զայնոսիկ, որ զմարգարիտս պատուականս ընծայեցուցանեն ի ծովավաստակ աշխատութեանց՝ ի պատիւ թագաւորաց: Իսկ այս առաքելական մարգարիտս պսակ թագի պարծանաց կազմեալ ի դասու երկոտասան առաքելոցն³ մատուցեալ պարգեւեն Տեառն իւրեանց՝ ի նորին չարչարանաց պտուղ նմին շնորհելով անուանի յամենայն խումբս հաւատացելոց ընտրեալ յառաքելականն վերացեալ բարձրացեալ պատիւ:

ժամանեաց յեւթանցն վերակացուաց (243ա) սեղանոյն ի տեսչութիւն որդոց⁴ եւ այրեաց՝ հանդերձ բազմութեամբ ուսմկին ըստ եւթնարի շնորհեաց Հոգւոյն սրբոյ առաւել փայլէր նա՝ զհրաշալին ընկալեալ զյորջորջումն անուն, այսինքն է Ստեփաննոս, ըստ հելլենականին՝ պսակ, առաքելականին այնորիկ եկեղեցւոյ: Սա, ասէ, լցաւ հոգւով սրբով իբրեւ զգետ ինչ յորդառատ ի ձմեռնային կապանաց արձակեալ ի ձեռն յարութեանն Քրիստոսի, առնէր նշանս եւ արուեստս ի ժողովրդեանն: Սա յանդիմանէր զանաւրէն մոլորութիւն հրէական ազգին, յորոց եւ ձգեալ լինէր յատեան քահանայիցն, գերագոյն եւ հրաշալի տեսլեամբ զվերաբնակեցելոցն բերեալ զնմանութիւն տեսակի:

Իսկ ամբոխ ժողովրդեանն ամպարչտեցելոց⁵ կացուցին վկայս սուտս եւ պարտաւորէին զարի եւ զանպարտելի վկայն զհայհոյութեան⁶ ունել յինքեան զմոլորութիւն, զնոյն բանս հայթայթանաց ի նա ձգելով, զոր եւ ի Տէր եւ ի Տէր⁷ նորա ի ժամանակին, որ վասն տաճարին է բանն: Իսկ նորա զկարծիս մոլորութեան նոցա բանիւ յանդիմանեալ կարծեցուցանէր՝ ի նախնեացն առեալ սկիզբն պատմութեան: Եւ ընդ նմին զխստապարանոցութիւնն եւ զամպարհա-

¹ դրուատ... Քրիստոսի] Բարսղի եպիսկոպոսի Ի Նախավկայն Ստեփաննոս. ամենեքեան որք սիրելեացն ճաշոյն յաւրինեն՝ Դրուատ ի սուրբն Ստեփաննոս նախավկայ

² աւգտի

³ առաքելոց]

⁴ սրբոց

⁵ ամբարչտեցելոց

⁶ զհայհոյութեանն

⁷ եւ ի Տէր]

ւաճութիւն¹ յանդիմանեաց: Եւ այսու բանիւ զկարկեալ լեզուս նոցա՝ դարձեալ յինքն բորբոքեալ յարուցանէր:

Յայնժամ համբարձմամբ տեսարանացն յերկինս երեւի նմա բացեալ երկնային հաստատութիւնն, զտեսութիւն ծնաւդին Աստուծոյ տեսեալ: Եւ ցնծայր յաղագս իւրոյ չարչարանացն. պտուղ Աստուծոյ ընծայէր Ստեփաննոս: Եւ արդ՝ աստանաւր փոքր ինչ հանգուցանեմ, որ ի կարգիս զչարագրութիւն բանիցս, քանզի սովորութիւն է հրէական ազգին, եւս առաւել քահանայապետիցն, յորժամ ոք ամպարչտեալ հայհոյութիւնս ձկտեցուցանէր² ի Մովսէս եւ յԱստուած, պատառէին զպատմուճանս իւրեանց՝ առ ի ջատագով լինել աստուածային աւերինադրութեանն: Իսկ աստ ի չարչարանս մարմնացելոյն եղծաւ ամենայն կարգ պաշտաման նոցա, եւ թափուր, եւ ունայն եղեն ի հայրենի նախախնամութենէն: Եւ ինքեանք յինքեանքս մոլեալք զպէսպէս եւ զազգի ազգի մոլորութեան³ զհայհոյութիւնս յայտնէին եւ ի ժամ խաչելութեանն ասէին՝ արդ վասն զի ոչ գտաւ յամպարիշտ ազգէն, որ զմոլորութիւնն հաստուցանէր զպարտս պատումամբ զգեստուն, ցելեալ լինէր վարագոյր տաճարին՝ խայտառակելով զնոցա պաշտամունս՝ ի հնոյն ի նորոյ փոխելով: Եւ այսոքիկ մինչդեռ կենդանին էր ի վերայ խաչին: Իսկ յորժամ աւանդեաց զչոքին՝ ի մեռեալ մարմինն թշնամանս ձգէին: Յայնժամ վէմք պատառէին, եւ գերեզմանք բացեալ լինէին: Եւ այսոքիկ ըստ մարմնական տեսողութեանն:

Իսկ յետ հրաշալի յարութեանն եւ աստուածային համբարձմանն եւ Հոգւոյն սրբոյ գալստեանն ի դասս առաքելոցն ոչ բաւական եղել նոցա զՈրդւոյ մարդոյ խաւսել բանս հայհոյութեան, այլ եւ ի սուրբ Հոգին ձգեցին զբանս մոլորութեան, եւ յայնոսիկ, որք ընդունակ եւ աւթեանք էին սուրբ Հոգւոյն: Յայնժամ պատառեալ լինէր երկնից հաստատութիւնն ոչ յանարգութիւն ինքեան եւ չարչար(243բ)եցելոյն, այլ ի նախատիս եւ ի կործանումն ազգին կուրացելոյ եւ ի փառս եւ ի պատիւ ընդհանուր հաւատացելոց: Այս տեսութիւն ի վեր է, քան զամենայն հրաշս երեւեալ սրբոցն: Իսկ որ վկայէրն ոչ զանխլաբար ծածկէր զահաւոր զայն տեսութիւն⁴, այլ բարբառեցաւ ի լսելիս նոցա ամենեցուն մեծաւ աղաղակաւ⁵:

Այս ձայն գտրտմութիւն բարկութեան նոցա յորդորեաց ի վերայ սքանչելոյն այնորիկ, որպէս ի ժամ խաչին զքահանայապետիցն զցասուճնն ըստ Տեառն բանից, եթէ տեսանիցէք զՈրդի մարդոյ՝ նստեալ ընդ աջմէ զաւրութեանն, որ եւ զնոյն բան հաւատարիմ վկայս հաստատեաց: Եթէ տեսանեմ զերկինս բացեալ եւ զՈրդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ, վասն որոյ ի

¹ զամբարահաւաճութիւն

² ձգտեցուցանէր

³ մոլորութեանցն

⁴ տեսութեան

⁵ աղաղաւ

ձեռն այս բանից գտաւ արտաքոյ քաղաքին ի քարկոծման տեղիսն: Եւ ընդունէր զարկուածս քարանցն իբրեւ զցաւղ զուարթագին: Ոչ խորհէր չար փոխանակ չարի, այլ զնորին հակառակն, նմանեալ Տեառն իւրում, զի Տէրն ի չարչարանսն ասէր՝ Հայր թող սոցա, զի ոչ գիտեն զի՞նչ գործեն: Եւ աստ երանելիս՝ նմանեալ Տեառն իւրում, ասէր՝ Տէ՛ր, մի՛ համարիր սոցա զայս մեղս: Ո՞վ բարիք միտք եւ բարք աշակերտին զվարդապետին բարբառեալ զբարբառն: Ո՞վ ողջակէզ բոլորապտուղ քարամբք կատարեալ: Ո՞վ զենումն պատարագի ի հոտ անուշից Տեառն: Ո՞վ առաջին վկայ, յետ առաջնոյ վկային ի խաչն եղելոյն: Ո՞վ բանաւոր ընծայեալ զենումն, հետ բանին կատարեալ զենման, առ քեզ կատարի բանն աւետարանական, թէ ուր ենն եմ¹, անդ եւ պաշտաւնեայն իմ եղիցի:

Դու այսաւր սկիզբն ճանապարհաց վկայիցն, դու բացող աղիսեալ դրանն երկնից, դու նախահաւրն լուսեղէն եւ առաջին կերպարանաւքն զարդարեալ, դու վերստին զկողոպտումն լուսեղէն զգեստուն Ադամայ զգեցար, զոր ի ձեռն աւճին մերկացաւ: Դու առաւել մեզ ուրախութիւն, դու քոյին վարդապետացն յորդորիչ ի հանդիսական ասպարիսին: Դու քոյին աղաւթիւք գառաջնորդ մոլորութեան եւ զառիթ սպանմանն յամաւթ արարեր զբանսարկուն: Դու քոյին առաջնորդութեամբ² նորոյ ուխտիս³ առիթ կենաց կացուցեր տիեզերաց եւ ընտրութեան թագաւորին կազմեցեր զպատերազմակիցն: Ստացար երբեմն զհայհոյիչն, եւ զթշնամանիչն քարոզ եւ վերակացու կաթողիկէ եկեղեցոյ կացուցեր: Քեւ առաւել պարծին եկեղեցիք հեթանոսաց, եւ յաւէրժ զուարճանան հետեւեալքն զկնի քո հոգեւոր մարտիրոսական գնդին, որոյ դու սկիզբն երկնապաւղոտային: Քեւ ցնծան մանկունք սուրբ եկեղեցոյ: Քեւ մոլորեալք դարձեալ եղեն ի գիտութիւն ճշմարտութեան: Զքեզ ոչ երկիր ծածկեաց, այլ երկին ընկալաւ, զկատարեալդ ի կատարեալ սրբութիւնսն ի վերագոյնն, ուր կերպարան մեր եմուտ Քրիստոս վասն մեր եւ եցոյց մեզ աւրինակ անսուտ խոստմանն զառ ի մէնջ նախընծայն, զի ամենեքումբք նմանողք նմին, ընդ նմին եւ փառացն արժանաւոր փառաւորեսցեն զմշտնջենաւորին այնորիկ եւ երկնաւորին զանունն:

Այս քեզ առ ի յիմոց յանարժանութենէս պտուղ երջանիկդ եւ պատուականդ մեծարեալդ ի վկայս Քրիստոսի անհամեմատ յամենեսեան գերազանցելումդ ըստ երկուց մեծամեծ շնորհացդ, որ ի քեզ (244ա) զառաքելականին եւ զմարտիրոսականին ընկալեալ զպատիւ ոչ առատագոյն բանիւք իմաստասիրական տառիւք աճեցուցեալ, որ զքոյդ ներբողէր զհրաշիցդ տեսակս, զոր ամենեցունց տկարանալ գիտեմ առ ի զքոյդ բովանդակ բացայայտել զարժանա-

¹ իմ

² առաջնորդութեամբն

³ աւետիս

ւորութեանդ շնորհս: Այլ եւ ոչ ըստ արտաքնոցն տաւնից եւ նուիրաց, որք արեամբ ճենճերացն պատուէն զկուսմոլութեանն զմոլորութիւն: Եւ ընդ նոյն զորովայնից զհեշտութիւնս սպասաւորեն, որ է մայր թշուառութեան:

Այլ եւ փախչիցիս յայդպիսեացդ պատուոյ եւ ընծայաբերութեանց, այլ զիմ զաղքատիմաց եւ զդուզնաքեայս ընկալցիս զբանս մեծ բանին սպասաւորդ՝ որպէս Տէրն քո եւ վարդապետ, յոր դու հուպդ ես զերկուց լուծայիցն ընկեցեալ ի գանձանակն: Զի եւ իմ բանք առ քեզ եւ ի շտեմարան քո մթերեալ պողաբերեսցէ ինձ ի դոյզն սերմանցն ընդունել պտուղ հարիւրապատիկ ի քաջ եւ ի բարի մշակ եւ ընձեռեալ զամենեսեան զնոր ժողովուրդս. յիշեսջիր ընդ աջմէ Հաւր նստողին¹ ի քո նոր նահատակութեանդ ըստ նոր ուխտիս: Զի եւ սոցա զհին մարդն² ի բաց դնելով զնորն զգեհուցուն եւ անապական կենացն եւ փառացս արժանի լինիցին ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

291. Արտակերտել բառի կիրառութեան այլ օրինակ հայ բառարանագրութեանը ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 577):

292. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 606:

293. Սուլյն միտքը մասնակի փոփոխութեամբ օգտագործվել է Գրիգոր Նարեկացու «Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի» գործում. «Արդ յայտ է, որպէս Բասիլ ասէ, թէ ուրանօր հօգին սուրբ, անդ հայր և որդի ճանաչի բնակեալ. որպէս ասէ մարգարէիւն, թէ «բնակեցայց ի նոսա և գնացից ի նոսա» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնք, ի Վենետիկ, 1840, էջ 352):

294. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 508-525:

295. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում անհարթ է, որովհետև ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել բնագրի «καὶ λογογράφοι» (= արձակագիր, պատմիչ, էջ 508) բառը:

296. ՆՀԲ, Բ. 695:

297. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 89-90:

298. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 35:

299. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 769:

300. «Մարք զբարւոյն» կապակցութեանից սկսած մինչև ճառիս ավարտը № 3787 գրչագրում պահպանված համապատասխան հատվածը համեմատաբար շատ է միջամտվել, փոփոխությունն ենթարկվել: Ահա այսպիսի տեսք ունի այն. (236բ) Հասակակցացն նմանեսցեն մարք, բարի մաւրն տրտմութեանցն: Մայր միոյն յերանելեացն յայնցանէ՝ տեսեալ զայլսն վախճանեալ եւ զիւրն դեռեւ յոգւոջ եղեալ, առ ի չարչարանացն համբերութիւն թողեալ զնա դահ-

¹ նստաւղին

² մարտն

ճացն իբ(237ա)րեւ թէ կարող լինել նմա այլ ինչ խորհել, ինքնին բառնայր գՈրդին՝ տարեալ ընկնելով ի վերայ սայլիցն, ուր այլ սուրբքն հրաւիրեալք ի հուրն: Արդարեւ վկայի մայր: Քանզի ոչ արձակեցան անարգ արտասուս, ոչ բարբառեցաւ ինչ նուազ եւ անարժան ըստ ժամանակին, այլ ասէ՝ ե՛րթ ով որդեակ, զբարիոք ճանապարհն ընդ հասակակիցս քո եւ խորանակիցսդ, մի՛ մնար ի դասուէդ, մի՛ երկրորդեսցիս յայլոցդ ի յուզի անկցիս առ Տէրն: Արդարեւ բարի շառաւեղ ի բարի արմատոց, զոր ծնաւ եւ սնոյց բարեպաշտութեամբ, մանաւանդ աւրինաւք առաքելական կաթամբ: Եւ որ այսպէս սնաւ, այսպէս յղարկացաւ ի բարեպաշտ ի մաւրէն, իսկ սատանայ գնաց ամաչեցեալ: Քանզի գամենայն արարածս շարժեաց ի վերայ նոցա, յամենայնի եզիտ զինքն յաղթահարեալ յարանցն առաքինութենէն, զգիշերն դժընդակ աւգովն, զգաւառն ձմեռն, զժամանակն դառնաշունչ, զմարմնոցն զմերկութիւնն: Ո՛վ սուրբ դաս, ո՛վ ժողով նուիրական, ո՛վ վահանակցութիւն անքակ, ո՛վ միահավառնք պահապանք ազգի մարդկան, բարի կցորդք որդւոց, աղերսանաց գործակիցք, հրեշտակք զաւրեղք, աստեղք տիեզերաց, ծաղիկք եկեղեցւոյ: Զձեզ ոչ երկիր ծածկեաց, այլ երկին ընկալաւ, բացան ձեզ դրունք երկնից արժանաւորք հրեշտակաց գնդիցն: Աթոռակիցք հայրապետաց, մարգարէից, արդարոց, որ ի նմին ծաղկի երիտասարդութեան, զկեանս աշխարհիս արհամարհեցին, քան զՀարս եւ զՈրդիս զՏէրն սիրեցին՝ արհամարհելով զանցաւոր զկեանս աշխարհիս, զի փառաւորեցին զՏէրն ի մարմինս իւրեանց: Տեսիլ եղեն աշխարհի, հրեշտակաց եւ մարդկան, զգլորեալս հաստատեցին, զբեկեալս բժշկեցին, զսրբութիւնս կրկնապատիկ արարին: Ի սպասաւորութիւնս բարեպաշտութեան ամենեցուն կանգնեցին զնշան յաղթող միով յուսով եւ փառաց պսակաւն զարդարեցան ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, ընդ որում Հաւր միանգամայն եւ Հոգւոյն սրբոյ վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ, եւ [յաւիտեանս]:

301. «Միշտ եւ յաւիտեանս» կապակցութեան դիմաց բնագրում ունենք «յաւիտեանս յաւիտեանից» (αἰῶνας τῶν αἰῶνων, էջ 526):

302. Բնագիրը տե՛ս PG, T. 31, էջ 489-508:

303. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 453:

304. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին սույն եզակի վկայակոչութիւնն ինչ երեւում է, որ Բառարանագիր (πεζὸς, էջ 492) բառի կիրառութեան ուրիշ օրինակ նրանց հայտնի չէ, այլապէս կհղեին (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 74):

305. Գրիգոր Նազիանզացու «Առ որս» գրքի հայերեն թարգմանութիւնն ինչ վերջված ճիշտ նույնաբնույթ օրինակով (գրաբեժամ դիր քաղաքիդ) են ՆՀԲ բառարանագիրները բացատրում բարեժամ բառը (ՆՀԲ, Ա. 447): Բառարանագիրները «Պահոց գրքի» սույն վկայութեանը չեն դիմել, ուրիշ օրինակ էլ չեն ունեցել, այլապէս կհղեին: Սակայն առկա բարեժամանակ-ը ևս նույն իմաստն ու-

նի, բնականաբար հունարենում նշված հուշարձանների թարգմանությունը դիմաց էլ ունենք միևնույն «εὐκόλιος» բառը (էջ 492):

306. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում պակասավոր է, այդ իսկ պատճառով նախադասության իմաստը՝ դժվարընկալելի: Հայերեն տեքստի համար ևս, հունարենի նմանությունամբ, սպասելի էր Յուդայից մասնավորեցումը (տե՛ս τοῖς Ἰουδαίοις, էջ 497):

307. Եւ խստացեալ-ը թարգմանչի (հնարավոր է նաև գրչի) հավելում է:

308. Հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերում սույն ոչ-ի փոխարեն ունենք եւ, որը ըստ բնագրի (էջ 500) և ս. Գրքի ուղղում ենք ոչ:

309. Բնագրում սույն միտքը շարունակվում է. «βασανιζέσθω ὡς ἂν ἐθέλητε» (էջ 500) = տանջեք զիարդ կամիք:

310. Վաճառակցութիւն (συνάλλαγμα, էջ 500) բառի կիրառությունն այլ օրինակ բառարանագրությունը ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 775):

311. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 424-444: Սույն ճառի հեղինակային պատկանելության շուրջ հայագիտության մեջ երբեք է կասկած է հայտնվել: Անվանի հայագետ Բարսեղ Սարգիսյանը հետևյալ կերպ է ընդհանրացրել առկա վերապահությունները. «Ճառիս հարազատութեան մասին բանաւոր տարակոյսներ կան դիտելով մանաւանդ յուներէնը, որ շատ աւելի ընդարձակ է... հայերէնով թերևս կարելի ըլլայ որոշել յոյնին հարազատ կամ անհարազատ ըլլալուն» (տե՛ս «Մայր ցուցակ», էջ 1266): Մի կողմ թողնելով հայագետի ակնարկած «բանաւոր տարակոյսները», պիտի նկատել, որ ճառիս հունարենի ընդարձակ լինելու վարկածը իրական հիմք չունի: Բնագրի և թարգմանության համեմատությունը ցույց է տալիս, որ հայերենը մյուս ճառերի և թղթերի նման հիմնականում համընթաց է հունարենին. առկա առանձին բառաոճական տարբերությունները տարբեր խմբագրությունների ենթադրության հնարավորություն չեն տալիս:

312. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 447:

313. Նկատի ունի գատիկի տոնը՝ «τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα» (էջ 424):

314. Բնագրում ունենք՝ «ἐὰν μὴ παρέλθῃς διὰ τοῦ ὕδατος» (էջ 428), ուր խոսքը գետում մկրտվելու իրողություն մասին է:

315. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 175:

316. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 502:

317. Հմմտ. բնագիր՝ «ἀυτός σεαυτὸν ἀδικῶν» (էջ 429):

318. Անագաբար (ἀγεννῶς, էջ 432) բառը, դատելով նոր հայկազյան բառարանի վկայակոչությունից (Ա. 102), միայն սույն կիրառությամբ է հայտնի:

319. Սույն մասնավորեցումը բնագրային հիմք չունի, այլ պայմանավորված է հայերեն թարգմանությամբ: Հունարենում մեզ հետաքրքրող բառի դիմաց ունենք պարզապես ցանձ (θησαυρός, էջ 422):

320. Սրտի չափանդված ընթերցումը վերականգնում ենք ըստ բնագրի (καρδία, էջ 437): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում սիրտ (սրտիւ) բառի դիմաց ունենք սերտ (սերտիւ) գրչական հիմքի վրա աղավաղված տարբերակը:

321. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած ἀνδάνωψις արական (ψυχագωγία, ψυχագωγούσα, էջ 440) բառը անձանոթ է հայ բառարանագրությանը:

322. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 1023:

323. Տվյալ մտքի համար Φρηστυσι ընթերցումը ընդմիջարկություն է թվում, հասկանալի է, որ այն չկա հունարեն նախօրինակում (տե՛ս էջ 441), սակայն պահպանվել է հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերում, ուստի դժվարանում ենք սրբագրել:

324. Բնագրում «արդար է դատաստանն Աստուծոյ» միտքը հաջորդում է «հրոյ մատնեցայ» կապակցությանը: Հայերեն թարգմանության առկա գրչագրերում առաջարկվող շարադասությունը միակն է:

325. Հունարենում ունենք՝ ψαυτοειδής ψαυτοειδής (էջ 444):

326. Բնագիրը տե՛ս PG, T. 31, էջ 329-353:

327. Հունարենում ունենք պարզապես «ήν... δωδεκατω ψαλω» (= յերկոտասան Սաղմոսին, էջ 329): Հայերենում ամենուր առկա է «յերկոտասան երրորդու Սաղմոսին» մասնավորեցումը, որը ճիշտ չէ և ըստ Ս. Գրքի ընդգծված բառը ուղղում ենք երկրորդու: Նման շփոթի գրչական ճանապարհով առաջանալու հնարավորությունն ինքնին անկհայտ է:

328. Հայերեն թարգմանության «վաղվաղակի փոփոխի» արտահայտությունը հունարենում նախորդում է մի ընդարձակ հատված (տե՛ս καὶ δι' ὅλου ... πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, էջ 329), որը դուրս է մնացել հայերեն թարգմանությունից:

329. Նկատի ունի քրիստոնեական հավատի նորագարձ (προσήλυτος, էջ 329) հետևորդներին:

330. Ամենասակառուցի (πανολεθρία, էջ 331) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 66):

331. Բնագրի նմանությունը հայերեն թարգմանությունում ևս սպասելի էր Աստուծոյ արարածք (Θεοῦ ποιήματα, էջ 332), որը, սակայն, ինչ-ինչ պատճառով անհրաժեշտ չի նկատվել:

332. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին անխառնափնդոր (ἀσύγχυτον, էջ 332) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ. Ա. 159):

333. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 863:

334. «Արդ չար... բնաւորեցան» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 287:

335. Կապակցութեանս դիմաց հայերեն թարգմանութեան բոլոր գրչագրերը ունեն պարզապէս հրոյ, որի պատճառով համապատասխան հատվածի միտքը մասամբ թերի է, ուստի այն ըստ հունարենի վերականգնում ենք արարիչ հրոյ (տե՛ս πυρός δημιουργόν, էջ 336):

336. Բնագրում ի նախդիրից առաջ ունենք «παρὰ Κυρίου» (ի Տեառնէ, էջ 337), որը հայերեն թարգմանութիւնում չի պահպանվել:

337. Դիքսապոս (εὐολίσθητος, էջ 340) բառի կիրառութեան միակ օրինակը «Պահոց գրքի» սուլյն վկայութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 634):

338. «Քանզի»-ին նախորդող բնագրի սուլյն նախադասութիւնը «βάρβαρον ... ὑποῖραγεντων» (էջ 340) հայերեն թարգմանութիւնից օտարվել է:

339. «Եւ ոմն փայտեղէն» կապակցութիւնը վերականգնում ենք ըստ հունարենի (τὸ δὲ ξύλινον, էջ 340): Հայերեն թարգմանութեան ձեռագրերը վերականգնող ընթերցման որևէ տարբերակ չեն պահպանվել: Սակայն առաջադրվող միջամտութիւնը հաստատվում է ոչ միայն բնագրի ուղղակի վկայութեամբ, այլև նույն հատվածի թե՛ բնագրի և թե՛ թարգմանութեան շարունակութեամբ:

340. Հունարենում իբրև շարունակութիւն ունենք «οὐτε οὐσίαν αὐτῆς ἐνυπόστατον παρασῆσαι ἔχομεν» (էջ 341), որը հայերեն թարգմանութիւնում բացակայում է:

341. Հմմտ. ՆՀԲ, Բ. 744:

342. Հայերեն թարգմանութեան բառք ընթերցման դիմաց բնագրում ունենք «οἱ λόγοι» (էջ 345), որը անկասկած վրիպակ է և ըստ հայերեն տեքստի պիտի ուղղել «οἱ λόγοι»:

343. Հայերեն աշխարհի ընթերցման դիմաց հունարենում ունենք «σόσμου» (էջ 352), որը հավանաբար վրիպակ է և հայերեն թարգմանութեան օգնութեամբ պիտի սրբագրել «κόσμου» (κόσμος), մանավանդ որ նույն հատվածի շարունակութեան մեջ երկիցս օգտագործված աշխարհիս այսորիկ արտահայտութեան դիմաց ունենք «τοῦ κόσμου τούτου» (էջ 352):

344. Աստուծոյ ընթերցումը բնագրային հիմք չունի. այն, թերևս, հետագա միջամտութեան արդյունք է (Հմմտ. Ղուկ., ԺԹ. 38):

345. Սուլյն ճառի հունարենը մեզ չհաջողվեց գտնել:

346. Կոճոտանալ (կոճոտի) բառի բացատրութեան առիթով Նոր Հայկազյան բառարանագիրների վկայած միակ օրինակը «Յաղագս ողորմածութեան» ճառի սուլյն վկայութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 1114):

347. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 1114:

348. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 586:

349. Դրոյլ բառի կիրառութեան միակ օրինակը սույն վկայութիւնն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 643): Հմմտ. սույն ճառի ավարտը՝ «զարքայութեանն զգրոյլն կոչեցաւ» (էջ 270ա):

350. Ամենայն հավանականութեամբ գրչի հավելում է իբրև ավարտ ընդօրինակված հետևյալ միտքը. «Բացեալ է բժկարանն, դեղք առաջի կան, աւագանն զամենեսեան ընդունի, շնորհք սփռեալ են, հոգեւոր պատմուճանն ի Հաւրէ եւ յՈրդոյ եւ ի Հոգւոյն սրբոյ հաստատեալ տուաւ մեզ փառք Աստուծոյ յաւիտեանս. ամէն» (էջ 270ա):

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ

- Աբել 319, 498
 Աբեդյան Մանուկ 5
 Աբրահամ *տե՛ս* Աբրահամ
 Աբրահամ (գրիչ) 46
 Աբրահամ 71, 127, 131, 164, 182, 253, 275, 294, 304, 308, 463, 495
 Աբրիոն 444
 Ագազ 188
 Ագաթանգեղոս 11
 Ադամ 12, 35, 36, 57, 239, 282, 287, 322, 448, 505
 Ադրազար 219, 220
 Աթանաս 481
 Ակինյան Ն. 7
 Ահարոն 182
 Ամադեկ 188
 Ամբրի 188
 Ամիր Սեթ 44
 Ամովն 219, 220
 Անանիա Մոկացի 11
 Անանիա Շիրակացի 5, 12
 Անանիա Սանահնեցի 37
 Անանյան Պողոս 8, 39, 49, 50
 Անասյան Յ. Ա. 5, 32
 Աննա 89, 284
 Անտոն քահանա (գրիչ) 44
 Ապողինար 7, 8, 12, 13, 15, 19, 21, 22, 29, 32, 33, 39, 42, 44, 49, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495
 Ապողինար *տե՛ս* Ապողինար
 Ապոլինար *տե՛ս* Ապողինար
 Առաքելյան Վարազ 11
 Ասափ 225
 Ավետ (գրիչ) 46
 Ալազ (գրիչ) 44
 Աքազ 276
 Աքայար 158
 Բադամ 280
 Բադակ 278
 Բադայան 278
 Բասիլ *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս եպիսկոպոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլ *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս եպիսկոպոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բասիլիոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բաստամեանց Վահան 12
 Բարսեղ Կապադովկացի *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բարսեղ Կեսարացի 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 54, 285, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 325, 341, 463, 465, 474, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 500, 506
 Բարսեղ Կեսարու *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Բեկի 46
 Բեկիջան 46
 Բրաբիոն (գրիչ, նոտար) 43
 Գաբրիել 284, 308, 324, 449
 Գասպարյան Գուրգեն 4
 Գարեգին Ա. Կաթողիկոս 7
 Գարեգին Բ. Կաթողիկոս 2
 Գեորգ (Գեորգ) վարդապետ 43
 Գեորգ (գրիչ) 43
 Գեորգ փիլիսոփա 37
 Գերմանոս 37
 Գողիադ 195
 Գորգու 46
 Գորդիոս 407, 411, 414
 Գուլիջան 46
 Գրիգոր (գրիչ) 44
 Գրիգոր 45, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 465
 Գրիգոր Աստուածաբան 51, 327, 335, 498
 Գրիգոր աբեղա (գրիչ) 46
 Գրիգոր Խլաթեցի 46
 Գրիգոր Նազիանզանցի 6, 7, 21, 32, 35, 498, 507
 Գրիգոր Նարեկացի 25, 26, 27, 28, 37, 479, 506
 Գրիգոր Նյուսացի 6
 Գրիգոր քահանա (գրիչ) 44
 Դաթան 444
 Դանիել մարգարե 66, 74, 465
 Դաւիթ 35, 36, 126, 127, 183, 185, 195, 219, 225, 247, 248, 282, 332, 353, 370, 437, 444, 464, 478
 Դաւիթ քարզման Տարաւնացի *տե՛ս* Դաւիթ Տարունացի
 Դաւիթ Տարունացի 8, 39

- Դաւիթ Քոբայրեցի 6, 7
 Դեոդորոս Անտիոքի երեց 50, 341
 Դիթում 478
 Դիոդոր երեց Անտիոքացի *տես*
 Դեոդորոս Անտիոքի երեց
 Դիոնեսիոս 36
 Դրիեսսեն Ի. *տես* Տրիսսեն Իննովկեն-
 տիոս
- Եզաբել 189
 Եզեկիել (գրիչ) 39
 Եզեկիել Սարկավազ (գրիչ) 39, 40
 Եզեկիել 166, 222, 308, 352, 464
 Եզնիկ Կողբացի 5, 11, 12
 Եզրայել 158
 Եղիա 305, 400, 411
 Եղիազարու վանք 41
 Եղիաս 90
 Եղիշէ 11
 Եղիսաբէթ 284
 Եղիսէ 65, 364, 465
 Եման 225
 Ենովք 128
 Եսայի (գրիչ) 41
 Եսայի (ծաղկող) 45
 Եսայի մարգարէ 54, 102
 Եսայիաս 306
 Եսաւ 63
 Եվթիմիոս Աթոնացի 52
 Երեմիա մարգարէ 95
 Երեմիաս 352
 Եւա 35, 58, 426
 Եւսեբոս Եպիսկոպոս 50, 325
 Եփրեմ 221, 223, 423
- Ջարբհանայան Գ. 40, 481, 482
 Ջաքարիա (գրիչ) 47
 Ջաքարիա 278, 282
 Ջերեթ 43
- Էմին Ա. 30, 31
 Էմմանուէլ 275, 282-283
- Ըռայիս Խալիֆ 465
- Թադէոս 45
 Թամս 45
 Թեոդորոս Քոթնեավոր 37
 Թեոդոր սարկաւազակից 326
 Թեոդորետոս 481
 Թոմսոն Ռ. 11
 Թովմաս, Թոմաս 299, 489
 Թորոս (գրիչ) 44
 Թորոսեան Յ., Թորոսեան Յ., Թորոսյան
 Յ. 8, 16, 12, 40, 474, 475
- Թօփճեան Յ. 12
- Իդիթում 225
 Իսաակ 275
- Իսալիֆ 46
 Իսաղբակեանք 41
 Իսաչատուր վարդապետ 48
 Իսաչատրյան Պ. Ս. 479
 Իսաչիկ կաթողիկոս 37
 Իսաչիկյան Լևոն 5, 6
 Իսոսրովիկ Թարգմանիչ 37
- Ծաղիկ 466
- Կայեն, Կայեն, Կային 102, 194, 316, 317, 318,
 319, 321, 430
 Կարապետ Բերիացի (գրիչ) 47
 Կարապետ Բիւզանդացի 47
 Կարապետ Եպիսկոպոս 481
 Կիրակոս 46
 Կոռնել հարիւրապետ 39
 Կոռնելիոս 418, 458, 460, 461
- Հակոբյան Վազգեն 5, 11, 48, 50, 500
 Համազասպ կորապաղատ Մամիկոնէնից 39
 Հասրաթ 46
 Հեղիաս 64, 305, 425
 Հերովդէս 278
 Հովհան Մանդակունի 8, 12, 16, 17, 18, 37,
 474
 Հովհան Օձնեցի 5, 18, 20, 21, 23, 37, 38
 Հովհաննես Արքաեղբայր 44
 Հովհաննես Երզնկացի 35, 36, 37, 38
 Հովհաննես վանական Տավուշեցի 34
 Հովհաննես վարդապետ 39
 Հովհաննես քահանա 44
 Հովսեփյան Գ. 37, 40, 41
- Ղազար 58, 71, 224, 353, 354, 355, 455, 463,
 501
 Ղազարոս *տես* Ղազար
 Ղազիմյան Ա.Ա. 479
 Ղամեթ 321
 Ղարիպ գրագիր 45
 Ղաֆադարյան Կարո 7
 Ղուկայ 148, 322
- Մաթևոսյան Ա. Ս. 7, 39
 Մալխասյանց Ստ. 30, 31, 467, 470, 477, 479
 Մաղաքիա (գրիչ) 47
 Մայրագոմեցի 37
 Մաշտոց 41, 502
 Մատաթիաս 402
 Մատթէոս (գրիչ) 45
 Մատթէոս տպագրիչ 43

- Մարաբյան Սեդա 46
 Մարգարիտ 46
 Մարիամ 18, 19, 182, 272, 273, 274, 277, 278, 282, 284, 285, 286, 288, 292, 293, 294, 295, 298, 299, 302, 304, 308, 322, 323, 324, 484, 485, 488, 489, 490, 494, 495, 497
 Մարկեղեայ Գաղատացի 303
 Մարտիրոս 46
 Մաքսիմոս 481
 Մելիքսեթ-բեկ Լ. Մ. 34
 Մելքիսեդ (գրիչ) 44
 Մինաս աստուածաբան վարդապետ 43
 Մխիթար Այրիվանցի 42
 Մխիթար Գոշ 12
 Մովսես (գրիչ) 46
 Մովսես Խորենացի 6, 9, 15, 23, 37, 38
 Մովսես Կաղանկատվացի 11
 Մովսես 62, 73, 89, 109, 127, 182, 188, 222, 237, 253, 305, 308, 323, 331, 385, 408, 441, 442, 466, 504
 Մովսես մարգարտ 35
 Մուսէ 424
 Մուրադյան Կ. Մ. 3, 4, 5, 6, 9, 12, 18, 21, 39, 498
 Մուրադյան Պարույր 6
- Յակոբ (գրիչ) 46
 Յակոբ 44
 Յակոբ կրանաւոր 45
 Յակոբ, Յակովբ 93, 210, 222, 279, 303, 305
 Յեդուն 223
 Յիսուս Քրիստոս 15, 18, 28, 33, 41, 43, 44, 45, 56, 79, 80, 86, 94, 96, 108, 115, 116, 125, 129, 130, 133, 134, 165, 176, 177, 191, 206, 208, 217, 221, 223, 224, 227, 229, 234, 243, 244, 259, 271, 275, 278, 279, 284, 285, 287, 290, 293, 294, 295, 299, 300, 301, 322, 323, 324, 336, 339, 350, 352, 353, 357, 358, 360, 362, 370, 377, 379, 380, 385, 388, 392, 393, 398, 401, 402, 406, 409, 410, 417, 419, 422, 423, 424, 426, 433, 434, 436, 442, 453, 454, 478, 457, 458, 460, 461, 464, 466, 469, 484, 485, 489, 492, 495, 496, 497, 502, 503, 505, 506, 507, 509
 Յոր, Յովբ 88, 135, 305, 330, 357, 444
 Յոհան Եզնկաեցի 42
 Յոհան Մանդակունի *տես* Յովհան Մանդակունի
 Յոհաննես արեղա 46
 Յոհաննէս 422, 454
 Յոհաննիս 46
- Յոհաննէս 258, 259, 260
 Յոհաննէս վարդապետաց վարժապետ 39-40
 Յովաբ 219, 219, 220
 Յովանես 43
 Յովանես փիլիսոփոս 46
 Յովաննէս (գրիչ) 43
 Յովաննէս (ընթերցող) 41
 Յովաննէս Մկրտիչ 71
 Յովհան Իմաստասէր Աւծնեցի *տես* Յովհան Օծնեցի
 Յովհան Մանդակունի *տես* Յովհան Մանդակունի
 Յովհաննէս (գրիչ) 43, 44
 Յովհաննէս (Յոհաննէս) աւետարանիչ 71, 130, 284, 385, 463, 466, 467
 Յովնաթան 353
 Յովսէփ, Յովսէփ 137, 222, 272, 273, 274, 330, 408
 Յուդա 508
 Յուդաս 223, 308, 402
 Յուդիտայ, Յուդիտայ 361
 Յուդիտ 50
 Յուսէփ 196
- Լաբուբ 158
 Ներսէս վարդապետ 41
 Ներսէս Եպիսկոպոս Անկուրիոյ 42
 Ներսէս Շնորհալի 481, 482
 Նոյ 61
- Շալու 45
 Շարուհ 219
 Շօռոթ 47
- Ռհաննէս միայնակեաց (գրիչ) 45
 Ռափիմեայ Եպիսկոպոս 316
- Պատրոս Ղոնկլայեցի 47
 Պարոնիկ Ռախի 44
 Պաւղոս առաքեալ 71, 116, 130, 191, 194, 208, 223, 240, 241, 258, 299-300, 301, 307, 316, 322, 345, 350, 351, 352, 360, 377, 386, 391, 402, 463, 464, 466, 489, 501
 Պետրոս Աստապատցի 47
 Պետրոս առաքեալ 130, 131, 258, 259, 308, 317, 324, 385, 418, 460
 Պետրոս կրոնավոր (գրիչ) 48
 Պողարյան Ն. 8
 Պողշեանք 41
 Պօղոս *տես* Պաւղոս
- Ջալալեանց Ս. 7
- Ռովան 219

- Ա. Գեորգ 47
 Սաակ 495
 Սալչուկ 46
 Սահակ (գրիչ) 48
 Սահակ կաթուղիկոս 12
 Սահակ Պարթև 9, 13, 14, 15, 33, 37, 38
 Սամուէլ 63, 89, 188
 Սամսոն, Սամփսոն, Սամփսովն 63, 89, 175-176, 408
 Սանահին 499
 Սանահին 7
 Սարգիս (գրիչ) 40
 Սարգիս (գրիչ) 47
 Սարգիս 45
 Սարգիս բժիշկ 43
 Սարգիս վարդապետ 42
 Սարգիսեան Բարսեղ 11, 40, 482, 508
 Սարգսեան Գ. 11
 Սարգսյան Խորեն 5
 Սաւուղ 188, 195, 353
 Սեբերիանոս Եմեսացի Գաբաղացի 50
 Սեթ 35
 Սեմեի 185
 Սիմեովն, Սիմովն, Սիմեւան 7, 227, 284, 322, 324, 370, 460, 467
 Սողոմոն, Սողոմովն 26, 144, 197, 215, 377, 378, 407, 421, 453, 506
 Սոսթենես (գրիչ) 44
 Սուրբ Բարսեղ *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
 Սուքիաս վարդապետ 43
 Ստեփաննոս Վահկացի (գրիչ) 44
 Ստեփանոս (գրիչ) 41
 Ստեփանոս 26
 Ստեփանոս Ասողիկ 23, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 38, 480, 498, 500
 Ստեփանոս եղբարք 45
 Ստեփանոս Նախավկայ 38, 45, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 503, 504
 Ստեփանոս Սյունեցի 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 37, 38
 Ստեփանոս քահանայ 39
 Ստեփանոս Օրբելյան (Օրբելեան) 21, 37
 Վանական վարդապետ Տավուշեցի 34, 37
 Վանական վարդապետ *տե՛ս* Վանական վարդապետ Տավուշեցի
 Վարդ Խաթուն 466
 Վարդան Այգեկցի 32, 34, 37, 38
 Վարդան կրոնավոր (գրիչ) 46
 Տաբիթա 455
 Տեր-Պողոսյան Պ. 8, 26, 27
 Տէր Չաքարէ 466
 Տէր Յովաննէս Խան Խաթուն 466
 Տիմոթէոս Աղեքսանդրացի 49
 Տուած 44
 Տրիստեն Իննովկենտիոս 40
 Ուլուխոջյան Գաբրիելա 10
 Փաւստոս Բուզանդ 11
 Փարաւոն, Փարաւովն 196, 424, 445, 466
 Փեննէս 108
 Քաուի Պիտեր 41
 Քուրցիկիծե 9. 52
 Քրիստոսատուր աբեղայ 44
 Քրիստոսատուր քահանայ 44
 Agathange 11
 Basilio di Cesarea 10
 Driessen I. W. 40
 Garitte Gérard 11
 Mingne J.-P. 51
 Saint Basile 9, 51, 499, 500
 Uluhogian Gabriella 10
 Yves Coutonne 51
 Василий Кесарийский 51

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աղուանից աշխարհի 11	Մէջս գետոցն 219
Անթիլիաս 7, 40, 41	Մանաստ 128, 221, 223
Անի 40	Մոսկվա 6
Ասորեստան 311	Մովսէս 221, 223
Ասորիք 219	
Արաբիա 219, 477	Յուդայ 221
Արծկե 46	
Արմաշ 12	Նինուէ 126
	Նյու Յորք 41
Բաբելոն 65-66, 352, 465	Նոր Զուղա 8
Բաբելոն <i>տես</i> Բաբելոն	
Բաբլոն <i>տես</i> Բաբելոն	Շօռոք 47
Բեթղէմ 278, 280	
	Պաղեստին 445
Փաղաաղ 221, 223	Պետերբուրգ 28, 500
Փեղարդա վանք 42	
	Ռովք 219
Դամասկացոց քաղաք 39	
	Ս. Ղազար (կղզի) 11, 50
Եգիպտոս 93, 196	Սևան 499
Եդովմ 221	Սանահին 7, 499
Երևան 7, 9, 11, 27, 32, 35, 39, 39, 48, 49, 479, 500	Սերկիսի գյուղ 45
Երուսաղէմ 8, 43, 80, 252, 278, 353, 360, 375, 443	Սիկիմայ 222
Եփրատ 219	Սիոն 40
	Սիսական նահանգ 37
Էջմիածին 1, 3, 4, 6, 43, 48, 49	Սողոմ 443, 464
	Սովք 219
Թիֆլիս 7, 15, 21, 37	
	Վաղարշապատ 12
Իլով 44, 46	Վենետիկ 8, 11, 12, 16, 18, 26, 32, 39, 40, 41, 43, 50, 506
Իսրայել, Իսրայէլ 219, 275, 278, 279, 303, 322, 353, 384, 424	Վերին Նորավան 45
Իսրայել, Իսրայէլ 57, 189, 219, 222	Վիեննա 7, 8
	Տիֆլիս <i>տես</i> Թիֆլիս
Լիբանան 41	
	Փարիզ 9
Կ. Պոլիս 43, 47	Փիւնիկէ, Փյունիկէ 219, 477
Կաֆա 47	
Կեսարիա 458	Քաղկեդոն 49
Կոստանդնուպոլիս <i>տես</i> Կ. Պոլիս	Քիմճակ 44
	Քոթուկ 7
Հաղբատ 40	Քորեք 64, 411
Հռոմանց երկիր 42	
Հրեաստան, Հրեաստան 278, 279, 281, 422	Փարիզ 9, 499, 500
	Րոմա 11
Ղրիմ 42, 44	Երեւան 50

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿԻ 5
ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ..... 7
ԱՌԱՋԱԲԱՆ
 «Պահոց գրքի» հետքերը հայոց միջնադարյան գրականության մեջ11
 «Պահոց գրքի» ձեռագրերը 39
 «Պահոց գրքի» մասերի հրատարակությունները..... 49

ԲՆԱԳԻՐ

**Ա. ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՅ ԿԱՊԱ-
 ԴՈՎ ԿԱՑԻՈՅ ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՀՈՑ** 54
Բ. Ի ՊԱՀՍՆ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴՍ 80
Գ. ԱՐԲԵՑՈՂԱՑ..... 95
Դ. ՀԱՅԵԱ՛Յ Ի ՔԵԶ..... 109
Ե. ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ 124
Զ. ՔԱԿԵՑԻՑ ԶԻՄ ՇՏԵՄԱՐԱՆՍ..... 135
Է. ԱՌ ԸՆՁԵՂՍՆ 148
Ը. ԶՎԱՇԽՈՂԱՑ..... 166
Թ. ԶԲԱՐԿԱՑՈՂԱՑ 177
Ժ. ԶՄԱԽԱՆԱՑ..... 192
ԺԱ. Ի ՍԱՂՄՈՍՆ ԱՌԱՋԻՆ..... 204
ԺԲ. Ի ԾԹ. ՍԱՂՄՈՍՆ..... 218
ԺԳ. Ի ԿԱ. ՍԱՂՄՈՍՆ..... 225
ԺԴ. Ի ՃԺԴ. ՍԱՂՄՈՍՆ..... 235
ԺԵ. Ի ՃԺԵ. ՍԱՂՄՈՍՆ..... 244
ԺԶ. ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ 253
ԺԷ. «Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ԷՐ ԲԱՆՆ»..... 260
ԺԸ. Ի ԾՆՈՒՆ Դ ՓՐԿԶԻՆ..... 268
**ԺԹ. ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ ՀԱՐՁՈՒԱԾՈ-
 ՂԻ ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՋՔ** 285
Ի. ՏԵՍՈՒԹԻԻՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԻ ԶՀԱԻԱՏՈՑ 301
ԻԱ. ՈՊՏԻՄԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ՝ ԲԱՍԻԼԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ..... 316
ԻԲ. ԲԱՍԻՂԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԵՒՍԵԲՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ 325
**ԻԳ. ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱ-
 ԶԻԱԶՈՒՐ ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ** 327

ԻԴ. ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱ- ԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԿՐԱԻՆԱԻՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՑ.....	335
ԻԵ. ԲԱՐՄՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՒ՝ ՄԵԾԻ ԴԻՈԴՈՐԱՅ ԵՐԻՑՈՒ ԱՆ- ՏԻՈՔԱՑԻՈՅ.....	341
ԻԶ. ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ.....	348
ԻԷ. Ի ՎԿԱՅ ՅՈՒՂԻՏԵԱՅ ԵՒ ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՑԵԱԼ ԽԱԻՍՍՆ ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ.....	361
ԻԸ. Ի ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍ.....	380
ԻԹ. Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՎԿԱՅՄՆ.....	389
Լ. Ի ԳՈՐԴԻՈՍ ՎԿԱՅՆ.....	407
ԼԱ. ԽԱԻՍՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԻԻՆՆ.....	421
ԼԲ. ԹԷ ԶԷ ՊԱՏՃԱՌ ՉԱՐԵԱՑ ԱՍՏՈՒԱԾ.....	437
ԼԳ. ՅԱՂԱԳՍ ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԱԻԹԻՑ.....	455
Ծանոթագրոււթյուններ.....	463
Անձնանունների ցանկ.....	513
Տեղանունների ցանկ.....	517

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

ԳԻՐՔ ՊԱՆՈՑ

Աշխատասիրությամբ ԿԻՄ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

Հրատարակության պատրաստեց և անվանացանկերը կազմեց՝ Գ. Գասպարյանը
Խմբագիր՝ Գ. Տեր-Վարդանյան

Հրատարակչության տնօրեն՝ *Եզնիկ Արք. Պետրոսյան*
Համակարգչային աշխատանքները՝ *Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի
Հրատարակչական բաժնի*

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՆՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2008